

ספר

באר משה

חידושי ש"ע

אורח חיים, יורה דעה, אבן העזר,
חושן משפט

ביאורים וזכרונות על הש"ע, אורח חיים, יורה דעה, אבן העזר, חושן משפט, לכל מקום שזכר מרן מחלוקת או שהבאים אחריו זכרו מחלוקת על דבריו. וכן לבאר כל דבר שתום בש"ע שלא יובן לקורא בהשקפה ראשונה. וכן לבאר איך המנהג פה אי ג' רבא יע"א. וכן לבאר כמה פרטים הנזכרים במחלוקת בשאר פוסקים או איזה דברים סתומים בדבריהם או איזה הערה על דבריהם. ומה' ברוך הוא אשאל עזר שיהיה עם פי והגיוני לבל אכשל בדבר הלכה ולא יכשלו בי חבירי ויקוים בי מקרא שכתוב גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

הכו"ח ביום ב' אייר התרפ"ב
ע"ה כ' לפון משה הכהן סילט"א

נדפס שנת הרב כ' לפון משה חי תשנ"ו

©

כל הזכויות שמורות להמוציא לאור

ע"ה אשר חדאד ת"ד 59 נתיבות

חרב הגדול והקדוש המלומד בנסים הדיון המצויין רב
פעלים מקבציאל החסיד העניו
הרב שלום הכהן זע"א.
נולד ליל שבת ב' אייר התקצ"ה בעירנו אי ג'רבת.
נלב"ע ח"י לחודש תשרי התרפ"ו בטבריה בן צ"א שנים.
יהי זכרו ברוך.

אדמו"ר כלפון משה כח
נולד י"ב שבט תרל"ד
גפסר ח"י סכת תש"י

אזהרה

הנני מזהיר בזה כל יהודי שום אדם בעולם להעתיק מהספר הזה המנהגים שכתב
רבינו המחבר זע"א בספר באר משה זה, וכל העובר על זה ליטריקה חויה
דרבנן דלית ביה שום אסוותא, והוא עובר על לאו בתורה, ארור מסיג גבול רעהו
ואמר כל העם אמן. מלבד חק בין לאומי כידוע ולשומע ינעם ועליו תבוא ברכת טוב.

הקדמת רבנו המחבר זצ"ל

יום יום לבבי יהמה כשאון ים והמון גליו על חסרון שני ספרים אלו: הראשון ביאור מספיק על ד' טורי הש"ע כמו הב"י על הטור מראה מקום ופותר ומבאר סברות מרן לכל החלקים והסוגים. והשני ביאור ההלכה לפי מה שחלקו עליו הבאים אחרינו כמו מור"מ ז"ל ושאר רבני אשכנז וספרד בין להקל בין להחמיר והיה האיש אשר יבא לדרוש את דבר ה' ואמר לא אוכל כי סתום הוא. והפלא כי יום יום נכתבים ונדפסים ספרים מגדולי המורים ואין איש אשר קבע זמן למלאכה זו הכבידה והנחוצה. ואף כי נכספה וגם כלתה אליה נפשי מנעורי ובלב מלא רגשי עז אבואה אליה, עכ"פ ירא וחרד אני מאד בדבר אם מצד יראתי משגיאות כי מכיר אני את ערכי אם בחסרון הבקיאות והחכמה והעיון, אם בחסרון הזמן הראוי לזה לחפש לברר ולחקור ולדרוש, עכ"פ לא אומר נואש אולי יעזרני האל ברוך הוא ביוזעו את כוונתי הטובה וימציא לי זמן נאות ומוכשר ועזר לקיים את הדבר. ועכ"פ אם גרם חטאי לבלתי אשיג כזאת אהיה מפתח לאשר בידו זמן וחכמה כיאות לחבר כזאת. ומיני ומיניה יתקלס עלאה והיה זה שכרי לפני ה'. וה' יעזרני על דבר כבוד שמו ככתוב ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים ורצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם.

הכו"ח ביום ט' אדר התרס"ו

ע"ה ב'לפון משה הכהן סילט"א

מבוא הספר מרבנו המחבר זצ"ל

ביאורים על דברי מרן ז"ל בש"ע אורח חיים, יורה דעה, אבן העזר, חשן משפט, עם הכרעות במקום שיש מחלוקת, ומזכרת מנהגי עירנו **אי גרבה** יע"א כפי אשר ראיתי ושמעתי או נמצא בספרי רבני עירנו וסביבותיה אשר נדפסו או מאשר נמצא כתוב בכתב ידם. למען ימצא המורה דרך סלולה בהוראתו ולא יצטרך בכל סוג הבא לידו לחפש אופן ההכרעה או איך המנהג פה. והיו דברי אלה לקורא בדרך זכרון והערה והוא יכריע ויבחר ולא יסמוך עלי בהכרעותי. **כאשר** חבר מרן ז"ל את חיבוריו הב"י והש"ע אשר האירו עיני כל חכמי ישראל להבין ולהורות בכל דבר דת ודין כמעט לא היה המורה נחוץ לחפש רק במקורן של דברים להבין את דבריו ז"ל כראוי אך בכל דבר מחלוקת שיש אינו צריך להכרעה כי כבר הדבר מוכרע מפי מרן ז"ל ועל פיו יחנו ועל פיו יסעו כל המורים. אך בימינו אלה רבו ספרי הראשונים והאחרונים וביחוד ספרי רבני אשכנז וכמעט אין שום הוראה ברורה בכל חלקי הארבעה שולחנות אשר לא ימצא בה איזה מחלוקת אם מצד ההכרעה אם מצד שנהגו באותו מקום ע"פ שאר הפוסקים ובפרט להחמיר, והמורה הבא לידו איזה ספק אשר לא הורגל ולא שימש הרבנים הראשונים כמעט ילאה למצוא הפתח לדעת פשר דבר. ובעונותינו שרבו חסרה התורה מאד. וחסרו לומדיה ומלמדיה וכמעט קשה המציאות שהרב המורה כבר שימש את הרבנים אשר קדמו לו בהוראה. וכפי הרוב המצוי בגלילותינו דרכו של המורה היא באופן זה שלומד אצל רבו הש"ס ודרך העיון ואחר כך התלמיד מתמיד בלימודו זה אם יש לו פרנסתו מצויה או מתעסק במלאכתו ומסחרו וקובע איזה זמן לתורתו הנז', ובעת שיצטרכו הקהלות לרב ומורה באים ומפצירים באיזה תלמיד חכם מזה או מזה להיות להם לרב ולמורה. ומפני שלא שימש רבנים שקדמוהו יקשה עליו מאד לקבל הפצרת הצבור ואם יסכים להם תקשה עליו מאד ההוראה בראותו כמה וכמה פנים לכאן ולכאן. וכאשר כל זה ניסיתיו וראיתיו הן מצד עצמי והן מצד שאר החכמים אשר כגילי.

ובכן אמרתי לחבר ספר זה לעצמי ולאנשים אשר כגילי וקראתיו בשם **באר משה** ביאורים על דברי מרן בארבע שולחנות להכריע בכל מקום שיש חולק,

אם מה שנזכר בדברי מרן ז"ל אם מה שנזכר בדברי הבאים אחריו. וכן להזכיר בו איך נהגו פה העירה. ובה יוכל המורה לדעת איך לעשות וגם המורים בשאר עיירות אשר לא נהגו כמונו יכולים גם כן בנקל לבוא לתוכן ההכרעה בראותו מה שכתבתי לענ"ד לדינא.

והנני כמזכיר וכמזהיר את כל החכמים השלמים הי"ו לבל יסמכו כלל על דברי ועל הכרעתי רק יעשו את המעשה על פי עיונם ובירורם. כי ספרי זה כמעט שלא חברתיו רק לעצמי בעת ראותי כי נחלשתי מאד ומבחר ימי עלומי עברו כמעט בשווקים למצא טרף לנפשי ולא אצטרך ליהנות מן התורה ולא לידי מתנות בשר ודם. ורק בראותי רוב הפצרות חכמי העיר ומנהיגיה לקבל עלי משרת דיינות ובראותי שכמעט אם לא אסכים לזה גם הרבנים אשר קדמוני יש את לבבם לסלק את עצמם, ויראתי לנפשי פן אהיה ח"ו גורם בסירובי זה להיות קהלתינו ח"ו כצאן בלי רועה לכן הסכמתי להצעתם. ועם כי ידעתי רוב חסרוני ומיעוט ערכי וחולשת מאור עיני וחולשת גופי, שמתני מבטחי בה' ואדע כי לא אבוש. ותנאי קודם למעשה עם אשר דרשוני היה כי אינני רק שלישי עוזר (להבית דין).

ולכן בראותי שכמעט כל דבר ודבר הבא לידי אני צריך לחפש אנה ואנה ועל פי הרוב בבא לידי פעם שני אני צריך ללמדו ולבררו מחדש, וכן כל פעם ופעם, וכמה פעמים אפילו שאני כתבתי אני שוכח את מקומו איה. לכן אמרתי כי אין דרך למצוא בקל את אשר כבר למדתי ובררתיו רק בהיות דברי מסודרים על סדר הש"ע. ולכן חברתי ספר זה ובו אסדר בעזרת האל וישועתו את כל הכתוב אצלי מאז כל דבר ודבר על מקומו, וכן בבא אלי ענין מחודש עם כי אכתבהו בארוכה בספר תשובתי אשר קראתי בשם **שואל ונשאל** נוכח יצאו לאור שמונה כרכים על כל ארבעה חלקי הש"ע עם כל זה אזכיר תכלית ותמצית הענין בקצרה על סדר הש"ע ואציין גם כן על הסימן אשר בשואל ונשאל אשר שם ביארתי הדבר יותר.

תכון תפלתי לאל העונה אותי כי יצילני משגיאות ויראני מתורתו נפלאות ולא אכשל בדבר הלכה לא אני ולא הקורא את דברי אלה כי בו שמתני בטחוני ואלי ברוך הוא נשאתי נפשי. והוא ברחמי אל יביישני משברי ככתוב אל אבושה כי קראתיך ה'. ובחסדיו הרבים יחדש את ימי עלומי כקדם וירפאנו רפואה שלמה מחולשת מאור עיני וחולשת גופי ויראני מתורתו נפלאות ויזכני לראות בבנין ציון וירושלים בבא לציון גואל, ויזכני לשכון בקביעות בארצנו ונחלת אבותינו ציון קרית מועדינו, ובימינו יתקיים מקרא שכתוב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים אמן. וכפי פרושות השמים כי יעזרני על דבר כבוד שמו לעשות רצונו כרצונו אמן.

הכ"ח פה אי ג'רבה יע"א ביום כ"ב לחדש

תמוז יהפך לשמחה שנת התרפ"א

ע"ה כ'לפון משה הכהן סילט"א

מבוא והקדמה שניה מרבנו הגאון המחבר זצוק"ל וזיע"א

הרבה טרח רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל ומרן ז"ל בש"ע להמציא בידינו ספר מבאר כל סתום בכל ספק ושאלה, אך בימינו אלה אשר רבו מבארים ומעירים וחולקים ומקשים ומתרצים הן מרבני אשכנז הן מרבני ספרד הן מהקדמונים הן מהאחרונים, כמעט המטרה הנז' לא נשאר לה מקום ובכל דבר יצטרך המעיין לחפש לעיין ולברר למעשה איך ובמה. ובראותי כי תש כחי והעיון והחיפוש מחדש על כל פרט הבא לידי קשה עלי, ולהבא יקשה עוד יותר, וגם הוחלשו מאורות עיני וקשה עלי הלימוד והכתיבה ובפרט בלילה, וכן השכחה גוברת ומתגברת עלי מיום ליום, וימי הזקנה והשיבה ממשמשין ובאים. על כן אמרתי לחבר ספר זה אשר קראתי בשם **באר משה** ובו אכריע בעה"ו מה שנראה לענ"ד למעשה בנדון שזכר מרן או מור"ם או שאר פוסקים מחלוקת. וכן אבאר בו הדברים הסתומים שאינן מובנים לקורא בהשקפה ראשונה, וכן אזכיר בו איזה מנהגים

זהוראות ותקנות וגדרים וסייגים אשר ראיתי פה **אי ג'רבה** יע"א. ומידי עברי אזכיר עוד איזה הערות על דברי איזה פוסקים בנוגע להלכה ולמעשה בלבד. וכן אם יראה לי איזה ביאור בדבריהם אכתבהו בעה"ו.

וכפי פרושות לאל העונה אותי בעת צרתי כי יעזרני על דבר כבוד שמו לבל אכשל בדבר הלכה לעולם ולא יכשלו בי חבירי בלמדם את דברי. ובפי מלא הנני להגיד לכל העומד על דברי אלו כי אינני תוקע עצמי לדבר הלכה וכל מה שאני כותב אינו אלא לעצמי לזכרון ולהקל מעלי המשא. ואם החכס הקורא את דברי דעתו מסכמת למה שנראה לי הנה מה טוב, ואם אינו מסכים הוא רשאי ולא אני. כי אנכי מכיר את ערכי ואת ערך ההכרעה בדינים שדרושים חכמה ובקיאיות גדולה ואיני בא רק כמזכיר בלבד למען לא אטרח כל כך בעת בא המעשה לידי, וכן על ידי זה אוכל להיות מתון בדבר יותר. כי אינו דומה לומד לאט לאט בישוב הדעת ללומד בנחיצה בעת המעשה וכמו שאמרו במסכת אבות הו' מתונים בדין. והאל ברחמי יעזרני על דבר כבוד שמו ויצילנו משגיאות ויראני מתורתו נפלאות אכ"ר אמן.

ואני תפלה לאל העונה אותי להחיש גאולתנו במהרה בימינו ויקיים בנו מקרא שכתוב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, ואת נדחנו יקבץ אל עיר עז לנו איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם לשירים ולזמרים וישראל עושה חיל אמן.

הכו"ח ביום ג' אייר התרפ"ב
ע"ה כ'לפון משה הכהן סליט"א

מבא

מאת נכדו של מרן המחבר הרב המגיה כל הספר הזה
הוא הרה"ג עצו"ר בנשיק כמה"ר הרב נסים הכהן שליט"א

זה היום (גמטריא ר' אלול) עשה ה' נגילה ונשמחה בו שזכני לראות פרי עטו של מר זקני הרב הגאון הקדוש החסיד העניו סבא דמשפטים הרב **כ'לפון משה הכהן** זצוק"ל חי"ע"א הרב המחבר הספר הנפלא והנחמד הזה **באר משה** על כל ארבע חלקי שלחן ערוך, ביאורים ומסקנות בהלכה למעשה.

קדושתו של מר זקני הרה"ג המחבר זצ"ל וחכמתו ונפלאותיו ידועים לציבור וחלק גדול נדפסו בספריו כפעם בפעם, וע' בספר **בית אברהם** לאמו"ר זיע"א בנו בכורו של מר זקני ז"ל ציור של אילן מסועף לענפים ושם מבואר יחושו לאבותיו הקדושים ולאחיו ולבניו ז"ל. וכן יצא ספר מיוחד לזכרו בשם „קדושת משה" דרושים לכבודו ושבחיו ושבחיו אבותיו בארוכה אשר חיבר ידידו היקר הרה"ג **רבי בוגיד סעדון** שליט"א, ולמפורסמות אין צריך ראה.

ספריו היקרים שיצאו לאור התקבלו בשתי ידיים בין הצבור ובפרט ספריו **שואל ושאל** ח' כרכים שו"ת על ארבע חלקי הש"ע, והכרכים א"כ-ג-ד-ה רבים מבקשים אותם ולא מצאו מבוקשם. אמנם כדאי לחזור להדפיס אותם שנית אבל בודאי כל עוד יש עדיין כתבי יד, להם משפט הבכורה להדפיסם ולהוציאם לאורה.

היטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם כל העוזרים והקונים ספריו הקדושים להביא ברכה לביתם, ובאמצעותם נדפסו ומדפיסים כל כתבי קדשו. והפרט מפורש לידידנו הרב המשתדל החה"ש והכולל **רבי אשר חדאד שליט"א** שטרח בכל כחו ואונו בהוצאת כל כתבי ידי קדשו אחד אחרי השני כידוע והספר הזה בכללם. יה"ר שזכותו של מר זקני הרה"ג המחבר זצ"ל תעמוד לו ולזרעו אשתו בניו ובנותיו ונכדיו עד סוף כל הדורות בחיי אריכי ובני סמיכי ומוזני ריוחי אכ"ר.

אודה לה' מאד ובתוך רבים אהללנו על כל טובותיו נסיו ונפלאותיו שעשה עמי והצילני ממר המות ומהם שנים מקרים שקרו לי בתוך שנה זו, הראשון בהיותי עובר בפרדס כץ והנה פתאום משאית נסוגה אחר והפילה אותי ארצה, ואם הוסיף אפילו פסיעה אחת מי יודע מה היה קורה, ובלי שבא שום אדם להעמידו רק השי"ת הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד ולעצור. וב"ה קמתי

על רגלי בריא אולם ולא הוצרכתי לשום טיפול, הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. השני, אחרי איזה חדשים ג"כ הייתי עובר בפרדס כץ והולך במעבר הציה פתאום עברה מכונית והעיפה אותי וכל הזכוכיות של המכונית נשברו ואני נפילתי וכל מה שהיה בידי עף. ויש אנשים שראו אותי הלכו מבוהלים לבנים שלי שהיו אז בחנות, ובאו כל כך מבוהלים. וב"ה ג"כ קמתי בריא אולם רק איזה שריטות למעלה בראש מהזכוכיות של המכונית. ובני שיכנעו אותי ללכת לבית החולים והביאו אמבולנס והלכתי לבית החולים ועשו הרבה בדיקות וב"ה תהלה לאל! ברוך הוא וברוך שמו לא היה לי כלום רק קצת כאב כשאני יושב. וכשאני קם ואחרי שבועות מספר גם זה עבר. ועשיתי סעודת הודיה בביתי עם המשפחה והקרובים וקראתי נשמת כל חי, ברוך פודה ומציל. ואני בטוח שזכות אבי מורי וצוק"ל ומר זקני וצוק"ל שאני מתעסק בכתבי ידם הם עמדו לי. ויש עוד מקרים כאלו וב"ה השי"ת ברוב חסדו הצילני ויהי"ה שכן יהיה עמנו ועם בני ונכדי ומשפחתם תמיד כל הימים אכיר"א. ומהשי"ת ב"ה נבקש אנה ה' חיש לגאולתנו גאולת עולם והמפלגה הרשעה מהרה תעקר ויבא משיח צדקנו בימינו אכיר"א.

הכו"ח ביום ו' אלול הרחמים שנת תהיה שנת נצחון האמת
ע"ה נסים הכהן סילט"א

שבחי מרן הרב המחבר זיע"א (שלא נזכרו בספריו)

א) **בראשון** לציון יש בית כנסת שהקימו יהודי אי ג'רבה והסביבה, וכידוע שמנהגנו משנים קדמוניות בשבת שאחרי החתונה מוציאים ספר תורה מיוחד לכבוד החתן והוא עולה לתורה אחרי העולה שלישי וקוראים לו בפרשת חיי שרה פרשה „ואברהם זקן“ ששה פסוקים וחוזר הפסוק הששי שנית ומברך לפני ואחרי. מנהג זה ידוע ונפוץ ביהדות אי ג'רבה עד שקוראים לשבת חתן „שבת ואברהם זקן“ על שם שקורא בפרשה הזאת. מנהג זה הזכיר רבינו הקדוש המחבר ז"ל בספרו „ברית כהונה“ א"ח מערכת ח' אות א' עם טעם ונימוק.

והנה שבת אחת היתה שבת חתן לאחד מהמתפללים שם ובמקרה התפלל אתם הרב המקומי, וכשראה שהוציאו ספר תורה אחר והחתן רוצה לברך ולקרוא בו צעק עליהם, מי התיר לכם לעשות הפסק בפרשת השבוע? החזן ענה לו, אנו הולכים לפי מנהגנו בחו"ל. תשובה זו לא הרגיעה אותו והוסיף להרעיש ופנה לאחד המתפללים ושאל אותו, אתה תוניסאי? ענה לו אני מאי ג'רבה! מנהג זה היה נהוג אצלכם? בודאי! והוסיף לומר לו, יש לנו ספר „ברית כהונה“ של מרן רבי כ"לפון זיע"א והולכים לפיו. ומיד הביא לו הספר והראה לו המקור לזה. הרב המקומי לקח הספר והיה קורא בו אך לא סגר אותו והמשיך לקרוא בו. ועל שאלת המתפלל ההוא, האם מה שכתוב שם לא שכנע אותך? ענה לו, מה אתה מדבר? הספר הזה איני יכול להתנתק ממנו לגמרי, אני קורא ורואה כל מלה ומלה שכתוב. בשיקול דעת ובעיון לכך אני ממשיך לקרוא בו עוד דברים אחרים.

ב) **שמעתי** ממשפחה אחת שנסעו לאי ג'רבה בקיץ זה האחרון שסיפרה להם אשה אחת, הלכתי לבית הקברות שליד בית כנסת הגדול לסייד ולנקות הקברות של קרובי המשפחה, והנה פתאום קפצו שני גוים ערבים ובידם אבנים גדולות לזרוק עלי, אני נכנסתי לפחד ובהלה וצעקתי, „יא רבי כ"לפון!“ והנה תכף ומיד גוי אחד מהשנים רץ וברח, ועל שאלת הגוי חבירו, מה קרה לך לברות? ענה לו, האם אתה לא רואה, שיך ליהודי (הרב של היהודים) עומד על הקבר ומאיים עלינו? [כי רבנו ז"ל קבור שם וקברו ידוע ומפורסם] מיד גם הגוי חבירו ברח לה. ג) **אחרי** שגמרתי הגהות הדפוס נסעתי לבית הדפוס להדריך המדפיס איך לעמד באר משה להיות מתאים לדברי הש"ע למעלה, באותו יום עד שעה שבע בערב גמרנו כמעט חלק אורח חיים, ואחרי זה לא היתה אפשרות לבסוע לעמד רק במוצאי חג הסוכות, והנה ביום הושענה רבה הביא אלי נכדו הרש"ך ב"י ספר שבת אחים שיש בו הגהות של מרן המחבר ז"ל שלא נעתקו, וראיתי שיש חמש הגהות שנים ברורים ואחת חלקה ממנה בתוך תפירות הספר כשכרכו אותו שנית, ופתחתי התפירות והעתקתי שלשתם והכנתי אותם במקומם הנכון בחלק יו"ד שעדיין לא הועמד. והכל היה בהשגחה עליונה כי אילולי המשכתי בהעמדת העמודים לא היה מקום כלל להכניסם במקומם הנכון. ועוד נמצא שגי הגהות בצדי הספר שנחתכו בכריכה ואי אפשר להעתיקם וחבל על דאבדון.

הקדמת המעתיק והמשתדל הי"ו

בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר. באר את התורה, בשבעים לשון פירשה להם (רש"י).

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, בצאת הספר היקר והנכבד הזה באר משה חידושים ושקלא וטריא בארבע חלקי הש"ע פעם בארוכה ופעם בקצרה, ותבאנה אל קרבנה כמה וכמה מנהגי עירנו אי ג'רבה יע"א. פעולת צדיק לחיים מרנא ורבנא, סבא דמשפטים, נר ישראל ואורו, עמוד הימני פטיש החזק. משאתו יחתו אריות, לאלפים ולרבבות. תנא תונא, נגש ונענה. ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, ראש אב בית דין מקודש, בסתום ובמפורש. הרביץ תורה לעדרים, והעמיד כמה דיינים ומורים. אב ליתומים ולאלמנות, החסיד העניו, המפורסם בכל קצוי תבל, בנן של קדושים אראלים ותרשישים.

מרו הרב כ'לפון משה הכהן זצוק"ל זלה"ה וזיע"א

יראו ענוים וישמחו וישרים יעלוזו, תורה יוצאת בהינומא, על אחת כמה וכמה. תורה לשם שמים באמת ואמונה, לא כחל ולא שרק, לא חניפות ולא התרפסויות, ביראת כבוד וענוה אמתית פנימית שקיל וטרי לבאר ולהבהיר בעיון מעמיק ופשטי לא עקולי ולא פשורי, משכח רברבי שקיל משכח זוטרי שקיל. מה נאה אילן זה ששרשו וענפיו מרובין.

הכי קרא רבנו זיע"א לספרו באר משה, באר לשון ביאור והכוונה מה שביאר בדברי הש"ע, ועליו יש להמליץ הפסוק שבתחילת דברינו עם דברי רש"י ז"ל וכך הוא אומר, בעבר הירדן בארץ מואב, בחוצה לארץ, הואיל משה, רבינו המחבר התחיל וגמר ספרו זה, באר את התורה הזאת, אם זה מנהגי עירנו יהדות אי ג'רבה שביסס כל מנהג על יתדות ואדנים, אם זה תקנות גדרים וסייגים, אם שו"ת בהלכה בארבע חלקי הש"ע, וכל כוונתו לבאר ולהבהיר ולהסביר התורה וההלכה, לאמר, אותה לדורות הבאים. גם נרמז שם ספרו זה, "משה באר" היינו, "באר משה". ושפיר כתב רש"י ז"ל בשבעים לשון פירשה להם, כל כך כתב רבינו ז"ל והרחיב הדברים עד אשר כל הלומד בספריו אחד חכם גם פשוט מבין דבריו והדברים בהירים וברורים כאילו מפורשים בשבעים לשון שבוראי כל העולם מבינים הדברים כל אחד לפי לשונו ושפתו.

אמנם רבנו הקדוש המחבר זיע"א לא הקדיש פנקסים מיוחדים לחידושי ש"ע ורק פנקס אחד היה מיועד לזה אך רוב הספר הזה גלקט מוחידושי המפורזים בעשרות פנקסים. נוסף לזה כאשר נודע לי שיש חלק מספרי הפוסקים של רבנו ז"ל נמצאים ביד נכדו בירושת"ו ובהרבה מהם כתוב מן הצד הגהותיו המאירות, השתדלתי בכל כחי לקבל צלום מהם והכנסתי אותם בספר הזה לפי סימני וסעיפי הש"ע. שוב בדקתי כל כתבי ידו הקדושים אחת לאחת ונתגלה לי שיש הרבה דיבורים לא ארוכים שלא נעתקו במקומם ולא נדפסו, וגם הם העתקתי וסידרתי אותם כנז' ויצא הספר כלול בהדרו משמח אלהים ואנשים.

ומזה תשובה מוצאת לכל הלומד בספר הזה אם יראה באיזה סעיף שאולי נעלם ממנו איזה פוסק כאשר הזכירו בסעיף שלפניו ולאחריו, כי רק בדפוס סידרתי כל דבר במקומו אך בכתב יד היו מפורזים ורחוקים הרבה אחד מהשני, גם רבנו המחבר ז"ל לא כתב כל חידושי הש"ע בשנה אחת או בתקופה אחת אלא במשך הזמן כתב כפעם בפעם מן הבא בידו. גם על מעלת נכדו הרה"ג המעתיק והמגיה נר"ו אל יזעה לבכם איך לא הרגיש בזה? כי גם הוא לא העתיק אותם ברציפות בזה אחר זה, אלא כפעם בפעם העתיק והגיה חוברת אחת או שתיים ושלחם אלי, ואחרי הרבה חודשים עוד העתיק כנז' ובמשך יותר מעשר שנים גמר להעתיק את כולם ומזה מצאתי כמה פעמים דיבורים כפולים ממש או איזה שינוי קטן עם הוספה. גם ההוספות שהוספתי מההגהות שכתב בצד הספרים, כשסידר אותם לאחרונה לא היה למראה עיניו גוף הספר שכבר הועתק וסודר.

הקדמת המשתדל הי"ו

ובעזר משרי התאזרתי בסבלנות רבתי לעשות מפתחות לכל הכתב יד לפי הסימנים והסעיפים ובזה נתברר כל דבר הכפול ממש והשמטתי אותו, והדבר שיש בו איזה הוספה הכנסתי אותה במקומה ובס"ד לא נשמט ממני דבר וזכות מרן המחבר ז"ל עמדה לי. כמו כן סידרתי כל סימני הש"ע וסעיפיו למעלה מעל שני הטורים של באר משה כדי שהקורא לא ילאה להבין מקור הדברים בשורשן. אך לא כל הש"ע הדפסתי רק הסימנים והסעיפים השייכים לדברי רבנו המחבר ז"ל, ולפעמים כשיש סעיף או שנים באותו סימן שאינם ארוכים אפילו שרבנו ז"ל לא כתב בהם ועליהם, הכנסתי אותם יחד וכדברי חז"ל, מה דטב ליה עבדי ליה.

ואפריון נמטייה לנכדו בן בנו בכורו מעלת הרה"ג עצו"ר כמוה"ר הרב נסים הכהן שליט"א מכני ברק שהעתיק והגיה כל הספר הזה וטרח הרבה להלבין הדברים כדרכו בקודש. זכות מר זקנו מרן המחבר זצ"ל תליץ טוב בעדו ובעד כל ב"ב לזכות לחיים טובים ובריאים עד ביאת גואל צדק בב"א, ויאיר ה' פניו אליו במאור עינים בריאות וטובות אכ"ר.

רבים שואלים ומבקשים למה לא להקדים לחזור ולהדפיס ספריו שואל ונשאל ח"א ב"ג-ד שהם מבוקשים הרבה? אך התשובה פשוטה וידועה, כי הספרים הנ"ל קיימים בעולם ואין שום חשש חלילה שיאבדו ברוב הימים, מה שאין כן הכתב יד אם לא יודפסו מי יודע מה יקרה להם כאשר קרה לעשרות כתבי יד הקודש של עשרות רבנים שננגזו עשרות שנים, יש מהם שנעלמו לגמרי, ויש שנדפסו עם חסרות ויתירות כאשר הכתב יד נאבד ממנו חלק או איזה דפים. זאת ועוד בבדיקה שעשיתי בכתב יד ובנדפס ראיתי שיש המשך של איזה תשובות שנדפסו בח"א וח"ב עדיין בכתב יד ונשמטו מן המעתיק כי הם נכתבו אחרי כמה דפים כשהרב המחבר ז"ל מציין ע' מה שכתבתי לעיל אות פלוגית, והעתיקתי אותם אצלי וצריכים להכניסם בדפוס במקומם. גם ראיתי יש תשובה או שתיים ארוכים שנדפסו פעמיים בח"א ובח"ב וזה צריך להשמיט אחת מהם וכדי שיהיו הסימנים מסודרים צריך להכניס תשובה חדשה מהכתב יד, גם המפתחות של הספר יש מקומות שאינם מדויקים. וכמובן זה צריך לו זמן לתקן וללטש ולסדר אותם בדפוס מחדש ואולי יצאו שני הכרכים א"ב בכרך אחד, ג"ד בכרך אחד והשי"ת יעזרנו על דבר כבוד שמו לעשות רצונו תמיד לעד לעולם אכ"ר. וכמו שקרה בספרו הלכה למשה כללי הלכה שנדפס פעם ושתיים ולאחרונה נדפס בשנת התשנ"ג ונקרא „הלכה למשה השלם“, אך היום נתברר שנשמט מהכתב יד כמעט כעשרים אחוז מהנדפס, ובודאי שצריך להדפיסו פעם רביעית. וזה כלל גדול בעניני ההדפסה, אין העיקר להדפיס ולהוציא לאור ביפה שעה? אלא העיקר לדייק עד שהיד מגעת ואם נתעכבה ההדפסה על זה נאמר, „כל עיכבא לטבא“ וכמובן.

וברוכים יהיו כל נדיבי עם בכל אתר ואתר שעזרו ועזורים תמיד בהוצאת כתבי יד רבנו ז"ל זכות רבנו ז"ל תליץ בעדם ובעד כל משפחתם להכתב ולהחתם לאלתר בספר חיים טובים וארוכים ולא יראו השחת לעד לעולם אמן. ומלכם בראשם מעלת מוה"ר ועט"ר הרה"ג עצו"ר הרב ב. חנינא סערון שליט"א (לשעבר רבה הראשי בעירנו אי ג'רבה יע"א וכעת רב ראשי לקהלת יהדות תוניסא בצרפת — פאריז) שעזר הרבה בהוצאת כתבי רבנו ז"ל, יה"ר שיתקיים בו הפסוק, עוד ינובון בשיבה דשנים ורענגים יהיו. ולא יראה עוד השחת, ולחי כל משפחתו בנו נכדיו ונכדותיו העי"א. גם ברוך יהיה בני היקר כה"ר מצליח הי"ו שעשה אתי הגהת הדפוס בסבלנות רבתי ללא שום תמורה. יה"ר שזכות רבנו המחבר ז"ל תגן בעדו ובעד אשתו ויזכו להפקד בבנים זכרים של קיימא בעגלא ובזמן קריב אמן. ישישו וישמחו וכשושנה יפרחו אכ"ר. ולי אני עבדך ברכני גם אני אבי שבשמים בזכות מרן המחבר זיע"א לעורר עלי רחמי שמים להטיב לי החיים, טובה ברכה והצלחה בגשמי וברוחני, שלח אורך ואמתך המה ינחוני במעגלי צדק, שמחנו בישועתך כי לישועתך קוינו וצפינו כל היום, התמלא ברחמים עלי ועל אשתי ועל בניי ובנותי ונכדי העי"א לזכות לחיים טובים ולרפואה שלמה ולבריאות איתנה, ברוך רופא כל בשר ומפליא לעשות. ובנותי יזכו לחופתן ולשמחתן בעגלא ובזמן קריב אמן, ובני יזכו לחופתם ולשמחתם בעגלא ובזמן קריב בשעה טובה ומוצלחת, ולא נראה עולתה בהם לעד לעולם, יראו עינינו וישמח לבנו ויגל כבודנו אכ"ר.

ואל יקל בעת משקל זכות רבנו הקדוש הגאון המתבר זיע"א שהקב"ה יתמלא עלינו ברחמים לכתוב ולחתום אותי ואשתי בני ובנותי ונכדי בספר חיים טובים וארוכים, בספר פרנסה וכלכלה טובה, בספר אורה ושמחה, בספר רפואה שלמה, ויקויים בנו הפסוק, ששון ושמחה ישיגו וגסו יגון ואנחה לעד לעולם אבי"ר.

הכו"ח ביום ג' שנכפל בו כי טוב ערב כפור
תשנ"ו ובא סימן הרב כ' לפון משה חי
המתאבק בעפר רגלי רבנו הקדוש ז"ל
הצעיר ע"ה אשר תדאד ס"ט, נתיבות

אמר המחבר מאד אפלא על אשר לא נמצא בשום ש"ע הקדמת
מרן בעל הש"ע, ואנכי שמעתי כי היה לו הקדמה על הש"ע.
ועתה אינה ה' לידי ש"ע בו עולת תמיד וראיתי בו ההקדמה
הנז' וז"ל:

אלה דברי הצעיר יוסף בן הה"ר אפרים בן הה"ר יוסף קארו זלה"ה

אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו ומשירי אהודנו. במה אקדם ה' אכף לאלהי
מרום אשר ממעון קדשו מן השמים הופיע ברוב רחמיו והשפיע מטובו על שפל
אנשים כמוני לחבר ספר הנותן אמרי שפר החיבור הגדול שחברתי על הארבעה
טורים אשר קראתיו בית יוסף אשר כללתי בו כל הדינים הנמצאים בכל הפוסקים
חדשים (גם) ישנים עם מקומות מושבותיהם בחצריהם ובטירותם בתלמוד בבלי
ובתלמוד ירושלמי בתוספתא בספרא בספרי במכילתא, ודברי המפרשים והפוסקים
ובעלי התשובות חדשים גם ישנים. ונתבאר שם כל דין ודין באר היטב דבר דבור על
אופניו וארמונו על משפטו ישב תלוי עליו כל שלטי הגבורים אנשי השם אשר מעולם.
ראית? אני בלבי כי טוב ללקוט שושני ספירי אמריו בדרך קצרה בלשון צח וכולל
יפה אף נעים למען תהיה תורת ה' תמימה שגורה בפי כל איש ישראל כי כאשר
ישאלו לת"ח דבר הלכה לא יגמגם בה אלא יאמר לחכמה אחותי את, כשם שברור
לו שאחותו אסורה לו כך יהיה ברור לו כל דין שישאלו עליו הלכה למעשה בהיותו
שגור בפיו. הספר הזה הבנוי לתלפיות תל שהכל פונים בו לחלקו לשלשים חלקים
לתלמוד בו בכל יום חלק, ונמצא שבכל חרש הוא חוזר לתלמודו ויאמר עליו אשרי מי
שבא לכאן ותלמודו בידו.

זאת ועוד התלמידים הקטנים יהגו בו תמיד וישננו לשונם על פה ותהיה גירסא
דינקותא מסודרה בפהם מקטנותם הלכה למעשה וגם כי יזקינו לא יסורו ממנו.
והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע בהניח להם מעצבם ויגיע כפם וישעשעו נפשם בהגותם
בספר הזה אשר כלו מחמדים הלכות פסוקים באין אומר ואין דברים.
וקראתי שם ספר זה שלחן ערוך כי בו ימצא ההוגה כל מיני מטעמים ערוכים בכל
ושמורים סדורים וברורים. ומובטח אני בחסד עליון כי על ידי ספר זה תמלא
הארץ דעה את ה' הקטנים עם הגדולים, תלמיד עם מבין, חכם חרשים ונבון לחש.
ובכן אפרוש כפי אל ה' יעזרני על דבר כבוד שמו להיות ממעדיקים הרבים ויזכני האל
להחל וגמור להיות מסודר בהלכתו מתוקן ומקובל וטוב ויפה. והנני מתחיל לעשות
כאשר יעדתי וה' יהיה בעזרי אמן.

ואלה דברי הגאון מהר"ר משה איסרלס זצ"ל

אמר משה בן לא"א הר"ר ישראל זלה"ה בהיות כי הגאון המחבר בית יוסף וש"ע
שלו חכם עדיף מנביא טבח טבחו ערך שלחנו לא הניח אחריו מקום להתגדר
בו לולי ללקט דברי האחרונים ולהורות דרך מנהגים שנהגו במדינות אלו, באתי אחריו
לפרוס מפה על שלחן ערוך שחבר ועליה כל פרי מגדים וטעמים אשר יאהב האדם.
ולא זה השלחן אשר הוא ערך לפני ה' ולא נתנו עדיין לבני אדם אשר במדינות אלו

אשר רובי מנהגי מדינות אלו לא נהגין כוותיה כי כבר אמרו ז"ל אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ כ"ש מן הכלל שכולל הגאון הנ"ל מעצמו לפסוק אחר הרי"ף והרמב"ם במקום שרוב האחרונים חולקים עליהם וע"י זה נתפשטו בספריו הרבה דברים שאינן אליבא דהלכתא לפי דברי החכמים שמימיהם אנו שותים והם הפוסקים המפורסמים בבני אשכנז אשר היו לנו תמיד לעינים ופסוקי מהם קמאי דקמאי והם, האור זרוע, והמרדכי, ואשירי וסמ"ג וסמ"ק והגהות מימוץ, אשר כולם נבנו על דברי התוספות וחכמי צרפת אשר אנו מבני בניהם. וכבר הארכתי בזה ת"ל בהקדמת ספרי אשר בו נתווכחתי עם הגאון קארו ש"נ בכל דבריו.

ואני ראיתי כל דבריו בשלחן ערוך כניתנו מפי משה מפי הגבורה ויבואו התלמידים אחריו וישתו דבריו בלא מחלוקת ובה יסתרו כל מנהגי המדינות. וכבר אמרו חז"ל כי הרבה דברים בני מזרח ובני מערב אף בדורות הראשונים כ"ש בדורות האחרונים אלו. על כן ראיתי לכתוב דעת האחרונים עם המקומות שלא היו נראים לי דבריו בצדו כדי לעורר התלמידים בכל מקום שידעו שיש מחלוקת בדבריו. ובכל מקום שידעתי שאין המנהג כדבריו אחקרהו ואמצאהו אכתוב הכי נהוג ובצדו אשים. ואף כי דבריהם סתומים וחתומים ואין ערך להם עם דברי הגאון כאשר כל דבריו נמצאים בספרו הגדול בית יוסף מ"מ הלכתי בדרכו לכתוב הדברים סתמים כי לרוב גם דעתי כספרו תמצאהו והמעין יבחר ואם לא ימצאו בספרו ידקדק בדברי האחרונים אשר נתפשטו במדינות אלו אחת הנה ואחת הנה וימצא מבוקשו כי מעט מזער תוספתי מדעתי וכתבתי, כן נראה לי. להודיע כי ממני יצאו הדברים.

ואקודה להשי"ת שגם דברי הארוכים יתפשטו בישראל ושם אגודות אגודות חבילות חבילות של ראיות וטעמים ונימוקי וטעמי כל דבר לפי השגת ידי, ומי שיש לו חיק לטעום יבחין המטעמים בטעמיהן בעצמו ולא יסמוך על אחרים, ומי שלא הגיע למדרגה זו לא יזוז מן המנהג כמו שכתב הגאון הנ"ל בעצמו בהקדמה (בהקדמת או בהקדמה לספרו) ספרו הגדול.

ובכן אודה לאלהי ישעי ואברך שמו בכל עת אשר הגדיל חסדו עלי ואבקש על העתיד שאל יעזבני ואל יטשני מעתה ועד עולם, ויהיה עם פי בעת הטיפי ויצילני משגיאה וכמו שנאמר, שומר פתאים ה'. ויורני דרך זו אלך כי אליו נשאתי נפשי. ויהי גועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. יושב בסתר עליון הוא ישמרנו ויזכנו לבקשת המשורר עליו השלום, תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויח אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית ה' לאורך ימים אמן.

הקדמת מור"ם ז"ל בסוף הש"ע

אמר משה איסרליש מקראקא ברוך ה' אלהי ישראל אשר הביאני עד הלום ללקוט ולגמור ספר „אורח חיים" מלקט לקט ושכחה ופאה אשר הניח החכם הכולל הגאון מהר"ר יוסף ש"ן, והנה אמרו בירושלמי סוף פאה כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל שופך דמים. הרי קמן שאין טוב לאדם להיות תמיד מן הביישנים. ואם בצרכי גופות כך בצרכי נפשות על אחת כמה וכמה. ועל כן אוחילה שאל יאשימני כל המעיין במלאכתי זאת אשר אני עושה, מאחר שנפשי חשקה בתורה ואמרו ריש פרק ח' דפאה מאימתי כל אדם מותרים בלקט משילכו הנמושות והם לקוטי בתר לקוטי. ומעתה גם כן הרשות נתונה לכל אדם ללקוט ולחפש אחרי רק שיראה לפניו כמ"ש עיניך בשדה אשר יקצורו. ובכן אבקש מלפני אבי שבשמים יתעלה ויתרומם שינחני במעגלי צדק למען שמו להשלים גם כן המורים האחרים ויזכני ללמוד וללמד לשמור ולעשות עוד ספרים אין קץ ולראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות, על ישראל שלום. ברוך ה' לעולם אמן ואמן. בריך רחמנא דסייען.

סימן א'

דין השכמת הבוקר, ובו ט' סעיפים

א' יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר. הגה ועכ"פ לא יאחר זמן התפלה שהצבור מתפללין (טור). הגה שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כשישבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדבורו במושב המלך. כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד (מורה נבוכים ח"ג פ' נ"ב). ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת. גם בהצנע לכת ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב ומיד שיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה (טור).

באר משה

מאשת אדוניו כי גם הוא התחנך לפי דרך זו, ולזה אמר ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים. והמעייין בזה היטיב יראה ויבין כי ציור כזה כתריס לפני כל חטא ופשע ומסיר כל רוח גאווה וכל עולה ורשע ויהיה תמיד רודף. רק אחרי האמת והצדק כתורה וכמצות.

ה' בהגה. עומד עליו ורואה במעשיו וכו'. אולי לזה נאמר התהלך לפני, ויתהלך חנוך לפני האלהים, וכיוצא בזה כמה פסוקים. לומר שהיו מציינים תמיד עצמם כאלו הוא עומד עליהם כי כן הוא האמת כי מלא כל הארץ כבודו ולפניו חשכה כאורה. וזכורני שכתב הרמב"ם ז"ל במורה כי מי שדבק בה' ומחשבתו בו באותו רגע או שעה אי אפשר בעולם שישגיגו שום גזק. ואולי שזהו דכתיב ובו תדבק שידבק מחשבתו בהשי"ת. ומפני שזה אי אפשר לכל אדם לעשותו רק לשרידים אשר ה' קורא לכן אמרו רז"ל שידבק בתלמידי חכמים ואין כאן מקום להאריך בזה.

ו' בהגה. ולא יתבייש מפני בני אדם וכו'. כתב רבינו הטור דראיה מדוד שהיה נרדף ועכ"פ אמר ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש. והקשה הרב בני חיי ז"ל דשאני הלימוד דאין בו כיוש לא כן עשיית המצוה דמלעיגים עליו וכו' ע"ש. ולענ"ד נראה דחיליה גמי מסיפיה דקרא ואשתעשע במצותיך וקאי אדלעיל מיניה ודו"ק. (א"ה גכדו. ואע"ג שאמר דוד ולא אבוש עכ"פ אין מלעיגים עליו כמו בעשיית המצות).

ז' בהגה. גם בהצנע לכת ובשכבו על משכבו. וכן אמר הנביא (מ"כה ו' פסוק ח') והצנע לכת עם ה' אלהיך. ואולי עניינו פה מושאל ור"ל שבכל דבר ודבר ואפילו במה שאין זר אתו יזכור את ה' אשר לפניו וסביבו וידע לפני מי הוא שוכב. ועוד נראה לענ"ד כעת שרמזו כאן הלכות צניעות שכתב מרן ז"ל ע"ש. ור"ל גם בדבר הצנוע מה שבין איש לאשתו יהיה יודע לפני מי הוא עומד ולזה ג"כ סמך לו ובשכבו על משכבו. ובמפרשים לא ראיתי שביארו זה ועוד יש לחפש באחרונים בזה בעזרת האל וישועתו.

ח' בהגה. ומיד שיעור משנתו יקום בזריזות. נראה דכשמרגיש שמתעורר משנתו מיד יקום שאם יתאחר עוד ירגיש אחר כך תאוה לישן ולא יכול לקום. ואמר יקום בזריזות כי העצלות גורמת השינה כידוע.

סעיף א' שיהא הוא מעורר השחר. כתב הט"ז ז"ל דהטור כתב אני מעיר את השחר ואין השחר מעיר אותי. והקשה הוא ז"ל סיפא למ"ל. ולענ"ד י"ל דאי כתב רק אני מעיר את השחר הו"א שבא לשבח את עצמו שהעיר השחר אבל אפשר שג"כ לפעמים השחר מעורר אותו, לזה סיים ואין השחר מעורר אותי. ואי כתב רק אין השחר מעיר אותי הו"א דשונים הם ולכן אמר אני מעיר את השחר שהוא הקודם.

והט"ז ז"ל תרץ דפירוש דאני מעיר השחר שאיני ככל אדם שמתעורר ע"י מעלה אלא איני צריך וכו' ע"ש. והקשה עליו הרב מטה יהודה ז"ל דהא דהטור כתב כן גמי בשאר כל אדם דלא שייך בהו זה, ועוד דמשמע מהטור דילפינן מדוד לכולא מלתא. ועוד דדוד לא אמר רק אעירה שחר ע"ש. ולענ"ד י"ל דהטור מצווה לאדם שיטרח וישתדל להיות כדוד דדוד אמר אני מעיר וכו' וככתוב עורה כבודי עורה חדא, ועוד אעירה שחר וכן דייק לישניה ודו"ק.

ב' שיהא הוא מעורר השחר. מלבד התועלות הרוחניות שבוה משעבד עצמו לעבודת הבורא ב"ה ומורה על רוב אהבתו בה' כענין שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבוש וגו', וכן ע"ז ימצא זמן להתפלל כיאות וללמוד תורה וכמ"ש דמצד הבריאות ג"כ וזכורני דרופא אחד מהולל ותורגמו דבריו בספר רוח חיים האריך מאד בזה לבאר כי זה תועלת מרובה לקיום הגוף ובריאותו ע"ש. וכן מצד הממוני יש בזה תועלת מרובה שישאר לו זמן מספיק לצרכי ביתו ועסקיו. וה' ירפאנו ויבריאנו להחזיק במדה יקרה זאת תמיד אמן.

ג' בהגה. ועכ"פ לא יאחר זמן התפלה. לכאורה לשון ועכ"פ אינו מובן ויראה דאדלעיל דקאמר מרן שיעורר השחר והכוונה לחבר היום והלילה בתלמוד תורה וכמ"ש המג"א, ולזה כתב ועכ"פ לא יאחר זמן התפלה שלא ימשך בלימוד ויתאחר שיעבור זמן התפלה. ויותר נראה לי דכוונתו כמו לפחות לא יאחר זמן התפלה במנין כי הרבה חסרונות יש בתפלת היחיד והרבה יתרונות יש בתפלת הצבור כידוע.

ד' בהגה. אשר הולכים לפני האלהים. והוא לענ"ד ביאור כמה כתובים כמו בחנוך ויתהלך חנוך לפני האלהים, את האלהים התהלך נח. וכן אמר יעקב אע"ה האלהים אשר התהלך לפני והיה תמים. ואני חושב כי מזה ניצול יוסף

ב) המשכים להתחנן לפני בוראו יכוין לשעות שמשנתנות המשמרות שהן בשליש הלילה ולבסוף שני שלישי הלילה ולסוף הלילה, שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החורבן ועל הגלות רצויה.

ג) ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חרבן בית המקדש.

ד) טוב מעט תחנונים בכוונה מהרבות בלא כוונה.

ה) טוב לומר פרשת העקידה ופרשת המן ועשרת הדברות ופרשת עולה ומנחה ושלמים וחטאת ואשם. הגה ודוקא ביחיד מותר לומר עשרת הדברות בכל יום אבל אסור לאומרם בצבור.

באר משה

ז"ל. ומ"מ לאחר התפלה נכון לומר פרשיות אלו שאינו אלא כקורא בתורה.

ה) בהגה. ודוקא ביחיד מותר לומר עשרת הדברות וכו'. איכא למידק למה האריך בלשונו היה לו לומר בקצרה ודוקא ביחיד מותר אבל בצבור אסור. ואפ"ל דבא להורות לנו דמה שאסור בצבור היינו בכל יום אבל באקראי שרי וא"כ בחג השבועות וכיוצא אין לבטל המנהג. וע' להרב יד אהרן ז"ל ולהרב מטה יהודה ז"ל. ומה שהקשה שם איך מותר ליחיד הלא כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור ע"ש, אפשר לחלק בין דבר שבעשייתו מצוה ורק מפני מראית העין אסרוהו בצבור לדבר שאין בו מצוה ולכן מפני הרואין אוסרים אפילו בחדרי חדרים. ועל פי האמור לעיל דבאקראי שרי גם בצבור י"ל דגם הרואה ליחיד אומר שהוא אקראי לא כן הרואה לצבור בכל יום.

והנה מדברי מרן ז"ל בב"י נראה דס"ל כמור"ם ז"ל שהקשה ותירץ כנו' ועוד דודאי לא פליג על הרשב"א בתשובה ולא הזכיר זה בב"י ולא חש לבאר בש"ע דמשמעות לשונו דמיירי ביחיד המשכים ע' בס"ב וס"ו. אך קשה שלא הזכיר מרן בב"י דברי הרשב"א שכתב לחלק. אבל החיד"א ז"ל במחזיק ברכה כתב בשם ספר הכוונות שלא לאומרה גם ביחיד וכפי המובן מדבריו במחבר"ר שם נראה דלא אתי עלה מצד דכן הוא על פי הקבלה רק דכן הוא הכרעתו על פי הפשט כיע"ש. וא"כ נראה לענ"ד יותר דנקיטנן דעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו. ואע"ג שיש לחלק דהרי מרן ז"ל לא כתב דחייב לאומרו רק כתב דטוב לומר וכו' מ"מ הא פליגי דלמרן מותר לאומרו ושפיר דמי ולספר הכוונות אסור. והגם שיש לחלק דשב ואל תעשה שאני עכ"ז איננו שוה לי. ואפילו אם בשער הכוונות כתב איזה טעם על פי הסוד שלא לאומרה, צ"ע אם גם בכה"ג אמרינן היכא דפליגי הקבלה והפשט אולינן בתר הפשט, דאפשר דהגי מילי כי הוי הפשט על פי המקור מהגמרא או אולינן לפי הפשט, אבל אם הוא מסברת איזה פוסק אין לומר כן והכרעת האר"י ז"ל תכריע ולזה דעתי יותר נוטה כעת כל זמן שלא עמדתי על זה ודו"ק. (ע' הכה"ח ז"ל אות ל"ב שהביא הטעם משם ספר הכוונות בהקדמה כי הרי בימים הראשונים קבעום בתפלה ומפני המינים שלא יאמרו שאין עוד ח"ו תורה מן השמים אלא עשרת הדברות בלבד לכך בטלום. ומי זה יערב לבו לחזק את המינים ולנהוג מה שבטלו רז"ל בגמ' ע"ש. מבואר דטעמו הוא ע"פ הפשט).

סעיף ד' טוב מעט תחנונים בכוונה. כתב רבינו הטור אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים כי טוב מעט בכוונה מהרבות שלא בכוונה. והקשה הט"ז דממנ"פ אם המרבה מכוין למה ישתוו ואם אינו מכוין מאי קאמר כי טוב יותר וכו' ומתחילה השוה אותם ע"ש. וגראה לענ"ד דהכי קאמר בין המרבה וכו' צריכים כוונה ולא תסבור דהרבי שפיר דמי אף המשולל הכוונה דאם המרבה חייב לכוין כי טוב וכו' ודו"ק. (א"ה בנו. ולענ"ד נראה דר"ל שתלוי לפי מצב האדם שאפילו שזה ממעיט לפי מצבו וזה מרבה לפי מצבו שוים הם כשהם מכוונים לשמים).

סעיף ה' טוב לומר פרשת העקידה. וכן הוא בסדורים וכן הוא נהוג. והטעם נראה לענ"ד שהוא להודיע ולהודיע עד כמה גדלה אהבתו ב"ה. וכן לזכור זכות העקידה שתגן עלינו.

ו) ופרשת המן. זה לא נסדר בסדורים ואין מנהגו לאומרו ולא ידעתי כעת למה אין נוהגין לאומרו. וראיתי באיזה סידורים נדפס זה ויש יחידים קוראים אותה, ויותר טוב ונכון לאומרה כמ"ש מרן ז"ל. ואחרי התפלה כקורא בתורה ודאי שאין חשש מצד סידור התפלה אפילו להמקובלים דאין זה רק כקורא בתורה.

ג) ועשרת הדברות. גם זה לא נסדר בסידורים ואין מנהגו לאומרו. ואולי מפני שכתב מור"ם בשם הרשב"א דדוקא ביחיד ולא בצבור ולכן לא נסדר בסידורים וג"כ לא נהגו לאומרו וכמ"ש הרב באר היטב ז"ל בסק"א דלכן אין כותבין אותו על קונטרס המיוחד לצבור. וכתב עוד דדוקא קודם תפלה או אח"כ אבל לקבוע בתוך הברכות גם ליחיד אסור ומפני חששות אלו ומפני חסרון סידור פרשה זו בסדר התפלה לא נהגו לאומרו. והרוצה לאומרו קודם התפלה או אח"כ יפה הוא עושה וכמ"ש מרן ז"ל דטוב לאומרו. אבל הנראה דדעת מרן דלא מקפיד בין יחיד בין צבור. וזכורני שראיתי בשם רבינו סעדיה גאון ז"ל שבעשרת הדברות רמוזים כל התרי"ג מצות וביארם אחת לאחת. וכן אנכי הצעיר בוולת זה כתבתי מה שנראה לענ"ד באופן כזה כי אין ספר רס"ג ז"ל בידי (נדפס בקונטרס "כתר תורה" המחובר לספרו „תורת משה“) ועמ"ש מור"ם והרב באר היטב והש"ת ואין כאן מקום להאריך בזה כעת. [ע' שואל ושאל חלק חמישי סימן א', מא"ח].

ז) ופרשת עולה ומנחה ושלמים וחטאת ואשם. ובסידורים כתוב פרשת התמיד ופרשת הקטורת ועוד איזה פסוקים ודברי הגמ' ומשניות. וכפי הנראה הוא על פי דברי האר"י

- (ו) פרשיות הקרבנות לא יאמר אלא ביום.
 (ז) כשיסיים פרשת העולה יאמר יהי רצון מלפניך שיהיה זה חשוב ומקובל כאילו הקרבתי עולה וכך יאמר אחר פרשת המנחה והשלמים מפני שהם באים נדבה.
 (ח) יאמר עם הקרבנות פסוק ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה'.
 (ט) יש נוהגין לומר פרשת הכיור ואחר כך פרשת תרומת הדשן ואחר כך פרשת התמיד ואחר כך פרשת מזבח מקטר קטורת ופרשת סמני הקטורת ועשייתו.

סימן ב'

דין לבישת בגדים, ובו ו' סעיפים

- (א) לא ילבש חלוקו מיושב אלא יקח חלוקו ויכניס בו (ראשו) וזרועותיו בעודנו שוכב ונמצא כשיקום שהוא מכוסה.
 (ב) אל יאמר הנני בחדרי חדרים מי רואני כי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו.
 (ג) ידקדק בחלוקו ללבושו כדרכו שלא יהפוך הפנימי לחוץ.
 (ד) ינעול מנעל ימין תחלה ולא יקשרנו ואחר כך ינעול של שמאל ויקשרנו ויחזור ויקשור של ימין. הגה ובמנעלים שלנו שאין להם קשירה ינעול של ימין תחלה.
 (ה) כשחולץ מנעליו חולץ של שמאל תחלה.
 (ו) אסור לילך בקומה זקופה ולא ילך ארבע אמות בגלוי הראש (מפני כבוד השכינה) ויבדוק נקביו. הגה ויכסה כל גופו ולא ילך יחף, וירגיל עצמו לפנות בוקר וערב שהוא זריזות ונקיות.

באר משה

הבריות כמו שכתב הרב באר היטב ז"ל סק"ב. ואם טעה והיפך יתקן וכמו שכתב הרב שערי תשובה ז"ל ס"ק א' ע"ש. סעיף ד' הגה ובמנעלים וכו'. נראה דהכי נקיטנן וכן זכורנו שכן כתב מרן ז"ל בב"י וכן יש להוכיח מדבריו בש"ע שהרי דעתו ז"ל דינעול של ימין תחילה הרי דהנעילה ראויה לימין תחילה וא"כ מינה דאי ליכא רק נעילה תהיה של ימין תחילה, ומזה דהקשירה מתחיל בשמאל הוי מצד שיש מעלה לשמאל בקשירת התפלין. והכא גמי מסתברא דכיון דלא אפשר לקיים שניהם נותנים הכבוד לימין כמו דקי"ל בעלמא.

סעיף ו' ולא ילך ארבע אמות בגלוי הראש. בעונות הרבים בזמנינו זה רבים מהמחונכים על ברכי זרים אין שמים לב לזה מפני ההרגל הרע, וראוי להעיר אונם כי רבים מהם לא ידעו ולא הכירו שיש בזה צד של איסור. (א"ה נכדו. ובענין שלובשים כפה על הראש כתב מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל בספרו הבהיר שואל ונשאל ח"ג סימן קל"ה שאם רוב הראש מגולה אינו יכול לעלות לספר תורה עד שיתקן את עצמו באופן הראוי ע"ש).

סימן ג'

סעיף א' כשיכנס לבית הכסא וכו'. וזהו הנוסח המבואר במסכת ברכות דף ס' ע"ב התכבדו מכובדים קדרשים משרתי עליון שמרוני שמרוני, עזרוני עזרוני, סמכוני סמכוני, המתנינו לי המתנינו לי, עד שאכנס ואצא שכן דרכם של בני אדם, ע"כ. ועיין בהרי"ף ובהרמב"ם פרק ז' מהלכות תפלה ובהרא"ש ובטור קצת שינוים. ואע"ג שכתב מרן ז"ל דעכשיו לא נהגו לאומרו (ומטעם זה לא הביא מרן ז"ל הנוסח), לפי מה שכתב הרב כף החיים ז"ל בשם רבינו האר"י ז"ל והמקובלים לאומרו נראה דיותר נכון לאומרו כיון דעל פי הגמ'

סעיף ו' פרשיות הקרבנות לא יאמר אלא ביום. ע' לרבינו הטור דלא אסר אלא מהיות טוב ואחרי כתבי ראיתי להרב מטה יהודה ז"ל סק"ז ע"ש. והטעם דאין הקרבנות קרבין אלא ביום וכמבואר בבאר היטב סקי"ב. סעיף ז' כשיסיים פרשת עולה וכו'. והסדר הנהוג הוא שמקדימין לומר רבון העולמים, והכל אחד הוא. (ב) וכך יאמר וכו'. מבואר בס"ה דיאמר ג"כ פרשת חטאת ואשם, ודבריו ז"ל בסעיף זה מורים ובאים דדוקא הני ולא יאמר יה"ר וכו' אחרי חטאת ואשם וע' בטור וב"י א"ח וביו"ד סימן ה' ונראה דמרן ז"ל כשלמד טור יו"ד נ"ל דעיקר התירוץ בדעת הטור כמ"ש שם ע"ש ואין כאן מקום להאריך כעת.

סעיף ט' יש נוהגין לומר פרשת הכיור וכו'. ובזמן הזה המנהג פשוט אצלנו הספרדים לומר רק כמו שכתוב בסידורים תפלת החדש ועולת התמיד ובית עובד ושאר סדורי התפלה. וכמדומה לי שבסדורי תפלה לאשכנזים ראיתי כתוב הפרשיות הנו'.

סימן ב'

סעיף א' לא ילבש חלוקו מיושב. נראה דגם בזמן הזה שישנים בחלוק מכל מקום כשבא להחליף את בגדיו ישים לבו לזה. ואולי דבזמן הזה דישנים בחלוק ומכנסים וכשמחליפים מחליפים חלק חלק לבדו אין לחוש לזה כיון דבלאו הכי מכוסה וצריך לחפש עוד בזה. ויש קצת הוכחה לזה מדלא הוזכרו הפוסקים בזה בעת שמחליפים בגדיהם, והיינו משום דעל הרוב יהיה באופן דנשארו המכנסים או שאר הבגדים.

סעיף ג' ידקדק בחלוקו וכו'. הטעם הוא שלא יתגנה בעיני

סימן ג'

הנהגת בית הכסא

א' כשיכנס לבית הכסא יאמר התכבדו מכובדים וכו' ועכשיו לא נהגו לאומרו.
ו' וכן אסור ליטון בין מזרח למערב אם אשתו עמו ונכון להזהר אפילו כשאין אשתו עמו.

י' לא יקנה ביד ימין.

י"א' לא יקנה בחרס משום כשפים ולא בעשבים יבשים, שהמקנה בדבר שהאור שולט בו שינוי התחתונות נושרות, ולא בצרור שקנה בו חבירו מפני שמביא את האדם לידי תחתוניות. הגה ועכשיו שבת כסאות שלנו אינן בשדה נהגו לקנה (בחרס וכן נהגו לקנה) בדבר שהאור שולט בו ואינו מוזק ופוק חזי מאי עמא דבר.

סימן ד'

דיני נטילת ידים

א' ירחץ ידיו ויברך על נטילת ידים. הגה ויש אומרים גם אשר יצר ואפילו שלא עשה צרכיו וכן נהגו. מים הפסולים לנטילת ידים לסעודה כשרים לנטילת ידים לתפלה מיהו יש מי שאומר דלא מברך עליהו.

באר משה

ב' בהגה. ועכשיו שבת כסאות שלנו אינן בשדה וכו'. והוא תימה דבמה שהוא טבעי וכמ"ש רש"י בגמ' מה נשתנה האידנא. וכן תמה על זה מור"ם בד"מ ע"ש. ונ"ל דע"י שהאדם אינו שומר עצמו מהקינות חרס שהוא עושה רושם מה בתחתוניות יהיה מזה כח למכשפים לגמור את הדבר ולהביאו בזה לידי תחתוניות. ולכן בזמן הזה אין לחוש גם לזה וקרוב לזה ראיתי להלבוש והמ"א ע"ש. ועפ"ז א"ש דברי רש"י בשבת דלא נקט רק כשפים והיל"ל סכנה וכשפים. ולפי האמור אתי שפיר.

סימן ד'

סעיף א' ירחץ ידיו ויברך על נט"י. ויזהר שיהיו כלי הנטילה סמוכים למטתו שלא ילך ד' אמות בלי נטילת ידים. ואם הם רחוקים יותר מארבע אמות ילך פחות פחות מארבע אמות וכמ"ש החיד"א ז"ל וכן המנהג פשוט ודלא כמו שכתב הרב בית עובד ז"ל דכוונת הוזה"ק דלא יתעכב ולכן טוב לרוץ ע"ש וכמו שכתבתי בהגהתי לספר מור"ר בן פורת יוסף זצ"ל סימן א' דמר זקני מהר"ך ז"ל כשנדפס ספר בית עובד וראה שכתב כן אמר מי ישמע לו בזה כשהוא נגד החיד"א ז"ל. וכן נראה דעת מור"ר ז"ל שם שלא צידד להתיר רק בנצרך לגביו ואינו יכול להתעכב וכן אנו נוהגים תמיד ללכת פחות פחות מארבע אמות וכן עמא דבר.

ובענין הנצרך לגביו בבקר וכלי הנטילה רחוקים ואינו יכול להתעכב ללכת פחות פחות מארבע אמות רשאי לרוץ לעשות צרכיו בין לגדולים בין לקטנים וכמו שכתב מור"ר הרב בן פורת יוסף ז"ל שם וכמו שהארכתי שם בהגהתי לקיים זה ע"ש.

ב' בהגה. ויש אומרים גם אשר יצר וכו'. ולדינא ודאי דנקיטנן כדעת מרן ז"ל דאין לברך אלא אם עשה צרכיו

ועל פי הפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ומרן ז"ל המקובלים לאומרו. ובאמת גם על פי הפשט לענ"ד נראה דראוי לאומרו דע"י מתעורר בלבו אהבת ה' ויראתו והשגחתו אשר שם מלאכים עם האדם לשומרו וכמו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. ואדרבא זה גורם כניעת הלב ולא יוהרה והמעין יבחר. וע' להחיד"א ז"ל בברכי יוסף שכתב בשם האר"י ז"ל והיעב"ץ ז"ל דהשם דרכיו ודעותיו רשאי לאומרו ע"ש.

סעיף ו' וכן אסור ליטון בין מזרח למערב. יש לעיין אם זה דוקא בדליכא מחיצות אבל בבית שיש מחיצות אין להקפיד. ונראה דכיון דבסעיף ה' התנה התנאי זה וכאן סתם משמע דבכל גוונא קאמר וכן מוכרע הדבר ממקומו דמסתמא לא היו יושבים בשדה ובבקעה ובפרט אם אשתו עמו דודאי אין זה בבקעה ושדה.

ובעיקר הדבר לפי הנראה שאין העולם עכשיו מקפידים בזה ואולי מחסרון ידיעה ועל דרך מה שכתב מרן בב"י שאין הכל לומדים בהלכות בית הבחירה. והגם דהש"ע לפנינו, חסרו הדורות ואין כל אדם לומד בפוסקים רק המורים ובעת הצורך להוראה ואולי היחידים מקפידים. (א"ה נכדו. ע' להכה"ח ז"ל בסקט"ז שהביא מהזהר שכתב היפך מה שכתוב בש"ע וגם רש"י בפרס חור בו מפירושו והסכים לפירוש המקובלים והביאו הברכי"י ז"ל ע"ש. וכתב השכנה"ג דעכשיו אין העולם נוהרים בכך וכ"כ העו"ת דעביד כמר עביד דעביד כמר עביד. ואע"ג דסיים הכה"ח ז"ל יש להזהר כדעת הוזהר האר"י ז"ל, העולם לא נוהר בזה וע' להרב משנה ברורה ז"ל ס"ק י"א).
סעיף י"א לא יקנה בחרס. ובזמנינו רובם ככלם רוחצים רק במים וע' להרב באר היטב ז"ל סקט"ה ומי שלא נודמן לו מים מאיזה סיבה שתהיה יזהר לנקות היטב כמ"ש בהא"ה ט"ש.

(ז) טוב להקפיד בנטילת ידים שחרית בכל הדברים המעכבים בנטילת ידים לסעודה.

הגה מיהו אינו מעכב לא כלי ולא כח גביר ושאר הדברים הפוסלים בנטילת הסעודה.

(ח) אלו דברים צריכין נטילה במים, הקם מהמטה, והיוצא מבית הכסא, ומבית המרחץ, והנוטל צפרניו, והחולץ מנעליו והנוגע ברגליו, והחופף ראשו, ויש אומרים אף ההולך בין המתים, ומי שנגע במת, ומי שמפליא כליו, והמשמש מטתו, והנוגע בכנה, והנוגע בגופו בידו, ומי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל אם תלמיד חכם הוא תלמודו משתכח ואם אינו תלמיד חכם יוצא מדעתו.

(ט) המקיז דם מהכתפים ולא נטל ידיו מפחד שבעה ימים. המגלח ולא נטל ידיו מפחד ג' ימים. הנוטל צפרניו ולא נטל ידיו מפחד יום אחד ואינו יודע ממה מפחד.

(יג) לא תיקנו נטילת ידים אלא לקריאת שמע ולתפלה אבל ברכות ושחרית יכול לברך קודם נטילה אלא אם כן הוא ישן על מטתו ערום שאז אסור להזכיר את השם עד שינקה אותם.

באר משה

בסי"ח והכא אשמועינן דמפחד דלכאורה משמע דמגלח גם דאינו נוגע כלל וכן מקיז דם משמע גם שאינו נוגע כלל. וצ"י בזה. (א"ה נכדה. אולי י"ל דמקיז ומגלח אית בהו רק דמפחד שלשה ימים אבל אין הת"ח שוכח תלמודו ואין מי שאינו ת"ח יוצא מדעתו, אבל הנוטל צפרניו אית ביה תרתי אית ביה הא דסי"ח דשוכח תלמודו הת"ח ואינו ת"ח יוצא מדעתו וגם מפחד יום אחד ולכן חשיב ליה בסי"ח ובסי"ט. ועוד י"ל דבסעיף ח"י מדבר על האדם עצמו הקם ממטתו והיוצא מבה"כ וכו' והנוטל צפרניו דדרך הבנ"א שהוא בעצמו נוטל צפרניו ולכן חשיב ליה בהדיהו אבל המקיז והמגלח לא קאי על המתגלח ועל המקיזין לו שאלו אינן צריכין ליטול ידים ולכן לא חשיב להו בסעיף י"ח. שו"ר להכה"ח ז"ל בס"ק צ"ב שהביא מחלוקת בזה אם המתגלח חייב ליטול ידיו).

סעיף כ"ג לא תיקנו נטילת ידים אלא לק"ש וכו'. וכן משמע מפשט דברי הגמרא והרמב"ם וזולתם שכתבו כששומע וכו' כשקם וכו'. אך הברכ"י ז"ל כתב בשם הוזהר לרחוץ ידיו ואח"כ לברך. ולענ"ד נראה דלא פליגי ובוזהר בתורת חסידות קאמר אך מדינא דגמרא שרי. ובלאו הכי קי"ל דכי פליגי הוזהר והגמ' גקיטנן כהגמרא והמחמיר תבוא עליו ברכה.

סימן ה'

סעיף א' יכוין בברכות פירוש המלות. במקומותינו שהשפה הרגילה לכל ההמון היא ערבית והיוצאים מבית ספר רובם ככלם אינם משיגים הבנת לשון הקדש ומתפללים ומברכים בלתי שום הבנה כלל, ראוי ומצוה רבה וכמעט חובה ללמד את הנערים בבית הספר מעת שמתחילים לתרגם מעברית לערבית את כל סדר התפלות בתרגומם הערבי ובביאור הענין וכן כל הברכות בכלל ובפרט. ומה טוב ומה נעים לסדר את כל הברכות בסידור אחד עם תרגומם בערבית ועם איזה דינים לכל דבר ודבר בעברית וערבית. ומזה זמן החילות בזה וה' יעורני לגומרו ולהוציאו לאורה. ועכ"פ כל הקודם זכה ומיני ומינייהו יתקלס עלאה.

דאנן בתריה דמין גרירין. וכ"כ הרב כף החיים ז"ל אות ט' דכן הוכיחו האחרונים מדברי הראשונים ע"ש. ועוד דקי"ל סב"ל אפילו נגד מין וכ"ש כשמרן ז"ל כותב שאין לברך דודאי אין לברך.

(ג) מהדורא אחרת. ויש אומרים גם אשר יצר וכו'. ולדינא ודאי דנקיטנן כדעת מרן ז"ל דדוקא ברכת על נטילת ידים אך לא אשר יצר דספק ברכות להקל הוא כלל גדול אפילו נגד מין ז"ל וכ"ש הכא דמין ז"ל דעתו כן. אך במקום שנהגו צ"ע ואולי זה דומה למ"ש הרמב"ם ז"ל דיש שנהגו לברך ברכות דשחרית גם דלא נתחייבו וטועים הם וכו'. ע"ש. ואולי זה ג"כ דומה לו וע' להברכ"י ז"ל ולעת הפנאי אשנה פרק זה.

(ד) מיהו יש מי שאומר דלא מברך עליהו. ולדינא נראה דאינו מברך דסב"ל וכמ"ש הרב כף החיים ז"ל אות י"א.

סעיף ד' טוב להקפיד בנטילת ידים שחרית וכו' הגה מיהו אינו מעכב וכו'. דעת מרן ומור"ם ז"ל דלכתחילה יש להקפיד מהיות טוב ומ"מ אם אין לו אינו מעכב. וע' להרב כף החיים ז"ל אות כ"ז בשם המו"ק דלדעתו יש חשש ברכה לבטלה וכו' ע"ש. ולענ"ד נראה דכיון דבעיקר הדין נקיטנן כדעת מרן ומור"ם דאינו מעכב לנטילה אין חשש גם לברכה וכמ"ש הרדב"ז ז"ל בח"א סימן רכ"א דכשהברכה נגזרת אחר המצוה ובמצוה נקיטנן לדינא כמאן דאמר לא שייך בזה סב"ל.

סעיף י"ח אלו דברים צריכין נטילה במים. כתב הרב שערי תשובה ז"ל משם הא"ר דדוקא מים והל"י ז"ל כתב דמהני כל מידי דמנקי וכו' ע"ש. וע' למרן הב"י ז"ל בשם המרדכי בפרק אלו דברים דאין לעשות פירוקא לסכנתא וטוב להחמיר ליטול במים וכ"כ הכלבו ע"ש. משמע דאם אפשר במים יותר טוב ואם לאו נקיון בעלמא סגי (וע' להכה"ח ז"ל בס"ק ס' שהעלה כן ע"ש).

סעיף י"ט המקיז דם מהכתפים וכו' המגלח וכו' הנוטל צפרניו וכו'. יש לרקדק דבסעיף ח"י נקיט לנטול צפרניו עם אינהו דבעו נטילה ולא נקיט למקיז ומגלח. ואין לומר דמקיז ומגלח דוקא בנוגעים בגופם בידם ונכללו במה שכתב

סימן ה'

כוונת הברכות, ובו סעיף אחד

א' יכוין בברכות פירוש המלות כשיזכיר השם יכוין פירוש קריאתו באדנות שהוא אדון הכל ויכוין בכתיבתו ביו"ד ה"א שהיה והוה ויהיה, ובהזכירו אלהים יכוין שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כלם.

סימן ו'

דין ברכת אשר יצר ואלהי נשמה ופירושיו

א' כשיצא מבית הכסא יברך אשר יצר את האדם בחכמה שבריאת האדם היא בחכמה נפלאה. ויש מפרשים על שם שהגוף דומה לנוד מלא רוח והוא מלא נקבים כדלקמן בסמוך. ויש מפרשים וכו'. ומפליא לעשות, מפני שהאדם דומה לנוד מלא רוח ואם יעשה אדם בנוד נקב כחודה של מחט הרוח יוצאת, והאדם מלא נקבים ורוחו משתמרת בתוכו הרי זה פלא. ועוד יש לפרש על שם שבורר טוב המאכל ודוחה הפסולת.

באר משה

הנז' ואין צריך כלי. והגם שכתב מרן ז"ל בסימן ד' סעיף ח' דאין נוטלין נטילת ידים שחרית ע"ג קרקע אלא לתוך כלי, כבר כתב הכה"ח ז"ל אות כ"ט דעיקר הקפידא שלא יעברו עליהם ע"ש. ובכה"ג אין עוברים עליהם כידוע. וכ"ש מים אחרונים שכתב מרן ז"ל בסימן קפ"א דשרי ע"ג קסמין וכ"ש מים ראשונים שיכול ליטול אפילו ע"ג קרקע ואין כאן מקום להאריך.

ג' שבריאת האדם היא בחכמה נפלאה. ועוד נראה לענ"ד שהוא שבח לה' שברא את האדם בעל חכמה, וזהו אשר יצר את האדם בחכמה. (א"ה נכדו. ג"ל הוכחה לפירוש זה ממה שתיקנו לומר אשר יצר את האדם ולא תיקנו לומר אשר יצר כל בשר כמו שתיקנו בסוף הברכה רופא כל בשר ולמה לא תיקנו לומר גם בתחילת הברכה אשר יצר כל בשר, ולפי פירוש זה נתיחא דרך באדם נתן הקב"ה ולא בשאר הנבראים. וגם לפירוש השלישי שכתב מרן ז"ל שהתקין מזונותיו של אדם הראשון ואח"כ ברא נתיחא קרשיא זו אבל על הפירוש הראשון והשני קשה. ואולי יש יותר חכמה גדולה בבריאת האדם יותר משאר הברואים). אלא שבאמת אין זה פשוט וגם שאר הפירושים שכתב מרן ז"ל לפי ענ"ד אינם פשוט והעיקר הוא הפירוש הראשון על החכמה הנפלאה שיש בהרכבת גוף האדם אבריו וגידיו אשר כל חכמי לב מיום בריאת העולם ועד סופו עם כל ידיעותיהם וחכמותיהם לא יוכלו לעשות בשום אופן חתיכה קטנה כעדשה ממה שבאדם באופן אמתי כמו שבאדם רק בדרך פורה בעלמא. וזהו מה שנאמר ומבשרי אחזה אלוה. כי כאשר ישכיל האדם ויתבונן בבשרו שאי אפשר לעשות גדולה או קטנה כמוהו, יהיה לו הוכחה ברורה ואמתית כי יד ה' עשתה זאת וכאילו הוא רואה את השכינה כיון שאין שום נברא שבעולם יכול לעשות כן מוכרח לומר כי זה מעשה האלהים בורא עולם ומלואו.

ד' ועוד יש לפרש על שם שבורר טוב המאכל ודוחה הפסולת. ועוד נראה לענ"ד דר"ל אי אפשר להתקיים בגחית אלא בצער ע"ד מ"ש מרן ז"ל סימן ז' ס"ד.

ובכלל זה ראוי לקבוע עת ללמד הנערים שפת קדש כי מלבד שהוא תועלת כללי לכל בית ישראל ולנער עצמו אשר יהיה נדבק וקשור עם כל ישראל בכל מקום ומקום, ובפרט עם תושבי ארצנו אשר שפתינו הקדושה היא קבועה בארץ גם מצד המלכות, עוד בה כי בזה יוכל להיות בטוח הרב בתלמידו שהבין תפלותיו וברכותיו, ואם הרב לא שם לב לזה ראוי לכל אב להשתדל בזה, ואם גם האב לא שם לב התלמיד עצמו ישים לב על עצמו. וכבר כתב הרמב"ם ז"ל במסכת אבות ריש פ"ב שצריך ליוהר במצוה שיחשוב בה שהיא קלה כמצות הרגל ולמידת לשון הקדש כמצוה שנתבאר לך חומרתה שהיא גדולה כמו מילה וציצית ושחיטת הפסח עש"ב. ולכן ראוי לשים לב לזה כפי מה שאפשר.

ב' כשיזכיר השם יכוין פירוש קריאתו באדנות וכו'. בעונותינו הרבים בזמן הזה אין מי ששם לב על זה בין בתפלת כל אדם פרטי בין בעת שהוא שליח צבור והלואי שישים לבו להבנת המלה והענין, ורק השרידים אשר ה' קורא שמים לב לזה וה' הטוב יכפר בעד. וראוי לכל אדם להתעורר ולשוב אל דרך הטובה וה' יעזרונו על דבר כבוד שמו אמן.

סימן ו'

סעיף א' כשיצא מבית הכסא יברך אשר יצר וכו'. מי שקם ממטתו ואינו יכול להתעכב ליטול ידיו מפני שנצרך הרבה לנקביו אפילו כלי הנטילה לפניו יכול להקדים ללכת לעשות צרכיו ואינו צריך להתעכב ללכת פחות פחות מארבע אמות וכמו שכתבתי לעיל בסימן ד' סעיף א' אלא ירוץ לעשות צרכיו ולא יתעכב כמו שכתב מו"ר הרב בן פורת יוסף ז"ל בשו"ת סימן ב' וכמו שכתבתי שם בהגהתי ע"ש.

ב' נטילת ידים של שחרית ושל בית הכסא ושל הסעודה מים ראשונים ומים אחרונים, נראה דיכול ליטול על גבי מקום גבוה העשוי מסיד או מסימא"ן (מלט) וכיוצא ובו נקב פתוח לגומא שתחת המקום הנז' הנקראת בערבית מלאח"ה (ביוב), או שהנקב פתוח למרוב המוליך את המים לגומא

ב) יש נוהגין להמתין לברך על נטילת ידים עד בואם לבית הכנסת ומסדרים אותו עם שאר הברכות. ובני ספרד לא נהגו כן.

ד) יש נוהגין שאחר שבירך אחד ברכת השחר וענו אחריו אמן חוזר אחד מהעונים אמן ומברך ועונין אחריו אמן וכסדר הזה עושים כל אותם שענו אמן תחלה ואין לערער עליהם ולומר שכבר יצאו באמן שענו תחלה מפני שהמברך אינו מכוין להוציא אחרים. ואפילו אם היה המברך מכוין להוציא אחרים הם מכוונים שלא לצאת בברכתו.

סימן ז'

דין לברך ברכת אשר יצר כל היום אחר הטלת מים

א) כל היום כשעושה צרכיו בין קטנים בין גדולים מברך אשר יצר ולא על נטילת ידים אף אם רוצה ללמוד או להתפלל מיד. הגה היו ידיו מלוכלכות ששפשף בהן אפילו הכי אינו מברך על נטילת ידים.

ג) הטיל מים והסיח זעתו מלהטיל מים ואחר כך נמלך והטיל מים פעם אחרת צריך לברך שני פעמים אשר יצר.

סימן ח'

הלכות ציצית ועטיפתו

ו) על טלית קטן יכול לברך להתעטף אע"פ שאינו מתעטף אלא לובשו. הגה ויש אומרים שמברכין עליו על מצות ציצית וכן נוהגין ואין לשנות.

באר משה

שהוצרך שנית. וצ"ע עוד לעת הפנאי. (וכן העלה להלכה בספרו הבהיר שואל ונשאל ח"ד סימן ל' ע"ש).

סעיף ג' הטיל מים וכו' צריך לברך שני פעמים אשר יצר. האחרונים הסכימו שלא לברך רק פעם אחת ואפילו אם נסתפק אם בירך אחת לא יברך וע' להרב שערי תשובה סק"ב. ובני הר"א הכהן יצ"ו כתב דבספק ספיקא יש לסמוך לברך ע"ע בספרו כתב יד (נדפס בספרו שלחן אברהם ע"ש). וע' מה שכתב הרב ישיב משה נר"ו ח"א סימן של"ב. ולפום ריהטאי כעת גראים דברי בני הי"ו דודאי לא עדיף ספק ברכה לבטלה שהיא דרבנן משאר איסורי דאורייתא דמתירים בכ"מ מס"ס ועוד אשנה בלא נדר פרק זה. וע' להשע"ת בשם הש"ץ דהמנהג לברך בכל פעם וכן זכורני שנהגו כן וא"כ ל"ש סב"ל נגד המנהג כידוע.

סימן ח'

סעיף ו' על טלית קטן יכול לברך וכו'. אינו ר"ל דגם אם יברך להתעטף שפיר דמי אבל עיקר ברכתו על מצות ציצית דא"כ הי"ל למרן ז"ל להודיענו דעיקר ברכתו על מצות ציצית. ועוד דמדברי מור"ם ז"ל שכתב ע"ז ויש אומרים שמברכין על מצות ציצית מוכח דלא בא לומר שאין לברך רק על מצות ציצית דא"כ הי"ל וי"א שאין מברכין רק וכו' אלא דלדעת מרן אין לברך רק להתעטף. וע' להרשב"ץ ז"ל בח"ג שכתב שכן הם נוהגים ושכן ראוי לעשות ואין לחלק בין גדול לקטן ע"ש. (א"ה נכדו. ומ"ש בלשון יכול לברך אינו ר"ל דראוי לברך בלשון אחר אבל יכול לברך גם להתעטף, אלא ר"ל דאע"ג שאינו מתעטף שייך לשון להתעטף

סעיף ב' יש נוהגין להמתין וכו'. ובזמן הזה רובם ככולם מסדרים ומברכים על נטילת ידים, אשר יצר, אלהי נשמה שנתת בי עד ואני אברכם, בבית. ואח"כ יש מהם שלובשים הטלית והתפלין והולכים לבית הכנסת ומתחילים מן ותתפלל ככתוב בסדורים, ויש שלובשים הטלית והתפלין בבית הכנסת. סעיף ד' יש נוהגין שאחר שבירך וכו'. ופה לא נהגנו כן ונהרא גהרא ופשטיה. ועיין להרב שערי תשובה שיש פנים לכאן ולכאן ולכן אין לערער על הנהגים כן, וכן אין לחדש מנהג בזה. וכן נראה דעת מרן ז"ל שכתב רק ואין לערער עליהם.

סימן ז'

סעיף א' כל היום כשעושה צרכיו וכו'. הרב באר היטב ז"ל הביא פלוגתא אם צריך לרחוץ שלשה פעמים, ופה אי ג'רבה נוהגים לרחוץ ג"פ וא"כ אין לשנות כל שאפשר. (א"ה נכדו. לפי מה שראיתי המנהג אצלנו באי ג'רבה יע"א דבנטילת ידים לאכילה נוטל ג"פ על יד אחת רצופים ואח"כ ג"פ על יד השניה רצופים, אבל בנט"י כשקם ממטתו וכן כשהיה בבית הכסא נוטל בסרוגין, על יד ימין ואח"כ על השמאל ושוב חוזר על הימין ואח"כ על השמאל ושוב חוזר על הימין ואח"כ על הימין ואח"כ על השמאל).

ב) בין קטנים בין גדולים מברך אשר יצר. ע' להרב באר היטב ז"ל בסק"א שהביא פלוגתא בשתה סם המשלשל אם מברך בכל פעם ע"ש. ונראים לענ"ד דברי הרב יד אהרן ז"ל שכתב דעכ"פ הוא מודה ומשבח לה'. ונ"ל דלא שייך בזה ג"כ סב"ל כיון דעתה שעשה צרכיו חל עליו החיוב קודם

י"ד) אם פשט טליתו אפילו היה דעתו לחזור ולהתעטף בו מיד צריך לברך כשיחזור ויתעטף בו. הגה ויש אומרים שאין מברכין אם היה דעתו לחזור ולהתעטף בו. ויש אומרים דוקא כשנשאר עליו טלית קטן והכי נוהגין.

סימן ט'

איזה בגדים חייבים בציצית ואיזה פטורים מציצית. ובו ו' סעיפים

א) אין חייב בציצית מן התורה אלא בגד פשתים או של צמר רחלים אבל בגדי שאר מינים אין חייבים בציצית אלא מדרבנן. ויש אומרים דכולהו חייבים מדאורייתא והכי הלכתא.

באר משה

ו"ל ואין לומר סב"ל נגד המנהג. ולכן נראה לענ"ד דבמקום שנהגו לברך מברכין ובמקום שנהגו שלא לברך אין מברכין ומי שנהג לברך יחזיק במנהגו עד שיתברר שאין מנהג בעיר או שהמנהג שאין לברך, וצ"ע עוד.

ב) בהגה. וי"א שאין מברכין וכו'. אם יצא מבית הכנסת ופשט טליתו והלך לעשות צרכיו בחוץ וחזר לבית הכנסת ללבוש טליתו, מבואר מדברי הכה"ח ו"ל שחזר ומברך עליו ע"ש בשם המג"א והבאה"ט והת"ל ע"ש. והתנה כשהסיח דעתו ע"ש. ולענ"ד דעתו נראה דכיון שיש שינוי מקום זה עצמו חשיב היסח הדעת וחזר ומברך וכמ"ש הרב ישיב משה ו"ל ח"א סימן שט"ו, וכן אני נוהג מילדותי ועד היום ויש להתיישב עוד בזה.

סימן ט'

סעיף א' בהגה. ויש אומרים דכלהו חייבים מדאורייתא והכי הלכתא. ולדידן דבתריה דמין גרירין שהוא מכריע כרוב עמודי ההוראה ודעת הרי"ף והרמב"ם ו"ל קיימי בחדא שיטתא הכי הלכתא דאינם חייבים מן התורה רק בגד פשתים או של צמר רחלים כמו שכתב בש"ע ובב"י וכמ"ש החיד"א ו"ל בספריו בכמה מקומות דכלל זה שנגרר אחריו מרן ו"ל ללכת אחרי רוב עמודי ההוראה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש הסכימו בו מאתים רבנים ע"ש ואתנח סימנא מרין ראשי תיבות למאמרים רבנים לסמך. ונראה דזה קאי על גוף הכלל זה. וכן לענ"ד טעמם ונימוקם עמם שלא מצאנו שום פוסק שסילת ובירר כל ההלכות ממקורם רק שלשה העמודים הללו ולכן יש לסמוך רק על הכרעתם או הכרעת רובם כשיש פלוגתא. ואין להאריך בגוף הכלל אשר אנחנו הספרדים הולכים תמיד אחריו. (א"ה נכדו. ולענ"ד אפ"ל דזהו הטעם דק"ל רב וריו"ח הלכה כריו"ח אע"ג דרב תנא הוא ופליג, וכן ק"ל ריו"ח וזעירי הלכה כריו"ח, ריו"ח ור"ל הלכה כריו"ח, ריו"ח ור"ח בן יוסף הלכה כריו"ח, ריו"ח ור"א הלכה כריו"ח. והיינו משום דריו"ח הוא שסידר הירושלמי שכלול בו כל ההלכות ולכן נפסק הלכתא כוותיה).

סעיף ב' בהגה. וי"א שלא לעשות ציצית של פשתים כלל. יש לעיין בב"י ואנו אין לנו אלא דברי מרן ו"ל דמתיר.

סעיף ה' בהגה. והאשכנזים אין נוהגין לעשות הציצית רק לבגדים. ובטליתות שלנו רוב הטלית לבן אך בקצותיו

בברכה). וע' להרב ערך השלחן ו"ל שציין ע"ד מרן ו"ל ובתשב"ץ וכו' ומלשוננו זה משמע שלא הבין בדעת מרן כדאמרן דא"כ היל"ל ומברך להתעטף וכ"כ בתשב"ץ וכו'. ולענ"ד נראה דדברי מרן ו"ל סובבים רק ע"ז להודיענו דהלשון נכון שפיר ומינה יוצא דהכי מברכין. ושור"ר להכה"ח ו"ל בס"ק כ"ה שכתב דהשו"ג סובר דכוונת מרן דאם ירצה יברך להתעטף והרב חלקו של ידיד כתב דדעת מרן לברך דוקא להתעטף ע"ש. ולדינא נראה לי עיקר כמו שכתבתי בדעת מרן ובפרט שכן נראה דעת רבינו האר"י ו"ל כמ"ש הכה"ח ו"ל אות כ"ז ונכון לעשות כמ"ש בשם האר"י ו"ל דגם בטלית קטן יתעטף בו תחילה ע"ש. אבל במקום שנהגו לברך על מצות ציצית אין לבטל מנהגם דהרי יש פוסקים דס"ל כן וגם בדעת מרן יש שמפרשים כן וכאמור.

ב) בהגה. ויש אומרים שמברכין עליו וכו'. וזכורני שבילדותי כשרציתי לברך על טלית קטן הורוני לברך על מצות ציצית, ואין ספק שנגררו אחרי מה שכתוב בסדורים בספרי תפלת החדש ועולת תמיד. והטעם ג"ל דכיון דמרן ו"ל כתב דיכול לברך להתעטף הבינו דמינה נמי דיכול לברך על מצות ציצית כדברי מור"ם ו"ל. (א"ה נכדו. נראה להוכיח מדברי מרן ו"ל דעל טלית קטן מברכין רק להתעטף מדכתב לקמן בס"ג דהלובש טלית קטן ומברך עליו וכשהולך לבית הכנסת מתעטף בטלית גדול צריך לברך עליו דהליכה מביתו לבית כנסת חשיבא הפסק ואם מתפלל בביתו אם היה דעתו גם על טלית גדול וכו' א"ץ לחזור ולברך ע"ש. א"כ משמע דמברך על הטלית קטן להתעטף שאם הוא מברך על מצות ציצית איך יוצא י"ח טלית גדול לפ"ד הרב זרע אמת ו"ל ח"א סוס"י ב' דלא יצא דהו"ל משנה ממטבע שטבעו חכמים ע"ש. ואפילו לדעת הרב בית עובד ו"ל בדינים השייכים לברכת טלית גדול שחלק עליו וס"ל דאינו חוזר ומברך להתעטף ע"ש, אפשר דבכה"ג שבירך על טלית קטן על מצות ציצית מודה הבי"ע ו"ל דעל טלית גדול חוזר ומברך להתעטף כיון דשינה גילה דעתו שלא נתכוון כלל לטלית גדול. וכע"ז כתב הרא"ש ו"ל במסכת ברכות דף כ"ו ע"ב משם רבינו האי גאון ע"ש. ואף שיש לחלק קצת מ"מ מדכתב מרן שם ומברך עליו סתמא משמע דברכתו שוה לטלית גדול).

סעיף י"ד אם פשט טליתו וכו' הגה וי"א שאין מברכין וכו'. לכאורה נראה דהגם דק"ל סב"ל אפילו נגד מרן ו"ל מ"מ בנדון זה דמסתמא זה מצוי הו"ל נהגו כדברי מרן

- (ב) **ציצית של פשתים או של צמר רחלים פוטרים בכל מיני בגדים חוץ משל פשתים לצמר או של צמר לפשתים בזמן הזה דליכא תכלת מפני שהם כלאים.** הגה ויש אומרים שלא לעשות ציצית של פשתים כלל אפילו בשאר מינים והכי נהוג.
- (ג) **ציצית של שאר מינים אין פוטרים אלא במינים כגון משי לבגד משי וצמר גפן לצמר גפן אבל שלא במינים אין פוטרים.**
- (ד) **אם הטיל בטלית של שאר מינים קצת ציציות ממינו וקצת מצמר או פשתים יש להסתפק בו.**
- (ה) **יש אומרים שצריך לעשות הציצית מצבע הטלית והמדקדקים נוהגים כן.** הגה והאשכנזים אין נוהגין לעשות הציצית רק לבנים אף בבגדים צבועים ואין לשנות.
- (ו) **יש אומרים שאין לעשות טלית של פשתן אע"פ שאין הלכה כן ירא שמים יצא את כולם ועושה טלית של צמר רחלים שהוא חייב בציצית מן התורה בלי פקפוק.** הגה ומיהו אם אי אפשר רק בטלית של פשתן מוטב שיעשה טלית של פשתן וציצית של פשתן משיתבטל ממצות ציצית.

סימן יו"ד

דיני כנפות הטלית

- (א) **הטיל ציצית על ציצית אם נתכוין לבטל הראשונה חותך הראשונה וכשרה ואם נתכוין להוסיף אע"פ שחתך אחת משתייהן פסולה.** הגה ויש מכשירין בכל ענין וכן עיקר וקודם שחתך הראשונות פסול בכל ענין.

סימן י"א

דיני חוטי הציצית

- (י"ד) **ונוהגים לכרוך באויר ראשון ז' כריכות ובשני ט' ובשלישי י"א וברביעי י"ג שעולים כלם מ' כמנין ה' אחד שעולים ל"ט ועם השם הם מ'. ונהגו לעשות בסוף כל חוט קשר כדי שיעמוד בשזירתו.**

באר משה

אפילו נגד מרן וע' לעיל בסימן ח' סי"ד. לכן נראה לענ"ד דאע"ג דק"ל סב"ל אפ"ה כשהמורה לפי עיונו והכרעתו נראה לו להלכה בלי ספק דצריך לברך יכול לפסוק לברך ולא יחוש לסב"ל כיון דלגבי דידיה אין שום ספק דצריך לברך. וכע"ז כתב הרב ישיב משה ח"א סימן של"ב, וכן כתב מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל בספרו הלכה למשה מערכת ס' עש"ב). ובענין עטיפת הטלית המנהג פשוט פה להתעטף בטלית על הראש ומתעטף בתחילה בעת הברכה כעטיפת הישמעאלים והציציות כלם לצד שמאל כדי שיעור הילוך ארבע אמות ואחר כך משלשלין הטלית שיהיו שני ציציות לפניו ושנים לאחריו כמו שכתב הרב בית עובד אות כ"ה בשם רבינו האר"י ז"ל והרב יד אהרן והרב ברכי יוסף ז"ל ע"ש.

סימן י"ב

סעיף ר' בהגה. ויש מכשירין בכל ענין. ולדידן דבתריה דמרן גיריין ודאי דפסולה כפסק מרן ז"ל דאם נתכוין להוסיף וכ"ש לענין הברכה דק"ל סב"ל אפילו נגד מרן וכ"ש בזה דדעת מרן ז"ל דפסולה וכ"כ הכה"ח ז"ל ע"ש.

סימן י"א

סעיף י"ד שעולים ט"ל ועם השם הם מ'. אך פה אי גרבה יע"א ראיתי שיש נוהגים לעשות עשרה, וחמשה,

יש מקומות שחורים או תכלתיים ותמיד נוהגים לעשות הציצית לבנים כפי מראה הצמר עצמו בהיותו לבן בכבשים בלתי שום צבע רק מגקין אותו יפה.

סעיף ר' יש אומרים שאין לעשות טלית של פשתן וכו'. וכן כתב בב"י דנכון שלא לעשות הטלית משום דבר אלא מצמר רחלים כי היכי דלקיים מצות ציצית מדאורייתא וכן מנהגנו פה אי גרבה יע"א. אך מקרוב חדשים באו בראותם בני אירופ"א לובשים טליתים משי הלכו בעקבותיהם שגראה להם שהוא דבר היותר נכבד. וזה טעות בודאי שאין לנו דבר נכבד כמו הדבר שהוא מצוה בו יותר על פי דברי רוב עמודי ההוראה ומרן ז"ל וכאמור.

(ב) **בהגה.** ומיהו אם אי אפשר רק בטלית של פשתן מוטב וכו'. מרן ז"ל כתב דיברך עליו. ושאל על זה הרב שבות יעקב ז"ל בח"א סימן א' דהא סב"ל ותרץ דמרן ז"ל משום דדרכו ללכת אחרי עמודי ההוראה וכו' ע"ש. ואין זה מספיק לענ"ד דאטו בכל איגהו שכתב מרן ז"ל דסב"ל ליכא הכרעה כזו או בדומה לה. ולכן נראה לענ"ד דמרן ז"ל ס"ל דכל דבעיקר המצוה נקיטנן להלכה כן הברכה נגדרת אחר המצוה וכמ"ש הרדב"ז ז"ל בח"א סימן רכ"ט ע"ש. ולכן כיון דלהלכה מהני של פשתן שפיר מברך ולא אמרינן סב"ל כנ"ל. (א"ה נכדו. לענ"ד אכתי קשה דבכ"מ מצינו דפסק מרן ז"ל לברך כשיש מחלוקת וע"ז נאמר כלל זה דאמרינן סב"ל

סימן י"ד

דיני ציצית שעשאן א"י ונשים וטלית שאולה, וכו' ה' סעיפים

- א' ציצית שעשאן אינו יהודי פסול דכתיב דבר אל בני ישראל לאפוקי אינו יהודי. והאשה כשרה לעשות. הגה ויש מחמירין להצריך אנשים שיעשו אותן וטוב לעשות כן לכתחילה.
- ב' הטיל ישראל ציציות בבגד בלא כוונה אם אין ציציות אחרים (מצוים) להכשירו יש לסמוך על הרמב"ם שמכשיר אבל לא יברך עליו.
- ג' השואל מחבירו טלית שאינה מצויצת פטור מלהטיל בה ציצית כל ל' יום דכתיב כסותך ולא של אחרים אבל אחר ל' יום חייב מדרבנן מפני שנראית כשלו. הגה ואם החזירו תוך ל' וחזר ולקחו אינו מצטרף רק בעיני ל' יום רצופים. שאלה כשהיא מצויצת מברך עליה מיד.
- ד' מותר ליטול טלית חבירו ולברך עליה ובלבד שיקפל אותה אם מצאה מקופלת. הגה והוא הדין בתפלין. אבל אסור ללמוד מספרים של חבירו בלא דעתו דחיישין שמא יקרע אותם בלימודו.
- ה' טלית של שותפין חייבת בציצית דכתיב על כנפי בגדיהם.

באר משה

כהמתירים וכמ"ש הי"מ ז"ל בכללי מור"ם ז"ל ע"ש, וכן מוכח מלשון מור"ם שסיים וטוב לעשות כן לכתחילה, נראה דאין זה רק חומרא בעלמא וכאמור וע' באות שאחרי זה.

סעיף ב' אבל לא יברך עליו. לכאורה מכאן יש להוכיח דלא ס"ל למרן ז"ל להאי כללא דכ"ל הרדב"ז ז"ל הגז"ל באות א' דכי הויה הפלוגתא במצוה הברכה נגדרת אחר המצוה, דהרי קמן נראה דעת מרן ז"ל נוטה להרמב"ם ועכ"ז כתב דאין לברך אלא דיש לראות בב"י. אבל זה אינו דהכא שאני דלדינא לא נקיטנן כהרמב"ם ולכן כשלא יש זולתם לפחות יצא י"ח לדעת הרמב"ם, אבל הברכות אינן מעכבות ולכן לא יברך. אבל כשיש הכרעה במצוה דחייב אז גם הברכה נגדרת אחרי המצוה ומברך וכן מתבאר מדברי הרדב"ז ז"ל הגז"ל שכתב ובגוף המצוה קי"ל כחד מינייהו הוי דבר מבורר ואין ספק בו וכו'. ומה שיש להוכיח כסברת הרדב"ז ז"ל ממה שמברכין על התפלין דרש"י, לענ"ד י"ל דהיכא דנהגו כוותיה שאני דכשיש מנהג לא אמרינן סב"ל וצ"ע עוד.

סעיף ג' שאלה כשהיא מצויצת מברך עליה מיד. וכן מנהגנו פה דמי שעולה לס"ת שנוהגים שעולה עם טלית אם אין לו שואל ולובש ומברך ועולה, וכמו שכתב מו"ר זצ"ל בספרו בן פורת יוסף וע' מה שכתבתי בהגהתי שם.

סימן ט"ז

סעיף א' שיעור טלית שחייב בציצית וכו'. כתב הרב כף החיים ז"ל בסק"ב שצריך אמה על אמה באמה בת ששה טפחים והטפה ארבעה גודלים והאמה כ"ד גודל ע"ש. והגודל הוא שני סאנטים וחצי ועולה לפי זה שיעור הטלית ששים סאנטים על ששים סאנטים בין טלית קטן בין טלית גדול והיא אמה של תורה. אבל לפי מ"ש משם הרב לב חיים ז"ל בסיון צ"ט שכתב שצריך ל"ו גודלים ע"ש, לפ"ד צריך תשעים סאנטים על תשעים סאנטים. אך נראה מדברי רוב הפוסקים שזכר שם שהעיקר לדינא כהסוברים דדי בששים סאנטים על ששים סאנטים ואין לחוש משום דספק ברכות להקל דכבר השרישנו הרדב"ז ז"ל בסימן רכ"א דכי פליגי בעיקר המצוה

וששה, וחמשה כמנ"ן שם הוי"ה ב"ה. והרבה עושים שבעה ושמונה ואחד עשר ושלושה עשר. ונראה שנמשכו אחרי דברי ספר הכוונות שהזכיר הרב באר היטב ז"ל ואחרי מה שכתב שם בשם הר"ש מולכו ז"ל ע"ש. (א"ה נכדו. לפי מה שראיתי נוהגים באי ג'רבה יע"א בטלית גדול עושים ז' ח' י"א י"ג, גמטריא ט"ל, ובטלית קטן עושים י' ה' ו' ה' כמנ"ן שם הוי"ה ב"ה. וכן ראיתי להרב כף החיים ז"ל באות מ"ו שהביא מנהג זה וחלק עליו ע"ש).

סימן י"ד

סעיף א' בהגה. ויש מחמירין להצריך אנשים וכו'. וכן פה אי ג'רבה יע"א לא ראינו ולא שמענו שהאשה נותנת אותם בבגד רק האנשים (ר"ל שתטיל אותם בבגד אבל הטויה אדרבא מעשים בכל יום שטוים רק הנשים וזה כשר לכ"ע וכמ"ש הכה"ח ז"ל בסק"א). והגם שאין לא ראינו ראה וכמ"ש מרן ז"ל בב"י בענין מנהג דשחיטת נשים דאין לא ראינו ראה ע"ש, ועוד דעל הרוב אין יודעים הנשים איך גתינתו וקשירתו ואם ימצא אשה שידעת לא שמענו שנמנעו מזה, מ"מ לכתחילה יש לחוש להמחמירים. אבל בשעת הדחק ודאי שיכולה האשה לתתם בטלית וכדעת מרן ז"ל דמתיר. ועדיפא מהא יש ללמוד מדברי מרן ז"ל לקמן סעיף ב' דבאין ציציות אחרות סמכין על הרמב"ם שמכשיר וכו' ע"ש. ונראה דגם לענין הברכה מברכין על ציציות ששתלתם אשה בבגד ולא אמרינן סב"ל חדא דכשהפלוגתא במצוה והברכה נגדרת אחר המצוה לא אמרינן סב"ל כמ"ש הרדב"ז ז"ל בח"א סימן רכ"ט וכמ"ש הרב ישיב משה ז"ל ח"א סימן רנ"ד. (א"ה נכדו. ואע"ג דבהך דס"ב סיים מרן ז"ל אבל לא יברך עליו הי"ד התם משום דההכרעה לדינא לפסול ורק באין ציציות אחרים יש לסמוך על הרמב"ם להכשיר ולכן אין מברכין, אבל הכא הכרעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו שהאשה כשרה לעשותן וכיון דההכרעה במצוה להכשיר הברכה נגדרת ומברכין). וכן נראה דעמא דבר כמ"ש ותו דגם מור"ם עצמו כתב בלשון ויש מחמירין שזה מורה דדעתו ז"ל נוטה

סימן ט"ז

שיעור טלית, ובו סעיף אחד

א' שיעור טלית שחייב בציצית שיתכסה בה באורך וברוחב ראשו ורובו של קטן המתהלך לבדו בשוק ואינו צריך אחר לשומרו. הגה ואז חייב בציצית ודוקא כשהגדול לובשו פעמים עראי ויוצא בו לשוק.

סימן י"ז

מי הם החייבים בציצית

ג' קטן היודע להתעטף אביו צריך ליקח לו ציצית לחנכו. הגה ודוקא כשיודע לעטוף שני ציציות לפניו ושנים לאחריו ויודע לאחוז הציצית בידו בשעת קריאת שמע.

סימן ח"י

זמן ציצית

ב' סדינים אע"פ שאדם ישן בהם בבקר אין מטילין בהם ציצית.
ג' מאימתי מברך על הציצית בשחר משיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה. ואם לבשו מעלות השחר ואילך יש אומרים דמברך עליו וכן נוהגין, ואם לבשו קודם לכן כגון בסליחות לא יברך עליו וכשיאיר היום ימשמש בו ויברך.

באר משה

סימן י"ז

סעיף ג' קטן היודע להתעטף וכו'. וכן המנהג פשוט פה שלובשים טלית גדול בין מי שהוא נשוי בין מי שהוא פנוי ועדיין לא נשא בין תלמיד חכם בין המון העם. והקטן מעת היותו כבן שש כבן שבע אביו קונה לו טלית גדול לחנכו במצות, ולא כאיזה מקומות באשכנז שהפנוי שעדיין לא נשא אינו מתעטף בטלית גדול, וכבר תמהו עליהם רבני האחרונים ע' להרב שער המפקד הלכות ציצית אות ד' ולביאור גהר פקוד אות ד' וכן מנהג ירושלים עיר הקדש כמנהגנו פה ע"ש. (א"ה נכדו. שמעתי שטעמם הוא משום דכתיב כי יקח איש אשה חדשה וסמך ליה גדילים תעשה לך. וזה דבר פלא דודאי אין אנחנו יכולים לדרוש דרשות כאלו מדעתנו. וע' להרב יד מלאכי ז"ל מערכת ד' אות קמ"ד שהביא מאיזה אחרונים שתמהו על הפוסקים שסמכו על איזה דרשות שלא נזכרו בתלמוד דאין לנו רשות רק אם נזכרו בתלמוד ע"ש. ועוד דמדברי מור"ם ז"ל משמע דליתא להאי מנהגא דהרי כתב בהגה בשם הגה"מ והמרדכי כשיודע לעטוף וכו' ולא הזכיר כלל עד שיהיה נשוי. וע' להרב באר היטב ולהרב משנה ברורה ז"ל שהביאו דברי הפוסקים שתמהו על זה. וצריכים ראשי ישיבות האשכנזים שהרבה תלמידים ספרדים לומדים שם וגם הם תפסו מנהג זה שאינם לובשים טלית אפילו שהם גדולים מגיל בר מצוה, דראוי להם להסביר להם דהספרדים נוהגים ללבוש מזמן שיודעים להתעטף בציצית).

סימן ח"י

סעיף ב' סדינים אע"פ שאדם ישן בהם וכו'. וכן המנהג פשוט פה אי גרבה יע"א שבכל הסדינים שמתכסין בהם

הברכה נגזרת אחר המצוה ולא אמרינן סב"ל. וכבר הוכחתי בישיב משה ח"א (וכן בספרו הבהיר הלכה למשה מערכת ס') דכן הוא המנהג וכן הוכיח הישי"מ ז"ל דכן המנהג דאין לומר סב"ל בזה ע"ש. וא"כ לדינא די בזה והבא להחמיר כדעת רוב הפוסקים, ולמי שמתנהג בחסידות יודיעוהו שני בא להחמיר על עצמו אבל להורות לצבור אין להורות רק כדעת רוב הפוסקים, ולמי שמתנהג בחסידות יודיעוהו שני הדעות ויזהירו שלא יורה לרבים רק כפי הדין כדעת רוב הפוסקים.

אך יש להסתפק אם מצטרף האורך עם הרוחב להשלים האורך או להשלים הרוחב למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. וע' להרב הנז' שם דבפלוגתא מתניא. ולכן נראה לענ"ד שיש להקפיד שיהיה האורך לא פחות מאמה וכן הרוחב לא יהיה פחות מאמה בלתי הצטרפות.

ולענין שיעור הגודלים נראה דיספיק ששים סאנטים והגם דלגבי המקוה צריך כ"ד וחצי אצבע גודלים על כ"ד וחצי אצבע גודלים, בזה אין צריך לחוש לזה לחצי אצבע מס"ס ספק שמא כהסוברים דפחות מאמה סגי ואת"ל כהסוברים דבעינן אמה שמא אגודל אינו שני סאנטים וחצי רק שני סאנטים כמ"ש בשערי טהרה. ולכן נראה לענ"ד דסגי בהכי דשמעתי על שם מהרי"ז ז"ל דהאמה היא שמונה וששים סאנטים. אך לענ"ד דהנסיון מצד הגודל וכן מצד חשבון השעורות מכחישים זה. ואולי דמהרי"ז ז"ל חשב כי האמה הנקראת בערבית "דראע" היא "דראע" תורכי ואולי "דראע" תורכי הוא כנז' ויש לחקור על זה מפי הבקיאים. אמנם בין כך ובין כך נראה דששים סאנטים הם שיעור של אמה של תורה וכאמור.

סימן כ"ב ובו סעיף אחד

א' קנה טלית ועשה בו ציצית מברך שהחיינו דלא גרע מכלים חדשים. הגה ואם לא בירך בשעת עשייה מברך בשעת עטוף ראשון.

סימן כ"ד

הנהגת לבישת הציצית ושכרה ועונשה

א' אם אין אדם לובש טלית בת ארבע כנפות אינו חייב בציצית וטוב ונכון להיות כל אדם זהיר ללבוש טלית קטן כל היום כדי שיזכור המצוה בכל רגע ועל כן יש בו חמשה קשרים כנגד חמשה חומשי תורה וארבע כנפים שבכל צד שיפנה יזכור ונכון ללבושו על המלבושים לפחות יזהר שיהיה לבוש ציצית בשעת התפלה.

הלכות תפילין

סימן כ"ה

דיני תפילין בפרטות

י"ב אם מניח תפילין כמה פעמים ביום צריך לברך עליהם בכל פעם, נשמטו ממקומם וממשמש בהם להחזירם למקומן צריך לברך. הגה ואם מחזיר אחד מהם בברך כמו שמניח תפלה אחת כדלקמן סימן כ"ז.

באר משה

שרוולים שהיו לובשים אותו מעל החולצה) והציציות נראים מבחוץ כי הם ארוכים יותר מהסדריי"א. וכ"כ הכה"ח ז"ל שם באות מ"ג בשם רבינו האר"י ז"ל והאחרונים ז"ל שהיה לובשו למטה משאר מלבושיו ע"ג חלוקו וכתב בשם שער הכוונות דאותם המתהירים ללבושו על כל בגדיהם טעות גדול בידם היפך האמת ע"ש (וכ"כ הבאה"ט והמ"כ ז"ל בשמו ע"ש).

סימן כ"ה

סעיף י"ב אם מניח תפילין וכו'. לפי זה נראה דאם היה לובש תפילין והוצרך לבית הכסא הסיר התפילין ואח"כ הוצרך לחזור ללבושם צריך לברך עליהם. ואין לומר דשם מיירי במי שהסירם ואין בדעתו לחזור ללבושם אבל בנ"ד שהסירן מפני שהוצרך לבית הכסא ומתכוין לחזור ללבושם א"ץ לברך פעם אחרת, דמדברי מרן ז"ל בסימן ח' סי"ד גבי טלית מבואר דלא שאני ליה בין דעתו לחזור ללבושו או לא. אך לדעת החולקים שזכר מור"ם שם יש להסתפק בתפילין אי הוי כמו טלית ומדלא הגיה מור"ם ז"ל ע"ז לחלק בין דדעתו ללבושו או לא, נראה דתפילין לא דמי לטלית. (א"ה נכדו. נראה כוונתו משום דבהזיום ממקומם חילק מור"ם ז"ל דאם אדעתא להחזירם מיד אין צריך לברך אבל במניח תפילין כמה פעמים לא חילק משמע דס"ל דבכה"ג צריך לברך. אבל הכה"ח ז"ל אות ע"ח כתב דהמג"א יצא לחלק דאם בית הכסא אינו רחוק כמו שלהם אין צריך לברך אבל רוב הפוסקים לא חילקו בזה וס"ל דצריך לברך אבל יש לחוש משום סב"ל ע"ש).

בלילה ולפעמים בבקר ולפעמים גם ביום כשישן בין שהם של צמר גפן בין שהם של צמר ממש, אין עושין להם ציצית. וכ"כ מרן ז"ל בב"י דבין של פשתים או של צמר המנהג פשוט שלא להטיל להם ציצית ולא פקפק אדם בדבר ע"ש. **סעיף ג' מאימתי מברך על הציצית וכו'.** בענין לבישת הטלית ע' להרדב"ז ז"ל שאסר ללבושו על הכתפים וכ"ש וק"ו להנהגים לתת כרוך על צואריהם דודאי לאו שפיר עבדי. (ע' להכה"ח ז"ל סימן ח' סק"ט שכתב עיקר הלבשה לצאת ידי כ"ע על הראש ומשולשל על הגוף ע"ש"ב).

סימן כ"ב

סעיף א' קנה טלית וכו'. יש פלוגתא אם מברכין על המצוה שהחיינו הגם דאינה באה מזמן לזמן ודעת מרן ז"ל שלא לברך כמ"ש הכה"ח ז"ל אות ב' ע"ש"ב. וכן ראוי לעשות וכדקיי"ל דספק ברכות להקל אפילו נגד מרן וכ"ש במה שדעת מרן שלא לברך וכן רשום בזכרוננו שאין נוהגים פה לברך שהחיינו כשנעשה בר מצוה ולובש תפילין. ומ"מ הנכון לצאת ידי כ"ע ללבוש טלית חדש או בגד חדש ומברך עליו שהחיינו וכמ"ש מרן ז"ל ומכוין בברכתו גם על התפילין ובזה יצא אליבא דכ"ע וכמ"ש הכה"ח ז"ל בשם האחרונים ע"ש.

סימן כ"ד

סעיף א' וטוב ונכון להיות כל אדם זהיר וכו'. ע' למרן ז"ל בסימן ח' סעיף י"א שכתב דעיקר מצות טלית קטן ללבושו על בגדיו כדי שתמיד יראנו ויזכור המצוה. והמנהג פה ללבושו על החלוק ועליו הבגד הנקרא סדריי"א (בגד בלי

סימן כ"ז

מקום הנחתו ואופן הנחתו

א' **מקום הנחתו של יד בזרוע שמאל בבשר התפוח שבעצם שבין הקובד"ו ובית השחי ויטה התפלה מעט לצד הגוף בענין שכשיכוף זרועו למטה יהיו כנגד לבו ונמצא מקיים והיו הדברים האלה על לבבך.** הגה וצריך להניח בראש העצם הסמוך לקובד"ו אבל לא בחצי העצם שסמוך לשחי. גידם שאין לו יד רק זרוע יניח בלא ברכה.

ו' **ואטר יד ימינו אם עושה כל מלאכתו בשמאלו מניח בשמאלו שהוא ימין של כל אדם ואם שולט בשתי ידיו מניח בשמאל כל אדם, ואם כותב בימינו ושאר כל מעשיו עושה בשמאלו או כותב בשמאל ושאר כל מעשיו עושה בימין יש אומרים שיניח תפילין ביד שתש כח דבעינן יד כהה. ויש אומרים שהיד שכותב בה היא חשובה ימין לענין זה ומניח תפילין ביד שכנגדה. הגה והכי נהוג.**

ט' **מקום הנחת תפלה של ראש מהתחלת עיקרי השער ממצחו עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס.**

י' **צריך שיהיה הקשר מאחורי הראש למעלה בעורף, צריך לכוין הקציצה שתהא באמצע כדי שתהא כנגד בין העינים גם הקשר יהיה באמצע העורף ולא יטה לכאן או לכאן, וצריך שיהא המקום שבקשר שנראה כעין דל"ת לצד חוץ. הגה והוא הדין בקשר של יד צריך ליזהר שלא יתהפך.**

באר משה

סימן כ"ז

מהרי"ך ז"ל בדברי יעקב מערכת ת' אות א' וכן נראה דעת מוהרמ"ז ז"ל בהגהותיו באמר משה ע"ש. וכן עמא דבר שלא לחוש והמחמיר יחמיר לעצמו. [ע' בשו"ת בן פורת יוסף זצ"ל סימן ה' ולמה"ר המחבר זצ"ל בהגהתו שם. מא"ח].

סעיף י"ד וצריך שיהא המקום שבקשר וכו'. כתב מר זקני מהר"ם הכהן זצ"ל בכתב ידו (גדפס בספרו פני משה סימן ל"ב) וזה לשונו, בענין הדל"ת של תפילין ע"י בווהר פרשת פינחס דף רנ"ח ברעיא מהימנא דדל"ת של תפילין צריך שתהיה כפולה. וזכורני שראיתי בקטנותי תפילין הובאו בידי שליח מירושלים תובב"א והדלת שלה כפולה, עכ"ל. ביאור דבריו ז"ל דהיינו שתהיה צורת דל"ת מבפנים וצורת דל"ת מבחוץ כעין מ"ש מרן הב"י א"ח סימן ל"ב דעכשיו נהגו לעשות הקשר בענין שהדל"ת נראית משני צדדים ע"ש. והיינו דקרו לה דל"ת כפולה. אך לדינא נראה דאין קפידא בדבר וכדמסיים שם מרן הב"י ע"ש וכן נראה מדברי מרן בש"ע כאן שכתב שנראה כעין דל"ת לצד חוץ, מבורר דאין קפידא שיהיה משני צדדים וכ"כ המג"א ז"ל סקט"ז. אך מ"ש שם דלא כמו שנוהגים קצת לעשות ב' דלת"ן מב' צדדים הוא פלא דהרי מרן הב"י לא כתב כן אלא שכתב שאין קפידא ומשמע דמב' צדדים טפי עדיף והב"ד הוא ז"ל שם בסימן ל"ב בס"ק ס"ט ע"ש. ולכן נראה דכל דאפשר טפי עדיף משני צדדים ואם אינו יכול אין להקפיד וכאמור.

סימן ל"ב

סעיף ג' יכתבם בידיו שחור. משמע מלשונו דכל מין דיו כשר רק שיהיה שחור ולפי זה פרשיות של תפילין שנכתבו בידיו פשוט שחור המובא מערי אירופא כשרים. וכ"מ מדברי הרב קול יעקב ז"ל בס"ק י"ג שכתב משם הרב פחד יצחק

סעיף א' בהגה. גידם שאין לו יד וכו'. ומי שיש לו מכה בידו השמאלית ואינו יכול לכרוך על היד כנהוג נראה לי שיניח בשמאל ולא יכרוך כלום על האצבעות.

סעיף ו' ואטר יד ימינו וכו' ויש אומרים שהיד שכותב בה וכו'. לפי מאי דקי"ל די"א וי"א הלכה כ"א בתרא א"כ דעת מרן ז"ל דכשכותב בשמאלו מניח בימינו אפילו דשאר כל מעשיו עושה בימינו. ואע"ג שכתב השע"ת ז"ל בסק"ז דבש"ץ כתב משם הרב זר זהב שהרבה בראיות שאיטר יד ימינו אינו רשאי לשנות משאר כל אדם שלא לשנות הסדר העליון ע"ש, דמשמע מדבריו דאפילו איטר גמור מניח בשמאל כל אדם ע"ש, נראה דלא קי"ל הכי דזה היפך דברי הגמ' במנחות דף ל"ז ע"א ע"ש. וא"כ כיון דדברי המקובלים הם נגד דברי הגמ' אין לנו לילך אלא אחרי דברי הגמ' כנראה מכללי הפוסקים. וע' להכה"ח ז"ל בס"ק ל"א שכתב דלאחר התפלה מניחו ג"כ בשמאל כל אדם לצאת ידי חובה, מהרי"ץ והאר"י ז"ל ושכ"כ הבא"ח ז"ל ע"ש. ולענ"ד אין נראה כן. ומ"ש הכה"ח דהקבלה מכרעת הגם דדעת מרן כ"א בתרא קי"ל אלו ראה דברי האר"י ז"ל גם הוא היה פוסק כן ע"ש, לאחר המחילה רבה אין דבריו נראים לענ"ד דהמקובלים לא כתבו בהמצאה דפליגי בה הפוסקים והכריעו נגד הכרעת מרן אלא שכתבו דגם איטר גמור מניח בשמאל כל אדם וזוה גקטינן כדברי הגמ' ומינה ג"כ לשאר הסעיפים גקטינן כדברי הפוסקים. ועוד דרבינו האר"י ז"ל לא כתב כלום בזה רק מהרי"ץ בספר זר זהב והגם שכתב דכ"מ מדברי האר"י ז"ל, לאחר המח"ר גם שאיני מקובל הלשון שהובא בדבריו אין בו שום הכרח לדברי מהר"ץ ז"ל. ולכן נראה פשוט דקי"ל בזה כהגמ' וכהכרעת הפוסקים ומרן ז"ל.

סעיף ט' מקום הנחת תפלה של ראש וכו'. בעת לבישת תפילין של ראש אין לחוש לתולה תפילין וכן דעת

סימן ל"ב

סדר כתיבת תפילין

(ג) יכתבם בדיו שחור בין שיש בו מי עפצים בין שלא במי עפצים. הגה ולכתחילה יחמיר לכתוב בדיו העשויה מעשן עצים או שמנים שרונים במי עפצים. כתב אפילו אות אחת בשאר מיני צבעונים או בזהב הרי אלו פסולין. אם זרק עפרות זהב על האותיות מעביר הזהב וישאר כתב התחתון וכשר, אבל אם זרק הזהב על אות מאזכרות אין לו תקנה לפי שאסור להעביר הזהב משום דהוי כמוחק את השם.

(ט"ז) נפסק אחת מהאותיות הגה הפשוטות כגון וי"ו זי"ן או שנפסק רגל הנו"ן וכיוצא בה אם תינזק שאינו לא חכם ולא טפש יודע לקרותו כשר ואם לאו פסול, ואין צריך לכסות לו שאר אותיות כמו שנוהגים. הגה מיהו אם אנו רואים שלא נשאר צורת האות כתיקונו פסול אע"ג שהתינוק קורא אותו כהלכתו. הא דמכשרין כשנפסק אות דוקא כשנכתב בכשרות ואח"כ נפסק אבל אם מתחלה כשנכתב היה שם נקב ונפסק בו או אם רגל הכ"ף הפשוטה או כיוצא בה מגיע לסוף הקלף בלי הקף קלף מתחילתו פסול.

(י"ז) אם נפלה טפת דיו לתוך האות ואינה ניכרת האות אין תקנה לגרור הדיו ועל ידי כך יהיה ניכר האות דהוי חק תוכות ופסול משום דבעינן וכתב ולא וחקק. והוא הדין אם טעה וכתב דל"ת במקום רי"ש או בי"ת במקום כ"ף אין תקנה למחוק התג לתקן האות משום דהוי כחק תוכות.

(י"ח) מ"ם פתוחה שנדבק פתיחתה ונסתמה אין מועיל לגרור הדבק ולפותחה משום דהוי כחק תוכות. ומה תקנתה שיגרור כל החרטום ותשאר כצורת נו"ן כפופה ואחר כך יכתוב מה שגרר. ורי"ש שעשאה כמין דל"ת יש להחמיר ולומר דלא סגי

באר משה

ואם התינוקות חלוקים אולינן בתר רובא. כ"כ הרב לדוד אמת ז"ל סימן ט"ו אות י"ב ואות י"ג ואות ט"ז ע"ש. (ג) כשיש ספק בס"ת מצד מחלוקת הפוסקים וכבר הספר נכתב במילי דרבנן אמרינן דבשל סופרים הלך אחר המקיל. ודיעבד מקרי כל שהס"ת כבר נכתב אפילו שיש ס"ת אחר בלי פקפוק וכ"ש אם כבר הוציאו הס"ת דאין להוריד. וכל דבר שלא נזכר בגמ' דפסול אינו פוסל בדיעבד.

סעיף י"ז אם נפלה טפת דיו וכו'. סופר שהיה כותב אות ג' וגממש ידו קצת למטה ונעשית ג' ולחך בלשונו את הדיו בעודו לח ועי"ז הוסר כתם הדיו לגמרי, מדברי הרב קול יעקב גר"ו אות פ"ה שכתב בשם הט"ז והא"ר ור"ז וקה"ס ומלא"ש בחכמה שגם טפת הדיו לח פוסלת ע"ש. גראה דה"ג פסולה אלא שלא נתבאר בדבריהם כשליחכו אותה והוסרה לגמרי מה הדין. ושו"ר להרב עני בן פחמא בסימן ג' שפסל בנדון דומה לג"ד וכן דעת חתנו וכן מתבאר מדברי הג"פ ז"ל סימן ככ"ה אות ל"ז שכתב דכיון שנשחתה האות מה לי נתקנה ע"י גרירה או ע"י לחיכת הדיו ע"ש. ולכן גראה דפסולה.

סעיף י"ח ואם נדבקה אות לאות וכו'. מזה מבואר דקודם שנגרר הדיבוק פסול ואינו יוצא י"ח בתפילין זה. וכן אם הוא ס"ת פסול ואין קוראים בו עד שיגרורו הדבק ולא ס"ל למרן ז"ל כמ"ש הרשב"א סימן תרי"א דכיון דראוי לתיקון גם קודם שנתקן כשר דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. (א"ה נכדו. וכ"כ הכה"ח ז"ל אות צ"ח דהא דלא פסק מרן כדברי הרשב"א גראה דסמך עמ"ש בסה"ת בשם מ"ס דכ"ז שעדיין הם מודבקים יחד לא יקרא בו וכו'. אך קודם זה הביא מהט"ז סק"ח שכתב מ"מ אם נמצא כן בס"ת

ז"ל אות ד' שכתב שמעתי שיש נוהרים מלכתוב סתו"מ מדיו שקונים מן הגוים אלא מדיו הנעשה ע"י ישראל ע"ש. מבואר דדיו זה כשר לכתוב בו גם לכתחילה ורק שיש נוהרים מזה וכן גראה דעת מור"ם שכתב ולכתחילה יחמיר דמשמע רק דרך חומרא בעלמא. ואע"ג דפה א"י ג'רבה יע"א אין מי שכותב סתו"מ רק בדיו המתבשל ע"י ישראל ואין כותבים כלל בדיו הבא מאירופא אין זה רק לכתחילה אבל בדיעבד גראה דיש להתיר. אך גראה דהגם דלגבי המוכר ס"ת מותר מצד דהוי דיעבד מ"מ לגבי הקונה דהוי לכתחילה צריך שלא למוכרו בסתם וצריך להודיעו תחלה דזה כתוב מדיו שאינו מותר רק בדיעבד דבלא זה מסתמא הוא חרשב שהוא כתוב בדיו הנהוג בין הסופרים. (ע' שואל ונשאל חלק ה' סימן ד'). סעיף ט"ז נפסק אחת מהאותיות וכו'. ואם נפסק איזה מהאותיות כגון וי"ו זי"ן נו"ן וכיוצא ולא נמחק התחתון לגמרי אלא נשאר עוד עומד אלא שיש פירוד בין התחתון לעליון כשמראים לתינוק אין צריך לכסות את התחתון הנשאר כדי שלא יצרף העליון והתחתון יחד אלא יכול להראות לו כהוייתו שכן הוא דעת מרן ז"ל וכ"כ הרב אמת ליעקב ז"ל באות ט"ו. והגם דהרב לדוד אמת ז"ל בסימן ט"ו כתב שיש מי שכתב דיכסו מה שנשאר מהאות אחרי ההפסק ע"ש, גראה דלדידן דבתריה דמרן ז"ל גריירין א"ץ לזה וכן גראה דעת הרב בית דוד ז"ל בסימן כ"ה וכן גראה דעת הב"ח והב"ד השכנה"ג שזכר שם הב"ד ע"ש.

(ב) כל אות שיש בה ספק מביאין תינוק דלא חכים ולא טיפש ואם קורא אותה כהלכתה כשרה. ואם פשיטא לן שאינה כהלכתה לא מהגין תינוק. ואי פשיטא לן שהיא כהלכתה אע"ג דהתינוק קורא אותה שלא כהלכתה לא משגיחין בתינוק.

כשיגרור הירך לבד או הגג לבד ויחזור ויכתבנו כמין רי"ש משום דבין הגג ובין הירך נעשו בפיסול הילכך צריך לגרור שניהם. ואם נדבקה אות לאות בין קודם שתגמר בין אחר שנגמרה פסול ואם גרר והפרידה כשר ולא מקרי חק תוכות מאחר שהאות עצמה היתה כתובה כתקנה. אם נגעו רגלי הה"א והקו"ף בגג יגרור הרגל ויחזור ויכתבנו ואין צריך לגרור כל האות כי הגג כדן נכתב. אם נגע רגל האל"ף בגג האל"ף או פני האל"ף בפנים בגג שתחתיה פסול ואין תקנה בגרירה להפרידה דהוי כחק תוכות, אלא יגרור כל מה שנעשה בפיסול ויחזור ויכתבנו. הגה וכן הדין ביו"ד השי"ן והצדי"ק והעי"ן והפ"א אם נגעו בגוף האות יותר ממקום דבוקם.

באר משה

והרא"ש אבל כיון שהביא דין האל"ף לא הוצרך להביא גם שאר האותיות דמדמה אותן בב"י לאות האל"ף דסמך על מ"ש בב"י דמדמה להו זה לזה. ועוד דהפוסקים שקלי וטרי כשמביא מרן ז"ל דין בב"י ומשמטו בש"ע אם חזר בו או לא (עמ"ש בזה בספרו הבהיר הלכה למשה מערכת מ' אות ע"ו). ועוד קשה דמהיכן למד הרב אמת ליעקב לדמות זה לגפסדה קצת צורת האות דשאני הא דאל"ף דע"י היותה כזו הויא כאלו אל"ף בלא פנים לגמרי כזו שאל"כ גת דבריד לשיעורין ואם היתה כזו וכי יש צד להכשירה משום דיש בוא"ו שבאל"ף בליטה גבוהה קצת וא"כ כמו שאין להכשיר בחצי אות אל"ף כן אין להכשיר בנעשית טפת דיו על הווא"ו שבאל"ף דאין זו צורת אל"ף כלל והרי היא רק כאלו כעין חטוטרת בוא"ו שבאל"ף. ועוד קשה דלפ"ד דברי מרן ז"ל סתראי גינהו ממ"ש בא"ח למ"ש ביו"ד וכנז"ל. ועוד קשה דאטו כל הפוסקים שזכר שמכשירים הם מכשירים באל"ף דודאי ז"א דא"כ האחרונים הנו' היה להם להזכיר זה בפירוש ולהשיב עליו. וביותר קשה דהרי מהריק"ש ז"ל ראש המתירים הוא עצמו לא הגיה בערך לחם לחלוק ע"ד מרן ז"ל בסימן ל"ב ואדרבא מוכח דס"ל כן דהרי הוא ז"ל הוסיף ע"ז כמו שהגיה מור"ם בשי"ן ועי"ן וזולתם ע"ש, ואיך הוא עצמו סותר דבריו שבתשובה למ"ש בהגהתו. ועוד קשה דהרב ברוך שאמר עצמו ודעמיה איך תפסו דעת האגור ופסקו כוותיה נגד הרמב"ם והרא"ש שני עמודי ההוראה, וצ"ע.

ולולי דבריו ז"ל נראה לי ליישב בארבעה אופנים: (א') דמרן ז"ל בב"י אין דעתו לפסול באל"ף הנו' אלא לכתחילה אבל בדיעבד מכשיר וכמו שכן ראיתי להרב דרכי טעם ז"ל בסימן א' שכתב בנדונו דאע"ג דבב"י כתב צורת האותיות ופיסולם על דעת הני רבוואתא מ"מ ס"ל דלעכובא לא פסיל בדיעבד אלא שלכתחילה צריך לעשות כאשר כתוב בארוך ולפסק הלכה לא הזכיר מזה כלל. וזו היא דעת מהר"י קאשטרו ז"ל בסברת הב"י שכבר רמז שם דלא פסולין אלא כל דתינוק דלא חכים ולא טפש לא קרי ליה אבל אי קרי ליה לית לן למפסל בהנהו דקדוקים שכתב שם ע"ש. וא"כ י"ל דמ"ש מרן בש"ע לפסול היינו היכא דאין צורתה עליה ותינוק דלא חכים ולא טפש קרי לה, ומוה מיירי ג"כ ביו"ד סימן רע"ד דאין להכשיר רק אי קרי לה תינוק דלא חכים ולא טפש. ולפ"ז א"ש מ"ש מהריק"ש בהגהותיו ג"כ דמיירי היכא דתינוק לא קרי לה ולפ"ז גם מור"ם בהכי מיירי. ועוד י"ל דמ"ש בב"י ובש"ע פסולין היינו בלי קריאת התינוק מפני דע"פ

אין להוציא אחרת דכתב ב"י בשם הרשב"א וכו' ע"ש. ודבריו אינם מובנים דהרי מרן ז"ל כתב להדיא פסול ואיך כתב הט"ז דאין להוציא אחרת. וצ"ל דס"ל להט"ז ז"ל דדבר שאפשר לתיקון בתו"מ ולא חשיב שלא כסדרן בס"ת אינו מוציא ס"ת אחרת ודוקא בדבר שחשיב שלא כסדרן בתפלין או בס"ת מוציא אחרת).

(ב') אם נגע רגל האל"ף בגג האל"ף וכו' פסול. ראיתי להרב אמת ליעקב ז"ל במשפט הפסד צורת האותיות אות אל"ף אחר שהוכיח מדברי הרמב"ם פרק יו"ד מהלכות ס"ת והרא"ש בתשובה כלל ג' סימן א' והכנה"ג בא"ח סימן ל"ב והרב מעיל שמואל ז"ל בתשובה סימן א' והרב דרכי נועם א"ח סימן א' ומהריק"ש באהל יעקב בתשובה סימן קי"ג ומהרלנ"ח סימן א' להכשיר אם גפסל רק קצת האות ואינה דומה לאחרת סיים דלדידן דבתריה דמרן גרירין הוא ז"ל כתב בסימן ל"ב סעיף ח"י שאם נגע רגל האל"ף בגג האל"ף או פני האל"ף בפנים הגג שתחתיה פסולה דמוה מפורש דפוסל אע"ג דנגיעת הרגל או פני הרגל אין נגיעה זו משנה אותה לאות אחרת ותינוק קורא אותה אל"ף אפ"ה כל שנשתנית צורתה פסולה והיא סברת האגור שהביא בב"י ולכן הגם דלא משמע כן מדברי הרמב"ם והרא"ש אין לנו אלא דברי קדשו וכבר הורה זקן והכי נקיטנן ע"ש. ודבריו ז"ל קשים טובא לענ"ד דאיך שביק מרן ז"ל דעת הרמב"ם והרא"ש שני עמודי ההוראה ופוסק כדעת האגור נגד מה שהשרישנו בהקדמתו להב"י. ועוד קשה דלא זכר ש"ר דמרן ז"ל עצמו ביו"ד סימן רע"ד ס"ה פסק כדברי הרמב"ם ז"ל ממש וז"ל, צריך שלא תפסל צורת שום אות עד שאינה נקראת או דומה לאות אחרת בין בעיקר הכתיבה בין בקרע בין בנקב שניקב בה בין בטשטוש ע"ש. והוא לשון הרמב"ם ממש. ומה שהשמיט מרן ז"ל מ"ש הרמב"ם או שנפסדה צורת אות אחת עד שלא תקרא כל עיקר ע"ש, נראה פשוט דלא מפני שיש הפרש ביניהם לדינא אלא דמרן ז"ל קרא לספרו ספר הקצר ולכן כיון דכל זה גכלל באומרו עד שאינה נקראת קיצר מלכתוב כל עיקר. ועוד קשה דלפי דבריו ז"ל למה השמיט מרן ז"ל מה שכתב בב"י על אות האל"ף הנו' וכן הדין ביו"ד השי"ן והצדי"ק והעי"ן והפ"א וכמו שהביאו מור"ם ז"ל ומהריק"ש ז"ל דכיון דזה חידוש מדעתו הי"ל להביאו שלא יטעו הסופרים בזה. ודוחק לומר שסמך על דבריו בב"י ובש"ע קיצר דא"כ הי"ל להשמיט גם דין האל"ף ולסמוך על דבריו בב"י. (א"ה נכדו. לזה נראה לענ"ד ליישב דדין האל"ף לא רצה להשמיט שלא נטעה דאינו פוסק כהאגור אלא כהרמב"ם

כ"ה) כל אות שהיא כתובה שלא כתקנה ואין צורתה עליה כגון נגע רגל האל"ף בגג האל"ף או פני האל"ף בפנים בגג שתחתיה או שהיה רגל הה"א או רגל הקו"ף נוגעים או שהיתה אות אחת חלוקה לשתי אותיות כגון צד"י שכתב יו"ד

באר משה

לענ"ד לדינא שהרי מן הדין ראוי לפסוק כהרמב"ם והרא"ש ז"ל וכמ"ש מהריק"ש והרב אמת ליעקב ז"ל בשמם ורק מפני דברי מרן אנו מבטלים דעתנו וא"כ הבר דלא להוסיף עלה להוסיף לפסול גם לקו ישר. וכל זה אפילו באל"ף וכ"ש בשיני"ן ועיני"ן והשאר שזכר מור"ם וכ"ש בשאר אותיות שזכר הרב קול יעקב ז"ל. ובכה"ג י"ל דגם הרב אמת ליעקב ז"ל מודה דגם מרן אינו פוסל. ועוד דאפילו שאין אנו יודעים איך דעת מרן ומסופקים בדעתו יש לפסוק כדעת הרמב"ם והרא"ש והאחרונים הגו'. וכ"ש שאין לחוש כלל אם יש קצת עובי בראשיהם אלא שאינה כצורת יו"ד דבכה"ג י"ל דגם האמ"ל והקו"י ז"ל מודים. והו הנראה לענ"ד בזה אם כה יסכימו חכמי ורבני הדור הי"ו.

ג) בהגה. וכן הדין ביו"ד השי"ן וכו'. ע' להרב אמת ליעקב ז"ל במשפט צורת האותיות שהוכיח מדברי הרמב"ם והרא"ש ז"ל דמתירין באל"ף הנז' וא"כ כ"ש ביו"ד השי"ן והצדיק והעי"ן כל דצורתו עליהם או כשאנו מסופקים ותינוק דלא חכים ולא טפש קוראם כתיקונם ע"ש. ולכן נראה לענ"ד דמרן ז"ל בש"ע שהשמיט דברי עצמו בב"י משום דמשמע מדברי הרמב"ם והרא"ש היפך זה אפילו באל"ף גופא ורק באל"ף שמצא באגור דפוסל להדיא פסקו אבל ביו"ד השי"ן והצדי" והעי"ן הפ"א שלא זכרם האגור הדרינן לכללין דכל שנראים לנו או שנראים לתינוק דלא חכים ולא טפש כשרים דדוחים המשמעות שלנו לומר ה"ה משום המשמעות שיש להוכיח מדברי הרמב"ם והרא"ש אך כיון שלא ראינו להפוסקים שכתבו כן בדעת מרן אין להקל דהו"ל דעת מרן מסופקת וסומכין על דעת מור"ם. אך נראה דגם מור"ם ז"ל מודה דמהני תינוק דלא חכים ולא טפש דאל"כ הי"ל להגיה כן ג"כ בס' כ"ה ע"ד מרן שזכר האל"ף. וכל זה בנדבקה לגוף האות כעין יו"ד שבאל"ף אבל אם אין כאן דיבוק רק קו ישר דק בלתי גג נראה לענ"ד דלכ"ע אין לחוש לו וכן נראה דעת הרב קסת הסופר באות ל' שהיה רק קו ישר ע"ש. ונראה דה"ה לכל אלו האותיות. ומ"ש הרב קול יעקב ז"ל בשם האמ"ש הסכים עמו, לענ"ד אינם נראים לדינא וכמו שכתבתי בזולת זה (ע' שואל ונשאל חלק ו' סימן ו') כנ"ל.

ולפי האמור יוצא מזה דביו"ד השי"ן והצדי" והעי"ן והלמ"ד שנמצאו בקו ישר אין זה פוסל ואין צריך להוציא ס"ת אחר ביום השבת ומשלים קריאתו בס"ת זה ומברך ואחר השבת יתקן. ובתפלין מניח ומברך בדלא אפשר בזולתו וגם אי אפשר אז לתקן ואח"כ יתקן בין בתפלין בין במוזזה ולא הוי שלא כסדרן ודלא כהרב קול יעקב ז"ל אות ק"ו.

סעיף כ"ה כגון נגע רגל האל"ף וכו' חזר ותקנם הוי שלא כסדרן ופסולין. נראה מדברי מרן ז"ל שלא כתב בזה דאם תינוק דל"ת ול"ט מכירם יכול לחזור ולתקנם כמ"ש

הדין צריך לתקנם אבל בדיעבד כגון בשבת או בתפלין ומוזות יכול לבדוק ע"י תינוק ולא הוי שלא כסדרן וכאמור ובוזה מיירי גם מור"ם ומהריק"ש. (ב') י"ל דהגם דכתב בש"ע לפסול אינו פוסל בדיעבד רק כתב לענין לכתחילה ולכן צריך לתקן באופן שהורגו שם וכן שם בב"י בהכי מיירי ולכן דברי מהריק"ש בתשובה מוסכמים עם מ"ש בהגהותיו בערך לחם. וע' למרן בב"י בשם האגור דשם כתב אח"ז אין לתקן דהו"ל שלא כסדרן משמע דפוסל בדיעבד. (ג') דמרן ז"ל כשחיבר הש"ע חזר בו ממ"ש בב"י דהש"ע בנוי ע"פ הרמב"ם כמ"ש הרב יד מלאכי ז"ל בכללי הש"ע אות י"ג וכיון דהרמב"ם והרא"ש ז"ל מכשירים הכשיר ביו"ד, ומ"ש כאן בש"ע באות אל"ף י"ל כמ"ש דס"ל דבכה"ג גם הרמב"ם מודה דהו"ל כאלו לא נכתב רק חצי האות שלמעלה או חצי האות שלמטה. ולפי"ז י"ל דבכוונה השמיט מ"ש בב"י וה"ה ליו"ד השיני"ן והעיני"ן וכו' דבאלו א"א לומר כן. ומ"ש בב"י וה"ה וכו' משום דאז עדיין לא עמד ע"ד הרמב"ם והרא"ש והיה סבור בכוונתם דגם בחצי האות שנפסד הגולם שלו כגון יו"ד האל"ף מפסיל אבל בש"ע הסכימה דעתו להתיר והטעם לחלק כמ"ש דגם בב"י מיירי בכה"ג שנדבק באופן שגפסדה הצורה שהיו"ד נדבקו וגפסדה צורתה כמו האל"ף וכן בעיני"ן כזה וכן כלם ומפני שהסופרים רגילים להרחיק היו"ד של הנז' וא"כ יש לה צורתה ותלוי זה בתינוק או בהכרעתנו לא הזכירם ומ"ש מור"ם ומהריק"ש בהכי שנפסדה צורתה כנז'.

ומעתה נראה לענ"ד דאל"ף הכתובה כזו א בקו ישר למעלה או כזו א בקו ישר למטה, וכן שי"ן כזו ש במעלה או כזו ש וכן עי"ן הכתובה כזו ע או כזו ו וכן כלם אין לפוסלם כשהתינוק דלא חכים ולא טפש קוראם כדינם. (א"ה נכדו. מ"ש דמ"ש בש"ע לפסול היינו לכתחילה וכו' לענ"ד נראה דאין כן כוונת מרן ז"ל דא"כ למה כתב אין תקנה בגרירה להפרידה דהוי כחק תוכות וכו' דכיון דבדיעבד כשרה א"כ חשיב צורתה עליה וא"כ לא הוי חק תוכות וכ"כ הכה"ח ז"ל אות ק"ו דבתו"מ אסור לתקן דהוי שלכ"ס וכו' ע"ש. ודוח"ל דכתב כן רק ע"ד הגה ביו"ד השי"ן וכו' אבל באל"ף אינו פוסל בדיעבד. גם מ"ש דבאל"ף ובשי"ן ובעי"ן וכן כלם אם כתב בקו ישר אין לפסול כשתינוק דל"ת ול"ט קוראם כדינם. עמ"ש מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל בספרו הבהיר **שואל ונשאל** חלק ה' סימן ה' ובחלק ו' סימן י"ג בארוכה).

ועוד נראה לענ"ד דבעיקר כוונת הרב ברוך שאמר ומרן הב"י ובש"ע ומור"ם ומהריק"ש גם בלתי ההכרחים הגו' מעולם לא פסלו רק בנתמלא ונתעבה חצי האות שבפנים או שלמטה אבל אם היה קו ישר לא פסלי דאם נתעבה הרי חצי האות פסול אבל אם אינו רק קו בלתי עובי שלא נגמרה כתיבתו אין זה פוסל רק באם אינה נקראת לתינוק וכן נראה

נו"ן או שי"ן שכתבה עי"ן יו"ד או חי"ת שני זייני"ן ואחר שכתב לפניו חזר ותקנם הוי שלא כסדרן ופסולין. אבל להפריד האותיות הדבוקות אחר שכתב לפניהם שפיר דמי דכיון שהאות צורתה עליה כשמפרידה מחבירתה לא הוי ככותב. והוא הדין שאם לא היו מקצת יודי"ן שעל האלפי"ן והשיני"ן והעיני"ן ורגלי התוי"ן נוגעים בגוף האות ותינוק דלא חכים ולא טיפש מכירם שאע"פ שכתב לפניהם יכול לחזור ולתקנם דכיון דצורת האות היתה ניכרת ליכא משום כתבן שלא כסדרן. ויש מי שאומר דהוא הדין אם חוטרא דחי"ת למעלה אין נוגעין זה לזה אך אין ניכר להדיא פרידתן אף על פי שהתינוק קורא שני זייני"ן מותר להדביקם.

באר משה

ודוקא כשאפשר לברר ע"י תינוק כתב ר"ז הולכין אחר קריאת (התינוק).

והגם דכתב שם דהפמ"ג והעצ"ל דעתם דגם אם אינו ניכר להדיא אסור לדבק משום שלא כסדרן ושכ"מ מהמלא"ש והקס"ה ע"ש, אנו אין לנו אלא דברי מרן. (א"ה נכדו. ע' להרב קול יעקב ז"ל אות קל"ה שכתב ע"ד מרן שכתב ויש מי שאומר דה"ה אם חוטרא דחי"ת וכו' דבזה אין כאן מחלוקת רק חידוש דין וכ"כ האחרונים להתיר ע"ש. וא"כ מוכרח לומר דהפמ"ג והעצ"ל והמלא"ש והקס"ה מסכימים בזה ואפ"ה אסרו בזה אפילו שהתינוק קורא אותה כהלכתה. ובאמת אינו מובן מה טעמם שהחמירו בזה דמ"ש מחטורת דחי"ת דמחולקת וזה עדיפא דהתינוק קורא אותה כהלכתה. וכן ראיתי בקסת הסופר עצמו בסימן ט' אות ג' שכתב דקי"ל הכי להכשיר בחטורת דחי"ת אבל במ"ש לפסול בצד"י והשי"ן כתב סתמא ולא ביאר אפילו אינו ניכר להדיא וא"כ לק"מ דאפשר דפוסל רק בניכר להדיא. וצ"ע בכל זה). וע' עוד לו שם באות קל"ב שהביא מהרב זבחי צדק שכתב להתיר ע"י תינוק אף אם ניכר הפירוד להדיא ע"ש. ובאמת כן נראה מדברי מרן שלא כתב הא דאינו ניכר להדיא רק גבי חי"ת ולא ברישא שיש תינוק ע"ש.

ב') והוא הדין שאם לא הוי מקצת יודי"ן וכו'. נראה לי דמכאן יש ללמוד דאם יש פירוד באות ותינוק דלא חכים ולא טפש קורא אותה כתיקונה כשרה ויכול לתקן, ואתיא מכ"ש מדברי מרן שהרי בהא דמרן יכול להיות שינוי צורת האות דהיינו היר"ד נקראת יו"ד אם תכסה הנשאר. ואין לומר דלא הכשיר מרן ז"ל רק בפירוד דק שאינו ניכר להדיא אבל בפירוד הניכר להדיא אינו מכשיר, דזה ליתא דמרן סתמא קאמר משמע אפילו בניכר להדיא מכשיר. ועוד דמה הפרש דהעיקר כיון דצורתה עליה ותינוק דלא חכים ולא טפש קורא כתיקונה לא הוי שלא כסדרן. ועוד דמכתב אח"ז ויש מי שאומר דה"ה אם חוטרא דחי"ת למעלה אין נוגעין זה בזה אך אין ניכר להדיא פרידתן אע"פ שהתינוק קורא שני זייני"ן מותר להדביקן ע"ש, משמע דמתחילה מיירי גם בפירוד הניכר להדיא ועוד דנראה דכל שאינו ניכר להדיא מותר להדביק גם בתינוק טועה בקריאתם (וא"כ יוצא דאין צריך להראות לתינוק כלל) וא"כ כשהתינוק קורא כראוי גם אם ניכר להדיא מועיל לתקן. שו"ר מה שכתב בזה הרב קול יעקב אות ק"ל (ע' שואל ונשאל חלק חמישי סימן ו' ובחלק ו' סימן ז' באורך).

אח"ז על שלא היו מקצת יודי"ן שעל האלפי"ן והשיני"ן וכו' נוגעים, משמע דבזה אין משגיחין בתינוק וכ"כ המג"א ז"ל בס"ק ל"ו. (א"ה נכדו. עמ"ש בשואל ונשאל ח"ו סימן י"ג באורך. גם מדברי מרן ז"ל שכתב כגון צד"י שכתב יו"ד בוי"ן וכו' ולא הזכיר או שהיודי"ן נגעו בגוף האות יותר ממקום דבוקם שכתב מור"ם ז"ל לעיל בסעיף ח"י לפסול וכאן מרן אע"ג שהזכיר אות הצד"י אפ"ה לא הזכיר פיסול זה דנגעו בגוף האות כמו שהזכיר כאן לפני זה באות אל"ף זה הוכחה ברורה לענ"ד דבזה אינו פוסל וכמ"ש מר זקני הרה"ג המחבר צוק"ל בסעיף ח"י דאם הוא פוסל כיון שהזכיר הצד"י למה יזכיר רק צד אחד שהיודי"ן אין נוגעין ולא יזכיר שנגעו יותר מכדי דבוקם כמו שהזכיר באות האל"ף). ויש להסתפק אם הפירוד אינו ניכר להדיא אם יכול לתקן או צריך שיקראנה תינוק דל"ח ול"ט כהלכתה או אינו יכול לתקן? ונראה לענ"ד דממ"ש מרן גבי חוטרא דחי"ת דגם אם התינוק קוראה שני זייני"ן שריא מוכח דאם הפירוד אינו ניכר להדיא א"ץ בדיקת תינוק דאלת"ה הלא בחוטרא דחי"ת הנו' ליכא תינוק דהגם דנימא דאין התינוק בקי בחטורת דחי"ת כמ"ש מרן ז"ל בב"י סימן ל"ו בשם מ"כ מ"מ הא מיהא הו"ל כאלו התינוק לא אמר כלום. וכן נראה מדברי הרב אמת ליעקב ז"ל בדיני תמונת האותיות אות ט' שכתב דכשר ע"ש וכ"כ הרב קול יעקב ז"ל אות ק"ל בשם ר"ז. (א"ה נכדו. לענ"ד לא זכיתי להבין דלא דמי דשאני חוטרא דחי"ת דכיון דאין התינוק מורגל בחי"ת כזה ולכן התירו כשאין הפירוד להדיא כיון דא"א לברר אבל הכא דאפשר לברר לא. ואפשר דכוונתו כשאין תינוק דל"ח ול"ט לפנינו והם באמצע הקריאה אין להוריד הס"ת ויגמרו קריאתו בו כיון דא"א לברר אבל כשאפשר לברר ע"י תינוק לא. אבל מ"ש שכ"כ הקו"י משם ר"ז אות ק"ל שם ראיתי שכתב אם התינוק קורא אותו כהלכתו ואין הפירוד נראה להדיא שמותר להדביקו וכו' ע"ש. אבל לא כתב כלל דאם אין תינוק אפ"ה מותר. וכן ראיתי בש"ע ר"ז עצמו שכתב וז"ל באות ל', אבל אם אין ניכרת פרידת החטורות שע"ג זייני"ן וכו' יכול לתקן אח"כ ואפילו אם התינוק קוראן זייני"ן אין הולכין אחריו באות זו לפי שאין התינוק מורגל בחי"ת כזו אבל בצד"י ושי"ן הולכין אחר קריאת התינוק בין להקל בין להחמיר וכו' ע"ש. הרי מבואר דמצריך קריאת התינוק. וצ"ל דכוונתו דכיון דבחי"ת אפילו שהתינוק קורא שלא כהלכתה מותר לתקן אע"ג דלפחות הוי כאלו התינוק לא אמר כלום א"כ גם בצד"י ושי"ן וכו' אם אין לפנינו תינוק מותר להדביק

כ"ז אותיות ותיבות שנמחקו קצת אם רישומן ניכר כל כך שתינוק דלא חכים ולא טיפש יכול לקרותה מותר להעביר קולמוס עליהם להטיב הכתב ולחדשו ולא הוי שלא כסדרן.

ל"ח יעשה ד' בתים מעור אחד לשל ראש ובית אחד לשל יד.
מ' עור הבתים מצוה לעשותו שחור, חריץ שבין בית לבית צריך שיגיע עד התפר ואם לא הגיע כשרה והוא שיהיה ניכר החריץ כדי יהיו ד' ראשיה נראין לכל.
מ"ז אם כתב כל הארבעה פרשיות בקלף אחד כשרים אפילו אין ריוח ביניהם ובלבד שיהא חוט או משיחה בין כל בית ובית, של יד כותב הארבעה פרשיות בקלף אחד וגולל אותן מסופן לתחלתן וכורך קלף עליהם ושער עגל ומכניסם בביתם כמו של ראש. אם כתבם על ארבעה קלפים והניחם בארבעה בתים יצא והוא שיטלה (פי' יכסה) עור על ארבעה בתים שיהיו נראים כבית אחד. הגה והמנהג לדבקם בדבק שיהא הכל כקלף אחד ויזהרו ליטול דבק כשר.

באר משה

להתיר, אך מדברי מרן ז"ל אין נראה כן דתלי בתינוק וכשנשאר רושם שפיר דמי. ועיקר מ"ש המג"א מהא דס"ג לא דמי לענ"ד וצ"ע במקורן של דברים ובאחרונים שזכר הרב ז"ל.

סעיף ל"ח יעשה ד' בתים מעור אחד וכו'. ע' למאריה דאתרין הרב משחא דרבותא ז"ל בח"ב דף ז"ך ובק"א דף קצ"ט מה שהאריך בזה. וע"ע להרב בית אפרים ז"ל בא"ח שאלה א' מה שכתב בזה. (ע' שואל ונשאל חלק ו' סימן מ"א).
סעיף מ' והוא שיהיה ניכר החריץ כדי שיהיו וכו'. מדבריו נראה דבעינן חריץ ממש וכ"כ הרב אשל אברהם ז"ל בסק"ז דשריטה או רשימה בעלמא לא מהניא כלל ע"ש. מבואר דאם ליכא חריץ ממש פסול וכן נראה מדברי מרן ז"ל לקמן סימן ל"ג ס"א דפוסל בנתקלקלו שלשה בתים ע"ש. מוכח דאין להם תקנה בהפסק בדבק ביגתים מדלא כתב זה. (ע' שואל ונשאל חלק ה' סימן ג).

סעיף מ"ז בהגה. והמנהג לדבקם בדבק וכו'. נראה דאסור להשתמש בסתם דבק העשוי מעורות הבא מאירופא לענין חיזוק בתי התפלין ורובעם דהרי כתב מרן ז"ל בב"י בד"ה ואחר בשם האגור בשם מהר"י מולין שאין לקנות גידים לתפור התפלין מן הגוים דשקלי נמי מבהמה טמאה וספיא דאורייתא הוא וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ע"ש. וא"כ ה"ה נמי לגבי הדבק העשוי מעורות שיש לחוש כן דאתי מכ"ש דאם גבי גידים שעל הרוב אין דרכם לקחת רק מבהמה טהורה כדמשמע מדברי הב"י הנז"ל ומ"מ אסור מצד דכל הקבוע כמחצה על מחצה דמי כ"ש גבי דבק שכל כמה שיהיה העור גס עושה דבק הרבה וזה שייך יותר בבהמות טמאות. ועוד דרוב הבהמות טמאות וא"כ רוב העורות הם מהטמאות ואפילו יהיו שוים כל הקבוע כמחצה על מחצה דמי והרי מור"ם הזהיר ליטול דבק כשר. וכן כתב הרב מקדש מעט והרב קסת הסופר והרב משנה ברורה דלכתחילה אין להתיר רק בדבק כשר ואפילו בדיעבד אין להתיר דיכול ללחלוו במים ולהסיר כל דבק טמא ולחזור ולדבקו בדבק כשר. ועוד דממה נפשך אם הוא כשר בלא"ה א"כ א"ץ לדבקו וישאר כך ואם הוא פסול מצד שאינו מרובע רק על ידי הדבק החזק א"כ גם בדיעבד אסור. כנלע"ד. (א"ה נכדו. נראה דהיינו דוקא לענין לדבק לחזק בתי התפלין וריבועם

ג' ותינוק דלא חכים ולא טפש מכירם. שיעור קריאת תינוק דל"ח ול"ט נראה מדברי מרן ז"ל בב"י בשם התוס' דהיינו כל שאינו מבין בענין ההוא כדי שיקרא כמו שהוא כתוב ולא כמו שראוי וכו' ע"ש. וא"כ כל שאינו אלא מתחיל בביאור החומש ואינו מבין הענין ראוי הוא לקרותו ואינו תלוי במי שרגיל בלימוד או אינו רגיל.
ד' ויש מי שאומר דהוא הדין אם חוטרא דחי"ת וכו'. נראה דאע"ג דכך הוא הדין דרך כתיבתה מ"מ אם כתב חי"ת פשוטה כשרה. וכן ראיתי להרב באר היטב ז"ל בסק"מ שכתב להכשיר ע"ש.

ה' אע"פ שהתינוק קורא שני זייני"ן מותר להדביקם. נראה הטעם שהתיר אפילו שהתינוק קורא אותה שלא כתיקונה משום דאיכא היכרא דחוטרא שהיא חי"ת. ועוד נ"ל הטעם דשני זייני"ן משום דהתינוק אינו מורגל באות חי"ת כזאת עם חטורת ורגיל רק בחי"ת פשוטה. ושור"ר להמג"א ז"ל בס"ק ל"י שכתב להאי טעמא דכתיבנא ע"ש.
סעיף כ"ז אם רישומן ניכר כל כך שתינוק וכו'. נראה שיש ללמוד מזה באותיות שנשטטשו וגשאר אדמומית דאם תינוק דל"ח ול"ט קורא אותם כתיקונם כשרים ויכול לתקנם. וע' להרב קול יעקב ז"ל אות ק"מ שכתב בשם המג"א דאם לא נשאר רק רושם אדמומית מהחלודה של הדיו הוי שלכ"ס ע"ש. ונראה דזה ניכר אם הוא אדום או רק רושם אדמומית, וא"כ בנ"ד שאינו רושם אדמומית אלא אדמומית כשרים וכ"כ הקרי" שם משם הרב בית שלמה דדוקא דנתהפכה לגמרי למראה אדמדם פסול אבל כל דעדיין צבעה שחור קצת יש להכשיר. ועוד נראה לענ"ד דדוקא אם מתחילתו אדום אבל כשנכתבה בכשרות בדיו כשר וגשאר אדמומית בכה"ג לא מצינו ולא ראינו לפסול וכ"מ לשון מרן להתיר כנ"ל.

ומדברי הרב קול יעקב ז"ל הנז' אות ק"מ משם הרב בית שלמה משמע דאם לא נשאר קצת שחוררית אין להתיר. אך מדברי מרן ז"ל אין נראה כן דתלי בתינוק וכשנשאר רושם שפיר דמי. ועיקר מ"ש המג"א מהא דס"ג לא דמי לענ"ד וצ"ע במקורן של דברים ובאחרונים שזכר הרב ז"ל.
ב' מותר להעביר קולמוס עליה וכו'. מדברי הרב קול יעקב ז"ל אות ק"מ משמע דאם לא נשאר קצת שחוררית אין

סימן ל"ג

דין תיקוני תפילין ודין הרצועות

ד' טוב שישחירם ישראל לשמן ולא אינו יהודי. הגה ומיהו בדיעבד כשר אם השחיר עור הבתים אבל הרצועות אפילו בדיעבד פסול.

ה' אם נפסקה הרצועה יש מתירים לתפור מצד פנים ויש אומרים מה שמקיף ממנה הראש ובשל יד כדי שתקיף הזרוע לקשור התפלה עם הזרוע וכדי שתמתח עד אצבע אמצעית ויכרוך ממנה על אותו אצבע ג' כריכות ויקשור אין להם תקנה לא בקשירה ולא בתפירה. וכל יתרון האורך שהוא בשביל שכורך הרצועה כמה פעמים סביב הזרוע ובשל ראש מה שתלוי ממנה אין התפירה והקשירה פוסלים בה, ובשעת הדחק יש לסמוך על המתירים כדי שלא יתבטל ממצות תפילין.

סימן ל"ד

סדר הנחת הפרשיות בתפילין והמהדרים אשר להם ב' זוגות תפילין

ו' לא יעשה כן אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות.

באר משה

להדיא דאפשר לפרש ע"פ הדוחק דמרון קאי על הבתים אף שאין האמת כן לא כתב בלשון וי"א ע"ש).

סעיף ה' ובשל יד כדי שתקיף הזרוע וכו'. לכאורה אין הדברים מובנים דממנ"פ אם כוונתו שמקיף הזרוע וג"כ כורך שבע כריכות וג"כ כורך על האצבע האמצעי וחסר רק שלא נשאר אחרי כל הכריכות הנהוגות וכמו שנשאר לכמה אנשים וכורכים אותו על היד או על הזרוע א"כ פשיטא דאין שום חשש לקשור ולתפור כיון דאפילו לא נשאר שרי, ועוד דא"כ בקצרה היל"ל דאם זה מן המותרות שרי. ואם כוונתו שרק ימתח מהזרוע אל האצבע ובלתי כריכות כלל בורע וכמו שראיתי שכן פירש הרב באר היטב ז"ל בס"ק ח' ע"ש, ג"כ יש לתמוה דהלא כשהוא עושה הכריכות בורע מתקצרת הרצועה וממילא הקשר והתפירה יהיו בתוך הכריכות שכורך לאצבע. ואולי דכיון דמן הדין סגי באותו שיעור הקצר וא"ץ לכרוך בזרוע ולכן אין זה גראה חסרון כיון דמה שחייב בו מן הדין ישנו בשלימות. ושור"ר מה שכתב הרב קול יעקב ז"ל בס"ק כ' וסיים והמחמיר לעשות רצועה חדשה כדי לצאת אליבא דכ"ע תבוא עליו ברכה ע"ש.

אך יש להסתפק אם נפסקה הרצועה ברובה אם צריך לתופרה ? (א"ה נכדו. עי' להכה"ח ז"ל אות כ"ג משם הפמ"ג ז"ל דאם נפסק קצת מרצועה ונשאר רוחב פחות משעורה י"ל שרשאי לתפור וצ"ע, ואם נשאר בה רוחב כאורך חטה יש להקל ע"ש. ועכ"פ נראה לענ"ד דבזמנינו זה שהרצועות מצויים ואינם ביוקר טוב להחליף חדשים ולעשות מצוה יקרה זו כהלכתה).

סימן ל"ד

סעיף ג' לא יעשה כן וכו'. ובעירנו אי גרבה יע"א כמה תלמידי חכמים גם שאינם מקובלים נוהגים ללבוש שתי זוגות תפילין של רש"י ושל ר"ת. ויש ג"כ איזה יחידים גם שאינם תלמידי חכמים שנוהגים כן. ועי' להרב בית עובד ז"ל בדיני תפילין דר"ת אות ג' שכתב דבארץ הצבי גם בעלי

וכיוצא בזה אבל לענין לדבק הפרשיות יחד אין קפידא דהרי אפילו בלא דיבוק כלל רק כשגוללן יחד כסדרן סגי וכ"כ הרב קול יעקב ז"ל באות רכ"א דהא דהשמים מרן דבוק זה משום דס"ל דזה למצוה ולא לעכובא וכ"מ בב"י וכן המנהג שאין מדבקין אותם אלא גוללים אותם וכו' ע"ש. וכ"כ הרב משנה ברורה ז"ל באות ר"כ משם הפמ"ג דכיון דהדיבוק אינו מעכב אין קפידא במה מדבק ע"ש. ולכן בדבר שצריך לדבק מן הדין צריך ליוהר רק בדבק כשר אבל בדבר דרק למצוה מן המובחר אין קפידא במה מדבק).

סימן ל"ג

סעיף ד' טוב שישחירם ישראל לשמן וכו'. מדברי מרן ז"ל שכתב טוב שישחירם ולעיל מינה בס"ג כתב עור הרצועות צריך וכו' משמע דמ"ש כאן בס"ד טוב שישחירם קאי גם על הרצועות ולא מפסיל בדיעבד. אך מדברי מור"ם ז"ל נראה דמבין דדברי מרן קאי על הבתים ויש לראות בב"י. (א"ה נכדו. עי' בב"י שהביא מס' התרומות בסימן קצ"א שנסתפק אם א"י יכול להשחירם לבדו או שמא כיון דרצועות שחורות הלכה למשה מסיני צריך השחירה לשמה וכו'. ונראה דבש"ע פסק כוותיה ולכן כתב בלשון טוב שישחירם כיון דסה"ת נסתפק בזה וכן ציין הבאה"ג ז"ל לסה"ת סימן קצ"א וא"כ ודאי דקאי על הרצועות. ונראה דגם מור"ם ז"ל הבין כן בכוונת מרן ז"ל מדכתב ומיהו בדיעבד כשר אם השחיר עור הבתים וכו' דאי איתא שהבין דמרון ז"ל קאי על הבתים היל"ל בקיצור ומיהו בדיעבד כשר אבל הרצועות וכו' ואינו צריך לבאר עור הבתים כיון דמרון ז"ל בהכי קאי, א"ו שהבין דמרון ז"ל קאי גם על הרצועות ולכן איהו ז"ל חילק מדידה דבעור הבתים כשר בדיעבד וברצועות אפילו בדיעבד פסול. שור"ר להרב קול יעקב ז"ל אות י"ד שכתב ע"ד מרן דמשמע דס"ל דבדיעבד כשר אפילו לא השחירן לשמן. וא"כ הרמ"א בהגה חולק עליו והו"ל לומר בלשון וי"א מיהו מצינו כמה פעמים כיוצא בזה וכתב המחמ"ש הטעם כיון דאינו מבואר

סימן ל"ו

דקדוק כתיבתן

א' צריך לדקדק בכתיבת האותיות שלא תשתנה צורת שום אחת מהן ולא תדמה לאחרת. הגה ולכתחלה יכתוב בכתיבה תמה כמבואר בטור ובשאר פוסקים והוא ידוע אצל הסופרים, מיהו אם שינה בצורת הכתב אינו פסול.

באר משה

וה"נ מסתברא דאל"כ אין לדבר סוף כי היד אי אפשר שלא תזוז אנה ואנה ולא כמו הדפוס שהכל מכוון. ולכן במקום שיש להסתפק יראה אותה לשלשה תיגוקות ואם קראה כתיקונה אין לחוש. (א"ה נכדו. לכאורה מלשון מרן ז"ל שכתב שלא תשתנה צורת שום אחת מהן משמע שצריך לדייק בצורתה דאין לומר דכוונתו שלא תדמה לאות אחרת דהרי כתב עוד ולא תדמה לאחרת משמע דנותן לנו שני תנאים שלא תשתנה צורתה וגם לא תדמה לאחרת. אך זה אינו דמ"ש שלא תשתנה צורת שום אחת מהן היינו שלא תשתנה באופן שלא יהיה עליה צורת אותה האות דאז אפילו אינה דומה לאות אחרת פסולה אבל אם לא נשתנתה צורתה דתינוק דל"ח ול"ט קורא אותה כתיקונה אין לחוש).

ב' כתב מרן בב"י משם האגור שצריכה להיות כ"ף סופית ארוכה כפלים כגנה ע"ש. ונראה דזה לכתחילה ואם לא עשה כן כשרה.

עוד כתב מרן ז"ל שם בב"י משם הר"ן ז"ל דמשפט ג' כפופה כעין ז' וכן הסכימו האחרונים ע"ש. והסופרים פה אי גרבה יע"א כותבים כעין וא"ו וצ"ל דאין קפידא בזה וכפי הנראה שכן הוא המנהג של סופרי תוגס וסופרי ירושלים תובב"א לפי מה שראינו הס"ת שבאים משם לפה. וכן ראיתי להרב קול יעקב ז"ל אות ג' שכתב בשם האמ"ש דכשר בדיעבד ושכ"כ הקס"ה בלשכ"ה אות כ"ג ושכ"מ מהרב לדרד אמת ז"ל וסיים דמנהגנו לכתחילה עושין אותה כן ע"ש. וא"כ מנהגינו פה אי גרבה יע"א כמנהג בגדאד וכן נראה גם דעת מהר"ם גאלאנטי ז"ל.

סימן מ"ו

סעיף ב' עכשיו מפני שאין הידים וכו'. וכן מנהגנו לברך ברכות השחר עם ברכת התורה ואחר כך אומרים ותתפלל חנה. ובהרבה ספרי תפלה מודפס ותתפלל חנה ואחר כך אלהי נשמה ונראה דסומכים על מה שכתב מרן ז"ל לקמן בסעיף ט' וי"א שאין לחוש כיון שאינו אומרם אלא דרך תחנונים, אבל אנחנו מנהגנו כסתם מרן דלא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה וכמו שסיים מרן ז"ל וגכון לחוש לסברא ראשונה. ועיין להכה"ח ז"ל אות ח"ן שכתב שכן דעת הרמב"ם ז"ל בתשובה שאין חילוק אם יקרא דרך תחנון ובקשה יהיה מה שיהיה עכ"פ צריך לברך ע"ש. וכן ראוי לעשות כיון דבדרך זה הוא יוצא אליבא דכ"ע.

סעיף ו' יש נוהגין לברך הגותן וכו'. כתב הברכ"י ז"ל דנתפשט המנהג בגלילותינו לברך על פי דברי רבינו האר"י ז"ל דקי"ל דאלו ראה מרן ז"ל דעת קדוש רבנו האר"י גם הוא יורה לברכה ומה גם שכתב הכנה"ג ז"ל דאיכא מאן

מקרא ומשנה יש מהם שמניחים שני זוגות. (א"ה נכדו. וכן כתב הרב קול יעקב ז"ל סק"ו דלא כתב מרן ז"ל שלא יניחם אלא המוחזק בחסידות אלא לפמ"ש הפוסקים דאינו אלא ספק ומאחר דפשטה ההוראה כרש"י והרמב"ם הבא לחוש מספק לדעת ר"ת צריך שיהיה מפורסם בחסידות, לא כן עתה דגילה רבינו האר"י ז"ל דתרוייהו צריכים הגם שאינו מפורסם בחסידות יכול להניחם כי תאוה נפשו לקיים המצוה כראוי וכבר בארץ הצבי זה שנים רבות שרוב החכמים ותלמידיהם מניחים שני זוגות וגם בעלי מקרא ומשנה יש מהם שמניחים שני זוגות וציין להמחבר"ר ולהבי"ע ז"ל ע"ש. ולפי מה שראיתי בעירנו אי גרבה יע"א שכלם לובשים אותם יחד ולא זה אחר זה ולא ראיתי כלל מי שנהג ללובשם זה אחר זה. וכ"כ הרב קול יעקב ז"ל אות ד' משם המחבר"ר שצריך להניח שניהם יחד וכמ"ש מרן ז"ל דראוי להניחם יחד. ולענ"ד טעמא רבה יש בזה גם לפי הפשט דכיון שהוא ספק ולובשם לצאת ידי כ"ע א"כ כשהוא לובש של רש"י ומברך עלינו אם באמת של ר"ת עיקר ושל רש"י כרצועות בעלמא כמ"ש מרן ז"ל א"כ ברכתו שבירך על של רש"י לבטלה, ועוד כשהוא לובש של ר"ת בלי ברכה הו"ל קיים המצוה בלא ברכה, ואע"ג דברכות אינם מעכבות עכ"פ תקנת חז"ל לברך על התפלין והוא לא עשה כתקנתם. ועוד דכשלוש רק של רש"י וקורא בו ק"ש אם באמת העיקר של ר"ת הו"ל קורא ק"ש בלי תפלין וכאלו מעיד עדות שקר, ואע"ג דאח"כ לובש של ר"ת וחזור לקרוא בהם ק"ש עכ"פ כשקרא מתחילה בלי תפלין כאלו מעיד עדות שקר ולא דמי לק"ש של ערבית שאז אינו זמן תפלין ולכן לא חשיב מעיד עדות שקר.

ובענין הנחתם בכיס, לפי מה שראיתי בעירנו אי גרבה יע"א יש מהם שמקפידים להפרידם ולשים של רש"י לבד ושל ר"ת לבד. וכן ראיתי למר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל ולכמה רבנים. ויש שאינם מקפידים. ובאמת אע"ג דלדעת רבינו האר"י זצ"ל תרוייהו צריכים כיון דלדעת מרן ז"ל אחד מהם רצועות בעלמא ראוי לחוש לדעת מרן ז"ל שלא להניחם בכיס אחד ורק אם התנה מתחילה ליתן בו שניהם יחד).

סימן ל"ז

סעיף א' צריך לדקדק וכו'. ע' להרב קול יעקב ז"ל שהאריך לבאר צורת כל אות ואות ע"ש. ונראה דודאי לכתחילה אין לו לשנות ובדיעבד אם אין כאן חשש שתשתנה צורתה לאות אחרת אין לחוש. וכ"מ מדברי הרב קול יעקב נר"ו באות השי"ן דאם ראש האמצעי הוא כעין זי"ן כשר שצריך להיות כך או כך וכן נראה מסתמיות דברי הפוסקים

סימן מ"ו

דיני ברכת השחר

ב' עכשיו מפני שאין הידים נקיות וגם מפני עמי הארצות שאינם יודעים אותם נהגו לסדרם בבית הכנסת ועונין אמן אחריהם ויוצאים ידי חובתן.
 ו' יש נוהגין לברך הנותן ליעף כח ואין דבריהם נראין. הגה אך המנהג פשוט בבני האשכנזים לאומרה.

ט' לא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה אע"פ שהוא אומרם דרך תחנונים. ויש אומרים שאין לחוש כיון שאינו אומרם אלא דרך תחנונים ונכון לחוש לסברא ראשונה. הגה אבל המנהג כסברא אחרונה שהרי בימי הסליחות מתפללים הסליחות ואחר כך מברכין על התורה עם סדר שאר הברכות, וכן בכל יום כשנכנסין לבית הכנסת אומרים כמה פסוקים ותחנונים ואח"כ מברכין על התורה ונהגו לסדר ברכת התורה מיד אחר ברכת אשר יצר ואין לשנות. וטוב לומר בשחרית אחר שמע ישראל ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כי לפעמים שוהין עם קריאת שמע לקרותה שלא בזמנה ויוצא בזה.

סימן מ"ח

אומרים פרשת התמיד ופסוקי קרבן שבת אומרים

אצל פרשת התמיד, ובו סעיף אחד

א' הגה ואומרים פרשת התמיד ויש אומרים סדר המערכה ורבון העולמים אתה צויתנו וכו' ואם אי אפשר לאומרו בצבור יכול לאומרו בביתו ולחזור פרשת התמיד לבד עם הצבור ויכוין בפעם השניה כקורא בתורה. ונהגו המדקדקים להתנועע בשעה שקורין בתורה דוגמת התורה שניתנה ברתת, וכן בשעה שמתפללים על שם כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. בשבת אומרים אצל פרשת התמיד פסוקי מוסף דשבת

באר משה

אך לא יענה כל הקדושה עם הצבור מנקדישך בשלמות כמו שאנו נוהגים בעלמא וכדעת המקובלים דכיון דדעת מרן ז"ל בסימן קכ"ה ס"א דעונים רק קדוש, קדוש, קדוש, אע"ג דכתבו משם רבינו האר"י ז"ל לענות הכל וכן מנהגנו, עכ"פ בנ"ד שלא בירך ברכת התורה יענה רק קדוש קדוש קדוש כמ"ש מרן ז"ל ואפשר דגם האר"י ז"ל כוונתו רק דיכול לענות כל הקדושה ואינו חיוב, וא"כ בנ"ד דלא בירך ברכת התורה מודה דיענה רק קדוש קדוש קדוש ועכ"פ אין נכון לעשות כן וראוי לסדר הברכות השחר בבית ועל ידי זה יוצא מכל הספיקות. (ע' שואל ונשאל ח"א סימן ע').

ב' בהגה. שהרי בימי הסליחות מתפללין הסליחות וכו'. מי שבירך ברכת התורה אחרי אמירת הסליחות ואח"כ הלך לישון כשקם אח"כ אינו צריך לחזור ולברך ברכת התורה דכיון דברכת התורה דרבנן היא וכמו שהכריח הכה"ח ז"ל רס"י מ"ז מדברי מרן ז"ל והרבה פוסקים. וא"כ כל ספק שיהיה בזה אמרינן סב"ל כשאר ברכות ולא דמי לברכת המזון. וא"כ כיון שיש סוברים דא"ץ לברך אם כבר בירך וכמ"ש השע"ת ז"ל אמרינן סב"ל דקי"ל דאמרינן סב"ל אפילו נגד מרן. ומ"מ יותר טוב כשמברך ברכת התורה אחר חצות בסליחות יכוין לפטור כל מה שלומד כל היום שהוא כנ"ל. (ע' שואל ונשאל ח"ב סימן ט"ל ובחלק ו' סימן ג').

סימן מ"ח

סעיף א' בהגה. ואם אי אפשר לאומרו בצבור וכו'. ע' להרב באר היטב ז"ל שכתב ויזהר לאומרה בצבור וכו' ע"ש. ובזמננו זה לא ראיתי מקפידים ללומדו בצבור. ובאמת

דשמע דמרן ז"ל הדר ביה בסוף ימיו וכן ראוי לנהוג ע"ש. וע' להרב שמח נפש ז"ל באות ס' ספק ברכות שתמה על זה דאיך סמך על זה דאלו ראה וכו' ואיכא מאן דשמע וכו' נגד קבלת מרן ז"ל ונגד ספק ברכות להקל ע"ש. ולענ"ד דברי החיד"א ז"ל בטעם השני מבוארים דכיון שיש ספק בדבר אם יש בזה הכרעת מרן או להיפך הו"ל כאלו לא גילה מרן ז"ל דעתו ויש קמן פלוגתא דרבוואתא ולכן הכרעת רבנו האר"י ז"ל מכרעת. ודומה לזה כתב הרדב"ז ז"ל בתשובה דכי פליגי הפוסקים הקבלה מכרעת. גם לטעם הראשון ל"ק כיון דכן הסכימו חכמי הדור וקי"ל וכו'. (א"ה נכדו. ולענ"ד דברי החיד"א ז"ל ברורים דעיקר יסודו והכרעתו הוא מכח המנהג שהקדים בתחילת דבריו דנתפשט המנהג וכו' אלא דרצה ליתן טעם למנהג שנהגו נגד פסק מרן ז"ל שהוא עפ"ד האר"י ז"ל. ואע"ג דקי"ל כפסק מרן קים להו דאלו ראה מרן ז"ל דברי האר"י ז"ל הוה הדר ביה. ועוד נתן טעם עפ"ד הכנה"ג דמרן הדר ביה בסוף ימיו וא"כ הו"ל המנהג יש לו על מה לסמוך ולכן כן ראוי לנהוג ולא חיישינן לסב"ל כיון דכבר נהגו).

סעיף ט' לא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה וכו'. מי שבא לבית הכנסת קודם שיקרא ברכת התורה ומצא הצבור בקדושה, נראה לי דיכול לענות עמהם ואע"ג דמרן ז"ל סתם דלא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה וגראה דדעתו כסתם וכ"כ הברכ"י ז"ל אות י"ד, מ"מ כיון דסיים ע"ד י"א ונכון לחוש לסברא ראשונה משמע דהיינו לכתחילה אבל הכא דא"א לו לברך קודם יכול לענות עמהם דהוי כשעת הדחק ואפשר דכ"ע מודו בזה דיענה עמהם.

אבל לא בר"ח וימים טובים מפני שקורין בתורה בפסוקי מוסף. הגה ויש אומרים שמזכירין גם מוסף ראש חודש וכן נוהגים כדי לפרסם שהוא ראש חודש וכן הוא לקמן סימן תכ"א.

סימן נ"א

דיני תפלה מן ברוך שאמר עד ישתבח

ד' צריך לזוהר מלהפסיק בדבור משיתחיל ברוך שאמר עד סוף י"ח. ואפילו לצורך מצוה אין לדבר בין ברוך שאמר לישתבח.

באר משה

אך מי שכוונתו רק להתפלל ותפלה דרבנן י"ל דבכה"ג אין לומר עוסק במצוה פטור מן המצוה, והגם דגם מה שהוא עונה אמן הוא דרבנן וא"כ עוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דרבנן מ"מ רבנן לא חייבו רק בעצם התפלה דהיינו העמידה והחזרה לא בשאר הזמירות דבכה"ג ליכא אפילו מצות עשה דרבנן. אבל זכורני דמ"ש חז"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה הוא גם אם המצוה השנית חמירה יותר. אלא ד"ל דבכה"ג לא אמרו דליכא גם מצוה דרבנן דקילא. ומ"ש הרב ז"ל ונראה דה"ה אם הוא מתפלל ודאי דאינו ר"ל שמתפלל עמידה אלא ר"ל שאומר איזה בקשה יהי רצון וכו' וכיוצא דאי קאי בעמידה הא ודאי דאינו עונה וא"ץ להוכיח מהרב מים רבים. ועוד יש לדחות דנדון הרב מים רבים שאני שהוא לומד באיזה עיונים ושייך שפיר שמא יתבלבל, אך מי שהוא לומד בדבר שהוא קל להבין לא שייך שמא יתבלבל. והגם דהרב ז"ל שני טעמים קאמר י"ל דלא התיר רק בהיות שניהם יחד וכעת אין ספק מים רבים בידי.

וראיתי להרה"ג אמר משה נר"ו שם בהגהותיו שהגיה וז"ל, ונראה דהיינו אם הוא מתפלל עם צבור אחר וכו' אבל אם אינו מתפלל עם צבור אחר לא יאבד לענות על מה ששומע מחובת היום ע"ש. ואם כוונתו על הרב דברי יעקב ז"ל הגה הרב ז"ל לא חידש רק דתפלה ופסוקי דזמרה כת"ת דמי, ואם כוונתו על עיקר דברי הרב מים רבים הא ודאי דמיירי כשהוא כבר התפלל או שרוצה להתפלל אח"כ עם צבור אחר דאלת"ה איך הצבור מתפללים והוא קורא בתורה. וא"כ הי"ל להוכיח שהרב מים רבים בהכי מיירי וכאמור. ואולי י"ל דאי מהא י"ל כי אתשיל הרב מים רבים להכי אתשיל והו"א דה"ה למתפלל עם הצבור והצבור קדמוהו. (א"ה נכדו. לפי פשוטו נראה דכוונת הרב אמר משה ז"ל להורות לנו שיש חילוק לדינא בזה דלא נימא דשוים הם. וע' בספר ברית משה למר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל בהערת הראש"ל אות ב' על מה שכתב בברית כהונה ח"ג ומה שהשבתי על זה במבוא שבתחילת שואל וגשאל ח"ה ע"ש).

סימן נ"ג

סעיף ד' שליח צבור צריך שיהיה הגון וכו'. שליח צבור שאינו מרוצה לקהל להיות שליח צבור והשיבם אמרו לי הטעם והשיבוהו יהיה מה שיהיה כיון שאינך מרוצה לא תהיה שליח צבור בכח, מה הדין? לפי דברי מרן נראה דאינו ראוי להיות שליח צבור. אך יש להסתפק אם יכול להיות

מנהגי הראשונים ז"ל ללמוד כל הזמירות מן ותתפלל וכו' הכל בצבור, החזן קורא בקול רם והקהל קוראים בלחש ובכלל זה ג"כ פרשת התמיד בצבור. אבל בזמננו כל אחד קורא כל הזמירות לבדו ובכללם גם פרשת התמיד קוראים לבדם. **בש"ע.** בשבת אומרים אצל פרשת התמיד וכו'. לא ראיתי נוהגים פה לומר זה, ונראה דנגררים אחרי דברי האר"י ז"ל וע' להרב פתחי תשובה ולהברכ"י ולהרב כסא אליהו ז"ל. (וכ"כ הכה"ח ז"ל אות ו' שהאר"י לא היה נוהג לאומרו ע"ש).

סימן נ"א

סעיף ד' צריך לזוהר מלהפסיק בדבור וכו'. מלשון מרן ז"ל שכתב מלהפסיק בדבור משמע דדוקא דבור צריך לזוהר אבל מותר לענות אמן. והגם שסיים מור"ם ז"ל ואפילו לצורך מצוה אין לדבר בין ברוך שאמר לישתבח נראה דהיינו דוקא דיבור אלא שהדיבור הוא לצורך מצוה אבל לענות אמן שהוא מענין התפלה וג"כ לא חשיב הפסק כיון דליכא כדי דיבור שרי. וכן יש ללמוד ממ"ש מרן ז"ל לקמן בסעיף ה' בין המזמורים האלו שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד. וא"כ נראה דודאי עדיף לענות אמן אפילו מתקבל ואילך שהרי אין שאלת שלום והשבת שלום אלא מפני הכבוד ומנהג העולם. הן אמת שראיתי להכה"ח ז"ל בסקי"א שכתב דאמנים של על ישראל ויהא שלמא לא יענה ומדמה לה לק"ש וכ"כ בשם הרב בן איש חי ז"ל ע"ש. ולענ"ד נראה דאמן לא חשיב הפסק כלל ויכול לענות גם בק"ש וברכותיה או לפחות בפסוקי דזמרה. וכן נראה סתמיות לשון הח"א והקש"ע ז"ל שהזכיר הכה"ח בסכ"א וכ"כ שכתבו כל אמן יכול לענות ולא פלוג בין אמן לאמן ומדבריהם נראה דלא ס"ל לדמיון לגמרי ק"ש לפסוקי דזמרה ע"ש. (ע' שואל וגשאל חלק ד' סימן כ"ו ובקשר גודל סימן ז').

וראיתי להרב דברי יעקב למהר"ך ז"ל הנדפס מחדש (נדפס שנת תער"ב) מערכת א' אות א' שהביא מהרב מים רבים ז"ל שכתב דמי שהוא לומד ועוסק בת"ת ושומע החזרה אינו צריך לענות עמהם ברוך הוא וברוך שמו ואמן, דעוסק במצוה פטור מן המצוה ומה גם דיתבטל מלימודו ויתבלבל. ולמד מזה דהוא הדין אם הוא מתפלל או עוסק בפסוקי דזמרה וכיוצא דעוסק בת"ת מיהא הוי וא"ץ להפסיק ולענות עמהם מצד הדין כי אם ממדת חסידות ע"ש. ולענ"ד אינו מוכרח דהתם בא ללמוד תורה ובלימודו זה מקיים מצות עשה דת"ת,

סימן נ"ג

דין הראוי לירד לפני התיבה

(ד) שליח צבור צריך שיהיה הגון. ואיזהו הגון שיהא ריקן מעבירות ושלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו ושיהיה עניו ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ורגיל לקרות תורה נביאים וכתובים.

סימן נ"ה

דיני קדיש

(א) אומרים קדיש ואין אומרים אותו בפחות מעשרה זכרים בני חורין גדולים שהביאו שתי שערות, והוא הדין לקדושה וברכו שאין נאמרין בפחות מעשרה.

סימן נ"ו

דין עניית הקדיש על ידי הקהל, ובו ה' סעיפים

(א) יש לכוין בעניית הקדיש. הגה ולא יפסיק בין יהא שמיה רבא למברך. ובהנחות אשר"י בשם א"י כתב דלפירוש ראשון לא יפסיק בין שמיה לרבא, ולפירוש ר"י אין להפסיק בין רבא למברך. ולענות אותו בקול רם ולהשתדל לרוץ כדי לשמוע קדיש. הגה ויש לעמוד כשעונין קדיש וכל דבר שבקדושה ומי שבא לבית הכנסת ושומע הקהל עונין קדיש עונה עמהם אע"פ שלא שמע שליח צבור שאמר יתגדל וכו', וגם השליח צבור צריך לומר יהא שמיה רבא וכשמתחיל יתגדל יש לומר ועתה יגדל נא כח וגו' זכור רחמיך וגו'.

(ד) כשאומר החזן יתגדל כורע וכן ביהא שמיה רבא ובן בברוך וכן באמן.
(ה) לאחר שסיים הקדיש פוסע ג' פסיעות ואחר כך אומר עושה שלום וכו'.

באר משה

סימן נ"ז

סעיף א' בהגה. ולא יפסיק בין בריך הוא לעילא מכל ברכתא וכו'. נראה מזה דאומרים בקדיש, "מכל" ברכתא ולא, "מן כל" ברכתא. וע' להרב יד אהרן ז"ל שכתב וצריך לומר, "מן כל" אבל החיד"א ז"ל בקשר גודל סימן ח' סט"ז כתב מכל ברכתא וכן נראה מדברי הרב בית עובד ז"ל בדיני קדיש אות י"ט ע"ש.

(ב) בהגה. וגם השליח צבור צריך לומר יהא שמיה רבא. ע' להרב יד אהרן שכתב משם הרב דרכי נועם ז"ל דהש"ץ חוזר ואומר אמן יהא שמיה רבא גם שאמר ואמרו אמן. אבל הרב החבי"ב ז"ל כתב דלאו שפיר עבד. וע' בספר הלק"ט ע"ש. ומדברי מור"ם נראה דאין לחזור אמן רק אומר יהא שמיה רבא וכו' (וע"ש להכה"ח ז"ל אות כ"ז).

סעיף ד' כשאומר החזן יתגדל כורע וכן ביהא שמיה רבא וכן בברוך הוא וכן באמן. כן הוא הגוסחא בש"ע שבידינו אבל בב"י מבואר דכורע ג"כ ביתברך. והטעם נראה לי על פי מ"ש מרן ז"ל ס"ב כשש"ץ אומר יתברך כל העם עונין אמן וכן כשאומר בריך הוא וכן כשאומר ואמרו אמן. ולכן כיון דעונים הקהל אמן דינא הוי לכרע וכמבואר בדברי מרן לעיל ס"ב דכשש"ץ אומר יתברך כל העם עונין אמן וכו' ע"ש. (וכ"כ הכה"ח ז"ל אות ל"ה משם הרב יד אהרן דבכל אמן כורע וכ"כ בש"ץ והחס"ל ובשם רש"י וכו' ע"ש). ולפי זה יש להסתפק לדין שלא נהגו לענות אמן בתיבת יתברך (וכסברת מור"ם ז"ל בס"ב וכן כתב הרב בן איש חי

שליח צבור עראי? ויותר מסתבר דלא שנה. ושאלתי את פי מוה"ר הרה"ג רבי משה שתרוג וצוק"ל והסכים שאין ראוי להיות שליח צבור אפילו עראי.

סימן נ"ח

סעיף א' אומרים קדיש וכו'. המנהג פשוט בא"י ג' רב"ה יע"א דאפילו לא יש עשרה שלא התפללו ויש רוב מגין מצרפין עמהם עוד ארבעה שכבר התפללו ומתפללים בתפלה בצבור. וכן מבואר בהרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות תפלה הלכה ח' וכן מתבאר מדברי מרן ז"ל סימן ס"ט ס"א. אבל אם לא יש רק חמשת שלא התפללו הרי הם כחיד. והוא הדין גמי לענין קריאת ס"ת כשיש ששה שלא שמעו קריאת ס"ת מצרפים עמהם ארבעה שכבר שמעו קריאת ס"ת ומוציאים ס"ת וקוראים בו. וכן מתבאר מדברי הרמב"ם בפרק ח' מהלכות ת"ת הלכה ח'. ומ"ש שם אלא בעשרה היינו לאפוקי אם לא יש עשרה בין הכל אבל כשיש לצרף מצרפים וכמתבאר מראשית דבריו שם. וכן נראה דעת מרן סימן ס"ט ובש"ע דקאי בשיטת הרמב"ם וע' להרב שערי רחמים א"ח סימן טו"ב. (א"ה נכדו. ובבתי כנסיות שמתפללים הרבה מנינים מגין אחרי מגין השני ראיתי איזה אנשים נוהגים לצאת בזמן קס"ת של מגין הקודם כדי שיהיו יכולים להצטרף להוציא ס"ת במגין שאחריו. ובחור"ל שאלתי על זה למר זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל ואמר לי לא טוב לעשות כן דכשמוציאין ס"ת יוצאים לחוץ, אלא ישב בבית כנסת ויכוין שלא לצאת באותה קריאה ועי"ז יכול להצטרף במגין שאחריו לעשרה כדי להוציא ס"ת).

סימן ע"ז

שלא לקרות כנגד מי רגלים

א' אסור לקרות כנגד מי רגלים עד שיטיל לתוכן רביעית מים ואז מותר ולא שנא על גבי קרקע לא שנא בכלי, ובלבד שלא יהא עביט המיוחד להם. לא שנא היו הם בכלי תחלה ונותן עליהם מים לא שנא היו המים בכלי תחלה.

סימן פ"ט

הלכות תפלה וזמנה

א' זמן תפלת השחר מצותה שיתחיל עם הנץ החמה כדכתיב ייראוך עם שמש. ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח יצא ונמשך זמנה עד סוף ד' שעות שהוא שליש היום. ואם טעה או עבר והתפלל אחר ד' שעות עד חצות אע"פ שאין לו שכר כתפלה בזמנה שכר תפלה מיהא איכא.

ד' הצמא והרעב הרי הם בכלל החולים אם יש בו יכולת לכוין דעתו יתפלל ואם לאו אם רצה אל יתפלל עד שיאכל וישתה.

באר משה

מישיבתו שבעליה לביתו למטה ולכך היה כגו' מא"ח. ואמרתי לו איך הותר? והשיב לי כי צואה בעששית קורא נגדה, ומינה לעביט זה שהוא זכוכית. ואמרתי לו שאני עששית שלא הוקבעה ונתיחדה לצואה לא כן בג"ד וכמ"ש מרן דאף בכה"ג צריך כיסוי והדחה יפה או כיסוי כלי ע"ש. ואמר לי אשובה אראה.

ובענין תיגוק שיושב על גרף של רעי ובגדיו משולשלין לארץ ומכסה הגרף, אם מותר לקרות כנגדו? עי' להרב בית יהודה א"ח סימן ל"ח שהתיר ע"ש.

סימן פ"ט

סימן א' ואם טעה או עבר והתפלל וכו'. בשאלתי במי שאירע לו דבר ב"מ ומכח אנינותו לא התפלל עדיין והעת הוא כשתי שעות קודם חצות? ואמרתי לו שיתפלל דכבר כתב מרן כאן ואם טעה או עבר והתפלל וכו' שכר תפלה מיהא איכא. וה"ה לג"ד דאנוס היה דומה לדיעבד.

סעיף ד' הצמא והרעב הרי הם בכלל חולים וכו'. שמעתי מקשים שהרי בס"ג כתב דמים מותר לשתות קודם תפלה וכו'. וסבור הייתי לומר דצמא דקאמר הכא לאו ממים רק מאיזה מין משקה כמו קאפי או ט"ה או לימונא"ד וכיוצא שהוא צמא ממנו. (א"ה נכדו. וכן מוכח דהרי בס"ג מתחילה כתב ולא לאכול ולא לשתות ואח"כ כתב אבל מים וכו'. א"כ משמע דמתחילה קאמר ולא לשתות על שאר משקים. אך ע' להכה"ח ז"ל אות ל' שכתב דג"כ קאפי אין בו גאות ומותר כמו מים, ובאות ל"ח תרץ לקושיא זו משם הפר"ח ז"ל כגון שצריך לאכול שום דבר כדי שלא תבא השתיה אליבא רקניא ע"ש).

ועוד י"ל צמא דנקט שיגרא דלישנא הוא לגבי רעב לומר דשנים אלו חשובים כחולים וממילא ג"מ דמותר לרעב לאכול כיון שהוא כחולה. ומ"ש וישתה י"ל דקאי רק ארעב וע"ד מה שפירשו רז"ל ואכלת ושבעת אשתיה שאחר אכילה דעי"ז יהיה שבע (כנראה כוונתו לדברי הגמ' בברכות דף מ"ט ע"ב ר"מ סבר ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה דמוכרח לומר

ז"ל באות כ"ט שכן הוא בשער הכוונות וכן דעת רבינו האר"י ז"ל ע"ש), אם כורע החזן בזה או לא?

ושר"ר להרב יד אהרן ז"ל שכתב בשם רבינו האר"י ז"ל דצריך לענות בכל קדיש חמשה אמונים, יתגדל ויתקדש שמיא רבא (אמן א'), ויקרב משיחיה (אמן ב'), אמן יהא שמיא רבא (אמן ג'), שמיא דקודשא בריך הוא (אמן ד'), דאמירן בעלמא (אמן ה'). ובכל אמן צריך לכרוע ע"ש. וכן מנהגנו והוא על פי דברי רבינו האר"י ז"ל וכאמור. וא"כ לפ"ז ראוי שתהיה הכריעה אחרי תיבת משיחיה אבל אחרי רבא יש תיקון שיכרע ביתגדל עד רבא. (א"ה נכדו. שמעתי שיש מקפידים שלא תהיה הכריעה אחרי משיחיה שלא יראה ח"ו ככורע נגד המשיח). וזכור אני שבתחילת אמירת קדיש בצבור כרעתי באופן הגו' בכל מקום אמירת אמן, ואח"כ שמעתי דלא כן ראוי וראיתי מ"ש מרן בב"י ובש"ע ונהגתי כן. ועתה הנראה לענ"ד יותר דכן ראוי לנהוג ובכה"ג דכבר נתפשט המנהג לענות אמן ע"פ דברי רבינו האר"י זצ"ל גם מרן ז"ל מודה דינהגו כן. כנ"ל כעת.

סעיף ה' ולאחר שסיים הקדיש פוסע ג' פסיעות וכו'. פשט דברי מרן ז"ל משמע דס"ל דבכל הקדישים פוסע ואח"כ אומר עושה שלום, והמט"י הביא דבריו הש"ץ כתב דדוקא בתקבל פוסע. ויש להתיישב עוד בזה. (ע' להכה"ח ז"ל אות ל"ו שכתב דכוונת מרן ז"ל על קדיש תתקבל ומה שכתב בסתם ולא ביאר סמך על התפשטות המנהג שאין פוסעים בשאר הקדישים ע"ש).

סימן ע"ז

סעיף א' אסור לקרות כנגד מי רגלים וכו'. ראיתי בעלייתו של מוהרס"ך נר"ו שהניח עביט של מימי רגלים שם בבית הכנסת והעליה הנו' ובה מי רגלים [סיבת הדבר נראה כפי מה ששמעתי מהוקן הישיש ה"ר שושן סגרון ז"ל שמוהרס"ך ז"ל היה חולה בשתן ולא היה שולט בו והיה לו כלי קשור בחגורתו. ולכן כנראה כי היה קשה לו לרדת

סימן קי"ז

דיני ברכת השנים

א' ברכת השנים צריך לומר בה בימות הגשמים ותן טל ומטר. ומתחילין לשאול מטר בחוצה לארץ בתפלת ערבית של יום ששים אחר תקופת תשרי (והיום התקופה הוא בכלל). ובארץ ישראל מתחילין לשאול מליל ז' במרחשון ושואלין עד תפלת המנחה של ערב יו"ט הראשון של פסח ומשם ואילך פוסקין מלשאול.

סימן קכ"ז

דין מודים דרבנן, ובו ב' סעיפים

א' כשיגיע שליח צבור למודים שוחין עמו הציבור ולא ישחו יותר מדאי ואומרים מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלהינו אלהי כל בשר וכו' וחותם ברוך אל ההודאות בלא הזכרת השם. ויש מי שאומר שצריך לשחות גם בסוף וטוב לחוש לדבריו. יש אומרים שאומר הכל בשחייה אחת וכן במנהג.

ב' אם אין שם כהנים אומר שליח צבור אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת וכו' ואני אברכם. ואין הצבור עונין אחריו אמן אלא כן יהי רצון. הגה ואין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו וכו' רק בזמן שראוי לברכת כהנים ולישא כפים ונהגו לומר בשחרית שים שלום וכן כל זמן שאומר אלהינו וכו' אבל בלאו הכי מתחילין שלום רב ויש מתחילים שים שלום במנחה של שבת הואיל וכתב ביה באור פניך נתת לנו שהיא התורה שקורין במנחה בשבת.

באר משה

ב' בהגה. ואין אומרים או"א וכו' רק בזמן וכו'. בבית האבל דעת השכנה"ג ז"ל דאין לומר את זה והרב דגול מרבבה ז"ל השיגו והביא דבריהם הרב חכמת אדם ז"ל בכלל כ"ד אות כ"ה ונראה דדעתו לאומרו כהד"מ. וכן נראה לענ"ד כעת לעשות שאין זה אלא תפלה ולא נשיאות כפים ממש ובפרט בשבת דכתבתי בחשובה (שואל ושאל חלק שמיני יו"ד סימן רי"ט) דלענ"ד גם האבל נושא כפיו בשבת אם רגיל בכך דהוי דברים שבפרהסיא. ובלאו הכי נראה דהא גופא שאין הש"ץ אומרה הוי כדברים שבפרהסיא ואינם נוהגים בשבת. ובפרט שיש סוברים לדינא דגם בחול חייב לישא את כפיו ע' בסימן קכ"ח סעיף מ"ג ולהפרי"ח שם. וא"כ הו"ד דלא להוסיף עלה להחמיר גם על מי שאינו אבל בשביל האבל שלא יאמר אלהינו ואלהי אבותינו וכו' ולא דמי למה שכפי הנראה נהגו שלא לישא כפיהם בבית האבל דשאני התם דהשכנה"ג מצדד לומר דבעינן ס"ת כמ"ש הרב באר היטב ז"ל בסימן קכ"ח סק"א. ועוד דכתב מור"ם בסימן קכ"ח סעיף מ"ד דבעינן שמחה וכו' וזה לא שייך בבית האבל. ועוד דמדברי מור"ם שם שכתב שאין אומרים נשיאות כפים רק ביו"ט למנהגם ועכ"ז כתב לומר או"א וכו' מוכח דאין לתלות זה בזה ממש, והגם דנהגו בנשיאות כפים שלא לישא אומרים או"א וכן בבית האבל הגם דאין נושאין כפיהם אומרים או"א וכאמור. (א"ה נכדו. וכ"כ הב"י ע"ד המרדכי שהביאו מור"ם בסימן קכ"ח סעיף מ"ג דאיני יודע שום טעם למנהג זה דאפילו בתוך שבעת ימי אבילות נראה שנושא את כפיו שהרי אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה. וע' להכח"ח ז"ל בסימן קכ"ח אות רנ"ג שהביא דברי הפר"ח והרבה פוסקים דגם בימי אבילות יכול לישא כפיו וסיים בסוף דבריו כיון דאבל תוך שבעה חייב בנשיאות כפים לפום דינא בין על פי הפשט

דהיינו שתיה שאחר אכילה דאל"כ איך השתיה משביעה), ולכן מרן ג"כ מתיר גם אותה שתיה שאחר אכילה דשתיה כזו שהיא ממש מוספת כח אל האכילה ג"כ מותר ודו"ק.

סימן קי"ז

סעיף א' ובא"י מתחילין לשאול מליל ז' מרחשון וכו'. נסתפק ידי"ן רבי יעקב כהן בן ג'אתו יצ"ר אם אמר ברכנו בזמן שאנחנו בפה אי גרבה אומרים ברך כארץ ישראל? ואמרתיו לו דזכור אני שגם רבי סיסי כהן ז"ל היה מסתפק בזה אם גדול כח המנהג פה גם לחזור ולפיי"ז גם באמר ודאי ברכנו יש להסתפק. ושאלתי אז את מורי מוהרי"ב נר"ו ואמר לי ששמע ממהר"מ עידאן ז"ל דמר זקני רבי יוסף כהן ז"ל היה אומר דאין לחזור בזמן שאין אנו פה אי גרבה אומרים ברך מצד הדין רק מהמנהג ואפילו בודאי אמר ברכנו, ע"כ שמעתי.

ושמעתי ג"כ מן רבי אברהם עידאן יצ"ו ששמע כמה פעמים בילדותו ממר זקני מהר"ר יוסף כהן ז"ל שאפילו אמר ברכנו משבעה בחשון עד ששים לתקופה אינו חוזר. ולא שאל לו טעמו של דבר. ואח"כ שאל את מהר"ר נסים ב"תאן ז"ל בשומעו ממנו ג"כ את זאת ואמר לו כי מששים לתקופה שוים כל העיירות והוא דין, לא כן קודם דהוי מנהג פה אי גרבה דוקא, ע"כ שמעתי ממנו.

סימן קכ"ז

סעיף א' וטוב לחוש לדבריו. וכפי מה שראיתי פה אי גרבה שאין שוחין רק בתחילה וכסתם מרן. סעיף ב' אומר שליח צבור אלהינו ואלהי אבותינו וכו'. ורגילים אנחנו לומר האמורה לאהרן ובניו וכו' וכן אומרים הכהנים וע' להברכי בס"ב.

סימן קכ"ח

דיני נשיאת כפים ואיזה דברים הפוסלים בכהן

י' עומדים בדוכן פניהם כלפי ההיכל ואחוריהם כלפי העם ואצבעותיהם כפופים לתוך כפיהם עד ששליח צבור מסיים מודים ואז אם הם שנים קורא להם (הש"ץ) כהנים.

י"א כשמחזירין פניהם כלפי העם מברכין אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה.

י"ג מי שאינו יודע לחתוך האותיות כגון שאומר לאלפי"ן עייני"ן ולעייני"ן אלפי"ן וכיוצא בזה לא ישא את כפיו.

באר משה

זה בספרים שהם מדוייקים באיזה פרטים אחרים ולכן קורא להם ספרים מדוייקים ושם מצא כנוי.

ב' כשמחזירין פניהם כלפי העם מברכין וכו'. נאמרו בזה כמה פירושים: א' דכל הברכה מן ברוך אתה ה' עד באהבה יאמרו הכהנים אחרי שיחזירו פניהם כלפי הצבור, ומה שלא הוזכר בא"י אמ"ה אינו אלא משום דקצר במובן. ב' דיתחיל בא"י אמ"ה כשעודם פניהם כלפי ההיכל ומחזיר פניו כלפי הצבור ומסיים אשר קדשנו וכו'. ג' שיאמר כל הברכה מן בא"י עד באהבה כלפי ההיכל ואחר גמר כל הברכה מחזירים פניהם כלפי הקהל ואומרים יברכך. ומ"ש הטוש"ע כשמחזירים ר"ל כאשר רוצים להחזיר פניהם כמ"ש הרב מעשה רוקח בפ"ד מהלכות תפלה דין י"ב להשוות בזה דברי הרמב"ם והטור והש"ע וליישב בזה מה שלא זכר מרן בב"י דברי הרמב"ם ז"ל בזה. ד' דבעת התחלת הברכה מחזיר ור"ל מחזיר ומברך בבת אחת לא קודם שיתחיל לברך יחזיר ולא אחר שיחזיר יברך וכמ"ש מהריק"ש ז"ל בערך לחם דמטעם זה לא כתב מרן קודם שמחזירים וכן לא כתב אחר שמחזירים אלא כשמחזירים זאת אומרת בבת אחת מחזיר מברך ע"ש.

ולדינא גראה לענ"ד עיקר דכל הברכה מתחילתה ועד סופה תהיה מעת שפני הכהנים כלפי ההיכל דכיון דאפשר להשוות דברי הטור ומרן ז"ל לדברי הרמב"ם ז"ל אפוש"י פלוגתא לא מפשינן. ועוד דאם היו חולקים היה מרן ז"ל בב"י מזכיר דבריו דשמעתיה בפומיה כולי יומא. ועוד דא"כ הי"ל ללכת בעקבות הרמב"ם והוא שביק דברי הטור מפני דברי הרמב"ם דכרכו וכן אני נהג. ובמקום אחר הארכתי בזה (עי' שואל ושאל חלק ו' סי' טו"ב מה שכתב בזה באורח).

סעיף ל"ג מי שאינו יודע לחתוך האותיות וכו'. הקשה הרב מגן אברהם ז"ל דאין עיי"ן בברכת כהנים ע"ש מה שתרץ. וכוונתו דמ"מ לגבי ידיה אף כשקורא אל"ף דיאיר כאלו הוא אומר יעיר כי לגבי ידיה אין הפרש אם יאמר יאיר או יעיר וצריך שגם הוא יהיה מחתך בין עיי"ן לאל"ף אע"ג דלדידן השומעים שומעים יאיר כראוי. והרב באר היטב ז"ל כתב דלא הבין דברי המג"א ע"ש. ולענ"ד ברורים הם וכאמור. (א"ה נכדו. ר"ל דמלבד דמי שקורא לאלפין עיינין דלא ראוי לברכת כהנים כיון שמלת יאר אומר יער, גם מי שקורא לעיינין אלפין וממילא ודאי דקורא ליאר אפ"ה

בין על פי הסוד ואינו אסור כ"א לפי המנהג אם בא לקיים המצוה תוך שבעה אין מוחזין בידו ואם בא לבטל ולצאת בחוץ קודם לרצה הרשות בידו כיון שיש לו על מה לסמוך ואם אין כהן אלא הוא גראה דהיותר נכון לעלות וכו' עש"ב).

סימן קכ"ח

סעיף י"ד ואז אם הם שנים קורא להם כהנים. בעירגו אי ג'רבה יע"א יש בית כנסת הנקראת בית כנסת הכהנים משום דרובה כהנים, ולפעמים יהיו בבית הכנסת כלם כהנים או רובם ואם יכריזו „כהנים" לא ישארו אנשים לענות אמן, אמר מר זקני הרב מהרי"ך ז"ל שלא יכריזו. גם אמר שהם בעצמם יתחילו יברכך ואחר כך המקרא יקרא מן ה' והלאה. (עי' ברית כהונה א"ח מערכת ג').

סעיף י"א כשמחזירין פניהם כלפי העם מברכין וכו'. ראיתי להרב יסוד הניקוד ז"ל בשער ח' בדקדוק השמות יסוד כ"ג שכתב דגם בברכת כהנים הוא נהג לומר אשר קדשנו בקדושת אהרן. כי אין גבול מלת „של" במקום הסמיכות וכו'. ע"ש. והרואה יראה דהרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות תפלה הלכה י"ב כתב אשר קדשנו בקדושתו של אהרן ע"ש וכ"כ הטור ומרן בב"י ובשה"ט ע"ש. ומקור דברי כלם הוא מגמרא ערוכה במסכת סוטה דף ט"ל ע"א דאמרינן שם מאי מברך אר"ז אר"ח אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וכו' ע"ש. וחלילה להטעות את כלם וכן הוא מורגל בפינו ובפי כל אחינו הכהנים וכן הוא בסידורים. ומן הפלא דכל כך ס"ל להרב הנז' להטעות ח"ה.

וראיתי למר זקני מהרש"ך ז"ל בקונטרס תפלת כהן שבסוף ספר לחם הבכורים שכתב כי ברוב הסדורים כתוב האמורה מפי אהרן ובניו, ור"ל שהיתה אמורה מפיהם לברך בה ויש גוססתאות מדוייקים האמורה לאהרן ובניו. ונ"ל דר"ל מצטווים בה אהרן ובניו לברך בה ע"ש. ומר זקני ז"ל לא הכריע אך מדכתב מדוייקים גראה שדעתו לומר הכי. ולאחר המחילה רבה הנוסח הראשון גראה יותר והכוונה יותר גראה דר"ל הנאמרת ולא שהיתה אמורה. וע' להרמב"ם ז"ל בפט"ו מהלכות תפלה הלכה יו"ד שכתב ג"כ מפי אהרן ובניו. ואולי שמר זקני ז"ל שכתב המדוייקים אין כוונתו להכריע כן אלא שמצא

סימן קל"א

דיני נפילת אפים

ד' נהגו שלא ליפול על פניהם לא בבית האבל ולא בבית החתן ולא בבית הכנסת ביום מילה ולא כשיש שם חתן.

סימן קמ"ב

דין מי שקרא וטעה ובמקום שאין שם מי שיודע לקרות בדיוק, ובו ב' סעיפים

א' קרא וטעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו. הגה, וכן דין החזן הקורא ודוקא בשינוי שמשנתנה על ידי זה הענין אבל אם טעה בנגינת הטעם או בניקוד אין מחזירין אותו אבל גוערין בו.

ב' וישוב שיש שם מנין ואין מי שיודע לקרות בתורה כהלכתה בדקדוק ובטעמים אפ"ה יקראו בתורה בברכה כהלכתה. ומפטירין בנביא וע' בסמוך ריש סימן קמ"ד.

סימן קמ"ג

דין אם נמצאת ס"ת מוטעה ויתר דיני הספר

ד' אם נמצא טעות בספר תורה בשעת קריאה מוציאין ספר תורה אחרת ומתחילין ממקום שנמצא הטעות משלימין הקורים על אותם שקראו במוטעה, ואם נמצא טעות באמצע קריאת הקורא גומר קריאתו בספר הכשר ומברך לאחריה ואינו חוזר לברך לפניה.

באר משה

ואומרים בית יעקב. ובבית האבל ב"מ כל שבעת ימי האבלות בין בשחרית בין במנחה לא אומרים כנו' ומדלגים הפסוקים של ובה לציון גואל ומתחילין מן ואתה קדוש. וע' להרב כף החיים ז"ל אות ג"ח עד אות ס"ח מה שכתב בזה וכעת אין כאן מקום להאריך.

ב' ולא בבית הכנסת ביום מילה. מנהגנו פה אי גרבה יע"א דכשיש מילה ואבי הבן נמצא בבית הכנסת אין אומרים נפילת אפים באותה בית הכנסת, אבל בשאר בתי כנסיות נופלים על פניהם (וכמ"ש מור"ם ז"ל דקי"ל כמור"ם במקום שלא גילה מרן ז"ל דעתו).

סימן קמ"ב

סעיף א' קרא וטעה וכו'. הם דברי הרמב"ם (בפי"ב מהלכות תפלה הלכה ו') ומבואר שם דמחזירין אפילו בנגינה או בניקוד (וע' בב"י ובכ"מ בשם ה"ר מנוח ז"ל). ומה שכתב מור"ם ז"ל לחלק בזה נראה דאינו כן לדעת מרן ז"ל וכידוע שכתבו בעלי הכללים שכן דרך מור"ם ז"ל לכתוב בלשון זה כיון שאין הלשון הגז' סותר זה כי יכולים לפרש בו כן. וע' בטור ג"כ דמשמע דהרמב"ם חולק וע' להרב לדוד אמת דנראה דגגרי אחר דעת מור"ם ז"ל וצ"ע.

סימן קמ"ג

סעיף ד' אם נמצא טעות בס"ת וכו'. וכן נהגין פה אי גרבה יע"א ולא נהיגנן כמור"ם שכתב שם בהגה דמשום חסירות ויתירות אין להוציא ס"ת אחר אלא כהרמב"ם ז"ל דבחסר אות אחת אין קוראין בו בצבור וכמ"ש בפרק יו"ד מהלכות ס"ת הלכה א' באות י"ב ע"ש. ומוציאין ס"ת אחר

כיון דלגבי ידיה כשאומר יאר כאלו אמר יער אינו ראוי לברכת כהנים וע' להרב מחצית השקל ז"ל שכתב לפרש דברי המג"א כע"ז ע"ש. אך ק"ל דכיון דבמסכת מגילה נאמר זה רק ביורד לפני התיבה ע"ש מג"ל למילף בנשיאות כפים גם באומר עיינין אלפין כיון דאין עיינין בברכת כהנים וגימא דוקא באומר אלפין עיינין. ולכאורה היה אפ"ל דכוונת מרן רק לאומר אלפין עיינין ורק ריהטא דלישגא נקט כלשון הגמ'. אך נראה דזה אינו וזה מוכרח מהגמ' דהנה במגילה דף כ"ד ע"ב אמרינן אמר ר"א חיפני לא ישא את כפיו תנ"ה אין מורדין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה וכו' מפני שקוראין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין וכו' ע"ש. משמע מגמ' דמדמה נשיאות כפים ליורד לפני התיבה מדהוכיח מברייטא דמייירי ביורד לפני התיבה לר"א דמייירי בנשיאות כפים וא"כ כיון דביורד לפני התיבה אין מורדין לא לאומר אלפין עיינין ולא לקורין עיינין אלפין ה"נ לנשיאות כפים וא"כ מוכרח לומר הטעם כמ"ש המג"א ז"ל. וכ"מ קצת מלשון רש"י ז"ל שם בד"ה מפני שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין, וכתב ע"ז ואם היו עושין ברכת כהנים היו אומרים יאר יער וכו' ע"ש. ומדנקט לתרוייהו וכתב דבברכת כהנים היו אומרים יאר יער משמע דחששא זו שייכא בתרוייהו בין באומר אלפין עיינין בין שאומר עיינין אלפין וכמ"ש המג"א ז"ל).

סימן קל"א

סעיף ד' נהגו שלא ליפול על פניהם וכו'. וכן מנהגנו פה אי גרבה שלא לומר דודי ונפילת אפים ואל מלך יושב, הוא רחום, ולא למנצח יענך וכו' ולא תפלה לדוד

סימן קמ"ו

שלא לדבר בשעת הקריאה

ב' כיון שהתחיל הקורא לקרות בס"ת אסור לספר אפילו בדברי תורה אפילו בין גברא לגברא ואפילו אם השלים הוא הפרשה, ויש מתירים לגרוס (פי' ללמוד) בלחש. ויש אומרים שאם יש עשרה דצייתי (פי' המשימין לבם) לס"ת מותר לספר (בדברי תורה) ויש מתירים למי שתורתו אומנותו. ויש מתירים למי שקודם שנפתח ס"ת מחזיר פניו ומראה עצמו שאינו רוצה לשמוע ס"ת אלא לקרות ומתחיל לקרות. ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה שרי.

סימן קנ"ג

דיני בנין בית הכנסת

ד' אם מותר לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה יש אוסרים ויש מתירים.

ו' מוכרים בית כנסת וכן שאר דברים שבקדושה ואפילו ספר תורה להספקת תלמידים או להשיא יתומים בדמיו.

באר משה

מתירים. אבל קשה דביו"ד הלכות ס"ת פסק לאסור (כוונתו למה שכתב בסימן ע"ר ואינו רשאי למכור ס"ת אפילו למכור ישן כדי לקנות חדש וע"ש בבאר היטב שציין להא דסימן קנ"ג). אך אפ"ל דכאן דוקא בשאר קדושות הוא דקאמר. אך מבואר בהט"ו שם דכ"ש הוא עש"ב. ונראה דהא דלא העיר יותר דדבריו נראים כסותרים משום דס"ל כאיזה פוסקים דלא ס"ל להאי כללא דיש ויש הלכה כיש בתרא. וכן זכורני שיש חולקים וע' להי"מ ושאר כללי פוסקים ראשונים ואחרונים.

סעיף ו' מוכרים בית כנסת וכו' להספקת תלמידים או להשיא יתומים בדמיו. כתב הרב ערך השלחן ז"ל בשם המג"א והא"ר ז"ל דה"ה להשיא יתומות והוא ז"ל תמה על דבריהם ע"ש. ולדינא נראה עיקר כדברי המג"א והא"ר דלא מצינו שהע"ש חולק עליהם לדינא רק מקשה על ראייתם. ועוד דפלגי דברבנן וסד"ר לקולא. ועוד שהם רבים, ועוד דמדברי הרשב"א סימן שכ"ד והב"ד הפת"ת ז"ל בסימן ע"ר מוכח דס"ל כהמג"א והא"ר ז"ל. ועוד דאפילו לדברי העה"ש הא מיהא י"ל דכיון דלגבי הבעל הנושא את היתומה יש מצות פו"ר ומצות לשבת יצרה שפיר יש להתיר גם לגבי האשה כיון דתלום זה בזה. וע' מה שכתבתי בענייני ביו"ד סימן ע"ר.

סעיף ז' הגי' מילי של כפרים וכו' אבל של כרכים וכו'. כתב הרב מעשה איש גר"ו בא"ח סימן ח' דמ"ש לחלק בין כפרים לכרכים היינו להוציא דמיהם לחולין אבל אם הוא להספקת תלמידים ליכא חילוק בין כפרים לכרכים כלל ודברי מרן ז"ל אלו לא קאי על ס"ו שלפניו אלא קאי על מ"ש בגי העיר שמכרו וכו' ע"ש. ומה נראה דהוא הדין לבנות בו בית הכנסת ולתקנו ולפתחו או אין אותו מקום צריך להם לרשותם והסכמתם וצ"ע. וע' להרב בית יהודה ז"ל בסימן ט' ולפ"ד המג"א ז"ל ל"ק מה שהקשה על הכתוב שם מחמת דוחק וכו' דשפיר י"ל דבכה"ג איירי. אלא דבעיקר דברי הרב מעשה איש גר"ו יש לעיין אם צריך לראות אם באמת צריכים או לא וצ"ע ודו"ק.

וכמתבאר מדברי מרן ז"ל בב"י כאן וביו"ד סימן רע"ט ובכ"מ שם ע"פ דברי רבו מהר"י בי רב ז"ל ע"ש. וכ"כ הרב אמת ליעקב והרב לדוד אמת ז"ל בסימן י"א ע"ש.

ואם נמצא הטעות בחול מתקנין אותו ואחר כך גומדין הקריאה, ואם נמצא הטעות בחול המועד איזה פירוד באות מתבאר מדברי הפת"ת ז"ל בסימן תקמ"ה סק"א דלא אסרו רק הגהת אות ממש אבל תיקון אות נפרדת שרי. וכן נלמד ממש שם להתיר תיקון המחיקה בשם הפמ"א ח"א ע"ש שהרי תיקון אות שנפרדה אינה צריכה אומן.

סימן קמ"ו

סעיף ב' כיון שהתחיל הקורא וכו' ויש מתירים וכו' וי"א וכו' ויש מתירים וכו'. נראה לענ"ד דדעת מרן ז"ל בסתם היא לאסור בכל אופן וכל ההיתרים הם שלא כדעת מרן ז"ל. וסתם מרן הוא כדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל כמבואר בדבריהם ובב"י דאין להתיר רק למי שתורתו אומנותו ומה שלא התיר באופן זה משום דכתב הגה"מ בשם הרי"ף דאין לנו בזמן הזה מי שתורתו אומנותו וא"כ אין שום היתר בזמן הזה. ומה שכתב ויש מתירים למי שתורתו אומנותו נראה דהיא דעת הרמב"ם ז"ל דנראה מדבריו דגם בזה"ו יתכן זה כמו שיראה המעיין בדבריה. וע' להרב משה יוסף ז"ל שתמה על מה שלא סתם מרן כהרי"ף והרמב"ם ע"ש, ולפי האמור א"ש. ומה שיישב שם דכל מתיר הוא מוסיף חומרא הוא פלא לענ"ד דמהיכא תיתי לחדש מה שלא כתבוהו הפוסקים ומהיכן יליף לה מרן וצ"ע. וע' להרב כף החיים ז"ל שכתב על ההיתרים הנו' מ"ש מרן בב"י על לימוד הפרשה שמר"ת ע"ש ולא דק בדברי מרן שהשיא כוונתו לענין אחר וליתא וכאמור.

סימן קנ"ג

סעיף ד' אם מותר לקנות בדמי קדושה אחת וכו'. לפי הכלל שבידינו דיש ויש הלכה כיש בתרא א"כ קי"ל כיש

י" והא דבית הכנסת נמכר הני מילי של כפרים שאין באים אנשים ממקומות אחרים שלא נעשית אלא לבני הכפרים לבדם (ואפילו בנו אותה משל אחרים) ולכן יכולים למכרו וכו' אבל של כרכים שבאים שם ממקומות אחרים אפילו בנו אותו משלהם אינו נמכר אלא א"כ תלו אותו בדעת היחיד שאז יעשה בו היחיד מה שירצה בהסכמת הצבור. והוא הדין לכל דברי קדושה שנזכרו כאן דכולהו גרירי בתר בית הכנסת.

י" יש אומרים דיחיד בשלו אפילו ס"ת מותר למכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה כל שלא הקדישו לקרות ברבים, ויש מי שאוסר אלא א"כ ללמוד תורה או לישא אשה.

סימן קנ"ח

דיני נטילת ידים לסעודה

י" אם אוכל דבר שטיבולו באחד משבעה משקין שסימנם י"ד שח"ט ד"ס (דהיינו יין דבש שמן חלב טל דם מים) ולא נתנגב ואפילו אין ידיו נוגעות במקום המשקה צריך נטילה בלא ברכה.

סימן קצ"ט

על מי מזמנים ועל מי אין מזמנים

י" קטן שהגיע לעונת הפעוטות ויודע למי מברכין מזמנין עליו ומצטרף בין לשלשה בין לעשרה. הגה וי"א דאין מצרפין אותו כלל עד שיהא בן י"ג שנה דאז מחזקינן ליה כגדול שהביא ב' שערות וכן נוהגין ואין לשנות, וחרש ושוטה אם מכוונים ומבינים מצטרפין לזימון אע"פ שאין החרש שומע הברכה.

באר משה

סעיף י"ד יש אומרים דיחיד בשלו וכו'. הקשה המג"א ז"ל דבח"מ סימן רמ"ח סי"א כתב האומר נכסי לפלוני ס"ת אי הוי בכלל וכו' ע"ש. ונ"ל דתרי גווני יש, יש מי שנותר לרבים לקרות בו ואין להם זולתו דבכה"ג לא חשיב דיחיד, ויש שמוליכו לבית הכנסת לקרות בו ויש להם זולתו. וע' להרשב"ש ז"ל והב"ד הפת"ת ז"ל ביו"ד סימן ע"ר סק"ה ע"ש.

סימן קנ"ח

סעיף ד' אם אוכל דבר שטיבולו וכו'. בענין הסופגנין אי הוו דבר שטיבולו במשקין ע' למהרימ"ט ז"ל ח"א סימן ע"ה.

סימן קצ"ט

סעיף י"ד קטן שהגיע לעונת הפעוטות וכו'. בתשובה כתב יד (ע' שואל ונשאל חלק ח' סימן י"ג באורד, ובח"ג סימן כ' וקצ"ב) כתבתי דהעיקר לדידן דבתריה דמרן גרירין דפעוטות שהוא כבן שש כבן שבע ע"ש, וע' להברכ"י ז"ל.

ב' בהגה. וי"א דאין מצטרפין וכו' וכן נוהגין ואין לשנות וכו'. בתשובה כתב יד (ע' שו"צ חלק ח' סימן י"ד ובח"ג סימן כ' וקצ"ב) כתבתי דהעיקר לדידן כדעת מרן דאפילו מבן שש וכן שבע שידע למי מברכין מזמנין עליו בין לשלשה בין לעשרה ואין לשנות שכן דעת מרן ורבני ספרד שאנו הולכים בעקבותיהם.

ב' אם יש לחלק בין הבית כנסת כולה למקצתה, ע' להרב בית יהודה ז"ל בסימן ט' וע' להרב דבר שמואל ז"ל בסימן שמ"ו.

ג' בענין בנין בית לת"ת אם הוא עדיף מהספקת התלמידים או אינו עדיף, ע' להרב מעשה איש הגו' גר"ו בסוף תשובה זו ובתשובה דסימן ח' ובשם הרב חיים ביד. יש לחלק בין בנו הקהל או בנה יחיד ונתנו לקהל דינו אפילו בכרכים זכות להקהל, כן כתב הרב מעשה איש גר"ו שם.

יש לחלק בין נבנה מכיס הקהל של כללות העיר בין גבו מהיחידים מבני העיר. כן כתב הרב מעשה איש גר"ו שם.

ד' יחיד המחזיק שקוראים הקהל במגילה שלו בקהל ונעשה בה איזה טשטוש הגם דלא מיפסל בו יכולים הקהל לומר דאדעתא דהכי לא מחלנו. כ"כ הרב זרע אמת ז"ל ח"ב סימן ח"י. טעם החזקה דכיון דלא קטעין אלא על גוף הקרקע אמרינן מסתמא מחיל. כ"כ הרב הגו' ז"ל שם.

ה' בענין אם הקהל אומרים מי יודע אם הוקדשה, ע' להרשב"ץ ז"ל ח"ד שנשאל שאלה זאת באורד כמה ספיקי. וע' להרב גודע ביהודה ז"ל מהדורא תניינא ח"א סימן י"ז באורד.

ו' אם מותר להחליף בית הכנסת לבית הכנסת חדש, ע' להרב גודע ביהודה ז"ל סימן י"ט וע"ע להרב יכין ובועז סימן קל"ב בכמה סעיפי בספק הג"ל.

סימן ר"ב

דיני ברכת פירות האילן

ב' הבוסר כל זמן שלא הגיע לכפול הלבן מברך עליו בורא פרי האדמה, ומשהוא כפול הלבן ואילך מברך עליו בורא פרי העץ ומתוך שלא נודע לנו שיעור פול הלבן לעולם מברך בורא פרי האדמה עד שיהיה גדול ביותר, ושאר כל האילן משיוציאו פרי מברכין עליו בורא פרי העץ ובלבד שלא יהא מר או עפוף ביותר עד שאינו ראוי לאכילה אפילו על ידי הדחק דאז אין מברכין עליו כלל.

סימן ר"ג

דיני ברכת פירות הארץ

ד' על פירות שמוציאין אילני סרק שהכל.

סימן ר"ו

דיני הפסק וטעות בברכת הפירות

ה' אין מברכין לא על אוכל ולא על משקה עד שיביאווהו לפניו, ברך ואח"כ הביאווהו לפניו צריך לברך פעם אחרת. אבל מי שברך על פירות שלפניו ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין או ממין אחר שברכתו הראשון אין צריך לברך. הגה וטוב ליזהר לכתחלה להיות דעתו על כל מה שיביאו לו.

באר משה

סימן ר"ז

סעיף ה' אבל מי שברך על פירות שלפניו והביאו לו יותר וכו'. בענין ליל שבועות והושענה רבא שנוהגים ללמוד כל הלילה וכפעם בפעם מביאים לפניהם כוס תה או כוס קאפ"י יש להסתפק דכשמברך על הכוס הראשון אם פוטר בברכתו זאת שאר כוסות שמביאים לפניו או לא? דעת הרב נה"ל שלום ז"ל בסימן ח' דפוטר דדעת הרב שבח פסח ז"ל להרב זרע אמת והרב שערי שלמה ז"ל סימן צ"ה דעתם דחוזר ומברך. וע"ע בזה להרב כף החיים ז"ל בסימן קפ"ד אות ל"ב שהביא מחלוקת בזה. היוצא מזה דהדבר תלוי בפלוגתא. ולכן נראה לעג"ד דהנכון דכששותה הכוס הראשון ומברך יכוין שאין דעתו להוציא שאר כוסות דעתו לפטור רק הכוס הזה שבא לפניו ואח"כ יברך על כל כוס וכוס, ובדרך זה שבכל כוס וכוס כשמברך יכוין שאין דעתו לפטור רק אותו הכוס.

וא"י חשש בזה משום מרבה ברכות חדא דאין זה רק כדי לצאת ידי מחלוקת הפוסקים בזה, ועוד דיותר יש לחשוש לנחנה מן עולם הזה בלי ברכה לדעת הפוסקים דס"ל דהוי הפסק דהלימוד הוי הפסק וג"כ משום שנתעכל, וג"כ לקושטא על הרוב מצד המציאות מסית דעתו מהברכה הראשונה לגמרי, וכן לפרקים הולך לחוץ מבית הכנסת כדי לעשות צרכיו וכיוצא, ולכך דרך זה היא בטוחה אליבא דכ"ע. וע' להרב שיבת ציון ז"ל ומה שכתבתי בהגהתי שם. וכן נראה הוכחה לזה מדברי מרן ז"ל בסימן ר"ץ שכתב דבשבת ירבה בפירות ומגדים וכיוצא ומיני ריח כדי להשלים מנין מאה ברכות.

סימן ר"ב

סעיף ב' הבוסר כל זמן וכי מברך עליו בפה"א. יש להבין אם הוא נקרא פרי למה לא יברך עליו בורא פרי העץ, ואם אינו נקרא פרי למה מברכין עליו בורא פרי האדמה היה ראוי לברך רק שהכל נהיה בדברו. ונראה לי הטעם דכל עוד שלא הגיע לפול הלבן יניקתו רק מהקרקע ומשבא לכלל פול הלבן יונק מהעץ. ואולי רז"ל ברוב חכמתם ידעו זאת או דוה מקובל אצלם. (א"ה נכדו. ע' להכה"ח ז"ל אות כ"ו שהביא הטעם מהטור דכל דבר שגדל על האילן ואינו עיקר הפרי מברכין עליו בפה"א ע"ש).

סימן ר"ג

סעיף ד' על פירות וכו'. ומבואר בב"י הטעם דלא חשיבי פירי ע"ש. וכתב מר זקני מהר"ם הכהן זצ"ל משם הט"ז שתמה ע"ז מדכתיב כתפוח בעצי היער וגו' אלמא תפוח הגדל בעצי היער קרוי פרי וכמו שסיים ופריו מתוק לחכי ע"ש. ול"ק דעיקר כוונת הכתוב כתפוח העומד לפני עצי היער שניכר שם הדוד והדרו כשהוא ביניהם כן ניכר דודי בין הבנים. ואחרי מופלג ראיתי להרב אד"א בספר מעין גנים שהעיר בזה עכ"ד זצ"ל. וג"ל דממקומו הוא מוכרע דודאי גם אין ספק דמודה דתפוח הגן הוא יותר משובת מתפוח אילני סרק וא"כ למה זה דימהו לדבר שאינו כל כך חשוב, היה לו לדמותו לדבר חשוב יותר, א"ו כמו שפירש מר זקני הרב ז"ל. ובלאו הכי נראה דל"ק דודאי יער לאו מדבר רק הוא שם למקומות הגנים והאילנות.

סימן ר"ז

דין ברכה אחרונה על הפירות, ובו סעיף אחד

א' פירות האילן חוץ מחמשת המינים וכל פירות אדמה וירקות וכל דבר שאין גידולו מן הארץ ברכה אחרונה שלהם בורא נפשות רבות, ואם אכל מכל מינים אלו מברך לאחר כולם ברכה אחת, וברכה זו חותם בה בלא שם שיחתום כך ברוך חי העולמים.

סימן ר"ח

דין ברכה מעין ג' אחרי חמשה מיני פירות וחמשה מיני דגן

ב' חמשת מיני דגן ששלקן או כתשן ועשה מהם תבשיל כגון מעשה קדירה הריפות וגרש כרמל ודייסא אפילו עירב עמהם דבש הרבה יותר מהם או מינים אחרים הרבה יותר מהם מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף על המחיה. אבל אם לא נתן הדגן בתבשיל אלא לדבקו ולהקפותו בטל בתבשיל.

באר משה

לומר שבראת לנו כח וכו' עש"ב. ודייק שם לפירושו מדקטס וי"א ולא וי"מ.

והנה ק"ל לפי פירוש זה דהשינוי הוא רק בנוסח התא"ו א"כ בקצרה היה לו לומר הטור ז"ל וי"א שבראת ומה לו להעתיק כל הברכה שכבר נכתבה. גם מאי דדייק לשון וי"א ולא וי"מ אינו נראה דכיון דהטור לא הזכיר הפירוש הא ודאי דלא יתכן לומר ויש מפרשים כיון שלא פירש כלום רק מהאמירה לחוד נודע הפירוש מאליו.

וראיתי להפרישה ז"ל שכתב בשם מ"ו וז"ל, גוסס הברכה באשר"י וכתב על ולא ועל בוי"ו אלא אדלעיל קאי וה"ק ועל כל הג"ל הכי פירושו על כל שאר וכו' וכתב ע"ז הפרישה ולי נראה דא"ץ לזה דע"ז כתב רבינו ועל כל שאר וכו' כדי לבאר דמלת וחסרונם אינו דבוק עם על כל מה שברא וכו' וכאלו אמר בא"י על אשר ברא נפשות רבות וחסרונן ועוד יבורך על כל מה שברא להחיות וכו'. והי"א שכתב רבינו לא שינה כלום בלשונן מלשון קמא כי אם מה שחיסר וי"ו זה דועל משום דאליביהו אינו שבח אחר לפי להיש אומרים מלת וחסרונם דבוק בעל כל מה שברא וכו' וע"ש שהזכיר ביאור מרן ז"ל בב"י על הי"א ע"ש.

והנה לשון הרב ז"ל מורה ובא לענ"ד דקמפרש דאין צורך וי"ו לפירוש הראשון רק ממה שלפי פירוש הראשון צריך הטור לומר דהוי כאלו יש וי"ו ולפי פירוש השני לא משמע דפירוש אחר ודו"ק.

סימן ר"ח

סעיף ב' חמשה מיני דגן ששלקן או כתשן וכו'. כתב מר זקני מהר"ם הכהן זצ"ל בענין ברכת המאכל הנקרא בערבית "זממיט"א" (היא עשויה מקמח שעורים קלויים בלולה בקצת שמן ובהרבה מים ומגבלין אותה כעיסה ומחלקים אותה לחלקים ונאכלת כמות שהיא או עם סוכר או עם ענבים וכיוצא) נראה ממסכת ברכות דף ל"ח שהיא הנקראת שתיתא. וכן פירש"י שם שהיא עשויה מתבואה קלוייה ומים, וכן פירש"י בסנהדרין דף קי"ז ובע"ז דף ס' וא"כ ברכתה בורא

וכתב שם הרב כף החיים ז"ל דאין בזה משום ברכה שאינה צריכה כיון דבכל פעם חוזר ונהנה ואסור לו ליהנות מן עולם הזה בלי ברכה וא"כ ברכה שצריכה היא ע"ש.

ובעיקר מה שהקשה על המ"א מדברי הרמב"ם (כוונתו ע"ד המג"א בסימן קפ"ד ס"ק ט' מדברי הרמב"ם בפ"ד דברכות), ע' להרב אבן העזר ולהרב ערך השלחן ז"ל, י"ל דס"ל להמג"א דהרמב"ם מיירי בלא נתעכל דהיינו שאוכל מזה ואח"כ אוכל מזה דעדיין לא יש עיכול כיון דאינו מפסיק משאר אכילתו. ובעיקר טעמו נראה דס"ל דכיון דכשנתעכל אינו מברך ברכה אחרונה א"כ הו"ל כאלו בירך ברכה אחרונה ולכן צריך לחזור לברך על הבא אליו אח"כ. וצ"י בזה עוד לעת הפנאי אם יגזור ה' בחיים.

והנה הרב כף החיים ז"ל שם הביא פלוגתא להביא לפניו פירות ממין אחד זה אחר זה וכ"כ בסימן רט"ו אות ל' ע"ש, אפשר דג"ד שאני שעושה כן כדי לצאת מן הספק דפלוגתא. ועוד דכיון דמכוין שלא לצאת והוא אינו מצווה להם שלא יביאו אותם בבת אחת אלא מאליהם עושים כן אינו נקרא מרבה בברכות. וה"נ מסתברא דלא לאפושי פלוגתא כיון שיש סוברים דלכתחילה כדי לצאת ידי מאה ברכות שרי הגם שיש חולקים. מ"מ בכי הא כדי לצאת מן הספק וגם אינו הוא האומר להם להברכות י"ל דלכ"ע שרי ולא פליגי בזה. ובלי נדר אשובה אשנה פרק זה.

סימן ר"ז

סעיף א' וברכה זו חותם בה בלא שם שיחתום כך ברוך חי העולמים. ע' מה שכתבתי במקום אחר וראיתי להרב מאמר מרדכי ז"ל שהעיר בזה דמג"ל למרן הב"י והב"ח והפרישה לפרש כן בכוונת הטור ואי משום הוי"ו שיש בפירוש כוונת הברכה הלא הטור בגוסס לא הזכיר וי"ו. ומה שהזכירה בפירוש כוונתו רק לחלקם לשני ענינים. ואי משום דהי"ל לרבינו הטור להזכיר דברי הי"א אחרי הגוסס הראשון אין זה כלום דנקיט לנוסח העיקרי ופירשו ואח"כ כתב שיש משגים

ה) קמח אפילו של חטים מברך עליו שהכל ואחריו בורא נפשות. לא שנא נטחן דק דק לא שנא נטחן קצת ועדיין יש בו טעם של חטים. לא שנא קמח של קליות.

באר משה

הרב המחבר ברכת ה' הסכים אתי וחתם שמו. וכן נראה דעת מורנו מהרמ"ז זצוק"ל דדעת רבני עירנו כמו שכתב בהגהותיו לספר הגו' בקונטרסיו אמר משה ע"ש. וכבר העירוני בקצרה בסוף דברי מהרי"ך זצ"ל לענין הלכה כי זה כל פרי הלימוד לדעת הדין ע"ש.

ב) מברך עליו שהכל ואחריו בנ"ר. הטעם דמברך שהכל ע"י בהרא"ש והטעם דמברך בנ"ר משום דר"י והר"ן ז"ל לא פליגי אלא בתחילה אבל בסוף לכ"ע מברך בנ"ר. (א"ה נכדו. ובלא"ה נראה דכיון דבתחילה סובר דמברך שהכל ודאי דלבסוף מברך בנ"ר דבשום דבר לא מצינו דמברך בתחילה שהכל ולבסוף על המחיה וכיוצא בזה. ורק להיפך מצינו באורו שמברך בתחילה במ"מ ולבסוף בנ"ר, אבל להיפך לא מצינו). ונראה דמינה נמי למאכל שעושין מקמח שעורין קלויים שנותנים עליו קצת שמן והרבה מים ומערבין אותו ויהיה כמו משקה רך שמברך בתחילה שהכל נהיה בדברו ולבסוף בנ"ר, אבל אם עשה אותו כנו"ך אך עבה מברך עליו במ"מ ועל המחיה. (עי' שואל ושאל ח"ג סימנים ק"ג-ד מה שהאריך הרבה בזה והעלה לברך כנו"ך).

והנה בעת"ה בא לידי כתבי מהרס"ך גר"ו [זצוק"ל ונדפסו בספרו זרע דוד א"ח סימן ה' באורן] וז"ל בקיצור, יש שני פנים בפירוש שתינת דברכות דף ל"ח אם ר"ל זממיט"א או שעשויה ע"י בישול וכו' דשבת ודברכות שניהם ענין אחד והוי רק גיבול בעלמא וכן פירש"י בשבת. ואין לומר דגם דשבת מיירי ע"י בישול דשם על האש מערב שבת, דהא פירש"י דר"י הוא דאי רבי הוא מנתינת מים מחייב. ועוד דמדקאמר היכי משני וכו' בשבת גותן את השתות ואח"כ החומץ משמע דנותן את הקמח ואח"כ החומץ שמעריבים עם המים ולזה יש לדחות. אמנם מדברי רש"י שהבאנו ראיה ברורה. וכן מוכח מדברי הטור סימן שכ"א ועי' בב"י שכתב דדעת הטור דהר"ן והריטב"א והרמב"ן עפ"י גירסת רש"י ופירושו דהיינו שתינת היא קלי. וכן נראה מלשון הטור שכתב שיתן הקמח וכו' דמשמע שיתן בשבת ואח"כ יערב. וכן משמע מדברי הר"ן בשבת שם דהברייתא רבי יוסי היא כדמשמע מפירושו שם וכן מוכח מדברי הטור סימן שכ"א וכאמור. אלא דקשה מלשון הטור סימן ר"ח שכתב לשון תבשיל. ונראה לי דתבשיל לאו דוקא דמה שמערב ומגדל אותו קרי ליה תבשיל כיון שמערבין אותו אחרי הקליה עם שמן ומים ותבלין ופעמים עושין אותו עבה ופעמים עושין אותו רך וע"ז אמר אין גובלין את הקלי.

ולכאורה יש לדחות דהגמ' בשבת קים ליה דההיא לרפואה עבדי לה ולהכי פריך ולעולם דהך דברכות מיירי בבישול. אלא דאין זה נראה דמנ"ל לפרש דלא כפשטיה, ואי ממה דכתב הטור לשון תבשיל הרי כבר פירשתי דגם בלי תבשיל שפיר קרו ליה תבשיל ומוכח כן מהמאירי וא"כ מי הכריחנו לפרש דלא כפשטיה. וראיתי להכ"מ ז"ל בפ"ג מהלכות ברכות

מיני מזונות אם היא עבה וכן כתבו התוספות שם דף ל"ח עכ"ד ז"ל. ובכתב יד של אבי מורי זצוק"ל מצאתי כתוב ששמע שעל זה היתה מלפנים מחלוקת בין מר זקנו הרה"ג מהר"ן הכהן זצ"ל הרב המחבר ספר מעשה נסים, הרה"ג אחיו כמה"ר רבי רחמים הכהן זצ"ל, דמר סבר לברך עליה בורא פרי האדמה ואחריה בורא נפשות רבות, ומר סבר בורא מיני מזונות ועל המחיה, ע"כ תוכן דברי קדשו זצוק"ל. ואנכי הצעיר בשנת התרנ"ח עמדתי על זה בארוכה ושם הוכחתי דהעיקר לדינא דמברכין על העבה בורא מיני מזונות, ומסרתי את כל הכתוב להרה"ג מהרס"ך זצוק"ל הרב המחבר ספר ברכת ה' והוא ז"ל כתב על זה בסוף זהו לשוננו, ואני בעוניי כבר כתבתי בזה הארכתי והעלתי לברך עליה בורא מיני מזונות וחתם עלה (נדפס בספרו זרע דוד שו"ת סימן ה'). וכן עיקר. אך אם היא גיבול רך וכמו שקורין לו בערבית "דרדור" ושותין אותו כמין משקה הוכחתי מאז דמברכין שהכל ואין כאן מקום להאריך (עי' שואל ושאל חלק ג' סימן ק"ג וק"ד שו"ת באורך וברוחב ע"ש).

סעיף ה' קמח אפילו של חטים וכו'. כתב ידי"ן מהר"ף עלוש יצ"ו (זצ"ל המחבר ספר אהב משפט שו"ת) בכוונת הלבוש שכתב שאין דרך לאוכלו בכך קאי אפרי. ולענ"ד לאחר המחילה רבה אינו נראה דא"כ איך מברכין על הפרי בורא פרי האדמה הלא מבואר מדברי הלבוש שם דברכת בורא פרי האדמה תלויה בדרך לאוכלו בכך או אין דרך ע' בסק"ד ה'. ועוד דא"כ אינו מובן דמה בא להודיענו בזה. והעיקר בכוונתו דקאי אקמח. ומ"ש מהרי"ך זצ"ל (הרב דברי יעקב מערכת ז' אות ב') בזה לאחר המחילה רבה נראה דכתב כן למזכרת ממה שנשאר בזכרונו בדברי הלבוש שכן כתב וחשב לחזור על זה ולא אסתייעא ליה מלתא. והאמת הנראה בדעת הלבוש כמו ששיערת בעניותי וככתוב בשמי בדברי הרב דברי יעקב ז"ל דקמח של קליות אין דרך לאוכלו ואע"ג דזה לא נזכר בדברי הלבוש בראשית דבריו דלא קאי שם כלל אקליות רק אקמח רגיל אבל עכ"פ נלמד כן מסוף דבריו דגם על של קליות ראוי קצת לאכילה ואלו דרך אכילה לא יתכן על זה שם קצת. ועוד דממקומו הוא מוכרע דאי איתא דדרך לאוכלו הי"ל לברך על של קליות בורא פרי האדמה אלא דבאמת ס"ל כמו שחלקתי דשל קליות אין דרך לאוכלו.

גם בעיקר מה שדחה מהרי"ך זצוק"ל שם בסוף דבריו ודימה הזממיט"א לקמח של קליות שאינו זן ואינו משיב, לאחר המחילה רבה הנסיון של רוב אחינו בית ישראל וכל הגוים הערביים יכחיש את זה. וכבר אנכי הצעיר בספרי הקטן (שואל ושאל ח"ג סימן ק"ג וק"ד) הארכתי מאד והיתה תוכחת גדולה ביני ובין הרב בצלאל ביתאן זצ"ל והחלפנו הרבה מכתבים בזה והוכחתי מהש"ס ומהפוסקים דאם הגיבול עב ברכתה בורא מיני מזונות, והראיתי את קונטרסי מה שכתבתי בזה לפני מי שגדול מוה"ר הראב"ד מהרס"ך זצוק"ל

ז'. הכוסס (האוכל) את האורז מברך עליו בורא פרי האדמה ואחריו בורא נפשות ואם בשלו הגה עד שנתמעך או שטחנו ועשה ממנו פת מברך עליו בורא מיני מזונות ואחריו בורא נפשות והוא שלא יהא מעורב עם דבר אחר אלא אורז לבדו. ואם עירב ממנו בתבשיל אחר והתבשיל האחר הוא הרוב מברך עליו כברכת אותו תבשיל.

סימן רי"ט

דיני ברכות הודאות היחיד

אם איחר יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה ונכון שלא לאחר שלשה ימים.

סימן רכ"א

ברכת ההודאות והגשמים, ובו ב' סעיפים

אם היו בצער מחמת עצירת גשמים וירדו גשמים מברכים עליהם אע"פ שלא ירדו עדיין כדי רביעה משירדו כל כך שרבו על הארץ שיעלו (עליהם) אבעבועות מן

באר משה

סימן רי"ט

סעיף ו' ונכון שלא לאחר שלשה ימים. הרב באר הגולה ציין לדעת הא"ח בשם הרמב"ן מתא דעירובין דף ס"ה ע"ש. והוא פלא דלשון זה מורה שהא"ח רק נכון קאמר והרואה בב"י שם ימצא דלדעתו גם בדיעבד לא יברך ע"ש. והיה נראה לומר שהרב באר הגולה הבין בדעת מרן שכתב ונכון ר"ל דתו לא יברך, וכן נראה שהבין הרב עטרת זקנים ע"ש. אך באמת קשה לשניהם דלשון מרן אינו מורה כן, וכ"ש שכתב דבריו בש"ע אחרי מ"ש בב"י ע"ש. וא"כ נראה דלדעת מרן מברך תמיד. לכן ג"ל ליישב דכוונת הרב באר הגולה דבכלל מה שכתב הא"ח בשם הרשב"א דעד חמשה ימים יכול לברך ע"ש יוצא דבדיעבד נמי יותר משלשה ולא בכלל ג"כ דנכון לכתחילה כן, ובכלל דבריו דברי מרן. והוה דקאמר דנכון וכו' לדעת הא"ח וכו'. אבל קשה להרב באר הגולה שציין להא"ח בשם הרמב"ן. ועוד שהרי גם הטור מודה דלא כתב רק אם איחר ע"ש. וכן קשה בפשט דברי מרן דהי"ל לומר דנכון שלא יאחר כלל ומה נשתנו שלשה דהרי זרזים מקדימים. אשר מזה נראה לי שהבין הרב עטרת זקנים דנכון שכתב מרן ר"ל גם בדיעבד. אך לענ"ד אינו מוכרח ויש לבאר כוונת מרן ז"ל עפ"מ"ש המ"א ז"ל והכנה"ג ז"ל דנכון שלא לאחר הברכה יותר מג' לעלות לס"ת ולברך אלא יברך בצבור גם בלא ס"ת, וא"כ מרן ז"ל ודאי ס"ל ג"כ דזרזין מקדימין למצות אך ורק נכון שהוצרך להודיענו גם אם יהיה לו סיבה לאחר כגון לעלות לס"ת וכדומה אפ"ה לא יאחר ודק.

סימן רכ"א

סעיף א' אם היו בצער וכו'. וכן ראיתי כמה פעמים בכמה בתי כנסיות ולהבית דין הי"ו שנהגו פה אי ג'רבה לברך ברכת הגשמים כמ"ש מרן ז"ל. ומ"ש מור"ם שאינם נוהגים בזמן הזה וכו' היינו לדידהו וכמו שביאר טעמם אבל

שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכה ג' קמח של אחד מחמשת המינין ששלקחו וערבו במים וכו' כתב עליו מרן ז"ל בכ"מ דהיינו הך דשתיתא ע"ש. וקשה דהרי הך דשתיתא הוא גיבול וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות שבת. ואם נימא דתרי מיני הם א"ש, אבל לפי האמור אינו כן. ונראה דממה שלא כתב הרמב"ם ז"ל ועירבו במים ושלקו משמע דר"ל ששלק הדגן והיינו כמו קלאו לדגן. וכן יש לפרש דברי מרן ז"ל בסימן ר"ח.

ועפ"י א"ש מ"ש הרמב"ם ז"ל שם בדיון ד' קמח של אחד מחמשת המינים שבישלו וכו' דדין שקדמו דהלכה ג' לא מייירי בהכי דא"כ היינו הך. (ועוד דא"כ אמאי לא חילק בהלכה ד' בין אכילתו עבה בין אכילתו רכה כמו שחילק בס"ג). ועי' בערוך בערך שנת וקלי שכתב שתיתא רב אמר וכו' פירוש לוקחין תבואה וכו' ומייבשין אותה בתנור ועושין מאכל מן הקמח וכו' ע"ש. ואפשר דלפירוש הראשון בבישול ולפירוש השני כשהוא חי. ואפשר עוד דלפירוש הראשון יש בו תבלין ושמן ולפירוש השני קמח בלבד, ואפשר דלהערוך מברך במ"מ גם בלא בישול, ע"כ תוכן דבריו גר"ו.

סעיף ז' הכוסס את האורז מברך עליו וכו'. ראיתי בכתב ידי מר זקני מהרש"ך ז"ל בהעתקת אבי מורי מהרש"ך גר"ו מכתב ידי קדשו שכתב, שמעתי באומרים שהאורז אינו שנקרא בערבי, „ר"ו" אבל הוא הנקרא בערבי אלא דר"ו" או אלקצ"ב. וליחא דהרי במסכת מציעא דף מ' איתא אורז קלוף ושאינו קלוף ואלו לקצ"ב או לדר"ו" אין לו קליפה. וכן ראיתי להראב"ע ז"ל בפירושו לדינאל סימן א' שכתב דהאורז הוא הנקרא בערוב רוז וע' להמג"א והט"ז ז"ל בסימן ר"ח שהביאו פלוגתא בזה, ע"כ דברי קדשו. וכן המנהג פשוט פה אי ג'רבה לברך על הנקרא בערבי רוז בורא מיני מזונות (ולאחריו מברכין בורא נפשות רבות ובא סימן אמ' ר"ת אורז מ'זונות לנפשות) וכן נראה עיקר לדינא כיון דאחד מהראשונים הראב"ע ז"ל כתב שהאורז הוא הנקרא בערבי"ת רוז ונתן כמה סימנים המורים שהוא מה שאנחנו קוראים בערבי"ת רוז וכן נראה דעת הרב ז"ל וכאמור.

המטר וילכו זה לקראת זה. הגה ומה שאין אנו נוהגים בזמן הזה בברכת הגשמים משום דמדינות אלו תדירים בגשמים ואין נעצרין כל כך.

ב' ומה מברך אם אין לו שדה אומר מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ואלו פיננו מלא שירה כים וכו' עד הן הם יודו ויברכו את שמך מלכנו וחותם בא"י אל רוב ההודאות, ואם יש לו שדה בשותפות עם אחר מברך הטוב והמטיב ואם אין לו שותף בשדה מברך שהחיינו. הגה יש אומרים דהשומע שירדו גשמים מברך הטוב והמטיב.

סימן רכ"ה

דיני ברכת שהחיינו

ג' הרואה פרי חדש מתחדש משנה לשנה מברך שהחיינו ואפילו רואהו ביד חבירו או על האילן, ונהגו שלא לברך עד שעת אכילה. הגה ומי שבירך בשעת ראייה לא הפסיד. ואין לברך עד שנגמר תשלום גידול הפרי. ואם לא בירך בראייה ראשונה יכול לברך בראייה שניה.

סימן רמ"ו

דיני השאלה והשכרה לאינו יהודי בשבת

א' מותר להשאיל ולהשכיר כליו לאינו יהודי ואע"פ שהוא עושה בהם מלאכה בשבת מפני שאין אנו מצווים על שביתת כלים. ויש אומרים דכלים שעושים

באר משה

שהפרי הראשון נגמר ביסולו וראוי לאכילה הפרי השני הוא באילן וגדל הרבה אלא שעדיין אינו ראוי לאכילה ועודנו בוסר, ובאמת דרך התאנה היא משונית משאר אילנות שהפירות של שאר אילנות מתבשלים ביחד משא"כ התאנים מתבשלים מעט מעט וא"כ כיון שהפרי האחרון גדל קצת באילן בעוד שהפרי הראשון באילן לא חשיב מתחדש פעמיים בשנה. וזה החילוק נראה ברור לענ"ד והוכיח כן מדברי הפרישה בסימן רכ"ה אות ה' ע"ש, עכ"ל. ונראה לי פשוט שאין שום ראיה מהפרישה ז"ל דהרי הפרישה ז"ל כתב להדיא דאין מברכין על הירק משום דבזמן דהירק הישן משנה דאשתקד עדיין עומד על הקרקע כבר נתגדל ירק חדש ועומד בצדו ואין ניכר בין חדש לישן וכו' ע"ש. משמע מדבריו דדוקא משום שאין ניכר בין חדש לישן וא"כ בנ"ד דניכר שפיר בשני שינויים: א' דהפס"ד כבר נתבשל וראוי לאכילה והתאנה עודנה בוסר ואינה ראויה כלל לאכילה. ב' דהפס"ד מראהו משונה לגמרי מהתאנה שהוא מראהו שחור והתאנה מראהו ירוק ותיכף ניכר השינוי שביניהם. ואדרבא נראה דלא נסתפק מרן ז"ל בפרי המתחדש פעמיים בשנה רק כשהוא מין אחד ממש במראהו ובטעמו, אבל הפס"ד ותאנה שמשונים הרבה בין במראה בין בטעם בין בשם שכל מין יש לו שם מיוחד ודאי דצריך לברך שהחיינו על כל מין ומין. וג"ל דזהו מ"ש מרן בב"י משם התה"ד דתאנים לבנים ותאנים שחורות תרי מיני מינהו לענין העלאת תרומה וה"ה לענין זמן ע"ש. ולא העיר ע"ז כלום והיינו ג"ד אלא דבמקומם היו קוראים לשניהם ע"ז כלום והיינו ג"ד אלא דבמקומם היו קוראים לשניהם תאנים ואכמ"ל.

סימן רמ"ז

סעיף א' מותר להשאיל ולהשכיר כליו לא"י וכו'. כן הוא דעת מרן ז"ל וכדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל והכי גקיטנן.

אצלנו בעירנו אנו צריכים לגשמים כמו ארץ ישראל ומצוה מאד עצירת גשמים וגזורים תענית בעת הצורך כידוע.

סעיף ב' ומה מברך וכו' ואם יש לו שדה וכו'. רבים בזמנינו גבשלים בזה שיש להם שדה שותפות עם אחרים ואינם מברכין הטוב והמטיב, ויש שאין להם שותפות ואינם מברכין שהחיינו ונמשך זה מחסרון ידיעה כי על הרוב המתעסקים בזה לא ידעו זה. (ע' להכה"ח ז"ל אות י"א שהביא מהרב יד אהרן בהגה"ט שכתב דאם שותפו גוי לא מברך הטוב והמטיב רק שהחיינו). ומ"ש בהגה י"א דהשומע שירדו גשמים מברך הטוב והמטיב לא ראיתי פה מי שמברך זה.

סימן רכ"ה

סעיף ג' הרואה פרי חדש וכו'. בענין ברכת התאנים המתחילים הנקראים פטר בלע"ז דעת מר זקני הרה"ג מהרי"ך זצ"ל שלא לברך שהחיינו אחר כך על התאנים אם כבר בירך על הפס"ד מכמה טעמים כי הוא אינו אלא תחילת התאנים ופירושו כמו פטר כל רחם, פירוש התחלת התאנים והגם שמתעכבים אחר כך התאנים כחדש ימים אין בכך כלום ועוד שהרי הם מאילן אחד. אבל דעת מר זקני הרה"ג מהרש"ך זצוק"ל לברך גם על התאנים מאחר שהם משונים במראה ובטעם ובזמן, ועוד שיש אילנות שמוציאים רק תאנים לבד ואינם מוציאים הפס"ד. (א"ה נכדו. ע' בספרו הבהיר ברית כהונה א"ח מערכת ז' אות ט' שדעתו נוטה כדעת מר זקני הרה"ג מהרש"ך זצוק"ל עש"ב. ור' בנציון דינאי העיר לי ע"ז וזה לשונו, ג"ד לא דמי לדברי מור"ם ז"ל ורב המרחק ביניהם דנדון מור"ם בפרי המתחדש פעמיים בשנה שאחר שנגמר הפרי מהאילן לגמרי עוד מוציא פרח ויצץ ציץ ומוליד פירות אחרים ולכן דעת מרן ומור"ם לברך ב"פ כיון דפרי הראשון נגמר מהאילן לא כן בנ"ד שבעוד

בהם מלאכה כגון מחרישה וכיוצא בה אסור להשכיר לאינו יהודי בערב שבת וביום החמישי מותר להשכיר לו ובלבד שלא יטול שכר שבת אלא בהבלעה כגון שישכיר לו לחדש או לשבוע ולהשאיל לו מותר אפילו בערב שבת.

סימן רס"ג

מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן

ה' כשידליק יברך בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של שבת אחד האיש ואחד האשה. גם ביו"ט צריך לברך להדליק נר של יו"ט וביוה"כ בלא שבת יש מי שאומר שלא יברך.

סימן רס"ה

דין כלים הנתנים תחת הנר

ד' נותנים כלי תחת הנר לקבל נצוצות מפני שאין בהם ממש ואין כאן ביטול כלי מהיכנו אבל לא יתן לתוכו מים אפילו מבעוד יום מפי שמקרב זמן כיבוי הנצוצות, ומכל מקום מותר ליתן מים בעששית שמדליקים בה בערב שבת כיון שאינו מתכוין לכבוי אלא להגביה השמן.

סימן רס"ח

דין הטועה בתפלת השבת

ו' הטועה בתפלת שבת והחליף של זו בזו אינו חוזר, ויש אומרים שאם החליף של מוסף באחרת או אחרת בשל מוסף חוזר.

באר משה

נר של שבת ע"ש. ובלי ספק דהכלבו לא נתכוון אלא להוכיח שיש לברך ע"ש. ובהגה"מ ג"כ כתב דאיתא בירושלמי המדליק נר ביו"ט צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יו"ט. ובירושלמי בפרק הרואה גרסינן להדליק נר לכבוד יו"ט ודכוותיה בשבת אומר לכבוד שבת ע"ש. וכפי הנראה דהעיקר הוא לברך נר של שבת וכ"כ הטור ג"כ בסימן רס"ג וכן נראה מדברי מרן ז"ל שם בב"י וכמו שכתב בשה"ט ע"ש וכ"כ החיד"א ז"ל בברכ"י סימן תרע"ו דבלייל שבת נוסח הברכה להדליק נר של שבת ע"ש.

סימן רס"ה

סעיף ד' ומכל מקום מותר ליתן מים בעששית וכו'. כתב הרב באר היטב ז"ל אות ד' בשם המג"א דאסור לכ"ע ליתן מים לתוך קנה שעומד בו נר שעה מערב שבת כדי שיכבה כשיגיע למים בשבת דהא מתכוין לכיבוי וכו' ומסיים שם במוסגר אמר המגיה שמעתי מכמה גדולים שנהגו ליתן מים לתוך הקנה ע"י אינו יהודי מערב שבת ע"ש. ומוזה נראה לענ"ד דיש להתיר לגוי שיעריך בעד ישראל כלי מניע השעות באופן שכשתגיע שעה פלונית מושך איזה חוט ברזל או עץ ומכסה בזה נקב המוציא את האור של החשמל. אבל לעשות כן מערב שבת על ידי ישראל הגם דלפי מה שכתב הרב כף החיים ז"ל בסימן של"ח אות כ"ב בגדונו שהרב בן יהודה אוסר והשר"ע מה"ת ח"א סימן ה' ומהר"ם שיק סימן תנ"ז מתירים היה נראה לכאורה לאסור בג"ד.

סימן רס"ח

סעיף ו' ויש אומרים שאם החליף של מוסף וכו'. ע'

והגם דהברכ"י ז"ל כתב לחוש ליי"א ע"ש, נראה דגם הברכ"י ז"ל מודה דלדינא נקיטנן כסתם מרן רק שיש לחוש ולהחמיר כיי"א ע"ש בלשונו. ולכן ודאי מי שגוהג כדעת מרן אין למחות בידו והבא לשאול אם אין הפסד מרובה יש לחוש לדעת הי"א, ובהפסד מרובה יש להורות גם לכתחילה כדעת סתם מרן ז"ל וכדקי"ל בעלמא דסתם וי"א הלכה כסתם. והרצאה להחמיר יחמיר לעצמו לחוש להי"א וכמ"ש הברכ"י ז"ל.

ב' ובלבד שלא ליטול שכר שבת אלא בהבלעה וכו'. כל זה קאי לדעת הי"א אבל לסתם מרן ז"ל שהוא כדעת הרי"ף והרמב"ם מותר להשכיר כל הכלים גם בערב שבת ובלתי הבלעה. וע' להמט"י ז"ל שהוכיח כן דחה דברי הט"ז והע"ש שסוברים דלכ"ע צריך הבלעה ע"ש. (א"ה נכדו. ע' להכה"ח ז"ל אות א' שכתב דלענין שצריך להשכיר בהבלעה ואפילו בכלים שאין עושין בהם מלאכה זהו לכ"ע כמ"ש בב"י, ודבריו סותרים למ"ש איהו ז"ל גופיה באות ח' משם המט"י דלדעת הרמב"ם א"ץ הבלעה וכו' ע"ש. ובאמת כן נראה מדברי הב"י וכיון דאסיק דלענין הלכה כיון דהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקיטנן ע"ש. א"כ מותר אפילו בערב שבת ואפילו בלא הבלעה).

סימן רס"ג

סעיף ה' כשידליק יברך וכו'. ראיתי להרב יסוד הגיקוד ז"ל בש"ח שהביא דברי הכלבו בשם הרמב"ם ז"ל שיברך קודם שידליק ברכה זו בא"י אמ"ה להדליק נר שבת עכ"ל. הרי לא הוכיר מלת "של" ע"ש. הרואה יראה להרמב"ם ז"ל בספר היד פ"ה מהלכות שבת הלכה א' שכתב לברך להדליק

סימן ער"ב

על איזה יין מקדשים

(ו) יין צמוקים מקדשים עליו והוא שיש בהם לחלוחית קצת בלא שרייה.

סימן ער"ה

דברים האסורים לעשות לאור הנר בשבת

א' אין פולין ואין קורין בספר לאור הנר ואפילו אינו מוציא בפיו שמא יטה ואפילו הוא גבוה עשר קומות שאינו יכול ליגע אליו שלא חלקו חכמים בדבר. ומטעם זה יש לאסור אפילו הוא בעששית או קבוע בחור שבכותל וכן בנר של שעה.

סימן רפ"ב

א' מוציאין ס"ת וקורין בו שבעה ואם רצה להוסיף מוסיף. הגה וה"ה ביו"ט מותר להוסיף על מנין הקרואים.

סימן רצ"ה

הבדלה שעושים ש"ץ, ובו סעיף אחד

הגה ואומרים ויהי נועם וסדר קדושה באריכות כדי לאחר סדר קדושה שאז חוזרים רשעים לגיהנם, ובזמן שאין אומרים ויהי נועם כגון שחל יו"ט בשבוע אין אומרים סדר קדושה אבל אומרים ויתן לך. מבדיל ש"ץ כדי להוציא מי שאין לו יין. הגה ונהגו לומר ולהזכיר אליהו הנביא במוצאי שבת להתפלל שיבא ויבשרנו הגאולה.

באר משה

להתיר. וע' בהסכמת הראש"ל הגרע"י שליט"א אות ד' שכתב והלכה כמשנה אחרונה של הגאון המחבר להקל. וע' בספר יחיה דעת ח"ג סימן כ' שהאריך בזה והעלה להתיר וציין לדברי מוה"ר המחבר זצ"ל.

להרב בית מנוחה ז"ל דמסיק דלא יצא. וע' להרב שמח נפש ז"ל בדף ל"א ע"ב דמסיק דיצא ושהחיד"א ז"ל ביוסף אומץ הביא דבריו החק"ל וס"ל דיצא והסיר מעליו הערותיו ודעתו דאינו חוזר ע"ש.

סימן ער"ב

סעיף ו' יין צמוקים מקדשים עליו. בענין עשיית יין צמוקים עמ"ש הרב צוף דבש להר"ש מועטי ז"ל בסימן ק' שדיבר בזה. (ע' ברית כהונה מערכת יו"ד אות ז', ובשואל ונשאל חלק חמישי סימן כ"ג).

סימן ער"ה

סעיף א' ואין קורין בספר לאור הנר. נראה לענ"ד שיש להתיר ללמוד בליל שבת לאור ליכתיסייתי [חשמל] דהגם דמין ז"ל אסר גם בנר של שעה שלא חלקו בדבר, נראה דשאני נר אלקתריסיתי שהוא נר מיוחד ולא חלה עליו גזירת רבנן דשמא יטה כיון שלא היה בימי הראשונים. וכיון דגם באש ממש היכא דליכא למיחש לשמא יטה יש מתירים כמו שכתב הרב כף החיים ז"ל באות ו' הגם דנקיטנן כדעת מרן ז"ל לאסור שאני הכא דלא הוי אש ממש שהרי אין בזכוכית המכסה את האור חום. וצ"ע עוד לעת הפנאי בעזרת האל וישועתו. [ע' שואל ונשאל ח"א סימן ע"ו שהעלה לאסור, ובברית כהונה ח"ג המחובר לספר ברית משה מערכת ש' אות ב' שדעתו

סימן רפ"ב

סעיף א' מוציאין ס"ת וקורין בו וכו'. אם נמצא טעות בעולה השביעי ויש שני ספרי תורה קוראים בס"ת השני המשלים כיון דלא נתבאר זה בדברי הכנה"ג אפשר דבזה גם הוא מודה דחזור וקורא וכ"כ המחב"ר בסימן רפ"ב. (נראה כוונתו שיש על התיבה ספר שני של ר"ח או חנוכה, וכן מבואר בהרב בית מנוחה בדיני כשנפל טעות בקריאת ס"ת אות כ"ד שהביא דין זה מהמחב"ר ע"ש).

סימן רצ"ה

א' ובזמן שאין אומרים ויהי נועם כגון שחל יו"ט בשבוע וכו'. ואם חל יו"ט בשבת אם אומרים שובה במוצאי שבת שלפניו כתב הרב ישיב משה ז"ל ח"ב סימן טו"ב דבכל יו"ט אומרים שובה במוצאי שבת שלפניו אבל יו"ט ראשון של פסח אין אומרים מפני שבערב פסח אסור במלאכה מחצות היום מדאורייתא ע"ש. ור"ל דעיי' ליכא ששת ימי המעשה בשלימות והם דברי הרב שאלת יעב"ץ ז"ל ח"א סימן י"ט ע"ש.

סימן ש'

שיסדר שלחנו במוצאי שבת, ובו סעיף אחד

א' לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת כדי ללות את השבת אפילו אינו צריך אלא לכזית.

סימן ש"א

באיזה כלים מותר לצאת בשבת ואיזה מהם אסורים

י' אין יוצאים באנקטמין והוא כמין חמור שעושים הליצנים ונראה כרוכב עליו והוא נושאו והולך ברגליו ולא בקשרים והם עצים גבוהים שיש בהם מושב לכף הרגל והולכים בהם בטיט ולא בפרמי והם כמין צורת פרצוף שנותנים על הפנים להפחיד התינוקות.

ל"ג אסור לצאת בשבת במעות או בכסף וזהב התפורים בבגדו. הגה ויש מתירים במקום פסידא שירא שיגזלנו ממנו אם יניחם בבית וילך מהם, וכן נוהגין להקל אם צריך לצאת אבל אם יוכל להיות יושב בבית ולא לצאת לא יצא במקום שאין צריך לו ויוכל להניחם בבית יש להחמיר.

סימן ד"ש

על איזה עבד מצווה על שביתתו

א' אדם מצווה על שביתת עבדו שמל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות הנוהגות בעבד, אבל אם לא מל וטבל אלא קבל עליו שבע מצות בני נח הרי הוא כגר תושב ומותר לעשות מלאכה בשבת לעצמו אבל לא לרבו ואסור לכל ישראל לומר לו לעשות מלאכה בשבת לצורך ישראל וכו'.

באר משה

ויש מתירים במקום פסידא וכו' ויש להסתפק אם יש להקל בשטרות של הממשלה ואין כאן מקום להאריך כעת.

סימן ד"ש

סעיף א' אדם מצווה על שביתת עבדו וכו'. ע' להרב למודי ה' ז"ל בסימן י"א שהקשה בשם הה"מ ע"ד הרשב"א ז"ל שכתב להוכיח דעבד הגם דאינו שומר שבע מצות מחוייב להשביתו דאלת"ה עבד דכתב רחמנא למ"ל לייטי מגר ע"ש, דהא קי"ל דאין מזהירין מן הדין וא"כ שפיר אצטריך קרא לאזהרה ע"ש. ונראה לענ"ד ליישב על פי מה שכתבתי במקום אחר דכל היכא דהוי בכלל מאתים מנה מזהירין ועונשין. דומה לזה זכורני שכן כתב הרמב"ם ז"ל. (א"ה גכדו. ע') להרמב"ם ז"ל בהלכות איסורי ביאה פ"ב הלכה ו' שכתב ואע"פ שלא נאמר בתורה ערות בתך לא תגלה מאחר שאסר בת הבת שתק מן הבת ואיסורה מן התורה ולא מדברי סופרים וכו' וכתב שם הה"מ דבתו דבתו הוי ככתובה ממש וסמך הכתוב על בת בתו שנתבארה בתורה וכו' ע"ש. והיינו מטעם דבכלל מאתים מנה). וע"ע בטה"מ מל"ת קע"ב וכו"כ הרב למודי ה' אות י"ב משם התוס' בדומה לזה ע"ש. וא"כ בנ"ד דהעבד ג"כ הוא עצמו גר דמקיים המצות ב"נ ועוד בוסף דמקנת כספו בכה"ג מענישין ומזהירין מן הדין.

ומה שהקשה הרב למודי ה' דע"כ הא דאין מזהירין מן הדין רק בל"ת אבל בעשה מזהירין ומוכיח לה מדקאמר הגמ' במסכת פסחים דף ס"ז דמדאצטריך צרוע חוב ולא אתי

סימן ש'

סעיף א' לעולם יסדר אדם שלחנו וכו'. כתב הרה"ג רבי יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי פרשת ויצא שאומר בברכת המזון מגדול. אבל ראיתי להרב חסד לאברהם ז"ל שהביא מהח"י ז"ל שכתב לומר מגדול וחלק עליו ודעתו לומר מגדיל וכתב שכן הסכים הרה"ג רבי מסעוד אלפאסי ז"ל ע"ש. וכן אני נוהג לומר מגדיל מאחר דאינו לא חדש ולא שבת ולא יר"ט. וע' להכה"ח ז"ל אות י"ד מ"ש בשם הח"י ושהביא דבריו ג"כ הרב בן איש חי ולא זכרו דברי החס"ל ז"ל הסכמת הרה"ג רבי מסעוד אלפאסי ז"ל הנז'. וע' להכה"ח בסימן קכ"ט אות י"א מ"ש בזה ואין כאן מקום להאריך. (זה נדפס בברית כהונה ח"ג המחובר לספר ברית משה מערכת מ' אות ב').

סימן ש"א

סעיף י' אין יוצאין באנקטמין וכו'. לרכוב על מרכב הגלגלים הנקראים אופנים ע' מה שכתב הגאון רב פעלים ז"ל ח"א סימן כ"ה ובהשמטות בראש הספר (כוונתו על אופנים בלי מנוע חשמלי) וכמעט שעברתי על כל דבריו ונראה לענ"ד שיש להשיב על דבריו שיש כמה תקלות וחששות בזה ואין כאן מקום להאריך כעת.

סעיף ל"ג אסור לצאת בשבת במעות וכו'. וכן מבואר בב"י בשם מהר"ם בן ברוך ע"ש. והמון העם שיש מהם מקילין בזה נראה שהם סומכים על דברי מור"ם ז"ל שכתב

סימן שי"ב

הנצרך לנקביו במה מקנה בשבת

ד' לא יטלטל רגב אדמה לקנח בו מפני שאינה ראויה לקינוח לפי שהיא נפרכת. אסור לקנח בחרס אפילו בחול משום סכנה שלא ינתק שיני הכרכשתא (פי' המעים התלויים בפי טבעת).

סימן שי"ז

דין קשירה ועניבה בשבת

א' הקושר קשר של קיימא והוא מעשה אומן חייב כגון קשר הגמלים וקשר הספנים וקשרי רצועות מנעל וסנדל שקושרים הרצענים בשעת עשייתן וכן כל כיוצא בזה אבל הקושר קשר של קיימא ואינו מעשה אומן פטור.

סימן שכ"ב

דין נולד בשבת

ה' מותר לטלטל עצי בשמים להריח בהם ולהניף בהם לחולה ומוללו להריח בו אחד קשים ואחד רכים.

באר משה

סימן שי"ז

סעיף א' הקושר קשר של קיימא וכו'. ע' להגאון רב פעלים ז"ל ח"ב סימן מ"ד שכתב דאסור בשבת אפילו בדבר שעשוי להתיר ע"ש.

סימן שכ"ב

סעיף ה' מותר לטלטל עצי בשמים וכו'. משמע מדבריו דגם שהוא יבש כל כך שאין בו ריח כלל רק על ידי מלילה שרי ולא דמי למוליד ריחא בבגדים וכיוצא, דהתם אין בבגד שום ריח אבל הכא הוא באמת יש בו ריח רק שהוא אצור וגנוז בו ועל ידי מלילה מוציא ריחו. ומזה נראה דיפה מה שנהגו העולם למלול ההדס כדי להריח בו ולא קפדי אם אין ריח בו כלל או יש בו קצת. וע' מה שכתב הרב באר היטב ז"ל בשם המג"א לחלק בדבר ויש לראות הדברים במקורן דלכאורה נראה שהוא נגד דברי מרן ז"ל וכונו"ל. (א"ה נכדו. הרב באר היטב ז"ל קיצר בדבריו וגם במג"א גופיה קיצר בלשונו וציין למה שכתב בסוף סימן תקי"א, ושם בסקי"א מבואר בדבריו כמו שכתב מר זקני הרה"ג המחבר זצ"ל שכתב שם, ואין להביא מכאן דבגד שמריח וכו' דשאני הכא שהריח הוא שם רק שמוסיפו במלילותו שיצא הריח וכו' ע"ש).

סימן שכ"ח

סעיף א' מי שיש לו מיחוש בעלמא וכו'. מי שיש לו איזה מכה שאינה של סכנה אם מותר להכין לו רטיה מערב שבת קדש או מערב יום טוב ממורחת כראוי ליתנה בשבת או ביו"ט על גבה? ראיתי להרב מעט מים ז"ל סימן ע"א שהביא מרבני דורו מי שאסר והוא ז"ל הקיל ואין דבריו ז"ל נראים לי דדברי האוסר נראים עיקר כמתבאר מדברי מרן ז"ל

מטמא לגפש ש"מ דשלשה מקומות יש ע"ש, דאי איתא הלא אין מזהירין מן הדין אלא ודאי דבעשה שפיר מזהירין ע"ש. נראה לי דדאי בישראל דאין כאן עונש מפורש בעשה ואינו דומה אלא לאיסורין בעלמא שפיר מזהירין בעשה, אך לגבי ב"נ דאזהרתן זו היא מיתתן א"כ גם העשה בכלל. וכן זכורני דנקיטנן דבב"ג העשה והל"ת שוים הם וא"כ שפיר מקשה הה"מ. אלא דיש לעיין אם איסור זה מוטל על הישראל או על הגר והעבד דאי קאי אישראל א"כ הדק"ל. ומזה שהקשה הרב הנו' בפשט הגמ' דפסחים דבלאו הכי איכא לאו דלא יטמאו, לענ"ד ל"ק דלאו זה אינו אלא נתינת טעם לעשה שצריכים לשלחם כדי שלא יטמאו וכו'.

והנה הרב למודי ה' הקשה ע"ד הה"מ ז"ל מדילפינן בפסחים דהזב והמצורע והטמא כל אחד לחודיה קאי דאי לא תימא הכי למ"ל קרא גבי זב ומצורע לייתי בק"ו מטמא ולדברי הה"מ קשה דהא אין מזהירין מן הדין ע"ש. ולולי דבריו ז"ל נראה לי דל"ק ועל דרך מה שכתב הרב ז"ל עצמו אח"ז דלא כתב הה"מ אלא דאם באנו לומר שיש בו עשה של איסור עבירה דהיינו שב ואל תעשה אבל במצות עשה דקום עשה גם הה"מ מודה דמזהירין מן הדין בעשה ע"ש. וא"כ גם בנ"ד דאנו באים לומר שיש מ"ע וקום עשה לשלחם חוץ למחנה או שישבו הם חוץ למחנה בכי הא מזהיר.

סימן שי"ב

סעיף ד' אסור לקנח בחרס אפילו בחול וכו'. מקשים דהי"ל ואפילו בשבת וכדאיתא במסכת שבת דף . ונ"ל דמרן ז"ל מזהיר אותנו להשמר מן החרס כי אפילו בחול מוזיק וכ"ש בשבת דאיכא נמי מוקצה ובשבת איירי שיש צורך וחרס דאז ליכא למימר אפילו בשבת ודו"ק.

סימן שכ"ח

דין חולה בשבת

- א' מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא אסור לעשות לו שום רפואה ואפילו על ידי אינו יהודי גזירה משום שחיקת סמנים.
- ב' מי שיש לו חולי של סכנה מצוה לחלל עליו השבת והזריז הרי זה משובח, והשואל הרי זה שופך דמים.

סימן שמ"ו

דיני עירובין מן התורה

- א' מן התורה אין חייב אלא במוציא ומכניס וזורק ומושיט מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד וחכמים אסרו מכרמלית לרשות היחיד או לרשות הרבים או מהם לכרמלית וכו'.

סימן תי"ח

דין תענית בראש חודש

- א' ראש חודש אסור בתענית.
- ב' אין גוזרין תענית על הצבור בראש חודש חנוכה ופורים ואם התחילו שגזרו להתענות כך וכך ימים והתחילו בהם קודם ראש חודש אפילו יום אחד אין מפסיקין ומתענין ומשלימין.

באר משה

סימן שמ"ו

סעיף א' מן התורה אין חייב אלא במוציא ומכניס וכו'. ראיתי למהר"ר זצ"ל [אמר המעתיק מזה"ר הרב המחבר זצוק"ל לא ציין למי הוא מתכוין ואחרי הבדיקה גראה כוונתו על הראב"ד מזהרמ"ז ויע"א בספרו עיני צדיק דיני יו"ט אות ל"א, מא"ח] שכתב מי שאפשר לו ללכת בדוחק בלתי משענת אסור לו ללכת בה בלתי עירוב בין בשבת בין ביו"ט. ובעת ההדפסה תמהתי מאד על זה דאי משום עובדין דחול עירוב מאי עבידתיה ואי משום איסור הוצאה הלא ביו"ט הותרה ההוצאה לצורך קצת ואין לך צורך קצת גדול מזה, ובר בפרק העברתי על איזה תיבות מוסגר בחצי לבינה להעיר הקורא על זה, ועתה ראיתי להרב ברכי יוסף ז"ל בסימן ש"ץ שכתב מתשובת הרדב"ז סימן שני אלפים קס"ג שגם בחצר המעורבת אסור משום עובדין דחול ע"ש. ומעתה צריך לתקן הלשון על פי זה כי לפי הגראה הרב זצוק"ל כתב ציונים למזכרת ולא חזר עליהם. כן נראה לענ"ד כעת.

הכונ"ח יום א' אלול שנת העת"ר לפ"ק
ע"ה המ"ך סילט"א

סימן תי"ח

סעיף א' ראש חודש אסור בתענית. פה אי גרבה יע"א יש אנשי מעשה אנשים ונשים שנהגים להתענות בכל ערב ראש חודש ובאים כפעם בפעם לשאול על זמן התענית ולכן אמרתי לבאר פה דיני תענית ראש חודש.

בסעיף וסעיף וסעיף ע"ש. (א"ה גכדו. אולי כוונתו על סעיף ד' שכתב מרן ז"ל אין נותנין יין לתוך העין וכו' ורוק תפל אפילו על גביו אסור דמוכתא מלתא דלרפואה עבד. הרי מבואר אפילו דבר מוכן אסור כיון דמוכתא מלתא דלרפואה עבד. וכן על סעיף כ"ה שכתב רסיה שגפלה מע"ג מכה ע"ג קרקע לא יחזירנה נפלה ע"ג כלי יחזירנה וע"י עכו"ם מותר להניחה אפילו בתחילה. מבואר דאינו מחלק להתיר בע"ג כלי רק כשהיתה ע"ג המכה ונפלה אבל ליתנה לכתחילה ע"ג מכה אע"פ שהיא מוכנה מערב שבת אסור ואינו מותר רק ע"י עכו"ם, ואע"ג דמרן ז"ל שכתב וע"י עכו"ם מותר מיירי על התורה נראה דמ"ש אפילו בתחילה ר"ל אפילו שלא היתה בכלל ע"ג המכה מותר). וכן מתבאר מדברי הרב לב חיים ז"ל ח"ב סימן נ"ה ודברי הרב המגיה בספר מעט מים שרצה להשוות דברי הרב לב חיים ז"ל עם דברי הרב מעט מים ע"ש, לאחר המחילה רבה אינם נראים ולכן אין להתיר רק ע"י גוי וכמ"ש הרב לב חיים ז"ל וכמו שכן מתבאר מדברי מרן ז"ל וכאמור כנ"ל.

סעיף ב' והזריז הרי זה משובח. וזכרני שראיתי להרב דברי יעקב שנשאל אם מי שמת ויש רפואה להחיותו אם חשיב פיקוח נפש לענין שמחללין עליו השבת וכדומה? ומדברי התוס' בנדה ובמציעא דף קי"ד ע"ב שתירצו דאליהו שנטמא למת של בן האלמנה אע"ג דכהן היה מפני שברור לו שיחיה וחשיב פיקוח נפש, וכן ממה שכתב הרב נחלת צבי יו"ד סימן ש"ע סעיף א' דגם בספק או גם במיעוט מחללין, מזה נפשט ספיקו של הרב וצ"ע.

סימן תכ"ב

סדר התפלה והלל בראש חודש

א' ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ברכות ואומר יעלה ויבא ברצה ואם לא אמרו בערבית אין מחזירין אותו בין שראש חדש יום אחד בין שהם שני ימים מפני שאין מקדשין את החדש בלילה. אבל אם לא אמרו שחרית ומנחה מחזירין אותו ואם נזכר קודם שהתחיל מודים אומר במקום שנזכר ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל מודים אם נזכר קודם שהשלים תפלתו חוזר לרצה, ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו חוזר לראש. ואם הוא רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו ונזכר אחר שהשלים תפלתו קודם שיעקור רגליו חוזר לרצה.

באר משה

ט' בענין שיש מתענים בערב ראש חודש, אם ר"ל יום שקודם ר"ח או יום שקודם המולד? נראה דבלשון חכמים לא נמצא שיקרא ערב ר"ח על היום שקודם המולד ורק דיותר טוב להיות קודם המולד כתבו. (ע' שואל ושאל ח"ג סימן ג"ז).

סימן תכ"ב

סעיף א' אבל אם לא אמרו שחרית וכו'. בסתפקתי בשכח בר"ח או בחול המועד אם אמר יעלה ויבא אם לא והתפלל עוד ובאמצע התפלה נזכר שאמרו, אם יפסיק? ושאלתי פה כמהרס"ך יצ"ו (וצוק"ל ראב"ד באי גרבה יע"א) ואמר דלפי דעתו דזה דמי למי שחשב שלא התפלל ונזכר שהתפלל דבהא יראה לו דאם יכול לחדש בה דבר ישלים תפלתו נדבה ואם לאו יפסיק. והכא נמי דינא הכי אמנם צריך חיפוש, עכ"ד נר"ו. (א"ת נכדו. תמיהני על דברי מהרס"ך וצוק"ל שזה נגד פסק מרן ז"ל בסימן ק"ז ס"א שכתב שאם התחיל להתפלל על דעת שלא התפלל ונזכר שכבר התפלל פוסק אפילו באמצע ברכה אפילו יכול לחדש בה דבר. הן אמת דהפ"ח ז"ל כתב שאם יכול לחדש בה דבר בתפלתו א"ץ להפסיק ע"ש, עכ"פ אנן בדידן אין לנו אלא פסק מרן ז"ל. ובב"י דחה דברי הרשב"א שכתב כדברי הפ"ח וכתב שאין כן דעת כל הפוסקים אלא שחייב להפסיק דהלכה כרבים. וע"ש בכף החיים אות י"א שכתב שכן הוכיח המאמר ז"ל וכן הוא דעת הלבוש ור"ז וחס"ל ז"ל ע"ש. ואולי כוונת מהרס"ך וצ"ל באם התנה מתחילה שאם התפלל תהיה תפלתו נדבה, וזה דוחק דכיון דחשב שלא התפלל מה לו להתנות ורק אם הוא מסופק שייד לומר דמתנה. ולכן נראה לענ"ד ברור דבסתפק אם אמר יעלה ויבא בר"ח יתנה שאם כבר התפלל תהיה תפלתו נדבה דבזה ירויה דאפילו אם נזכר באמצע שכבר התפלל יכול להשלים תפלתו, וג"כ יריות לצאת ידי כ"ע דהרי מור"ם ז"ל בסימן תכ"ב ס"א כתב דאם הוא ספק אם הזכיר או לאו א"ץ לחזור וכדעת הכלבו, אבל מרן ז"ל בב"י חולק עליו ודעתו שצריך לחזור וע"ש בכף החיים אות ח"י שהביא חלוקי דעות בזה ולכן ע"י שיתנה יצא ידי חובת כלם ואף אם נזכר באמצע התפלה שאמר יעלה ויבא אינו מפסיק).

סעיף ב' וקורים הלל בדילוג וכו' וי"א שהצבור מברכין וכו' וי"א וכו' וכן נוהגים. יש להסתפק בזה איך היא דעת מרן ז"ל, והגם דק"ל בעלמא י"א וי"א הלכה כ"א בתרא,

א' בהיות המולד קודם חצות היום מתענים ביום שלפני ערב ראש חודש.

ב' אם המולד אחר חצות היום מתענים בו ביום בערב ר"ח, כ"כ הרב מורה באצבע ז"ל באות קע"ו וכן כתב הבה"ח ז"ל בסימן תי"ז אות כ"א בשם החס"ל אות ב' וכן כתב הרב בן איש חי ז"ל פרשת ויקרא אות ד' וכן כתב אבי מורי ז"ל בברית שלום א"ח ע"ש.

ג' יזהרו המתענים בערב ראש חודש שלא יכנסו לראש חודש כשהם בתענית אלא ממהרים בסעודת הלילה היינו שיתענו רק עד שקיעת החמה דמשעת צאת הכוכבים אסור להתענות. כן כתב הרב כף החיים ז"ל אות י"ד בשם הפ"ח והרמ"ע מפאנו ז"ל ע"ש. ושקיעת החמה היינו שקיעה ממש שסמוך אליה צאת הכוכבים.

ד' גם בראש חודש אייר מתענים בערב ראש חודש הגם שהוא מימי חודש ניסן דאנן בדידן בתריה דמרן גרידין דס"ל דדוקא לגזור תענית צבור אין לגזור בחדש ניסן, אבל היחיד מתענה. ומה שכתב הרב כף החיים ז"ל באות ט"ז שאין צריך להתענות ערב ר"ח אייר, אין דבריו נראים וכן מצד המנהג נראה שלא נהגו כדבריו.

ה' בר"ח חשון גם כן מתענים בערב ראש חודש הגם שהוא בחדש תשרי. כן כתב הרב כף החיים ז"ל שם.

ו' אם חל ר"ח ביום ראשון לשבוע אין מתענים ביום ששי רק ביום חמישי דכיון שנדחה מיום שבת ידחה גם מיום ששי. כן כתב הבה"ח ז"ל שם בשם הב"ח והכנה"ג והמג"א והפ"ח והאחרונים ע"ש.

ז' אם חל ראש חודש ביום השבת מתענים ביום הששי כמתבאר מדברי הפוסקים שזכרתי באות הקודם דלא דחו ליום חמישי רק משום דכיון שנדחה נדחה אבל אם זמנו ביום ששי מתענים בו ביום. ומ"ש הב"ח ז"ל שגם בכה"ג מתענים ביום חמישי אין דבריו נראים שהם נגד כל הפוסקים ונגד סתמיות דברי החיד"א ז"ל ע"ש. וכן מצד המנהג נראה שהמנהג נגד דבריו ז"ל ונוהגים כסברת שאר הפוסקים וכאמור.

ח' בערב ר"ח טבת אין מתענים כלל מפני שאסור להתענות בחנוכה והבא להחמיר על עצמו יתענה קודם ימי חנוכה. ומפני שיש מי שסובר שאסור להתענות ביום שקודם חנוכה ולכן יתענה ביום כ"ג כסליו. כן כתב הרב כף החיים ז"ל בסימן תרפ"ו אות ה' ע"ש. (ע' שואל ושאל ח"ג מסימן נ"ה עד סוף סימן ס').

ב) וקורין הלל בדילוג בין יחיד בין צבור ויש אומרים שהצבור מברכין עליו בתחלה לקרוא את ההלל ולבסוף יהללוך והיחיד אין מברך עליו. ויש אומרים שאף הצבור אין מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף וזה דעת הרמב"ם וכן נוהגין בכל ארץ ישראל וסביבותיה. הגה ואם הוא ספק אם הזכיר אם לאו א"ץ לחזור.

סימן תכ"ו

ב) אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים.

באר משה

שקדמונו שכתבו דהמנהג פה לחזור אפילו בספק אם אמר, רק ת"ח כששואלים אותם אומרים דחזור דסמכו על דעת מרן בב"י. (א"ה נכדו. אפ"ל הטעם משום דמור"ם ז"ל לא כתב אינו חוזר אלא כתב אין צריך לחזור. וקשה דאם הוא ס"ל דחזור היל"ל חוזר ואם הוא דעתו דאינו חוזר איך יכתוב אין צריך לחזור דמשמע דאם הוא רוצה לחזור חוזר, והרי הו"ל ברכה לבטלה ועי' להטור וב"י בסימן רי"ט. ולכן נראה דמור"ם ז"ל עצמו לא ברירה ליה ולכן כתב דא"ץ לחזור וא"כ כיון דמרן ז"ל ס"ל דחזור ומור"ם ז"ל לא ברירה לא שבקינן פשיטותיה דמרן ז"ל ועבדינן כספיקו דמור"ם ז"ל. ובאמת יותר מסתבר לומר דאם אמר פסקא ארוכה כזאת ודאי שהיה זוכר וכיון שצדד שלא לומר מסתמא ודאי שלא אמר. ועוד דהרי מצינו בהאל הקדוש דבתוך שלשים יום אמרינן מסתמא לא אמר וחזור וכ"ש בר"ח שרק יום או יומיים. שו"ר. להרב כף החיים ז"ל בס"ק ח"י שהאריך בזה והביא סוברים שיחזור בתורת נדבה או יחדש בה דבר וכיוצא ע"ש. וא"כ אפשר ליישב דברי מור"ם ז"ל שכתב וא"ץ לחזור, ר"ל אפילו בתורת נדבה או שיחדש בה דבר).

סימן תכ"ו

סעיף ב' אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם. ראיתי להרב פאלאג'י זצ"ל במועד לכל חי סימן יו"ד סעיף צ"ד שכתב וז"ל, ואנן בדידן לפי טעמו של הרב הגדול חיד"א ז"ל כנו"ל אין לנו לזוז ממנהגו דאפילו שחל ביום חמישי צריך לקדש הלבנה בליל ששי דדבר בעתו מה טוב ותמיד אנחנו הולכין אחר עקבותיו של מאור הגולה הוא הרב חיד"א ז"ל, ע"כ. ומזה יש מי שרצה לומר דכמו כן קבלנו הוראותיו וכמ"ש על מרן ז"ל. וליתא מכמה טעמי ודוקא במילי דחסידותא וכדומה. ובלאו הכי אינהו בדידהו ואנן בדידן, וכי ג'רבה כאומיר נוהגין? וע' עוד ל — — בזה דף ט"ז.

סימן תכ"ט

סעיף א' בהגה. ומנהג לקנות חטים וכו'. משמע מלשוננו שכתב זה על דברי מרן שכתב שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום, דקודם שלשים יום נוהגים לקנות חטים לחלקם לעניים לצורך פסח. ומנהגינו פה אי ג'רבה לשלם ביום פורים כל אחד מחצית השקל כפי דמי משקל כסף מזוקק והוא עשירית של שלש אונקיות כסף שהם קרוב לעשרה גרם, ומתכסף הנו' קונים חטים לעניים לפסח והוא מנהג יפה ומתאים למה שכתב מור"ם ז"ל. ולפי האמור ראוי שאחרי

הגה בנ"ד סתם בתחילה ולא הזכיר הברכה ואח"כ כתב וי"א ולא שבתחילה כתב וי"א דומה זה למה שכתבו הפוסקים בכמה מקומות דכשכותב מרן ז"ל בתחילה דין בסתם ואח"כ מברך ע"ו ואפשר דהסתם מודה ואפשר דחולק יש סוברים בזה דהוי פלוגתא והלכה כסתם ויש סוברים דאינו חולק אלא מפרש. וכפי מה שאני זוכר כעת דגם באופן דלא קאמר וי"א בוי"ו מ"מ ס"ל דהוי פלוגתא וא"כ מינה נמי לב"ד דכתב בסתם ואח"כ וי"א משמע קצת דחולק אסתם ובפרט שכתב וי"א בוי"ו. (א"ה נכדו. ואע"ג דבסתם לא נזכרה הברכה כלל אפ"ל דכיון שכתב וקורין הלל בדילוג מסתמא עם ברכה כמו דמברכין על ההלל גמור וההפרש הוא רק שאומרים אותו בדילוג ואח"כ הביא חולקים. אך נראה דאי איתא דה"א חולקים ולסתם מברכין כמו על הלל גמור א"כ ביי"א ה"ל להתחיל ולומר וי"א דהיחיד אין מברך עליו דבזה היא דהויא מחלוקת ואח"כ יסיים ההצבור מברכין עליו בתחילה לקרא וכו'). אמנם לקושטא בעיקרא דמלתא נראה לענ"ד כעת דמרן ז"ל כוונתו דבסתם אין הכרח לא לכאן ולא לכאן. כנ"ל מסביר אך לא עמדתי על זה כעת (ע' שואל ונשאל ח"ב סימן כ"ט באורח).

ב) וקורין הלל בדילוג וכו'. בר"ח אייר היה מתפלל רבי כ'מוס חזאד נר"י בעלייתו (בביתו שהיתה בית כנסת תקופה מסויימת) והוא היה חזן כי היה בשנת פטירת אביו נ"ע ובירך על ההלל (שכך מנהגנו באי ג'רבה לברך על ההלל גם בר"ח). וכשגמר התפלה אמר לו רבי אברהם מאמו נר"י, מי אמר לך לברך על ההלל כיון שאתה נמצא בשנה ראשונה של מר אביך? והשיבו שהרב זכור לאברהם ז"ל כתב דדבר זה תלוי במנהג, והתח"ש דהה"מ רבי יוסי הכהן היה מברך. וענהו רבי אברהם מאמו הגו' כי אני זוכר כי בחיי התח"ש דהה"מ רבי מעטוק חזאד ז"ל היו מברכין החזנים בעלייתו (בישיבתו) ברכת ההלל וכן בשאר בתי כנסיות, והוא ביטל מנהגם ואמר להם שיברך אדם אחר. ואחר זמן חזר בו ואמר להם שיברכו החזנים אפי' שהם בשנה הראשונה של הוריהם. ואמרתי להם דמה שאמר להם שלא יברכו מפני שחשב דהמנהג שלא לברך בשנת האבלות, ואח"כ כשידע דנוהגים לברך חזר בו ואמר להם לברך וכן הדין.

ג) בהגה. ואם הוא ספק אם הזכיר או לאו א"ץ לחזור. אבל מרן ז"ל בב"י כתב דחזור ע"ש. ושמעתי מהתח"ש דהה"מ כמוה"ר רבי יעקב הכהן גדישה (ז"ל הרב המתבר מעיל יעקב ועוד) דכיון שיש מנהג דחזור לא אמרינן ספק ברכות להקל. ואני אמרתי לו דלא ראיתי בספרי הרבנים

הלכות פסח

סימן תכ"ט

שאינו נופלין על פניהם בכל ניסון, ובו ב' סעיפים

א' שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום. הגה ומנהג לקנות חטים לחלקם לעניים לצורך פסח וכל מי שדר בעיר י"ב חדש צריך ליתן לזה.

ב' אין נופלין על פניהם בכל חדש ניסון ואין אומרים צדקתך בשבת במנחה ואין מספידין בו ואין מתעניין בו להזכיר בצבור, והבכורות מתעניין בו בערב פסח.

הגה גם אין אומרים צדוק הדין בכל חדש ניסון ונהגו שאין מתעניין בו תענית כלל אפילו יום שמת בו אביו או אמו, אבל תענית חלום מתעניין. ואין אומרים מזמור לתודה ואל א"א ולמנצח בערב פסח ולא ביום טוב. ונוהגין להרבות קצת באכילה ושתיה ביום אחר החג והוא אסרו חג.

סימן ת"ל ובו סעיף אחד

א' שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול מפני הנס שנעשה בו. הגה והמנהג לומר במנחה ההגדה מתחילת עבדים היינו עד לכפר על כל עונותינו ופוסקים לומר ברכי נפשי.

סימן תל"א

זמן בדיקת החמץ, ובו ב' סעיפים

א' בתחילת ליל י"ד בניסן בודקים את החמץ לאור הנר בחורין ובסדקין בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ.

באר משה

דמ"מ כיון דהרבה בכורות מתענים לכאורה היה גראה דהוי כצבור לכן אשמועינן דהוי כיהיד. ועוד י"ל גם דהוי כצבור שרו דדבר בעתו הוא דהכי תקנו הקדמונים.

ד' בהגלה. ונהגו שאין מתעניין בו תענית כלל אפילו יום שמת בו אביו או אמו. הקשה הרב תשיירי ז"ל שהרי מור"ם ז"ל בסימן תקע"ג כתב החתן ביום חופתו יתענה בניסן ואפילו בר"ח כי הוא יום אחד מהימים שמתענים בהם כדאיתא בסימן תק"ף ואם בנשואין שלא הוזכר בש"ס מתעניין כ"ש ביום שמת בו אביו ע"ש. ולא ידעתי מאי כ"ש הוא זה דגם מיתת אביו ואמו לא הוזכר בש"ס אלא מנהג כמ"ש הרב מגן אברהם בסימן תקס"ח סק"ב ע"ש. (א"ה נכדו. אבל אפילו נימא דשנים הם שהם מנהג קשה על מור"ם למה כתב בתענית אור"א לא מתענה ובתענית נישואין מתענה. ואולי דבתענית אור"א שהוא מתוך צער לא יתענה אבל ביום הנישואין שהוא מתוך שמחה שמוחלין לו בו עונותיו מתענין, וצ"ע עוד בזה). ומ"מ הדין דין אמת דכל שלא להזכיר בצבור מתענים דאנן בתר דברי מרן ז"ל גרירין.

סימן ת"ל

סעיף א' שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול וכו'. המנהג פשוט פה אי ג'רבה מימי קדם מימות הראשונים דבשבת זו הנקראת שבת הגדול אחד מרבני העיר דורש בבית כנסת הגדולה ומתאספים כל הקהל קדוש שם. וכן נהגו פה בשבת כלה שלפני חג שבועות וכן בשבת תשובה שלפני כפור וכן בשבת זכור שלפני פורים. וכן נהגו בכל שבת שלפני ראש חודש באים לבית כנסת הגדול ואחד מחכמי העיר דורש, והדרשנים הולכים לפי הסדר שנשתוו ביניהם.

פורים ממש יתחילו לקנות החטים. ועיין להפסח"ח ז"ל סוף סק"א שכתב דפורים עצמו אינו בכלל שלשים יום שקודם פסח וא"כ מה שמקבצים מעות היינו הכנה כדי לקנות החטים תיכף אחרי פורים בתחילת השלשים.

ב' שם בהגלה. וכל מי שדר בעיר י"ב חדש וכו'. והוא הדין לעני הלוקח דאם הוא דר בעיר י"ב חדש אע"פ שלא בא להשתקע אלא בא לגור נותנים לו כמו שמתבאר מדברי מרן בב"י י"ד סימן רנ"ו וכ"כ הכה"ח נר"ו כאן באות ט' בשם כמה פוסקים ע"ש.

סעיף ב' אין נופלין על פניהם בכל חודש ניסון. שמעתי ממה"ר רבי סאסי הכהן הי"ו (וצוק"ל הרב המחבר ספרי ברכת ה' וזרע דוד ועוד) דנוהגים בג'רבה יע"א מימי הראשונים לעשות נשיאות כפים בראש חודש ניסון. וכן ראיתי נוהגים פה.

ב' ואין מתעניין בו להזכיר בצבור וכו'. מבואר בדברי מר זקני מהרש"ך וצוק"ל בספרו הבהיר ערבי פסחים דנקיטנן כדברי מרן ז"ל דדוקא להזכיר בצבור. ושאלתי את מה"ר רבי סאסי הכהן הגו' אם מתעניין בו יא"ר צי"ט של האב או של האם? ואמר לי שהמנהג הוא כמ"ש מרן ז"ל שלא להזכיר בצבור אבל תענית יחיד מתענים. וכן שמעתי ממה"ר רבי משה זקן מאזוז יצ"ו. (ע' ברית כהונה מערכת נ' ניסון).

ג' והבכורות מתענים בו בערב פסח. לכאורה נראה דמפני שכתב דאין מתענים בו לכן כתב דהבכורות מתענים בו דמותרים להתענות, אבל קשה דהלא לא אסר רק להזכיר בצבור אבל יחיד שפיר דמי וכמש"ל. ונראה

ב' יזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה ולא יאכל עד שיבדוק ואפילו אם יש לו עת קבוע ללמוד לא ילמוד עד שיבדוק, ואם התחיל ללמוד מבעוד יום אין צריך להפסיק. ויש אומרים שצריך להפסיק וכנ"ל עיקר.

סימן תל"ג

דיני בדיקת החמץ

ב' אין בודקין לאור האבוקה אלא לאור הנר ולא בנר של חלב ולא של שומן ולא של שמן אלא בנר של שעווה. הגה והוא יחידי אבל ב' נרות ביחד אפילו קלועים דינם כאבוקה. ו' רפת של בקר אין צריך בדיקה שאם היה שם חמץ הבהמות אכלוהו וכן לול של תרנגולים אין צריך בדיקה מפני שאם היה שם חמץ התרנגולים יאכלוהו וכן אמצעה של חצר אין צריך בדיקה שאם היה שם חמץ העורבים ושאר עופות המצוים שם יאכלוהו. וה"מ מספק חמץ אבל ודאי חמץ לא. י"א המכבד חדרו ב"ג בניסן ומכוין לבדוק החמץ ולבערו ונזהר שלא להכניס שם עוד חמץ אעפ"כ צריך לבדוק בליל י"ד. הגה וכל אדם צריך לכבד חדריו קודם הבדיקה והכיסים או בתי יד של בגדים שנותנים בהם לפעמים חמץ צריכים בדיקה.

באר משה

להרב צוף דבש בסימן קכ"א במתענה על בתה או בנה ע"ש.

סימן תל"ג

סעיף ב' אין בודקין לאור האבוקה. נראה דהגאון"ה (עששית) גקראת אבוקה לענין זה דהרי אורה גדול ושלחבת גדולה וכמו שכתב הרב כף החיים באות כ"א בשם הריטב"א דכל שאורו גדול ושלחבתו גדולה גקרא אבוקה בין משעוה בין מעצים ע"ש, וכ"ש זה.

ב' אלא בגר של שעווה. וכן נוהגים פה אי גרבה כי מיום י"ג ניסן מוכרים בשוק אלחארה"ה (רובע היהודי) נרות של שעווה ויש שעושים אותם בעצמם. וכתב הרב כף החיים ז"ל באות ט"ז בשם הרשב"ץ הביאו הברכ"י ז"ל דפתילת צמר גפן על עץ דק בלולה בשמן דינה כשעווה.

ג' שני פתילות שחיברן יחד והטבילן בשעווה הוי כנר אחד ולא חשיב אבוקה, כן כתב הרב כף החיים באות כ' ע"ש. וכן מוכרע הדבר ממקומו דאי לא תימא הכי גם שני חוטים טוים יחד הוי כאבוקה.

סעיף ו' והני מילי מספק חמץ אבל ודאי חמץ לא. ר"ל ודוקא מאי דאמרינן היינו ברפת ובלול של תרנגולים דאינו צריך בדיקה מספק אבל ודאי לא. אבל בעופות יכול להניח כמ"ש לקמן בסימן תמ"ה ס"ג ע"ש. וא"ש מה שהקשה הרמ"א ז"ל וע' להבאה"ט ולהח"י ז"ל.

סעיף י"א המכבד חדרו ב"ג בניסן וכו'. וכן נוהגים לכבד ולרביץ ולסייד את הבתים ואת החדרים ואעפ"כ בודקים את כלם ומברכין על בדיקתם כפשט הש"ע.

ב' בהגה. והכיסים או בתי יד וכו'. משמע דיהיה זה בליל י"ד וכ"כ הרב כף החיים גר"ו אות פ"ט וכן עיקר אם לא שאינו רגיל לתת בהם חמץ כלל.

סימן תל"ד

סעיף א' או יניחנו בתיבה מקום שאין עכבר יכול לבא. כתב הרב באר היטב ז"ל סק"ד ובחור"מ סימן רנ"א סי"ג

סימן תל"א

סעיף א' בתחילת ליל י"ד בניסן וכו'. מלשון מרן זה משמע שצריך שיהיה לילה ולא קודם זה, וכן כתב הרב כף החיים גר"ו בסק"ה בשם כמה פוסקים שתהיה הבדיקה אחר צאת הכוכבים.

סעיף ב' ולא יאכל עד שיבדוק. וטעימה שרי כמו שכתב הרב כף החיים ז"ל בס"ק ט"ו בשם כמה פוסקים ע"ש. ובשנת התרג"ט חל תענית הבכורות ביום חמישי כי ערב פסח חל ביום שבת קדש ולא יכולתי להשלים התענית עד אחר הבדיקה ואכלתי דבר מה טרם הבדיקה. ואחרי שקיימתי מסברא ראיתי להרב צוף דבש ז"ל בסימן קי"ט שכתב להתיר משם הברכ"י סימן ת"ע משם הרב פסח מעובין ז"ל ע"ש. (א"ה נכדו. נראה ודאי דתעניתו היה בשביל בנו בכורו הוא מר אבי זצוק"ל וזיע"א שגולד בשנת התרג"ח שהיה בכור, כי מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל לא היה בכור, והוא כמ"ש מור"ם ז"ל בהגה בסימן ת"ע ס"ב דאם אין האב בכור הוא מתענה בעד בנו עד שיגדל ע"ש. והגם שכתב שם מרן ז"ל בס"ב דאם חל ערב פסח בשבת י"א שמתענים הבכורות ביום חמישי וי"א שאינם מתענים כלל ע"ש, וכלל הוא דקי"ל כ"א בתרא ובפרט שמתענה בשביל בנו ולא בשביל עצמו דקיל יותר וכמ"ש הכה"ח ז"ל שם אות כ"ג ע"ד הגה שכתב אבל יש לנהוג כסברא הראשונה, ומיהו המתענה בשביל בנו הבכור המקיל כסברא האחרונה לא הפסיד ע"ש, עכ"פ החמיר על עצמו להתענות. וכן הוא דרכו בקדש בכמה וכמה פרטים דאע"ג דדעתו נוטה להתיר מצד הכללים דסתם וי"א הלכה כסתם או י"א וי"א הלכה כ"א בתרא וכיוצא בזה, על עצמו היה מחמיר וכמו שכתבו רבני תונס על הרב ערך השלחן ז"ל. ובענין מה שאכל ע"ש בכה"ח אות כ"א שכתב משם דרשות מהרי"ל דיטעום טעימה בעלמא דל"ש בה אמשוכי ובסימן רל"ב ס"ג כתב מרן ז"ל דטעימה היינו אכילת פירות וה"ה לאכול פת כביצה ע"ש). ובאשה מעוברת או מניקה נראה פשוט דלא תתענה דלא עדיף זה משאר תענית חובה. וע'

סימן תל"ד

דינים הנוהגים תיכף אחר הבדיקה

א' אחר הבדיקה יהא נזהר בחמץ שמשייר להצניע כדי שלא יצטרך בדיקה אחרת כגון אם יטלנו עכבר בפניו או אם יחסר לחמו כגון שיניח עשר ככרות וימצא תשע, אבל בסתם שאינו יודע אם חסר ממנו אם לאו לא. ואם כפה עליו כלי ולא מצאו אין צריך לבדוק שודאי אדם נטלו לכך יכפה עליו כלי או יתלנו באויר או יניחנו בתיבה מקום שאין עכבר יכול לבא.

ב' אחר הבדיקה מיד בלילה יבטלנו ויאמר כל חמירא דאיתיה ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה לבטיל וליהוי כעפרא דארעא. הגה ויאמר הביטול בלשון שמבין ואם אמרו בלשון הקדש כל חמירא כולל חמץ ושאר, אבל בשאר לשונות צריך להזכיר כל אחד בפני עצמו. וטוב לחזור ולבטלו פעם אחרת ביום י"ד סוף שעה חמישית קודם שתגיע שעה ששית שמשתגיע שעה ששית נאסר ואין בידו לבטלו. הגה ואין לבטלו ביום אלא לאחר

ששרף החמץ כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו.

ג' בביטול היום יאמר דחזיתיה ודלא חזיתיה דביערתיה ודלא ביערתיה.

סימן תל"ה

דין מי שלא בדק בליל י"ד, ובו סעיף אחד

א' לא בדק בליל י"ד יבדוק ביום י"ד באיזו שעה שיזכור מהיום, לא בדק כל יום י"ד יבדוק בתוך הפסח, לא בדק בתוך הפסח יבדוק לאחר הפסח כדי שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה. ועל הבדיקה שלאחר הפסח לא יברך.

באר משה

ה' בהגה. ואם אמרו בלשון הקדש כל חמירא וכו'. גם התרגום נקרא לשון הקדש וע' להרב באר היטב ולהרב חק יעקב ז"ל וק"ל. [אמר המעתיק. כוונת מוה"ר המחבר זיע"א פשוטה שרצה לתרץ מה שנרגש הבאה"ט ז"ל דאיך יתכן אומר בלשון הקדש כל חמירא שהוא לשון ארמית, ולכך פירש גם התרגום נקרא לשון הקדש ואין צריך להחליף הנוסחא שהביא הבאה"ט, כנ"ל. מא"ת].

סעיף ג' בביטול היום יאמר וכו'. דכיון דגמר אכילתו הוא מבטל גם החמץ שרואה אותו.

סימן תל"ה

סעיף א' לא בדק כל יום י"ד יבדוק בתוך הפסח. הרב כף החיים גר"ו באות ח' הביא בזה מחלוקת אם בדק מיד או יבדוק בלילה, ומסתברא לי כמאן דאמר מיד דהרי חוב זה מוטל עליו כל שעה. (א"ה נכדו. ואין לומר שיבטלו מיד ואח"כ יבדוק בלילה דלאחר זמן איסורו לא מהני ביטול שאינו ברשותו כמבואר בגמ' ובפוסקים).

ב' ועל הבדיקה שלאחר הפסח לא יברך. משמע דעל הבדיקה דביום י"ד ודבתוך הפסח יברך, וכ"כ הכה"ח גר"ו אות ב' ואות צ' ע"ש. ומשמע מזה גם כן דהגם דביטול קודם הפסח מברך כשבדק בתוך הפסח דהרי סתמא דמלתא מבטלים רובם ככלם אף אם שכח מלבדוק וא"כ הי"ל למרן ז"ל לומר דאם ביטל קודם פסח אינו מברך. והכה"ח גר"ו באות יו"ד הביא בזה מחלוקת ע"ש ונראה דדעת רוב הפוסקים לברך. (א"ה נכדו. נראה הפוסקים דס"ל שאינו מברך משום

פסק רמ"א דתיבה חתורה אצל עכברים ע"ש, וי"ל ודו"ק. עכ"ל. ונראה דכוונתו דהתיבות לא שוות דאם נראה מן התיבה העכברים חותרים ליכנס.

סעיף ב' ויאמר כל חמירא דאיתיה ברשותי וכו'. כתב הרב באר היטב ז"ל לפי שהלחם חיות האדם ואין ראוי לזלזל בו לכך נתקן בלשון תרגום וכו' ע"ש. וי"ל עוד לומר הטעם דנקטו חמירא משום שהיא מלה כוללת חמץ ושאר כמ"ש הרמ"א ז"ל אבל בלשון הקדש ושאר לשונות צריך לבאר חמץ ושאר וק"ל.

ג' ויאמר כל חמירא וכו'. ונהגו לאומרו שלשה פעמים על פי דברי החיד"א ז"ל במורה באצבע והביא דבריו הרב כף החיים גר"ו באות כ"ח. וטעמא דמלתא נראה דהוא כדי שאם לא הבינו בפעם ראשונה יבינו בפעם שניה ושלישית. ורגילים לומר דאיכא ברשותי הכל אחד הוא. (א"ה נכדו. דלפי הלשון שהיא בארמית גם דאיכא היא מלה ארמית).

ג' דלא חזיתיה ודלא בערתיה. הא דלא אומר דחזיתיה ודלא חזיתיה לבטל את הכל ואח"כ זוכה בו מן ההפקר לאכול ממנו, משום דאין נפקותא בזה דכשהוא זוכה בו הרי געשה שלו. ועוד י"ל כדי לקיים מצות ביעור בחמץ שלו כמו שכתב מור"ם ז"ל סוף סימן זה שאין לבטל רק אחרי ששרף החמץ כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו.

ד' בהגה. ויאמר הביטול בלשון שמבין וכו'. ונראה שיאמר בלשון שמבין וגם בלשון שקבעו חז"ל כל חמירא וכו' בלשון תרגום כולל יותר משאר לשונות ואם משום ההבנה הרי מוסיף בלשון שמבין. וע' להכה"ח גר"ו אות ל"ג.

סימן תמ"ג

דין חמץ בערב פסח לאחר שש, ובו ג' סעיפים

א' חמץ משש שעות ולמעלה ביום י"ד אסור בהנאה (אפילו חמצו של א"י אסור ליהנות ממנו) ואסרוהו חכמים שתי שעות קודם דהיינו מתחילת שעה חמישית ומיהו כל שעה חמישית מותר בהנאה ורשאי למוכרו לאינו יהודי אפילו הרבה ביחד שודאי לא יאכלנו קודם פסח. ויכול להאכילו לבהמה חיה ועוף ובלבד שיעמוד עליהם לראות שלא יצניעו ממנו ויבער מה ששיירו ממנו, ומתחילת שעה ששית ולמעלה אסרוהו גם בהנאה. הגה ובשנת העיבור שהיום ארוך אלו הד' שעות לפי ענין היום ומותר

לאכול חמץ עד שליש היום, ויש אומרים עד ב' שעות קודם חצות.

ב' ישראל שהיה בידו חמצו של ישראל אחר בפקדון יעכבנו עד שעה חמישית ואם לא בא בעליו ימכרו לאינו יהודי ואם לא מכרו חייב לבערו בזמן איסורו אפילו אם אינו חייב באחריותו.

ג' אם קנו שום דבר בחמץ אחר שש שעות מותר מפני שחמץ אינו תופס דמיו.

באר משה

ולדינא נראה דכיון דהאחרונים הרב בית יהודה בשם רבו והמחבר והרב ערך השלחן נראה מדבריהם דמסקנת האחרונים דהעיקר מהנץ עד סוף השקיעה ועוד כתב דהעיקר כהסוברים דהשעות זמניות הם א"כ יש להורות כ"א בתרא דהוי דבר מסויים וגם בזה יוצאים אליבא דכ"ע לה"א הגו' ולסתם ולפי הסוברים דלהנץ עד שקיעה, אך אין לגדוש כל התומרות לפסוק כהסתם וכהסוברים דמעלות השחר עד צאת הכוכבים ובפרט במילי דרבנן. וכן ראיתי להרב מעשה נסים ז"ל בשם הרב מר וקציעה שכתב דהעיקר כהסוברים דמניה שתי שעות קודם חצות והוכיח הרב מעשה נסים ז"ל דכן דעת מרן ז"ל מדלא כתב שליש היום. וע' להתה"ד ז"ל בסימן () וסימן () ונראה לענ"ד דכוונתו בשניהם אחד ונחית רק לשלול שלא להחמיר כמאן דאמר אוכלין כל ארבע תמיד הגם דנשאר כשלש שעות ולעולם גם התה"ד בשיטת הרמב"ם ז"ל קאי דהו' שעות זמניות. וע' להרב מר וקציעה ולמרן בב"י סימן תל"א ונראה מדבריו שם דדעתו דזמניות להקל ולהחמיר ע"ש. וזכרני שיש מי שהקשה דברי התה"ד הדדי ולענ"ד י"ל דלא בא רק לשלול דעת הסוברים דרק ארבע אוכלין בין בימים הארוכים בין בימים הקצרים וכמו שסיים שם התה"ד ולעולם הוא סובר דבעינן זמניות. וכן נראה דעת מרן ז"ל בב"י סימן תל"א בדעת התה"ד. אך מור"ם נראה שלא הביין כן וצ"י עוד בזה בעזרת האל וישועתו.

סעיף ג' אם קנו שום דבר בחמץ אחר שש שעות וכו'. נפקא ליה זה מדהתיר ר"ת בשפחה שקנתה ירקות בחמץ כדאייתא בטור וס"ל למרן ז"ל דמותר אפילו אם הוא בעצמו קנה, אבל הב"ח ז"ל ס"ל דוקא בשקנתה השפחה דשלא מדעתו עשתה דדמי לאחרני אבל לדידיה אסור ונסתייע מדהוכיח ר"ת מחולין דף ד' דאמרינן חמץ של עוברי עבירה מותר דמחליפין ולא אייתי ראיה מדק"ל בקידושין להדיא דכל שאר איסורים לא תפסי אלא דאי דלאורי דלאחרים שרי אפילו מדרבנן ע"ש.

וראיתי להרב שער המלך ז"ל שהקשה דאף לאחרני יכול להוכיח מדקתני מכרן וקדש בדמיהן מקודשת אלמא

דס"ל דמה שרובם ככלם מבטלין היינו אחרי הבדיקה בזמן השריפה אבל אם שכח ולא בדק מסתמא שכח ג"כ לבטל וא"כ אין ראיה ממה שמרן לא ביאר זה).

אלא שיש להסתפק אם אמרינן בזה סב"ל שיש פנים לומר דכיון דרוב הפוסקים ס"ל לברך וכן דעת מרן ז"ל א"כ הו"ל סברת הט"ז יחידאה ולא הוי בכלל סב"ל וצ"ע כעת. (א"ה נכדו. לא ידעתי למה לא הכריע דלא אמרינן בזה סב"ל ע"פ סברת הרדב"ז ז"ל בכ"מ והביאו מר זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל בספרו הבהיר הלכה למשה ובכ"מ דכשהברכה תלויה במצוה וק"ל דעושה המצוה צריך לברך ול"ש בזה סב"ל ובפרט בנ"ד דאין בזה מחלוקת דודאי צריך לבדוק).

אם בדק קודם פסח וביטל ומצא חמץ בתוך הפסח לא יברך דסב"ל כמ"ש הכה"ח נר"ו אות י"ב ע"ש.

ד' אם לא בדק קודם פסח אם בודק ביו"ט? ע' להתה"ח נר"ו שכתב דשב ואל תעשה עדיף וה"ג מסתברא שלא יבא לידי חילול יו"ט. וקצת נראה כן מלשון מרן שכתב בתוך הפסח ולא כתב בפסח דקאי על חול המועד כלשון הגמ' בתוך המועד והיינו בחה"מ. אלא שיש לדעת למה שינה מרן מלשון הגמ' וצ"ב עוד.

סימן תמ"ג

סעיף א' בהגה. ובשנת העיבור שהיום ארוך וכו'. ע' להרב יד אפרים ז"ל במג"א סק"ג שכתב דבין עמוד השחר לנץ החמה שעה ורביע ובין סוף השקיעה לצאת הכוכבים רביע שעה ע"ש. וא"כ לדעת הסוברים דהעיקר הוא מעמוד השחר לצאת הכוכבים הו"א הסברא קמייתא להחמיר, ולהסוברים דמהנץ עד סוף השקיעה הוי אדרבא הסברא האחרונה להחמיר שאם יש ביום ט"ו שעות מעמוד השחר עד צאת הכוכבים הסר מהם שעה וחצי נשארו רק שלשה עשר שעות וחצי הוי שלישיתם ארבעה וחצי, והמחצית הראשון שאין בו רק שש שעות ורביע כשתסיר מהם ארבעה שעות וחצי שמתירים באכילה נשאר רק שתי שעות חסר רביע ולה"א בתרא ממתנינים שתי שעות.

סימן תמ"ז

דיני תערובת חמץ בתוך הפסח

א' חמץ בפסח אוסר תערובתו בין במינו בין שלא במינו במשהו אפילו בהנאה. הגה וצריך לשרוף הכל ולא סגי בפדיון דמי החמץ ולמכור השאר, מיהו כלים שנתבשל בהם מותרים לאחר הפסח ואין צריך שגירה או הגעלה. ודין תערובתו כדין שאר התערובות אלא שמה שאוסר בשאר תערובת פחות מששים אוסר בחמץ במשהו, אבל אם בשאר תערובת לא היה צריך ששים אלא קליפה או נטילת מקום אף בחמץ כן שחם בחם בלא רוטב די בקליפה כשאר איסורים. וכן אם נגע ככר חמץ בככר מצה ושניהם חמין ואין שום דבר המפעפען לא אסור אלא מקום מגעו בלבד לפי שאינו מבליע יותר. הגה ובדין ריחא מלתא לענין תבשיל שיש בו חמץ עם שאר תבשילין יש מקילין במקום שהיה מותר בשאר איסורים ויש מחמירין דמשהו מיהו איכא, ודוקא במקום ששייך בו ריחא אלא דבשאר איסורים לאו מילתא היא כמו שיתבאר ביו"ד סימן ק"ח בס"ד.

באר משה

וראיתי להרב מהרמ"ס גר"ו [ע' שואל ונשאל ח"ג סימן קע"ז] תשובה למהרמ"ס וצ"ל בקיצור תשובה כנו' וע' לו בשואל ונשאל ח"ו סימן ל"א באורך וע' בספר וישב מרדכי סימן י"ד, מא"ח] שרצה להשיגו דעיקר כח מרן משום דהלישה בצונן. ולפי האמור לק"מ ושפיר מוכיח הול"א וכאמור. ג' וכן אם נגע ככר חמץ בככר מצה וכו'. הלשון קשה ושמעתי שיש שכתוב באיזה דפוסים שאם נגע ככר וכו', ועדיין הלשון מגומגם. ויותר נראה לי דצריך לומר ולכן אם נגע וכו' ואין שם דבר המפעפעין וכו'. וע' להט"ו ז"ל שכתב דקאי אדעלמא וכו' ע"ש. ודבריו תמוהים ואי אפשר ליישב הלשון כלל וגם אם נאמר דכוונתו להגיה זה לעיל לא יתכן דחם בחם וכו' קאי אחמץ וכמו שסיים די בקליפה בשאר איסורים מכלל דקאי אחמץ. וכן שמעתי מתמיהים עליו בזה. והעיקר בכוונת מרן ז"ל דר"ל דאין בפת מים או רוטב לפעפע וזה ברור לענ"ד כעת.

ולפי האמור אין הכרח למ"ש שאסור הפשטידה וכו' דמ"ש מרן ז"ל דאין שום דבר המפעפען היינו מים או משקה והגם דמיירי בפת ופת לא איכפת לו שהפת יבש לגמרי ולכן כתב אין דבר המפעפען דדוקא אם זה לח וזה לח כגון שהפת נתלחלח במקום אבל אם ע"י שומן אין כאן רק כדי קליפה, וצ"ע עוד.

ד' ואין שום דבר המפעפען. כתב הט"ו ז"ל דקאי על מה שאמר בתחילה חם בחם בלא רוטב וכו' ע"ש. ודבריו תמוהים דאי אפשר ליישב הלשון כלל. וגם אם נאמר דכוונתו להגיה זה לעיל לא יתכן דחם בחם וכו' קאי אחמץ וכדמסיים כשאר איסורים מכלל דקאי אחמץ. וכן שמעתי מתמיהים עליו בזה. והעיקר בכוונת מרן ז"ל דר"ל שאין בלחם שומן המפעפע והוא ברור לענ"ד כעת וצ"ע. (וכ"מ מהמג"א ז"ל שהבין כן ע"ש).

סעיף ד' אם נתערב החמץ קודם פסח וכו' ויש חולקים. ואנן בדין פה אי גריבה יע"א נקיטנן לדינא דאינו חוזר וניעור, חדא דכן סתם מרן ז"ל, ועוד דפלוגתא היא במשהו דרבנן וספיקו להקל. גם מצד המנהג נראה ממה שתמה מר זקני מוהרש"ך זצ"ל בספרו נכח השלחן על הרב משחא דרבנותא ז"ל בסימן קס"ב שאסר בחטה מבוקעת שנמצאת בשמן

לדדידה שרי ע"ש. ואפשר לומר דהוה אמינא דדוקא בקדושי אשה התירו לה וכמ"ש רש"י בפרק רבי ישמעאל דמזהאי טעמא שרי לדידיה לאתהגוי ע"ש. והגם דקשה לפ"ז מדפריך שם אמאי שכרו אסור וצ"ל דלא כתב רש"י אלא לגבי ידיה ע"ש. והטעם נראה לענ"ד משום דאשה לא מפקדא אפריה ורביה, מ"מ לא ניח"ל לר"ת להאריך ולכן הוכיח מחולין. ועוד י"ל דר"ת מיייתי ראיה מחולין דלגבי אחריני אין לומר א"כ מצינו דומים לפסח והיינו משום דלא חשיב מציאה כדאמרין בחולין ודבר זה אין לנו להוכיחו מדקידושין ודו"ק.

סימן תמ"ז

סעיף א' חמץ בפסח אוסר תערובתו וכו' במשהו אפילו בהנאה. וספק משהו מותר דספק דרבנן לקולא כ"כ הרב בית יהודה ז"ל בדף ק"ע וכן נראה דעת הרב ערך השלחן ז"ל שלא העיר רק משום דתרי ספיקי לחומרא ע"ש. וכן נראה דעת הרב אבני צדק ז"ל וה"נ מסתברא וע' להרב שדי חמד ז"ל שהביא פלוגתא בזה. ולדינא נראה לענ"ד להקל דהרי פלוגתייהו בדרבנן ועוד דנראים דברי המתירים, ועוד שהם מרבני ספרד המפורסמים והיו כמו מארייהו דאתרין.

ב' עריבה שלשין בה כל השנה חמץ והיא של חרס ודרכו בה יין אחרי שהדיחה יפה ולא היתה בת יומה, אם מותר יין זה לשתייה בפסח? תשובה! מדברי מרן ז"ל בב"י בסימן זה ובסימן תנ"א נראה דדעתו להתיר כיון דצונן הוא וכן נראה דעתו בש"ע גבי בוסר וכיוצא כיע"ש. וגם אם לשין בה בחמין נראה דעת מרן ז"ל בב"י דכיון דיין צונן הוא אין לחוש. ומ"ש בסימן תנ"א דלשין בה בצונן עיקר סמיכותו על מה שהיין צונן שהרי בסימן תמ"ז לא זכר רק טעם זה בלבד. ועוד דאלת"ה א"כ לק"מ על רבינו האי גאון ד"ל דס"ל דכיון דהבצק בעריבה כל השנה אם מעט ואם הרבה הו"ל כבית שאור דנחשב כאלו נשתמש בכלי זה בחמין, אלא ודאי דהעיקר הוא משום דהיין צונן וגקיט בסימן תנ"א ג"כ הא דהלישה בצונן לתוספת כח בעלמא.

ומן האמור א"ש מ"ש הרב זכור לאברהם ז"ל חלק יו"ד סימן ח' דמוה מוכח דדעת מרן ז"ל דיין לא חשיב דבר חריף דאי לא תימא הכי לק"מ על רבינו האי גאון ז"ל ע"ש.

ד) אם נתערב החמץ קודם פסח ונתבטל בששים אינו חוזר וניעור בפסח לאסור במשהו ויש חולקים. הגה ונוהגים כסברא הראשונה בכל תערובות שהוא לח בלח, ומיהו בדבר יבש שנתערב או שיש לחוש לתערובת כגון פת שנפל ליין אע"פ שנטלו משם אסור בפסח דחיישנין שמא נשארו לו פירורין ונותנין טעם בפסח.

ה) בשר יבש וגבינה ודגים שנמלחו קודם הפסח ולא נזהרו בהם מותר לאכלם בפסח מיהו דגים מלוחים השרוים במים בפסח בכלי חמץ יש להחמיר לזהר מהן מפני שהם בולעים בפסח מפליטת הכלים וחמץ בפסח במשהו.

ו) נותן טעם לפגם מותר גם בפסח. הגה ויש מחמירין וכן נוהגין באלו המדינות ובמקום שיש מנהג להחמיר אפילו משהו ונטל"פ אסור.

באר משה

פרטים שמעו ולא דקדקו דבהני פרטים דוקא אמרו. דאי איתא לזה היה לו למר זקני מאריה דאתרין לומר בקצרה להאי כללא ולא היה צריך לפרט אחת לאחת וכנ"ל. והן לא יהיה אלא ספק במנהג מכל מקום הדריגין לדיגא דאנן בתריה דמרן ז"ל גרירין וכ"ש דאין כאן ספק אלא ברור כדכתיבנא. אבל מדברי מוה"ר הרב משה זקן מאוזו ז"ל בויאמר משה סימן י"א נראה דנהגו פה כמאן דאמר חו"נ בטעמו והוחם וממשו ולא הוחם וצ"ע כעת ע"ש. (א"ה נכדו. ע' מה שהאריך בזה בספרו הבהיר ברית כהונה מערכת ח' אות ח' ואות ט' ובסוף דבריו הביא דברי מוהרמ"ז ז"ל הגו' וכתב עליו דבהגלות כתבי הקדש למר זקני מוהרש"ך ז"ל ומעשה רב מר זקני מהרי"ך ז"ל מבואר דלא ס"ל כן והמנהג אינו כן וכו' ע"ש).

ג) בהגה. ומיהו בדבר יבש וכו'. דחיישנין שמא נשארו לו וכו'. כתב הפ"ח ז"ל דאפשר שיעבור איזה פירור דק וכו' ע"ש. ומרן ז"ל בסימן תרי"ז בב"י הביא משם האגור דמהני סינון. והפ"ח ז"ל שם כתב דלא מהני ואזיל לשיטתיה שפוסק כמ"ד דחוזר וניעור ועמ"ש בשו"ת בית יהודה סימן י"ד. כן כתב מר זקני מוהרש"ך ז"ל בנכח השלחן כתב יד. ולשונו זה מורה דלדידן לא נקיטנן כהפ"ח אלא כדעת מרן ז"ל דסתם דאינו חוזר וניעור וכמו שכתבתי לעיל וכן זכורני דתמיד מזהירין את הקהל קדוש לסגן היין והשמן בערב פסח וגם אם ימצא איזה פירורים בעת הסינון מתירין על ידי הסינון ועוד אברר בעזרת האל וישועתו.

סעיף ה' מיהו דגים מלוחים השרוים במים בפסח וכו' וחמץ בפסח במשהו. ראיתי למר זקני מהר"ם הכהן זצ"ל (נדפס בספרו פני משה) שהקשה על זה דהרי אין מליחה בכלים כמתבאר מדברי מרן ביו"ד סימן ק"ה ס"ב ע"כ. ונ"ל דמלשון מרן ז"ל משמע דשאני ליה חמץ משאר איסורים דהגם דאין מליחה בכלים להיות הדבר אסור כאלו נתבשל וכדק"ל מליח כרותח הא מיהא מידי משהו לא פלט וזהו שסיים וחמץ בפסח במשהו. ומטעם זה כתב קודם זה בשר יבש וגבינה ודגים שנמלחו קודם הפסח ולא נזהרו בהם מותר לאוכלם בפסח דהוי מטעם זה דאין מליחה לכלים וחמץ קודם הפסח בטל בששים כשאר איסורים. ושו"ר להרב ערך השלחן ז"ל בסק"א שחלק כנ"ל ע"פ דרכו ולענ"ד לשון מרן ז"ל מסייעו ואין כאן מקום להאריך כעת.

סעיף יו"ד נותן טעם לפגם מותר גם בפסח. הגה ויש מחמירין וכו'. למעשה קבלנו דקדמונינו נהגו בעיר הזאת אי גרבה כמור"ם ז"ל בדין גותן טעם לפגם, כן כתב מר

להסתפק מאותו שמן וז"ל, ואין לומר דכוין הרב לומר דטעם החטה שנקלט בשמן חוזר וניעור בחימום התבשיל דהרי מרן ז"ל סתם לנו כמ"ד דאינו חוזר וניעור ע"ש. ואי איתא דבהיגנו פה כיש חולקין היל"ל אולי דגם בתוכם נהגים הכי. ודוחק לומר שידע שמנהג תונס אינו כן דא"כ הי"ל לומר כן להדיא. (ועוד דא"כ הי"ל להקשות על המשד"ר גם מצד המנהג דנהגו להתיר). וכן יש להוכיח ממ"ש מר זקני הרב הגו' ז"ל בסימן תמ"ז וז"ל, למעשה קבלנו דקדמונינו ז"ל נהגו בעיר הזאת כמור"ם ז"ל לאסור אף בשל אורז במשהו ואפילו בהנאה, וכן בדין גותן טעם לפגם נהגו כמור"ם וכן בחטים שלא נתבקעו דמרן התיר, קדמונינו נהגו בעיר הזאת כמור"ם ז"ל לאסור הכל במשהו ואפילו בהנאה. ומיהו אם עדיין קשים הם מורי וזה"ת היה מורה להתיר כדעת האחרונים ע"ש. ואי איתא הי"ל לחשוב ג"כ הא ולומר דנהגו כמור"ם ז"ל לאסור כשיש חשש שנשאר ממשות החמץ גם שהוסר כיון שהוא דבר יבש. אלא ודאי דגם בכה"ג לא נהגו כמור"ם. וכן מדבריו שהזכרתי לעיל שכתב על המשד"ר מוכח דלא נהגו לאסור בטעמו והוחם וכמו שכתב מוהרמ"ז ז"ל בכמה מקומות בספריו ע"ש. וכן מעשים בכל יום שמורים ובאים לסגן את המים שהיה בבור שהיה בו חמץ וכן מסננים את היין ואת השמן קודם פסח מפני זה. וזכורני דגם כשימצא ממש חמץ במסננת מתירין ואין חוששין לו. הרי דבין בממשו ולא הוחם בין בטעמו והוחם מורים ובאים להתיר. (א"ה נכדו. ממה שהרבה נהגים לסגן השמן והיין מחשש שמא יש בהם חמץ אין שום ראיה שזה רק חומרא בעלמא שאפילו לא סיגנו מותרים). וכן נראה לי עיקר להורות דמידי דרבנן הוא וספיקו להקל. ועוד דכן סתם מרן וכן נראה דעת מור"ם ז"ל וכן נראה ג"כ המנהג פה וכן ראיתי להרב צעקת הרועים ז"ל מדף קי"ז ע"ב עד דף ק"ן ע"ב שהאריך הרחיב לבאר דדעת מרן ורוב הפוסקים דאינו חוזר וניעור ושכן הוא המנהג אצל הספרדים ע"ש"ב.

ב) אינו חוזר וניעור בפסח. לפי הרשום בזכורני דנקיטנן בזה כמרן ז"ל דאינו חוזר וניעור בפסח. וכן שמעתי מידי"ן הרמ"ה נר"ו דהכי נקיטנן וכן עיקר לדעתי דהרי מדברי מר זקני מוהרש"ך ז"ל שהדפסתי בסוף ספר ילדי יוסף נראה דרק באותם שלשה פרטים נהגו כמור"ם ולא בשאר פרטים אבל בשאר פרטים הדריגין לכלילין דעלמא דאנן בתריה דמרן ז"ל גרירי. ומה שיש אומרים דאנן פה מתא אי גרבה יע"א מחמירם בהלכות פסח כמור"ם לדעתי הוא טעות ופרטי

סימן תנ"ג

דיני החטים וטחינתם למצות

- (ג) **אם לא ביררו החטים מאכילת עכבר אין בכך כלום.** הגה וכן אם לא ביררו ממנו אותו דגן שצמח מיהו צריך לראות שאין בו כל כך שלא יהא ששים כנגדו מן ההיתר.
- (ט) **צריך לטחון החטים יום או יומים לפני הלישה ואם טחנו בערב פסח יש אומרים שאסור ללוש מצה בו ביום לפי שהקמח בשעת טחינה רותח ומחמם המים והעיסה נוחה להחמיץ.**

באר משה

אפילו משהו ונטל"פ אסור ע"ש. הר"ל דתלי זה בזה ואפילו את"ל שיש חולקים על דעת מור"ם בזה מ"מ פשט לשון מר זקני ז"ל מורה ובא דנהגו בנטל"פ כמור"ם שקבלו דעתו וכיון דדעתו כן הכי נקיטנן דנראה פשט דבריו דלכל מילי נקיטנן בנטל"פ כמור"ם כג"ל. (א"ה נכדו. אכתי יש להסתפק אם אוסרין גם בהנאה ועמ"ש בזה הכה"ח ז"ל אות רל"א).

סימן תנ"ג

סעיף ג' אם לא ביררו החטים וכו'. ע' להפ"ח ז"ל בס"ג שכתב בשם התי"ט ז"ל במסכת תרומות פ"ד אהא דתנן תאנים שחורות מעלות את הלבנות ע"ש, דכל שאינו מוסיף לבטל רק שמשנה את המעורב ע"י מיעור וטחינה וכיוצא לא חשיב מבטל איסור לכתחילה ומוזה למד הפ"ח ז"ל דכיון שיש ששים בחטים שאינם מבוקעים מותר לכתחילה אף אדעתא שיבטלו והוכיח זה מדגריסין התם בירושלמי חטים בחטים טוחן ומתיר ע"ש. ולפ"ז נראה לי דבנדון הנזכר בריש אות פ"ז יש להתיר בפשיטות כל החטים הבאים בספינה עם הסולת והקמח הגם דנגעו השקים בשקי הקמח הסולת. וכן אם במקום ששם החטים היו מרקדין את הסולת והקמח דמסתמא נזרק האבק מהקמח על החטים, וכן אם נמדדו החטים באיזה כלי שהיו מודדים בו הקמח והסולת ולא מיבעיא במקום שאין בירור דלותתין שיש להתיר מן הספק דספק דרבנן הוי ולקולא דודאי הא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא מדרבנן (ע' להרב ארעא דרבנן ז"ל אות ט"ז שהביא מחלוקת בזה עש"ב), אלא דגם היכא דודאי לותתין מ"מ כיון דעתה אינו עושה שום מעשה של תוספת לבטל רק טוחנם יחד דבטלי בכמה ששים מאליהם ואין לחוש כלל אפילו לטחון לכתחילה. ומ"ש הפ"ח שם בשם ה"ט ביר"ד סימן קל"ז ס"ד דהא דאמרינן כיון שאין כוונתו לבטל האיסור לא מקרי מבטל לכתחילה היינו היכא דלא אפשר אבל היכא דאפשר בענין אחר מקרי מבטל לכתחילה ר"ל שיש תיקון לאותו דבר באופן אחר וכמתבאר בדברי ה"ט שם.

ועוד ג"ל להתיר בפשיטות דגם סולת מחטים לתותים הרבה אין כאן דאזות שנתבקעו להיות חמץ גמור אלא ספק חמץ בלבד הוי וא"כ הו"ל ספק דרבנן לענין הא דאין מבטלין איסור לכתחילה שאינו אלא דרבנן וכאמור. אלא דיש לברר עוד אם מבטלין לכתחילה ספק איסור דאולי גם בספק איסור אסור ועשאוהו כודאי וכעת צ"ע.

זקני מוהרש"ך זצ"ל בנוכח השלחן ושם חשיב עוד שני פרטים אחרים (ונזכרו בספרו הבהיר ברית כהונה מערכת ח'). ומשמע מזה דרך בשלשה פרטים אלו נהגו כמור"ם אך בשאר פרטים נקיטנן כמור"ם ז"ל וכדק"ל בעלמא דבתריה דמור"ם גרידן. וכן מצאתי כתוב אצלי משם רבי בצלאל ביתאן ז"ל דמוהרס"ך זצ"ל הרב המחבר ברכת ה' היה אומר דדוקא בשלשה פרטים חולכים פה אחרי מור"ם ז"ל, אך מר אביו מהר"ן ביתאן ז"ל היה מחמיר כמור"ם. ובדרך כלל אמרה למלתיה. ונראה לי דדברי מוהרס"ך ז"ל עיקר אם מצד רוב חכמתו אם מצד דמסייע ליה תנא דידן מר זקני הרה"ג מוהרש"ך זצ"ל והם הם בלי ספק השלשה פרטים הנז', אם מצד דגם מהר"ן ביתאן ז"ל יתכן דלאו כללא הוא קאמר אלא שהשומע לא דקדק יפה, אם מצד דכל ספק במנהג מוקמינן ליה אדינא. ובפרט לפי מ"ש הרב שיורי ברכה ביר"ד סימן () דההוראות לאו מנהגא נינהו ע"ש. ועוד דיתכן דמהר"ן ביתאן ז"ל דעת עצמו קאמר או שחשב ללמוד זה מזה ולא כן דברי מר זקני מוהרש"ך ז"ל דדברי מוהרס"ך ז"ל דקדייקי ואמרי מנינא שלשה דמשמע ותו לא. (וכע"ז איתא במסכת חולין דף מ"ב ריש ע"ב אבל רי"ש דתני מנינא וכו' וע' רש"י שם). והגם כי מר זקני מוהרש"ך ז"ל לאו מנינא נקיט מ"מ מדקא חשיב רק להני תלתא ומוהרס"ך ז"ל ביאר הני תלתא מאי נינהו נשמע דבדוקא וכן נראה לענ"ד עיקר. ומ"ש מהרמ"ן ז"ל בכמה מקומות מספרי דפה נהיגי בדיני דפסחא כמור"ם לאחר התחילה רבה כנראה דנמשך אחרי מה ששמע מהוראות מהר"ן ביתאן ז"ל או שהיה חושב ללמוד זה מזה. וכבר העירותי אזנו פנים בפנים על זה וכבר הדפסתי בסוף ספר מור"ר הרב ילדי יוסף ז"ל דברי מר זקני מוהרש"ך זצ"ל בחיי הרב הנז' ונתרגש מזה ובאיזה מקום מהנדפס מקונטריסיו או בכתב יד זכר ש' לדברי מר זקני מוהרש"ך ז"ל הנז' וכנראה דמזה הדר ביה. וא"כ הורינון לכללין דספק במנהג מוקמינן ליה אדינא וכאמור.

(ב) **הגלה** ויש מחמירין וכו'. והפ"ח ז"ל כתב דאין לנו אלא דעת מרן ז"ל ע"ש. הברכ"י באות כ"ה כתב ג"כ דנקיטנן כדעת מרן מהר"ש אמארייליו ובנו בשו"ת דבר משה, וסיים וע' בית דוד סימן ר"א ע"ש. ומר זקני מוהרש"ך זצ"ל הובאו דבריו בסוף ספר ילדי יוסף כתב דקדמונינו נהגו פה אי ג'רבה יע"א בדין נטל"פ כמור"ם ע"ש. משמע לפי זה דגם משהו ונטל"פ אסור וכמו שסיים מור"ם ובמקום שיש מנהג להחמיר

סימן תנ"ח

מצוה ללוש מצוה בערב פסח, ובו סעיף אחד

א' נוהגים שלא ללוש מצת מצוה בערב פסח עד אחר שש שעות שהוא זמן הקרבת קרבן פסח. ובי"ד שחל להיות בשבת לשין בערב שבת אחר שש שעות.

באר משה

שיש עוד תשובה אחרת בסגנון לשון זה וא"כ י"ל דבאותה תשובה לא נזכר חילוק זה דריקוד וא"ש דברי הכנה"ג הגו'. אלא דהי"ל להכס"א להעיר על חילוק זה דריקוד נפה מדברי הרדב"ז בתשובה סימן ת"ץ דחילק כמהרע"י. וגיחא לפ"ז גם מה שהעיר הכנה"ג דלא לשתמיט וכו' דכיון דהרדב"ז חילק ידע חילוק זה א"כ י"ל דכוונת הכנה"ג על הפוסקים הראשונים ודו"ק.

איברא דהא גופא מ"ש מרן ז"ל יום או יומים לא נתברר אי הו' מעת לעת מדיוקים בשעות או אין להקפיד רק שלא יהיו בו ביום אבל כשלא יהיו בו ביום שפיר דמי ומסתמא דודאי הקרירות תלויה באיחור ולא במה שלא יהיה ביומו גם דנטחן סמוך לשקיעת החמה ובא ללוש בליל יום שני. וראיתי להמג"א ז"ל שכתב דהקפידא היא בלינת לילה. וע' להח"י ז"ל שכתב דבעינן כ"ד שעות. ולדינא נראה דכיון דפלוגתא בדברנן נקיטנן כהמג"א להקל דדי בלינת לילה דסד"ר לקולא גם דליכא כ"ד שעות. ועוד דכיון דאיכא מקילין לגמרי וכמש"ל בשם הרדב"ז הו"ל ס"ס להקל דשמא הלכה כהרדב"ז ואת"ל כהמחמירים שמא כהמג"א ז"ל דסגי בלינת לילה. ועוד ג"ל דלשון האגור בשם השעה"ל שהביא בב"י מוכיח כהמג"א שהרי מסיים בה ואם טחנו בערב פסח יהיה אסור ללוש מצה בו ביום עכ"ל. ואי איתא דצריך מעת לעת טפי הי"ל לאשמיענו לאסור גם דנטחן בליל ערב פסח או ביום י"ג בערב שאין כ"ד שעות. ולמעשה לפי מה שראיתי אינם מקפידים לדקדק שיהיה לכתחילה יומים אבל מקפידים רק להיות מעת לעת דסמכו בזה על המתירים.

סימן תנ"ח

סעיף א' ובי"ד שחל להיות בשבת לשין בערב פסח אחר שש שעות. בזמנינו זה דגם מצות מצוה אופין אותם בכבשן ולא יש כל כך כבשנים מספיקים לצורך הצבור ומוזה נמשך כמה קלקולים, שיש מהצבור שלא יספיק להם הזמן לעשות מצותיהם וישארו בלתי מצות, ויש שנשארו להם עיסות בלתי אפיה, ויש שבעונות הרבים מכת זה נכנסים בתחום שבת ומחללין על ידי זה שבת קדש לאפות בלילה, מהם מחסרון ידיעה ורוב הבהלה והחפזון, ומהם מחסרון יראת ה' וכמו שקרה שנה אחת, ולכן נראה לענ"ד דאין לחוש למנהג זה. וכן עשיתי מעשה בשנת התרפ"ו והודעתי לצבור שיתחילו לאפות מצת מצוה מהבוקר שהרי גם בערב פסח ממש אינו אלא מנהג בלבד, וכ"ש בי"ד שחל להיות בשבת שאינו ערב פסח ממש. וא"כ מנהג להחמיר שמענו להקל לא שמענו ומקום שנראה להב"ד לחוש מצד תקלת איסור אין לחוש להחמיר כל כך מצד המנהג. וע' בטור ובב"י ובאחרונים ומדברי מרן ז"ל בש"ע נראה דדעתו שאין זה כלל מדינא

סעיף ט' צריך לטחון החטים יום או יומים לפני הלישה וכו'. מקור דין זה מהרב שבולי הלקט ז"ל והביאו האגור ע"ש. אבל הרדב"ז ז"ל בתשובה סימן ת"ץ דעתו דאין לחוש לזה ומקי לה בטוחנים בריחיים של מים ועוד דאנחנו מרקדין וכו' ע"ש. ולדינא כיון דמרן ז"ל דעתו כהשבולי הלקט הכי נקיטנן דאי ס"ל כהרדב"ז לא היה סותם לאסור דמשמע בכל ענין. אלא דהא מיהא נראה לענ"ד דכיון דגם מרן ז"ל עצמו כתב יום או יומים דמשמע דלכתחילה יומים ואם בדיעבד או אי אפשר סגי ביום אחד יש לסמוך לכתחילה על הרדב"ז דס"ל דזה לא נאמר רק בריחיים של מים וכיוצא וכן מהטעם דמרקדין (א"ה נכדו). נראה דכוונתו דלסמוך על סברת הרדב"ז ולכן גם לכתחילה סגי ביום אחד, ולא חשיב לענ"ד זה נגד פסק מרן ז"ל כיון דמרן ז"ל מודה בדביעבד או בדא"ח סגי ביום אחד ובפרט דמסתמא כל שעושה יום אחד ולא ממתין יומים הוא משום דהשעה צריכה לכך ונחפו לאיזה צורך ואפ"ל דבכה"ג גם מרן ז"ל מודה. גם י"ל דמרן קאי אעיקר דברי השעה"ל וכיון דהרדב"ז כתב דזה דוקא להטוחנים בריחיים אע"ג דסתם דברי מרן ז"ל אין נראה כן מ"מ תסגי לן להחמיר דצריך יום אחד דהוי לעיכובא לא ליומים דהוי רק לכתחילה. (א"ה נכדו). אבל נראה שצריך שיהיה יום אחד מעת לעת וכן נראה מדברי הפוסקים).

וראיתי להכנה"ג ובשכנה"ג שהביא לתשובת הרדב"ז וכנראה דקאי על תשובה הגו' אלא שהוא ציין בסימן קנ"ו והרדב"ז שבידינו בסימן ת"ץ וכנראה דנסדרו שני פעמים ושם הביא משם מהר"ע יהושע לחלק דבזה"ו דמרקדין בנפה א"ץ להמתין ודחה לזה ע"ש. והוא פלא דחילוק זה כתבו הרדב"ז בתשובה הגו' ולמה הוצרך להביאו משם מהרע"י (ע' להכנה"ח ז"ל אות קי"ח שכתב שכבר תמחו עליו האחרונים בזה). וסבור הייתי לומר דמהרע"י חידש דריקוד דנפה מצנן ואלו כהרדב"ז כתב רק דמרקדין ע"ש. אך זה אינו דא"כ כשדחה לזה הכנה"ג לא היה לו לכתוב דגם מלפנים היו מרקדין אלא הי"ל לומר דגם מלפנים היו מרקדין בנפה ולכן צ"ל דהכנה"ג העתיק מאיזה ספר שהביא דברי הרדב"ז ולא מהרדב"ז עצמו שלא היה בידו עצם תשובתו. (א"ה נכדו). או י"ל דהכנה"ג הביא דברי הרדב"ז שראה אותו לפני זה והוא העתיק לפי זכרונו וזהו הטעם שציינו אינו מדויק שציין לסימן קנ"ו והוא בסימן ת"ץ משום שהעתיק לפי זכרונו הקדום) ודו"ק.

וראיתי להכס"א ז"ל שהביא דברי הכנה"ג שחלק על דברי מהרע"י ומסיים בה וע' להרדב"ז בחדשות סימן ת"ץ שכתב דבריחיים שלנו אין לחוש ע"ש, נראה מדבריו דתשובה דסימן ת"ץ חדשה היא אצלו. ולפי ענ"ד הלשון שהביא הכנה"ג שם מורה ובא דוהו הלשון דסימן ת"ץ אם לא שנאמר

סימן תנ"ט

מקום וסדר לישת המצות

י) אם העיסה רכה לא יוסיף בה קמח אלא עושה עיסה קטנה מגיבול קשה ויערבנה עם העיסה רכה. הגה וירחיק המצות מהקמח כי הקמח הנדבק בהן בא אחר כך בתבשיל ומתחמץ.

סימן תס"א

דיני אפיית המצה

ה) אם אפו חמץ עם מצה לא נאסרה אלא א"כ נגעה בחמץ ונוטל ממקום שנגעה כדי נטילת מקום והשאר מותר. הגה מצה שנתכפלה בתנור ודבוקה עד שאין שולט שם האש אוסרים אותה תוך הפסח אבל שאר מצות שבתנור מותרים וקודם פסח אין לאסור רק מקום דבוקה. מצה נפוחה באמצעיתה אסורה אבל אם עלה עליה קרום כדרך שעולה על הפת בשעת אפייה מותרת.

באר משה

דכמדומה שכן מנהג העולם דלא כמור"ם סימן תס"א סעיף ה' דאסר כולה ע"ש. אך מוה"ר רבי מעתוק חדאד זצוק"ל לא ניתא ליה במנהגי גירבה והיה דעתו לפסוק כל דבר עפ"י הדין ושלא לחוש למנהג, ובכה"ג היה שולח הדבר למר זקני מוה"ר רבי יוסף כהן זצוק"ל.

ומן האמור דמהר"ם חדאד ז"ל היה מגמגם על המנהגים דפה, דעתי הקצרה בכל מידי דמנהג לראות עיקר שורש האיסור אם הוא דאורייתא לא אחוש למנהג רק אעמוד על פסקא דדינא ואם שרשו דרבנן אעשה כמנהג ואח"כ אחקור על המנהג איך יסודותיו ועל מה אדניו הוטבעו ואם צדקו הליכותיו ויסודותיו. ובזולת זה כתבתי דכן עיקר משם מר זקני מהרי"ך ז"ל ע"ש. וע' מה שכתבתי בברית כהונה מערכת מ' אות ב' ובזכרון משה אות ד' מהדורא קמא. (וכ"כ הכה"ח ז"ל אות ס"ז משם הב"י והפר"ח והגר"א ז"ל ע"ש, וכן הוא המנהג פשוט). ואין כאן מקום להאריך כעת.

ושיעור נטילת מקום כמו גודל אדם בינוני במקום הרחב כמ"ש הכה"ח גר"ר אות ס' ע"ש.

ב) בהגה. מצה נפוחה באמצעיתה אסורה וכו'. מבואר מזה דמה שהוא הוה ורגיל שיעלה קרום מהמצה מעט מותרת ודוקא באמצעיתה שכפי הנראה היינו על דרך שביאר הרב כף החיים גר"ר אות ע"ט בשם הרב אהל יוסף ז"ל שגוף המצה עלה באמצע ונשאר רק הסביבות נוגע בתנור. וע"ש באות פ' שכתב דבעינן חלל גדול כמו אגוז בשם ר"ז אות כ"ה ע"ש. ומכ"ש במצות שלנו שאופין אותם בכבשן מלפני הפסח שהם דקות ומנוקבות במחט וכיוצא. (א"ה נכדו. וכ"כ להדיא הכה"ח ז"ל אות פ"ו ע"ד הגה אלר דלא ברקיקין מיירי אלא במצה שעבה קצת וציין למהר"ם באסאן בתשובה והרמ"ז והדב"ש סימן רל"ד ושע"ד ורחו בשתי ידיים דברי האוסר ברקיקין נפוחים והב"ד הברכ"י ז"ל אות ד' והשע"ת אות ט"ו ע"ש).

סימן תס"ב

סעיף א' ומותר לאכול בפסח מצה שגילשה וכו'. שמעתי שמר זקני הרה"ג מהר"ר יוסף הכהן זצ"ל אסר לביתו זו אשתו לאכול כופתאות (קציצות) של מצה כתושה מפני

אפילו בערב פסח ממש וכ"ש ב"ד שחל בשבת דגם להמחמירים ואוסרים משום לא תשחט על חמץ דם זבחי מ"מ בכה"ג דחל בשבת אפילו יהיה אחר חצות עדיין יש לו חמץ. וע' להרב ערך השלחן ז"ל שהביא מכמה פוסקים שגם בערב פסח דעלמא אין זה לעיכובא וכן מעשים בכל יום שבכמה עיירות אופין מצות הסדר הרבה ימים קודם החג ושולחים לאיזה מקומות ובלי ספק דטעמם משום דשעת הדחק שאני וה"ה לב"ד. ומה שנהגו מלפנים פה אי גירבה דגם בכה"ג אופין אחרי חצות אינו רק משום שהיו אופין כל בעל הבית לעצמו בביתו בתנור דבכה"ג אין חשש כלל לחילול שבת, אך בג"ד שנשתנו הדורות וכאמור טפי עדיף שלא להתחמיר מלהחמיר וכאמור.

סימן תנ"ט

סעיף ו' בהגה. וירחיק המצות מהקמח כי הקמח נדבק בהם וכו'. מעשה היה במצות שאחרי שנאפו ונצטננו נתנום בשק של קמח אחרי שהורק קמחו ונמצא באיזה מצות הרבה אבק, וכתבתי בתשובה [ע' שואל וגשאל ח"א סימן ע"ב] שיקנחו המצות במפה ואחר כך יתוורו לכבשן עד שיהיה בודאי נאפה ונקלה האבק. ולסימן יכניס אחת מאותם שבהם האבק לבדה לצד אחד בכבשן וכשיראה שהאבק נקלה יוציא את כלם. והוא על דרך מה שכתב מרן בס"ב דאם התחילו בשתי עיסות כאחד והחמיצה האחת בידוע שהתחמיצה גם השנית וכו'. ומ"מ לא ישרה אותם במרק רק כוססם בשינוי או ישרה אותם ביין או בשמן ללפת, וע' באחרונים ואין כאן מקום להאריך.

סימן תס"א

סעיף ה' בהגה. מצה שנתכפלה בתנור וכו' אוסרים אותה תוך הפסח. ע' למהרמ"ז זצ"ל בספרו ויען משה א"ח סימן ס"ג שכתב דמנהגנו פה בנטילת מקום. ושמעתי ממוה"ר רבי סאסי הכהן זצוק"ל כי פה אי גירבה היה מורה החו"ש הדו"מ מוה"ר רבי יוסף הכהן זצוק"ל במצה כפולה תוך פסח ליטול אותו מקום ומעט סביב לה לאסור כולה, וכן נהגים בקהל קדוש הדיג'ת (הרובע הקטן) וכ"כ הרב משבצות זהב

סימן תס"ב

דין מי פירות אם מחמיצין

א' מי פירות בלא מים אין מחמיצין כלל ומותר לאכול בפסח מצה שנילושה במי פירות אפילו שהיתה כל היום אבל אין יוצא בה י"ח מפני שהיא מצה עשירה וקרא כתיב לחם עוני.

ו' חטה שנמצאת בדבש או ביין וחומץ מותר ובלבד שלא נתערב בהם מים.

סימן תס"ג

אם מותר לחרוך שני שבולים יחד ודיני כרמל

א' מותר לחרוך שני שבולים ביחד ולא חיישינן שמא יצאו מים מאחת לחברתה שהם מי פירות ואינם מחמיצין.

סימן תס"ז

דין חטים שנפל עליהם מים ותבשיל שנמצא לתוכו חטה

ב' דגן זה שנטבע בנהר או שנפלו עליו מים אעפ"י שלא נתבקע אסור דכיון דמינח נייחי אתי לידי חימוץ. הגה ולכן יש לזהר שלא יבואו מים או גשמים מזלפים על החטים כי אז אפילו לא נתבקעו אסורות, ודגן שהיה מונח בעלייה וירדו גשמים דרך הגג בקצת המקומות ונתלחלו אותן שנתלחלו אסורות אבל שאר מקומות מותר להשהותן מכח ספק ספיקא שמא לא ירדו עליהם גשמים ואם תמצא לומר ירדו שמא לא נתחמץ, אבל לאכלן בפסח אסור ולא מהני ספק ספיקא.

באר משה

שגתייבשו ולא לסתום. ועוד דמסתמא אם השבולת רובה ככלה צריכה ליניקה גם אותם הגרגרים צריכים ליניקה ולא נתבשלו כל צרכם.

סימן תס"ז

סעיף ב' בהגה. כי אז אפילו לא נתבקעו אסורות. כתב הפ"ח ז"ל בדביעבד לא אסירי בזליפה מועטת ומיירי כשירדו רוב גשמים עד שבשק שרוי במים ע"ש. והרב מהר"י הכהן ז"ל בסוף ספר צמח דוד למהר"י גא"ר ז"ל השיג עליו מדברי מור"ם ז"ל עצמו בד"מ דמבואר להדיא דמור"ם קאי לדעת רבינו אפרים ז"ל דס"ל דאפילו זליפה מועטת אוסרת ושכן דייק לשון מור"ם בהגה דנקיט זילוף. אך מה שהוכיח עוד דא"כ מה הוסיף מור"ם על דברי מרן ז"ל וכו' ע"ש אין זה מן הקושי דהוא אמינא דוקא טבעה או גפל עליהם מים באופן דנייחי אבל אם אפשר למים לצאת שרי וכעין מ"ש מרן ז"ל בב"י בשם ההגהות דדוקא לתינתא וטבעה בחישתא, אבל אם גפלו מים על חטים או היו על הארץ במקום מדרון ויכולים מים לצאת מהם או שהעפר תיחות שיכול המים להכנס בקרקע לא חיישינן ע"ש, ולזה אסר גם בזילוף בעלמא גם דיכול לצאת ולרדת. אלא דלכאורה העיקר חסר מן הספר ולכן גראה יותר כמ"ש הרב הגו' כיון דבלא"ה מבואר בד"מ ומדבריו דנקיט זילוף משמע כדבריו וכאמור. ולפי דברי הרב הגו' מתבאר דלשון גפלו עליהם מים לחוד דהיינו שאינו דבר מועט ולשון זילוף הוא דבר מועט, ומינה דמ"ש מרן ז"ל בס"ה בדגן מחובר דאסור אם ירדו עליו גשמים היינו שלא בדרך זילוף אבל בדרך זילוף לא אסר מרן

מראית העין. וע' להרב צוף דבש ז"ל בסימן ק"ה ובסימן ק"ח. סעיף ו' חטה שנמצאת בדבש וכו'. אם נמצאת חטה בשמן בתוך הפסח אם מותר לבשל תבשילין של החג באותו שמן? שמעתי ממהר"ס"ך זצ"ל הרב המחבר ספר ברכת ה' ועוד ששמע דאחד מחכמי תונס היה פה אי גירבה יע"א ואירע מעשה כזה ושאלו למר זקני מהר"י הכהן זצ"ל והתיר, ותמחו עליו חכמי העיר מהר"ם חדאד ז"ל דעמיה מהרב משחא דרבותא ז"ל שאסר. ואמר להם בדרך כלל אני יודע דזה מותר. וכשהלך החכם הגו' לעוב"י תונס יע"א לפני הגאון מהר"י בסיס זצ"ל ושאל אותו על זה והתיר, ואמר לו והלא המשד"ר אסר, וענה לו המשד"ר לא יאסור ע"כ שמעתי. וכן ראיתי למר זקני מהר"ס"ך זצ"ל בספרו נכח השלחן כתב יד שתמה על המשד"ר וכן הרב חקת הפסח ז"ל בסוף סימן ק' השיגו ע"ש. [ע' ברית כהונה הוצאה שניה מערכת ח' אות חזור וגיעור באורך. מא"ח].

סימן תס"ג

סעיף א' מותר לחרוך וכו' ואינם מחמיצין. מזה מוכח דהגם דהתבואה היא עדיין לחה ולא נתבשלה כל צרכה ועדיין צריכה ליניקה, מ"מ כיון שנתלשה מתחמצת דאל"כ בלא"ה אפילו אם אינם מי פירות אינם מחמיצין. ואין לומר דהכא מיירי גם בנתייבשו ואינם צריכים ליניקה, חדא דאין דרך לחרוך רק הלחים, ועוד דא"כ היל"ל אפילו שגתייבשו ולא לסתום וה"ג מסתברא דכיון שהם תבואה מחמצת אפילו שהם לחים. וכן אין לומר דהחששא היא אולי יש איזה גרגרים שגתייבשו דכל כי האי הי"ל לבאר שאין לחוש לאותם

- ה' דגן שבמחובר שנתייבש ואינו צריך ליניקה כמאן דמנח בכדא דמי ומקבל חימוץ אם ירדו עליו גשמים.
- ט' תבשיל שנתבשל ונמצא בו שעורים או חטים אם נתבקעו ממש הרי כל התבשיל אסור ואם לא נתבקעו ממש התבשיל מותר. הגה ואין המנהג כן אלא אוסרים הכל במשהו אפילו לא נתבקעו. ואותם חטים או שעורים שורפים אותם.

באר משה

שאמר אליהו אם יהיה טל ומטר היינו טל דברכה כדאיתא שם בגמרא. (א"ה גכדו. ק"ל א"כ מאי קאמר הגמרא שם דטל לא חייבו חכמים להזכיר מ"ט אר"ח לפי שאינן נעצרין והרי הם נעצרין לפעמים ולכן צריך להזכירן) וא"כ הגם דעמדו כמה ימים כך אפשר לומר דלא ירדו עליהם הטל ואין מחזיקין איסורא.

ועוד י"ל דמ"ש מרן ז"ל דטל מחמיץ היינו כשבא על הגרעינים בלי שבולים אבל גרעינים עם שבולים כיון דמכוסים בכסותם אין הטל מחמיץ וכה"ג כתב הכה"ח ז"ל באות ל"ד בשם הרב בנין ציון לחלק בכך אפילו בגשמים מזולפים. ועוד י"ל דמ"ש מרן דטל מחמיץ היינו על הקמח אבל כשבא על החטה שהיא קשה אינו מחמיץ כיון שהוא דבר מועט. ועוד י"ל כעין זה על פי הידוע דטל טבעו להיות עולה ופורח באויר הרקיע כמו שכתבו החוקרים דמי שממלא ביצה מהטל פורחת באויר ולכן בחטה שהיא קשה וגם עליה קרום אינה מתרככת על ידי הטל אפילו אם יהיה הרבה דתיכף פורח באויר ומ"ש מרן דטל מחמיץ היינו בקמח דאז נדבק בו ואינו עולה עוד. ועוד י"ל עפ"מ"ש איזה פוסקים דכשיש עפר תיחוח למטה או מקום מדרון אין לחוש למים הבאים על החטים והגם דמרן בב"י דחה זה מ"מ בט"ל מיהא יש לסמוך ע"ז דבלאו הכי אי אפשר כמעט למצוא חטים שמורים אם לא שיתלשו אותם בעודם לחים. והו' הנראה לענ"ד כעת וצ"ע בפוסקים בכל זה ואין כאן מקום להאריך כעת.

סעיף ה' דגן שבמחובר שנתייבש לגמרי ואינו צריך ליניקה וכו'. הא שכתב שני דברים ולא סגי באומרו לגמרי או באומרו ואין צריך ליניקה, נראה שיש פנים לומר שהדברים אמורים כפי גסיונותיהם שצריך ליניקה הגם דנתייבש לגמרי. ועוד י"ל דקמ"ל דצריך יובש כ"כ שאין להסתפק בו אולי עדיין צריך ליניקה. ולפ"ז אם מסופקים אם צריך ליניקה יש פנים לצדד להתיר דהו"ל כמו ספק ספיקא דשמא לא הגיעו המים לחטה ואת"ל הגיעו שמא עדיין צריך הוא ליניקה וצריך חיפוש בפוסקים.

סעיף ט' תבשיל שנתבשל ונמצא בו שעורים וכו'. ע' להרב משחא דרבנותא ז"ל בס"א שכתב בד"ה תשובה נ"ל פשוט שאין בו חשש חימוץ וכו'. ונ"ב ע' להרב בית יהודה ז"ל דף ק"ח שכתב משם רבו לאסור בבראקא הנמצאת עם החטים אבל לא הנמצאת עם האורז שמובדלת קצת בצורתה. גם המחב"ר באות ט' אסר מכת דברי הירושלמי דריש כלאים וכן קבלנו מרבנותינו לאסור במין הנמצא עם החטים שצורתו ארוכה כצורת זרע פשתן אבל המין הנמצא באורז שאורכו קצר רק עשב בעלמא הוא ואינו מחמיץ וכדברי הב"י הנו'. כן כתב מר זקני מוהרש"ך זצ"ל בנכח השלחן כתב יד. וזכרנו דאתנח ביה סימנא לפי זכרוננו משם החיד"א

ז"ל ולא מור"ם ז"ל מדלא הגיה ג"כ שם והיינו טעמא דכיון דמחובר ועומדים השבולים אין הזילוף אוסר וזוהי ראייה למ"ש הרב הנו' בתשובתו שם ע"ש. א"נ כמ"ש הרב הנו' בתשובה דהתבואה סגורה בקשים שאני ולכן אין הזילוף אוסר וכ"ש אי הוי הזילוף מיעוטא דמיעוטא כעין טל, ואין כאן מקום להאריך בזה כעת.

ב' שם בהגה. מותר להשהותן מכח ספק ספיקא וכו' אבל לאוכלן בפסח אסור ולא מהני ס"ס. ע' בדרכי משה אות א' דמבואר להדיא דהטעם דס"ל לאכילה לא מהני משום דחמץ בפסח במשהו אבל לענין בל יראה ובל ימצא דאינו במשהו מהני ס"ס ע"ש. וע' להרב ישיב משה ז"ל בסימן ע"ב שכתב דמור"ם בסימן זה בכמה מקומות מתיר בס"ס גם לאכילה אלא דבס"ב החמיר משום דאפשר להשהותו וכמ"ש האחרונים ואינו אלא חומרא בעלמא ע"ש. וכנראה דאשתמיט ליה דברי הד"מ ז"ל דמדבריו שם מבואר שאין הטעם כן אלא משום דחמץ בפסח אסור במשהו ולכן לא מהני ס"ס וכאמור. וע"ע להט"ז סק"ד ולהח"י ז"ל סק"ד ולהכה"ח גר"ו סק"ב שכתבו כדבריו, ולאחר המחילה רבה נראה דלא היה בידם דברי הד"מ. וע' להש"ד ז"ל בסימן ב' במערכת חמץ ומצה באות א' שהאריך בזה מהראשונים והאחרונים ולא זכרו ז"ל מדברי מור"ם בד"מ וכנ"ל. (א"ה גכדו. לא ראיתי זה בד"מ ואולי ראה זה בספרו תורת חטאת ונתחלף לו ואינו בידי כעת. ולענ"ד נראה דהפוסקים הנו"ל הבינו בכוונתו שנותן טעם למה מתיר להשהותן ואוסר לאוכלן והרי גם על השהייה עובר בבל יראה וב"י ולכן כתב הטעם דבאכילה במשהו אבל לעבור בב"י וב"י אינו במשהו וא"כ נבחור הרע במיעוטו. ולכן הוציאו מזה הרבנים הנו' דרך משום דאפשר להשהותו הוא דאסר באכילה אבל אם אי אפשר מותר גם באכילה. אבל אכתי קשה למה כתב מטעם דבמשהו ואמאי לא כתב משום דבכרת אבל אם השאירו אצלו אין איסור כרת. ועוד קשה מה שייך הטעם דבמשהו והרי אנתנו מדברים בדגן שנתחלחל ובודאי שהוא כמות גדולה ולא משהו. ונראה דכוונתו משום דהיתר ס"ס הוא מכח רוב ולכן שפיר שייך טעם דמשהו).

ג' דגן שבמחובר וכו' אם ירדו עליו גשמים. משמע מדברי מרן דבלא ירדו עליהם גשמים הגם דעמדו איזה זמן מחוברים אין לחוש להם. ואע"ג דק"ל דטל מחמיץ כמ"ש מרן ז"ל בסימן תס"ו ס"ה וגם ק"ל דטל לא מיעצר כדאיתא במסכת תענית דף ג' ע"ב, מ"מ כיון דהטל דבר מועט והחטים מחוברים אין לחוש וכמ"ש הכה"ח ז"ל בסימן תס"ו אות מ"ו לחלק בכך בשם הרב המגיה בספר בית אהרן והש"ד מערכת חו"מ סימן יו"ד אות י"ד והמאמ"ר סימן תס"ז אות ז' ע"ש. ועוד י"ל דמ"ש טל לא מיעצר ר"ל שאי אפשר לעצרו כמו הגשמים שנעצרו ע"י אליהו אבל טל אינו געצר. ומה

י) תרנגולת מבושלת שנמצא בה בפסח חטה מבוקעת מותר למוכרה לאינו יהודי שאינה נמכרת יותר ביוקר בשביל החטה שנמצאת בתוכה. הגה ובמדינות אלו נוהגין לשרוף הכל. ואם נמצאת ביום שמיני של פסח מותר להשהותה עד אחר הפסח.

באר משה

אבל קשה דהרי עיקר טעמו משום דאינה נמכרת ביוקר מפני זה וא"כ אפילו אם יש ממשות המשהו אין כאן תוספת הנאה בשביל החמץ. וסבור הייתי לומר דבסימן תמ"ז כיון דמיירי דהחמץ נתערב במינו או שלא במינו ואינו גיכר ולכן הקונה בשביל כלו הוא גותן דמים ואין כאן דאי שלא יוסיף בשביל זה, אבל הכא דהחטה גיכרת ולכן אין הקונה מקפיד אם יש בתרנגולת חטה או לא ואין כאן שום הנאה, והפ"ח ז"ל חילק בזה דבסימן תמ"ז מיירי באופן שמוסיף תת כח במכר ביוקר בשביל החמץ כגון דאינו משהו גמור אלא דפחות משישים קרי ליה משהו. (א"ה נכדו. וכע"ז איתא במסכת ביצה דף ט"ז ע"ב דכל שהוא דאית ביה כזית ופירש"י ז"ל שם דלגבי ככר שלם חשיב כל שהוא ע"ש. ה"נ לגבי ההיתר דיתר עליו ששים פעם חשיב כל שהוא.) א"כ דהמשהו השביח אותה להמכר ביוקר באיזה אופן שיהיה (נראה כוונתו דמתב"ל או שנותן חשיבות בטעם). והגם כי שני חילוקים אלו נראים פשטיים וברורים מ"מ קשה חזא דאיך מרן ז"ל קרי ליה משהו דמשהו משמע משהו ומש"כ א"כ א"א לומר דמשהו ממש משביח ואיך מרן ז"ל אינו מזכיר תנאי זה כיון דהמציאות הוא רחוק לומר דאתרמי בכה"ג דמשביח. ועמ"ש מר זקני ז"ל וגדפסו דבריו בסוף ספר מו"ר ילדי יוסף ע"ש.

ג) בהגה. ובמדינות אלו נהגו לשרוף הכל. וכן מנהגינו פה אי גרבה יע"א אפילו בתבשיל של אורז שנמצא בו חטה מבוקעת שיש צדדים עוד להקל. כן כתב מר זקני מהרש"ך ז"ל הובאו דבריו בסוף ספר ילדי יוסף ע"ש. והגם דלהלכה לפי הנראה אין איסור בהנאה מ"מ למעשה קבלנו דקדמונינו נהגו בעיר הזאת כמור"ם ז"ל לאסור אף בתבשיל של אורז במשהו ואפילו בהנאה ע"ש.

ד) תרי משהו. נראה דדעת רבני האחרונים לאסור וע' למר זקני מהרש"ך ז"ל הובאו דבריו בסוף ספר ילדי יוסף גר"ו וכנראה דכן דעתו ז"ל שסיים ולענין עיקר הדין כתב הח"י בשם הש"ך שנתפשטה ההוראה שאפילו תרי משהו אוסרים וכ"כ בנקה"כ וז"ל, שאלו לכמה רבנן קשישאי וכו' וכלם אסרו פה אחד וכו' ודלא כהט"ז וכו' עכ"ל ע"ש.

סימן תס"ח

סעיף ב' אבל מתקן הוא כליו ליו"ט. הרואה יראה למרן בב"י שכתב להשוות דעת המרדכי עם הרב אבי העזרי ז"ל וז"ל, ונראה דלא פליג ע"ד אבי העזרי דמתקן וכו' לאו תופר ממש אלא תיקון בעלמא דלאו מלאכה גמורה היא ע"כ. ולכן מוסיף מור"ם ז"ל בש"ע והיא מלאכה גמורה לתפור בגדים ממש ור"ל דאפילו לעצמו אסור כשהיא מלאכה גמורה לתפור בגדים ממש ושם שקיל וטרי על דבריו הברכ"י ז"ל משם הרב שמש צדקה ע"ש. אח"כ ראיתי מ"ש השכנה"ג בהגהת הב"י אות ב' דגם הב"ח דעתו כמון ז"ל ע"ש. וע' להרב חקרי לב ז"ל שהאריך בזה ולבסוף הסכים להתיר שלא

ז"ל שם הגדולה מירב ושם הקטנה מיכל דאותה הגדולה דהיינו הארוכה כורע פשתן מירב שרבו עליה ר"ל שיש בה מחלוקת הפוסקים, והקטנה שאורכה קצר מיכל דהיינו מותר לאוכלה. [ע' שואל ונשאל ח"ב א"ח סימן ט' ובח"ג סימן ס"ו, מא"ח].

ב) בהגה. ואין המנהג כן אלא אוסרים הכל במשהו וכו'. כתב מר זקני מהרש"ך ז"ל וגדפסו דבריו בסוף ספר מו"ר ילדי יוסף דקדמונינו נהגו בעיר הזאת אי גרבה יע"א כמור"ם ז"ל לאסור הכל במשהו ואף בהנאה. מיהו אם עדיין קשים הם מורי זלה"ה היה מורה להתיר כדעת האחרונים ז"ל ע"ש. ובכה"ג לענ"ד נראה דגם מור"ם ז"ל לא היה אוסר שהרי דבריו קאי על דברי מרן ז"ל ומרן ז"ל מיירי בנתבקעו ממש וע"ז כתב מור"ם דאוסרים הכל במשהו אפילו לא נתבקעו משמע דגתרככו מיהא אלא שלא נתבקעו. ועוד דאי איתא דאוסר גם בקשים עדיפא הי"ל להשמיענו זאת דגם בכה"ג דקשים אוסרים. ועוד שאין שום טעם וסברא לחוש בקשים. ומה שהוצרך מר זקני וצ"ל לומר כדעת האחרונים אע"ג דמור"ם גמי מתיר נ"ל דכוונתו דשם בא הדבר מפורש כנ"ו בדעת מור"ם ז"ל. וע' להרב באר היטב ז"ל בס"ק ח"י בשם הב"ח והט"ז והח"י. וע' להרב בית דוד ז"ל סימן רע"א ולהרב זל"א ז"ל (וכ"כ הכה"ח ז"ל אות ק"ה משם הט"ז והמ"א והח"י והא"ר ועוד אבל אם נתרככה דינה כבקועה לדעת מרן ז"ל ע"ש). ואין כאן מקום להאריך כעת ודו"ק.

סעיף י"ד תרנגולת מבושלת שנמצא בה בפסח חטה מבוקעת מותר למוכרה וכו'. ע' למרן ז"ל בסימן תמ"ז ס"א שכתב חמץ בפסח אוסר וכו' במשהו ואפילו בהנאה. וע' להפ"ח ז"ל ולהמ"מ ולהרב מטה יהודה ז"ל. ולפי חילוקים אלו נראה פשוט דה"ה אם נמצאת חטה בתבשיל בשר או בתבשיל אורז דמותר למוכרו ועדיף טפי בתבשיל של אורז להתיר מטעם אחר שבוכרוני שכתבו משם רבו של מהרש"ץ ומהרש"ק ז"ל שהתירו אף באכילה מאחר שאין גותנין אותו לקדרה עד שירתיחו המים יפה יפה והביאו המחב"ר ז"ל וכ"כ הרדב"ז דפוס ויניציא סימן רמ"ב וע' להעה"ש ז"ל וא"כ ליכא חשש חימוץ. והגם שלא נשמע מעולם בעירנו זאת להתיר באכילה מ"מ דיינו לאוסרו באכילה אבל בהנאה לפי הנראה אין לאסור וזה להלכה דוקא אבל למעשה קבלנו דקדמונינו ז"ל נהגו בעירנו זאת כמור"ם ז"ל לאסור אף בשל אורז במשהו ואפילו בהנאה וכן בדין גטל"פ וכן בחטים שלא נתבקעו.

ב) חטה מבוקעת מותר למוכרה לאינו יהודי וכו'. ק"ל דהרי פסק בסימן תמ"ז ס"א דחמץ בפסח אוסר תערובתו בין מינו בין שלא במינו במשהו אפילו בהנאה ע"ש ומשהו ודאי אינו מוסיף כלל למוכרה ביוקר. ונ"ל דשאני הא דהכא דאין כאן גוף האיסור אלא פליטתו דגוף החטה מסירים אותה אבל בסימן תמ"ז מיירי דהמשהו של החמץ נתערב ואינו גיכר.

סימן תס"ח

שלא לעשות מלאכה בערב פסח אחר חצות

ב' במה דברים אמורים כשעושה מלאכה להשתכר (או בחנם והוא מלאכה גמורה לתפור בגדים ממש) אבל מתקן הוא כליו ליו"ט, וכן מי שכותב ספרים לעצמו דרך לימודו מותר.

סימן ת"ע

שהבכורים מתעניין בערב פסח, ובו ג' סעיפים

א' הבכורות מתעניין בערב פסח בין בכור מאב בין בכור מאם, ויש מי שאומר שאפילו נקבה בכורה מתענה. ואין המנהג כן.

ב' אם חל ערב פסח בשבת יש אומרים שמתענים הבכורות ביום חמישי ויש אומרים שאינם מתענים כלל. הגה אבל יש לנהוג כסברא הראשונה ונוהגין כשהאב בכור האם מתענה תחת בנה הבכור כשעדיין קטן, ואם אין האב בכור הוא מתענה בעד בנו עד שיגדל.

ג' האיסטניס מתענה כדי יאכל מצה לתיאבון.

באר משה

קולא היא. וכן כתבתי במקום אחר דאסורות להחמיר ואם רוצות להחמיר על עצמם יתענו אח"כ באיזה יום אחר בהיותן ברשות עצמן. ושמעתי שידי"ן הרמ"ה גר"ו הורה שלא תתענה המעוברת והמניקה בעד בתה ויתענה האב בעדה. וכן ראיתי להרב כף החיים ז"ל בס"ק טו"ב בשם הו"כ"ל דנהגו במקומם שהבכורה מתענה ומעוברות ומניקות מקילין ע"ש. ופה שלא גודע המנהג יש להסתפק אם צריכה התרה לכן נראה לענ"ד דתלוה יום זה ותפרעהו ביום אחר כשאינה מעוברת ומניקה ובכ"ה ג' א"ץ התרה. וזכרני שכ"כ הרב בית דוד ז"ל ע"ש ובלא זה נראה דצריכה התרה. (א"ה נכדו. ולפ"ז נראה שיאמרו לה שני דרכים אלו היא תבחר אם תעשה התרה או תדחה אותו, שיש נשים שקשה עליהם התרה ויש שאינם רוצות שיהיה גדר עליהן לזמן ארוך). ואופן ההחרטה נראה דמתחרטת על מה שנהגה להתענות ולא אמרה בלא גדר שהרי לדינא אינה חייבת להתענות ורק מצד מנהג הו"ל כדברים שנהגו בהם איסור וכיוצא. ויש פנים לצדד דאין צריך התרה וגם לא ללוות ולעת הפנאי אחזור על זה.

סעיף ב' ויש אומרים שמתענים הבכורות ביום חמישי. וכן נוהגים פה אי גרבה יע"א להחמיר ולהתענות ביום חמישי גם דלפי הכלל י"א וי"א הלכה כ"א בתרא וכ"כ מור"ם ז"ל שיש לנהוג כסברא ראשונה. ומ"מ אם אלו שנהגו כן הוא מצד שחשבו שחייבים כן מן הדין נראה דיכולים לעשות התרה, ואם עדיין לא התחילו נראה דא"ץ התרה ויש לעיין עוד בלא גדר בזה.

ב' בהגה ונוהגים כשהאב בכור האם מתענה וכו'. וכן מנהגנו פה אי גרבה שמתענה האב בעד בנו הקטן ואם האב בכור מתענה האם, ובנקבה שמעתי שמתענה האם ואין נראה כן מדברי מור"ם ז"ל אלא דעל הנקבה אין חיוב על האם להתענות וגם אין לאב להתענות והטעם נ"ל משום דהוי תרי חומרי בהדדי ומ"מ כיון דנהוג נהוג.

ואם יש סעודת ברית מילה כתב הפר"ח בשם מהר"ש הלוי ז"ל שיכולים הבכורות לבטל תעניתם מפני זה ע"ש. ור"ל

כדעת מרן ז"ל הנראה לענ"ד כתבתי. וכן שמעתי מפי רבותי הרב רבי נסים הכהן (הרב המחבר ספר מעשה נסים) ואחיו הרב רבי רחמים הכהן (הרב המחבר שערי רחמים שבספר כרם חמדה) ז"ל שהיו מורים כפירוש מרן ז"ל בב"י בלתי שום פקפוק. כן כתב מר זקני מוהרש"ד ז"ל בנכת השלחן כתב יד. וכן מדוקדק לענ"ד לשון מרן ז"ל בש"ע דגבי ההשתכרות נקיט מלאכה וגבי עצמו נקיט מתקן ואם איתא דלעצמו מותר גם מלאכה גמורה הי"ל לומר אבל עושה הוא כליו ליו"ט. וכן יש לדקדק מאומרו כליו דמשמע שהם כבר הם כליו ורוצה רק לתקן אותם, דאי איתא דתופר אותם ממש א"כ אין שם כלי עליהם רק אחרי שעושה אותם כנ"ל.

ב' וכן מי שכותב ספרים לעצמו דרך לימודו מותר. בידידי הוה עובדא שאדם אחד משכן אצלי שעון בערב פסח אחר חצות ואמר לי שאם עד סוף ניסן לא הבאתי לך המעות תהיה שלך, ובאותה שעה עלה בדעתי שמא אסור לעשות כך שהרי זה בערב פסח אחר חצות וער"פ אחר חצות אסור במלאכה דהוי מקח וממכר, אך חשבתי דכיון שהשעון עוזר לי לזמנים בתלמוד תורה הוי מצוה ומותר. (א"ה נכדו. גם מה שממשכן לו היא עצמה מצוה דבודאי הוא צריך לכסף להוצאת החג דבלא זה לא היה מסירה מכיסו בחג. ועוד נראה כיון דהשתא לא מוכר לו ואפילו אם נמכרת לו לא נגמר המכר רק בסוף ניסן שהוא חול ואינו אסור במשא ומתן). ואח"כ שמעתי דזה דומה לפרקמטיא. ועכ"פ סוף סוף הפסדתי הרביע מהקרן. (א"ה נכדו. ע' להכה"ח ז"ל אות ד' שכתב משם השכנה"ג דמעולם לא שמענו שעושו למי שעשה סחורה באקראי וכ"ש בצנעא ע"ש. ובלא"ה נראה דאין בזה שום חשש מהטעמים שנתבארו לעיל).

סימן ת"ע

סעיף א' בהגה ואין המנהג כן. ופה אי גרבה יע"א המנהג פשוט שמתענים גם הנקבות. ונ"ל פשוט דעוברות ומניקות אסורות להחמיר על עצמן להתענות דחומרא דאתיא לידי

סימן תפ"ט

סדר תפלת ליל שני של פסח וספירת העומר

א' בליל שני אחר תפלת ערבית מתחילין לספור העומר ואם שכח לספור בתחלת הלילה הולך וסופר כל הלילה, ומצוה על כל אחד לספור לעצמו. וצריך לספור מעומד ולברך תחלה וסופר הימים והשבועות. כיצד ביום הראשון אומר היום יום אחד (בעומר) עד שמגיע לשבעה ימים ואז יאמר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד (בעומר) וביום שמיני יאמר היום שמונה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד (בעומר) וכן עד שיגיע לארבעה עשר ימים שהם שבוע אחד ויום אחד (בעומר) ועל דרך זה מונה והולך עד מ"ט יום.

ב' אם טעו ביום המעונן וברכו על ספירת העומר חוזרים לספור כשתחשך והמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים וכן ראוי לעשות.
ג' אסור לאכול חדש אף בזמן הזה בין לחם בין קלי בין כרמל עד תחלת ליל י"ח בניסן ובארץ ישראל עד תחלת ליל י"ז בניסן.

באר משה

בברכה. ופשוט דבריו משמע דלדינא אם יאמר לו כך וכך אינו יכול למנות בברכה ובלי ספק דאין דרך השואל לשאול רק על יומי ולא על שבועי וכן המשיב אינו עונה רק על היומי ולא על השבועי דמיומי יכול לדעת השבועי, ואם איתא דס"ל כדעת הפר"ח ומהר"ש הלוי דצריך לחזור ולספור בברכה א"כ היה יכול המשיב לחזור ולספור בברכה א"ו דס"ל שיצא בדיעבד. וא"כ בג"ד יספור בשאר ימים בברכה.

סעיף ב' והמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים וכו'. אם התפללו ערבית של שבת מבעוד יום אם יכולים לספור את העומר או בברכה, דעת הגמ"ג בשם יש מתירין שיכולים לספור והב"ח כתב דלא קי"ל הכי הביא דבריהם הרב בית עובד ז"ל ע"ש. וגראה לענ"ד דזה תלוי בפלוגתא אם תפלת ערבית משה לילה ע"י להרב ערך השלחן ז"ל כאן באות ט' ובסימן תרנ"ח אות ד' ע"ש.

סעיף י"ד אסור לאכול חדש וכו'. ולענין הסחורה בחדש ע' מה שכתבתי בשואל ונשאל (חלק ח"ג סימן רל"ב ובחלק ז' סימן רי"ט, מא"ח) וראיתי להרב חכמת אדם ז"ל בכלל ס"ט אות א' בבית אדם אות א' שכתב בפשיטות דמעשים בכל יום שמוכרים חדש ומעולם לא שמענו פוצה פה על זה וכו' ע"ש. מבואר בדבריו דפשיט"ל להתיר להסתחר בו וכן המנהג פשוט אצלם. וכן מוכח ג"כ מסתמיות דברי הפוסקים ולא מצאתי כעת מי שדיבר בזה.

סימן ת"ץ

סעיף ט' שבת שחל בחול המועד וכו'. ואם שכח והתפלל של יום טוב ולא הזכיר שבת כלל נראה לענ"ד דחזור ומתפלל תפלת שבת וכן ראיתי להרב כף החיים ז"ל שכן כתב וכן יש ללמוד מדברי החיד"א ז"ל במחזיק ברכה ע"ש. (א"ה נכדו. ונראה דכשחזור אומר ג"כ יעלה ויבא דאע"ג דכבר הזכיר המועד בתפלה הקודמת שטעה בה כיון ששינה ממטבע שטבעו חכמים לא יצא י"ח וצריך להזכיר המועד בויעלה ויבא, ויש להוכיח זה מדברי מור"ם ז"ל בסימן תפ"ז ס"ג שכתב ואם אמר אתה בחרתנו והזכיר בו שבת אפ"ה צריך לחזור ולהזכיר

דאפילו שהם אינם בעלי ברית אלא שהולכים לברית לסעודה כדי שלא להתענות שפיר דמי. גם משמע דא"ץ לפרוע יום אחר אחרי החג. וביום שיש תפלין שנעשה הבן בר מצוה בו ביום או סיום מסכתא רשום בזכרוננו שנהגו פה אי ג'רבה שלא להתענות הבכורות, ונוהגים להוליכו לבר מצוה מבית הכנסת לביתו בשמחה ובשירים ושם אוכלים איזה מגדנות איש כמתנת ידו. אך לענ"ד אם אין שם סעודת מצוה ממש רק מגדנות אינו נחשב כלל בתור סעודת מצוה ואין להם לאכול בה.

סימן תפ"ט

סעיף א' וסופר הימים והשבועות. יש להסתפק אם ספר שבועות בלתי ימים או ספר שבועות עם פרטות הימים שנשארו למשל, בליל י"ד ספר היום שני שבועות, או בליל ט"ו אייר אמר היום שני שבועות ויום אחד ולא ספר כל הלילה ולא ביום המחורת אם נחשבת לו ספירה וסופר בשאר ימים בברכה או נחשב כאלו לא ספר כלל וסופר בשאר ימים בלא ברכה? הגה הרב באר היטב ז"ל בסק"ו כתב דאם ספר יומי בלי שבועי או שבועי בלא יומי להפר"ח ולמהר"ש הלוי ז"ל צריך לחזור ולספור בברכה ולהכנה"ג והמג"א והח"י יצא בדיעבד. (א"ה נכדו. ר"ל ולפ"ו בג"ד לדעת הפר"ח ומהר"ש הלוי כאלו לא ספר כלל וא"כ יספור בשאר ימים בלא ברכה כיון דלא נזכר או דלא ידע שצריך לחזור ולספור בברכה, ולדעת הכנה"ג והמג"א והח"י דיצא בדיעבד. א"כ בג"ד יספור בשאר ימים בברכה). ולכן ג"ל שיספור בלא ברכה דברכות אינם מעכבות ע"ש. ובג"ד נראה לענ"ד דבשאר ימים ימנה בברכה דכיון שיש פלוגתא בזה הו"ל כאלו הוא מסופק אם מנה או לא שכתב מרן ז"ל בס"ו דמברך. וכן יש ללמוד ממ"ש הרב בית עובד ז"ל באות כ"ב בשם המחבר"ר ז"ל בנדונו ע"ש. שו"ר להרב כף החיים ז"ל אות כ"ב שכתב בשם הגה"ש בגדון זה עצמו שימנה בברכה מטעם זה ע"ש. ועוד נראה לענ"ד דבעיקר מאי דפליגי אם מנה יומי בלא שבועי או מנה שבועי בלא יומי נראה דלדעת מרן שכתב בס"ד שאם יאמר לו היום כך וכך אינו יכול לחזור ולמנות

סימן ת"ץ

ט' שבת שחל בחול המועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו של שבת ואומר יעלה ויבא בעבודה, ובמוסף אומר סדר מוסף יום חול המועד אלא שמזכיר של שבת ואומר ותתן לנו את יום וכו'. הגה ואין מזכירין בברכת ההפטרה לפסח לא באמצע ולא בחתימה.

סימן תצ"ד

סדר תפלת חג השבועות

ג' אסור להתענות במוצאי חג השבועות. הגה ואין אומרים תחנון מתחילת ר"ח סיון עד ח' בו דהיינו אחר אסרו חג וכו'.

באר משה

חג בערב שבת ובאו לשאול אותו הספרים אם מותרים הם לגלח לאחרים ואסר להם הרב הגו' מצד המנהג ע"כ. וא"כ צריך לומר דידע שהמנהג כשהונהג הונהג לאסור גם בכה"ג. אי נמי גם אם נימא דנהגו סתם מכל מקום דעת הרב הגו' דכיון דהר"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אין לחלק להקל בזה אם יהיה ערב שבת יש לאסור. וע' מה שכתבתי בספרי הקטן **שואל ונשאל** [חלק ז' סימן ל"ב] וכן כתבתי בליקוטי דיני שבועות הנדפסים ממני בספר הרב בכור יעקב ז"ל.

ובשנת התרפ"ז חל יום אסרו חג שבועות ביום רביעי והיה היום הקודם לחג הישמעאלים והורו הבית דין הי"ו שמותר אסרו חג זה במשא ומתן שלא כשאר ימי אסרו חג ודימו זה לחול המועד שכתב מרן ז"ל בסימן תקל"ט ס"ה דבירידים יש להתיר לשאת ולתת בחול המועד. וכ"כ הרב בית דוד ז"ל בסימן ש"ז דמטעם זה התיר מהריק"ו בנדונו בחול המועד מטעם זה.

אך לבעלי מלאכות כגון התופרים ומתקני נעלים וכיוצא בזה אסרו להם לעשות במלאכה ומותר רק למכור או לקבל עבודות מיד הגוי ולעשותם אח"כ אבל לא לעשות במלאכה ביום אסרו חג דלא מצאנו שהתירו בחול המועד רק לשאת ולתת בימי היריד ולא לעשות במלאכה. ובודאי דמסתברא שיש לחלק הרבה בין מלאכה למשא ומתן דמניעת הריחוק של המשא והמתן ביום היריד להיותו מרובה יש פנים לחשבו כדבר האבד אבל הריחוק הבא ממלאכה של יום היריד אינו כל כך מרובה על ידי היריד כדי שיהיה בתור דבר האבד. ועוד דהמלאכה היא עבודת הגוף ולא כן המשא ומתן שאיננו עבודת הגוף שהרי המלאכה אסורה בשבת ויו"ט מדאורייתא והמשא ומתן אינו אסור רק מדברבנן לפי הרשום בזכרוננו כעת שמא יכתוב. אך אם אחרי החיפוש בפוסקים ימצא דהתירו בחול המועד גם במלאכה ביריד יש להתיר ג"כ באסרו חג שבועות דלא עדיף מחול המועד ומסתמא כמו חול המועד תיקון וככה נהגו ולא יותר מחול המועד. [ע' ברית כהונה ח"ג הנדפס בספר ברית משה מערכת א' אות ח' שכתב מהר"ר המחבר זצ"ל כנו' ועל זה כתב הגאון מוהרש"מ זצוק"ל בהגה וזה לשונו, אבל מהרח"ך ז"ל בתורת המנהגים בסוף ספרו זכרי כהונה כתב שהורו בית דין להתיר לישראל להתעסק

ביעלה ויבא מיהו אם לא הזכירו ביעלה ויבא א"ץ לחזור ע"ש). אך אם אירע שהזכיר של שבת נראה מדברי מרן ז"ל שאינו חוזר.

ב' בהגה ואין מזכירין בברכת ההפטרה וכו'. נראה דלא שנא חול המועד של פסח לא שנא חול המועד של סוכות אין מזכירין בברכת ההפטרה של יו"ט לא באמצע ולא בחתימה כמו שכן מתבאר מדברי האחרונים שזכר הרב כף החיים ז"ל ע"ש.

סימן תצ"ד

סעיף ג' אסור להתענות במוצאי חג השבועות. משמע אבל במלאכה שרי מדלא קתני לה דאסור וכ"כ הרב מגן אברהם ז"ל סק"ג בשם הש"ג בהגמ"ר פ"ב דשבת ע"ש. אך כל זה הוא מדינא אבל פה אי גירבה יע"א הוא מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה באסרו חג של שבועות והוא כמו חול המועד. ובימים שעברו היה היום הזה ידוע גם כן לשמחה בבשר צלי ויין וכיוצא בזה, ורק בעונות הרבים בזמן הזה לרוב יוקר השערים לא כל אדם זוכה ויש לו יכולת לזה ומי שעדיין יש לו יכולת לזה עדיין הוא מתנהג כמלפנים לאכול ולשמוח בהם בבשר צלי ויין. וכיון דנהגו בו איסור במלאכה מנהגא הוי ואסור לבטלו דהר"ל כדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור דאסור להתירם. וכן כתב מהרש"ש ז"ל בתורת חיים ח"ג סימן ח' דאם יש מנהג קבוע בשום מקום שלא לעשות מלאכה במוצאי חג השבועות הולכים אחר מנהגם ודברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם. והכי אמרינן בירושלמי הגי גשי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא הוא. וכתב על זה הרב שבולי חלקט ז"ל מכאן יש להוכיח דכיון דנהגו בו איסור אין להם לבטל מנהגם דהר"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור וכו', ועל דרך זה כתב הטור גבי חנוכה וכו' ע"ש. ופה אי גירבה יע"א הוא מנהג קבוע מדור דור להתבטל ממלאכה וממשא ומתן ביום אסרו חג של שבועות כחול המועד. וע' להרב בכור יעקב ז"ל דרש ח' ומה שכתבתי בענייני שם בדינים אות י"ז.

ושמעתי מהזקן הישיש **רבי אברהם עידאן** ג"ע שבזמן הרב מוהרש"ך ז"ל המחבר ספר ברכת ה' ועוד, חל אסור

סימן תצ"ח

דיני שחיטה ביום טוב

(א) **בהמה מסוכנת שירא שמא תמות והוא אכל כבר ואין צריך לה אסור לשחטה אלא א"כ יש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית עלי מבעוד יום ואפילו אין שהות לנתחה ולבדקה תחלה. וכשיש שהות ביום ושחטה אינו נוטל עורה אלא א"כ שייר ממנו אבר אחד ומביאו עמו.**

(ב) **השוחרט בהמה ביו"ט אינו רשאי לתלוש הצמר לעשות מקום לסכין אלא מפנהו בידו ומושכו אילך ואילך ואם נתלש נתלש.**

באר משה

אבל אסור אפ"ה משום שמחת יו"ט שרי וכמ"ש התוס' שם בד"ה וא"ץ א"כ בני"ד במי משום שמחת יו"ט היה לנו להתיר וכמו שהקשה הפר"ח ז"ל ע"ש. ויש להתיישב עוד לעת הפנאי בעה"ו.

גם מה שהביא שם משם הרב טל אורות ז"ל בדמ"ה שתמה ג"כ על רבינו ז"ל דכיון דאית ליה לרבינו ז"ל דכל מלאכה שאינו מתכוין מותר למה אסור למרוט הנוצות ביו"ט שהרי כתב בפ"א מהלכות פרה אדומה הלכה ג' היו לה שתי שערות עיקרן מאדימות וראשן משחיר גוון במספרים את ראשן המשחיר ואינו חושש משום גוון בקדשים שאין כוונתו לגוון וכו' וא"כ ה"נ ביו"ט אין כוונתו לגוון הכנף אלא לעשות מקום לשחוט וכו' והניח בצ"ע. והרב ישא איש ז"ל תרץ משום דתלישת הנוצות לא אפשר אלא במתכוין ולכן אסר לתלוש ביו"ט אבל פרה אדומה י"ל שאני פרה אדומה דלא שכיחא כדמשני הש"ס ע"ש. ואם כוין למ"ש הר"ש ז"ל סוף פ"ב דפרה אפריו"ן, אך להרמב"ם דיהיב טעמא שאינו מתכוין עדיין קשה קושית הרב טל אורות ז"ל, אך לענ"ד ל"ק קושית הט"א דגיוה בקדשים של בדק הבית דרבנן ואם לא מתכוין שרי אבל גוון ביו"ט דאורייתא ולכן לא שאני לך דעכ"פ עושה מלאכה הוא. (א"ה נכדו. לענ"ד אפ"ל דגבי פרת אדומה כיון שאינו גוון מעיקרה רק חותך ראשן המשחיר אין דרך גיוה בכך ומותר אבל מריטת נוצות מורט מעיקרן ולכן אסור. ואפשר דמטעם זה בבהמה התיר לתלוש הצמר משום שאינו מסירו אלא משאירו מסובך כשאר הצמר כמבואר שם, משום דאין דרך גיוה בכך דדרך הגוון להסירו מעל הבהמה לגמרי ולכן הכא כיון דמשאירו מסובך בצמר מותר וכן בפרה אדומה כיון שאינו גוון מעיקרו מותר).

ומ"ש הרב ישא איש ז"ל לתת טעם לדעת הרמב"ם ז"ל שאסר תלישת נוצות משום דחיישינן שמא ימלך ויחזור בו מלשחוט לאחר שיתלוש ונמצא שחילל יו"ט למפרע במלאכה דאורייתא וכו' ע"ש, אי אפשר לומר כן בדעת הרא"ש ומרן ושאר פוסקים שהזכירו קושית הרמב"ם ז"ל דמאי שנא קודם שחיטה מאחרי זה ואי איתא לטעמא דהמלכה תו ל"ק"מ ופשוט. (א"ה נכדו. ובאמת טעמא בעי דאמאי לא נימא להאי טעמא דחיישינן לאמלוכי ותתיישב קושית הרמב"ם ז"ל ולמה כלם נידי מטעם זה. ונראה משום דאמרינן במסכת ביצה דף י"ד ע"א על מחלוקת ב"ש וב"ה אמר רחב"א מחלוקת בבריכה ראשונה דב"ש אמרי דחיישינן שמא אתי לאמלוכי וב"ה סברי לא גורינו, אבל בבריכה שניה דברי

במלאכה ובמשא ומתן עם הגוים, ע"ש הטעם. עכ"ד ז"ל. ושוב יצא ספרו שואל וגשאל ח"ז סימן ל"ד ושם פסק להתיר מא"ח].

סימן תצ"ח

סעיף ו' בהמה מסוכנת וכו'. אבל השוחט בריאה אם באמת צריך לו הבשר ביו"ט אפילו כזית מותר בין קודם הסעודה בין אחרי הסעודה, ואם אינו צריך באמת אפילו לכזית בין קודם הסעודה בין לאחר הסעודה אסור לשחוט ולא מהגי מה שיאכל ממנה. הרב ערך השלחן ז"ל סימן תק"ג והרב זרע אמת ז"ל סימן ע"ש.

סעיף י"ב אינו רשאי לתלוש הצמר וכו'. עי' להרב ישא איש ז"ל בסימן ו' בד"ה אמנם לכאורה וכו' שכתב משם הרב השואל וז"ל, יש לצדד דעד כאן לא אסרי הני רבואתא אלא במתכוין אבל באינו מתכוין מותר וכמו שהוכיח הלח"מ ז"ל שכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל והוא שהקשה דלמה אסר רבינו תלישת הנוצות ביו"ט וכו' ונראה משום דלשמואל וכו' עש"ב. ונראה דאין כוונת הלח"מ ז"ל להתיר ח"ו למי שלא כוין מלאכתו כיון דקעביד מלאכה בידים ופסיק רישיה הוא. רק למי שמפנה אילך ואילך ועי"ז נתלש וכמ"ש הפר"ח ז"ל דבכי הא לכ"ע שרי (והוא כפסק מרן ז"ל).

גם מה שכתב אבל אחרי העיון יראה דחילוק הלח"מ ז"ל לא יתכן כלל והקושיא מעיקרא ליתא, חדא דהא מריטות הנוצות אי אפשר אלא במתכוין וכמ"ש הרב מעדני יו"ט והרב מחצית השקל יע"ש בדברי קדשו וכו' ע"ש. וג"ל דלא כתב כן רק שאין בו תועלת אם מפנה ומ"מ דברי הלח"מ ז"ל שפיר קיימי כיון דמ"מ הרמב"ם קאסר רק במתכוין ולא במפנה בלבד.

גם מה שכתב הרב ז"ל שם לתמוה על הלח"מ ז"ל שכתב דמה שלא התיר רבינו בעוף משום מלאכה שאינה צריכה לגופא וכו' ע"ש דדבריו תמוהים דהא אית ליה לרבינו דמלאכה שאינה צריכה לגופא חייב עליה כמ"ש בהלכות שבת פ"א הלכה ז' וכו' ע"ש, ל"ק דהלח"מ ז"ל ק"ל על הרמב"ם ז"ל בהלכות יו"ט פרק ה' הלכה י"א שכתב דביו"ט דאית ליה דקר נעוץ שרי משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופא כדאיתא שם ע"ש. מיהו י"ל לקושית הלח"מ ז"ל דשאני התם דמקלקל הוא וכמו דאיתא במסכת שבת דף ע"ג דאפילו לריה"ו דמלאכה שאינה צריכה לגופא חייב הכא פטור. אך נראה דשפיר קא מקשה הלח"מ ז"ל והוא דכיון דגם דפטור

סימן תק"ב

דיני האש ביום טוב

א' אין מוציאין אש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן המים ואין עושין פחמים ואין נופחין במפוח אלא בשפופרת.

סימן תקי"ג

דין ביצה שנולדה ביום טוב

ה' אם נולדה ביום טוב ראשון מותרת ביו"ט שני בשני ימים טובים של גליות אבל בשני ימים טובים של ראש השנה וכן בשבת ויום טוב הסמוכים זה לזה נולדה בזה אסורה בזה. הגה ואם יום טוב ביום א' ב' ונולדה בשבת שלפניהם מותר ביום שני של גליות.

סימן תקי"ד

שלא לכבות ביום טוב

ב' להטות הנר כדי להרחיק השמן מן הפתילה חשיב כיבוי ואסור. וכן אסור ליקח פתילה מנר הדלוק אפילו ליתנה בנר אחר שהרי כשמוציאה מיד הוא מכבה אותה.

באר משה

אותו על שלהבת או על גחלת כדי להדליקה, וכן כתב הרב כף החיים ז"ל באות ר' ע"ש.

סימן תקי"ה

סעיף ה' וכן בשבת ויר"ט הסמוכים זה לזה נולדה בזה אסורה בזה. מרן ז"ל סתם וקיצר במובן דלא שנא יו"ט ראשון הסמוך לשבת לא שנא יו"ט שני הסמוך לשבת ואסורה, ודוקא נולדה ביו"ט ראשון מותרת ביו"ט שני של גליות וזולת ראש השנה משום דממה נפשך מותרת ביו"ט שני משום דספיקא דיומא הוא לא כן ביר"ט שני שאחר השבת (וכן ביו"ט שני שלפני השבת והיינו בחג שבועות דלפעמים חל ביום ששי) דל"ש מג"פ דמ"מ אסורה מן הספק. וכן מבואר בב"י להדיא וכן מדוקדק מלשון מור"ם שלא התיר רק אם נולדה בשבת ואחריו יו"ט א' ויר"ט שני דאז מותרת ביום שני משמע אבל אם יו"ט ראשון חל בשבת אסורה ופשוט. (א"ה נכדו. לכאורה דיוק זה יכול לדייק אותו גם מדברי מרן ז"ל שלא התיר רק אם נולדה ביו"ט ראשון דאז מותרת ביו"ט שני של גליות דאז יש להתיר ממנ"פ אבל אם יו"ט ראשון חל בשבת דל"ש ממנ"פ אסור. וגראה הא דלא דייק הכי מדברי מרן ז"ל אע"ג דזה עדיפא דאנן בתריה דמרן גרידן היינו משום דילד"ח דכיון דעד השתא לא איירי כלל בשבת רק ביו"ט לא כתב זה. ועוד י"ל דכיון דכתב דכן מבואר בב"י לא הוצרך לדייק זה מדברי מרן כיון דכבר מבואר כן מדבריו בב"י ולכן רצה לדייק זה מדברי מור"ם להראות דזה מוסכם לכ"ע).

סימן תקי"ז

סעיף ב' להטות הנר כדי להרחיק וכו'. נר הנקרא גאז"ה המצוי אצלנו הדולק עם נפט ויש בו פתילה שמעלים ומורידים אותה להגביר האור או להגמיק אותו על ידי חלק

הכל לא חיישינן וכו' ע"ש. הרי מבואר שם דב"ה לא חיישי כלל דילמא אתי לאמלוכי אפילו בבריכה ראשונה דדרך מגדלי יונים להניח בריכה ראשונה להיות צוות לאמה ואפ"ה לא חיישי, וא"כ מכ"ש לשאר עופות לא חיישינן לזה. ומה שהוכיח הרב ישא איש ז"ל לזה מהא דגדרים דף יו"ד ע"א דאמרינן דלא לימא הנודר לה' קרבן דילמא אמר לה' וגמלך ולא אמר קרבן וקא מפיק ש"ש לבטלה וכ"ש הכא דחיישינן שמא גמלך ולא שחיש וכו' ע"ש, גראה לי שאין מזה ראייה חדא דגבי גדרים כיון דאיתיה בתקנתא לומר קרבן לה' למה יכנס בספק כל דהו אפילו דחששא רחוקה היא, אבל גבי שחישא דכשאינו תולש הנוצות יש חשש שתתקלקל השחישא וגמגע משמחת יו"ט לא חיישינן לאמלוכי ואע"ג דאפשר מערב יו"ט עכ"פ כששכח ולא עשה כן מערב יו"ט לא ניחוש לאמלוכי).

ומ"ש הרב הגו' ז"ל דלזה כיון הרמב"ם ז"ל במ"ש אבל בעוף לא ימרוט מפני שזה דרכו וכוונתו וחיישינן שמא ימלך וכו' ע"ש, זה דוחק דכיון דלא נזכרה בדברי הרמב"ם ז"ל המלכה כלל איך אפשר לומר שבא לתת טעם לקיים חששת המלכה. ומ"ש אבל בבהמה כיון שאין דרכו לא הויה מלאכה ואפילו אם גמלך או גפסלה השחישא אינו מחלל יו"ט וכו' וא"כ אמרינן דכן דעת כל הני רבונא דאסרי וכו' ע"ש, בדעת הרא"ש ומרן ז"ל אי אפשר לומר כן דהרי גם בבהמה דלא אורחיה קאסרי.

ומ"ש הרב ישא איש ז"ל בתשובתו לשואל דהרמב"ם והרא"ש והרשב"א והטור ומרן ז"ל כלם הסכימו לאסור כל אחד לפי טעמו וכו' ע"ש, לאחר המחילה רבה כלם שוים בזה דהוי גזוז רק לתרץ קושית הרמב"ם ז"ל כתב הרא"ש כן עש"ב.

סימן תק"ב

סעיף א' אין מוציאין אש וכו'. גם אסור להוציא אש על ידי שיחכך עצים שיש בראשם גפרית אבל יכול ליתן

סימן תקי"ז

ב' ישראל שאמר לאינו יהודי מבעוד יום תקנה לי יונים למחר לא יפה עושה אבל אם עשה כבר מותר לאכול מהם ביום טוב והוא שלא יהיו מפריחין, אבל אם רגיל בכך אסור לאכול מהם דאין זה חשוב דיעבד כיון שרגיל בכך.

סימן תקכ"ו

דין מת ביום טוב

ד' ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל אפילו ביום שני של ראש השנה ואפילו לא אשתה, אפילו לחתוך לו הדס מהמחובר ולעשות לו תכריכין וארון ולחצוב לו קבר ולחמם לו מים לטהרו ולגזוז לו שער. ואם אין באותה העיר מקום קברות לישראל מוליכין אותו לעיר אחרת שיש בה שכונת קברות אפילו חוץ לתחום, ומשכירין לו ספינה להוליכו ממקום למקום דיו"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן ואפילו אפשר בעממין יתעסקו בו ישראל.

באר משה

בשבות דרבנן וכו' אבל לומר לגוי בשבת יש להחמיר וכו' ע"ש. ותמיהני דהרי מבואר במרן ז"ל כאן דאפילו ביר"ט לא יפה עושה, ועכ"פ בנדון זה וביר"ט לענ"ד נראה דאין להחמיר דכיון שאינו רק שבות דאמירה לגוי שבות ואינו בודאי שעושה טחינה והרקדה בשבילו דאפשר שיש לו כבר מוכן ומסתמא הכי הוי וא"כ סד"ר לקולא כיון דטחינה והרקדה איסורם רק מדרבנן).

סימן תקכ"ו

סעיף ד' ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל וכו'. ואם מת ביר"ט שני של גליות בערב שעדיין רק כשעה או קצת יותר אם מותרים אנשי חב"א קדישא להתעסק בקבורתו לחפור לו קבר וכיוצא, או דילמא כיון שאין שהות ביום אין להקל ביר"ט שני ? נראה לי דזה נלמד ממה שכתב מרן דאם אין רוצים לקבורו בו ביום אין עושין לו שום דבר איסור מלאכה אפילו על ידי אינו יהודי וכו' וא"כ הכל לפי הזמן. (א"ה נכדו. לכאורה קשה על זה ממה שכתב מרן ז"ל בס"ח אם נודע לבני עיר אחת שישראל מת וכו' אע"פ שלא יכולים להגיע לו עד לאחר המועד מותר לצאת לדרך ביר"ט שני כדי למהר קבורתו ע"ש. וא"כ ה"נ לכאורה יש להתיר שיתחילו להתעסק בו למהר קבורתו ולא דמי למ"ש מרן כאן דאין עושים לו שום דבר איסור מלאכה וכו', דשאני הכא דיכולים לקבורו ביר"ט שני אבל הם אינם רוצים אבל כשהם רוצים אפילו שלא יספיקו מותר. שוב ראיתי להרב כף החיים ז"ל באות ג"ט שכתב משם הרא"ש עמ"ש מרן אבל אם אינם רוצים וכו' דה"ה אם היה סמוך לערב ואין שהות לקבורו הרא"ש על מר"ק דף ח' המ"ב אות כ"ט וציין לדברי מרן דלקמן ס"ח ע"ש. כנראה דכוונתו דמדברי מרן ז"ל בס"ח לא משמע כדברי הרא"ש. אך לענ"ד נראה דאינו מוכרח דשפיר י"ל דשאני הך דס"ח שיש חשש מניול ובזיון למת לכן התירו, לא כן הכא דמת שעה או שעתים לפני יציאת החג וכ"כ הלבדש לכבודו שלא יתנוול. ועמ"ש הכה"ח ז"ל אות ע"ט ע"ש).

קטן הדבוק במיכל שיש בו הנפט, וביום טוב הגביה הפתילה הרבה ועל ידי זה נעשה עשן והוא מצטער מן העשן וגם הזכוכית שעליה חשבה להשבר (ועוד אפילו הזכוכית לא תשבר תהיה שחורה מהעשן ולא יהיה אור כראוי), האם מותר להוריד הפתילה קצת על ידי המכשיר המיועד לזה ? זכורני כי מלפנים כתבתי לאסור [ע' שואל ושאל חלק ז' סימן ל"ג, מא"ח] וע' להרב דברי יעקב ז"ל מערכת י' ולהרב ישיב משה סימן ר"י. ועתה ראיתי עוד מה שכתב הרב באר היטב ז"ל בס"ק ה' בשם הט"ז שכתב להתיר אם מטה קצת מן הפתילה ומרשך קצת מן השמן מן הפתילה ונשאר אחוץ בפתילה כדי שעי"ז תדליק יפה וכו'. מזה לכאורה יש להתיר ג"כ בג"ד וצ"ע עוד בזה.

סימן תקי"ז

סעיף ב' ישראל שאמר לאינו יהודי וכו'. נראה דאסור גם כן לומר לגוי האופה פת לתת לו ביום טוב קילו או יותר ומקדים לו המעות מערב יום טוב. וכן כתב הרב כף החיים ז"ל אות ט"ז משם החמ"מ ז"ל ע"ש. (א"ה נכדו. שם כתב הכה"ח ז"ל לתוכיח ממ"ש בהגה בסימן שכ"ה ס"ד אסור ליתן מעות מער"ש לעכו"ם ושיתן לו הפת בשבת דאז אדעתא דיישראל קעביד א"כ גם הכא חיישינן שמא יעשה טחינה והרקדה בשביל ישראל שנתן לו המעות וכו' ע"ש. ולענ"ד נראה דלא דמי דבשבת האפיה אסורה מת"ת ולכן חיישינן שמא יעשה בשביל הישראל דספיקא דאורייתא לחומרא, אבל ביר"ט גם טחינה והרקדה מותרים מדאורייתא אלא דחכמים אסרום כמבואר לעיל ריש הלכות יו"ט וא"כ כיון דאינו רק חששא שמא יעשה טחינה והרקדה בשביל ישראל הו"ל ספיקא דרבנן וסד"ר לקולא. וע' להרב ערך השלחן ז"ל בסימן שכ"ה אות כ' שהביא ממהרש"ל דאסור לקנות פת ע"י גוי אפילו לומר לו בער"ש שיקנה למחר וחלק עליו דנראה מהרוקח והרשב"א והריב"ש דלא אסרינן אמירה לגוי מער"ש אלא במלאכה גמורה ולא בשבות דרבנן ואע"ג דכמה רבואתא אסרו כה"ג לצורך מצוה שרי בפשיטות אמירה לגוי מער"ש

י"ב) כשמת בליל יום טוב שני משכימים וקוברין אותו קודם תפלה, כשמת ביום קוברין אותו אחר האכילה.

סימן תקכ"ז

דיני עירוב תבשילין

י) מצוה על כל אדם לערב ומצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס או שהניח עירוב ואבד (וה"ה עם הארץ שאינו יודע לערב) אבל מי שאפשר לערב ולא עירב אלא שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר נקרא פושע ואינו יוצא בו.

סימן תקמ"ח

דיני אבילות בחול המועד

ח) אם נהג שבעה ופגע בו הרגל מבטל ממנו גזירת ל' אפילו חל יום שבעה בערב הרגל מותר לספר ולכבס בערב הרגל. הגה והוא הדין הרחיצה לדין דנוהגין איסור רחיצה כל שלשים ומותר לרחוץ סמוך לערב ואין צריך להמתין עד הלילה.

סימן תקמ"ט

להתענות ד' צומות

א) חייבים להתענות בתשעה באב ובשבעה עשר בתמוז ובשלשה בתשרי וביו"ד בטבת מפני דברים הרעים שאירעו בהם.

באר משה

לשאל על פי דברי הרב הנו' כל עוד שלא ראיתי ראייה מספקת לדבריו ז"ל.

סימן תקמ"ח

סעיף ח' אם נהג שבעה ופגע בו הרגל וכו'. מסתמיות דברי מרן ז"ל כאן וביר"ד סימן שצ"ט משמע דפסח גמי דינו כשאר רגלים אך מור"ם ז"ל ביר"ד שם כתב דבערב פסח מותר בכל אחר חצות. ומשמע שם דדוקא לענין חל שביעי שלו בערב פסח אבל בתוך שבעה הרי הוא כשאר הרגלים ע"ש. והגם דבד"מ נראה דעתו נוטה דגם בתוך שבעה האבילות נפסקת, שם לא החליט רק כתב וראוי לסמוך עליו. ועוד נראה דמפני שראה מחלוקת בזה ולכן בהגהתו הכריע דלענין אבילות שבעה סמכינו על מרן בב"י ודעמיה ולענין גזירת שלשים סמכינו על התשב"ץ והא"ז ודעמיהו.

ב) בהגה ומותר לרחוץ סמוך לערב וכו'. משמע קצת מדבריו דדוקא רחיצה צריך סמוך לערב אבל תספורת מותר כל היום. וע' למור"ם ביר"ד סימן שכתב על דברי מרן ז"ל סמוך לחשיכה. וע' להשכנה"ג ז"ל כאן שכתב דמור"ם לא קאי אתספורת ורק במנהג שאין מסתפרין קודם חצות ע"ש. ובאמת מדברי הרמב"ם ומרן ושאר פוסקים שלא התנו זה משמע דמדינא כל היום מותר. וכן ראיתי להרב שדי חמד ז"ל במערכת א' שכתב בשם הרב ובא הלוי שכתב שכן דעת רש"י והתוס' וכן דעת מרן ז"ל ע"ש ואין כאן מקום להאריך.

סימן תקמ"ט

סעיף א' חייבים להתענות וכו'. ולענין עוברות ומניקות ע"י מה שכתבתי בענייני בסוף ספר דברי יעקב (וגדפס

סעיף י"ב כשמת בליל יו"ט שני וכו'. ונראה לענ"ד דאם מאחרים לאחר האכילה כדי שיהיה לו כבוד שבאים הרבה מאנשי העיר טפי עדיף דלא גרע ממלינו לכבודו כמ"ש ביר"ד וע' להמג"א סימן כ"א. [ע' שואל ונשאל ח"א סימן ס', מא"ח].

סימן תקכ"ז

סעיף ז' מצוה על כל אדם לערב וכו'. מי ששכח ולא עשה עירובי תבשילין וגדול העיר עשה עירובי תבשילין בשביל כל הקהל סומך עליו, ואם שכח עוד פעם אחרת הו"ל פושע ומועיל העירוב שלו לשאר הקהל ולא לזה ששכח פעמיים. והיינו דדוקא אם שכח פעמיים רצופים דהיינו בשני רגלים זה אחר זה אבל אם שכח וחזר וזכר ברגל אחר ואחר כך שכח ברגל אחר יכול לסמוך על עירובי תבשילין של רב העיר וכמו שכתב הרב כף החיים ז"ל אות מ"ח. אבל מ"ש שם בשם הרב כנסת יחזקאל דבוח"ז כוונת המזכר אף על השוכח כמה פעמים רצופים ולכן אפילו שכח פעמיים רצופים יכול לסמוך על רב העיר ע"ש, לענ"ד אין זה נראה דודאי גם בנדון ההוא סמיא במסכת ביצה דף ט"ז ע"ב יכול היה גדול העיר לכוין על כל השוכחים תמיד ואפילו כמה פעמים רצופים ומדלא עשה כן ש"מ דלא נית"ל לרבנן בזה. וכן נראה מסתמיות דברי מרן ושאר פוסקים. (א"ה נכדו. ע' בב"י ז"ל שכתב דלפי פירש"י משמע משום דשמואל לא היה דעתו על הפרשעים הא לאו הכי הוה מהגי גם לפושעים וכ"כ הרשב"א וכו' ומיהו ממה שפירש הר"ן וכו' ע"ש. משמע מדבריו דדבר זה תלוי בפלוגתא). ומ"מ להיות כי ספר זה כעת אינו בידי לא אוכל להחליט בזה טרם עומדי על דבריו ומ"מ איני מתיר לבא

סימן תק"ן

הבדל שיש בין ט' באב ליתר צומות

ד' בשבת קודם לצום מכריז שליח צבור הצום חוץ מתשעה באב וצום כפור וצום פורים, וסימניך אכ"ף עליו פיהו. (ומנהג האשכנזים שלא להכריז שום אחד מהם).

סימן תקנ"א

דיני שבוע שחל ט' באב להיות בתוכה

ג' שבוע שחל בו ט"ב אסורים לספר ולכבס אפילו אינו רוצה ללבושו עתה אלא וכו'. הגה ואנו נוהגים להחמיר בכל זה מתחילת ר"ח עד אחר התענית אם לא לצורך מצוה כגון אשה הלובשת לבנים מותרת לכבס וללבוש לבנים ולהציע תחתיה, אבל בט"ב עצמו לא תלבש לבנים רק לובשת חלוק בדוק ויפה. וכן לכבוד שבת לובשים כלי פשתן ומציעין לבנים כמו בשאר שבתות. ואסור ליתן כלים לכובסת אינה יהודית לכבס מראש חדש ואילך אבל קודם ר"ח מותר לתת אע"פ שכובסת אחר ר"ח. **ט' יש נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבת זו** (ומותר בחומץ של יין) **ויש שמוסיפין מראש חדש עד התענית ויש שמוסיפין מ"ז בתמוז.** הגה ומצניעים מר"ח ואילך הסכין של שחיטה שאין שוחטים כי אם לצורך מצוה כגון לחולה או שבת או מילה וכיוצא בו.

באר משה

לצורך שבת שוחטים. ועי' להרב בית יהודה עייאש ז"ל סימן ס"א במנהגים.

גם נוהגים שלא ללבוש בגדים המכובסים ולכן לובשים בגדים המכובסים ב"ח אב או קודם לזה אפילו רבע שעה ובזה יכולים ללבושם באמצע השבוע. ויש לעמוד על זה ולברר. **ותשעה באב** שחל להיות בשבת ונדחה לאחר השבת, או שחל ביום ראשון, אם אסור בשני שבתות לספר ולכבס או מותר בשניהם או אסור באחת ומותר באחת? הגה מרן ז"ל בס"ד כתב בסתם להתיר בשניהם ויש מי שאומר שנהגו לאסור כל שבוע שלפניו חוץ מיום ה' ויום ו'. וכתב מור"ם ז"ל דנוהגין להחמיר מתחילת ר"ח לענין כיבוס אבל תספורת נוהגים להחמיר מ"ז בתמוז. וכך אנו נוהגים.

ב' בהגה. ואנו נוהגים להחמיר וכו'. ואנחנו מנהגינו באי ג'רבה יע"א כדברי הגה אך אין אוסרים זה רק אחרי ראש חדש ולא ב"ח עצמו. ובענין מטפחות הידים ומטפחות החוטם וכיוצא נראה דמ"ח ואילך שאינו אלא מנהג מותר לכבס דאע"ג דנהגו כמור"ם לאסור בזה יש להתיר דאמרינן דלא גזור בהו כמו דמציינו בחול המועד שהתיר בהו מרן ז"ל בסימן תקל"ד ע"ש. ודומה לזה כתב הרב כף החיים ז"ל אות ס' דמי שאין לו אלא חלוק אחד יש להתיר לכבד מר"ח עד השבת. ומסתמא דין אחד ג"כ למטפחות דבחדא מחתא מחתיבהו מרן ז"ל בסימן תקל"ד ע"ש. אבל בשבוע שחל בו ט"ב דמרן ז"ל ג"כ אוסר א"כ אפילו מטפחות הידים והשלחן יש לאסור, אך זה דוקא אם מכבסם בבורית וכיוצא אבל במים בלבד נראה דשרי וכמ"ש מרן שם.

סעיף ט' יש נוהגים שלא לאכול בשר וכו' ויש שמוסיפין מר"ח עד התענית. וכן נוהגים פה אי ג'רבה יע"א שלא לאכול בשר מר"ח אב. אך ביין לא שמעתי מעולם מי שנוהג בו איסור. ועי' למרן ז"ל לקמן בסעיף י"א שכתב מי שאוכל בשר במקום שנוהגים בו איסור פורץ גדר הוא וכו' ולא הזכיר גם היין משמע דהיין קיל הוא. וכן ראיתי להרב מט"ה יהודה ז"ל שכתב דאין הבשר והיין תלויים זה בזה ומי שלא נהג

שנית בשואל ונשאל חלק חמישי סימן צ"ח וצ"ט) דלענ"ד אינם צריכים להתענות ואין בזה גם חשש מנהגא ע"ש. וע' מה שכתב מוהרמ"ז ז"ל שם. ועוד ג"ל כעת דאין לחוש למנהג בזה שנמשך ממנו חשש סכנה וכמ"ש הרב דברי יוסף בסימן מ"ה בתנאי חמישי בנדון ע"ש, ושאיני מקומו ושעתו של מור"ם ז"ל דעמיה ולא דמו לדידן וכמו שחלקתי שם וכמו שראינו הרבה רופאים נשאלים על זה ומשיבים שאם יתענו ימשך מזה ח"ו היוק לילד ב"מ.

סימן תק"ן

סעיף ד' בשבת קודם לצום וכו'. ופה אי ג'רבה אין מנהגנו להכריז בשבת גם בשאר צומות וכמנהג שכתב מור"ם ז"ל.

ב' בשנת התרג"ח ביום ר"ח מנ"א שחל בשבת ראיתי בבית הכנסת רבי חזקיה פרץ ז"ל שלא קראו ההפטרות כה אמר ה' השמים כסאי וגו' רק קראו הפטרת שמעו דבר ה' וגו' ואמרו פסוק ראשון ואחרון מהפטרת השמים כסאי. ושאלתי בבית כנסת הכהנים (הנקראת הדיג'תייה) ואמרו לי שהם קוראים כה אמר ה' השמים כסאי. (עי' ברית כהונה א"ח מערכת ה' בסדר הפטרות).

סימן תקנ"א

סעיף ג' אסורים לספר ולכבס וכו'. הצפורנים מדברי הרב כף החיים ז"ל אות מ"ח משמע דאין לאסור רק בשבוע שחל בו ט"ב, ולכבוד שבת גם בשבוע שחל בו ט"ב שרי. ובאות מ"ט כתב מה שעודף על הבשר גם בערב ט"ב שרי ע"ש.

ומנהגנו פה אי ג'רבה יע"א שלא להסתפר מיום י"ז תמוז ואילך עד אחרי תענית ט"ב ואפילו בערב שבת קודש לא מסתפרין. גם נוהגים שלא לברך שהחיינו מיום י"ז בתמוז ואילך עד אחרי התענית ואפילו בשבת ור"ח אין מברכין. גם נוהגים שלא לשחוט מר"ח אב עד אחרי התענית ורק

י"ז טוב ליהרר מלומר שהחיינו בין המצרים על פרי או על מלבוש אבל על פדיון הבן אומר ולא יחמיץ המצוה. וכן בפרי שלא ימצא אחר תשעה באב מותר לברך ולאכלו בין המצרים.

סימן תקנ"ג

דין סעודה המפסקת

ב' הגהה. ונהגו שלא ללמוד בערב ט"ב מחצות ואילך כי אם בדברים המותרים בט"ב, ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי אבות וכן לא יטייל ערב תשעה באב.

באר משה

להמנע מהיין רק מהבשר אינו מוכרח שימנע גם מהיין והוכיח כן מדברי הרמב"ם ז"ל שלא זכר אלא בשר ע"ש. וכן ראיתי להרב שיירי הכנה"ג הגהב"י באות כ"ז שכתב דכיון שהוא מנהג כי נהגו רק אחרי ר"ח שפיר דמי ע"ש. וכן כי נהגו רק בבשר ולא ביין שפיר דמי. (א"ה נכדו. ולענ"ד אפ"ל דנהגו כן עפ"ד הרמב"ם ז"ל שלא הזכיר רק הבשר וכיון שהוא רק מנהג המשיכו במנהגם זה אפילו אחרי דברי מרן ז"ל שהזכיר גם היין). ומוזה ג"ל דכיון דלא שמענו שיש מי שפורש פה מהיין אין להחמיר פה להמנע מהיין. (ע' ברית כהונה מערכת ר' אות יו"ד).

גם מנהגנו פה אי גרבה יע"א וכמעט רוב העיר שאין אוכלים בשר מר"ח עד התענית אפילו בשבתות שבגתים וכן נהגו בביתנו מימי מר זקני מהר"ם הכהן זצ"ל, ובלי ספק שכן ראה מר אביו מוהרש"ך זצ"ל. ונשאלתי מידי"ן הרה"ג הרמ"ה גר"ו אם בשבת ור"ח נמנעים בביתנו מלאכול? ושאלתי בני ביתי ואמרו שנהגו לאכול בשר בשבת כזו שחלה בר"ח ואפילו חל ר"ח בימות החול נהגו לאכול ורק אחרי ר"ח נוהגים שלא לאכול גם בשבתות שבינתיים. וכן מצאתי כתוב אצלי בשם שיירי הכנה"ג ז"ל בהגהב"י אות כ"ז שכתב דכיון שהוא מנהג כי נהגו שלא לאכול רק אחרי ר"ח שפיר דמי. ועוד נראה שאפילו אם ימצא מי שחולק בזה ואומר שנהגו שלא לאכול גם ביום ר"ח וגם ביום שבת ור"ח כיון שיש מחלוקת במנהג הו"ל ספק במנהג ומוקמינן ליה אדינא ומותר לאכול וכ"ש בשבת ור"ח דהרי יש סוברים לאסור מגיעת אכילת בשר בשבת וכמו שכתבתי בזולת זה. והגם כי אין לבטל המנהג וכמ"ש הרב בית דוד ז"ל בסימן שכ"ג מ"מ הא מיהא הוא הכרעה דיפה כיוונו האומרים שאוכלים בשבת ור"ח וכ"ש כשלא ראינו חולק. ונראה לי דאלו שנהגו שלא לאכול בשר בשבת יכולים להתיר את נדרם ומנהגם כיון שיש סוברים לאסור. (א"ה נכדו. וכן ראיתי בכתב ידי אבי מורי זצוק"ל שכתב, אי איישר חילי אבטליניה. וכשראיתי זאת עשיתי התרה ובטלתי את המנהג הזה לגמרי. ולענ"ד נראה דהוקבע מנהג זה באי גרבה היות שאפילו בשאר שבתות השנה לפעמים לא יהיה הבשר מצוי מצד שהגוים לא היו קונים בשר טרפה ולכן לא היו יכולים הטבחים לחזור לשחוט כי לא היו מקררים והבשר מתקלקל והיו מוכרחים להסתפק בשבת באכילת דגים. ולכן בשבתות שאחרי ר"ח אב לא היו אוכלים בשר כיון דגם בשאר שבתות כמה וכמה שבתות לא

ועיין להרב שערי תשובה ז"ל סימן תקנ"ח סק"ד מה שכתב משם המח"ב בשם הרב זרע אמת ע"ש. ומשם באר"ה דהמנהג שהוא אין בו ממש חשיב מנהג בטעות ואינו צריך התרה. ומוזה יש ללמוד לדעלמא בכיוצא בזה. וכן דעתי הקצרה במה שנהגו שלא לאכול בשר בשבת של אבלות. וע' להרב משפט צדק שנשאל בחולה בשבת אבלות אם מותר לאכול בשר. ולענ"ד א"ץ התרה בלא"ה שיש חשש איסורא בשבת ועוד דהוי לחולה ובמקום חולי לא גזרו רבנן ודברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אינו אלא מדרבנן.

סעיף י"ז טוב ליהרר מלומר שהחיינו בין המצרים וכו'. וכן מנהגינו פה אי גרבה ליהרר שלא לברך שהחיינו מיום שנכנס י"ז בתמוז והלאה, ומשתדלים להמציא כל פירות העונה לפני י"ז בתמוז כדי לברך עליהם ואם לא השיגו אותם אין אוכלים אותם בין המצרים לא עם ברכת שהחיינו ולא בלי ברכת שהחיינו. ואפילו בשבתות שבין המצרים אין נוהגים לברך. [ואם חל י"ז בתמוז ביום שבת ע' שואל ונשאל ח"א סימן מ"ב ובחלק ג' סימן מ"ה שהתיר ע"ש. מא"ח].

ומעוברת מותר לה לאכול פרי חדש ולברך עליו שהחיינו. ולדעתי איסורא איכא אם תראה ולא תאכל ממנו וכל המחמיר בזה אינו אלא מקיל, דהדבר פשוט דבכל כיוצא בזה חומרא דאתיא לידי קולא היא ולא שייך בזה לא מנהג ולא חסידות אלא איסור גמור להחמיר בזה. וע' להרב שערי תשובה בס"ק י"ח ע"ש.

סימן תקנ"ג

סעיף ב' ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי אבות. מצאתי כתוב אצלי מכתב ידי ששמעתי מן רבי אברהם עידאן ז"ל דמימי מר זקני הרב הגדול רבי יוסף הכהן זצ"ל היו לומדים בגמרא בשבת שלפני ט"ב ואפילו שחל ט"ב בשבת

סימן תקנ"ד

דברים האסורים בתשעה באב

א' ת"ב אסור ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ואסור לקרות בתורה נביאים וכתובים ולשנות במשנה ובמדרש ובגמ' בהלכות ובאגדות משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב, ותינוקות של בית רבן בטלים בו. אבל קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבירמיה ואם יש ביניהם פסוקי נחמה צריך לדלגם.

ו' חיה כל שלשים יום וכן חולה שהוא צריך לאכול אין צריך אומד אלא מאכילין אותו מיד דבמקום חולי לא גזרו רבנן. הגה ומיהו נוהגין להתענות כל זמן שאין להם צער גדול שהיה לחוש לסכנה והמיקל לא הפסיד.

באר משה

ולאפוקי מחולים מסוג השני ולכן בחיה לא התנה כן ובמקום אחר כתבתי בזה.

ב' אם התינוק חולה ואינו יונק כי אם חלב אמו מצד מחלתו או שכן הורגל וכשאמו מתענה לא יכול לינק כראוי או שהחלב יהיה חלוש ולא יספיק לו וכיוצא בזה לפי אומד הנשים טרם ישאלו לרופא, ע' להרב שערי תשובה ז"ל בסק"ד בשם הברכ"י בשם יש מי שכתב דמינקת שהתינוק חולה והרופא אמר כשמתענה המינקת גורם שינוי החלב ומוזיק לתינוק, שרי לה לאכול ע"ש. משמע דבעינן שאלת הרופא. אך מדברי הד"ש ז"ל בסימן ק"ו שסיים שם הש"ת על זה ולא זכר הרופא נראה דא"ץ רופא דאפשר דגם היש מי שכתב שהזכיר רופא לאו דוקא אלא מעשה שהיה כך היה. ויותר ג"ל לומר דלא פליגי והד"ש מייירי בחולשת המינקת שהיא חלשה כל כך שאין לה חלב להגיקו ולכן בכי הא אין צריך רופא אבל הברכ"י ז"ל מייירי ביש לה חלב רק דחוששין פן ישתנה החלב ויזיק ולזה צריך רופא. (א"ה נכדו. ועוד י"ל דהברכ"י מייירי בקרוב להם הרופא ובנקל יכולים לשאול אותו ולכן עדיף לשאול הרופא אבל במקרה שלא מצוי לפניהם הרופא וצריך זמן להשיגו לשאול אותו ואפשר דהעיקוב יגרום היזק לתינוק א"ץ רופא).

ומכל מקום נראה לענ"ד דאם התינוק חולה כל כך והנשים הבקיות והרגילות בכך אומרים שיש חשש סכנה משיגוי החלב או ממיצוט החלב א"ץ רופא דומיא דחולה וחיה שאין צריך אומד. וכן זכורני על הרוב שהיה הרה"ג מוהר"ס ז"ל הרב המחבר ברכת ה' ועוד אומר דפת הנשים הבקיות חושבים אותם במקום הרופא. וכ"ש שיש לחוש שאם תתלה להם ברופא אינם שואלין לרופא מפני ההוצאות (כי בחו"ל ביקור הרופא צריך לשלם מחיר יקר כידוע, מא"ח) וסומכין שהם מחמירין. כן נראה לענ"ד כעת ועוד יש להתיישב בעזרת האל וישועתו למעשה.

ג' וכן חולה שהוא צריך לאכול אין צריך אומד אלא מאכילין אותו מיד דבמקום חולי לא גזרו רבנן. קשה לי דאם החולה אמר שהוא צריך לאכול אין לך אומד גדול מזה כמבואר בסימן תרי"ח דאם החולה אומר צריך אני אפילו מאה רופאים אומרים שאינו צריך שומעים לחולה ע"ש. ועוד קשה דאם החולה אומר צריך אפילו ביום כפור שהוא מן התורה מאכילין אותו וכנ"ו וא"כ א"ץ לאשמועינן זה גבי ט"ב ועוד דהיכי טעמא טעים דבמקום חולי לא גזרו רבנן דהרי אפילו איסור דאורייתא מותר דספק נפשות דוחה. גם הלשון

וגדחה, ע"כ. וכן כתב החיד"א ז"ל בברכי יוסף ובמחזיק ברכה ע"ש.

סימן תקנ"ד

סעיף א' ת"ב אסור ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל וכו'. ומכל מקום מברך בין בט"ב בין ביום כפור שעשה לי כל צרכי כיון דמותר ללבוש היכא שיש סכנת עקרב, ועוד דיכול ללבוש של שעם ושל לבדים וכיוצא. כן כתב הרב ערך השלחן ז"ל אות ו' דע"פ פסק הלכה נראה מדברי הפוסקים דכן עיקר לדינא. והגם דהרב חיד"א ז"ל דעתו שאין לברך נראה דנמשך אחרי רבינו האר"י ז"ל ולדידן שכתב הרדב"ז ז"ל דכי פליגי הקבלה והפשט נקיטנן כהפשט ולכן מברכין וכן הוא המנהג כמ"ש הרב כף החיים ז"ל אות (ע"ח בשם המש"ז אות י"א וכתב שכן דעת בעל העיטור והב"ד הרא"ש והטור וב"י וכ"כ הר"ן והריטב"א וכ"פ הלבוש ואיזה פוסקים). וכן המנהג בגלילותינו לסדר כל הברכות יחד ואין מי שמדלג ברכה זו וכיון דנהגו הכי אין לומר סב"ל נגד המנהג דבברי העה"ש ז"ל עיקר כיון דכבר נהגו הכי. ואע"ג דכתב מרן ז"ל בסימן מ"ו ס"ח דכל הברכות אם לא נתחייב באחת מהם אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם ע"ש, המנהג הוא כדעת מור"ם ז"ל שכתב בשם וי"א דאפילו לא נתחייב בהם מברך אותם ע"ש. וא"כ אין לומר סב"ל נגד המנהג כידוע בכללי הפוסקים. (א"ה נכדו. ועוד אפ"ל דבג"ד כיון דכמעט אין מי שהולך יחף ממש אלא לובש של שעם או של בגד וכיוצא א"כ אפשר דגם ע"ז שייך לברך שעשה לי כל צרכי).

סעיף ו' חיה כל שלשים יום וכן חולה שהוא צריך לאכול אין צריך אומד וכו'. וכן הוא בטור בשם הרמב"ן ז"ל אלא דבטור כתוב מאכילין אותה במקום מאכילין אותה. ונראה דהיותר נכון להגיה „אותם" וקאי אתרויהו אחיה ואחולה (ונראה הא דכתבו אותו משום דנתן טעם דבמקום חולי לא גזרו רבנן משמע דכוונתו על החולה ואינו כן דגם חיה כל שלשים יום תהיה כמו חולה) ומדלא כתבו שהם צריכים לאכול נראה דבחיה אפילו אינה צריכה לאכול אינה מתענה. אך יש להקשות והרי חיה מטעם חולי אתו עלה. לכן נראה דשניהם אינם מתענים ואפילו אינם צריכים לאכול אלא דבחולה יש חולאים שאינם תלויים באכילה כלל שהמחלה באיזה אבר וכיוצא בזה שאינו תלוי באכילה ולזה בחולה התנה תנאי זה שצריך לאכול ר"ל שיהיה מאותם חולאים שהאוכל צריך להם

מצד עצמו קשה דהי"ל וכן חולה שאמר שצריך לאכול.

ונ"ל דאין כוונת מרן ז"ל שיש חשש של סכנת נפשות כלל אלא כוונת מרן ז"ל רק לומר שאם החולה הוצרך לאכול כדי להשביע רעבונו ואינו לצורך גפשיי כלל מחשש שמא ימות או שמא יכבד חוליו אלא שהוא רוצה לאכול שאם היה בשאר ימים היה אוכל וכאלו כתב חולה שרצונו לאכול ומת שלא כתב כן כדי שלא יהיה נראה דברצונו תליא מלתא אלא דבאמת הוא צריך לאכול ולהשקיט רעבונו ולזה כתב ואין צריך אומד ומאכילין אותו מיד דבמקום חולי לא גזור רבנן והרי הוא כשאר הימים ולאפוקי אם אין ברצונו לאכול ואין לו תאות מאכל אין מאכילין אותו כיון שהוא בעצמו אין לו תאות מאכל ולא בכל אופן אומרים במקום חולי לא גזור רבנן. (א"ה נכדו). והטעם שכתב מרן מאכילין אותו מיד אע"ג שאין לו חשש סכנה רק שיש לו רצון אפ"ל משום דכיון שהוא חולה וחלש כשאנו רואים שיש לו תאות מאכל מאכילין אותו מיד כדי שיתחזק לבריאותו. אבל לענ"ד נראה דכוונת מרן ז"ל שהוא צריך לאכול דהיינו אם יש מי שאומר שהוא צריך לאכול ולא שהוא עצמו אמר שהוא צריך לאכול מאכילין אותו מיד ולא כמו ביום הכפור דאם החולה ורופא אומר א"ץ ורופא אומר צריך או שני רופאים אומרים א"ץ ורופא אומר צריך אין מאכילין אותו כיון שיש מי שאומר שהוא צריך לאכול. ועוד י"ל דא"ץ אומד ר"ל א"ץ שיעור כמו ביום כפור שמאכילין אותו מעט מעט אלא מותר להאכילו כרצונו). א"נ י"ל דבא לאפוקי אם מחלתו היא חיצונית שיש לו מכה ברגלו או בידו או פצעים וכיוצא באופן שאין לאכילה מבוא למחלתו כלל כי גופו בריא אולם ולא שהוא אומר שצריך לאכול ולכן אמר שהוא צריך לאכול שמצד מחלתו צריך לאכול שלפי דעתנו כיון שהוא חולה צריך לאכול ומ"מ כתב שאין צריך אומד לענין כבידות החולי אולי אינו צריך.

ועוד נ"ל לפרש דמה שכתב מרן שצריך לאכול הוא ר"ל שבא לאכול א"ץ אומד וכה"ג יש לפרש כוונת מרן ז"ל בסימן תרי"ח שכתב חולה שצריך לאכול אם יש רופא וכו' ואח"כ כתב דאם החולה אומר צריך אפילו מאה רופאים וכו' דאם נאמר דמ"ש שצריך לאכול היינו שאמר צריך אני א"כ זה סותר מ"ש אח"כ דאפילו מאה רופאים וכו' ומינה ודאי דאין צריך לשאול הרופאים ואין כתב מרן ז"ל אם יש רופא וכו' א"ו דכוונתו כדאמרן דברצונו לאכול דאם היה בשאר ימים היה צריך לאכול. א"נ לאפוקי מחלה חיצונית שאינה תלויה באכילה ושתייה.

ולדינא נראה לי דאפילו הוא אומר שאין לו תאות מאכל כשאומר הרופא שהוא צריך מאכילין אותו. וכן במחלה חיצונית אם הרופא יאמר שהוא צריך מאכילין אותו דאם כוונת מרן ז"ל לשלול שני אופנים אלו או אחד מהם יש פנים דגמשך מזה חומרא בט"ב אם לא נשאל לרופא וכן גבי יום כפור נמי קשה למה באמת באחד משני פנים אלו אין שואלים לרופא. והגם ד"ל דבכה"ג א"ץ אומד אבל באחד משני אופנים אלו צריך אומד מ"מ גבי יום כפור לא שייך תירוצו זה. גם קשה דמנ"ל למרן דין זה ולמה לא ביארו בב"י והגם שהוא לשון הטור וקרוב ללשונו כתב הרמב"ן ז"ל בתורת האדם והוא מקור דין זה, מ"מ מרן הב"י שם ציין להר"ן בסוף תעניות שכ"כ והרואה יראה דהר"ן ז"ל השמיט תיבות אלו, שהוא צריך לאכול והוסיף וכתב גם שאין בו סכנה ומשמע משם

שהוא ממש מועתק מלשון הרמב"ן ז"ל. ואין לומר דלא ס"ל להר"ן כהרמב"ן ז"ל בהא דאינו נראה חדא דא"כ היה לו לבאר טעמו ולא לדחות דבריו בלתי טעם, ועוד דא"כ איך כתב מרן ז"ל שכ"כ הר"ן ז"ל, א"ו דבאמת דכוונת מרן והטור והרמב"ן שבא לאכול ואין כאן שום תנאי מתנאי הדין ולא בא כלל לשלול שום אופן וא"כ דברי הרמב"ן והר"ן ז"ל עולים בקנה אחד.

והא דלא ביאר מרן ז"ל מ"ש הר"ן דאפילו חולי שאין בו סכנה נראה דזה נלמד מאומרו א"ץ אומד שלכל חולי הותר לאכול ולא תלי כלל ביש סכנה או לא. וכן נלמד מאומרו דבמקום חולי לא גזור רבנן. וכן נלמד ממ"ש חיה כל שלשים יום דודאי החיה משבעה עד שלשים לא חשיבא רק חולי שאין בו סכנה (דהרי מבואר בש"ע סי' תרי"ז דחיה אחרי שבעה הרי היא כשאר כל אדם). כן נראה לענ"ד כעת. **ו**ראיתי למרן ז"ל ביו"ד סימן רס"ה סי"ד שכתב דביום הכפורים ובט"ב שאין היולדת יכולה לשתות אין מברכין על הכוס ע"ש. והוא קשה דהלא פסק כאן דחיה כל שלשים יום אינה צריכה אומד ומאכילין אותה מיד, ואם כוונתו כאן כדאמרן דמה שכתב שצריך לאכול ר"ל שבא לאכול ואין כאן שום תנאי ובכל אופן הם מותרים לאכול הו"ל דברי מרן ז"ל סתראי הדדי. ולפי מה שביארתי בראשונה דאם אין לו תיאבון לאכילה יתענה י"ל דה"ה ליולדת דבכה"ג מתענה וזהו שכתב שאין היולדת יכולה לשתות כגון שאינה מתאוה לאכול. אך לפי מה שביארתי דבא לאפוקי אם חולה במחלה חיצונית וכו' אינו שייך וא"כ היה נראה דבעינן תנאי זה שבאמת הוא צריך לאכול ולפ"ז צ"ל דמה שלא ביאר זה מרן ביו"ד משום דמסתמא היולדת אינה תאבה או לאכול דהרי המילה היא בשמיני ומסתמא אז אין לה כל כך תאות אכילה. (א"ה נכדו). ואע"ג דסגי גם בטעימה וכמ"ש מור"ם ז"ל שם דנהגו ליתן לתינוק הנימול מ"מ כיון שאין לה תאות אכילה גם זה אסור לה). ואין לומר דמרן ז"ל בא"ח כתב לדינא וביו"ד כתב לפי המנהג שנהגו להתענות מ"מ קשה דהר"ל

לבאר זה וצ"ע.

וראיתי להט"ז ז"ל שם בסק"ט שכתב דאע"ג דבא"ח סימן תקנ"ד כתב דכל שלשים יום אינה צריכה אומד ויכולה לאכול בט"ב מ"מ הא כתב שם הרמ"א דמ"מ נהגו להתענות ע"ש. והוא קשה דא"כ הי"ל למרן ז"ל להקדים דנהגו להתענות וזה לא נתבאר בדברי מרן ז"ל. ועוד דהי"ל לבאר דלאו מדינא קאמר אלא ממנהגא. ועוד ק"ל דא"כ איך כתב בסתם שאין מברכין על הכוס בט"ב במלתא פסיקתא ולא ביאר אם היולדת אינה מתענה וכגון שמנהגם של אותה העיר שלא להתענות כדינא שכתב בא"ח אז שפיר מברכין.

וראיתי להרב באר הגולה ז"ל שביאר דביו"ד מיירי כשהיא אינה צריכה לאכול ע"ש. ולפ"ז נראה דהוא ז"ל מבין דבא"ח מיירי דוקא כשהיא צריכה לאכול אלא שיש לבאר כוונת התנאי הזה. ולפי הפשט בלתי חיפוש ובירור נראה ריהטא דלישנא דבא"ח מיירי שהיא צריכה לאכול מחמת מחלתה ואינה אומרת שהיא צריכה לאכול וגם אינה אומרת שאינה צריכה אלא אומד בסתם שצריכה לאכול. וצ"ע לבאר חילוק זה. ושמעתי ממור"ר **מהר"ב** גר"ו לבאר מ"ש מרן ז"ל שצריך לאכול דר"ל שאמדנו אותו שצריך לאכול, ומ"ש אח"כ א"ץ אומד ר"ל אין צריך אומד רופא, ע"כ שמעתי.

רבה ק"ק בלשון הטור. ועכ"פ מדלא הקשה מרן בב"י עמ"ש הטור תחילה חולה שצריך וכו' משמע דס"ל דר"ל שרוצה. וראיתי להב"ד ז"ל בסימן תכ"ד שביאר דברי הטור כמו שכתבתי בענייניו והקשה שם לדעת מרן ז"ל מדכתב עוד הטור והוא אומר שצריך כיון דעד השתא בצריך עסקינן ע"ש. וכבר כתבתי דלזה תירץ מרן ז"ל במתק לשונו שכתב וכיון שהוא אומר צריך לכן גם אם מאה רופאים אומרים וכו' דלא יתכן לומר בקצרה ואפילו מאה וכו' כיון דקאמר ואם אין שם רופא אלא דהטור השמיענו דינא דאם אין שם רופא מאכילין אותו על פיו ואחרי זה קאמר עוד דכל כי הא דקאמר הוא צריך אז אפילו מאה רופאים וכו'. גם מה שהקשה שם דאי איתא דשואל שכתב הטור היינו צריך איך כתב עוד מאחר שהודיעהו וכו' דאפילו לא הודיעהו נמי כיון שאומר שאם לא יאכל יסתכן היכן מצינו תנאי זה ע"ש. ולזה י"ל בשני אופנים או שנאמר דלדעת מרן ז"ל כל ששואל לאכול הוי צריך לאכול וא"ץ כלל החולה שיאמר שאם לא יאכל יסתכן ולכן שפיר כתב הטור שיודיעהו וכו' דאל"כ מי יודע אולי שלרוב תאותו לאכול ביקש לאכול ולא הרגיש שהוא יום כפור אך כשמדיעין לו אינו מבקש. ועוד י"ל דגם דנימא שצריך לומר שאם לא יאכל יסתכן מ"מ אם לא יודיעהו שהוא יום כפור יתכן שהוא שוכח עיקרו של יום ואומר כן לזרום ואין כאן שום חשש סכנה אפילו לפי דעתו, אך כשמגידים לו שפיר יצאנו מידי כל חשש. ומ"ש היכן מצינו וכו' לענ"ד מלתא דמסתברא היא וא"ץ ראיה (וכע"ז מצינו במסכת יומא דף פ"ב ע"ב אלחישו לה ואלחישא ע"ש). גם מה שהוכיח מדכתב א"ץ לדקדק עליו יותר דכיון שאומר שמא יסתכן מה יש עוד לדקדק ע"ש, לפי האמור ג"כ א"ש דאם נאמר דמיירי בכה"ג שאינו אומר שמסתכן רק מבקש לאכול ל"ק ואם נאמר נמי דאומר שמא יסתכן מ"מ קמ"ל דא"ץ לחקור אחרי רופא או לבחון היטב את דבריו אולי באמת אין זה נכון רק לזרום בעלמא.

וראיתי להרב שלחנו של אברהם ז"ל (סימן תרי"ח) שהקשה ע"ד הב"ד שכתב דאם שואל לאכול ויש רופא ואומר שא"ץ אין להאכילו מדכתב הא"ח אות י"א חולה שיש בו סכנה ששאל לאכול ביום כפור אע"פ שהרופאים אומרים שא"ץ מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די ע"ש. ואי מהא י"ל דלא דקדק זה רק בלשון הטור ששינה אבל הא"ח יתכן דמיירי בכה"ג ששאל ואמר שצריך. א"נ נכלל זה במ"ש מאכילין אותו על פיו שכשאומר היפך דברי הרופאים שאומרים שאין צריך והוא אומר שצריך אז מאכילין אותו על פיו. ובאמת גם פשט לשון הא"ח נראה דבהכי מיירי שהוא אומר היפך דברי הרופאים ואפילו אם נאמר דאין הכרח ד"ל דס"ל דשאלה גופא הוי כאלו אומר צריך מ"מ אין מזה הוכחה לענ"ד. אך מה שהוכיח מדברי הגמ' דלא מוקי לסיפא באומר תנו לי לאכול אפריון נמטייה שכן הקשה על זה הרב ערך השלחן ז"ל ע"ש.

ומכל מקום נראה לענ"ד ליישב בעד הב"ד ז"ל דכל כי הא דתנן מאכילין אותו ע"פ בקיאי ואם אין שם בקיאי מאכילין אותו על פי עצמו הוי דומיא דרישא דכמו דברי שא"ץ עד שאומרים הבקיאים צריך ואם לאו יסתכן אז מאכילין אותו ה"ג סיפא דמאכילין אותו ע"פ עצמו שהוא אומר שצריך ואם לא יאכל יסתכן. ועפ"ז א"ש ג"כ דברי הא"ח ז"ל מלבד

והגם דמצד הלשון אין נראה לענ"ד כן מ"מ הא מיהא לפ"ז י"ל דמ"ש ביו"ד מיירי באמדנו אותה שאינה צריכה לאכול. וראיתי להברכ"י ז"ל ביו"ד סק"ט שכתב דהנכון בדעת מרן ז"ל דלדינא פסק דחיה כל שלשים יום אוכלת כשהיא רוצה אבל אם היא רוצה להתענות מתענה ובגדון זה מיירי ביו"ד ובב"י בא"ח סימן תקנ"ט ע"ש. (א"ה נכדו. תמיהני דאכתי קשה דהרי בסימן תקנ"ט כתב ואם אין שם היולדת יטעים לתינוקות וא"כ אמאי ביו"ד לא כתב תיקון זה שיטעום לתינוקות דאח"כ היולדת רוצה להתענות או איננה שם יש תיקון להטעים התינוקות. גם ק"ל איך כתב הברכ"י דבסימן תקנ"ט מיירי דהיולדת רוצה להתענות הרי מבואר שם בסימן תקנ"ט דמיירי באין שם היולדת ואין הברכ"י בידי כעת וע' להגר"א ז"ל שם ביו"ד שציין לסימן תקנ"ד ס"ו דלא ק"ל (הכי). ולמדנו מדבריו ז"ל שהבין דמ"ש מרן ז"ל שצריך לאכול ר"ל שרוצה לאכול דהיינו שבאה לאכול ואין זה תנאי להתיר דא"כ היל"ל רק דביו"ד מיירי בדליכא התנאי ההוא. ושם ציין להרב בית הלל ולהרב ראשון לציון ז"ל ואינם בידי כעת (וע' להט"ז סימן תקנ"ד ס"ק ד').

וראיתי להרב בית הלל ז"ל שם ביו"ד שכתב דמרן ז"ל מיירי ביו"ד באותו זמן דמסתמא מתענות כגון בבקר דהגם שאינה מתענה מ"מ הרי מתענה לשעות ושם הביא מ"ש הט"ז ז"ל דמיירי למנהג שכתב מור"ם שמתענות וכתב עליו דזה דוחק לומר דמרן סמך על מ"ש מור"ם ז"ל בהגה ע"ש. ואי מהא ל"ק ד"ל דמרן ז"ל במקומו ג"כ נהגו להתענות. אלא אי קשיא הא קשיא דאיך לא ביאר דקאי לפי המנהג וכן ראיתי למחר"י אירגאס ז"ל שהקשה כן. ועוד קשה דאיך לא הזכיר למקום שנהגו ודוחק גדול לומר דהעולם כלו נהגו להתענות. ומ"מ יוצא לנו מדברי הט"ז דאין לחוש למנהג והמקיל יכול להקל דאל"כ איך כתב מרן ז"ל להתיר לדינא והלא כל העולם נהגו לאסור, א"ו צ"ל דיכול להקל אך זה אינו מוכרח ד"ל דדוקא גבי ט"ב שכתב מור"ם ז"ל דהמקיל לא הפסיד (א"נ משום שיש חשש נפשות ליולדת או לילדה), וצ"ע עוד בזה.

וראיתי למרן ז"ל בב"י בסימן תרי"ח שהקשה ע"ד הטור שכתב ואם אין שם רופא מאכילין אותו על פיו ובעינן רופא והרי אח"ז כתב דאם הוא אומר שצריך אפילו אם מאה רופאים אומרים שא"ץ מאכילין אותו אלמא דעל פיו ודאי דמאכילין גם שהוא נגד הרופא וכו' ע"ש. ובאמת לפי הפשט נראה לענ"ד דהטור קאמר שני אופני צרכים, אחת ששואל ורוצה לאכול ולא שאומר שצריך מצד חיותו שאם לא יאכל יכבד חוליו אלא שמבקש לאכול לבד ובכה"ג אין להתיר לו בלתי רופא, אך אם הוא אומר צריך כעין הצורך שאומר הרופא הא ודאי דבכה"ג גם אם מאה רופאים אומרים א"ץ לב יודע מרת נפשו ואוכל. ומה שתרץ מרן ז"ל שם בב"י ע"ש ק"ל טובא בלשון הטור אם מצד דנקט מתחילה שצריך לאכול ואח"כ כתב והוא שואל לאכול, ועוד דא"כ לא היל"ל אח"ז ואם הוא אומר שצריך כיון דעד עתה עסקינן בהכי שאומר שצריך. ועוד דמתחילה אמר ואם אין שם רופא ואח"כ קאמר ואפילו מאה רופאים שאינו צריך וכו' דמשמע שיש רופאים, ואי איתא דבחד גוונא ובחד חלוקה קשה, והגם דמרן ז"ל נתכוון ליישב זה וכתב דהטור קמ"ל עוד דבכה"ג דאמר הוא צריך אפילו מאה רופאים וכו' ע"ש מ"מ לאחר המחילה

ט"ז) נעילת הסנדל דוקא של עור אבל של בגד או של עץ של שעם (פי' קליפי עץ) וגמי מותר ושל עץ מחופה עור אסור.

סימן תקנ"ה

דיני תפלין וציצית בתשעה באב

א) נוהגים שלא להניח תפילין בתשעה באב שחרית ולא טלית אלא לובשים טלית קטן תחת בגדים בלא ברכה ובמנחה מניחים ציצית ותפילין ומברכים עליהם.

סימן תקנ"ח

במוצאי תשעה באב אין אוכלין בשר, ובו סעיף אחד

א) בט"ב לעת ערב הציתו אש בהיכל ונשרף עד שקיעת החמה ביום העשירי ומפני כך מנהג כשר שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בליל עשירי ויום עשירי. הגה ויש מחמירין עד חצות היום ולא יותר. אם חל תשעה באב בשבת ונדחה ליום ראשון מותר לאכול בשר ויין יום שני אבל בלילה אסור מפני אבילות של יום.

באר משה

שאינם לובשים תפלין של ראש ע"ש ויש לעמוד על כל זה בעזרת ה' וישועתו.

ב) נוהגים שלא להניח תפלין וכו'. עי' להרב באר היטב ולהרב שערי תשובה ז"ל וזכורני כי במקום אחר כתבתי בזה (כנראה מה שכתב לעיל לפני זה). וג"ל להכריע דגם דהוי פלוגתא בדברי המקובלים הפשט מכריע ולפי הפשט ראוי ללבוש שניהם מכח ספק וא"כ יש להניח שניהם בבקר וכן נוהגים פה אי גרבה איזה יחידים, ודומה לזה כתב הרדב"ז דהיכא דלפי הפשט פלוגתא הקבלה תכריע. ונראה לענ"ד דמינה גמי איפכא ועוד אשובה אראה.

סימן תקנ"ח

סעיף א' ומפני כך מנהג כשר שלא לאכול בשר וכו'. ואם חל ט"ב בשבת ונדחה ליום ראשון נראה מלשונו דבלייל שני יום שני שפיר דמי לאכול בשר ולשתות יין דהא לפי הטעם שכתב מרן ז"ל לא שייך זה בדחוי. ועוד דאי איתא דבכה"ג אסור הי"ל למרן ז"ל להשמיענו זאת. ואע"ג דמור"ם ז"ל כתב דמותר לאכול בשר ויין ביום שני אבל בלילה אסור מפני אבילות של יום, מדברי מרן ז"ל שלא כתב ג"כ טעם זה בלייל עשירי דאסור משום אבילותו של יום נראה דלא ס"ל כן וכן מסתבר דהלילה תמיד הולך אחר היום וא"כ ליל שני אין לו שייכות עם יום ראשון רק עם שלאחריו. וכ"כ הרב כף החיים ז"ל אות י"ט דמהד"ש ויטאל ז"ל כתב בשער הכוונות דהרב אביו מהרח"ו ז"ל היה אוכל בדחוי בשר בליל שני ושהפר"ח בליקוטים כתב דאין טעם לאסור הבשר בלילה והביא דבריו הברכ"י והרב ז"ל ע"ש. ועי' להרב הגו' סימן תקנ"א אות ק"ל דנראה דכן היה מנהג מו"ז ז"ל ע"ש. וכאשר נשאלתי על זה נראה לי להתיר דכיון דמרן ז"ל כתב אפילו ביום עשירי שהוא מנהג כשר אין לך בו אלא חידושו ועוד דלפ"ז הוי פלוגתא במנהג והו"ל ספק במנהג ומוקמינן ליה

מ"ש דמשמעות מאכילין אותו ע"פ הוי כדומיא דמאכילין ע"פ רופא ממש בלתי שום שינוי והוא קרוב מאד לענ"ד להיות שזהו פשט הלשון ובפרט דלפי זה יתיישבו דברי הב"ד ז"ל ודו"ק. והנה ק"ל על השש"א ז"ל דלפמ"ש הא"ח נראה דא"ץ שיאמר צריך וא"כ תק"ל לשיטתו אמאי לא צריך שיאמר צריך, וי"ל דלדעת השש"א גם אם לא יאמר שצריך הוי כאלו אמר צריך. ויש להתיישב עוד בזה לעת הפנאי ודו"ק. סעיף ט"ז אבל של בגד וכו' מותר. עי' להרב שערי תשובה ז"ל בס"ק י"א שכתב בשם הפ"מ ח"ב סימן כ"ח דהמחמיר בזה דוקא אם יש לו עקב ועשוי כמדת מנעל הא לאו הכי כגון אלו שבזמנינו שמרגיש הלוכש קושי מהקרקע כשיש שם אבק מתחת רגליו וכיוצא שרי. ועוד ג"ל דבעונות הרבים אשר הדור נתפרץ אין להחמיר בבגד גם אם הם כמדת הרגל ועקב וכיוצא, והמחמיר יחמיר לעצמו אך לא להורות כן לאחרים דמוטב שיאכלו בשר שחוטות ולא יאכלו בשר תמותות דאם תחמיר עליהם בזה יש לחוש שיבואו להתיר גם של עור כי אין כח בית דין יפה ואיש הישר בעיניו יעשה וה' הטוב יכפר לעמו ישראל ויחיש לגואלנו אמן.

סימן תקנ"ה

סעיף א' נוהגים שלא להניח תפלין וכו'. עי' להרב באר היטב ז"ל שכתב דמהר"ם גאלאנטי היה מניחם בביתו וכו' וכתב שכן מצא כתוב להאר"י ז"ל ע"ש. וכן נהגתי וכן נהגו רבים להניח תפלין בשחרית ולהתפלל בבית ואח"כ ללכת לבית הכנסת, אך מפשט דברי מרן ז"ל משמע שאין לובשים כלל וק"ל טובא איך יכולים לכתחילה לקרא ק"ש בלא טלית ותפלין והלא אמרו רז"ל כל הקורא ק"ש בלא תפלין וכו'. ואפשר דמרן ז"ל, נוהגים" קאמר אך לדינא ס"ל ללבוש ויש לראות בראשונים ובאחרונים ז"ל מה כתבו בזה. ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה דלובשים כשאר ימים רק שיש איזה חכמים

סימן תקנ"ט

מנהגי תשעה באב ודין מילה בט"ב

- א' אם חל תשעה באב במוצאי שבת אין אומרים צדקתך במנחה בשבת.
 ט' באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון בעל ברית מתפלל מנחה בעוד היום גדול ורוחץ ואינו משלים תעניתו לפי שיו"ט שלו הוא.
 י' נוהגים שלא לשחוט ושלא להכין צרכי סעודה עד אחר חצות. הגה והולכים על הקברות מיד שהולכים מבית הכנסת, ואם אירע מת בט"ב אין אומרים צדוק הדין.

סימן תקס"ב

דין קבלת התענית

- י"ב תענית שגוזרים על הצבור אין כל יחיד צריך לקבלו בתפלת המנחה אלא שליח צבור מכריז התענית והרי הוא מקובל. ויש אומרים דהני מילי בארץ ישראל שהיה להם נשיא לפי שגזירתו קיימת על כל ישראל אבל בחוצה לארץ צריכים כל הצבור לקבל על עצמם כיחידים שכל אחד מקבל על עצמו.

באר משה

בלבוש כתב כדברי המג"א אלא שהוסיף לבאר דדוקא נדחה דכיון דנדחה מיום קביעותו לא חמיר כולי האי ע"ש. וק"ל דהכל טעמא מאי דאם לא גזור בדחוי א"כ בכל אדם נמי לישתרי, ואם גזרו מה נשתנה בעל הברית, ואם בבעל הברית לבד לא גזור א"כ ליתשרי כולי יומא, וצ"י.

סעיף י"ד נוהגין שלא לשחוט וכו', מזה נראה שהיו אוכלים בשר בליל עשירי, וגם פה אי גרבה יע"א כנראה שהיו נוהגין לאכול שכן שגור בפי ההמון לומר ביום ט"ב בלשון ערבי, "חתא יחללו הסכין" שתרגמו, "עד שיהיה מותר לשחוט". אך מרן ז"ל בסימן תקנ"ח כתב דמנהג כשר שלא לאכול בשר ושלא לשנות יין ליל עשירי ריום עשירי ע"ש. ונראה דבזמן הזה שאין אנחנו אוכלים בשר ליל עשירי ריום עשירי הוא עפ"ד מרן ז"ל הגז'.

סימן תקס"ב

סעיף י"ב תענית שגוזרים על הצבור וכו'. וכן דעת הרמב"ם ז"ל דא"ץ קבלה ומשמע דוקא יחיד. ומ"ש מרן ז"ל וי"א דהני מילי בארץ ישראל וכו' היא דעת הרמב"ן ז"ל וכלל הוא דסתם וי"א הלכה כסתם. ולפ"ז צריכים אנו לדעת למה אין ת"ץ בבבל דטעם רש"י נראה דדוקא בבבל וכן לטעם התוס' וכמ"ש הרב קרבן נתנאל. וסבור הייתי לומר דס"ל כמו שצידדתי בזולת זה להפריש בין ארץ ישראל לחו"ל אלא דקשה הדבר לחדש טעם שלא הזכירנו הראשונים. וראיתי להרא"ש ז"ל בשם ראבי"ה שכתב דכיון דאין נשיא בחו"ל אין תענית צבור ומבואר שם בקרבן נתנאל דכיון דאי אפשר לקיים יצא חתן מחדרו דהיינו נשיא אין לקיים השאר ע"ש, וא"כ י"ל דהרמב"ם ומרן ז"ל הכי ס"ל.

ולענין עוברות ומניקות בתענית בין שנאמר דסוברים כמ"ש בעניותי בין שנאמר דס"ל כראבי"ה אין להחמיר בעוברות ומניקות דכיון דלא אפשר לקיים את כלם אין לקיים מעט מהם וע' מה שכתבתי בזולת זה בענין תענית גשמים בחו"ל וכ"ש למה שכתבתי בעניותי הא ודאי דבחו"ל אין ראיה

אדינא ולא דמי למאי דקי"ל בעלמא לסמוך על מור"ם ז"ל במקום שלא גילה מרן ז"ל דעתו, חדא דנראה דדעת מרן ז"ל דלא כמור"ם וכאמור. ועוד דל"ש זה רק בפלוגתא דדינא ולא במנהג וכאמור. ועי' בדרכי משה ז"ל בשם מהרי"ל שלא כתב רק שיש שנמנעים וכו' ע"ש.

ב' בהגה. אבל בלילה אסור מפני אבילות של יום. ולענין ברכת שהחיינו על פרי חדש זכורני דהרב זכור"ל כתב דיכול לברך, ומעיקרא בבשר בט"ב הדחוי הפר"ח מתיר וכ"כ האחרונים בשם מהר"ח ז"ל.

סימן תקנ"ט

סעיף א' אין אומרים צדקתך בשבת. ראיתי להלק"ט ח"ב סימן קל"ח שכתב דכל זה הוא דברי ההגה שכן דעתו ברה"ש ויוהכ"פ, אבל דעת הש"ע להפך כמ"ש שם. ויש לתמוה דא"כ לא נמצא בדברי מרן בסעיף א' כלום. ואולי דמתחילה לא היה הש"ע מחולק לסעיפים. א"נ יאמר דלא היו רק ט' סעיפים ומתחילים מסעיף ב' והלאה. ועוד דנראה דעת מרן הב"י סימן תקנ"ט כן שכתב ע"ד הטור שכ"כ הגהות אשיר"י ובמרדכי בלי חולק. וכן ראיתי להרב כסא אליהו שהשיגו בזה מדכתב מור"ם ז"ל דין זה סוף סימן תקנ"ב, ואי איתא שהוא דברי הרמ"א למה חזר ושנאו ע"ש. והיא הוכחה ברורה. גם מה שהוכיח מדברי הטור ומה שחילק בזה הם דברים ברורים ולכן העיקר לענ"ד כדבריו שהם דברי מרן וסיים הכס"א דכן המנהג ע"ש. וכן מנהגינו פה אי גרבה יע"א.

סעיף ט' לפי שיר"ט שלו הוא. ויש להבין דא"כ למה יתענה כלל בו ביום. ועוד קשה דמה נשתנה דחוי מן שאינו דחוי, ואם גזרו רבגן מתחילתו דבהיותו בשבת יתנה ליום ראשון א"כ הו"ל כאילו יום ראשון הוא עצמו יום ט"ב דמה נשתנה גזירה זו דרבגן מגזירה זו. וראיתי להמג"א סק"ז שכתב דסברא זו דיו"ט שלו הוא לא מהניא רק בדחוי אך לא בחל בשאר ימי השבוע ע"ש ולא נתן טעם לדבר. גם

סימן תקס"ו

דיני תענית צבור

א' בתענית צבור אומר שליח צבור עננו בין גואל לרופא וחותם ברוך אתה ה' העונה לעמו ישראל בעת צרה, וקורים ויחל בשחרית ובמנחה בין שחל בשני וחמישי בין שחל בשאר הימים. הגה ומפטירין במנחה דרשו ובשחרית אין מפטירין חוץ בט"ב וקורים אפילו כשחל בערב שבת ואם מתענים בר"ח קורים שחרית פרשת ר"ח ומנחה בשל תענית.

ב' כשהצבור גוזרים תענית על כל צרות שלא תבוא עליהם וכן בתענית שני וחמישי ושני שאחר הפסח ואחר החג שנוהגים באשכנז להתענות הצבור נהגו הראשונים לומר שליח צבור עננו בין גואל לרופא ולקרות ויחל. הגה מיהו אם קבעו התענית בשני וחמישי אין דוחים פרשת השבוע בשחרית אלא קורין בשחרית בפרשה ולערב קורין ויחל בלבד בה"ב שמתענין אחר הפסח וסוכות שקורין שחרית וערבית ויחל והכי נהוג. ויש שתמיהו עליהם והקשו עליהם והרא"ש יישב קושיתם הילכך למנהג הראשונים שומעין, ומיהו היכא שגוזרים תענית שלא לשום צורך אלא לשוב בתשובה יש נוהגים לדון בתענית צבור לענין עננו בין גואל לרופא וקריאת ויחל, ויש נוהגים לדון בתענית יחיד שאף שליח צבור אינו אומר עננו אלא בשומע תפלה ואין מוציאין ס"ת.

באר משה

העונה בעת צרה אין לחלק ולמ"ד העונה לעמו ישראל בעת צרה אין לחלק. וכן הטור ומרן ז"ל הגם דבשש ברכות נקיט הטור העונה בעת צרה מ"מ בגוסס ברכת עננו דעתו שאומרים העונה לעמו ישראל בעת צרה. וא"כ נמצא דעיקר החילוק אינו אלא בין ברכת עננו לאחת משש ברכות ולדעת הטור ודעמיה כפי מה שתיקנו תקנו בזה ובוזה. ולכן אי לא מסתפינא אמינא דתמיד י"ל בעננו רק העונה לעמו ישראל בעת צרה כנוסח מרן ז"ל ודעמיה.

סעיף ב' כשהצבור גוזרים תענית וכו' נהגו הראשונים לומר ש"ץ עננו וכו'. עי' למחר"ם בן חביב ז"ל בקול גדול סימן י"ד שהקשה לדברי הטור והרשב"א שכתבו דאין אומרים עננו אלא א"כ יש עשרה מתענים דא"כ איך אומר הש"ץ עננו הגע בעצמך אם לא יש עשרה מתענים דהלא שמא יאחז בולמוס לאחד מהם כמו יחיד דהטעם שאינו אומר רק במנחה שמא יאחזנו בולמוס ע"ש. ועי' למרן ז"ל בסימן תקס"א ס"ג שכתב להדיא דבארבע תעניות כיון שתקנו חכמים להתענות שייך שפיר לישנא דיום צום התענית הזה ומזה מבואר דשאני ליה למרן ז"ל בין אמירת צום התענית לברכה וא"כ גם לקושית מהר"ם בן חביב ז"ל י"ל שפיר. ועוד אפילו לפי דבריו שיש הוכחה מ"מ הרי מרן ז"ל אזיל בתרייהו דהטור והרשב"א ואנן בתר מרן גירינן וא"כ הגם דלדעתו ז"ל יש הוכחה היפך דברי הטור והרשב"א מ"מ לדינא נקיטנן כהטור והרשב"א כיון דמרן ז"ל קאי כוונתייהו. ולפ"ז מתבאר דמ"ש החיד"א ז"ל על דברי מרן ז"ל בסימן תקס"ו דלא מיירי אלא בצומות דגוזרים הקהלות אבל לא בארבע צומות אינו בא לבאר דברי מרן ז"ל רק לומר דכן דעת מהר"ם בן חביב ז"ל.

גם מה שהוכיח מדיש סוברים דיחיד בתענית צבור אומרה בין גואל לרופא ויש חולקים ע"ז ואמרינן דכ"ע מחו מיהא בש"ץ ע"ש, לאחר המחילה רבה אינו מוכרח דהא גופא דנימא דכ"ע מודים צריך לזה הוכחה, גם מדברי רש"י שכתב וכי יחיד חשוב כ"כ וכו' דנימא בש"ץ חשוב אינו מוכרח דחדי

דנפיש רוגזא ולכן אין להחמיר בעוברות ומניקות. גם ע' מה שכתבתי בזולת זה בכונת רש"י בפסחים (ע' שואל ושאל ח"ה א"ח סימן צ"ט). וראיתי להתוספות בתענית דף י"א שכתבו להדיא אין תענית צבור בבבל שיש להם רבוי גשמים. ויש להקשות דא"כ למאי הלכתא. וי"ל דכוונתו שאינם צריכים שיש בה לחלוחית וכן דייק לענ"ד לשון אין צריכים כנ"ל. ושוב ראיתי להלבוש ז"ל שכתב טעם הרמב"ן בסימן תקע"ה וסיים הגם דלענין קבלת התענית א"ץ כמבואר בסימן תקס"ב ע"ש. ותמיהני דהרמב"ן משהו להו כחדא. ואולי דס"ל דהרמב"ם ומרן מודו בהא ואין מודים בהא וכן נראה דעת הה"מ שכתב דמתוך הטעם זה כתב דצריך קבלה ואין נראה כן דעת רבינו בפ"א ע"ש. ואין לומר דעל עיקר הטעם קאמר דא"כ הי"ל לתת טעם לשיטת רבינו הרמב"ם. ועי' להברכ"י ז"ל דנראה שהבין בדברי ראב"ה כהרמב"ן ולפמ"ש הרב קרבן נתנאל ז"ל יש להבדיל ביניהם כמבואר שם וממילא א"ש מה שהקשה הברכ"י שם ע"ש.

סימן תקס"ו

סעיף א' בתענית צבור אומר שליח צבור וכו'. ונראה לענ"ד דהוא הדין גמי גם בתענית הגשמים ושאר תעניות הצרות. ומ"ש הרב המגיה בש"ץ ואחריו נגררו החיד"א ז"ל בקשר גדול והרב בית עובד בדיני עננו (והכה"ח אות ג') ע"ע, לענ"ד נראה דדעת מרן ז"ל והסוברים לומר העונה לעמו בעת צרה, תמיד אומרים כן בכל התעניות ולדעת הרמב"ם ז"ל והסוברים לומר רק העונה בעת צרה תמיד אומרים כן. וראיה לזה מדברי מרן ז"ל בב"י סימן () שכתב בשם הרד"א דלדעתו שאומרים עננו מלבד שש הברכות נקיט בעננו העונה לעמו ישראל בעת צרה הרי דגם בתענית גשמים שהוא שייך לכל העולם ישראל וגוים ועכ"ז נקיט העונה לעמו ישראל ע"ש. וכ"מ מדברי הרמב"ם ז"ל (בפ"ב מה"ת הלכה י"ד) דנקיט העונה בעת צרה. וכן בנוסח התפלה שכתב הרמב"ם ז"ל כתוב רק העונה בעת צרה. הרי דלמ"ד

ג) אין שליח צבור אומר עננו ברכה בפני עצמה אלא א"כ יש בבית הכנסת י' שמתענין ואפילו אם יש בעיר י' שמתענין כיון שאין בבית הכנסת י' שמתענין לא.

סימן תקס"ח

דיני נדרי תענית

ט) אם אירע יום מיתת אביו בשבת או בראש חודש ידחה למחר. הגה ואין נוהגין כן אלא אין מתענין כלל וכן בשאר ימים שאין בהם תחנון.

י"א) הנודר לצום סכום ימים רצופים ואירע בהם תענית חובה עולין לו.

סימן תקע"ב

באיזה ימים אין גוזרין תענית צבור

ג) צבור שבקשו לגזור תענית שני חמישי ושני ופגע בתענית ט"ו בשבט התענית נדחה לשבת הבאה כדי שלא יגזרו תענית בט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות. הגה מיהו אם התחילו להתענות אין מפסיקין כמו בר"ח וחול המועד.

באר משה

בשם השל"ה הא"ר והבגדי ישע ע"ש. ומ"ש הרב הגו' בשם היפ"ל דבכה"ג מקדימין ביום ששי ומסיים עלה הכה"ח שם דאם קשה עליו פטור ע"ש, לא ידעתי למה הוצרך לזה דהרי רבים הם האומרים דפטור וסתמיהו משמע אפילו לא קשה עליו ואין ספר היפ"ל בידי כעת לעמוד על דבריו ז"ל.

סעיף י"א הנודר לצום וכו', אם אירע יום היא"ר ציי"ט באחד מימי התענית אם מתענה קודם זה או אחר זה או מועיל התענית לזה ולזה, מדכתב מרן בס"ט דמתענה למחר גראה דס"ל דלא חשיב זה כאלו קבל אותו יום בתענית דא"כ מה יועיל אם יתענה למחר. ולעומת זה גראה דלא יתוייב להתענות שני ימים זה על זה ולכן מסתברא דיועיל לזה ולזה ופטור אך אם כבר התענה בו ביום וגם למחר והוקשה עליו התענית ישאל על נדרו.

סימן תקע"ב

סעיף ג' שלא יגזרו תענית בט"ו בשבט וכו'. חיינו כר"ח וחול המועד כמ"ש מור"ם ז"ל ובנדר או גהג להתענות סתם ואירעו יום הגו' מבואר בסימן תק"ע סעיף א' דיחיד שקבל עליו תענית כך וכך ימים ואירע בהם שבתות וימים טובים או ר"ח חנוכה ופורים אם ערב יום כפור אם קבלו בלשון קבלת תענית בעלמא אין צריך התרה ואם קבלו בלשון הרי עלי שהוא לשון נדר צריך התרת חכם וכו' ע"ש. ומינה לט"ו בשבט כיון דדינו כר"ח וחול המועד ונראה דהוא הדין לימים שאין אומרים בהם תחנה כג"ל.

סימן תקע"ה

סעיף א' סדר תענית שמתענים בארץ ישראל וכו'. ומנהגנו פה אי גרבה יע"א בשאלת גשמים מנהג קדום שעושים כארץ ישראל לשאול בשבעה חשון הגשמים לומר בתפלה ברכ עלינו וכן לענין התעניות אנהגו כנראה דאוליגן אחר ארץ ישראל (דמסתבר דזה תלוי בזה דכיון דצריכים לגשם בזמן מוקדם כמו ארץ ישראל ולא כח"ל ולכן אם יש עצירת

גם ש"ץ כיון דבא מכת היחיד או מכת היחידים אינו חשוב כל כך ולא עדיף מגברא דאתי מחמתיה. והגם דהוי קביעותא לכל העולם הא מיהא אין לגו הוכחה לזה.

סעיף ג' אין שליח צבור אומר וכו' אלא א"כ יש בבית הכנסת עשרה שמתענין. ראיתי להרב מועד לכל חי סימן כ"ט אות ט"ו שכתב וז"ל, בארבעה צומות אפילו אין שם מתענים ששה או שבעה (נראה דט"ס וצ"ל דק ר' או ז') אומרים עננו וקורין ויחל הרב ברכי יוסף ז"ל בסימן תקס"ו. אלא דלפי מה שכתב הרב באר היטב ז"ל צריך לאומרו בשומע תפלה כיון דאין שם עשרה מתענים ועי' להק"ס סימן תקפ"ד ע"ג וע"ד ולהרב ברכות המים דף מ"א ע"ג ובספר כס"א ז"ל בסימן תקס"ד כתב דבתענית צבור שיש מהם מתענים יש לומר עננו ע"ש שכתב דמצא סמך לזה.

ובענין קריאת התורה אם אין שם עשרה, עי' להב"ד סימן שמ"ב ולהרב עבודת הגרשוני סימן ז"ן ולהרב ערוך השלחן סימן תקס"ו ולהו"א ח"א סימן פ"ו ע"ש. ועי' להע"ד סימן כ"ט אות יו"ד ובאות כ"ד אם כבר התפלל ע"ש עכ"ל ז"ל. ועיין להרב זרע אמת ז"ל סימן פ"ו בשם הב"ח שכתב דהאגודה כתב דבשביל שלשה מתענים אומרים עננו וקורין ויחל ולא קי"ל הכי ע"ש, והיא היא סברת הרב ארחות חיים שהביא הכס"א ע"ש. ובלא"ה נראה דגם הכס"א מודה שהרב ארחות חיים אין דבריו מוסכמים לדינא שהם נגד דעת מרן דפסק כהרשב"א והטור ז"ל. וא"כ לדידן דבתריה דמרן גרירין אין לקרא עננו ויחל אפילו יש בבית הכנסת ששה או שבעה מתענים ויש הרבה בעיר מתענים וכן נראה דעת הרב מועד לכל חי שהעיר ע"ד הברכ"י ז"ל מדברי הבאה"ט ז"ל דבעינן עשרה מתענין ואין כאן מקום להאריך כעת.

סימן תקס"ח

סעיף ט' ידחה למחר. ואם גם למחר ר"ח או יו"ט שני וכיוצא עי' להרב כף החיים גר"ו אות צ"ו בשם הרב אור הישר דאז פטור הואיל ואדחי אדחי וכ"כ שם באות צ"ג

סימן תקע"ה

דיני תענית שמתפללין בארץ ישראל על הגשמים

א' סדר תענית שמתעניין בארץ ישראל על הגשמים כך הוא הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים מתחילין תלמידי חכמים בלבד להתענות ג' תעניות שני וחמישי ושני וכל התלמידים ראויין לכך ודין תעניות אלו כדין תענית יחיד.

באר משה

היחידים והוא מהיחידים להתענות של הצבור או של היחידים אי אפשר לדחותם ואפילו בהתרה, משא"כ תענית היא"ר צי"ט שהוא מתורת מנהג ונדר ויש לו תקנה על ידי ההתרה. וכן אם אירע יום היא"ר צי"ט ביום שקודם התענית וקשה לו להתענות שני ימים רצופים יעשה התרה על תענית היא"ר צי"ט וכאמור.

ובעיקר סדר תעניות אלו תמיד אני מסופק בזה האם הולכים בזה אחרי כללות כל ארץ ישראל שירדו גשמים ברוב ערי ארץ ישראל או הולכים בזה אחרי כל עיר ועיר מארץ ישראל בנפרד שכל עיר שעדיין לא ירדו בה גשמים עושים סדר זה. וכן אני מסופק אם יהיה הדין גותן שהולכים אחרי כללות ארץ ישראל אם מהני אם ירדו גשמים ברובם ונימא רובו ככלו ואין עושים סדר זה או לא. וכן אם הדין גותן ההולכים אחרי כל עיר ועיר בנפרד אם ירדו גשמים ברוב העיר ומיעוט העיר לא ירדו בה גשמים אם יתענו או לא. ובשני אופנים הגו' יש להסתפק כגו' אם הולכים אחרי רוב העיירות או אחרי רוב העיר בין שרובם או כלם גוים או ישראל, או דילמא אם היו רובם או רוב העיר או כלם גוים אין זה מן המניין ואוליגן אחרי העיירות או העיר לפי המחזו המקום שכלו או רובו ישראל. וכעת לא מצאתי מי שביאר פרטים אלו וצ"ע כעת.

ג' הגיע י"ז מרחשון ולא ירדו גשמים וכו'. הברכ"י ז"ל מסיק דאם יום ט"ב חשון חל ביום שני מתחילין ממנו והרב פה"א ז"ל ח"ג נראה דדעתו שלא להתחיל להתענות בו, והרב בנו בספר ברכות המים קיים דברי אביו ע"ש. ונראים הדברים דפליגי בזה חכמי ורבני עיר הקדש ירושת"ו עם רבני חברון תובב"א. וא"כ לענ"ד יש לעשות כרבני ירושת"ו שלא להתחיל להתענות בו דנראה דהם רבים ועוד דדברי הרב ברכות המים ז"ל נראים נכונים בנוגע לדינא עפ"ד הרי"ף והר"ן והרע"מ והאחרונים ז"ל, ועוד דסד"ר הוא ולקולא. ובפרט פה אי גרבה יע"א דנהגו בזה כארץ ישראל ושאר כל העיירות נוהגים כחז"ל דכל כה"ג לענ"ד ודאי דגם החיד"א ז"ל ודעמיה מודו דאין להחמיר כל כך. וכן היה מעשה בשנת התר"ף ליצירה שהוריתי שאין צורך ליחידים להתחיל להתענות מי"ז חשון רק אחר כך (ר"ל עד ביום שני שאחריי שהוא כ"ד חשון משום שאין מתחילין להתענות ביום חמישי). [ע"י שואל וגשאל חלק רביעי סימן כ"א, מא"ח]. ד' ולא ירדו גשמים. ע' להרב גודע ביהודה מהדורא קמא בא"ח שמבואר בדבריו שאם ירדו גשמים ואח"כ שינו הזרעים מראיתם מחמת עצירת הגשמים לא נעשה סדר זה והוכיח זה מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב לא ירדו גשמים כל עיקר ע"ש. נתבאר מזה דכל שירדו אין גוזרים כסדר זה.

גשמים ב"מ ג"כ מתחילין להתענות כמו ארץ ישראל. וכבר מר זקני מהרש"ך ז"ל נשאל על זה הנו בכתובים (שוב נדפס ספרו גכח השלחן וזה תמצא בסימן קיז) ואפס קצתו נדפס בסוף ספר ארחות חיים על המשלי ע"ש. ולענ"ד נראה דגם מדברי מרן ז"ל בס"ט מבואר דהכל לפי העיר שהרי כתב שם בד"א בא"י וכל הדומה לה אבל במקומות שענות הגשמים שלהם קודם י"ז במרחשון או אחר זמן זה כשיגיע זמנם וכו' ע"ש. הרי מבואר דהכל לפי העיר שהרי גם בחז"ל כתב שם דלפעמים מקדימים לארץ ישראל ופעמים מאחרים וא"כ מינה נמי דלפעמים שוים וזה ברור וכן מבואר להדיא מלשוננו שכתב בד"א בא"י וכל הדומה לה. והיינו הא דידן ממש שאנחנו דומים לה.

אך בעיקר הדבר יש לתמוה מפני מה נשתנית אי גרבה מכל סביבותיה דמוכירים הגשם כמו ארץ ישראל. ולי נראה הטעם דמאז ומלפנים גרבה היא כאחת העיירות הגדולות וכל סביבותיה תמיד הם בתור כפרים ונגררים אחריה שהיא גדולה בחכמה ובמניין ולכן נראה פשוט דחכמי ורבני העיר הם עמדו על הדבר והכריעה דעתם לדמותה לארץ ישראל. ובאמת גם לפי החוש והטבע מורה ובא דכן הוא. וכן באוירה שמעתי מלפנים מהרב שליחא דרבנן כמה"ר רבי שלמה חכים ז"ל שאמר דדומה מאד במזגה למזג עיר צפת תובב"א. וכן גם בפירות ובתבואה יש שינויים בין אי גרבה לסביבותיה ולכן אין שום פלא דמשונה עיר גרבה בזה מסביבותיה. [ע' שואל וגשאל חלק ח' סימן ה' באורך, מא"ח].

ב' הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים וכו'. ואם ירדו גשמים ביום שמיני עצרת אחרי שאמרו הקהל מוריד הגשם שיעור המספיק לחרישה, נראה דלא שייכי סדרן של תעניות אלו וכ"מ מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ג מהלכות תעניות הלכה א' הרי שלא ירדו להם גשמים כל עיקר מתחילת ימות הגשמים ע"ש. וכן מתבאר מדברי הרב ברכות המים ז"ל בס"א להדיא ע"ש.

ואם ירדו גשמים בימות הגשמים ואין בהם שיעור המספיק לחרישה נראה דהוי כאלו לא ירדו כלל דאי לא תימא הכי אין לדבר סוף אלא דהדבר תלוי בשיעור חרישה וזה ברור לענ"ד וכן נלמד מדברי הרב ברכות המים ז"ל שם.

אם גזרו תעניות שני חמישי ושני ויש אחד מהקהל שיש לו תענית יא"ר צי"ט וזמנו היה ביום שבת קדש שנדחה ליום ראשון וכמ"ש מרן ז"ל בסימן תקס"ח וקשה עליו להתענות שני ימים רצופים, נראה לי שידחה התענית של יא"ר צי"ט לאיזה יום אחרי התענית צבור ואינו צריך התרה כיון דבלאו הכי אינו בזמנו. ואם הורגל להתענות כשיחול יא"ר צי"ט ביום שבת ממחורת צריך התרה. ונראה לי דה"ה לתענית

ב' הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין ג' תעניות על הצבור שני וחמישי ושני וכל העם נכנסים לבתי כנסיות ומתפללים וזועקים ומתחננים כדרך שעושים בכל התעניות.

ה' עוברות ומניקות מתענות אבל לא בג' ראשונות ולא בז' אחרונות, ומיהו לא תאכל אלא כדי קיום הולד (ואסור להן להחמיר ולהתענות).

ז' כשמתענים על הגשמים ועברו י"ג תעניות אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן ובבנין של שמחה (אלא א"כ כותלו נוטה ליפול) וממעטין באירוסין ונישואין אלא אם לא קיים מצות פריה ורביה וממעטין בשאלת שלום בין אדם לחבירו ותלמידי חכמים לא ישאלו שלום אלא כנוזפין וכמנודים למקום ועם הארץ שנתן להם שלום משיבין לו בשפה רפה וכובד ראש, ותלמידי חכמים לבדם חוזרים ומתענים שני וחמישי ושני עד שיצא ניסן של תקופה ומותרין לאכול בלילה ובמלאכה ובשאר הדברים ומפסיקים בר"ח חנוכה ופורים וכו'.

באר משה

בלישניה כלשון המשנה כמו שכתבו בעלי הכללים ואינו סומך על שום חיבור וזולתו כמ"ש הוא ז"ל בהקדמתו ע"ש, הא ודאי דאי איתא היה לו להזכיר זאת ומדסתם ש"מ דאינם מתענות. ועוד דמבואר בדברי מרן ז"ל בב"י דהעיקר כדברי הרמב"ן דחור"ל שאני דהוי כתענית יחידים שקבלו עליהם ע"ש. וכיון דהיחידה היא עוברה או מניקה אינה יכולה להחמיר ואיסור עושה כמ"ש מרן ז"ל בב"י בשם התשב"ץ והב"ד מור"ם ז"ל וכתב מהריק"ש ז"ל דהויא כשופכת דמים ע"ש. א"כ מינה נמי שאין הב"ד גוזרים על העוברות ומניקות דלא עדיפי ב"ד חור"ל מבעלי דבר. ועוד דכיון דאיסורא איכא להתענות אם אין חיוב כל זמן שלא מצינו בשום פוסק שכתב להדיא דמתענים שב ואל תעשה עדיף. וכן מתבאר מדברי הרמב"ם בפ"א מהלכות תעניות כמ"ש הה"מ שם וכן פסק מרן ז"ל כדעת הרמב"ם ז"ל. ומה גם בזמן הזה שירדה חולשה לעולם והיוקר יאמיר דהרבה מצטערים בפרנסתם ויש לחוש לסכנת נפשות. וכן געשה מעשה בשנת התרפ"ד בשלשה אמצעיות שלא גזרו הבית דין על העוברות ומניקות אני וידי"ן הרמ"ה גר"ו וידי"ן מהרצ"ך גר"ו וידי"ן מהר"ח"ה גר"ו כל אחד טעמו ונימוקו עמו. [עי' שואל ונשאל חלק חמישי סימן צ"ד ובחלק שמיני סימן פ"ג, מא"ח].

סעיף ז' ומפסיקין בר"ח חנוכה ופורים וכו'. והוא הדין נמי לי"ג תעניות הנזכרים בסעיף ב' וג' דאם חל בהם ר"ח או חנוכה או פורים אין מתענים ואפילו אם אחד משלש תעניות הראשונות חל ביום ר"ח או חנוכה או פורים אין גוזרים ודוחים אותו לשבוע הבא באופן שיהיו שני וחמישי ושני כלם ביום שמתענים בהם. וה"ה לאמצעיות וה"ה לאחרונות וכן מתבאר מסימן תקע"ב (ס"ג) שכתב מרן צבור שבקשו לגזור תענית בה"ב ופגע בתענית ט"ו בשבט התענית נדחתה וכו'. אלמא דאין לגזור רק שלשה תעניות בבית אחת וכן לא יהיו רק בה"ב ולא מצטרפי שאר ימים עמהם דאל"כ לא היה צריך לדחות לשבת אחרת. וכן זכורני דפה אי גריבה כשחל אחד משלשה תעניות של גשמים ביום מהימים שאסור להתענות בהם מבטלין ואין גוזרין בהם ודוחין אותם לשבוע הבא. ומעולם לא ראינו ולא שמענו שהתענו רק שני ימים שני וחמישי בלבד או שצירפו עמהם אחד משאר ימי השבוע רק באם היה תענית עשרה בטבת ביום שקודם או אחר אחד

גם נתבאר דדוקא בירדו וצמחו הורעים ונעצרו הגשמים אבל אם לא צמחו הגשמים הגם שירדו אחר הזמן הראוי להם וכשיעור ולא צמחו כאלו לא ירדו. ועיין למרן ז"ל בס"ח שכתב דכל זה הסדר כשלא ירדו אבל ירדו וצמחו העשבים והתחילו להתייבש וכו' משמע דהירידה בלתי צמיחה לא חשיבה ירידה דמזה מוכח דירדו הגשמים שלא בזמן הראוי לצמיחה או שאין כאן שיעור צמיחה. וצ"ע עוד בכל זה.

סעיף ב' הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין וכו'. נסתפק ידי"ן הרמ"ה גר"ו אם מאיזה סיבה היה טעות ליחידים שלא התענו והגיע ר"ח כסליו אם מתחילין היחידים ואחר כך הקהל קדוש או גוזרין על הקהל קדוש. ולדעתי הדבר ברור דגוזרים על הצבור וא"ץ ליחידים שהרי עיקר הטעם דאין גוזרין מ"ז מרחשון על הצבור נראה דהיינו משום דאז א"ץ כל כך למטר כמו אחר כך כשהגיע כסליו וא"כ כשהגיע ר"ח כסליו דאז יש צורך גוזרים על כל הקהל קדוש. ואין לומר דכך הוא תקנת המשנה ולא סגי זה בלא זה, חדא דבכלל מאתים מנה דבכלל הקהל ודאי שהיחידים מתענים ויבא הטוב מכל מקום, ועוד דהגע עצמך עיר שאין שם יחידים היתכן שלא יתענו כלל, הא ודאי זה אינו כלל. [עי' שואל ונשאל חלק חמישי סימן צ"ג, מא"ח].

סעיף ה' עוברות ומניקות מתענות אבל לא בג' ראשונות וכו'. בחור"ל בשלשה אמצעיות שכתב מרן ז"ל בסעיף יו"ד דדינם כשאר תעניות, כתבתי בתשובה שאין עוברות ומניקות מתענות בהם דלא מצינו רק שני אופני תענית: א' דמתענין לילה ויום ויש בו חמשה עינים. ב' תענית פשוט ביום בלבד ואין בו חמשה עינים. וכיון דבחור"ל קיל התענית של ג' האמצעיות ואין בו תענית בלילה ולא חמשה עינים קיל נמי לגבי עוברות ומניקות. וכן יש להוכיח מדברי הר"ן ז"ל שכתב דבשלשה ראשונות דקילי שאין מתענין בהם משתחשך אין מתענין בהם ג"כ עוברות ומניקות ע"ש. וכ"מ מדברי הראב"ד ז"ל הב"ד הר"ן ומרן בב"י ז"ל דכי ליכא חדא מאינהו חומרי ליכא כלהו ע"ש. ועוד דכיון דהרמב"ם ז"ל כתב דדינו כשאר תעניות בסתם ופסקו מרן ז"ל ולא השמיעונו דעוברות ומניקות מתענות בו ש"מ דלכלהו מילי הוי כשאר תעניות ובשאר תעניות כתב מרן דאינם מתענות כמבואר בסימן תקנ"ד. ובפרט דהרמב"ם ז"ל מידק דייק

כל תענית שגוזרים הצבור בחו"ל אוכלים בהם בלילה ודינם כדין שאר תענית שאין גוזרים על הצבור תענית כגון צום כפור אלא בא"י בלבד ובגלל המטר ובאותם עשר תעניות שהם ג' אמצעיים ושבע אחרונות.

היו מתענים על הגשמים ונענו כמה ירדו והיו פוסקין מן התענית משיכנסו בעומק הארץ החרבה טפח ובבינונית שני טפחים ובעבודה ג' טפחים. ושיעור כמה צריכים לירד לברך עליהם ע"י לעיל סימן רכ"א.

סימן תקע"ו

על איזה דברים מתענין ומתריעין

ה' וכן מתענין על החולאים כיצד הרי שירד חולי אחד לאנשים הרבה באותה העיר כגון אסכרה (פי' חולי סוגר הגרון מענין ויסכרו מעינות תהום) או חרחרור וכיוצא בהם והיו מתים מאותו חולי הרי זה צרת צבור וגוזרין עליה תענית ומתריעין, וכן חכוכ לח הרי הוא כשחין פורח ואם פשט ברוב הצבור מתענין ומתריעין עליו, אבל חכוכ יבש צועקים עליו בלבד. הגה ובאלו חולאים אין צריך שימותו בג' ימים זה אחר זה כמו בדבר שהוא בא מכח שינוי אויר אלא מתענים ומתריעים על אלו החולאים מיד.

באר משה

וכו'. ונראה דודאי שהרב באר היטב ז"ל מדמה זה לחיכוך לח כי באמת הוא לח. ולענין השיעור לכאורה נראה דדינו כנדון מרן ז"ל. ואולם נראה דכיון שיש חיזוק שמתים וכו' לא דמי כלל לשחין לח אלא לר"א רח"ל שכתב מרן ז"ל בס"ג דאם היה דבר בחזירים מתענין וכו' וכ"ש אם היה דבר בעכו"ם ולא בישראל מתענין ע"ש.

ועכ"פ לענין השיעור נראה דלא דמי לדבר אחר דהתם אם אין שיעור הגז' י"ל דאין כאן חולי רק שכן הוא דרכו אך בג"ד שיש אבעבועות א"ץ לשיעור ולזה נוטים דברי הבאה"ט ז"ל שלא הזכיר בזה שיעור. ואע"ג שכתב הבאה"ט בסק"ב דהאידנא אין מתענין על הדבר וכו' וכ"כ הברכ"י הב"ד הרב שערי תשובה ז"ל בסק"א ושכ"כ משם רבינו האר"י ז"ל ע"ש, הנה אם מצד חששא דשינוי האויר כפי הפשט לכאורה ל"ש זה רק בדבר אחר דס"ל דבאמת קשה מאד לזה החלישות כח רח"ל אך במחלה זו לכאורה לא שייך הכא. ואף בדספרי הרופאים ג"כ כתבו ג"כ דמחלה זו באה מצד שינוי האויר וכדומה עכ"פ אין התענית או האכילה לכאורה מוסיפים וגורעים בזה. ואם מצד מ"ש משם האר"י ז"ל הנה כעת לא ראיתי הטעם ולכאורה נראה שהוא על פי מה ששמעתי דהוי כעין לא תחסום וכו' אך נראה דלאו בכל מילי אמרו כן שהרי על שאר מיני חולאים ושחין וכו' לא כתב הברכ"י ז"ל רק על הדבר אחר רח"ל. ואולי כמו ששמעתי אומרים שמתגלים המלאכים וכו' והוי ב"מ כאלו עומד נגד הגור דין בחזק יד, אך בג"ד שהיא מחלה טבעית וכמ"ש בספרי הרופאים וגם עין רואה שעל ידי השריטה בשתילת הזרם (כעין זריקת חיסון) רבים ניצולים בעזרת ה' וישועתו א"כ לא דמי כלל לדבר אחר.

הן אמת די"ל דכיון דרבים ניצולים ע"י שריטת הבשר ושתילת הזרם מפאקי הפרות כידוע א"כ לא חשיב חולי סכנה. ואולם האמת יורה דרכו דמשני טעמים ראוי להתענות אם מצד דבחולאים לא קפדינן על חולי שיש בו סכנה רק אצלרים ואין לך צער גדול מזה, ואם מצד דכיון

מהתעניות אזי הסכמנו לצרפו תחת יום שני או תחת יום חמישי והוא עפ"ד הרשב"ץ ז"ל בתשובה הברכ"י ז"ל. וכבר כתב בזה מוהרמ"ז בספרו סימן נ' ע"ש. והגם דשם לא החליט להכריע כן, אנחנו הסכמנו שנראה לנו דדברי מוהרס"ך ז"ל עיקר וכמו שכתבתי בזולת זה ואין כאן מקום להאריך בזה כעת.

סעיף י"ד כל תענית שגוזרים הצבור בחו"ל וכו'. ולענין תענית מעוברות ומיניקות הארכת בזולת זה למצוא ברור בדבר ולא עלה בידי ראיה מכרעת ומספקת לברר הספק בזה. ולפי מה שהזכרתי במקום אחר נראה דאין מתענין כלל העוברות ומיניקות בכל הי"ג תעניות דאסורים להחמיר על עצמם וכן דעתי נוטה למעשה כל זמן שלא מצאתי ראיה מבוררת ומכרעת היפך זה. [ע' שואל ונשאל חלק חמישי סימן צ"ד ובחלק שמיני סימן פ"ג, מא"ח].

סעיף י"א בהגה. ושיעור כמה צריכים לירד לברך עליהם ע' לעיל סימן רכ"א. ושם מבואר דמשיצאו חתן לקראת כלה אע"ג דליכא סדר רביעה מברכין ע"ש. ומקורו מדברי הר"ן ז"ל בתענית ושיעור כדי רביעה מבואר בגמ' דהיינו טפח וא"כ אפילו לא יש טפח מברכין אע"ג דלבטל התענית צריך טפח בקרקע חרבה ומבואר דשיעור הברכה בציר מביטול תענית וכ"כ הברכ"י ז"ל.

סימן תקע"ו

סעיף ה' וכן מתענים על החולאים וכו'. כתב הרב באר היטב ז"ל והוא הדין כשהאבעבועות פורחים בתינוקות ומתים יש לגזור תענית, ע"כ. משמע מדבריו דקאי על מחלת האבעבועות הנקרא בערבית "ג'דרי" וכמו שסיים ובשל"ה כתב דכל אחד יברית בניו מהעיר בעת הזאת ואם לא עשה זאת הם חייבים בנפשותם, ע"כ. ושם מדובר בחולי זה והב"ד הרב עקרי הד"ט ז"ל בשם הרב זרע אמת.

אמנם בשיעור המחלה הגה מרן ז"ל כתב אם פשט ברוב הצבור מתענין ומתריעין אבל חיכוך יבש צועקים

סימן תקע"ט

סדר תפלות באלו התעניות

ב' סדר התפלה ושש ברכות שהוא מוסיף ותקיעות שהוא תוקע מבואר יפה בטור בסימן זה.

ג' שבע תעניות האלו אחר שמתפללים יוצאים כל העם לבית הקברות ובוכים ומתחננים שם כלומר הרי אתם מתים כאלו אם לא תשובו מדרככם. ולפי זה אם אין קברי ישראל הולכים על קברי כותים.

סימן תקפ"א

דיני ימי תחנונים וערב ראש השנה

ב' נוהגים להתענות ערב ראש השנה. הגה והמדקדקים נהגו שכל אחד מתענה העשרה ימים וכן נכון לעשות. וכל אלו התעניות אין צריך להשלים ואין קורין בהם ויחל אפילו ערב ראש השנה ועיין לעיל סימן תקס"ב ס"ב, ואם חל ברית מילה בערב ראש השנה יכולים לאכול. ורבים נוהגים לאכול בערב ראש השנה קודם עלות השחר משום חקות העמים שהיו נוהגים להתענות בערב חגיגהם ויכולין לאכול בלא תנאי אחר שכן נהגו.

באר משה

לענין סדר ברכות ותקיעות שוים ארץ ישראל וחור"ל, חדלא כהרב נתיב חיים ז"ל בסימן תקע"ו ס"א שכתב דזה דוקא בארץ ישראל דכנראה דאשתמטתיה דברי הר"ן הנז'. והגם שהרב נתיב חיים קאי אדברי המג"א דמיירי בשאר צרות מ"מ לפי הטעם נראה דשוים הם ועוד דמדברי הר"ן נראה דגם בשאר צרות כן ע"ש. גם המג"א ז"ל שכתב ואע"פ שאין ת"ץ בבבל וכו' כנראה דאשתמטתיה דברי הר"ן הנז' דמשם מבואר דלענין הברכות והתקיעות שוים א"י וחור"ל ומשמע שם דה"ה לשאר צרות. ואולי דהמג"א עדיפא מינה דחה לזה ולא אשתמטתיה דברי הר"ן וה"ה דיכול היה לדחות לזה עפ"ד הר"ן הנז' ודו"ק.

סעיף ג' שבע תעניות האלו וכו'. שמענו דפה אי גרבה יע"א הרבנים הקדמונים נוחי נפש גזרו סדר י"ג תעניות הנז' והוא כפסק מרן ולא כמו שנהגו שכתב הג"ב ז"ל והב"ד החיד"א ז"ל במחזיק ברכה ע"ש, דאנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל. ונראה דודאי נוהגים כסדר הברכות והתקיעות שכתב מרן ז"ל וכן ראיתי למר זקני מוהרש"ך זצ"ל שכתב ע"ד הברכ"י וז"ל, וגם הלבוש הביאם גם ראייתם במחזור תפלה ישן דמכל זה מוכח דגם היום צריך לאומרם כדברי הברכ"י ז"ל.

סימן תקפ"א

סעיף ב' נוהגים להתענות ערב ראש השנה. מי שגדר להתענות בראש השנה ובא קודם רה"ש להשאל על גדרו אם מתירים לו בערב רה"ש או בליל רה"ש או מתירים רק דוקא ביום רה"ש ואת"ל ביום רה"ש אם יכולים להתיר לו מהבוקר אפילו לפני התפלה או רק אחרי התפלה בזמן שרוצה לאכול כמו דקי"ל אין מתירין את הנדר עד שיחול כמו שכתב מרן ז"ל ביר"ד סימן רכ"ח סי"ז ע"ש. ונראה פשוט דאין מתירין לו בלילה דבליילה לא חל הנדר כלל שהרי לא נדר להתענות בלילה, אך ביום נראה פשוט דיכולים

דראינו באמת יש נפטרים א"כ הר"ל כדבר סכנה וראוי להתענות. שוב ראיתי להמחב"ר ז"ל בק"א שכתב בשם הרב מזבח אדמה דבעיר הקדש ירושת"ו לא נהגו להתענות על חולי האבעבועות. גם בעתון הנקרא „אליהודי" (שהיה יוצא במדינת תוניסיה) כתוב כי בעיר הקדש טבריה היתה בשנה זו מחלה זו ונאספו הקהל קדוש להתפלל ולא נזכר שם התענית, ואולי דלא נהגו וכאמור. והטעם שלא נתבאר בזה דלכאורה הוא נגד דברי מרן ז"ל בשחין לח ויבש ואולי זהו מטעם דלא תחסום וכו' או מצד שינוי האויר דמוזיק כמ"ש בדבר אחר רח"ל דהאידינא אין מתענין. ויש להתיישב בכל זה. ועי' להמג"א ז"ל סק"ג שכתב וה"ה כשאבעבועות וכו' ומשם מבואר דגזרין על מחלת הגזירי והבודלא"ג ונקראים בל"א פאקן ומאזלאן ואולי דעל אלו מדבר המג"א ז"ל דעמיה. ומה שאומרים שאין מתענים בחולאים וטעמם כנראה על פי דמיון שנראה להם מדברי המקובלים משום לא תחסום שור בדישו, אני אומר כללא כילל לן הרדב"ז ורבים מהפוסקים דכל שהקבלה והפוסקים חולקים אין לזוז מדברי הפוסקים. ועוד שעל פי הרוב האומרים כן לאו בני סמכא ולא הבינו דברי המקובלים כי לא יאומן כי המקובלים יחלקו על משנה ערוכה בתענית דף ר"ט ע"א.

איברא דלכאורה מן המשנה הנז' יש לתמוה גם על מ"ש המג"א ז"ל דהאידינא אין להתענות בעת הדבר וכו' שהוא היפך דברי המשנה הנז'. ונראה פשוט דלק"מ דהרי דייק וקאמר האידינא וכו' וא"כ א"ש דהמזגים והאזורים והטבעים משתנים מעת לעת אך לעקר הדבר משרשו ודאי דפשוט ההלכה הוא העיקר ואין ספק דחכמי המשנה והגמ' כל רז לא אניס להו ולכן אין לזוז מדבריהם ודו"ק.

סימן תקע"ט

סעיף ב' סדר התפלה ושש ברכות וכו'. מבואר בהר"ן בההיא דאין ת"ץ בבבל דהגם דבחור"ל אין ת"ץ מ"מ

סימן תקפ"ג

דברים שנוהגים לאכול בליל ראש השנה

א' יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה רוביא דהיינו תלתן כרתי סילקא תמרי קרא. וכשיאכל רוביא יאמר יה"ר שירבו זכויותינו. כרתי יכרתו שונאי ה'. סילקא יסתלקו אויבינו. תמרי יתמו שונאי ה'. קרא יקרע גזר דיננו ויקראו לפניך זכויותינו. הגה ויש נוהגים לאכול תפוח מתוק בדבש ואומרים תתחדש עלינו שנה מתוקה וכן נוהגים. ויש אוכלים רמונים ואומרים נרבה זכויות כרמון. ונוהגין לאכול בשר שמן וכל מיני מתיקה.

סימן תקפ"ו

דיני שופר של ראש השנה

ז' אם ניקב אם לא סתמו אף על פי שנשתנה קולו כשר. מיהו אם יש שופר אחר אין לתקוע בזה כי יש אומרים שאין לתקוע בשופר נקוב. ואם סתמו שלא במינו אע"פ שאינו מעכב את התקיעה לאחר סתימה שחזר קולו לכמות שהיה בתחלה פסול אפילו נשתייר בו רובו. ואם סתמו במינו אם נשתייר רובו שלם ולא עכבו הנקבים שנסתמו את התקיעה אלא חזר קולו לכמות שהיה קודם שניקב כשר, ואם חסר אחת משלש אלה פסול. ואם הוא שעת הדחק שאין שופר אחר מצוי יש להכשיר בסתמו במינו אם נשתייר רובו אפילו לא חזר קולו לכמות שהיה. וכן יש להכשיר בסתמו שלא במינו אם נשתייר רובו וחזר קולו לכמות שהיה בתחלה קודם שניקב.

באר משה

ד' רוביא. הנקראת בערבית לובי"א (שעועית) וכ"כ הברכ"י ז"ל ע"ש ואומרים שירבו זכויותינו. ה' תמרי. ואומרים שיתמו אויבנו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו. ו' רמונים. ואומרים שנהיה מלאים מצות כרמון. ז' לב. ואומרים שתפתח לבנו בתורה. ח' ראש כבש. ואומרים שנהיה לראש ולא לזנב ותזכור לנו עקידתו של יצחק אבינו. ט' ריאה. ואומרים שתהיה שנה זו קלה עלינו כריאה. יו"ד ביצה. ואומרים שתהיה שנה זו לבנה עלינו כביצה. י"א תפוח בדבש. ואומרים שתהיה שנה זו מתוקה עלינו כדבש. י"ב זיתים. ואומרים שירבו זכויותינו כשתילי זיתים. גם נוהגים לטבול פרוסת המוציא בסוכר, ואין אוכלים מלח וחומץ ולימון וכיוצא משאר דברים החמוצים והכבועים, ואין ישנים בראש השנה.

סימן תקפ"ו

סעיף ז' אם ניקב וכי' כשר. נראה מסתמיות דברי מרן ומור"ם ז"ל דכשר ומברכין עליו דהגם שיש אומרים שאין לתקוע בשופר נקוב מ"מ כיון דהפלוגתא בעיקר הדין אם הוא כשר או פסול השופר ונקיטנן להלכה כהמכשירין גם לענין הברכה הכי נקיטנן דמברך וכמ"ש הרדב"ז ז"ל בתשובות בכמה דוכתי. (א"ה נכדו. ולענ"ד נראה דהיינו דוקא באופן זה דלא סתמו דמכשיר מרן בשופי אבל בסתמו במינו ונשתייר רובו ולא חזר לקולו שהיה או בסתמו שלא במינו ונשתייר רובו וחזר קולו כמו שהיה בתחילה שהכשיר מרן רק בשעת הדחק שאין לו שופר אחר באופן זה תוקע בו כשאין לו שופר אחר אבל לא מברך כיון שהתיר רק בדוחק. ואע"ג דהפר"ח ז"ל הכשיר אפילו בלי שום דוחק ע"ש, אנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל שהכשיר רק בדוחק. ועוד דזה נגד דעת הגאונים והרמב"ם ורש"י והר"ן והרשב"א וכמ"ש הכה"ח ז"ל באות

להתיר לו גם קודם התפלה דכיון דיכול לקדש בבוקר ולאכול ואין מונעתו רק התפלה והתקיעות מקרי או חל הנדר דיתכן לו אז להתפלל מעמוד השחר ולשמוע התקיעות וכיוצא. וכ"ש אם הנודרת היא אשה שאינה רגילה להתפלל. (א"ה נכדו. ואפילו הרגילה להתפלל אין עליה חוב להתפלל בבקר אלא די לה בתפלה אחת במשך כל היום כמ"ש הרב בן איש חי ז"ל). ב' בהגה ורבים נוהגים לאכול בערב ראש השנה קודם עלות השחר משום חקות העמים וכו'. יש שמפרשים ע"ד מה שאומרים כי הישמעאלים קמים באשמורת לאכול בימי תעניתם בחדש "רמצי"אן אך בערב חגם אינם קמים, על כן אנו עושים בהיפך. וליתא דלא הזכיר מור"ם רק שהיו מתענים ערב חגם לא שאינם אוכלים באשמורת. על כן נראה לי דר"ל דכדי שלא יהיה תעניתנו בערב ראש השנה כחקות הגוים שבערי מור"ם מתענים ערב חגם לכן אנו אוכלים באשמורת להראות שאינו תענית גמור. ומטעם זה אני אומר ג"כ הא דנהגו שלא להשלים אפילו בערב ראש השנה כמ"ש מור"ם שם. ושו"ר להלבוש ז"ל שכתב בפירושו כמו ששיערתי תהלה לאל שכוונתי לדעתו. (א"ה נכדו. וכן מסתבר דא"א לומר כפירושו ראשון דבערי מור"ם ז"ל לא היה כלל תענית של רמצי"אן רק במדינות ערב ולא במדינות אירופא).

סימן תקפ"ג

סעיף א' יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה וכי'. פה אי ג'רבה אוכלין בלילי ראש השנה כמה דברים הם: א' קרא. הנקרא בערבית קרע"ה (דלעת) ואומרים יה"ר וכי' שתקרע רוע גזר דיננו ויקראו לפניך זכויותינו. ב' סלקי. ואומרים שיתלקו אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו. ג' כרתי. ואומרים שיכרתו אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו.

סימן תקצ"א

סדרי תפלת מוסף ביחיד

ו' ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור כך היא הנוסחא המפורסמת, והמדקדק לומר לזרע יעקב תזכור משנה מטבע שטבעו חכמים בברכות ואינו אלא טועה.

סימן תקצ"ב

תפלת מוסף בקול רם וסדר התקיעות

א' מחזיר שליח צבור התפלה ותוקעין על סדר הברכות למלכיות תשר"ת פעם אחת ולזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת, ועכשיו נוהגים לתקוע למלכיות תשר"ת ג"פ ולזכרונות תש"ת ג"פ ולשופרות תר"ת ג"פ. הגה ויש אומרים שתוקעים תשר"ת למלכיות פעם אחת וכן לזכרונות וכן לשופרות וכן המנהג במדינות אלו. ונהגו לומר כל פעם אחר שתקעו היום הרת עולם וארשת ואפילו בשבת שאין תוקעין אומרים היום הרת עולם אבל לא וארשת.

סימן תקצ"ו ובו סעיף אחד

א' לאחר התפלה מריעים תרועה גדולה בלא תקיעה. הגה ויש מקומות נוהגים לחזור ולתקוע ל' קולות ולאחר שיצאו בזה שוב אין לתקוע עוד בחנם, אבל קטן אפילו הגיע לחינוך מותר לומר לו שיתקע ומותר לו לתקוע כל היום.

באר משה

סימן תקצ"ב

סעיף א' ועכשיו נוהגים לתקוע למלכיות תשר"ת וכו'. וכן ראיתי נוהגים פה אי גרבה יע"א בבית כנסת הכהנים (הנקראת הדיג'תיא) מקום שהיה מתפלל שם מר זקני הרה"ג מהרי"ך זצוק"ל וגררים אחריו ועושים על פיו. ועל הרוב כי כן נוהגים ג"כ בשאר בתי כנסיות שבאלחארה אלכביר'א (הרובע הגדול) וכן הוא המנהג בהדיג'ת (הרובע הקטן) דמסתמא הם גררים אחרי מר זקני מהרש"ך זצוק"ל. והגם דכתב השל"ה ז"ל הביא דבריו הרב באר היטב ז"ל לתקוע במלכיות תשר"ת תש"ת תר"ת וכן בזכרונות וכן בשופרות ע"ש, אנו בתריה דמרון גרירין שכתב דעכשיו נוהגים לתקוע למלכיות תשר"ת ג"פ וכו'.

ב' בהגה ונהגו לומר כל פעם אחר שתקעו היום הרת עולם וארשת וכו'. לא ידוע איך הם ז"ל נוהגים לומר בנוסח וארשת. ופה אי גרבה יע"א נוהגים לומר בחזרת מוסף אחר היום הרת עולם, אבא בגבורות ובתחנונים לפניך אל רחום וחנן וארשת שפתינו תערב עליך אל רם ונשא אדון מאזין מקשיב שומע קול תרועת עמו ישראל היום בסדר מלכיות. וכך אומרים בסדר זכרונות ובסדר שופרות. ואולי על זה נתכוון מור"ם ז"ל באומרו וארשת ויש לחפש בפוסקים ובספרי אשכנז. [ובספרו ברית כהונה מערכת ה' סיים, ובכל פעם ופעם מהנו' השליח צבור ג"כ אחרי קריאת הקהל כנו' קורא הוא ג"כ אבוא וכו' על הסדר הנו', וע' למר זקני מהרש"ך ז"ל בספרו שי למורא ח"א, ע"כ. מא"ח].

סימן תקצ"ו

סעיף א' בהגה ויש מקומות נוהגין לחזור וכו'. ופה אי גרבה יע"א לפי הרשום בזכרונות דנהגו לתקוע שלשים

נ"ט ולא דמי למ"ש הרדב"ז ז"ל כיון דלא הכשיר אלא בדוחק. אך שו"ר להרב משנה ברורה ז"ל אות ל"ה שהביא מהפמ"ג ז"ל שכתב דנראה שיכול לברך ובפרט לפמ"ש הפר"ח והגר"א ז"ל דהעיקר כדעה זו ע"ש. ומלשונו שכתב דנראה משמע דלא ברירא ליה זה ויש לחפש עוד בפוסקים).

סימן תקצ"א

סעיף ז' והמדקדק לומר לזרע יעקב תזכור וכו' ואינו אלא טועה. הקשה מר זקנינו הרה"ג מהרש"ך זצוק"ל בספרו הבהיר שי למורא הגדפס מחדש דהרי בתפלה כל מה שיהיה הלשון ברור הכי עדיף ע"ש. ונראה לענ"ד לתרץ דממה נפשך אין לומר לזרע יעקב דאם באמת כולל זרע יצחק בכלל גם עשו א"כ גם המקטרגים יאמרו באמת למה אתם מוציאים את עשו ומזכירים רק יעקב והרי הם בני אב ואם אחד, ואם באמת דוקא יעקב נקרא זרע יצחק אבל לא עשו א"כ למה נצטרך לומר זרע יעקב כיון דבלאו הכי לא נחשב זרע יצחק רק יעקב. ולכן אנחנו אומרים ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור ודאי דקאי על יעקב וזרעו וכמו שאמרו רנ"ל כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק. ולכן אומרים לזרעו שאין לו זרע אחר רק יעקב וכאמור. א"נ י"ל שאנו אומרים לזרעו להזכיר שאנחנו מיוחסים ליצחק ולמדים ממעשיו וכשהצעתי התיירץ הראשון לידידנו היקר רבי ציון הכהן הי"ו אמר עוד דכע"ז יש לפרש באופן אחר דידוע שהמלאכים אינם יודעים המחשבה ורק לפני הקב"ה גלגל כל תעלומות לב, ולכן אנחנו אומרים לזרעו והכוונה על יעקב והקב"ה הוא היודע כוונתנו, אבל אם נאמר לזרע יעקב יקטרגו עלינו למה זה וכמו שכתבתי דו"ק. (ע' להכה"ח ז"ל אות ל' שהביא טעם לזה מהריב"ש מקור הלכה זאת).

סימן תקצ"ח ובו סעיף אחד

א' ראש השנה שחל להיות בשבת אומרים צדקתך במנחה. הגה ויש אומרים שלא לאומרו וכן אנו נוהגים.

סימן תר"ה

מנהג כפרות בערב יום כפור, ובו סעיף אחד

א' מה שנוהגים לעשות כפרה בערב יום כפור לשחוט תרנגול על כל בן זכר ולומר עליו פסוקים יש למנוע המנהג. הגה ויש מהגאונים שכתבו מנהג זה וכן כתבו אותו רבים מן האחרונים וכן נוהגין בכל מדינות אלו ואין לשנות כי הוא מנהג ותיקין. ונוהגין ליקח תרנגול זכר לזכר ולנקבה ולקחין תרנגולת, ולקחין למעוברת ב' תרנגולים אולי תלד זכר. ובוחרין בתרנגולים לבנים על דרך שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. ונהגו ליתן הכפרות לעניים או לפדותן בממון שנותנים לעניים. ויש מקומות שנוהגים לילך על הקברות ולהרבות בצדקה והכל מנהג יפה. ויש להסמיך שחיטת הכפרות מיד לאחר שהחזירו עליו וסמך ידיו עליו דמות הקרבן. וזורקין בני מעיהם על הגגות או בחצר מקום שהעופות יכולין לקחת משם.

באר משה

שאר בעלי חיים סתמא דמשמע אפילו גדיים וטלאים שראויים להקרבה ואח"כ כתב לא יקח דבר הראוי להקרבה. ויש ליישב. (א"ה נכדו. נראה דהתירוף פשוט דמתחילה כתב כן משם הלבוש והוא ז"ל אפשר שאינו מקפיד אפילו ראוי להקרבה או דלא ס"ד להתנות תנאי זה, אבל המג"א ז"ל מדידה התנה תנאי זה שלא יקח דבר הראוי להקרבה דנראה כמקדיש קדשים ונראה דטעמו דהמקריב קרבן הוא מתכוין דמה שראוי להענש בשביל עונו יהיה על אותו הקרבן ועונו גמחל וא"כ ה"נ שאומר זה חליפתי הו"ל כאלו אומר דזה נשחט במקומו שהיה ראוי לעונש וגמחל לו).

ד' ולהרבות בצדקה והכל מנהג יפה. כתב הרב באר היטב ז"ל משם הלבוש דהצדקה שנותנים שם הוא פדיון הכפרות ע"ש. ולא ידענא מי הכריחו לזה וכעת לא ראיתי הלבוש וק"ל. (א"ה נכדו. נראה דמשמ"ל זה ממה שראה מיד אח"כ נוהגין לילך על הקברות ולהרבות שם צדקה כמבואר בלבוש וזה מורה דמה שמרבין צדקה לכפר על נפשות וכו' פדיון הכפרות ולכן מסמיכין זה לזה).

ה' ויש להסמיך שחיטת הכפרות מיד לאחר שהחזירו עליו וכו'. ר"ל כמו שמצינו בדיני סמיכה תיכף לסמיכה שחיטה כן הוא הדין בכפרה דתיכף להחזרה עליו שחיטה. ובזה מדקדק לשון "וסמך" וע' להרב באר היטב ז"ל. (א"ה נכדו. לכאורה קשה איך יכולים לעשות כן והרי הוי זה דומה לקרבן דהרי אמרינן במסכת פסחים דף ג"ג ופסקה מרן ז"ל בסימן תס"ט דאסור לומר על שום בהמה בין חיה בין שחוטה בשר זה לפסח לפי שנראה שהקדישו מחיים לקרבן וכו' ע"ש. וי"ל דמטע"ז כתבו מור"ם ז"ל ושאר הפוסקים רק תרנגול או תרנגולת ולא תורים ובני יונה מפני שהתרנגולים אינם ראויים לקרבן. ועד ז"ל דשם אמר בשר זה לפסח ולכן אסור אבל כאן לא עשה כלום ואם משום שסמך ידיו עליו אין סמיכה בעופות כדאיתא בגיטין דף כ"ח ע"ב וע' להלבוש ז"ל).

ו' וזורקין בני מעיהם על הגגות וכו'. ע' להרב באר היטב ז"ל שכתב שני טעמים: א' משום שדרך התרנגולים לילך אנה ואנה ומתפרנסין מהגזל. ב' שאוכלין שקצים

מיושב ושלשים מעומד בעמידה של מוסף ושלשים בחזרה של מוסף, ואחר כך אומרים תתקבל ואחר כך תוקעים עוד אחרי תענו ותעתרו עשרה, ואחר ברכו שלפני עלינו לשבח תוקעים תרועה גדולה (ע' ברית כהונה מערכת ר' הוצאה שניה אות י"ז).

סימן תקצ"ח

סעיף א' אומרים צדקתך במנחה. וכאן שמעתי דפה אי גרבה יע"א נוהגים לאומרו בראש השנה וביום כפור שחלו בשבת וכן נראה לענ"ד דגם אי הרי ספק הרי ספק במנהג מוקמינן ליה אדינא דאנן בתריה דמרן גרירין דעת מרן ז"ל כאן ובסימן תרכ"ב לאומרו. וכן לענין אבינו מלכנו נראה דרגילים לאומרו וגם מן הספק יש לאומרו כדעת מרן וכאמור.

סימן תר"ה

סעיף א' בהגה ויש מהגאונים וכו'. ופה אי גרבה יע"א יש שנהגו לעשות כפרות ויש שלא נהגו. ואנכי הצעיר מילדותי הנהיגוני לעשות הכפרות וכן נהגתי לעשות לי ולבניי ה' ישמרם אמן. ובעזרת האל וישועתו כשאפנה אשובה אעניין בענין זה. (ע' ברית כהונה מערכת כ' אות א').

ב' ולקחין למעוברת ב' תרנגולים וכו'. כתב הרב באר היטב ז"ל רבנו האר"י ז"ל לקח ג' למעוברת א' בעבורה ושנים בשביל הולד מספק אם הוא זכר או נקבה, ע"כ. ולולי דבריו ז"ל נראה לענ"ד לפרש שזהו כוונת מור"ם ז"ל שכתב ולקחין למעוברת ב' תרנגולים, דהיינו שנים תרנגולים נוספים מלבד למעוברת עצמה וק"ל. (א"ה נכדו. לענ"ד נראה דלא משמע כן מלשון מור"ם ז"ל ממ"ש אולי תלד זכר ר"ל לא חש למה שתלד נקבה כיון שהאחת בשבילה יועיל גם לה וכן ראיתי מבואר כן בהלבוש).

ג' ובוחרין בתרנגולים לבנים וכו'. כתב המג"א ז"ל אם אין לו תרנגול יקח שאר בעלי חיים וכו' וי"ל שלא יקח דבר הראוי להקרבה וכו' ע"ש. וקשה דמתחילה כתב שיקח

סימן תר"ו

שיפייס אדם חבירו בערב יום כפור

א' עבירות שבין אדם לחבירו אין יום כפור מכפר עד שיפייסנו ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם שנייה ושלישית ובכל פעם יקח עמו ג' אנשים ואם אינו מתפייס בג"פ אינו זקוק לו. מיהו יאמר אחר כך לפני עשרה שבקש ממנו מחילה. ואם הוא רבו צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס. הגה והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול אם לא שמכוון לטובת המבקש מחילה. ואם הוציא עליו שם רע אין צריך למחול לו.

ד' יכול לטבול וללקות מתי שירצה רק שיהיה קודם הלילה ואינו מברך על הטבילה.

סימן תרי"א

ליל יום הכפורים דינו כיומו

א' יום הכפורים לילו כיומו לכל דבר. ומה הם הדברים האסורים בו מלאכה אכילה שתיה רחיצה סיכה נעילת הסנדל תשמיש המטה, ואין חיוב כרת אלא על מלאכה ואכילה ושתיה.

באר משה

סימן תרי"א

סעיף א' ואין חיוב כרת אלא על מלאכה ואכילה ושתיה. ע' להרב שם יוסף ז"ל שדקדק דלמאי נפ"מ דאשמועינן הכי וכעין זה דקדק המג"א בס' הסמוך במאי דמחלק מרן בין ודון שבת לזדון יוהכ"פ דזה סקילה וכו' ע"ש שהצ"ע ותמה תמה יקרא על המג"א דאמאי לא קשיא ליה הכא ומה גם דתירוצו לא יגהה מזוור הכא ע"ש. ולא זכיתי להבין דבריו שאין הדמיון עולה יפה דהתם קשה ליה אסקילה ולא אכרת דנהיג גם בזמן הזה וקמ"ל טובא חומר האיסור. ואם כוונתו דהרי קמי שמיא גליא מלבד דזו קושיא אחרת ולא כקושית המג"א עוד בה דא"כ לא יגהה מזוור מה שרצה לתרץ שם וז"ל, ואם נאמר דבא לאשמועינן דכרת הוא דליכא אבל איסור דאורייתא איכא זה אינו וכו', ולפי האמור הקושיא במקומה עומדת דקמי שמיא גליא. ועוד דלפ"ז הקושיא על התורה למה כתבה חיוב הכרת דליכא נפקותא ח"ו אלא ודאי כדאמרן. (א"ה נכדו. וכן קשה על הרב ז"ל דהי"ל להקשות על הרמב"ם ז"ל דבכ"מ מזכיר חיוב כרת דהרי קמי שמיא גליא. אך אפשר ליישב דברי הרב ז"ל דעל התורה שהזכירה חיוב כרת ל"ק משום דאם הוא בשוגג חייב חטאת וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בריש הלכות קרבנות ומטעם זה ל"ק על הרמב"ם ז"ל דמזכיר זה משום דהרמב"ם ז"ל מביא גם הדינים שאינם נוהגים בזה"ז, אבל על מרן ז"ל שמביא רק דינים דשייכים בזה"ז קשה מאי נפ"מ שהזכיר חיוב כרת דקמי שמיא גליא וא"א לומר דנפ"מ לענין קרבן בשוגג כיון דאינו מביא רק הדינים הנוהגים בזה"ז. אך האמת יורה דרכו דזה ל"ק כלל למה הזכיר הכרת דנפ"מ לדעת חומר האיסור שלא יקילו בזה ומטע"ז מצינו בכ"מ למרן ז"ל שהזכיר שיש בזה כרת ע' בהלכות גדה סימן קפ"ה ס"ד ובכ"מ. ועוד שיש נפקותא שאם נכשל בזה יקבל עליו תעניות כדין העובר על חיובי כריתות). גם מה שדחה דו"א

ורמשים לכן אין ליהנות מהם, ע"ש. וק"ל לפי טעם הראשון מה השלים הרב באר היטב ז"ל ומשמע בגמרא דאחר יכול ליטלם מן הגג ולאכלם דאין דרך להשליך נבילות בגג, ע"ש. ואפ"ל דכוונת הגמ' דליתא לאיסור נבילה אבל אה"נ שיש חשש משום גזל. (א"ה נכדו. ואכתי קשה דא"כ איך רמי בר דקלי אכלינהו. ואפ"ל דזה רק חומרא בעלמא דאל"כ היה איסור זה גם בשאר ימות השנה וכיון דחומרא בעלמא כיון שהוא עני ונצרך להם מותר דהוי כמו הפסד מרובה שהקילו בו לפי מה שהוא אדם).

סימן תר"ו

סעיף א' בהגה אם לא שמכוון לטובת המבקש מחילה. לכאורה קשה דמהש"ס במסכת יומא דף פ"ו מוכח כדי שלא יגיע לו רעה הוא דלא מחל לו ואמאי לא פסקה ומינה אתיא במכ"ש אם הוא לטובת המבקש, ולפחות היה לו לומר בקצרה לטובתו ומובן על התרתי. (א"ה נכדו. נראה דכוונתו על מה דאיתא שם דף פ"ו ע"ב ור"ח היכי עביד הכי וכו' אלא ר"ח חלמא חזי ליה לרב דוקפיהו בדיקלא וכו'. ופירש"י שהוא סימן לנשיאות ראש ור"ח ראש ישיבה הוה וכו' דאג למות וכו' ע"ש. וא"כ הוי לטובת המתבקש שלא יגיע לו רעה הוא דלא מחל לו. אך ע"י בפירוש ר"ח שכתב דאדחיה לבבל דליגמר אורייתא התם ע"ש. ולפי פירושו הוי לטובת המבקש וא"כ אפ"ל דמור"ם ז"ל ס"ל כפירוש ר"ח ולכן כתב כן).

סעיף ד' יכול לטבול וללקות מתי שירצה וכו'. משמע מדבריו ז"ל דהטבילה מקודם ואנחנו אין נוהגים כן רק המלקות ואחר כך הטבילה ורמז לדבר, באנו באש ובמים ותוציאנו לרויה. באש זה מלקות, במים זו טבילה, ותוציאנו לרויה זו תפלת מנחה.

סימן תרי"ב

איסור אכילה ביום כפור ושיעור כמותה

י' שנה מעט וחזר ושתה אם יש מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין לכשיעור ואם לאו אין מצטרפין. ויש אומרים ששיעור צירוף השתיות כדי אכילת פרס כמו צירוף אכילות. הגה מותר ליגע ביום כפור באוכלין ומשקין וליתן לקטנים ולא חיישינן שיאכל או ישתה אם יגע.

באר משה

וכן כתבתי במקום אחר ע"ד הרמב"ם ז"ל בהלכות יסודי התורה הלכה ד' דכן הוא להדיא בסוף מסכת מכות דהאי לוקה לכתחילה ומיפטר ע"ש.

ב' ואין חיוב כרת אלא על מלאכה אכילת ושתייה. דקדק הרב שם יוסף ז"ל דלמאי גפ"מ דאשמועינן הכי (ע' לעיל אות א'). ולענ"ד נראה על פי מה שכתב הט"ז ז"ל בסימן תרי"ב דמ"ש מרן ז"ל האוכל ביום כפור ככותבת הגסה חייב גפ"מ שלא להאכיל החולה כשיעור ע"ש. וא"כ ה"ב ז"ל דנפ"מ לחולי שאין בו סכנה דאע"פ שאין מאכילין אותו רוחצין אותו וסכין אותו.

והנה הרב שם יוסף ז"ל תרץ לזה דנפ"מ לאשמועינן דחיוב כרת הוא דליכא אבל איסור דאורייתא איכא ע"ש. ודבריו אינם מובנים לי דאכתי תקשה מאי גפ"מ בזה דעכ"פ איסורא איכא. וי"ל עפ"מ"ש הרב ז"ל גופיה עמ"ש מרן ז"ל בסימן תרע"ז דבת י"ב ויום אחד ובן י"ג ויום אחד משלימין מן התורה והקשה דמאי גפ"מ דמ"מ הרי גם בפחות חייבים מדרבנן. ותרץ לו רבו דנפ"מ לדיינים דאם מן התורה מענישין אותו הרבה ואם מדרבנן מענישין אותו מעט ע"ש. וא"כ ה"ב ז"ל דנפ"מ דכיון שהוא מן התורה מענישין אותו הרבה וק"ל.

סימן תרי"ב

סעיף יו"ד בהגה מותר ליגע ביום כפור וכו'. הקשה המג"א ז"ל דמאי שנא מחמץ בפסח דסימן תמ"ו ס"ג ע"ש. ולי נראה לתרץ על פי מה שכתב הרב אשל אברהם ז"ל שיש חילוק בין דבר שיש לו היתר לדבר שאין לו היתר. וא"כ ה"ב ז"ל שיש חילוק בין החמץ שאינו גיטור כלל לאיסור אכילה ביום כפור שיש לו היתר ודו"ק. (א"ה נכדו. לענ"ד קשה דהרי גם חמץ גיטור אחר הפסח כמו האכילה דגיתרת אחר כפור. ואפ"ל משום דחמץ זהו עצמו אינו גיטור אפילו אחר הפסח אבל האוכל אחר יום כפור הוא עצמו מותר לאוכלו. ובעיקר הקושיא לענ"ד נראה דהחמץ דומה לו ממש מותר לאוכלו דהחמץ ומצה אין שום הפרש ביניהם וכמ"ש שם מרן ז"ל בס"ד מצא פת בפסח בביתו ואינו יודע אם הוא חמץ ומצה וכו' ע"ש. מבואר מזה דחמץ ומצה היו דומים במראה ולכן חיישינן שמא יבא לאכול ממנו, אבל אכילה ביהכ"פ אסורה לגמרי ולכן לא חיישינן שמא אתי למיכל מיניה. ועו"ל דהחמץ אסור לכל בין גדולים ובין קטנים ולכן גזרו בו אבל אוכל ביהכ"פ מותר לקטנים וצריכים הגדולים ליגע בו כדי להאכיל הקטנים ולכן לא גזרו בו).

דאיכא פלוגתא דרבוותא בשאר עיגונים אי הוו דאורייתא וא"כ לא הו"ל למינקט לשון זה בסתם דליכא למשמע מיניה כלל דהוי איסור דאורייתא ע"ש. לא הבנתי דבריו דאם ליכא משמעות כלל מעיקרא מאי קסבר לתרץ ומה לגו אם פליגי רבוותא או לא פליגי הא ליכא שום משמעות. ולכאורה יש להעמיס בכונתו דאי לא פליגי רבוותא אף דלא ביאר מרן להדיא לק"מ אבל כיון דפלוגתא היא הו"ל לבאר אך לשונו אינו מתיישב כל כך.

וראיתי להט"ז ז"ל בסימן תרי"ב ס"א שכתב דאין דרך הטור והש"ע לכתוב אלא איסור וכו' ע"ש. והן אמת דלפ"ז יש להעיר נמי בדברי מרן אלו וגם יש להעיר על הט"ז שלא הקשה ע"ד מרן אלו. אך יש לחלק ולומר דמרן ז"ל ס"ל דשאר עיגונים הם דרבנן וא"כ שפיר אשמועינן כרת בהני כדי לאשמועינן דאלו איסורן מדאורייתא הם ולכן מקשה רק התם כיון דדא ודא דאורייתא הם וכמ"ש המג"א שם (א"ה) נכדו. גם בהא דהכא כתב המג"א ז"ל דכולהו דאורייתא הם וכ"כ הב"ח והלבוש ע"ש וכמ"מ מלשון מרן ז"ל שכתב ואין חיוב כרת אלא על מלאכה ואכילה ושתייה, משמע אבל שאר עיגונים אין בהם כרת אבל הם מדאורייתא וכדעת הרמב"ם ז"ל. ואולי הט"ז ס"ל בדעת מרן שהם מדרבנן וע' להכה"ח ז"ל בסק"ה) מ"מ קושטא קאי דאף דס"ל למרן דאורייתא גיטור י"ל ע"ד שתרץ הט"ז שם ואשמועינן שיעור החיוב כדי להאכיל לחולה פחות פחות ע"ש, א"כ י"ל שפיר דתני ליה כדי לאשמועינן אחרי זה מאי דאשמועינן וכמדובר. א"ב בנ"ד גופיה יש נפקותא כגון אם החולה צמא למים ואפשר ע"י שיקרר גופו במים וחומץ וכיוצא מדברים המקררים ודאי עושים כן ואגב חדא נקט לכלהו ואפשר דגם כלתו יש בהם נפקותא כעין מה דאמרן.

והרב שם יוסף ז"ל תרץ לקושית הט"ז הנו' דנפ"מ לחיוב שבועה אם נשבע אח"ש חלה שבועתו ואם על השיעור לא חלה ע"ש. ולפ"ז י"ל גם קרשיא ידידיה הנו"ל דצריך למתני חיוב כרת כדי דליתני בתר הכי מאי דתני וכו'. ועוד נראה לתרץ עפ"י דבריו דנפ"מ לנשבע דהרי חלה אח"ש ואף שהוא מה"ת לא קפיד אלא אחיובא ומה גם אם נאמר דמרן ז"ל ס"ל דשאר עיגונים דרבנן, א"כ י"ל בפשיטות ע"פ דבריו ז"ל דאיכא נפקותא דתני כרת לאשמועינן שהוא דאורייתא ולא חלה שבועתו אבל על שאר עיגונים חלה וא"ץ לח"ש. ועוד אפשר ליישב קושית הט"ז וגם קושית הרב שם יוסף ז"ל ע"פ מאי דקו"ל חייבי כריתות שלקו נפטרים מהכרת ומה גם אם נאמר דגם לכתחילה המחוייב כרת יכול ללקות ולהפטר דלק"מ.

סימן תרי"ג

איסור רחיצה ביום כפור

- ב) נוטל אדם ידיו שחרית ומברך על נטילת ידים ויזהר שלא יטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו. ולא יכוין להנאת רחיצה רק להעביר הרוח הרעה מעל הידים.
- ג) אם הטיל מים ושפשף בידו או עשה צרכיו וקנח מותר לרחוץ דהוה ליה ידיו מלוכלכות (ורוחץ עד סוף קשרי אצבעותיו) ואם רוצה להתפלל אפילו לא קנח נמי מותר ליטול עד סוף קשרי אצבעותיו. הגה וכן כהן העולה לדוכן נוטל ידיו אע"פ שהן טהורות דכל רוב רחיצה שאינו מכוון בה לתענוג מותרת ולכן אפילו בא מן הדרך ורגליו כהות מותר לרחצן.
- ט) אסור להצטנן בטיט לח אם הוא טופח על מנת להטפוח ואסור להצטנן בכלים שיש בהם מים אפילו הם חסרים בין של חרס בין של מתכות אבל אם הם ריקים מותר וכן בפירות ובתינוק. הגה ואסור לשרות מפה מבעוד יום ולעשותה כמין כלים נגובים ולהצטנן בה ביום כפור דחיישינן שמא לא תנגוב יפה ויבא לידי סחיטה. החולה רוחץ כדרכו אע"פ שאינו מסוכן.

באר משה

סימן תרי"ג

סעיף ב' נוטל אדם ידיו שחרית וכו'. הכהנים כשעולים לדוכן המנהג פשוט פה אי גרבה יע"א לרחוץ את כל הידים עד הפרק הגם דכבר נטלו בשחרית עד קשרי אצבעותיהם. ויש לשאול מה נשתנה. ונ"ל עפמ"ש הרמב"ם ז"ל דנטילת ידים של כהנים היא עד הפרק ומבאר מרן ז"ל בב"י דהיינו עד מקום חיבור היד בוררע דומיא דעבודת כהן במקדש ע"ש. ולכן בנשיאות כפים של יום כפור דינו עד הפרק כשאר ימים. אך בנטילת ידיו דשחרית דהוי טעמא משום לכלוך ידיים עסקניות הם ולכן די עד קשרי אצבעותיו. (א"ה נכדו. ולפ"ז נחא מה שנהגו דאפילו דנטל ידיו בנשיאות כפים שחרית נוטל עוד ידיו עד הפרק במוסף ובנעילה, כיון דהטעם הוא דבעינן דומיא דעבודת כהן במקדש). אלא דק"ל מה נשתנה דבשאר ימים לא סגי עד קשרי אצבעותיו. ונ"ל דבשאר ימים לא העמידו הדבר כל כך מצומצם דיותר טוב לרחוץ כל כף היד אך ביוהכ"פ דקדקו להתיר רק מה שצריך בדיון, אבל בנטילת ידים דנשיאות כפים דמן הדין צריך עד הפרק בשאר ימים ולכן גם ביוהכ"פ צריך לעשות כן. (א"ה נכדו. יש לומר טעם אחר על פי מה שכתב הרב בית מנוחה ז"ל בדיני נטילת ידים לנשיאות כפים אות ג' משם הרב דגול מרבבה ז"ל דאם נטל ידיו שחרית ובירך ענט"י אבל לא נטל בשחרית רק עד חיבור האצבעות לכף היד צריך לברך שגית ענט"י כשנוטל ידיו לנשיאות כפים ולא ראה נוהגים כן ולכן יזהר כל כהן כשנוטל ידיו שחרית שיטול עד פרק הזרוע דבזה לא יצטרך לברך כשנוטל ידיו לנשיאות כפים ע"ש. ובזה נחא דמה שאמרו דבשחרית יטול כל היד הוא כדי שלא יתחייב לברך על נט"י כשנוטל בנשיאות כפים. ואע"ג דזה שייך רק בכהנים שנושאים כפיהם אפ"ה לא פלוג ותקנו שכולם שוים ליטול עד הפרק).

ושוב ראיתי להרב חיי אדם ז"ל שכתב דנט"י שחרית להעביר רוח רעה ואינה שורה רק עד קשרי אצבעותיו אך בנטילת ידים דנשיאות כפים כתב שם בשם הרב אליה רבה ז"ל דבעינן עד הפרק. וכן ראיתי לו שם בשם הרב מט"מ ע"ש. וע' להרב קיצור ש"ע שכתב דכשנוטל לנשיאות כפים מברך. וצ"ע בדבריו שלא הראה מקום לזה ואולי טעמו דכיון דבעינן עד הפרק בנשיאות כפים ובבוקר לא נטל רק עד קשרי אצבעותיו ולכן ס"ל שצריך לברך על נטילת ידים

בנשיאות כפים (וכן דעת הרב דגול מרבבה ז"ל שהבאתי בהגהתי לעיל). ונ"ל דלא חלקו עליו רק בגטל בשחרית עד הפרק ושו"ר להרב דובר שלום בתשובה ממר חמיו דמסיק כן דחה דברי הרב כף החיים ז"ל שכתב היפך זה. ולכן אין לזוז ממנהגינו שלא לברך כל עוד שלא נתברר היפך זה. [ע' שואל ונשאל חלק חמישי סימן ק"ה, מא"ח].

סעיף ג' בהגה וכן כהן העולה לדוכן נוטל ידיו וכו'. ופה אי גרבה נוהגים אנחנו תמיד בכל בתי כנסיות לרחוץ כך הידים כמו שנוטלים בשאר ימות השנה ולא כנטילת ידים שחרית של יום כפור שנוטלים רק עד קשרי אצבעותיהם וכ"כ מצד הטעם שכתב מור"ם ז"ל דכל נטילה שאינו מתכוין בה לשם תענוג מותרת. אלא דקשה מפני מה בנטילת שחרית אין גוטלין כל היד ולא אמרינן כיון שאינו מתכוין לשם תענוג מותר ליטול כל היד. וע' למור"ם ז"ל בס"ב שכתב ולא יכוין להנאת רחיצה וכו' דמבואר דהגם שאינו מתכוין לתענוג ואפ"ה אסור ליטול רק עד קשרי אצבעותיו. וצ"י בזה כעת. (א"ה נכדו. ולענ"ד נראה הטעם דקבעו רז"ל שלא ליטול בשחרית כל היד שבוה מרגיש האדם איסור הנאת רחיצה ביוהכ"פ ונזהר מזה כל היום, אבל אם גוטלין כל היד בשחרית כשאר ימות השנה לא היה נזהר האדם בזה כיון שהתירו אם ידיו מלוכלכות בטיט או בצואה וכיוצא יקיל גם כשידיה נקיות).

סעיף ט' בהגה החולה רוחץ כדרכו אע"פ שאינו מסוכן. והוא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות שב"ע הלכה ג' ע"ש. ונ"ל טעמו דס"ל דרק אכילה ושתיה הם מה"ת אבל שאר עיגונים הם מדברי סופרים ובמקום חולה לא גזרו רבנן. וע"ש להרב המגיד ז"ל. ונראה דלאו דוקא רחיצה אלא ה"ה לסיכה ונעילת הסנדל שהרי לה"מ רחיצה מסיכה יליף לה ונעילת הסנדל ג"כ מבוארת בס"ג ע"ש. (א"ה נכדו. ע"י למרן ז"ל בב"י סימן תרי"א שהביא שיש סוברים דרחיצה וסיכה ונעילת הסנדל מדרבנן והביא דעת הר"ן והרמב"ם דכלהו מדאורייתא ומה שהקילו בקטנים כתב הב"י ז"ל הטעם דאע"ג דאסירי מדאורייתא כיון דלא מפרשי בהדיא בקרא והם דברים המסורים לחכמים ראו שלא להחמיר על התינוקות בכך וכו' ע"ש. וכע"ז כתבו הפוסקים לענין מלאכה בחוה"מ שהתירו דבר האבד דאפילו להסוברים דמלאכה בחול המועד אסורה מדאורייתא עכ"פ כיון שלא מפורש בהדיא בקרא הדברים

סימן תרט"ז

הקטנים מתי יתחילו להתענות

ב' הגה וי"א שא"ץ להשלים מדרבנן כלל ויש לסמוך עליהו בנער שהוא כחוש ואינו חזק להתענות.

סימן תרי"ח

דין חולה ביום הכפורים

א' חולה שצריך לאכול אם יש שם רופא בקי אפילו הוא עובד כוכבים שאומר אם לא יאכילו אותו אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן מאכילין אותו על פיו ואצ"ל שמא ימות אפילו אם החולה אומר אינו צריך שומעים לרופא. ואם החולה אומר צריך אני אפילו מאה רופאים אומרים אין צריך שומעים לחולה.

ב' רופא אחד אומר צריך ורופא אחד אומר אין צריך מאכילים אותו. הגה וה"ה לשנים נגד שנים ואפילו קצתן יותר בקיאים מקצתן כנ"ל.

באר משה

אפילו מאה אומרים א"ץ מאכילין אותו ולמה ברופאים אמרינן אין מאכילין אותו, אלא שרצה לחזק הקושיא שאפילו הרופאים אומרים מו"ק לו מאכילין אותו. אבל בעיקר דין זה קשה לענ"ד דהרי לפעמים האוכל מו"ק לו ומעשים בכל יום שהרופא מצווה שהואוכל מו"ק לו מצד מחלתו והחולה מבקש ואין נותנים לו. ונראה דהיינו דוקא כשמונע ממנו איזה סוגי מאכל ומתיר לו איזה סוגי מאכל או שומעים לרופא ואינם נותנים לו אותו סוג שמנע ממנו אפילו אם יבקש אבל נותנים לו סוגים אחרים שמרשה לו הרופא, אבל אם הרופא מונע ממנו כל המאכלים והוא מבקש לאכול נותנים לו. ותרץ לי מו"ר גר"ר דברופאים עצמם אולינן בתר הרוב אבל בחולה לא דלב יודע מרת נפשו (וכ"כ הט"ז ז"ל טעם זה ע"ש). סעיף ב' בהגה וה"ה לשנים נגד שנים ואפילו קצתן וכו'. ק"ל למה לא נאמר אוקי בקי נגד בקי ונשארו שנים אחד בקי ואחד אינו בקי ובקי עדיף וא"כ אין מאכילין אותו. ואין לומר דס"ל למור"ם ז"ל דאולינן בתר המקיל אפילו אינו בקי, דמלבד דאין סברא עוד בה דא"כ למה אמר שנים יאמר באחד נגד אחד דאפילו אחד בקי ואחד שאינו בקי אולינן בתר האומר מאכילין אותו. (א"ה נכדו. אפ"ל דמ"ש מור"ם ז"ל ואפילו קצתן יותר בקיאים קאי על השני המצאות, המצאה שכתב מרן אחד אומר צריך ואחד אומר א"ץ ועל המצאה שכתב הוא ז"ל וה"ה לשנים וכו' ועל שניהם אמר ואפילו קצתן יותר בקיאים וכו' דמרן ז"ל לא הזכיר כלל ענין הבקיאים. וע' להכה"ח והמשנ"ב ז"ל שהביאו חולקים על דברי מור"ם ז"ל).

סימן תרמ"ז

סעיף ה' למצוה בעינן כל שיעור אורך ההדס וכו'. ולענין הברכה כתב הרב כף החיים ז"ל משם הר"ז באות ל"ח

דכיון שרובו עבות מותר לברך עליו לכתחילה ע"ש. סעיף יר"ד נקטם ראשו כשר וכו' ובהגה וטוב להתחמיר במקום שאפשר באחר. כתב הכה"ח ז"ל אות נ"ט בשם הב"ח ז"ל דהיכא דלא אפשר באחד כדאי הם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכל הראשונים ז"ל לסמוך עליהם בשעת הדחק ולברך עליהם ושכ"כ המחב"ר אות א' ור"ז אות י"א וח"א כלל ק"ן אות ו' ע"ש. והגם דקי"ל בעלמא סב"ל נראה דכיון

נמסרו לחכמים והם נראה להם להקל בדבר האבד. וא"כ א"ש הכא הא דהקילו להחולה דכיון דהדברים נמסרו לחכמים נראה להם להקל לחולה. אך מה שסיים שם דלדעת הטור בסימן תרי"ו שמחנכין אותם ברחיצה וסיכה נוחא טפי דההיא דהתינוקות מותרים היינו בשלא הגיעו לחינוך ע"ש אכתי קשה דאמאי התירו לחולה, א"ו צ"ל הטעם לדעת הרמב"ם ז"ל משום שהם דברים שנמסרו ביד חכמים וכאמור).

סימן תרט"ז

סעיף ב' בהגה ויש לסמוך עליהו בנער שהוא כחוש וכו'. כתב הרב כף החיים ז"ל ס"ק טו"ב דאם הוא כחוש אפילו בשנת י"ג אין להתענות דסמכין על הפוסקים דליכא השלמה מדרבנן כלל ע"ש. וכן נראה לדינא דהגם דאנן בתריה דמרן גרידן נראה דכיון דהדבר תלוי בכחות ובזמן הזה תשש כחנו מצרות ומחסרון השופע לכן נראה דלכתחילה יש להורות כדעת מרן ז"ל אלא שאומרים לשואל דאם מצא עצמו שקשה עליו להשלים הן מצד הרעבון הן מצד הצמא הן מצד החולשא סומכין בכה"ג על המקילים וא"ץ להשלים. וכן אם אביו רואה את מצב הבן שנחלש מהרעבות או מצמא יש לו להאכילו ולהשקותו אפילו אם הבן רוצה להשלים דספק גפשות להקל. [אמר המעתיק עי' בשואל ונשאל ח"ד סימן ז"ך שהביא דברי הרמ"ע מפאנו בתשובה סימן קי"א שהזהיר מאד לשית עין פקוחה גם ביום כפור על תינוק המשלים דחמירא סכנתא וכו' ע"ש"ב, וסיים וכתבתי זה לזכרון לכל מורי ההוראה ולאבות ולראשי העדה וראשי בתי הכנסיות להשגיח בעין חודרת ופקוחה על כל דברי הרמ"ע הנו" ע"כ. מא"ח].

סימן תרי"ח

סעיף א' ואם החולה אומר צריך אני אפילו מאה רופאים וכו'. כתב הרב באר היטב ז"ל סק"א אפילו אם הרופאים אומרים שהמאכל יזיק לו שומעין לחולה ע"ש. וק"ל דא"כ למה כשרופא אחד אומר צריך ושנים אומרים אין צריך אין מאכילין אותו. (א"ה נכדו. קושיא זו תקשה גם בלא דברי הרב באר היטב ז"ל דהרי מרן כתב אם החולה אומר צריך

סימן תרמ"ו

דיני הדס

ה' למצוה בעינן כל שיעור אורך ההדס שיהא עבות ולעיכובא ברובו (ואפילו אינו בראשו).

י' נקטם ראשו כשר אפילו לא עלתה בו תמרה וה"ה ליבש ראשו ויש פוסלים בנקטם ראשו. הגה וטוב להחמיר במקום שאפשר באחר, ולא מקרי נקטם אלא אם נקטמו העצים.

סימן תרמ"ז

דיני ערבה

ב' ערבה שיבשה או שנשרו רוב עליה או שנקטם ראשה פסולה אבל כמושה או שנשרו מקצת עליה כשרה והרמב"ם מכשיר בנקטם ראשה.

סימן תרמ"ח

דברים הפוסלים באתרוג

א' אתרוג היבש פסול ושיעור היבשות כשאינו מוציא שום ליחה ויבדק ע"י שיעבור בו מחט ובו חוט ואם יש בו ליחה יראה בחוט. ואתרוג שהוא משנה שעברה ודאי יבש הוא ופסול.

ב' אתרוג שניקב נקב מפולש כל שהוא פסול ושאינו מפולש אם היה כאיסר פסול ואם חסר כל שהוא פסול, וי"א דגם בנקב מפולש בעינן חסרון משהו ושאינו מפולש בחסרון כאיסר. הגה ונהגו להכשיר הנקבים שנעשו באילן ע"י קוצים אע"פ שיש בהם חסרון שזהו דרך גדילתו. מיהו אם רואה שאין העור והבשר קיים תוך הנקב פסול כסברא הראשונה אע"פ שאינו מפולש ובשעת הדחק יש להקל כסברא האחרונה להכשיר חסרון שאינו כאיסר ואינו נקב מפולש.

באר משה

סימן תרמ"ח

סעיף א' אתרוג היבש פסול וכו'. נראה דפסולות היובש לא שייכא בחלק ממנו אלא שאינו גפסל רק כשנתייבש כלו שהרי מסיים דשיעורו כשאינו מוציא שום ליחה ואי איתא דנפסל גם בנתייבש חלק ממנו א"כ גם שהוציא ליחה הלא השאר עדיין לא נבדק. אך לזה יש לדחות דכשאנו רואים במקום זה שמוציא ליחה אנחנו מחזיקים אותו שכלו לא נתייבש אך בנתברר לנו שמקום זה יבש או שראינו בו איזה שינוי מה המורה על היובש באותו מקום צריך בדיקה ואם יבש אפשר דנפסל גם בכל שהוא או באיזה שיעורים אלא שיותר נראה דנפסל רק בכלל, וצ"ע בפוסקים. (א"ה נכדו. ע' להכה"ח ז"ל אות כ' שכתב פיסול יבשות באתרוג אינו פוסל רק ברובו כלולב והדס אבל אם היובש בחוטמו כתבו הרא"ש והר"ן דכי היכי דחזוית פוסלת בחוטמו כל שהוא כך הדין ביבשות וכו' ע"ש).

סעיף ב' ואם חסר כל שהוא פסול. ובספק חסרון ג"ל להכשיר מס"ס ספק שמא הלכה כהמצריכים חסרון כאיסר ואת"ל הלכה כהפוסלים בכל שהוא שמא אין כאן חסרון כלל. ובכה"ג נראה דשפיר מברך וכמ"ש הרדב"ז ז"ל בסימן רכ"ט דכי הויא פלוגתא בעצם המצוה הגם דמזה נגרר ג"כ לברכה אי נקיטנן במצוה דמאן דמכשיר אין לומר סב"ל ומברך. ולענ"ד הכי נקיטנן בעלמא דאלת"ה איך מברכין על דבר אכילה שהותר ע"פ הכרעת הפלוגתא א"ו דנקיטנן כדעת

דשלשה עמודי ההוראה ומרן מכשירין הר"ל כודאי ואין כאן שום ספק ורק בדאפשר באחר חוששין לחולקים אך לדינא דברי עמודי ההוראה ומרן ז"ל עיקר. ובלאו הכי נראה דלפ"ד הרדב"ז ז"ל דכשהפלוגתא במצוה הברכה נגדרת אחר המצוה א"כ אתי שפיר דמברכין.

ב' בהגה ולא מקרי נקטם אלא אם נקטמו העצים. ונראה לענ"ד דאם יש ספק בקטימה שמא נקטם רק העלה דהו"ל ספק אם נחשב נקטם א"כ בזה יש להתיר גם לכתחילה כיון דבנקטם ודאי סמכין על עמודי ההוראה ומרן ז"ל בשעת הדחק, ולכן בספק נקטם יש להתיר גם לכתחילה לברך עליו. ועוד שיש ס"ס ובס"ס למצוה יש להתיר וממילא נגדרת הברכה וכאמור. ודומה זה למ"ש להתיר באתרוג ספק נקוב ויש לחפש עוד בזה בעזרת האל וישועתו.

סימן תרמ"ז

סעיף ב' ערבה שיבשה וכו' או שנקטם ראשה פסולה. כתב הרב כף החיים ז"ל אות ט"ו היינו שנקטם ראש העץ שלה אבל בנקטם עליה אף שהיא מראשה נחשבת כשאר עלין ע"ש. ולענ"ד דבספק יש להתיר מס"ס ספק שמא לא נקטם העץ ואת"ל נקטם העץ שמא הלכה כהרמב"ם ז"ל דמכשיר בנקטמה וכיון דמצד המצוה כשרה גם הברכה נגדרת אח"ז וכסברת הרדב"ז ז"ל ע"ש. וע' להרב כף החיים ז"ל שכתב דנקטמה ועלתה בה תמרה כשרה ע"ש.

הרדב"ז. וכ"ש בדבר המותר מצד ס"ס דרבים ס"ל להקל גם בברכות בס"ס והגם דהחיד"א ז"ל לא ס"ל הכי כי הוי בכה"ג דהברכה נמשכת מצד המצוה סמכינן ע"ד הרדב"ז ז"ל. כן נראה לענ"ד אם יסכימו עמי הבית דין ה"ו. והגם דהרב בית השואבה ז"ל שמעתי דחש לזה כיון שלא הזכיר דעת הרדב"ז ז"ל הגו' כן נראה לענ"ד.

תשובת הרה"ג הרמ"ה זצ"ל על זה

לענ"ד מדברי האחרונים לא משמע כן כי הרב בית השואבה ז"ל לאו מדידה אמרה אלא משמיה דגברא רבא הרב מכתם לדוד ז"ל והאריך בזה ואיך נוכל לחלוק עליו קודם שעמדנו על דעתנו ע"י הכרעות הראוים ולעשות מעשה אין לנו כעת רק ללכת בעקבות רבני האחרונים המפורסמים. והגם כי גם אני כתבתי במקום אחר בזה באורך ונראה לי דיש לברך אולם ידעתי כי יש עוד עקולי ופשוטי והדבר צריך תלמוד ובכן לא אוכל לסמוך על זה. הבט נא וראה כי זכור אני כי רבו של הרב חיד"א ז"ל בספרו שעל הלכות לולב בספק שיש באתרוג או בלולב דעת מרן להכשיר חייש הוא לענין ברכה. וכן כמדומה לי ראיתי גם לאיזה מן האחרונים אמנם אין הדבר ברור אצלי. והחכם אשר בארץ שברור לו ובפרט שיש מסכימים אתו יכולים לעשות מעשה אבל אנכי בעוניי אין הדבר ברור אצלי.

ורוב שלום ממני הצעיר

ע"ה מרדכי ב'מוס ד"ר יצחק כהן ס"ט

מחלוקתם זאת נזכרה בספרו הלכה למשה מערכת ס' אות ח' ע"ש. ושוב מצאתי בין כתבי מוה"ר המחבר זצ"ל טובב הולך על דבריו ז"ל:

אתרוג שיש בו ספק חסרון כתבתי בזולת זה דמותר מס"ס וגם לענין הברכה מברכין דהברכה נמשכת אחר המצוה כמ"ש הרדב"ז ז"ל בתשובה דלא אמרינן בזה סב"ל וכמו שהוכחנו דהמנהג בזה כדעת הרדב"ז ז"ל וכמובא כל זה בישיב משה ח"א ע"ש וע' להרב כף החיים ז"ל אות י"ט ואות כ"ו ע"ד הרב בית השואבה ז"ל ע"ש. והיום ראיתי להרב שמו משה ז"ל דמסיק כן וכמעט כמו שהכרעתי. גם ראיתי להרב חיים שאל ז"ל בח"ב שהוכיח לברך בנדון ספק בכור עפ"ד הרדב"ז ע"ש. וששתי מאד שמצאתי גדולי הדור הכריעו כמו שכתבתי בעניותי.

(ב) **אתרוג** שיש בו שני מקומות נקובים ויש ספק בכל אחת אם יש בה חסרון, מעשה בא לדיננו והסכמנו אני וידיי'ן מהרח"ך גר"ו להתירם. ואין לומר דמצטרפים השני מיעוטים שבוה ובוה והר"ל כעין ס"ס להחמיר, דכיון דאין בכל שני המקומות חסרון כאיסר דייגינן על גוף האתרוג עצמו אם יש בו חסרון או לא ואת"ל שיש באחד מהם או בשניהם חסרון שמא הלכה כהסוברים דבעינן חסרון כאיסר. ומינה גמי שיש לברך עליהם וכאמור.

(ג) **אתרוג** המורכב פסול ואפילו ספק מורכב פסול ואין

להתירו מס"ס ספק שמא אינו מורכב ואפילו את"ל מורכב שמא הלכה כהמתירים המורכב דכיון דרוב הפוסקים פוסלים המורכב לא הוי ס"ס. כן כתב מהר"י טייב זצ"ל בספר הזכרון שבסוף ספרו ערך השלחן חר"מ וכן כתב מהר"י בסיס ז"ל בסוף ספרו אבני צדק א"ח. והגם שהרב ישיב משה ח"א כתב דנקיטנן לעשות ס"ס מסברת המיעוט ע"ש מ"מ בנדון זה עצמו דשני גאוני הדור אסרו אין להקל כלל. וע' להרב שדי חמד ז"ל. (נדפס בספרו ברית כהונה ח"ג מערכת א' אות ב').

(ד) **אתרוגי** המערב הפנימי נחקרו משלשה רבני המערב ע"י הרב ראשון לציון מהרד"ח ז"ל והוברר שאין בהם חשש מורכב וכן הסכים הראש"ל ז"ל כמ"ש השד"ח ז"ל מערכת א' אות ד' ע"ש. ומה הטעם התרנו בשנת הת"ש שבאו אתרוגים משם בלתי תעודת הרב שם דבחוקתם קמייאת קיימי כל זמן שלא נודע לנו שנשתנו בימים אלו. (גם זה נדפס שם).

(ה) **אתרוגי ארץ ישראל**. לפי מה שנתבאר מדברי רבני ארץ ישראל ובראשם הרב ישא ברכה ז"ל בספרו ולפי מה שחקרנו גם מרבני עירנו שכמעט רובם ככלם מורכבים ולזה אין אנו מתירים אותם רק על ידי תעודת רב העיר דשם שאין בהם חשש מורכב. והגם כי שם לפי הנשמע סומכים על הגאון אלפנדרי ז"ל שמקיל גם במורכב ממש, אנו אין לנו אלא דברי גאוני דורנו מהר"ט ומתרי"ב ז"ל שאסרו אפילו ספק מורכב ולא התירו אפילו בס"ס וכ"ש בזה. (א"ה נכדו. וכן שמעתי ממנו ז"ל שהיה מחמיר הרבה בחשש מורכב יותר משאר ספיקות שבאתרוג ואומר דבשאר ספיקי הוא אתרוג גמור רק שיש בו ספק מצד אחר אבל זה אינו אתרוג גמור או אפשר שאינו אתרוג כלל).

(ו) **אתרוגים** הבאים מעיר אחרת שאין להם חזקה שאינם מורכבים או שהיו ביד גוים בעיר זו או בעיר אחרת ואין ידוע לנו אם הם מורכבים, ובדקנו מהם איזה אתרוגים מאילנות אלו בארבעה סימנים ונמצאו כלם כהוגן, יש בהם בליטות חרץ ועץ האתרוג שקוע, והמהל מועט ובשר האתרוג הוא הרבה, והגרענים זקופים. ויש להסתפק אם הם מותרים גם ביום ראשון ומברכין עליהם לכתחילה או צריך לזה תעודה מרבני העיר שהם מוחזקים שאינם מורכבים ואין סומכים כלל על הסימנים?

הנה הרב כף החיים ז"ל אות קמ"א כתב בשם החת"ס ז"ל בסימן ר"ז שדעתו דאין לסמוך למעשה על הסימנים כלל להכשירים ודינם של האתרוגים כדיון עופות שנאכלים רק במסורת כיון שהסימנים לא נזכרו בגמ' ע"ש. אך מתשובת מהרש"ק הובאה תשובתו בתשו' הרמ"א סימן קכ"ו נראה דסומכים במסופקים על הסימנים ע"ש. וכן נראה דעת הכנה"ג ז"ל בשכנה"ג הגה"ט אות ג' ע"ש. וכן נראה דעת העה"ש ז"ל בספר הזכרון מערכת א' אות נ"א שלא נסתפק אלא אי בעינן לכלהו סימנים בשלשה שזכר מהרש"ק או די גם באיזה מהם ע"ש. משמע דבכלם מודה דסמכינן על הסימנים להכשירם. ובנדון זה נראה לענ"ד מדברי השכנה"ג שזכרתי שהעיר דכשתתכו נפסל משמע דס"ל דכלהו בעינן (דאל"כ הרי יש שני סימני הניכרין מבחוץ הבליטות והעוקץ וכנו"ל). ובעיקר קושית השכנה"ג לענ"ד הדבר ברור דנפ"מ בידוע לנו שכלם באו מאילן אחד ולכן כשבודקים אתרוג אחד

י"ב) מחוטמו ואילך דהיינו ממקום שמתחיל לשפע עד הפיטמא פוסל חזזית וכל שינוי מראה בכל שהוא ויש מי שאומר דהוא הדין דיבש פוסל שם בכל שהוא.

סימן תרע"א

סדר הדלקת נר חנוכה ומקום הנחתו

ד') מילא קערה שמן והקיפה פתילות אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר אחד לא כפה עליה כלי אפילו לנר אחד אינו עולה לפי שהוא כמדורה. הגה ולכן יש לזהר להעמיד הנרות בשורה בשוה ולא בעגול דהוי כמדורה.

סימן תרע"ו

סדר הברכות וההדלקה

א') המדליק בליל ראשון מברך ג' ברכות להדליק נר חנוכה ושעשה נסים ושהחיינו, ואם לא בירך זמן בליל ראשון מברך בליל שני או כשיזכור.

באר משה

דהשב"א ז"ל דחה זה ע"ש מ"מ אין לדחות דברי העה"ש והאב"ץ והעיה"כ ז"ל מפני דברי השב"א ז"ל דקשישי מינייהו טובא. גם מ"ש הורע"א ז"ל שם להתיר השאר שהובאו לענ"ד נראה דכל זמן שאין בירור שהם מאילן אחד אין זה מועיל דוקא כשידוע לנו שהם מאילן אחד אפשר להכשיר כלם ע"י בדיקת אתרוג אחד וכאמור.

סעיף י"ב וכל שינוי מראה בכל שהוא. ע' להרב שערי תשובה ז"ל בענין מראה אדום וע' להרב חיים וברכה ז"ל אות אודם דגראה מדבריו דאם אין האדום כדם אין מקום לחוש וכן אם אין האדום מתחילת ברייתה ג"כ יש להקל ע"ש. ולכן נראה דמה שנמצא לפעמים נקודות אדומות באתרוג לדעתי אין המראה מתחילתו וגם אין המראה אדום כדם. ועוד דנראים דברי המתירים עיקר גם במראה אדום כדם דאין לחדש מדעתנו וכן נראה דעת מרן ז"ל דלא נקט בסעיף ט"ז רק שחור או לבן ע"ש.

סימן תרע"א

סעיף ד' בהגה ולא בעגול דהוי כמדורה. אבל דעת מרן ז"ל לכאורה נראה דשפיר דמי דהרי בקערה שהיא מוקפת פתילות כשיש עליה כלי שפיר דמי ואפילו שאין כאן כלי מ"מ הרי הכא מיירי בכלים מובדלים אפשר דעדיף משיש עליה כלי. ויש לדחות דמוקפת לאו דוקא אלא דזה בצד זה באופן דדמי למסודרים. א"נ י"ל דכי איכא כלי שמפסיק טפי עדיף. ויש לעיין בפוסקים בזה ואין כאן מקום להאריך כעת. (א"ה נכדו. לכאורה מלשון מור"ם ז"ל שכתב ולכן יש לזהר וכו' משמע שאינו חולק על מרן אבל אין זה מוכרח דכתבו בעלי הכללים דבכ"מ נראה מלשונם שאינו חולק והוא חולק. וכן ראיתי להרב כף החיים ז"ל אות כ"ט שהביא מהפר"ח ז"ל שכתב שאין צורך לזהר בזה כיון שכל אחת מובדלת מחברתה דומיא לקערה שכפה עליה כלי ע"ש. וזה ממש כדברי מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל).

סימן תרע"ו

סעיף א' להדליק נר חנוכה. וכן כתב הרב יסוד הגיקוד ז"ל בש"ח בשם מהרש"ל שקבלה בידו שאין נכון לומר

מהם זה מוכיח שכל האתרוגים שבאותו אילן אינם מורכבים וכשרים הם. וכן ראיתי להרב כף החיים ז"ל סימן תרנ"ב אות קל"ו שכ"כ השב"כ ז"ל בח"א סימן ל"ו והורע"א ח"ג סימן ע"ג ושם ציין להמג"א והא"ר והז"א אות כ"ג ור"ז אות ל"א והמ"ב אות ס"ה שהביאו הסימנים הגו' ע"ש. ומעתה נראה לענ"ד דסומכים להורות להתיר ע"י הסימנים וממילא גם לברכה הכי הוי דמברכין דהברכה נגזרת אחר גוף המצוה וכמ"ש הרדב"ן ז"ל והב"ד הרב ישיב משה ז"ל בח"א ע"ש. (א"ה נכדו. ע' להרב גנוי שלום ז"ל סימן ה' דשקו"ט בביתור סימני האתרוג שאינו מורכב משמע מדבריו דס"ל דסומכים על הסימנים ושם הביא תשובת מהרי"ט ז"ל שכתב לו מענין האתרוגים שלכם שאין בהם מיץ כלל וגם אין בו דד אין סימנים אלו מורים שהוא מורכב וכו' ומאין הרגלים עוד לחוש כיון שנמצאים בו סימני אתרוג עכ"ל. ומדבריו נראה ברור דסומך על סימני אתרוג ואפילו שאין כל הסימנים ברורים בו כיע"ש. אך אפ"ל דשאני התם דהיה ידוע להם שהוא כשר ומברכין עליו בכל שנה כמבואר בשאלה וא"כ הו"ל כאלו יש בו תעודת הכשר שאינו מורכב).

אך לענ"ד נראה דצריך עדות מהמביאים דכלם מאילן אחד הם דאז די לבדוק אחד מהם או דמביא מאילנות הרבה ויגיה זה לבד וזה לבד ודי לבדוק אחד מכל אילן בשלשה סימנים או ארבעה סימנים לפמ"ש השכנה"ג ע"ש. אך אם הביאם בתערובת מהרבה אילנות אין לסמוך להתיר ע"י בדיקת אחד או שתיים דשמא רק אילן אחד אינו מורכב והשאר מורכבים הם. ומ"ש הורע"א ז"ל בסימן ע"ג להתיר מס"ס דשמא אינו מורכב ואת"ל מורכב שמא הלכה כהמתירים המורכב, לא קי"ל הכי אלא גקיטנן כדעת העה"ש ז"ל בספר הזכרון דאין ספק זה דשמא הלכה כהמתירים המורכב חשיב ספק עש"ב, וכן דעת מהרי"ב ז"ל בסוף ספרו אבני צדק א"ח עש"ב. והגם שהרב ישיב משה ח"א ובשבת אחים סימן ל"א אות ו' כתבו דעושים ס"ס מדעת יחיד ע"ש נראה דאין לנו כח לדחות דברי מהרי"ט ומהרי"ב ז"ל מפני דבריו. ועוד דהו"ל הספק עצמו מסופק אי חשיב ספק וגרע הרבה משאר תרי ספיקי וכ"כ הרב עיני הבהן ז"ל באות כ"א. והגם

ה' יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני ובליל שני כשיוסיף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי כדי להפנות לימין וכן בליל ג' כשיוסיף עוד אחר סמוך לב' נרות הראשונות יתחיל בנוסף ובו יתחיל הברכה ואח"כ יפנה לצד ימין וכן בכל לילה, נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס.

סימן תרע"ז

ב' קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק.

סימן תרפ"ו

דין תענית אסתר, ובו ג' סעיפים

א' בחנוכה ופורים מותר להתענות לפניהם ולאחריהם.

באר משה

דכוונתם לומר לבריתו ולא בבריתו ולא לענין שלא לומר של אברהם אבינו. או דכוונתם לומר לברית ולא לבריתו. ומה שכתב דה"ל להזכיר שנקודת הלמד פתח אינו מוכרח וסמך על הקורא. וע' ג"כ להטור ביו"ד סימן רס"ו ולמרן בש"ע ומשם באר"ה דכלם פה אחד לומר של אברהם אבינו וכן נהגים פה אי גרבה יע"א.

סעיף ה' יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי וכו'. מזה נראה דדעת מרן ז"ל דכל פנות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין ר"ל משמאל לצד ימין באופן דהקפתו לצד הימין ולא דהקפתו בצד ימין. וזכורני שיש בזה שקלא וטריא בין הפוסקים ואין כאן מקום להאריך כעת.

סימן תרע"ז

סעיף ב' קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק. ע' לעיל בסימן תרע"ה ס"ג שכתב מרן ז"ל ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר משמע דלסתם מרן לא. ויש לחלק דהתם מיירי להדליק לגדול אך לעצמו אה"כ דחייב. ועוד י"ל דלעיל נמי דעת מרן ביש מי שאומר אלא דמשום דלא נזכרה דעה זו דהרבה פוסקים כתבו בשם יש מי שאומר. וע"ש למור"ם ז"ל שתלה זה במנהגם ולא ציין לדברי מרן ז"ל הללו. (א"ה נכדו. ומ"ש מרן שם בסתם אבל אם הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה כלום, היינו בקטן שלא הגיע לחינוך. ולפי התירוץ הראשון דהתם מיירי להדליק לגדול א"כ משמע דמ"ש מרן שם בסתם אשה מדלקת נר חנוכה וכו' היינו אפילו להוציא אנשים וכ"כ הכה"ח ז"ל שם אות י"ט בשם הרבה פוסקים, ובאות כ"ו כתב שיש מי שאומר היא דעת הר"ן בשם בעל העיטור אבל הרי"ף והרא"ש והבה"ג פליגי עליה וכן עיקר דקטן שהגיע לחינוך לא ידליק לאחרים וציין להפסד"ח ולהר"ב עולת שמואל ולהר"ב בן איש חי ז"ל ולהמ"ב ע"ש. משמע דדעת הפוסקים כתירוץ הראשון דהתם מיירי להדליק לגדול ולא קי"ל כדעת יש מי שאומר).

סימן תרפ"ו

סעיף ב' ואם חל פורים וכו'. הרב ערך השלחן ז"ל השיג על המט"י שכתב שהוא חובה ולכן נקטינו דבעל הברית מתענה ממה דפסק מרן בסימן תקנ"ט ס"ט דגם בחובה אינו

להדליק נר של חנוכה בשני תיבות ומסיים עלה דקבלה אמתיית היא שאין להזכיר מלת „של“ ואע"פ שהוא ז"ל כתב טעם מפי עצמו העיקר כמו שכתבתי ע"ש. וכעת לא יש אתי מהרש"ל ז"ל לראות דבריו אך המובן לענ"ד מדבריו שהבאתי שיש לומר „שלחנוכה“ כאילו היא תיבה אחת ואם אין זה כוונתו א"כ הי"ל לומר בקצרה שאין לומר תיבת „של“ בברכת חנוכה, אבל מרן ז"ל לא הזכיר תיבת „של“ וע' להרב באר היטב ז"ל שכתב על זה וכ"כ האר"י ז"ל וע' להשל"ה שכתב שיש לומר „שלחנוכה“ תיבה אחת וע' בהלק"ט ח"א סימן ג' עכ"ל. והוא כמו ששיערתיו בכוונת מהרש"ל ז"ל. ועיינתי בהלכות קטנות שם וראיתי שכתב שמעתי שיותר טוב לברך להדליק נר חנוכה ולא של חנוכה על פי הסוד ע"ש. וכן ראיתי להחיד"א ז"ל בברכ"י שכתב דמנהגם לומר בלשון זה להדליק נר חנוכה וכן הוא נוסח רבינו האר"י ז"ל. ושם נתן החיד"א ז"ל טעם לזה והוסיף עוד טעם במחבר"ר ע"ש. וע' להרב אליה רבה ז"ל ומשם ג"כ בארה דכוונת מהרש"ל כאשר שיערתי (וע' להכה"ח ז"ל שם).

אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מגילה וחנוכה כתב „של חנוכה“ ע"ש וכ"כ הטור בס' תרע"ו ומקור דבריהם מסוגיית הגמ' בשבת דף כ"ג דאמרין דמברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה ע"ש. ואני מילדותי נהגתי להשמיט תיבת „של“ יען דבסדורים מלת של מוקפת חצי לבנה וכיון דנפיק מפומיה דהאר"י ז"ל והחיד"א ז"ל וכל הנו"ל לא אוכל לשנות.

עוד ראיתי להרב יסוד הניקוד הנ"ל דמרגלא בפומייהו לומר במילה להכניסו בבריתו של אברהם אבינו וטעו וכו' והביא משם האבודרהם ז"ל בשער ט' מהלכות ברכות דמברך בבריתו של אברהם אבינו וי"א להכניסו בברית. ומסיים דנראה שדעת יש אומרים עיקר וכוונתם לומר להכניסו לברית אברהם אבינו בלי תיבת של אבל אין כוונתם לומר רק לברית דוקא ע"ש. וע' להרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מגילה הלכה א' שכתב להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ומקור דבריו ממסכת שבת דף קל"ז אבי הבן אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ע"ש. גם הרב אבודרהם נקט בסתם סברא זו ונראה דהכי ס"ל כידוע דסתם ואח"כ מחלוקת דעתו כסתם. וגם יש אומרים אפשר

ב) מתענים ב"ג באדר ואם חל פורים באחד בשבת מקדימין להתענות ביום חמישי.
הגה ותענית זו אינו חובה לכן יש להקל בו לעת הצורך כגון מעוברות או מניקות או לחולה שאין בו סכנה ואפילו רק כואבי עינים שאם מצטערים הרבה לא יתענו ויפרעו אח"כ, אבל שאר בריאים לא יפרשו מן הצבור. ואם חל פורים ביום ראשון שמתענין ביום חמישי שלפניו וחל בו ברית מילה מותר לאכול על המילה ולמחר ביום ששי יתענו האוכלים.
ג) יש מתענים ג' ימים זכר לתענית אסתר.

באר משה

פשיטותו של הב"ד מפני מה שמצדד העה"ש וצריך לפרוע למחורתו ביום ו' אפילו בדחוי, וכשאיננו דחוי לפי הנראה מדברי העה"ש שיש להקל ולפי מה שמתבאר מדברי הב"ד בסימן תע"ז דיפרע אחרי פורים ע"ש. אך לדינא לענ"ד נראה דבשאינו דחוי מתענה עם הצבור כל היום, חזא דפשט דברי מור"ם ז"ל משמע דוקא בדחוי יש להקל, ועוד דמדברי הריטב"א שהביא העה"ש ז"ל בסימן תק"ן אין ללמוד להקל רק בחתן ולא בבעל ברית דקיל מיניה טובא וכמ"ש הב"ד בסימן תע"ו וכן נראה דעת קיצור ש"ע שאין להקל לבעל הברית רק בדחוי ע"ש בסימן קמ"א. (א"ה נכדו. עי' להכה"ח ז"ל אות כ"ז שהביא איזה פוסקים שחולקים על מור"ם ז"ל אפילו בדחוי ע"ש. וא"כ באינו דחוי בודאי שאין להקל).

כתב הרב מעיני ישועה ז"ל דלפמ"ש הב"ד בסימן שמ"ז דגם בעל הברית עצמו מתענה יום ו' א"כ לפמ"ש העה"ש להקל בבעל הברית גם דאינו דחוי יתענה בעל הברית ולא ישלים ע"ש. ופשוט דכוונתו לחלוק על העה"ש בידים נקיות דמדבריו בסימן תק"ן שכתב ומדברי הרמ"א בסימן תרפ"ו אין ראיה מוכח להדיא דלדעתו אינו מתענה כלל דאם מתענה מיהא ל"ק כלל מדברי הרמ"א שלא כ"כ רק בדחוי דהתם שאני שאינו מתענה כלל וכמ"ש העה"ש בסימן תרפ"ו בדעת מור"ם ז"ל ע"ש וכ"מ מסתמיות דברי העה"ש. ועוד דבסימן תרפ"ו כתב כן ושם קאי על הב"ד סימן תע"ו ושם מבואר דאינו מתענה כלל ע"ש. ובלא"ה הדבר הוא מוכרע ממקומו שהוא בנה יסודו ע"ד הב"ד דסימן שמ"ז דבעל הברית מתענה ואלו העה"ש ז"ל בסימן תק"ן כתב להדיא דמור"ם אשאר אוכלים קאי ע"ש. והפלא מהרב הנז' דאם דעתו בזה כתב"ד איך אפשר לו להקל בתענית אסתר עפ"ד העה"ש והלא העה"ש רצה לדחות זה לגמרי מדברי הרמ"א ולא הניח דבריו רק במ"ש דרמ"א אשאר אוכלים קאי ע"ש. וא"כ לולא יסוד זה הוו דברי מור"ם הכרעה וראיה מבוארת וא"כ להמט"י הנז' היל"ל דמתענה כשאר כל אדם וכן עיקר לענ"ד וכמו שכתבתי לעיל.

סימן תרצ"א

סעיף ב' וצריכה עמוד בסופה וכו'. הנה אם כוונתו שיהיה עמוד חלק בסופה ועמוד חלק בראשה א"כ היל"ל עמוד בשניהם צריכה עמוד בסופה ועמוד בראשה, או חלק בשניהם. ואולי דכוונתו דבסוף צריך חלק כדי שיעור עמוד אבל בראשה החלק הוא כדי הקיפה. ויש מי שחשב לפרש דעמוד בסופה היינו העץ אשר נותנים בסופה לגלול עליו המגילה כמו בס"ת. ולפי הנראה שאין זה במשמעות דברי מרן ז"ל לקרות זה בשם עמוד ויש לראות הדברים במקורן. (א"ה

מתענה. ולענ"ד כוונתו מבוארת דבא רק לשלול שלא יסעוד מהבוקר ולא יתענה כלל אך ודאי דלענין שאינו משלים מודה הוא שאינו משלים וכן מתבאר מדבריו.

ב) בהגה ותענית זו אינו חובה וכו'. כתב הרב בית עובד ז"ל בשם המט"י דלדידן הוא חובה ע"ש. וכפי מה שראיתי בעניותי בב"י ובאיזה פוסקים כמעט כלם פה אחד שהוא מנהג וכ"כ השש"א ז"ל דכן דעת רובא דרבוותא. ומדברי מרן ז"ל שסתם ולא זכר שהוא מנהג לענ"ד אין שום ראיה ומדבריו בסימן ת"ע ג"כ שכתב מתענים זה ראיה ברורה דגם מה שתלוי במנהג וכמבואר שם בב"י עכ"ז כותבו בלשון מתענים בסתם. ולכן מסתבר דדעתו כרובא דרבוותא וא"כ נראה לענ"ד דדברי מור"ם עיקר. (א"ה נכדו. כוונתו להקל בו במעוברות ומניקות וכיוצא וכמו שסיים מור"ם ז"ל, אבל בלי סיבה דאי שחובה להתענות ואין לפרוש מן הצבור).

ג) לכן יש להקל בו לעת הצורך וכו'. בספרי הקטן שואל ונשאל (ח"ב סימן ג' וחלק ג' סימן ב, ג, ד), כתבתי באיזה תשובות להקל בחתן דנראה מדברי קיצור הש"ע סימן קכ"א והמ"א דדעתו כמ"ש העה"ש בדעת הריטב"א דבחתן יש להקל בתענית אסתר ע"ש. וא"כ הגם דהו"א נראה דס"ל דכל התעניות שוים הם לדעת הריטב"א מ"מ סד"ר לקולא. והגם דלגבי שאר תעניות אין להקל וכמו שהשיגו להב"ד ודעמיה מדברי הריטב"א ע' להברכ"י והעה"ש ז"ל התם שאני דאמרינן דאלו ראה הב"ד ודעמיה דברי הריטב"א הוה הדר ביה אבל בחתן דאין הכרע בדברי הריטב"א והוא בפלוגתא שפיר אמרינן סד"ר לקולא. ועוד דנראה מדברי קיצור הש"ע שם דחתן הוי כעת הצורך שכתב מור"ם להתיר ודבריו נראים עיקר וכמו שכתבתי לקמן (אות ד'). ומה גם לדידן דהמנהג פשוט פה אי גרבה דהחתן מתענה יום שקודם החופה ואין מקום לדחותו דעד אז לא חל תענית אסתר וצריך להתענות וא"כ הו"ל יום על יום וקשה עליו מאד התענית וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות תענית דמטעם זה אין לגזור על הצבור תענית יום על יום שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בזה ע"ש. ומה גם לדעת הב"ד בסימן תע"ז דמקיל גם למי שהולך בדרך וקשה עליו התענית ע"ש. וכ"ש בחתן דלענ"ד יש לו כמה סיבות דביום חופתו יהיה חלוש. אך נ"ל דיפרע אחרי חופתו וכמ"ש הב"ד בסימן תע"ז דלאו דוקא ביום פורים ע"ש.

ד) ולמחר ביום ששי יתענו האוכלים. דעת העה"ש ז"ל בסימן תק"ן דזה דוקא לשאר האוכלים אבל בעל הברית גם באינו דחוי לא יתענה ביום י"ג, אך הב"ד ז"ל כתב בסימן שמ"ז דפורע מחר. והמדקדק בדברי העה"ש יראה דבדרך דיחוי שאין להוכיח מזה קאמר למלתיה וא"כ אין להניח

סימן תרצ"א

דיני כתיבת המגילה ותפירתה

ב' **וצריכה עמוד בסופה וחלק בראשה כדי להקיפה בו ויש אומרים שצריכה תגין וי"א שאינה צריכה.** הגה ונהגו לתייגה גם נהגו שלא לעשות לה עמוד כלל בסופה.

סימן תרצ"ו

דיני הספד ותענית ועשיית מלאכה בפורים

ד' **כל דברי אבילות נוהגים בחנוכה ופורים.** הגה ומ"מ ילך לבית הכנסת לשמוע המגילה ואם יוכל לאסוף מנין לביתו לקרות המגילה עדיף טפי. וי"א שאין אבילות נוהג בפורים לא בי"ד ולא בט"ו וכן נוהגין ואפילו אבילות יום ראשון נדחה מפני פורים וכו'.

באר משה

ת"א. וגראה דלדינא גקטנן כמ"ש מרן ז"ל ביו"ד חדא דמסתברא דסברא שכתב ביו"ד היא אחרונה, ועוד דכיון דמסתפקין בזה הו"ל כאלו מרן ז"ל לא גילה דעתו והכרעת מור"ם מכרעת, ועוד דהלכה כדברי המקיל באבל דהרי מרן לא גילה דעתו וכאמור. וע' להשד"ח ז"ל מערכת אבלות אות תס"ב.

נכדו. ע' בהלבוש ז"ל שכתב וצריך להניח בסופה קלף חלק כשיצור עמוד כדי לגול בה עמוד של עץ וכו' ע"ש. והיינו כמו שפירש מר זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל).

סימן תרצ"ו

סעיף ד' **כל דברי אבילות וכו'.** הגה וי"א שאין אבילות נוהג בפורים. וכן פסק הרב בעצמו בטור יו"ד סימן

יורה דעה

הקדמה לדיני שחיטה וטרפות ממרן הרב המחבר זיע"א

יודעי התורה ומביני ההוראה מכירים ויודעים כי בכמה וכמה עניינים מרוב הגליות ופיזורינו בכל קצוות התבל לא הושוו בהם דעות הפוסקים, ולכן בבא מעשה ליד המורה בעירו להורות בו הלכה למעשה נחוץ לו אז לחקור ולעיין איך ההלכה נוטה כדברי מי. אם ההכרעה מצד העיון, אם ההכרעה מצד רוב, אם ההכרעה מצד המנהג, וכיוצא בזה מכללי ההכרעה. ובפרט בהלכות שחיטה וטרפות אשר רבו בהם ספרי פוסקים וחילוקי דעות וסעיפים וסעיפי סעיפים. ולכן כדי להקל המשא בזה אמרתי לחפש אנה ואנה עד מקום שידי מגעת בספרים הפוסקים המדברים בזה. וכן בכתבי יד רבנים הראשונים של פה **אי ג'רבה**, וכן במה שאנו רואים מתנהגים השוחטים כדי להבין ולדעת איך המנהג פה אי ג'רבה יע"א בענייני שחיטה וטרפות ועל מה אדניה הוטבעו, ולקבץ את כלם בקונטרס אחד להיות לי ולאנשים אשר כגילי לאכרון בעת הצורך. **ותהלה לאל** יתברך עלה בידי לאסוף ולקבץ כמה דינים ומנהגים בהלכות שחיטה וטרפות וסדרתים על סדר הש"ע. ועם כי ידעתי כי עוד כהנה וכהנה אשר נשמטו ממני, וגם ידעתי כי לא יבצר מהיות בהם איזה משגה ושגיאה, עם כל זה לא נמנעתי מלהוציא ספר זה לאורה עד כי אולי אוסיף על זה ידיעות ושמועות הן מכתבי יד הראשונים הן מחכמי עירנו הי"ו. ואולם ההכרח אלצני לבלתי אתאחר כי עד כה עזרני ה' להשתדל להוציא לאורה הספר הבהיר אשר עתה הנה הוא על משבח הדפוס וקרוב להגמר בעה"נ. ומידי השתעשעי בו ראיתי כי יש מקומות הצריכים ביאור כי זה רק לפי מנהגי תונס ולההולכים בעקבותיהם, אבל לא למקומות הנוהגים כמרן ורוב הפוסקים שאינם מתירים הסירכות בנפיחה וגם אין חושבין סירכה כסדרן רק מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה, והשוחטים והמורים שלא שמשו כל צרכם אינם יכולים להבדיל בין זה לזה כראוי וחיישינן לקולא ב"מ.

לכן אמרתי לתת בסופו קונטרסים זה² ובו מבואר מה שמצאתי ומה שידעתי ושמעתי כעת ומזה יקיש הקורא אל כל דבר ודבר התלוי במנהג בבלתי עשות כן טרם תקדם לו ידיעה ברורה איך המנהג בעירו, ובכל דבר המסופק לו במנהג יעמידנו על הדין דעת מרן ז"ל שאנחנו קבלנו הוראותיו וכמ"ש הרב בית יהודה ז"ל דף קט"ו ד"ה פולין וזה לשונו, שמעתי מפי מורי הרב ז"ל דבסתם קי"ל לעולם כסברת הש"ע בין להקל בין להחמיר אם לא בדבר שהוא ידוע שנוהגים כסברת ההגה או שאר האחרונים ז"ל. ודומה לזה כתבו לי הרבנים המורים בעוב"י תונס כמהרי"ח שתרוג זצ"ל ולהבדיל בין החיים מר אחיו הראב"ד מקודש כמהרי"ם שתרוג נר"ו זצ"ל, ומה שכתבת כיון דאין אנו יודעים המנהג בדבר הזה ובכמה פרטים אנחנו עושים כמור"ם להחמיר הדבר מסופק אצלי, עד כאן דבריך. אין כאן ספק דאנן בתר מרן גרירין ודוקא היכא דאתמר בפירוש באיזה דין דנהגו כמור"ם הוא דעבדינן כוותיה הא לאו הכי לא והבו דלא להוסיף עלה, עכד"ק.

ודומה לזה כתב מוהרמ"ז ז"ל הרב שערי משה ז"ל בתשובתו אלי וזה לשונו, ומאי דנקיטנן אנן בשיפולי גלימיה פסקי מרן ז"ל בין להקל בין להחמיר זולתי בערוה החמורה וכו' או במקום שנהגו להחמיר באיזה פרטים נגד מרן ז"ל כמור"ם ז"ל כמו איסור שחיטה ואיזה מדיני דפסחא וכיוצא או בספק ברכות, אבל היכא דלא הוברר המנהג הלכה והן מורין כמ"ש מרן ז"ל בפסקיו, עכד"ק ז"ל. וזה באמת כלל גדול נחוץ ומוכרח לשית אליו לב כל יושב על כסא המשפט והצדק וכל מורה הוראה בישראל, ורק בדבר הברור לו שנהגו בעירו להחמיר נגד דעת מרן ז"ל וכאמור.

והנה מה שכתבתי במנהגי פה אי גרבה יע"א יש ג"כ עיירות וקהלות אשר הולכים בעקבותינו. ואלו הם: (א) קהל קדוש אלחארה אלכביר'א (הרובע הגדול) וחומת השוק. (ב') קהל קדוש אלחארה'ה הצגירה (הרובע הקטן) אשר נקראת הדיג'ת. (ג') קהל קדוש עיר זרז'יס היושבים בעיר והיושבים בלמואנס"ה (כפר סמוך לה). (ד') קהל קדוש עיר מדנין אשר בעצם העיר ואשר במקום הנקרא מטממ"ר (כפר קטן סמוך לה). (ה') קהל קדוש עיר בנגרדא'ן. (ו') קהל קדוש עיר תיטאוין. כי כלם כמעט ילידי אלחארה'ה אלכביר'ה או אלחארה'ה הצגירה (הרובע הגדול והקטן). (ז') קהל קדוש עיר גאב"ס כמו שכתב לי הראב"ד דשם **רבי יצחק בוכבזא** הי"ו במכתבו אלי בעת צאת ספר חג הפסח לאורה ובסופו מזכרת נצח (שהדפיס רבנו המחבר זצ"ל) ע"ש. (ח') קהל קדוש צפאק"ץ כמו שכתב לי לפנים הראב"ד דשם כמה"ר **רבי חי עזריה** זצ"ל. (ט') קהל קדוש עיר גפצ"ה כמו ששמעתי מידי"ן החה"ש הזה"מ כמה"ר **רבי יוסף בוכריץ** הי"ו. (י"ד) קהל קדוש עיר מוכני"ן כמו ששמעתי על שם השוחט אשר שם **רבי שמעון הטראבלסי** הי"ו. מלבד הערים אשר לא שמעתי עד כה. ועוד נלוה אל הערים אשר הזכרתי כמה ערים וכפרים אשר תושביהם ילידי הערים הנז'.

אני טרם אכלה לדבר אפרוש כפי לאבינו שבשמים אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא, ותהיה עם פי והגיוני לבל אכשל בדבר הלכה. ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננה. וברחמיו יקיים בנו מקרא שכתוב, לא ימוש מפדך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם. אנא ה' קבץ שה פזורה ישראל אל ארץ זבת חלב ודבש מבחר הארצות עיר עז לנו ארץ ישראל תובב"א ושבנו בנים לגבולם ויקויים בנו מקרא שכתוב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים במהרה בימינו אמן. וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות ככתוב גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

נאם הכו"ח ביום טו"ב אב הרחמים שנת קומה
עזרת"ה לנו לפ"ק, המקוה ומצפה לתשועת ה'
ורחמיו הרבים ע"ה משה ב'לפון הזהן סילט"א

2. כנראה שהיה ברעתי הקדושה להדפיסו בסוף ספר שבת אחים מחובר אליו לבאר שבכמה פרטים אין מנהגנו כמנהג תונס שלא יכשלו בו הלומדים אך לא יצאה מחשבתו לפועל. דיע כעת נעתקו כל כתבי ידו שעל הטרפיות מסודרים עפ"י סימני הש"ע ונכלל בתוכם גם מה שרצה להדפיס מחובר לספר שבת אחים כמו שיראה הקורא.

סימן א'

מי הם הכשרים לשחוט

א' הכל שוחטין לכתחלה אפילו נשים הגה, יש אומרים שאין להניח נשים לשחוט שכבר נהגו שלא לשחוט (וכן המנהג שאין הנשים שוחטות) ועבדים וכל אדם אפילו אין מכירין אותו שמוחזק לשחוט שלא יתעלף וגם אין יודעין בו שהוא מומחה ויודע הלכות שחיטה מותר ליתן לו לכתחלה לשחוט ומותר לאכול משחיטתו שרוב הרגילין לשחוט הם

באר משה

ראינו אינה ראייה, גם כבר כתב הפר"ח ז"ל אנו ראינו נשים שוחטות כדברי רבינו ועיקר. וע' להשו"ג שכ"כ בשם הרמ"ו שראה בהרבה מקומות נשים שוחטות וכ"כ הברכ"י ז"ל אות ד' בשם הרב גור אריה וכן העיד בשיורי ברכה אות א' שראה רשות לבחורה אחת משגת השל"י ע"ש.

ולדינא נראה לענ"ד דאין לזוז מדברי מרן והפר"ח ז"ל אם לא במקום שיש באמת מנהג שבאו נשים לשחוט ומנעום הב"ד מכה המנהג דכה"ג נראה מדברי מרן בב"י דאפשר לחשבו מנהג ע"ש ואין הכרח דמרן ז"ל חולק. אבל במה שדעת מרן ז"ל דלא הוי מנהג הכי נקיטנן, וכן הוכחתי מדאיתא בזבחים דף ק"ג ע"ב והכ"א אין לא ראינו ראייה והלכה כחכמים כמ"ש הרמב"ם בפה"מ ובהלכות () ע"ש. ושם מייירי ג"כ בדבר שהוא הוה ורגיל וזה לענ"ד הוכחה ברורה לדעת מרן ז"ל, ושוב ראיתי להרב אורח מישור סביב הד"מ שזכר ראייה זו ע"ש. ותו דכיון דלדינא שרי ואין כאן רק חשש מנהג וכבר כתב הרב שיורי ברכה סימן רי"ד ס"א דדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אינו אלא דרבנן, א"כ כי פליגי בזה למר הוי מנהג ולמר לא הוי מנהג הגם דנימא דהוי כשום בפלוגתא (מה שאינו כן לדידן דקבלנו הוראת מרן ז"ל) מ"מ סד"ר הוא ולקולא, ותו דהו"ל כספק במנהג דמוקמינן ליה אדינא כידוע.

ובכן אמינא דלענ"ד אם ירצו ללמוד הלכות שחיטה ולקחת רשות ולשחוט שפיר דמי וכפסק מרן בש"ע ודעתו בב"י. וכן מבואר בשיורי ברכה יו"ד סימן רי"ד דבתר דהוכיח דהוי דרבנן כתב ונפ"מ לענין ספיקא אם הוא מנהג אם לאו יש להקל ע"ש וכ"ש דהפר"ח ז"ל דעתו כן ונקיטנן כהוראתו כמ"ש בקרן דוד סימן () ע"ש ודו"ק.

איברא דלכאורה נראה לי לומר דלדידן גם מרן ז"ל מודה שהרי נהגנו לאסור שהייה כל דהו וכיוצא, וכיון שכן צריך זהירות יתירה ובגשים איכא למיחש וכמ"ש מהרש"ל ביש"ש חב"ד התב"ש ז"ל ע"ש. אך לענ"ד אין זה גורם אלא להקל עליהם דאדרבא כיון שיש כמה וכמה חומרות גם דאינן כל כך זהירים וזרזים שפיר דמי. וכן נראה דעת הפר"ח והג"א והרמ"ו והברכ"י שלא אסרו לשחוט נשים במקום דמחמירין בשהייה כל דהו וכדומה. וכן בדין דלא מפני שקבלנו להחמיר בזה ימשך מזה להחמיר בשחיטת נשים כל דלא אתמר ומאי דאתמר להחמיר והבו דלא להוסיף. זהו הנראה לענ"ד כעת בזה ובעה"ו עוד אשובה אשנה פרק זה ואעמוד על דברי זולתי בזה לדידן דבתריה דמרן גרידי. (ע' שואל ונשאל חלק ט' יו"ד סימן א', מא"ח). ומה גם דלענ"ד לעת עתה שאין שום אדם שוחט בלתי נתינת רשות בכתב הנקרא „הסמכה" א"כ אי לא חזו דאשה זו אינה מתעלפת וגם

סעיף א' הכל שוחטין לכתחלה אפילו נשים. עמ"ש הפר"ח והשו"ג סק"ב ומ"ש לצדד משום מנהג בשם הכנה"ג והב"ח וכן מדידה. ולענ"ד כבר דחה כל זה מרן בב"י ולכן ג"ל עיקר לדינא דיכולים לשחוט אפילו לכתחילה כמ"ש מרן ז"ל אחרי ראיתי דעת החולקים דלא שייך בזה מנהג רצ"ע. ב' בהגה. יש אומרים שאין להניח וכו' וכן המנהג שאין הנשים שוחטות. וכן פה אי ג'רבה יע"א ובכל המחזות אשר סביבותינו לא שמענו ולא ראינו מעולם דנשים שוחטות. ולפי מצב זמננו ראוי והגון לתקן שלא ישחטו הנשים כי הדור הולך ודל ובפרט בידיעת הנשים בדיני שחיטה ואפילו במקרה וכ"ש שלא יהיו שוחטות בקביעות וע"י להרב תגובות שדי ז"ל אות ג'.

ג' בהגה. וכן המנהג שאין הנשים שוחטות. ע"י להפר"ח ולהשו"ג ז"ל בסק"ד. ודברי מרן והפר"ח ז"ל נראים עיקר דכיון דמסקנת מרן בב"י דלא תשיב מנהג משום דאין לא ראינו ראייה מה מקום לחשוב עוד זה למנהג ואנן בתריה דמרן גרידין.

ובעיקר דיני המנהג מדברי מרן ז"ל בתשובה באבקת רוכל נראה דס"ל בתשובה אחרונה כדעת הרמב"ם והרשב"א ז"ל דבעינן דנהגו כחד מ"ד כהר"ף או כהרמב"ם בין בקולותיו בין בחומרותיו ע"ש. אלא די"ל שיש להסתפק באופן זה דנהגו כחד מ"ד בקולותיו ובחומרותיו ומרן ז"ל דעתו היפך זה אם צריך להחזיק במנהגו או צריך לעשות כדעת מרן ז"ל. וג"ל דמסתברא דצריך לעשות כדעת אותו פוסק דנהג לעשות בקולותיו או בחומרותיו וכ"ש אם הוא להחמיר.

גם נראה מדברי מרן ז"ל באבקת רוכל סימן רי"ב דאם באים להחמיר נגד המנהג אין לחוש ללעז ולמחלוקת. וע"ש שהביא מדברי הרא"ש דמשום המחלוקת עובר על המנהג כיון דמה שצריך לעשות כמנהג הוא מדין חשש נדר דרבנן. משמע מדבריו דאם יש חשש מדאורייתא לא יעבור וכן מוכח מדברי מרן באבקת רוכל בתשובה אחרת. (א"ה) נכדו. לפי מה שרשום בזכרוננו שמר זקני הרה"ג המחבר צוק"ל כתב במקום אחר שאין לשנות המנהג מפני המחלוקת, וע' בספרו הבהיר הלכה למשה מערכת מ' מנהג. וזה לכאורה היפך ממה שכתב כאן משם מרן באבק"ר סימן רי"ב. ונראה דבדבר שיש בו חשש איסור תורה יכול להחמיר ולא לחוש למחלוקת, אבל בדבר שיש חשש איסור דרבנן אין לשנות מפני המחלוקת דגרול השלום).

ד' בהגה. יש אומרים שאין להניח נשים לשחוט וכו' וכן המנהג שאין הנשים שוחטות. ולדידן פה אי ג'רבה וסביבותינו עם שמעולם לא שמענו ולא ראינו שהנשים שוחטות כבר כתב מרן בב"י ע"ד האגור שאין זה ראייה דלא

בחזקת מומחין ומוחזקין. במה דברים אמורים כשאנו לפנינו אז מותר לאכול משחיטתו וסומכים על החזקה, אבל אם הוא לפנינו צריך לבדקו אם הוא מומחה ויודע הלכות שחיטה אבל אין צריך לשאלו אם נתעלף. הגה וי"א שאין לסמוך על החזקה אלא בדיעבד אבל לכתחילה אין לסמוך על החזקה במקום דיכולין לבררו. וכל זה מיירי באחרים שאין בקיאים ויודעין אם זה השוחט בקי או לא אבל השוחט עצמו לא ישחוט אע"פ שיודע הלכות שחיטה ומומחה עד ששחט ג' פעמים בפני חכם ומומחה בהלכות שחיטה שיודע שהוא רגיל וזרז שלא יתעלף, ולכן נוהגין שאין אדם שוחט אלא אם כן נטל קבלה לפני חכם ואין החכם נותן לו קבלה עד שידע בו שהוא יודע הלכות שחיטה

באר משה

לשואלו אם נתעלף. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל אות ט' שהטור כתב דצריך לשואלו אבל רבינו כתב בב"י שהר"ן כתב שדעת הר"ף דלעלופי לא חיישינן וכן דעת הרשב"א בתורת הבית וכו' גם הטור כתב שהרמב"ם חילק וכו' וז"ש רבינו ולשואלו כיון דהר"ף לדעת הר"ן מסכים לדעת הרמב"ם ז"ל ע"ש. וטעות סופר נפל בדבריו וצ"ל ואין צריך לשואלו ור"ל דהר"ל הרא"ש בדעת הר"ף יחיד לגבי הר"ן והרשב"א כנ"ל בדעת מרן ז"ל בב"י ואולי דלזה כיון גם הרב המחבר ז"ל. **ח' בהגה.** וי"א שאין לסמוך על החזקה אלא בדיעבד וכו'. אם כוונתו בזה לחלוק על מה שכתב מרן ז"ל דאין צריך לשואלו אם נתעלף וכדעת הטור והרא"ש ע"ש, הגה המראה מקום לא ציין להטור והרא"ש. ולדינא כיון דהרמב"ם גראה דדעתו דא"ץ לשואלו כמ"ש מרן בב"י ודעת הר"ף לדברי הר"ן והרשב"א א"ץ לשואלו הגם דהרא"ש ס"ל דצריך לשואלו, כללא הוא דבתרייהו דרוב עמודי ההוראה אזלינן והגם דהרא"ש בדעת הר"ף לא ס"ל כן מ"מ הו"ל בזה יחיד ורבים, דלהר"ן והרשב"א הר"ף מן המתירים וזהו דעת מרן בב"י ובש"ע והכי נקיטנן כידוע דאנן בתריה דמרן גריירין. ואם כוונת מור"ם ז"ל על מה שכתב מרן ז"ל דמותר לאכול משחיטתו וסומכין על החזקה כשאנו לפנינו דמשמע דכל שאינו לפנינו בכלל זה הגם דאפשר לטרוח ולהביאו וכיוצא בזה, ולכן לעומת זה דעת מור"ם ז"ל דליש אומרים אין לסמוך כל שיש יכולת לברר, לכאורה אין זה מוכרח בדברי מרן ז"ל גם דברי מור"ם סתומים ועמ"ש הב"ח והפר"ח תיכא דאפשר למרדף אבתריה ע"ש. ונראה דארישא קאי דכתב מרן דמותר ליתן לו לכתחילה לשחוט ומותר לאכול משחיטתו שרוב הרגילים לשחוט בחזקת מומחים הם וכן מתבאר בד"מ ע"ש וכן נראה מדברי מרן הב"י ע"ש.

ו' ולידינא כבר כתב מרן הב"י בשם הרשב"א שסברתם של הגאונים תורה היא ואין לזוז ממנה וסיים מרן ז"ל וכן הסכימו הר"ף והרא"ש והרמב"ם ז"ל וכן הלכה ע"ש. והכי נקיטנן לדידן דבתרייהו דעמודי ההוראה ומרן ז"ל גריירין. **ט' בהגה.** ולכן נוהגין שאין אדם שוחט אלא אם כן נטל קבלה וכו'. וכן המנהג פשוט בינינו פה אי גרבה שאין יכול לשחוט שום אדם רק על ידי שיהיה בידו סמיכה בכתב בעדות שני שוחטים מוסמכים שנסמך ונבדק בשחיטה ובדיקה ובדיניהם, ואחר כך מציע זה לפני הרב או רבני העיר וכותבים לו רשיון שני מצדם. וכן נהגנו פה שלא להסמך בשחיטת בהמות ובדיקת הריאה רק מי שהוא בתור ת"ח מעיין בתלמוד אבל בעופות אין מקפידין כל כך. אך באמת בעונות הרבים יש שאינם ראויים להסמך וכ"ש לסמוך את אחרים ונסמכו ומסמיכים בכתב. וכן נהגנו לכתוב לו בהרשיון

אם אינה ראויה לכל הדברים לא יתנו לה רשות וא"כ מה שנחסר מצד זה דבעינן זהירות יתירה גוסף בצד זה שיש בידה עדות בכתב שכבר הומחת בזה. וזה הנראה לענ"ד כעת. **ה' בש"ע.** ועבדים וכל אדם אפילו אין מכירין אותו וכו'. ע"י מה שכתבתי בספרי שואל ונשאל [חלק ט' סימן א'] וע"י להרב באר היטב ז"ל בסק"א שכתב משם הרב בית הלל ז"ל דמ"ש מור"ם ז"ל שאין להניח נשים לשחוט ה"ה עבדים והפר"ח ז"ל בק"א חולק ע"ש (וכ"כ הכה"ח ז"ל אות ט' משם הרב מקום שמואל ז"ל). ולדינא מזה זמן רב כתבו לי הרבנים המורים מהר"מ שתרונג גר"ו ודעמיה בתשובה שהרב הגאון מהר"י בסיס זצ"ל היה אומר דבמקום שלא גילה מרן ז"ל דעתו נקיטנן כהפר"ח אם לא שדחו דבריו רבני האחרונים ע"כ. וא"כ בנ"ד נראה דנקיטנן כהפר"ח להתיר ומה גם דמרן ז"ל הכי ס"ל וגם מור"ם ז"ל עצמו מדלא נקיט עבדים נראה דדוקא לנשים אסר. ועוד נראה דמה שצודדתי לחוש למור"ם ז"ל בנשים מחשש עילוף לא שייך גבי עבדים. **(א"ה נכדו.)** ועוד נראה דהרי התוס' בריש חולין שכתבו כן משם הלכות א"י נתנו טעם משום דדעת נשים קלות וזה לא מצינו שנאמר בעבדים רק בנשים). ועוד דלא יהיה אלא ספיקא דרבנן הרי נקיטנן סד"ר לקולא. וכן ראיתי להרב שמלה חדשה ז"ל בס"ד אלא דמסיים שם דדוקא מוחזק בכשרות וירא את ה' אבל סתם עבדים לא. ומשמע מדברי הרב תבואות שור ז"ל ס"ק י"ט דהב"ח והפר"ח מתירים בסתם ואי הכי הוה נראה לכאורה דנקיטנן כהפר"ח ז"ל. אך כל זה בדיעבד אך לכתחילה נראה דודאי בעינן שיהיה מוחזק בכשרות וירא את ה' וכמו שכתבו השמ"ח ס"ו והתב"ש סק"ז דגם בישראל גמור בעינן הכי ע"ש מלתא בטעמא ואין כאן מקום להאריך כעת בזה.

ו' בש"ע. שרוב הרגילין לשחוט הם בחזקת מומחין ומוחזקין. כתב הרב משנה למלך ז"ל בפ"ד מהלכות שחיטה הלכה ז' דסבור היה לומר דלא אמרינן רוב השוחטים מומחים הם אלא לגבי שחיטה ולא גבי בדיקה. אך מדברי הריב"ש ז"ל סימן קצ"ח מוכח דגם לענין הבדיקה אמרינן רוב מומחים הם ע"ש. ולכאורה קשה מהא על מה שכתב הרב נדיב לב בשם החס"ל דאין להשגיח בעדות שוחטי זמנינו בענייני הבדיקה דעל הרוב לאו דינא גמירי ע"ש. ולק"מ דהרב ז"ל דייק ותני שוחטי זמנינו ואה"נ דשוחטי זמנו של הריב"ש הווי ידעי. **(א"ה נכדו.)** ולכאורה קשה דא"כ מאי מוכיח המש"ל מהריב"ש נימא דבימי הריב"ש הווי ידעי ובזמנו לא ידעי, וצ"ל דקי"ל להמש"ל דבין דורו לדורו של הריב"ש לא איחסור דרי).

ז' אבל אם הוא לפנינו צריך לבדקו וכו' אבל אין צריך

ובקי ביז. ולכן נוהגין שכל הבאין לשחוט סומכין עליהם לכתחלה ולא בדקינן אותם לא בתחלה ולא בסוף. דכל המצויין אצל שחיטה כבר נטלו קבלה לפני חכם. ובקצת מקומות נוהגין להחמיר עוד דהמקבל נוטל כתב מן החכם לראייה שנתן לו קבלה. וכל שוחט אע"פ שנטל קבלה יראה שיחזור לפרקים הלכות שחיטה שיהיו

באר משה

כהרב ברית אברהם ז"ל ובפרט בעופות וכן בבהמות בלתי בדיקת הריאה דמתיר שם גם לכתחילה בשעת הדחק וכ"ש בדיעבד כיעו"ש. וכן נראה דעת הש"י ז"ל שזכר שם. י"א) כתב השמ"ח ז"ל אות ו' דלא סגי גטילת רשות אפילו משוחט מומחה כי אם מחכם מורה הוראות שידע לנסות בחידות ע"ש. ופה אי גרבה יע"א וכפי הנראה גם בתונס יע"א ובטריפולי יע"א לא נהגו כן דמעשים בכל יום שאין הנסמכים נבדקים ע"י הבית דין ולפעמים אין הבית דין שוחטים ורק כשרואים חתימת השוחטים המסמיכים אז הם מאשרים את זה ונותנים לאותו שוחט רשות לשחוט בכתב. ונראה דכיון דלדינא אין צורך להסמכה והגם דנהגו בהסמכה לא נהגו רק בכי האי גוונא.

י"ב) בהגה. ולכן נוהגין שכל הבאין לשחוט סומכים עליהם לכתחלה ולא בדקינן אותם לא בתחלה ולא בסוף. ולדידן פה אי גרבה יע"א וגלילותיה וכל מדינת תונס נהגו ליטול קבלה בכתב ונקראת „הסמכה" ובה מעידים שני שוחטים בקיאים על ידיעתו והרגשתו בשחיטה וטרפיות. וא"כ אין נפקותא לברר בזה אי עבדינן כמרן ז"ל דמוסרים בידו לכתחילה ואח"כ לבדוק או לבדוק ואח"כ מוסרים לו שהרי סיים מור"ם דכל המצויים אצל שחיטה כבר נטלו קבלה לפני חכם, וא"כ כ"ש וק"ו בנהגו ליטול הסמכה בכתב. וטעמא ג"ל דבכה"ג עדיף מהרוב מצויין וכו' ולכן דייק מור"ם ז"ל לומר דכל המצויים וכו' שאין שום אדם יכול להעזי פגיו ולפשוט יד לשחוט בלתי הסמכה ועי' להתב"ש ולהשמ"ח ז"ל. אך יש להסתפק אם צריכים לראות את סמיכתו ואם כן יאמר שהוא מוסמך מי אמרינן רק לדעת את פרטיו וידיעותיו הוא שאין צריך אך לראות תהסמכה צריך, או גם בזה אמרינן דאין אדם מעזי כל כך לומר שנסמך והוא לא נסמך?

ונראה לכאורה שצריך לראות את ההסמכה דאי לאו הכי א"כ כל אדם יעזי ויאמר שכבר הוא מוסמך ולא יהיה לו שום פחד כיון שאינו מתחייב להראות. ולכן ג"ל כעת לכאורה דודאי הוא דמחוייב להראות אך הב"ד אינם חייבים לראות רק לשאול אם יש לו הסמכה או לשאול ממנו נסמך. ובאחת מאלה הו"ל מלתא דעבידא לאגלויי ומרתת. והו הנראה לי כעת מסברא ועי' להרב שיורי ברכה ז"ל בס"ב ומשם יש לברר גם הספק הזה בעה"ו ואשובה אראה לעת הפנאי.

י"ג) בהגה. ובקצת מקומות נוהגים להחמיר עוד דהמקבל נוטל כתב מן החכם לראייה שנתן לו קבלה. ופה אי גרבה יע"א ובגלילותינו קבלו וקיימו שכל שוחט צריך שיהיה בידו עדות וראיה בכתב משני שוחטים הראויים להסמיך על פי ב"ד הי"ו והשוחטים הנז' מלמדים אותו ההשחזה והסרת הפגיות והרגשת הפגיות ודיני שחיטה וטרפיות ובוחנים ומנסים אותו היטב בכל זה וישחוט לפניהם ג' עופות ורואים אותו שאינו מתעלף, ואם רוצה להסמך בבהמות ג"כ שוחט ג' בהמות ובודקם המלמדים חוזרים עליו ובודקים שנית לראות אם שגג. ואחרי ראותם שהוא בקי כותבים לו כנו'

הנז' שיוהר. לחזור על אומנות הסכין ועל הדינים ושלא ישחוט בלתי רשיון מרב העיר ומועד הקהלה בכתב בידו ושלא יורה בשום ספק רק יוליכנו לרב העיר שם אם לא שאותו הדבר הוה ורגיל ומעשים בכל יום. כי הדור הולך ודל בתורה בעונות הרבים.

ומי שנסמך בבדיקת הסכין בלבד והלך לעיר אחרת ושם יש שוחט אחר ושחט לפניו שלשה עופות רצופים ולא נתעלף ולא קלקל ולא שאלו בדינים אבל אותם שני שוחטים שהסמיכוהו בסכין שאלוהו כדין ולא כתבו לו תעודה רק בסכין והראה השוחט הנז' את השוחט הנסמך לשחוט עופות ושחט לבדו כמה עופות, נראה דבדיעבד אין לאסור שחיטתו והגם שאין בידו כתב הסמכה לשחוט ונוהגים פה לקחת הסמכה בכתב וכמ"ש מור"ם ז"ל ובקצת מקומות נוהגים להחמיר עוד דהמקבל נוטל כתב מן החכם לראיה שנתן לו קבלה ע"ש וכן מנהגנו פה, נראה דאין זה מעכב ורק לכתחילה עבדינן הכי. וכן נראה מלשון מור"ם ז"ל דאינו אלא חומרא וא"כ בדיעבד מוקמינן ליה אדינא שלא נזכר בתקנה שיש לאסור בדיעבד.

והגם דהסמכה זו מחולקת מזה ומזה נראה דמצטרפי יחד והגם דאין כאן שנים בשחיטת העופות נראה דלא נהגו בשנים רק מפני הסכין והדינים אבל למה שלא נתעלף ולמה שלא קלקל בשחיטתו עד אחד נאמן באיסורים. ועוד נראה דאין זה רק לכתחילה אבל בדיעבד מוקמינן ליה אדינא. ולדינא נראה מדברי מור"ם ז"ל ושאר פוסקים דגם אחד סגי. והגם דאין השוחט הנז' האחרון מורה הוראות וכתב הט"ז והביא דבריו הרב באר היטב ז"ל בסק"ה דתרתני בעינן חכם ומומחה, מ"מ נראה דאין זה רק בשביל הדינים ובדינים הלא כבר נשאל מהשנים הראשונים ויש אחד מהם שהוא חכם ומורה הוראות וכן דייק שם הבאה"ט שכתב כי יודע לנסותו היטב. אבל משם והלאה לא יוכל לשחוט עוד עד שיהיה בידו תעודה בכתב בדינים ובשחיטת העופות כהוגן ורשות מהבית דין כנהוג תמיד.

י"ד) כתב השמ"ח ז"ל אות כ"ד במדינות אלו שאין שוחטים בלי קבלה אם עבר אחד ושחט בלא קבלה אע"פ שהוא מומחה ומוחזק שחיטתו אסורה דמסתמא דעת אבותינו שהתקינו ליטול קבלה היתה כך לאסור בדיעבד דאלי"כ מה הועילו חכמים בתקנתם, ואם יש לדונן כשוגג כגון שהוא ממדינה אחרת שלא ידע התקנה זאת מכשירים שחיטתו ע"ש. ודבריו קשים לענ"ד חדא דדברי מור"ם ז"ל שכתב ואם בדקו איזה שוחט ובדק ונמצא שאינו יודע אם נטל פעם אחת קבלה אין מטרפים למפרע מה ששחט דאמרינן השתא הוא דאתרע, אבל אם לא נטל קבלה מעולם כל מה ששחט טרפה וכו' ע"ש. הרי דאם נמצא שידע הגם דבמקומות הנז' אין שוחטין בלא קבלה שחיטתו כשרה. ועי' להפת"ת ז"ל בסק"א שכתב בשם הב"א דבדיעבד שרי חולק על השמ"ח. וכן הרב חוות יאיר ז"ל שזכר הרב ז"ל שם נראה דדעתו

שגורים בפיו ובלבו שלא ישכחם. וכמו שהדין בהלכות שחיטה ובמי שבא לשחוט כך הוא הדין בהלכות בדיקות הריאה ובמי שבא לבדוק ודינם ומנהגם שוה בכל זה. ויש לבית דין לחקור ולדרוש אחר הבודקים והשוחטים ולראות שיהיו בקיאים ומומחים וכשרים כי גדול איסור המכשלה בשחיטות ובדיקות המסורים לכל. ואם בדקו איזה שוחט ובודק ונמצא שאינו יודע אם נטל פ"א קבלה אין מטריפין למפרע מה ששחט דאמרין השתא הוא דאתרע, אבל אם לא נטל קבלה מעולם כל מה ששחט טריפה גם כל הכלים שבישלו בהן מה ששחט צריכין הכשר.

ב) אין צריך שידע כל חלוקי הדינים, אלא אם אומר על דבר זה הייתי מסתפק ושואל קרינן ביה שפיר יודע עד שאומר על האסור מותר. הגה, ובודקין אותו בדיני הלכות שחיטה שיתבאר לקמן ריש סימן כ"ג ובדין בדיקת הסכין (לקמן סימן י"ח) ובדין בדיקת הסימנים לאחר שחיטה כמו שיתבאר לקמן סימן כ"ה. ואם שחט וליתיה קמן למבדקה מכל מקום יבדקו בסימנים אם נשחטו רובן דכל מה דאפשר למבדק בדקינן. וכל זה במקומות שלא נהגו ליטול קבלה אבל במקומות שנוהגין ליטול קבלה כגון בני אשכנז והנמשכין אחריהם אין נוהגין לבדוק אחריו כלל וכמו שנתבאר.

ג) מי שיודעין בו שאינו יודע הלכות שחיטה אפילו שחט לפנינו ארבע או חמשה פעמים שחיטה הגונה וראויה ושחט אח"כ בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה אפילו שאלו לו עשית כך וכך ומתוך תשובתו נראה ששחט כראוי אין לסמוך עליו ואפילו אמר ברי לי ששחטתי יפה. הגה, ומי שדרכו להתעלף ואנו יודעים שאינו מוחזק ושחט ואמר

באר משה

לפי הענין. גם בדורנו ראיתי להב"ד דפה כי כמה פעמים הסכימו לבדוק כל השוחטים, ולפעמים השוחטים זה על זה ולפעמים השוחטים של קהל קדוש אלהארי' (הרובע הגדול) בהדיג'ת (הרובע הקטן) יע"א או להפך, ולפעמים הולכים לבדוק בתונס. ומעת גפטר לבית עולמם הרבנים הקודמים וחל"ש לא ראיתי מי ששם על לב בזה וראוי והגון לכל מי שביכולתו להשתדל להסיר המכשלה מדרך עצמו וכאמור.

ולפעמים אם יש איזה סיבה מכריחים השוחטים לתת לאיזה שוחט או רב שלשה סכינים רצופים, ולפעמים שואלים אותם גם בדיני שחיטה וטרפיות הכל הוא להסיר התקלה. **ומיום** עומדי על דעתי ראיתי כמה מנהגים שונים בהלכות שחיטה להקל או להחמיר ואין ידוע איך יסוד המנהג ומי הנהיגו ומי סמך ידו עליו, ולכן רציתי אני בלא גדר להשתדל לברר כל מנהג ומנהג איך נתיסד ומי יסדו ואם הוא צודק על פי ההלכה, ואם הוא ראוי להמשיך בו לקרב או לרחק (עד כאן מצאתי ובספרו זה מבורר ומבואר כמעט כל המנהגים שהם עפ"י ההלכה או בהיפך כמו שיראה המעיין).

ט"ז) בהגה. ויש לבית דין לחקור ולדרוש אחר הבודקים והשוחטים וכו'. וכן המנהג פשוט פה דמי שנשם מאיזה עיר ומדינה שתהיה אין מרשים לו הבית דין לשחוט פה רק אחרי שנבדק בשלשה סכינים רצופים אצל אחד או שנים משוחטי פה ולשאל לו על הדינים והמנהגים של העיר ששוחט בה הגחוצים לשחיטה ובדיקה.

סעיף ב' בהגה. אבל במקומות שנוהגין ליטול קבלה וכו'. ואנן בדידן מקום שנהגו ליטול קבלה בכתב וכאמור לעיל עדותי זו בסעיף א' אות י"ג ולכן לא נהגו לבדוק אחריו דהיינו אחרי שחיטתו. אך על הבית דין המצוה והחובה לחקור ולדרוש אחרי הבודקים גם דגסמכו וכמו שכתבתי לעיל בסעיף א' אות ט"ו וכן נראה ברור דדעת מור"ם ז"ל שכתב ויש לבית דין לחקור וכו' הוא גם דנהגו ליקח קבלה כמו שיראה כל מעיין בדבריו ראשיתם וסופם ודו"ק.

סעיף ג' בהגה. ומי שדרכו להתעלף וכו' מאחר שיודע הלכות שחיטה. הנה המציין ציין לזה ב"י לדעת הרמב"ם.

וחותמים בה וחולך אצל רבני העיר והם מוסיפים תחת הסמכתם כי אלו השוחטים שהסמיכו אותו הם סומכי דמתא הראויים לזה ובכן גם הם מסכימים על זה וכל ישראל יכולים לאכול משחיטתו ובדיקתו. אלא דהלימוד והנסיגות הנו' כלם על ידי שוחט אחד מהם והשוחט השני הוא בודק את הסכין ג' פעמים רצופים אחרי אשר יפגימנה ג"פ ושואלו בדינים הנצרכים וחותם עם חבירו. זהו מה שראיתי נהוג פה אי גרבה יע"א כשמשמיכים וכן נעשה בהסמכתי שקבלתי מפה אי גרבה יע"א. וכנראה דכן ג"כ נוהגים בתונס יע"א וטרפולי יע"א לפי האומד עם כי לא ראיתי ולא שמעתי איך הם עושים יום יום.

ולפעמים כותבים הב"ד בסמיכה הנו' אזהרות לשוחט לחזור על לימודו וידיעתו (כנראה לפי ראות עיני הב"ד בשוחט הנשם אך הוא ת"ת רשום וקובע עצמו בלימוד לא צריך לכתוב לו אזהרה זו). וההסמכה הנו' לפי המסופר אינם יכולים להסמך בכל העיירות שבמחוז תונס אלא רק בתונס ובאי גרבה יע"א יכולים להסמך שוחטים.

י"ד) בהגה. וכל שוחט אע"פ שנטל קבלה יראה שיחזור לפרקים הלכות שחיטה וכו'. ודבר המבואר בש"ע יכול החכם להורות גם שלא עמד על שרשן של דברים ומקורן בגמ' ובפוסקים, והדבר שאינו מבואר בש"ע צריך לחפש ממקורן של דברים. וכן ראיתי להרב גנוי שלום ז"ל באה"ע סימן י"ד שכתבו לו מהר"י טייב ז"ל ומהר"י גגאר ז"ל ומהר"י הכהן ז"ל וזה לשונם, ורשות נתונה בידו לדון ולהורות כפי מה שיראה בעיניו על פי השלחן ערוך ע"ש. [ע' שואל וגשאל ח"ג סימן א' וחלק ה' יו"ד סימן א' וחלק ח' סימן קי"ד, מא"ח].

ט"ו) בהגה. ויש לבית דין לחקור ולדרוש אחר הבודקים והשוחטים וכו'. וכן המנהג פה העירה אי גרבה בדורות שלפני פנינו שכמה וכמה פעמים היו שולחין הב"ד אחרי השוחטים והבודקים ובודקים אותם וכמה פעמים יצאה פגימה מתחת ידי איזה שוחט ומעבירין אותו לפי הענין, וכן כמה פעמים ימצא שאינו בקי בדינים הנצרכים ומעבירין אותו

ברי לי שלא נתעלפתי נאמן מאחר שיודע הלכות שחיטה. מי שיודעים בו שאינו יודע הלכות שחיטה יכולים ליתן לו לשחוט אם אחר עומד על גביו ובלבד שיראה אותו מתחלת שחיטה עד סופה. הגה, ויש מחמירין ואוסרין ליתן לו לכתחלה לשחוט מאחר שאינו יודע הלכות שחיטה והכי נהוג.

ה' חרש שאינו שומע ואינו מדבר ושוטה דהיינו שהוא יוצא יחידי בלילה או מקרע כסותו או לן בבית הקברות או מאבד מה שנותנים לו, אפילו באחת מאלו אם עושה אותם דרך שטות, וקטן שאינו יודע לאמן ידיו לשחוט אין מוסרין להם לשחוט לכתחלה אפילו אחרים עומדים על גביהם. ואם שחטו שחיטתן כשרה אם אחרים עומדים על גביהם אפילו אם רוצים להאכיל לכלבים. ואם הקטן יודע לאמן ידיו אם אחרים עומדים על גביו שוחט לכתחלה ומותר לאכול משחיטתו. הגה, אבל אם שחט בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה אע"פ שיודע הלכות שחיטה. ומקרי קטן לענין זה עד שנעשה בר מצוה דהיינו בן י"ג שנים ויום אחד. ויש מחמירין שלא ליתן קבלה למי שהוא פחות מבן י"ח שנה דאז גברא בר דעת הוא ויודע לזהר.

ה' שכור שהגיע לשכרותו של לוט דינו כשוטה, ואם לא הגיע לשכרותו של לוט שוחט לכתחלה. הגה, ויש אומרים ששכור לא ישחוט שרגיל לבא לידי דרסה.

באר משה

ליה אדינא דבתריה דמרן גרירין וכמ"ש מרן ז"ל בשחיטת נשים דאין לא ראינו ראייה. ועוד נ"ל אפילו מידי ספיא לא נפיק הגה זה ספיא דרבנן ולקולא דדברים המותרים וכו' מדרבנן ולקולא, וצ"ע.

אלא דצריך לזה עין פקוחה להשגיח עליו היטב בכל הדברים הפוסלים את השחיטה ולבדוק בסימנים אחריו דזה נחוץ גם לשוחט הבקי אם לא שרואה בעת השחיטה. וליתר שאת ראוי להודיע לאותו קצב תכלית דברים הפוסלים אם אפשר. כנלע"ד כעת.

סעיף ה' בהגה. ויש מחמירין שלא ליתן קבלה למי שהוא פחות מבן י"ח שנה. ולדינא נקיטנן כדעת מרן ז"ל בשלחנו דאין לפסול רק קטן אבל כל שהיה בר מצוה גדול הוא ג"כ לגבי שחיטה וטרפיות. וכן נ"ל דכן נהגים פה אי גרבה ובעוב"י תונס יע"א שהרבה נסמך בחורים ואין מי ששאל או דקדק אחריהם אם כבר באו לכלל י"ט. גם שמעתי דהר"ך חדאד הי"ו (וצ"ל המחבר ספר חכם לב ועוד) היה בבית הספר כבן י"ד מ"ו שנה מעלה מטה ונסמך בעוב"י תונס. גם אנכי כשנסמכתי על פי הרוב כי לא באתי לכלל י"ט שנה ולא דקדק אחרי לא השוחטים ולא הב"ד הי"ו המסכימים על ידם, הב"ד של שלשה מאלחא"רה (הרובע הגדול) יע"א ושני הדיינים שבהדיג'ת (הרובע הקטן) יע"א. ומה מוכח דנהגו להתיר בזה וכמ"ש הרב באר היטב ז"ל בשם הש"ך וכ"כ השו"ג ז"ל בסקל"ה. גם דעת מור"ם שכתב ויש מחמירין משמע דדעתו כדעת מרן ז"ל וכמו שכתבתי לעיל בסעיף ג' אות ב' וג' בשם הרב יד מלאכי ז"ל. ותו דכאן שכתב ומקרי קטן לענין זה וכו' הו"ל סתם דעתו ואח"כ כתב ויש מחמירין וכו' והלכה כסתם. גם נראה דאפילו באשכנז לא נהגו כיש מחמירין מדלא כתב ע"י מור"ם דכן נהגו. ובכך הלכה ומורים כדעת מרן בש"ע ובב"י דכי השלים י"ג ונעשה בר מצוה שפיר דמי, וכ"ש דכן נראה דעת מור"ם וכן נראה ג"כ המנהג וכאמור.

סעיף ח' בהגה. ויש אומרים ששכור לא ישחוט שרגיל לבא לידי דרסה. ואנן בדין בתריה דמרן ז"ל גרירי

וע"ש בב"י שכתב זה בדרך אפשר ולפ"ז אפילו ידענין ביה שהוא רגיל להתעלף אפשר שמותר לאכול משחיטתו. ונראה דס"ל למור"ם ז"ל דאפשר וכן הוא באמת ולא שהדבר מסופק אצל מרן ז"ל. וכן משמע מדסיים מרן ב"י ז"ל ומטעם זה לא כתבו הפוסקים דין מי שרגיל להתעלף כמו שכתבו דין מי שאינו יודע הלכות שחיטה ע"ש. א"כ י"ל דלמרן הדבר באפשר ומור"ם ז"ל פשיט"ל הכי לדעתו. א"כ י"ל דס"ל דכן דעת הפוסקים שלא כתבו דין זה וכמ"ש מרן ז"ל, כנלע"ד. (ב') בהגה. ויש מחמירין ואוסרין ליתן לו לכתחלה לשחוט. ולדינא דאי דאנן בתריה דמרן גרירי וכ"ש בזה דגם דעת מור"ם ז"ל נראה דהכי ס"ל שכתב ויש מחמירין דמשמע חומרא בעלמא, ומה גם דכתב הרכ יד מלאכי ז"ל דכשכותב בלשון מחמירין מוכח דדעתו לדינא להקל וא"כ שו' בזה מרן ומור"ם ז"ל.

ג') בהגה. והכי נהוג. לענין המנהג אצלנו באי גרבה אנכי הצעיר לפי מה ששמעתי מספרים כי שוחט שבזמנינו ואתו עמו לפניו חבירו רואהו שמוסר לקצבים לשחוט והם עומדים על גבם ומה גם כאשר יהיה שור גדול אע"פ שהקצב אינו יודע הלכות שחיטה ובדיקת הסכין. אבל שמעתי דמהר"ן ביתאן ז"ל מיחה בדבר לחוש לדברי מור"ם ז"ל. ומה לכאורה נראה דנהגו פה מתא אי גרבה בזה כדעת מור"ם ז"ל. אך אין שום הכרח דנהגו פה שלא ישחטו אדרבא י"ל דהשוחט שהיה מוסר להם לשחוט ידע דנהוג לשחוט והם עומדים על גבו ומהר"ן ביתאן ז"ל שמיחה בזה רק לחומרא בעלמא לפי שעה כי לא היה בידו ביור בזה עד שיברר. וזכורני שהרב יד מלאכי ז"ל בכללי מור"ם אות ח"י כתב כשכותב מור"ם ז"ל ויש מחמירין נראה דדעתו ז"ל כהמתירין שאין זה רק חומרא בעלמא. (א"ה נכדו. אפ"ל דלא כתב כן הרב יד מלאכי רק כשכותב ויש מחמירין בלבד אבל כאן שכתב מור"ם ויש מחמירין ואוסרין הו"ל כאלו כתב ויש אוסרין. דהרי הי"מ שם כתב מדכתב ויש מחמירין ולא כתב ויש אוסרין ע"ש וכאן כתב ואוסרין. ויש לחפש בכעין זה). אך לקושטא לא מזה ולא מזה ראייה אלא דלענ"ד דאין בזה הכרעת מנהג ומוקמינן

י"א) אם הטילו הקהל חרם שלא ישחוט אלא טבח ידוע ושחט אחר יש אומרים ששחיטתו אסורה. הגה, ואם נתבטלה התקנה כל השוחטים בחזקת כשרות כמו בראשונה.
י"ב) השוחט בפני עדים בהמה לעובד כוכבים וכשבא ישראל לקנות ממנה אמר לא תקנה ממנה כי לא שחטתיה אינו נאמן. ומיהו לדידיה אסורה דהא שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא. (וע' לקמן סימן קכ"ז מדין עד אחד נאמן באיסורין).

סימן ב'

אם שחיטת עכו"ם ומומר כשרה

ב') מומר אוכל נבילות לתיאבון ישראל בודק סכין ונותן לו ומותר לאכול משחיטתו אפילו ישחוט בינו לבין עצמו, והוא שיודעין בו שיודע הלכות שחיטה. אם לא בדק לו סכין תחלה אסור לאכול משחיטתו עד שיבדקנו בסוף ואין ליתן לו לכתחלה

באר משה

דקרו ליה חויה דרבנן, דנח"ש נוטריקון גידוי חרם שמתא ומתיבתא נחש השתמשו בלשון תרגום חויה. א"כ לפ"ז העובר על זה שחיטתו ג"כ פסולה הגם דלא נזכר בדבריו ז"ל בתקנה להדיא דהשחיטה אסורה, מדברי מרן ז"ל שכתב דלא גזור והטילו רק חרם שלא ישחט אלא טבח ידוע ועכ"ז לדינא שחיטתו אסורה. והגם דלא נזכר חרם להדיא נראה ודאי דהוי כאלו נזכר כי פירושו נ"ל כדכתיבנא. וכן נראה מדברי מרן ז"ל בב"י שנתן טעם לזה דהו"ל כחשוד לאותו דבר ע"ש. וכן מבואר בדברי התה"ז סימן ר' אות ד' בשם כמה פוסקים. ועדיפא מהא וזכרנו שכתבו האחרונים דאם גזור הבית דין על איזה דבר בכח הוי כאלו גזור בחרם. ומינה ומינה לנדון דידן כנ"ל. ואפילו בהפסד מרובה נראה לי דאסור כפשט לשון מרן ז"ל.

ומה שמתה הפר"ח ז"ל ע"ש, גלע"ד דכל שתקנו כן הוי משמעותו דשחיטתו אסורה וכי תקנו להדיא הא ודאי דכ"ע מודו דאסור וכיון שהתקנה צריכה לזה אמרינן דכן דעתם עם שלא פירשו. וע' להפר"ח ולהשו"פ ז"ל ואנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל וכאמור.

וכן יש תקנת חכמי ורבני העיר לבדוק אחרי השברים בעופות דהוי דבר השכית. ועמ"ש הרב וישב משה אסרוסי ואין דבריו נראים.

סעיף י"ב ומיהו לדידיה אסורה דהא שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא. לכאורה נראה כעת דאם נתן אמתלא לדבריו וחזר בו מדבריו שרי לאכול ממנה כמו בסעיף שאחר זה, וצ"ע לברר כל האמור פה. (א"ה נכדו. ע' להקה"ח ז"ל אות ר"י שכתב משם השפ"ד עד שיתן אמתלא טובה ע"ש. מבואר דבאמתלא טובה מותר גם הוא לאכול ממנה ואפשר דהא דכתב זה בסעיף י"ג ולא כתב כן בסעיף י"ב משום שהעתיק לשון הרא"ש כלשוננו).

סימן ב'

סעיף ב' בהגה מי ששחט והוציא טריפה פעם אחת מתחת ידו וכו'. עי' מה שכתבתי בעניינין בארוכה ונדפס בספר קול משה למהרמ"ז ז"ל סימן א' [ונדפסו שנית ביתר שאת בספרו שואל ושאל חלק ה' י"ד סימן ה' והלאה באורך, מא"ת]. וקמי שמיא גליא כי כל הכתוב שם בחתימת מהר"ר

דדוקא אם הגיע לשכרותו של לוט הוא דדינו כשוטה אבל בלא"ה שוחט לכתחילה. וכן נראה ברור בדעת הרמב"ם ז"ל שכתב שיכור שנתבלבלה דעתו והוא לאפוקי אם הוא שכור ולא נתבלבלה דעתו דאז הוי כפקח. וכבר כתב מרן הב"י דביאר הרא"ש דברי הרמב"ם דמייירי כשהגיע לשכרותו של לוט וכ"כ הרב המגיד הנד"מ ע"ש. וכן נראה דעת מרן בב"י שסיים וכתב הרמב"ם בפרק הגז' דשכור שהגיע לשכרותו של לוט וכו'. ולכאורה קשה דהרמב"ם לא זכר דבר זה אלא צ"ל דפשיט"ל למרן ז"ל כן בדעת הרמב"ם וכ"פ בש"ע. והפלא מהרב שו"ג ז"ל דפסיק ותני בס"ק מ"ב דלענין מעשה הדבר ברור כשמש כמ"ש דהשוחט רביעית יין כ"ש שכר ואח"כ שוחט או בודק שחיטתו פסולה עד שיפיג טעמו של יין וכן עיקר ע"ש. דאיך פסק נגד מרן ז"ל ונגד עמודי ההוראה הרמב"ם והרא"ש, ואפילו היש אומרים שהזכיר מור"ם נראה דלא קאמרי רק לא ישחוט ור"ל לכתחילה וכ"כ הפר"ח להדיא דבדיעבד שרי לכ"ע עיין עליו בס"ק ל"ה, אבל לא שתהיה שחיטתו פסולה דמשמע גם בדיעבד, ודברים אלו לא ניתנו לשיקול הדעת האנושי אלא מה שההלכה והדין מחייב הכי נקיטנן. ולאחר המחז"ר לדין נראה דנקיטנן להלכה ולמעשה כפסק מרן ז"ל, ומ"מ הבית דין יכולים ויפה הם עושים להזהיר השוחטים משום סייג וגדר ובפרט אם ממונים לרבים עם כי מדינא שרי. וכל כה"ג אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות לתקן במקומו ושעתו אך לא לקבוע הלכה לדורות נגד האמת הנראה ברור בפוסקים לפי כללי ההוראה וההכרעה לדידן.

סעיף י"א אם הטילו הקהל חרם שלא ישחוט וכו' י"א ששחיטתו אסורה. נראה שכן דעת מרן ז"ל מדלא הביא חולק על זה וכן בב"י לא הביא כלל שיש מתירים ע"ש. ונראה פשוט דהוא הדין וכ"ש אם תיקנו כן הבית דין.

ומזה נ"ל דלפי מה שהטילו הב"ד הראשונים גזחי נפש גודא רבה שלא ישחוט שום שוחט יחידי שום בהמה פה אי גרבה יע"א רק שני שוחטים יחד רק אם הבהמה מסוכנת או עופות, וחייבים ללכת שני שוחטים לשחוט יחד וכמו שנהגו בעוב"י תונס יע"א וכן גזר אומר הרה"ג המחבר זרעו של אברהם ז"ל הראב"ד בעוב"י תונס יע"א דכל העובר על זה ושוחט יחידי ליטרקיה חויה דרבנן כמ"ש בספר מעשה בית דין בסימן מ"ט ע"ש. הא ודאי דפירושו דנלכד ברשת החרם

לשחוט אפילו כשר עומד על גביו בלי שיבדוק לו כשר את הסכין תחלה על סמך שיבדקנו בסוף. הגה, מי ששחט והוציא טריפה פעם אחת מתחת ידו אם לא הוחזק בכך מותר לאכול אחר כך משחיטתו, ומ"מ דנין בזה לפי ראות עיני הדיין באדם השוחט אם כבר נכשל ורגלים לדבר מעבירין אותו. ה' **מומר להכעיס אפילו לדבר אחד או שהוא מומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפרהסיא או שהוא מומר לכל התורה אפילו חוץ משתים אלו דינו כעובד כוכבים.** הגה, ומי שאינו חושש בשחיטה ואוכל נבילות בלא תיאבון אע"ג שאינו עושה להכעיס דינו כמומר להכעיס.

ט' צדוקי ובייתוסי (הם הנמשכים אחר צדוק ובייתוס מתלמידי אנטיגנוס איש סוכו שיצאו לתרבות רעה ואינם מאמינים בתורה שבע"פ) **שחיטתן אסורה אלא אם כן שחטו ואחרים עומדים על גביהם וגם בדקו להם סכין.** הגה, ומסור לאנסין היה דינו כמומר ושחיטתו פסולה ויש מכשירין.

סימן ה'

השוחט לשם קדשים מה דינו

א' הגה, ויש פוסלים באשם תלוי בכל ענין משום דס"ל דבא בנדר ונדבה ויש להחמיר.

באר משה

בזה כ"ש אנחנו שצריכים ליוהר מאד, ואם הם נכשלו בארמאה וחשבו אותו ליהודי כ"ש יהודי שאינו שומר שבת שבנקל יכולים לטעות בו ולהטעות אותנו).

סעיף ט' בהגה מסור לאנסין דינו כמומר ושחיטתו פסולה. ויש מכשירין. וק"ל כסתם כידוע בפוסקים דסתם ואח"כ מחלוקת הלכה כסתם. וע' להשו"ג שכתב דמין בסימן קי"ט פסק דשחיטתו כשרה וקבלגו הוראותיו ע"ש. וראוי לכל שוחט לזכור זה תמיד ולשים זה נגד עיניו ובפרט בעת הכעס והמריבה שמוסיף חטא ופשע על חטאתו ופשעו שמכשיל עצמו ואת הרבים במסירתו דשחיטתו אסורה היא וכמבואר. גם יש לתת לב ועין חודרת בבראנו למנות שוחט או בבראנו לשחוט אצל שוחט מוסמך שאין אנו מכירין אותו כל כך. כי בעונות הרבים הרבה נכשלים בזה ואין איש שם על לב והחוב מוטל על ראשי ורבני הקהלות להשגיח ולשית לב על זה כי לפי סתם מור"ם ז"ל שחיטתו פסולה, והגם שכתב ויש מכשירין ודאי דדעתו כסתם וכידוע מכללי מרן הפוסקים ז"ל. והגם דמין ז"ל בסימן קי"ט דעתו כיש מכשירין וכתב דשחיטתו כשרה ע"ש, מ"מ נראה דכ"ע מודו דאין למנות שוחט כזה ולכתחילה אין לשחוט אצלו ורק בדיעבד אם כבר שחט יש פוסלים ויש מכשירין דאפשי פלוגתא לא מפשינן לומר דלדעת האוסרים אוסרים גם בדיעבד ולדעת המכשירין יש להכשיר גם לכתחילה. ועוד דלשון מרן דנקיט שחיטתו כשרה לשון דיעבד מורה כן דלכתחילה אין לשחוט אצלו וכ"ש שאין למנותו לשחוט לצבור. (א"ה נכדו. ע' להכה"ח ז"ל כאן אות ע"ט שהביא מהרב ביה"ל אות ה' דלחלק יצא דאם אינו מחזק לכך רק לפי שעה שחיטתו בדיעבד כשרה אבל אם מחזק בכך אסורה וכו') ואליבא דכ"ע שאין מוסרין לו לכתחילה לשחוט רק בדיעבד יש להכשיר. וכע"ז כתב בסימן קי"ט הגאון הראש"ל מהרע"י בכף החיים שם דלא ראוי להתמנות לשו"ב לשחוט לרבים ע"ש).

סימן ה'

סעיף א' הגה ויש פוסלים וכו'. ולדין נראה דכבר הורה מרן ז"ל להתיר כדעת הרמב"ם ז"ל והכי נקיטנן וכמ"ש השר"ג וצ"ע.

רבי רחמים חדאד ז"ל ממני יצאו הדברים ורק אנכי קראתי לפניו את כל הכתוב ממני והוא ז"ל הסכים בדבר וחתם שמו, ומפני הכבוד לא באתי שם על החתום. והרב מהרמ"ז ז"ל עצמו ידע מזה וגם הוא מפני הכבוד הניח את הדברים כמות שהן. [ע' שואל ושואל ח"ב יו"ד סימן ל"ו, מא"ח].

סעיף ה' או לחלל שבת בפרהסיא וכו' דינו כעכו"ם. ובעונות הרבים שמענו דבאיזה מקומות מצויה מכשלה זו של מחללי שבת בפרהסיא. וא"כ ראוי לשים לב ועין חודרת אולי אנשים כאלו יסתירו מעשיהם עד שילמדו השחיטה ויכשילו בזה הרבים. ולכן בכל כיוצא בזה מצוה להזהיר ולזרז ואחר כך גם לפרסם. והחוב הזה מוטל על כל הקהלות וראשיהם בכלל ועל כל הבית דין והרבנים בפרט לחקור ולדרוש אחרי איזה שוחטים הבאים לשחוט בעריהם ואינם ידועים להם מראשיתם לסופם פן הם מאותם המחללי שבת בפרהסיא במקומות אשר באו משם ובאים עתה לשלוח ידם לשחוט ולבדוק על ידי ההסמכה שבידם שעשויה על ידי תחבולות שכיסו על מעשיהם ולא נודעו למסמיכים. וכן החובה מוטלת על כל המסמיכים בשחיטה ואותם המלמדים הבאים לפניהם ללמוד מלאכת השחיטה פן ואולי יהיו ממחללי שבתות בפרהסיא. כי בעונות הרבים בזמנינו זה יש שנכשלים בזה ומראים תומה ותחתיה ערמה. וישימו לבבם שכל הנשחט ממחללי שבתות הוא נבילה כשחיטת נכרי ואין זה מצד חומרא וזהירות אלא מדינא דגמרא ופסקותיו כל הפוסקים ומרן ז"ל בשלחנו הטהור. וכן יש לתת לב על כל שוחט ובודק הבא למלאות את ידו לשחוט אם ליחיד אם לצבור לראות אם הוא ירא את ה' ושומר התורה שבכתב ושבע"פ כראוי או שמקיל ח"ו ואינו מאמין בתורה שבע"פ בין בכללותה בין בחלק ממנה. כי בעונות הרבים יש אשר נתחנכו על ברכי זרים וחסרי אמונה ואינם מגלים מה שבלבם ומראים את עצמם כשלומי אמוני ישראל. ולכן צריך תשומת לב מרובה על זה כי שחיטתם אסורה מן הדין וכאמור. (א"ה נכדו. ע' במסכת פסחים דף ג' ע"ב בההוא ארמאה שהיה עולה לירושלים ואוכל מקרבן פסח עד שנתגלה קלנונו על ידי ריה"ו בן בתירא ואז הרגו אותו ע"ש. ואם בזמן חכמי התלמוד התנאים נכשלו

סימן ח'

שיעור סכין של שחיטה, ובו סעיף אחד

א' כמה הוא אורך הסכין ששוחט בו כל שהוא (והוא) שלא יהא דבר דק שנוקב ואינו שוחט כמו ראש האזמל הקטן וכיוצא בו. ובמחט אפילו הוא רחב קצת כאותן של רצענים שחותכין בו החוט אין שוחטין בו. וכיון דלא ידעינן שיעורא השוחט בסכין קטנה צריך ליזהר ולשער לפי אומד דעתו שכשיוליד ויביא בה שלא ידרוס, אבל בקטנה יותר מדאי לא ישחוט. הגה, ומי שלא יוכל לשער יקח סכין כמלא אורך ב' צוארין של אותו דבר ששוחטין ויש אומרים לשער ב"ד אצבעות ורמז לזה שנאמר ושחתם בזה מגין ב"ד.

סימן י"א

באיזה זמן שוחטין ודין השוחט בתוך המים

ג' אין שוחטין לתוך ימים ונהרות שלא יאמרו לשר של ים הוא שוחט ולא לתוך הכלים שלא יאמרו מקבל הדם לזורקו לעבודת כוכבים, ואם יש בכלי מים שאז אין הדם ראוי לזריקה אם הם צלולים לא ישחוט בו שלא יאמרו לצורה הנראית במים שוחט, ואם הם עכורים מותר. וכן אם יש בכלי עפר מותר לשחוט בתוכו.

באר משה

גם השוחט שאין קפידא אלא בדינים לא ברמזים ומימר אמר מהדרנא אתלמודאי אצבען די י"ד ידענא ברם רמז חסירנא. ועוד דאמאי מצערינן ומביישינן ליה להעבירו נבדקיה בדיני וניחוי אי בקי בה. והגאון אביר יעקב הגו' שהעבירו על הרוב שהיה לו סניף וטעם לדבר והנה צורף לקונסו והגם דהרב מימר אמר ראה העברתי אותך על לא הודע הרמז, להטיל אימה לשם שמים עבד למען ישמעו ולמען ילמדו, אמנם להעבירו רק בעבור שלא ידע הרמז אף שיודע הדין עצמו מבלתי טעם אחר בהא מסתברא כהפר"ח דלא מעברין ליה וכ"ש אי ניהו עצמו טען הכי דסבר דאין קפידא ברמזים וזה ברור עכ"ל ז"ל. ויש לדקדק דלא נסתייע בזה מדברי מרן ז"ל בסימן א' סעיף ב' שכתב דבעינו שיאמר על אסור מותר ע"ש. (א"ה נכדו. וביותר קשה על השמ"ח והת"ש שחלקו על הפר"ח וס"ל דצריך העברה בשביל זה שהוא נגד דברי מרן). ואולי דלאו דוקא אלא ר"ל דמהפך הדין וכן נראה דעת הרב בית יעקב תזכירו הרב באר היטב שם והפ"ח וכ"כ הרב דבר משה ע"ש. א"נ י"ל דמרן מייירי לענין לאסור שחיטתו אך לקונסו להעבירו גם מרן ז"ל מודה דגם על מותר אסור מעבירין אותו. (א"ה נכדו. וע' להכה"ח ז"ל אות ע"ט שכתב משם הר"ז בקר"א אות ח' דהשוחט עצמו א"ץ לידע כל חילוקי דינים אלא שישאל על מה שיסתפק לו ולא קאי אדלעיל דוקא וע"ש באות פ"ד). ובזה א"ש דפשיט"ל להרבנים דודאי בלא ידע שיעור של י"ד אצבעות דמעבירין אותו דמאי איכפת הלא לדעת מרן אם יכול לשער סגי אפילו בכל דהו ע"ש. והוא די"ל דאם טעה והתיר האסור אסור לאכול משחיטתו אך לקונסו אה"נ דקנסין ליה אי לא ידע הדין והרמז של סכין שחיטה.

סימן י"א

סעיף ג' וכן אם יש בכלי עפר מותר לשחוט בתוכו. יש להסתפק אם הניח עפר בכלי ושחט לתוכו ונתכסה העפר בדם ורוצה לשחוט בו פעם אחרת אם יש לחוש לשוחט בתוך כלי כיון

סימן ח'

טעיף א' כמה הוא אורך הסכין וכו'. כתב הרב עיני צדיק ז"ל בדיני שחיטה אות ב' שיעור אורך הסכין י"ד אצבעות וכו' והוא מדברי מור"ם ז"ל ושם ציין להרב תקוני הובח שהביא מהרב ישועות יעקב ז"ל שקרא תגר על השוחטים בהמה בסכין שאין ארכו י"ד אצבעות וכו' ע"ש. ונ"ל דאין זה רק מהיות טוב וכדמשמע מדבריו שם בתרגום ערבי שכתב בלשון, טוב שיהיה י"ד אצבעות ע"ש. וזה פשוט דלדינא כשמוליד ומביא אפילו שחט באיזמל כל שהוא כשרה וכדמשמע מדבריו כאן וכן מבאר בסימן כ"ד ס"ב ע"ש. ובהולכה לבד או הובאה לבד די באורך מלא צואר וחוצ' לצואר כמלא צואר כמ"ש שם וכן מתבאר מדברי מור"ם ז"ל שם דעכ"פ בכה"ג אין לחוש וכן מתבאר בסימן א'. וזהו הטעם שלא ראינו כמעט מי שהקפיד או חש לשיעור זה ואפילו לכתחילה. ומה שכתב משם הרב ישועות יעקב ז"ל והרב תקוני הובח ז"ל אינו אלא להעיר על מה שלא מקפידים על זה לעשות מהיות טוב. ומה שכתב שם במקום שיש חשש וכו' ר"ל דעל ידי היות שיעור אורך של י"ד אצבעות יוצאים מידי כל חשש איסור דאורייתא, אך אם אין עושים כן צריכים תנאים המבוארים בש"ע כאן ובסימן כ"ד ולא כ"ע דינא גמירי. ופשוט דזהו הטעם של הי"א שהביא מור"ם ז"ל והגם כי אין ספר תקוני הובח וספר ישועות יעקב בידי כעת נראה פשוט כי כך היא כוונתם כנ"ל. (ב' בהגה. ויש אומרים לשער ב"ד אצבעות וכו'. הנה המחבר ז"ל באות א' כתב שהרב בית הלל כתב שהגאון אביר יעקב אב"ד דק"ק בריסק העביר שוחט אחד שלא ישחוט שלשים יום לפי שלא ידע הרמז של י"ד אצבעות בעל פה. והפר"ח בקונטרס האחרון כתב דכיון דבקי בדינים אע"ג שאינו בקי ברמזים אין להעבירו. והשמ"ח והת"ש ז"ל בסימן א' סק"א דחו דברי הפר"ח דכיון שהוא מבואר בשחיטות והוא לא ידע מורה שאינו שוקד על לימודו יפה. וכתב עליהם וזה לשונו, ולי הצעיר נראים דברי הפר"ח דכיון דידע השיעור של י"ד אצבעות אע"ג שלא ידע הרמז לית לן בה דכך סבר

סימן י"ז

דין השוחט בהמה המסוכנת למות

א' השוחט את הבריא לא פרכסה (פי' שלא נתענעה) הרי זו מותרת אבל המסוכנת והוא כל שמעמידים אותה (בנערה או במקל) ואינה עומדת אע"פ שהיא אוכלת מאכל בריאות שחטה ולא פרכסה כלל הרי זו נבילה ולוקין עליה. ואם פרכסה הרי זו מותרת. וצריך שיהיה הפרכוס בסוף השחיטה (ולמשוך עד אחר שחיטה) אבל בתחלתה אינו מועיל. כיצד הוא הפרכוס בבהמה דקה ובחיה גסה ודקה בין שפשטה ידה והחזירה או שפשטה רגלה אע"פ שלא החזירה או שכפפה רגלה בלבד הרי זה פרכוס ומותר, אבל אם פשטה ידה ולא החזירה הרי זו אסורה שאין זו אלא הוצאת נפש בלבד. ובבהמה גסה אחד היד ואחד הרגל בין שפשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה הרי זה פרכוס ומותרת. ואם לא פשטה לא יד ולא רגל ולא כפפה כלל הרי זו נבילה. ובעוף אפילו לא רפרף (פי' מענין כהרף עין) אלא בעינו ולא כשכש (נענע) אלא בזנבו הרי זה פרכוס.

סימן י"ח

דין בדיקת הסכין ופגיונותיו

א' השוחט בסכין בדוקה ונמצאת פגומה (אפילו מן הצד) הרי זו נבילה אפילו נגע בעצם המפרקת אין תולין שנפגמה בו אחר שחיטה אלא חיישינן שמא בעור נפגמה ונמצא שחט בסכין פגומה ואפילו בעוף.

באר משה

להרב בית אברהם בסימן י"ב שגשאל בסכין שבדקוהו שני שוחטים אחר השחיטה ונמצא פגום ואח"כ לקח אחד את הסכין ושפשף על בשר הזורע ועי"ז סרה הפגומה וטען השוחט שהוא שקבלה בידו שכל פגימה אף אם ישפשוף בה כל היום לא תוסר, והשוחט השני כיחש בו והעלה דבהמה זו אסורה ע"ש, והב"ד הרב פתחי תשובה בסק"א וציין למ"ש הח"ס בסימן ט"ו כיצא בזה על מה שנהגו השוחטים כשמוצאים ספק פגימה בסכין אחר שחיטה מחליקים ע"ג עור או על איזה דבר זמן מה, וכתב רע עלי המעשה ובעיני כמאכיל טרפות וכו' ויש לעמוד בכח נגד המשחיתים המשחיתים האלה ע"ש. ואנן בדידן פה אי גרבה יע"א והנלוים אליה כבר קיימו וקבלו חכמי ורבני העיר משנים קדמוניות בהסכמת גאוני עוב"י תונס ז"ל שהפגימה הנמצאת אחר שחיטה אין בה שום צד היתר להעבירה ע"י איזה אופן שיהיה בין ע"י עץ בין ע"י עור בין ע"י סמרטוט בין ע"י בשר, אלא היא טרפה בהחלט ואין לו רק לקנחה כל שהוא באצבעותיו במעט רוק דוקא להסיר הדם הקרוש. ונ"ל דה"ה לרוחצה ולהדיחה במים שאין זה רק להעביר הדם הקרוש ולא זולת כמחפס כל זה בספרי ברית אבות (ח"א) על מסכת אבות בפרק א' ע"ש ובדברי יעקב מערכת ש' שחיטה ובמעשה בית דין סימן ט"ל ושם כתוב שכל העובר על זה הרי הוא מאכיל טרפות ונבלות לישראל ושהוא מובדל מעדת ישראל רח"ל. ואתנה סימנא מגאון עוזנו הרב הקדוש רבי ישועה בסיס צוק"ל וזיע"א, על בשר אדם לא ייסך ע"ש. ומני אז ועד עתה כל השוחטים נוהרים מאד וכן נתפשט המנהג לאסור איסור בזה וכאמור.

ב' כתב הרב חתם סופר ז"ל בסימן ט"ו שיש להביא כעין ראיה דהפגימה אינה מתקנת בשום אופן כי אם במשחות המתוקנת לכך וכו' ע"ש. וקשה לענ"ד דלהדיא כתב הרמב"ם

דהשתא אין העפר ניכר בתוכו? (א"ה נכדה. לפמ"ש הפר"ח ז"ל לדעת הרא"ש ז"ל דקצת אכתי חזי לעכו"ם וצריך הרבה וכ"כ הרשב"ץ ז"ל בדף ג' ע"ד וכ"כ הסמ"ג דף קמ"א דאין לשחוט לתוכו אלא א"כ מלא עפר והב"ד הכה"ח ז"ל אות כ"ו ע"ש, א"כ יכול לשחוט מה שרוצה ולא חל הספק רק לדעת החולקים שהביא שם הכה"ח ז"ל ע"ש).

סימן י"ז

סעיף א' ובעוף אפילו לא רפרף אלא בעינו וכו' דעת מרן ז"ל בב"י דהעיקר לדינא הוא כן וכן מסקו הפר"ח והפר"ת להרב תנבות שדי ז"ל עש"ב.

ב' ולא כשכש אלא בזנבו הרי זה פרכוס. משמע דדעת מרן ז"ל דכשכוש זנב בבהמה לא מהני וכן נראה מדבריו בב"י ע"ש. וא"כ לדידן דבתריה דמרן גרירין אין להתיר כלל כשכוש זנב בבהמה וכ"כ השו"ג ז"ל וכ"כ התה"ז סימן ע"ג אות ו'. ונראה דאפילו בהפסד מרובה אין לסמוך על המתירים כיון דדעת מרן לאסור לא שנא הפסד מועט לא שנא הפסד מרובה. ועי' להרב תנבות שדי ז"ל אות ז' שהקיל בהפסד מרובה או בערב שבת או לצורך גדול. ולענ"ד העיקר כדכתיבנא דבכל אופן ואופן מהגו' אין להתיר כיון שכן דעת מרן ז"ל.

ולפי האמור דנקיטנן כדעת מרן דקאי בשיטת הרמב"ם ז"ל ומבואר בב"י דס"ל דהברייא דהלכתא כוותה סוברת דאין להתיר בבהמה רק הנוכח בברייא, ומתבאר עוד דאותם הסימנים הנוכחים באחרונים כמ"ש הפר"ח סק"ו, לדידן דבתריה דמרן גרירין אין להתיר באותם הסימנים וכן נראה מדברי השו"ג ז"ל וצריך להתיישב בדבר עוד.

סימן י"ח

סעיף א' השוחט בסכין בדוקה ונמצאת פגומה וכו'. עי'

ב) שיעור הפגימה כל שהוא ובלבד שתאגור בה כל שהוא אפילו חוט השערה.
 ד) סכין שתבדק בהולכה ולא הרגיש שיש בה פגם וכשהחזיר אותה בהבאה הרגיש שיש בה פגם וזו היא הנקרא מסוכסכת אם שחט בה דרך הולכה ולא הביא שחיטתו כשרה. ואם הביא שחיטתו פסולה. והני מלי כשהרגיש בה קודם שחיטה אבל אם מצא סכיניו יפה קודם שחיטה ואחר שחיטה מצא בה פגימה מסוכסכת ואמר ברי לי שלא עשיתי אלא הולכה לבד שחיטתו פסולה. הגה, ויש מחמירים דכל מסוכסכת אסורה עד דקיימא ארישא דסכינא ממש אם שחט בהולכה, ואסיפא דסכינא ממש אם שחט בהבאה.
 ולפי שאין אנו בקיאים היכן מיקרי רישא דסכינא יש להטריף הכל והכי נהוג.
 ו) סכין חדה שהושחזה והרי אינה חלקה אלא מגעתה כמגע ראש השבולת שהוא מסתבך באצבע הואיל ואין בה פגם שוחטין בה. הגה, ואין אנו נוהגים לשחוט בה לפי שאין אנו בקיאים בדבר.

באר משה

שיטת הפוסק בדבר שהוא הלכה למשה מסיני הולכין בספיקו לקולא כספיקא דרבנן. ותמה עליו דהרי כל הלכות שחיטה הלכה למשה מסיני ואפ"ה אזלינן בכלהו ספיקי לחומרא וזה תמיה גדולה וכו' ע"ש. והנה הרב ז"ל לא הזכיר מי שסובר כן ואם כוונתו על מי שסובר למיזל לקולא בהלכה למשה מסיני זה יתכן. אך לענ"ד הקושיא מעיקרא ליתא דכיון דכתוב כאשר צויתך וזה רק ביאור אשר קבלו רז"ל ונמסר לנו ממרע"ה איך אופן הצווי הוי דאורייתא גמור והרי זה דומה לאתרוג שלא כתוב בתורה רק פרי עץ הדר וקבלו ונמסר לרבותינו ז"ל כי ביאורו אתרוג (וכן ההדס שכתוב בתורה רק ענף עץ עבות ונמסר לרבותינו על ידי מרע"ה שהוא הדס), וכן כל מה שקבלו ביאורו בכתובים והוא הנקרא תורה שבע"פ. אך במה שאין לו עיקר בתורה רק מהלכה למשה מסיני זה הוא מה שיש סובר דספיקו להקל והחילוק הוא מבואר ומבורר ואין כאן מקום להאריך כעת. (וכן חלק הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לסדר זרעים שיש פירושים מקובלים מפי מרע"ה ויש להם רמז בתורה, ויש דינים שנאמר בהם הלכה למשה מסיני ואין ראיות עליהם וכו' ע"ש. וע' להשד"ח ז"ל מערכת ה' אות כ"ד שהאריך בזה ע"ש).

סעיף ד' בהגה ויש מחמירים דכל מסוכסכת אסורה וכו' יש להטריף הכל והכי נהוג. כפי הנראה דגם פה אי גרבה יע"א המנהג להטריף הכל וכמה פעמים נמצא איזה מחלוקת בין השוחטים ברגש הסכין זה אומר פגם וזה אומר אינו פגם ומעולם לא שמענו מי שהקיל מצד זה. וכן בדין דכיון דהדבר תלוי בבקיות ואין אנו בקיאים איך נוכל להתיר ולכן יש להטריף בכל אופן וכמ"ש השו"ג ז"ל בסק"א ועמ"ש בשם הכנה"ג והרבה פוסקים ע"ש ואין כאן מקום להאריך כעת. (א"ה נכדו. לפום ריהטא אין דבריו מובנים דמה ראייה מייתי ממה שכמה פעמים נמצא מחלוקת וכו' והרי גם לדעת מרן ז"ל אין להתיר רק כשהרגיש בה קודם שחיטה אבל אם אחר שחיטה מצא בה פגימה מסוכסכת ואמר ברי לי שלא עשיתי אלא הולכה שחיטתו פסולה, וא"כ כשנחלקו אחר שחיטה לכ"ע שחיטתו פסולה. ונראה דכוונתו דנחלקו לפני השחיטה ולא הרשו לו לשחוט בה ע"י שיהיה לשחוט בדרך הולכה ובפרט ביו"ט שאינו יכול לחדדה).

סעיף ו' בהגה ואין אנו נוהגים לשחוט בה לפי שאין אנו בקיאים בדבר. כפי הנראה דזו היא שאנחנו קוראים לה „חרוש"ה" בלשון ערבי והיינו שאינה חלקה אבל אין בה

ז"ל בפ"ד במה דברים אמורים בסכין החותכת על ידי הדחק או שנפגמה אבל וכו' ע"ש. הרי מבואר דהפגימה ג"כ מתנתקת על ידי אבן ועץ וכדומה אף דאינה משחזת המיוחדת לכך. ועוד אשובה אראה.

ג) פגימה אחר שחיטה. ביום הזה שבעה ועשרים אייר התרג"ט שמעתי מרבי חיים ביתאן יצ"ו כי הרב נסים חדאד ז"ל היה משפסף בפגימה אחר השחיטה על הסמרטוט להסירה, והרב מעתוק חדאד ז"ל היה אוסר. ויום אחד הגיעו הדברים לרבי מעתוק חדאד ז"ל כי עדיין עומד רבי נסים בדעתו וצוה לרבי כליפה מאגיו ז"ל ללכת אל בית המטבחים ולהכריז על שחיטת רבי נסים שהיא טריפה. והשיבו רבי כליפה כי דבר זה קשה עלי לעשותו. ובאותו פרק אמר רבי חיים ביתאן הגו' לרבי מעתוק ז"ל למה כה תעשה ולא יהיה הדבר בנחת? והבטיח את רבי מעתוק ז"ל כי ילך הוא ויעשה תיקון על דגא פתגם. והלך רבי חיים לרבי נסים ז"ל ואמר לו למה תהיה שלהבת המחלוקת עולה על דבר שיכול להתברר ולקחת סכין פגומה ולשפסף הפגם היטב על הסמרטוט ולראות אם יוסר על ידי זה. ואמר לו אין הכי נמי ומיד הכה רבי נסים את הסכין על אבן ונתנו ביד רבי חיים לשפסף בסמרטוט כי רבי חיים באותו פרק התחיל ללמוד מלאכת השחיטה אצל רבי נסים הגו' ז"ל, ושפסף רבי חיים אותו הסכין היטב על הסמרטוט ומצא את הסכין חלקה וסר הפגם ומיד מסרה לרבי נסים ואמר לו שהיא עברה. אך אמר לו וכו' אני הייתי משפסף כל כך בזה? והשיבו וכו' הפגם שאחר השחיטה הוא בהכאה מאבן? ומאותו פעם לא שלח רבי נסים את ידו בסכין הפגומה אחר השחיטה. ואמר לרבי חיים האמת אתך אך לא היה לו לרבי מעתוק ז"ל לבוא עמי בתוקף ואומץ כמו שעשה. והלך רבי חיים לרבי מעתוק והגיד לו ואמר לו יישר כי היטבת לעשות, ע"כ שמעתי מפי רבי חיים הגו'.

ומנהג פה קהל קדוש אלחא"רה (הרובע הגדול) שלא לשפסף את הפגימה אחר השחיטה רק באצבעות כל שהוא ובמעט רוק, שכן נמצא הסכמה מרבני פה על זה ובמקום אחר הארכתני. וכן מנהג קהל קדוש הדיג'ת (הרובע הקטן) ג"כ כמנהג הגו' שכן מוכח מן ההסכמה הגו' מדברי רב ומורה צדק דשם הרב מהר"א הכהן ז"ל.

סעיף ב' שיעור הפגימה כל שהוא וכו'. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל בד"ה וכתב עוד וכו' דאיכא מ"ד דכל ספק

י" סכין שיש לה פגימה אסור לשחוט בה אפילו אם מכיון לשחוט שלא כנגד הפגימה, וביום טוב נוהגין היתר לכרוך מטלית על הפגימה כיון שאינו יכול להשחיזה. ואם הוא שעת הדחק שאין לו הכנה להשחיזה אפילו בחול מותר לשחוט על ידי כריכת מטלית על הפגימה. הגה, ועיין לעיל סימן ו'. סכין שיש לה ב' פיות צריך לבדוק שני הצדדין.

י"ח הטבח צריך שיטול שכר מן הטרפות כמו מן הכשרות. הגה, שלא יבא לחקל להכשיר כדי לקבל שכרו מן הכשרות. ולכן נהגו בקצת מקומות שאין אדם שוחט ובודק לעצמו אלא אותם הממונים מן הקהל.

סימן י"ט

דין ברכת השחיטה

א' השוחט צריך שיברך קודם אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה. ואם שחט ולא בירך כשרה. הגה, ואם שחט דבר דאיתליד בו ריעותא וצריך בדיקה ישחטנו בלא ברכה וכשימצא כשר מברך על השחיטה ובלבד שיהא סמוך לשחיטה, ואם שחט בבית המטבחים שהוא מקום מטונף יברך בריחוק ארבע אמות קודם שיכנס לשם ולא ידבר עד אחר השחיטה.

ז' היו לפניו הרבה לשחוט וברך על השחיטה ואחר כך הביאו לו עוד אם כשמביאים לו האחרונות יש עדיין לפניו מאותם שהיו לפניו כשבירך אין צריך לחזור ולברך ואם לאו צריך לברך. ולכתחילה טוב לזוהר להיות דעתו בשעת ברכה על כל מה שיביאו לו.

באר משה

סימן י"ט

סעיף א' השוחט צריך שיברך וכו'. עי' להרב ישיב משה ז"ל ח"ב סימן ה' שכתב דאם השוחט הלך ממקום למקום הוי הפסק וחייב לברך פעם אחרת ע"ש וכ"כ הרב זכחי תרועה ז"ל בסימן י"ט סק"ח וס"ק י"ז ע"ש. אך לכתחילה גם שוחט קבוע ואינו נעקר ממקומו טוב לזוהר להיות דעתו בשעת הברכה על כל מה שיביאו לו שכן דעת מרן ז"ל (בס"ז) שכתב ולכתחילה טוב לזוהר להיות דעתו בשעת הברכה על כל מה שיביאו לו. וכ"כ הרב הגו' ז"ל בישיב משה ח"א סימן שט"ו ע"ש ואולי דמטעם זה לא הוצרך כאן בח"ב לבאר דטוב לזוהר כיון שכבר כתב זה בח"א.

סעיף ד' היו לפניו הרבה לשחוט וכו'. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל משם הכנה"ג דהגה"ט אות יו"ד בשם הרא"ה משם הרמב"ן ז"ל מי שבא לשחוט עופות או בהמות הרבה ובירך והתחיל לשחוט יכול לומר לחבירו לגמור בהם ואין צריך לברך ע"ש. אבל הלק"ט ז"ל ח"א סימן ק"ט כתב דצריך לברך ומדמה לה למי שהיה אוכל פירות שבירך עליהם דכאשר יאכל מהם חבירו שצריך לברך ע"ש. והכא נמי מסתברא דהרי הברכה אקרקפתא דגברי ולא אקרקפתא דפירות ועופות. ומ"מ לדינא עכ"פ ספק ברכות הוא ולחקל וטפי עדיף שלא לבא לידי ספק. אך י"ל דכיון דהלק"ט ז"ל לא הזכיר דברי הראשונים הגו' י"ל דאלו ראה אותם היה מודה להם ואין כאן ספק. ועוד יש להשוותם בין שאמר לו חבירו לשחוט ושוחט על פי שליחותו ובין השוחט מאליו ובירך דאדעתא ידידה שחט וא"כ יש לחלק. ואין כאן מקום להאריך.

פגם. וכפי הגראה דפה אי גרבה אינם שוחטים רק בסכין חלקה, אך אם בדיעבד נמצאת אחר שחיטה חרושה אינם מטריפים אותה. וכן ראיתי להשו"ג ז"ל בס"ק י"ד וס"ק ה' ע"ש.

סעיף י' סכין שיש לה פגימה וכו' וביר"ט נוהגים היתר לכרוך מטלית וכו'. וכתב הרב עיני צדיק ז"ל בדיני השחיטה אות ז' דה"ה השוחט מסוכנת או ליולדת או לחולה דהוי שעת הדחק ובא סימן כל החיים יודוך סלה. חיים ר"ת חולה יולדת י"ט מסוכנת וכו' ע"ש. ומה שלא רמז שעת הדחק משום דכל הגי שהתיר משום דחשיבי שעת הדחק. וכ"מ מדברי מרן שכתב ואם הוא שעת הדחק וכו' אפילו בחול מותר לשחוט ע"י כריכת מטלית וכו'. ומבואר מדברי הרב עיני צדיק הגו' ז"ל דפה לא יש מנהג לאסור בכל הגי או דהמנהג להתיר, דאל"כ לא היה שותק מלאסור ולא להעתיק מהתה"ז ז"ל להפך מהמנהג, א"ו דאין מנהג לאסור. וא"כ מוקמינן ליה אדינא להתיר או דהמנהג להתיר וכן זכורני דהשוחטים דרכם לכרוך מטלית ביר"ט וכיוצא בזה.

סעיף ח"י הטבח צריך שיטול שכר מן הטרפות כמו מן הכשרות. ופה אי גרבה ראינו שהיו לוקחים השוחטים רק מן הכשרות ובעונות הרבים יוצאים מזה איזה תקלות נסתרות מהשוחט כי לא ירגיש בעצמו שהוא נוטה מדרך האמת. ולכן נעשית הסכמה על זה כדי לקיים פסק מרן ז"ל. ב' בהגה ולכן נהגו בקצת מקומות שאין אדם שוחט וכו'. ופה אי גרבה יש הסכמה חמורה מרבני תונס ורבני אי גרבה שאין אדם שוחט בהמה יחידי רק בשני שוחטים ונתפשטה הסכמה זו. ובמקום אחר הארכתי בזה בעה"ו והיא תקנה מפרקת המכשול מדרך עמנו.

סימן כ"א

שיעור השחיטה בכמותה

א' כמה הוא שיעור השחיטה של הקנה והוושט השחיטה המעולה שיחתכו שניהם בין בבהמה ובין בעוף לזה יתכוין השוחט ואם שחט רוב אחד מהם בעוף ורוב שנים בבהמה ובחיה שחיטתו כשרה. ובלבד כשימדדו אותו ימצאו שהנשחט הוא רוב וכיון שימצאו שהנשחט יותר מחצי אפילו כחוט השערה דיו.

סימן כ"ג

דיני שהייה בשחיטה

ב' שהייה כיצד הרי שהתחיל לשחוט והגביה ידו קודם שיגמור השחיטה ושהה בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון ובא הוא או אחר וגמר השחיטה אם שהה כדי שיגביה הבהמה וירביצנה וישחוט רוב הסימנים שהוא הכשר שחיטה שחיטתו פסולה. היתה בהמה דקה שיעור שהייתה כדי שיגביה בהמה דקה וירביצנה וישחוט, אם היתה גסה כדי שיגביה בהמה גסה וירביצנה וישחוט. ובעוף כדי שיגביה בהמה דקה וירביצנה וישחוט וי"א דשיעור שהיית עוף כדי שחיטת רוב סימן אחד בעוף בלי הגביה והרבצה. ולפי דבריהם יש ליזהר כשהתחיל לשחוט בעוף וחתך מעט עד שהדם יוצא והגביה סכיננו מהצואר שלא יגמור השחיטה לפי שיש לחוש שמא שחט משהו מהוושט ואפילו לא הגביה סכיננו אלא מעט יש לחוש מפני שהיית העוף מועטת מאד דכדי שחיטת רוב סימן אחד בעוף הוא נעשה מהר, ואפילו אמר השוחט ברי לי שלא חתכתי כי אם העור אין סומכין עליו כיון שיצא

באר משה

והפיל אותו ואח"כ קמתי וראיתי שהיה העור דוקא שחוט ואסרתי אותו משום שהייה וכו' ע"ש. וז"ל דיש לבעל דין לומר דלא שייך שהייה כל עוד שלא התחיל בשחיטת סימנים וחששא דנקיבת רשט ענין אחר הוא ואתיבן לפלוגתא אם אפשר לבדוק. וצ"ע לדינא כעת.

ג' בהגה והמנהג פשוט במדינות אלו להטריף כל שהייה אפי' משהו וכו'. וכן אנחנו נוהגים פה אי גרבה יע"א להטריף שהייה כל דהו כמור"ם. וכן ראינו להשוחטים ולהבודקים ולהמורים שמטריפים כל שהייה בין בעוף בין בבהמה ואפילו כל שהוא. וכ"כ מהר"א פרץ ז"ל שהעתיק מהרצ"ח ז"ל ונדפס בקרן דוד דף ל"א וז"ל, שהייה. המנהג פשוט להטריף כל שהייה בין מעט בין הרבה בין בעוף בין בבהמה ואין לשנות ואם נמצא אחר שחיטה גמי וכיוצא בזה מונח ברשט או בקנה ונשחט עמו טרפה דודאי הוצרך לשהות מעט בחתיכת הדבר ההוא והוא שהייה במשהו וטרפה עכ"ל הרמ"א. והמנהג פשוט להטריף כל שהייה ומ"מ אין בכלל זה רק אם הגביה הסכין אפילו מעט כיון שעקרו מן הצואר אין לחלק בין שהה מעט בין שהה הרבה, אבל אם לא הגביה כלל רק שנדחה הסכין ממקום למקום כשר אף לדידן כמו שמצינו בשוחט בשנים או בשלש מקומות וכ"מ לרש"ל ז"ל מ"מ נראה דוקא אם הגביה ידו למעלה ופסק מלשחוט או אפילו פסק מלשחוט ולא הגביה כלל אבל גדחה ידו למטה אין שם שהייה עליו וכשר ומה יש לנו לחוש אפילו ניקב הושט חדא שחיטה וכשר ע"ש. וע"ע להרב עולת איש בתשובת מהר"ס ז"ל [הרב המחבר ברכת ה' וזרע דוד ועוד] ואין כאן מקום להאריך.

וכן מצאתי בכתב יד למהר"ץ הכהן ז"ל (לפי מה שהגיד לי ידי"ן מהר"א הכהן יצ"ו נכדו) שהעתיק דברי מור"ם

סימן כ"א

סעיף א' ואם שחט רוב אחד מהם וכו' שחיטתו כשרה. ואם שחט חצי הושט וחצי הקנה בחלל הסימנים ושחט בעובי של אחד או של שניהם בעובי העור באופן שאם נחשוב שחיטת העובי עם מה שנשחט מהחלל יש רוב אי חשיב זה לרוב או לא. ע' להרב תנובות שדי ז"ל באות ב' בשם כמה פוסקים דלא חשיב זה רוב עש"ב.

סימן כ"ג

סעיף ב' שהייה כיצד הרי שהתחיל לשחוט וכו'. יש להסתפק אם שחט בהמה וגמצא בושט עלה בצלים שנחתך אם חיישינן שע"י שנחתך העלה נעשית שהייה, וע' בספר הבא מירושלים תובב"א שצדד להקל בעלה דק. ושמעתי ממהר"ר רבי סאסי הכהן שהטריף, ולדידי אין הדבר ברור לי וכן נעשה מעשה להטריף. (א"ה נכדו. נראה דכיון דהספק בשחיטה הר"ל בהמה בחזקת איסור עומדת ולכך הטריפוה. וע' למור"ם ז"ל בהגה בסוף הסעיף שהטריף באם נמצא אחר שחיטה או כיוצא בו מונח בושט ונשחט עמו ע"ש. אך י"ל דכיון דמרן ז"ל מתיר בשהייה כל דהו אע"ג דק"ל כדעת מור"ם ז"ל להחמיר היינו דוקא בדאי שיש שהייה כל דהו אבל ביש ספק שהייה כל דהו ובהו אין מנהג להחמיר הדרינן לכללין דק"ל כדעת מרן ז"ל ואמרינן דבזה לא נהגו. ועמ"ש בספרו הבהיר שואל וגשאל ח"א סימן ט' וח"ג סימן רנ"ד).

ב' בש"ע ואפילו אמר השוחט בריא לי שלא חתכתי כי אם העור וכו'. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל אות ו' דמעשה בא לידו בפר גדול שהתחיל לשחוט והגביה הפר את ראשו

הזם ואם בא לשאול אחר שהגביה סכיננו כיצד יעשה אומרים לו שישחוט הקנה לבדו במקום אחר ואח"כ יהפוך הושט ויבדוק אותו. ולענין מעשה יש להחמיר כסברא זו אלא א"כ הוא שעת הדחק או הפסד מרובה שאז יש לסמוך על סברא ראשונה. הגה, והמנהג פשוט במדינות אלו להטריף כל שהייה אפילו משהו בין בעוף בין בבהמה ואין לשנות ואם נמצא לאחר שחיטה גמי או כיוצא בו מונח בוושט או בקנה ונשחט עמו טריפה דודאי הוצרך להשהות מעט בחתיכת הדבר ההוא לאחר ששחט הסימן והיו שיהיו במשהו וטרפה.

ה) אחר ששחט רוב אחד בעוף או רוב שנים בבהמה אין שהייה פוסלת ולפ"ז אין שהייה בקנה בעוף כלל. ויש מי שאומר שכל שלא נגמרה שחיטת כל שני הסימנים פוסלת שהייה ולכתחלה יש ליזהר לחוש לדבריו. הגה, ואפילו בדיעבד המנהג להטריף ולכן אם לאחר ששחט רוב שנים שוהה הבהמה או העוף למות יכנו על ראשו להמיתו ולא יחזור וישחוט.

באר משה

ובספק אם נחתך הגמי או כיוצא בוא נראה דיש להתיר דהו"ל ספק דרבנן ולקולא וכמ"ש הפוסקים ז"ל. (א"ה נכדו. וכ"כ הכה"ח ז"ל אות כ' משם הכנה"ג הגב"י סוף אות ל"ב וכתב שכן הורה הלכה למעשה כמה פעמים וציין לכמה אחרונים שדעתם ג"כ להתיר ע"ש).

ואם נמצא סובין בושט הרב לה"ק ז"ל הביא דבריו הרב באר היטב ז"ל ס"ק ה' אסר והשמ"ח ז"ל בס"ר התיר ע"ש. ונראה לענ"ד דכיון דהא גופא דשהייה כל דהו חומרא בעלמא (ודעת מרן ז"ל להתיר) ורק שנהגו כדעת האוסרים יש להתיר בזה. ודומה זה למה שכתבו הפוסקים להתיר בספק נחתך מטעם זה ע"ש. וכן דעת הרב ישיב משה ז"ל בסימן קס"ב ע"ש. (א"ה נכדו. וכ"כ הכה"ח ז"ל אות כ"ג משם השמ"ח ז"ל והשפ"ד באות ה' והרב חכמת אדם ז"ל כלל ו' אות ב' ועוד ציין לכמה אחרונים שדעתם ג"כ להתיר ע"ש).

ואם נמצאת נמלה תחובה בושט וכשמשכחה מהושט נשאר קורט דם מבפנים במקום תפיסת הנמלה ולא נאכל מהושט כפי הנראה כלל ואח"כ קינחו אותו קורט דם ולא נשאר ולא ניכר כלל מקומו איה, וזכורני שהפר"ח ז"ל כתב בנאכל חצי בשרו להתיר גם לדעת מרן ושהמחבר ז"ל כתב דבהפסד מרובה יש להתיר ע"ש. אך בני"ד נ"ל דלכ"ע שרי ולא פליגי.

ואם נמצא בושט של תרנגול נמלה תחובה בחוזה, לפי מה שראיתי בעיני הכהן ז"ל בשם המחבר דמתיר בהפמ"ר ע"ש. אך היה לבי נוקפני ושאלתי למוה"ר רבי סאסי הכהן גר"ר (זצוק"ל) והתיר לי. והיה זה ביום ערב כפור התרנ"ט. (א"ה נכדו. ע' להכה"ח אות כ"ח שכתב משם המחבר והוב"ץ דאם נמצאת נמלה תחובה בושט הסכמת האחרונים להטריף.)

[אמר המעתיק, נראה מה שהטריפו משום שאין הפמ"ר וכמובן].

סעיף ה' בהגה ולכן אם לאחר ששחט וכו' יכנו על ראשו להמיתו וכו'. ע' להרב מנחת יוסף ז"ל שכתב דיש להמנע מלעשות כן מחשש הבלעת דם ע"ש בבאוריים אות ל"ח בארוכה. ועוד דבאמת יש להתרחק מזה דנראה כאוכלים בשר שלא נשחט ונדמה להם כגבילה כיון שהם רואים אותו שהוא חי וממיתים אותו בהכאה על ראשו. וכן שמעתי שיש מקפידים בזה שלא לאוכלו מטעם זה וג"כ מבזים את השוחט העושה כן דנראה להם כמאכל נבלות בידיהם כי הם המונים ולכן יש להמנע מזה וכאמור. אך יכול לקרוע את הורידים ולא יגע בסימנים וע"י קריעת הורידים ממחר העוף למות וכמ"ש הרב מנחת יוסף ז"ל שם לעשות כן ע"ש.

בהגה וביאורו של הט"ז ז"ל דדוקא הגביה ידו אבל גדחית ידו למטה לא גם ביאורו של הש"ך שיש להטריף בין בהפסד מועט בין בהפסד מרובה. ומזה נראה דמנהג פה כמור"ם ז"ל. וכן מצאתי כתוב בכתב יד בנו של מהר"ץ שכתב וז"ל, ואלו הם חמשה דברים המפסידין את השחיטה, שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה, עיקור. שהייה, היה שוחט והרים את ידו ושחט ואנחנו נוהגים אפילו לא הרים אם לא הוליד תביא הויה נבילה. וסיים שהייה, אנו נוהגים בגרבה יע"א לאסור אותה בכל ענין חוץ אם הסכין אינו חד ונתעכב אפילו כל היום כלו ע"ש. וכן ראיתי בפסק מכתבי הקדש ירושת"ו מאת מהר"ש מיוחס גר"ר שכתב, ואפילו שהייה כל שהוא כבר נהגנו להחמיר כדעת מור"ם ז"ל וע"י בשמ"ח שכתב שכן ראוי לנהוג בכל תפוצות ישראל, ע"כ תוכן דבריו קדשו נר"ו. וא"כ דעתי הקצרה לומר דהכי נקיטנן פה אי גרבה להחמיר אפילו בשהייה כל דהו כדעת מור"ם ז"ל. ובספרי הקטן שואל וגשאל עמדתי על זה בעה"ו ועל דבר שאר דברים המפסידים את השחיטה ואין כאן מקום להאריך כעת. (א"ה נכדו. וכ"כ הכה"ח ז"ל אות י"ב ואות י"ג משם הרבה פוסקים דאפילו בהפמ"ר ובין במיעוט קמא בין במיעוט בתרא בין דקנה בין דוושט וכן הוא המנהג בעיר הקדש ירושת"ו וכמדומה שרוב העולם ככלו בין האשכנזים בין הספרדים נהגו עתה בזה כדברי מור"ם ואסור לפרוץ גדר ע"ש).

ד) בהגה ואם נמצא לאחר שחיטה גמי או כיוצא בו וכו'. נראה פשוט דכוונת מור"ם ז"ל לאסור גם אם אינו רחב ואינו ממלא רוב חלל הסימן. וא"כ לדידן פה אי גרבה דק"ל בזה כדעת מור"ם לאסור שהייה כל דהו בין בעוף בין בבהמה א"כ יש לאסור בזה. וכן הביא זה הרב עיני צדיק ז"ל בדיני שחיטה אות ה'. ומ"ש מוה"ר ישיב משה ח"א בסימן קס"ב להתיר אם אין הגמי רחב אינו אלא לדידהו דמקילים בשהייה כל דהו בבהמה כדעת מרן ז"ל ורק בעוף מחמירים מפני המנהג. וזה ברור לענ"ד וכן כתב לי הרב המחבר כה לחי ז"ל בתשובתו דזוכר שנעשה מעשה בזמן מאריה דאתרין סבא דמשפטים מהר"ם חדאד זיע"א בבהמה דקה שנמצא בושט עשב רך שאינו מעכב השחיטה והטריפו כסברת מור"ם ז"ל. וכן מתבאר מדברי מוהרס"ך ז"ל ושאר רבני ירוש"ב עירנו והובאו דבריהם בעולת איש ז"ל סימן ע"ש. וכן כתב מוהרמ"ז ז"ל בקרן דוד בדבר השמטה אות כ"א. והגם דשם ציין להרמ"א מ"מ נראים הדברים דמפני שנהגו כן כתבם כיע"ש.

ו) שחט עוף ושהה בו ואינו יודע אם ניקב הוושט חוזר ושוחט הקנה לבדו במקום אחר ומניחו עד שימות והופך הוושט ובודקו מבפנים אם לא נמצא בו טיפת דם בידוע שלא ניקב וכשרה. הגה, והמנהג להטריף הכל אפילו לא שהה רק במיעוט קמא דקנה ואסור למוכרו לאינו יהודי כך אלא ימיתנו ואח"כ ימכרנו לאינו יהודי משום דאנן לא בקיאינן בבדיקת הוושט וחיישינן לנקובת הוושט. ומטעם זה אם תלש הנוצות מן העוף ויצא דם או חתך העור בבהמה ויצא דם ממנה יש להטריף דחיישינן לנקיבת הוושט, אבל אם לא יצא דם ולא חתך כל העור יש להכשיר על ידי שישחוט למעלה או למטה ולבדוק נגד מקום החתך. ולכן יש לזהר שלא למרוט הנוצות אם יוכל לשחוט בלא זה.

באר משה

דגם התב"ש מודה כיון שאין איסור מהגמ' רק שנהגו כן וכאמור. ועוד י"ל דכיון דגוף הבשר מתירים בהפמ"ר וכיוצא ולכן לגבי הכלים יש להתיר אף בהפסד מועט. ומוזה ג"כ יש ללמוד לדעלמא דכל היכא שיש להתיר בהפסד מרובה גוף הבשר יש להתיר בהפסד מרעט לגבי הכלים.

עוד כתבו בסימן ב' להתיר למכור לגוי עוף שתלשו ממנו נוצות ויצא דם גם לדעת רבני אשכנז וכ"ש לדידן בני ספרד וגם השמ"ח לא כתב רק על שהה במיעוט קמא או בתרא דאסרינן להו מדינא דגמרא דאי אפשר לומר דדבר שמותר לישראל לאוכלו בהפמ"ר יאסר למכרו לגכרי ע"ש. מבואר מדבריהם דלמהרי"ו גם ביצא דם ע"י תלישת נוצות לא ימכרנו לגוי ע"ש. וכן ראיתי במהרי"ו שכתב להדיא וכן השוחט יונה ותלש הנוצות ויצא דם לא יגמור שחיטתו אלא ימיתנו ומבואר כן בד"מ בשמו דימיתנו וימכרנו לגוי ע"ש. ונראהם הדברים דדעת מור"ם כן לאסור ולא מצד חומרא וא"כ גם בהא דתלישת נוצות הוי כשאר דברים שאסורים מדינא וא"כ גם התב"ש דאולי בשיטתיה דמור"ם ומהרי"ו ז"ל מסתמא קאי לאסור הכל ולא דמי לסימן ג' דהתם לא יש מנהג לאסור רק פלוגתא דרבוותא אך ביש מנהג י"ל דנתגו כהסוברים כן והו"ל לדידהו מה שנהגו דינא וכמ"ש הפר"ח ז"ל בא"ח סימן תצ"ו בדיני המנהגים אות ח' דבכה"ג יש סוברים דלא מהניא התרה ע"ש.

ומכל מקום לדינא לדידן בני ספרד דבתריה דמון גיריין ג"ל להתיר בפשיטות למוכרו לגוי דלדידן לא חשיב כאלו קבלו עליהם דעת האוסרים לומר דגם אנן ס"ל הכי ואין כאן אלא גדר וסייג. ולדינא מסתמא בתריה דמון גיריין וכ"ש דכן דעת הרבה מרבני אשכנז ובכה"ג אין להוסיף עוד חומרא שלא למכרו דהו"ל סד"ר ולקולא וכמו דבאיסור דאורייתא מתירים מס"ס וכמ"ש הבאה"ט ז"ל בסימן כ"ג סק"ד דחד ספק בדרבנן ותרי ספיקי בדאורייתא שוים הם. (א"ה נכדו. וכ"ש לומר להמיתו ולגרום צער בעלי חיים שיש סוברים דמדאורייתא ולדינא אין שום חשש לשוחטו כרגיל). וכל זה למקומות שנהגו לאסור בתלש נוצות ויצא דם אך לדידן פה אי גרבה יע"א כבר כתבתי בזולת זה דאין לאסור אפילו לאכילה וכן הסכימו הרבנים הי"ו דאין לאסור כלל שהוא מותר אפילו לאכילה כנ"ל.

ג) ומטעם זה אם תלש הנוצות מן העוף וכו'. בזה אין המנהג באי גרבה כן ובספרי הקטן **שואל ונשאל** (ח"ג סימן רס"ט, ע"ר. ובחלק חמישי א"ח סימן פ"ב) הוכחתי דמנהגנו פה אי גרבה להתיר בתלש ויצא דם עש"ב.

ד) יש להטריף דחיישינן לנקיבת הוושט. כתב הרב פרי חדש ז"ל דבד"מ כתב הטעם דאע"ג דידעינן שעל ידי

סעיף ו' בהגה והמנהג להטריף הכל אפילו לא שהה וכו'. וכן הוא מנהגנו באי גרבה דנגררים בזה אחר מור"ם ז"ל. **שם.** ומטעם זה אם תלש הנוצות מן העוף ויצא דם וכו' יש להטריף דחיישינן לנקיבת הוושט. כתב הרב ישיב משה ז"ל בח"א סימן א' שהוא חומרא גדולה וכו' אלא שכבר נהגו השוחטים שלא לשחטו וגם בדיעבד אם עבר ושחטו אוסרים, אבל כשיבא לפני המורה ורואה שיש הפמ"ר או איש עני אפילו בדבר מועט או לכבוד שבת וכיוצא מתירו וכן הסכימו הב"ח והש"ך והדמש"א והכנה"ג והשמ"ח ה"ח וה"ח וכו' ע"ש. ויש לדעת דכיון דנהגו לאסורו איך מתירים אותו בכה"ג. ונ"ל הטעם דבכה"ג שיש חילוק ושינוי הוא מלתא דלא שכיחא ובכה"ג דלא שכיחא ל"ש מנהג. ועוד י"ל דמעיקרא דכי נהוג הכי נהוג שלא לאסור בכה"ג. ועוד י"ל דאין זה כלל בכלל מנהג רק הוראה מהשוחטים ולכן כיון שנתפשט מנהג זה חוששים לו דשמא המנהג נתייסד לגדר וסייג ולכן בהפסד מועט חוששים לו אבל בהפמ"ר או לעני אפילו הפסד מועט סומכים על המתירים בזה.

אבל קשה דהרי הרשב"א ז"ל והב"ד הפר"ח ז"ל בריש סימן ט"ל כתב שכל מקום שהשוחטים נוהגים וכו' ואומרים שכן הנהיגו חכמי המקום וכו'. ואולי ס"ל דגם הרשב"א ז"ל לא אמר כן רק בהפסד מועט אבל בהפמ"ר גם בעלמא בכה"ג יש להתיר אך אין הלשון משמע כן לכאורה מהרשב"א ז"ל. ואולי דכיון דחומרא יתירה היא מסתברא דלא נהגו כן רק בהפסד מועט ולפ"ז בעלמא היכא דאינה חומרא יתירה חוששינן גם בהפמ"ר למנהג וצ"ע עוד בזה. (א"ה נכדו. ואע"ג דהרשב"א כתב בכל מקום שהשוחטים נוהגים וכו' נראה לו להרב ז"ל שהיא חומרא יתירתא משום דמור"ם בעצמו שהביא הלכה זו כתב בד"מ שהיא חומרא גדולה).

גם מ"ש שם דלענין הכלים ודאי מותרים בכל גוונא, יש להבין טעם לזה. ונ"ל דכל התקנה והגדר שעשו אינו אלא לענין גוף העוף אבל לענין הכלים אין כל צורך לתקן לאסור ולכן מוקמינן להו אדינא. א"כ י"ל דכיון שיש ספק אם תיקנו גם בכלים מוקמינן להו אדינא. א"כ משום דהוי מלתא דלא שכיחא ולי"ש בה מנהג. ולפ"ז מכאן יש ללמוד דכ"מ דדבר נאסר מחמת מנהג אין לאסור את הכלים דמוקמינן להו אדינא. אך יש לדחות ולומר דהכא ידעי רבנן דבכלים לא תיקון. ויש לדמות זה למ"ש בשבת אחים סוף סימן ס' בדיני כלים אות ו' בשם העה"ש ז"ל בסימן ט"ל אות ו' וסימן צ"ט אות י"א דדבר שאיסורו מחמת קנס כמו ריאה שלא נבדקה במזיד ואיסור שנתבטל לכתחילה אין לאסור הכלים ודלא כהתב"ש ע"ש. וה"ג הכא שהוא דבר גדר וסייג ומדינא שרי ורק מצד המנהג אין לאסור הכלים. ובכה"ג אפ"ל

סימן כ"ד

דיני דרסה וחלדה הגרמה ועיקור

ה' היה שוחט וחתך כל המפרקת כשרה. הגה, והמנהג להטריף אפילו לא חתך רק רוב המפרקת ואין לשנות כי יש מרבוותא סוברים כן.

באר משה

מכלם. אשר על כן אל תשת עלי חטאת. ולפי האמת ידעתי בני ידעתי שאין אני הדל באלפי ראוי והגון להשיב שואלי דבר כי לא בינת אדם לי אבל אמרתי אקיים מצוה להביא מן ההדיוט. בענין ההגהות הכתובים בכתב יד, דע ידידי! כי אני לא שמשתי בזאת המלאכה כי אם מעט מזער ואשיבך מה שגראה לדעתי.

(א) בהגהת מור"ם ז"ל שבסימן ח"י ס"א, אם על מה שכתב במסגרת „אפילו מן הצד” גראה דיש להחמיר כמור"ם ז"ל ואפילו מרן ז"ל גראה דלא פליג ע"ז אלא דסמך עמ"ש בס"ט ועמ"ש הרב לחם הפנים ז"ל בהגה זו וכבר הוכחתי ממרן הב"י ז"ל שם עמ"ש רבינו הטור ואסיקנא וכו'. אלא שהב"י שבידי בעת הזאת יש בו קרעים ולא יכולתי לעמוד על האמת. וע' להתה"ז ז"ל סימן פ"ט ס"ג בפירוש אפילו מן הצד הרי זו גבילה ועמ"ש הרב חתם סופר ז"ל ע"ש.

(ב) בסימן כ"ג ס"ב (במ"ש מור"ם ואם נמצא לאחר שחיטה גמי) וזכרני שנעשה מעשה בזמן מאריה דאתרא סבא דמשפטים מהר"ם חרדא זיע"א בבהמה דקה שנמצא בושט עשב רך ואינו מעכב השחיטה והטריף כסברת מור"ם ז"ל. וע' להרב לחם הפנים ז"ל שכתב אפילו חוט השדרה וכו' וע' ג"כ להתה"ז ז"ל סימן פ' ס"ו ז' וע' להמחב"ר ז"ל שם אות ה'.

(ג) שם סעיף ו' (במ"ש מור"ם ז"ל ומט"ז אם תלש הנוצות מן העוף ויצא דם וכו' יש להטריף). בא מעשה לידי בימי מור"ר ועט"ר אדוני אבי זיע"א דע"י תלישת הנוצה יצא דם והטריף כסברת מור"ם ז"ל. ואח"כ ראיתי כמה מפרשים שכתבו שיש להקל בהפמ"ר אבל מהרשד"ם ז"ל כתב אע"פ שיצא דם אין לחוש אבל הט"ז החמיר כסברת מור"ם ז"ל וטעמו מסתבר דאין בעור דם וכו' ועמ"ש הש"ך ז"ל שם. (ע' למר זקני זצוק"ל בספרו שואל ונשאל ח"ג סימן רס"ט שנשאל בזה והשיב דהסכימו הרבנים שקדמונו וכן אנו מורים להתיר אפילו בלי הפמ"ר וע"ע שם בסימן ע"ר).

(ד) בסימן כ"ד ס"ב. עמ"ש מור"ם ז"ל סימן ח' (כוונתו עמ"ש מור"ם בסעיף ב' אפילו הוליד והביא אם אין בסכין כמלא צואר וחוצ' לצואר משהו. וצ"י למ"ש בסימן ח' ומי שלא יוכל לשער יקח סכין כמלא אורך ב' צוארין וכו' ע"ש). ועמ"ש הש"ך ז"ל שם משם מהרש"ל ז"ל והב"ח ז"ל דלכתחילה וכו' אלא בסכין שיש לו שני צוארין וכ"כ הרב לחם הפנים ז"ל בסימן כ"ד וע' להרב מחזיק ברכה ז"ל סימן ח' ס"א.

(ה) שם סעיף ו' במור"ם וכן לא יניח האצבע על הסכין וכו'. אני ראיתי כמה שוחטים ובודקים נוהרים בזה ושכן שמעתי משוחטי עוב"י תונס יע"א וע' להלה"פ ז"ל ולהרב יוסף אברהם ז"ל שכתבו דבדיעבד שרי ע"ש.

תלישת הנוצות לא ניקב הוושט מ"מ גזרינן אטו נקרע העור מן הצואר ומהרש"ל הכשיר וכ"כ הא"ח בשם הרשב"א שהביא בב"י ואחרונים דאין לחוש בזה לנקובת הוושט ופשוט הוא ואף בנחתך מן העור יש להכשיר וכן גראה מדברי הש"ע בסימן ל"ג ס"א ע"ש. כן כתב מהר"א פרץ ז"ל בהעתקת מהרצ"ך ז"ל הנדפס בקרן דוד (המחבר לספר שלום דוד ח"ב) דף ל"א ע"ש. גם מר זקני מהר"ם הכהן זצ"ל בחיבורו כתב על דברי מור"ם ואם תלש וכו' שהיא חומרא גדולה דאין הנוצות מגיעות רק עד חצי העור וע' בב"י שהכשיר, ע"כ ע"ש. (כעת נדפס בספרו פני משה עמוד פח).

סימן כ"ד

סעיף ה' בהגה והמנהג להטריף וכו'. ואנחנו מנהגנו להכשיר כמ"ש מרן ז"ל. וכן מצאתי כתוב בש"ע בכתב ידי מהר"ם עידאן זצ"ל, אנחנו נוהגים כמ"ש מרן ז"ל, עכ"ד ז"ל. ולדינא גראה דהכי נקיטנן וכמ"ש הרב תנבות שדי גר"ו אות ח' להתיר אפילו בהפסד מועט. והגם דמור"ם ז"ל כתב והמנהג וכו' אולי במדינותיהם זה דבר שכיח אבל לגבי עירנו אי גרבה הוא דבר דלא שכיח (וכמ"ש הרמב"ם ז"ל הל' שחיטה דל"ש מנהג בדבר שאינו שכיח ע"ש). ועיין בכללים שבראש ספר שבת אחים כלל ד'.

(ב) נוטריקון של שחיטה, שוחט חכם ידע טרפות המנוים. שהיית, נוטריקון שהגביה ידו השוחט. דרסה, נוטריקון דחק רצץ סימני השחיטה. חלדה, נוטריקון חייב לגלות דברים המכוסים. הגרמה, נוטריקון השחיטה גבוהה ממקום הראוי. עיקור, נוטריקון עקר קנה ושט רצץ. זה מועתק מכתב יד מהר"א פרץ העתקת מהרצ"ך ונדפס בקרן דוד הגו' דף ל"א.

סימן כ"ה

מכתב מהר"ג כמה"ר רבי חי הכהן זצוק"ל

דומ"ץ בעיר גפצה ושם היתה מנוחתו המחבר
ספר כה לחי

אל מעלת אור עיני וידיד נפשי המופלג במעלות ומדות עשר ידות, מור"ק. טהור החה"ש כמה"ר רבי כלפון הכהן יצ"ו בהלו גר"ו מאת מוקירך ותמיד נאמן אהבתך מחו"ל ירבון דורש בשלומו וטובו שירבה לעד.

אחדשו"ט (אחר דרישת שלומי וטובתי) כדחוי למעלתו הרמה. הנה באתי לבקש מחילה על אשר היתה ידי בעכ"ב ודין גרמ"א דעצירא' באשר לא אליכם היום כמה חדשים ואני מוכה ומעונה בחולאים ויתר הכבד חולי העינים וגם עול צבור השתרגו ועלו על צוארי לימוד תשב"ר קשה

סימן כ"ו

דין נקב בוושט או בבני מעים קודם השחיטה, ובו ב' סעיפים

- א' ניקב הוושט בשעת שחיטה כנגד המקום ששחט כבר טריפה.
ב' שחט הקנה וניקבה הריאה קודם ששחט הוושט או ששחט הוושט וניקבו בני מעים קודם ששחט הקנה טריפה.

סימן כ"ח

דיני כסוי הדם

- ב' חייב לברך קודם שיכסה אשר קדשנו במצותיו וצונו על כסוי דם בעפר.
ג' כוי שהוא ספק חיה וכלאים הבא מבהמה וחיה צריך לכסות דמן ואינו מברך ואין שוחטין אותם ביו"ט ואם שחטן אינו מכסה דמן ובלילה אם רישומו ניכר יכסנו.
ד' שחט ולא היה עפר למטה צריך לגרור הדם וליתנו בעפר תיחוח ולכסות עפר תיחוח עליו.

באר משה

דגרסינן בפרק כסוי הדם דף פ"ח מרבה אני את אלו שהן מין עפר לכן כתבו הטור ומרן ז"ל לומר בעפר כדי שלא נימא לכסות בכל דבר שיהיה. ועוד דתיבת וכסהו גילתה על שכתוב בתורה בעפר דכולל גם הני ולכן שפיר אמרינן בעפר כלישנא דקרא. ושו"ר להרב פרי תואר ז"ל שכתב כמו שכתבתי שש אנכי. גם ראיתי להרב בדק הבית ז"ל דף כ"ה בד"ה במה מכסין ומה שכתב עליו הרב משמרת הבית ז"ל ע"ש. ואנן בדידן פה אי גרבה מברכין על כסוי הדם בעפר כגוסח הטור ומרן ז"ל. וכן כתב הרב שלחנו של אברהם ז"ל דהאחרונים הסכימו לומר בעפר כפסק מרן ז"ל ע"ש. ועי' להרב תנוכות שדי ז"ל [ועי' שואל וגשאל ח"ב סימן ג' באורך, ובברית כהונה יו"ד מערכת כ/ מא"ח]. אך תיבת דם אומרים הדם בה"א הידיעה וכן הוא בהרמב"ם ז"ל אלא שהשמיט תיבת בעפר כנז'. (עי' להכה"ח ז"ל אות יו"ד שכתב דהש"ך כתב דמנהגם לומר על כסוי הדם בעפר ובספרו הארוך כתב כן מהרוקח והגאונים והתשב"ץ ומהרש"ל וכן מנהג ארץ הצבי ומצרים וכו' וע"ש אות י"א).

סעיף ג' כוי שהוא ספק חיה וכו'. כתב הרב שלחנו של אברהם ז"ל דנראה לו דכוי מחוסר אבר מותר לשוחטו ביו"ט ויקבל דמו בכלי ויכסנו בלילה וכו' ע"ש. ולא ידעתי למה לא נעשה כן בכל חיה ועוף המחוסרים אבר, ותו דאי תלוי בהקרבה א"כ חיה ועוף לישתרו שהרי אין דרכם להקריב וצ"ע ועי' למרן ז"ל בא"ח בסימן תצ"ח ואין כאן מקום להאריך. (א"ת גכדו. עי' להכה"ח ז"ל אות כ"א שכתב כן משם השש"א והזב"ץ ז"ל ע"ש. ונראה טעמם דהנה באות ד' הביא מהב"ח ז"ל דבזמן הזה בדיעבד אם שחטו ביו"ט יכול לקבל הדם בכלי אפילו לכתחילה ומ"מ יותר טוב ליתן עפר בכלי וכו' ע"ש. וא"כ י"ל דס"ל להשש"א ולהזב"ץ ז"ל דעכ"פ בכוי כדי לקיים מצות כסוי כדינו מותר לעשות כן אבל חיה ועוף המחוסרים אבר כיון דאפשר לכסותם כדרכם לא ישחוט לתוך כלי אפילו שמחוסרים אבר).

סעיף ד' שחט ולא היה עפר למטה צריך לגרור וכו'. כתב הרב שלחנו גבוה ז"ל אות ח"י ונראה דקרקעות של

ב' בסימן ל' ס"ב בהגה ואנן לא בקיאנן בבדיקת הטריפות וכו'. הח"ס ב"ע סימן ג"ט פסק להלכה אם נקרע העור אנן בקיאנן אם נקרע עצם הגלגולת אבל אם ניקב עצם הגלגולת או אין אנן בקיאנן בנקובת הקרום ע"ש. ועמ"ש הרב שער המים ז"ל שם אות ח' וזה קיצור מסקנתו ע"ש. והנה בזה רבו המחמירים על סברת הר"מ כאשר אסף הב"ח ז"ל והכנה"ג ז"ל והם הרשב"א והסמ"ג והסמ"ק והתוס' והמרדכי והא"י והכלבו וכו' וגם את האחרונים רש"ל והט"ז והפ"ת והתב"ש והרשד"ם והרב לחם חמודות וכו' כלם לברכה, וסיים דינא הוי להחמיר וכו' ואפילו בהפמ"ר נכון להחמיר והוא עד כלות שכיבת העצם המחובר אל הגוף ועי' להרב באר היטב ז"ל שם.

ז' בסימן ג"ל ס"ח (כוונתו עמ"ש מור"ם ז"ל שם ויש אוסרין כל עוף או בהמה דצווארה מלוכלך בדם דחיישינן לנקיבת הושט ואין אנן בקיאנן). הנה הרב תורת הובח ז"ל בסימן ל"ח ס"ב כתב כבר מור"ם ז"ל סגר עלינו המדבר שאין אנן בקיאים וכו' והכי נקיטנן. וכ"כ הרב זרע אמת ז"ל בקצורי דינים כמור"ם ז"ל. אבל מהרשד"ם ז"ל פסק כמרן ז"ל ועי' מה שכתב מהר"ר הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ח' אות ד'.

ע"כ לשון המכתב

סימן כ"י

סעיף א' ניקב הוושט וכו'. אם נמצא בעור הצואר מקום נמשך לכאן ולכאן כאלו היתה לו חבורה בעור ואח"כ חזר ונתרפא אם חוששין לו שניקב הוושט ע"י או לא? ג"ל שיש להתיר מוס"ס ספק שמא אין זה כלל מחמת חבורה ואח"ל מחמת חבורה שמא לא ניקב הוושט.

סימן כ"ח

סעיף ב' על כסוי דם בעפר. הפר"ח ז"ל כתב דהנכון שלא לומר בעפר וכנוסחת הרמב"ם ז"ל בפ"ד. והרשב"א ז"ל בתורת הבית דף כ"ב כתב דהא מרבינן כל מידי דמצמיח מן וכסהו אע"ג שאינו עפר ע"ש. ולענ"ד נראה ליישב דכיון

סימן כ"ט

שמונה מיני טרפות וסימנם, ובו סעיף אחד

א' שמונה מיני טרפות הן וסימנם ד"ן חנ"ק נפ"ש. זרוסה, נקובה, חסירה, נטולה, קרועה, נפולה, פסוקה, שבורה.

באר משה

חסרה

תחת סוג זה יש כ"ג טרפיות

א' חסרה המרה ונתבאר דינה בסימן מ"ב ס"ג. ב' חסרה הקיבה ונתבאר דינה בסימן ג' ס"ב. ג' חסר הכרס ונתבאר דינו שם בסימן ג' ד' חסר המסס ונתבאר דינו שם בסימן ג' ה' חסר בית הכסות ונתבאר דינו שם בסימן ג' ו' חסר אחד מהמעיים ונתבאר דינו שם בסימן ג' ז' חסרה בריאה ממנין האונות ונתבאר דינו בסימן ל"ה. ח' נתחלפו האונות ונתבאר הדין שם בסימן ל"ה. ט' נמצאת הריאה בלי חיתוך האונות ונתבאר הדין שם בסימן ל"ה. יו"ד חסר מקצת הריאה ונתבאר הדין בסימן ל"ו ס"ח. י"א יבש מקצת גוף הריאה ונתבאר הדין בסימן ל"ו ס"ג. י"ב צמקה הריאה מפחד אדם ונתבאר הדין שם בסימן ל"ו ס"ד. י"ג חסר הרגל או ניטל ונתבאר הדין בסימן ג"ה. י"ד חסרה הגולגולת כסלע ונתבאר הדין בסימן ל' ס"ב. ט"ו נמצאו שני מרות ונתבאר הדין בסימן מ"ב ס"ד. ט"ז נמצאו שני קיבות ונתבאר הדין בסימן ג' ס"ב. י"ז נמצאו שני כרסים ונתבאר דינם שם בסימן ג' ח"י נמצאו שני מססים ונתבאר דינם שם בסימן ג' י"ט נמצאו שני בתי כוסות ונתבאר דינם שם בסימן ג' י"ז נמצאו שני מעיים ונתבאר דינם שם בסימן ג' כ"א יתירות האונות מגבה ונתבאר דינם בסימן ל"ה. כ"ב נמצאת הריאה נפוחה ועומדת ונתבאר דינה בסימן ל"ו ס"ב. כ"ג היתה לה רגל יתירה ונתבאר דינה בסימן ג"ה ס"ד.

נטולה

תחת סוג זה יש שמונה טרפיות

א' ניטל צומת הגידים ומתבאר הדין בסימן ג"ה. ב' ניטל הכבד ונתבאר הדין בסימן מ"א. ג' ניטל לחי העליון ונתבאר הדין בסימן ל"ג ס"ב. ד' כוליא שלקתה ונתבאר דינה בסימן מ"ד ס"ב. ה' כוליא שהקמיטה ביותר ונתבאר הדין בסימן מ"ד ס"ה. ו' כוליא שנמצאת בה ליחה ונתבאר דינה שם בסימן מ"ד ס"ב. ז' כוליא שנמצאו בה מים עכורים אע"פ שאינם סרוחים ונתבאר דינה שם בסימן מ"ד. ח' כוליא שנמצאו בה מים סרוחים ונתבאר דינה שם בסימן מ"ד.

קרועה

תחת סוג זה יש שני טרפיות

א' נקרע רוב הבשר החופה את הכרס ונתבאר דינה בסימן מ"ח ס"ג. ב' נגלד העור שעליה ונתבאר בסימן ג"ט.

נפולה

תחת סוג זה יש שני טרפיות

א' נתרסקו האיברים מכת הנפילה ונתבאר הדין בסימן ג"ח. ב' נדלדלו הסימנים ונתבאר הדין בסימן ל"ג סעיף יו"ד.

גסרים א"א שלא יהיה בהם מעט מעפר הבית ואם שחט בה אין צריך לגוררו וכו' ע"ש. ולי נראה דעפר כל דהו מהני הלא כתב רש"י הטעם שיהיה הדם מכוסה ונכלל בעפר ועל ידי עפר כל דהו למטה לא יהיה כן וצ"ע.

סימן כ"ט

סעיף א' שמונה מיני טרפות וכו'. והם נחלקים לשבעים טרפיות כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק יו"ד מהלכות שחיטה ע"ש והם על דרך זה שאבאר בעזרת האל וישועתו.

זרוסה

תחת סוג זה יש רק אחת והיא הזרוסה ונתבאר דינה בש"ע לקמן סימן ג"ז. וטעם איסור זרוסה מפני שהארס שורף וסופה למות. כ"כ מרן ז"ל בכ"מ ע"ש.

נקובה

תחת סוג זה יש כ"ו טרפיות

א' ניקב קרום של מוח ונתבאר לקמן סימן ל"ח. ב' נתמסמס המוח עצמו ונתבאר דינו שם בסימן ל"ח. ג' ניקב תרביץ הוושט ונתבאר לקמן סימן ל"ג ס"ג. והא דלא חשיב ניקב הוושט עצמו משום דאין השחיטה מועלת לו והוא ליה נבילה מחיים כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ג הלכה י"ט. ד' נהפך הוושט במראהו ונתבאר דינו לקמן בסימן ל"ג סעיף ה' וסעיף ו'. ה' ניקב הלב לבית חללו ונתבאר דינו בסימן מ"ה. ו' ניקב קנה הלב ונתבאר דינו בסימן ל"ד סעיף יו"ד. ז' ניקבה המרה ונתבאר דינו בסימן מ"ב. ח' ניקב קנה הכבד ונתבאר דינו בסי' ל"ד ס' יו"ד. ט' ניקבה הקיבה ונתבאר דינו בסי' מ"ח. יו"ד ניקב הכרס ונתבאר דינו שם בסימן מ"ח. י"א ניקב המסס ונתבאר דינו שם בסימן מ"ח. י"ב ניקבו בית הכסות ונתבאר דינו שם בסימן מ"ח. י"ג ניקבו בני מעיה ונתבאר דינו בסימן מ"ח. י"ד יצאו מעיה לחוץ ונהפכו ונתבאר דינם שם בסימן מ"ו. ט"ו ניקב הטחול בעוביו ונתבאר דינו בסימן מ"ג. ט"ז ניקב הקנה למטה במקום שאינו ראוי לשחיטה ונתבאר דינו בסימן ל"ד סעיף יו"ד. ט"ח ניקבה הריאה ונתבאר דינו בסימן ל"ו. ח"י ניקב סמפון מסמפוני הריאה ונתבאר דינו שם בסימן ל"ו ס"ו. י"ט נאטם מקום מהריאה ונתבאר דינו שם בסעיף ט'. י"ז נימוק סמפון מסמפוני הריאה ונתבאר דינו שם בסימן ל"ד ס"ו. כ"א נמצאת ליחה סרוחה בריאה ונתבאר דינו בסימן ל"ז. כ"ב נמצאו בה מים סרוחים ונתבאר דינו שם בסימן ל"ז. כ"ג נמצאו בה מים עכורים אע"פ שלא הסריחו ונתבאר דינו שם בסימן ל"ז. כ"ד נתמסמסה הריאה ונתבאר דינה בסימן ל"ו ס"א. כ"ה נשתנו מראיה ונתבאר דינה בסימן ל"ח. כ"ו נסמכה אונה לאונה שלא כסדרן ונתבאר דינה בסימן ט"ל ס"ד.

פסוקה

תחת סוג זה יש שני טרפיות

א' נפסק חוט השדרה ונתבאר דינו בסימן ל"ב. ב' נמרח המוח של חוט השדרה ונתמסמס ונתבאר הדין שם בסימן ל"ב ס"ג.

שבורה

תחת סוג זה יש ששה טרפיות

א' נשתברו רוב צלעותיה ונתבאר הדין בסימן נ"ד. ב' נעקרו רוב צלעותיה ונתבאר הדין שם בסימן נ"ד. ג' נעקרה צלע אחת בחוליתה ונתבאר דינה שם בסימן נ"ד ס"ג. ד' נעקרה חוליה אחת ונתבאר דינה שם סימן נ"ד ס"ד. ה' נשמט הירך מעיקרו ונתבאר הדין בסימן נ"ה ס"ב. ו' נחבס רוב הגולגולת ונתרוצץ ונתבאר דינו בסימן ל'.

ועוד יש ששה אחרים שהרמב"ם ז"ל כתב

שהם ששה מיני נבלות והם:

א' ביטלה הירך וחללה עמה ונתבאר בסימן א"ה נכדו. הרמב"ם ז"ל כתבה בפ"ג מהלכות שחיטה הלכה י"ט. ב' נשברה המפרקת ורוב בשר עמה ונתבאר בסימן א"ה נכדו. הרמב"ם ז"ל כתבה שם בפ"ג מהלכות שחיטה הלכה י"ט וכתבה הטור ביו"ד סימן כ"ו, ועי' למרן ז"ל בסימן ש"ע שחשיב מי הוא החשוב כמת ואחת מהם זו. ג' נקרעה מגבה כדג ונתבאר בסימן (זה כתבה הרמב"ם ז"ל שם ועי' למרן ז"ל בסימן ש"ע שחשיב מי הוא החשוב כמת ואחת מהן זאת). ד' ניקב הוושט בשני עוריו ונתבאר בסימן זה כתבה הרמב"ם ז"ל שם דאם ניקב הוושט בכל שהוא במקום הראוי לשחיטה הרי זו נבילה מחיים והיינו בשני עוריו דאם ניקב בעור אחד מהם כתב שם הרמב"ם בסעיף כ' שהיא כשרה ונתבאר בש"ע סימן כ"ו. ה' גרגרת שנפסק רוב חללה ונתבאר בסימן (גם זה כתבה הרמב"ם ז"ל שם). ו' ניקבה הגרגרת כאיטר ונתבאר בסימן (גם זה כתב הרמב"ם ז"ל שם) והיינו דבששה עניינים אלו גם אם נשחטה כאלו לא נשחטה אלא היא כמתה ונתנבלה כי אין מועלת השחיטה להסיר ממנה איסור נבלה ולהיות כמו שחוטתה וטרפה רק בשאר שבעים טרפיות הנכללים בשמנה סוגים הנזכרים ועי' למרן

א' אמר המעתיק ראיתי לנכון להדפיס התקנה במילואה לזכות את הרבים בס"ד.

תקנה

תקנת הרבנים המובהקים היושבים על כסא המשפט והצדק הראב"י מקורש כמח"ר **רבי רחמים חדאד** זצוק"ל וזיע"א והרב המופלא סיני ועוקר הרים הדח"מ כמח"ר **רבי נסים סיסני הכהן** זצוק"ל וזיע"א והסכמת הרבנים המורים בעובי **תונס** יע"א על זה:

בהיות כי בכל עיר ועיר אשר שמענו את שמעם נוהגים השוחטים אשר טרם ירחשו שום עוף קטן וגדול מממששים בכל האיברים הנטרפים מחמת שבר לראות היש בהם שבר. גם און ששמעו כי הרב הגדול המקובל האלהי כמח"ר ר' **יצחק קאלאמארו** זצוק"ל וזיע"א עת עברו בשליחות מצוה בק"ק נאכס יע"א מר ניהו רבה גזר אומר כמ"ח והכריז ברבים על רזא דניא וקושטא

ז"ל בכ"מ פרק יו"ד מהלכות שחיטה אשר משם שאבתי מה שכתבתי לעיל וע"ע להשו"ג ז"ל מה שכתב בסימן זה. עוד יש בהמות או עופות האסורים משום סכנת נפשות הגם שאינם בכלל הטרפיות והם, אם אכלה סם שהורג את האדם או שנשכה נחש וכיוצא בזה ונתבאר בסימן ס' ס"ב וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק י"ט ומרן ז"ל בסימן ס' ע"ש.

כבר כתבתי לעיל ביאור לשבעים הטרפיות למחלקות וכתב הרמב"ם ז"ל שם אלו השבעים חוליים שאוסרים את הבהמה ואת החיה משום טריפה כבר נתבאר כל אחד מהם ומשפטיו וכל שאפשר מהם שיהיה בעוף באיברים המצוים לעוף ולבהמה דינו בבהמה ובעוף אחד הוא חוץ מטרפות שבכוליא ושבטחול ושבאונות הריאה מפני שהעוף אין לו היתור אונות כבהמה ואם ימצא אין לו מגין ידוע, וטחול העוף עגול כעיגב ואינו כטחול הבהמה, וטרפות שבכוליא ושבטחול לא מנו אותם כדי שיהיה כנגדן בעוף ולפיכך לא נתנו לכוליא שהקטינה שיעור בעוף וכן כל כיוצא בזה. ושתי טרפיות בעוף יתירים על הבהמה ואע"פ שיש לה אותם האברים ואלו הם, עוף שנשנתה מראה בגי מיעוי מחמת האור, ועוף המים שניקב עצם ראשו ע"ש.

אין להוסיף על הטרפיות אלו כלל שכל שאירע לבהמה או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמים הראשונים הסכימו עליהם בבתי דיני ישראל אפשר שתחיה ואפילו נודע לנו מדרכי הרפואה שאין סופה לחיות, וכן אלו שמנו ואמרו שהן טריפה אע"פ שנראה בדרכי הרפואה שבידינו שמקצתם אינם ממיתים ואפשר שתחיה אין לך אלא מה שאמרו חכמים שנאמר. על פי התורה אשר יורוד (הרמב"ם ז"ל שם).

ב' **בש"ע** שמונה מיני טרפיות הן וכו', והיינו שאם נמצא אחד מהם טרפה אך א"ץ לבדוק אחרי שום טרפות מן הסתם חוץ מן סירכות. הריאה דצריך לבדוק בבהמה וחיה אם יש בה סירכה. ומ"מ בהרבה מקומות יש איזה תקנות מחכמי ורבני העיר כפי מה שראו לתקן להציל את העם מהמכשולות. וכמו שיש לנו תקנה שלא יוכל שום שוחט לשחוט שום עוף עד אשר ימשמש בכל חלקי האברים הנטרפים מחמת שבר לדעת אם יש שבר והסכימו כן הבית דין הי"ו של פה וחכמי ורבני תונס גר"ו וכן נתפשט המנהג בין כל השוחטים ובסוף ספר עיני צדיק הדפסתי גוסס התקנה ע"ש (א).

קאי כי כמה פעמים פה העירה גריבה יע"א נשחטו עופות ואחרי כישולם נמצא בהם שבר, לכן אנו דחת"ל מסכימים בהסכמה נמורה שלא יוכל שום שוחט לשחוט שום עוף עד אשר ימשמש בכל חלקי האיברים הנטרפים מחמת שבר לדעת האם יש בהם שבר. ועובר דברינו הוא לבדו ענוני ישא. ומן שמיא מיהב יחבר ככל אשר ירשת עליו, גם מינו דחת"ל ענש יענש, ולמזכרת לשעה ולדורות למען כל אחד יחוש לעצמו ויעשה כמנהג נאכס יע"א ושאר הערים באנו על החתום ביום כ"ט לחודש תשרי שנת התרנ"ו לפרי"ג והכל קיים.

ע"ה רחמים חדאד ס"ט ע"ה נסים הכהן ס"ט

א"ה וזוהו זמן בראיתי שיש איזה שוחט מערער ע"ז הצעתי את הנלע"ד לקיים את כל הכתוב מפי הרבנים עליונים למעלה יושבי כסאות למשפט זצוק"ל וזיע"א לפני הרבנים המובהקים שמורים לכל בני ישראל בעובי תונס יע"א והיתה תשוכתם אלי לקיים תקנה זו ויד המערער בזה על התחלונה ואין כאן מקום להאריך כעת. ע"ה **משה הכהן** ס"ט.

סימן ל'

דין מכה בעצם הגלגולת, ובו ב' סעיפים

א' בהמה או חיה שנתרוצץ רוב עצם גולגלתה בין ברוב גבהה בין ברוב היקפה טריפה אע"פ שהקרום קיים.

ב' נפחתה וחסר ממנה כסלע טריפה ואם ניקבה נקבים שיש בהם חסרון אם בין כלם כסלע שהוא שליש טפח טריפה. הגה, אבל פחות מזה יש להכשיר אפילו בזמן הזה ולא חיישינן בבהמה לנקיבת קרום של מוח. ובעוף המים כגון אווזא (ובר אווזא) אפילו לא ניקב העצם אלא כל שהוא טריפה, ועוף היבשה שנשכתה חולדה בשיניה בראשה או שנגפה בעץ או באבן מניח אצבעו בצד הנקב ונועץ אצבעו שם או מכניס ידו לתוך פיה ודוחק שם אם לא בצבץ המוח ולא יצא מהנקב בידוע שלא ניקב קרום של מוח וכשרה ואם יצא טריפה. הגה, ואנו אין בקיאים בבדיקת הטרפיות ולכן יש להטריף אם ניקב עצם הגולגולת בכל שהוא בעוף אפילו דיבשה.

באר משה

אור"ה וע' בכנה"ג אות י"ב ודלא כהתב"ש וכו' ע"ש. וכדעת מר זקני הרה"ג המחבר צוק"ל ורק שחשש לסברת התב"ש כתב דלכתחילה יבדוק. וע' להרב תנבות שדי ז"ל שהביא דברי השב"א ז"ל ע"ש).

ג' דלא חיישינן בבהמה לנקיבת קרום של מוח. ע' להרב עיני הכהן ז"ל בס"י ב' אות ח' שכתב משם התב"ש דמ"מ בבהמה בעי בדיקה אם ניקב הקרום ואם לא בדק הוי ספק טרפה ע"ש. ודבריו ז"ל באו סתומים דמשמע שצריך בדיקה כדברי מרן ז"ל בס"ב דמניח אצבעו בצד הנקב וכו' אם לא בצבץ וכו', וכן כתב הוא ז"ל שם באות י' וכתב בהגה ואנו אין בקיאים בבדיקת הטרפיות ולכן יש להטריף וכו' אבל בבהמה בקיאים כמ"ש וכו' ע"ש. ולאחר המח"ר אין זה נראה לענ"ד להדבר מבואר בהתב"ש ז"ל גופיה אות ר' דלאו אנדיקת הכנסת אצבע קאי דבזה אין אנו בקיאים לא בעוף ולא בבהמה אלא דקאי על בדיקת חוש הראות לראות בחוש העין לעיין היטב במראה אם ניקבה וסיים דלא כתב מור"ם דלא חיישינן רק אחרי בדיקת הראית היטב ע"ש. ואדרבא לענ"ד יותר קשה בדיקה זו בבהמה מבדיקתה בעוף, גם לשון מור"ם שכתב ואנו אין בקיאים בבדיקת הטרפיות משמע דכל בדיקה הצריכה בין בעוף בין בבהמה אין אנו בקיאים. ונראה דהרב עיני הכהן קיצר במקום שיש להאריך ולבאר בין באות ח' בין באות יו"ד ויש לכרין דבריו עם דברי התב"ש בתיקון לשון וכאמור.

עוד כתב הרב עיני הכהן ז"ל שם בסיום דברי התב"ש שמצריך בדיקה בבהמה וכאמור ז"ל, ואם לא בדק הוי ספק טרפה ע"ש. וכן הוא בהתב"ש וז"ל, ונ"ל דאי לא עביד הכי הו"ל ספק וטריפה ע"ש. והיינו אם לא בדק את הבהמה בבדיקת חוש הראות שלא ניקבה וכאמור באות הקודם. אמנם נראה לענ"ד (עד כאן מצאנו)

ד' ועוף היבשה שנשכתה חולדה וכו' מגיה אצבעו בצד הנקב וכו' וכתב בהגה ואנו אין בקיאים וכו'. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל אות י"א וכיון שמתורת ספק נגעו בה אם בא לפנינו עוף הנגע בראשה ונאבדה הראש כשרה מס"ס ספק אם הגיע נגע זה על העצם או לא ואת"ל הגיע עד העצם וניקב העצם שמא לא ניקב הקרום וכו' ע"ש. ולפ"ז נ"ל בתרגומים שמכים זה את זה בחרטומיהם וקורעים העור ויוצא

ועוד יש תקנה פה מהבית דין הי"ו שלא יאמרו השוחטים כבש זה כשר רק אחרי שבוקעים את הראש לראות אם יש מים במוח וזה מוטל רק על הטבחים וכיוצא המוכרים לרבים מהקהל אך אם אדם פרטי שוחט כבש או שנים לעצמו או לחלקו עם חביריו לא איכפת כי אין מזה תקלה כל כך לרבים וערובים הבאים ע"י התערובת. ונוסח התקנה כתובה אצלי בכתב יד.

סימן ל'

סעיף ב' בהגה אבל פחות מזה יש להכשיר וכו'. כוונתו נראה דא"ץ בדיקה בבהמה דל"ח לנקיבת קרום של מוח וכן מבואר בדבריו בד"מ ע"ש. והרב עיני הכהן באות ס' הביא ע"ז דברי התב"ש דמ"מ בעי בדיקה אם ניקב הקרום ואם לא בדק הוי ספק טריפה ע"ש. וע"ש בהתב"ש דהבדיקה שהצריך היא בדיקת ראות עין אם ניקבה והעת"כ קיצר בלשונו הנו' ובאות יו"ד ע"ש. ולדינא כתבתי בזולת זה דמשמעות דברי מור"ם וזולתו דאין צריך לבדוק גם למראית העין וכתבתי על זה למחר"ם שתרוג ז"ל והסכים אתי בתשובתו ונדפסה בספרו ישיב משה ח"א סימן קכ"ח וכמ"ש בשב"א סימן ל' אות ג' ע"ש.

ב' אבל פחות מזה יש להכשיר אפילו בזה"ז וכו'. ואע"ג דלקמן בעוף כתב שאין אנו בקיאים מ"מ בבהמה דא"ץ בדיקה א"כ ממילא גם בזה"ז שרי בבהמה וכן מבואר בד"מ ע"ש. וע' להרב עיני הכהן ז"ל בסימן ב' סוף ס"ט שכתב בשם התב"ש דמצריך בדיקה ושם לא בדק טריפה ע"ש. ולענ"ד נראה דדברי מור"ם בד"מ ובש"ע מכריעים כמו שכתבתי להתיר, ועוד דהדבר מוכרע ממקומו דאי איתא דאם לא בדקה טרפה א"כ בזה"ז שאין אנו בקיאים ראוי להטריף ואין שום סברא כלל לומר שיהיו בקיאים רק בבהמה אבל בעוף אינם בקיאים, חדא דאין סברא וטעם לזה. ועוד דאין לשון מור"ם והפוסקים אשר שאב מהם מור"ם ז"ל מורים כן (ע' להכה"ח ז"ל אות כ"ד) מיהו לכתחילה יש לבדוק דאולי נקובה כיון דלהתב"ש גם בדיעבד אם לא בדק אסורה. זהו הנראה לענ"ד כעת וצ"ע עוד בפוסקים. (א"ה נכדו. ע' להרב שבת אחים ז"ל אות ג' שכתב ואפילו בדיקה אין צריך כל שלא ראינו ריעותא בקרום כן משמע לשון הד"מ בשם

סימן ל"א

דיני נקיבת המוח וקרומיו

א' המוח יש לו שני קרומים זה על זה ניקב התחתון נקב מפולש טריפה אבל אם ניקב העליון לבדו כשרה. הגה, ויש מטריפין גם כן בניקב העליון לבד והכי נהוג אם לא במקום הפסד מרובה.

באר משה

מוציא טפה אחרת כמה פעמים וגסתפק אם זה מתחילת בריאתו, כתבתי בזולת זה (ע' שואל ונשאל הגו' סימן ג') דיש פנים להתיר מס"ס ספק שמא מתחילת בריאתו וספק שמא לא ניקב קרום המוח וציינתי להמחבר ולתורב עיני הכהן סימן ב' אות ט"ז ולהתה"ז סימן ל"ז אות ו' ולהו"א סימן ל' אות ד' ולהש"ד סק"א ואין כאן מקום להאריך.

סימן ל"א

סעיף א' אבל אם ניקב העליון לבדו כשרה הגה ויש מטריפין ג"כ בניקב העליון לבד וכו'. כתב הרב מחזיק ברכה ז"ל להעיר על מה שצוין שכתב הלכות גדולות וטוב להתמיר כדברי רבינו תם וכו' ע"ש שהוא טעות סופר דבה"ג קדם לר"ת יותר משלש מאות שנה וכו' ע"ש. ועי' להרב ערך השלחן ז"ל שהכריח מהבה"ג עצמו ומסיק דכל הפוסקים שזכר ובכללם הבה"ג מתירים ושר"ת יש לו הלכות גדולות ע"ש ואין כאן מקום להאריך. (א"ה נכדו. וכן מבואר בתוס' בחולין דף מ"ו ע"ב בד"ה לא שנא שכתבו וכן משמע מתוך הלכות טרפות דרבינו גרשום ובה"ג של רבינו תם ובקונטרס פירש לא שנא וכשרה כדלקמן וכן פסק בה"ג וכו' ע"ש. הרי מבואר בדברי התוס' דרבינו תם היה לו הלכות גדולות ורש"י הביא מבה"ג היפך דבריו). [ע' באות שאח"ז. ודע כי דיבור זה גמצא כתוב בצדי ספר המחבר הגו' ז"ל ונעתק אחרי שהספר מוכן להדפסה והרב המגיה ג"י כשבירר אותו לא היה לפניו מה שכתוב באות ב'. מא"ח].

ב' בהגה ויש מטריפין ג"כ בניקב העליון לבד וכו'. איזה פוסקים החמירו לחוש לסברת הלכות גדולות ועי' להרב ערך השלחן ז"ל אות א' שכתב דה"ג הגו' אינו רק של ר"ת והביא מהתוס' בחולין דף מ"ו בד"ה אלא שכתבו בה"ג של ר"ת ע"ש. ועדיפא מהא היה לו ז"ל לומר דהתוס' שם זכרו ג"כ לבה"ג הידוע וזוהו מוכח דשנים הם. וכנראה שהוא ז"ל סמך על המעין שם וע"ע שם בד"ה אוכמי שזכרו ג"כ הלכות גדולות של ר"ת. (א"ה נכדו. לכאורה נראה שיש להקל גם בהפסד מועט כדברי מרן ז"ל כיון שכן דעת הרי"ף וכתב הר"ן שכן דעת הרמב"ם בפ"ו מה"ש והר"ן הרשב"א וכמ"ש בבאה"ג ע"ש. ואפילו לדעת הגה לדינא שרי וכמ"ש בהקדמתו לספר תורת חטאת דבמקום דמקיל בהפסד היינו כשהכרעתו לדינא שרי וכו' ע"ש. אך נראה דכיון דמהרש"ל בפא"ט סימן י"א והב"ח אוסרים אפילו במקום הפסד והב"ד הט"ז והש"ך וכמ"ש הרב כף החיים ז"ל אות ג' והרב שבת אחים ז"ל א"כ יש לחוש להם בהפסד מועט וכהכרעת האחרונים ז"ל).

ג' בהגה ויש מטריפין ג"כ בניקב העליון לבד והכי נהוג אם לא במקום הפסד מרובה. ולדינא כתב החיד"א ז"ל

דם יש להתיר מס"ס ספק שמא לא נגע בעצם ואת"ל נגע שמא לא ניקב המוח. וכל זה מחייב לענין הביצים אך אם נשחט יש לבדוק ולא אמרינן שמא לא נגע וליחזי היכי הוה. כנלע"ד. [ע' לקמן אות ו'].

ה' בהגה ואנן אין בקיאי בבדיקת הטריפות וכו'. הגם שאנחנו בני ספרד בתריה דמרן גירינן תמיד מ"מ בדבר זה שתלוי בבקאות ואין לגו מסורת מרב מפי רב איך לבדוק צריכים גם אנחנו להטריף כדעת מור"ם ז"ל דגם מרן ז"ל מודה דאם נאבדה בלתי בדיקה או מי שאינו בקי בזה אין להכשיר, ולא כתב מרן בדיקה זו רק לבקאים וליודעים ולא מסתבר לומר דפליגי בזה מרן ומור"ם דמרן ס"ל דגם אנחנו בקאים ויודעים, ומור"ם ז"ל ס"ל דאין אנו בקאים דזה הוי פלוגתא במציאות דניחוי אנן אם צריך לזה בקיאות. (א"ה נכדו. מרן ומור"ם ז"ל היו בזמן אחד כידוע וא"כ מסתברא לומר דמרן ז"ל כתב על הספרדים שהיו בקאים בזה ומור"ם כתב על האשכנזים שאינם בקאים בזה ולכן כתב מור"ם ז"ל ואנן לא בקיאנן וכו'. ועכ"פ בדאי דאנן בזה"ז לא בקיאנן כיון דלא קבלנו זה מרב מפי רב וכאמור). ועוד דגם אם נאמר דמרן ז"ל כן דעתו מ"מ נראה דמרן לא יתיר רק אם הוא מוסמך אותו שוחט או אותו רב ממי שקדמו וידע איך לעשות בבקאות הראויה, אך לדידן שאין בידינו ידיעה מהקדמונים איך ובמה איך נוכל להתיר על פי בדיקתנו ושמא באמת אין ידיעתנו מכרעת. ואין לומר דהרי הבדיקה היא מבוארת בפוסקים, דא"כ גם מור"ם ז"ל לא היה כותב ואנן אין בקיאי בבדיקה, דלמה לא יהיה בזמנו אנשים בקאים על פי הידיעה מהפוסקים ולמה רק הם אינם בקאים. ולא יתכן שלימדנו וידיעתנו יותר ראויים מעיונם והבנתם דודאי הם נעלים בכמה וכמה מדרגות על דורותינו אלה. וכן נראה מדברי הפר"ח ס"ק ט' והפר"ת סק"א והשו"ג ס"ק י"א והתה"ז סימן ל"ז אות ב' וסיים והכי נקיטנן והרב עיני הכהן סימן ב' אות י"ד והו"א בטרפיות סימן ז' ובהש"א אות א' ה'. ועוד דכיון שאין אנו בקאים הו"ל צריכה בדיקה ולא בדק דמטריפים גם בהפסד ושכן נראה מסתמיות דברי הפוסקים ע"ש.

ו' תרגומים ותרגומים שמתאבקים עד שפך דם ולפעמים מתנפח ולפעמים מתרפאים ונשאר אותו עור מרוט מהנוצה לפעמים שוה עם שאר העור ולפעמים שפל ועמוק, כתבתי בזולת זה (ע' שואל ונשאל ח"ו סימן ב' וסימן מ"ג) דנראה מדברי האחרונים דצריך לבדוק אם העצם שלם או יש בו נקב. ומ"מ נראה דאם העור שוה לשאר העוף אין חוששין לבדוקו, וצ"י בזה עוד.

ואם כשבא לבדוק אחרי העצם וכגו"ל ראה שיש כמין נקב דק מאד כחוד המחט הדק ומוציא טפת דם וכשמקנחו

הוא להתיר גם בהפסד מועט כדעת מרן וכן נראה דעת השו"ג ז"ל סק"ד אך כיון דרבני האחרונים הפר"ח ודעמיה החמירו בהפסד מועט יותר טוב להחמיר, ומ"מ המיקל גם בהפסד מועט וסומך על שלשת עמודי ההוראה הנ"ל נראה דאין מוניהין אותו והכל לפי הענין וצ"י בזה עוד לעת הפנאי בעה"ו. ומ"מ בהפסד מרובה אין להחמיר וכאמור וכ"ש מי שהוא ממונה להורות לרבים וכ"ש שיש מזה גם הפסד לעניים וכיוצא ממכס הבשר שמשלמים לעניים.

ועתה ראיתי להרב ערך השלחן ז"ל שכתב בסוף אות א' דדעת כל הפוסקים שכתבתי ומכללם הבה"ג דקרמא עילאה לחד לא מטריף ומבואר שם דמה שכתבו איזה פוסקים בשם הבה"ג להטריף אינו בה"ג הראשון אלא בה"ג דר"ת שיש לו חיבור הנקרא כן ע"ש שציין להרדב"ו סימן ק"ט שפסק כן. וא"כ כל יסודם של המחמירים והחוששים מצד דברי הבה"ג קבלה הם נדחה או מסופק מיהא. ובכן דעתי הקצרה להתיר גם בהפסד מועט כדעת כל שלשת עמודי ההוראה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ומרן ז"ל שקבלנו הוראותיו בכל ערי ספרד כידוע.

(ד) **בהגה** ויש מטריפין ג"כ בניקב העליון לבד וכו'. ולדידן דבתריה דמרן ז"ל גיריין יש להתיר בבהמה וכמ"ש השו"ג סק"ד ומבואר מדבריו דגם בהפסד מועט מתירים דאלו בהפסד מרובה גם מור"ם ז"ל מתיר. וכן נראה לענ"ד להכריע דמאחר דמור"ם ז"ל עצמו מתיר בהפסד מרובה א"כ דעתו נוטה כדעת המתירים (וכמ"ש בספרו תורת חטאת בהקדמה דבמקום דמתיר בהפמ"ר היינו משום דלדעתו דלדינא יש להתיר ע"ש). וכן נראה מדברי השו"ג דגם רבני אשכנז רק קצת מהם נמשכו אחרי דברי מור"ם וכן מרן ז"ל בב"י כתב דחומרא יתירה היא ע"ש. וא"כ לדידן דבתריה דמרן ז"ל גיריין גם במה שחולקים עליו מצד דינא כ"ש שאין לחוש לחומרות יתירות. ואין לחוש דאולי נהגו כמור"ם חדא דכבר הורו המורים חכמי ורבני עוב"י תונס בדרך כלל דמן הסתם יש להורות כדעת מרן ז"ל עד שיתברר שהמנהג הוא להפך. ועוד דהו"ל מיהא ספק במנהג וספק במנהג מוקמינן ליה אדינא כדעת מרן דקבלנו הוראותיו, ועוד דדבר דלא שכיח הוא ולא שייך ביה מנהג (כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות שחיטה) וכמו שהעיר השו"ג ז"ל בסק"א על דברי מור"ם ע"ש, וכן באמת גם פה עירנו אי גרבה אינו שכיח דבר זה. ודברי מור"ם ז"ל יש לפרש דכוונתו דהכי נהוג ר"ל שהרבנים כך הורו להם להנהיג ולא שיש להם בזה מנהג. וכן יש לדקדק ממה שלא כתב וכן המנהג. וכן ראיתי להמחבר"ר ז"ל בסק"ג בשם הרב אורח מישור ז"ל סימן נ"ב וזוהי העיר הרב הנז' על השו"ג. אך לדינא סיים דיש להחמיר אם לא במקום הפמ"ר כמ"ש מור"ם ושכן הסכים הפר"ח והתב"ש ע"ש.

וראיתי להתה"ז ז"ל שכתב בשם הפר"ח והפר"ת והב"ח לאסור ומדבריו ז"ל נראה דאוסר גם בהפמ"ר ע"ש. ולאחר המחזיר לא זכר דהפר"ח מתיר בהפמ"ר וכ"ד מור"ם וכן דעת החיד"א ז"ל וא"כ מסתיין לאסור בהפסד מועט ולא להחמיר גם בהפמ"ר וכן דעתי נוטה להתיר בפשיטות בהפמ"ר אך בהפסד מועט הגם שיש פנים להתיר וכדעת מרן ז"ל ודעמיה וכמש"ל, מ"מ כיון שיש אוסרים גם בהפמ"ר ג"ל כעת להחמיר בהפסד מועט ועוד אשובה אשנה פרק זה בלא נדר. וע' להרב עיני הכהן ז"ל בסימן ג' אות א' דנראה ג"כ

במחזיק ברכה דיש להחמיר אם לא במקום הפמ"ר כמ"ש מור"ם וכן הסכים הפר"ח והתב"ש ז"ל ע"ש. ויש לשאול הלא אנו בתריה דמרן גיריין ומרן ז"ל פסק כדעת המתירים והשמיט לגמרי דעת האוסרים. (א"ה נכדו. מדבריו משמע דדעתו נוטה להתיר לגמרי בניקב העליון לבדו כדברי מרן ז"ל וכנראה דהפר"ח והחיד"א ז"ל חששו לדעת בה"ג שדבריו דברי קבלה ולכן החמירו בהפסד מועט, אך ע"י להרב ערך השלחן ז"ל שכתב דבה"ג היינו דר"ת וכתב דדעת הרי"ף והרמב"ם והרבה פוסקים להתיר בניקב קרמא עילאה לבדו ע"ש. וא"כ שפיר תמה מר זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל דכיון דדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש מקיל יותר דס"ל דאין לאסור רק בניקבו שניהם והו"ל דעת שלשת עמודי ההוראה להתיר וכן דעת בה"ג ורוב הפוסקים להתיר כמ"ש העה"ש ז"ל עש"ב ומרן ז"ל בשת"ט השמיט לגמרי דעת המחמירים למה נחוש להמחמירים).

והנה בענין הפסד מרובה יש להסתפק לגבי הקונים אם יש זולתה ויש הפרש ביניהם אם באיכות הבשר אם במחיר אי שפיר דמי לקנות ממה שירצה. וכן אם כבר קנה ובישל אי חשיב לגבי הקונה הפסד מרובה וא"ץ להחזיר. גם יש להסתפק אם הוא ערב שבת קדש ומה שמצוי עתה בשר מבהמה שהותרה בהפמ"ר אם צריך להמתין או לטרוח אחרי זולתה.

גם יש להסתפק כשמרן ז"ל מתיר ומור"ם ז"ל חולק או דמרן כתב סתם ואח"כ וי"א או כתב וי"א דנקיטנן דדעת מרן כסתם וג"כ דעתו כיש בתרא, אם מתירים בכל הני גם בלתי הפסד מרובה אבל בהפסד מועט חיישינן להמחמירים. וכן אם יש חילוק בזה בין לעצמו בין לאחרים.

וכן יש להסתפק אם רוב רבני האחרונים מתירים ויש אוסרים אם מתירים גם בהפסד מועט. וכן אם הם מערכה לקראת מערכה אם סומכין על המתירים בהפסד מרובה. וכן אם יש הכרעת עמודי ההוראה או רובם אם מתירים גם בלתי הפמ"ר. וכן לענין הכרעת הפר"ח, והחיד"א, והעה"ש, והאב"ץ ז"ל אם מתירים גם בהפסד מועט.

וכן יש להסתפק אם ערב שבת חשיב כהפמ"ר, וכן שעת הדחק דמי להפמ"ר. ובעת הפנאי אברר בעה"ו.

(ג) **בהגה** ויש מטריפים ג"כ בניקב העליון לבד וכו'. ולדידן דבתריה דמרן גיריין הוא ז"ל בשלחנא תתיר להדיא ובב"י כתב על דברי הא"ז שכתב שטוב להחמיר דחומרא יתירה היא וגם מבואר שם בב"י דלהרי"ף והרמב"ם והרא"ש אין לחוש בניקב העליון בלבד, וגם מור"ם עצמו מתיר בהפסד מרובה דמשמע מזה דמדינא שרי דאי לאו הכי הו"ל לאסור גם בהפמ"ר (וכמ"ש הוא ז"ל עצמו בהקדמתו לתורת חטאת דכל מקום שמקיל בהפמ"ר משום דלדינא שרי ע"ש) א"כ אנו דבתריה דמרן גיריין יש להתיר בניקב העליון לבדו גם בהפסד מועט וכאמור.

אבל הפר"ח בסק"א כתב דהעיקר כהגה להקל רק בהפסד מרובה וכ"כ המחבר"ר סק"ג וכ"ג דעת הרב עיני הכהן ז"ל סימן ג' אות א'. וע' להפר"ת בסק"א דדעתו למעשה דאין להקל אפילו בהפמ"ר ושכן ראוי להורות. וכן נראה דעת התה"ז סימן ס"ט אות א'. אלא דמה שהשוה דעת הפר"ח עם הפר"ת ורש"ל והב"ח לאחר המחזיר אינו דהפר"ח מתיר מיהא בהפמ"ר כיעו"ש. ולולי שאיני כדאי נראה לענ"ד דהעיקר

ב) המוח עצמו שנרקב מעט ממנו או נתמעך והקרום קיים כשרה, ואם נשפך כמים או כדונג טרפה. ואם נמצאו מים בתוך הקרום ונחסר מהמוח כשיעור המים אם המוח מקיף סביב שלא היו מגולים כלל אפילו לקרום כשרה ואם לאו טריפה והוא הדין אם היו המים מונחים בתוך שלחופית (פי' כעין כיס) קטנה שאם היה המוח מקיפה שלא היתה מגולה אפילו לקרום כשרה ואם לאו טריפה. הגה, וכן אם השלחופית מונחת בין הקרום והגולגולת טריפה. היה ספק אם היה מכוסה במוח או לא טריפה. על כן יש לזהר כשפותחין את הראש שיפתחו בדרך שיוכל לראות אם המוח מקיף אם ימצאו שם מים או לא, ומכל מקום אין צריך לבדוק אחר זה דסמכין ארובא ויכול להשליך הראש או למכרו לאינו יהודי בלא פתיחה.

באר משה

לעשות בדרך זו ומצאו אחד מהם שהשדרה יש בה מים והטריפו אותו והתירו השאר וכמ"ש הב"ח ז"ל. וכנראה דאח"כ בירר דכך הוא המנהג או שבירר דהכי ק"ל להלכה. [ע' שואל ונשאל ח"ג סימן רפ"ז, מא"ח].

ב) ואם נמצאו מים בתוך הקרום וכו', ואם נמצא מים במוח וספק אם היו מגולים לקרום אם אין ניכר שום חסרון במוח כשרה. כן כתב הרב ישיב משה גר"ח סימן פ' וע' להרב שבת אחים ז"ל אות ו' שהביא דברי מור"ם בהגה שאם נמצא מים במוח וספק אם היו מגולים טרפה. נראה שכן דעתו וכ"כ בישיב משה שם ע"ש. אך בסימן צ"ח כתב דהפר"ח מתיר ודלא כההגה והביאו הרב זבז אלהים ס"ק יר"ד ע"ש. ואולי דלא הדר ביה רק להשיעור דעת הפר"ח וכדי לאפשרי בהיתר בנדון אך לדינא דעתו להטריף. ושור' דהפר"ח סימן כ"ט דעתו לאסור ולא כמ"ש השב"א והי"מ הנו' משמו וע' להי"מ סימן ס"א וסימן ס"ו ואין כאן מקום להאריך.

ואם נבקע הראש שלא בפנינו והמוח חלוק וכשנותנים השלחופית אנו רואים שהמוח מקיף אין לחוש לבדיקה אחרת ואם יש שלחופית ובה מים והם מגולים ואין חסרון במוח הט"ז אוסר והסכמת האחרונים להתיר. כן כתב הרב ישיב משה ז"ל בסימן צ"ח.

ג) והוא הדין אם היו המים מונחים בתוך שלחופית וכו'. יש לנו לדעת אם יש שלחופית ואין המוח מקיפה אי בכה"ג הוי ודאי שנחסר מהמוח או משלחופית, או דילמא דיתכן שלא נחסר מהמוח. והנראה כעת מצד הסברא דהשלחופית היא גבראת מאיזה ליחה והולכת וגדלה מצד הליחה ויתכן שאין כאן חסרון מהמוח כלל כמו מים בלא שלחופית אלא דאין זה דבר ברור אצלי ויש לחפש בפוסקים לעת הפנאי בעה"ו.

ד) בהגה היה ספק אם היה מכוסה במוח או לא טרפה. נראה לענ"ד דדוקא בספק שקול אבל אם הדעת נוטה כמעט קרוב לודאי מצד המציאות שהיו המים או השלחופית מכוסים אין להטריף שהרי כתב הפת"ת בס"ק ד' בשם הרב קהלת יעקב ז"ל סימן ג' להתיר בספק מגולית ע"ש. וא"כ הגם דיש לאסור כדעת מור"ם ז"ל וכמו שכן נראה דעת האחרונים ע' להרב עיני הכהן והשב"א ז"ל, מ"מ כל דהדעת נוטה מהמציאות דעל הרוב וכמעט קרוב לודאי דהיו מכוסים הגם דיש צד ספק מועט אין לאסור וסמכין מיהא בכה"ג על הרב הנו' להתיר. וע' להרב ישיב משה ז"ל בסימן צ"ח דמתיר בדומה לזה ע"ש.

ה) שם היה ספק אם היה מכוסה וכו'. ע' להרב פתחי תשובה ז"ל סק"ד דיש להתיר מס"ס ספק אם הלכה כהמתירים בעיקרא

דעתו להתיר בהפמ"ר (וכ"כ השב"א ז"ל וכתב שכ"ה העה"ש והפר"ח והתב"ש המחב"ר ז"ל ע"ש. וכ"כ הרב תנבות שדי ז"ל וציין למוה"ר אבני צדק ז"ל שג"כ דעתו כן ע"ש). **ה) במקום שמתירים בהפמ"ר מעולם לא חילקנו ולא שמענו ולא ראינו שחילקו הרבנים המורים שלא להתיר לטבח למוכרו ולולתו ולצוותו לאוכלו רק הוא, הלכה רווחת היא להתיר לו גם אם רוצה למוכרו ולולת. וע' להרב פתחי תשובה ז"ל בסוף סק"ב שכן נראה דעתו ז"ל. ובפרט לדידן פה אי גרבה יע"א שיש מכס על הבשר הנמכר ובכנס לקופת העניים שאם לא ימכור אותו ולולת יפסידו העניים המכס. ותו דמה שאנו מתירים בהפסד מרובה אינו אלא מה שבאמת לדינא מותר ולא דמפני ההפסד מרובה באנו להקל עליו כדעת המקילים גם לדינא הוא כדעת האוסרים. וגם כן מעולם לא הוזהרו הטבחים להודיע לקונים שזה הותר רק בהפסד מרובה, וכן לא הודיעו מעולם לקונים על זה. והטעם נראה לי כדכתיבנא דאין אנחנו מתירים רק מה שמותר בלא"ה מדינא ואין כאן מקום להאריך כעת.**

סעיף ב' המוח עצמו וכו' ואם נשפך כמים או כדונג טרפה. מציאתי בכתב יד כנראה למהרד"ך זצ"ל אחד מתלמידי כמה"ר רבי צמח הכהן זצ"ל שכתב וז"ל, שמעתי שאירע מעשה ששחטו עשר בהמות ונמצאו כשרים ונתערבו יחד ואח"כ מצאו מוח של ראש אחד מהם שהיה כמים ולא נודע אותו הראש של איזה בהמה שייך, אם יארע ענין כזה רואין חוט השדרה של הבהמה ומי שמוחו כמים גם חוט שדרתו תהיה כמים ובדקו ומצאו אחד מהם שדרתו כמים וידעו ביחוד שאותה הראש שנמצא במוחו מים היא שלו והטריפתו והכשירו האחרון עכ"ל. וע' להב"ח ז"ל בסימן ק"א שכתב שקבל כן מחכם אחד שקבל מפי חכמים אבל הט"ז ז"ל כתב שאין כדאי בזה להתיר האחרון ע"ש. וכ"כ הפר"ח דיש להתיישב בקבלה זו למעשה. ובכן מקום אתי להסתפק אם נוכל לסמוך על זה בעירנו אי גרבה ואם נהגו הו"ל כמנהג ויש לזה יסוד מהפוסקים, או דכיון דהט"ז והפר"ח סוברים דאין לסמוך ע"ז לא סמכין. (א"ה נכדו. ואני שמעתי דפעם אחת קרה כזה בעירנו אי גרבה והיו איזה דייגים שרצו לזרוק אחד מהם ולהכשיר השאר אך מר זקני הרב המחבר זצוק"ל אמר להם

1. אמר המעתיק. לאחר המחיר ממוה"ר הגאון המחבר זצ"ל לא הבנתי וכי אם יקח הטבח הבהמה ההיא לעצמו לא ישלם עליה מכס? והרי המכס מוטל על כל בהמה שנשחטה ויצאה כשרה אפילו של אדם פרטי, ויש לברר. ושאלתי למר דודי הרה"ג מוהר"צ זצ"ל שהיה אחד מועד הקהלה בעירנו אי גרבה יע"א ואמר לי, כך היו עושים אם הבהמה ששחט תהיה אסורה על אחרים רק לעצמו פטור ממס כי הוא הפסד בשבילו. מא"ת.

(א) אם נמצא תולעת בקרום המוח והמוח קיים ואין בקרום התחתון רושם ולא קורט דם כשרה, ויש מי שאומר שאין אנו בקיאים בבדיקה וטריפה (והכי נהוג) אבל אם נמצא חוץ לקדרה כגון בחוטם כשירה דתלינן שלא הגיע למוח מעולם. (ב) עצם שהמוח מונח בתוכו יש בו חלל גדול כמו קדרה ויש על פיה כלפי הצואר כמו שני פולין וכל מה שיש מהמוח בתוך הקדרה עד הפולין והפולין בכלל נידון כמוח ונקיבתו במשהו ומשם ואילך נידון כחוט השדרה.

באר משה

בבהמת ישראל. גם גראה מדבריהם שם מהדבר ברור אצלם שכן דעת הרי"ף והרמב"ם.

(ומעתה י"ל דהגם דהפרי"ח כתב לדחות זה וכאמור אפשר דאם ראה התשובה הנז' והוכחותיהם הנה הדר ביה ועוד י"ל דגם אם נימא דאין הוכחה מהרי"ף והרמב"ם מ"מ הלא הרב אהלי יעקב ז"ל הוכיח שכן דעת רש"י ולפי דעת הרב קהלת יעקב שכן דעת הראב"ד ז"ל וכעת לא ראינו פלוגתא עליהם בזה וא"כ גראה לענ"ד דאם יסכימו אתי הרבנים המורים הי"ד יש להתיר בהפמ"ר בספק מגולים ועוד אשובה אשנה פרק זה בעה"ז.

(ו) בהגלה ומ"מ אין צריך לבדוק אחר זה דסמכין ארובא וכו'. ע"י להט"ז הפרי"ח ז"ל שכתבו דאם ראו ריעותא שבחייה היה ראשה מתנועע צריך לבדוק ואם לא בדק טריפה ע"ש. וע' להרב ישיב משה ז"ל ח"ב סימן י"א שכתב דלא אסר הרב זרע אמת ז"ל רק אם ראינו מנענע ראשו אבל בסתם אין לחוש ע"ש. ולא ציין ש"כ"ב הב"ח והט"ז והפרי"ח והאחרונים וכמ"ש הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ג' אות י"ד ע"ש.

סעיף ג' אם נמצא תולעת בקרום המוח והמוח קיים וכו' כשרה. ואם התולעת היא בין הגולגולת והקרום הפרי"ח סק"ח מתיר וכן הסכים הפרי"ח בסק"ט וצריך בדיקה אם יש רושם או קורט דם בתחתון ונקב בעליון ע"ש. ואם יש רושם בעליון ולא נקב ובתחתון אין שום רושם לכאורה לפי מה שכתבתי לעיל בסעיף א' אות ג' יש להתיר וצ"ע עוד דשמא הכא דאיכא ריעותא דתולעת שאני. והיה גראה להתיר מס"ס דשמא לא ניקב העליון ואת"ל ניקב העליון שמא התחתון לא ניקב וצ"י בזה עוד. (וע' להרב שבת אחים ז"ל אות ח' שכתב ואם נמצאו שלמים אפילו נמצא נקב קטן בעליון שאין הרחש יכול ליכנס בו כשרה וכו') וציין להפרי"ח והעיה"כ ז"ל אות י"ד).

(ב) הרב תורת חסד סימן י"ג הביא דבריו השו"ג ס"ק כ"ב כתב אם נמצאת תולעת או יותר כתבשיל אין להטריף, וסיים השו"ג דבא לפניו ראש עז מבושלת ותחת העין תולעת אחת הכשירו מטעם זה וגם המאכל והכלים מותרים דודאי יש ששים נגד פליטת התולעת ע"ש. וע' למרן ז"ל בסימן ק"ד ס"ב ולהעיה"ש אות ח' ולהרב בן אברהם ז"ל בסימן ג' אות ל"ח ומשם באר"ה דא"ץ ששים נגד התולעת כיון שמסירים אותה ע"ש.

(ג) ויש מי שאומר שאין אנו בקיאים בבדיקה וכו'. ולדידן לפי מה שכתבתי לעיל בסימן ל' סעיף ב' אות ד' לכאורה יש להטריף גם בהפמ"ר כיון דתלוי בבקאות, אך ג"ל דג"ד שאני דלמרן בסתם שפיר אנו בקיאים וא"כ יש לאסור רק בהפסד מועט כיון דמרן עצמו חייש לה ומור"ם ז"ל כתב והכי נהוג, אבל בהפמ"ר יש לסמוך על סתם מרן ולהתיר וכן דעת הפרי"ח ז"ל בסק"ח. ומה שצידד הש"ך דמור"ם אוסר

לדינא במים בראש ואת"ל כהאוסרים וכדעת מרן ז"ל שמא לא היו מגולים ע"ש. ומדברי הפת"ת ז"ל שם גראה דס"ל דאין לסמוך ע"ז רק כשיש בלאו הכי צדדים להקל כגון בתערובת ע"ש.

(ד) שם היה ספק אם היה מכוסה וכו'. וכן גראה דעת האחרונים ע' להרב עיני הכהן והרב שבת אחים ז"ל. ותמיהני דאמאי אסרו והרי לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל בעינן עד שיהיה כל המוח או רובו גשפך כמים כמ"ש מהריק"ש ז"ל בשם הרדב"ז ז"ל והביא דבריו הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ג' אות י"ד. והגם דהפרי"ח והמחב"ר אסרו כיעור"ש מ"מ למה לא נתיר לדידן מס"ס ספק שמא היו מכוסים ואת"ל שהיו מגולים שמא הלכה כהרי"ף והרמב"ם ז"ל וכמ"ש הרדב"ז. וראיתי להפרי"ח ז"ל שדעתו דאין הכריע בדברי הרי"ף והרמב"ם. וע' להמחב"ר ז"ל שם שכתב דראוי לחוש שלא לעשות ספק מסברא זו שייחס הרדב"ז ז"ל להרי"ף והרמב"ם ע"ש. וא"כ כיון דאין בירור בדעת הרי"ף והרמב"ם לא חשיב זה לספק. וע' להפת"ת בסק"ד בשם הרב קהלת יעקב דס"ל דכן הוא גם דעת הראב"ד. ומ"מ אין בידינו כעת דברי הרדב"ז ודברי הרב קהלת יעקב ז"ל ולעת הפנאי אשובה אשנה פרק זה בלא נדר וע' לעיל אות ד'.

והנה מ"ש המחב"ר ז"ל דראוי לחוש שלא לעשות ספק מסברא שייחס הרדב"ז להרי"ף והרמב"ם, הנה כעת אין תשובות הרדב"ז ומהריק"ש בידי למען דעת מהיכן משמע להו כן בדעת הרי"ף והרמב"ם אך ראיתי למהריק"ש ז"ל באהל יעקב סימן קי"ח שהאריך להוכיח שכן דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל ושכ"כ הרדב"ז ז"ל ע"ש. גם הוכיח שם באהל יעקב שכן דעת רש"י ולפי דברי הרב קהלת יעקב הנ"ל שכן דעת הראב"ד וא"כ גראה לכאורה דשפיר הוי ס"ס להתיר דלא דחה זה המחב"ר רק טרם הגלות לפניו דברי הרב אהל יעקב וכאמור. (א"ה נכדו. ועוד דהמחב"ר עצמו לא החליט שלא לעשות ספק מסברא זו אלא כתב ראוי לחוש שלא לעשות ספק מסברא זו משמע שאינו כן הכרעתו לדינא רק ראוי להחמיר). וגם הפרי"ח ז"ל גראה דלא היה בידו רק הגהות מהריק"ש אבל לא תשובותיו ובהגלות עתה תשובותיו גראה יותר דה"ל כאלו ברור לנו שכן דעת הרי"ף והרמב"ם ודעמיהו (כיון ששם הרבה להוכיח שכן דעת הרי"ף והרמב"ם ולא כמו שכתב הפרי"ח דאין הכרע בדעתם). אלא שיש לעמוד עוד לראות אם הראיות הנז' מכריעות דמסתמא הפרי"ח ז"ל לא כתב כן דאין הכרע רק אחרי שדק ואשכח שאין ראיה מכרעת בדעתם וא"כ מידי ספק לא פלט בדעת הרי"ף והרמב"ם וא"כ לא הוי ס"ס כיון דצד אחד הוא מסופק. גם הרב עיני הכהן ז"ל גראה דלא ראה דברי הרב אהלי יעקב ז"ל רק הגהותיו וכן הרב שבת אחים ז"ל גרר אחריו. וע"ש להרב אהלי יעקב שדעתו ודעת הרדב"ז ז"ל להקל בהפמ"ר

סימן ל"ב

דין מכה בחוט השדרה

א' חוט השדרה שנפסק רוב היקף עור החופה את המוח טריפה אע"פ שכל המוח קיים ואם לא נפסק רוב העור אע"פ שנפסק כל המוח שבפנים כשר.

באר משה

ולכן לענ"ד נראה דהמקיל ובודק יש לו על מה לסמוך וכן הנסיון מורה ובא שאם יש לו כלים חדים להסיר העצם ולהשאיר החוליות הדבר קרוב וקל לבדוק, ובפרט כשיש הפסד מרובה. ומ"מ אין זה אמור רק למורים וחכמים מובהקים אך לשאר השוחטים ובפרט השוחטים שלא הגיעו להוראה אין להם לסמוך על בדיקתם. ושוב בא לידי הדגמ"ר וראיתי דלאחר המחז"ר מהרב ישיב משה גר"ו נ"ל דאין כוונת הדגמ"ר לזה רק דאין אנו בקיאים בבדיקה זו ובכל הבדיקות אפילו בבהמה אלא דבהמה מהני הילוך ולא בעוף והוה ההפך שיש ולא שבבהמה בודקים ובעוף אין אנו בקיאים לבדוק וכמו שיראה המעיין שם בספרו.

ונראה דהשב"א והוב"ת ז"ל לא כיוונו כלל לחלק בין עוף לבהמה אלא דבעוף לרבני אשכנז שאינם בקיאים לבדוק לא מהני הילוך ובבהמה מהני הילוך לבדוק ע"ש. אך הרב ישיב משה סימן ק"ד וסימן קע"ח גראה דגמ"ר או אחרי הרב זבחי אלהים דנראה שהבין בדעת הוב"ת שהבין בכוונת הדגמ"ר דבעוף לא בקיאנו ובבהמה בקיאנו ולא ראה או דברי הדגמ"ר בשורשם לרוב טרדתו והעיקר בכוונתו כדאמרן. ומעתה לדידן דבודקים בבהמה בודקים גם בעוף אלא דצריך לזה מתוך והמורים יכולים לסמוך עליהם ולא שאר שוחטים שלא הגיעו להוראה.

ובעיקר מ"ש הדגמ"ר דאין אנו בקיאים בבדיקת חוט השדרה נראה דאין זה אלא לדידהו ולא לדידן דרבני ספרד נראה דרגילים לבדוק. ועוד דכבר כתב הרב זרע אמת בהלכות טרפיות דכיון דא"ץ לבדוק רק בחוט השדרה במקום ההכאה בזה אנחנו בקיאים וכמ"ש הט"ז בסק"ד ע"ש. ומשמע מזה דבכה"ג גם רבני אשכנז סוברים דבודקים בכה"ג. וכן נראה מדברי הרב שבות יעקב ז"ל בח"א סימן ג' והרב משבצות זהב ז"ל דבודקים גם בזה"ו ואפילו בעוף ע"ש ודו"ק.

ב' אם נשברה השדרה דצריך לבדוק בחוט אם נפסק, אם שהתה הבהמה או העוף י"ב חדש או ילדה זה מורה דלא נפסק וכשרה. כן כתב הרב ישיב משה גר"ו סימן קע"ח. וג"ל דזה דוקא לענין אם הבהמה או העוף חיים ולענין חלבם וביצתם וכיוצא, אך אם בא לשוחטם ודאי דצריך לבדוק חוט השדרה ולברר דשמא השבר לא הפסיק את החוט או רק שהיה בהחוט מחלה מזה ונפסק אח"כ, והגם דלפ"ז גם לביצה ולחלב יש לחוש מ"מ כיון דהרב הגו' גר"ו ס"ל דהחששא היא בעת השבירה ואין בידינו מקור היפך זה אמרינן דכבר הורה זקן אך בלא לשחוט דאפשר לברר צריכים לברר. וכן משמע מסתמיות דברי הפוסקים שהצריכו בדיקת החוט בנשברה השדרה ולא כתבו דאם שהתה או ילדה א"ץ לבדוק אחרי החוט כנ"ל. (א"ה נכדו. לענ"ד לפ"ז קשה על מה שכתב שם אח"ז דבנשבר הגף ויש בו עוקץ דהחששא אף לאחר שנשבר

גם בהפמ"ר נראה דכל זה אמור רק לדידהו דגרירי בתר מור"ם אך אנו דבתריה דמרן גרירין יש להתיר מיהא בהפמ"ר וכ"ד מהרש"ל הביאו הש"ך להתיר כשאין רושם לא בעליון ולא בתחתון וכ"כ הח"א וציין לרש"ל והפ"ח. וע' להרב עיני הכהן ז"ל שלא הכריע בזה רק הביא דברי הש"ך שצידד בזה ע"ש. וכן נראה דעת הזר"א שסתם להכשיר ודעת המטריפים בשם יש מטריפין ע"ש. והנראה לענ"ד כתבתי. (א"ה נכדו. ע' להרב שבת אחים ולהרב תנבות שדי ז"ל שנראה דעתם לאסור גם בהפמ"ר. ולענ"ד נראה שיש להוכיח כן דהרי אפילו במקום שמרן כתב לבדוק ולא כתב שאין אנו בקיאים אנחנו חוששים לדעת מור"ם שכתב שאין אנו בקיאים ויש סוברים אפילו בהפמ"ר וכ"ש בזה דגם מרן חשש לזה דודאי בזמנינו יש לתוש יותר ולאסור אפילו בהפמ"ר).

סימן ל"ב

סעיף א' חוט השדרה שנפסק רוב היקף עור החופה וכו'. כתב הרב שבת אחים ז"ל אות ח' בשם הדגמ"ר דאין אנו בקיאים לבדוק חוט השדרה בעוף ע"ש. וע' לו בספרו ישיב משה סימן פ"ח וסימן ק"ד וסימן קע"ח שקיים זה ודחה מה שיש להעיר ע"ז לכאורה ע"ש. וע' מה שכתבתי אח"ז בכוונת הדגמ"ר וזולתו.

האשכנזים מחמירים ואינם בודקים כמו הספרדים בכל הטרפיות אמנם בענין הוושט הצואר של עוף אנו מחמירים כמור"ם בכל דיני השחיטה ואם נמצא בצוארו של העוף איזה חתך אנו מטריפים כנהוג. וכ"ש בבדיקת חות"ש של העוף שאפילו הרב הגדול הרב זרע אמת ז"ל לא היה יכול לבדוק וכתב שקשה לבדוק והטריפו ומה נוכל אנחנו הדלים לבדוק ושפיר כתב הדגמ"ר שאין אנו בקיאים וכ"ש השוחטים של זמן הזה שאינם בקיאים. והמחב"ר שהביא זקן אחד שבדק היינו משום שהיה זקן ובקי וגם נדונו בעקמת צואר שאינו אלא חומרא בעלמא אבל בשבורה לא היה בודק. כן כתב הרב ישיב משה גר"ו בסימן ק"ד. וע' להרב עיני הכהן ז"ל בסימן ד' אות י"א בשם המש"ז שכתב דאם נשברה השדרה בעוף וחזר ונקשר אין לחוש אם רואה שהחוט שלם ומ"מ בדיקה מיהא בעי ע"ש. ואולי דס"ל להרב ישיב משה גר"ו להכריע כדעת הנוב"י ולכן לא הזכירו או דס"ל דנשתנו הזמנים עתה ולכן דעתו כהנוב"י. או י"ל דכיון דהו"א דעתו כהנוב"י לכן דבריו עיקר שהם רבים. וכדי שלא יהיה הרב מטה יוסף שזכר המחב"ר בכלל החולקים על הנוב"י כתב דאין משם ראיה וכאמור וכן נראה דעת הוב"ת סק"ב ע"ש אבל דעת הרב זבחי אלהים דרבני ספרד ס"ל לבדוק ע"ש. ובאמת לשון הו"א מורה ובא דדוקא בנדונו שהיה עקום באופנים שונים ע"ש, הא לאו הכי היה בודקו וכן מטים דברי הרב מטה יוסף והמחב"ר ז"ל שם.

ה" טריפות זה של חוט השדרה הוא עד פי פרשה שלישית ועד בכלל ואם נפסק אחד משני חוטי פיצולים ראשונים ושניים טריפה אבל נפסקו חוטי פיצול השלישי כשרה, ובעוף הוא טריפות החוט עד בין האגפים התחתית המקום שהם מחוברים בו בגוף. הגה, ויש מטריפים בעוף עד מקום כלות שכיבת העצם המחובר לגוף והכי נהוג אם לא בהפסד מרובה.

סימן ל"ג

דין אם ניטל הלחי ומכה בוושט

א' ניטל הלחי התחתון כשרה והוא שיכול לחיות על ידי המראה והלעטה. הגה, וכן עוף שניטל חרטומו ויכול לחיות על ידי המראה והלעטה כשר.

באר משה

וע' מה שכתבתי בזה בתשובה בארוכה וכן נראה לענ"ד עיקר לאסור ובפרט דסד"א וכדק"ל בדאורייתא הלך אחר המחמיר כדאיתא במסכת ע"ו ופסקה הרמב"ם ז"ל.

כללים לקוחים מהרב ישיב משה ז"ל

א' גם מי שלא שימש לפני הבקאים הקודמים יוכל לבדוק בצומת הגידים דבהמה שהם גדולים ונראים דא"ץ אומנות ובקאות. כן כתב הרב ישיב משה ז"ל בסימן קפ"א.

ב' אע"פ שהשוחטים אומרים שנהגו שאם השבר קרוב לגוף משערים כרוחב אצבע אם יש אצבע כשר ואם לאו טרפה, ודאי כך מלמדים אותם מפני שאינם בקיאים באיכוול גיביה אבל כשיבואו לפני המורה כשרואה שהגיבים חזקים ובריאים מכשיר, וכמה פעמים ראינו שבא לפני המורה מזה כמה שנים ואין שם רוחב אצבע וכשרואה המורה שהגיבים חזקים מכשיר. כ"כ הרב הגו' ז"ל בסימן רע"א.

ג' צריכים השוחטים לזהר ללמוד בספרי הפוסקים הספרדים המפורסמים אשר אנחנו מימיהם שותים, דסיבת מה שאוסרים את המותר הוא מחסרון ידיעה שלומדים בספרי שחיתות האשכנזים שהם מחמירים כמה חומרות שלא כדיון. כ"כ הרב הגו' ז"ל בסימן מ"ה.

סעיף ה' בהגה ויש מטריפים בעוף עד מקום וכו'. ולדידן דבתריה דמין גרירין וכן דעת שלשת עמודי ההוראה הר"ף והרמב"ם והרא"ש כמ"ש בב"י ואע"ג שהתוספות נסתפקו כיון שהרא"ש פשיטא ליה אין ספיקם של התוס' מוציא מידי דאו של הר"ף והרמב"ם והרא"ש ולכן יש להתיר כדעתם ז"ל גם בלא הפמ"ר ובפרט דגם מור"ם נראה שכן דעתו מדחתיר בהפמ"ר וכן דעת הפר"ח ז"ל בסק"ו דהעיקר כדעת מרן ז"ל ע"ש. וע' להרב עיני הכהן ז"ל בסימן ד' ס"ג ולהתה"ו סימן ג' ד' ס"ו והנראה לענ"ד כתבתי. (וכן דעת הרב שבת אחים ז"ל אות י"ד דאנן בתר מרן גרירין ע"ש).

סימן ל"ג

סעיף א' ניטל הלחי התחתון כשרה וכו' הגה וכן עוף וכו'. והכי נקיטנן שכן נראה דעת מרן ז"ל בב"י שהביא זה בשם הרוקח בלתי חולק. והגם דבש"ע לא זכר זה כיון שכמה פעמים משמיט בש"ע מ"ש בב"י ועכ"ז הלכתא הוי אין מזה הוכחה דהדר ביה וכן דעת האחרונים ע' להתה"ו סימן ס"ז אות ב' ולהרב עיני הכהן סימן ה' אות ב'.

שמא העוקץ נקב הריאה וא"כ מה יועיל מה ששהה שמא אח"כ הוא שניקב, וכן בנשבר צומת הגידים שמא לאחר שנשבר נחתך גיד אחד מכה השבר כשהולכת עליו ע"ש. דהחששא זו גופא שייכת שיש לחוש גם בנדון זה גם לענין ביצים וחלב שמא השבר לא הפסיק את החוט או ורק שהיה בחוט מחלה ונפסק אח"כ דמ"ש בזה חיישינן ובוה לא חיישינן. ונראה דס"ל דזו חששא רחוקה ולא חיישינן לה ורק כשנשחטה דאפשר לברר מבררין. וגם להאשכנזים לדעת הדגמ"ר שאינם בקיאים לבדוק ודאי שאין דבריו אמורים רק להקל אך לבדוק דשמא מופסק החוט דהבדיקה לחומרא צריך לבדוק. וכת"ג כתבו הפוסקים בכמה מקומות ואין לסמוך על לידה או על שהיית י"ב חודש וכאמור.

ג' ספק שקול בטרפיות שיש ריעותא דדאי מחיים היתה הריעותא באופן שאין מקום לתלות שנעשה כן אחר השחיטה, מה הדין?

תשובה: ע' להרב ישיב משה גר"ו בסימן ס"א שכתב דק"ל כדעת התוס' ודעמיהו דספק שקול בטרפיות יש להתיר דהעמיד הבהמה על חזקתה ואע"ג דאיכא ריעותא דהויא מחיים וכו' שכן דעת מרן וכו"ה העה"ש בסימן כ"ט וכן הסכימו האחרונים כמ"ש בספר בן אברהם סימן י"ח ע"ש. ותמתיני מאד על זה דהפמ"ר בסימן כ"ט הוכיח מכמה מקומות דדעת מרן לאסור בזה והגם שכתב לדחות איהו מהם מ"מ ממה שהביא באחרונה לא מצא שום מקום לדחות ועמדו הראיות אלו נצבים כמו גד כיער"ש. וגם מה שדחה שם לשאר הראיות הרואה שם יראה דפשטן של דברים אינו כן והנראה גם בהם עיקר דדעת מרן לאסור וכ"ש אחרי הראיות שהביא שעמדו, והגם דבתר הכי הוק"ל דמסימן ט"ל מבואר משם דאין מזה הוכחה דדעת מרן להיפך כיער"ש וכן מתבאר מדברי מרן בב"י סוף סימן כ"ט ע"ש ועוד דסמי חדא מקמי תרת. ועוד דבאמת מסימן ט"ל דאודא הריעותא מלפנינו ולכן יש פנים להקל. ועוד דהר"ל כמו ס"ס כיון שיש פלוגתא בגוף הא דכסדרן וא"כ הראיות שהביא נצחיות. ואף את"ל שאינו ברור בדעת מרן הלא דעת מור"ם מבוררת לאסור וכן דעת הפר"ח מבוררת לאסור וא"כ הכי נקיטנן אפילו בהכרעת אחד מהם וכ"ש בהכרעת שניהם וע' בכללים שבראש הספר שבת אחים גר"ו. וגם לפי הרשום בזכרוננו רגילים המורים תמיד להטריף בכל ספק שקול דאין לתלותו בלאחר השחיטה. וכן נראה לענ"ד דעת כל הפוסקים האחרונים רבני אשכנז ורבני ספרד מדאסרו בספק אם מגולים ואין כאן מקום להאריך.

(ב) ניטל הלחי העליון להרמב"ם טריפה וראוי לחוש לדבריו.

(ג) ושט או תורבץ הוושט שניקב לחללו בכל שהוא נבילה.

(ד) שני עורות יש לוושט ניקב אחד מהם כשרה ניקבו שניהם אסורה ואפילו עלה

בו קרום ונסתם ואפילו ניקבו זה שלא כנגד זה אסורה, והוא שניקבו שניהם

מרוח אחד דאפשר דמתרמי אהדדי (פי' שמזומנים להתכוין יחד). הגה, וכל זה לא מיירי אלא

בניכר שהנקב בא מחמת חולי אבל אם יש לחוש שניקב על ידי קוץ אפילו לא ניקב רק הפנימי טריפה דחיישינן

שלא ניקב גם החיצון וושט אין לו בדיקה מבחוץ.

(ה) זפק שניקב גגו נקב מפולש במשהו טריפה ואיזהו גגו זה שימתח עם הוושט

כשיאריך העוף צוארו אבל שאר הזפק שניקב מותר. הגה, ניטל הזפק טריפה אפילו

נשתייר בו כדי שיוכל המאכל לעבור מן הוושט אל הקורקבן. ניקב המעי שבין הזפק לקורקבן טריפה.

באר משה

דלאו מיניה מטרפא לא קתני ע"ש. והוה ממש כסברת מר

זקני הרה"ג המחבר צוק"ל ואפריון נמטייה למר זקני הרה"ג

המחבר צוק"ל ופלא מהרשב"א בתה"א הב"ד הבי' שהיתה

כדאיתא במסכת ע"ז ופסקה הרמב"ם ז"ל.

העלמה ממנו (זה). וא"כ ל"ק ג"כ מלשון הרמב"ם בניטל

הלחי העליון.

והנה מלשון מרן ז"ל שכתב וראוי לחוש לדבריו מוכח דמרן

לא פסיקא ליה לאסור דשמא הדין עם הטור ומהרש"ל

ז"ל שמכשירים וכן נוטה דעת הרשב"א ז"ל כיעו"ש וא"כ

בצירוף ספק אחר יש פנים להתיר מס"ס.

(ב) אם ניטל הלשון. כתב הרב תורת הובח ז"ל בסימן ס"ז

אות ר' בשם הרב פרי הארץ בסימן ר' דטריפה שכן

נוהגים בירושלים ע"ש. ותמיהני טובא מהיכ"ת לחדש טרפות

שלא נזכרו בגמ' ובפוסקים, ועוד דמדברי הרמב"ם ומרן ז"ל

מורים ובאים דדוקא לחי העליון וטעמו ונימוקו לא שייך

בזה. (א"ה נכדו. ועוד דבלחי העליון עצמו נראה מדברי מרן

והפוסקים דטריפה מספק וא"כ הבו דלא לתוסף עלה). ולולא

דבריהם דעתי להתיר וכ"ש ביש פצולית בלשון דאין לחוש

ליתר כלל דגם דהוי יתר גמור וכנטול לא איכפת לן שאין

טרפותו מצד עצמו אלא מצד האויר הנכנס כמ"ש הרמב"ם ז"ל

גבי ניטל הלחי העליון וא"כ כשיש שומר לאויר אין לחוש

כלל לעג"ד כנ"ל.

סעיף ד' ואפילו עלה בו קרום ונסתם וכו'. כתב הרב

עיני צדיק למהרמ"ז צוק"ל בדיני הסירכא אות ג"ג

דקרום שעלה מחמת מכה דלאו קרום הוא לאו דוקא בריאה

אלא בכל דבר שהנקב פוסל בו אם נסתם בקרום או בסירכא

אמרינן קרום שעלה מחמת מכה לאו קרום הוא. והוא מדברי

הרב תורת הובח ז"ל אות ק' ס"ד מדיני הריאה שבסופו

ומבואר דגם אם האבר אין טרפותו מצד עצמו כמו הטרפש

אמרינן קרום שעלה מחמת מכה אינו קרום. וכעת לפי הרשום

בזכרוננו דהפוסקים חילקו בזה בין דהטרפיות מצדו בין מצד

זולתו דבכה"ג שפיר סותם. וכעת אין הפנאי מסכים לעמוד

בזה ובעת"ו אשובה אראה לברר דין זה והרב המחבר הנ"ל

ז"ל השמיט זה וצ"י בזה עוד בעה"ו.

סעיף י"א זפק שניקב גגו וכו'. אבל שאר הזפק שניקב

מותר. ובהגה ניטל הזפק אפילו נשתייר בו כדי וכו'.

וכן נראה דעת מרן ז"ל בב"י ע"ש. וכן דעת הרב תורת הובח

סימן נ"ג אות ר' וכן פסק הור"א בקצור שבסוף הספר ע"ש.

ודוקא אם ניטל החרטום התחתון אבל ניטל החרטום העליון

טרפה כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בניטל הלחי העליון

(ובס"ב כתב מרן וראוי לחוש לדבריו) הכנה"ג הגהב"י אות

ז' בשם הרמ"א ותתב"ש אות ב' והב"ד העיה"כ ז"ל וכ"כ

הפ"מ והב"ד הח"א בכלל ע"ז ס"א. והגם דלכאורה לשון

הרוקח והאו"ה וסתמיות דברי מרן ומור"ם גראים היפך זה

שלא חילקו בזה וכמ"ש הח"א ע"ז דמשמע אפילו ניטל

החרטום כלו חלק העליון והתחתון ע"ש. וכן מה שדימו עוף

לבהמה אפשר דלא דמי עוף לבהמה בזה ומה גם דעוף ריאתו

דבוקה בצלעות ויתכן דאין האור מויק לה כל כך. וכן נראה

ג"כ מדברי הרמב"ם שלא זכר זה כמו שזכר נטילת לחי

העליון ועוד דאעיקרא ניטל לחי העליון אינו כל כך מוחלט

להטריף שיש מכשירים ומרן ז"ל לא החליט בזה וכתב זה

בשם הרמב"ם וסיים דראוי לחוש לדבריו, מ"מ כיון שגראה

כן דעת האחרונים וכן נראה דעת הח"א שכתב אבל הפ"מ

וכו' ונראה דחזר בו ממשמעות שכתב הכי נקיטנן. (א"ה

נכדו. ע"י להכה"ח ז"ל באות יו"ד שכתב שכ"כ הפר"ח וכמה

ראשונים בדעת הרמב"ם וטרפה וכן עיקר וכ"כ התב"ש והרבה

האחרונים ע"ש. וע' להרב שבת אחים ז"ל שהביא זה מהתב"ש

וכתב ולא הוה אלא ספק טרפה ע"ש. ומלשון מרן ז"ל בלחי

העליון שכתב וראוי לחוש לדבריו נראה דגם בלחי העליון

של בהמה אינו אלא ספק טריפה. שו"ר להרב עיני הכהן ז"ל

בסימן ה' אות א' שכתב משם הכו"פ דבשני הדינין אלו אינו

אלא ספק טרפה וכו' ע"ש. ונראה דכוונתו על שני דינים אחד

שאינו יכול לחיות על ידי המראה והלעטה, והשני בניטל לחי

העליון וא"כ מ"ש השב"א ולא הוה אלא ספק טריפה קאי גם

על ניטל לחי העליון וכאמור).

סעיף ב' ניטל הלחי העליון להרמב"ם טריפה וראוי לחוש

לדבריו. ע"י להטור והרשב"א שתמהו על הרמב"ם שלא

נזכר זה בגמ' וכן הביא מרן בב"י בשם חכמי לוניל ותשובתו

ע"ז וכן הרש"ל ביש"ש. וק"ל על דבריהם ז"ל שהתנו בניטל

לחי התחתון דיכולה לחיות ע"י המראה והלעטה ואם לאו

נראה דמטריפים דגם עליהו תקשה מהיכ"ת לחדש טרפות

שלא נזכרו בש"ס א"ו צ"ל דלא נזכר רק מה שמטריף מצד

עצמו ולא מסיבה לסיבה המטרפת. (א"ה נכדו. וכן מבואר

זה בגמ' בחולין דמ"ח ע"א דאמרינן שם מתקיף לה רב עוקבא

ב"ח אלו אנקיב בדופן להדה מאי טרפה ליתני נקובת הדופן

וליתעמיך הא דאמר רב יצחק בר יוסף וכו' ליתני נקובת

הכבד אלא כי ניקבה דלאו מיניה מטרפא לא קתני ה"נ כיון

סימן ל"ה

דין טריפות הריאה ואונותיה

א' ריאה שניקבה טריפה.

ב' חמשה אוני (פי' כעין אזניים) אית לריאה תלתא מימינא ותרי משמאלא כשהבהמה תלויה ברגליה ובני מעיה כלפי הטבח שאז ימין הבהמה וימין הטבח אחד, ויש לה עוד בצד ימין אונה אחת קטנה ונקראת עינוניתא דוורדא ואינה עומדת בסדר האונות אלא מרוחקת מהם לצד פנים. ואם חסרה אחת מימין או מהשמאל או שהיו שנים מימין ושלוש משמאל טריפה. הגה, צורות האונות של ימין אינן דומות לשל שמאל ואם נתחלף צורתן טריפה וכן כשהאונה האמצעית של ימין גדולה מהתחתונה טריפה, ואם האונה של שמאל העליונה גדולה מאונה עליונה של ימין טריפה, וכן אם האומה של ימין גדולה משל שמאל כל זה מיקרי חליף וטריפה. והוורדה אם חסרה או אם יש לה שתיים או שנמצאת בצד שמאל כשרה.

באר משה

סימן ל"ה

שחיטת נשים לא חשיב זה הוכחה למנהג דאין לא ראינו ראייה ע"ש, נ"ל דבכה"ג דמתמיד התירו ולא נשמע שום פוצה פה ומצפצף או שואל וחוקר גם מרן מודה דחשיב הוכחה דהמנהג להתיר וכ"ש לדעת מור"ם שם ע"ש. ובר מן דין הלא לדינא הפר"ח והפר"ת הגו' מכשירין להלכה ולמעשה וכ"כ הרב עיני הכהן הגו' ז"ל ומהר"ר נר"ו בשבת אחים כנו' א"כ גם אם לא נודע המנהג מוקמינן ליה אדינא ומכשירין וכ"ש דמבואר מהגו' דמנהגנו להתיר. וע' למהר"ר מוהרמ"ש נר"ו בשיב משה ח"א סימן מ"ב. וכן מצאתי כתוב אצלי מזה זמן רב כשלושים שנה שבא לידי ש"ע כמדומני עם באר מים חיים וימין משה ושם מוסגר על כל הגה זו מתיבת צורות וכו' עד וטריפה. ונכתב בצדו כמדומה לי מכתב יד מהר"ם עידאן וצוק"ל, ראינו מנהגנו כן" ע"כ. ובלוי ספק דעל מנהגי עירנו אי גרבה יע"א קאי כי הוא מילדי עירנו. ומכל האמור מבואר דבין מדינא בין ממנהגא יש להתיר בכל הגו'.

ג' בש"ע והוורדה אם חסרה וכו' כשרה. וכן אנחנו נוהגים פה אי גרבה יע"א להכשיר בחסרה הורדה או שיש לה שני ורדות כדעת מרן ז"ל. וכן כתב לי מהר"ך ז"ל הרב המחבר כה לחי וזה לשונו, ומלתא אמורא בפי השוחטים לומר על הורדה באבוד רשעים רנה. וע' להרב שער המים ולהרב לחם הפנים ז"ל ולהרב זרע אמת ז"ל בקצור דיני טרפות ולהרב תורת הזהב ז"ל סימן ס"א ולמהר"ר עיני הכהן זיע"א סימן י"ב אות א' שכתב לדין מכשירין בכל הני החילופין וכו' ע"ש, עכ"ל ז"ל. (א"ה נכדו. נראה הכוונה בזה היא משום דקי"ל עינוניתא דוורדא לכל מקום שתסרך טריפה ואפילו לכיס שלה וכמבואר בסימן ט"ל ס"ו ע"ש. ולכן אומרים באבוד רשעים רנה כדי שלא תסרך ותטרף, דאם רק מצד דחסרה כשרה למה לא אמרו רק על הורדה ולא על שאר הארבעה ועוד דאל"כ ל"ש לשון רנה). וכן נמצא כתוב אצלי שבאה לידי חסרת הורדה התרתיה. וכן מצאתי בש"ע הגו' (לעיל אות ב') דעל כל מה שכתב בהגה ובמדינות אלו נהגו להטריף וכו' עד בכל ענין, מוסגר בשני חצאי לבנת כנו' וכתוב מצדו מהרב הגו' ז"ל, ראינו מנהגנו כן" ע"כ. מבואר מזה דמנהגנו פה אי גרבה כמרן ז"ל להכשיר וכן בדין שאנן בתריה דמרן גרירין וגם מן הסתם הלכה ומורים כדעת מרן ז"ל וכמו שכתבתי בכללי ההוראה שנדפסו בספר שבת אחים ז"ל אות א' וכ"כ בשיב משה ז"ל ע"ש. וכן מצאתי בקרן דוד

סעיף א' ריאה שניקבה טריפה. ק"ל מפני מה כתב דין זה כאן הלא דיני נקבי הריאה הם בסימן ל"ו. ואולי דס"ל דטעם איסור חסרון אונה או חליף הוא משום דסופה לינקב ולכן הציע תחילה דין זה דכשניקבה טרפה קודם שכתב דיני החסרון וחליף דכיון דעדיין לא שנה לנו דין זה שאינו כתוב רק בסימן ל"ו לכן הוצרך להזכיר בקצרה כללות דין זה שיהיה כמו הקדמה לדינים שרוצה לומר אח"כ. וכן יש להוכיח ממתני' דפרק אלו טרפות דלא תני רק ריאה שניקבה וכלול בה כל אלו. ואפשר דגם מרן והטור דנקטו הכי כוונתם להביא לשון המשנה והוא כולל כל הטרפיות וע' להפרישה ז"ל בס"א. ושור"ר מ"ש הפר"ת והרב מזמור לדוד והתב"ש והרב שלחנו של אברהם ז"ל ואין כאן מקום להאריך כעת. (וכ"כ הכה"ח ז"ל בסק"ב בשם הפר"ת והזב"ת ז"ל ע"ש). סעיף ב' חמשה אוני אית לריאה וכו' כשהבהמה תלויה ברגליה וכו'. וכן איתא במסכת חולין דף מ"ז ע"א והיינו כשהבהמה תלויה ברגליה ובני מעיה כלפי הטבח. וממה שסימנו באופן זה מוכח להדיא שכן היה המנהג מימי הראשונים זה היה דרכם בבדיקת הריאה וכן אנחנו נוהגים פה אי גרבה יע"א מאז ועד עתה בין בבהמה גסה בין בבהמה דקה. וע' להרב תנבות שדי נר"ו בסימן ט"ל אות קפ"א שכתב שכן כתב המבי"ט הביא דבריו הכנה"ג אות ר"י ושכן נוהגים ג"כ בתונס יע"א ע"ש.

ב' בהגה צורות האונות של ימין וכו' ואם נתחלף צורתן טריפה. כבר כתב הפר"ח ז"ל בסק"ה להתיר בכל אלו וכ"כ הפר"ת סק"ג להכשיר להלכה ולמעשה, וכ"כ הרב עיני הכהן ז"ל סימן יו"ד אות ט"ז דלדין מכשירין בכל אלו החילופין כמ"ש הפר"ח ולכן לא רצה להאריך בזה. וכן כתבו הרבנים המורים בספרם הבהיר שבת אחים אות ב' ע"ש. וכן אגן בדין פה אי גרבה נראה פשוט דנקיטנן להתיר, חדא דבתריה דמרן והפוסקים הספרדים גרירי שמתירין בכל זה כמ"ש הרב שבת אחים ז"ל אות ב' והרב תנבות שדי נר"ו אות ג' וממה שלא הזכיר מרן טרפיות אלו משמע דס"ל דכל ארבעה דברים שמנה מור"ם ז"ל כשרים הם. ועוד דנראה דהמנהג הוא להתיר שמעולם לא שמענו ולא ראינו שנטרפה שום בהמה מחמת זה, וכן לא ראינו ולא שמענו מי שבא לשאול ולהסתפק בזה. והגם דמרן ז"ל בב"י רס"י א' גבי

הגה, ובמדינות אלו נהגו להטריף בין נמצא ב' ורדות או אם חסרה או ששינתה מקומה והכי נהוג כי יש רבנותא סוברין כן ואין לשנות המנהג. וכן אם שינתה תוארה וצורתה הרגילה בה טריפה. אם נמצאו בה ב' ורדות ויש להם שורש אחד כעובי אצבע אע"פ שיש בו סדק כשר ואם אחת הפוכה והשנית אינה הפוכה הולכין אחר היותר גדולה ואם היא אינה הפוכה כשר. הורדא דרכה להיות בכיס ואם לא נמצא לה כיס או שיש לה ב' כיסין או שיש לה כיס ואינה מונחת בתוכו ואף כשמניחין אותה בתוכו חוזרת ויוצאת ממנה כשנופחין הריאה טריפה. וכל אלו הדינים אינן אלא במקומות שנוהגין להטריף בב' ורדות או אין לה ורדא כלל אבל במקומות שמכשירין גם אלו החילוקים הם כשרים. אם חסר מקצת מן הורדא יש לבדוק באונות או באומה מצד שמאל אם נמצאת החתיכה החסרה י"א דכשר כי כן נמצא לפעמים בגדיים וטלאים, וכן יש מכשירין אם יש לה תואר ורד בשורש שלה כעובי אצבע אע"פ שאין לה תואר ורד בראשה רק שלא תהא הפוכה ולא שינתה מקומה. וכל אלו הדברים יש להקל מאחר דברים מכשירים בכל ענין.

ג) נתוספו האונות במנינם אם היתה האונה היתירה בצד האונות או מלפני הריאה שהיא לעומת הלב מותרת ואם היתה על גבה שהוא לעומת הצלעות הרי זה טריפה, והוא שתהיה כעלה של הדס אחר שנפחוה אבל אם היא פחותה מזה כשרה. הגה, ויש מחמירין לאסור כל יתרת שאינה בדרי דאוני וכן נוהגין בקצת מקומות לאסור יתרת אפילו מקמא ואין מחלקין בין מקמא בין מגבה אלא אם היא עומדת בדרי דאוני וכשנופחין אותה נוטה לקמא כשר ואם נוטה לגבה טריפה, ובמדינות אלו המנהג להכשיר יתרת מקמא ואין לשנות המנהג.

באר משה

הכיס י"ל דשאני ניטל דאין כאן שמירה אבל ניקב אין לחוש לו, אבל אם השמיענו בניקב דטעמו כנו' מכ"ש ניטל. וכן ראיתי להרב פתחי תשובה ז"ל סק"ב בשם הרב ארבעה טורי אבן סימון נ"ט שהכשיר בניקב הכיס גקב מפולש לכ"ע ושכן הסכים עמו אביו הגאון מוה"ר אלעזר רוקח ז"ל ע"ש. וכ"ש לדידן דמתירין בחסרה הורדה דמינה גמי דמכשירין בניטל הכיס כמ"ש מור"ם ז"ל אחר זה וכתב דבא מעשה לידי בניקב הכיס והתרתיו בפשיטות ע"ש.

ו) בהגה אם חסר קצת מן הורדא וכו', ולדידן נראה פשוט דאין לחוש לכל זה ובפרט דמור"ם ז"ל עצמו סיים וכל אלו הדברים יש להקל וכו'.

סעיף ג' בהגה ויש מחמירין לאסור כל יתרת וכו', משמע דאין זה מדינא אלא חומרא בעלמא גם לדעת מור"ם ז"ל כמ"ש הרב יד מלאכי ז"ל בכללי הש"ע אות ח"י ע"ש וכן מוכח מדסיים וכן נהגים במקצת מקומות וכו' דמשמע דרוב המקומות לא נהגו כן. וכן מוכח מדסיים ובמדינות אלו נהגו להכשיר וכו' ואין לשנות, אלמא דהעיקר לדינא כדעת מרן ז"ל דיתרת מקמא שריא ואם זה גם להאשכנזים כ"ש לנו בני ספרד דבתריה דמרן גרירין. וכן ראיתי בש"ע הגו' (לעיל ס"ב אות ב') מוסגר בשני חצאי לבנה על כל הגה מתיבות ויש מחמירין עד תיבות ואין לשנות המנהג ונכתב בצדו, אין מנהגנו כן" ע"כ. ופשוט דט"ס הוא במוסגר וצריך להיות מוסגר מתיבות ויש מחמירין עד תיבת טרפה, דבזה הוא דלא נהגינן כן אלא כמ"ש מרן ז"ל אבל במה שסיים ובמדינות אלו וכו' הוא כדברי מרן ז"ל ובודאי דהכי נקיטנן וכן נראה קצת מדברי הרב כה לחי ז"ל בתשובתו אלי שכתב על זה, הנה מור"ם ז"ל סיים ובמדינות אלו נהגו להכשיר יתרת מקמא, עכ"ל. ומשמע דכוונתו וא"כ מסתמא נקיטנן ונהגינן כדעת מרן ומור"ם ז"ל שמסיים כן. וע' להפ"ח בס"ק י"ז דדעתו להטריף זולת במקום שכבר נתפשט שם ההיתר ע"ש. וא"כ לדידן פה אי גרבה אי חשיב זה נתפשט שם ההיתר יש להתיר גם לדעת הפ"ח ז"ל ואי לא חשיב זה נתפשט ההיתר משום דאין זה מצוי מ"מ הא מיהא מוקמינן לה אדינא ולדינא

הנדפס בסוף ספר שלום דוד ח"ב דף ל"א ע"א שנדפסו שם כתבי מהרצ"ך זצ"ל ושם כתוב ארבעה דברים אם נחסרו מותרים ואם הותירו מותרים וסימנם כט"ב כליית, טחול, ורדה, בית הרחם, ע"ש. ומשמעות דבריו שהיה זה שגור בפיהם ורגיל להודיע זה לתלמידים וכדי שלא ישכחו עשו בהם סימנים. וא"כ זה מורה דנהיגי להתיר בחסרון הורדה או כשיש שנים וכאמור. וכן לפי הרשום בזכרוננו קצת שהשוחטים פה אי גרבה יע"א הכי נקטי כלל זה הגו' בידיהו וכאמור. וע' להשב"א ז"ל אות ג' ולהרב תנובות שדי נר"ו אות ה' ע"ש, וכ"כ הרב עיני צדיק ז"ל אות כ"ו ובסופו בדף י"ז אות א' ואות ג'. גם מתבאר מזה דנהגו כמרן ז"ל בסימן מ"ה ס"א דאם ניטלת האם כשרה ולא כהמחמירים שהזכיר מור"ם שם.

ומן האמור מבואר ג"כ דכל השינויים בורדה שנוכרו בדברי מור"ם מותרים הם לדידן פה אי גרבה יע"א וכמ"ש מור"ם גופיה דבמקומות שמכשירים כשאין לה וורדה או כשיש לה שני ורדות כל אותם החילוקים אינם מטריפים. והוא מדברי מרן בב"י דלדברי המכשירים בב' וורדות או באין לה ורדה כלל אין שום שינוי פוסל בורדה בין שינוי שבגופה בין שהיא פחותה מטרפא דאסא בין חסרון כיס והכי נקיטנן ע"ש וכ"כ הרב עיני הכהן ז"ל בסימן י"ב אות א' ומוה"ר בשבת אחים אות ג' ע"ש.

ד) בהגה ובמדינות אלו נהגו להטריף. ואנן בדידן מתירים חסרה הורדה או נמצאו שנים וכדעת מרן ז"ל דהטעם הוא משום דיתר כנטול וכמ"ש הט"ז ז"ל בסק"ד ע"ש. ושמעתי שכן נמצא בכתבי הקדש של מוה"ר רבי צמח הכהן זיע"א במנהגי פה אי גרבה. וכ"ש אם שינתה תוארה וכיוצא וכמו שסיים מור"ם ז"ל גופיה דבמקום דמתירים חסרה ושני ורדות מתירים בכלם ע"ש.

ה) בהגה ואם לא נמצא לה כיס וכו', נראה פשוט לענ"ד דבכיס שניקב אין מקום לחוש לו מדלא אשמועינן בניקב וכ"ש ניטל לגמרי דהרי מה שיש לחוש הוא מצד דהורדה אין לה שמירה על ידי הכיס כשאר ורדות וא"כ להאוסרים בניטל

ד' נמצאת אונה יתירה בסוף שיפולי האומה כשרה (זוה מקרי בדרי דאוני).
ה' אונה של ימין הסמוכה לגרירת במצר החזה אצל הצואר ממש התחתונה שהיא עליונה הסמוכה לצואר אם ימצא על גבה כטרפא דאסא כשרה מפני שכן דרכה ליפצל, ודוקא ימנית אבל לא שמאלית. ויש מי שאומר דדוקא למעלה מחציה אבל למטה מחציה טריפה. הגה, הא דמכשרינן יתרת בדרי דאוני מ"מ בעינן שלא יהיה יותר אונות בשמאל מבימין כגון שיהיה ד' בשמאל וג' בימין אבל אם הם שוה בשוה בכל צד ג' או ד' אונות ועומדות כולם בדרי דאוני כשר. ואם יראה באונה אחת כמין סדק מצטרף להכשיר אבל לא להטריף דאין חוששים בסדקים להטריף. אונה שנתפצלה ויש לה שורש אחד כעובי אצבע אינה נחשבת אלא לאחת ולא מיקרי יתרת אלא אם יש לה צורת אונה אבל אם נמצא ע"ג הריאה מקום גבוה רחב למטה ועב למעלה שאינו חד בראשו נקראת גבשושית וכשרה. וכן אם נמצא אונה על גבי הריאה וגומא תחתיה וכשנופחין הריאה כל האונה נופלת לתוך הגומא ושוה לשאר הריאה אע"פ שאינה נכנסת תוך הגומא אלא כשמניחים היד בנחת עליה כשרה דאין זה יתרת אלא פיצול הריאה ומאחר שיש לו גומא תחתיו לנוח בו אינו עתיד להתפרק כשאר יתרת וכשרה. ואין להכשיר פיצול כזה רק מגבה דהפיצול מונח על הגומא אבל מקמא הפיצול נופל למטה וסופו להתפרק וטרפה. ו"א דאם נמצא יתרת נגד חריץ הורדא דינו כמו פיצול בגומא ואין לסמוך על זה רק בשעת הדחק והפסד מרובה.

ז' חסרה אחת מאונות הימין הורדא משלמת (וי"א דאינה משלמת והכי נהוג).

באר משה

פיצול בגומא ואין לסמוך ע"ז רק בשעת הדחק והפסד. ר. כתב הפר"ח ז"ל בס"ק ל"א דלדידן דמכשרינן יתרת מקמא לא צריכנן לטעמא דהגנת חריץ ע"ש. ור"ל דיש להתיר בלא"ה וממילא גם בלי הפמ"ר יש להתיר וכמו דק"ל להתיר ביתרת מקמא כדעת מרן ואין מחלקין בכך. וכ"כ הרב עיני הכהן ז"ל בסימן י"א אות י"ב ע"ש. אלא דק"ל ע"ז דהלא גם מור"ם ז"ל בסימן ג' כתב דבמדינות אלו המנהג להכשיר יתרת מקמא וא"כ איך הכא הוצרך לסברא זו דחריץ מחשיב לה כפיצול, וג"כ איך לא התיר רק בהפסד מרובה, וצ"י בזה. ומ"מ לדידן פה אי גרבה יע"א דמכשרינן יתרת מקמא וכמו שכתבתי לעיל, יש להתיר בזה ואפילו בלא הפמ"ר ושעת הדחק וכמ"ש הרב עיני הכהן סימן י"א אות י"ג בשם האחרונים ע"ש, כיון דהפר"ח מתיר וגם דעת מרן ז"ל נראה כן. וכן ראיתי בש"ע הנז"ל (בסעיף ב' אות ב') שמוקף על דברי ההגה מתיבת י"א עד מרובה בשני חצי לבנה ונכתב בצדו, ואין כן מנהגינו" וכוונתו על מנהגינו פה אי גרבה ופשוט דכוונתו להקל ולא להתמיר וכאמור.

סעיף ז' חסרה אחת מאונות הימין הורדא משלמת. ובהגה וי"א דאינה משלמת והכי נהוג. ולדידן פה אי גרבה נראה פשוט דמשלמת כדעת מרן ז"ל וכן נראה שכן המנהג פה. וכן ראיתי בש"ע הנז' מוסגר על כל הגה זו ונכתב בצדו, ואין מנהגנו כן. וכן יש ללמוד ממה שכתב מהר"א פרץ ז"ל הבאתי דבריו באות שאחר זה ע"ש. ומשמע מדבריו דאנן בדידן הכי נקיטנן כדעת מרן הב"י ולא כדעת הפר"ח וע' מה שכתבו הרבנים בספר שבת אחים בשם האחרונים. ונראה דלדידן אין לזוז מדברי מרן הב"י (וכן משמע מלשון מרן ז"ל בש"ע שכתב חסרה אחת מאונות הימין ולא כתב סתמא חסרה אחת מהאונות הורדה משלמת) וכ"ש שכן דעת רבני עירנו וכנראה שהכי נהוג. וע' להפר"ח בסקל"ג והרב עיני הכהן סימן ט' אות ו' והרה"מ אות ח' ע"ש.

ב' הא חסרה אחת מהאונות הימין הורדה משלמת דוקא כשהיא במקומה בצד ימין אבל אם נמצאת בצד שמאל וחסר מהשמאל אינה משלמת, וע' בהפר"ח. כן כתב מהר"א

אנן בדידן בתריה דמרון גרירי וכ"ש שכן נראה דעת מור"ם ע"ש וכ"כ הרב תורת הובת ז"ל בסימן ט' אות א' שכן הסכמת כל הפוסקים ע"ש.

סעיף ה' ויש מי שאומר דדוקא למעלה מחציה וכו'. הגם דכתב זה מרן בשם יש מי שאומר הכי נקיטנן שהרי בב"י לא הביא שום חולק על זה. ומה שכתב מרן ז"ל דין זה בשם יש מי שאומר הגם דאין מי שחולק בזה והסתם שסתם מרן ז"ל אינו חולק על זה וא"כ מינה דנקיטנן כיש מי שאומר, היינו משום דסברא זאת לא מצאה בשאר הפוסקים ולכן כתב ביש מי שאומר אע"ג דלא מצא ג"כ מי שחולק ע"ז כמ"ש הסמ"ע בחו"מ סימן ט"ז ובמקומות רבים. א"נ משום דהפוסק שכתב כן לא היה מהפוסקים המפורסמים שקדמו לו, כ"כ הכנה"ג הגהב"י אות ע"ד והשו"ג סק"ט הביא דבריו ולא העיר ומבואר מזה דס"ל ז"ל דהכי נקיטנן. וכן נראה מדברי הרב עיני הכהן ז"ל סימן י"א אות ח' שהביא דין זה ממרן הב"י בשם מ"כ ומסיים ע"ז ופסקו בש"ע דין ה' אלמא דכן הוא דעת מרן ז"ל. וכן נראה מדברי הרב שבת אחים ז"ל שלא העיר ע"ז ולא השמיט דברי היש מי שאומר זה וכן נראה מדברי הפר"ח ז"ל.

ב' בהגה הא דמכשרינן יתרת וכו' כגון שיהיה ד' בשמאל וג' בימין וכו'. ע' להרב שבת אחים ז"ל אות י"א שהוכיח דדעת מרן ז"ל להתיר כל שיש שלשה בימין אפילו אם השמאל יתר ושכ"כ הפר"ח ז"ל והרב כרתי ופלתי ז"ל והשה"מ ז"ל ע"ש. וכן כתב בשיב משה בסימן קי"ב ובסימן קפ"ח. ומ"מ כיון דהעה"ש והש"א אוסרים אין לסמוך להתיר בזה רק בהפמ"ר אבל בהפסד מועט יש להטריף ולחוש לדבריהם כיע"ש בדברי הרב שבת אחים והרב ישיב משה וכן דעת הרב תנבות שדי גר"ו אות ח"י ע"ש.

ג' בהגה ואם יראה באונה אחת כמין סדק וכו' דאין חוששים בסדקים להטריף. ע' באות הקודם ובכה"ג דליכא אלא סדק כתב השב"א ז"ל אות כ"א שיש להתיר אפילו בהפסד מועט וכ"כ הרב תנבות שדי גר"ו אות י"ט ע"ש.

ד' בהגה ו"א דאם נמצא יתרת נגד חריץ הורדא דינו כמו

ה' ריאה שאין לה חתוכה דאוני טריפה ואם סדק כמראה הפרש ביניהם כשיעור עלה הדס בין בעיקרן בין באמצען בין בסופן כשרה. הגה, ויש מכשירין בהיכר או סדק כל שהוא אע"פ שאינו כטרפא דאסא ויש לסמוך עליהו אם יש הפסד מרובה להטריף. האונה התחתונה של ימין דרכה להיות עבה וארוכה מאונא האמצעית גם היא יותר גבוהה משל שמאל ואם היא דבוקה לאומה לגמרי רק שנראה היכר סימנים אלו במקום שראוי להיות האונה מיקרי היכר וכשרה וה"ה אם ניכר שם סימן אחר שניכר האונה קצת ואפילו היכר ע"י הסימפון הרגיל להיות באונא אם נמצא שם סימפון במקום הראוי להיות אונה מיקרי היכר. וכל אלו הדברים בדקין ומשערין אחר שנפחו הריאה משום דבחי הבהמה הריאה נפוחה. י"א דבגזיים וטלאים אין להטריף אם לא נמצאו אונות אפילו בלא היכר וסדק כלל דהכי רבתייהו וארחייהו דבקטנות לית להו וכשמגדלים גדילים האונות בהדיהו.

ט' אם בצד אחד של הריאה חסרה אונא אחת אלא שבסוף האומה שבאותו הצד היתה בליטה גדולה כמו אונא אע"פ שדרך האונות להיות סמוכות זו לזו וכאן האומה מפסקת ביניהם כשרה. הגה, ויש נוהגין להטריף בכה"ג כי כל מה שלמטה מן הורדא מקרי שלא בדרי דאוני וכן נוהגין במדינות אלו.

י' אין כל הדברים הללו אמורים אלא בבהמה וחיה אבל העוף אין לו חיתוך אונות כבהמה ואם ימצא אין לו מנין ידוע.

* אמר המעתיק לשון מור"ם שסיים „להטריף“ הוא תמוה ואחרי החיפוש מצאתי בש"ע הגדול עם הש"ך והט"ז ועוד שהגיה. צ"ל „להכשיר“ וכן הוא הנוסח בקצת דפוסים. מא"ח ס"ט.

באר משה

אות ג' דאפילו להחמיר ואפילו הנהיג כן לא חשיב מנהג כ"ש בג"ד דלא גזכר כלל דהנהיג כן או דהמנהג כן וכ"ש להקל ואין גראה כן דעת מרן ז"ל וכנז"ל. ומי יודע אם מהר"א פרץ ז"ל היה לו באותו גזון פנים להקל גם לדעת מרן ז"ל כגון שקלף הקרום ונמצאו החיתוכים דזה בא משתיית מי פשתן שנעשה עליה קרום דק כמ"ש מהרש"ל והב"ד החיד"א והתה"ז אות ריאה אות א' ס"ט ע"ש והרה"מ אות כ"ב ולא נתבאר כל המעשה בדברי הרב תלמידו ז"ל (וכע"ז איתא במסכת חולין דף מ"ח ע"ב אמר להם הן הכשירו שיודעים מאיות טעם הכשירו וכו' וע"ש בפירש"י). ולכן נראה לענ"ד דאין להורות רק כדברי מרן ז"ל דאין להתיר גם בהפמ"ר וע' מה שכתבתי באות שאחר זה.

ב' בהגה האונה התחתונה של ימין דרכה להיות עבה וארוכה וכו' מיקרי היכר וכשרה. ולדידן דבתריה דמרן גרידן אין ההיכרים מועילים וכמ"ש הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ט' אות י"ג והרה"מ אות י"ט וכמו שכתבתי לעיל. וכן מצאתי בש"ע הגו' (בסעיף ב' אות ב') בכתב יד הרה"ג הגו' זצ"ל מוסגר ע"ד הגה אלו ונכתב בצדו מהרב הגו' ז"ל „ואין המנהג כן“ ומזה יש ללמד דאדרבא מנהיגו כמרן ז"ל דבעינן כטרפא דאסא סדק. ומה שהתיר מהר"א פרץ ז"ל בנדונו הגו' באות שלפני זה צריך לומר שהיה באופן שהוא מותר גם לדעת מרן ז"ל וכנז"ל.

סעיף ט' אם בצד אחד של הריאה וכו' ובהגה ויש נוהגים להטריף בכה"ג. ובש"ע הגו' כתב הרב הגו' זצ"ל מוסגר על כל הגה זו ונכתב בצדו מהרב הגו' „ואין המנהג כן“. ואף אם לא היה בזה מנהג מוקמינן לה אדינא דבתריה דמרן גרידן וכ"ש בזה דגם מור"ם ז"ל כתב כן רק מצד שיש נוהגים להטריף כמ"ש הפר"ח ס"ק ל"ח והב"ד הרב עיני הכהן סימן ט' אות ט"ו.

פרץ ז"ל העתקת מהרצ"ך ז"ל וגדפס בקרן זיור (המחובר לספר שלום דוד ח"ב) דף ל"ב ע"ש. ובין דכוונתו שברור לו שכן המנהג פה אי גרבה, בין שכוונתו שזהו דעתו לדינא, נראה דמסתמא הכי נהוג כי הוא רב עירנו וגררים מסתמא אחריו. וא"כ שמעינן מינה דהמנהג הוא כדעת מרן ז"ל דהוורדה משלמת מימין ואם חסר משמאל הגם דהוורדה בשמאל אינה משלמת וכ"ש אם חסר מהשמאל והוורדה בימין וכמו שכן דעת מרן בב"י ובש"ע. והגם דהאחרונים הסכימו דאם היא בשמאל משלמת לשמאל אגן בתריה דמרן גרידן אפילו אם מרן מקיל וכ"ש אם מרן ז"ל מחמיר וע' להרה"מ אות ח'. והגם דהרב עיני הכהן ז"ל סימן ט' אות ז' כתב בשם הש"ח דיש להקל בזה אפילו לדידן דקיטנן כמרן בכ"מ ע"ש, לענ"ד קשה להקל באיסור דאורייתא במקום שמרן ז"ל אוסר וכ"ש לדידן פה אי גרבה דרב עירנו מאריה דאתרא מהר"א פרץ ז"ל אוסר וכנז"ל. (וע' להכה"ח ז"ל אות קע"א שהביא מחלוקת בזה וסיים שיש ללכת בזה אחר המנהג ואם אין מנהג בהפמ"ר ושעה"ך יש לסמוך על המתירין ע"ש).

סעיף ח' ריאה שאין לה חיתוכי דאוני טריפה וכו' ובהגה ויש מכשירין וכו' ויש לסמוך עליהו אם יש הפמ"ר להטריף. ונ"ל לדידן דבתריה דמרן גרידן אין להתיר גם בהפמ"ר כל דליכא סדק כטרפא דאסא וכ"כ הפר"ח ס"ק ל"ה ע"ש. וכן נראה דעת הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ט' אות י"ג והרה"מ באות י"ט. והגם שכתוב בקרן דוד דף ל"ב ע"ב פעם באה ליד השוחטים ריאה בצדה של שמאל ואונה שאצלה אטומים ואין ביניהם שום סדק אפילו פחות מעלה הדס ומיהו יש הכירה והכשירה מורי רבי אהרן פרץ ז"ל ע"ש, נראה פשוט דלאו משום מנהג קאתי עלה דאין זה מצוי ולא חשיב מנהג וכן מוכח ממה שלא הכשירה השוחטים מצד המנהג רק הוא ז"ל סמך ע"ד מור"ם שהתיר בהפמ"ר והוראה היא ולא מנהג. ודומה לזה כתב הרב שוירי ברכה ז"ל בסימן רי"ד

סימן ל"ו

כמה דיני טריפות בריאה

- א'** הריאה יש לה שני קרומים ניקבו זה בלא זה או זה שלא כנגד זה כשרה עד שינקבו שניהם זה כנגד זה. הגה, ויש מטריפים בנקבו זה שלא כנגד זה והכי נהוג.
- ב'** אפילו נגלד (פירוש נקלף) קרום העליון כולו כשרה אלא שצריכה בדיקה. הגה, מיהו אם נמצא בועה על מקום שנקלף העור העליון יש להטריף כי הוא כקרום שעלה מחמת מכה. יש אומרים אם נפחו הריאה ונקרע הקרום מחמת הנפיחה טרפה.
- ג'** ניקבה ועלה בו קרום ונסתם טריפה.
- ד'** ריאה שנשמע בה הברה כשנופחין אותה אם ניכר המקום שממנו נשמע ההברה מושיבין עליו רוק או תבן וכיוצא בו אם יתנדנד בידוע שהיא נקובה וטריפה ואם לא ניכר המקום מושיבין אותה במים פושרין ונופחין אותה אם בצבץ המים טריפה ואם לאו בידוע שקרום התחתון בלבד ניקב והרוח מהלך בין שני הקרומות ומפני זה ישמע בה קול הברה בשעת נפיחה וכשרה. הגה, ואם שמו אותה פעם אחת במים חמים או קרים שוב אין לה בדיקה אפילו בפושרין.

באר משה

ואיני זוכר כעת שיש בפוסקים תרתי לריעותא מצד שסרוכה לשני מקומות. ובמשים חפשי ראיתי להרב ויו"ב ז"ל שכתב בפתיחתו לדיני תרתי לריעותא סק"ד וז"ל, תרתי לריעותא לא הוי אלא דוקא אם כל אחד משם אחר כמו בועה וסירכה וכדומה אבל אם שניהם משם אחד כגון שני בועות סמוכות במים זכים במקום שנהגו להקל בהם או שני מראות הכשרות הסמוכות זה לזה לא הוי תרתי לריעותא וכן שני סירכות תלויות (ר"ל אע"ג דסירכה תלויה מקריא ריעותא סתם ותרי ריעותות סתם חשיבי תרתי לריעותא מ"מ כיון דמשם אחד לא הוי תרתי לריעותא) ע"ש.

סעיף ד' מושיבין אותה במים פושרין וכו'. ומדברי הרי"ף ז"ל נראה דרך לאפוקי קר הרבה או חם הרבה שכתב קרירי קרירי לא וכו' חמימי חמימי לא וכו' וכ"כ הרשב"א בתורת הבית הארוך וע' להשו"ג ז"ל שהביא מנהג עירו וסמכו ע"ד הש"ע ושאר פוסקים, ולכאורה הם סותרין זה ולא א"ש רק לדברי הרי"ף והרשב"א ז"ל. אלא דק"ל דהטור לא נקט כן אלא כהפשרת המים של ימות הקיץ שעמדו בבית קצת וכו' וצ"ל לזה מרן ז"ל בב"י דברי הרשב"א בת"ה וכו' ולכאורה לשון הרשב"א והרי"ף נגד זה וצ"י בזה. ונראה דהרי"ף והרשב"א ז"ל הכריחם המקורות שזכר הפר"ח בסק"ז דנראה דגם חמין טובא הוו בכלל פושרין ע"ש. ושו"ר מ"ש הפר"ח ז"ל ולא זכר ש"ר מדברי הרשב"א בתורת הבית הארוך שהם כדברי הרי"ף. ובזה א"ש מ"ש דמטרש ודכווצי שלפי הנסיון לכאורה אין כ"כ קפידא ולא יהיה נראה שום שינוי, אך אם קרירי דקרירי וחמימי דחמימי א"ש דחם הרבה כמעט מבשל ממש וקר הרבה קורע העור כנסיון בעור האדם בעת הקור ודו"ק.

ומנהגינן פה אי גרבה יע"א להביא מים ולתת אותם בפה שיעור מה עד שיתחממו כחמימות הרוק שאין נרגש עוד בהם קור ואת זה חושבים לפושרים וכן נראה מדברי האחרונים ז"ל.

ב' בהגה ואם שמו אותה פעם אחת במים חמים או קרים שוב אין לה בדיקה אפילו בפושרין. וכן דעת מרן ז"ל בב"י דאפילו בקרים אם שמו אותה פעם אחת אין לה בדיקה

סימן ל"ז

סעיף א' בהגה ויש מטריפים בנקבו זה שלא כנגד זה והכי נהוג. הרבה מרבגי האחרונים הסכימו לאסור כדעת מור"ם ז"ל ע' להפר"ח והשו"ג והתה"ז וזולתם ע"ע. ואנן בדידן בתריה דמרן גיריין להתיר בזה וכן נראה מדברי הרב שבת אחים ז"ל אות א' ומדברי הרב תנבות שדי גר"ר אות א'. ומ"מ בהפמ"ר נראה פשוט שיש להתיר וסומכים ע"ד מרן וכן בא לידי ש"ע ומצאתי בו מוקף שני חצאי לבנה על דברי הגה אלו ונכתב בצדו מהרה"ג מהר"מ עידאן וצוק"ל, ואין מנהגנו כן. ומ"מ ג"ל דבהפסד מועט יש לחוש להאוסרים וע' להרבנים המורים בספרם הבהיר שבת אחים אות א' ולהרב ערך השלחן ז"ל אות ב' ואות ד' ע"ש.

והנה מרן ז"ל בב"י הכריע כהרשב"א ודחה דברי הג"א וכן נראה דעת הטור שם וכן נראה דעת הר"ן ז"ל שהביא בשם יש מי שאומר להתיר בגפיחה ולא העיר עליו והפר"ח סק"א מסיק לאסור עש"ב. ונ"ל דבהפמ"ר יש לסמוך ע"ד מרן ז"ל הרשב"א ז"ל ודעמיהו להתיר אבל בהפסד מועט יש לאסור. ועוד נראה דאם יש ספק אחר יש להתיר מס"ס ספק שמא כצד ההיתר ואת"ל כצד האיסור שמא הלכת כמרן והרשב"א ז"ל ודעמיהו אבל אם מבצבצת אין נראה לענ"ד להתיר דהגם דבב"י כתב ואפילו את"ל וכו' בש"ע לא פסק זה. ועוד דגם בב"י י"ל שאינו דרך הלכה אלא דרך משקל ומטרי ועיקר סמיכותו על הטעם הראשון. ועוד דיל"פ דבריו שהוא מודה וכמ"ש הזב"ת והתב"ש ע"ש. ועוד דמהרשב"א גופיה מוכח דאי מפקא זיקא טרפה וכמ"ש הכנה"ג וזולתו ממשמרת הבית ע"ש. ועוד דכיון דהר"ן כתב כן ומרן לא הזכירו י"ל דאלו שמיע ליה דברי הר"ן ז"ל הוה הדר ביה ובכנה"ג גם בהפמ"ר נ"ל לאסור. וגם אם יש ספק אחר אין להתיר. כן נראה לענ"ד כעת וצ"י בזה עוד.

סעיף ב' בהגה מיהו אם נמצא בועה על מקום שנקלף העור העליון יש להטריף וכו'. כתבו המפוז"ל דהטעם משום תרתי לריעותא. ונ"ל דלא הוי תרתי לריעותא רק בשני מיני טרפות כמו זה או בועה וסירכה או מראה הסירכה וכיוצא בזה, אבל בנסרכה לשני מקומות לא חשיב תרתי לריעותא

ה' נמצאת נקובה במקום שיש לתלות שנעשה אחר שחיטה כגון שהעביר הטבח ידו בכח או שתלשה בכח או שלקחה זאב והחזירה נקובה תלינו להקל וכשרה ואפילו יש נקבים הרבה שלא במקום שיניו תלינו כולהו בזאב. הגה, ולא תלינו ביד הטבח אלא אם הנקב משוך שדרכו להיות מכח הטבח אבל אם הוא עגול לא תלינו בטבח כי אין דרכו להיות עגול וכל נקב שהוא פתוח או שהושחר או אדום סביב הנקב ואפילו הוא רק אדום סביב הצלעות נגד הנקב

באר משה

ג' בהגה ולא תלינו ביד הטבח וכו'. יש להסתפק אם הוא עגול ומשוך קצת אי דמי לעגול או למשוך? וגראה לענ"ד דהכל לפי ראות עיני המורה ואם לדעתו יתכן לתלות שנעשה ע"י איזה דבר שאפשר לתלות בו תולין שהרי כל עיקר טעם מור"ם לאסור בעגול משום שאין דרכו להיות כן ע"י הטבח אך אם משוך קצת ולדעתו של המורה אפשר שהיה זה ע"י הטבח וכיוצא תולין. שו"ר להשמ"ח ז"ל בסעיף יו"ד שכתב גם אם אין הנקב משוך קצת רק עגול אין תולין וכו' ע"ש (משמע אבל אם הנקב משוך קצת אפשר לתלות). ועוד כתב שם זה הכלל דבר שתולה בו צריך לעיין בנקב אם אפשר להעשות ע"י אותו דבר אם בואב צריך שיהיה הנקב כדרך שאפשר להעשות בשן, ואם בסכין בדרך שאפשר להעשות בסכין וכן כלם ע"ש. ולמדנו מדבריו דבמשוך קצת הוי בכלל משוך. גם למדנו דבכל דבר המסופק לנו יש לנו להעמידו לפי ראות המורה אם אפשר שיהיה נקב כזה ע"י אותו דבר שתולה בו או לא וכדאמרן. (וכן משמע מדברי הרב כה"ח ז"ל אות ע"ב).

ד' בהגה אלא אם הנקב משוך וכו'. ראיתי להרב תורת הזבח ז"ל בסימן פ"ז אות ג' ס"ט שכתב וכי הוי משוך נמי לא תלינו ביד הטבח או הזאב אלא כי ליכא ריעותא בריאה אבל אם איכא ריעותא בריאה במקום הנקב כגון סירכה או מראה פסול או מקום אטום וכיוצא טריפה כיון דאי אפשר לעמוד על בדיקתו. וציין להכנה"ג אות ל"ה בשם מהרי"ף ע"ש. ודבריו ז"ל קשים הם דהרי גם כשניקבה מתנפחת איזה שיעור ואפשר דבאותה נפיתה יסור המראה וכן אפשר דגם באותה נפיתה יבוא הרוח אל המקום האטום וא"כ אפשר לעמוד על בדיקתם. ונ"ל דודאי אם סר המראה ע"י נפיתה זו מותרת וכן אם נכנס הרוח אל האטום ע"י נפיתה זו מותרת, אבל אם לא סר המראה ולא בא הרוח באטום אין להתיר ולתלות דאפשר שאם היתה שלמה בלא נקב היתה מתנפחת יותר ונכשרת דכיון דאי אפשר לעמוד עתה על בדיקתה אין להתיר ובכה"ג מיירי הכנה"ג וחתה"ו ז"ל.

ה' בהגה שדרכו להיות מכח הטבח וכו'. אין הכוונה דהמשוך מוכיח דמיד הטבח והעגול ושאר הסימנים מוכיחים דמחיים, דא"כ גם בלא הא דמשמשא ידא דטבחא יש להתיר נקב המשוך, אלא כוונתו דהנקב שהוא עגול או אדום או שחור סביבו או פתוח זה ודאי שאינו מיד הטבח אבל אם אינו אדום ולא שחור ולא פתוח ולא עגול אלא משוך אפשר שהיה מחיים ואפשר שהיה ע"י הטבח ולכן אם משמשא ידא דטבחא שם מותר לתלינו בו ואם לאו אסור דקרוב יותר לומר שהיה מחיים כיון שאין במה לתלות. וע' להתה"ו ז"ל סימן י"ד אות ט' שכתב דמ"ש מור"ם ז"ל בסימן ל"ו שאם הנקב משוך היא הוכחה שנעשה מיד הטבח אבל אם הוא

דחיישינן ל"א שזכר הר"ן וכמ"ש בב"י וכ"ד הפר"ח וכן הסכימו האחרונים. וגראה פשוט דה"ה למקומות שמתירים הנפיתה וכן למת שאומרים דפה אי גרבה יע"א מתירים הסירכה לשומן הלב בנפיתה אם הושמה פעם אחת במים (וכ"ש במים חמים) תו אין לה בדיקה דכל עיקר היתר בנפיתה הוא מהא דחולין דף מ"ח ע"א רב נחמיה ברית דריו"ס בדיק לה בפשוטי אלמא דבקרים ובחמין לא מהני וכהניא דריאה דאוושא. ועוד שיש בזה ס"ס להתחמיר דשמא הלכה כאוסרי הנפיתה ואת"ל כהמתירים שמא הלכה כ"א שזכר הר"ן דהנקב נסתם בקרים וא"כ אפילו ראינו שנהגו שלא לחוש למים קרים יש למחות ולבטל מנהג זה. וכן מתבאר מדברי הכנה"ג הגהב"י אות ר"ץ ע"ש. ומה שכתב הרב ישיב משה ז"ל בסימן כ"ה ליישב המנהג שלהם אינו גראה לענ"ד והעיקר כדברי הכנה"ג. ועוד דגראה לענ"ד דאין בזה שום מנהג רק גסרך ונסבך מחסרון ידיעת השוחטים וחפזון ובהלות הטבחים ולא יש לזה יסוד על פי ותיקין ורבנים ואין כאן מקום להתאריך בזה.

סעיף ה' נמצאת נקובה וכו' תלינו להקל וכשרה. כתב הרב שבת אחים ז"ל בסעיף ט"ו דלא תלינו ביד הטבח ולהקל אלא אם הנקב משוך אבל אם הוא עגול לא תלינו בטבח ע"ש. וגראה לענ"ד דלברר אם עגול באמת או משוך יש לנפות הריאה ואז יהיה העיגול או המשוך ניכר יותר. ועוד ג"ל דעגול אפילו אינו אדום ולא שחור ולא פתוח ופתוח או אדום או שחור או אדום נגדו בצלעות אפילו משוך שכן גראה לשון מור"ם והמבארים ז"ל ויש לעיין עוד בזה. וכן מתבאר מדברי הרב זבחי אלהים. ואם הנקב משוך ויש לתלות ביד הטבח והדיחו במים, גראה לענ"ד דלא מחזיקנן ריעותא ואין לחוש לשמא הוסר בהדחה כהניא דסימן מ"ח סט"ו דהתם איכא מחט ונקב אבל כאן אין להתחזק ריעותא ותלינו בטבח וע' להפר"ח בסימן כ"ט ויש להתיישב עוד בדברי הפוסקים בזה.

ב' נמצאת נקובה וכו'. נ"ל דה"ה אם אחרי שבדקה ומסרה לטבח והטבח חתכה לחתיכות ונמצאת בחתיכה מהם נקב דאפשר שיהיה כמוהו בראש הסכין דתלינו שנעשה בראש הסכין דכיון שהסכין חתך בה כמה חתיכות מסתמא לא נזהר בה הטבח שלא תנקב גם בשאר מקומות שאין כוונתו לחתוכם והרי זה דומה לזאב שאם לקחה והחזירה נקובה גם דהנקבים שלא במקום שיניו תולין בו. ועוד יש פנים לומר דמעת שיצאה מתחת יד הבודק ונמסרה לטבח ונמצא בה נקב כיון דלא היתה משומרת הגם דלא נחתכה בסכין יש לומר דתלינו דבא הנקב ע"י איזה קוץ או מסמר או חיכוך או נמשך מאיזה סיבה שתהיה. אלא דבזה צריך להתיישב עוד בבירור זה ולחפש עוד בפוסקים ואולי יש לדמות זה לעד שאינו בדוק ע' לקמן סימן ק"ץ ושהיה מוטל באשפה וכיוצא ואין כאן מקום להתאריך כעת.

טריפה ולא תלינן בשום דבר דודאי מחיים נעשה. וכן אם נמצאו עליה תולעים שנקבוה ואין ידוע אם נקבוה קודם שחיטה או אחר שחיטה כשרה. ואם אין מקום לתלות והדבר ספק אם ניקבה מחיים עושים נקב אחר ומקרבין אצלו אם הם דומים כשרה שכמו שזה נעשה אחר שחיטה כן נעשה הראשון ואם אינם דומים טריפה ואין מדמין מריאה של בהמה דקה לריאה של בהמה גסה אלא מדקה לדקה ומגסה לגסה. הגה, וי"א דאין מקיפין מבהמה זו לבהמה אחרת ואפילו בבהמה אחת אין מקיפין אלא מגסה לגסה דהיינו מאומה לאומה או מדקה לדקה דהיינו מאונא לאונא, מיהו בזמן הזה אין אנו בקיאים ואין לסמוך אהקפה כלל להכשיר.

י' ריאה שנשפכה כקיתון וקרום העליון שלה קיים בלא נקב אם הסמפונות עומדין במקומן ולא נימוחו כשרה ואם נמוק אפילו סמפון אחד טריפה. כיצד עושים נוקבים אותה ושופכין אותה בכלי שהוא שוע באבר אם נראה בה חוטים לבנים

באר משה

כשרה ומשמע דגם בסירכה דבוקה למקום אחר מיירי והרבנים הנז' הניחו זה בצ"ע לדינא ע"ש ולא כתבו כן אלא למנהגם אבל לדין פה אי גרבה שאינם מתירים הנפיחה אם היא דבוקה למקום אחר בלא"ה אין שום מקום לסמוך על הבדיקה הנז' ופשוט הדבר להטריפה בהחלט ואם היא תלויה צריך להתיישב בדבר.

י"ב ריאה שנמצא בה שלשה תולעים ראייתו להרבנים הנז' באות ט"ז שכתבו (משם השמ"ח) דאסור לאוכלה או למוכרה לנכרים דקעבר על לפני עור דאינהו מוזהרים על אמ"ה. ואנכי הצעיר חפשי בשמ"ח ולא מצאתי זה כמו שיראה המעיין שם. גם מצד עצמו הדבר פלא לענ"ד דאטו אסורים הנכרים בתולעים ולא גמצא זה בשום מקום. ועוד דמעשים בכל יום למכור להם תמרים וקמח וכיוצא בזה שהתלעו. ואולי יש איזה ט"ס בזה. ושו"ר למרן הב"י בסימן פ"ד ולהש"ד ולהמש"ז ובעת"ו אשובה אראה. (א"ה נכדו. ע"י להכת"ח ז"ל אות ק"י שכתב דאין לאכול הריאה שנמצא בה שלשה תולעים שנתקשו כיון שהוחזקה ריאה זו בתולעים, ותולעים הנמצאים בריאה אסורים דבר תורה משום אבר מן החי ויש להשליך הריאה ולא ימכרנה לעכ"ם שגם הם מוזהרים על אמ"ה ואסור להושיט להם וציין להרבה פוסקים וסיים ומיהו בדעת קדושים אות כ"א מתיר למכור הריאה לעכ"ם וכתב דכן נוהגים אלא שסיים דבמקום שמצויים להיות שם בסמפון יחתוך מתוך הריאה וימכור להגוי שאר הריאה וכו' ע"ש). [וע' לקמן סעיף ט"ז אות ד'. מא"ח].

סעיף ז' בהגה ויש מכשירין אפילו בעכורים וסרוחים. ולדין פה אי גרבה נראה שיש להטריף בעכורים וסרוחים דכיון דבתריה דמרן גרידי יש לנו לפסוק מן הסתם כדעתו עד שיתברר דנהגו להפך. ועוד דראיתי בש"ע כתוב מן הצד בכתב ידי הרה"ג מהרמ"ע זצוק"ל מוסגר על כל הגה זו ונכתב בצדו מהרב הנז' ל, ואין המנהג כן. והגם שכתבתי לקמן בסימן ל"ז אות א' דנמצא כתוב דנהגו בבוועות כמור"ם שם דמתיר בעכורים וסרוחים ומדברי הפוסקים נראה דתלויים זה בזה ע"ש, מ"מ הרי כבר כתב הפר"ח ז"ל בסימן ל"ז סק"ב דמור"ם שם מתיר בסתם והכא לא התיר רק בהפמ"ר משום דהכא איכא חששא דסמפונות דצריכים בדיקה שלא נימוחו משא"כ בבוועות שלא אתרעאי ריאה ע"ש. וא"כ שפיר י"ל דמתירים בבוועות ואסורים בריאה שנשפכה כקיתון והמים עכורים וסרוחים. וכן נראה דעת השו"ג ז"ל ס"ק כ"ט דלולי

עגול לא תלינן ביד הטבח וכו' ע"ש. ולאחר המח"ר אין כוונת מור"ם ז"ל כן אלא כדכתיבנא דהמשוך יתכן דמחיים ויתכן דמיד הטבח אבל לא שהמשוך הוכחה דמיד הטבח דאי איתא א"כ אין לנו שום צורך למשמוש ידא דטבחא דתסגי לן הוכחה שהוא משוך וכאמור. ולפ"ז נפקא מינה ג"כ לדינא בגדונו שם. וע' מה שכתבתי בסימן ל"ז.

יז בהגה אבל אם הוא עגול וכו'. פשוט דכוונת מור"ם ז"ל דאי הוי עגול הגם שאינו פתוח ולא שחור ולא אדום ולא יש נגדו אדום בצלעות מ"מ זה סימן דמחיים דהעיגול מורה דמחיים הוא וטרפה. ונראה לענ"ד דכדי לבא לידי בירור כראוי לדעת אם משוך או עגול יש לנפות הריאה דאז מתברר ונראה יותר מהותו של הנקב.

יז בהגה וכל נקב שהוא פתוח וכו'. אם מרגיש הטבח בכירור שמידו נעשה זאת הנקב פתוח כשר. כן כתב הרב תבואות שור ז"ל אות ב' בשם היש"ש וכתב על זה שהוא פשוט ע"ש.

יח בהגה או שהושחר או אדום סביב הנקב וכו'. ואם לא השגיחו לראותו או שלא ידעו מהנקב רק עד שהומלח והודח, נראה לענ"ד דאין לחוש שמא היה שחור או אדום וסר הדם והאדום ע"י ההדחה כההיא דסימן מ"ח סט"ו דהתם שאני שיש מחט לפנינו אבל בזה כי תלינן בידא דטבחא שאפשר שהיה כן שהנקב משוך ואין כאן ריעותא לפנינו כלל. וע' להפ"ח ז"ל בסימן כ"ט ויש להתיישב בדברי הפוסקים עוד בזה. (א"ה נכדו. וכ"כ הכה"ח ז"ל אות ע"ז דאם לא בדק לראות בצלעות בדיעבד אין להחזיק ריעותא בדאיכא מידי למתלי ע"ש).

ט' בהגה ואפילו הוא רק אדום סביב הצלעות וכו'. וצריך לעיין לכתחילה בצלעות נגד מקום הנקב. כ"כ השמ"ח ז"ל אות יר"ד ובתבואות שור אות כ"א ע"ש. אבל בדיעבד שרי וכמדוקדק בלשון השמ"ח והתב"ש דאין זה רק לכתחילה וכן מתבאר להדיא מדבריו בסימן ל"ז אות כ"ט ע"ש.

י"ד בהגה ואפילו הוא רק אדום סביב הצלעות וכו'. וה"ה אם שחור בצלעות נגד הנקב. ע' השמ"ח ז"ל סעיף יו"ד ובתב"ש אות כ"א דשחור אדום הוא אלא שלקה ע"ש.
י"א בש"ע וכן אם נמצאו עליה תולעים שנקבוה וכו'. ריאה שיש בה סירכה ונמצא תולע בין הסירכה לריאה כתבו הרבנים (בשבת אחים) אות י"ז בשם המ"ש דמנהגם במערב להסיר הסירכה והתולע ובודקים במים ואם לא תבצבץ

בידוע שנימוקו הסמפונות וטריפה ואם לאו בשר הריאה בלבד הוא שנימוק וכשרה, והוא שיהא מחוי המים זך אבל אם הם עכורים או סרוחים טריפה. הגה, ויש מכשירין אפילו בעכורים וסרוחים, ומי שהוא בקי לבדוק שלא נימוחו הסמפונות יכול לסמוך עליהו לצורך הפסד מרובה. ח' חסר מגוף הריאה ולא ניקבה כשרה ויש מי שאוסר. הגה, והמנהג להכשיר אם החסרון ככ"ף פשוטה אבל אם החסרון ככ"ף כפופה כזה C אם יוכל להניח בגומא ההיא אצבע אגודל מיקרי

באר משה

מבצבצת, ובתשובת דף י"ז אות ד' השיב דכשר כפשט מרן ז"ל וסתמו וכו' ע"ש. משמע מזה דכן היו רגילים ללמד זה לתלמידים וא"כ ע"פ הרוב דגם מנהגינו הכי הוי ומשמע דהכי נקטי רבני עירנו. ומעתה הדבר פשוט לענ"ד דצריכה בדיקה וע' להרה"מ (להרבנים המורים) אות כ"ד.

ב' חסר מגוף הריאה ולא ניקבה כשרה. מלשון זה נראה דבדוקים אותה אם היא נקובה והיינו בנפוחה ובמים פושרים לראות אם מבצבץ או לא דאל"כ במה יודע איפוא שלא ניקבה. וכן ראיתי להרב שבת אחים ז"ל בשם הש"ך ז"ל שכתב אבל צריך לנפוחה ולבודקה לראות אם ניקב הקרום ע"ש. והגם דכתב שם על זה דלא נהגו בעירם לנפוח אלא כמו שנראה מדברי מרן דכשרה בלא בדיקה ע"ש לאחר המחז"ר אין לסמוך על זה. חדא דמדברי מרן ז"ל משמע איפכא דאדרבא מצריך בדיקה וכאמור. ועוד דלא מצינו מי שחולק על הש"ך ז"ל בזה. (א"ה נכדו. ואדרבא ע' להכה"ח ז"ל אות קל"ב שציין ג"כ להלה"פ אות כ"ז ולהשמ"ח סוף אות כ"א ולהזב"ת אות ל"ח ולהשמ"ח שכתב דאם לא נפוחה טרפה וכו' ע"ש). ועוד דמרן ז"ל סיים ויש מי שאוסר בחסרון ואפילו בלא ניקבה (והיא דעת הרמב"ם ז"ל) וא"כ הו"ל ס"ס להחמיר ספק שמא הלכה כיש מי שאוסר ואת"ל קי"ל כסתם מרן שמא כהש"ך דמצריך בדיקה אפילו לדעת הסתם. ועוד דכיון דסמא בידן לבדוק ויש ריעותא לפנינו שיש מי שאוסרו איך נעלים עין שלא לבדוק. ועדיפא מהא נראה לענ"ד דגם בדיעבד שלא בדק יש לאסור דכיון דאיכא ריעותא לפנינו צריך לבדוק ולראות אם ניקבה. וזכורני דבנולת זה כתבתי ג"כ בזה והוכחתי דצריכה בדיקה ועוד אשוב בלא נדר לשנות פרק זה. גם דעת הרב עיני הכהן ז"ל נראה דס"ל כהש"ך דצריכה בדיקה גם לסתם מרן כיעו"ש.

ג' חסר מגוף הריאה ולא ניקבה כשרה ויש מי שאוסר. נראה לענ"ד דאם יש סירכה תלויה על גבי החסרון יש להשריק דהו"ל תרתי לריעותא דזכורני דסברת האוסרים היא ריעותא ובצירוף ריעותא דתלויה הוה להו תרתי לריעותא וטרפה. ויש לדמות זה לסירכה תלויה על גבי הקמט שכתב התה"ז ז"ל דהוי תרתי לריעותא ע"ש. אלא דלא מצאתי זה מבואר בדברי הפוסקים. וע' להתב"ש ז"ל בסימן ל"ז ס"ח דמטריף בבועה על הקמט או על חסרון מבחוץ משום תרתי לריעותא ע"ש. ש"מ מזה דקמט וחסרון הוו ריעותא וא"כ נראה דה"ה סירכה תלויה על גבי חסרון דומיא דתלויה על הקמט ודומיא לבועה וקמט וכאמור. אלא דהרב שבת אחים ז"ל בסימן ל"ו אות ח' כתב בשם הפר"ת דאין לחוש לסברת מור"ם דמדמה לבועה על חריץ וקמט לתרי בועי דסמיכי ע"ש. ומזה נראה דלא ס"ל כהתב"ש דקמט הוי ריעותא דאלת"ה תיפוק ליה דאסור משום תרתי לריעותא וגם כוונת מור"ם ז"ל יש להסביר כן דהרי תרי בועי דסמיכי שניהם

שמצא רבני עירו התירו גם בנשפכה לא היה מתיר ע"ש. ועוד דלדעת הו"א קיצור הלכות טריפות אות נ"ה אין אנו בקיאים בבדיקה זו ושכן נראה מדברי מור"ם ע"ש. והגם שהרב עיני הכהן ז"ל בסימן י"ד אות א' כתב בשם הכנה"ג הגהב"י אות ס' דהבדיקה זו אנו בקיאים בה אפילו האידנא דלא כהפרישה ע"ש וכן נראה קצת לענ"ד מדברי מור"ם ז"ל שכתב דמי שהוא בקי מיהא יכול לבדוק גם בזמן הזה, מ"מ בכי הא דעכורים וסרוחים דאינו ניכר כ"כ דגם הסמפונות מקבלים עי"ז איזה שינוי וקלקול מסתבר להכריע כהו"א והפרישה ובפרט בזמננו זה דהבקיאות הולכת ומתמעטת. ועוד דכבר כתבתי שם דגם גבי בועות אין המנהג ברור להתיר רק שלא לבדוק אח"ז אבל להתיר בעכורים וסרוחים כשמתרימי שפתחנו וראינו כן צ"ע ע"ש וע' להרה"מ (להרבנים המורים) ההכוונה לשבת אחים) אות כ"א.

ב' בהגה ומי שהוא בקי לבדוק וכו'. קשה דודאי מי שאינו בקי יטריף. ואולי דכוונתו מי שהוא בקי להבדיל בזה גם אם המים עכורים וסרוחים דאז מסתמא צריך בקיאות יותר. אך שוב ראיתי דמור"ם סובר שאין אנו בקיאים בזה וכמ"ש אח"ז בסעיף ט"ו וצריך להתיישב עוד בזה ולראות בפוסקים ז"ל. (א"ה נכדו. ולענ"ד נראה דכוונתו דאע"ג דבכמה מקומות כותב דאין אנו בקיאים בבדיקה וכמ"ש בסעיף ט"ו ונראה דאין לנו לסמוך על בדיקה זו כי אין אנו בקיאים בכל דבר שצריך בדיקה וכו' ולכן כתב כאן דמי שהוא בקי לבדוק וכו' יכול לסמוך עליהו. ועי"ז דכוונתו דאפילו מי שהוא בקי לבדוק יסמוך רק בהפמ"ר).

סעיף ח' חסר מגוף הריאה ולא ניקבה כשרה ויש מי שאוסר. כתב הש"ך ז"ל בסקכ"ג בשם הפוסקים דכיון שיש בה ריעותא צריך לראות אם עולה בנפוחה ולא מפקא זיקא ע"ש. ואנן בדידן פה אי גירבה יע"א כפי מה שרשום בזכורני ויותר קרוב אצלי דרגילים להורות כן ועכ"פ הא ודאי דאין מנהג היפך זה וא"כ מוקמינן ליה אדינא ולדינא צריכה בדיקה. חדא דהו"ל תרי פלוגתות ולחומרא דיש מי שאוסרה לגמרי גם אם אינה מבצבצת ואפילו לדעת מרן ז"ל הרי הש"ך משום הפוסקים מצריך בדיקה וא"כ אף אם ימצא חולק בזה יש להחמיר. ועוד דכמעט לא נמצא חולק בזה. וכן נראה דעת הש"ך והפר"ח בדעת מרן ז"ל וכן נראה דעת הרב עיני הכהן סימן י"ד אות ד'. ומה שלא זכר מרן ז"ל בבדיקה זו ג"ל דסמך על אומרו ולא ניקבה דהיינו שאינה מבצבצת, ובתשובה דף י"ז אות ד' השיב דכשר כפשט מרן ניקבה נקב דק שאינו ניכר. וע' להשמ"ח ז"ל דפשיט"ל דצריכה בדיקה ושבדיעבד מעכבת וגם הל"ש דמחלק בדיעבד מודה דלכתחילה כ"ע מודו דבעיא בבדיקה. וכן מתבאר מדברי הרב עיני צדיק ז"ל דף ט"ו ע"א בשאלות הרב לתלמיד אות ד' שכתב חסרון הריאה הניכר אף אחרי הגיפות ואינה

חסרון וטריפה ואם לאו כשרה. וכל זה כשנראה החסרון מבחוץ לאחר הנפיחה אבל אם היא מבחוץ כשאר ריאה אלא שנחסר מבשרה מבפנים אפילו מחזיק החסרון עד כדי רביעית כשרה יתר מכאן טריפה.

ט) הריאה שנמצא בה מקום אטום כל שהוא שאין הרוח נכנס בו ואינו עולה בנפיחה מביאין סכין וקורעין (הקרום לבד) סמוך ממש למקום האטום אם נמצא בו ליחה מותרת שמחמת הליחה לא נכנס שם הרוח, ואם לא נמצא בו ליחה נותנין עליו מעט רוק או תבן או נוצה אם נתנדנד כשרה שהרי הרוח בא שם ואם לאו טריפה.

יג) ריאה שיבשה אפילו מקצתה טריפה והוא שתהא נפרכת בצפורן. הגה, ואם משרטט בצפורן על בשר הריאה ונראה השרטוט בתוכה מקרי יבש וטריפה.

באר משה

מרן ודברי מור"ם אם החסרון ככ"ף כפופה וכו' ושחק ואנן קי"ל כדעת מרן ז"ל להכשיר בכל גוונא (דקי"ל כסתם) ע"כ. וכן כתב בספרו הבהיר שבת אחים אות כ"ד הוא והרבנים אשר אתו. וכן מצאתי בש"ע בכתב יד הרה"ג מור"ם עידאן זצוק"ל שסגר על כל הגה זו ונכתב בצדו מהרב הנו" ז"ל „ואין מנהיגו כן“.

ו) בהגה יתר מכאן טריפה. ואנן בדין בתריה דמרן גיריין שמתיר בכל זה כמ"ש הרב שבת אחים ז"ל אות כ"ד ובישיב משה ח"א סימן רי"ז וכ"כ הרב תנובות שדי גר"ו באות ד"ן ע"ש. ומעתה נראה דמה שכתב הרב עיני צדיק ז"ל אות כ"ז ע"ש אינו לא להלכה ולא למנהגא רק קיבוץ וליקוטים מהרב תורת הובא ז"ל וכמו שהעיר ע"ז מהר"ם שתרוג ז"ל בראש הספר בתורה ותעודה אות ב' ע"ש.

סעיף ט' הריאה שנמצא בה מקום אטום וכו'. אם נמצא מקום אטום עם סירכה במקום האונות לדופן צר או בין החיתוכים כתבו הרבנים המורים בספרם שבת אחים אות כ"ט דלטעם הרמב"ם דטרפיות האטום משום דסופו לינקב בכה"ג כשרה בלי בדיקה ושכן המנהג פשוט להכשיר ומיהו צריך שתתכסה הסירכה כל מקום האטום. הכנה"ג הגה"ט אות ל"ו והעת"ש אות ט"ז ע"ש. ואנן בדין פה אי גרבה לא גודע בזה שום מנהג שאין האטום מצוי בינינו ולא שייך בזה מנהג כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות שחיטה דדבר שאינו מצוי לא שייך בו מנהג והביאו דבריו הפוסקים ז"ל וא"כ אם יהיה כזה מוקמינן ליה אדינא וע"ש בכנה"ג ואין כאן מקום להאריך.

ב) הריאה שנמצא בה מקום אטום כל שהוא וכו'. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל אות ט' וז"ל, ולענין הלכה למעשה דע דקמט היינו בועה שנתצמצם הליחה שבתוכה ונתצמצם הקרום שעל גבה ונעשית קמט כפני הזקן והזקנה וכו' ע"ש. ולא ידעתי מי גילה להרב ז"ל רז זה ומי זה ידע ברוח הקדש או בחקי הרפואה או ע"י נסיון כי כן הוא, וצ"ע.

סעיף י"ג בהגה ואם משרטט בצפורן וכו' מקרי יבש וטריפה. לכאורה נראה דדעת מרן ז"ל דוקא נפרכת בצפורן ויש לחפש עוד באחרונים ובב"י. (א"ה נכדו. ומדברי הפר"ח והרב עיני הכהן והרב שבת אחים ז"ל נראה דס"ל דמור"ם ז"ל אינו חולק על מרן ז"ל).

סעיף ט"ז בהגה אם לא במקום הפסד מרובה או יש להקל ולבדוק ע"י נפיחה. מצאתי בש"ע כתוב על תיבות להטריף כל ריאה מהרה"ג מהר"ם עידאן זצוק"ל וזה לשונו. „ומנהגנו להטריף אף בהפסד מרובה“ ע"כ.

ב) ריאה שנסרכה לדופן רחב ואין שם מכה ונמצא מקום

מעידים על הנקב ותרתי לריעותא משום דסירכה וברעה מעידין על הנקב. ושור"ר דמ"ש מור"ם ז"ל היינו בחריץ מתולדה כמבואר בהרב זבחי תרועה ז"ל בס"ק כ"א בשם השפ"ד סק"ח דהאי חריץ וקמט היינו באונה עליונה של ימין דסירכה להיות חריץ וקמט דאלו במקום שאין דרך להיות בלא"ה טריפה משום תרתי לריעותא ע"ש. וא"כ בג"ד לדעת השפ"ד פשיטא דהוה תרתי לריעותא. וצ"ע עוד וע' מה שכתבתי בזולת זה בדיני סירכה תלויה אות כ"ג (?) ואין כאן מקום להאריך כעת בזה.

ד) ו"ש מי שאוסר. נראה לענ"ד דלא פליגי רק אם החסרון הוא בריאה ולא ניכר סיבתו אבל אם ניכר סיבתו שיש בצלע מכה של שבר ונגדו בריאה יש חסרון הגם דאפשר דכשהיא מתנפחת ומגעת למקום הבולט דצלע אינה יכולה להתנפח כראוי ומוזה מצטמצם הבשר של הריאה שלא יוגדל ויוגבה ואין זה סימן של נקב מ"מ ספיקא מיהא הוי דשמא היה זה מחמת הנקב וכ"ש דאפשר דכשנשברה הצלע היה עוקץ ונקב בריאה ובכה"ג אפשר דגם ללישנא דסתם מרן יש לאסור אבל אין זה מוכח אלא דיש לאסור מס"ס להחמיר דיש סוברים דדוקא אם החסרון מתולדה אבל אם מחמת חולי יש לאסור וא"כ הו"ל ס"ס להחמיר דשמא הלכה כהסוברים לאסור ואת"ל הלכה כהמתירים שמא לא התירו רק בתולדה. (א"ה נכדו. לענ"ד לא זכיתי להבין דבריו איך הו"ל ס"ס להחמיר דכשאתה אומר ואת"ל כהמתירים היינו דמתירים אפילו מחמת חולי וא"כ איך אפ"ל שמא לא התירו רק בתולדה. ולכן נראה לענ"ד דהס"ס להחמיר הוא היינו כשמצינו עוקץ בשבר הצלעות ולכן יש ס"ס להחמיר שמא הלכה כהסוברים לאסור אפילו בתולדה ואת"ל כהמתירים שמא באופן זה שיש עוקץ בצלעות מודו לאסור דחיישינן שמא ניקבה מהעוקץ כמו דקי"ל דאם נשברו אנפיו של עוף סמוך לחיבורו לגוף והשבר יש בו עוקץ תבדק הריאה כמבואר לקמן בסימן ב"ג ס"ב ע"ש. שור"ר דנראה דכוונת מרן זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל היא דהסוברים שאין להתיר רק אם בתולדה היינו שסוברים כן בדעת מרן ז"ל דלסתם מרן יש להתיר רק בתולדה ולא מחמת שבר בצלע וכיוצא ויש מי שאוסר אוסרים אפילו בתולדה ולכן עבד שפיר ס"ס לאסור ביש שבר בצלע אפילו שאין בו עוקץ).

ה) בהגה והמנהג להכשיר אם החסרון ככ"ף פשוטה וכו'. ע' למהרמ"ז זצוק"ל (בעיני צדיק) אות כ"ז שהביא דברי מרן ודברי מור"ם ז"ל ע"ש. וראיתי בתשובת הרב המורה עצ"ר סוה"ר מהר"ם שתרוג גר"ו שכתב ע"ז הביא דברי

ט"ו) ריאה שהרגיש בה במשמוש היד שמחט בתוכה אם שלימה היא נופחין אותה אם עולה בנפיחה כשרה בין אם היא זקה או עבה בין אם נכנס דרך חודה או דרך קופא (פי' דרך צד העב) ואם היא חתוכה טריפה. יש עליה קורט דם כנגד המחט בחוץ טריפה אפילו היא שלימה. הגה, ובזמן הזה יש להטריף כל ריאה שנמצא בה מחט ואין דנין בה דין שלימה אם לא במקום הפסד מרובה אז יש להקל ולבדוק ע"י נפיחה.

סימן ל"ז

דיני אבעבועות וסרכות הריאה, ובו ז' סעיפים

א) ריאה שנמצאו בה אבעבועות אפילו הם גדולים הרבה אם היו מלאים רוח או מים זכים או ליחה הנמשכת כדבש וכיוצא בו או ליחה יבשה וקשה אפילו

באר משה

(בשבת אחים) אות מ"ז כתבו דאסור למוכרה לנכרים משום לפני עור דאינהו מוזהרים על אבר מן החי וציינו להשמ"ח ע"ש. ולא ידעתי מקומו איה וע' למרן בב"י ולהש"ד והמש"ז סימן פ"ד ובעת הפנאי אשובה אשנה פרק זה בעה"ו אי חשיב לדינא אבר מן החי או בשר מן החי גמור לאוסרו גם למוכרו לגוי משום לפני עור דלפום ריהטאי כעת ב"ל שהוא ענין מיוחד מאד וצ"ע. [אמר המעתיק, ע' לעיל סעיף ה' אות י"ב ובדברי הרב המגיה ג"י, מא"ח].

(ה) **שמעתי** מהרב רבי רחמים הכהן (הרב המחבר ספר שערי רחמים המחובר בספר כרם חמדה אחד מאבות בית דין פה אי גרבה יע"א) דאם נחש געוץ בעור שבריאה בין שני הקרומים דהיינו זנבו עולה למעלה וראשו למטה טריפה אע"פ שזה שלא כנגד זה. כן מצאתי בכתב יד המיוחס לרבי דוד הכהן בן מוהרצ"ך ז"ל. וזוה מוכח כמו שכתבתי לעיל בסעיף א' דאנן בדידן בתריה דמרן גיריני בניקבו זה שלא כנגד זה ולא כמ"ש מור"ם ז"ל דאלת"ה מאי קאמר אע"פ שזה שלא כנגד זה. ועוד גם בלתי צורת נחש היא טריפה כמ"ש מור"ם שם.

(ו) **סירכה** תלויה על מקום שנקלף. הרבנים המורים (בשבת אחים) אות ו' הביאו מחלוקת בזה אי מהניא לה נפיחה במקום שעושים נפיחה ומסקי להקל בשעת הדחק ע"ש. ונ"ל פשוט דאין זה רק לדידהו דמתירים הנפיחה אך לדידן פה אי גרבה שאוסרים הנפיחה גם בשעת הדחק אין להקל וה"ה לגמצאו תולעים בתחתון ונגלד הקרום העליון כיעו"ש בדבריהם ובהכנה"ג הגהב"י אות ח' ע"ש.

סימן ל"ח

סעיף א' ריאה שנמצאו בה אבעבועות וכו'. כמה פעמים נמצאים בועות וכשאנחנו מסירים אותם מעל גבי הכרס או מע"ג הקיבה נשאר כמין שביל במקום הבועה, יש לעיין אחריו ולבדוק ע"י נוצה בקלות דכמה פעמים נמצא שהוא נקוב מעבר לעבר. ואין להתירו מטעם דשמא עור הבועה עצמו לא היה נקוב, אם מצד דכיון דהבועה היא הנוספת הו"ל כמאן דליתא, אם מצד דהו"ל כבשר שהרופא גוררו. והו הנראה לענ"ד כעת בלי פתיחת ספר ועוד יש לחפש אחרי זה בעה"ו ודו"ק.

(ב) **ריאה** שנמצאו בה אבעבועות וכו'. ע' להרב שלחן גבוה ז"ל אות ג' שמנהגם במלכות תורגמה ששמענו שמעם

אטום תחת הסירכה טריפה ולא מהניא לה בדיקה כלל לא בדיקת הסירכה ולא בדיקת האטום, דאנן בדידן פה אי גרבה יע"א אוסרים הנפיחה וכמ"ש בסימן ט"ל ע"ש. ומ"ש הרה"מ (הרבנים המורים בשבת אחים) אות כ"ט אינו אלא למנהגם דמתירים בנפיחה אבל לדידן בלא"ה היא טריפה בהחלט מצד הסירכה. וה"ה והוא הטעם לאם נסרכה למקום אחר לשומן הלב או ללב או לטרפש או לשאר מקומות. ומה שכתבו הרבנים המורים להכשיר ג"כ באלו זה ג"כ אינו אלא למנהגם דמתירים הנפיחה ולא לדידן.

והגם שיש אומרים דמנהגו להכשיר סירכה לשומן הלב בנפיחה וכן ראינו להשוותים שעושים כן, מ"מ אם גמצא מקום אטום אין להתיר בנפיחה ובבדיקת האטום דכיון דלדידן אוסרים בכל הסירכות הגם דלדבריהם מקילים בשוה"ל בנפיחה מ"מ הו דלא להוסיף עלה וכל שיש אטום טריפה. וכה"ג כתב הרב עיני צדיק ז"ל סימן פ"ה בנסרכה לשוה"ל ולמקום אחר והרוב לשוה"ל ע"ש. והגם דהרבנים המורים (בשבת אחים) שם כתבו דאטום לא הוי ריעותא מ"מ כיון דסרכות שוה"ל היא קולא נגד מרן ואנן בכולהו נוהגים כדעת מרן ולדעת המש"ז והלב"ש והרב עיני הכהן אטום הוי ריעותא הגם דנימא דלא קי"ל כוותיהו מ"מ לא גרע מיהא ממייעוט אוסרים וא"כ אמרינן הו דלא להוסיף עלה וכונו"ל. וגם הרה"מ (הרבנים המורים) נראה דמודו בנ"ד לדידן ולא התירו רק בסירכה שאינה צריכה בדיקה כגון סירכה לדופן ומכה או סירכה תלויה או שסרכה לשאר מקומות דלדידהו מתירים הנפיחה מדינא, אבל לדידן פה אי גרבה דנקיטנן לדינא דכלהו סירכות לאסור מדינא כדעת מרן ורוב הפוסקים כמ"ש בסימן ט"ל אות י"ד להקל בזה גם בשוה"ל ואטום דהו דלא להוסיף עלה כנ"ל.

(ג) **ריאה** שיש בה סירכה ונמצא תולע בין הסירכה לריאה כתבו הרבנים המורים בשם הו"ש דמנהגם במערב להסיר הסירכה והתולע ובדקים במים ואם לא תבצבץ כשרה ע"ש. ומשמע דגם בסירכה הדבוקה לאיזה מקום אחר מיירי ובכה"ג פשוט דלדידן פה אי גרבה דאוסרים הנפיחה וכמ"ש בסימן ט"ל בלא"ה טרפה בהחלט מצד הסירכה גם שאין תולע. ואם הסירכה תלויה ונמצא תולע בין סירכה לריאה צריך להתיישב לדינא לדידן וע' להרבנים המורים (בשבת אחים) שם שהניחו דברי הו"ש והמנהג בצריך ישוב לדינא ע"ש.

(ד) **ריאה** שנמצאו בה שלשה תולעים, הרבנים המורים

כאבן הרי זו מותרת, ואם נמצאת בהם ליחה סרוחה או מים סרוחים או עכורים הרי זו טריפה. הגה, ורבים מכשירים אפילו בעכורין וסרוחין וכן המנהג להכשיר בועות בכל ענין אם אינן סמוכות.

באר משה

אירע שבדק ונמצאו עכורים או סרוחים אין להתיר. (א"ה נכדו. אבל בספרו הבהיר ברית כהונה יו"ד מערכת ב' בועה, העלה להתיר אפילו במקרה שימצאו עכורים או סרוחים ע"ש. ונ"ל דדבריו שם עיקר דהכא כתב כן קודם שחקר ודרש איך מנהגנו בנמצאו עכורים וסרוחים, אבל בספרו ברית כהונה המיוחד לעמוד ולברר על המנהגים והחליט להתיר גם בנמצאו עכורים וסרוחים וכתב דנראה לו דמטעם זה נהגו שלא לבדוק כיון שאין נפקותא בזה הכי נקיטנו).

(ד') הרי זו מותרת. ואין צריך לבדוק אם גיקבו הסמפונות כן כתב הרב שבת אחים ז"ל אות א' בשם הב"י והאחרונים ע"ש. וכן יש לדקדק מדברי מרן ז"ל בש"ע שהעתיק לשון הרמב"ם ז"ל ואלו הא דכתב הרמב"ם צריך לבדוק הסמפון וכי' לא העתיק א"כ ש"מ דס"ל דא"ץ לבדוק אחר זה.

(ה') אם נמצא שחין על גבי הבועה או ודאי יש נקב וטרפה. השב"א בשם השמ"ח והוב"ת.

(ו') אם הבועה גבוהה לאחר הנפיתה יותר מטרפא דאסא ונסמכת על גבי הריאה כשרה ולא דמיא ליתרת מגבה דבועה לא עבידא להתפרק דכשמתחככת בצלעות נכפפת בליטת הבועה ונכנסת לפנים ואפילו יש לה חידוד בראשה. השב"א ז"ל שם.

(ז') אם הבועה אין לה דיבוק בריאה אלא תשורש וכולה בחוץ הויא יתרת מגבה וטריפה. השב"א ז"ל שם בשם הפר"ח בקונטרס אחרון והרב עיני הכהן ז"ל אות כ"ו ע"ש. ודוקא על גבה וכטרפא דאסא. שם בשם השפ"ד אות י"ב והלב"ש אות ע"ח ע"ש.

ואם נמצאת בהם ליחה סרוחה וכי' הרי זו טריפה. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל דנהגו במלכות תורגמה בכל מקום ששמענו שמעיהם כמו שפסק הרב במפה להכשיר אפילו בעכורין וסרוחין שלא שמענו בשום מקום שבדקו מי הבועה משום עכורים או סרוחים וכי' ע"ש. ואי מהא אין הכרח לומר דהמנהג כהרא"ש והר"ן והרשב"א והרב במפה, די"ל דמן הסתם אין צריך לבדוק אם זכים או סרוחים אבל אם אתרמי ונמצאו סרוחים ועכורים טרפה, ובוה י"ל דלא שייך מנהג דמלתא דלא שכיחא היא. או י"ל דגם אם יראה תרואה דגם במקרה שנמצאו עכורים וסרוחים והכשירו מ"מ אין מזה ראייה שכן המנהג כלל די"ל דחשבו המתירים דהמנהג כן והתירו ובאמת אינו כן רק דמן הדין א"ץ לבדוק, אך אם בדק טריפה. ואין זה רחוק דהרי הרב ז"ל חשב ג"כ כן להוכיח ממה שלא בדקו דהמנהג להכשיר. ומדברי מרן ז"ל אין הוכחה כלל דצריך לבדוק אלא דמדברי הרמב"ם ז"ל שכתב וכשמוציא הליחה וכי' משמע דצריך לבדוק. אבל שמעתי בשם הרב המגיד החדש הנדפס בספר זבחים שלמים שביאר דעתו של הרמב"ם ז"ל כן ע"ש. ובוה א"ש דלא קשה על הרמב"ם מה שהקשה הרב ז"ל מההיא דלא אמר להו ולא מידי, דבאמת אין צריך לומר כלום דא"ץ לבדוק וכאמור וכ"כ הר"ן ז"ל. [ע' לקמן אות ו'].

שלא בדקו בשום מקום מי הבועה אם עכורים או סרוחים רק בכוליא בלבד וכי' ע"ש. ונ"ל דאי מהא לא איריא דאין הכרח לומר דמנהגם כהרא"ש והר"ן והרשב"א ומור"ם ז"ל די"ל דמן הסתם אין לבדוק אך אם בדק ונמצא עכורים או סרוחים טרפה. (א"ה נכדו. לענ"ד ק"ל דהרי סיים שם הרב שלחן גבוה ז"ל אך בבואי פה ירושלים תובב"א ראיתי שגוהגים לבדוק בועות הריאה כבועות הכוליא והיי"ט דקבלו עליהם הוראת מרן ז"ל דסתם לן כהרמב"ם ז"ל שהוא גר מערבי וכי' ע"ש. דאם לדעת מרן והרמב"ם ז"ל מן הסתם אין צריך לבדוק למה בודקים בירושלים. ואולי חומרא בעלמא. או י"ל דהש"ג ז"ל ראה ושמע שהטריפו מכח שמצאו מים עכורים או סרוחים וסבר שהם פותחים לבדוק אבל באמת אינו כן רק שאתרמי שפתחו. וע' למר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל בספרו הבהיר ברית כהונה יו"ד מערכת ב' אות ח' מ"ש בזה).

ובעיקר מ"ש שנהגו נראה דל"ש בזה מנהג דמלתא דלא שכיחא היא (ובמלתא דלא שכיחא ל"ש מנהג כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות שחיטה ע"ש). או י"ל דגם אם יראה תרואה דבמקרה נמצא עכורים וסרוחים והכשירו מ"מ אין מזה הוכחה כלל למנהג די"ל דחשבו המתירים דהמנהג כן כיון שראו שאין בודקים והתירו ובאמת אינו כן רק דאין צריך לבדוק, אבל אם במקרה נמצאו מים סרוחים או עכורים טרפה. ואין זה רחוק שהרי הרב המחבר ז"ל חשב כן ג"כ להוכיח ממה שלא בדקו ומדברי מרן ז"ל אין הוכחה כלל דצריך לבדוק אלא דמדברי הרמב"ם ז"ל שכתב וכשמוציא הליחה וכי' משמע דצריך לבדוק. אבל שמעתי בשם הרב המגיד החדש הנדפס בספר זבחים שלמים שביאר דעתו של הרמב"ם ז"ל כן ע"ש. ובוה א"ש דלא קשה על הרמב"ם מה שהקשה הרב ז"ל מההיא דלא אמר להו ולא מידי, דבאמת אין צריך לומר כלום דא"ץ לבדוק וכאמור וכ"כ הר"ן ז"ל. [ע' לקמן אות ו'].

(ג') אם היו מלאים רוח או מים זכים וכי' הרי זו מותרת. מזה נראה לדקדק דדעת מרן ז"ל דאין להתירם רק באופן זה שראינו שהם מלאים מים זכים וא"כ מבואר דצריך לבדוק אחר זה שאם היה דעת מרן ז"ל דא"ץ לבדוק אח"כ א"כ היה כותב רק הצד השני לבד שאם עכורים וסרוחים טריפה וממילא מובן דאם אינם כן כשרה אלא ודאי דנחית לזה שאין להתירם רק אם הם מים זכים וכי' וכאמור. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות שחיטה הלכה יו"ד שמוציא הליחה ובודק וכי' ע"ש. (א"ה נכדו. מצד דברי מרן ז"ל עצמו נראה לענ"ד דאין ראייה שיש לדחות דאם היה אומר רק הצד השני שאם עכורים וסרוחים טרפה לא היינו מבינים רק להכשיר במלאת רוח או מים זכים אבל אם היא ליחה יבשה וקשה כאבן אפשר דס"ל דגם בזה יש להטריף) וכיון דמרן ז"ל בשיטת הרמב"ם ז"ל קאי מסתמא דגם הוא דעתו להצריך בדיקה אח"כ. ופה אי גרבה לא נהגו לבדוק אחר זה אבל אם

(י"ב) **בהגה** ורבים מכשירים אפילו בעכורין וסרוחין וכו'. ולדידן פה אי גרבה יע"א כפי מה שראיתי להשוותים והמורים הוא שאין בודקים אחרי זה לראות אם הם עכורים או סרוחים ומכשירים. וג"ל הטעם לזה משום דכתב מור"ם ז"ל בסימן ל"ג ס"ט בנדון שם דטפי עדיף שלא לבדוק כלל ולסמוך ארובא מלבדוק ולהקל ע"ש. וה"ג ז"ל דס"ל לרבני גרבה דאין לבדוק אח"ו ולסמוך על רוב בהמות כשרות מלבדוק ולסמוך על המתירים אבל אם אתרמי ובדקו אפשר שלא היו מקילים. אבל ז"א דהתם שאני דלא ראינו ריעותא לפנינו אבל בנ"ד אי איתא דלא ס"ל כסברת המקילים היו צריכים לבדוק. לכן י"ל דטעמם בזה על פי מה שכתב הרב נוב"י ז"ל ביו"ד סימן ע"ג דכששני הספיקות אחד מהם אינו מתברר א"ץ לברר שום אחד מהם ומתירים מס"ס ע"ש. וא"כ י"ל דמטעם זה לא היו בודקים דבכה"ג הו"ל ס"ס ספק שמא זכים הם ואת"ל דעכורים וסרוחים שמא כהמתירים אבל כי אתרמי דנמצאו עכורים או סרוחים דאין כאן אלא ספק אחד אפשר שהיו אוסרים מן הספק.

אך ראיתי בקרן דוד (הגדפס מחובר לספר שלום דוד ח"ב) דף ל"א שמוהרצ"ך כתב על מוהר"א פרץ ז"ל שראה בכתב ידו שבזאת העיר נהגו להכשיר הבועה אע"פ שיש בה ליחה סרוחה וסומכין על ההגה ע"ש. ומוזה נראה דגם כי מתרמי שגמצאת הליחה סרוחה מתירים ומ"מ אין זה כל כך מכריע ד"ל דהוא ג"כ ראה וידע שאין בודקים אחרי הבועות אם יש בהם ליחה סרוחה והוקשה לו דמדברי הרמב"ם ז"ל וכן מדברי הש"ע דהולך בשיטתו ולשונו מבואר דצריך להוציא ולבדוק וכן מוכח מדלא כתב מרן ריאה שגמצא בה אבעבועות והמים או הליחה שבהם עכורים וסרוחים טריפה, וכתב אם היו וכו' מותרת ואם וכו' טריפה. דמשמע דאין להתיר רק אם נבדק והיו זכים וכיוצא. וה"ג מסתברא דכיון דהריעותא לפנינו צריך לבדוק ואין פה אין בודקים, מזה הכריע דסומכים על ההגה. וכן מצינו בש"ס בכמה מקומות דנראה לכאורה המאמר כאלו ברור ומסיים הגמ' דלא בפירושא אתמר אלא מכללא אתמר ושואל וכי מכללא מאי הוי ואומר דמכללא אינו מוכרח שיש לדחות וכו'. וכה"ג כנודן זה ממש ראיתי להשו"ג ז"ל בסק"ז שהוכיח כנו' ממה שאין בודקים ע"ש.

ומעתה לפי מה שכתבנו אינו מוכרח להתיר כי מתרמי ונמצאו סרוחים וה"ג מסתברא לענ"ד דודאי בכל הדורות שקדמונו לא היו בודקים וכי מתרמי ובדקו הו"ל דבר שאינו מצוי ול"ש ביה מנהג כמ"ש הרמב"ם ז"ל והאחרונים ז"ל בדבר דלא שכיח לא שייך בו מנהג. (א"ה נכדו. וכמו דמצינו בבב"ב שאין בודקים אם יש בה דם וגומעים אותה בלא בדיקה וכ"כ הכה"ח ז"ל בסימן ס"ו סקמ"א ע"ש. ואם אתרמי וראו שיש בה דם אוסרים וכן כשנותנים ביצים בתבשיל אחרי שטורפים אותם בודקים. אך נראה דלא דמי דהתם שאני דדם ביצים דרבנן והו"ל סד"ר ולקולא וכמבואר שם אבל הכא אי איתא דס"ל כמרן ז"ל דבמים עכורים וסרוחים טרפה ודאי שהיו בודקים שיש בזה חשש איסור דאורייתא. לכן נראה לענ"ד דפה אי גרבה יע"א מנהגם להכשיר גם בעכורים וסרוחים כדעת מור"ם ז"ל וכמ"ש הכה"ח ז"ל אות ב' משם הכנה"ג דכן המנהג להכשיר הבועות בכל ענין אם אינן סמוכות ואפילו במקום דליכא הפמ"ר וכ"כ הפמ"ר והפמ"ר וכן העלו כל האחרונים וכ"כ הלה"פ והשו"ג דכן נהגו במלכות תוגרמה

בדעת הרמב"ם ז"ל כמו שהבינו הרא"ש והר"ן והרשב"א ז"ל, אך לדינא שפיר י"ל דמרן נקיט מלתא מציעתא וא"כ המנהג אינו נגד דעת מרן ז"ל. גם פה אי גרבה לא ראיתי בודקים ונראה דהכי ס"ל ואם במקרה בדקו לדעתי יש להטריף כדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל שהם רוב עמודי ההוראה. (א"ה נכדו. נראה דמה שהכריחו לכל זה משום דכבר כתב בספרו הבהיר הלכה למשה מערכת מ' אות ל"א דלא ראה שום דבר דנהגו להקל נגד דעת מרן ז"ל ע"ש).

(ח') **הרי** זו טריפה. דעת מרן ז"ל כדעת הרמב"ם ז"ל דבעכורין וסרוחים טריפה, והרא"ש ז"ל [בחולין פ"ג סי' מ"ה] תמה ע"ז מדאמרינן בחולין דף ג"ה והרי מוגלא דכשר בריאה וכו' ע"ש. ולכאורה י"ל דהכל גקרא בשם מוגלא. אך זה אינו דאיתא שם בגמ' דף מ"ח מליא מוגלא טרפה מים זכים כשרה, אלמא דמוגלא היא אינה מים זכים. ודוחק לומר שיש שלשה אופנים עכורים או סרוחים ומוגלא ומים זכים ואין כאן מקום להאריך כעת.

(ט') **בהגה** ורבים מכשירים אפילו בעכורים וסרוחים וכו'. מצאתי כתוב בכתב יד מר דודי החת"ש דהה"מ מהרד"ך זצ"ל שכתב וז"ל, המנהג בעיר הזאת להכשיר בועה אע"פ שיש בה ליחה סרוחה כהרמ"א ז"ל, ע"כ. ונכתב בצדו, ומר זקני מהרש"ך ז"ל כתב ששמע מרבו ז"ל דאינם מטריפים רק בתרי בועי סמיכי ומים עכורים וסרוחים, עכ"ל ז"ל. ע"ה משה הכהן ס"ט. (א"ה נכדו. הוא מר זקני הרה"ג המחבר ז"ל. והכוונה דדוקא כשהיו תרי בועי דסמיכי והמים שלהם עכורים וסרוחים מטריפים אבל אם רק בועה אחת או תרי בועי ואינם סמוכים אפילו המים שלהם עכורים וסרוחים כשרה. וכ"כ הכה"ח ז"ל שם אות ב' משם כמה פוסקים ע"ש).

(י"ד) **בהגה** ורבים מכשירים אפילו בעכורין וסרוחין וכו'. ומנהגנו פה אי גרבה שלא לפתוח ולבדוק אחרי זה ומכשירים בסתם. אך אם נפתחה ונמצאת עכורה או סרוחה בזה לדעתי הקצרה שיש להטריף וכדעת מרן ז"ל וע' למור"ם ז"ל בסימן ל"ג שכתב דיותר טוב שלא לבדוק מלבדוק ולהכניס עצמו בספק דומה לזה מנהגינו הנו'.

(י"א) **בהגה** ורבים מכשירים בעכורים וסרוחים וכו'. וכ"כ הרבנים המורים (בשבת אחים) אות א' שכן הוא המנהג בעירים ואפילו מוגלא עכורה וסרוחה מכשירין ע"ש. ופה אי גרבה לא ראיתי בודקים אחר זה ומכשירים בכל אופן מן הסתם, וכן מצאתי כתוב אצלי דפה נוהגים כמור"ם ז"ל להכשיר וכ"כ מרן ז"ל בב"י להתיר בנהגו להכשיר ע"ש. וע' בקרן דוד דף ל"א ע"ג בד"ה וראיתי ולהרב עיני צדיק ז"ל דף י"ז אות ה'.

ואם במקרה בדקו ומצאו הליחה או המים עכורים או סרוחים, לא ראיתי שהתירו וא"כ י"ל דנהגו רק שאין צריך לבדוק אחר זה דוקא. והגם דלשונו הכתב יד (הגדפס בקרן דוד דף ל"א ע"ג) הנו' אינו מורה כן יתכן דממה שלא ראה בודקים אח"ו הוכיח כן ועל דרך מה דאיתא בגמ' (ב"מ ל"א.) הא דר"פ לאו בפירושא אתמר אלא מכללא אתמר. ומה גם דלא שכיח לפתוח וא"כ לא חשיב מנהג במה דלא שכיח וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות שחיטה והפמ"ר ז"ל. ומ"מ בהפסד מרובה נראה לענ"ד שיש לסמוך ע"ד מור"ם ז"ל כיון דמרן ז"ל בב"י הקיל להנוהגים כך, אך בהפסד מועט נראה לענ"ד להתמיר וכדעת מרן ז"ל בש"ע שהטריף.

למנהג קרשטא שאוסרים הנפיתה כמונו ע"ש וזה פשוט. וזה כלל גדול ונחוץ מאד לכל מורה לדעתו כי בו תלוי כמה וכמה הוראות מהם שנתבארו אחת לאחת במקומם ומהם שלא נתבארו והמעייני יבין.

ט"ו) סירכה היוצאת מן הבועה שעל האונות ונאחזות לדופן צר, דעת הפר"ח ז"ל בסימן ט"ל סקכ"א לאסור ושכן חילק מרן ז"ל בבד"ה וכן הוכיח מדברי מהריק"ש ז"ל ע"ש. ודעת הרבנים המורים אות ב' להתיר והוכיחו כן בראיות ברורות ואין כאן מקום להאריך בזה.

ט"ז) סירכה לשומן הלב דהיינו לשומן שעל הכיס, ע' מה שכתב בזה הרב עיני צדיק ז"ל בענין מנהגינו פה אי גירבה יע"ש ומה שכתבתי אנכי הצעיר בהגהתי לשם. ובענין אם רוב הסירכה לשומן הלב והמיעוט לקרום של הכיס בלתי שומן כתב הרב ע"ץ (עיני צדיק) ז"ל להטריף ע"ש וכן כתבתי שם בהגה. ושמעתי בערב יום כפור שנת רחמתי"ך לפ"ק מן **רבי כ'מוס וזאן** יצ"ו ששמע מהרב מהרס"ד (הוא רבי סאסי כהן) ז"ל שאין להתיר בכה"ג דלשומן הלב גופה קולא והבו דלא להוסיף עוד קולא אחרת של הרוב.

י"ז) סירכה לשומן הלב. אחד מן הסוברים והוא מהרס"ד נר"ו דמנהג פה להכשיר סירכה לשומן הלב בנפיתה ורצה להכשיר גם בשוחט אומר לשומן הלב ושוחט אומר למקום אחר דלא מהני ליה נפיתה, ומדמה לה למ"ש מרן עד אומר בכסדרן וכו' ע"כ. ולי הצעיר אין נראה ועניתי תכף כי בנ"ד דקא בא לסמוך על הבדיקה דהיינו נפיתה ואולי לא נבדקה יען לדברי האומר למקום אחר כאלו לא נבדקה וזה דומה למ"ש המחבר ז"ל סימן ט"ל דאם נוהגין להתיר בנפיתה ונסרכה לטרפש ולדופן והרוב לטרפש ועלתה בנפיתה טריפה ע"ש. ואתאי בק"ו ותו דפה לא נהגו רק בוודאי לשוה"ל לא בספק והבו דלא להוסיף עלה. ותו ספק במנהג אוקמיה לדינא וכמ"ש הכנה"ג סימן ט"ל הגהב"י אות של"ה ע"ש וברור לדעתי דטריפה.

וגם הוא מראשית אמרי לו ענני כי לא ברור לו להתיר רק דמצדד לעמוד עליו ולבררו ואמר שבאו לידו ג"כ הרוב לשוה"ל ומיעוט למקום אחר והטריפה. ובקש ממני לכתוב פסק על זה ולתתו לו לעמוד עליו. וה' יעזורני על דבר כבוד שמו אמן.

י"ח) אם נדבקו שני אונות או אומה ואונה ע"י בועה, כתבו הרבנים המורים אות י"ג בשם הכנה"ג הגה"ט אות ט"ו דנופחין אותה אם היא בתוך החיתוך כשרה ואם לאו טריפה ועמ"ש"ל בשם הפר"ח סימן ט"ל סקכ"א ושם מבואר דלדעתו דופן צר וחיתוכים שוו ע"ש. עוד כתבו הרבנים המורים אות י"ג ע"ז במוסגר דלפי מנהגם יש להכשיר בנפיתה לאחר שיסיר הבועה אם לא תבצבץ מכאן ומכאן וגם אם אין בשר הריאה מקמיט כמו סירכה מגב לגב כמו שיתבאר בסימן ט"ל סי"ט. והוא ט"ס וצ"ל ס"ט וכן הוא בכתב יד דשם כתבו דמנהגם להתיר בנפיתה כל דלא הוי מהראשונה לשלישית ואפילו מגב לגב ע"ש. ולדידן פה אי גירבה יע"א דהמנהג פשוט כדעת מרן ז"ל ורוה"פ דלא חשיב כסדרן רק מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה כמ"ש לקמן בסימן ט"ל הדבר פשוט שאין להתיר בזה ג"כ ולא מהניא נפיתה כלל לבדוק אם מבצבצת.

ובכ"מ ששמענו שמעיהם שלא שמענו בשום מקום שבדקו מי הבועה משום עכורים או סרוחים וכו' ע"ש. וכיון דכל האחרונים חלקו על מרן ז"ל ולכן נהגו דלא כוותיה וכמ"ש מר זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל בספרו הבהיר הלכה למשה השלם במערכת מ' אות ע"ב דקבלנו עלינו סברת מרן ז"ל וכו', אבל היכא דכל האחרונים דחו סברת מרן או מור"ם וכו' אזלינן אבתרייהו וכו' ע"ש. וא"כ יוצא מזה דאף אם אתרמי וראו שיש בהם ליתת סרוחה או עכורה כשרה). וקצת יש להוכיח דלאו בפירושא אתמר מדכתב וסומכין על ההגה דמה לשון סמיכות שייך בזה והול"ל דנקיטנן כהגה, ולהאמור א"ש דנותן טעם על מה שאין בודקים משום שסומכין על ההגה ולפי האמת אינו מוכרח וכאמור.

ועכ"פ נראה לענ"ד דכיון דפשוט דבריו נראה דמתירים כמור"ם יש להתיר בהפמ"ר אבל בהפסד מועט נראה לי להחמיר שאין הדבר כל כך מוכרע וכנו"ל. וע' להרבנים המורים בספרם הבהיר (שבת אחים) אות א' שכתבו דנהגו בעירים להכשיר הבועה ואפילו המוגלא עכורה וסרוחה ע"ש. ובעיר גדולה כעוב"י תונס יתכן להיות דמצוי זה אצלם לבדוק ושייך בה מנהג, וע' מה שכתבתי לעיל בסימן ל"ו בסעיף ז'. **י"ג) סירכה** תלויה ע"ג בועה והמים שבבועה זכים. כתבו הרבנים המורים אות ב' דמנהגם להכשיר ע"ש. ולדידן פה אי גירבה נ"ל דהמנהג הוא להטריף כי מעולם לא שמענו ולא ראינו מי שפתח לבדוק אחרי המים וכ"ש שמעולם לא נשמע שהוכשרה סירכה תלויה ע"ג בועה מחמת זה. וקצת נ"ל להוכיח מדברי חכמי ורבני וגאונים עוב"י תונס בתשובתם שגדפסה בגנזי שלום סימן ב' דחשיב כה"ג הוכחת למנהג ממה שלא כתבו בנדונם שהיו מטריפים גם באותו אופן וכתבו רק שנוהגים להטריף סירכה בבועה לעולם ונראה דהוכחתם למנהג ממה שלא נראה ולא נשמע חילוק זה ע"ש. וכן מתבאר להדיא מדברי מר זקני מהר"ם הכהן ז"ל בחיבורו שכתב דמנהג פה אי גירבה פשוט אצל השוחטים והמורים להטריף סירכה תלויה עם בועה גם דהמים שבבועה זכים ע"ש. והוא מנהג מוסכם עם דעת מרן ז"ל כמ"ש הש"ך ז"ל בסק"ג דמדסתם ש"מ שכן דעתו ושכן דעת רש"ל ע"ש וכ"כ הפר"ח בסימן ט"ל סקכ"ה ושכן עיקר. וכן שמעתי שיש להוכיח דמרן גם בזכים מיירי דאם בעכורים הלא גם בלתי סירכה תלויה טריפה כמ"ש בס"א. וא"כ ודאי דהכי נקיטנן לדידן להטריף בסירכה תלויה עם בועה גם אם הבועה במים זכים אם מצד שכן הוא המנהג אם מצד דמוקמינן לה אדינא וכאמור.

י"ד) סירכה שיוצאת מן הבועה ונאחזת לדופן במקום הרחב דהיינו כנגד האונות, כתבו הרבנים המורים באות י"ב דמנהג שאלוניקי להסיר הסירכה ולהשתדל ולהעלות בשר על הבועה במקום הסירכה ע"י נפיתה ואם עלה בשר הריאה על הבועה משימים אותו מקום במים ואם לא תבצבץ במקום הסירכה כשרה וסיימו שכן מנהגם ע"ש. ונ"ל דלא כתבו כן רק לדידהו דמתירים הנפיתה וכמו שכתבו הם שם בסימן ט"ל אות כ"ד, אבל לדידן פה אי גירבה יע"א והנלוים אליה שאוסרים כל הסירכות האוסרות בהחלט ואין נפיתה מועלת להם כדעת מרן ז"ל ורוב הפוסקים כמ"ש לקמן סימן ט"ל ודאי דאין שום שייכות לנפיתה בנדון זה דאפילו בלתי בועה כלל אסורה היא בהחלט וכ"כ הפר"ח בסימן ט"ל סקכ"א

ב) אם סירכא תלויה יוצאה מן הבועה טריפה. הנה, וה"ה בועה העומדת במקום שאר ריעותא אע"פ דכשר בלאו הכי כגון בגבשושית או במקום דמשמיע קול או שהבועה בעצמה משמעת קול טריפה.

ג) אם יש בה שתי אבעבועות סמוכות זו לזו אסורה אפילו מלאות מים זכים ואם היא אחת ונראית כשתים נוקבים אותה באחד מצדיה אם שופכות למקום אחד אחת היא וכשרה ואם לאו שתים הם וטריפה, והני מילי כשיש בהם מוגלא או

באר משה

דהר"ל תרתי לריעותא ועמ"ש הט"ז ז"ל והש"ך ז"ל שם והתה"ז ז"ל בסימן ח"י, ע"כ לשונו ז"ל. ומלשונו ממה שהוצרך לבאר הטעם ולציין להפוסקים הגו' יש פנים לומר דכוונתו ז"ל שהוא היה מהשוחטים שנהגו כן להטריף ומאותו טעם הגו' ולא שיש מנהג בעיר להטריף והכי מסתברא דהרי הוא דבר שאינו שכיח. וע' להרב שבת אחים ז"ל אות ג' שכתב דדעתו דלא מטרפינן אלא בבועה העומדת במקום דמשמעת קול ולא ביתרת מגבה וליכא טרפא דאסא כיון דאין זה ריעותא, ולא ביתרת מקמא אפילו כטרפא דאסא, ולא בגבשושית אפילו גדולה כטרפא דאסא ע"ש. ונראה דמכ"ש אם הבועה עצמה משמעת קול מטרפינן דהא עדיפא מבועה העומדת במקום המשמעת קול כיון דלא אפשר לבודקה כמ"ש הרב הגו' וע' להרב תנובות שדי גר"ו אות ח'. וכיון דאין בזה מנהג מבורר נראה דמוקמינן ליה אדינא ולכן בהפסד מרובה יש לסמוך על השב"א ז"ל ולהתיר אבל בהפסד מועט יש לאסור.

סעיף ג' אם יש בה שתי אבעבועות סמוכות זו לזו אסורה אפילו מלאות מים זכים. וכן מנהגנו פה אי גרבה והערים והכפרים הנגריים אחרינו. ומה שכתב הרב שבת אחים ז"ל באות ז' שיש מכשירין במים זכים ושכן מנהגם ע"ש, היינו למנהגם הם אבל למנהגינו פה אינו כן אלא כדעת מרן ז"ל וכאמור.

ב) אם נדבקו שני אונות או אונה ואומה ע"י בועה נופחין אותה אם היא בתוך החיתוך כשרה ואם לאו טרפה. כן כתב הרב שבת אחים ז"ל אות י"ג. ומ"ש השב"א שם במוסגר ולפי מנהגנו יש להכשיר בנפיחה לאחר שיסיר הבועה אם לא תבצבץ מכאן ומכאן, וגם אם אין בשר הריאה מקמיט כמו סירכה מגב לגב כמו שיתבאר בסימן ט"ל סט"ו ע"ש. דבריו ז"ל קשים מאד, חדא דהא גופא דמגב לגב תמוה מאד והרב ז"ל עצמו שם דעתו לבטל מנהג זה כמ"ש בסימן ט"ל אות ט' וז"ל, דרוב הפוסקים אוסרים וכן פסק מרן ז"ל אלא דהם מתירים משום דכבר נהגו כן ואין בידם לבטל המנהג ע"ש. וא"כ הבו דלא להוסיף עלה וכמבואר שם. ועוד דאיך אפשר לומר במציאות להסיר הבועה שהיא מגוף הריאה ולא תבצבץ ועוד דאפילו לא תבצבץ י"ל דהליחה מונעת אותה מלבצבץ והגם דהסירו הבועה י"ל דאותה הליחה נתעבית והו"ל קרום שעלה מחמת מכה. ואולי דמטעם זה כתבו במוסגר דלא פסיקא ליה דין זה והניחו במוסגר לחזור לעיניו בו וצ"ע. ומ"מ בלא"ה לדידן פה אי גרבה יע"א דמטריפינן כל שאינו מחיתוך לחיתוך וכמו שכתבתי בסימן ט"ל אין אנו צריכים לכל זה דבלא"ה היא טריפה בהחלט ולא מהניא לה בדיקה כלל וכמו שמתבאר מדברי הרב שבת אחים ז"ל עצמו שם ע"ש.

ג) בהגלה ה"ה מורסא שבריאיה וכו'. וכן נראה דעת

סעיף ב' אם סירכה תלויה יוצאה מן הבועה טריפה. וכן מנהג פשוט פה אי גרבה יע"א להטריף ואין חילוק בין אם הבועה מלאה מים זכים או עכורים דבכל אופן מטריפים. ומה שכתב הרב שבת אחים ז"ל בשם איזה פוסקים להכשיר וכתב שכן מנהגם היינו למנהגם אבל פה אי גרבה המנהג הוא כדעת מרן ז"ל להטריף בכל אופן וכמו שכתבתי בראש ספר שבת אחים הגו' אני הצעיר בכללים באות י"א שכן מנהגנו פה אי גרבה ובהערים ובכפרים אשר סביבותינו הנגריים אחרינו כמו, גאב"ס, ספאק"ץ, זרז"ס, בנגרדא"ן, מדני"ן, תיטאו"ן, וכל כיוצא בהם שכלם גתיישרו מאנשי עירנו אי גרבה יע"א מתחילת ישובם. וכן יש איזה מקומות שנגררות אחרינו הגם דאפשר דתחילת ישובם אינו מאנשי עירנו אלא שכן הסכימו חכמי ורבני עירם כמו גפצ"א וכיוצא בה. ועוד יש לחקור ולדרוש אחריתם ולקרותם ולהזכירם בשם לזכרון. [ע' בהקדמת רבנו המחבר זצ"ל לדיני שחיטה וטרפיות ביאורם אחת לאחת, מא"ח]. (וע' להכה"ח ז"ל אות כ"ח שהביא מחלוקת בזה וכתב שדעת מרן להטריף ע"ש).

ב) אם סירכה תלויה יוצאה מן הבועה טריפה. אבל מטיגרי כשרה כמ"ש מור"ם ז"ל בסימן ט"ל ס"ח ע"ש. וכן אם יוצאה מן המורסה כשרה וכמ"ש התב"ש ז"ל בסימן ט"ל סעיף מ"ז וע"ע למהר"ר ישיב משה ז"ל (בסימן) ע"ש.

ג) אם סירכה תלויה יוצאה מן הבועה טרפה. כתב הכנה"ג ז"ל בהגה"ט אות ט"ז דמי שהוא בקי יגפח הריאה וימשמש ביד על הבועה במקום דיבוק הסירכה אם בשר הריאה מכסה הבועה כשרה ע"ש. וכתבו הרבנים המורים (בספר שבת אחים) אות ב' שכן מנהגם ע"ש. ואנן בדידן פה אי גרבה והגלויים אליה אין לנו מנהג בזה ומוקמינן לה אדינא וע"ש בכנה"ג ואין כאן מקום להאריך.

ד) אם סירכא תלויה יוצאה מן הבועה טרפה. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל דהמנהג האדינא להכשיר סירכא תלויה היוצאת בין מן הבועה בין מן הטיגרי וכו' כיון דרבו המתירים הכי נקיטנן וכבר כתבתי בהרבה מקומות כשם שהמנהגים נשתנו בשאלוניקי מוזמן לזמן גם זה כאחד מהם ע"ש. ולענ"ד נראה דדוקא להזמיר יכולים לשנות מנהגם ולא להקל דכבר נתחייבו ואין בדבר היתר לעולם וזה יותר מדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור דבזה לא שייכא התרה דנסמכו על הרב האוסר וכמ"ש מהרשד"ם ז"ל בתשובה סימן ל"ז דקרא תגר על המנהג זה דמקילים ומנהג זה להקל חדשים מקרוב באו וכו' ע"ש. וכן מתבאר מדברי מרן ז"ל בב"י דכן דעתו בהקדמתו לב"י ובספרו בכמה מקומות. ואין כאן מקום להאריך ובזולת זה כתבתי על זה.

ה) בהגלה ה"ה בועה העומדת במקום שאר ריעותא וכו'. החה"ש הדה"מ והכולל מהרח"ך זצ"ל המחבר ספר כה לחי בתשובתו אלי כתב וזה לשונו, הכי גקיטנן כמור"ם ז"ל

מים אבל אם הם צמחים קשים הגה, וה"ה מורסא שבריאה דהיינו שקרום הריאה מכסה אותה ואינה גבוהה מבשר הריאה **אף על גב דסמיכי אהדדי כשרה**. הגה, ולא מיקרי סמיכי אלא שאין ביניהם כשני חוטי שער לאחר שנפחו הריאה והוא שיהיה במה שמפריש ביניהם מראה ריאה. יש מכשירין אפילו תרי בועי דסמיכי אם המים שבהם זכים צלולים ומתוקים ויש לילך בזה אחר המנהג או לפי ענין ההפסד ושעת הדחק. ובוועי בשיפולי ריאה ובמים זכים דינן כמו בסמיכי. בועה על חריץ וקמט טריפה דהוי כשני בועי דסמיכי. ב' בועות זה כנגד זה בין ב' אונות כשרה אבל בועה נגד טינרא כהאי גוונא טריפה דהטינרא קשה ומנקבת הבועה שכנגדה. בועי וטינרי סמוכים זה אצל זה כשר.

ד' אבעבוע שנמצא בשיפולי הריאה נוהגין לאסור אם אין בשר כל שהוא מקיף בכל צד (וידוקא בועא אבל טינרא כשר בשיפולי ריאה) **ושיפולי היינו תחתית האומא או**

באר משה

כן אלא כמ"ש מור"ם ז"ל דוקא ע"ש. ולדידן פה אי גרבה והנלוים לה דנקיטנן לאסור גם במים זכים בלא"ה לא שייך זה כמו שיראה המעיין.

ז' בהגה בועה על חריץ וקמט טריפה דהוי כשני בועי דסמיכי. הפר"ח ז"ל סק"ט כתב דאין נראה לחוש לסברא זו וכשרה ע"ש. והרבנים המורים (בשבת אחים) אות ח' כתבו דכן נהגו ע"ש. ולדידן פה אי גרבה והנלוים להם אין לנו מנהג להתיר בזה ומוקמינן ליה אדינא. ולדינא נראה לי כעת דאם הבועה מלאה מים זכים יש להתיר דהרי יש לפנינו תרי פלוגתאות, פלוגתא דמים זכים בתרי בועי ופלוגתא דמור"ם והפר"ח והו"ל ס"ס להקל ויש להתיר גם בהפסד מועט, ואם המים עכורים או סרוחים נראה לי דבהפסד מרובה הסומך ע"ד הפר"ח להקל לא הפסיד.

ח' כתב הפר"ח ז"ל בסימן ט"ל סקכ"א סירכה היוצאת מן הברעה שעל האונות ונאחזות לדופן צר טריפה דדופן אינו מגין משום דלא סריך ולא סביך כשיש בועה דכן חילק מרן בבד"ה וכן מוכח מדברי מהריק"ש שהטריף סירכה מן הברעה אפילו אם הסירכה מחיתוך לחיתוך כי מפני הברעה א"א לשכוב זו ע"ג זו ע"ש. ומינה לחיתוך וחיתוך ומצד החזה שקולין הם וכמ"ש הריב"ל ע"ש והכי נקיטנן. אבל ראיתי להרבנים המורים (בשבת אחים) אות ב' שחלקו על הפר"ח ז"ל ומסקי להתיר מדינא והוכיחו כן בראיות ע"ש.

ט' כתב הכנה"ג בהגה"ט אות ט"ו בשם בדיקות כ"י והב"ד הרבנים המורים הגו' דאם נדבקו שני אונות או אונא ואומא ע"י בועה גופחין אותה אם היא בתוך החיתוך כשרה ואם לאו טרפה. וכתבו על זה דלפי מנהגם יש להכשיר בנפיתה אחר שיסיר הברעה אם לא תבצבץ מכאן ומכאן וגם אם אין בשר הריאה מקמיט כמו סירכה מגב לגב כמו שיתבאר בסימן ט"ל ס"ט ושם כתבו דמנהגם להתיר בנפיתה כל דלא הוי מראשונה לשלישית ואפילו מגב לגב ע"ש. ולדידן פה אי גרבה דהמנהג פשוט כדעת מרן בסימן ט"ל ס"ד לאסור בכלם ואפילו מחידוד לחידוד ואפילו מחידוד לחיתוך דלא הוי כסדרן רק מחיתוך לחיתוך לבד ולא מהניא שום בדיקת נפיתה וכמו שכתבתי בסימן ט"ל הדבר פשוט דאין להתיר וכאמור.

סעיף ד' אבעבוע שנמצא בשיפולי הריאה נוהגין לאסור וכו'. נראה ודאי דלדעת מרן ז"ל דעמיה דאפילו המים שבברעה זכים טריפה דאי מייירי במים עכורים או סרוחים בלאו שיפולי נמי טריפה כמ"ש מרן ז"ל בס"א והוא ע"ד מה ששמעתי להוכיח לעיל (סעיף א' אות י"ג) וכן יש להוכיח מדסתם מרן ז"ל. גם מצד המנהג נראה דנהגו להטריף שהרי

האחרונים ז"ל ע"י להרב שבת אחים ז"ל אות ד' ולהרב תנובות שדי נר"ו אות י"ג ואות כ"ב.

ד' בהגה יש מכשירין אפילו תרי בועי דסמיכי אם המים שבהם זכים וכו'. והרבנים המורים (בשבת אחים) אות ד' ואות ז' כתבו שמנהג עירם כיש מכשירים ע"ש. ולדידן פה אי גרבה יע"א נראה דיש לאסור וכדעת מרן ז"ל דדבר זה אינו מצוי אצלנו ולא שייך בו מנהג וכמ"ש הרמב"ם והפר"ח והאחרונים בכיוצא בזה ע"ש. גם לא ראינו ולא שמענו מנהג בזה להקל וא"כ מוקמינן ליה אדינא ולדינא ודאי דטרפה דאנן בתריה דמרן גרירין שאסור גם במים זכים וכאמור. וכן זכורני שבא מעשה לידינו ואסרנהו במעמד המורים. ועוד דכבר כתבתי לעיל דמנהגינו פה אי גרבה יע"א לאסור סירכה תלויה ע"ג הבועה גם דהמים זכים, והש"ך בסימן ל"ז סק"ג כתב בשם הב"ח דלמאן דמכשיר תרי בועי דסמיכי במים זכים כ"ש דמכשיר בסירכה תלויה ובועה והמים זכים ע"ש. וא"כ מדאסרינן פה סירכה תלויה ע"ג בועה גם דהמים זכים מינה נמי דכ"ש הוא לאסור בתרי בועי דסמיכי והמים זכים וכ"כ הפר"ח סק"ד דגם בהפמ"ר אין לסמוך על היש מכשירין ושכן דעת האחרונים ע"ש. ועוד דמוקמינן לה אדינא ולדעת מרן והפר"ח ז"ל ודעמיהו אסורה וכאמור. (א"ה נכדו. גם מדברי מור"ם ז"ל בהגה שכתב ויש לילך בזה אחר המנהג או לפי ענין ההפסד ושעת הדחק, נראה דהוא עצמו לא ברירה ליה להכשיר וא"כ ודאי דלא שבקינן פשיטותיה דמרן ז"ל דאוסר משום ספיקו דמור"ם ז"ל. ועי' להכה"ח ז"ל אות ק"א דבמקום שאין מנהג מבורר ודאי יש לאסור כי הב"י כתב בשם רוב הפוסקים להחמיר וכן רש"ל בפא"ט סימן כ"ז כתב להחמיר בכל גווני ע"ש).

ה' תרי בועי דסמיכי ומלאות רות, דעת הפר"ח סק"ט לאסור וכתבו הרבנים המורים (בשבת אחים) אות ד' דלמנהגם דמכשירין במים זכים כ"ש שיש להכשיר במלאות רות ע"ש. משמע דלדידן שאין מתירין במים זכים אין מתירים במלאות רות וכדעת הפר"ח, והגם דהב"ח והש"ך מתירים, כבר כתבתי בזולת זה בשם הרבנים המורים דבמקום שלא גילה מרן דעתו יש ללכת אחרי דעת הפר"ח ז"ל וכ"ש בגדון זה דנראה מסתמיות דברי מרן שלא התיר רק בצמחים קשים משמע שאין להתיר במלאים רות וכן נראה מדאסר במים זכים לפמ"ש הפר"ח בטעמו של דבר.

ו' תרי בועי דסמיכי לדעת הסוברים להתיר במים זכים כתב הש"ך ז"ל לבדוק אם יש להם כיס וכו' והרבנים המורים (בשבת אחים) באות ז' כתבו דלא נהגו אצלם לבדוק

האונא אבל לא החיתוכים שבין אונא לאונא. הגה, וי"א דבכל מקום שיש שם חידוד מקרי שפולי ריאה ולכן יש להטריף אפילו למעלה במקום שהריאה זבוקה לשדרה אם הוא נגד חיתוך האונא שעדיין הריאה שם חדה נקרא שפולי אבל נגד האומה כשר דלא הוי שם שפולי דשם הריאה רחבה (בבדיקות) ויש

באר משה

כתב מור"ם ז"ל בס"ג דבועי בשיפולי ריאה ומים זכים דינם כמו בסמיכי ע"ש. ובסמיכי כתבתי לעיל להוכיח דמנהגנו להטריף וע"ע להרב עיני הכהן ז"ל בסימן ט"ז אות ל' בשם הט"ז דבמקום שאין מנהג אוסרים. והגם דהט"ז בסק"ט נראה דלא קאי רק אתרי בועי ע"ש כיון דמור"ם ז"ל מדמה להו הדדי נראה דלא שגא וכן נראה שכן דעת הרב עיני הכהן כיעו"ש. ועוד דאנן בתריה דמרן גירי ודעתו לאסור גם בזכים וכאמור. ומה שכתבו הרבנים המורים (בשבת אחים) אות י"ד במוסגר דאם היה בה מים זכים כשרה לדידהו כמו תרי בועי דסמיכי, אינהו בדידהו ואנן בדידן ולדידן פה אי גרבה יש לאסור כמו תרי בועי דסמיכי וכאמור. וע' להרדב"ז ז"ל בסימן תקצ"ה שביאר באיזה אופן אוסרים ומתירים ע"ש.

ב' שם נוהגין לאסור וכו'. ואין חילוק בזה בין מים זכים לעכורים דמטריפים בכלם. ומ"ש השב"א ז"ל באות י"ד דאם היה בה מים זכים כשרה לדידהו כמו שני בועי דסמיכי ע"ש, לאחר המח"ר אינו נראה דמלשון מור"ם ז"ל שהגיה בס"ג גבי יש מכשירין אפילו תרי בועי דסמיכי אם המים שבהם זכים ולא הגיה כאן כלום נראה דס"ל דבזה מטריפים אפילו במים זכים. ובלאו הכי לדידן פה אי גרבה דמטריפין בתרי בועי דסמיכי גם במים זכים וכאמור באות א' גם השב"א מודה להטריף וכמבואר מדבריו הנז' ע"ש.

ובועה בשיפולי ורדא ודאי דדינה הוי כשאר בועות בשיפולי דאונות שכן נראה מלשון מרן ז"ל שלא חילק בכך וכן נראה מדברי מור"ם ז"ל שלא חילק בכך. ומה שכתבו הרבנים המורים שהם נוהגים להכשירה כדעת הרשב"ש והביאו העה"ש ז"ל בסימן ל"ה אות ה' ושכן מצא בספר כתב יד, פה אי גרבה לא נשמע ולא נראה מנהג זה וא"כ ודאי דמוקמינן ליה אדינא וטריפה וכן נראה מדברי הרב הנז' דלולי שכבר נהגו כן היו אוסרים (ע' לקמן אות ה').

ג' ושיפולי היינו תחתית האומא או האונא וכו'. כתבו הרבנים המורים הנז' אות י"ד דבעירם נהגו להכשיר בתחתית האונא ע"ע. ואנן בדידן פה אי גרבה אין מחלקין בזה דאין זה דבר מצוי וגם לא שמענו בזה שיש מנהג ומוקמינן ליה אדינא ולדינא אין לנו לזוז מדעת מרן שאסר בשניהם. וכן דייקי לענ"ד דברי הבה"ג שהוא מקור דין זה והביא דבריו הרב מזמור לדוד ז"ל וסתם ריאה על האומא ואודנא על האונא (כמו שהרמב"ם ז"ל קרי לה אונן) כיעו"ש. גם מ"ש שם דבאומא אם בראשה בתוך ארבע אצבעות נהגו להכשיר ע"ש, לדעת מרן ז"ל נראה דאין לחלק בזה כלל וכן הוא לדידן פה אי גרבה דבתריה דמרן גירי.

ד' תחתית האומא או האונא הנז'ל, פירושו לענ"ד בדעת מרן ז"ל שהוא התחתית והסוף של האונא או של האומא והוא המקום האחרון המשתפע והוא כמו משיפולי לשיפולי דסימן ט"ל, אבל החידודים שאצל החיתוכים שבין אונא לאומא או שבין אונא לאונא אינם כלל בסוג תחתית ושיפולי. ומ"ש מרן אבל לא החיתוכים שבין אונא לאונא הכוונה היא על

החידודים שלפני החיתוכים, וחיתוכים ר"ל המקום ששם נחתכים ונפרדים האונות והאומות ואין החיתוכים הנזכרים כאן כמו מחיתוך לחיתוך דסימן ט"ל שאם היתה כוונתו לשלול רק החיתוכים לא היה מן הצורך לשלול דמהיכ"ת לקרא להם שיפולי וכמו שלא הוצרך לשלול כל שאר הריאה הגב וכדומה לא היה צריך ג"כ לשלול החיתוכים ממנו. ותו דא"כ הי"ל למרן ז"ל לכתוב דשיפולי היינו החידודים דהיפך החיתוכים חידודים ולא הוי הפך החיתוכים תחתית. ותו דבכ"י מבואר דהספק והמחלוקת שיש הוא אם חודי חתכי האונות והאומות חשיבי שיפולי אך לא יש שום פנים לומר החיתוכים ממנו שהם מן החוד ולמטה לשיפולי. ועוד דנראה שם דהכרעתו כמהר"י בן חביב ז"ל דנראה דבא לשלול חודי חתכי האונות ע"ש. וכן נראה מדברי מור"ם ז"ל שכתב וי"א דבכ"מ שיש שם חידוד מקרי שיפולי ריאה וכו' ע"ש. אלמא דלדעת מרן ז"ל לא מקרו החידודים שיפולי. וכן נראה שהבין מהר"א אוולאי ז"ל בכוונת מרן הב"ד המחבר"ר אות ז' ע"ש. וראיתי בקרן דוד (הנדפס מחובר לספר שלום דוד ח"ב) דף ל"ב ע"א בהעתקת מתרצ"ך כתבי מהר"א פרץ ז"ל שכתב וז"ל, ושיפולי היינו תחתית וכו' פירוש והחידודין בכלל שיפולי כמ"ש הפר"ח ולזה סיים ואמר אבל לא החיתוכים דמשמע דחיתוכים דוקא מכשרינן ע"כ ע"ש. והוא פלא לענ"ד וכדאמרן. ובעיקר כוונת הפר"ח לענ"ד גם הוא מודה להתיר בחידודים שלפני החיתוכים ולא אסר רק בקצוות הריאה האונא והאומא והם החידודים אשר סביב סביב לה בסופה. ומ"ש הפר"ח לאפוקי חיתוכים היינו על חדודי התחתית וביאור חיתוכים ר"ל מקום החתך והפירוד וכמ"ש בביאור דברי מרן ז"ל. וע' להרב מסגרת השלחן ז"ל שנתקשה ג"כ בכוונתו דמרן גופיה כתב כן ומאי קמ"ל הפר"ח ע"ש. ולענ"ד כוונתו ברורה שלא נאמר דדוקא התחתית והסוף המשתפע האחרון אשר באונא ואשר באומא ולא כל הצדדים אשר סביב אבל בחודי חתכי האונות בין למרן בין להפר"ח אינם שיפולי וכ"כ לענ"ד עיקר לדינא. והגם דמהר"א פרץ ז"ל לא הבין כן הנה לא הוזכר בדבריו כלל דהמנהג פה אי גרבה דבריו אלא נחית לבאר דברי מרן ז"ל בלבד וכיון דהדבר מוכרע בכוונת מרן כדכתבינא יש להתיר. וכן מצאתי בש"ע בסימן ל"ה אות א' שיש מוסגר ע"ד הגה וי"א וכו' ונכתב בצדו, ואין המנהג כן" וכתבומני שזה ממהר"ם עידאן זצ"ל.

אך בקצוות וצדדי הריאה הגם כי לענ"ד פשט דברי מרן ז"ל נראים להתיר דבא לשלול את הכל ושלא לאסור רק בעוקץ הסופי שבאונא ושבאומא וכן ראיתי להפר"ח ז"ל דלא ס"ל כהפר"ת אלא דלענ"ד הראיות שהביא שם אינם מכריעות ומ"מ פשט דברי מרן יותר נוטה כדאמרן. ועכ"ז לדינא הדבר צריך תלמוד וגם לדעת אם שפולי טורא שהזכיר בב"י כולל כל קצוות ההר או רק מקום מיוחד יש בצד מצדדי ההר שפל והוא הנקרא שיפולי טורא, וכפי מה שיהיה הביאור בזה יש לבאר כוונת מרן ז"ל דנראה דדעתו כמהר"י בן חביב

לילך בזה אחר המנהג ואם אין חוט בשר מקיף נופחין אותה וממשמשין לצד בועה אם ע"כ חוט בשר מקיף כשרה והוא שיהיה בהיקף מבשר מראה ריאה ואם לא היה בהיקף מראה בשר ובאו אחר כך בודקים ומומחים ונפחוה ומשמשו בה ועל ידי בקיאותן וכחן יפה שנפחו היטב ומשמשו בבקיאות עשו שהיה שם היקף בשר כשר. ה" בועה בריאה וניכרת בעבר אחר אע"ג דלא שפכי אהדדי כשרה. הגה, והוא דלא קיימי במקום סמפונות אבל אי קיימי במקום סמפונות דהיינו ב' אצבעות מן השפולי בדקה וד' בגסה

באר משה

וכו' אבל כל קצוות הריאה אפילו מן הצדדים נקראו שיפולי ע"ש. ואין זה סותר מה שביארנו אלא דלא תימא דלא קרי תחתית אלא הזוית שהוא כעין ראש האצבע של האונא או של האומה וביאור אומרו חיתוכים על מקום החתך ולעולם דגם חידוד אינו שיפולי וכמ"ש בדברי מרן ז"ל.

(ו') בועה בשיפולי ורדא טריפה. כן כתב הכנה"ג בהגה"ט אות נ"ו וכ"כ מהריב"ל ח"ג סימן ק"ר הב"ד העה"ש ז"ל בסימן ל"ה אות ה' וכן נראה דעתו וכן נראה דעת מרן הן מצד שסתם הן מצד שאסר בשיפולי אונא ורדא דין אונא יש לה וכמ"ש התה"ז בסימן י"ד אות כ"ו. ומה שכתבו הרבנים המורים (בשבת אחים) סוף אות י"ד דמנהג עירם להכשיר ע"ש, לדידן פה אי גרבה אין זה מצוי ושכיח ולא שייך ביה מנהג (אולי כוונתו משום דתנוס עיר גדולה ושוחטים הרבה בהמות לכן יהיה מצוי שם דבר זה, לא כן פה אי גרבה שהיא עיר קטנה לא שוחטים הרבה בהמות ואינו מצוי על כן לא שייך בזה מנהג). גם לא נודע ולא נשמע שום מנהג בזה להקל וא"כ מוקמינן ליה אדינא ולדינא יש לאסור כדעת מרן ז"ל והכנה"ג ומהריב"ל והעה"ש ז"ל לאסור וכאמור. ועוד נראה דהרבנים המורים אזלי לשיטתייהו דמתירים בועה בשיפולי אונא וכמ"ש התה"ז לתלות זה בזה ע"ש, אבל לדידן דבתריה דמרן גרידן ואסורים באונא כמ"ש"ל ה"ה בזה יש לאסור.

(ז') בהגה ואם אין חוט בשר מקיף נופחין אותה וכו' חוט בשר מקיף כשרה. מצאתי כתוב בכתב ידי מהרצ"ך ז"ל מוסגר על הגה זו וכתוב על זה מהרב הגו', ומנהגנו אם יש חוט בשר אין נופחין, ע"כ. ומזה יש ללמוד אם יש חוט בשר מקיף א"ץ לנפוח לראות אם ישתנה. והגם דבכל דבר אנו הולכים אחרי הנפיתה וכתב השמ"ח סימן ט"ל אות ח' דסריכה מחיתוך לחיתוך צריכה נפיתה לראות מקום עמידת הסריכה אחר הנפיתה ע"ש, גראה דס"ל דבועה בשיפולי שאני שיש בה הרבה מקילים גם אם אין חוט בשר מקיף והו"ל כס"ס להתיר דשמא מתמיד החוט בשר ואת"ל שיעביר שמא כהמתירים או דס"ל דהנסינן מורה דגם בלא יש חוט בשר ע"י הנפיתה לפעמים הוי חוט בשר וכ"ש כאשר יש חוט בשר בלתי נפיתה שהולך ומתרחב, כנ"ל ועמ"ש לעיל בשם הגוב"י ז"ל.

(ח') בהגה והוא שיהיה בהיקף מבשר מראה ריאה. מצאתי כתוב בכתב יד הגו' מוסגר על הגה זו ונכתב בצדו מהרב הגו' ז"ל, „אפילו אין מראה ריאה" ע"כ. וכן הסכימו האחרונים כמ"ש הרב עיני הכהן ז"ל סימן מ"ז אות ל"ג (ושם יש ט"ס ונשמט תיבת „אין") והתה"ז סימן י"ד אות י"א והרבנים המורים (בשבת אחים) כאן אות י"ד.

סעיף ה' בהגה והוא דלא קיימי במקום סמפונות וכו'. מצאתי כתוב בכתב יד הנזכר מוסגר על כל דברי ההגה

והרב צדה לדרך שזכר בב"י ע"ש ומפני שאין ההרים מצויים ביננו לא יכולתי לעמוד ע"ז כיאות ועוד חזון למועד בעה"ו. (א"ה נכדו. ולענ"ד נראה עוד דכיון דעיקר דין זה דשיפולי אין לו שורש בש"ס רק הוא מדברי הבה"ג ונדחקו הפוסקים למצוא טעם לדבריו מפני שכל דבריו דברי קבלה וכמ"ש הפוסקים וכ"כ התוס' בחולין דף מ"ז וכתבו שטוב ליזהר ע"ש א"כ בדבר שלא נתברר בדבריו ובדברי מרן ז"ל ובפרט כשהדעת נוטה דדעת מרן ז"ל להקל יש להקל. וכע"ז כתבו הפוסקים בסימן ס"ט לענין בשר ששהה ג"י בלא מליחה שהוא מחומרות הגאונים).

(ה') אבל לא החיתוכים שבין אונא לאונא. לענ"ד נראה דכוונת מרן ז"ל דלא חשיב שיפולי רק התחתית של הריאה האונא או האומה ממש אבל לא החידודין שבין אונה לאונא ושבין אומה לאומה ולאילו קרי להו חיתוכים שהם מקום החתך דנראה כאלו הריאה חתוכה שם דאם כוונתו רק לשלול רק החיתוכים עצמם ופירושו כמו בין חיתוך לחיתוך דגבי סירכות א"כ מהיכא תיתי לקרותם כלל שיפולי ומה נשתנו הם משאר גב הריאה או האומה דלא הוצרך לשלול אותם ואדרבא החיתוכים מסותרים ולא דמו כלל לשיפולי. וכן שמעתי מידי"ן הרמ"ה נר"ו דודאי אין כוונתו על החיתוך דא"כ הרי בלא"ה א"א לפרש כן דהוא מוקף בשר מכל צד. ומזה ג"כ נראה דאין לפרש דכוונתו על קרקע החיתוכים שלא יחשבו שיפולי וסוף אומה או אונא דא"כ הרי הם מוקפים בשר מכל צד ולא שייך בהו דין בועה בשיפולי כלל.

ושו"ר דא"ץ לכל זה דלשון מרן ז"ל בשלחנו בנוי ע"פ דברי מהר"י בן חביב שהביאו בב"י ושם כתב זה בשם הרב צדה לדרך ע"ש. והרב צדה לדרך כתב להדיא וז"ל, יש מהגדולים שכתבו בועה בשיפולי הריאה אם אין בשר מקיפה טרפה וי"א כי שיפולי נקרא כל סוף אונא ואומה ואפילו בחודה ותומר גדול החמירו בדבר שאין לו סמך מן הגמ'. ונ"ל כי שיפולי נקרא כל סוף אונא ואומה כמו שמתרגם אונקלוס תחתית ההר בשיפולי טורא והוא סוף ההר. ורוב המקומות החמירו כחומרות הגדולים ויש מקומות מועטים שנהגו היתר וטוליטולא מהמתירים עכ"ל. הרי לך דעתו לשלול החידוד ושאינו לאסור רק התחתית והוסיף וכאמור.

איברא דמ"ש הב"י בשם מהר"י בן חביב שהרב צדה לדרך כתב כן בשם חכמי טוליטולא לאחר המח"ר לענ"ד אין כוונת הרב צדה לדרך כן אלא דקאי על עצם הבועה בשיפולי דבטוליטולא מתירים וכתדייק לשונו שכתב ורוב המקומות החמירו כדברי הגדולים והיינו דקאי על מה שהזכיר תחילה יש מהגדולים וכו'. וכ"נ דקאי על עצם בועה בשיפולי ויש מקומות מועטים שנהגו היתר בעיקר הבועה ובטוליטולא מהמתירים על עצם הבועה בשיפולי ודו"ק.

וראית' להפ"ה ז"ל שכתב ע"ד מרן ז"ל לאפוקי חיתוכים

- נהגו להטריף ואין לשנות ואפילו במים זכים בבועה ודוקא דשפכי להדי אבל אי לא שפכי להדיי כשר אפילו בעכורים וסרוחים. בועה שהיא תחת הורדא במקום הדק ויש שם סמפון טריפה דניכרת מעבר לעבר. טינרא הניכרת מעבר לעבר דינה כבועות וע' לקמן סימן מ"ב איזהו מקרי שופכת להדיי.
- ו) אבעבוע שנמצא בו נקב היכא דלא ממשמש ידא דטבחא ואינו ידוע אם נקב מחיים או לאחר מיתה טריפה.
- ז) בועה או סירכא שנמצאו בקנה הלב או בכל מקום חוץ מהריאה כשרה.

באר משה

נראה להם דיותר טוב שלא לבדוק אחרי הבועה מלבדוק אותה ולסמוך על דברי המתירים ולכן לא היו בודקים אחר זה וכמו שאנחנו עושים היום, אבל אם היה בבועה מים עכורים וסרוחים אין להתיר וכאמור.

סעיף ז' בועה או סירכא שנמצאו בקנה הלב וכו' כשרה. וכן מנהגינו פה אי גרבה להתיר בבועה או סירכא בשאר האיברים ואומרים בפשיטות אין סירכא ובועה אלא בריאה אבל בודקים אחרי הנקב ואחרי המחט כשמוצאים סירכא בכרס או בשאר בני מינים ואם לא ניקבו ולא יש דבר המטריף כגון מסמוס גמור וכיוצא מכשירין.

ב) **שם** בועה או סירכא וכו'. ונראה דה"ה לבועה וסירכא יחד שנמצאו שניהם בשאר האיברים חוץ מן הריאה דאינם מטריפין דכל עיקר כוונת מרן ז"ל דאין הבועות והסירכות אוסרות בשאר האיברים וממילא יוצא דה"ה אם היו שניהם יחד בועה או סירכא על גבה וכן נראה מסתמיות דברי הפוסקים שלא כתבו לאסור כשיהיו שניהם יחד. וכן בא לידי מעשה שהכרס נסרך לבשר הבהמה שלפניו והסירוחו ונמצא שם בועה תחת הסירכה והתרתיו מטעם זה דנראה דאין חילוק בזה וכאמור, ובפרט דסירכא במקום שאין הנקב פוסל בו ואם תהיה במקום שהנקב פוסל בו ויש בועה צ"ע כי יש פוסקים אוסרים גם בסירכא לבד וכ"ש כשיש בועה. ואין כאן מקום להאריך כעת בזה.

ג) **שם** בועה או סירכא שנמצאו וכו'. ומצאתי בכתב יד מוהרצ"ך הנו' ז"ל בסימן ל"ה אות א' מסומן על תיבת „בועה", וג"ב מהרב הנו' ולפעמים המצא ימצא על הריאה כמו שלחופית ויש בה מים ואף שקולפים אותה מן הריאה והריאה שלמה יש להטריף וזה שכתב אצל הדקות ביותר ע"כ. וכ"כ הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ט"ז אות מ"ז בשם הכנה"ג הגה"ט אות ב' והרבנים המורים (בשבת אחים) אות י"ז בשם הרב ימין משה ע"ש.

ד) **בועה** או סירכא וכו' כשרה. וא"ץ לבדוק אחר זה לדעת מרן ז"ל, כ"כ השב"א ז"ל אות י"ט. ומיהו גראה דכיון שיש אוסרים בהחלט כמ"ש השב"א הגם דהעיקר הוא כמ"ש מרן ז"ל מ"מ הא מיהא יש לבדוק לכתחילה אם יש ריעותא או נקב דבכת"ג שיש זה גם לדעת מרן ז"ל ודאי דטריפה וכן המנהג בעוב"י תונס יע"א לבדוק לכתחילה אם יש נקב כמ"ש השב"א שם. והגם דלא נודע פה אי גרבה בזה מנהג לבדוק לכתחילה הא מיהא נכון לעשות כן וכמ"ש שם השב"א בשם המש"ז ז"ל ע"ש. ובפרט דכמה פעמים נמשך מזה דרואים אח"כ נקב או איזה ריעותא ויהיה מזה בלבול גדול באותה בהמה שהוכשרה ונעשו ממנה תערובת ולכן הנכון לכתחילה לבדוק. אך בדיעבד שלא בדק אין לאסור כמ"ש השב"א שם בשם המש"ז. ובסירכא לטרפס הכבד שנסרך לבית הכוסות

זו ונכתב בצדו מהרב הנו', „ואין המנהג כן" עכ"ל. וכ"כ הרבנים המורים (בשבת אחים) אות ט"ו בשם הכנה"ג הגהב"י אות נ"ג דבש"ע חזר בו ודעתו דא"ץ בדיקת הסמפונות ושמשהרשד"ם בסימן ע"ד לא הביא דין בועה מעל"ע ושהרב ימין משה כתב דבשאלוניקי נהגו להכשיר בלתי בדיקה ושהזב"ת כתב דבמערב נהגו כן ע"ש.

ב) **בהגה** בועה שהיא תחת הורדא במקום הדק ויש שם סמפון טריפה דניכרת מעבר לעבר. וכ"כ הלבוש והל"א והדמש"א דטריפה וכתב הכנה"ג. בסימן ל"ז הגהב"י אות ס"א דאפילו לדעת המכשירים בבדיקת הסמפונות מטריפין בורדה בהחלט בלתי שום בדיקה משום שסמפון הפונה אל מקום זה הוא קלוש ודק ומעותד אל הרקבון וההפסד ע"ש שהסכים להטריף. וכן דעת הפר"ח בסכ"ח והרב לחם הפנים ז"ל בס"ק ע"ב ע"ש.

ומה שכתבו הפוסקים הנו' להטריף בועה מעבר לעבר בורדא במקום הדק משום דהסמפונות (צ"ל סמפון) שם דק, נראה דהיינו חדושיהו דאפילו שיהיה סמוך לשיפולי תוך שיעור האצבעות הנו' ואפילו סמוך ממש טריפה מאחר שיש שם סמפון. ומדוקדק שם מדבריהם שנקטו לרבותא אפילו יש חוט בשר מקיף דמשום בועה בשיפולי לא מיתסר מ"מ משום רקבון נאסר ולא משערינו בשיעור האצבעות הנו'. זה נ"ל ברור מתוך הפוסקים וכן נתבאר מדברי הרב ראש אפרים ס"ק ק"ט. אלא שראיתי להרב שיוורי ברכה שהביא משם הרב גור אריה ששמע מפי מהר"ש הכהן קבלה דגם בורדה משערינו ע"ש. ולדידי אין נראה כן מדברי הפוסקים וראוי להחמיר ולהטריף אפילו בסמוך לשיפולי בניכרת מעבר לעבר וכ"כ בפירוש הרב לחם הפנים בס"ק ע"ב וז"ל, דכאן הוי איסור מעל"ע כמו בשאר ריאה אפילו שחוט בשר מקיף כיון שיש שם סמפון והוי כמו במקום עב שלה וכן הביא משם הט"ז דנכון להחמיר הלכה למעשה ע"ש התה"ז אות ב' ס"ח וס"ט. וע' להפרי"ח ז"ל שכ"כ איברא דלשון מור"ם אין גראה כן אך הלבוש כתב בענין אחר ע"ש.

סעיף ו' אבעבוע שנמצא בו נקב וכו'. בסימן ל' סעיף ה' כתב מור"ם ז"ל דאם סביב הנקב אדום או אפילו רק אדום סביב הצלעות נקב הנקב טריפה ולא תלינן בשום דבר דודאי מחיים נעשה. וא"כ כ"ש הכא שהנקב על הבועה דאם יש אדום סביב הנקב ואפילו אדום סביב הצלעות נגד הנקב דטריפה ולא תלינן בידא דטבחא. וצריך לבדוק אחר זה בין בההיא דסימן ל"ו בין בההיא דסימן ל"ז, כ"כ השמ"ח ז"ל אות כ"ט ע"ש. ומ"מ ג"ל דאפילו בהא מכשירין בדיעבד בדלא בדק בצלעות. ונ"ל עוד דהראשונים ז"ל סמכו בזה על מור"ם ז"ל בסימן ל"ג ס"ט שכתב דטפי עדיף שלא לבדוק כלל ולסמוך ארובא מלבדוק ולהקל במקום דמצינו ריעותא ולכן

סימן ל"ח

דיני מראות הריאה, ובו ה' סעיפים

א' ריאה שנמצא בה אפילו כל שהוא שחור כדיו או שהוא (דומה) למראה הבשר או שהוא ירוק אמריל"ו בלע"ז (ובלשון אשכנז קורין לו גע"ל) בין שהוא כמראה חלמון ביצה בין שהוא כמראה כרכום בין שהוא כמראה כשותא טריפה וכן אם הוא

באר משה

בוה לא הי"ל להזכירו כיון שלא נזכר עצם החילוק. ועוד דבכי הא דמתיר נראה דס"ל לכ"ע דחשיב ס"ס. (א"ה נכדו. ע' להפרי"ח ז"ל בסימן ק"י בכללי ס"ס אות י"ב שהאריך בכלל זה דס"ס משם אחד).

ועוד סבור הייתי לומר דע"כ לא כתבו התוס' דמשם אחד לא הוי ספק רק כשאנחנו דנים על בעילה זו אם היא היתה באונס או ברצון ולכן כי אמרינן השני צדדים של אונס כגון פתוי קטנה ושלא לרצונה שתייהם הוו שם אחד וענין אחד, אך במה שתלוי במציאות שהיה המציאות באופן זה או באופן זה לא חשיב שם אחד. ושוב בא לידי ספר זבחי תרועה וראיתי לו בסימן ט"ל סקט"ו שיישב דדעת מרן ז"ל להתיר בספק אחד לבדו ולכן גם משם אחד חשיב ס"ס כיון שהוא לרווחא דמלתא ע"ש. וע"ע מ"ש בסימן ל"ח סק"ג בשב המ"ע שורש ה' ענף א' ולא ידעתי מי הוא ודבריהם ז"ל סתומים. אך בעיקר מה שכתב ליישב ע"פ דעת מרן ז"ל לענ"ד אדרבא נ"ל להוכיח מכמה מקומות דדעת מרן ז"ל לאסור בספק אחד שקול. וראייתו מההיא דהרשב"א שכתב דכשנפחין וכו' ומהסירכה מינה ובה, לענ"ד יש להשיב ואין כאן מקום להאריך כעת ואדרבא ממה שהוצרך לתרי ספיקי משמע דאינו מתיר בספק אחד ואין במשמעות דבריו דלרווחא דמלתא קאמר. ובר מן דין בהא גופא דכשנפחין הרבה וכו' כבר כתב הוא עצמו בסקי"ז בשם העה"ש דדעת הרשב"ץ לאסור בגדון הי"מ ז"ל וא"כ צ"ל דאינו מתיר רק בשני ספיקות וכ"כ דעתו בהא גופא דמצא חתוכה ובה מראה דלמה הוצרך לשני ספיקות. ודוחק שתהיה כוונתו לרווחא דמלתא. באופן דישבו דהמ"ע לא ידעתי ואם כמ"ש הזב"ת לענ"ד אינו נראה וצ"ע עוד.

ב' ריאה שנמצא בה אפילו כל שהוא שחור כדיו וכו'. כתב הרב עיני הכהן ז"ל בסימן י"ז אות י"ד דמראה פסול ע"ג בועה אינו פוסל ומ"מ בעי בדיקה שיסיר המוגלא מן הבועה ואם חזר למראה המותר כשרה ע"ש. והרבנים (בשבת אחים) כתבו באות ה' משם הרב מזמור לדוד ז"ל שא"ץ בדיקה ושכן עיקר ושכן נהגו אצלם וכ"ש לפמ"ש שם באות ד' דלדעת מרן אף אם לא חזר כשר ע"ש. ונראה דהגם דלא ידענו מנהג בזה פה אי גרבה יע"א יש להכשיר בלא בדיקה דהו"ל כס"ס להקל ספק שמא חזר ואת"ל אינו חזר שמא העיקר כהמקילים גם שאינו חזר. והגם דבס"ס שיש לברר מבריינן מ"מ דוקא כשאפשר לברר שני הספיקות כמ"ש הנזכר ז"ל יו"ד סי' ז' ובפרט דמרן ז"ל מן המתירים. ובכתב יד לאחד מרבני העיר מצאתי שכתב וז"ל: ריאה שנמצא בה כל שהוא שחור או אחד מן המראות הפוסלות טרפה ואם אחר הנפיתה חזר לברייטו כשרה ואם מחמת מוגלא כשרה אף אם לא חזר, ע"כ מצאתי.

המנהג פשוט לבדוק אחר נקב או מחט ובדיעבד שלא בדק ע' מה שאכתוב לקמן סימן מ"ב ואין כאן מקום להאריך בזה כעת.

סימן ל"ח

סעיף א' ריאה שנמצא בה אפילו כל שהוא שחור כדיו וכו' טרפה. כתב הרב עיני הכהן ז"ל בסימן י"ז אות כ"ג דריאה שנחתכה ונמצא בחלק ממנה מהמראות הפוסלות מותרת מטעם ס"ס ספק שמא כשהוציאה מן הבהמה לא היה בה זה המראה שידוע שמשנתה המראה שלה ואת"ל שהיה בה זה המראה שמא אם נפחנו אותה חזרה למראה כשר, הרשב"ץ והביאו המחבר ע"ש. ושמעתי דהע"ש ז"ל באות ה' הקשה על זה דהוי משם אחד ע"ש. ונ"ל לתרץ ע"פ מה שכתב הרב ש"ך בסימן ק"י בשם התוס' דאי הוי הספק הראשון מתיר יותר מן האחרון מתירים ע"ש. ולפ"ז נראה דהכא הספק הראשון מתיר יותר דהנה הרב עיני הכהן ז"ל כתב בסימן ל"ב אות א' דלדעת התוס' ביבמות דף ל' דכל ספק שקול בטרפות מותר דקי"ל בשחטה בחזקת היתר עומדת ולר"י ודעמיה כל ספק אסור אך אם יש לתלות דלאחר שחיסה נעשה שרי ע"ש. וא"כ הספק הראשון מתיר יותר דגם לשיטת ר"י שרי כיון דהוי מטעם דשמא לאחר שחיסה נעשה וא"כ שפיר הוי ס"ס. (א"ה נכדו. לענ"ד לא זכיתי להבין דבריו ז"ל דהרי גם היתר השני דשמא אם נפחתה היתה חוזרת למראה כשר הוא מטעם דבהמה בחייה היא נפוחה וא"כ שינוי המראה הי"ל לאחר שחיסה כדמשמע מדברי הב"י וכ"מ מדברי הכה"ח ז"ל אות כ"ד שכתב משם השמ"ח והרבה אחרונים דאם נשתנית למראה המותר אע"ג דכשאח"כ נחה מגפיתתה חוזרת למראה האסור מותרת דכל מידי משערינן כשהיא נפוחה דבהמה בחייה הריאה שלה נפוחה ע"ש. וא"כ תרי הספיקי שוים הם והו"ל משם אחד). ועוד י"ל על דרך הנז' דהנה ודאי כשאנחנו אומרים דאחר השחיסה היה מראה זה א"כ אין כאן אפילו קצת ריעותא וגם אם יצטרף לה ריעותא אחרת שאינה מטרפת אין להטריף אך כשאנו אומרים דהיה זה מחיים ונהפך ע"י הנפיתה הוי מיהא ריעותא וכי הוי עמה ריעותא אחרת הו"ל תרתי לריעותא וא"כ הספק הראשון מתיר יותר.

ושוב ראיתי לכתב יד המיוחס למורי תונס יע"א (והוא יצא לאור בשם שבת אחים) ושם כתוב דהרב עיני הכהן התיר והגם דהע"ש אסר כבר הזב"ת בשם הע"ע בא לכלל ישוב ואינו בידי לראות אם על הדרך שכתבתי או באופן אחר או דאעיקרא ס"ל דמשם אחד הוי ס"ס. וקצת נראה ריהטת דבריהם שכתבו אח"כ וכן דעת מרן בכמה מקומות דבאו להוכיח על עצם הס"ס דאלו הוי הוכחה על הישוב דחילקו

כמראה הבקעת שהיא לבנה כבקעת אסורה. ויש מי שאומר דהיינו שהיא כעין חריות של דקל. הגה, וי"א דאף אם היא כלובן ביצה טריפה והכי נהוג.

באר משה

(ו) **ריאה** שנחתכה ונמצא בחלק ממנה אחד ממראות הפוסלות כשרה מס"ס ספק שמא לא היה מראה זה רק כשהוציאה נשתנה ואת"ל היה שמא אם נפחוה לא היה נשאר מראה זה. הרב עיני הכהן אות כ"ג בשם הרשב"ץ. והגם שהעצה"ש חלק על זה דהוי ס"ס משם אחד ואסר ע"ש, כבר הוב"ת בשם במ"ש בא לכלל ישוב דברי הרשב"ץ ע"ש שכן דעת מרן בב"י בכמה מקומות וא"כ הכי נקיטנן כהרשב"ץ (קהל"ת). (ז) **כל** הפוסל בבהמה בועות וסירכות ומראות פוסל בעוף זולת ריאה של עוף במקום שהיא מונחת על הצלעות שם דרכה להיות נסרכת לצלעות. ומיהו א"ץ לבדוק ריאה של עוף שאין טרפיות מצוי בה. השפ"ד ועיני הכהן אות י"ו. (קהל"ת).

(ח) **ריאה** שנמצא בה אפילו כל שהוא שחור כדיו וכו'. והיינו כקורט דיו יבש או כתחתית שולי הכלי ששם שחור מאד. ומי שאינו בקי מביא זפת ומעמידו בצד המראה ואם לא הגיע לשחוריות הופת כשר. הרב שבת אחים ז"ל אות א' בשם הרב לבושי תבואה ז"ל ע"ש.

ובשאר מראות שלא נזכרו בגמ' התב"ש אסור והרב נודע ביהודה ז"ל מתיר והרב פתחי תשובה סק"ב הביא מהרב פרי תבואה ז"ל שאוסר ושגם הרב נודע ביהודה ז"ל חזר בו וכדאי הוא לחזור בו ע"ש.

(ט) **או** שהוא ירוק אמריל"ו וכו' כמראה כשותא טריפה. וירוק זה שהוא נקרא בלשון ערבי אצפר וכמו שכן מוכח מהדוגמא של חלמון ביצה. וכרכום הוא הנקרא בערבי זעפרא"ן. כושותא דהיינו הנקרא בערבי, "חבת חלאוה" (הנקרא שומר). וכ"כ הרב שבת אחים ז"ל דבערבי אצפר, וכשותא ביאר שם דבלשון ערבי חבת חלאוה או זולא"ן (הנקרא שומשום) ע"ש.

(י"ד) **בהגה** וי"א דאף אם היא כלובן ביצה טריפה. ע' להש"ך ז"ל שכתב דהיינו חלובן ביצה מבושלת. וע' להרב פרי חדש ז"ל שכתב דמסתברא ליה דהיינו כקרום ביצה חיה דומיא דמראות גגעים ע"ש. ולשון מור"ם שכתב זה בלשון יש אומרים, מורה דלדעת מרן ז"ל שריא וכן כתב השו"ג ז"ל דסברת י"א סברא יחידאה היא אלא דאין אנו בקיאים וכו' ע"ש. וא"כ י"ל דחשיב ס"ס ספק הלכה כהמתירים ואת"ל כדעת האוסרים שמא הלכה כדעת הפר"ח ז"ל דדוקא כקרום ביצה חיה. וע' למור"ם בד"מ שכתב בשם מהר"י מולין ז"ל כהש"ך דלובן ביצה מבושלת גם כתב שם דמרן מתיר בכל מין לובן ע"ש ואין כאן מקום להאריך כעת. [וע' באות שאח"ז שנהגו לאסור. ונפ"מ במקום שאין מנהג].

(י"א) **בהגה** אם היא כלובן הביצה טריפה. לפי מה שכתבתי במקום אחר מחכמי ורבני עירנו נראה דהכי ס"ל ג"כ לאסור כלובן ביצה אם מצד שכן נהגו או מצד דהכי ס"ל וכן מנהגנו פה אי גרבה יע"א לאסור במראה כלובן ביצה. (ע' בספרו הבהיר ברית כהונה יו"ד מערכת מ' מראות מה שכתב בזה ע"ש).

(ג) **ארבע** מראות כשרות יש בריאה וחמשה אסורות וסימנם בערבית „חל"ב ע"ז" והם **חבאר** (דיו, דהיינו שחורה כדיו), **לחם** (כשר, דהיינו אדומה כבשר), **ביצה** (לבנה, דהיינו לבנה כביצה), **עצפור**, **זלולאן** (דהיינו צהובה כמו צפור או כמו שומשמן), ע' להפר"ח בסק"ד. וסימני מראות הכשרות הם כדכ"ך, **כחל**, **דם**, **כרתי**, **כבד**. כן כתב מהר"א פרץ זצ"ל שהעתיק מהרצ"ך ז"ל ונדפס בקרן דוד (המחבר לספר שלום דוד ח"ב) דף ל"ב. ומ"ש אדומה כבשר אינו ר"ל שהאודם אוסרה דהא כבר פסק מרן ז"ל בס"ד דאפילו בתכלית האודם כשרה וכ"כ הרב ז"ל עצמו כנז"ל, אלא ר"ל שהמראה כמראה הבשר אוסר ומפני שהבשר מאודם נקט כן אך אין הטרפות מצד האודם. וע' למהר"ר בשבת אחים גר"ו. ומדברי מהר"א פרץ הגו' ז"ל נראה דנהגו לאסור כלובן ביצה כמ"ש מור"ם בס"א וע' להרבנים באות א' מ"ש בדעת מרן. ומ"מ אין זה רק אם לא נהגו כמור"ם אבל אם נהגו כמור"ם לאסור אין להקל ובפרט שאין הדבר ברור להבדיל ממראה זה למראה זה.

ושאר מראות שאינם מן הטרפיות הנזכרים בסעיף זה ואינם מן הכשרות שזכרו בסעיף ד' הרב שבת אחים ז"ל באות ז' אסר ומבואר שם דדבר זה בפלוגתא והכרעתו להטריף מן הספק ע"ש. וא"כ נראה לענ"ד דבהצטרפות עוד ספק אחר יש להתיר וכדקי"ל בעלמא להתיר בתרי ספיקי וכ"ש בזה שיש פנים לומר דכל שלא ראינו הוכחה מכרעת לאסור לא היא ריעותא כלל וא"כ מוקמינן לה בחזקת כשרות. וא"כ נראה דאין לנפוח ואין למרס בכה"ג ויש להתיר מס"ס ספק שמא כהמתירים ואת"ל כהאוסרים שמא ע"י גפיחה ומירוס עובר מראה זה. והגם דסמא בידן לברר ולבדוק כיון דבוה מתברר רק ספק אחד והספק השני אינו מתברר א"ץ לברר ושפיר חשיב ס"ס כמו שכתבתי בזולת זה משם הגוב"י דאם יש ספיקות וא"א לברר רק אחד מהם שא"ץ לברר.

(ד) **מראות** המטריפות בריאה הם ארבעה וסימניהם טב לבי"ש לא תעבד. לבי"ש נוטריקון לובן, **בשר**, **ירוק**, **שחור**. וירוק הוא הנקרא בלשון ערבי אצפר, (קהל"ת). [כוונתו להרב שבת אחים שכן ראיתי הסעיפים שאחרי זה מועתקים משם וכתב קהל"ת נוטריקון קוונטריס הטרפיות לרבני תונס, ועיין בהקדמת הרב המחבר שבת אחים ז"ל שכתב ספרו זה היה נעתק בכתב יד לכל הצריך לו. וכנראה שזה כתב רבנו המחבר ז"ל בטרם נדפס ונקרא בשם. מא"ח].

(ה) **מראה** האוסר ויש מוגלא וכשמסירים המוגלא עדיין העור באותו מראה האוסר, הרמ"ו בימין משה מטריף והמט"י חלק עליו וכ"נ דעת מרן והביאו המחבר"ר והרב עיני הכהן, אבל האחרונים והל"פ והכנה"ג בשם מהר"ש וכן הסכים הוא ז"ל והפר"ת והתב"ש והש"ד והל"ש דעתם לאסור וכן מצאנו ראיא מדברי הרב מזמור לדוד ז"ל. ומ"מ בהפמ"ר יש להקל כיון דדעת מרן ומור"ם להכשיר אפילו לא זו המראה הפוסל בהורקת המוגלא וכן הסכים הש"ך כמ"ש הל"ש סק"ה שכ"ד הש"ך וע"כ יש להקל בהפמ"ר (הקהל"ת).

- (ב) כל אלו המראות אינם פוסלות עד שנופחים אותה וממרס בה בידו אם נשתנית למראה המותר מותרת, עמדה בעינה אסורה.
- (ג) יש מי שאומר שאין מראות הללו פוסלות אלא כשהשינוי בעור מחמרו ולא מחמת מוגלא שבתוכו. הגה, וכן אם בא השינוי מראה מכח שער שחור או דם נצרר המונח בריאה כשר.
- (ד) אם אינה שחורה כדיו אלא כמראה הכחול (שקורין בלשון אשכנז בלא"ה ודומה לרקיע) או ירוקה ככרתי או שהיא כמראה הכבד. (או כמראה הטחול). הגה, וי"א אם יש מכה בדופן נגד הריאה האדומה טריפה וצריך לבדוק אחר זה והכי נהוג. או שהיא אדומה (אפילו) בתכלית האודם כשרה אפילו היא כולה כך. וכן אם יש בה הרבה גוונים מאלו המראות הכשרות כשרה.

באר משה

לחתיר רק אם סר המראה. כ"כ הרב שבת אחים ז"ל אות ז'.
(ב) ולא מחמת המוגלא שבתוכו. מראה פוסל על גבי בועה מותר ובעי בדיקה שיסיר המוגלא מן הבועה ואם חזר למראה המותר כשרה. כ"כ הרב עיני הכהן ז"ל בסימן י"ז אות י"ד ע"ש. ומוה"ר בשבת אחים אות ה' כתב משם המז"ל שאין צריך בדיקה ושכן עיקר ושכן נהגו ע"ש. ופה אי ג'רבה הגם כי לא נדע המנהג בזה גראה לענ"ד להתיר מס"ס ספק שמא חזר למראה המותר ואת"ל אינו חוזר שמא הלכה כהמתירים גם באינו חוזר. והגם דכל דאפשר לברורי מבררינן ואין להתיר מס"ס עד שיברר כמ"ש הפוסקים, היינו דוקא באפשר לברר שני הספיקות וכמ"ש הגוב"י ז"ל ובפרט דמין ומור"ם ז"ל דעתם להתיר גם באינו חוזר וכמ"ש השב"א שם ובאות ד'. ושוב מצאתי בכתב יד לדד"ך בן מוהרצ"ך ז"ל שכתב וז"ל, ריאה שנמצא בה כל שהוא שחור או אחד מן המראות הפוסלות טרפה ואם אחר הנפיתה חוזר לברייתי כשרה. שאלה, לא חזר וכשרה? תשובה אם מחמת מוגלא ע"ש. ובין שתהיה כוונתו למנהגא או לדינא עכ"פ נראה דפה מכשירין דאל"כ לא היו המלמדים מלמדים זה לתלמידים לחדדם.

סעיף ד' אם אינה שחורה כדיו וכו'. נמצא דארבע מראות כשרות יש בריאה וסימנם כמראה טוב ארעך. ארעך נוטריקון אודם ואפילו בתכלית האודם. ר"קיע דהיינו כמראה הרקיע. ע"שבים דהיינו ירוק כמראה העשבים. כחול. וכן אם היא כמראה הכבד או כמראה הטחול ואפילו היא כולה ממראות הללו או שהיא גוונים מזה ומוזה כשרה (קהל"ת). [נראה הכוונה להרב שבת אחים והוא נוטריקון קונוטריס הטרפיות לרבני תלונס. וע' מה שכתבתי לעיל בסימן ל"ח סעיף א' אות ד' הסבר דברים, מא"ח].

(א) **כתב** הרב שבת אחים נר"ו אות ו' אם אינה שחורה אלא כמראה הכחול או ירוקה ככרתי או שהיא כמראה הכבד (או כמראה הטחול ב"י) או שהיא אדומה וכו' מאלו המראות הכשרות כשרה ע"ש. והנה מה שציין ב"י שם בב"י אינו ובד"מ כתב זה בשם מ"כ ע"ש. ונראה דצ"ל כ"י ור"ל, כתב יד" וטעות סופר נפל בדברי המציין ונמשכו אח"ז לכתוב ב"י במקום כ"י.

(ב) **מראה** חלמון ביצה, ומראה כרכום, ומראה כשותא, הכל הוא בכלל ירוק וטריפה ומראה כרכום הוא אפילו בגצבעים ממנו. הרב עיני הכהן בשם הש"ך.

סעיף ב' כל אלו המראות אינם פוסלות עד שנופחים אותה וכו'. ואם נאבדה הריאה קודם שנפח ומירס גראה לענ"ד אין להתיר דמסתברא דכמו שאנחנו רואים אותה לפנינו אנחנו תולים שכך היא עומדת, ומה שכתב מרן ז"ל אינם פוסלות וכו' היינו שאין להטריף בהחלט רק עד שנופחים אותה וממרס בה בידו אם נשתנית וכו' והיינו כשהיא לפנינו אבל אם נאבדה הריאה טריפה (וכ"כ הכה"ח ז"ל אות כ"ה משם כמה פוסקים) אך נראה דטרפותה מהספק וחשיב ספק להצטרף עם ספק אחר וכמו שכן גראה מדברי הרשב"ץ ז"ל ח"ג סימן ל"ב. אבל בענין שכתבו הפוסקים הזכירים הרב עיני הכהן ז"ל בסימן י"ז אות כ"ב לפתוח העור אולי הוא גקי ואינו אלא בבשר הריאה ע"ש, אם נאבדה הריאה מסתברא דטריפה דתולין דעומדת כמו שהיא לפנינו וגם אין לצרף ספק זה עם ספק אחר דמסתברא דלא הוי ספק כלל דכיון שלא כתבו הפוסקים שאין להטריף עד שיפתח (כמ"ש מרן ז"ל אינם פוסלות עד שנופחים אותה וכו') משמע דמסתמא רק לפרקים יהיה המראה מחמת הבשר וכ"ש שאין לצרף שני הספיקות הנז"ל יחד דהכל חשיבי שם אחד ולא דמי להא דהרשב"ץ ז"ל דהתם ע"י ששהתה הרבה דרכה להשתנות למראה אחר ממקום אחר ולכן חשבו לס"ס וע' להרב ערך השלחן ז"ל אות ה' וצ"י עוד בזה.

(ב) **אם** נשתנית למראה המותר מותרת. לשון זה מורה דא"ץ לחזור לברייתא וכ"כ הרב עיני הכהן ז"ל בדעת מרן ושכן דעת הש"ך והפר"ח והג"ב ז"ל והב"ד המחבר ז"ל ושכן התיר השמ"ח בהפמ"ר ע"ש. ונראה לענ"ד לדין דבתריה דמרן גרידן יש להתיר בכל ענין ובפרט שכן דעת הפר"ח ורבים מרבני אשכנזים יש להתיר גם בלתי הפסד מרובה וכן נראה מסתמיות דברי מוה"ר הרב שבת אחים נר"ו אות ג' ע"ש.

(ג) **אודם** בריאה וסירכה תלויה עליו. ג"ל שלא להכשיר אלא בגפיתה במקומות שעושים נפיתה. הרב ימין משה ז"ל. ולפ"ז לדין פה אי ג'רבה יע"א שאוסרים הנפיתה נראה דאסור. אך י"ל דלשיטתו אזיל דאוסר באודם ונגדו מכה דהור"ל קורט דם והוא סימן לנקב אך לדין דבתריה דמרן גרידן כידוע י"ל דלא הוי קקורט דם וע' להרבנים המורים (בשבת אחים) אות ט' וצ"י בזה.

סעיף ג' יש מי שאומר וכו' ולא מחמת המוגלא שבתוכו. מראה האוסר ותחתיו בועה והסיר המוגלא ולא סר המראה יש להתיר בהפסד מרובה, אבל בהפסד מועט יש לאסור ואין

ל"ו בשם הב"ח והדמש"א בשם הגהות ש"ו ממהרי"ו ע"ש. וא"כ הגם דנקיטנן כהמתירים מ"מ צריך לבדוק ולראות אם היא עתה נקובה דכל כמה שאפשר לברר אין להעלים ממנו עין ודומה לזה כתב מרן ז"ל בב"י לבדוק אם נתמסמס וכמ"ש באות שאח"ז. ואם לא בדק נראה לענ"ד דאם המכה היא שבר בצלע ויש בו עוקץ יש להטריף ואם אין בו עוקץ יש להכשיר כיון שבדק אחרי הקרום כמ"ש מרן בב"י ונמצא שהוא בריא ושלם. וע' להרב מחזיק ברכה ז"ל בסימן נ"ד סק"ה ולהתה"ז סימן פ"ד אות ה' ולהרב וישב משה סימן פ' וכמ"ש בענייני בספרי הקטן שואל ונשאל.

והגם דכתבתי להתיר בזה לדידן מ"מ אם משמש במקום האודם ונופל הבשר ונחתך טריפה כ"כ מרן בב"י. ור"ל דצריך לכתחילה לבדוק אח"ז. כ"כ מה"ר בשבת אחים. ומלשון זה משמע דאם בדיעבד לא בדק כשרה, אך בישיב משה סימן [רכ"ו] כתב דאם לא בדק טרפה ע"ש וצ"י בזה. ואם סר האודם על ידי הנפיתה מסתברא דא"ץ לבדוק אחר זה עוד לא אחרי בשר הריאה אם הוא ממוסמס ולא בפורשים לראות אם מבצבצת, דכיון שסר האודם ע"י נפיתה ובהמה בחייה נפחתה היא הגע עצמך כאלו לא מצאנו כלום שום ריעותא. וכן יש להוכיח ממה שלא הצריכו בדיקה זו במראות האוסרות שחזרו ע"י נפיתה. ויש לדחות דחששא זו הגסיון הורה שאינה אלא באודם ומכה בדופן. אך כל זה בחזרה למראית הריאה כנהוג אבל אם חזרה רק לאיזה מראה מהמראות הכשרות כיון שיש סוברים דצריכה לחזור למראה הריאה נראה דחשיב ריעותא וצריך לבדוק אחרי הקרום אם נתמסמס וכן לבדוק בפורשים אם מבצבץ. ומ"מ בדיעבד אם לא בדק מסתברא לדינא שיש להתיר אך למעשה צ"ע עוד כי זה כתבתי כעת מסברא בלתי ראיות לכן למעשה יש להתיישב עוד.

ד' בהגה וי"א אם יש מכה בדופן נגד הריאה האדומה טריפה. וכתבו הרבנים (בשבת אחים) אות ו' דמרן בב"י מכשיר וכן הסכימו מהרש"ל והפ"ח ושכ"כ בספר זבחי שלמים שכן נהגו הלכה למעשה וכ"ה בזבחי רצון ומיהו אם ממשמש במקום האודם ונופל הבשר ונחתך טרפה, הב"י. ור"ל דלכתחילה צריך לבדוק ע"ז כיון שיש מכה בדופן והאדימה הריאה כנגדו הו"ל כמו ריעותא וצריך לבדוק אם נתמסמס הבשר וציינו לעיין בהזב"ת ע"ש ומשמע מדבריו דבדיעבד אם לא בדקנו אין מטריפין אבל בתשובת הרה"ג מהר"ם שתר"ג נר"ו ונדפסה בקרן דוד ב' (ירחון תורני) סימן ק"מ כתוב דצריך לבדוק ואם לא בדק טרפה ע"ש.

כ"א בהגה וי"א אם יש מכה בדופן וכו'. ואנן בדידן בתריה דמרן גרירין שמתיר במכה וכנגדה אודם וכמ"ש בב"י וכן דייק לשונו בש"ע. אך יש להסתפק בזה אם בכה"ג מחמירין מיהא בהפסד מועט לחוש לדעת מור"ם ודעמיה או אין לחוש אפילו בהפסד מועט כיון דמרן ז"ל לא חש להביא דברי החולקים. ואין כאן מקום להאריך כעת בזה וכדומה לזה ובעה"ו אקבע עת לזה לברר זה ואזכירהו בתוך הכללים בעה"ו.

כ"ב בהגה וי"א אם יש מכה בדופן נגד הריאה האדומה טריפה. כתב התה"ז באות א' סימן ב' ס"א אודם בריאה אפילו כ"ש ומכה בדופן כתב הרב אפרים הביאור הרא"ש והטור דטריפה ומרן בב"י ז"ל שם כתב דכיון דלא הוזכר

ג' מראה הוזהב או השעוה או ככנף של הטווס או כהורקת פני אדם חולה או כאתרוג טריפה. הש"ך והב"ד הרב עיני הכהן ז"ל.

ד' אם בתחילה לא היו מראות הפוסלות וע"י שנפחתה לאיזה סיבה היו בה מראות האוסרות טרפה. העיה"כ בשם השמ"ח סי"ב.

ה' אם היו בה מראות הכשרות וסמוכות להדדי יש להכשיר בהפמ"ר ובלתי הפמ"ר יש להטריף דהוי כתתני לריעותא. העיה"כ בשם הרב משבצות הזהב.

ו' ירוק ואדום בריאה אחת הכו"פ אוסר ממנ"פ והמו"ה מתיר דבמקום אחד עדיין לא בא הדם ובמקום אחד עדיין לא גבלע. העיה"כ ז"ל.

ז' אם נפחו הריאה וחזרה למראה ממראות הכשרות נחלקו בזה האחרונים, הב"ד העיה"כ ז"ל ומבאר שם דדעת מרן ז"ל להתיר והשמ"ח הסכים להתיר בהפמ"ר ע"ש. וגראה לענ"ד דלדידן דבתריה דמרן גרירין וכ"ד הש"ך והפ"ח והג"ב והב"ד המחב"ר יש להתיר גם בלתי הפמ"ר וצ"י בזה עוד.

ח' מראות הכשרות על הגבשושית הוו תרתי לריעותא. העיה"כ בשם השמ"ח בסימן ל"ז וציינן להמחב"ר אות ו'. ט' מראה אודם אפילו נכנס לבשר כשר. השמ"ח דלא כהדמ"א. העיה"כ ז"ל.

י' מראה המותר א"ץ שינוי כלל אחר הנפיתה. העיה"כ בשם השמ"ח והש"ך סק"ו.

י"א אם לא בדק את המראה אם מחמת מוגלא טרפה. העיה"כ בשם השמ"ח.

י"ב מראה הפוסל ואינו אלא בעור העליון ולא נכנס בתוך הקרועים, הט"ז מטריף ודלא כמי שחולק בזה, והפ"ח מכשיר אם לא היה רק בעור העליון, והשמ"ח הקיל לצורך גדול. וכתב עוד שם שאם יש ג"כ בתחתון מראה שאינו פוסל לכ"ע טרפה. העיה"כ ז"ל.

י"ג מראה פסול על הבעוה אינו פוסל ובעי בדיקה דאם מסיר המוגלא וחזר למראה המותר כשרה. העיה"כ בשם התב"ש וציינן להט"ז בסוף הסימן.

י"ד מראה הוו ממקומו פעם כאן ופעם כאן כשרה ומ"מ יש לבדוק אח"ז מפני מה הוא זו אם מוגלא וכו'. העיה"כ בשם הש"ד.

ט"ו מראות המשוונות שלא נזכרו התב"ש פוסל והג"ב חי"ד סימן י"ד מתיר והביאו המחב"ר. העיה"כ ז"ל. ט"ז מראות הפוסלות בריאה אם חזרו למראיהן אחר שליקה הרב תפארת למשה הצ"ע והמחב"ר אוסר בידוע שלא גפלה לאור. העיה"כ ז"ל.

י"ז מראה שומשמין הוא ממראה הפוסל. הרב הגו' בשם המחב"ר ז"ל.

י"ח מראה בריאה שנשתנה למראה חלב טרפה. הרב הגו' בשם הט"ז סוס"י ט"ל.

י"ט בהגה וי"א אם יש מכה בדופן וכו'. ודעת מרן ז"ל בב"י להתיר וכך נראה דעתו בש"ע וכ"כ מה"ר בשבת אחים וכ"כ בישיב משה סימן מ"ב וסימן רכ"ו וכן אנחנו נוהגים פה אי ג'רבה יע"א להתיר מטעם זה. ומ"מ נראה לענ"ד דצריך בדיקת פורשים לראות אם הריאה מבצבצת דחששת האוסרים דשמא ניקבה כמ"ש הכנה"ג הגהב"י אות

טריפות זה בתלמוד כשרה, אבל מרן החבי"ב ז"ל בהגהב"י אות ל"ו כתב משם רבינו ירוחם ז"ל דמ"מ ראוי לחוש לסברת רבינו אפרים ז"ל ע"ש. וכן נקטו להלכה בשאלוניקי יע"א וכמ"ש מהרשד"ם והשו"ג בס"י זה וכן תפסנו פה העירה להטריף וכ"כ הרב ערוך השלחן ז"ל, והסכמת מרן החבי"ב בתשובה בעי חיי בחלק י"ד סימן ע"ד להטריף אפילו בבהמת ישראל ומנהג ירושת"ו להכשיר כל ריאה אדומה אפילו אם יש מכה בדופן כדעת מרן הבי"י ז"ל וכמו שסתם בספר הקצר וכ"כ הפר"ח ז"ל בס"ק י"א והשו"ג שם ע"ש. וע' מה שכתבתי בספרי שואל ונשאל בענייני בזה בס"ד.

עוד כתב שם באות ד' וז"ל, ע' להרב זובח תודה ובשו"ג מחודש ד' במנהג שאלוניקי לקלוף אותו קרום שהאדים מחמת מכה ולבדוק אותו בנפיחה אם בצבץ טריפה ואם לא כשרה. ולא הבנתי דבריו כלל דאנו לא נפחינן אלא אם גסתפק הבודק אם האודם בקרום הריאה או דם נצרר שתחת הקרום או נפחינן לריאה לברורי האדמומית היכן הוא, אבל בהאדימה בודאי לא מהני שום נפיחה כדי שיחזור למראה הריאה. וכ"מ כתוב שהוא מנהג אומיר להטריף בלתי נפיחה וכן אנו נוהגים מעשים בכל יום אם לא בספק כנו' וכן הסכמת מרן החבי"ב בתשובה הנז' והכנה"ג אות נ"ז, ובאות ח' כתב אולי כוונת השו"ג על האיסקא שכתב הכנה"ג באות צ"ו והוא כעין חלב בלוי על הריאה ע"ש.

עוד כתב דהיכא דנקרמה הריאה במקום שהאדימה מחמת מכה וא"א לעמוד על בדיקת הנפיחה בין למנהג שאלוניקי בין למנהגנו בספק האדימה נראה שיש להכשיר דהא אפילו בודאי האדימה הורה להתיר השו"ג במחודש ד' מכת ס"ס וכ"ש לגבי דידן דכי אנו באים לעשות נפיחה הוא בספק האדימה דהוי ס"ס גמור משא"כ בס"ס שעשה השו"ג קשה דלכשתמציא לומר דלא היה עולה בנפיחה והיינו שהיא נקובה מה יושיענו אם הלכה כהרב"י דכשר דגם הרב"י ז"ל מודה אי אתרמי שנפחוה ונמצאת נקובה דטרפה, עכ"ל ז"ל.

וראיתי להרב בעי חיי ז"ל שהקשה על מהרשד"ם ז"ל בהלכות בדיקות סימן ט"ל שכתב ריאה נפסלת בשינוי מראה וארבעה הן סימניו ב"ד י"ב בשר, ד"ו, ירוק, בקעת. ר"ל כחירות של דקל נוטה לאמריל"ו ובכל שהוא מזאלה המראות הם פוסלות י"ח (לא הבנתי מלת י"ח ואולי צ"ל וי"ח ר"ל ויש חולקים. וכן נראה מדברי הרב בעי חיי ז"ל אלו וכ"כ הכנה"ג ז"ל הגהב"י סימן ל"ח אות כ"ה ע"ש, המחבר). ולכ"ע אינו פוסל אלא כשאינו חוזר אחר הנפיחה למראה הבשר (ר"ל למראה בשר הריאה או צ"ל למראה הכשר בכ"ף) אבל חוזר כשרה ע"ש. וקשה דאיך כתב לכ"ע והלא מדברי התוס' בחולין דף מ"ו ע"ב בד"ה אלא לא שנא נראה דדוקא באדומה מתיר ר"ח אם נפחוה וחזרה למראה הכשר אבל בשאר מראות לא וכמו שכן דייק לה מרן בב"י ע"ש. ולענ"ד נראה דכיון דמרן בב"י פשיט"ל דגדחו דברי התוס' בזה וכן הרא"ש וזולתו כתבו דלא נהירא וס"ל בפשיטות אי חוזרת למראה הריאה כשרה לכן כתב דלכ"ע כשרה. א"נ כוונת מהרשד"ם שכתב לכ"ע איש חולקים שהביא תחילה. ומ"ש הרב בעי חיי שם ובכנה"ג על תירוצו זה דדוחק לא ידעתי מאי דחקה ואדרבא כמה מהדוחק יש לפרש כוונת הרא"ש דקא ק"ל פשיטא כמ"ש הרב מעדני יו"ט ז"ל שם. ועוד דכשנאמר דר"ח סובר דדוקא אדומה כשרה אם חזרה ולא שאר מראות לא

קשיא לן רק דאיך יאמר כן דמשמע דשאר מראות לא והלא מסתבר דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת וכמ"ש הרא"ש אבל כשנאמר דס"ל דגם בשאר מראות מהניא נפיחה קשה טובא למה לא נקט רק אדומה וירוקה דמשמע דהני דוקא. ועוד דקאמר כשרה מדברי נתן משמע דדוקא הני כשרים כר"נ אבל לא זולת זה. ועוד למה צריך ריאה מדר"נ הלא הדבר פשוט גם בלאו הכי וכאמור.

כ"ג **בהגה** וי"א אם יש מכה בדופן וכו'. אם המכה היא בהרות שחורות שאינה נחשבת מכה להכשיר הסרוכה לה התה"ז מערכת א' סימן ב' אות ר' הביא בזה פלוגתא ונטתה דעתו לאסור. ולדידן הגם שאין נפקותא בזה שהרי מתירים באודם ומכה מ"מ נפ"מ לאם לא בדק בדיקת מרן בב"י ובדיקת פושרים. ולענ"ד בכה"ג יותר דעתי נוטה להתיר כיון שיש מתירים גם לדעת האוסרים, וצ"י בזה עוד.

כ"ד **אם** המכה אינה מכוונת ממש נגד האודם ע' להתה"ז שם אות ו' שצידד לאסור ע"ש. ומ"מ לדידן דהנפקותא רק לענין אם לא בדק כנו' יש לידון בדבר להתיר ומ"מ הדבר צ"ע לעת הפנאי.

כ"ה **לפעמים** האודם הוא כמו חלב בלוי הנקרא „איסקלדאדור" וכמ"ש התה"ז שם אות ח' וע"ש מ"ש בזה וממנו יש ליקח ג"כ לדידן וכמו שיבואר זה בעה"ו לעת הפנאי.

כ"ו **אודם** בריאה וסירכא תלויה על גבה אע"פ שאין שום מכה בדופן טריפה. התה"ז שם אות ט'.

כ"ז **אם** יש מכה בדופן וסירכא בריאה היא אדומה ע' להתה"ז שם אות יו"ד.

כ"ח **אם** יש מכה בדופן צר ואודם באונות וסירכא מהאודם למכה שבדופן, ע' להרב תורת הזבח ז"ל שם אות י"א. **כ"ט** **בש"ע** או שהיא אדומה אפילו בתכלית האודם כשרה. ומראות שלא נזכרו בש"ס הרב שבת אחים ז"ל באות ז' כתב לאסור. ולענ"ד נראה עיקר כדעת המתירים מהרש"ל והט"ז והנוב"י שכן מוכח מדברי מרן בב"י גבי האדימה מחמת מכה שאחרי שכתב לא שנא וכשרה כדעת רש"י כתב דהאדימה מחמת מכה דלא נזכרה בש"ס כשרה ע"ש. (א"ה גכדו. ולענ"ד יש להוכיח כן דהרי הנוב"י והמחבר"ר והעיה"כ ורש"ל והט"ז והמש"ז ברור להם להתיר משום דלא נזכרו בגמ' דמסתמא אם איתא שאסורים היו מזכירים אותם בגמ' אבל האוסרים הם אוסרים מספק דכיון דנזכרו בגמ' איזה מראות שאסורים ואיזה מראות דמותרים ואלו לא נזכרו יש לאסור מספק. וא"כ אין להוציא מידי ודאות המתירים בשביל ספקים של האוסרים).

ל' **או** שהיא אדומה וכו'. אודם בריאה וסירכא תלויה עליו נראה לי שאין להכשיר אלא בנפיחה במקומות שעושים נפיחה. כ"כ הרב ימין משה ז"ל. ולפ"ז לדידן פה אי גריבה יע"א שאוסרים הנפיחה וכמו שכתבתי לקמן סימן ט"ל ובכמה מקומות נראה דאסור. אך י"ל דהרב ז"ל לשיטתו אויל שאוסר באודם וכנגדו מכה דהו"ל קורט דם והוא סימן שסופו לינקב, אך לדידן דבתריה דמרן גרירין י"ל דלא הוי כקורט דם. וע' למה"ר שבת אחים אות ט' וצ"ע עוד בזה. **ל"א** **או** שהיא אדומה בתכלית האודם כשרה וכו'. כתב הרב שלחן גבתי ז"ל כ"כ הטור ולא ידעתי מאין ע"ש. ולפי הרשום בזכרוננו נזכר זה בהרא"ש ז"ל ליישב בין האדימה לאדומה דהאדימה הרבה ואדומה מעט וא"כ כיון דמרן ז"ל

סימן ט"ל

דיני בדיקות הריאה

א' אין לבדוק אחר שום טריפות מן הסתם חוץ מן הריאה צריך לבדוק בבהמה וחייה אם יש בה סירכא וכל הפורץ גדר לאכול בלי בדיקה ישכנו נחש. הגה,

באר משה

רבנן זיל בתר רובא גם ברובא דליתיה קמן וכמו דמבואר שם, מבואר להדיא דבאמת רבנן הם אמרו דאזלינן בתר רובא וא"כ קשה כיון דאין שום ראייה מנא להו לרבנן שאמרו כן דאין צריך לבדוק אחרי שום טריפות מן הסתם ועל זה כתב רש"י ז"ל דהלכה למשה מסיני דסמכינן ארובא אפילו היכא דאפשר לברר. א"נ אחרי רבים להטות משמע בין דאיתיה קמן בין דליתיה קמן. וסיים על זה ואהא סמכינן ולא בדקינן כל י"ח טרפות ונקיבת הריאה משום דשכיח בה ריעותא בדקינן ע"ש. הרי דבשאר טרפות א"ץ לבדוק וזולת הריאה. (א"ה נכדו. ומ"ש רש"י ז"ל ונקובת הריאה כוונתו על הסירכות דס"ל לרש"י דטעם טרפות סירכת הריאה משום דאין סירכא בלא גב).

וכן הוכיח הרשב"א ז"ל בחידושי חולין דף ט' ע"א מכמה מקומות בש"ס מדקאמר בדף נ"א נפלה מן הגג צריכה בדיקה, וכן מדאמרינן בדף מ"ז האי אטום בריאה מיתי סכינא וקרעינן ליה וכו', וכן איתא שם ריאה דאוושא וכו' אלמא דהיכא דליכא ריעותא א"ץ בדיקה ע"ש. וכן הרשב"ץ ז"ל ביבין שמועה דף ט"ו ע"ב האריך להוכיח מכמה מקומות בש"ס דלא הצריכו בדיקה רק אם יש ריעותא ע"ש. (א"ה נכדו. ולענ"ד נראה להוכיח עדיפא מהא מדאמרינן בחולין דף נ"א ע"א דההיא אימרתא דהוי שדרן כרעיה בתרייתא אמר רב יימר האי שגרונא נקטיה מתקיף לה רבינא ודילמא חוט השדרה אפסיק בדקיה אשכחיה כרבינא ואפ"ה הלכתא כרב יימר שגרונא שכיח חזה"ש לא שכיח ע"ש. ופירש"י ז"ל שם דהלכתא כרב יימר דלא מוודקינן למיבדק שאר בהמות דשגרן כרעייהו ע"ש. מבואר להדיא מהתם דלא רק בדליכא ריעותא דלא בדקינן אלא אפילו איכא ריעותא רק דלא שכיחא א"ץ לבדוק דהרי רב יימר התיר בלי לבדוק והגמ' פסק כוותיה). וכ"כ הרמב"ם ז"ל להדיא בפ"א מהלכות שחיטה הלכה ג' כל בהמה וחייה בחזקת כשרות הם ואין חוששין להם שמא יש בהם טרפיות לפיכך כששוחטין אותם שחיטה כשרה א"ץ בדיקה שמא יש בהם טרפות אלא הרי הן בחזקת כשרות עד שיוולד לה דבר שחוששין לו ואח"כ בודקין על אותו דבר בלבד ע"ש. וכ"כ הרא"ש ז"ל להדיא בפ"א דחולין כדברי רש"י הנ"ל דאהא סמכינן ולא בדקינן בשאר טרפיות ע"ש. וכן נראה שכן דעת הרי"ף ז"ל מדפסק לההיא דנפלה מן הגג דצריכה בדיקה וכן פסק בשאר הלכות שהוכיחו מהם הרשב"א והרשב"ץ ז"ל ע"ש. וכ"כ הרשב"א בתורת הבית הארוך והקצר דכל טרפיות שמגו חכמים בבהמה ובעוף א"ץ לבדוק לא מדאורייתא ולא מדרבנן חוץ מסירכות הריאה ע"ש. (א"ה נכדו. ר"ל חוץ מסירכות הריאה דצריכה בדיקה מדרבנן דמדאורייתא אין צריך בדיקה אפילו לסירכות הריאה דאל"כ איך אמר ר"ה בחולין דף ט' נשחטה בחזקת היתר עומדת והרי עדיין צריכה בדיקת הריאה א"י דצריכה בדיקה רק מדרבנן. וכן מתבאר מדברי רש"י בדף י"א ע"א הנז"ל שכתב

לא ס"ל הדעה הגו' פסק בפשיטות אפילו בתכלית האודם. וכל זה כתבתי כדי ליישב למה שהוצרך מרן ז"ל להזכיר תיבה זו אך לפי הדין בלאו הכי הוא מוכרע ממקומו דכשנאמר אדומה כשרה איזה גבול יותן לה, א"ו צ"ל דבכל אופן היא כשרה. ושו"ר דהטור נמשך אחרי דברי הרא"ש ז"ל שהביא מרן בב"י בשמו ואחריו נמשך מרן ז"ל בשלחנו ע"ש. **סעיף ה' יש בה קליפות כמו נתק והיא שלימה כשרה.** משמע דנופחין אותה ורואים אם מבצבצת דאל"כ במה יודע שהיא שלימה הלא נקב דק אינו גיכר כלל רק ע"י גפיחה. אך הפר"ח בשם מהרש"ם כתב דכשרה ואינה צריכה בדיקה והביא דבריו מזה"ר בשבת אחים אות י"ב. ואם יש בין קליפה לקליפה סירכה כשרה דהג"ה קליפות לא הוו מגוף הריאה ע"ש.

סימן ט"ז

סעיף א' אין לבדוק אחר שום טריפות מן הסתם חוץ מן הריאה וכו'. מרן ז"ל כלל בתוך דבריו שבעה דינים ואלו הם: (הא' דאין צריך לבדוק אחרי שום טריפות מן הסתם חוץ מן הריאה ונלמד מזה גם הדין הב') דכשלא מן הסתם דהיינו כשראינו איזה ריעותא צריך לבדוק אחרי אותו האבר שיש בו ריעותא. (הג') דבריאה צריך לבדוק גם מן הסתם אפילו שלא ראינו בה שום ריעותא. (הד') דמה שצריך לבדוק בריאה היינו דוקא מן הסירכות ולא משאר טרפות כגון בועות או מראות ונקבים וכיוצא בהם (וזה נלמד ממה שסיים אם יש בה סירכה, משמע דרק על זה צריך לבדוק). (הה') דגם מן הסירכות אין צריך לבדוק רק בבהמה וחייה אבל עוף א"ץ לבדוק אפילו מן הסירכות (וזה נלמד ממ"ש צריך לבדוק בבהמה וחייה, משמע דוקא הם ולא עופות). הו' דאם נמצא בעוף סירכא המטרפת טריפה ורק מן הסתם א"ץ לבדוק וזה מוכרח מדבריו דאלת"ה טפי היה לו למרן ז"ל לאשמועין דבעוף גם אם נמצא בו סירכא כשרה. (א"ה נכדו. ואע"ג דבאמת בעוף לא למדנו כלל דא"ץ לבדוק רק אתי מדיוקא ממה שהזכיר רק בהמה וחייה עכ"פ הדיוק היוצא מזה הוא דבעוף א"ץ לבדוק ומזה נבא לטעות דאם מצא סירכא בעוף טריפה וא"כ הו"ל לאשמועין דגם אם מצא סירכא בעוף אינה נטרפת א"ו דנטרפת). הו' דהאוכל בלי בדיקת הריאה מסירכות פורץ גדר הוא וישכנו נחש לטותא דרבנן.

ועתה יש לברר ולבאר בעה"ו כל פרט ופרט מהנזכרים מקורו ושורשו:

והנה הדין הראשון נלמד מדאיתא במסכת חולין דף י"א ע"א מנא הא מלתא דאמור רבנן אזלינן בתר רובא ומביא הוכחות לזה מכמה מקומות ודחי להראיות הגו' ולבסוף אין ראייה. אך מדברי השואל ששאל מנא הא מלתא דאמור

ונהגו גם כן לנפוח כל ריאה אמילו לית בה ריעותא. ובקצת מקומות מקילין שלא לנפחה רק אם היה בה סירכא עוברת על ידי משמוש וכן עיקר.

באר משה

לזה וכנראה משום שזה פשוט כיון דעבר על תקנתא דרבנן ולכן לא ציין).

וראיתי להב"ח ז"ל שכתב דבפ"ק דחולין אסיקנא דאולין בתר רובא הלכה למשה מסיני אפילו היכא דאפשר ע"ש. ויש להעיר עליו דבגמ' אין שם שום מסקנא רק שיש להוכיח כן וכמ"ש רש"י ז"ל ולא מסקנא ולישגא דהש"ס הוא. עוד כתב שם דחכמים הצריכו לכתחילה דשכיחי בהו ריעותא סירכות ובועות ע"ש. וכבר כתבתי דלא חשיב שכיח רק סירכות וכאמור לעיל.

(ב) **אין** לבדוק אחר שום טריפות וכו'. והיכא דשכיח איזה טרפות אחרים חוץ מהסירכות בודקים אחריו ובפרט אם נמשך מזה לקהל ספיקי תערובת. וכן פה אי ג'רבה יע"א מטעם זה תקנו שתי תקנות: (א') לבדוק אחר השברים בעופות דנראה לנו שהוא דבר שכיח וכמ"ש הרב ישיב משה ח"א סימן ס"ד ע"ש. (ב') גם תיקנו לבדוק ראש הבהמה אם יש במוח מים והטבח חייב לבקוע הראש לפני השוחט לשנים ולבדוק אותו לפני שיאמר לקצבים בהמה זו כשרה. ובדיקת הראש לבקוע אותו היינו רק מאחרי חג הפסח והלאה. וע' בריש ספר הוראת זקן נוסח ההסכמה על זה. אבל בזמן שהצאן גדיים וטלאים א"ץ לבדוק אחר זה כי אז אין חשש למים במוח. וכ"כ השו"ג דכן נהגו בשאלוניקי יע"א וכ"כ בסימן מ"א ס"ק כ"ה דשם הטילו זה על השוחט אך כתב משם הז"א דאצלם הטילו זה על הקצבים מוכרי הבשר ע"ש. וכן זכורני דפה כאשר ראו הב"ד כפעם בפעם תקלות ותערובות אחרי המליחה ואחרי הבישול והיו כמה בלבולים בזה הסכימו לבדוק כנ"ד והטילו זה על הקצבים. וכאשר ראינו שגם זה אינו מספיק הסכמנו והטלנו זה על השוחט ובדוק. ומזה הדבר הולך למישרים הרבה זמן ואין שום תקלה ובלבול וכן ראוי לעשות.

(ג) **אין** לבדוק אחר שום טריפות מן הסתם וכו'. דקדק לומר מן הסתם משום דאם אתיליד איזה ריעותא צריך לבדוק כשאר טרפות וכ"כ השו"ג. ואם לא בדק ונאבד אותו אבר דאתיליד בו ריעותא אם הטרפות שנוי במחלוקת יש להתיר מס"ס דשמא אם היה נבדק היה מותר ואת"ל דהיה נאסר שמא הלכה כהמתירים. כ"כ הרב הנז'. (א"ה נכדו. הלשון מגומגם דאם אתה אומר ואת"ל שהוא נאסר איך אפ"ל שמא הלכה כהמתירים. ויותר נכון לומר שמא אם היה נבדק לא היה נמצא בו שום דבר ואת"ל דנמצאת בו ריעותא שמא כהמתירים, או נאמר ס"ס להיפך שמא כהמתירים אותה הריעותא ואת"ל כהאוסרים שמא אם היה נבדק לא גמצא בו שום דבר). ואם הוא הטרפיות אליבא דכ"ע הבדיקה מעכבת דאין כאן ס"ס. הרב הנז' בשם מור"ם ז"ל.

(ד) **אין** לבדוק אחר שום טריפות מן הסתם חוץ מן הריאה צריך לבדוק וכו'. ע' להרב שלחן גבוה ז"ל בסק"ג שכתב שצריך לבדוק בין בטלאים בין בגסה גם מבחוץ ע"ש. ומנהגנו פה אי ג'רבה יע"א קורעים את הטרפש אחרי אשר הסירו הבני מיעים ובודקים את הריאה למראית העין ובמישור

דהיכא דלא בדק מתכשרה ע"ש. ואם היא מדאורייתא לא מכשרינן דסד"א לחומרא. וכ"מ מדברי מרן ז"ל לקמן בס"ב שכתב דאם בא כלב וגטלה קודם בדיקה מותרת ע"ש. וכן ראיתי להכה"ח ז"ל בסק"ה שכתב שהיא מדרבנן וציין להש"ך ולכמה פוסקים שכ"כ ע"ש).

והדין השני דכשראינו איזה ריעותא צריך לבדוק, הוא מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל שהזכרתי לעיל וכן מתבאר מדברי הרשב"ץ ז"ל דאחרי השקו"ט אסיק וז"ל, והיוצא לנו מכל זה הוא שאין צריך לבדוק בשאר טרפות אלא היכא דאיכא ריעותא וכן מוכח מכמה מקומות בש"ס שהצריכו בדיקה היכא דאיכא ריעותא וא"ץ עוד להאריך בזה ע"ש. **והדין השלישי** דבריאה צריך לבדוק גם מן הסתם, מתבאר מדברי רש"י ז"ל שכתב ונקובת הריאה משום דשכיח בה ריעותא בדקינן וכו' ע"ש. וכ"כ הרא"ש ז"ל וכן הוכיח הרשב"ץ ז"ל במלחמות מכמה מקומות וכ"כ הרשב"ץ בתורת הבית הארוך והקצר וכ"כ בספרו יבין שמועה עש"ב. וכ"כ הר"ן ז"ל בפ"ק דחולין וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שחיטה הלכה ז' שכן המנהג הפשוט בישראל ע"ש.

והדין הרביעי דמה שצריך לבדוק הריאה היינו מן הסירכות, כן הוכחתי בכמה מקומות באורך [וע' לקמן אות ו']. (א"ה נכדו. וכן מבואר בדברי רש"י ז"ל שם בחולין דף י"ב ע"א שכתב ונקובת הריאה משום דשכיח בה ריעותא בדקינן וכו' ע"ש. ונקובת הריאה היינו סירכות דס"ל לרש"י דאין סירכא בלא נקב וכמ"ש התוס' בחולין דף מ"ו ע"ב בד"ה היינו רביתיהו בשמו ע"ש. וכ"כ הרא"ש ז"ל שם ונקובת הריאה משום דשכיחא. ופירש הרב מעדני יו"ט באות ח' דהיינו סירכות הריאה ע"ש וכ"כ הרב דברי חמודות ז"ל אות נ"ג. אבל ע' להכה"ח ז"ל באות ח"י שכתב משם איזה פוסקים אחרונים דאע"ג דמלשון הש"ע משמע דאין לבדוק אלא אחר הסירכות היינו בדיעבד אבל לכתחילה צריך לבדוק על כל הטרפות שבה וציין להתב"ש ולהלב"ש והתור"ו והוב"ץ וכתב משם התב"ש והלב"ש דכ"ע מודו שצריך לבדוק הריאה לכתחילה מכל הטרפות שבה ע"ש. ואין נראה כן מדברי רש"י שכתב והיכא דאתרמי דאתפקא ריאה ולא בדק מתאכלה וכו' ע"ש. משמע דס"ל לרש"י דבסירכות הריאה רק לכתחילה וא"כ בשאר טרפות דבריאה אפילו לכתחילה לא צריך. וכ"מ מהרא"ש ז"ל דס"ל הכי שכתב כלשון רש"י. אך ע"ש הגהה מהמרדכי שכתב שיש חולקים על רש"י ז"ל ע"ש מה שציין). **והדין החמישי** דבעוף גם מן הסירכות א"ץ בדיקה, כ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שחיטה הלכה י"ב וכ"כ הרשב"ץ ז"ל ביבין שמועה דף ט"ז ע"ב ע"ש.

והדין הששי דאם נמצא סירכא בעוף מטרפת טריפה, עמש"ל בכמה מקומות. (א"ה נכדו. וכ"מ מדברי הרמב"ם שם בהלכה י"ב שכתב אלא אם נולד לו חשש משמע דאם היה חשש ובדק נטרפת).

והדין השביעי דהאוכל בלי בדיקת הריאה מסירכות פורץ גדר הוא וישכנו נחש. (עד כאן נמצא ולא ציין מקור

הש"ס להבין דבריו דמצינו לחזקיה שאמר כך ולריר"ח שאמר כך לא יתכן זה ויש לברר זה מספרי הכללים. (א"ה נכדו. ועונ"ל ליישב קושית הפלתי ז"ל דס"ל להגמ' דודאי חזקיה לא קאי אשמוטת גף דא"כ למה הוצרך עוד ריר"ח לחלוק על חזקיה והרי כבר גילה דעתו ואמר תבדק ולמה חזר עוד לחלוק על חזקיה, א"ו דחזקיה לא קאי על הגף אלא על דבר אחר ולכן חלק עליו ריר"ח ועכ"ז דחה לו מריר"ח מדאמר יש לו וכו' משמע דחזקיה ס"ל דאין לה).

(ז) **אם** יש בה סירכא. כתב הרב שבת אחים ז"ל באות א' דמשמע מדברי מרן ז"ל דא"ץ לבדוק רק אחרי הסירכות וא"ץ לבדוק אחר שאר טרפיות הריאה כגון מראות ובועות וכיוצא ע"ש. והרב תנובות שדי ז"ל אות א' גראה דדעתו לבדוק לכתחילה שלא יהיה כמעלים עין מן האיסור וכמ"ש שם בשם הש"ד כיעו"ש. ולענ"ד גראה דדברי הרב שבת אחים בזה הם עיקר וכן הוא דעת מרן ז"ל דגם לכתחילה גמי א"ץ לבדוק אחר שאר טרפיות רק אם ראה בעיניו איזה ריעותא צריך לבדוק אחר זה גם בשאר טרפיות. וכ"כ הריב"ש ז"ל בסימן קס"ג ובזולת זה כתבתי (ע' באות שאחר זה) להוכיח דהכי נקיטנן ואין כאן מקום להאריך.

(ח) **אם** יש בה סירכא. משמע מלשון זה דאפילו בריאה א"ץ לבדוק אחרי בועות ונקבים ומראות ואטום וכיוצא ורק אחרי הסירכות צריך לבדוק וכ"כ הרב שבת אחים ז"ל אות א' בשם הפר"ת והענה"ש ז"ל ע"ש. אבל אם ראה איזה ריעותא ודאי שצריך לעמוד עליו ולברר לפי הדין אם איזה מראה נתבאר דינו בסימן ל"ח ואם אטום ונקב נתבאר דינם בסימן ל"ו ע"ש. ומדברי מרן ז"ל גראה עוד דגם מן הבועות א"ץ לבדוק ולא ידעתי למה השמיט הרב שבת אחים ז"ל מלשונו את הבועות. (א"ה נכדו. מלשון הרב שבת אחים ז"ל שכתב אבל א"ץ לבדוק שאר טרפיות הריאה כגון מראות וכו' ע"ש משמע דאין כוונתו להזכיר כלם רק הביא חלק מהטרפות לדוגמא). ואולי דטעמו משום דהבועות הם נרגשים בחוש המישוש וממילא הוא מרגיש בהם וכיון שראה אותם אינו יכול להעלים עינו מהם דרך מן הסתם כתב מרן ז"ל דא"ץ לבדוק אבל אם ראה ודאי דצריך לעיין בדינם וכאמור. אבל אין לומר שהשמיט הברעות משום דבלא"ה נהגו להכשירם בכל ענין כמו שכתב הרב שבת אחים ז"ל גופיה בסימן ל"ז אות א', דז"א דהרי יש תרי ברעי דסמיכי ושחין ע"ג בועה וכיוצא וכמ"ש הרב הנז' דמטריפין ע"ש. ולכן מחוורתא כמו שכתבתי מעיקרא. ויותר ג"ל דלא נתכוון להשמיט הברעות אלא דנשמטה לו תיבת בועות (או נשמטה מהדפוס). ואה"נ אם הרגיש באיזה בועה צריך לעמוד ולברר כפי מה שעולה לדינא כמו בשאר ריעותות.

(ט) **אם** יש בה סירכא. משמע מלשון זה דאפילו בריאה א"ץ לבדוק אחרי בועות ונקבים ומראות ואטום וכיוצא ורק אחרי הסירכות צריך לבדוק וכ"כ הרב שבת אחים ז"ל אות א' בשם הפר"ת והענה"ש ז"ל ע"ש. אבל אם ראה איזה ריעותא ודאי שצריך לעמוד עליו ולברר לפי הדין אם איזה מראה נתבאר דינו בסימן ל"ח ואם אטום ונקב נתבאר דינם בסימן ל"ו ע"ש. ומדברי מרן ז"ל גראה עוד דגם מן הבועות א"ץ לבדוק ולא ידעתי למה השמיט הרב שבת אחים ז"ל מלשונו את הבועות. (א"ה נכדו. מלשון הרב שבת אחים ז"ל שכתב אבל א"ץ לבדוק שאר טרפיות הריאה כגון מראות וכו' ע"ש משמע דאין כוונתו להזכיר כלם רק הביא חלק מהטרפות לדוגמא). ואולי דטעמו משום דהבועות הם נרגשים בחוש המישוש וממילא הוא מרגיש בהם וכיון שראה אותם אינו יכול להעלים עינו מהם דרך מן הסתם כתב מרן ז"ל דא"ץ לבדוק אבל אם ראה ודאי דצריך לעיין בדינם וכאמור. אבל אין לומר שהשמיט הברעות משום דבלא"ה נהגו להכשירם בכל ענין כמו שכתב הרב שבת אחים ז"ל גופיה בסימן ל"ז אות א', דז"א דהרי יש תרי ברעי דסמיכי ושחין ע"ג בועה וכיוצא וכמ"ש הרב הנז' דמטריפין ע"ש. ולכן מחוורתא כמו שכתבתי מעיקרא. ויותר ג"ל דלא נתכוון להשמיט הברעות אלא דנשמטה לו תיבת בועות (או נשמטה מהדפוס). ואה"נ אם הרגיש באיזה בועה צריך לעמוד ולברר כפי מה שעולה לדינא כמו בשאר ריעותות.

היד, ובבהמה גסה עוד מוציאים אח"כ הריאה לחוץ לבדוק שנית.

(ה) **חוץ** מן הריאה צריך לבדוק בבהמה וחיה וכו'. פתיחת הטרפש מונעת כמה קולות דכשאינו פתוח חיישינן שמא לא יכניס ידו בנחת והסכמת הפוסקים דצריך בנחת ולא בחזק ולכן נהגו לפתוח הטרפש מחשש קולא זו. ועוד דהסירכות העוברות בהכנסת יד הבודק רבים סוברים דאסירי ואפילו להמתירים צריך לראות אם יש ראשה בריאה או בדופן וכפסק מרן וכשהוא סגור יבקש ולא ימצא. ועוד דההגהה בפנים בלי ראות קשה היא. ועוד דאע"ג שגיגה הוא אח"כ לא ידקדק כל כך כי יסמוך על בדיקתו הקודמת (וכן אנחנו רואים דההגהה עושים אותה כלאחר יד). גם חיישינן שמא לא ידקדק כדי שלא תהיה לו בושט כשיטריף אחרי בדיקתו מחמת ההגהה. אשר מזה גראה לענ"ד הטעם שתיקנו אנשי אומיר שההגהה תהיה ע"י בודק אחר וכאשר גמר מעבירין אותו. ובלא"ה להסוברים דדעת מרן בנחת תנאי התנה שיהיה הבודק ירא את ה' מרבים וכו', א"כ מאן מפסי שכל שוחט יהיה כן. ולכן נהגו שתהיה הסמיכה לא על ידו לבד רק ע"י שניהם כי ע"ז לא יוכל להעלים עין ומכ"ש בזמנינו דרבה המכשלה ודומה לבדיקה זו בזכר בהתה"ז ז"ל ע"ש.

(ו) **חוץ** מן הריאה צריך לבדוק בבהמה וחיה אם יש בה סירכא. מבואר מדברי מרן ז"ל אלו דדוקא בבהמה וחיה צריך לבדוק הריאה אבל בעוף א"ץ לבדוק אחרי הסירכות אבל אם נמצאת סירכא בעוף ע"י להרשב"ץ ז"ל ביבין שמועה ולהכנה"ג ז"ל דמקמא טרפה ומגבה כשרה ע"ש וכ"כ הרב עיני צדיק ז"ל ע"ש.

וראיתי להרב ערך השלחן ז"ל בסימן ל"ח אות ב' שהוכיח ממסכת חולין מדלא משני דחזקיה לענין סירכא קאמר דאין ריאה לעוף דס"ל להגמ' דטרפה ע"ש. ולענ"ד אינו מוכרח דודאי אם היו דברי חזקיה על חלק מה לסירכות וכיוצא איך קאמר על עצם הריאה דאין ריאה לעוף דמשמע דבדבר שמתחס אל הריאה אין ריאה לעוף ולכן צידד הגמ' דלענין ניקבה הריאה דאז ודאי כאלו אין ריאה לעוף דבכלל זה ג"כ חסרה. (א"ה נכדו. ק"ל דהרי גם סירכות מחמת גקב דאין סירכא בלא נקב). ומאי דמשני ליחמר ולינפל ר"ל דשפיר יתכן אין ריאה לעוף כי הבדיקה מתחססת אל הריאה לא כן אי קאי אסירכא הא ודאי דהיל"ל אין סירכא לעוף דהדבר מתחס רק לסירכא. ולפ"ז יש לדחות ג"כ הוכחת הרב באר יעקב ז"ל לענין המראה בעוף וע"ד הנז'.

אך מה שהוכיחו ה"ש והכנה"ג ז"ל מדלוי שאמר כל טרפות שמונו חכמים בבהמה כנגדן בעוף ע"ש, לענ"ד גראה שהיא ראיא אלימתא. ומה שדחה הענה"ש ז"ל עפ"ד הרשב"א בתשו' דקאי לוי אמיתי דנשנו במשנה ע"ש, לענ"ד גם הסירכות נשנו דבכלל ניקבה הריאה וכן גם המראות נשנו וא"כ יש להוכיח דהמראה פוסל בעוף מהא דלוי ודו"ק.

והנה הקשה הפלתי ז"ל דאיך מוקים הגמ' דברי חזקיה דלא ליחמר ולא לינפל וכו' דהרי הוא קאמר על שמוטת גף ע"ש. וגראה דמלשון הגמ' שם דקאמר חזקיה אמר ולא קאמר וחזקיה אמר (כמו שאמר שם ושמואל אמר) משמע דלא קאי כלל אדלעיל נשברו אגפיה אלא מלתא באפי נפשה קאמר. והא דלא קאמר אמר חזקיה ג"ל דלא יתכן זה רק אם יש מימרא דדינא אבל אם המימרא רק מאמר מביאו

את הבהמה לראות אם יש בה איזה בועה או מראה. ופה אי גרבה יע"א בזמן הזה בלא"ה כל השוחטים בחקים למראה עיניהם בסירכות וממילא רואים ג"כ הבועות והמראות וכיוצא. וע' להרב שבת אחים ז"ל אות ב' בשם השמ"ח והשפ"ד ז"ל שגזרו חרם שלא לסמוך על בדיקת הפנים וכו' וא"כ צריך להוציא הריאה לחוץ ולבדוק אותה אחר שבדקה בפנים ע"ש.

ט) אם נמצאת הריאה מלאה ליחה צריך לבדוק אחר הנקבים כי מחמת הנקבים באה הליחה וזהו תחילת הסירכא וכמ"ש הרב שבת אחים ז"ל אות א' בשם הפר"ח והאחרונים ע"ש. ונראה דלאו דוקא מלאה אלא כל דמוצא ליחה באותה הריאה בשינוי משאר הריאות צריך לבדוק אח"ז מחמת נקבים וקרי מלאה למקום שהליחה בו או דלאו דוקא. ובכת"ג דמוצא ליחה בריאה נראה בבדיקתה היא ע"י פושרים שמביח כל הריאה בפושרים ונפוח ורואה אם מבצבצת ואם הליחה במקום אחד בודק אותו מקום בפושרים. ומשמע דגם לדין דאוסרים הנפיחה בסירכות מ"מ בכה"ג דאין כאן סירכא והמקום שמוציא הליחה אם יש נקב פתוח שפיר דמי לבדוק גם לדין שהרי הפר"ח מאוסרי הנפיחה וכתב לבדוק אח"ז. אבל אין כוונתו ז"ל לבדוק בחוש הראות אם יש נקב דנקבים דקים אי אפשר לעמוד עליהם בחוש הראות. ואם נאבדה הריאה שיש בה ליחה בלתי בדיקה אסורה כיון שיש ריעותא לפנינו ולא נבדקה וכמ"ש השב"א ז"ל הגו' בשם הרב עיני הכהן ז"ל בסימן י"א סוף אות א' ע"ש. ונראה דה"ה גמי באינת מלאה רק שיש ליחה במקום אחד ממנה ומשונה משאר הריאות וכאמור.

יוד) וכל הפורץ גדר לאכול בלא בדיקה ישכנו נחש. האוכל מבהמה שלא נבדקה מהריאה ואח"כ נמצאת טרפה צריך כפרה, הרב תנובות שדי ז"ל. ולענ"ד נראה דגם בנמצאת כשרה צריך כפרה דקעבר על תקנת חכמים ופורץ גדר שגדרו חז"ל. (א"ה נכדו. לענ"ד נראה שזה מבואר בלשון מרן שלא חילק בין נמצאת כשרה או דוקא כשנמצאת טרפה) ואם לא ידע מזה א"כ גם אם נמצאת טריפה אנוס הוא.

יא) סירכא בריאה של עוף לצד פנים טריפה. וכן עיקר לדינא כמ"ש כמעט כל הפוסקים וע' להרב שבת אחים ז"ל ולהרב תנובות שדי ז"ל. ומ"ש הרב תנובות שדי ז"ל דבהפסד מרובה וכיוצא יש לסמוך על המתירים ע"ש, לענ"ד נראה שיש להטריף ואין שום מקום להקל בזה וכמ"ש מרן ז"ל בהקדמתו לספר תורת חטאת דאין להתיר בהפמ"ר רק אם נראה לנו להלכה כהמתירים ע"ש. וכאן כמעט אין מי שמתיר ועדיפא מהא אסר הרב ישיב משה ח"א סימן קע"ט אפילו בספק דספיקא דאורייתא לחומרא ע"ש.

יב) בהגלה ונהגו ג"כ לנפוח כל ריאה אפילו לית בה ריעותא. מרן ז"ל בב"י כתב בשם המרדכי דהרב בה"ג ז"ל כתב שצריך לאפוקי לריאה ולבדקה בנפיחה ואי לא עבד ספק טרפה היא ע"ש. ומזה נראה דנתפשט המנהג לנפוח כל ריאה. אבל הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שחיטה כתב שיש מקומות שנופחים הריאה שמא יש בה נקב ורוב המקומות אין נופחין שהרי לא נולד דבר הגורם חשש ומעולם לא נפחנו ריאה בספרד אלא א"כ נולד לנו דבר שחוששין לו וכו' ע"ש. ומדברי מרן ז"ל בב"י שהביא דברי הרמב"ם הגו' נראה דכן דעתו וכן נראה מדבריו ז"ל בש"ע שלא הצריך רק

לבדוק ולא הזכיר כלל הא דצריך לנפוח. גם דעת מור"ם ז"ל שסיים אח"ז דבקצת מקומות אין נופחין רק אם יש סירכא עוברת וכו' וכן עיקר, מבואר להדיא דהכי ס"ל לדינא. וא"כ הכי נקיטנן שאין לנפוח רק אם יש חשש אבל לא בסתם וכן מנהגנו פה אי גרבה דכל שבדק הבודק ולא מצא ריעותא אין נופחין וכן נראה עיקר לדינא.

ובעיקר ביאור הנפיחה שכתב מור"ם ז"ל נראה לענ"ד דכוונתו שנופחין הריאה ונותנים אותה במים פושרים לראות אם מבצבצת או לא כדי להנצל מכל חשש נקב אבל אין כוונתו שנהגו רק לנפוח בלתי נתינה בפושרים להסתכל ולראות אם יש איזה ריעותא דסירכא וכדומה. וכן משמע מלשון המראה מקום שעל מה שכתב מור"ם ז"ל וכן עיקר ציין לזה הרמב"ם ז"ל והיינו דכתב דרוב המקומות נופחין וכו' ומעולם וכו' וכנז"ל. ומלשון הרמב"ם ז"ל נראה דהיינו שנבדקת בפושרין שהרי כתב ושמא יש בה נקב ונפיחה בלתי פושרים איד מבררת אם יש בה נקב. גם מדסיים ומעולם לא נפחנו ריאה וכו' אלא א"כ נולד לנו דבר שחוששין לו משמע דע"י הבדיקה יוצאין מידי חשש והיינו בדיקה בפושרין. (א"ה נכדו. בשני ספרי הש"ע שבידי לא ראיתי שצויין על וכן עיקר כלל, אבל צויין על הסעיף שאחריו מי שקרע בטן וכו' צויין לשון הרמב"ם בפ"א מהלכות שחיטה בבאר הגולה ע"ש). וכן נראה מדברי הב"ח והט"ז והפרישה ז"ל דמקשו דברי הבה"ג ז"ל אהדי אשר משם בלתי ספק הוא הסמך למנהג שהזכיר מור"ם, ואי איתא לק"מ וכמ"ש התב"ש ז"ל בסימן ל"ו סק"ו ע"ש. אלא ודאי דשמיע להו בדברי הבה"ג ומור"ם ז"ל דנפיחה היינו בדיקה דפושרין וכן סתם לשון הרמב"ם ז"ל מורת דהכי הוי דאי איתא דלא הוי כשאר נפיחה דעלמא הו"ל לבאר איך ובמה.

ג) מדסיים מור"ם ז"ל ובקצת מקומות מקילין שלא לנפחה רק אם היה בה סירכא עוברת ע"י משמוש, מוכח להדיא דנפיחה זו היינו ע"י בדיקה דפושרים דומיא דנפיחה דסירכא עוברת ע"י משמוש דודאי דפושרים הוא דנפחין לה. וכן כתב להדיא הש"ך ז"ל ס"ק ל"ד ע"ש. והוא מוכרח ומוכרע ממקומו דאי לא תימא הכי נפיחה זו למאי הלכתא אם בסירכא עוברת הרי כבר עברה. והפלא מהתב"ש ז"ל דנראה שהבין דנפיחה זו היא בלתי פושרין כלל שכתב בשמ"ח שיש מקומות נוהגים להוציא אח"כ הריאה ולנפוח אותה כי יותר יש לראות בה כשהיא נפוחה וכן בתב"ש ס"ה נראה שכן הבין בדברי מור"ם בזה וכו"כ ע"ד הבה"ג בסימן ל"ו ס"ו בתב"ש ע"ש. גם מדברי הש"ך ז"ל סק"ה שכתב דה"ה כל שאר ריעותות כדאמרינן בש"ס גבי ריאה דאוושא וכו' משמע דהיינו בדיקה דפושרין וכיוצא בה ולא רק לנפוח ולהסתכל. וכן משמע מלשון מרן ז"ל בס"ג שכתב נופחין אותה היינו בפושרין וכמ"ש הט"ז סק"ב ע"ש. הרי דסתם נפיחה דבש"ע בהכי איירי וא"כ אם לא מיירי מור"ם ז"ל דבעינן פושרין לא הו"ל למסתם דו"ק.

יג) בהגלה ונהגו ג"כ לנפוח כל ריאה וכו'. וכ"כ בד"מ בסימן ל"ו ס"ד שהוא מנהג בכל הקהלות לנפוח כל ריאה אע"ג דלית בה ריעותא. ובסימן ט"ל אות א' הביא מהגהת הש"ך סימן צ"ב דאע"ג דנהגו לנפוח הריאה בכל מקום אפילו ליכא ריעותא אם נאבדה הריאה כשרה הואיל ובדק בפנים, ושם באות ב' כתב דלעילבסימן ל"ו כתבתי

לאסור רק משום שכבר נהגו. ועוד כתב שם ולי נראה כסברא הראשונה שלא למעך בורדה ובכל סירכות שהם שלא כסדרן מאחר שסירכא שלא כסדרן טריפה מוזכר בגמ' ואין חולק עליו וכו' ע"ש) וכתב דכל הנהגה כן כאלו מאכיל טרפות לישראל ע"ש. ואין מתירין רק בהגבהה כל שהוא בבהמה גסה כמו שכתב כל זה באורך מהרי"ך זצ"ל בספרו דברי יעקב ז"ל מערכת ש' אות א' ע"ש. וע' למרן ז"ל לקמן בסעיף י"א ומה שכתבתי שם בעה"נ.

(יז) **בהגה** וכן עיקר. נראה דזו היא הכרעת מור"ם ז"ל מדידיה ונראה טעמו [אע"ג שכתב רק מקצת מקומות מקילין שלא לנופחה וכו'], שכן משמע מדברי הגמרא שלא הצריכו בדיקה רק בדאיכא ריעותא וכמ"ש הראב"ש ז"ל סימן קס"ג הבאתי דבריו לעיל שכתב שא"כ לא היינו אוכלים בשר אלא בנפיחת הריאה ועל דרך שהוכיחו הפוסקים הבאתי דבריהם לעיל אות א' דאין לבדוק רק אם יש ריעותא, ומשם באר"ה דגם בטרפויות הכי גמי ע"ש בשם הרשב"ץ ז"ל ביבין שמרעה ולהרשב"ץ והגמ"ש. ומשם נלמד דהעיקר שאין צריך לנופוח מן הסתם ורק כשמצינו דאיכא ריעותא בריאה וכאמור.

(יח) **ראיתי** בכתבי יד הקדש למהר"ץ הכהן זצ"ל שכתב אם נתפרקה שום סירכא מחמת ההגבהה אמרינן ריר בעלמא הוא והוא שלא נשתייר שם שום רושם ואם נשתייר רושם אם בשני מקומות אסור כמו סירכות הדבוקות ואם נשתייר במקום אחד עושה נפיחה, ע"כ. ולא יכולתי להבין איך ס"ל מרנן חכמי אי גרבה שנהגו כן אם כהשו"ג והרב אהל יוסף דלדעת מרן הגבהה אסורה א"כ אין לעשותה כלל, ואם כהפוסקים דס"ל דדעת מרן לעשותה וס"ל ג"כ כדעת הרב שמלה חדשה דהגבהה קלה מרירין המתפרקים א"כ אפילו נשאר שני ראשין גמי. ואי ס"ל דחמירא ואתיא במכ"ש מרירין שהתנה בהם מרן ז"ל שלא ישאר שום רושם כלל וכמ"ש הרב נדיב לב ז"ל דלדעת הב"ח והרב שער המים והרב פרי תואר והרב מטה יוסף ז"ל ודאי דדעת מרן בהגבהה גמי בעינן שלא ישאר שום רושם וכמ"ש שם בשם מנהגי אומיר וכמו שדייקי לישני מרן ז"ל בסימן ט"ל דבהגבהה נקט סירכא בת יומא וברירין נקט רירא הוא ע"ש וכדדחי הרב נדיב לב לדברי הרב שמלה חדשה והרב אהל יוסף ע"ש, א"כ אפילו בנשאר רושם אחד טרפה בהחלט. ואם ס"ל כדעת הרב נדיב לב ז"ל דלא קאמר מרן ברירין המתפרקים או בהגבהה לבדוק אחר הרושם אלא בנסתפק לו אם ניתקה בחזקה הרי לא חילק שם בין אחד לשנים.

עוד ראיתי בכתב יד לבנו ז"ל שחשב ח"י טרפות דריאה ובמחידוד לחידוד כתוב מן הצד אנו נוהגים לעשות נפיחה בשוורים מן חידוד לחידוד וכן משיפולי לשיפולי מקילין, ע"כ. והוא פלא דבכתב ידו כתב אשרי כתב דמר אביו ז"ל צוה לו שלא לעשות נפיחה רק בסירכא דקה היוצאת מתוך הריר שבחוד אונא זו ונסתבכה לריר שבחוד אונא השנית ולא זולת זה, וכל זה אחר שנופחים ורואים שאינה מתנתקת והיינו טעמא שהנהיגו כן שנראה להם שאין זו סירכא מגוף הריאה אלא נתהוותה מאותן הרירין ועל דרך שכתב מרן ז"ל בב"י בסירכא כפולה ע"ש. וכן מבואר יוצא מכתב יד מר אביו מהר"ץ זצ"ל ומכתב יד תלמיד תלמידיו ומכתב יד מוה"ר רבי אהרן פריץ זצ"ל ממש אשר אנה ה' לידי דף אחד בפרט זה ושכן קבל ממהר"א זצ"ל וממז"ק מהרח"ך

דהמנהג לנופוח כל ריאה אע"ג שאין בה ריעותא וכן משמע בהגהת ש"ד שכתבתי בסימן זה. ומדבריו ז"ל אלו נראה דמ"ש ונהגו וכו' הוא ממה שראה מור"ם ז"ל גופיה שנהגו ומה שנהגו הוא ע"פ דברי הבה"ג שכתבתי לעיל אות י"ב או ע"פ דברי הגהת ש"ד או על פי שניהם וכן ציין המציין ש"ד ובדיקות.

ופה אי גרבה יע"א לא נהגו כן אלא כל שאין בה דבר המזיק לנופוח אין נופחין. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א הלכה י"א וז"ל, ויש מקומות שנופחין הריאה שמא יש בה נקב ורוב המקומות אין נופחין שהרי לא נולד דבר שגורם חשש ומעולם לא נפחנו ריאה בספרד ובמערב אלא אם נולד לנו דבר שחוששין לו עכ"ל. ומנהגנו כספרד והמערב ורוב המקומות דאין נופחין רק אם נתנתקה הסירכה בהגבהה בבהמה גסה נופחין אותה ובחדיקין בפורשין אם אותו מקום מבצבץ כמ"ש הרב תורת הובח ז"ל. והרי זה דומה למ"ש מור"ם ז"ל בסוף דבריו רק אם היתה בה סירכא עוברת ע"י משמוש וכו' דלדידן אין עושים מיעור ומשמוש רק הגבהה בגסה וכמו שכתבתי תכלית ההסכמה מרבני פה בקונטרסי **ברית אבות** ח"א הגדפס מחדש בפרק א' משנה א'. וכן מצאתי כתוב אצלי בש"ע מוסגר על דברי ההגה זו ונכתב בצדו, ואין המנהג כן.

(י"ד) **בהגה** ונהגו ג"כ לנופוח כל ריאה וכו'. לא נתבאר אם נופחין אותה ומשימין אותה כלה בפורשין לראות אם מבצבצת ולכן מסיים דבמקצת מקומות נהגו שלא לנופוח לראות אם מבצבצת רק בסירכא עוברת וכמ"ש הבאה"ט בשם הש"ך דסירכא עוברת צריכה נפיחה לראות אם מבצבצת. או דילמא כוונתו רק לנופחה לבד דעל ידי הקמט בהיותה בלתי נפיחה אין ניכרין הסירכות וכיוצא ולכן נופחין אותה לבד בלתי בדיקת פורשין. ובקצת מקומות אין נוהגין לנופוח כלל רק כשרואים ריעותא סירכא עוברת ולכן חוששין יותר שמא יש סירכות אחרות. וע' להתב"ש דנראה שהבין כפירוש השני. ולכאורה הפירוש הראשון נראה יותר נכון ואולי דנפיחה לבד בלתי פורשין כשאין ריעותא וכשיש ריעותא עושים נפיחה עם פורשין וצ"י בזה.

(טו) **בהגה** ובקצת מקומות מקילין שלא לנופחה וכו'. הגם דהרמב"ם ז"ל כתב בפ"א מהלכות שחיטה הלכה י"א יש מקומות שנופחין הריאה שמא יש בה נקב ורוב המקומות אין נופחין שהרי לא נולד דבר שגורם לחשש ומעולם לא נפחנו ריאה בספרד ובמערב אלא אם נולד לנו דבר שחוששין לו וכו' ע"ש, מ"מ מור"ם ז"ל כתב ובקצת מקומות מקילין שלא לנופחה שמדבר על מחוורו וגבולותיו דשם רובם נופחים ומקצתם אין נופחין, והרמב"ם ז"ל מדבר במחוורו וגבולותיו דהרוב אין נופחין ומקצת נופחין. (ונראה דמטעם זה הוצרך הרמב"ם ז"ל לבאר ומעולם לא נפחנו ריאה בספרד ובמערב, משום דידע שיש מקומות אחרים שנופחים). או דכל אחד חשב שמקומו הוא הרוב לגבי שכנגדו שהוא פחות ממנו.

(טז) **בהגה** רק אם היה סירכא עוברת ע"י משמוש וכן עיקר. ופה אי גרבה יע"א מנהגנו כדעת מרן ז"ל לקמן סעיף יו"ד לאסור המיעור והמסמוס בהחלט בכל אופן (א"ה) נכדו. וכן נראה דעת מור"ם ז"ל נוטה לאסור וכמ"ש לקמן בסעיף י"ג ואע"פ שהיא קולא גדולה כבר נהגו כל בני מדינות אלו ואין למחות בידם וכו'. משמע שמצד הדין דעתו

זצ"ל ואיך קפטיק ותני דבסירכא ממש מחידוד לחידוד ומשיפולי לשיפולי עושים נפיתה. ואפילו נאמר דכוונתו ג"כ על הסירכא היוצאת מתוך הרירין ולא מגוף הריאה, מ"מ איך חולק על מר אביו וכתב לעשות גם משיפולי לשיפולי. ולכן נראה לענ"ד דמשנה זו נשנית בילדותו וקבל כן מאיזה שוחט טרעה וכתבו ואחר כשקבל ממר אביו וממז"ק מהרח"ך זצ"ל הדר ביה וקחשיב לשבעים טרפיות בכלל ובפרט ולי"ח בדיקות ולא הזכיר בהם הני בי תרי ע"ש. וכן נראה גם מהשינוי שבמכתביו שאינו דומה כתב חשבונו הי"ח בדיקות הראשונים לי"ח בדיקות השניים אשר עם השבעים טריפות, או דאין שנים אלו מכתב ידו הוא רק איזה תלמיד טועה כתבם מן הצד.

(י"ט) **מנהגי** עיר ספאק"ץ יע"א הם כמנהגי עירנו אי גרבה בכל מנהגיהם כמו שכתבתי בתשובה באורך (ע' שואל ונשאל ח"ג יו"ד סימן ר"ה) בכמה הוכחות. וכן מנהגי עיר גאב"ס יע"א כמו עירנו אי גרבה יע"א וגררים במנהגיהם אחרינו כמו שכתבתי בתשובה מכמה הוכחות. וכן עיר זרוי"ס ועיר מדני"ן ועיר בגרדא"ן ועיר תיטאוי"ן כלם נגררים אחרי מנהגי עירנו אי גרבה יע"א שכל העיירות הנז' נתיישבו רק מילידי עירנו אי גרבה יע"א כידוע וכמבואר שם. ושמעתי שהחת"ש הדה"מ כמה"ר רבי חי הכהן זצ"ל מרבני עירנו אי גרבה יע"א ואחרי זמן מה שימש לרב ודיין ומורה צדק בעיר גפצה והנהיג את אנשי גפצה יע"א ללכת אחרי מנהג עירנו אי גרבה יע"א. ואחרי זמן מה כאשר חיי לרבנן שבק ביקשו אנשי גפצה לחזור למנהגם הראשון וכתבו להרה"ג מהר"ם שטרונג זצ"ל הרב המחבר ספרי שבת אחים וישיב משה ולא הסכים עמם ואסר להם לחזור למנהגיהם הראשונים שכבר קיבלו עליהם ואין להשיב עוד.

ובשנת התרפ"ח הוגד לנו כי בספאק"ץ רצה שוחט אחד להסתבך במשענת קנה רצוצ' לומר דמנהגם בספאק"ץ להתיר הסרוכה מחידוד לחידוד בבהמה גסה בנפיתה לחתוך הסירכא ואם לא בצבצה בפושרים יכשירו אותה. וחקרונו על זה ונתאמת לנו שאין כל יסוד לזה, האחד דמאריה דאתרא הרה"ג מהר"ח עזריה כתב לנו משנת התרנ"ח שהם נגררים אחרי מנהגי אי גרבה יע"א ושם קאי על סירכא זו ביחוד ג"כ. שנית דכן העידו כל השוחטים והתכמים שמנהגם שם כמנהגי אי גרבה יע"א. שלישית כי עד היום שאר דיני השחיטה והטרפיות הם כמנהג אי גרבה. רביעית דמנהג זה הורכב להם בטעות וכמו שכתבתי בזולת זה בארוכה. ובכן ישתקע הדבר ולא יאמר והמתיר בזה מאכיל טרפות לישראל הוא.

(ך) **פה** אי גרבה יע"א אומרים השוחטים שמנהגם להתיר סרוכה לשומן כיס הלב בנפיתה, וע' להרב וישיב משה ז"ל ולהרב ישיב משה ז"ל ח"א סימן כ"ה. והסרוכה לשומן הטרפש ולשאר שומן שאינו של כיס הלב אוסרים בהחלט. ואירע שהסירכא עומדת על שומן הכותל המפטיק בין כיס הלב והכנסנו מחט גגד הסירכא ונכנס בכותל באופן שהדבר מסופק דהשומן זה של מי הוא. ונראה לענ"ד להטריף חדא מהא דכתב הע"ץ ז"ל דאפילו לשומן הלב ולמקום אחר והמיעוט למקום אחר טרפה דהבו דלא להוסיף עלה. ועוד דזה דומה למה שכתב מרן ז"ל סימן ט"ל סעיף ח"י דעל גבי החוט שבחזה דינו כחזה וטרפה ע"ש. ופשוט לפי ענ"ד כעת

דהיינו מחמת הספק. ועוד דזה דומה למחצה על מחצה באינהו רובי דבעל העיטור ז"ל שכתב מרן בב"י ובבד"ה לאסור דסד"א לחומרא ומצד דאינהו רובי מחמת מנהג אתינן עלה וה"ה לג"ד. ועוד דכל ספק במנהג מוקמינן ליה אדינא. באופן דלענ"ד נראה ברור דאין להתיר בזה כל שאין הדבר מבורר להדיא שהוא שומן הלב גמור. ושוב נראה לענ"ד לברר זה ע"י נסיון זה לחתוך כל הצדדים ולהופכו ולהעמיד קרום הכותל ולמותחו וכן למתוח הקרום התחתון ולחתוך בסכין חד הרבה משני צדדי הכותל בקרום, ונסינו זה וראינו שהסירכא אחרי שהוסמק מקומה בצד כיס הלב והסכמנו אני ומהרח"ך נר"ו ומהרח"ס נר"ו והשוחטים להתיר בנפיתה וכן היה.

(כ"א) **שמעתי** מן רבי יעקב הכהן (זצ"ל המחבר ספר מעיל יעקב ועוד) ששמע מוקנו זבולון הכהן שהיה אחד מהשוחטים פה דאנחנו עושים פה אי גרבה כמור"ם ז"ל בשחיטה ע"כ. ויש להסתפק בדבר זה הרבה דיש לפקפק בזה משום דשמע בילדותו. וגם יש לפקפק אעיקר דבריו דזבולון דלכאורה אף כי אמר הכי לא צייתנן ליה וע"ד שכתב הרב נדיב לב בשם החס"ל ז"ל דאין להשיגה בעדות המנהגים משוחטי זמננו ואע"ג דזה לא נאמר רק לקולא ולא לחומרא, מ"מ בנ"ד לכאורה דזה דוקא רק במה שהוא דעתו של מור"ם ולא בדבר שאומרים דמנהגינו כפוסק פלוני ולא יהיה אלא ספיקא הרי ספיקא דרבנן לקולא ויש לחלק דעיקר השחיטה מדאורייתא והגמטך לחומרא. ועוד שיש להסתפק אם נהגו כן לסייג או בטעות ועמ"ש במקום אחר.

וראיתי להרב שיורי ברכה בסימן רי"ד שהרב מהר"ש עמאר הוכיח ממ"ש מרן בדבריהם המותרים וכו' דהוי כאלו קבלו עליהם נדר דאינו אלא מדרבנן, ועוד דבנדרים גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו לא הוי נדר וכ"כ הרא"ש בפרק מ"ש דאם יש מחלוקת יעבור על מנהג מקומו ויעשה מלאכה כיון דלית איסורא דאורייתא אלא נהגו לאסור להחמיר ונפ"מ אם יש ספיקא אם הוא מנהג או לאו יש להקל דקי"ל ספיקא דרבנן לקולא ע"ש.

עוד כתב שם דבספק כיצד היה תחילת המנהג אם בטעות אם במתכוין לכאורה נראה דספק דרבנן לקולא אבל ממ"ש מרן ז"ל בב"י בסימן קצ"ד סיר"ד וכו' נראה דדוקא מנהג גרוע אגו תולין בטעות ומ"מ אם יש שום צד או הוכחה לתלות בטעות אגו תולין לפי שזה קל ששורשו מדרבנן והסכים הרב שיורי ברכה ז"ל והתיר איזה מנהגים שנתפשטו וקורב אליו שחשבו שהוא אסור ע"ש. ובמקום אחר כתבתי בזה.

עוד כתב שם אם רב העיר הנהיג איזה מנהג ובני העיר לא ידעו ולא יבינו כי לא שאל את פיהם והם סוברים שכך הוא הדין ול"ש בזה דברים המותרים וכ"ש אם החכם ג"כ סבור שכך הוא הדין ולא כיון אל האמת כאשר עין רואה בכמה מורים דלא כיוונו אל האמת ודאי אינו מנהג כלל. ועוד יש להקל בדברים הללו משום בל תשחית והתורה חסה על ממונם של ישראל וכו' ע"ש. ומינה גמי לג"ד ואם כ"ז להקל כ"ש בספקין דשומן הלב ודמחידוד אל חידוד דהוי להקל.

ועוד ראיתי להרב ערך השלחן ז"ל שהוכיח מגדרים דף ט"ו ומתרא"ש והר"ן שם דף פ"א דבגדר דרבנן א"ץ לנהוג איסור כימים שעבר כדלעיל סימן ר"ח מיהו מהרשד"ם סי'

ב) מי שקרע בטן הבהמה וקודם שתבדק הריאה באה חיה או נכרי ונטלה והלך לו ה"ז מותרת ואין אומרים שמא נקובה או סרוכה היתה. הגה, ויש מחמירין אם נאבדה הריאה ואין להתיר רק במקום הפסד גדול או בגזיים וטלאים וחיות שאין סרכות מצויות בהם.

באר משה

מהירושלמי ע"ש. הרי דהזכיר הרא"ש שהוא מסכים עם רש"י ז"ל וא"כ מסתבר דגם בב"י הזכירו עם המניין רק דנשמט זה מן המדפיסים וכאמור.

ב) באה חיה או נכרי ונטלה והלך לו הרי זו מותרת. אם איבד הריאה במזיד דינו כמבטל איסור לכתחילה דאסורה לו ולמי שנאבדה בשבילו. כ"כ הריב"ש ז"ל בסימן תצ"ח והביא דבריו הש"ך ז"ל בסק"ו וכן דעתו ז"ל וכן דעת הפר"ח ז"ל וכן ג"ל דכן דעת מרן ז"ל ממה שלא הזכיר רק אם אבדה ולא אשמעינן דגם באיבדה במזיד מותרת. וכן שמעתי שיש מי שהוכיח כן מדברי מרן ז"ל וכן מסתבר דודאי כי תיקון בדיקה בכה"ג תיקון דאל"כ אי אפשר שתתקיים תקנתם וגזירתם ועד כאן לא פליגי רק בנאבדה בשוגג בדיעבד אי אמרינן דדעתם מתחילה לאסור אם נבדקה או לא אבל במזיד הא דדאי דדעתם לאסור מתחילה ובכלל התקנה היא. (א"ה נכדו. ועוד דאפשרי פלוגתא לא מפשינן לומר דהמתיר הוא מתיר אפילו אם איבדה בידים במזיד והאוסר אוסר גם בנאבדה לו בשוגג. וכ"כ הכה"ח ז"ל אות כ"ג בשם הפוסקים רובם ככלם וכתב שהשיגו על הפר"ח ז"ל שמיקל ע"ש. ורק בעופות שמעתי שמי שחושש בכבוד או במיעים יכול לזרוק אותם שלא יבא לידי ספיקות).

ג) בהגה ויש מחמירין אם נאבדה הריאה וכו'. וציין ע"ז המציין הבה"ג והראב"ן ור"י הלוי ע"ש. ומה שלא הזכיר הראב"ד ז"ל ג"ל ברור משום שהוא ז"ל לא הכריע אלא שכתב על דברי הרמב"ם ז"ל שיש חולקין על הריאה. והתימה מהשו"ג ז"ל שכתב בסק"ו ע"ד מור"ם דגם הראב"ד בהשגות ס"ל הכי. וע' בד"מ דנראה דמור"ם ז"ל שהוכיח לאסור מהגהת ש"ד שלא הכשיר אי בדיק בפנים ומהלכות בדיקות ישנים דכתב דאי הוציאו הריאה מן הבהמה והריאה עדיין לפנינו נופחין אותה אם עולה בנפיחה ואין נראה שום סירכא בלא שום חוטים המנותקים בלא שום בועה שהיא מטרפת כשרה ומשמע דאלו נאבדה הריאה לגמרי טריפה ע"ש. ואנכי הצעיר לא ידעתי מהיכן מוכיח כן מבדיקות ישנים דגם הרמב"ם ז"ל מודה דאם הריאה לפנינו דנופחין אותה וכן פסק מרן ז"ל בס"ג ואפ"ה מתירים בנאבדה.

ד) בהגה ויש מחמירין אם נאבדה הריאה וכו'. ק"ל אמאי כתב ויש מחמירין ולא כתב ויש אוסרין. ואין לומר דס"ל לעיקר לדינא להתיר ורק בדרך חומרא וכמ"ש הרב יד מלאכי ז"ל בכללי הש"ע והרמ"א אות ח"י דכלל גדול יש בידינו כאשר כותב הרמ"א בהגה ויש מחמירין מדלא כתב ויש אוסרין מכלל שדעתו נוטה לדעת המתירים ע"ש, דזה אינו שהרי סיים עלה ואין להתיר רק במקום הפסד גדול וכו' אלמא דדעתו כיש מחמירין. (א"ה נכדו. לאחר המח"י"ר לא זכיתי להבין מה הקושיא שהרי מור"ם ז"ל גופיה כתב בהקדמתו לספרו תורת חטאת וז"ל, לפעמים כתבתי להקל בהפסד מרובה לעני בדבר חשוב או לכבוד שבת והוא מטעם כי באותם המקומות נ"ל כי היתר גמור הוא אליבא דהלכתא

נ"ג כתב דמחמירין מספק. עוד כתב דבר האסור ונהגו בו היתר אפילו איסור דרבנן אין המנהג כלום ע"ש. עוד ראיתי להב"ח ז"ל שדקדק מהטור שכתב דהוי כקבלום וכו' דליכא אלא משום בל יחל מדרבנן וכן פירש רש"י בד"ה אי אתה דמן התורה אינו בבל יחל אלא מדרבנן ע"ש באורו.

סעיף ב' מי שקרע בטן הבהמה וקודם שתבדק הריאה וכו'. גרסינן בחולין דף ט' אמר רב הונא בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיוודע לך במה נשחטה, נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה. וא"כ בני"ד שלא נודע לנו שהיה בה שום ריעותא מתירין אותה וסתמא קאמר בין שגבדקה הריאה בין שלא נבדקה. (א"ה נכדו. כוונתו ז"ל לא על מרן ז"ל דהרי מרן כתב להדיא וקודם שתבדק הריאה באה חיה וכו' וכן מבואר בהרמב"ם ז"ל שם שכתב וקודם שיבדוק הריאה בא כלב וכו'. אלא כוונתו על ר"ה שאמר נשחטה בחזקת היתר עומדת היינו אפילו קודם שתבדק הריאה). גם ממקומו הוא מוכרע דאל"כ גם אחרי שנשחטה נמי באיסור היא עומדת עד שיוודע שנבדקה הריאה (וא"כ הי"ל לר"ה לומר בהמה בחזקת איסור עומדת עד שתבדק הריאה נבדקה הריאה הרי היא בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה). וכן משמע מההיא דקאמר שם בא זאב ונטל בני מיעים והחזירין כשהן נקובים דלא חיישינן להו מטעם זה וסתם בני מיעים קאמר גם הריאה בכללן. ואפילו אם נאמר דלא נקראת הריאה בני מיעים מ"מ הא דדאי מסתברא דלא גריעא ריאה משאר בני מיעים כיון שלא נמצא בה ריעותא אלא שלקחה הכלב או הגוי והלך לו ובא הגוי והחזירין לבני מיעים נקובים דקא חזינן דנקובים.

וכן איתא שם בחולין דף י"א מנא הא מלתא דאמור רבנן אזלינן בתר רובא ומשמע שם דגם באפשר לברר וכ"ש כשאין אפשר לברר. והגם שיש חולקים בזה כבר הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שחיטה פסק להתיר. וכן הרא"ש ז"ל בפ"ק דחולין דף י"א פסק כדעת רש"י דהיכא דאתרמי דאיתפקא הריאה בלא בדיקה סמכינן אהאי ואהא דאמר ר"ה נשחטה הרי היא בחזקת היתר עומדת, ויותר מזה דאפילו ניקבה הריאה היכא דמשמשא ידא דטבחא תלינן בטבח אע"ג דנקובה לפנינו וכ"ש היכא דנאבדה ע"ש. וכ"כ מרן הב"י ז"ל וז"ל, ולענין הלכה כיון שהרמב"ם ז"ל מסכים עם רש"י ז"ל ובעל העיטור והרשב"ץ והר"ן ז"ל להתיר בלא בדיקה כי ליתא הריאה לקמן הכי נקיטנן ע"ש. ויש להעיר עליו שלא הזכיר ג"כ הרא"ש ז"ל עמהם. והגם דהרא"ש ז"ל פסק לדברי רש"י ונכלל בדעת רש"י מ"מ כיון דהרא"ש אחד מעמודי ההוראה כמו שהשריש לנו בהקדמתו לב"י וכידוע א"כ כי פסק לדעת רש"י ז"ל נמי הי"ל להזכירו כשבא להכריע לדינא. ואינו רחוק לומר דהשמטת המדפיס וכמו שכן הזכיר מרן ז"ל טרם זה דהרא"ש הסכים לדברי רש"י אלמא דזה ראוי להזכיר. וכן ראיתי בכ"מ שכתב דגברה יד המסכימים עם הרמב"ם הלא המה רש"י והעיטור והרא"ש והרשב"א והר"ן וכן משמע

(ג) בא עובד כוכבים או ישראל והוציא הריאה קודם שתבדק והרי היא קיימת נופחין אותה.

באר משה

מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות שחיטה הלכה יו"ד וע"ש למרן ז"ל בכ"מ, ק"ל דהרי כבר הוכחנו דאין צריך לבדוק רק הסירכות וכמו שכן מורה לשון הרמב"ם ז"ל שם בהלכה ז' וא"כ איך כתב הרמב"ם ז"ל כאן מפני פשוט המנהג והרי אין נוהגים לבדוק מפני הבעות. (א"ה נכדו. עוד יותר קשה דלבעות מה מהגיא נפיתה וא"כ איך כתב הרמב"ם ז"ל נופחין אע"פ שאין אנחנו יודעים אם היו בה צמחים). ולכן ג"ל דצמחים אסירכות קאי כי כל דברי שאין דרכו להיות בריאה וגמצא בה גקראים צמחים ולא דמי לישנא דהרמב"ם ז"ל ללישנא דגמ' בזה. ובמקום אחר () כתבתי לתמוה על התב"ש ז"ל שחשב הרמב"ם ז"ל עם הסוברים לבדוק ע"ש. דלכאורה מוכח איפכא ואולי דיצא לו כן ממ"ש הרמב"ם ז"ל צמחים וכאמור. אך לענ"ד אין כוונתו אלא על הסירכות וכדמוכח מלשונו בפ"א הלכה ז', גם ממקומו הוא מוכרע דאל"כ קשה למה השמיט הדבר שעוסק בו והם הסירכות ונקט לבעות. ועוד דהבעות בדיקתם בנפיתה דפושרין ואפילו אם ידחה הדוחה דנפיתה לאו דפושרין דלא כמו שהוכחתי לעיל מ"מ נפיתה למ"ל הרי יכול לראות או למשמש, אלא ודאי דצמחים היינו סירכות.

ועל פי האמור א"ש לענ"ד מה שהשמיט מרן ז"ל סיום לשון הרמב"ם ז"ל דלפי מה שפירשתי הוא בכלל בכלל מה שכתב בקצרה שאין כאן שום דין חדש בזה ואפילו אם נאמר דלא לזה כיון הרמב"ם ז"ל אלא אבועות ונימא דדעתו דצריך לבדוק מה שאינו נראה לענ"ד ככוונתו מ"מ מוכח מיהא מדברי מרן ז"ל שהשמיט זה דלדעתו אין צריך לבדוק רק הסירכות וכדדייק לשונו שכתב בתחילת הסימן שכתב מפני הסירכות וכמו שכתבתי לעיל ע"ש. וכן נראה מלשון מרן ז"ל בכ"מ שם שעל דברי הרמב"ם ז"ל ביאר כלומר שנהגו לבדוק הריאה אם יש בה סירכא ע"ש.

וראיתי להרב המגיה ז"ל שבספר זבחי שלמים על הלכות שחיטה להרמב"ם ז"ל שכתב דדוקא עכו"ם או ישראל אבל כלב או זאב אין נופחין דחיישינן שמא נקבה ע"ש. ויש לדקדק עליו ז"ל דעדיפא הי"ל לומר דבכה"ג גם אם נמצאת נקובה כשרה דומיא דנטל זאב לבני מיעים והחזירן כשהן נקובין וכ"ש להרמב"ם ז"ל ודעמיה דהריאה היא בכלל בני מיעים והכי נקיטנן לדינא. וכן יש להוכיח שכן דעת הרמב"ם ומרן ז"ל שלא כתבו זה בכלל חלוקה הקודמת דמי שקרע בטן וכו' דהול"ל ואם החזירה נופחין, אלא ודאי דגם כשמחזירה והיא נקובה כשרה וממילא ג"כ יוצא דאין נופחין כיון דאינה מעלה ואינה מורידה ועכ"פ היא כשרה. ואולי דגם הרב ז"ל הגו' זהו טעמו ונימוקו אלא דלא ביאר כל כך.

(ב) בא עכו"ם או ישראל והוציא הריאה קודם שתבדק והרי היא קיימת נופחין אותה. כתב הרב שלחן גבוי ז"ל ולדידן אין תקנה דקאמר משום שהכל אוכלים בלא נפיתה הילכך הכא שצריך נפיתה ובדיקה במים אין לה תקנה אם לא בהפסד מרובה וכו' ע"ש. ובלאו הכי נראה דכיון דכתב באות ז' להתיר בנאבדה כדעת מרן ז"ל א"כ בהוציאו הריאה הו"ל

רק שהאחרונים ז"ל החמירו בדבר ולכן כתבתי שבמקום הדחק וצורך יש להעמיד הדבר על דינו וכו' ע"ש. והביא דבריו מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל בספרו הבהיר הלכה למשה מערכת ה' אות כ"ה ע"ש. וא"כ ה"נ אפ"ל דס"ל עיקר לדינא כהמתירים ולכן כתב ויש מחמירין וסיים עלה ואין להתיר רק במקום הפסד מרובה וכדרכו בכל מקום). ונראה דכל זה מדברי המחמירין והוא ז"ל לא כתב כלום מדידה. אבל ק"ל דאמאי באמת חשש לדברי המחמירים דאם מפני המנהג הרי כתב הרמב"ם ז"ל דלא שייך בזה מנהג שדבר זה אינו מצוי ובדבר שאינו מצוי ל"ש מנהג וכמו שכתב מרן ז"ל בכ"מ ע"ש. ונראה דכיון שיש אוסרים בזה ונהגו כן חשיב מנהג כיון שנתייחד ע"פ הפוסקים הגו' אך אין זה במשמעות דברי מור"ם ז"ל דלא הזכיר כלל למנהג ומשמע דמדידה קאמר ואולי כיון דהפסד מועט הוא לכן נראה לו להחמיר ולחוש לרבני אשכנז האוסרים אשר הם מסתמא גררים אחריהם. (ה) בהגה ויש מחמירין אם נאבדה הריאה וכו'. פשוט הוא דלדידן דבתריה דמרן גרירין מותרת כדעת מרן והרמב"ם והרא"ש ז"ל. וכן מצאתי בש"ע שיש אצלי כתוב בכתב יד מוסגר על כל דברי ההגה זו ונכתב בצדו, ואין המנהג כן. ובפרט דגם מור"ם ז"ל נראה דדעתו לדינא כדעת מרן כדדייק לשונו שכתב ויש מחמירין דמשמע חומרא בעלמא וכמ"ש הרב יד מלאכי ז"ל בכללי מרן ומור"ם אות ח"י ע"ש. וכן מוכח ממה שסיים מור"ם ז"ל להתיר בהפסד מרובה ואלו מדינא אוסר לא היה מתיר בהפסד מרובה (וכמ"ש בהקדמתו לספר תורת חטאת ע"ש). וכ"כ הפר"ח ז"ל בסק"ג וכן דעת הרב שבת אחים ז"ל והרב תנבות שדי גר"ו ושכ"כ הרב עיני הכהן ז"ל ע"ש. ובר מן דין דבר זה לא שכית ולא שייך בו מנהג כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות שחיטה הלכה י"ג ובכל דבר שאין ברור לנו איך המנהג פה נקיטנן דאוקמיה אדינא כדעת מרן שקבלנו את הוראותיו ולכן יש להתיר אפילו בהפסד מועט בכל מין בהמה וחיה גדולה או קטנה.

והרב באר היטב ז"ל כתב בשם הש"ך דמור"ם כתב יש מחמירין להורות דחכמים החמירו בדבר לחזק דבריהם ע"ש. ולא ידעתי מאי נפ"מ אם אסרו לחזק דבריהם או שכן נראה להם וא"כ הי"ל לומר רק יש אוסרים כיון דבאמת הם אוסרים מדינא. אבל לפי דברי הרב יד מלאכי הגו' ז"ל א"ש דבא להורות שאין כאן הכרעת הלכה דמן ההלכה יש להתיר ורק מה שיש לאסור הוא רק מצד חומרא אם מצד הכרעתו או מצד האוסרים שאוסרים מצד חומרא ולא ברירה להו לאסור מצד הדין רק מצד חומרא.

סעיף ג' בא עכו"ם או ישראל והוציא הריאה וכו'. הוא לשון הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות שחיטה הלכה י"ד וז"ל, בא העכו"ם או הישראל והוציא הריאה קודם שתבדק והרי היא קיימת נופחין אותה ואע"פ שאין אנחנו יודעים אם היו שם צמחים או לא היו מפני פשוט המנהג עכ"ל. ואם צמחים שכתב הרב ז"ל היינו בועות וכדאיתא בחולין דף מ"ח ע"א העלתה צמחים ופירש"י מוגלא וכן נראה

נאבדה בדיקתה הלא עיקר הטעם ההיתר מצד דאולינן בתר רובא. אבל ראיתי להרב ערך השלחן ז"ל בשם מהריב"ל והרא"ם ז"ל להטריף ואין הספרים אלו בידי כעת לראות טעמם ז"ל. ולדינא נראה לי להתיר דכבר כתב הרב ז"ל הגו' בשם הכנה"ג שהוכיח מדברי הל"ח דכשרה ושכן הסכים מהר"ש גאון ז"ל במשפטים ישרים סימן ה' ע"ש. וא"כ הו"ל פלוגתא בדרבנן ולקולא. ועוד דנראים כעת דעת המתירים והגם דהרב תבואות שור ז"ל כתב דאין להתיר רק בהפמ"ר והב"ד העה"ש ז"ל הגו' שם באחרונה, לא כתב כן התב"ש רק לדידהו דבנאבדה הריאה אין מתירין רק בהפמ"ר כמ"ש מור"ם ז"ל אמנם לדידן דבתריה דמור"ם ז"ל גרירין מתירין גם בלא הפמ"ר. וכן מבואר בדברי השמ"ח ז"ל שם שכתב דאם לא נפחה אין להתיר רק בהפמ"ר או בגדיים וטלאים ככל ריאה שלא נבדקה ע"ש. מבואר מזה דדעת התב"ש ז"ל עצמו דלדידן דמתירין בלא נבדקה דהיינו בנאבדה מתירין גם בזה גם בלא הפמ"ר כנ"ל. וע' להשו"ג ז"ל בסק"ט מ"ש בזה ועוד אשובה אראה דבריו ז"ל וע' להרב עיני הכהן ז"ל בסימן ח' ס"ט וע"ע מה שכתבתי לעיל אות א' בד"ה וראיתי ע"ש.

(ו) **נופחין** אותה. יש לדקדק אמאי צריכא נפוחה גיחוי אנן אם יש בה סירכא אם לאו. וז"ל דכיון דהוציאה גוי או ישראל בלתי זהירות רק כמי שפורק אינה דבר דקרוב לודאי דאם היתה בה סירכא מתפרקת וכיון דהריאה שכיח בה סירכות והרי היא לפנינו בלתי בדיקה הו"ל הנפוחה זו ממש כמו הבדיקה שתקנו חכמים ושנהגו בה כל ישראל וא"כ לפ"ז אם לא נפוחה במזיד כאלו לא נבדקה במזיד ואסורה כמבטל איסור לכתחילה במזיד דאסורה לו כמ"ש הריב"ש ז"ל בסימן תצ"ח והב"ד הש"ך בסק"ו וכן דעתו ז"ל וכן דעת הפר"ח ז"ל. וכן דקדקתי מלשון מרן ז"ל וכן נראה מדברי הפוסקים שנחלקו דאם לא נפוחה מפני שנקרעה דמשמע דאם במזיד אסורה. וכ"כ השמ"ח ז"ל בדף ג"ב בס"ב להדיא דאם לא נפוחה במזיד דינו כאלו לא בדק אותה במזיד ע"ש.

וראיתי להפר"ת ז"ל שכתב בדמציאות זאת אפילו לא בדק במזיד אליבא דכ"ע כשרה דהרי היא לפנינו ואין בה שום סירכא וגם הש"ך ז"ל מודה לדין זה ע"ש. וכן ראיתי בכתב יד המיוחס למורי. תונס גר"ו (שוב נדפס בשם שבת אחים) שכתב דכשרה בשם הפר"ת ז"ל והב"ד הרב עיני הכהן ז"ל באות ט"ו וכתב שכן דעת הל"ח וכן הסכים מהר"ש גאון ז"ל הביאו העה"ש עכ"ל. ותמיהני דהעה"ש בשם מהר"ש גאון ז"ל אדרבא כתב דכשרה רק בדיעבד וכן הוא מוכרח לענ"ד מדברי הרמב"ם ומרן ז"ל שהצריכו נפוחה ולא כתבו דסגי לבדוק אם יש בה סירכא, אלא ודאי דנפוחה זו במקום בדיקה היא ממש וכדכתבינא.

(ז) **נופחין** אותה. ולפי מה שכתבתי לעיל בסעיף ב' אות ה' מבואר דנפוחה זו היא לחומרא דהרי אם נאבדה הריאה כשרה וא"כ אם קיימת לפנינו אין לאסור ומתירין בנפוחה. ומ"ש הט"ז ז"ל להחמיר היינו לדידהו שהם מחמירין בנאבדה הריאה. וראיתי להשו"ג ז"ל שרצה להתיר לדידהו דהגם דכתב הט"ז להחמיר מ"מ כיון דבעיר השו"ג נהגו להתיר הסירכות בנפוחה א"כ הם בקיאים שלא כבני אשכנז ומוזה דן דאם היתה בהמת גוי דאינם נוהגים להתיר בנפוחה סירכות אסורה ע"ש. ולענ"ד נראה דעיקר ההיתר הוא משום

הנפוחה רק להחמיר וכה"ג שפיר דמי. וכן יתבאר זה מדברי הט"ז ז"ל דתלי לה ע"פ דעת מור"ם ז"ל ונפקא מינה לפ"ז דגם בבהמת גוי יש להתיר בהוציאו. ועמ"ש הרב המחבר ז"ל בסעיף שאחר זה בד"ה וממה וכו' ע"ש.

(ג) **והרי** היא קיימת נופחין אותה. ק"ל דלכאורה לא היה צריך לזה חדא דכיון דבסעיף הקודם כתב והלך לו וכאן לא כתב והלך לו א"כ משמע דהכא מיירי בשעדיין הריאה לפנינו. ועוד דכיון דכתב נופחין אותה משמע ודאי דהריאה לפנינו, גם מדלא עירב סעיף זה עם הסעיף הקודם משמע דהריאה לפנינו. ועוד קשה דה"ל לומר והרי היא לפנינו ומה לשון קיימת. וג"ל דבא לאשמרעין דחייב זה דנפוחה רק בקיימת ר"ל שהיא שלימה ובריאה אך אם קרעה העכו"ם או הישראל מותרת בלא נפוחה וכמו שהוכחתי לעיל ע"ש. והגם דגם לדעת האוסרים אפשר לומר להיפך דאם היא קיימת ושלמה נופחין אותה וכשרה ואם היא נקרעה טרפה מ"מ המדקדק היטב בלשונו יראה דבא להגיד חומרא ולא קולא דכלפי שהתיר לעיל בנאבדה קמ"ל הכא בשלימה דנופחין אותה וא"כ ממילא מבואר דאם אינה שלמה אינה צריכה נפוחה ואם הוא לעיל מדבר מהטרפות וקאמר דאם היא קיימת ושלמה נופחין אותה היה בדין לומר כן, אך בב"ד משמעות לשונו כדאמרן. ותו דמרן ז"ל לא כתב רק דנופחין ותידוק מינה דאם היא אינה קיימת אין נופחין ולא נקט דכשרה דתידוק מינה דאם אינה שלמה אינה כשרה. כנ"ל ברור בדיוק לשון הרמב"ם ומרן ז"ל כנ"ל.

(ד) **נופחין** אותה. כתב הב"ח ז"ל דהרמב"ם ז"ל לשיטתו דמתיר בנאבדה הריאה אך לדעת המחמירים בנאבדה הריאה אין להתיר בזה ע"ש. גם הט"ז ז"ל בסק"ב כתב דלדידהו דאין בקיאיין בבדיקה וכמ"ש מור"ם ז"ל בס"ד אין לה תקנה לפי מה שהם תופסין לחומרא ע"ש. ולענ"ד אינו מוכרח דמה שתופסין הוא חומרא בעלמא ודי לתפוס חומרא זו כשלא נבדקה כלל דלא נתקיימה תקנתא דרבנן לבדוק הריאה, אך נבדקה ולא בצבצה אין לתפוס חומרא זו מאחר דלדינא מותרת וכן דעת רוב הפוסקים וכן נראה דעת מור"ם ז"ל שלא הגיה בזה כלום. וכן ראיתי להתב"ש ז"ל בסק"א שכתב בדומה לזה ע"פ דרכו ע"ש. ועכ"פ מבואר להדיא דלדידן דבתריה דמרן ז"ל גרירין ומתירין. בנאבדה הריאה מכ"ש זו שהוספנו לה בדיקה לחומרא אפילו אם אין אנו בקיאיין בבדיקה.

והתימה על הרב שולחן גבוה ז"ל בסק"ה שלא התיר בעירו שאלוניקי רק משום דבקיאים בבדיקה ע"ש. ואין צורך כיון דגם הם נקטי כדעת מרן ז"ל להתיר בנאבדה הריאה כמ"ש הוא ז"ל גופיה בסק"ו ע"ש. ועוד דלפ"ז יוצא לנו שיש להתיר גם בבהמת גוי. ועמ"ש השו"ג ז"ל שם במחודש ד' דלא נהגו להקל בבדיקה דנפוחה רק בבהמת ישראל ע"ש. ואינו נכון דהיינו דוקא בבדיקה החיובית אבל בדיקה זו דגם בלעדה מתירין שפיר בדקינן לחומרא. ואינו רחוק לומר דהרב שו"ג ז"ל לא ראה דברי הט"ז במקורן רק ראה דברי הכנה"ג ז"ל שהוכיחם וכנראה מלשונו שם דאם היה רואה אותם במקורן הוה הדר ביה.

(ה) **נופחין** אותה. אם נקרעה הריאה בדיעבד באופן דאי אפשר לבדוקה, נראה לענ"ד דדמיא לנאבדה הריאה דנקיטנן להלכה להתיר דמה לי נאבדה היא עצמה מה לי

ד' אונא הסרוכה לאונא או לאומה בין סרוכה מעט בין סרוכה כולה שלא כסדרן טריפה, כסדרן כשרה אפילו בלא בדיקה (מיהו אם בדקה ונמצא נקב שם טריפה). ואין נקרא כסדרן אלא בשתיים זו אצל זו מחיתוך של זו לחיתוך של זו ואפילו היא

באר משה

כשרה. ו') דבכסדרן אפילו יש בה פילוש כשרה. ח') דאם בדקו הסירכא כסדרן ומצאו שהיא מפקא זיקא טרפה. ט') דכסדרן דכשרה גם בלתי בדיקה. יו"ד) דשלא כסדרן טרפה גם דלא מפקא זיקא. והגני לבאר את כלם בעה"ו.

(א') הו"א מבואר בחולין דף מ"ו ע"ב דאמרינן שם אמר רבא הני תרתי אוגי דסריכן להודי לית בהו בדיקותא ולא אמרן אלא שלא כסדרן אבל כסדרן היינו רביתיהו ע"ש. הרי מבואר דאונא הנסרכת לאונא אחרת כסדרן כשרה וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל ושאר פוסקים ע"ש.

(ב') דאונא לאומה נמי בכסדרן כשרה. כ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שחיטה הלכה ז' ע"ש. וכן נראה דעת הרא"ש ז"ל וכ"כ הפוסקים בשם הגאונים שהתירו דבר זה בכנופיא וכתב מרן ז"ל בב"י דהכי נקייטנן ע"ש וכן דעת הרשב"א ז"ל בתורת הבית ע"ש.

(ג') דשלא כסדרן טרפה הוא ממימרא דרבא שהזכרתי וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל ושאר פוסקים ז"ל ע"ש.

(ד') דאין לחלק בין סרוכה מעט לסרוכה כלה ובכל אופן כשרה בכסדרן ובכל אופן טרפה בשלא כסדרן. כן מתבאר מדברי הר"ן ז"ל הביאו מרן בב"י דאיכא מ"ד דלא אסר רבא אלא בסרוכות בסירכא אבל סמוכות לגמרי אפילו שלא כסדרן כשרה, ואיכא מ"ד שלא הכשירו כסדרן רק אם הם סמוכות אבל סרוכות אפילו כסדרן מפרקי וטרפה ולא כדברי זה ולא כדברי זה אלא דבין סמוכה ממש בין סרוכה כלה כסדרן חשיבא וטריפה ע"ש. ודעת הרא"ש ז"ל מבוארת להדיא והרמב"ם והרא"ש ז"ל מדלא חילקו כלל בזה וכן נראה דעת מרן ז"ל בב"י שהביא דברי הר"ן להלכה בלתי חולק וכמו שביאר בש"ע.

(ה') דלא הוי כסדרן רק מחיתוך לחיתוך. דעת הרמב"ם ז"ל מסופקת בזה כמ"ש מרן ז"ל בב"י ובאבקת רוכל סימן רי"ז ואפילו למקום שנהגו כהרמב"ם ז"ל בקולותיו ובחומרותיו יש להתמיר בזה דספיקא דאורייתא לחומרא וכן ראוי לעשות ע"ש. גם דעת הרי"ף מסופקת לענ"ד מדברי העיטור בשם הרי"ף בתשובה ורבינו ירוחם בשם הרמב"ם ז"ל הב"ד מרן הב"י נראה לכאורה דגם שלא מחיתוך לחיתוך חשיב כסדרן אבל מדברי הרא"ש ז"ל בפ"א ט בשם תשובת הרי"ף ומדברי הרשב"א ז"ל בתורת הבית בשם תשובת הרי"ף ז"ל נראה דס"ל בדעתו דכל דלאו מחיתוך לחיתוך שלא כסדרן חשיבא וטריפה ע"ש. ודעת הרא"ש ז"ל מבוארת להדיא דס"ל דכל שלא מחיתוך לחיתוך שלא כסדרן היא וטרפה ע"ש. גם דעת הרשב"א ז"ל (עד כאן מצינו).

א"ה נכדו. ג"ל להשלים חמשה דינים

הנשארים מה שנראה לענ"ד לבאר :

(ו') דבכסדרן אפילו סירכא באלכסון כשרה. זה מבואר בדברי הר"ן ז"ל שכתב י"א דלא אקרי כסדרן אלא

דק"ל כדעת מרן ז"ל להתיר בנאבדה וא"כ גם בבהמת גוי יש להתיר בהוציאו הריאה ונופחין אותה. וראיה לזה דהרי מרן ז"ל אוסר כל נפחת סירכא ודלא כהמקילים בנפחתה ואפ"ה פסק להתיר בנפחתה אם הוציאו הריאה ואי לא אמרינן כדאמרן איך התיר. וכן הרמב"ם ז"ל התיר וכנ"ל הגם דכתב דכבר נתפשט הדבר שאין להתיר הסירכות בנפחתה ועכ"ל כדאמרן דהוי מצד דהנפחתה הלזו שניא היא שהיא להחמיר. והפלא מהשו"ג ז"ל דבראש הסימן כתב בפשיטות להתיר בנאבדה וכדעת מרן וא"כ אמאי לא התיר מטעם זה ונפ"מ דגם בבהמת גוי יש להתיר בנדונו שהזכיר שם.

ועוד היה נראה לי דגם לבני אשכנז יש להתיר בנפחתה זו והגם דכתב מור"ם ז"ל דאין אנו בקיאים היינו דוקא בנמצאת סירכא דעכ"פ יש סוברים לאסור ואפילו בכסדרן ומור"ם ז"ל קא חייש או דמספק"ל אם הדין כהאוסרים, לא כן בנאבדה הריאה דהלא כתב מור"ם ז"ל בלשון ויש מחמירין דהיינו חומרא בעלמא ודעתו נוטה להמתירים וכמ"ל וכמ"ש הרב יד מלאכי ז"ל בכללי מרן דכה"ג י"ל דבנמצאו נופחין אותה. וכן יש להוכיח ממה שלא הגיה מור"ם על דברי מרן בזה כלום ואין כאן מקום להאריך כעת.

ח') נופחין אותה. ע' להרב באר היטב ז"ל ס"ק ט' בשם הט"ז שאסר בזה משום דאין אנו בקיאים בנפחתה ע"ש. ומדברי מור"ם ז"ל שלא חלק ולא הגיה כלום נראה דאפילו לדעתו דמחמיר בנאבדה הריאה כדלעיל בס"ב מתיר בזה, וכ"ש לדידן דבתריה דמרן גרידן ומתירין בנאבדה הריאה וכמו שכתבתי לעיל בזה ע"ש. וע' להשב"א ז"ל אות ז' בשם הפר"ת והרב עיני הכהן והל"ח ומתהרש"ך הביאו העה"ש ז"ל שכתבו דבדיעבד שלא בדק בנפחתה כשרה שהרי ראינוה לפנינו שאין בה סירכא ע"ש. וא"כ הו"ל בדיקה זו לחומרא. וגם לדידן שאין אנו בקיאים שפיר דמי לבדוק דודאי טפי עדיף לבדוק מלהניחה בלא בדיקה ולהכשירה כמות שהיא (דהא ודאי מה שאפשר לברורי מבררין). ואפשר דהט"ז ז"ל ודעמיה שהחמירו היינו משום דנגררים אחרי מור"ם ז"ל שאוסר בנאבדה אבל לדידן מתירין. ועוד נראה לענ"ד דלשון מרן ז"ל מורה ובא דגם בזה"ו נופחין אותה וידוע דמרן ז"ל מאוסרי הנפחתה כמבואר בש"ע ובב"י וא"כ דעתו דגם לדידן נופחין אותה. וכן נראה לענ"ד גם דעת מור"ם ז"ל שלא הגיה כלום על דברי מרן ז"ל משמע דגם בזמן הזה נופחין אותה.

סעיף ד' אונא הסרוכה לאונא או לאומה וכו'. מכללות דברי מרן ז"ל אלו יוצא לנו עשרה דינים: (א') דאונא

הנסרכת לאונא אחרת כסדרן כשרה. (ב') דאונא לאומה נמי בכסדרן כשרה. (ג') דשלא כסדרן טרפה. (ד') דאין לחלק בין סרוכה מעט לסרוכה כלה אלא דבכל אופן טרפה (ה') דאם היא כסדרן כשרה בלא בדיקה בין סרוכה מעט בין סרוכה כלה. (ו') דלא מקרי כסדרן אלא מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה ולא זולת זה. (ז') דבכסדרן אפילו סירכא באלכסון

באלכסון ואפילו יש בה פילוש. אבל מגבה של זו לגבה של זו אפילו מחיתוך לגב או משיפולי לשיפולי או משיפולי לחיתוך או אפילו מחודה של זו לחודה של זו שאצלה או אפילו מחודה של זו לחיתוך של זו שאצלה נקרא שלא כסדרן. הגה, וי"א

באר משה

אם בסרכה מחיתוך של זו לחיתוך האונא השלישית או מחיתוך של אונא זו לחיתוך האונא וביניהם אונא מפסקת טרפה בהחלט בודאי ולא מהניא לה בדיקה דלא התייר רק מחיתוך אונא זו לחיתוך אונא זו או לאומא זו שאצלה באופן דסמוכים ואין הפסק אונא בינתים וכאמור וכדעת מרן ז"ל ורוב הפוסקים רוב בנין ורוב מנין וכאמור וכמו שכתבתי בראשית ספר שבת אחים בכללים אות ט' ע"ש.

אמנם בנסרכה שלא כסדרן באחד מהאופנים הנז' דהיינו מאונא של זו לאונא של זו שאצלה המנהג פשוט לנפוח הריאה ולראות אולי ע"י הנפיתה תסוב הסירכא ותכנס לחיתוכים בשני הצדדים ותהיה מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה דאז מכשירין אותה וכן מתבאר מדברי מרן ז"ל בס"ה. אבל בנסרכה מחיתוך של אונא לחיתוך של אונא השלישית או לאומא באופן שיש אונא מפסקת אין מקום לנפיתה זו דגם דעומדת אחר הנפיתה בחיתוכין היא טרפה בהחלט ולא מהניא לה בדיקת פושרין וכאמור. וזה ברור ופשוט לדינא ולמנהגא. ומי שאינו ערשה כן פה אי גרבה הוא טועה ושחיתתו טריפה והרי הוא מאכיל גבילות וטריפות לישראל ומעבירין אותו מאומנותו כמ"ש הפוסקים ז"ל בכמה מקומות וכמבואר שם (בישיב משה) באורך שכן מנהגנו ע"פ רבני הדורות שקדמונו דור אחר דור ורבני דורנו וזה פשוט וברור מאד.

(ג) **כתב** מרן ז"ל בב"י בשם הרמב"ן ז"ל תרי אוני דסריכי מגבן אל הדופן הגם דבסירכא מהאונא אל הדופן מתירים, כי סריכי תרי אוני מגבן אל הדופן טריפה דחיישינן שמא היתה הסירכא מגבה של זו לגבה של זו והיא טריפה ואח"כ נסרכו אל הדופן ע"ש. וכן נראה שכן מנהגינו פה אי גרבה יע"א וכמו שכתבתי בישיב משה ח"א סימן רפ"א (ונדפסה שנית בשואל וגשאל חלק ו' סימן ק"ה) שכן העתיקו רבני גרבה הקדמונים מוהר"ץ ז"ל ומז"ק מהרש"ך ז"ל ומהרי"ך ז"ל וזולתם מכתבי מהר"א פרץ ז"ל וז"ל, כתב בא"ח בשם הרמב"ן ז"ל והביאו בב"י דתרתיו אוני דסריכין מגבן לדופן וראשי הסירכות דבוקין זה בזה בדופן ואין גיכר שם ראשי הסירכות טריפה דאמרינן סירכא היא שעלתה מן הגב אל הגב ואח"כ נדבקה לדופן ע"ש. וכתב מהרי"ט ז"ל שלא אסר הרמב"ן אלא כששתיהן שוות בעיקרן ובראשן שיש לחוש שסירכה אחת היא אבל אם אנו רואים שהסירכא העולה מכאן עבה והעולה מכאן דקה הדבר ידוע שהם שני סירכות שעלו מגב לדופן וכשרה עכ"ל. ומדטרחו כולי האי שוה מעתיק מזה וזה מוסר לזה בכתב יד מורת ובא דכן היו עושים ג"כ, דאלו היו מכשירין בזה לא היו טורחים כ"כ להעתיק זה ולפחות היו כותבים שאין מנהגנו כן. אלא דאפ"ל דדבר זה אינו שכיח כ"כ והועתק לדינא. ועכ"פ הא מיהא נראה דבזה מוקמינן לה אדינא ולדינא היא טרפה וכמו שהאריך הרבה הרב בעי חיי ז"ל לאסור בזה ואפילו במקום שנהגו להתיר כתב שם דמבטלינן למנהגינו ואפילו אם יהיה הדבר כ"כ שכיח דעיי'.

בסירכא ישרה אבל אם הולכת באלכסון אפילו מחיתוך לחיתוך טרפה וכו' וזו היא מימרא יתירה והמנהג בזה להתיר ע"ש. והביא דבריו הב"י ז"ל וסיים עלה שכ"כ רבינו ירוחם ע"ש. (ז) **דבכסדרן** אפילו יש בה פילוש כשרה. ע' מ"ש בזה הב"י ז"ל בד"ה וכתב בהגהות מימון וכו' ע"ש.

(ח) **דאם** בדקו הסירכא כסדרן ומצאו שהיא מפקא זיקא טרפה. כן הוא בהסמ"ג ודלא כהעטור שהכשיר ולעיל מבואר הטעם.

(ט) **דבכסדרן** כשרה גם בלתי בדיקה. כ"כ הגאונים והרא"ש והתוס' והמרדכי ושאר פוסקים ציינם בהגהות הגר"א ז"ל.

(י) **שלא** כסדרן טרפה גם דלא מפקא זיקא. זה מובן מאות ח' דכיון דאמרינן דבכסדרן אם בדקו וראו שהיא מפקא זיקא טרפה א"כ מובן מאליה דבשלא כסדרן אפילו לא מפקא זיקא טרפה דאל"כ מה הפרש בין כסדרן בין שלא כסדרן. אך לזה יש לדחות דשמא ההפרש ביניהם הוא דאם כסדרן לא צריכה בדיקה כלל וכשרה בהחלט מהשתא אבל כשלא כסדרן אינה נכשרת רק עד שיבדקו אותה ויראו שאינה מפקא זיקא. אבל עכ"פ ממה שנחלקו הפוסקים רק באם היא כסדרן כשמפקא זיקא אם נכשרת משמע להדיא דאם היא כשלא כסדרן אסורה בהחלט אפילו לא מפקא זיקא דאין לחלק.

(ע"כ דברי הרב המגיה נכרו נ"י)

(ב) **שם** אונא הסרוכה לאונא או לאומא בין סרוכה מעט בין סרוכה כולה שלא כסדרן טרפה. וכן דעת רוב הפוסקים רוב בנין ורוב מגין כמ"ש הרב פרי תואר ז"ל בסק"ה עש"ב. וכל אלו דהוו שלא כסדרן לא מהניא להו בדיקה בפושרין או רוק לראות אם מבצבצת וכדאיתא בחולין דף מ"ח ע"א דפריך ר"א אמאן דחגי בדיקת פושרין אשלא כסדרן האי מאי אי האי נקיב טריפה ואי האי נקיב טריפה. וכ"כ הכנה"ג הגהב"י אות כ"ו והרב זבחי תרועה בפסק שבסופו בשם הגאון הראש"ל וירושלים מהרד"ח ז"ל כיעו"ש. וכן המנהג פשוט פה אי גרבה יע"א דור אחר דור להטריף בכל אלו בהחלט גמור ולא מהניא להו שום בדיקה רק לנפוח לברר מקום עמידת הסירכה ותו לא וכמ"ש הרבנים הראשונים של עירנו וכמבואר בישיב משה ח"א סימן רפ"א עש"ב (ונדפסה שנית בשואל וגשאל חלק ו' סימן ק"ה). ואין חילוק בזה בין בהמה גסה לבהמה דקה דבכלם אין מתירין אלא הסירכא מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה ובזה אין צריך בדיקת נפיתה רק לנפוח לברר מקום עמידתה בחיתוכין.

אבל כל דלא הוי מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה כגון מגב לגב, מגב לשיפולי, מגב לחידוד, מגב לחיתוך, משיפולי לשיפולי, משיפולי לחידוד, משיפולי לחיתוך, מחידוד לחידוד, מחידוד לחיתוך, אפילו מאונא של זו לאונא של זו שאצלה טרפה בהחלט ולא מהניא לה בדיקה הנז' כלל. וכן

דאפילו בכסדרן צריך בדיקה שאין נקב בריאה ומאחר שאין אנו בקיאים בבדיקה כל מקום דאיכא ריעותא יש להטריף כל סירכה. וי"א להכשירה אם היא מעיקר האונות עד חציין אפילו מפולש וכן נוהגין להכשיר כי האי בכסדרן. וכן אם יש כמין קרום בין אונא לאונא או בין אומא לאונא וכסדרן יוצא מעיקרו עד אמצעיתו אין

באר משה

השוה דברי רש"י והרמב"ם לדברי שאר הפוסקים ז"ל להטריף כל שאינו מחיתוך לחיתוך וכ"ה הכנה"ג בבעי חיי סימן ג"א ונכתבה בהגה"ב סימן ט"ו אות ס"א דגם שיש ספק אם היתה מחיתוך לחיתוך או מחידוד לחידוד אין להתיר מט"ס ספק שמא מחיתוך לחיתוך ואת"ל מחידוד לחידוד שמא הלכה כרש"י והרמב"ם דמתירים. ושלשה טעמים יש בדבר, חדא דדברי רש"י והרמב"ם מסופקים. ועוד דכתבו רבים דלפ"ד יש להטריף גם בזו ועוד דכל הפוסקים אסרו. ועוד דכן נהגו בכל תפוצות ישראל ע"ש. וכן יש להוכיח דכן דעת מרן בב"י בענין סירכא כפולה שלא התיר מכת ס"ס דשמא כהמתירים וכן מוכח מדברי התב"ש ורבים אתו שאסרו בכפולה הנז' ולא התירו מט"ס הנז' וכתבו דכן דעת מרן בש"ע מדהשמיטה.

ומאחר דכל הפוסקים חשבו זאת לאיסור ודאי מקודם שהנהיגו ר"ן ור"מ היו מטריפים איך ובמה ולמה יתירו ע"י נפיתה. והגם דהם ז"ל לא התירו רק במה שהוא גראה להם ריר בעלמא ומכת שלשה סימנים הנוכרים בדבריהם: א') שהסירכא דקה היא ע"ד מ"ש מרן בב"י על מנהג אנשי סאמורה שיש דעה דלא אסרו האמוראים רק סירכא עבה. ב') דהסירכא אינה יוצאת מגוף הריאה רק שיש תלויה בחד זה שנקראת בשם ריר ויש תלויה בחד השני וסירכא דקה עולה על גביהם וכמ"ש יוצאה סירכא דקה מתוך הרירים שבזה לרירים שבאונא האחרת והוא ע"ד מ"ש מרן בב"י בענין הסירכא כפולה דכה"ג יש צד לומר דבאה מהליחות. ג') דכשנפחין לא יהיה קושי בניתוק הסירכא וקליפתה והיינו ע"ד מ"ש מהר"ש קלוגר ז"ל וכו' וכמו שכתבו הם וכשנפחין אותה אינה מתקשת לינתק. הרי שיש שלשה סימנים שהיא ריר מ"מ אין זה מספיק להתיר איסור תורה דאם מצד דקותה כבר כתב הרשב"א ופסקו מרן בשו"ט וכו'. ואם מצד הליחות הנה מרן בב"י לא התיר רק משום שיש ס"ס ובש"ע לא פסקו משמע דלא ניח"ל להתיר וכמ"ש התב"ש ז"ל והט"ז ומהרימ"ט וזולתם. ואם מצד שהיא קלה בניתוקה הנה מרן ז"ל לא התיר רק הגבהה וכן קבלנו עלינו בני ספרד וכן המנהג פשוט פה וקליפה זו היא במקום מיעוד כמ"ש מהר"ש קלוגר. ועוד דמהר"ש קלוגר לא התיר לקליפה כשהיא נפוחה. ועוד כי בלי ספק דהנפיתה עוזרת מאד בקליפתה. והגם דאמר דבצירוף כל השלשה סימנים הנז' נראה להם שהוא ריר מ"מ הם בעצמם כתבו בלשון שמא. ועוד דהנפיתה מה מהניא.

ואפשר דהכי קאמרי דבצירוף בדיקה דאינה קשה בקליפתה וניתוקה עם מה שהיא דקה וגם יוצאת מתוך רירין נראה להם שהיא ריר רק דבדיקה זו לכאורה ליתא שהרי י"ל דבחי הבהמה כבר התחילה להתפרק ולכן אינה קשה בקליפה וניתוק ולא משום שהיא ריר וכיון דנתפרקה אפשר דמקומה כבר נקוב. על כן כדי לברר זה עשו נפיתה וא"כ זה לאות דלא נתפרקה וא"כ צ"ל דמה שאינה קשה בניתוק וקליפה משום ריר ולכן קודם שהסכימו על הנפיתה אמרו בלשון שמא

קשה למצוא בהמה בלא זה רק באפשר רחוק אין להתיר כיעוש"ב.

ד') **אונא** הסרוכה לאונא או לאומא וכו'. כתב מהר"א פרץ ז"ל אחד מרבני פה אי גרבה בדורות שלפנינו ז"ל, שמעתי מרבי ז"ל שהנהיג הוא ור"מ וזאן ג"ע לעשות גפיתה למה שהוא מצוי בשוורים להיות רירים בחודי האונא ומאותם הרירים יוצאה סירכא דקה מתוך הרירים שבזה האונא לרירים שבאונא האחרת ואמר שכשנפחין אותה אינה מתקשת לינתק כמו שאר סירכות, ומזה הקלתי שמא אינה בגוף הריאה אלא נתהוותה מאותם הרירים והסכמנו לעשות בה נפיתה עכ"ל. וביאור אינה מתקשת לינתק נראה דר"ל כשמנתקין אותה אינה מתקשת אלא מתנתקת כלאחר יד. וזה עצם מ"ש הגאונים הובאה תשובתם למהר"ר אלשקר ז"ל, וששאלתם אם נמצאו חוטים וכו' ועם שמכניס הטבח ידו מתפרקים החוטים מאליהם יש לחוש או לא, כך ראינו דאם תותב הוא אי גמי רירא ומתפרק מאליו ואין מקומו ניכר מותר ואם חוטים הם אע"פ שאין מקומם ניכר ואפילו אי הויין כחוט השערה יש לחוש ויש לחוש דאמרינן שהיא סירכא דחד יומא ודבר תריץ הוא עכ"ל. והביא דבריהם הרב נדיב לב ז"ל ומסיים ז"ל, הרי בפירוש בדברי הגאונים כמ"ש דחוטין אפילו כחוט השערה אסורים דסירכא דחד יומא היא והיינו ודאי סירכא תלויה דהכי קרו לה והיי"ד בחוטין הניתקין הוא דאסורים דהיינו סירכא דחד יומא אבל הרירין הניתקין דאין מקומם ניכר והן נראים כחוט השערה כלא חשיבי ובהא גם הגאונים מכשירים. עוד כתב שם דבעירם גהיגי כשיבא הבודק לבדוק בריאה כנז' בשום סירכא שנסתפקו בה בהכנסת ידו או בהגבהתו הנקראת סירכא עוברת כאשר ימצא אותה בריאה באותו פרק באותו מקום נהגו לקלוף אותה בנחת מעל גבי הריאה אם היא נקלפת מכשירין אותה דמוכחא מלתא דלאו סירכא היא דאי איתא דמתחת נקב היתה אדוקה עד דלא תתפרק ואם אינה נקלפת או שע"י קליפה הלזו באחו עמה קרום הריאה מטריפים אותה ע"ש ודו"ק.

ה') **אונא** הסרוכה לאונא או לאומא וכו'. כתב מהר"א פרץ ז"ל אחד מרבני פה אי גרבה בדורות שלפנינו ז"ל, שמעתי וכו' [אמר המעתיק כך מצאתי ואולי הכוונה על מה שכתוב לעיל אות ד' ע"ש מא"ח] עכ"ל ז"ל. והנהגה זו היא באמת תמוהה מאד דנפיתה זו שהנהיגו מה טיבה שהרי מבואר בחולין דף מ"ו ע"ב דתרתיו אוני דסריכן להדדי שלא כסדרן לית בהו בדיקווא ואפילו לא בצבצה טריפה. וכן איתא שם בדף מ"ח וכ"כ רש"י שם וכן פסקו כל הפוסקים ז"ל פה אחד. וביאור שלא כסדרן כתב מרן ז"ל בשו"ט דכל דלאו מחיתוך לחיתוך הוי שלא כסדרן וכ"כ הפר"ת ז"ל משם הגאונים והתוס' והרא"ש והרשב"א והראב"ד והר"ן והגמ"י והכלבו והמרדכי ז"ל. והגם דנראה מדברי רש"י והרמב"ם דשלא כסדרן הוי מאחד לשלישית מ"מ כבר כתב מרן בב"י דדבריהם מסופקים וא"כ אין ספק מוציא מידי ודאי וכ"ש דהפר"ת ז"ל

להטריף דרך הוא להמצא כך ואין זה סירכא. ואין דרך קרום זה לימצא אלא בין אונא לאונא או בין אונא לאומה אבל לא בשאר מקומות, ואם נמצא בשאר מקום אינו אלא סירכא וכל מקום שהסירכא כשרה אף אם יש סירכא תלויה גם באותן סירכות והוא נקרא סירכא כפולה כשר.

באר משה

דאפילו מפקא זיקא כשרה ומינה ידעינן ג"כ דא"ץ לבדוק דמה התועלת לבדוק כיון דאף דמפקא זיקא כשרה. וראיתי להש"ג ז"ל בס"ק ט"ז שכתב דמדלא כתב בש"ע דין זה משמע שחזר בו הכא ממ"ש בב"י דסתמיה דהכא משמע דאפילו בדקה ונמצאת נקובה כשרה ואולי דהדר ביה משום דלא שבקינן פשיטותא דבעל העיטור משום משמעות דברי הסמ"ג ע"ש. ואינו נראה דאדרבא משמעותו בש"ע להטריף אם נבדקה ומפקא זיקא כמ"ש בב"י וכנ"ל. גם מ"ש דלא שבקינן פשיטותא דהעיטור משום משמעות דברי הסמ"ג, זה אינו דמשמעות זאת היא ברורה ומבוארת מאד ואין כל דרך לגטות ממנה ימין ושמאל שהרי כתב להדיא דבכסדרן לדברי האומרים אין סירכא בלא נקב בעי בדיקה ע"ש. ואם גם בנמצאת נקובה שריא מאי בדיקה איכא הכא. גם ממ"ש שם דלדעת הסבורים שיש סירכא בלא נקב לא בעי בדיקה משמע דאי גיקבה טריפה שהרי לא כתב דלא בעי בדיקה רק משום שיש סירכא בלא נקב אבל אם אין סירכא בלא נקב הווי מצריכינן בדיקה. ועוד דאי איתא שיש סברא לומר דאיכא מ"ד דגם נקובה ממש שריא א"כ הול"ל דבהא פליגי דלמ"ד כסדרן צריך בדיקה ס"ל דנקובה אסורה ולכן בודקין, ולמ"ד א"ץ בדיקה ס"ל דנקובה שריא וא"כ למאי הלכתא א"ו דלכ"ע אם נמצאת נקובה אסורה. ועוד דאי חשיב זה דבר שאינו מבזרר בדעת הסמ"ג איך בב"י כתב בדעתו בפשיטות ואיך פסק ג"כ שם כמותו והניח דעת העיטור, אלא דאי דאין דרך לגטות ימין ושמאל בדעת הסמ"ג ולכן מרן ז"ל פסק כמותו והניח דעת העיטור ז"ל וזה ברור.

גם מ"ש השו"ג ז"ל שם דמדברי מהרש"ם ז"ל שכתב בסדר שסידר להשוחטים דסירכא בין חיתוך לחיתוך כשרה ולא חש לסברת הסמ"ג דכי מפקא זיקא טרפה ע"ש, אינו נראה כלל ואדרבא איפכא מסתברא דהרי סירכא קאמר ולא נקובה קאמר. גם מה שהוכיח מבדיקות מהר"י פיגון ז"ל שהביא הכנה"ג ז"ל בב"י אות ט"ל שכתב החלק השלישי סירכות שכשרות בהחלט הם מחיתוך לחיתוך ע"ש, ואי איתא דס"ל כהסמ"ג א"כ אין זה כשר בהחלט דהרי אם נפחו ונמצאת נקובה טרפה ע"ש. ולאחר המחי"ר אין כוונת מהר"י פיגון ז"ל אלא דבהחלט שלא תהיה תלויה דאינה נכשרת אלא בבדיקה אלא דכשרה בהחלט בלא שום בדיקה אך אם נמצאת נקובה טריפה בודאי ואדרבא מדלא נקט רק סירכא איפכא משמע וכנ"ל.

גם מ"ש להוכיח מדעת מהרש"ג ז"ל שהביא הכנה"ג ז"ל באות הנז' שכתב אם היו בין החיתוכים שני בועות סמוכים זו לזו ואין חוט בשר מפסיק או אחת מהמראות הפסולות או נקב בפועל או צריך שתהיה הסירכא מכסה כל המראה וכל הבעה משום דשתי בועות או מראה פיסולם הם משום נקב ולפיכך צריך לכסות כל הבעה וכל המראה ואז הווי כשרה דלא גרע מנקב בפועל שאם מכסה כל הנקב דכשרה דמדקאמר דלא גרע מנקב בפועל משמע להדיא

ומשום ד"ל מחיים גתפרקה ואחרי הסכמתם על הנפיתה נראה להם להתיר. כל זה כתבתי ליישב דברי הראשונים ז"ל. אבל למעשה נ"ל ברור דאין אנחנו יכולים להתיר ע"פ הוראה זו אם מצד חסרון ידיעה שהרי כתב הרשב"א שלא מצאנו שיעזר לעוביין של סירכות ודקותן וכ"כ מרן בב"י ע"ד האגור. ואם מצד שאין התירם ברור וקורא אני על זה מ"ש ר"פ בבתרא דף ק"ל ע"ב לא תגמרו מינה וכו'. ואדרבא להיפך מצאתי בדברי מהר"ם אלשקר ז"ל דכיון דנפחיה ולא ניתקה סירכא מעליא היא וודאי שהיא סירכא גמורה ולא ריר שהרי אפילו בניתקה שהיה מנהג קוריאא להתיר כתב מור"ם וכו' וכתב הכנה"ג ז"ל אם גם בנפיתה לא ניתקה דאי דקיימא סירכא גמורה. ועוד דבזה"ז השוחטים עושים הגבהה קודם ואם לא ניתקה סירכא היא ולא ריר וכמ"ש החק"ל ז"ל וכו'. ועוד דמאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני דאדרבא הראשונים היו מטרופים בהחלט וכי הרשב"א ז"ל דכל מקום וכו' והיוצא מדבריו דאפילו אם יהיה היתר ע"פ הדין י"ל כן וכ"ש בראותינו דהפוסקים אוסרים. וכ"ש ד"ל שהם ז"ל בקעה מצאו וגדרו בה גדר שלא יעמדו שוחטים שלא שימשו כל צרכם ויתירו כל מין סירכא מחידוד לחידוד בבהמה גסה בנפיתה וכמו שאירע בזמננו.

ועדותי זו כי בשנת התרנ"ו [עד כאן מצאתי ואולי כוונתו על מה שכתב לקמן אות ח' ומקורב שוחט אחד טעה וכו' ע"ש. מא"ח].

(ו) כסדרן כשרה אפילו בלא בדיקה. ק"ל אי ס"ל למרן ז"ל דאי מפקא זיקא גמי כשרה א"כ טפי הו"ל לומר דכסדרן אפילו נקובה כשרה ואני ידע במכ"ש דאפילו בלא בדיקה כשרה דלאיזה תכלית יבדוק כיון דגם אם יבדוק וימצא נקובה כשרה. וצ"ל דס"ל למרן ז"ל דאם נפחיה ואיפכא זיקא טרפה וכמ"ש מור"ם ז"ל אח"ז משם הב"י דאם בדקה ונמצא שם נקב טרפה. וכ"מ מלשון מור"ם ז"ל שכתב זה כאלו הוא סיום דהא מסיים למלתיה דמרן ז"ל דגם הוא מסכים כדעת מרן ז"ל בש"ע להטריף. וה"ו מסתברא כיון דמרן ז"ל השרישנו בהקדמתו דהסמ"ג ז"ל הוא מהפוסקים דסמכינן עליהו היכא דלא יש גלוי מעמודי ההוראה ע"ש. ועוד דספיקא דאורייתא היא ולחומרא דהסמ"ג והעיטור פליגי. גם לשון הגמ' דקאמר הטעם משום דהיינו רביתיהו משמע הכי דלא קא חשיב לה סירכא מצד דהיינו רביתיהו אבל לא לומר דגם אי מפקא זיקא שריא. וכן נראה לענ"ד עיקר. (א"ה נכדו. ועוד דכתבו בעלי הכללים דעבדינן כל מה שאפשר שלא לומר דמרן ז"ל חזר בו ממ"ש בב"י וע' להכה"ח ז"ל אות מ"ז שהביא מחלוקת בזה בין האחרונים והעלה לאסור ע"ש).

ומן האמור מבואר שפיר דמרן ז"ל בספרו הקצר פסק גם לדין זה בקצרה ולא השמיטו מהש"ע וכדרכו בקדש לכלול בקצרה מה שכתב בספרו הארוך ב"י בספרו הקצר הש"ע וכאן ג"כ כללו במ"ש להתיר בלא בדיקה דאי איתא דמתיר גם בבדיקה ומצאה דמפקא זיקא היה לו ללמדנו רבותא

דיחיד הוא כנגד כל הגאונים שאוסרים וכך פסק הב"י והרב בהגהת הש"ע והכי נקיטנן לאסור היכא דבדק בכסדרן ונמצא נקב אבל לכתחילה אין צריך לבדוק בכסדרן אם יש שם נקב ע"ש.

(ז) **כסדרן** כשרה אפילו בלא בדיקה. כתב הפר"ת ז"ל בסק"ה דבנסרכה מחידוד לחידוד פשיטא שהיא חמירא מאם נסרכה מראשונה לשלישית דסוף סוף באתרה קיימא משא"כ מחוד לחוד לא אפשר שתנוח ותשקוט חוץ למקום עמידתה כדרך שבראה הבורא ב"ה וטריפה ודאי לכ"ע וליכא מאן דפליג בהא להכשיר ע"ש. וביאור דבריו דמפני שהסירכא עומדת במקום מחודד ודק אין לה בית אחיזה ובית מושב ובעל כרחיה לרדת לחיתוך או לעלות לגב ונמצא הנקב גלוי, לא כן בנסרכא מראשונה לשלישית מגב לגב וכדומה דמ"מ יש לה קיום. וכיון דאפילו בההיא דמראשונה לשלישית ליכא מאן דפליג להתיר ולכ"ע טריפה כ"ש בזה. וזה ברור בכונתו ז"ל. אבל ראיתי לידיו"ן מהרמ"ז גר"ו שהקשה עליו ממ"ש מרן ז"ל או אפילו מחודה וכו' משמע דמחודה גריעא מהנהו שהזכיר מרן, ע"כ תוכן דבריו גר"ו. ולי נראה דל"ק והוא דהנה יש לדקדק בדברי מרן ז"ל דמנ"ל הא והרי כולו רבואתא בחדא מחתא כילי להו. וצ"ל דמרן ז"ל לא כוין לומר דהא קילא מהא רק ללמד לקורא כפי סדר ריחוק מקום ההיתר והיינו הגב ושיפולי ובתור הכי כתב דגם מחידוד לחידוד דקרובה יותר לחיתוך אינה דומה לחיתוך וכן אפילו מחידוד לחיתוך דיותר קרובה לחיתוך בחד צד, אבל הפר"ת ז"ל מסבירתו וראייתו הישרה שכתב הוכחות וכנוכח בדבריו נראה לו דודאי מחידוד לחידוד מסתברא להטריף טפי מראשונה לשלישית וכנו"ל. נמצא דמרן ז"ל כלפי הטועה כתב כן והפר"ת ז"ל כלפי האמת כתב כן וקושטא דמלתא הכי הוי. כנ"ל פשוט בכוננתם דודאי לא יעלה על הדעת כלל דהפר"ת ז"ל לא ראה או לא שם לב ללשון מרן ז"ל שכתב שם וקא עסיק ביה כנ"ל ודו"ק.

(ח) **כסדרן** כשרה אפילו בלא בדיקה ואין נקרא כסדרן אלא בשתיים זו אצל זו מחיתוך של זו לחיתוך של זו וכו'. וכן המנהג פשוט פה אי גירבה יע"א מימי עולם ומשנים קדמוניות כמו שכן נמצא בכתבי הראשונים וכן מעשים בכל יום ואין שום חילוק בזה בין בהמה דקה לבהמה גסה אלא בכלם הכי נקיטנן לדינא ולמנהגא. ומקורב שוחט אחד פה אי גירבה שטעה במנהג והטעה השוחטים לומר דפה מתירים סירכא מחידוד לחידוד בבהמה גסה בנפיתה הגם שמטריפים סירכא מחידוד לחידוד בבהמה דקה והגם שמטריפים סירכא מחידוד לחיתוך בבהמה גסה ג"כ. והבית דין נוחי נפש וחכמי ורבני העיר עמדו וגדו וחקרו ודרשו בכתבי יד הראשונים רבני עירנו המובהקים הרה"ג מהר"א פרץ וצ"ל והרה"ג מהר"ר צמח הכהן וצ"ל ושאר הרבנים ונתברר להם בירור גמור מוחלט דאדרבא מנהגינו פה להטריף סירכא זו בהחלט כשאר סירכות דגב וגב וחיתוך וחידוד וכו'. ונתאספו חכמי העיר והסכימו בהסכמה חמורה בכל תוקף לדורות הבאים לכל יעמוד מי שהוא שיטעה בזה ושאין מקום לדברי הטועים הנז'. וכן הסכימו בזה הרבנים המורים בעירנו אי גירבה יע"א וחכמי ורבני עוב"י תונס ובראשם ראש הרבנים הרה"ג מהר"ם ברבי וצ"ל. וכבר נדפס תכלית ההסכמה בסוף ספר חג הפסח. וגוף הפסק אשר כתבתי בעניותי ועליו באה ההסכמה מהגו'

דאפילו נקב בפועל כשרה בין החיתוכין כשסרכה ע"ש. לאחר המח"ר איפכא משמע בודאי דבעינן דלא תיפוק זיקא ומשור"ה דייק בכולהו שתהיה הסירכא סותמת כל הבועות וכל המראה וכל הנקב והיינו שלא יהיה מקום לרוח לצאת וכונתו אומרו נקב בפועל דאם ראינו שתחת הסירכא יש נקב בפועל והוא מבוסה כלו בסירכא ודאי שרי דהרי בכסדרן לכ"ע כשרה גם למ"ד אין סירכא בלא נקב דסתימה מעלייתא היא, אך אי חזינן שמפקא זיקא לכ"ע טריפה דזה מוכיח שלא נסתם בסירכא לפי דעת הסמ"ג ומור"ם זולת לדעת העיטור דלא נקיטנן כוותיה וכנו"ל.

גם מה שכתב שכן המנהג האידנא בשאלוניקי, לאחר המח"ר אם כוונתו דלפנים לא היה כן והיו מטריפים הא ודאי דצריכים לחזור למנהגם הראשון, ואם כוונתו דהאידנא הוא שראה גהוג אך מה שהיה מקודם לא נודע מ"מ לענ"ד מדברי הרבנים מהרשד"ם ומהר"י פיגון ומהרש"ג והכנה"ג שהביא דבריהם דכנראה שהיו רבנים בשאלוניקי משמע ומוכח להדיא דאדרבא הם מטריפים במפקא זיקא, גם מוכח דנוהגים להטריף דאי איתא לא הו' שתקי מצינה. וא"כ לענ"ד נראה דצריכים לשוב למנהגם הראשון להטריף. וזה הנראה לענ"ד לאחר המח"ר מהשור"ג ז"ל.

ועי' להרב עיני הכהן ז"ל ג"כ שהביא בפשיטות דעת מור"ם ז"ל בלתי חולק משמע דהכי נקיטנן להלכה וכ"כ הפר"ח ז"ל בסק"ז וכ"כ השמ"ח ז"ל בסט"ו וע' להתב"ש ז"ל בסעיף י"ז דגם העיטור לפי דעת היש"ש ז"ל בפא"ט סימן כ"ה מודה במפקא זיקא דטרפה אלא דמתיר במפקא זיקא אחרי הסרת הסירכא דאמרינן דאם היתה הסירכא קיימת לא היתה מפקא זיקא ע"ש. (א"ה נכדו. וכ"כ הרב שבת אחים ז"ל באות יו"ד משם ב"י ומור"ם דאם בדקה ונמצא נקב טרפה והיינו דוקא כשלא חתך הסירכא ובבבצה סמוך לסירכא אבל אם לא נמצא הנקב אלא אחר שחתך הסירכא סמוך לבשר ודאי דכשרה וציין להערה"ש ז"ל בסוף אות ט' וכו' ע"ש. משמע שכן דעתו ופלא שלא הזכירו מר זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל דשמעתיה תמיד מבדרן בפומיה. ואולי דכתב זה קודם שגדפס הספר ולכן לא הזכירו).

אמור מעתה דאדרבא דברי העיטור המה המסופקים דאולי כוונתו כמ"ש היש"ש ז"ל ודעמיה. ונוסף עוד טעם דלמה לא אזלינן בתר דברי העיטור כי אם בתר הסמ"ג ז"ל מלבד כל הכתוב. (א"ה גכדו. אפשר עוד לומר הטעם דמרן ז"ל בהקדמתו לב"י א"ח כתב דבמקום דאחד מן העמודים לא גילה דעתו בדין ההוא הגה הרמב"ן והרשב"א והר"ן והמרדכי והסמ"ג ז"ל לפנינו וכו' ע"ש. ומדהזכיר הסמ"ג ולא הזכיר העיטור משמע דס"ל שיש להכריע כדעת הסמ"ג כשהוא נגד העיטור ז"ל וא"כ מובן הטעם למה לא אזלינן בתר העיטור כי אם בתר הסמ"ג). וא"כ דברי הסמ"ג לדינא וכמו שכן נראה שכן דעת מרן ז"ל בב"י ובש"ע וכנו"ל. ואפילו אם אין גילוי ברור בדעת מרן ז"ל אנו בדין בתריה דמור"ם ז"ל אזלינן במקום דלא ברור דעת מרן ז"ל ובפרט שכן דעת הפר"ת ז"ל בפשיטות שכתבתי בכללי ההוראה (בספרו הלכה למשה) דאזלינן בתריה שרוב דבריו סולת נקיה ושכן דעתי הקצרה נוטה להלכה ולמעשה. וכ"כ הב"ח ז"ל דלכל הדיעות אם בדקה ונמצא נקב טרפה אפילו בכסדרן ודלא כבעל העיטור הביאו הב"י דמקיל להכשיר בכסדרן אפילו יש נקב

הנה הוא תחת ידי בכתב יד ובעה"ו אשתדל מקרוב להוציאם לאורה (והדפיס אותה בישיב משה ח"א סימן רפ"א וחזרה ונשנית בספרו שואל ונשאל חלק ו' סימן ק"ה בחתימת ידו. כי הוא זצ"ל שאזר כגבר חלציו ונלחם במלחמתה של תורה וחיפוש חיפוש מחיפוש להסיר המכשלה זאת ורק מרוב הענוה כתב פה, וחכמי ורבני פה עמדו נגדו וכו') וע"ע בזה בשו"ת צדקת משה סימן ט' וא"צ להאריך בזה כעת ומוזה שנים רבות נתפשט המנהג זה אצלנו ואצל כל העיירות אשר סביבותינו בפשיטות להטריף סירכא זו בהחלט גמור ואין פוצה פה ומצפצף ומינה לא גזו. וכל המערער על זה וכל המקיל שום קולא בזה בשום תנאי אינו אלא טועה והוא בכלל פורץ גדר והמתיר זה מאכיל טרפות לישראל והוא ברור ופשוט כמבואר כל זה שם.

ומה שכתבו הרבנים (בשבת אחים) אות ט' דבערים נוהגים להכשיר כ"ז בבדיקת גפיתיה וכו', אין זה רק לדידהו ואינו שייך כלל לדידן פה אי גרבה וכאמור. וכמו שמבואר בדברי עצמם בסוף ספר חג הפסח דף נ"ה ע"ש. ומנהגנו בנוי ע"פ דעת רוב הפוסקים ודעת מרן ז"ל ומינה לא גזו עולמית. וכן מתבאר מסוף דבריהם שם שאם היה בידם יכולת לבטל מנהגם ולנהוג כדעת מרן היו עושים כן. וכ"כ הרב ערך השלחן ז"ל סימן ט"ל באות יו"ד בשם מרן באבקת רוכל בתשובה האחרונה שיש להסתפק בדברי הרמב"ם ז"ל ולכן אפילו במקום שנהגו כקולותיו וכחומרותיו יש להם להחמיר בזה דספיקא דאורייתא לחומרא וכן ראוי לעשות ע"ש. וכ"כ העיה"כ ז"ל בסימן ח"י אות כ' שיש מקומות שנהגו להכשיר הכל ואינם מטריפים אלא מראשונה לשלישית והוא מנהג היפך דברי כל הראשונים והאחרונים ואף לדעת רש"י כתבו מקצת רבונאטא דמ"ש מא' לג' לאו דוקא ושכבר הפר"ת צווח ככרוכיא על מנהג זה ע"ש. ובאות ל"ה כתב בשם הכנה"ג דדעת רש"י שמכשיר מגב לגב כמ"ש קצת מהפוסקים אין לצרפה אפילו לס"ס ע"ש. וא"כ כ"ש אנחנו שכבר נהגנו מימי עולם ומשנים קדמוניות כדעת מרן ורוב הפוסקים שאין לזוז מזה עולמית וכמבואר בכל ספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים וכאמור. ובכן נתבאר ונתברר דמנהגנו פה אי גרבה בנוי לתלפיות יחד בל ימוט לנצח.

וה"א נקרא כסדרן אלא בשתים זו אצל זו וכו'. ראיתי להגאון בעל שאלת יעב"ץ ז"ל ח"ב סימן קמ"ו שכתב דדין סירכא לשומן הלב אפשר דהויא כסדרן וכו' ובסמוכה חותכים סירכא כזו וכו' ע"ש. והוא פלא דהגאונים אסרה והביאו דבריהם כל הפוסקים ומרן הב"י ז"ל ודבריהם דברי קבלה כאלו נזכרה בש"ס ובסמוכה אף בשאר סירכות דקות עושים כן ולא בזו בלבד אמרו כמ"ש מרן ז"ל בב"י וצ"ע. **י"ד** ואל"ן נקרא כסדרן אלא בשתים זו אצל זו מחיתוך של זו לחיתוך של זו. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל דכתב הרא"ש דאין כשר אלא מחיתוך לחיתוך בכסדרן וכ"כ הטור כלשון רבינו והכי נקיטנן ע"ש. וכן מנהגנו פה אי גרבה יע"א ברור ופשוט בבהמות גסות ובבהמות דקות וכן מתבאר להדיא מכתבי הראשונים וע' בשו"ת ישיב משה ח"א למהר"ם שתרוג ז"ל סימן רפ"א באורך ובביאור היטב. **י"א** אבל מגבה של זו לגבה של זו אפילו מחיתוך לגב וכו'. כתב הרשב"ץ ז"ל ביבין שמועה דהרמב"ן ז"ל כתב שיש בכלל זה אפילו מחוברין בשיפולי דאוגי דכסדרן הוא

וכשרה ובוזה לא הסכימו האחרונים ז"ל עמו (בסירכא משיפולי לגב או מגב לחיתוך) אבל כתבו דבשיפולי לא מקרי כסדרן ואפילו מחיתוך לגב או מגב כתב רבי יהודה אלברצלוני ז"ל שהיא טרפה וכן כתבו רבים וכן המנהג אע"פ שמדברי רש"י ז"ל היה נראה שהיא מותרת דלא אשכח כסדרן אלא מאחת לשלישית. וכ"כ דעת הרמב"ם ז"ל ובשיפולי שלא הסכימו האחרונים על הרמב"ם [צ"ל עם הרמב"ן] אני נוהג להעלותה בנפיתה ואם אחר הנפיתה גראית מחיתוך לחיתוך. אני מתירה דבהמה בחייה נפוחה היא ואפילו היא מתפשטת מהחיתוך לשיפולי אם הרוב היה בחיתוך אני מתירה דכסדרן היא וכיון שהסכמנו לומר שאיסור הסירכות אינו מחמת נקב אלא מפני שסופה להתפרק ולהנבק זו לא תתפרק שהרי הרוב הוא מחיתוך לחיתוך ויעכבנה מלהתפרק. ואפילו היה טעם הסירכות מפני שיש חשש נקב כדאי הוא הרמב"ן ז"ל לסמוך עליו בזה דדא כסדרן היא וכו' ע"ש. וע' במזבח כפרה חידושי הרמב"ן לחולין שם הובא כלשון זה שהזכיר הרשב"ץ ז"ל.

והנה מ"ש הרשב"ץ ז"ל ואפילו מחיתוך לגב או מגב לגב כתב רבי יהודה אלברצלוני שהיא טריפה, נראה דלדעתו דמכ"ש משיפולי לשיפולי וא"כ לדעת הרמב"ן ז"ל דמתיר במשיפולי לשיפולי מכ"ש דמתיר במחיתוך לגב ומגב לגב. וא"כ יש לתמוה על הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ח"י אות ל"ג שכתב דהרשב"ץ לא סמך אלא מצד שיש עוד פנים לסמוך על הרמב"ן ז"ל דמתיר במשיפולי לשיפולי משא"כ במחיתוך לחיתוך ומתפשטת לחידודים ע"ש, דלכאורה כ"ש הוא וכמו שכתבתי. וסבור הייתי לומר דא"כ דגב עדיף משיפולי אבל חידוד גרע מכלהו ועל דרך מ"ש הפר"ת ז"ל דחידוד וחידוד לכ"ע טרפה וגריעה גם מראשונה לשלישית ע"ש. אלא דאין זה פשוט דברי הרב עיני הכהן ז"ל.

ושוב ראיתי בחידושי הרמב"ן ז"ל עצמו דמסיים על מה שכתב ויש בכלל זה מחוברין בשיפולי וכו' וז"ל, אבל מגבה של זו לגבה של זו בכסדרן מצאתי לר"י נשיאה הברצלוני ז"ל שכתב שהיא טרפה וכן כתבו רבים וכן המנהג ע"ש. הרי דלא התיר אלא בשיפולי וכדעת הרב עיה"כ ז"ל וא"כ יש לתמוה על הרשב"ץ ז"ל הנז"ל. ונ"ל דתיבת „ואפילו" ט"ס וצ"ל אבל וכלשון הרמב"ן במזבח כפרה והגם דשם ליתא חיתוך וגב אפשר דגריס הכי בהרמב"ן שהיה בידו או דס"ל דהיינו חיתוך וגב היינו גב וגב וכמו שכן הסבירא נותנת דכיון דגב חשיב שלא כסדרן מה לי משגי צדדים מה לי מצד אחד. א"נ תיבת ואפילו לא קאי כלל אשיפולי אלא על מ"ש אח"ז דיש סוברים דאין לאסור רק מראשונה לשלישית וקצת דוחק.

המורם מזה דדברי הרשב"ץ ז"ל מתאימים עם העיה"כ ז"ל ואין סתירה כלל מזה.

עוד יש להעיר במ"ש הרשב"ץ ז"ל דבשיפולי שלא הסכימו וכו' אני נוהג וכו' דמשמע דבגב וגב דגם הרמב"ן ז"ל אוסר לא היה נוהג כן והוא קשה דמאי שנא הלא טעמו משום דבהמה בחייה נפוחה היא וא"כ גם בגב וגב נמי ראוי לעשות נפיתה ואי הויא בחיתוך יש להכשיר. וג"ל דבגב שיש מרחק רב בינו ובין החיתוך לא היה סומך על הגפיתה דשמא לא היה כל כך נפוחה אבל בשיפולי שהוא קרוב לחיתוך סמוך לנפיתה.

אלא דמדברי הרשב"א ז"ל בתשובה הביאה מרן בש"ע אין נראה כן אלא דגם דנופחין הרבה אם חוזרת לחיתוך מותרת. ואולי דהרשב"ץ ז"ל ס"ל כהפ"ח ודעמיה החולקים בזה וסוברים דאין להתיר ולכן לא סמך להתיר בגב דוקא שיפולי דא"ץ נפיתה כ"כ. א"נ דוקא שיפולי דמתירו הרמב"ן ולכן הרי כתרי ספיקי דשמא כך היתה נפוחה ואת"ל לא היתה כן שמא הלכה כהרמב"ן דהוי כסדרן ולכן בגב לא מהניא נפיתה וזה נראה יותר בכונתו דאי מצד ההתקרבות היל"ל כיון דקרובים ולא היה לו למתלי לה בדעת הרמב"ן ז"ל וכנז"ל.

אפילו מחיתוך לגב וכו'. תרי אוני דסריכי מגבן לדופן כתב מרן ז"ל בב"י בשם הא"ח בשם הרמב"ן דטריפה דשמא הסירכא היתה מגב האונא זו לגב אונא זו ושוב נסרכו לדופן. ואין להקשות למה אין מתירין מס"ס דשמא כל אחת נסרכה מגבה לדופן ולא היו מגב לגב כלל ואת"ל שהיו מגב לגב שמא הלכה כהסוברים דאין לאסור רק מהראשונה לשלישית. והנה להרמב"ן ז"ל ל"ק כלל דהוא ז"ל דעתו דמגב לגב אסורה בתורת ודאי ולא מצד ספק אבל לאחרונים קשה אמאי לא התירו מטעם זה. ונראה דלא חשיב ספק שמא הלכה כהמתירים דאינה אלא סברא יחידאה ואינה מצטרפת לס"ס וכן זכורני שכ"כ הכנה"ג ז"ל דלא חשיב זה ספק.

או אפילו מחודה של זו לחיתוך של זו שאצלה נקרא שלא כסדרן. וכן מנהגנו פה אי גרבה יע"א וכמ"ש בתשובתי שנדפסה בישיב משה ח"א סימן רפ"א מחכמי ורבני עירנו ומחכמי ורבני תונס עש"ב (שוב נדפסה בספרו שואל ונשאל חלק ו' סימן ק"ה). וכן הוא כתוב בכללים שבראש ספר שבת אחים כלל ט' ובראש ספר תנובות שדי כלל הנו" ע"ש. ומ"ש הרב שבת אחים ז"ל אות ט' אינו אלא למנהג עירם הם כיעו"ש וזה פשוט.

וכן סירכא מערוגה לערוגה דהיינו נסרכו ראשי הערוגות להדדי טריפה. ומ"ש הרב שבת אחים הנו" ז"ל באות ל"ב אינו רק למנהגם אך לדינא ולדידן טרפה ולא מהניא לה נפיתה וכן מבואר בב"י דהוי שלא כסדרן ע"ש.

אפילו מחיתוך ערוגה זו לחיתוך ערוגה זו טרפה בהחלט ולא מהניא לה נפיתה וכמ"ש הרב עיני הכהן ז"ל סימן ח"י אות ל"ב בשם הרשב"ץ וכן משמע מסתמיות דברי מרן בב"י שהביא מנהג קנדיאה להטריף וכתב דדבר פשוט הוא ומסתמא בכל גוונא נהגו להטריף ואפ"ה כתב דזה פשוט הוא. או היל"ל שאם מטריפין בשאר מקומות שאינם מחיתוך לחיתוך הדבר פשוט.

ומה שנסתפק הרב זבחי אלהים ז"ל באות כ"א בכונת הרשב"ץ אם חולק על הט"ז בסקי"ד בשם מהרש"ל. לשון הרב עיני הכהן ז"ל מורה ובא דחולק. וכן סתם לשון הרשב"ץ מורה כן בטעמו ונימוקו. ועוד דאם מצד סמיכותם למצר השדרה א"כ היל"ל למהרש"ל להתיר גם בלאו מחיתוך לחיתוך, א"ו דאין הטעם משום מצר השדרה אלא משום דחשבו זה לכסדרן ולהרשב"ץ שומעים ואם ראו דבריו הוו הדרי בהו וכן נראה דעת הרב עיני הכהן ז"ל שם. [א"ה. אבל מהרש"ל דקדק כן מלשון המרדכי. וא"כ לכאורה נימא איפכא דאי שמיע ליה להרשב"ץ היה הדר ביה. ומ"מ כיון דסד"א נראה להחמיר וצ"י. רא"ם ס"ט].

אונא הסרוכה לאונא וכו' שלא כסדרן טרפה וכו'. ע' להרב שבת אחים ז"ל באות ט' שכתב ופה העירה (תונס) נוהגים להכשיר כל זה בבדיקה בנפיתה וכו' ואין מטריפין אלא מאונא א' לג' וכו' ולא מהניא בדיקה אבל באונא זו לאונא שאצלה וכו' מכשירין בנפיתה וכו' ע"ש. וע' להרב ערך השלחן ז"ל באות יו"ד מ"ש בשם מרן ז"ל באבקת וכול ע"ש. וע' להרב עיני הכהן ז"ל בסימן ח"י אות כ' שכתב יש מקומות שנהגו להכשיר הכל ואין מטריפין אלא מא' לג' והוא מנהג היפך כל הראשונים והאחרונים ואף לדעת רש"י כתבו מקצת רבונותא דמה שכתב מא' לג' לאו דוקא וכבר הפ"ת צווח ככרוכיא על מנהג ז"ל ע"ש. וע"ע לו ז"ל שם באות ל"ה שכתב דדעת רש"י שמכשיר מגב לגב כמ"ש מקצת מהראשונים אין לצרפה לס"ס וכו' ע"ש. ומוזה יש לתמוה איך גמשך המנהג שזכר הרשב"א ז"ל כיון שהרבנים הנו' תמהו עליו מאד. ורחוק לומר דלא היה בידם כח לבטל המנהג גם רחוק לומר דלא שמעו ולא ידעו ממנהג עירם וצ"ע. וע' להרב עיני הכהן ז"ל אות מ"ה שכתב בנדון הנפיתה ובעירנו וכו' ואלו הכא לא כתב ובעירנו וזה מורה דראוי לבטלו. וכן נראה דעת הרשב"א ז"ל כאן (ממה שסיים אלא דאנן מתירין משום דכבר נהגו כן ואין בידינו לבטל המנהג וכו' ע"ש. מבואר דנית"ל לבטל המנהג).

ט"ו כתב הכנה"ג ז"ל בבעי חיי סימן ג"ב דמדברי הרשב"א בסימן קמ"ד לכאורה נראה דס"ל דכל שנסתפק בסירכא אי מטרפת או לא וכו' תלינן להכשיר דרוב בהמות כשרות ואוקמה אחזקתה ע"ש. ולענ"ד נראה דלא דמי דבנדונו שם דהספק הוא שמא הבהמה לא היתה נפוחה ודאי דלא אמרינן כן כיון דהריעותא אורא לה לגמרי ואינה לפנינו רק מצד אחד באנו להסתפק לאסור, לא כן בנדון הרמב"ן דאין ידוע איך היתה הסירכא והריעותא שהיא הסירכא נמצאת לפנינו ודאי שיש להטריף. וניחא לפ"ז מה שמצינו להרשב"א גופיה בשאר תשובות בהורות וכדומה לא כתב כן וכמו שהזכיר הרב ז"ל שם ועי' להש"ד ז"ל בס"ק מ"ב קרוב למה שכתבתי. ואין ספק דלזה כיון הרב בעי חיי שם שכתב לבסוף להיפך מגדון דסימן קע"ב וכמו שיראה המעיין ע"ש. ומה שכתב שם דכן דעת מרן ולכן לא פסקה על שלחנו אחר שפסק סברת הרשב"א הנו" ע"ש, ק"ל א"כ איך הוא פסקה בב"י דהר"ל תרתי דסתרן. ועוד דבב"י בענין סירכא כפולה הוצרך לס"ס וגם בס"ס מצדו אצדודי ע"ש ותיפוק ליה דבחד צד תסגי וצ"ע כעת.

ט"ז חידוד וחידוד או חידוד וחיתוך או חידוד וגב או חיתוך וגב הן חילופיהן וחילופי חילופיהן לעולם כולם אצלנו שלא כסדרן הם וטרפות הם בהחלט ולא מהני להם שום בדיקה בנפיתה בין בבהמה גסה בין בבהמה דקה ואין נקרא כסדרן אלא במחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה כפסק מרן ז"ל ובזו אין צריך בדיקה ומכשירין בלתי בדיקה פושרין אלא דנופחין נפיתה בלתי בדיקה פושרין לעמוד על אמתת עמידת הסירכא אולי תסוב מאיזה צד של החיתוכין לחידוד או לגב וכיוצא וכמ"ש התב"ש ז"ל בסימן ט"ל אות ח' ע"ש.

י"ז ר"אה שגמצא בה כמו חלב כסוי והוא בשר בלוי, ע' להרב שבת אחים גר"ו באות ס"ה ובתשובתי כתבתי דלענ"ד נראה דהבדיקה מעכבת גם בהפמ"ר וכיוצא ע"ש.

דלמנהגם דמכשירים בנפיתה מגב לגב וכיוצא אם סירכא תלויה יוצאה ממנה כשרה בנפיתה ע"ש. וכבר נתבאר ממ"ש לעיל דאין שייך זה לדין פה אי גירבה דמנהגנו כדעת מרן ורוב הפוסקים להטריף סירכא מגב לגב וכיוצא בהחלט ולא מהניא לה נפיתה אפילו בלתי סירכא כפולה הגו' ופשוט.

כ"ד) סירכא היוצאה מחיתוך לחיתוך ומאמצעת יוצאה סירכא ונאחזות לדופן שכנגד האונות נראה שאם ראשה שיוצאה מהריאה נוטה לאונא יותר כשרה ואם נוטה יותר לאומא יותר טריפה, הב"י. וכ"כ העה"ש ז"ל באות ט' בשם הרשב"ץ ומסיים בה ובלבד שתהיה הסירכא מחיתוך האונא לחיתוך האומא דמצד עצמה אינה אסורה אבל אם היא מגב לחיתוך אסורה עכ"ד. ודלא כהפ"ח סוף ס"ק י"ד כן כתבו הרבנים באות ל"ג ע"ש. ומ"ש שם דלמנהגם אפילו אם נוטה לאומא יותר יש להכשיר בנפיתה וכן אם נסרכה לדופן שכנגד האומא וכן אם היא מגב לחיתוך למנהגם יש להכשיר בנפיתה ע"ש. כל זה לא שייך לדין פה אי גירבה יע"א דאין מתירין רק מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה וכל זולת זה טריפה ואפילו נפיתה לא מהניא בה כמ"ש"ל וכן אין מתירין סירכא מהאומא לדופן בלתי מכה ולא מהניא לה בדיקת נפיתה כמ"ש"ל והוא פשוט.

כ"ה) תרי אונ' דסריכין מגבין לדופן וראשי הסירכות דבוקות זו בזו בדופן ואין ניכר שם ראשי הסירכות טריפה דאמרינן סירכא היא שעלתה מגב האונא לגב האונא ואח"כ גרבה לדופן וטריפה, כ"כ מרן ז"ל בב"י בשם הא"ח בשם הרמב"ן ז"ל ועיין להפ"ח בס"ק מ"ד ע"ש. וכתבו על זה הרבנים המורים (בשבת אחים) אות מ"ח דלמנהגם דמכשירין מגב לגב בנפיתה ה"ה כאן ע"ש. וכבר נתבאר דלדין פה אי גירבה יע"א אין מתירין רק במחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה ובכל השאר מטריפים ולא מהניא בדיקת נפיתה כשלא תבצבץ וא"כ דדאי בתרי אונ' דסריכין מגבין לדופן הגו' טריפה בהחלט ולא מהניא לה נפיתה ופשוט.

כ"ו) אם נסרך גג ערוגה זו לגג ערוגה זו טרפה. כ"כ מרן ז"ל בב"י בשם המרדכי וסיים עלה מרן ז"ל ודבר פשוט הוא ע"ש. והרבנים המורים (בשבת אחים) באות כ"ג כתבו דמנהגם להכשיר בנפיתה ע"ש. וכבר נתבאר דלדין פה אי גירבה יע"א אין להתיר רק מחיתוך זה לחיתוך זה שאצלה וכל זולת זה טרפה בהחלט ולא מהניא לה שום נפיתה ומינה לסירכא מערוגה לערוגה ופשוט. ועדיף מהא כתב הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ח"י אות כ"ב בשם הרשב"ץ ז"ל ביבין שמועה דף י"ט ע"ג דאפילו נסרכו השני אומות מחיתוך ערוגה זו לחיתוך ערוגה זו טרפה (והיינו בהחלט) דלאו מקום רביחא היא ששני הערוגות גבולות זו מזו הן ע"ש. וכן נראה דעת העיה"כ ז"ל שם כמו שיראה המעיין בלשונו שם. (א"ה נכדו. יש לתמוה שהרב עיני הכהן ז"ל הוא אחד מרבני תונס ואיך דעתו להטריף בזה בהחלט והרי העידו הרבנים המורים בתונס בספר שבת אחים דמנהגם להכשיר, וקשה לומר דבמנו שהיא תלמידו של הגאון מהר"י בסיס יע"א היו אוסרים הנפיתה ואח"כ נהגו להקל וכעדות הרבנים המורים וצוק"ל, דדאי א"א לומר כן כלל דכיון שהיו נוהגים כדעת מרן ז"ל ורוב הפוסקים לאסור הנפיתה וכדין וכהלכה א"א להם לשנות מנהגם להקל ולהתיר בנפיתה נגד דעת מרן ורוב הפוסקים

י"ח) סירכא בסדק שבאונא מחיתוך של סדק זה לחיתוך של סדק זה, כתב השב"א גר"ו באות י"ג בשם הכנה"ג להתיר ע"ש. משמע דאם היה מגב לגב וכיוצא אסור. ותמיהני דהכנה"ג לא כתב כן רק לדידהו דס"ל דמינה ובה אסורה דלא כמרן אבל לדין דנקיטנן כדעת מרן יש להתיר כמ"ש הכנה"ג בבעי חיי דדינא כמו מינה ובה ע"ש. וביותר יש לתמוה דהשב"א גר"ו לפי מנהג עירו דמתירין סירכא גם מגב לגב בנפיתה הי"ל להתיר במכ"ש וק"ו בכה"ג וצ"ב.

י"ט) בהגה מיהו אם בדקה ונמצא נקב שם טריפה. נראה ברור דהכי נקיטנן כיון דכן נראה דעת מרן ז"ל בב"י ואע"ג שלא הזכירו בש"ע לא איכפת דאין דרכו להזכיר כל החלוקות החדשות וסומך עמ"ש בב"י וכ"ש דכן דעת מור"ם ז"ל וכל מקום שלא גילה מרן ז"ל דעתו בתריה דמור"ם ז"ל גרירין וכמ"ש הרבנים המורים בעוב"י תונס. והגם שיש לצדד בכלל זה מ"מ כל שלא הכרענו היפך זה יש להורות כדעת מור"ם ומה גם שכן הסכים הפ"ח ז"ל וכתבו הרבנים המורים מעוב"י תונס יע"א דהגאון מהר"י בסיס וצוק"ל הורה לשוחטי וחכמי זמנו להורות ע"פ דעת הפ"ח ז"ל כל שלא גילה מרן ז"ל דעתו שרוב דבריו סולת נקיה. וע' להשר"ג שהקיל בזה ודבריו צע"ג ולפום ריהטא כעת אין כל צד הכרעה בהוכחותיו וכן דעת הרב עיני הכהן ז"ל סימן ח"י סט"ו לאסור וכבר הורה זקן ואין דבריו צריכים חיוזק ובפרט בג"ד שהם חזקים כראי מוצק ע"ש ודו"ק.

י') בהגה וי"א דאפילו בכסדרן צריך בדיקה וכו'. ואנן בדין פה אי גירבה כבר נתבאר דבתריה דמרן גרירין להתיר בכסדרן דהיינו מחיתוך של זו לחיתוך של זו ובהו אין צריך בדיקה רק לנפות לברר עמידת הסירכא אם בתיתוכין או לא דכשננסה הסירכא בין התיתוכים שמצד זה וצד זה אחרי הנפיתה מתירים בלתי בדיקה כלל ואין חילוק בזה אם מעיקרן עד חציין או בסוף לגמרי וזה מצד הדין והמנהג. וכן מצאתי כתוב אצלי מוסגר על כל דברי ההגה ונכתב בצדו, ואין המנהג כן.

כ"א) בהגה וי"א להכשירה אם היא מעיקר האונות וכו'. וכן נוהגים להכשיר כי האי בכסדרן וכו'. משמע מלשונו ז"ל דיי"א מתירין גם בשלא כסדרן וטעמם נראה שחושבים שאין זו סירכא אלא ריר וליחת שאם המתירים לא התירו רק בכה"ג דכסדרן הי"ל זה בדבריהם ולסיים עלה וכן נוהגים ויש לעיין בזה עוד.

כ"ב) בהגה וכן אם יש כמין קרום וכו'. הגה מור"ם ז"ל נקט לה בכסדרן וקשה דתיפוק ליה דבלא"ה יש להתיר מצד דהוי מחציין ולמטה וכמ"ש קודם זה הגם דלא הוי קרום ובנדון זה נקיט מור"ם ז"ל עד אמצעיתן ונראה לכאורה דהיינו עד חציין הגו'. ונראה דזה כתב גם להי"א קמא דאין מתירין מ"מ בקרום זה מתירין. ולדינא בלא"ה בכסדרן א"ץ בדיקה וכמ"ש"ל ואי הוי כי האי קרום במחידוד לחידוד מדברי מרן הב"י לכאורה נראה להתיר ובש"ע השמיטו והפ"ח ז"ל כבר הוכיח לאסור ונראה דמפני זה השמיטו בש"ע. ולדינא אין דעת מרן ז"ל מבוררת בזה ונקיטנן כדעת הפ"ח ז"ל כמ"ש בכללי הוראה בשם הגאון מהר"י בסיס ז"ל שיש לנו ללכת אחרי הפ"ח היכא דדעת מרן ז"ל אינה מבוררת ודו"ק. **כ"ג) בהגה** וכל מקום שהסירכא כשרה אף אם יש סירכא תלויה וכו' כשר. וכתבו הרבנים (בשבת אחים) אות ל"ג

ה' אם נסתפק אם היא בגב או בחיתוך וכשנופחים אותה הרבה נראה שהיא בחיתוך וכשאינן נופחין אותה כל כך נראית הסירכא שהיא בחוץ כשרה.

באר משה

התשב"ץ בתשובה מוכח דדעתו לאסור ע"ש. ועיין להרב עיני הכהן ז"ל בסימן ח"י אות ל"ד שכתב שלא ראה משמעות מדברי הרשב"ץ ז"ל דאוסר גם בלא נמצאו לה ראשים ע"ש. וכוונתו היא דהגם דמדלא התיר שם מס"ס מוכח דדעתו לאסור ותולין לחומרא מ"מ י"ל דהתם בגשאר הראשים שהשאת הראשים מורה ובא שהיא סירכא וכדמוכח מדברי מרן ז"ל בסעיף י"ג בנתפרקה הסירכא ולא נשארו ראשים ע"ש. ולכאורה דברי העה"ש ז"ל מוכרחים דאי איתא דנשארו ראשים לא היה מקום להרב השואל להסתפק דיכול היה לשלוח ולהביא ולברר באיזה מקום עומדת, אלא ודאי דמיירי בנאבדה הסירכא ולא נשארו ראשים כטרפא דאסא.

אלא דאינו מוכרח ד"ל דמיירי שנחתכה הריאה ועי"ן אי אפשר לבפחה לעמוד על בירור מקום הסירכא דהרי גם בעומדת בגב אם נופחין אותה הרבה ונכנסת לחיתוכים כתב הרשב"א ז"ל ופסקו מרן ז"ל להתיר. וא"כ י"ל דמיירי בכה"ג והגם דזה דוקא באודא לה הריעותא אבל אם נאבדה קודם שנפחה כתב הרב זר זהב ז"ל לאסור אף בהפסד מרובה ע"ש, מ"מ בגדון ההוא יש מחלוקת שהשוות אומר שהיתה במקום הכשר וי"ל דמיירי ע"י שנפת. א"נ יש לדחות דמיירי בשנשא ראש אחד מהסירכא בחיתוך והאחד נאבד וא"כ כל שנשא ראש אחד נפקא לה מדין ריר כדמשמע מדברי מרן ז"ל במתפרקת בהכנסת יד הבדק אבל כשסרו שני הראשים שפיר י"ל דהוי ספק וא"כ כיון שיש להשוות דברי הרשב"ץ עם המתירים יש להתיר. וכן כתוב בקונטרס המיוחס להרבנים המורים נר"ו (שכב נדפס בשם שבת אחים).

אך ג"ל דזה דוקא באם הספק הוא בראש אחד של הסירכא והראש השני הוא בחיתוך אבל אם שני ראשים מסופקים הו"ל ס"ס להחמיר לענין עמידת כל ראש איפוא היא דבחדא מינייהו שיצאה מחיתוך טריפה ולא נשאר רק ספק ריר וספיקא דאורייתא לחומרא. אבל באם אחד מהם הוא בחיתוך ולא נשאר ספק רק בראש השני יש להתיר מס"ס הנז'.

ואין לאסור גם בכה"ג דשמא אם היינו עושים נפיתה לזה שבחיתוך חוזר לגב והו"ל ס"ס להחמיר וכמ"ש התב"ש ז"ל דבזה כבר כתב הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ח"י אות י"ד להתיר. והגם שכתבתי במקום אחר להשיב על דבריו מ"מ מסתברא לי להתיר דכיון שראינו שהיא במקום המותר יש לנו לומר דכמו שראינוה כן היא. ועוד דכיון דאין ריעותא לפנינו א"כ אמרינן אוקי בהמה בחזקת היתר וא"כ מינה נמי לנ"ד דלא חשיב זה ס"ס להחמיר.

ולדינא כיון שהרב תורת הובח והרב עיני הכהן ז"ל והמורים בקונטרסם הנז' נר"ו כתבו להתיר ואין סתירה לזה מדברי הרשב"ץ וכדאמרנו נראה שיש להתיר, אבל אם הספק הוא בשני ראשים נראה לענ"ד שיש להחמיר ובפרט ד"ל דבכה"ג גם הרבנים הנז' ז"ל מודו להחמיר דלא התירו רק בספק בראש אחד כג"ל ודו"ק.

ז"ל. וצ"ל שהרב עיני הכהן ז"ל כתב כן לפי דעתו לדינא אבל הם נהגו להקל ואין ספק עיני הכהן בידי כעת).

כ"ז) אם יש סירכא מאונא אחת לאומא והאונא דביניהם אחוזה באומא בסירכא מתחילתה ולא נשאר ממנה בלי אחיזה אלא כטרפא דאסא טריפה דחיישינן שמא תתפרק והיא שלא כסדרן, אבל אם ניכר שהיתה כך מתחילת ברייתה כשרה. מנהגי המערב שבסוף ספר זבחי תרועה אות ה' הביאו דבריו הרבנים המורים (בשבת אחים) אות ט"ז וכתבו על זה דלפי מנהגם אין להכשיר אלא בנפיתה שלא תבצבץ דהיינו מגב לגב ע"ש. ולדידן פה אי גרבה יע"א כבר נתבאר לעיל דמטריפים בהחלט כל דלא הויא מחיתוך זו לחיתוך של זו שאצלה ולא מהניא נפיתה. וא"כ בגידון זה אין להתיר כלל ואפילו על ידי נפיתה ופשוט.

כ"ח) אם נסרכה אונא א' לג' ויצאה סירכא מהאונא האמצעית ונאחזה באותה סירכא טריפה ואפילו מן הסתם יש לחוש שנסרכה תחילה מא' לג' ואח"כ נסרכה לאמצעית וטריפה. מנהגי המערב שבסוף ספר זבחי תרועה אות ז' בהגה הובאו דבריו להרבנים המורים (בשבת אחים) אות י"ז וכתבו על זה דאם ניכר שהם שתי סירכות שהאחת עבה והשנית דקה אלא שנסרכו לאמצעית לפי מנהגם יש להכשיר בנפיתה ע"ש. ולדידן פה אי גרבה יע"א כבר נתבאר לעיל דאין מתירין רק מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה אבל וולת זה מטריפים בהחלט וא"כ מינה נמי שאין להתיר בזה גם בנפיתה ופשוט. כ"ט) סירכא מגב אונא לגב אונא ובועה תחת הסירכא לדידן פה אי גרבה דאין מתירין רק מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה וכל וולת זה טריפה בהחלט ולא מהניא נפיתה, א"כ בגדון זה ג"כ טריפה בהחלט ואפילו אם לא היתה בועה. ומה שכתבו הרבנים המורים (בשבת אחים) אות כ"ח ע"ש אינו אלא לדידהו ופשוט.

סעיף ה' אם נסתפק אם היא בגב או בחיתוך וכשנופחים אותה הרבה נראה וכו'. הרב עיני צדיק ז"ל בדיני הסירכות אות ג"ה השמיט מלת "הרבה" ואולי משום דהפרי"ח ז"ל חולק בזה ולכן בפלוגתא לא קמיירי. א"נ דנכלל במ"ש וכשנופחין אותה וכו' דכל נפיתה במשמע. והנה במה שכתב מרן אם נסתפק אם היא בגב או בחיתוך וכו' מזה זמן דקדקתי למה השמיט החידוד שבינתיים, והשבתי דחידוד עצמו בכלל גב הוא. גם חשבתי דמרן ז"ל מקורו מתשובת הרשב"א ז"ל וכי אתשיל הכי אתשיל. וכעת ג"ל דרבנותא אשמועינן דהגם דרחוק כ"כ דמן הגב לחיתוך וצריך לזה רבוי הנפיתה אפ"ת יש להתיר ודו"ק. [ע' לקמן אות ב].

והנה הרב עיני צדיק הנז' ז"ל שם באות ט' כתב אם נסתפק בפנים אם היא בגב או בשיפולי או בחיתוך וכשהוציאו הריאה לחוץ נאבדה הסירכא, ע' להרב ימין משה ז"ל שהתיר מכה ס"ס וכו' ע"ש. והס"ס הוא ספק שמא מחיתוך לחיתוך ואת"ל לשאר מקומות שמא ריר היא ע"ש (והס"ס מתהפך שמא ריר הוא ואת"ל סירכא שמא מחיתוך לחיתוך. ובלא"ה לא צריך מתהפך). וע' להרב ערך השלחן ז"ל שכתב דמדברי

מיניהו נקיב דריאה אין דרכה להעלות סירכות אלא מחמת נקב. (א"ה נכדו. ועוד אפ"ל דבכסדרן אפילו שהיא ליחות ואינה סירכא ממש מתקיימת ואינה נפסקת כיון שזו אצל זו אבל כשרה כסדרן אם היא אינה סירכא חזקה לא היתה מתקיימת והיא מתנתקת). ודו"ק היטב בזה וצ"ע.

עוד ראיתי להרב זבחי תרועה ז"ל בסוף מנהגי המערב במנהג מאראכש שתמה על מה שכתבו רבני תונס דמנהגם להכשיר מראשונה לשניה ע"י בדיקה וסומכין על דברי רש"י ז"ל דלרש"י בדיקה נמי לא לבעי ע"ש. וי"ל דבהא מחמירין וחוששים לסברת האומרים דגם כסדרן בעיא בדיקה דתרתין קולי לא עבדי לסמוך על האומרים דהוי כסדרן ועל האומרים דכסדרן לא בעי בדיקה משום דהוי ס"ס לחומרא, ספק הלכה כמ"ד דהוי שלא כסדרן ולא מהניא להו בדיקה ואת"ל דהו"ל כסדרן שמא כמ"ד דכסדרן צריך בדיקה ולכן בודקים בנפיהה לצאת ידי מאן דאמר דכסדרן בעי בדיקה דאז לא הוי ס"ס לחומרא. וטפי מהא ראיתי לרבני תונס יצ"ו מהר"ח ומהר"ם שתרוג שכתבו דמה שנהגו איזה מקומות מתירי הנפיהה לבדוק במים קרים משום דכתב רש"י דקרים קורעים וא"כ אדרבא בדיקה מעלייתא היא. ומה שהקשה הכנה"ג דאף את"ל כן מפסידים ממון ישראל, י"ל דכיון דבאלו הסירכות רוב הפוסקים ס"ל דלא מהניא להו נפיהה ולכן היכא דנקרעה במים קרים הויא קצת ריעותא וקבלו עליהו להחמיר כרוב הפוסקים ע"ש. ומינה נמי לדידן דכיון דרוב הפוסקים ס"ל דטריפה גמורה הויא לכן היכא דמבצבצה קבלו עליהו להחמיר כרוב הפוסקים כיון דאיכא דס"ל דאף בכסדרן צריכה בדיקה וכאמור.

אך בעיקר ישובם של חכמי תונס יע"א לענ"ד קושית הכנה"ג במקומה עומדת דמהיכא תיתי להו שתחשב הקריעה הנז' אשר ע"י מים קרים ריעותא דלדעת רש"י דהמים קרים קורעים הוי הקרע בידים אבל לא כתב רש"י דמקום הרעוע יקרע ע"י כן. וקצת י"ל דממה שלא נקרע ממקום אחר צ"ל דבאותם המקומות העורות הם בריאים ומקום זה רעוע וכיון שהוא רעוע סומכים על האוסרים ודו"ק.

עוד ראיתי לרבני תונס שם שכתבו דאין לאסור הכלים כיון דסתם כלים אינן בני יומן אין איסורן אלא מדרבנן יש לסמוך בזה בדיעבד ע"ד הי"א שהביא הרב משפטי שמואל ז"ל דגם שלא כסדרן מהני להו בדיקה אך מן הוא והלאה לא יסמכו להתיר בבשר כסברת הרב הנז' אלא מבטלים מנהגם ע"ש. וקשה לענ"ד דאיך סמכו על סברא זו אפילו בדיעבד כיון דסוגיא ערוכה בחולין דלית להו בדיקותא וכמו שכן הורו לבטל מנהגם מטעם זה וא"כ גם בכלים נאסור. ואולי י"ל דמשום דלא נתברר בודאי גמור שבאה ונהיתה סירכא כזו דעבדי לה הכי אלא הם אמרו כי בבא להם סירכא כזאת כה יעשו ואולי לא באה כלל לידם. אלא דלפ"ז לא הי"ל להתיר אלא מפני סברא זו. ועוד דמסתמא כיון שתמיד הם שוחטים ודאי שבאה ונהיתה סירכא כזאת ואע"ג דאפשר שנטרפה הבהמה ע"י שבצבצה או שנטרפה מטעם אחר מ"מ כפי הרוב המצוי לא כן הוא. ואולי דקושיא מתרצת חברתה דעיקר סמיכתם על שלא הוברר כי היתה והותרה רק דלא תימא כי על הרוב כן היה ולכן כתב דכה"ג יש לסמוך קצת כאמור ודוחק. ועוד קשה דאמאי לא התירו מצד אחר שהרי נתערבו הכלים ולא הוברר מאיזה בהמה הם ואפשר לומר

(ב) **אם** נסתפק אם היא בגב או בחיתוך וכו'. אע"ג דאיכא בינייהו חידוד והול"ל אם היא בחיתוך או בחידוד, י"ל דמין ז"ל נקט לשון הרשב"א ז"ל מקור דין זה הרשב"א ז"ל כי אתשיל להכי הוא דאתשיל ומעשה שהיה כך היה. ועוד י"ל דאשמועינן רבותא. דהגם דרחוק כ"כ ומן הגב חזרת לחיתוך ע"י כח הנפיהה אפ"ה יש לסמוך להתיר. ועוד י"ל דהחידוד עצמו לפעמים נקרא גם חיתוך כיון דאינו חיתוך ורק לגבי הגב להפריש בין המקומות קרינן לה חידוד. ועוד י"ל דרבותא אשמועינן דגם דהויא בגב דהוי הדבר ברור, כיון שחזרת לחיתוך וכ"ש החידוד שאינו ברור למאד וע' להרב מזמור לדוד ז"ל. והיותר נ"ל עיקר כתירוצ' השני ותוא ברור ודו"ק.

(ג) **אם** נסתפק אם היא בגב או בחיתוך וכו'. כתבו הרבנים המורים (בשבת אחים) ריאה שהיה לה למעלה מחתוכי דאזני במקום השלם אונא אחת והיה החיתוך שלא במקום החיתוכים אלא למעלה במקום השלם ובאותו סדק והחיתוך יצאה סירכא מחידוד לגב (וכיוצא) אע"פ שיצאה מן הכלל ויש חיתוך במקום השלם אין להקל בדבר. מהריט"ץ הביאו הפר"ח ס"ק ז' והרב עיני הכהן ז"ל בסימן ח"י אות כ"ג. וכתבו על זה הרבנים המורים הנז' אות ד' דלדידהו יש להכשיר בבדיקה ע"י נפיהה כמו מחידוד לגב שכנגדו דלעיל ע"ש. ופשוט דלדידן פה אי גריבה יע"א דנקיטנן כדעת מרן ז"ל ורוב הפוסקים דאין להתיר רק במחיתוך לחיתוך ולא מהניא נפיהה הא ודאי דאין להתיר בנדון זה ג"כ ואפילו בנפיהה ואינהו בדידהו ואנן בדידן. והגם שהרב ימין משה ז"ל בסכ"ה הובא להרבנים המורים הנז' כתב דבעיר הקדש נוהגים להכשיר בסירכא ומינה ובה, כיון דמהריט"ץ ודעמיה אוסרים אין להתיר, חדא דמהריט"ץ דינא קאמר והרב ימין משה מנהגא קאמר. ועוד דספיקא דאורייתא היא ולחומרא. ועוד דכיון דהא גופא דסירכא מינה ובה דמותרת רבים חולקים בה אע"ג דאנחנו מתירים כדעת מרן הו' דלא להוסיף עלה. וכה"ג כתבו הרבנים המורים באות ל"א דחדא קולא עבדינן תרי קולי לא עבדינן ע"ש. ועוד דהו"ל כתרי ספיקי להחמיר. ועוד דמסתבר טעם האוסרים בזה דכמעט לא שייך בזה הטעם שהתיר בו מרן ז"ל גבי סירכא מינה ובה. כנלע"ד.

(ד) **אם** נסתפק אם היא בגב או בחיתוך וכשנפוחין אותה הרבה וכו'. ראיתי להרב זבחי תרועה ז"ל שהביא בתחילת מנהגי המערב שו"ת על ענין הנפיהה ואכתוב על דבריו מה שנראה לענ"ד. הנה כתב שם דמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שחיטה שאם לא נתבעבע המים מותרת וסירכא זו לא היתה במקום נקב ע"ש. ר"ל דתלינן דבאה ממקום שאין הנקב פוסל בו ע"ש. ויותר נראה לענ"ד דס"ל להרמב"ם ז"ל דאיסור סירכא מחשש נקב לא מנקב ודאי דשמא לא יש נקב לגמרי או שניקב רק קרום העליון. אלא דלפ"ז קשה טובא דלמה לא נתיר מכח ס"ס כנו', ואם תאמר דזה לא חשיב תרי ספיקי מ"מ כי בדיק לה בפשוטי מאי הוי. ונראה דבלי בדיקה בפשוטי הספק שקול ובבדיקת פשוטי יראה דשלמה היא דאי איתא הי"ל לבצבץ ומדלא בצבצה נתברר שאין בה נקב כלל.

אמנם קשה טובא א"כ בנסרכה שלא כסדרן נמי תועיל הבדיקה. ונראה דבאינהו תלינן דהסירכא במקום שאין הנקב פוסל בו שיש בהם ליחות אבל בשלא כסדרן חדא

שהמציא שהסירכות הדקות וקלות אשר אם היו ערשים להם הגבהה היו מתנתקות הם הם שלא יבצבצו אך החזקות בשני רגליהם א"א בעולם שלא יבצבצו, לענ"ד צ"ע בזה דלדעתי אפשר ואפשר. מסברא לומר שישאר כל דהו קרום דק וסותם הנקב. ותו דבגמ' לא חילק בין דקות לגסות. ועוד יש לעיין בזה וכעת אין כאן מקום להאריך בזה.

והנה לפנינו בנדוננו עשו הגבהה ולא ניתקה וחתכו הסירכא ולא בצבצה. ולפי דברי הרב ז"ל י"ל דבהא דלא קלפו הסירכא וכדדייק לישגיה אפשר ואפשר אך ע"י קליפה לא ישאר. איך שיתיה לדינא לדבריו ז"ל בסירכא אשר לפניו אשר היא כאמור הדין נותן להטריף הכלים. אך מצד אחר י"ל להקל בכלים כיון דלאזיה מקומות אוכלים וסומכים על איזה סברות ולכן לפחות יש לסמוך ע"ז בכלים ואתיא במכ"ש מדברי חכמי ורבני תונס ז"ל הנו' וכעת אין כאן מקום להאריך ודו"ק.

(ה') **ראיתי** להכנה"ג ז"ל שרצה ליישב דעת הי"א שהביא הרב משפטי שמואל דלא מטרפא סירכא שלא כסדרן אלא שלא בבדיקה והקשה עליהם מסוגיות ערוכות בחולין די"ל דלא קאמרי הי"א אלא בסירכא למקום אחר דרך משל, לשוב"ל, ללב, לטרפא, וכדומה, אך לאונא אחרת אה"ג דלא מהניא בדיקה ושוב דחה דלשון שלא כסדרן לא שייך אלא בסירכא מאונא לאונא ע"ש. ולאחר המחילה רבה הרי כל עיקר טרפיות הסירכות הגז' הם מכח סירכא דשלא כסדרן וא"כ שפיר י"ל גם בסירכא שאינה מאונא לאונא אלא למקום אחר מקרי שלא כסדרן ולפ"ז הני י"א ס"ל כהמקילים בנפיהה ואין כאן מקום להאריך.

(ו') **וכשאינן** גופחין אותה כל כך נראית הסירכא שהיא בחוץ כשרה. ולפי הנראה לי טרם החיפוש דדוקא כה"ג דאולא לה הריעותא מלפנינו לא כן אם נאבדה טרם שנפחין אותה דעדיין הריעותא לפנינו ולא אולא לה דאין לומר בזה דרוב בהמות כשרות (וכ"כ הכה"ח ז"ל אות קי"ד משם כמה פוסקים ע"ש). ועפ"ז נראה לענ"ד ליישב מה שהקשה הפר"ח ז"ל וכן נראה לענ"ד להוכיח מדברי התב"ש אות נ' בשמ"ח שכתב דאם סמוכה לחודה וכשנפחין הריאה גפוח מקום הסירכא מחמת שהיא פרודה קצת ומתרחקת מן חברתה ב"ל לחוש להאוסרים וכו' והטעם הוא דלא אמרינן אנן הוא דלא ידעינן לגפוח כעין מ"ש הרשב"א והביאה הבי"ו והיינו משום דלא תלינן הכי כשיש ריעותא.

עוד כתב שם התב"ש דאין להקל כ"א בידוע מנהגם שסמכו מקודם על הש"ך ז"ל שהקיל וכו' ע"ש. ומוזה גלמד דחייש מר שמא נהגו כקולת הש"ך וכיון דדחאה לא הוי מנהג רק בטעות נהגו. ועדיפא מזה כתב בסימן ט"ל בשמ"ח ס"ק כ"ז עמ"ש הפר"ח דבמקום שיש מנהג להכשיר בבהמת ישראל בקרום בלי פילוש אשר מחוד לחוד יכשירו ע"ש ע"פ הבי". וכבר כתבתי שחלקו עליו כל הבאים אחריו והדין עמהם מטעם שכתבתי וגם לא כתבו בש"ע ולכן אפילו נהגו לא הוי מנהג כי אם בדיעדי דבהמות שכיחי בקרום זה מחוד לחוד אבל אם הוא רק לפרקים יש להם לבטל מנהגם.

סעיף ו' **עינוניתא** דוורדא וכו' וה"ה לכל יתרת דכל היכא דסרוכה טריפה. דבריו מבוארים וברורים דטרפה בהחלט היא ולא מהני בזה שום בדיקת פושרין דאפילו אם אינה מבצבצת טרפה וכן מבואר להדיא מדברי מרן לקמן

על כל כלי וכלי דלא נתבשל בו מהנו' ואולי לקחו מאותה הבהמה רק מעט מהקהל ולא כולם. ואולי דגם ע"ז ג"כ י"ל כדאמרן דמכח המצוי לא יבצר כי בא בפי כלם ממנה. ולכאורה ב"ל דס"ל לחכמי תונס דאמרינן בכי הא אינהו מיכל אכלי לדידן לא סתים וא"כ אף דדחינן לדבריהם כיון דלדידהו אכלי לפחות נסמוד באיסור דרבנן דכה"ג דקיל תת דבדיעבד מותר. אלא דקשה דהכל טעמא מאי כיון דסברא זו כמאן דליתא לגמרי. לכן נ"ל דס"ל דכה"ג לא גזור רבנן כיון שהיתיר שהתירו בר סמכא אף כי בטעות הוא מ"מ המה חשבו כי יועיל ועוד צ"ע ודו"ק.

בתשובת הראש"ל רבי דוד חזן ובעל נדיב לב ז"ל שם כתוב דמה שצייד הזב"ת לפרש דברי הי"א שהזכיר הרב משפטי שמואל בשני אופנים (א') דהסירכא דקה ועל דרך מנהג אנשי סאמורה או דהבדיקה ע"י מיעוד ע"ש) אין בהם כדי שביעה והאמת שאין לסמוך על סברא זו ולהתיר אפילו בדיעבד וכ"ש שלא לנהוג מנהג כזה לרבים. ואי משום דנהגו על כיוצא בזה אמרו במסכת ראש השנה דף ט"ו כי נהגו באיסורא מי שבקינן לה. וכ"כ הרשב"א בח"ד סימן פ' ומי שהרגיל בדבר איסור ונמשכו רבים עמו אין האיסור נעשה היתר. וע' להחק"ל יו"ד ח"ב סימן ח' ומהר"ם מינץ סימן ס"ו וע' להרב סמיכה לחיים סימן יו"ד ולהגאון אביו סימן ד'. **עוד** כתב הרב ז"ל דנ"ל דטעותם הוא דראו לרבותיהם עושים הגבהה וכמו שכן יש מקומות דמתירים הנפיהה

ועושים הגבהה בסירכא כשלא כסדרן כמ"ש הכנה"ג אות קל"ו ובראותם שיש ספק אם ניתק גם עור הריאה אזי עושים נפיהה כמבואר בהרב שלחן גבוה בסימן ט"ל ואלו הבדקים בראותם בשאר סירכות חותכים הסירכא וקולפין מעל גבי הריאה ונפוחין כאשר הוא מנהגם חשבו דגם באלו דשלא כסדרן הדין כן ולכן נהגו לעשות נפיהה בלתי הגבהה וטועים בלבם ותולים ברבם הם. ועוד כתב שם דבגזירה דאורייתא ראוי להם לנהוג מכאן והלאה בבא להם סירכא כאלו ששני ראשיה בריאה כגון אונות שלא כסדרן ואפילו כסדרן מגב לגב או מחיתוך לגב או לשיפולי וכן מינה ובה ובשאר שתחתיה מקמיט וסירכא מן הורדא למקום אחר בריאה ושתי ערוגות סרוכות להדדי בכל אלו לא יעשו בלא הגבהה קלה כנו' ואם נסתפקו שניתק עור הריאה יעשו נפיהה כנו"ל ולא יזידון עוד להתיר סירכות אלו ע"י נפיהה בחיתוך הסירכא באלו הסירכות כשאר סירכות כי כן שורת הדין מחייבת ע"ש. ובלי ספק כי נפל ט"ס בדבריו וצ"ל או לשיפולי וכו' ואכולהו קאי שהזכיר מרן דהוה שלא כסדרן או צ"ל ואפילו כסדרן כגון מגב לגב או מחיתוך לגב או לשיפולי וסמך לו בהנהו על אומרו כגון וחדא מיגייהו נקט. א"ג י"ל דסמך עמ"ש בתחילה כגון אונות שלא כסדרן ואפילו כסדרן וכו' ומ"ש כגון על זה וזה קאי. או דפשיט"ל להרב דחדא נקט לא שח"ו יש הפרש ביניהם דחד טעמא לכלהו וברור, או דסמך לו על אומרו בבא להם סירכא כאלו ובאמת אי לא תימא הכי לא היל"ל אלא בבא להם סירכא ששני ראשיה וכו' ולא לכתוב תיבת „כאלו".

ועוד כתב שם להתיר בכלים ולדמות זה להגבהה חזקה וכו' ע"ש. ולאחר המחילה הראויה לענ"ד הדבר ברור דלא דמי כלל דהגמ' קאמר להדיא לית להו בדיקותא ור"ל אף אם בדק בדיקתו לאו בדיקה היא דודאי נקובה היא. גם מה

(ו) עינוניתא דוורדא לכל מקום שתסרך טריפה אפילו לכיס שלה ואפילו כולה נדבקת בו והוא הדין לכל יתרת דכל היכא דסרוכה טריפה. הגה, מיהו אם הוורדא נדבקת למטה בשורש שלה עם הכיס שלה יש להכשיר דהיינו רביתיהו.
(ז) אם נסרכה האונא או האומא לגרגרת או לחזה או לשמנונית הלב או לכיסו או לטרפש הלב או לטרפש הכבד או לטרפש העינוניתא שהוא סוף טרפש הלב או לרחם או לא"ל מעד"א שקורין מוליג"א או לסמפון היורד בין שתי הערוגות

באר משה

בדבריו. והפלא שלא העיר הרב המחבר להטריף בנאבדה עפ"ז ג"כ, ואולי משום דא"ץ לזה.

עוד כתב שם אות מ"ג ואותן שתי צלעות קטנות שנדונות כחזה לענין מתנות כהונה (והם הסמוכים לצואר) לענין סירכא מיקרו דופן וסותם ויש אוסרים, ובשעת הדחק יש לסמוך על המתירין ע"כ. ונכתב בצדו, ע' להרב המחבר בישיב משה ח"א סימן ק"ב דנראה דעת מרן להתיר בב"י ובש"ע ואף גם בלא דחק יש להתיר. וצ"י בזה עוד.

סעיף ז' אם נסרכה האונא או האומא וכו'. ואם נסרכה מגג ערוגה זו לגג ערוגה זו טרפה. כ"כ מרן ז"ל בב"י בשם המרדכי וסיים עלה דבר פשוט הוא ע"ש. ולא מהני בזה שום בדיקה לדידן פה אי גרבה דאין להתיר נפיתה רק מחיתוך אונא זו לחיתוך אונא זו שאצלה וכמש"ל. ומה שכתבו הרבנים המורים (בשבת אחים) אות כ"ג דמנהגם להכשיר בנפיתה ע"ש אין זה שייך כלל לדידן פה אי גרבה יע"א וכאמור וזה פשוט. ואפילו נסרכו השני אומות מחיתוך ערוגה זו לחיתוך ערוגה זו כבר כתב הרשב"ץ ביבין שמועה דף י"ט ע"ג דטרפה דלאו מקום רבייתא הוא ששני ערוגות נבדלות זו מזו הם והביא דבריו הרב עיני הכהן בסימן ח"י אות כ"ב וכן נראה דעתו שם ע"ש.

(ב) אם נסרכה האונא או האומא וכו' טרפה. מבואר לכל המעיין בש"ע ובב"י דטרפה בהחלט ולא מהניא לה שום נפיתה ובדיקת פושרין וע' למרן ז"ל בב"י וכן המנהג פשוט פה אי גרבה להטריף הכל בהחלט ולא מהניא להו שום בדיקה וכמנהגי אלג'יר שהביא הרב בית יהודה עייאש ז"ל במנהגי הטרפות ס"ז ע"ש. אך בסירכא מהריאה לשומן שבכיס הלב דהיינו השומן שעל כיס הלב רק הוא לבדו ראיתי להשוותים מכשירין בנפיתה ואמרו כי כן המנהג להתיר סירכת השוה"ל בנפיתה ובדיקה בפושרין דהיינו שחותרים הסירכא עד סופה ואין משיירין ממנה בריאה כלום ע"י שנופחין את הריאה ואז חותרים הסירכא בסכין עד מקום דיבוקה בריאה כל כמה דאפשר ונותנים מים פושרין ומוסיפים לגפוח ואם לא בצבצה מכשירין ועושים כן בין בבהמה גסה בין בבהמה דקה. אך אנכי הצעיר בספרי הקטן **שואל ונשאל** (חלק ו' סימן ק"ד"ה) הארכתי להוכיח דאין ראוי להתיר גם בכה"ג והבאתי שם תשובת חו"ר תונס יע"א וחור"ר אומיר יע"א ע"ש. ובכן שומר נפשו ירחק מזה. ותמיד אנכי גוזר מאד שלא לאכול מהבהמה הנותרת על ידיהם באופן זה וגם אני שואל את היודעים לדעת אם יש בה סירכא כזו. אך להורות אל הקהל קדוש הי"ו רק כשיסכימו עמי מורי ההוראה אז אף ידי תכון עמהם לאסור סירכא לשומן הלב כשאר סירכות בהחלט ולא מהני לה שום בדיקה ולא נפיתה בפושרין רק הגבהה ותו לא.

סעיף כ"ב שכתב דאם סרוכה לשאר מקומות כגון חזה וגרגרת ושמנונית הלב וטרפש וכיוצא בהם אע"פ שיש בהם מכה טרפה ולא מהני לה בדיקה ע"ש וכ"ש בזה. וכן המנהג פשוט פה אי גרבה להטריף ורדא שנסרכה לכל מקום שיהיה ואפילו לכיסה בין מלמעלה בין מלמטה ושכן כתוב בכתבי מר זקני מהרש"ך ז"ל ומהרי"ך ז"ל ומהרצ"ך ז"ל וזולתם שהזכירו סירכות הריאה האסורות ומכללם חשבו נסרכה הורדא לכל מקום ומוכח שם דקאי על מנהגנו מדקחשיב שם עמהם נסרכה לעצם לבדו ומדכתב לבדו מוכח דקאי למנהגנו פה אי גרבה וכמש"ל בשם מהר"א פרץ ז"ל וכן המנהג פשוט עד היום ומעשים בכל יום מהשוותים של עירנו הראשונים והאחרונים שראינו וה"ה והוא הטעם ביתרת לכל מקום שתסרך טרפה וכמ"ש מרן ז"ל דדין אחד לזה ולזה וכאמור.

(ב) עינוניתא דורדא וכו' וה"ה לכל יתרת דכל היכא דסרוכה טריפה. וכן הוא המנהג פשוט פה אי גרבה יע"א להטריף בזה בהחלט בכל אופן ולא מהניא לה שום בדיקה בנפיתה כשלא תבצבץ וכדעת מרן ז"ל ורוב הפוסקים וכמו שכתבתי בכללים שבראש ספר שבת אחים כלל י"ג ובספר תנובות שדי בראשית הספר ע"ש. ומה שכתבו הרבנים המורים בשבת אחים ז"ל אות כ"א שמנהג עירם להכשיר על ידי נפיתה אינו אלא לדידהו אבל אין זה שייך לדידן כלל ומינה לא נזוז עולמית וזה פשוט.

(ג) נמצאו שני ורדות ואינם זו אצל זו ונסרכו זו לזו הגם דהוי מחיתוך של זו לחיתוך של זו טרפה כמבואר לעיל דאין להתיר אפילו באונות רק מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה ואם הם זו אצל זו ונסרכו מחיתוך לחיתוך הרב עיני הכהן ז"ל בס"י ח"י אות ל"א כ' לאסור. וכן נראה דעת הרבנים המורים (בשבת אחים) אות כ"ב לשיטת מרן ורוב הפוסקים. ומה שכתבו הרבנים המורים שם דלפי מנהגם יש להכשיר ע"י נפיתה ע"ש כבר נתבאר לעיל לדידן פה אי גרבה אין להתיר רק מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה ע"ש. וע' להרב ויען משה ז"ל בסימן ט' וצריך להתיישב בדבריו לעת הפנאי ואין כאן מקום להאריך.

(ד) בהגה מיהו אם הוורדא נדבקת למטה וכו' יש להכשיר דהיינו רביתיהו. ומצאתי כתוב אצלי על דברי ההגה זו מוסגר ונכתב בצדו „ואין מנהגינו כן“.

(ה) הרב שבת אחים גר"ו בסימן ט"ל אות כ"א כתב דמנהגם מיוסד עפ"י הרמב"ם בסירכה מורדא למ"א בריאה שנהגו בעירם להתיר בנפיתה ע"ש. וא"כ לפ"ז ודאי דהנפיתה מעכבת דאפשר דהם סמכו גם במגב לגב על הרמב"ם אלא דבנסרכה מראשונה לשלישית אז האמצעית בטלה ממלאכתה כיע"ש

או לקנה הלב או לשמנונית הסמפונות או לכבד טריפה ואפילו היא דבוקה לאחת ממקומות הללו בלי פילוש. הגה, ויש מקילין אם האונות העליונות הסמוכות בגרגרת דבוקות ממש בגרגרת ואין ביניהם חלוק כלל שיוכל להכניס אצבע ביניהם וכן אם היו האונות או האומות דבוקים לגמרי

באר משה

בדיקה כמ"ש לקמן סעיף כ"ב וכן הסכים הב"ח והש"ך והפר"ח ולה"פ והשפ"ד, ובאות שנ"ט הביא מהכנה"ג בהגהב"י אות רפ"ג משם מהר"י בירב בתשו' סימן א' שכתב דתמה על מי שהורה בשום מקום להכשיר בנפיחה וכ"ש הבא מחדש לדור במקום שאין נזהגין בנפיחה שודאי זה ממיעוט הבנה ויראת חטא וגאווה עצומה מאחר שכל הפוסקים והגאונים ז"ל אמרו שהנפיחה אינה מועלת כשאין מכה בדופן וכו' אבל רוב העולם וכמעט כל אוסרים מן הדין לכן שומר נפשו ירחק מהם וכ"ש במקום שלא נהגו והבא להתיר בנפיחה במקומות אלו מגדין אותו ומכריזין על בשרו שהוא טריפה. והביא גם מהפ"ת ז"ל שכתב דכל דנהוג איסור בנפיחה לא מצי להתיר ואי עביד התרה צריך כפרת ויתור למנהג הראשון שלא להכשיר הנפיחה וכל עוד דלא חזר למנהגו הראשון הרי הוא מורד בתורה וכל העוור בדבר הרי הוא מעמיד דגל השכינה ומונע הטומאה מנפשות עם ה' ומטהר בית אלהינו ומחזיר עטרה ליושנה עש"ב).

אך בזאת שנסרכה הריאה לשומן הלב דהיינו לשומן שבכיס הלב, ראינו להשוחדים פה שלפנינו ושקדמו לנו שהם מתירין אותה בנפיחה דהיינו שחותכים את הסירכא בשה עם בשר הריאה באופן שלא ישאר ממנה כלום ואח"כ בודקים אותה בנפיחה על ידי רוק או מים פושרים במקום הסירכא ואם לא בצבצה מתירים וכ"כ הרב עיני צדיק ז"ל. וכבר כתבתי בזה להרב וישב משה (אסרוסי) ז"ל סימן קכ"א ולהרב ישיב משה ז"ל ח"א סימן כ"ה ע"ש וכן כתבתי להרה"ג מהר"א פאלאגני ז"ל והשיב על זה הוא ובית דינו בארוכה (וגדפס בשואל ונשאל חלק ו' סימן ק"ד-ה). וע' מה שכתבתי בהגהתי לספר עיני צדיק שם ע"ש ואין כאן מקום להאריך. (א"ה נכדו. מדברי הרבנים הקדמונים מהרצ"ך ומו"ק מהרש"ך ומהרי"ך ז"ל הנז"ל שחשבו סירכא לשומן הלב בהדיהו להטריף ולא מהניא להו בדיקה ונראה מדבריהם שכן הוא מנהגנו פה אי ג'רבה וכמ"ש מו"ק הרה"ג המחבר זצוק"ל לעיל, א"כ משמע דבאמת גם בסירכא לשומן הלב היה מנהגנו להטריף רק השוחטים או איזה חכם טועה שינה מנהגם להקל בסירכא לשה"ל וזה ודאי טעות גמור הוא וכמו שהבאתי לעיל בהגהתי הקודמת מהכנה"ג והפר"ת ז"ל וצריכים לחזור למנהגם הראשון).

(ד) **ואפילו** היא דבוקה וכו'. וכן המנהג פשוט פה אי ג'רבה להטריף בכל זה בהחלט ולא מהניא נפיחה כלל וכמו שכתבתי בכללים שבתחילת ספר שבת אחים כלל יו"ד ובתחילת ספר תנובות שדי גר"ו כלל הגז' ובספר ישיב משה ח"א סימן רפ"א. אך בסירכא מהריאה לשומן שעל כיס הלב אומרים שנוהגים להתירה בנפיחה שהם חותכים הסירכא אחרי שנופחים הריאה בצמצום גדול שלא ישאר מהסירכא כלל וכלל ושמים שם במקום הסירכא מים פושרים וגופחים הריאה הרבה ואם אינה מבצבצת מכשירין וכמ"ש הרב עיני צדיק ז"ל אות פ"ו ע"ש וע' בהגהתי שם. ואין מתירין זה רק אם השומן הוא על כיס הלב אבל בכל שאר שומנים מטרופים בהחלט ולא מהניא

אבל זה דוקא כשאני הקונה בשר אבל אם הקונה זולתי אני אוכל מן הסתם דקשה לברר והו"ל כבהמה שנאבדה ריאתה דקי"ל כדעת מרן ז"ל להתיר וכמ"ש"ל. וכן שמעתי שהורה הרה"ג מהר"י בסיס זצוק"ל בעדיפא מינה דההולכים מפה אי ג'רבה לתונס יכולים לאכול מן הסתם אע"ג דפה אי ג'רבה אוסרים הנפיחה ובתונס נוהגים להתיר הנפיחה.

הן אמת דמדברי הרב בית יהודה ז"ל נראה שיש לחוש בכה"ג ולכן נראה לענ"ד דהיכא דנקל לברר אני מברר והיכא דקשה לברר אני אוכל מן הסתם דבג"ד שאין חשש רק בסרוכה לשה"ל ושאר סירכות אין מתירין בנפיחה אפ"ל דגם הרב בית יהודה ז"ל מודה להתיר. וזה מה שנהגתי תמיד ובעה"ו עוד אברר דבר זה גם אחזור שנית על כל הכתוב מאז בעיקר סירכא דשוה"ל שאומרים שנוהגים פה להתירה בנפיחה ואחותה את דעתי כפי אשר יורוני מן השמים אחרי עומדי ע"ד חו"ר תונס וע"ד חו"ר אומיר יע"א וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו ויצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות אכיר"א.

(ג) **אם** נסרכה האונא או האומא לגרגרת או לחזה וכו' או לכבד טרפה ואפילו היא דבוקה לאחת ממקומות הללו בלי פילוש. מבואר מדברי מרן ז"ל בב"י דודאי טרפה בהחלט ולא מהניא לה בדיקה דאפילו שאינה מבצבצת טרפה וכ"כ הש"ך ז"ל וכ"כ הרב באר היטב ז"ל בס"ק י"ז בשמו. וכן מתבאר מדברי מרן ז"ל לקמן סכ"ב וכ"ד ועמ"ש לעיל בסעיף ו' באות א' וכן האריך הרחיב הפר"ת ז"ל וביאר דלרוב הפוסקים רוב מנין ורוב בנין דלא מהני להו בדיקת פושרים כלל וכמו שכן דעת מרן ז"ל ע"ש. וכן המנהג פשוט פה אי ג'רבה יע"א ומעשים בכל יום שהשוחדים שקדמונו ואשר הם חיים ערנה מטרופים בכל הגז' בהחלט ולא מהני בזה שום בדיקת פושרין. וכן מוכח מכתבי יד הקדש להרבנים הקדמונים מהרצ"ך ומהרש"ך ומהרי"ך ז"ל ורבים זולתם שכתבו הסירכות האסורות ובכללם כתבו וזה לשונם, נסרכה ללב, נסרכה לשומן הלב, נסרכה לגרגרת, נסרכה לכיס הלב, נסרכה להרק י"א לאלמעד"ה וי"א אנפיס"א וי"א לרחם שבו נוצר הולד ובכלם טרפה. נסרכה לשומן הגרגרת, נסרכה לשדרה ואפילו בלי פילוש, נסרכה לטרפס, נסרכה לשומן היורד בין שתי הערוגות, ע"כ. והם דברי מרן ז"ל אלא שיש שינוי לשון ביניהם וכמו שיראה המעיין דבנקל יכול להתאים שניהם זה בזה כי הכל הולך למקום אחד דבדרך כלל כל מקום שתסרך לו הריאה ואפילו אם היה אותו דבר שנסרכה לו הריאה אינו מטרף בנקב עם כל זה טרפה היא בהחלט ולא מהניא לה בדיקת פושרין וכאמור. וכן היו עושים תמיד השוחטים שלפנינו ושלפני פנינו וכן אנו עושים יום יום וכן מתבאר מדברי הרב ישיב משה ז"ל ח"א סימן רפ"א בתשובת חכמי ורבני תונס הרבנים המורים שכן היא המסורת גם אצלם מפי קדמוניהם שוחטים ורבנים דיציבא מלחא שבעירנו אי ג'רבה נוהגים להטריף הכל ומוזהירים לתלמידים ולשוחדים שלכם הבאים לכאן להטריף הכל ע"ש. וע"ע שם בסימן כ"ה וזה ברור. (א"ה נכדו. וכ"כ הכה"ח ז"ל אות קמ"ג דלא מהני לה

מראשן עד סופן לשומן חיוור בין האומות וכן אם היתה כל הריאה זבוקה בשדרה. כי אומרים שדרך רבייתיה בכך ואין זה סירכא. ואין להתיר כל זה בלא שאלת חכם ומומחה מורה הוראות ואין ללמוד ממקומות אלו לשאר מקומות שנסרכה שם הריאה כי בשאר מקומות אין חלוק בין זבוק כלו או לאו.

באר משה

הסירכא על קרום כיס הלב ולא על השומן מטריפים בהחלט כשאר סירכות ולא מהניא לה בדיקה דפושרים.

ויש מי שנותן טעם למנהג זה להתיר בסירכא לשומן הלב בבדיקת הפושרים משום דשכיחא ולכן הראשונים סמכו בפרט זה לבדו על המתירים הנפיתה, ועוד דסירכא כזו שהיא לשומן שעל כיס הלב יש בה איזה צד קולא בב"י גבי גענוע וכיוצא ע"ש. ולכן סמכו בזה על מתירי הנפיתה. ויש מי שאומר דמנהג זה נשתררב בטעות ולא היה ההיתר רק להגביה הסירכא גם בבהמה דקה אע"ג דבשאר סירכות בבהמה דקה לא נהגו להגביה כמ"ש לקמן או שהיה רק גענוע הנזכר בב"י וכדומה ומפני חומר הדבר הנהיגו בדיקה דפושרים ואח"כ נשתררב מזה להתיר הסירכא דשוה"ל בנפיתה. וכבר כתבתי בזה בספר עיני צדיק בהגהתי ובספרי הקטן **שואל ונשאל** (בחלק ה' ו' ז' בכמה מקומות) בארוכה ולזה דעתי יותר נוטה, וכן תמיד אני נזהר מלאכול מבהמה שיש בה סירכא לשומן הלב כגז' ונבדקה כגז' כי אנחנו פה אי גרבה מאוסרי הנפיתה. ומ"מ אין כחי יפה לעמוד נגד המקילים כגז' כל זמן שלא עמדו חכמי ורבני העיר על זה וביירו את הדבר כשמלה ורגיל אני להעלים עין מן המתירים. אך ודאי דלכ"ע הבו דלא להוסיף עלה ומצמצמים את הדבר גם לפי המתירים בכל מה שאפשר (וכמ"ש בספריו בכמה מקומות שאם רובה לשוה"ל ומיעוטה למקום אחר טריפה דהבו דלא להוסיף עלה וכיוצא בזה בכמה פרטים) כי הוא איסורא דאורייתא ודעת מרן לאסור וכן מנהגנו וכ"כ הרב פרי תואר ז"ל משם רוב מגין ורוב בנין.

ולדעתי ראוי להודיע אל הקונים לכל הפחות וכמ"ש הפת"ת סימן ל"א סוף סק"ב בשם הח"ס ז"ל א"ח סימן ס"ה ע"ש. ובנ"ד גם החולקים והמצדדים להקל ודאי דמדור כיון דאיסור זה מדינא א"כ איך מטעה אותם המוכר למכור להם בסתם בתור „כשר" ואם היו מודיעים היו נוהרים בזה בהחלט. וגם יש בזה איסור גניבת דעת הבריות על דרך דאיתא במסכת חולין דף צ"ד ע"א שלא למכור גם לגוים נבלה בתור שחוטה ע"ש. וכ"ש מה שהוא איסור מדינא או לפחות ספק איסור טריפה מדינא בתור כשר גמור. וזה פשוט לענ"ד אלא דאין כחי יפה לחדש דבר טרם הסכמת שאר רבני העיר המורים הי"י. (א"ה נכדו. נראה הטעם דלגבי מה שהיו מתירים סירכא מחידוד לחידוד עמד בפרץ וגלחם במלחמתה של תורה וכתב בזה שו"ת באורך ורוחב והיא גדפסה בשייב משה ח"א סימן רפ"א וגדפסה שנית בספרו הבהיר שואל ונשאל ח"ו סימן ק"ה עד שביטל המנהג זה לגמרי ומן הוא והלאה כל השוחטים מטריפים את זה, ובסירכא לשוה"ל השאיר המנהג כמנהגו אבל בספריו בהרבה מקומות הצהיר והזהיר שראוי לאסור והוא עצמו היה נמנע מלקנות בשר של בהמה שהותרה בזה [כמ"ש הוא ז"ל לעיל אות ב']. ואני זוכר דפעם אחת קניתי בשר ושאל אותי מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל ממי קניתי וכשאמרתי לו שם של המוכר אמר לי תורוק אותו. ולפי

נפיתה ואפילו רובה לשומן הלב ומיעוטה למקום אחר או מיעוטה לשאר שומנים מטריפים בהחלט ולא מהניא נפיתה וכמ"ש הרב עיני צדיק ז"ל ע"ש. וע' להרב ישיב משה ז"ל ח"א סימן י"ג ע"ש.

ה' אם נסרכה האונא או האומא וכו' ואפילו היא זבוקה לאחת ממקומות הללו בלי פילוש. והיינו דטריפה בהחלט ולא מהניא לה נפיתה לבודקה שלא תבצבץ כמבואר מדברי מרן ז"ל בב"י וכן מתבאר מדברי מרן ז"ל בשו"ע סעיף כ"ב וסעיף כ"ד וזה פשוט מאד. וכן הוא המנהג פשוט פה אי גרבה יע"א להטריף בכל אלו בהחלט גמור ולא מהניא להו שום בדיקה בנפיתה שלא תבצבץ וכדעת מרן ז"ל ורוב הפוסקים ז"ל כמו שהאריך הרחיב הרב פרי תואר ז"ל בס"ק ל"ב ע"ש באורך ורוחב וכן נהגו קדמונינו הראשונים דור אחר דור. וכן נמצא כתוב בכתבי חכמי ורבני פה אי גרבה יע"א ראשונים ואחרונים וכן מורים ובאים מעשים בכל יום ומינה לא נזוז עולמית כמ"ש הפר"ת שם בסופו. ומ"ש הרבנים המורים (בשבת אחים) אות כ"ד ובאות ג"א דבעירים נהגים להכשיר כל זה בבדיקה בנפיתה וכו' אין זה אלא לדידהו אבל לא לדידן פה אי גרבה כי אנן בדידן מאוסרי הנפיתה וכאמור, אך בנסרכה לשומן שעל כיס הלב ע' להרב עיני צדיק למזהרמ"ז ז"ל אות פ"ה ובמה שכתבתי שם בהגהתי ואין כאן מקום להאריך בזה.

ו' סירכא שהיתה כעין גיד מושרש בריאה אם היתה תלויה התירו הרבנים המורים (בשבת אחים) אות כ"ה ואם היתה זבוקה כתבו בשם מנהגי המערב לנפות הריאה ולראות עד היכן מגיע גוון הריאה בסירכא ההיא ושם חותכים ובודקים שאומרים שהסירכא משכה הריאה אצלה ולכן אין לחתוך מעיקרא ולא נזכר שם שום ראייה וסמך ע"ז ע"ש. ולדידן פה אי גרבה שאוסרים הנפיתה כמ"ש"ל א"כ הדבר פשוט דאם היא זבוקה אסורה בהחלט ולא מהניא לה שום נפיתה. ולולא דמסתפינא אמינא דגם המקומות שמתירים הנפיתה קשה מאד להתיר בכה"ג משום דנשאר מהסירכא וא"א לצמצם והו"ל כאלו לא נבדקה ומינה ומינה דגם להאומרים דפה מקילים בנפיתה בסרוכה לשוה"ל בכה"ג נראה לענ"ד דאין להתיר כלל לדלידן אוסרי נפיתה הא גופא דמקילים בסירכא דשוה"ל קולא היא והבו דלא להוסיף עלה וכמ"ש"ל בסימן ל"ו ע"ש.

ז' אלו לשמנונית הלב או לכיסו וכו'. יש שוחטים פה אי גרבה שאומרים דפה אי גרבה יע"א נהגו להתיר כשנסרכה הריאה לשומן הלב בבדיקת הנפיתה דפושרים והוא השומן שעל גבי כיס הלב אך אם המקום מסופק אם הוא שומן של כיס הלב או של שאר שומן כגון שומן הטרפש או שומן החוזה או כיוצא בו אוסרים מן הספק ולא מהניא בזה בדיקה כלל דהו"ל ספק במנהג ואוקמיה אדינא. וכן אם הרוב לשומן שעל כיס הלב ומיעוטה למקום אחר מטריפים ולא מהניא לה בדיקה דפושרים דהבו דלא להוסיף עלה. וכן אם

השערתי אז משום שאותו הטבח הותרה לו בהמה ע"י נפיקה בסירכא לשומן הלב).

(ח) **אם** נסרכה האונא או האומא וכו'. כתב התב"ש בסימן ל"ז ס"ב סירכא מהטיגרי דבוקה למקום אחר לא מהני מיעוץ ומשמוש דמיעוץ ומשמוש הוא קולא גדולה ובהצטרף כל דהו ריעותא טרפה ע"ש. וע' בתשובות מהרי"ח ומהר"ם שתרוג בקונטרס תשובות (שנדפסו אחר כך בשם ישיב משה) שכתבו בשם הרב לבושי שרד ז"ל דמורסא דינה כטיגרי והויא ריעותא כל דהו ע"ש. ומקום לומר דסירכא מריאה לשומן הלב ובריאה שלשה חלקים מהסירכא בבשר וחלק במורסא דג"כ טרפה דהויא ריעותא כל דהו ובצירוף קולת שומן הלב [דהשוואתם פה אי גריבה אומרים דמנהגם להתיר והיא נגד דברי מרן ז"ל ורוב הפוסקים] דעדיפא מדידהו לפי ענ"ד אין לה בדיקת נפיקה.

(ט) **או** לשמנוגית הלב וכו'. כתב הכנה"ג אות קכ"ט בשם מהרי"י דנסרכה לשומן הגרגרת טרפה ואין בזה מנהג לנענע וכו"ג מהגהותיו וכ"כ הדרישה וכן הסכימו הב"ח והדמ"א. ולא ידעתי אם נוהגים כן למה לא נאמר שהיה המנהג בידם מימים קדמוניות להתיר בנפיקה ואוקמוה אהא וצ"ל דאי איתא היו מתירים את הכל. גם אין לומר דקבלו הא ולא קבלו הא כיון דטעם איסורם שוה ומיד שקבלו איסור הנפיקה באסר הכל. או י"ל דכל זמן שלא יש בידינו בירור דהכי הוא תלינן במצוי שטעו דה"ה שומן הגרגרת ואינו כן ומונה נפ"מ לנ"ד דבסירכא לשה"ל לאסור אבל לומר דגילוי מלתא בעלמא אמנהגם אין ספק דניחוי אגן ומה לשון הסכמה שייך ודו"ק. **עוד כתב** שם בשם מהר"ם אלשקר על מנהג אנשי קנדיאה דאין להם על מה שיסמוכו וע"ש באות קצ"ג ובאות קנ"ג שכתב דנפיקה כה"ג לא היא כמו מיעוץ ע"ש. ומונה ברור הדבר דהגבהה אחר הנפיקה אסור ואפילו לגפוח ולא להגביה אסור ומונה מוכח דאיסור עושה השוחט רבי פלוני, ומ"ש לי דמספק"ל אם שמע מרבי יזאכי (אחד מהשוחטים במאה השביעית) שיש לעשות כן אין מזה ראייה, חזא דמספק"ל ועוד דלא אמר לו שמנהג העיר בהכי, ועוד אפילו אם אמר שהמנהג כן אין לחוש לעדותו דכבר כתב הרב נדיב לב ז"ל בתשובה סימן א' בשם החס"ל דבדוקי זמננו אין לחוש לעדותם דכ"ע ידעי דלאו דינא גמירי ורק בשם משכילים יכונו ופשוט. **עוד כתב** בסימן ט"ל אות קל"ז בשם מהרשד"ם ז"ל אם יכול לסלק המנהג דמכשירין סירכא מינה ובה בשלום מה טוב ומה נעים אבל ע"י מחלוקת לא ובפרט אם היה המנהג מזמן הרה"ג מהר"ם בן שושן ז"ל דכ"ז לכל הקהל אבל להחכם השואלו אסור לנהוג כן ע"ש.

(י) **בהגה** ויש מקילין אם האונות העליונות וכו'. מצאתי כתוב אצלי מוסגר על כל דברי ההגה הנו' ונכתב בצדו „ואין מנהגנו כן“.

(יא) **בהגה** ויש מקילין אם האונות העליונות וכו'. לדינא נראה דהיכא דהאונות העליונות דבוקות בגרגרת והיו דבוקים לשומן הנידור בין האומות, לדידן דבתריה דמרן גרידי טרפה ובפרט דגם מור"ם ז"ל לא החליט להתיר ואדברא נראה דדעתו נוטה כהאוסרים שהרי כתבו בעלי הכללים דכשכותב ויש מחמירין משמע דדעתו להתיר, ע"י להרב יד מלאכי ז"ל בכללי הרמ"א ומינה דכשכותב ויש מקילין דדעתו כהאוסרים. ודעת מרן ז"ל מבוארת בב"י ובש"ע לאסור וכ"מ מדברי

מור"ם ז"ל בדעת מרן ז"ל לאסור וכמ"ש מרן להטריף בהני. **איברא** דבכל הריאה דבוקה לשדרה דעת מרן ז"ל בב"י נראה דמתיר אך בש"ע לא הזכיר כלום מזה. וע' להפר"ח ז"ל שכתב דבהא גם מרן ז"ל מודה וכיון דכתב כן הרב ז"ל וכן נראה דעת האחרונים הכי נקיטנן. ומ"ש השו"ג דגם בזה דעת מרן ז"ל לאסור אין כל הכרח לענ"ד. גם מ"ש התב"ש דדעת מרן ז"ל בב"י להתיר אינו מוכרח לענ"ד ובלא"ה כיון דבש"ע נראה דדעתו לאסור מי יוכל להורות נגד דבריו בש"ע. באופן דלענ"ד כעת יש לאסור בשני סוגים הראשונים שהזכיר מור"ם ז"ל ולהתיר בסוג ג' ועוד אשובה אראה לעת הפנאי בעת"ו.

(יב) **בהגה** וכן אם היתה כל הריאה דבוקה בשדרה. כתב הטור ז"ל בשם הרשב"א שאם כל גב של האומא מהשלמת האונות ולמעלה דבוק בשדרה כשרה שכן מראים הדברים שזו היא ברייתה ע"ש. ויש לדקדק דכיון דאין זה ודאי גמור כדמשמע לישניה שכך מראים וכו' א"כ איך התיר בזה. והגם שיש לבהמה חזקת כשרות הלא כתב הרשב"א ז"ל בתשובה דכל שיש ריעותא בריאה והדבר ספק אצלנו טריפה ולא אמרינן בכה"ג בהמה בחזקת היתר עומדת ע"ש. ונ"ל ברור דטעמו בזה משום דהדעת נוטה דעל הרוב דכן היא ורובא דאורייתא ולא כתב הרשב"א לאסור רק בספק שקול אבל לא בדאיכא רוב שיקול הדעת נוטה להתיר. ועפ"ז נראה לענ"ד דבנדון הרב צמח צדק סימן ע"ו דגמצא באוואז בעצם הנקרא בלי"ק בל"א סדוק לרחבו כרוחב שני אצבעים והדברים מראים דמתחילת ברייתו ע"ש שיש להתירה עפ"ד הרשב"א הנו' דכיון דהרוב של שיקול הדעת להתיר הו"ל רובא להתירה. (יג) **אומא** שנסרכה לטרפס, כתב הרב () דאפילו לדעת המתירים אינו אלא כשהיא בלי פילוש דבפילוש כלם אוסרים והזהר שלא יפנה לבבך אחרי דברי המתירים. גם דברי רבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל שהעידו שכתוב בספרו סירכא לטרפס ללבן אסורה ולאודם כשרה, יכולים להתפרש דהיינו בלתי פילוש.

(יד) **אומא** שיש בה סירכא וכנגדה בדופן יש סירכא תלויה ג"כ, אם ברי לו להשוחט שלא היו דבוקים מותרת בלא נפיקה, ואם מסופק אם היו דבוקים או לא מתירים אותה בנפיקה ובדיקה במים פושרים אם מבצבצת (התה"ז סימן ע"ז אות כ"א בשם הרשב"ץ ביבין שמועה דף י"ט ע"ב והב"ד העת"ש והשו"ג). וגם במקומנו אי גריבה ואגפיה שלא נתנו להתיר הנפיקה דנקיטנן כדעת מרן ז"ל ודעמיה בכה"ג דמסופק מהניא נפיקה (הרב הנו' בשם השו"ג) וכן בתשובה למורי עוב"י תונס כתבו כן וציינו להרשב"ץ הנו' ולמהר"ר עת"ש ולמהריב"ל ולהבמ"ח וסיימו אלמא אמרינן שהיו סירכות תלויות בדופן ה"ג בנ"ד וכשרה, ע"כ תוכן דבריהם גר"ו. וכן בא מעשה לידי והתרת.

סעיף ח' סירכא היוצאת מהריאה והיא תלויה וכו' כשרה ואינה צריכה בדיקה. כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שחיטה הלכה ט"ו יש מקומות שאם נמצאו סירכות מדולדלות מן הריאה אע"פ שאינן דבוקות וכו' אוסרין אותה ודבר זה הפסד גדול הוא וכו' ואין ראוי לנהוג במנהג זה וכו' ע"ש. ויש להסתפק בכונתו ז"ל אם דעתו להתיר גם למקום שנהגו לאסור סירכא תלויה או כוונתו דוקא למקומות שעדיין לא נהגו קמזהר שלא ינהגו כן כי אינו ראוי וכו'. ודעתי נוטה

ח) סירכא היוצאת מהריאה והיא תלויה שאינה דבוקה לשום מקום כשרה ואינה צריכה בדיקה. הגה וסירכא תלויה היוצאת מן הבועה טריפה מטינרי כשרה.

באר משה

ג) סירכא היוצאת מהריאה והיא תלויה וכו' כשרה וא"ץ בדיקה. ע' להרב שבת אחים ז"ל אות כ"ח שכתב מנהג שאלוניקי שהובא בפר"ח וכתב וכן מנהגנו אלא דמעיקרא שמים מים וגופחים אותה ואם לא בצבצה או משתדלים להעלות בשר הריאה על הבועה וכו' ע"ש. וצ"ע דיש לחוש דמצד דבקות הקרום לבועה או לטינרי לכן לא בצבצה וא"כ הנראה דבשאלוניקי שבודקים אחרי ההעלטה הוא חיובי וצ"י בזה. וע' להרב תנובות שדי אות מ"ה דנראה דזה טעם שאלוניקי. ואולי התגו"ש ז"ל הוק"ל כדכתיבנא ודעתו לנהוג כשאלוניקי ולזה סיים לכן יש לנהוג הכי ומפני הכבוד השמיט שיש להעיר ע"ד הרב שבת אחים.

ד) סירכא היוצאת מהריאה וכו'. וסירכא תלויה ע"ג מורסא דינה כסירכא תלויה על גבי טינרי (וכשרה) ע' להתב"ש בס"ק מ"ז ובירחון קרן דוד סימן קל"ט ובמכתבים למהר"ש גר"ו (הרב ישיב משה ז"ל) בשנת התרנ"ה [ונדפס בישיב משה ח"א סימן ט"ו וב' ע' בסימן קצ"ה, מא"ח] ואין כאן מקום להתאריך.

ה) סירכא היוצאת מהריאה והיא תלויה וכו' ואינה צריכה בדיקה. וכן המנהג פשוט פה אי גרבה יע"א להתיר סירכא תלויה בלא בדיקה. וה"ה הרבה סירכות תלויות הכנה"ג אות ק"ל והב"ד התה"ז סימן ע"ז אות ב' וכ"כ התב"ש ס"ק מ"ב. והגם דהט"ז ז"ל הביא דבריו הרב באר היטב ס"ק נ"ט כתב דלפמ"ש מור"ם דסירכא העוברת ע"י משמוש גוהגים לנפחה ה"ה בזה ע"ש, אין זה אלא למנהגם אבל אגן בדידן האוסרים המיעוד והמשמוש לגמרי וכמ"ש מרן ז"ל בסעיף יו"ד א"כ מדהא ליתא הא גמי ליתא. ועוד דאפילו לדידהו נראה לענ"ד דלא דמו להדדי דהתם למנהגם שממעכים חוששין שמא אותו המיעוד היה בחזק או שמא הלכה כהסוברים לאסור המיעוד ולכן תיקנו לעשות אחר זה נפיתה ג"כ אבל בסירכא תלויה דלא חלו בה ידים כלל מהיכא תיתי לחוש לה. וכ"נ לענ"ד מוכח מדברי מור"ם ז"ל שלא הגיה כלום כאן להצריך נפיתה בסירכא תלויה וכן פסק הרב שמלה חדשה ז"ל סעיף ל' וביאר בתב"ש הטעם והשיב ע"ד הט"ז ז"ל כעין מ"ש ע"ש.

ו) סירכא היוצאת מהריאה והיא תלויה וכו' כשרה וא"ץ בדיקה. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל דלהרמב"ם כשרה בבדיקה ולהרא"ש כשרה בלא בדיקה וכן פסק מהרשד"ם ז"ל וכן המנהג ע"ש. וג"ל דגם הרמב"ם ז"ל הכי ס"ל ומה שכתב נופחין אותה בלבד קאי על מה שנהגו לאוסרה ולכן כתב דאין ראוי לנהוג כן אלא שיש להתירה בנפיתה, אך במקום שלא נהגו לאוסרה או עיר חדשה לא יחייב הרמב"ם ז"ל בשביל זה נפיתה וזכורני שכן פירשו המפז"ל בכוונת הרמב"ם ז"ל ואין פה מקום להתאריך בזה.

עוד כתב הרב שלחן גבוה ז"ל שם אות ל' דלענין מעשה כתב מהריב"ל שוב חזרתי ושאלתי את פי הבודקים ואמרו לי שיש בידם סימן להכיר אם הסירכות היו תלויות או דבוקות ולא עמדתי על דבריהם. וכתב על דבריו שהוא עמד על דבריהם דסירכות תלויות יש בצלעות כמו בריאה וניכרות לכל

לצד הראשון דא"כ לא הי"ל להרמב"ם לסתום הי"ל לכתוב כי הנהגים כבר לא יתירו, ועוד דא"כ לא הי"ל להזכיר כלל הא דצרפת וספרד ומערב לא נהגו כן ובקיצור הי"ל כי איבוד ממון וכו' ואין ראוי לנהוג כן. אך ק"ל דאיך מתיר הנהגים לאסור דהרי כתב הרשב"א ז"ל בתשובה סימן קי"ב דכל מקום שהבדקים מורגלים להחמיר אפילו שלא כהלכה אני אומר כך הנהיגו חכמי המקום ואסור לעבור על דבריהם עד שגדעו שטעו ממש בהוראה שאם נשאלו היו מתירים להם וקרוב לזה כתב בחידושי חולין דף י"ח ע"ש. וכ"כ משמו מור"ם ז"ל בסימן ט"ל אות כ"ג וכ"כ משמו הפר"ח ז"ל ריש סימן ט"ל ע"ש. וע' ג"כ להפר"ח במנהגי איסור ולהפר"ת ז"ל בסימן ט"ל אות ל"ב ולהרב משא מלך בג"ש חקירה א' ע"ש. נראה דזה מוסכם ואיך הרמב"ם ז"ל התיר אפילו לאותם שכבר נהגו לאסור בתלויה. והגם דמדברי רש"י ז"ל שם בד"ה מכ"ע גמיר כתב ושמא שמע מאחר וכו' נראה מדבריו דלא ס"ל כמ"ש הרשב"א בחידושי דמכ"ע גמיר ר"ל ממנהגא וכו' ע"ש, מ"מ הא מיהא לא חלק עליו בעיקר הדין שכתב הרשב"א וכמו שמצינו שהובאו דברי הרשב"א בפוסקים בפשיטות בלתי חולק.

ויש לומר דהרמב"ם ז"ל ס"ל בהא דדומה ממש לבדע לכו דטעו כיון דבצרפת וספרד ומערב מתירין בפשיטות ואין שם שום מנהג לאסור. ואע"ג דאפ"ה כתב הרשב"א ז"ל דצריך שאלת חכם מ"מ הני מילי בבאו להתיר לגמרי ולאוקומי אדינא אבל בהא דמן הדין גם נפיתה לא צריך עכ"פ אינהו דהוו נהיגי הא מיהא נופחין אותה וכמו שסיים הרמב"ם אלא גופחין וכו' (ולפ"ז יוצא דבאמת לדעת הרמב"ם גם נפיתה לא צריך וכדעת הרא"ש והרשב"א והר"ן וכ"כ רק לאותם שנהגו לאסור). אבל ראיתי למרן בב"י סימן ט"ל שכתב ומיהו כתב הרמב"ם נופחין אותה וכו' ע"ש. ודבריו לא מיירי אלא בבירור הדין וא"כ משמע דס"ל דהרמב"ם כללא כייל להצריך לכל סירכא תלויה נפיתה (א"ה נכדו. וכ"מ מדבריו בכ"מ שכתב ורבינו מצריך נפיתה וכו' וכ"מ מדברי המ"מ שם) וא"כ הדרא קושיא לדוכתא. לכן נראה דהרמב"ם ז"ל ס"ל כפסק מרן ז"ל בש"ע סימן רי"ד דהנהגים איסור בדברים המותרין מחמת שסוברים שהם אסורים לא הוי כאלו קבלום בגדר ולא ס"ל כיש מי שאומר שם ע"ש.

ב) סירכא היוצאת מהריאה והיא תלויה וכו' כשרה וכו'. וכן אנו נוהגים פה אי גרבה להתיר סירכא תלויה בלתי בדיקה, ומ"ש הבאה"ט בשם הט"ז דלדעת מור"ם דמצריך בדיקה בסירכא עוברת מצריך ג"כ בדיקה בסירכא תלויה ע"ש, כעת נראה לענ"ד דאין כן דעת מור"ם ז"ל מדלא הגיה פה כלום והטעם נראה לענ"ד דבסירכא עוברת ע"י מיעוד ומשמוש שהיתה דבוקה לכן הצריכה בדיקה אבל בתלויה מתחילתה לא הצרכנה בדיקה וזה נראה טעם מור"ם שלא הצריך פה בדיקה. ומ"מ לדידן אין נפקותא בזה דאגן בתריה דמרן ז"ל גיריין ובסירכא עוברת אוסרין לגמרי ובסירכא תלויה מתירים אותה לגמרי.

שראשי הסירכות התלויות חלקות והדבוקות שניתקו אינם חלקות וכו' ע"ש. ונ"ל דאינו מוכרח דנ"ל דגם הרשב"ץ ז"ל מודה בזה אלא דכל כמה דיכולים לבדוק בדקינן אלא דאם נאבדה הבדיקה מוקמינן לה בחזקת כשרות וכו' ש' בנדון זה דמהריב"ל ז"ל שיש סברא אלימתא לתלות דהשוחט צדיק וישר הוא ולא באה לידו סירכא זו, כנ"ל כעת.

(ז) **סירכא** תלויה דקה ובראשה כפתור עב. הרב ישיב משה ז"ל בח"א סימן ר"ס גראה דעתו להתיר היפך הנראה מדברי השמ"ח ז"ל כמובא שם ע"ש. ולא זכר מי שכתב היפך זה להדיא ע"ש. ולכן נראה לענ"ד דאין להתיר זה רק בנפיתת שרואים שאינה מבצבצת דאע"ג דאנן בדידן אין מתירין בנפיתת כיון שיש מחלוקת בדבר דעת השמ"ח גראה לאסור ומסתמיות שאר פוסקים אין גראה כן כמ"ש הרב הנו' ודעת הרב ישיב משה ז"ל להתיר הא מיהא יש לסמוך על הנפיתת כן נראה לענ"ד כעת ועוד אשובה אראה פרק זה בעה"ו.

וראיתי להרב שבת אחים ז"ל אות ס"ג שכתב דאם הסירכא דקה כשרה דהתפשטות ליחה היא, וע"ע להרב ישיב משה ז"ל בסימן פ"ג וסימן ר"ס דלדעתו גם דהכפתור עב אם הסירכא דקה שרי הגם דאין גראה כן מדברי השמ"ח ע"ש. ולכן נראה לענ"ד דבכה"ג יש להתירה בבדיקה שלא תעלה הסירכא ואח"כ לבדוק אותה בפורשים שלא תבצבץ. וכן בא לידי מעשה כזה והוריתי כן דבכה"ג הו"ל כעין ס"ס להקל דשמא הלכה כדעת המתירים ואת"ל כהשמ"ח שמא הלכה כמתירי הנפיתת וניתרת בנפיתת.

(ח) **סירכא** היוצאת מהריאה והיא תלויה וכו'. סירכא תלויה דמפני איזה סיבה אחרת נפחו הריאה לראות אם מבצבצת ע"י פורשים והתלויה כמות שהיא בלי שחיתכו אותה בצבצה אם היא טריפה או שתולין בדבר אחר? נראה דזה דומה למ"ש מור"ם ז"ל בסעיף ט' סירכא תלויה שעולה גם כן עם נפיתת הריאה וכו' טרפה ע"ש. והיינו טעמא דכיון שעלתה בנפיתת זה לאות כי הריאה נקובה ע"ש. וה"ה בזה דכיון דבצבצה הריאה אות היא שהריאה נקובה. והגם דהתם אין מקום לתלות שדבר אחר גרם לה לעלות אבל הכא י"ל דניקבה ע"י משמוש יד הטבח וכיוצא מ"מ מידי ספיקא לא פלט ואדרבא יש לתלות טפי בסירכא התלויה שהיא ריעותא לפגיגו משא"כ בידא דטבחא שאין לנו בירור כלל שמשמש שם ושע"ז ניקבא וספיקא דאורייתא היא ולחומרא שהרי הסירכא תלויה ריעותא היא המעידה על הנקב שהרי בצירוף בועה תחת הסירכא תלויה כתב מרן ז"ל דהויא תרתי לריעותא דשניהם מעידים על הנקב. וכן יש להוכיח ממ"ש מור"ם ז"ל בס"ה דגם סירכא כסדרן דהיינו מחיתוך לחיתוך אם נפחה ובצבצה טרפה והיינו משום דאין לתלות בידא דטבחא אלא במה שלפנינו או משום דספיקא דאורייתא לחומרא. וע' להפ"ח ז"ל בסק"ז שכתב דכן דעת מרן ז"ל בב"י וכן נראה דעתו שם. **וראיתי** בסוף ספר זבחי אלהים ז"ל במנהגי המערב דף ר"ץ אות י"ט שכתב להכשיר בכה"ג ע"ש. והוא פלא לענ"ד ועכ"פ אם הם נהגו כן אין ללמוד כלל ממנהגיהם דהרי המנהגים שם הם דעות יחיד ולא נקיטנן הכי. ולדינא גראה עיקר כמו שכתבתי.

וכפי מה ששמעתי מהשושונים ומהרבנים הקודמים שמנהגיגו פה אי גירבה להטריף סירכא תלויה שעל גבי הבועה.

ונראה לענ"ד דכן מוכח ממסכת חולין דף מ"ח ע"א דקאמר העלתה צמחים חוששין. משמע שיש להטריף דהר"ל תרתי לריעותא. ושו"ר כמדומה לי בפר"ח שהביא ראייה זאת לעיקר דינו של הראב"ד, שש אנכי. וע' לרש"י ז"ל שכתב דיותר יש לתלות במכה ולכן יש להטריף בסירכא תלויה על גבי בועה וכאמור. וכן ראיתי להשושונים וכן שמע הרב **רבי רחמים הכהן** להטריף בתרתי לריעותא. (א"ה נכדו. ונראה דכ"ש שיש להטריף בסירכא מינה ובה' אם היא ע"ג בועה שיש מחמירים בה אפילו אינה ע"ג בועה).

(ט) **סירכא** מחידוד האונא לדופן צר לבשר. נראה דטריפה והוא בכלל מ"ש מרן ז"ל לקמן סעיף י' דאפילו משיפולי ריאה וסירכא יוצאה משם לדופן טריפה וכמ"ש הפ"ח סימן ל"ו ס"ק כ"א דכל קצוות הריאה אפילו מן הצדדים נקראו שיפולי שהרי הריאה כשהיא בגוף הבהמה אינה שוכבת אלא תלויה וא"כ בכל הצדדים היא תלויה ועומדת וכו' ע"ש. וכן נראה דעת הפ"ח ז"ל בס"ק י"א דלא דחה דברי מור"ם רק בנמצאת למעלה במקום שהריאה חדה ע"ש. והגם דהתה"ז סימן י"ד אות ה' כתב דמנהגם דלא כהפ"ח שם אפשר דכאן לענין הסירכא דהטעם שהקיל בה ע"פ דברי הפ"ח לא שייך רק בבועה בשיפולי אבל לגבי סירכא זו אפשר דמודה ותו דהתם משם מנהגא אתי עלה וא"כ בזה דלית להו מנהגא אפשר דידחה להפ"ח, ותו דלדינא לדידן דברי הפ"ח עיקר במקום שלא גילה מרן ז"ל דעתו. ועוד דהרב מזמור לדוד ז"ל בסימן ל"ו הוכיח מדברי הבה"ג דלאו דוקא שיפולי אלא ה"ה בחידוד ע"ש וא"כ להבה"ג שיפולי כולל החידוד.

(יוד) **בהגלה** וסירכא תלויה היוצאת מן הבועה טריפה מטיגרי כשרה. לא נתבאר ההבדל בין בועה לטיגרי ולכאורה היה נראה דבועה היינו כל שאינה קשה כאבן וכעפר וטיגרי היינו שהליחה קשה כאבן וכעפר. וכן ראיתי להרב דרכי תשובה ז"ל בסימן פ"ז ס"ק ק"א בשם המק"מ ס"ק כ"ו דבעינן שיהיה הטיגרי קשה כחול או כאבן ממש אבל בלא"ה אף שהמוגלה שבטיגרי אינה ליחה ונשפך ואינה טופח על מנת להטפוח אלא שהיא רכה כשעות או כעור קרוש אע"פ שאין בה ליחה אינה בכלל טיגרי אלא היא בועה. אמנם ע"ש להדרכ"ת ז"ל שם דמסיים בשם הרב דעת תורה ס"ק י"ז שהעלה לדינא דטיגרי הוי אם הליחה נקשר ויבש קצת אף אם עדיין מלוחלח קצת מ"מ הוי בכלל טיגרי אף שאינה קשה כסלע כשעל כל פנים אין בה ליחה ממש הרי זה בכלל טיגרי ע"ש. ואין הספרים הגו' בידי כעת ועכ"פ נראה מדבריו דנקיט לעיקר כדברי הרב דעת תורה ז"ל מדלא העיר עליו כלום וה"ג מסתברא דנראה מלשונו דהרב דעת תורה עמד על דברי המק"מ ומסיק דלא כוותיה דאל"כ הי"ל לכתוב ולהעיר עליו דלא זכר מדברי המק"מ. ועוד דכיון דהא גופא דבועה וסירכא תלויה יש מי שמתיר וכמ"ש השו"ג ז"ל ממנהג שאלוניקי ע"ש א"כ הו' דלא להוסיף עלה ואין לאסור רק במה שהוא ברור שהיא בועה ולא במה שיש סוברים שאין זו בועה. (א"ה נכדו. ועוד שיש להתיר מס"ס ספק שמא הלכה כהסוברים להתיר ואת"ל כהאוסרים שמא אין זו בועה). ועוד דבאמת נראה לענ"ד דדברי הרב דעת תורה ז"ל עיקר דאל"כ לא משכחת כמעט טיגרי בכהאי גוונא ואיזה גבול יושם בזה שזה כעפר ואבק וזה פחות מזה וא"כ נפל פיתא בבירא וממה שכתבו הפוסקים דין זה נראה שהם ס"ל עיקר מדברי הרב דעת תורה ז"ל כנ"ל.

שבת אחים ז"ל שכתב בשם הרב מחזיק ברכה ז"ל דגם שיש בה כיס הויא טיגרי. וע' להרב עיני הכהן ז"ל אות ב"א.
 ט"ו) **סירכא** תלויה ע"ג מורסא והיא הבועה שמתכסית בבשר הריאה כשנפחין אותה כשרה. התב"ש בסעיף מ"ז וכן הובא בתשובת הרה"ג מוהרמ"ז גר"ו בקרן דוד (ירחון תורני) סימן קל"ט ובתשובה אחרת כתב יד.

ט"ז) **סירכא** תלויה ובראשה כפתור כבועה אם הסירכא דקה והכפתור קטן או נופחין הריאה ואם הסירכא עולה ג"כ טרפה דזה סימן שהיא נקובה שמוה האויר שבריאה כשמתנפחת נכנס גם בסירכא ולזה היא עולה אך אם אינה עולה דלדול היא וכשרה. ואם הסירכא עבה אמרינן דגבקי הריאה נסתמו והסירכא נתמלאת מוגלא ולכן אינה עולה בנפיתה וטרפה. הפר"ח סימן ל"ז ס"ק כ"ג והתב"ש סימן ט"ל סעיף ל' ע"ש. ויש שנהגו להטריף בין דקה בין עבה ובמקום שנהגו כן אין להקל. התה"ז סימן י"ז אות ב'.

י"ז) **סירכא** תלויה וכנגדה סירכא תלויה בדופן אם הבודק ברי לו שלא היו דבוקות נאמן דעד אחד נאמן באיסורין ואם הוא מסופק וראינו שהם זו נגד זו יש לחוש שמא היו דבוקות ומ"מ מתירין אותה בנפיתה שסייר הסירכא מהריאה ולא ישאיר כלום וינפחנה ויתן מים פושרים שם ואם לא בצבצה כשרה אפילו למקומות שלא נהגו להתיר הנפיתה דכיון דזו סירכא מסופקת הו"ל ס"ס להתיר. ומתבאר מזה דאם לא היו זו נגד זו אין לחוש גם במסופק וא"ץ בדיקת הנפיתה הנו'. וע' להרשב"ץ ביבין שמועה דף י"ט ע"ב ולהשו"ג סימן ט"ל ולהתה"ז סימן ע"ז אות כ"א.

י"ח) **סירכא** תלויה וכנגדה מכה בדופן כשרה.
 י"ט) **סירכא** תלויה שמתנפחת ע"י נפיתת הריאה טריפה. השמ"ח סכ"ט ואולי שזהו מ"ש מור"ם ז"ל בסעיף ט' ע"ש.

י') **סירכא** תלויה שיש בה דם טרפה. שם.
 כ"א) **סירכא** תלויה מלאה מים ע"י להתה"ז סי' ע"ז אות ד'.
 כ"ב) **סירכא** תלויה היוצאת מן הקמט טרפה. התה"ז סימן מ"ז אות ו' ובשם התב"ש סימן ט"ל סעיף מ"ו וסימן ל"ז סעיף ח'.

כ"ג) **סירכא** תלויה והאדימה הריאה במקום הסירכא אסורה. התה"ז שם אות ה' בשם הכנה"ג אות קכ"ו.

כ"ד) **סירכא** תלויה היוצאת ממקום אטום טרפה. הפר"ח סק"כ וביאר התה"ז בסימן ע"ז אות ו' דאפילו נבדק האטום והוכשר והוא פשוט ע"ש.

כ"ה) **סירכא** תלויה היוצאת ממקום הנגלד טרפה. התה"ז שם.

כ"ו) **סירכא** תלויה שעולה בנפיתה ומראה הסירכא כמראה הריאה ע' התה"ז שם אות ט'.

כ"ז) **סירכא** תלויה ע"ג בועה דטריפה היא אפילו אם היתה מחיתוך לחיתוך, וכן אם הריאה נסרכה לדופן צר טרפה דאין החיתוך ולא דופן צר מגינים כשיש בועה, התה"ז שם אות יו"ד.

כ"ח) **סירכא** תלויה אם יש בועה והיה כמו קרום יוצא ממנה על פני כלה נופחין אותה ואם עולה בנפיתה כשרה דקרום היה. שם אות י"ב.

י"א) **בהגה** וסירכא תלויה היוצאת וכו'. וכ"כ מרן ז"ל בסימן ל"ז ס"ב והכי נהיגנן פה אי ג'רבה יע"א להטריף סירכא תלויה שעל גבי הבועה וכן מצאנו כתוב בכתבי הרבנים הקדמונים שקדמונו. אבל היוצאת מטיגרי וכן מהמורסא דהיינו בועה שאינה גבוהה מבשר הריאה והיא שוה עם בשר הריאה או עמוקה קצת דינה כטיגרי. ועיין להתב"ש ז"ל בסימן ט"ל אות מ"ו ולהרב ישיב משה גר"ו ח"א סימן טו"ב ובסימן קצ"ה ע"ש.

י"ב) **בהגה** וסירכא תלויה היוצאת מן הבועה טרפה. וכן כפי מה שראיתי להשוותים פה אי ג'רבה יע"א דנהגים להטריף בסירכא תלויה ע"ג בועה. וכן נ"ל להוכיח מדברי הגמ' בחולין דף מ"ח ע"א דקאמר אמר רב נחמן ריאה הסמוכה לדופן וכו' העלתה צמחין חוששין לה. ושור' בהפר"ח או בזולתו שהביא ראיה זו בעיקר דינו של הראב"ד ז"ל, שש אנכי. וע"ש ברש"י דנראה דיותר יש לתלות במכה ע"ש. ומה קצת הוכחה לדין זה. וכן נראה דמנהגנו להטריף בכל מיני תרתי לריעותא דתליא הא בהא ועוד דכן ראיתי להשוותים וכן שמעתי מרבי רחמים הכהן ז"ל להטריף בתרתי לריעותא.

י"ג) **בהגה** וסירכא תלויה היוצאת מן הבועה טרפה. וכ"כ מרן ז"ל בסימן ל"ז ס"ב וכן נמצא בכתב יד מר זקני מהר"ם הכהן ז"ל וז"ל, שמעתי מהרב רבי רחמים הכהן יצ"ו (זצ"ל) המחבר ספר שערי רחמים המחובר לספר כרם חמדה) דכל מקום שיש תרתי לריעותא טריפה. וכן נמצא בכתב יד בספרו וז"ל, תמיד כאן פה אי ג'רבה יע"א מטרופים כשמוצאים תרתי לריעותא ע"ש. וכן המנהג פשוט פה אי ג'רבה ומעשים בכל יום מהשוותים שלפנינו ושקדמונו להטריף סירכא תלויה היוצאת מן הבועה באין פוצה פה ומצפצף וכן אין בודקים אחר זה לראות אם המים זכים או עכורים אלא מטרופים בלתי בדיקה. והטעם הוא שכן נראה עיקר לדינא בדעת מרן ז"ל מדסתם וכמ"ש הש"ך ז"ל ס"ק כ"ג. וכן שמעתי להוכיח דמרן ז"ל אוסר גם במים זכים דאי איתא דאוסר רק בעכורים הלא בלא"ה גם בלא סירכא אוסר מרן בסימן ל"ז ס"א בבועה והמים עכורים או סרוחים, א"ו דמרן ז"ל אוסר בתלויה היוצאת מן הבועה אפילו במים זכים והיא ראייה ברורה. וע' להש"ך ז"ל שם שכתב שכן דעת מהרש"ל ז"ל וכ"כ הרב פרי חדש ז"ל בס"ק כ"ה דכן עיקר. וא"כ לדינא ולמנהגא סירכא תלויה היוצאת מן הבועה בין שהמים זכים בין שהמים עכורים טריפה וכאמור.

אך מ"ש מור"ם ז"ל מטיגרי כשרה לכאורה סתמיות דברי מרן ז"ל ומקורם בהראב"ד ז"ל משמע דלא חילקו בזה אך רבני האחרונים ז"ל נראה דדעתם להתיר בטיגרי וכמ"ש מור"ם ז"ל וע' להרב עיני הכהן ז"ל בשם המחבר ז"ל. וכיון דלא מצינו מפורש בדברי מרן ז"ל היפך זה נראה שאין ספק מוציא מידי ודאי דמור"ם ומהרי"ו והאחרונים ז"ל וכן נראה דעת הפר"ח ז"ל בסק"א ע"ש. וכן נראה דעת המורים בעוב"י תונס יע"א בכתב יד המיוחס להם (וגדפס בשם שבת אחים) ע"ש.

י"ד) **בהגה** מטיגרי כשרה. כתב מר זקני מהר"ם הכהן ז"ל בכתבי קדשו וז"ל, וראיתי בבאר מים חיים דהטעם דסירכא היוצאת מן הטיגרי כשרה דלא חשיבא תרתי לריעותא דטיגרי אין שם לקותא עליו ע"כ. וכן מנהגנו פה אי ג'רבה יע"א. וטיגרי היינו שהבועה קשה ואין בה ליחה. וע' להרב

ט) סירכא שהיא ממקום למקום באונא או באומה עצמה דינה כדין סירכא תלויה. הגה, ודוקא שאין הסירכא קצרה מבשר הריאה כשנופחין הריאה אבל אם קצרה עד שמכח הסירכא הבשר שתחתיה מקמיט ואינו עולה בנפיחה היטב כשאר הריאה טריפה. כל סירכא תלויה שעולה גם כן עם נפיחת הריאה או שיש מכה בדופן כנגדה טריפה.

באר משה

ג) סירכא שהיא ממקום למקום באונא או באומה עצמה דדינה כסירכא תלויה וכנז"ל אות א' אם אחת מראשי הסירכות על הבועה טריפה בין שהמים שבבועה עכורים בין שהם זכים. ומ"ש הרבנים המורים (בשבת אחים) אות ל"א לעשות הגבהה ואם לא ניתקה מצריכים העלאת הבשר ע"ג הבועה ונפיחה וכו' ע"ש, אין זה רק לדידהו דמתירין סירכא תלויה ע"ג הבועה אם המים זכים, אבל לדידן פה אי גרבה יע"א כבר נתבאר בסימן ל"ו אות ב' דתלויה ע"ג הבועה הגם שהמים שבבועה זכים טרפה בהחלט וא"כ ל"ש בנדון זה לדידן לא הגבהה ולא העלאת בשר ולא בדיקת הנפיחה ופשוט. **ד) בהגה** כל סירכא תלויה שעולה גם כן עם נפיחת הריאה או שיש מכה בדופן כנגדה טרפה. וכתבו הרבנים המורים (בשבת אחים) אות כ"ו דלדעת מרן דמכשיר סירכא לדופן ויש מכה לדופן כשרה ומור"ם לשיטתו שאוסר בדבוקה לדופן ויש מכה ע"ש. והאמת דכן נראים דברי מור"ם ז"ל בד"מ שכתב דודאי ניתקה משם ע"ש. אך יש פנים לחרש דבעת שניתקה מאיזה סיבה ניקבה הריאה ואם התירו בדבוקה דתולין במכת הדופן שהולידה הסירכא. לא התירו בכה"ג דשמא כשניתקה ניקבו קרומי הריאה. ועוד דרבים מהאחרונים ס"ל דגם לדעת מרן אסורה וגם פה לפי הרשום בזכרוננו שהשוחטים היו מטריפים שנמשכו אחרי דברי מור"ם ולא חילקו כנז"ל. וכן כתב מר זקני מהר"ם הכהן זצ"ל שהיה מטריף מכת דברי מור"ם. ועם כי נ"ל שאין זה מנהג לאסור שלא אמרו שכן המנהג ואדרכא מבואר דנמשכו אחרי הבנתם בדברי מור"ם ומ"מ הא מיהא לא נהגו להתיר. ולכן נ"ל שיש לבדוק הריאה בנפיחה כעין מ"ש הרשב"ץ ביבין שמועה דף י"ט גבי סירכא תלויה וסירכא תלויה כנגדה שאם גסתפק להשוחט אם היתה דבוקה יש להתיר בנפיחה ע"ש. ועי' להשו"ג שכתב דהוי ס"ס להתיר ע"ש. וה"ה בנ"ד ועמ"ש הרב עיני צדיק בסימן ס"ו ובהגהתי לשם כנ"ל.

ה) בהגה או שיש מכה בדופן כנגדה טרפה. כתב הרב שבת אחים ז"ל דזה רק לדעת מור"ם ז"ל שאוסר בסירכא לדופן אע"ג שיש מכה בדופן אבל לדעת מרן ז"ל שמתיר בזה כל שכן שיש להתיר בסירכא תלויה שיש מכה בדופן כנגדה ע"ש וכ"כ הרבה מהפוסקים ז"ל ע"ש. ונראים דבריו שכל אותם החילוקים הנאמרים בזה ליישב קושיא זו דלו יהיה אלא דבוקה אין בהם כדי שביעה כלל. וכ"כ ביישיב משה ח"א סימן יו"ד ובתנבות שדי נר"ו אות נ"ה. ואנן בדידן נוהגים פה אי גרבה להתיר בסירכא אפילו לדופן רחב ומכה בדופן וכמ"ש לקמן וא"כ יש להתיר גם בסירכא תלויה ומכה בדופן נגדה כמו שכן הורו המורים ז"ל בשבת אחים והרב תנבות שדי נר"ו.

ו) בהגה או שיש מכה בדופן כנגדה טרפה. הרבנים המורים בעוב"י תונס הסכימו להתיר בכי הא וטעמם דלא אסר מור"ם רק משום דשמא ניתקה משם ולשיטתיה אויל בסי"ח

כ"ט) סירכא תלויה בדופן או הרבה סירכות תלויות בדופן ואין כאן לא הריאה ולא השוחט, הבהמה כשרה. התה"ז שם אות כ"ב.

ל') סירכא תלויה ע"ג בועה אם כשנופחין הריאה עולה בשר בבועה במקום הסירכא, כשרה. שם סימן ט"ו אות ז'.

ל"א) סירכא תלויה ע"ג הבועה ועל גבי הריאה לא אולגין בתר רובא וטרפה אפילו דרובה בריאה. הרב ערך השלחן ז"ל בספר הזכרון מערכת ס' אות כ"ז וכ"כ בגנזי שלום ביר"ד סימן ב' הוא ובית דינו מהר"י נג"א ומהר"י הכהן ז"ל ע"ש.

סעיף ט' סירכא שהיא ממקום למקום באונא או באומה וכו'. וכן אנו נוהגים פה אי גרבה יע"א להתיר ונקראת סירכא מינה ובה ואינה צריכה בדיקה וכמ"ש מרן ז"ל גבי סירכא תלויה וכמו שכתבתי שם. והגם דהפר"ת והפר"ח ז"ל פליגי על דברי מרן ז"ל, לפי מה שראיתי להשוחטים והמורים פה אי גרבה דנקטי דסירכא מינה ובה מתירים, נראה דנקיטנן להתיר במינה ובה כשאין בשר שתחתיה מקמיט וכמ"ש מור"ם ז"ל וכן הוא המנהג בעוב"י תונס וכמ"ש בגנזי שלום ע"ש. ושכן המנהג. ואת"ל שאין זה ברור שהמנהג להכשיר עכ"פ הא מיהא לא ראינו שנהגו להטריף וא"כ כיון שאין זה ברור במנהג מוקמינן ליה אדינא ומותרת דבתריה דמרן גיריין ובפרט דנראה יותר מוכרע דנהגו להתיר. וכן נראה מדברי הרב עיני צדיק ז"ל דף ח"י אות ט"ו וע"ע מ"ש באות פ"ו ובהגהתי שם. אך אם היא קצרה והבשר אשר תחתיה מקמיט ואינו עולה בנפיחה כשאר הריאה טריפה וכמ"ש מור"ם ז"ל שם ע"ש.

ואם אחת מראשי הסירכות על הבועה הגם דהבועה מים זכים טרפה כמ"ש לעיל בסימן ל"ז גבי סירכא תלויה ע"ש וה"ה לזה. ומה שכתבו הרבנים המורים (בשבת אחים) אות ל"א אינו אלא לדידהו דמתירים סירכא תלויה ע"ג הבועה במים זכים אבל לדידן פה אי גרבה יע"א בלא"ה טרפה היא ולא מהניא לה בדיקת של הנפיחה ולא הגבהה דלו יהיה אלא תלויה טרפה וכאמור.

ב') אם יש סירכא על גבי הכפל לדופן כתב הכנה"ג הגהב"י אות ס"ד דמצא כתוב בבדיקות ב"י דאם הסירכא היא אל המקום אשר היו מצריכים נפיחה (לפי מנהגם בשאלוניקי שעושים נפיחה) בכהאי גוונא דאיכא כפל דהוי כמינה ובה טרפה. וכתבו הרבנים (בשבת אחים) באות ל"ב דדבריו הם למנהגם שאוסרים סירכא מינה ובה אך לדידהו יש להכשיר בכל גוונא בנפיחה ע"ש. והיינו לדידהו דנוהגים להתיר בנפיחה ולהתיר ג"כ מינה ובה אבל לדידן פה אי גרבה יע"א שאוסרים הנפיחה הגם דמתירים הסירכא מינה ובה כמ"ש"ל בלא"ה היא טריפה בהחלט מצד זה דנסרכה האומא לדופן שאין בו מכה.

כל מקום שאסרו סרוכת הריאה אין הפרש בין שתהא הסירכא דקה כחוט השערה בין שתהא עבה וחזקה ורחבה כגודל ולא כאותם שממעכים ביד ואם נתמעכה תולין להקל וכל הנוהג כן כאילו מאכיל טריפות לישראל.
 י"א יש מי שכתב שמכניס אצבעו תחת הסירכא ומגביה קצת אם נפסקה מחמת הגבהה כל שהוא סירכא בת יומא היא וכשרה. ואין להקל בכך אלא בבהמת ישראל ואין סומכין על קולא זו אלא בבודק כשר וירא ה' מרבים.
 י"ב טוב להשקות הבהמה סמוך לשחיטה.

באר משה

עושים להתגבהה רק בבהמה גסה ולא בבהמה דקה. ושיעור ההגבהה כל שהוא היינו באופן שלא יוגבה האבר שבו הסירכא כלל ע"י הגבהה זו, ואם הוגבה קצת מהריאה בהגבהת הסירכא אין נחשבת זו להגבהה קלה ולא מהניא להכשיר דאימור מכבדות האבר נפסקה וכמ"ש המחבר"ר ז"ל בשם הרב בני חיי ז"ל שקבל מפי אומן בקי ע"ש. וכבר כתוב בזה הסכמה גמורה וחמורה ותקיפא מרבנן תקיפי וקדישי חכמי ורבני פה אי גירבה שבאלחאריה אלכביריא יע"א ושבאלחאריה אלצגירה (הרובע הגדול והרובע הקטן) וחכמי ורבני וגאוני עוב"י תונס ז"ל ונדפסה בדברי יעקב מערכת ש' אות א' ובמעשה בית דין סימן ט"ל ע"ש"ב. ואירע פה מעשה שפעם אחת שוחט אחד חכם בעיניו טעה בדמיונו הכוזב לעשות ההגבהה אחרי שינפת את הריאה ובעודה נפוחה בא להגביה הסירכא נגד הדין ונגד המנהג ועמדו נגדו כל השוחטים המובהקים וכל המורים והבית דין ודחו דבריו ודמיונו בכח ואל וגזרו עליו שלא יעשה עוד כמעשהו כי בזה הוא מאכיל טריפות לישראל ב"מ, וביארו וביררו לו שדמיונו כוזב מדינא וממנהגא ורצו לסלקו ממלאכתו לגמרי עד ששב וניחם על הרעה וקבל עליו דברי חברות ורפא לו. ומן אותו היום והלאה לא שב לאולתו. וכבר כתבתי בזה בארוכה בתשובה בספרי הקטן שואל ונשאל לאסור איסור מדינא וממנהגא כל מין הגבהה שתהיה כשהריאה היא נפוחה ושהעיקר הוא להגביה הסירכא כשהריאה בלתי נפוחה כלל ושיעור ההגבהה כנו' שלא יוגבה האבר שבו הסירכא וזה דוקא בבהמה גסה אבל בבהמה דקה לא נהגו פה לעשות הגבהה כלל. וע' להרב תורת הובח ז"ל בסימן מ"ט אות י"ב שכתב דגם בעירם לא נהגו להגביה בבהמה דקה ע"ש. ואין כאן מקום להאריך. וכל הנופח הריאה ואח"כ מגביהה הסירכא הרי זה מאכיל טרפות לישראל שזה חמיר יותר ממיעוץ ומשמוש כי על ידי ההגבהה כשהיא נפוחה יוכל לנתק גם סירכא כעבותות העגלה ואין האבר שתלוי בו הסירכא נגבה לפי שאותה הנפוחה מעכבתה. וע' בספרי הקטן ברית אבות (ח"א משנה א' דף ח') ולהרב ישיב משה ח"א סימן קל"א ע"ש.

י"ב יש מי שכתב שמכניס אצבעו תחת הסירכא וכו'. כתב הרב שבת אחים נר"ו באות ל"ה שיש מי שכתב דהגבהה זו היינו שלא יוגבה כלל מהריאה על ידה וכו' ע"ש. וכן עיקר לדינא וע' בשמ"ח שכתב ויש שכתבו והכל אחד והיינו משום דלא גמצא כן רק בדברי הרב בני חיי וכמ"ש הי"מ בכללי מרן ושאר הפוסקים. ועמ"ש הרב ישיב משה ז"ל בח"א ובחלק ב' בכמה מקומות.

י"ג יש מי שכתב שמכניס אצבעו תחת הסירכא ומגביה קצת וכו'. בענין ההגבהה כתב התב"ש ז"ל ברירין

דכל החילוקים הנו' מן הוא והלאה מטריפים לדידהו ובכללם אומא הסרוכה לדופן ויש שם מכה שכתב מרן סעיף כ"ב. אך לדידן דמתירים וכדעת מרן גם שיהיה דניתקה משם או גם אם עודה דבוקה מותרת (וכמ"ש בספר שבת אחים אות כ"ו) ודברי טעם וסברא הם וראוים למי שאמרם.

י"ד סירכא תלויה וכנגדה סירכא תלויה או צלקת, היו איזה שוחטים פה אוסרים וכפי הנראה דלא מצד המנהג רק שכן נראה להם לדינא ונמשכו אחרי מה שראו בספרי האשכנזים. ועתה נתפשט להורות ע"פ דברי הרשב"ץ ז"ל ביבין שמועה הנו' דאם ברי לו שלא היו דבוקות א"ץ נפיתה ואם גסתפק בזה מתירים בנפיתה וכ"כ הרבנים באות כ"ו שכן נהגו אצלם ע"ש.

י"ה סירכא היוצאת מן הבועה מגב האונא ונאחזת בדופן כנגדה, ע' להרבנים (בשבת אחים) אות ג"ח וע' מה שכתבתי לעיל בסימן ל"ז.

י"ו סירכא היוצאת מן הבועה מגב האונא ונאחזת בדופן, ע' מה שכתבתי לעיל בסימן ל"ז וע' להרבנים (בשבת אחים) אות כ"ח.

י"ז סירכא מגב אונא לגב אונא ובועה תחת הסירכא, ע' מה שכתבו הרבנים (בשבת אחים) באות כ"ח בזה ולדעת מרן ז"ל ורוב הפוסקים. ולדידן פה אי גירבה יע"א לא שייך בזה שום בדיקה ממה שזכרו שם דאפילו מגב לגב בלתי בועה היא טרפה בהחלט כמו שכתבתי לעיל ע"ש והוא פשוט.

סעיף י"ד ולא כאותם שממעכים ביד וכו'. וכן המנהג פשוט אצלנו פה אי גירבה יע"א ומעשים בכל יום מהשוחטים שלפנינו ושקדמונו דאין חילוק בסירכא בין שתהיה עבה בין שתהיה דקה בכלם מטריפים. וכן המנהג פשוט ומעשים בכל יום מהשוחטים שלפנינו ושקדמונו לאסור המיעוץ והמשמוש וכדעת מרן ז"ל. וכן מבואר להדיא בדברי הרבנים דפה אי גירבה ודעוב"י תונס יע"א כמו שכתוב בספר מעשה בית דין ובספר דברי יעקב, דברי חכמים והסכמותיהם בכל תוקף ואומץ ההסכמות וכחות העובר על זה ודאי שצריך העברה כמו שיראה הקורא שם רשפי אש היוצאים מפום רבנן קדישי ע"ש"ב. (א"ה נכדו. וגם מור"ם ז"ל שכתב בסי"ג שיש מתירין וכו' סיים עלה ולי נראה כסברא הראשונה שלא למעך וכו' ע"ש. וע' להכה"ח ז"ל אות רכ"ב שכתב שמנהג האשכנזים אשר בעיר קדשנו ירושת"ו עושים שני מיני בשר, הניתר במו"מ כותבים עליו כשר, וכשתהיה הריאה נקיה מהסירכות כותבים עליה חלק וגם הספרדים יש שעושים כן ע"ש).

סעיף י"א יש מי שכתב שמכניס אצבעו תחת הסירכא ומגביה קצת וכו'. והמנהג פשוט פה אי גירבה יע"א שאין

(ה) **ומגביה קצת**. השיעור של הקצת לא נתבאר פה וביאורו הרב בני חיי ז"ל וזולתו מהאחרונים שלא יגביה האבר שבו הסירכא וכמו שכתב הרב דברי יעקב ז"ל מערכת ש' אות א' ובמעשה בית דין סימן ט"ל ע"ש. אך לענין כמה פעמים מגביה לא ראיתי קצת מי שדיבר בזה. ונראה שהגבול הוא שלשה פעמים ובכל פעם יזהר שלא יגביה האבר שבו הסירכא ודומה זה לנענוע ובוזולת זה (ע' לקמן בדיני הגבהה אות יו"ד) כתבתי בזה וצ"ע למעשה והיכא דנהוג גהוג (ע' להכה"ח ז"ל אות רכ"ד ע"ש).

(ו) **ומגביה קצת וכו'**. והגם דלעיל מזה אסר מרן ז"ל אפילו כחוט השערה, הטעם נראה לענ"ד פשוט שיש ליחות שהוא סירכא ממש ויש בה כח לעמוד וזו תולדה מהנקב להסוברים אין סירכא בלא נקב או שסופה לינקב להסוברים שטעם הסירכא שסופה לינקב, אבל הליחות שהיא כעין ריר בעלמא שאין בו חיבור ובהגבהה קצת אינו עומד ונפסק אין זה לא תולדת נקב ולא שסופו לינקב כלל ולכן התיר מרן ז"ל. ומטעם זה כתב ר"י הלבן ז"ל הובא דבריו בב"י דטועה מי שמתיר סירכא המתפרקת בהגבהה קצת שאין כאן סירכא כיע"ש. ומה שנהגו פה בבהמה דקה שלא לעשות הגבהה רק בבהמה גסה כמ"ש בדברי יעקב ובמעשה בית דין ע"ש, נראה לענ"ד שהוא מצד מ"ש מרן ז"ל ואין להתיר אלא בבהמת ישראל וכו' ולכן בבהמה דקה שאין בה כ"כ הפסד כמו בהמה גסה חשו הראשונים לזה ולא התירו בבהמה קלה. ומה שהצריך מרן ז"ל שיהיה ירא את ה' מרבים משום דבלא זה אפשר דמגביה יותר ומתיר גם הסירכא ממש וצ"ע עוד בפוסקים.

(ז) **ומגביה קצת וכו'**. שיעור ההגבהה לדינא ולמנהגא, הדבר מבואר בבני חיי ז"ל והביאו דבריו השו"ג והתחיד"א ז"ל וכן מכריע לשון מרן ז"ל. וכן השכל מכריע דהרי ההיתר הוא מצד דהוי ריר ואין כח בריר לעמוד עד שיוגבה האבר. וכן משמע מהסכמת רבני עירנו באי ג'רבה יע"א דהכי נקיטנו וכן הסכמת מוה"ר אהרן הכהן זצ"ל רב ומורה צדק דעיר הדיג'ת (הרובע הקטן) יע"א וכן נראה דעת רבני תונס יע"א. ובכן אין ספק כלל בדבר ומה שאמרו שכבר עמדו וכו' לא היו דברים מעולם, וחלילה להרב מהרס"ך זצ"ל להתיר. ובלא"ה דבריהם הם מוכחשים דאיך יאמרו שאמר שיעמדו הם במנהגם והלא המנהג עצמו הוא שלא יגביהו וכו' כמו שכתוב בהסכמה הגו'. ומה גם דהתסכמה הגו' לא היתה תלויה רק אחרי פטירת הרב מוהרס"ך זצ"ל מצאתי הרב מהר"י זצ"ל ומסרה לידי והוצאתיה לאורה (בספר דברי יעקב למהר"י ז"ל מערכת ש' אות א'. וראה עוד בשואל ונסאל ח"ו יו"ד סימן צ"א ובח"ו יו"ד סימן מ') וא"כ לא נשאר שום ספק בדבר כלל ועיקר.

ולענין הכנסת יד הבדוק, מלשון מרן ז"ל מבואר דהוי בזריזות ובלי רפיון אך לא בחזקת ח"ו ואם נפסק לו בחזקת ממש הא ודאי איסורא עביד, ואם לא בכונה צ"ע להתיר ואם ספק נראה דדמיא להא דהרשב"ץ.

כשנפסקה סירכא מחמת ההגבהה או מחמת הכנסת יד הבדוק ולא נשאר בו ראשים אם צריך לבדוק מקומו ברוק או בפושרין כשמכיר את מקומו? הנה מדברי מרן ז"ל נראה דאין צריך לבדוק כלל. וכן נראה מדברי הרב חזקוני ז"ל וכמדומה לי שכן משמע מדברי בנו של מוהרצ"ך ז"ל.

המתפרקין ונשאר ראש אחד דאע"ג שנפסק מחמת ידו לא יצאה מכלל סירכא דדוקא כשלא היה בה כח להתחזק אפילו באחת מקצותיה ע"ש. וכן דייק הפר"ת ז"ל ע"ש. ומוזה מוכח דבנאחזים שני קצותיה מסתבר יותר לומר דהויא בכלל סירכא וכן מעיד החוש על זה. וא"כ שפיר י"ל דקבלו להחמיר בנשאר שני ראשית. ואע"ג דהתב"ש כתב דבהגבהה אפילו נפסק רק באמצע ונשאר ראשית מחוברין הואיל ונפסק ע"י תנועה קלה כזאת כשרה ע"ש, מ"מ הרי הרב נדיב לב ז"ל הביא רבים וכן שלמים דפלגן עליה אפילו בנשאר רק ראש אחד לבד ע"ש. וא"כ י"ל דלכל הפחות סברי מרגן למיעבד כוותיהו בנשאר שני ראשים וכאמור. ולכאורה י"ל דבנשאר שני ראשים אתיא במכ"ש ממש"ש התב"ש גופיה דביש ריעותא בדופן נגד סירכא תלויה שנראה שמשם ניתקה הצד השני של הסירכא שדינה כדין דבוקה לאותו צד ע"ש. וא"כ נראה דה"ה סירכא תלויה וכנגדה סירכא תלויה ואי הכי הוי מכ"ש היכא דבאמת הם דבוקים אלא שנפסקה בהגבהה. אלא דראיתי להרשב"ץ והב"ד מוה"ר עה"ש והתה"ו ז"ל שכתב דבסירכא תלויה וכנגדה סירכא תלויה בדופן או ברי לו שלא נפסקה בידו כשרה. וא"כ צ"ל כדי שלא לאפשרי בפלוגתא דלא קאמר התב"ש אלא בכונן צלקת שבדופן או מכה ע"ש ולא בסירכא תלויה שיש לומר דאתיא מליחות הדופן. אלא דכלפי זה יש להוכיח איפכא דלא התיר הרשב"ץ ז"ל אלא בדופן וכאמור לא כן בשאר האיברים וא"כ סירכא תלויה מגב זה וסירכא תלויה מגב זה ומתאימות זו כנגד זו י"ל דניתקה ודינה כדבוקה.

ושר"ר להרב ויוסף אברהם שכתב בסימן ט"ל סעיף ל"ג וכן אם יש סירכא תלויה בחיתוך זה וכנגדה בחיתוך השני ג"כ סירכא תלויה והם מתאימות באופן שנראה שהיתה דבוקה ונתפרקה ונתחלקה בחייה לשנים טרפה וא"כ מכ"ש היכא דדבוקים ממש ונפסקו בהגבהה שיש לחוש שנתפרקו בחיי הבהמה ונשאר ראשית ועדיין לא נגמר הפירוק עד שהגביהו קצת ברירין המתפרקין שכתב דאם נפסק והוציא הריאה ונמצא ראש אחד בדופן או בריאה או במקום אחר כיון שהרגיש שהיתה מחוברת אע"פ שנפסקה מחמת ידו בנחת מ"מ עדיין סירכא היא וצריך לבדוקה בנפיתה ואין לנהוג קולא זו בבודק וכו' ואם היתה באמצע או צריך לבדוק הסירכא שנשארה תלויה בריאה ע"י מיעור ומשמוש וכו' ע"ש. א"כ כשנאמר כשיטת הרב נדיב לב ז"ל לשיטת רבים מהפוסקים דהגבהה קולא גדולה היא מרירין המתפרקין. וכן נראה מדברי הרב פרי תואר ז"ל ע"ש. א"כ אתנה לנו המנהג הגו' ולא פשר הוא אלא דינא הוא דלדידן שאסר עלינו מרן ז"ל המיעור ומשמוש אין שום מקום להקל בנשאר שני ראשים כשנתפרקה ומכ"ש בהגבהה כנ"ל.

(ד) **ומגביה קצת וכו'**. נראה פשוט דאם הבדוק הגביה כפי מה שהדין נותן בשיעור ההגבהה דהיינו שלא הגביה האבר ולא נפסקה או טרפה בהחלט גמור ותו לא מהניא לה כלל להביא בודק אחר לחזור להגביה דכבר הותלטה אותה סירכא לסירכא גמורה. וכן זכרנו שהדבר מבואר להדיא בכמה מהפוסקים ומכללם התה"ו והגד"ל ז"ל (וכ"כ הכה"ח ז"ל באות רכ"ז משם החק"ל יו"ד סימן כ"ד והתה"ו ז"ל שם אות ו' ע"ש).

(ד') אם נפסקה הסירכא ע"י הגבהה קצת וכמ"ש הרב בני חיי ז"ל ונשאר ראש אחד מהסירכא או שני ראשיה שנפסקה באמצע, כתבתי בתשובה דמתירין אותה ואין מצריכים בדיקה שלא תבצבץ אחרי שנתפרקה בהגבהה כל שהוא. ודלא כמו שנמצא כתוב בכתבי מהרצ"ך ז"ל דבנשאר ראש אחד מתירין בנפיתה ובנשארו שני ראשיה אוסרים אותה. דאם כוונתו לדינא הוכחתי דלא כן הוא וכן הסכמת הרבנים המורים גר"ו, ואם כוונתו למנהגא אנן בדידן פה אלאחארי' אלכבירא (הרובע הגדול) לא נהיגנן כן ושאין לחוש שמא השוחטים או זולתם הנהיגו ותיקנו כן דכל ספק במנהג אוקמיה אחזקתיה ואדינא דלית דחש לה כ"ש דגם לעת עתה הדברים מוכיחים דנהגים להתיר וכמ"ל.

(ה') אין להתיר גם בהגבהה קלה וכנז"ל רק בבהמת ישראל לא בבהמת גוי וכמ"ש מרן ז"ל בסעיף י"א.

(ו') אין לסמוך על כל אדם לעשות ההגבהה רק אם הבודק כשר וירא את ה' מרבים. מרן שם. ונ"ל דה"ה אם לא ידעו טיבו של השוחט מימים רבים או שהיה מלפנים לא כל כך בר סמכא ואולם לעת עתה הוא מוחזק בכשרות מזה כמה שנים. ועכ"פ יותר טוב לקראו לפני הב"ד ולהורותו חומר הדבר ויקבל על עצמו כקבלת דברי חברות ללכת בזה כדת של תורה.

(ז') היכא דהשוחט מסופק אם הגביה בחוץ יותר מהשיעור המוגבל כנז"ל. ג"ל דסומכין להתיר ע"י נפיתה דומיא

למ"ש הרשב"ץ בסירכא ונגדה סירכא בדופן ונסתפק אם היו דבוקים והב"ד הרב תורת הובח ז"ל בסימן ע"ז אות כ"א ע"ש. אך הקולר תלוי בצוארו של השו"ב שלא יסמוך כלל על הנפיתה להכניס עצמו בספק להגביה יותר מן השיעור המוגבל רק אם היה לו ספק בדבר בלתי שום כוונה לזה אזי יסמוך על הנפיתה להסיר הסירכא לגמרי ולתת שם רוק או מים פושרים ולנפוח היטב הריאה לראות אם היא מבצבצת.

(ח') בכה"ג דמסופק אם היה בחוץ וצריך לנפוח יש להביא טבח אחר שינפח היטב אך בעל הבהמה יש לחוש לו מפני דבהול על ממונו וכמ"ש התה"ז בדיני הגבהה.

(ט') היכא דצריך נפיתה להכשיר כגון שנסתפק אם עשה ההגבהה בחוץ, אם נאבדה הנפיתה כגון שנקרעה הריאה או נאבדה הריאה נראה לענ"ד שיש לאסור דמאחר דמרן לא התיר רק ע"י כמה תנאים וכנז"ל א"כ הבו דלא להוסיף עלה. יר"ד) **הגבהה** קלה זו לא נתבאר כמה פעמים מגביה ובתשובה כתבתי ששמעתי שהשוחט של הקהל עושה ההגבהה הנז' שלשה פעמים ושם הראיתי פנים לזה ואין כאן מקום להאריך כעת. והגבהה הנז' אינה נעשית רק בעת שהריאה רפוייה ולא בעת שהריאה נפוחה שכן הוא המנהג ושכן הוא הדין וכמו שכתבתי בתשובה. וכל העובר על זה הרי זה מאכיל טרפות לישראל וצריכים להעבירו מאומנותו כע"ש.

(י"א) **ההגבהה** הנז' אינה אלא בחוץ או כשפותח הטרפש כלו ורואה את הסירכא ומגביהה לפי ראות עיניו אבל לא יוכל לעשות הגבהה כשהיא תחת הטרפש או באופן שהיא במקום מכוסה ואין יכול לראות בחוש הראות אם יוגבה האבר ואפילו קצתו. ואין לסמוך כלל על שום אומד והשערה אלא על החוש וכמו שכן המנהג וכן מתבאר מדברי ההסכמות הנז"ל וכמ"ש בתשובה הנז' ע"ש.ב.

כשנפסקה הסירכא בהכנסת יד הבודק ונשאר ראשה בריאה
אם יש להכשיר בנפיתה על ידי שיקלוף הסירכה, או דילמא לדידן דאוסרין הנפיתה גם בכהאי גוונא היא אסורה? נראה לענ"ד שיש להתיר בנפיתה על פי מ"ש הרשב"ץ ז"ל בנמצאת סירכה תלויה וכנגדה סירכה תלויה ואינו יודע אם נפסקה לו ע"ש. הן אמת דקשה לפ"ז טובא איך לא הזכיר מרן ז"ל תיקון זה. אלא דעכ"פ מדברי התה"ז ומדברי מהרצ"ך זצ"ל נראה שיש להתיר בנפיתה חכמי נהוג.

סירכה שמתנתקת בנפיתה, כתב הגאון שאלת יעב"ץ חלילה לסמוך על אנשי קנדיאה שאין לזה על מה לסמוך וכבר דחו אותה הפוסקים בשתי ידיים חש למילף ממקלקלתא אפילו דחיקא ליה שעתא ע"ש.

ורציתי לבאר פה דיני ההגבהה

(א') **פה** אי גריבה יע"א נהגו להגביה הסירכא כל שהוא ואם נפסקה הסירכא ע"י ההגבהה כל שהוא מתירין אותה. כ"כ במעשה בית דין הנדפס מחדש סימן ט"ל ובדברי יעקב מערכת ש' אות א' ע"ש. ולא נהגו בהגבהה רק בבהמה גסה אבל בבהמה דקה מטריפים בהחלט ואינם עושים הגבהה כלל. כן כתבו שם וכן עין רואה ואוזן שומעת.

(ב') **שיעור** כל שהוא הוא כמו שכתב הרב בני חיי ז"ל דהיינו שלא יגביה האבר שבו הסירכא באותה ההגבהה. (שם)

(ג') **יש** מי שטעה ורצה להטעות וזולתו לנפוח הריאה ואחרי כן להגביה הסירכא באומרו דמאחר שבחיי הבהמה הריאה נפוחה א"כ יש להגביה ג"כ בעודה גפוחה. ובתשובה הארכתי לבאר סכלותו בזה ואת אוולתו ושזה איסור גמור הוא ומאכיל טרפות לישראל וכן דעת הרבנים המורים גר"ו. ובראות הטועה והמטעה הנז' כי דבריו לעו וכאין וכאפס נחשבו נאחו בסבך לומר שכן ראה לשוחט שקדמו. ובתשובה הנז' הוכחתי מיניה וביה כי שקר ענה. גם הוכחתי דלדינא אינו נאמן בזה כי לא אמר רק אחרי המעשה ובראותו כי דבריו נדחה. ומצאתי לזה מקור נאמן מהגמרא דאין להאמינו כ"ש שיש הוכחה מיניה וביה דשקר ענה. גם הוכחתי שם דגם אם יהיה ששוחט אחר היה עושה כן אין בזה ממש לומר דהמנהג כן דיתכן שגם הוא טעה כמותו. גם הוכחתי דגם אם היה המנהג כן הוא מנהג בטל ומבוטל ואין לו קיום והעמדה כלל. גם הוכחתי מכתבי יד הקדמונים רבני העיר וחכמיה ומהשוחטים כלם כי שקר ענה ואין יסוד לדבריו ולא לדברי זולתו. ונתבטלו דבריו על פי הב"ד שאין לעשות נפיתה כלל קודם ההגבהה ורק אחרי שתהיה הריאה אינה גפוחה כלל מגביה קצת באופן שלא יגביה האבר שיש בו הסירכא וכנז"ל. ולהיות כי אני הצעיר הרגשתי והכרתי וידעתי באמת ובאמונה אמתת מה שכתבתי פה ושקרנות הטועה והמטעה הנז' לכן הנני גוזר עוד בגזירה דאורייתא ובכח תורתנו הקדושה שלא יוסיף עוד הוא או זולתו לעשות נפיתה טרם שיגביה וכל הפורץ גדר ישכנו נחש חויא דרבנן דלית ביה אסותא ואם ישוב בתשובה ויקבל דברי חברות לפני הב"ד הי"ו ויודה על חטאתיו ושב ורפה לו ושומע לנו ישכן בטח ושאנן מיוחד רעה.

הכו"ח ביום ט"ז אב יה"ל שנת התרע"ח
ע"ה כ'לפון משה הכהן סילט"א

י"ג) יש מי שאומר שהבודק יכניס ידו בבהמה בזריזות בלא רפיון ידים ואם נתפרקה שום סירכה כשמכניס הבודק ידו מוציא הריאה לחוץ ובודקה אם היא סירכא ימצא ראשה בריאה או בדופן ואם לאו רירא היא וכשרה. ואין להקל בכך אלא בבהמת ישראל ואין סומכין על קולא זו אלא בבודק כשר וירא את ה' מרבים. הגה, ויש מתירים למשמש בסירכות ולמעך בהם ואומרים שסירכא אם ימעך אדם בה כל היום לא תנתק ולכן כל מקום שיתמעך תולין להקל ואומרים שאינו סירכא אלא ריר בעלמא. ואע"פ שהיא קולא גדולה כבר נהגו כל בני מדינות אלו ואין למחות בידם מאחר שיש להם על מה שיסמוכו. ומכל מקום צריך להיות הבודק ירא אלהים שיודע לזהר למעך בנחת שלא ינתק בכח. ויש מקומות שאין נוהגין למעך ולמשמש בסירכות הורדא אם נסרכה למקום אחר וכל מקום שתסרך טריפה. ויש מקומות שנהגו להקל גם בזה ולי נראה כסברא הראשונה שלא למעך בורדא ובכל סירכות שהם שלא כסדרן מאחר שסירכא שלא כסדרן טריפה מוזכר בגמרא ואין חולק עליו אין לסמוך אדברי מקילין בענין המיעוץ והמשמושים. אבל המנהג בעירנו למשמש ולמעך בכל הסירכות ואין חילוק בין סירכא לסירכא ונכון לחוש למה שכתבתי אם לא בהפסד מרובה. עוד נהגו בעירנו להטריף כל סירכות גדיים וטלאים ועגלים הרכים ולא למעך בהם כלל כי יש קבלה בזה להטריף כי הסירכא עדיין רכה ומתנתקת ע"י מיעוץ.

י"ח) ריאה שניקבה במקום חיתוך האונות בגב האונא כנגד הדופן ודופן סותמתה בסירכא בבשר שבין הצלעות או בבשר ובעצם כשרה. אבל אם היא סרוכה לעצם לבדו טריפה. וכן הדין בכל השלם שכנגד האונות למעלה עד הערוגה כשרה מפני

באר משה

וגם מור"ם ז"ל עצמו כתב על מנהגם זה שהוא קולא גדולה ורבים מחכמי אשכנז עצמם ראשונים ואחרונים צווחי ככרוכיא על מנהג זה. ולכן לדידן בני ספרד דבתריה דמרן גרידן אין שום פנים כלל וכלל להקל בזה והמקיל ראוי לעונש ולהעברתו ולחוש לכליו וכלי של אנשים שאכלו משחיטתו.

סעיף י"ח ריאה שניקבה במקום וכו' או בבשר ובעצם כשרה אבל אם היא סרוכה לעצם לבדו טריפה. משמע דגם דרובה לעצם כשרה ואינה טרפה רק אם היא לעצם לבדו. וק"ל שהרי פסק בסעיף כ' וסעיף כ"א דאזלינן בתר רובא וכ"ש דראוי להחמיר וללכת אחרי הרוב כדי להתיר שהרי באינהו רובי דבעה"ע רבים סוברים לאסור גם במיעוט ומבואר בדברי מרן בב"י דבמחצה על מחצה אסור ע"ש. הטעם דמתירין ברוב דתולין דמשם עיקר הסירכא ונתפשטה וא"כ גם בעצם ובשר ראוי לומר דהעיקר בעצם ונתפשטה.

וראיתי להרב קרן דוד (המחבר לספר שלום דוד ח"ב) ז"ל שהעתיק מכתב יד מוהרצ"ך ז"ל שכתב שמעתי ממנו (קאי על הרה"ג מהר"א פרץ ז"ל) שאם נסרך הגב דריאה לדופן בעצם ובבשר דרוב הסירכא בעצם כשרה ודייקא גמי באומרו דמהרי"ק בעצם לבדו ואם נראית כלה בעצם עבדינן לה נפיתה אם כשנפחין נראה מעט מהסירכא בבשר כשרה ואם לאו טרפה ע"ש. ובאמת לשון מרן ז"ל בש"ע דייק להתיר במיעוט לבשר וכאמור. וכן זכורני שבב"י התיר במיעוט לבשר (שכתב שם ומשמע דמהאי טעמא אפילו בשרוב הסירכא בעצם כשרה). וזכורני שהרב תורת הוזהב ז"ל כתב דבתשובה (בנדיב לב) האריך להוכיח דמדינא אין להתיר רק ברוב לבשר אלא דבמקום שנהגו להתיר במיעוט לבשר יש להם על מה שיסמוכו ע"ש. והנה מדברי מהר"א פרץ ז"ל אין נראה דאתי עלה מצד מנהג אלא דכן דעתו לדינא ודייק לה ג"כ מלשון מרן ז"ל בש"ע וכן לפי הנראה דרגילים פה אי גרבה יע"א להתיר בכה"ג.

וסבור הייתי לומר בטעם מרן ז"ל שהתיר בזה הגם שהוא גופיה מצריך רוב בהנהו רובי דבעה"ע משום שיש מתירים

סעיף י"ג יש מי שאומר שהבודק יכניס ידו וכו'. ומנהגינו פה אי גרבה יע"א כפי מה שראינו להשוחטים שלפנינו ולהשוחטים שקדמו לנו הוא שפותחים את הטרפס כלו אחרי שיפתח מעט ומביט אם יש סירכא מהריאה לטרפס ובודק בחוש הראות בידו בנחת וכשמוצא איזה סירכא המטרפת אם היא בבהמה דקה מטרפה בהחלט ואם היא בבהמה גסה עושה לה הגבהה קלה שם לראיית עיניו שלא יוגבה האבר ואפילו מקצתו, או מוציא הריאה לחוץ ועושה לה הגבהה קלה לראיית עיניו שלא יוגבה האבר אפילו מקצתו. וכן מתבאר מדברי הרב ישיב משה ז"ל ח"א סוף סימן קל"א אלא שבאו שם בשאלה בקצרה ומהתשובה תובן השאלה ע"ש היטב. ומצאתי כתוב אצלי בש"ע, ג"ב ויש מנהגים מתחלפים בזה. ועל דברי ההגה ויש מתירין למשמש וכו' מוסגר על כל דברי ההגה.

ואם כשהוא מעביר ידו בנחת לראות אם יש סירכא או לא נראה לו שהיתה סירכא ובהעברת ידו ניתקה לו בנחת בלי כל קושי באים תמיד השוחטים לשאול. ונראה לענ"ד דבכה"ג יש להתירה בנפיתה דכיון דניתקה לו כל כך בנחת באופן כזה לאות כי היא ריר והגם דנשאר ראש אחד ממנה או שני ראשיה כיון שהיה זה כל כך בנחת וכאמור יש להתירה בנפיתה דהו"ל כספק סירכא וכעין מ"ש הרשב"ץ ז"ל ביבין שמרעה והובא להתה"ז ולהע"ש. והגם דמרן ז"ל כתב דאם נשאר ראשה אחד בריאה או בדופן סימן כי סירכא היא כבר כתב הרב ישיב משה והרב שבת אהים ז"ל דמרן מיירי כשעושה בחזק והגם כי אין זה מוכרח בכוונת מרן ז"ל והדבר מסופק הוא עכ"פ מידי ספק סירכא לא פלט ולכן בכה"ג עושים נפיתה ע"ד שכתב הרשב"ץ בסירכא תלויה וכנגדה סירכא תלויה ומסופק לו אם ניתקה וכאמור ע"ש.

ב) בהגה ויש מתירים למשמש בסירכות ולמעך בהם וכו'. אנן בדידן בתריה דמרן ז"ל גרידן לאסור כל מין מיעוץ ומשמוש וכל העושה כן הוא מאכיל טרפות לישראל וכמ"ש מרן ז"ל בסעיף יר"ד (וכ"כ בב"י בשם הרמב"ם ור"ת ע"ש).

לרובה לעצם כשרה וכן משמע מדסיים עלה אבל אם היא סרוכה לעצם לבדו טרפה אלמא דאינה נטרפת אלא בעצם לבדו. וכן מצאתי כתוב שכן דייק מזה מהר"א פרץ וצוק"ל. וכן נראה להוכיח מדברי מרן ז"ל בתשובה באבקת רוכל סימן רי"א והבאתי דבריו לקמן אות י"א דאי איתא דכל דלעצם לבדו וגם רובא לעצם טרפה הי"ל להטריף בנסרכו שני צלעות חמישית וששית והבשר שביניהם משום דרובא לעצם, אלא ודאי דדעתו להתיר גם דרובא לעצם. גם מדברי מרן ז"ל בכ"מ בפ"א מהלכות שחיטה הלכה יו"ד שכתב ע"ד הרמב"ם דמשמע דמה"ט אפילו בשרוב סירכא לעצם כשרה ע"ש. משמע שכן דעתו והגם דמסיים שם בשם מהריב"ח ובתנאי שתהיה רוב הסירכא כנגד הבשר ומיעוטה כנגד העצם, מ"מ נראה דעת מרן ז"ל דלא כמהריב"ח וכמו שדייק לשונו בש"ע וכמו שמוכח מתשובתו וכמו שנראה מראשית דבריו בכ"מ. (א"ה נכדו. וכ"נ מדברי מרן ז"ל בב"י שכתב ולענין הלכה כיון דהרמב"ם מתיר והרשב"א נראה שנוטה לדבריו הכי נקיטנן וכו'). ומשמע דמהאי טעמא אפילו בשרוב הסירכא בעצם כשרה ע"ש. מבואר שכן דעתו. ומרן זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל ג"כ כתב וראיתי למרן ז"ל בב"י ולא סיים דבריו). **איברא** דהפר"ח ז"ל ס"ק מ"א כתב ובלבד שתהיה רוב הסירכא כנגד הבשר ומיעוטה כנגד העצם ע"ש. וק"ל דנראה כמפרש דברי מרן ז"ל ואלו לשון מרן בש"ע לכאורה אינו מורה כן. ואולי דהרב ז"ל נמשך אחרי דברי מהריב"ח שהזכיר מרן בכ"מ ולא חש לכתוב בלשון מחלוקת ע"ד מרן ז"ל כיון שאין מבואר זה בדברי מרן להדיא. גם מהריק"ש ז"ל כתב ע"ד מרן דנקט לבדו דראוי להחמיר עד שתהיה רוב הסירכא בבשר ואז כשרה ע"ש. משמע דמספק"ל בזה ולכן כתב דראוי להחמיר לחוש להסוברים כן וכ"כ הרדב"ז בביאורו להרמב"ם הנדפס מחדש ע"ש. ואולי דמהריק"ש ז"ל זהו טעמו. (א"ה נכדו. ע' להרב שבת אחים אות מ"ד שכתב דממ"ש הש"ע אבל אם היא סרוכה לעצם לבדו טריפה משמע דוקא לעצם לבדו אבל אם רוב בעצם ומיעוט בבשר כשרה ע"ש. וכ"כ בב"י ובכ"מ שכן הוא דעת הרמב"ם וכ"כ הכנה"ג הגהב"י אות ר"מ והכרית כן מדברי מהרימ"ט וכ"ה הפר"ח סקכ"ו אבל הפר"ח והע"ה"ש כתבו ובלבד שיהיה רוב הסירכא בבשר ע"ש. ונראה דבהפמ"ר ודאי יש להכשיר ברוב בעצם שהרי כמה גאונים מתירין אפילו בסרוכה בעצם לבדו וא"כ דיינו שנטריף בעצם לבדו ע"ש וע' להכה"ח ז"ל אות רצ"ג). **אבל** אם היא סרוכה לעצם לבדו טריפה. כתב מרן ז"ל בכ"מ מהלכות שחיטה הלכה יו"ד דטעם המתיר סירכא לעצם לבדו דמשמע ליה דסביד בבשרא שאמר רבינא לאו לאפוקי סביד בגרמא דהרי על הצלעות יש קצת בשר ולא אתא לאפוקי אלא דלא סביד כלל ע"ש. וק"ל דאם לא סביד כלל הוה ליה סירכא תלויה דלכ"ע מותרת. ועוד דאיך אפ"ל דסבוכה בבשרא או בגרמא עדיפא מסירכא תלויה דלא סביכא כלל. ונ"ל ששלשה סירכות יש, יש תלויה דמותרת לכ"ע, ויש סרוכה ואינה סבוכה דאסורה, ויש סבוכה בין בגרמא בין בבשרא דבא רבא להתיר וטעמא דכיון דמהודקת היטב נסתם הנקב אבל תלויה בלאו הכי לאו מחמת הנקב, אבל סרוכה ולא מהדקה מדנסרכה למקום אחר זה מורה דמחמת נקב כמ"ש מרן ז"ל בב"י בסימן ט"ל דסירכא היוצאת בטיגרי דהתיר התלויה ולכן אסורה דלא יש דבר הסותם.

לעצם לבדו ולכן הו"ל ס"ס להתיר, ספק שמא עיקרה מהבשר או שיצאו שניהם יחד וכדעת האוסרים בהנהו רובי דבעה"ע ואת"ל דעיקרה מהעצם ונתפשטה אח"כ שמא הלכה כהמתירים לעצם לבדו. עוד יש לידון בדבר חדש והוא דכיון דאח"כ נסרכה לבשר והוא סתימה מעלייתא לא דמי לקרום שעלה מחמת מכה דאינו קרום. וכ"נ קצת מדברי רש"י בחולין דף מ"ח ע"א שכתב בד"ה דאינו דהוא סתימה מעלייתא אבל מדברי רש"י דף מ"ו סע"ב נראה דטעמא משום דהוא סתימה דמעיקרא שלא עמדה כלל בלתי סתימה דמדברי מרן ז"ל בב"י משמע דטעמו דכיון דסבוכה אפילו מעט בבשר אינה עתידה להתפרק ואפילו שהרוב לעצם סופו להעלות ארוכה כיע"ש.

אלא שיש לחקור דהלא עכ"פ קודם שנסתרנה בדופן היתה נקובה דודאי אין סברא לומר דתיכף שעלתה הסירכא תיכף נסרכה לדופן. וי"ל לזה דהסירכא מתחילה עולה וסותמת ואח"כ קרום הזה לא חשיב קרום שעלה מחמת מכה דאינו קרום דסופו ליסתר דכיון דנסרך אל הדופן הולך ומתחזק דומיא דסירכא מחיתוך לחיתוך. וא"כ לפ"ז י"ל דמזה הטעם התיר מרן סירכא לבשר ולעצם אפילו דהמיעוט לבשר דהקרום הולך ומתחזק ולפ"ז צ"ל שיש מציאות הכשר לבהמה שכבר נטרפה כגון בכה"ג וצ"ע. (א"ה נכדו. זה מבואר שם בחולין דקאמר אלמא אמרינן נקובה היא א"ה כי סביד נמי דהתניא ניקב פסול וכו' וזהו פסול שחזור להכשירו וכו' מאי למעוטי כה"ג לא למעוטי קרום וכו' ע"ש. מבואר אבל בזה אמרינן דהוי פסול שחזור להכשירו).

וע' למרן ז"ל בב"י מ"ש משם מהר"י בן חביב דאין להתיר רק במיעוט לעצם וע' להכנה"ג הגהב"י אות ר"מ שכי' דכ"ז לדברי הרא"ש קאי ע"ש. והנה הרמב"ם ז"ל לכאורה סתמו כפירושו דדעתו להתיר בסתמא משמע גם במיעוט לבשר אבל הרדב"ז ז"ל בח"ד סימן ק"ו והב"ד הכנה"ג ז"ל כתב דהרמב"ם אוסר במיעוט לבשר ע"ש. ולענ"ד נראה דדברי הרמב"ם מטין כדכתיבנא. וכן זכורני שכן מבין מרן ז"ל בדעת הרמב"ם ואיני זוכר כעת איה ושו"ר שכ"כ מרן ז"ל בכ"מ בפ"א מהלכות שחיטה. (א"ה נכדו. בכ"מ לא מבואר שכן הבין בכוונת הרמב"ם ז"ל רק ממ"ש ומשמע דמה"ט אפילו כשרוב הסירכא בעצם כשרה ע"ש. משמע שכן דעתו בדעת הרמב"ם ז"ל. אבל לענ"ד נראה דזה מבואר בהרמב"ם ז"ל שם בהלכה יו"ד שכתב ומיעוט מקומות מתירין אפילו נדבקו בעצם לבדו ואני אוסר עכ"ל. משמע דאינו אוסר רק בעצם לבדו דאי איתא דאוסר גם ברוב בעצם הי"ל לומר ואני אוסר אפילו ברוב בעצם ומזה הוא שהכרחנו ג"כ מדברי מרן ז"ל דמתיר ברוב בעצם מדכתב אבל אם היא סרוכה בעצם לבדו טרפה משמע אבל ברוב בעצם כשרה. ועוד יש להוכיח מדברי מרן ז"ל בב"י. ולענין הלכה כיון שהרמב"ם מתיר וכו' הכי נקיטנן ע"ש דעכ"פ למה פסק בשלחנו להתיר אפילו ברוב בעצם דאין לומר דסמך על הרשב"א דמדברי הרשב"א אין שום הכרח, או משום שהבין בכוונת הרמב"ם ז"ל דמתיר אפילו ברוב בעצם וכדמוכח מדבריו שכתב ואני אוסר רק על בעצם לבדו וכאמור).

ב') או בבשר ובעצם כשרה. נראה דמדלא חילק מרן ז"ל דבר דדוקא דהרוב לבשר משמע דכל בבשר ובעצם גם

א"נ י"ל ע"פ מה שכתבו התוס' בחולין דף מ"ו ע"ב בד"ה היינו רביתא ליישב פירוש הקונטרס דקרום שעלה מחמת מכה דאינו קרום היינו כשאנו סרוך בשום מקום אבל כשהוא סרוך למקום דלא מפרקא סותמת ומגינה יותר שהקרום הולך ומתחזק ע"ש. וא"כ י"ל דהמתיר סובר לאסור בסירכא תלויה טפי מסרוכה. וכן ראיתי למרן ז"ל בב"י בשם העיטור ולהרא"ה ז"ל בבדק הבית בבית ב' שדעתם לאסור בתלויה טפי מסרוכה ע"ש. אמנם ב"ל דזה אינו שהרי טעמו של הכ"מ ז"ל הוא לשיטת הראב"ד וכבר כתב הכנה"ג בסימן ט"ל הגהב"י דהראב"ד מתיר בתלויה ע"ש. לכן הנכון הוא כמו שכתבתי בראשונה.

ד' אבל אם היא סרוכה לעצם לבדו טרפה. מצאתי כתוב בשם מהר"א פרץ ז"ל דדעת מרן להתיר מדלא אסר רק לעצם לבדו. וע' להפרי"ח והפרי"ת ודברי מרן בכ"מ ובב"י בדעת הרמב"ם מוכיחים דדעתו בש"ע להתיר אם מצד דהלשון שכתב בש"ע דומה ללשון הרמב"ם אם מצד דבב"י פסק כהרמב"ם אם מצד דהטעם שכתב מרן בב"י ליישב קושית הרא"ש על הרמב"ם מתיר גם במיעוט (וכמ"ש מרן ז"ל גופיה שם בב"י) וכיון דמרן ז"ל בש"ע מתיר בשתייהם צ"ל דמתיר גם במיעוט ע"ש. ועוד דכן נתפשט פה המנהג להתיר גם במיעוט וכנראה דכן הוא המנהג מלפנים או דנגררו אחרי דברי מהר"א פרץ ז"ל שהיה ראש רבני העיר פה אי ג'רבה יע"א ובפרט שכן נראה דעת מרן ז"ל בב"י ובכ"מ וכאמור. ועוד דהו"ל ס"ס ספק שמא הלכה כהחולקים על בעה"ע וסוברים דעיקרה מהבשר ונתפשטה לעצם ואת"ל דעיקרה מהעצם שמא הלכה כהמתירים לעצם לגמרי וכמ"ש בתשובה. וזה לשון הכתב יד שבידי ולדעתי הוא כתב יד מר זקני מוהרש"ך ז"ל וכן מצאתי שמו כתוב באיזה דפים מהקונטרס הנז', אלו הסירכות המותרות סימנם **אד"ם אכל"ו** אומה, דופן, מכה, אונות, כסדרן, לעצם, ובשר. ודיק לשון מהר"ק דאפילו אם הרוב בעצם. כך שמעתי ממור"ר רא"ף (רבי אהרן פֿרץ). וראיתי בכתב ידו דלאו דוקא אומא לדופן במכה כשרה אלא ה"ה אונא אם היתה לעצם לבדו ויש מכה כשרה ולא נקטו באומא אלא לפי שהאומא לא יש לה הכשר בדופן כי אם במכה. וכן מ"ש אונות כסדרן ה"ה לאומא ולא נקט אונא אלא לפי שלא מכשירין לעצם ובשר כי אם באונא אבל באומא אין מכשירין אלא ע"י מכה ע"כ. עוד מצאתי כתוב בקונטרס הנז' וז"ל, בש"ע בעצם לבדו וכו' ואם נראית בעצם כלה עבדינן לה נפיתה אם כשנפחין אותה נראית מעט מהסירכא בבשר כשרה ואם לאו טרפה. ע"כ מצאתי בכתב יד הנז'.

אך לענ"ד מצד המציאות ז"א דהנפיתה שבריא אינה מוספת כלום בסירכא להיות בבשר ובמקום שעומדת עומדת דע"י הנפיתה לא משתנית עמידתה כלל ואולי ישנה במציאות כשהריאה סמוכה הרבה לבשר ולעצם. וגם בזה לענ"ד העיקר הוא להסיר התיכת הריאה ובהיותה תלויה ירים אותה או יסירנה לגמרי וישאיר הסירכא וירים אותה ואזי מתברר אם יש לה אחיזה בבשר או לא וכך אנחנו עושים תמיד. וע"כ פ' מדבריו למדנו דנקיטנן פה אי ג'רבה להתיר בסירכא לעצם ובשר אפילו המיעוט בבשר. וכן יש ללמוד מכתב יד אחר מאחד מתלמידי הר"א פרץ הנז' ז"ל שכתב איזה דינים ואח"כ כתב, ע"כ העתקתי מכתיבת יד מורי ורבי אהרן פרץ

ושמעתי ממנו שאם בסרך הגב דריאה (דהיינו מהאונא) לדופן בעצם ובבשר אפילו רוב הסירכא בעצם כשרה ודייקא נמי לישנא דמהר"ק שכתב בעצם לבדו (ע' בקרן דוד הגדפס מחובר לספר שלום דוד ח"ב דף ל"א ע"ג) וכן ראינו פה שמכשירין לעצם ובשר אף כי הרוב עצם וכן הוכחתי בספרי הקטן **שואל ונשאל** שו"ת שכן דעת מרן.

ומלשוננו של הרב (אחד מתלמידי מהר"א פרץ) ז"ל הנז' מוכח נמי דמ"ש שם ושמעתי וכו' היינו דכן המנהג פה, או דהכי ס"ל לדינא. וכן מוכח מלשוננו שכתב ודייקא נמי וכו' משמע שאין כל עיקר סמיכותו על לשון מרן אלא דמוסיף לדייק מלשון מרן לחזק את האמור. ויותר נראה דכוונתו דכן המנהג וכן יש להוכיח מדסיים שם ואם נראית כלה בעצם עבדינן לה נפיתה אם כשנפחין נראה מעט מהסירכא בבשר כשרה ואם לאו טריפה. דאי לאו מנהגא קאמר היה לו להורות מקור על זה. וע' להתה"ז ז"ל בסימן פ' אות י"ז ולהרב עיני צדיק ז"ל דף ח"י אות ח"י. וכן אנו מורים ובאים בפשיטות בלתי לחקור אם יש הפסד מרובה או לא. ומה שכתבו הרבנים (בשבת אחים) אות מ"ד שאין להתיר רק בהפמ"ר היינו לדידהו אבל לדידן דנראה דכן הוא המנהג וכן דעת חכמי ורבני עירנו וכן נראה דעת מרן ז"ל כמ"ש בתשובה מתירים מן הסתם.

ה') אבל אם היא סרוכה לעצם לבדו טרפה. וכן מנהגנו פה אי ג'רבה יע"א להכשיר אונא שנסרכה מגבה אל הדופן בבשר שבין הצלעות או בבשר ובעצם ואפילו ברובה לעצם ומיעוטה לבשר מכשירין ואין מטרפין רק אם היא כלה לעצם בלבד. וכמו שכן כתבו תלמידי מוהר"א פרץ ז"ל בשם רבם דמרן ז"ל דייק וכתב „לבדו" דר"ל שאין בזה אפילו מיעוט לבשר דאם יש בזה מיעוט לבשר מכשירין. וע' להרב שבת אחים ז"ל אות מ"ד שכתב שאין להתיר ברוב לעצם רק בהפסד מרובה ע"ש. ופה אי ג'רבה יע"א אין משגיחין לראות אם יש הפסד מרובה או לא ומתירין מן הסתם וכדעת מרן ז"ל וכמ"ש הרב שבת אחים עצמו שם ובישיב משה סימן ק"ד דדעתו כן בדעת מרן ז"ל וכן נראה דעת הרב תנבות שדי ז"ל באות כ"ח בדעת מרן ז"ל ושכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל ע"ש וכן כתבתי בתשובה וכן עושים השוחטים שראינו. **אבל** אם היא סרוכה לעצם לבדו טרפה. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל אות ט' בסוף ד"ה ולענין מעשה, דכשארין שם נקב בפועל אלא בסירכא לדברי רוב הפוסקים כשרה אף לעצם לבדו ע"ש. ולאחר המחילה רבה אנכי זוכר דהכנה"ג כתב בתשובה שהיה המנהג שם מלפנים לאסור בגרמא לחד ונתקלקל המנהג וחזר ליסדו ע"ש. ופה אי ג'רבה יע"א בגרמא לחד אוסרים וברוב לגרמא ומיעוט לבשר כנראה דמתירים ועוד יש לעמוד על זה ולברר בעה"ו.

ז') **ריאה** שגיבקה במקום חיתוך האונות בגב האונא כנגד הדופן וכו'. סירכא מהאונות במקום השלם או במקום חיתוכא דאוני לשורה דהיינו במקום החוליות שבשדרה ממש או במקום שבין הצלעות למקום החוליות שבשדרה כתב הרב תורת הובא ז"ל בסימן פ' אות י"ט דהשו"ג כתב דנהגו לאסור וחלק עליו ע"ש. ולפום ריהטאי כעת נראה דהעיקר כדברי התה"ז מכמה טעמים.

ח') אם לא נתברר עדיין אם הרוב לבשר או מחצה על מחצה אבל בודאי דליכא רובא לעצם אפ"ל שיש להתיר

שהמקום צר ונדחקה לדופן והוא סותמו ונקרא דופן עד החוט שמנקרים מהחזה ומשם ואילך נקרא חזה ואם נסרכה שם טריפה ואם נסרכה ע"ג חוט שבחזה דינו כאילו נסרכה בחזה וטריפה. הגה, ולדידן אין נפקותא בחילוקים אלו גם בכל החילוקים אשר יתבארו

באר משה

והלאה הוא חזה וא"כ החוט עצמו מטריף דבכלל חזה שהרי כתב עד החוט ומשם ואילך דהיינו מן החוט ואילך. וכן מבואר להדיא בב"י שכתב וז"ל, וכתוב בבדיקות אשכנזית שאם נסרכה ע"ג חוט שבחזה דינו כאלו נסרכה בחזה דטרפה ע"ש. וראיתי להראב"ד הרב מוהרמ"ז זצוק"ל וזיע"א בספרו הגדפס מחדש עיני צדיק אות ע' שכתב שיעור דופן צר הוא ארבע אצבעות מתחיל מצלע שניה עד צלע חמישית וחמישית בכלל והוא נקרא דופן צר דהצלע הראשונה הסמוכה לצואר היא נידונה כחזה לענין סירכא ואם נסרכה שם טרפה והבשר שבין ראשונה לשניה כיון דספיקא הוא אזלינן לחומרא דשני שלישי הבשר ההוא מצד צלע הקטנה נידון כחזה והשליש האחר אשר סמוך לצלע שניה הוי דופן צר ע"ש. והוא זצוק"ל נמשך אחרי דברי הרב תורת הובח ז"ל אשר רוב הספר ככלו בנוי ממנו כמ"ש בהקדמתו שם ע"ש והוא בספר תורת הובח ז"ל סימן מ"ד ס' א' ב' ג'. וע' להרב הגו' בתשובה בנדיב לב סימן כ"ז שהאר"י מאד בזה ותוכן דבריו ז"ל דמצד המנהג הוא דאית' עלה שכן נהגו באומיר מימי הכנה"ג ז"ל וא"כ במקום שאין מנהג בזה ראוי להורות עפ"ד מרן ז"ל הגו' לילך אחרי החוט שמנקרים מהחזה ושקודם החוט דופן צר ומהחוט והלאה בכלל חזה. ואין להוכיח דדעת מוהרמ"ז ז"ל כדברי התה"ז ז"ל מדהביא דבריו וכאמור. דודאי אין להוכיח לא מזה ולא מזולתו שכך דעת מוהרמ"ז דאינו רק מאסף ומקצר בעלמא להקל על הבא ללמוד מלאכת השחיטה להבין ולדעת שרשי הדברים, אך להורות בספק הבא ליד השוחט הדבר מוטל על המורה לראות כל דבר משרשו ומקורו וכן נראה מהקדמתו שם ע"ש.

וכן ג"כ מה שכתב הרב עיני צדיק זצוק"ל שם וכן הבשר שבין החמישית לששית אזלינן לחומרא דהיינו שני שלישי הבשר ההוא לצד צלע הששית הוי דופן רחב והשליש מצד צלע החמישית הוי דופן צר, הוא נמי דאי דנמשך אחרי דברי התה"ז ז"ל שכן נהגו וכמבואר בנדיב לב שם בתשובה. אך לדינא נראה שיש להטריף בכל הבשר שבין צלע החמישית לששית שהרי כתב הרב נדיב לב שם בשם מרן בתשו' ובשם תשובת המבי"ט לאסור בכלל ולא סמך להתיר שם אלא משום דכבר הורה זקן הכנה"ג בעירם ונהגו על פיו ע"ש. אך לדידן דבתריה דמרן גרירין וקבלנו הוראותיו גם בתשובות ודאי דאין להקל בגדו ח"ו.

וראיתי למרן ז"ל באבקת רוכל סימן רי"א שגשאל באם היתה הסירכא על הצלע החמישית ועל הבשר שבין חמישית לששית ועל הששית אם זה הוי דופן צר וכשרה או הוי דופן רחב וטרפה? ומתחילה השיב דמדברי הפוסקים הראשונים אין שום זכרון לענין הצלעות אלא דכל חוץ ממצר החזה טרפה ולדעה זו גופתין הריאה בעודה בפנים ומטילים חוט ישר ומה שהוא נגד האונות שרי ומה שהוא חוץ לאונות הו"ל דופן רחב וטרפה. וסיים שם שראה בחיבור אחרון הנקרא יאיר בתיב שכתב וז"ל, ומצד החזה נקרא החמש צלעות למטה

מכח ס"ס דשמא הלכה כהמתירים במיעוט לבשר ואת"ל כהאוסרים שמא זו רובא לבשר. אלא דלדעתי המציאות הזה קשה להיות דאם לא עמדנו אם הוא רובא ואולי שוים כן נמי יש לחוש דאפשר דרובה לעצם דבדבר קל כזה אי אפשר לצמצם וא"כ הו"ל ג"כ ס"ס להחמיר דשמא הלכה כהסוברים לאסור גם דרובה לבשר ואת"ל הלכה כהמתירים שמא זו רובה לעצם אלא דספק זה אינו כיון שיש מתירים ברובה לעצם וצ"ע עוד. (א"ה נכדו. לענ"ד לא זכיתי להבין דהרי מרן ז"ל לא אסר רק אם לעצם לבדו משמע אבל אם לעצם ולבשר אפילו הרוב לעצם כשרה וכן מנהגנו כמ"ש מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל בספרו הבהיר ברית כהונה יו"ד מערכת ד' אות ו' ע"ש. וא"כ בנ"ד דלעצם ולבשר אין שום ספק דכשרה וכ"ש הכא דבדאי ליכא רובא לעצם ומה לנו לס"ס כלל. וצ"ל דמתחילה היה דעתו להטריף ברובא לעצם משום שראה להפרי"ח ולהענה"ש ז"ל שכתבו ובלבד שיהיה הרוב בבשר ולכן הוצרך לס"ס ואח"כ עמד ע"ז ובירר להלכה להתיר אפילו ברוב לעצם).

וכן הדין בכל השלם שכנגד האונות למעלה עד הערוגה כשרה. ע' בב"י שיש מחלוקת בזה ונקיטנן כהמתירים ע"ש. ומבואר מזה להדיא דכל המקום השלם עד השדרה מבילתי גבול הכל בכלל דופן צר הוא וכן נראה מדברי הרב שבת אחים ז"ל אות מ"ב ובישיב משה ח"א סימן רס"ד והרב תנבות שדי גר"ו אות צ"ב ע"ש.

ובענין סירכא לבשר שבין הצלע האחרון לשני, ראיתי להרב תורת הובח ז"ל סימן פ' ס"ט שכתב בשם מרן הב"י בשם בעה"ע הנקרא הצלע האחרון חזה גם לענין סתימה ע"ש. והוא פלא דאדרבא מרן ז"ל בב"י הביא מהבעה"ע דאיכא דאמרי ואיכא דאמרי ומוכח דהעיקר כאיכא דאמרי בתרא וכדקי"ל בעלמא. ועוד דסיים עלה וכן המנהג בידינו וכ"ש דמרן ג"כ סיים מדידה שכו"כ רבינו ירוחם ז"ל ושכן הוא המנהג פשוט ע"ש ופשוט.

ולדינא נראה לענ"ד דהעיקר הוא כלישנא בתרא שכן נראה דעת מרן ז"ל בב"י ובש"ע וכאמור.

אבל אם היא סרוכה לעצם לבדו טרפה. וכן הוא המנהג פשוט פה אי גריבה להטריף כל זה בהחלט וכדעת מרן ז"ל ודעמיה ומ"ש הרבנים המורים (בשבת אחים) אות מ"ב דלפי מנהגם מכשירים בנפיחה היינו לדידהו ול"ש זה לכלל לדידן פה אי גריבה אוסרי הנפיחה ומינה לא גזוז עולמית כמש"ל.

ונקרא דופן עד החוט שמנקרים מהחזה ומשם ואילך וכו'. מלשונו הייתי מבין תמיד שעל החוט טריפה מן הספק דשמא הוא חזה דאל"כ איך כתב ואם נסרכה ע"ג חוט שבחזה טריפה כי הוא עצמו חזה ומדכתב דינו כאלו נסרכה בחזה וטריפה יש ללמוד כנ"ל דספק חזה.

ונקרא דופן עד החוט שמנקרין מהחזה וכו'. לשון מרן ז"ל מורה ובא דעד החוט בכלל דופן צר ומן החוט

עד סוף הסימן כי כבר נהגו באלו הארצות להטריף הכל ואין לשנות כי מנהג קדמונים הוא באשכנז וצרפת שאנו מבני בניהם. ולכן אין להכשיר שום סירכא בריאה אם לא ב' אונות הסרוכות בכסדרן למטה מחציין לצד עיקרן, והוא הדין אונא באומא בכסדרה כי האי גוונא וכבר נתבאר שנהגו להקל בסירכא המתנתקת ע"י מיעוץ ומשמוש.

י"ט) ודוקא כנגד האונות הוא דמכשירין אבל שלא כנגד האונות טריפה.
ד) הא דמכשירין דוקא כשהנקב כנגד הדופן אבל אם ניקבה מבפנים או אפילו בשיפולי ריאה וסירכא יוצאת משם לדופן טריפה, ואם סירכא יוצאת משיפולי אונא ומתפשטת על גב האונא ונסרכת לדופן אם רוב הסירכא היא בגב האונא כשרה וס' לאו טרפה.

באר משה

וידע טפי מינן ומה גם דהרשב"א מן המתירים. ובכן אם יסכימו הרבנים המורים אתי יש להתיר גם בשלא שעת הדחק עפ"ד מרן והרשב"א והגאונים. אך ראיתי בכתב יד המייחס להרבנים המורים (שוב נדפס בשם שבת אחים) שהביאו דברי הפר"ח ונראה מדבריהם דסתמו כפירשו שיש לפסוק כן. ובלי נדר אכתוב להם לעמוד על דעתם בזה בעה"ו.

י"ב) סירכא היוצאת מן הברעה מגב האונא וגאחות בדופן צר, ע' להרבנים המורים (בשבת אחים) אות כ"ח וע' מה שכתבתי לעיל בסימן ל"ו.

י"ג) סירכא שיוצאת מחיתוך לחיתוך ומאמצעה יוצאת סירכא וגאחות לדופן שכנגד האונות. נראה שאם ראשה היוצא מן הריאה נוטה לאונא יותר כשרה ואם נוטה לאומא יותר טריפה. הבי' והעו"ש ז"ל אות מ' בשם הרשב"ץ ומסיים בה ובלבד שתהיה הסירכא מחיתוך האונא לחיתוך האומא דמצד עצמה אינה אסורה אבל אם היא מגב לחיתוך אסורה עכ"ד. ודלא כהפר"ח סוף ס"ק י"ד. כן כתבו הרבנים המורים (בשבת אחים) אות ל"ד ומ"ש שם דלמנהגם אפילו אם נוטה לאומא יותר יש להכשיר בנפיתה וכן אם נסרכה לדופן שכנגד האומא וכן אם היא בגב לחיתוך למנהגם יש להכשיר בנפיתה ע"ש, כל זה דוקא למנהגם אבל לדידן פה אי גרבה יע"א אין מתירים רק מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה אבל זולת זה טריפה ולא מהניא לה שום נפיתה כמש"ל. וכן אין מתירין סירכא מהאומא לדופן אם אין שם מכה ואפילו נפיתה לא מהניא לה כמו שכתבתי לעיל ופשוט.

י"ד) בהגה ולדידן אין נפקותא בחילוקים וכו'. ואנן בדידן בתריה דמרן גרירין והולכים בעקבותיו ומורים ובאים להתיר עפמ"ש הוא ז"ל הן בסעיף זה הן בסעיפים הבאים בפשיטות. וכן מצאתי כתוב מוסגר על כל דברי ההגה ונכתב בצדו, ואין מנהגנו כן.

סעיף י"א אבל אם ניקבה מבפנים או אפילו בשיפולי וכו' טרפה. והיינו טרפה בהחלט ולא מהני שום בדיקה דנפיתה שלא תבצבץ וכמו שכתבתי לעיל. ומה שכתבו הרבנים המורים (בשבת אחים) אות מ"ה דלפי מנהגם מכשירין ע"י נפיתה ע"ש כבר ביארתי לעיל דפה אי גרבה יע"א נקיטנן ונהיגנן לאסור הנפיתה וזה פשוט.

ב) אם רוב הסירכא היא בגב האונא כשרה ואם לאו טרפה. וכן אנו נוהגים פה אם גרבה ללכת אחר הרוב וכדעת הרב בעל העיטור ומרן ז"ל.

ג) אונא הסרוכה מגבה לדופן שכנגדה ונתפשטה כל הסירכא על גבי כל האונא עד השיפולי וגם נתפשטה מקמא

שהם כנגד האונות וי"א הארבעה עכ"ל. ולפי דבריו אפילו לדברי המקיל ואומר דמצד החזה נקרא החמש צלעות אם רוב הסירכא חוץ לחמישית טרפה וזו מוכחת שרובה חוץ לחמישית שהרי היא בששית ובבשר ביניהם הילכך טרפה היא אפילו בבהמת ישראל. ומה גם לדברי האומרים שאין נקרא מצד החזה אלא הארבעה בלבד שאפילו אם היתה כולה בחמישית טרפה, ע"כ תוכן דברי קדשו ז"ל.

ודבריו ז"ל צריכים ביאור דמתחילה נראה שאין דעתו ללכת אחרי מנין הצלעות כלל רק אחרי מה שהוא נגד האונות ואח"כ מסיים ולפי דבריו וכו'. ונ"ל דבאמת דעת מרן ז"ל דמסתמיות דברי הפוסקים נראה לו להורות דהעיקר הוא במתיתת חוט נגד האונות אחרי הנפיתה אלא דמשום דהשואל תלה דבריו במנין הודיעו שנמצא כן ביאיר נתיב ויתכן שהם נהגו ע"פ דעת היאיר נתיב והגם כי אחרון הוא יתכן שהיתה הוראתו מגעת לשם או שהמקום ששאב ממנו היאיר נתיב שאבו ממנו בני עירו של השואל ולכן הורה להם דלפ"ד בנדון השאלה יש להטריף דכיון דהבשר שבין צלע החמישית וצלע הששית סרוך הוא והצלע הששית הו"ל רובא חוץ לחמישית וכ"ש לסברת הי"א דדוקא ארבעה נקראים מצד החזה דודאי בנדון השאלה טריפה שהרי כל הסירכא חוץ לארבעה.

גם מבואר מדברי מרן ז"ל דדעתו להתיר למטה בשני צלעות התחתונות שהרי כתב את דברי הרב יאיר נתיב ולא העיר עליו כלום ומשמע דמסכים במה שכתב להתיר למטה ולא כתב להסתפק לפ"ד החולקים רק מצד אם ארבעה או תמשה וכו"ל. וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשו' סימן ע"ד דבגמ' לא נזכר רק במקום רביעתה כשרה דהיינו מקום חיתוכא דאוני הילכך אין משגיחין במה שניתנין לכהן לחושבם חזה ע"ש והב"ד הפר"ח סימן מ"ב. וכ"כ בשם הרוקח שיש גאונים מכשירים ואנחנו מכשירים. ואע"ג דכתב שם דר"ח אוסר ובסמ"ג עשין סימן ס"ג כתב ואני רגיל לומר כי מקום שכלה מראית הצלעות הוא חזה הניתן לכהנים ואין מועיל שם סתימה ושכן מצא אח"כ בשם רבינו יעקב ושכ"כ הראב"ן בספרו דף מ"ח ומ"ט ע"ג וקמ"ט ע"ד וזוהי כתב הפר"ח דלדינא יש לסמוך על המתירים בשעת הדחק ע"ש, מ"מ אנן בדידן דבתריה דמרן גרירין יש להתיר גם שלא בשעת הדחק. אלא די"ל דכיון דמרן ז"ל לא הזכיר דברי הראב"ן ודעמיה אולי לא היו אז לפניו ואולי אם היו אז לפניו היה אוסר על פיהם. אך לעומת זה י"ל דכיון דהגאונים מתירים יש לסמוך עליהם יותר ומה גם דמסתבר יותר דמרן ז"ל כל רז לא אניס ליה והוא ראה

כ"א אם סירכא עולה מן האונא לדופן שבצד האומא טריפה ואם סירכא עולה מאונא לדופן שכנגד האונא ולדופן שכנגד האומא אזלינן בהר רובא.
כ"ב אם האומא סרוכה לדופן אם יש מכה בדופן כשרה ואינה צריכה בדיקה ואם אין מכה בדופן טריפה ולא מהניא לה בדיקה. ודוקא בסרוכה לדופן מכשירים ע"י מכה אבל אם סרוכה לשאר מקומות כגון חזה וגררת ושמנונית הלב וטרפא וכיוצא בהן אע"פ שיש בהן מכה טריפה ולא מהני לה בדיקה.

באר משה

ו ואם סירכא יוצאת משיפולי אונא ומתפשטת וכו'. גראה דאם נסרכה מחיתוך לחיתוך ומתפשטת ג"כ מחידוד לחידוד והרוב בחיתוך שכתב הרב ימין משה ז"ל דאזלינן בתר רובא וכגז"ל ע"ש, גראה דאם נסרכה לשומן הלב דפה אי גרבה אומרים דנוהגים להתירו בנפיתה מ"מ גראה דכיון דבסרוכה לשומן הלב ולמקום אחר הגם דהרוב לשוה"ל לא אזלינן בתר רובא משום דהבו דלא להוסיף עלה וכמ"ש הרב עיני צדיק ז"ל ע"ש. וא"כ ה"ה בנ"ד דכיון דההיתר בא לנו מצד הרוב דבעה"ע וכדומה דיינו להקל בזה עצמו ולא בשנסרכה לשומן הלב שהיא עצמה אינה כשרה לדעת רוב הפוסקים אוסרים ולא הוי תרי ספיקי אלא מצד המנהג וא"כ עלה שאין להתיר בנפיתה בסרוכה לשוה"ל רק כשאין ריעותא אחרת בסירכא זו אבל בנסרכה באופן זה שיש תרי קולי אין להתיר. ועוד דהו"ל ס"ס לחומרא דשמא כהאוסרים סירכא לשומן הלב ואפילו את"ל כהמתירים בנפיתה שמא הלכה כהחולקים על בעה"ע ודעמיה. ובפרט דבכל ספק מהם רוב הפוסקים אוסרים ולא הוי תרי ספיקי אלא מצד המנהג וא"כ הבו דלא להוסיף עלה דאין להתיר אלא בכל אחד לבדו וכאמור.

סעיף כ"א אם סירכא עולה מן האונא וכו' אזלינן בתר רובא. בהגי רובי דבעל העיטור שכתב מרן ז"ל בסעיף זה ובסעיף כ"ב וסעיף כ"ה כפי הרשום בזכרוננו דגם פה אי גרבה יע"א אזלי בתר רובא כפסק מרן ז"ל שכן אני זוכר שכמה פעמים היו השוחטים והחכמים משערים אם הרוב למקום הכשר להכשיר או הרוב למקום המטריף להטריף אך איני זוכר כעת בפרטות באיזה אופן היו המעשים הנז'. ומ"מ גראה דכיון דזה תלוי בזה אי אזלינן בתר רובי דבעה"ע או כהחולקים עליו וראינו שכן היו עושים לראות איך הרוב נוטה וכאמור ש"מ דנהגו כבעה"ע ז"ל. ועוד ג"ל דכיון דמרן ז"ל לא התנה בזה להתיר רק באם נהגו מכבר להתיר ש"מ דעתו להתיר לדינא בזה וא"ץ שיהיה מנהג קדום לזה דאי איתא היל"ל דאין להתיר אלא במקום שנהגו. ומה שראיתי באיזה פוסקים שכתבו דבמקום שאין מנהג אין להתיר בהגי רובי דבעה"ע, גראה דאין דעת מרן ז"ל כן ואנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל וכאמור. ולפ"ז גם בהא דסעיף כ' יש להתיר כיון דדעת מרן ז"ל להתיר וכאמור.

סעיף כ"ב ואם אין מכה בדופן טרפה ולא מהניא לה בדיקה. וכן מנהגנו פה דאם סרוכה למכה בדופן מתירין בלא בדיקה ובסרוכה לדופן בלי שום מכה טרפה בהחלט ולא מהניא לה שום בדיקה לראות אם היא מבצבצת דאפילו אם אינה מבצבצת טרפה וכדעת מרן ז"ל ורוב הפוסקים. ומ"ש הרבנים (בשבת אחים) אות ג' דמנהג עירם להכשיר בנפיתה אין זה שייך כלל לדין דבתריה דמרן גרירין דמטריף בהחלט

ונסרכה לשומן הלב אע"פ שרוב הסירכא בגב האונא וסרוכה לדופן כיון דהמקומות רחוקים זה מזה לא אזלינן בתר רובא. כ"כ הרבנים (בשבת אחים) אות מ"ז בשם האחרונים והמחבר"ר ז"ל אות מ' והרב עיני הכהן אות ס' ושכ"ה תעה"ש אות ל' ע"ש. וכתבו על זה הרבנים שם דלפי מנהגם צריך להסיר הסירכא מקמא נגד שומן הלב ולעשות שם נפיתה, אבל מגבה א"ץ לפי שהדופן מגין ושכן מעשים בכל יום ע"ש. ולדידן פה אי גרבה יע"א שאוסרים הנפיתה גראה דאם נסרכה אפילו מיעוט לקמא טריפה בהחלט ולא מהניא לה נפיתה. וכן אם נסרכה לקמא ולשוה"ל טרפה בהחלט אף אם הסרוך לשוה"ל הוא רוב נגד הסרוך מקמא וכמ"ש בעיני צדיק ז"ל דסרוכה לשוה"ל אפילו רובא ומיעוטא למקום אחר לא מהניא לה נפיתה דכה"ג לא הוי בשטח אחד וכמ"ש הרבנים המורים שם ע"ש. אך אם לא נסרכה מקמא כלל רק נסרכא לגב האונות ולשוה"ל ב"ל דבין שהרוב לגב בין שהרוב לשומן הלב אין להתיר לדין רק בנפיתה דכיון דהמקומות רחוקים לא אזלינן בתר רובא וא"כ גם במיעוטא לשוה"ל צריך נפיתה וכ"ש ברובה לשוה"ל דבעינן נפיתה. וע' מה שכתבתי לעיל כנלע"ד.

ד תרי אונ' דסריכין מגבן לדופן וראשי הסירכות דבוקות זה בזה בדופן ואין ניכר שם ראשי הסירכות טריפה דאמרינן סירכא זו שעלתה מגב האונא לגב האונא ואח"כ בדקה לדופן וטרפה. מרן בב"י בשם הא"ת בשם הרמב"ן והפר"ח בס"ק מ"ד ע"ש. ומה שכתבו ע"ז הרבנים באות מ"ח דלמנהגם דמכשירים מגב לגב בנפיתה ה"ה כאן ע"ש, אין זה שייך לדין פה אי גרבה יע"א דנקיטנן שאין להתיר רק מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה וכמ"ל והוא פשוט. **ה** ואם סירכא יוצאת משיפולי אונא ומתפשטת וכו' ואם לאו טרפה. ע' להרב שבת אחים ז"ל שכתב דהגי רובי דבעה"ע רבים חולקים עליו אלא דמרן ז"ל פסק כדבריו משום דנהגו כן וא"כ הבו דלא להוסיף עלה ודוקא בסמוכים זה אצל זה אבל אם אינם בשטח אחד לא אזלינן בתר רובא. ואחר זמן ראיתי שכן כתב מהרי"ט ז"ל סימן ב' וכן דקדק השב"א ז"ל מדכתב מרן כאן יוצאת משיפולי ולא כתב יוצאת מבפנים כמו שכתב בראשית דבריו אלא ודאי דדוקא משיפולי ולא מבפנים כיון דאינם בשטח אחד ע"ש. ומה גראה לענ"ד דאם נסרכה מחיתוך לחיתוך ונתפשטה גם אל הגב לא אזלינן בתר רובא כיון דאינם בשטח אחד. והגם שכתב הרב ימין משה ז"ל וז"ל, וכן בסירכא היוצאת מחיתוך לחיתוך ומתפשטת ונסרכת גם מחידוד לחידוד אם רוב הסירכא בחיתוך כשרה ואם לאו טרפה ע"ש, הכא שאני דאינם בשטח אחד דחידוד וחיתוך הוי כמו שיפולי וגב דסמוכים זה אצל זה אבל גב וחיתוך הוי כמו מבפנים וגב שכתב הרב שבת אחים ז"ל דלא אזלינן בתר רובא וכאמור.

כ"ג מכה זו שאמרו היינו שיש בדופן כעין נגע אבל אם יש בהרות שחורות בלבד אינו סימן מכה ממש. ואם נשבר הצלע אע"פ שחזר ונקשר קרינו ביה שפיר מכה.

באר משה

שכנגדו דלעיל ס"ט ע"ש. ולדידן פה אי גרבה דנקיטנן כדעת מרן ז"ל ורוב הפוסקים דאין להתיר רק במחיתוך לחיתוך ולא זולת ולא מהניא שום נפיחה כמ"ש"ל הא ודאי דאין להתיר כלל בזה ואפילו בנפיחה. והגם דהרב ימין משה בסעיף כ"ה הביאו דבריו הרבנים הנז' כתב דבעיה"ק גוהגים להכשיר כסירכא מינה ובה ע"ש, כיון דמהריט"ץ ודעמיה אוסרים מדינא אין להתיר חדא דמהריט"ץ דינא קאמר והרב ימין משה מנהגא קאמר. ועוד דספיקא דאורייתא היא ולחומרא. ועוד דכיון דהא גופא דסירכא מינה ובה דמותרת רבים חולקים בה הגם דאנו מתירים כדעת מרן ז"ל הבו דלא להוסיף עלה וכה"ג כתבו הרבנים הנז' אות ל"א דחדא קולא עבדינן תרי קולי לא עבדינן. ותו דהו"ל כתרי ספיקי להחמיר. ותו דמסתבר טעם האוסרים דהחילוק שהתיר בו מרן גבי סירכא מינה ובה לא שייך כמעט בזה דעכ"פ הרי סרוכה למקום אחר כג"ל.

אם גמצאו שני ורדות ואינם זו אצל זו וגסרכו זו לזו טרפה דאין להתיר לדידן רק במחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה ולא זולת כמ"ש לעיל. ואם הם זו אצל זו וגסרכו מחיתוך לחיתוך הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ח"י אות ל"א אסר וכן נראה דעת הרבנים המורים (בשבת אחים) אות כ"ד בדעת מרן ורוב הפוסקים. ומה שכתבו הרבנים הנז' שם דלפי מנהגם יש להכשיר ע"י נפיחה ע"ש, אין זה שייך כלל לדידן פה אי גרבה דאזלינן בשיטת מרן ז"ל ורוב הפוסקים דאין מתירין רק במחיתוך לחיתוך ובלתי בדיקת הנפיחה וכנז"ל אבל זולת זה אפילו בדיקת נפיחה שלא תבצבץ לא מהניא. ועיין להרב ויען משה ז"ל בסימן ט' וצ"י בזה עוד לעת הפנאי בעה"ו.

חי) **סירכא** שהיתה כעין גיד מורש בריאה אם היתה תלויה תתירו הרבנים הנז"ל באות כ"ה ואם היתה דבוקה כתבו בשם מנהגי המערב לגפוח הריאה כ"כ ולראות עד היכן מגיע גוון הריאה בסירכא והיא ושם חותכין ובודקים שאומרים שהסירכא משכה הריאה אצלה ולכן אין לחתוך מעיקרא ע"ש ולא כתבו ע"ז שום ראייה. ולדידן פה אי גרבה דנקיטנן בשיפולי גלימיה דמרן ז"ל ואוסרים הנפיחה כמ"ש"ל נראה פשוט דאם היא דבוקה אסורה בהחלט ולא מהניא לה נפיחה. ולולא דמסתפינא אמינא דגם למתירי הנפיחה קשה מאד להתיר בכה"ג משום דבכה"ג נשאר מן הסירכא והו"ל כאלו לא נבדקה בנפיחה. ומינה דאם היתה בכה"ג שהמקום שדבוקה לו הוא לשומן הלב נראה לעג"ד דאין להתיר חדא הא דאמרן ועוד דסרוכה לשוה"ל גופא קולא היא נגד דעת מרן ז"ל רק מצד שכן נהגו להקל והבו דלא להוסיף עלה רק מה שהתיר ברור מצד המנהג.

סעיף כ"ג ואם נשבר הצלע אע"פ שחזר ונקשר קרינו ביה שפיר מכה. וכן זכורני שכמה פעמים השוחטים בודקים אחרי הצלע כשיש בו סירכא וניכר איזה שינוי בצלע לחטט בצלע ולראות אם היה איזה שבר שחזר ונקשר להתיר מפני זה. וע' להרב ישיב משה סימן ק"ג ע"ש. ובלאו הכי

וכאמור ומינה לא נוזו עולמית וכמ"ש"ל ושם ביארתי ג"כ כי נסרכה לשוה"ל היכי נהוג ואין כאן מקום להאריך. וע' להרא"ש ז"ל בכלל כ' אות כ"ח שנשאל על מכה שחיתה אי הויה מכה וכו' ע"ש. וע' לרש"י ז"ל בחולין דף מ"ח ע"א בד"ה אין חוששין שכתב וכשחיתה קלטה וכו' ע"ש.

בי) **אם** האומא סרוכה לדופן אם יש מכה בדופן כשרה. הא דכשרה דוקא כשהאומא סרוכה לדופן והמכה בדופן צר דכיון דבענין זה רב המרחק ביניהם כשרה וכן אם הסירכא בשיפולי האומא והמכה בשיפולי האונות דכשרה וכיוצא בזה אבל בדופן רחב אין להתיר. והיה מעשה כזה ויש מי שמתיר בלי שום ראייה ודבריו ליתא ומוה"ר מוהרס"ך לא הכריע.

גי) **אע"פ** שיש בהן מכה טריפה ולא מהני לה בדיקה. וכן המנהג פשוט להטריף בכל אלו וכיוצא בהם ולא מהניא המכה להכשיר ואפילו בדיקה לא מהניא אלא הם טרפות בהחלט. אך בסרוכה לשומן שעל כיס הלב גוהגים פה להכשירה ע"י בדיקה ואפילו בלא מכה. ונראה לעג"ד דכ"ש שיש להתיר בנפיחה בנסרכה לשומן שעל כיס הלב דהרי מבואר מדברי מרן ז"ל אלו דהמכה מוספת קולא ולא חומרא. כן נראה לעג"ד אם יסכימו אתי הרבנים המורים הי"ו.

די) **אם** יש סירכא מאונא אחת לאומא והאונא שביניהם אחוזה באומא בסירכא מתחילתה ולא נשאר ממנה בלי אחיזה אלא כטרפא דאסא טריפה דחיישינן שמא תתפרק והויה שלא כסדרן אבל אם ניכר שהיתה כך מתחילת ברייתה כשרה. מנהגי המערב שבסוף ספר זבחי תרועה אות ה' הובאו דבריו להרבנים (בשבת אחים) אות ט"ז וכתבו על זה דלפי מנהגם אין להכשיר אלא בנפיחה שלא תבצבץ דהיינו מגב לגב דלעיל סעיף ט' ע"ש. ולדידן פה אי גרבה כבר נתבאר לעיל דמטריפים בהחלט כל דלא הויה מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה וא"כ אין להתיר כלל בזה ואפילו בנפיחה ופשוט. **ה**) **אם** נסרכה אונא אחת לשלישית ויצאה סירכא מהאונא האמצעית ונאחזה באותה סירכא טריפה ואפילו מן הסתם יש לחוש שנסרכה תחילה מא' לג' ואח"כ נסרכה לאמצעית וטרפה. מנהגי המערב שבסוף ספר זבחי תרועה אות ז' בהגה. ואם ניכר שהם שתי סירכות שהאחת עבה והשנית דקה אלא שנסרכו לאמצעית יש להכשיר. כן כתבו הרבנים (בשבת אחים) אות י"ז וכתבו ע"ז דלפי מנהגם יש לעשות נפיחה ע"ש. ולדידן פה אי גרבה דמטריפים בהחלט כל דלא הויה מחיתוך של זו לחיתוך של זו שאצלה כמ"ש"ל אין להתיר כלל בזה אפילו בנפיחה.

וי) **ריאה** שהיה לה למעלה מחיתוכי דאוני במקום השלם אונא אחת והיה החיתוך שלא במקום החיתוכים אלא למעלה במקום השלם ובאותו הסדק והחיתוך יצאה סירכא מחידוד לגב אע"פ שיצאה מן הכלל ויש חיתוך במקום השלם אין להקל בדבר. מהריט"ץ ז"ל הביאו הפר"ח סק"ז והרב עיני הכהן סימן ח"י אות כ"ג. וכתבו ע"ז הרבנים הנז' אות כ' דלדידהו יש להכשיר בבדיקה ע"י נפיחה כמו מחידוד לגב

כ"ד) אם כל הריאה זבוקה לדופן אם אין מכה בדופן טריפה ולא מהני לה בדיקה אפילו אם זבוקה כולה בלא שום פילוש. ויש מי שכתב שהמתירה בר נדוי הוא והכלים אסורים.

כ"ה) אם האומה והאונא נסרכו בסירכא אחת לדופן אם רוב הסירכא מהאונא כשרה. ואם רובה מהאומה טריפה. אם אין מכה בדופן וכן אונא הסירכא בסירכא אחת לחזה ולדופן אזלינן בתר רובא, וכן אומה הסירכא בסירכא אחת לדופן שיש בו מכה והסירכא במכה וחוצה לה אם רובה במכה כשרה ואם לאו טריפה. וכן אם נסרכא האומא בסירכא אחת לטרפש ולמכה שבדופן אם רובה במכה שבדופן כשרה ואם לאו טריפה. הגה, ריאה שנמצא עליה כמו חלב כיסוי והוא בשר בלוי קולפין אותו מעליה ואם הריאה תחתיו שלם ויפה כשר, מיהו צריך לבדוק הריאה בנפיתה.

באר משה

נראה דכיון דמרן ז"ל מתיר בזה הגם דאין בירור במנהג הא מיהא מוקמינן ליה אדינא להתיר כדעת מרן ז"ל דאנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל. וכן לפי הנראה לי מכמה הוכחות שכן נהגו פה אי גרבה יע"א השוחטים שבומגנו ושלפני פנינו.

ב') אם הצלע נקוב לאורכו ונכנסה בו קצת מהאונא והיא סרוכה עמו ועם הבשר שאחורי הנקב, כתב הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ח"י אות ס"ט דהרב משחא דרבנותא ז"ל בלוח הטעיות דף רי"ד כתב דכיון דאיכא נקב בצלע ודאי ע"י מכה הוא ואפילו צדדי הנקב חלושים ותלינן הסירכא בדופן כדיון מכה בדופן דתלינן. ושוב הביא דברי הכנה"ג שאין נראה מדבריו כן ותמה עליו ע"ש. ועי' מ"ש העה"ש ז"ל באות ל"ד ואין כאן מקום להאריך כעת.

ג') אם יש מכה בדופן נגד הסירכא שבריאה. נראה דנהגו פה אי גרבה להתיר בלא בדיקה דכן ראיתי להשוחטים דמכשירין בלא בדיקה וכמו שכן דעת מרן ז"ל בס' כ"ב ע"ש. סעיף כ"ד אם כל הריאה זבוקה לדופן וכו'. ומ"ש הרבנים באות נ"ז דמנהגם להכשיר בנפיתה ע"ש אין זה שייך כלל לדידן פה אי גרבה יע"א דאוסרים הנפיתה כמש"ל וזה פשוט. גם מה שכתבו שם דלמנהגם א"ץ לדעת מה הוא גג ומהו גב וחילוקי הדינים שיש בזה דהכל מכשירים בנפיתה ע"ש, אין זה שייך כלל לדידן שאוסרים הנפיתה וא"כ צריך המורה להבין ולדעת מה הוא הדבר האסור מדינא ולא מהני ליה נפיתה ומה הוא המותר מדינא וא"ץ אפילו נפיתה ואין כאן מקום להאריך.

ד') אם האומא והאונא נסרכו וכו' אם רוב במכה שבדופן כשרה ואם לאו טריפה. והיינו דכי הוי רובה במקום המכשיר כשרה גם בלתי נפיתה וכי הוי רובה במקום המטריף טריפה בהחלט ולא מהניא לה בדיקה כמבואר בדברי מרן בש"ע בכ"מ ובב"י. ומ"ש הרבנים (בשבת אחים) אות נ"ח דלמנהגם יש לעשות נפיתה נגד הטרפש ואם לא בצבץ כשרה וא"ץ לבדוק נגד הדופן וכו' ע"ש, אין זה כלל שייך לדידן פה אי גרבה דאוסרים הנפיתה כדעת מרן ורוב הפוסקים וכמש"ל וזה פשוט.

ה') אם היו מחצה על מחצה טריפה, מרן בב"י. והיינו בהחלט ולא מהני לה נפיתה. ומ"ש הרבנים אות נ"ח דלמנהגם יש להכשיר בנפיתה בזה ובסוגים שהזכירו שם ע"ש, אין זה שייך לדידן פה אי גרבה אוסרי הנפיתה כדעת מרן ז"ל וכמש"ל ופשוט.

ו') היכא דנסרכה לשומן הלב שיש מתירים פה בנפיתה אם לאחר שהסירו הסירכא מכל וכל פגע בעור הריאה וניקבה נראה פשוט דטריפה דהבו דלא להוסיף עלה דלא נהגו להתיר רק בבדיקה ולא להתירה גם בלתי נפיתה שהרי מדינא אסורה בהחלט רק שנהגו להתירה בנפיתה וכן יש ללמוד בק"ו מדברי הרבנים באות ס' ע"ש.

ז') אם נמצא עצם דק ארוך מונח על הריאה מבחוץ ודבק בעורה לרוחבה (מסירים אותו בנחת) ונפחים אותה אם

נראה דכיון דמרן ז"ל מתיר בזה הגם דאין בירור במנהג הא מיהא מוקמינן ליה אדינא להתיר כדעת מרן ז"ל דאנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל. וכן לפי הנראה לי מכמה הוכחות שכן נהגו פה אי גרבה יע"א השוחטים שבומגנו ושלפני פנינו.

ב') אם הצלע נקוב לאורכו ונכנסה בו קצת מהאונא והיא סרוכה עמו ועם הבשר שאחורי הנקב, כתב הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ח"י אות ס"ט דהרב משחא דרבנותא ז"ל בלוח הטעיות דף רי"ד כתב דכיון דאיכא נקב בצלע ודאי ע"י מכה הוא ואפילו צדדי הנקב חלושים ותלינן הסירכא בדופן כדיון מכה בדופן דתלינן. ושוב הביא דברי הכנה"ג שאין נראה מדבריו כן ותמה עליו ע"ש. ועי' מ"ש העה"ש ז"ל באות ל"ד ואין כאן מקום להאריך כעת.

ג') אם יש מכה בדופן נגד הסירכא שבריאה. נראה דנהגו פה אי גרבה להתיר בלא בדיקה דכן ראיתי להשוחטים דמכשירין בלא בדיקה וכמו שכן דעת מרן ז"ל בס' כ"ב ע"ש. סעיף כ"ד אם כל הריאה זבוקה לדופן וכו'. ומ"ש הרבנים באות נ"ז דמנהגם להכשיר בנפיתה ע"ש אין זה שייך כלל לדידן פה אי גרבה יע"א דאוסרים הנפיתה כמש"ל וזה פשוט. גם מה שכתבו שם דלמנהגם א"ץ לדעת מה הוא גג ומהו גב וחילוקי הדינים שיש בזה דהכל מכשירים בנפיתה ע"ש, אין זה שייך כלל לדידן שאוסרים הנפיתה וא"כ צריך המורה להבין ולדעת מה הוא הדבר האסור מדינא ולא מהני ליה נפיתה ומה הוא המותר מדינא וא"ץ אפילו נפיתה ואין כאן מקום להאריך.

ד') אם האומא והאונא נסרכו וכו' אם רוב במכה שבדופן כשרה ואם לאו טריפה. והיינו דכי הוי רובה במקום המכשיר כשרה גם בלתי נפיתה וכי הוי רובה במקום המטריף טריפה בהחלט ולא מהניא לה בדיקה כמבואר בדברי מרן בש"ע בכ"מ ובב"י. ומ"ש הרבנים (בשבת אחים) אות נ"ח דלמנהגם יש לעשות נפיתה נגד הטרפש ואם לא בצבץ כשרה וא"ץ לבדוק נגד הדופן וכו' ע"ש, אין זה כלל שייך לדידן פה אי גרבה דאוסרים הנפיתה כדעת מרן ורוב הפוסקים וכמש"ל וזה פשוט.

סימן מ'

דיני טרפות הלב

א' הלב יש לו ג' חללים ניקב לאחד מהם טריפה ואפילו אם חלב טרפש הלב סותמו אבל אם שומן הלב עצמו סותמו כשר. הגה, וי"א דלא מהני סתימת שומן הלב וכדאיתא בסמוך סוף סימן זה ויש לחוש לדבריהם.

ב' ניקב ולא הגיע לחלל אם מחמת חולי כשרה ואם בקוץ או במחט טריפה. ה' ניטל הלב בין ביד בין מחמת חולי טרפה.

באר משה

ונמצא הבשר של הלב מבפנים ומבחוץ בריא ושלם. הרב ישיב משה ז"ל ח"א סימן קס"ח ע"ש.

סעיף ה' ניטל הלב בין ביד בין מחמת חולי טרפה. כתב הרב ישיב משה גר"ו ח"א סימן ע"ד וסימן ע"ה לב שנמצא למעלה מהטרפש טריפה מן הספק ע"ש. והגם כי בסימן ט"ו ובסימן קצ"ד צידד להתיר מ"מ לא החליט להתיר. ועוד דהתשובה דסימן ע"ד וסימן ע"ה הם האחרונים דהא דסימן ט"ו בשנת התרנ"ה והא דסימן קצ"ד בשנת התרנ"ז והנהו דסימן ע"ד וסימן ע"ה הם בשנת התרס"ה כיע"ש וא"כ דבריו האחרונים עיקר.

עוד כתב הישיב משה גר"ו בסימן ט"ו וסימן ע"ד וסימן ע"ו דאם חסר כיס הלב כשרה ע"ש.

ב' ניטל הלב בין ביד בין מחמת חולי טרפה. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל מעשה בא לידי בתרגולת שלא היה לב מכל וכל והטרפתיה מפני מ"ש הרמב"ם בפ"ו מהלכות שחיטה אבר שאמרו חכמים שאם ניקב במשהו טרפה שניטל בחולי או ביד בין שנברא חסר וכו' והלב נקובתו במשהו, הכנה"ג בהגה"ט אות יו"ד ע"ש. וזכורני דכבר עמדו על זה רבני אשכנז הגאון הרב חכם צבי ובנו הגאון שאלת יעב"ץ נגד הגאון הכרתי ופלתי ז"ל ודעתם להתיר עש"ב ואין כאן מקום להאריך כעת. (א"ה נכדו. תמיהני דכיון דהכרתי והפלתי והכנה"ג ז"ל מטריפים ומסתבר טעמיהו איך אפשר להתיר איסור תורה. וכן ראיתי להכנה"ח ז"ל אות כ"ב שכ' משם כמה פוסקים שכלם כאחד אוסרים ולא כתשובת חכם צבי ז"ל ע"ש).

ג' אם נמצא עצם בלב אם בחלב אם בבשר, ע' להרב תורת הנובא סימן ס"ח אות יו"ד ואות י"א ואות י"ב ולהשו"ג ולהתחב"ר ז"ל ובקונטרס אחרון שם ולהרב זבחי אלהים ז"ל וע' ג"כ להח"ס בסי' מ"ג והב"ד הפת"ת ולהש"ך ז"ל בגקודות הכסף שקיים דברי הב"ח וחכמי הדור וגם הוא קיבל שכן הורה הלכה למעשה ומוזה כתבתי בתשובה שאם יש הפמ"ר או צורך שבת או דוחק וכיוצא יש לסמוך על המתירים ואם יש הוכחה והכרעה שהיה זה מתחילת ברייתו כגדון הלה"פ ז"ל שלא היה נעקר משרשו יש להתיר גם בלתי הפסד מרובה וכ"ש אם הוא הולך ומתרכך מלמטה כמו תנוך ולבסוף מתחבר אל הבשר דאלו הם אחד דבכי הא דדאי יש להתיר גם בלתי הפמ"ר די"ל דכ"ע מודו בזה ואין כאן מקום להאריך כעת. **ד' אם נמצא בלב עצם שכל צדדיו גסים ואין בהם שום חידוד כלל, יש להכשיר בכל גוונא. כן כתב הפר"ח בסק"ה וכו"ה התב"ש ע"ש. והיינו דבכה"ג מתיר הפר"ח בכל מין בהמה דגם דאתי מדעלמא אינו נוקב. וע' להרב תורת הנובא ז"ל בסימן ס"ח אות יו"ד שהביא דברי הפר"ח הללו על מ"ש השו"ג והרב פרי הארץ להכשיר דהיינו רביתיהו.**

אינה מבצבצת כשרה דמסתמא אינו אלא מצלעות הבהמה. הרבנים (בשבת אחים) אות ס' בשם הפר"ח סק"ו. ומ"ש שם הרבנים דאפילו נמצא העצם תחת קרום הריאה יש לעשות גפיחה לאחר שסיירו העצם לדידהו דעושים גפיחה ע"ש, נראה פשוט לדידן פה אי גרבה בכה"ג שהוא תחת הקרום כיון שאנחנו אוסרים הגפיחה טרפה בהחלט וכן נראה דעת הרבנים שם כמו שיראה המעיין בדבריהם ופשוט.

ח' סירכא תלויה המלאה דם טרפה. הרבנים הנו"ל באות ס"ב בשם הרב עיני הכהן אות ס"ו. ומ"ש שם הרבנים דלמנהגם דעבדי גפיחה יש להכשיר אם לא תבצבץ ע"ש, אין זה שייך לדידן פה אי גרבה דאוסרים הגפיחה וכמש"ל ופשוט ובפרט דאפילו להמתירים הגפיחה יש חולקים ואוסרים בזה. **ט' וכן** אונא הסרוכה בסירכא אחת לחזה ולדופן אולינן בתר רובא. וכן אנחנו מורים ובאים פה אי גרבה ללכת אחרי הרוב כמ"ש מרן ז"ל.

יו"ד בהגה מיהו צריך לבדוק הריאה בגפיחה. והיינו לראות אם מבצבצת וכן נוהגים פה אי גרבה יע"א. ואם נקרע סביב לאותו מקום, נראה שיש לאחוזו מקום הקרע ולבודקה בגפיחה כל מה דאפשר דהרי בנאבדה בלא גפיחה כתב הרב שבת אחים גר"ו באות ס"ה שיש להכשיר בשעת הדחק ובכה"ג דאפשר לנפוח רק מחששא דשמא אינה עולה כ"כ יש להתיר גם בלתי שעת הדחק וכ"ש בהפמ"ר וערב שבת קדש. ומוזה ג"כ יש להתיר אם יש תחת אותו בשר בלוי טיגרי או מורסה ויש לחוש שמא הם מעכבין הגפיחה ומ"מ נראה שיש להשתדל להעלות הקרום של הריאה כל כמה דאפשר.

ובעיקר הגפיחה אם ע"י מים שאינה מבצבצת או ע"י גפיחה שאינה מוציאה רוח, ע"י להרב שבת אחים גר"ו בסימן ל"ז ס"ד. ולענ"ד נראה בזה דמשמעות דברי מור"ם יותר נראה ע"י גפיחה שרואים שאינה מבצבצת.

סימן מ'

סעיף א' בהגה וי"א דלא מהני סתימת שומן הלב וכו'. בהפסד מועט יש להחמיר כ"א כמ"ש האחרונים אבל בהפסד מרובה סומכין על דעת מרן ז"ל שמתיר וכמ"ש הרב חכמת אדם ז"ל בכלל י"ז אות א' והפר"ח ס"ק ב' והרב זבחי תרועה סק"ב והרב שבת אחים גר"ו אות א' והרב זבחי אלהים ז"ל. וכן יש לדקדק מלשון הפר"ח ז"ל דנקיט לשון חומרא דמשמע דס"ל דמדינא ראוי להתיר וא"כ בהפמ"ר יש להקל וכאמור. וכן בדין דאגן בתריה דמרן גרידן ואין להחמיר רק בהפסד מועט ולא בהפסד מרובה וכאמור.

סעיף ב' ניקב ולא הגיע לחלל וכו'. לב שנמצא בחללו בועה גדולה כשרה ואין צריך בדיקה וכ"ש אם בדקו

(א) יש מי שאומר שאם שומן הלב דבוק בלב ואדוק מאד מפרידין אותו בסכין ואם נמצא שם או בעובי הלב קורט דם אסור ואצ"ל אם נמצא בחללו. הגה, נצרך הדם בעובי הבשר הרי הוא כקורט דם וטריפה.

סימן מ"א

דיני טרפות הכבד

(א) **יבש הכבד עד שנפרך בצפורן טריפה והוא שיבש כלו ולא נשתייר כזית במקום מרה וכזית במקום חיותו.** הגה, ואם יבשו אלו הב' זיתים לבד נמי טריפה. נימוק הכבד דהיינו שדם יוצא מבשר הכבד שנימוק והיה לדם טריפה אע"פ שנשתיירו ב' הזיתים דסופו לרקב הכל. יש אומרים כבד שקשה כאבן טריפה והוא שלא נשתיירו בה ב' זיתים הנזכרים שלא נתקשו. (ה) **נעקר הכבד במקומות הרבה ומעורה בטרפשיהוון כאן מעט וכאן מעט כשרה.** (ח) **ניקב טרפש הכבד נקב מפולש מצד הכבד טריפה אבל אם נסרכה בסירכא בצלע כשרה.** הגה, ואם נסרך טרפש הכבד לבית הכוסות יש לבדוק בכרס שבזדאי יש שם קוץ או מחט שניקבה ועל ידי זה באה סירכא זו. כן מצאתי בבדיקות ישנים וראיתי מעשה והכי נהוג.

באר משה

לאסור ע"ש. ומשמע שיש להתיר גם בהפסד מועט מדלא הזכיר זה כנ"ל.

(ב) **בהגה י"א** כבד שקשה כאבן טריפה. עיין ג"כ בשו"ג שכתב דזה ג"כ לדעת מרן דגרירין בתריה כשרה. **סעיף ה'** נעקר הכבד במקומות הרבה וכו'. כתב הרב שבת אחים ז"ל באות ל"ה אם נתחלף הכבד שנמצא בשמאל והטחול בימין כשרה ע"ש. ועמ"ש בתשובה בישיב משה סימן י"ד וסימן כ"ב וסימן כ"ד.

(ב) **כבד** שנמצא מונח עליו קרום שחור כמין כבד גדול ואינו דבוק לכבד ולא לשום מקום בתרנגולת כ"א מונח על הכבד אין לחוש לשני כבדים ואין זה רק ביצה שנתקלקלה בתוך מייעה כיון שאינו דבוק לשום מקום. כן כתב הרב ישיב משה גר"ו סימן רע"ו.

(ג) **כבד** שיצאה מהטרפש ע"י נקב שבטרפש והיא כרמון מהכבד לפנים מהטרפש אם עלה קרום על אותה בליטה ועל סביבות הנקב בענין שהנקב סתום כשרה דטרפיות הטרפש אינו מצד עצמו ולכן הסירכא סותמת שפיר. כ"כ הרב ישיב משה הנז' גר"ו סימן פ"א ע"ש.

(ד) **כבד** שיצאה מהטרפש ע"י נקב שבטרפש והיא כרמון מהכבד לפנים מהטרפש ונסתם הנקב וכנו"ל אם גסרך עם הריאה טרפה לדידן דבתריה דמרן גרירין שאוסרים הנפיתה ולעובי תונס שהם מתירים נפיתה גם בזה יעשו נפיתה. כ"כ הרב ישיב משה הנז' שם.

(ה) **נקב** שבטרפש שלא מצד הכבד אלא מצד הטחול כתבתי בעניותי בספרי הקטן **ברית כהונה** לאסור וכדעת הרב תורת הזבח ז"ל, ולא כמו שגראה מדברי הרב שב"א גר"ו סי' מ"א אות כ"א דנוטה אחר דברי הרב בית יהודה ז"ל בסימן ס"ח. ושור"ר להתב"ש ז"ל שהתיר. וכעת נראה לענ"ד דכיון דגוף נקב בטרפש בפלוגתא מתני יש לסמוך על המתירים בצד שמאל דהו"ל כמו ס"ס ספק שמא כהמתירים לגמרי ואת"ל כהאוסרים שמא דוקא לצד שמאל. וכן זכורני דהפרי"ת ודעמיה כתבו דבספק יש לסמוך להתיר ע"ש. (א"ה נכדו. לא ראיתי שנדפס ענין זה בברית כהונה וצ"י).

סעיף ח' ניקב טרפש הכבד נקב מפולש מצד הכבד טרפה. מעשה היה בטרפש הכבד שניקב והיתה חתיכה מהכבד

ומסיים על זה דדוקא שכל צדדיו של העצם גסים ואין בו חידוד כלל כמ"ש הפרי"ח שם. ודבריו קשים דבכה"ג דאמריגן דהיינו רביתיהו גם דאיכא חידוד שרי ובכה"ג ליכא חידוד גם דלא הוי רביתיהו שרי. וצ"ע ליישב דבריו.

והנה הרב תורת הזבח ז"ל רמי ומקשה ממ"ש הפרי"ח דאם אין חידוד שרי עמ"ש הלה"פ בנדונו להתיר והב"ד המחב"ר ז"ל דגם שהיה חידוד והתירו ע"ש. ולענ"ד לק"מ לפי המבואר דכי הוי מתולדה גם דאיכא חידוד שרי וכאמור. ועוד י"ל דכי הוי רחב כתמונת סכין אינו גורם לנקוב גם דאיכא חידוד ואין כאן מקום להאריך בזה.

סעיף ו' ואם נמצא שם או בעובי הלב קורט דם אסור ואצ"ל אם נמצא בחללו. ונמצא בכתב יד על תיבת "שם" ועל תיבת "בעובי" ציון כזה, נכתב בצדו ומנהגינו עד שתהיה בחללו דוקא. וכן בוכרון לבני ישראל שבסוף ספר ימין משה סימן יו"ד ס"ז. ועל תיבות שומן הלב וכו' מצויין נכתב בצדו, מנהגינו עד שיהיה בחללו דוקא ע"ש עכ"ד. ולענ"ד גם בזה לא שייך מנהג שהוא דבר דלא שכית. ולדינא נראה דכיון דהש"ך והכנה"ג הגהב"י אות ט' כתבו דמרן לא ס"ל כיש מי שאומר, וכן הפרי"ח חולק על ראב"י"ה בעל סברא זו ואינו מטריך רק אם נמצא בחלל רושם שניכר שהגיע הנקב לחלל ע"ש. לכן יש לסמוך על דברי הרב בעל הגה זאת ואין לאסור רק בחללו דוקא. ואולי גם הרב בעל הגה זאת שכתב ומנהגינו וכו' לא דק וכוונתו לענין ההוראה עד שתהיה בחללו דוקא ושכן שמע מרבו בעת שהסמיכו. וע' להרב שבת אחים ז"ל שכתב דהמקיל כהפרי"ח אין מוחזין בידו ובהפסד מרובה יש להקל כמ"ש הפרי"ת ז"ל.

סימן מ"א

סעיף ג' בהגה נימוק הכבד וכו'. נמצא בש"ע על תיבת נימוק ציון בכתב יד ונכתב בצדו וההלכה כהט"ז והש"ך, עכ"ד. ועיין להפרי"ח ז"ל שכתב דדעת מרן ז"ל בב"י להתיר בנשתיירו שני זיתים וכן דעתו וכן דעת הט"ז והש"ך ע"ש. וכן נראה דעת השב"א ז"ל אות ח' והרב תנבות שדי גר"ו אות י"א והתה"ו ז"ל סימן ס"ה אות יו"ד ע"ש. וע' להשו"ג ז"ל שכתב דלדידן דבתריה דמרן גרירין אין

(י) נמצאו שני כבדים בבהמה או בעוף טריפה דכל יתר כנטול דמי והוה ליה ניטל הכבד.

באר משה

להכנה"ג בהגה"ט אות י"א ולכן יש לסמוך על המתירים מצד שמאל וכמו שכתב הרב תנבות שדי גר"ו ובפרט בהפסד מרובה.

(ד) אם נמצאו שני טרפים יש להתיר בהפמ"ר. כ"כ הרב שבת אחים אות כ"ב והרב תנבות שדי אות ל"ה. ולולא דבריהם היה נראה לענ"ד להתיר אפילו בלתי הפסד מרובה כיון דהפר"ח ודעמיה מתירין. ועוד דכל עיקר החשש הוא משום דכנטול דמי והרי בקרום שעלה מחמת מכה דאינו קרום ועכ"ז התיר הרב בית יהודה ז"ל במנהגים בירד מהכבד לטרפס כיון דהטרפיות אינה מצד עצמו ועמ"ש לעיל ולקמן בזה. (ע' להכה"ח ז"ל אות ס"ו).

(ה) טרפס שנחסר בשרו ולא נשארו רק שני העורות כשרה. כן כתב הרב שבת אחים ז"ל אות כ"ד והרב תנבות שדי גר"ו אות ט"ל.

(ו) טרפס שניקב ונסתם בסירכא או קרום כשרה. כן כתב הרב שבת אחים אות כ"ה ואות כ"ז והרב תנבות שדי גר"ו אות ב"ב.

(ז) טרפס שניקב ונסתם בטחול שלא כדרך הנחתו טרפה. הרב שבת אחים אות כ"ו והרב תנבות שדי אות ל"ח ומוכח מזה דאם כדרך הנחתו שפיר סותם.

(ח) טרפס הכבד שניקב במקום דמשמשא ידא דטבחא כשרה ואם יש הוכחה שהיה מחיים טרפה. הרב שבת אחים אות כ"ד והרב תנבות שדי גר"ו אות ל"ד.

(ט) טרפס אין צורך לבדוק אחריו אם ניקב. הרב תנבות שדי גר"ו אות ל"ז ע"ש.

(י"ד) בהגה ואם נסרך וכו' יש לבדוק בכרס וכו'. וכן גוהגים פה אי גרבה יע"א לבדוק אח"ז ועל הרוב מוצאים איזה ריעותא.

סעיף י"ד נמצאו שני כבדים וכו' והוה ליה ניטל הכבד. כתב הרב לבושי שרד ז"ל דעיקר טעם יתר כנטול הוא

כי אותו אבר שיש בו חיות המנהיג אותו הבעל חי כיון שהוא נחלק לשנים בטלה מנהיגותו והו"ל כחסר אותו אבר ע"ש בסמ"ן ל"ה. (א"ה נכדו. ואין להקשות ע"ז ממ"ש הכנה"ג ז"ל בהגה"י דלא מקרי יתרת כבד רק אם היתרת ג"כ יש לה צורת כבד והביא דבריו הכה"ח ז"ל אות פ"ט ע"ש דהרי עכ"פ הכבד נחלק לשנים ואין בכחו להנהיג. ד"ל דכיון שאינו כצורת כבד זה מוכיח שאינו מהכבד כלל רק הוא הצטברות דם וכיוצא והכבד העיקרי הוא בשלימותו והוא מתפקד בשלימותו).

(ב) נשאלתי משוחט דמתא ר"נ חדאד בתרגולת אחת שנמצא הכבד שלה כפול כפלים ורצה להתירה ממ"ש המחבר"ר ז"ל והרב עקרי הד"ט ז"ל דהסיבה שהתרגולת היתה חולה. ואמרתי לו להניחה עד הבוקר לראות המראה וכיוצא. ובבוקר ראיתי שהיא סרוכה לריאה והטרפתי כידוע בפוסקים. ומה שדעתו להכשיר אין ראייה כי הם מראים מקום ולא הסכימו עם הרב יעב"ץ ז"ל וא"כ ספיקא דאורייתא לחומרא ועמ"ש הרב עיני הכהן ז"ל והתב"ש ז"ל במ"ש הכנה"ג ז"ל.

יורדת בתוך הנקב וסותמת הנקב וכל סביבות הנקב מצד שנותרתה ונתגדלה סביב סביב אבל לא יש שם על אותו נקב שום סירכא גם לא היה הידוק וחיבור מהטרפס לחתיכת הכבד וכאשר מושכים גוף הכבד יוצאת עמה אותה חתיכה. באופן שאינה אלא כמין כסוי אשר הוא עולה ויורד ע"י משיכה. והטרפנותו אני ורח"ך הי"ו (הרב המחבר שמחת כהן ועוד) וכן הסכים מוהר"ד כטורא (המחבר תנבות שדי שהיה ראב"ד בתוס') ז"ל במכתבו אלי זמנו ר"ח חשון התרצ"ט וז"ל, בודאי שאין להתיר כמו שכתב ר"מ גר"ו ואף בנדון מהרח"ך ז"ל יש להטריף שכן מבואר מהפוסקים שצריך סירכא או קרום על הבליטה עכ"ל. וע' בקונטרס המכתבים (כנראה כוונתו על פנקסי בית דין, מא"ח) הנשלחים כ"ד תשרי התרצ"ט. (ב) ניקב טרפס הכבד נקב מפולש מצד הכבד טרפה. ע' להרב שבת אחים ז"ל שכתב משם הש"ך ז"ל דבצד ימין הטרפס אינו מכוסה מהכבד ואם ניקב שם כשרה. ומבואר מזה דהכבד הוא בצד שמאל והדבר קשה שהוא עצמו סיים שם בשם הרב בית יהודה ז"ל ח"ב סימן ס"ח דבא לאפוקי צד שמאל אשר שם הטחול דשם בכל ענין כשרה ונראה דמר אמר חדא ומר אמר חדא דכשהבהמה תלויה מרגליה כלפי הטבח דאז ימין הבהמה וימין הטבח שוים אזי הכבד בימין האמתי שהוא באמת שמאל והיא תלויה מצוארה או כשהיא מהלכת ופניה כלפי האדם ולכן כתב הש"ך דבצד ימין דהיינו השמאל אינו מכוסה מהכבד. ומ"ש הרב בית יהודה ז"ל דשמאל אין בו כבד היינו כשהיא תלויה מרגליה והכל אחד הוא.

והיותר נראה שהוא ט"ס וצ"ל דבצד השמאל הטרפס אינו מכוסה וכו' ולפי ביאור זה יש להתיר בצד שמאל אשר שם הטחול כדעת הרב בית יהודה ז"ל, אבל הש"ך ז"ל גופיה חזר וקיים וקיבל דברי הב"ח שהגיה חצר במקום מצר כיע"ש. וא"כ לדעת הש"ך יש לאסור בכל אופן וכן דעת הב"ח וכן נראה דעת הט"ז ז"ל סק"ח שלא התיר רק בהיוצא מחוץ לחלל ע"ש וכן נראה דעת הפר"ח ז"ל בס"ק י"ד. וע' להרב שבת אחים ז"ל בשם הרב בית יהודה הג' ונראה מלשון הרב הג' דס"ל כדעת הרב בית יהודה ז"ל ולאחר המחילה רבה אין זה נראה ומ"ש הרב בית יהודה ז"ל אינו אלא ליישב מנהגם אבל לדידן אין לזוז מדברי הפוסקים הג' שאסרו בכל אופן שהוא באויר וחלול וכאמור. וכן ראיתי להרב תורת הובח ז"ל שאסר בכל אופן שיהיה וכן נראה עיקר לענ"ד.

(ג) טרפס הכבד שניקב מצד שמאל, עמ"ש בזה הרב שבת אחים ז"ל אות כ"א והרב תנבות שדי גר"ו אות מ"ו ומה שכתבתי בקונטרסי הנלוה לשבת אחים¹ אות ה'. וכעת נראה לענ"ד דכיון דטרפות זה לא נזכר רק בדברי הבה"ג ז"ל ומתשובת הרשב"א ז"ל סימן כ"א נראה דלא ס"ל כן וע'

1. רבנו הגאון המחבר זצוק"ל היה בדעתו להדפיס קונטרס מחובר לספר שבת אחים כמו שכתב בהקדמתו להלכות טרפיות, אך לא יצאה מחשבתו לפועל כמו שכתבתי שם בהערה וגדפסו בספרו זה בכלל חידושינו על סדר סימני הש"ע ולא נודע כי באו בקרבו. מא"ח.

סימן מ"ב

דיני טרפות המרה

- א' **מרה שניקבה טריפה ואם ניקבה כנגד הכבד והכבד סותמו כשרה.** נסרכה המרה למקום אחר כשרה.
- ב' **נטולה ביד או חסרה טריפה.**
- ג' **אם חסרה המרה קורע הכבד שתי וערב וטועמו בלשונו אם יטעום טעם מר כשרה ואם לא טעם מר יצלנו בגחלים ויטעום אם יש בו טעם מר כשרה ואם לאו טרפה.** ואף עכשיו נוכל לסמוך על טעימת הכבד.

באר משה

הכהן ז"ל לאסור וכן כתב הרב שבת אחים ז"ל ע"ש. ולעג"ד יש לדון בדבר דמנ"ל להרב עיני הכהן ז"ל דבכה"ג הוי על הרוב שאין בה דהגם דמדברי הש"ך ז"ל י"ל דלא קאי רק אקודם צליה ולא אלאחר צליה מ"מ אה"נ לא הוי רובא ומ"מ מחצה על מחצה הוי וספק שקול מיהא הוי (וא"כ יש להתיר מס"ס ספק שמא ימצאו טעם מר אחרי הצליה ואת"ל לא ימצאו שמא הלכה כהמתירים כשחסרה המרה). ועוד קשה לי דגם לפי דברי הרב עיני הכהן ז"ל הא מיהא למה לא חשוב ס"ס דהרי כתב הרב ישיב משה ז"ל סוף סימן ס' דקי"ל כדעת האחרונים דנכנס לספק אפילו דעת יחיד ואפילו דלא קי"ל כוותיה ואפ"ה נכנס לבית הספק והוי ס"ס כמ"ש המחבר"ר בסימן מ"ב והביאו הרב בן אברהם ז"ל בסימן ל"ב וכן הסכימו האחרונים ע"ש וכן הסכים השש"א ז"ל גופיה שם. והגם דהוי רובא לאסור מ"מ כי איכא ספק בלא"ה למה לא יצטרף טעם זה דשמא היה נמצא טעם ע"י צליה. ועוד קשה דהרי בנאבדו הבני מייעים כתב הרב שבת אחים ז"ל אות י"ב דתלינן דנסתלקה עם הבני מייעים וכן אם לא בדקו המרה אלא אחר שעה תלינן דאכלו אותה החתולים וכו' ע"ש הגם דעל הרוב נראה דלא היה כן. ואולי שם עדיף דגוף המרה עצמה היא להיות בכל העופות והבהמות וכשלא נמצאת תולין במציאות הנז' אבל הכא לא נמצאת המרה ורק תולין שנמצא טעם המרירות וא"כ אם על הרוב לא ימצא אין לתלות וצ"י בזה עוד לעת הפנאי ואין כאן מקום להאריך בזה כעת.

ג' **אם טעמו המרירות אבל הוא רק מעט ודבר קל אי סגי?** מסתמיות דברי הפוסקים נראה דאין לחלק בזה וטעמא דמלתא דכיון שיש קצת מרירות תולין שיש עוד מרירות בלוע. אלא שיש להזהר להיות הדבר ברור שבאמת יש טעם מר בודאי ואפילו קצת אבל אם מסופק בדבר נראה דאינו כלום. וגם ביש בודאי מקצת מר יש לעיין עוד לדינא בזה לעת הפנאי.

ד' **אם לא נמצאת המרה וטעמו הכבד ולא נמצא מר ונאבדה הכבד קודם צליה.** כתב הרב שלחנו של אברהם ז"ל אות ט' דאסור וכתב הטעם דלא כתב הש"ך ז"ל דעל פי הרוב יש טעם מר אלא כשלא בדקנוהו כלל ודלא כהש"י ח"א א"ח סימן כ"ג שכתב בשם הש"ך דהרוב טעמו מר קודם צליה ואחר צליה דליתא כן בש"ך ע"ש. ודבריו ז"ל לכאורה אינם מובנים כמו שהקשה מהרח"ח נר"ו דעיקר הכרחו של הש"ך דאיכא רובא דאיכא טעם מר משום דאל"כ איך הותר לנו לטעום (והרי שמא אין טעם מר והוא טועם טרפה א"ו דעל הרוב יש טעם מר וכשרה) והכרח זה עצמו מכריחנו לומר

סימן מ"ב

סעיף א' מרה שניקבה טריפה וכו'. ואי איכא למתלי שניקבה בסכין או ביד הטבח תלינן. מרן בב"י בשם הרשב"א וכתב דפשוט הוא. והרב ערך השלחן ז"ל אות ב' כתב דנראה עיקר דגם במרה לא תלינן אלא כמו בריאה דדוקא במשמש בה בסכין וכיוצא דהוי בכח ע"ש. וכן נראה דעת המורים בתונס בקונטרס כתב יד המיוחס להם (והוא נדפס בשם שבת אחים).

גם אם נבראת נקובה טרפה. כ"כ הרב עיני הכהן ז"ל בסימן י"ט אות כ"א בשם הצ"ץ סימן ע"א. וכן נראה דעתו ז"ל וכן דעת המורים בכתב יד הנו"ל.

ב' **בהגה נסרכה המרה למקום אחר כשרה.** והכי נקיטנן וכמבואר בדברי מרן ז"ל בסימן ל"ז ובסימן מ"ו. ואע"ג דהפר"ח והתב"ש אסרו כתב הרב עיני הכהן ז"ל בסימן כ"ה אות ה' דאנו אין לנו אלא דברי מרן וכן אנחנו רגילים להורות. **סעיף ב' נטולה ביד או חסרה טריפה.** ולפעמים נראה שאין שם מרה רק כעין גיד לכן ושומן סביבו וכשקורעין אותו נמצא בו ליחות ירקרקות מעט כשל מרות וטעמו מר. ומעשה בא לידינו ונסינו כנו' ונמצאת שם ליחה מרה והתרנו את הכבש והוא פשוט וע' להרב שבת אחים ז"ל אות ח' ואות ט'.

וכן כמה פעמים נמצא כנו' בעופות והגיד הנז' נמצא דק מאד והבקי והמשגיח ימצאהו שם במקומו או עם בני מייעים ובו ליחה מרה וכמו שכן ראיתי הרבה פעמים.

סעיף ג' אם חסרה המרה קורע הכבד שתי וערב וכו'. ואם קודם שקרעה וטעמה כנו' נאבדה הכבד יש להתיר מס"ס ספק שמא היה בהם טעם מר ואת"ל שאין בה שמא הלכה כהמתירים חסרה המרה וכ"ש לפי מ"ש הש"ך ז"ל דלא שכיח שתהיה המרה נטולה לגמרי והרגילות היא שנבלעת במקומה דמזה נראה דעל הרוב הכי הוי וא"כ גם בלא ס"ס יש להתיר. **ומטעם זה נראה לעג"ד דגם דטעמו הכבד מבחוץ ולא נמצא טעם מר כל זמן שלא קרעו שתי וערב וטעמו י"ל דהמרה נבלעה שכן נראה מדברי מרן ז"ל דהעיקר לטעום אחרי הקרע וכו'.** וכן נראה ממ"ש הש"ך והרגילות הוא שתהיה נבלעת וכו'. ולא דמי זה למה שכתב הרב עיני הכהן ז"ל דאם לא טעמו טעם מר בכבד על הרוב גם אחרי הצליה לא יטעמו ע"ש, דהכא לא נזכר לטעום את הכבד מבחוץ לפני שקורעים רק דהפוסקים כתבו דאם טעם בלתי קרע וטעם טעם מר מהגי. ב' **אם קודם שצלה הכבד נאבדה וקודם זה לא טעמו טעם מר בכבד אפילו שקרעוהו שתי וערב,** דעת הרב עיני

דעל הרוב גם אחר צליה יש טעם מר דאל"כ איך מותר לטעום אחר הצליה כיון שכבר טעמו קודם הצליה ולא מצאו טעם מר. וכבר כתבתי בזה שני אופנים ליישב דברי השש"א ז"ל ודרך אחד מהם הובא בישיב משה ח"ב סימן ע"ג והסכים בו. ומפני דלעת עתה לא מצאתי העתק ממכתבי אמרתי אחזור אשנה פרק זה בעה"ו. וע' בירחון אוצר התורה סימן מ"ג מה שכתב בני [האבר"ך] הי"ו (וצוק"ל ושם כתב הדרך אחד משום דע"י הצליה נתיבשה הכבד ואין כאן טעם איסור אבל טעם מר הוא חזק וניכר ע"ש. ולענ"ד נראה לחלק עוד דק"ל דם שבישלו מדרבנן וא"כ לפני צליה היה חשש איסור מדאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא דשמא לא ימצאו טעם מר והר"ל טעם האיסור דאורייתא אבל אחר הצליה יהיה איסורו מדרבנן וסד"ר לקולא. אך ק"ל דכיון דהחשש הוא מטעם דם א"כ אפילו ימצא טעם מר וכשרה איסור דם במקומו עומד וזה קשה גם על הש"ך ז"ל שכתב הטעם משום דקרוב לודאי שיטעום טעם מר שהרי אפילו יטעם טעם מר ותהיה כשרה יש איסור של דם. ואולי דס"ל להש"ך ז"ל דכיון דע"י על הרוב יטעום טעם מר ויהיה מותר התירו לטעום. וצ"ע כעת בכל זה ואין כאן מקום להאריך).

(ה) אם חסרה המרה קורע הכבד וכו'. ואם יש בו טעם מר מהני ואפילו מבחוץ מהניא טעימה ואין צריך קריעה. הרב ערך השלחן אות ד' וכן נראה דעת המורים בכתב יד (ונדפס בשם שבת אחים).

(ו) אם לא נמצאת המרה וטעמו הכבד או הבני מיעים ומצאו מרירות קצת, כתבתי בזולת זה דכשרה ושכן נראה מדברי המחב"ר אות ט"ו.

(ז) אפילו בבהמה מהניא טעימה. כן מוכח מסתמיות דברי מרן ז"ל שלא חילק וכ"כ המחב"ר אות ו'. ומ"ש שם בשם הכלבו וספר האורה הובא בתמים דעים דנקטי עוף ג"ל דדיברו בהווה וכן הוא באמת ע"פ הרוב זה מצוי רק בעופות ואינו שכיח שלא מצינו מרה בבהמה אבל אם נמצא מאי דמהני בזה מהני בזה. וכן נראה דעת המורים בכ"י הגו' וכן היא הסכמת הרב עיני הכהן ז"ל בסימן כ"א אות ט' ובשלחנו של אברהם ע"ש.

(ח) אם טעמו מקומה ונמצא מר ושוב טעמוהו ולא נמצא מר כשרה דתלינן שנתקנת המרירות. הפר"ח בשם מהריק"ש וכן נראה דעת הרב עיני הכהן והמורים בכתב יד הגו'. ואפילו נקרע הכבד ולא טעמו בו טעם מר כשרה כמ"ש המחב"ר אות ט"ו ואות ט"ז וכן נראה דעת הרב עיני הכהן והמורים בכתב יד הגו'.

(ט) אם אחד לא טעם טעם מר וחבירו טעם טעם מר באותו מקום ממש באופן דמכחישין זה את זה, ג"ל להכשיר מס"ס ספק שמא כהאומר שיש בה טעם מר ואת"ל אין בה טעם מר שמא הלכה כהמתירים בחסרה המרה. אבל אין להתיר מטעם אוקי הבהמה בחזקת היתר וכמ"ש מרן ז"ל בסימן ט"ל אות ט"ז דהרי ריעותא לפנינו דאין לה מרה. ואפילו אם אח"כ טעמו אחרים ואמרו שאין בה טעם מר יש פנים לומר שנתקנת המרירות כמו שכתבתי לעיל. אלא שיש לחלק דהרי בגו' יש מתחילה מי שלא טעם מר קודם שטעם שום אחד, וצ"י בזה.

(יוד) אם הפרידו הכבד מבני מיעים ולא שמו לב על חסרון המרה אלא אחר שהשליכו הבני מיעים תלינן שנשארה

בבני מיעים. הפר"ח סק"ד. והמחב"ר אות ח' והרב עיני הכהן סימן כ"א אות י"ז והמורים.

(יא) וכן אם לא בדקו המרה אלא אחר שעה תלינן שאכלו חתול וכיוצא. הפ"מ ז"ל והביא דבריו העה"ש ז"ל אות ח' והמורים בכתב יד הגו' אות ד'.

(יב) אם טעמו הכבד ולא נמצא טעם מר וטעמו הבני מיעים וטעמו טעם מר כשרה. הרב שבט יהודה ז"ל וכן הסכים המחב"ר אות י"ט והביא דבריהם הרב עיני הכהן ז"ל בסימן כ"א אות ח"י והמורים בכתב יד הגו'.

(יג) אבל אם לא טעמו טעם מר בבני מיעים רק אחר שצלאום טרפה. וכן לא מהניא טעימה אחרי הקריעה בבני מיעים או בשאר אברים ודוקא מבחוץ מהני. הרב הגו' שם.

(יד) כבד עוף שמקצתו מעוך וכתות קצת ולא נמצא בו מרה וגם בכבד לא נמצא טעם מר וטעמו הקרקבן ונמצא מר כשרה. הכנה"ג. וכן כתב הרב בעי חיי וכן הסכים המחב"ר אות כ"א והביא דבריו הרב עיני הכהן אות י"ט והמורים בכתב יד הגו' אות ו'.

(טו) אפילו אשה יכולת לטעום ונאמנת. המחב"ר אות ל' ואות ל"א ואות ל"ו והביא דבריהם הרב עיני הכהן אות כ"ד והמורים בכתב יד הגו' אות ו' וכן כתב התה"ז סימן ע' אות כ"ג. וכן כל אדם טועם וא"ץ לזה קפילא. הרבנים הגו' שם.

(טז) אם לא מצא המרה יש לחפש אצל הטחול בעוף ועל הרוב ימצא שם מרה ובחנם מטריפים הרבה תרנגולות. הכרתי סק"ו הב"ד הרב עיני הכהן שם אות כ"ג והמורים בכתב יד הגו' בס"ק ו' ע"ש.

(יז) אם נאבד הכבד ולא נמצאת המרה מתירין מס"ס ספק שמא הלכה כהמתירים ואת"ל כהאוסרים שמא נבלע בכבד והיה בו טעם מר. הרב עיני הכהן והמחב"ר והרב שבט יהודה והביא דבריהם העה"ש אות ו' וכן הסכים הרב גשמת חיים סימן ו' והב"ד סימן ו' והביא דבריהם הרב עיני הכהן אות כ"א. ומפני שיש חולקים על זה מטעם דעל הרוב אין טעם מר בכבד מסיק המחב"ר דלפי המקום אם המורה יודע שמצוי כמה פעמים דטועמים טעם מר בכבד מתירים ואם לאו אין להתיר ולא חשיב ס"ס והב"ד הרב עיני הכהן שם והמורים בכתב יד הגו' אות ז'. ולפי הנראה דבכה"ג דהתליה בכבד שנבלע בו הגם דראינו דאין מרה ע"ג הכבד אלא שחסר לטעום מתירים בס"ס וכן מתבאר מדברי הרב עיני הכהן אות כ"ז ומדברי הרב זכור לאברהם ז"ל אות ג' ע"ש.

(יח) לא מהני טעימה רק בחסרה המרה אבל אם ניקבה או ידעינן דניטלה ביד מחיים לא מהני. התב"ש והביא דבריו הרב עיני הכהן ז"ל באות יו"ד.

(יט) אם לא נודע אם ניטלה ביד ולא נמצא לה כיס ולא מים ולא ניכר רושם מרה כלל מהני קריעה וטעימה.

המחב"ר אות ט' והביא דבריו הרב עיני הכהן אות י"ב. אם יש רושם שנראה שהיה כיס ומי מרה וניטלו מהני קריעה וטעימה. המחב"ר אות י"א והביא דבריו הרב עיני הכהן אות י"ג.

כ"א אם נמצאת הכיס שלמה וריקנית כשרה. הב"י בשם הרב אהל מועד. והפר"ח ז"ל כתב דבעינן נפיתה והמחב"ר אות י"ב כתב שיש להכשיר ע"י קריעה וטעימה ובאות י"ג

ד' נמצאו שתי מרות טרפה דכנטולה דמי ואם היא אחת ונראית כשתיים נוקבין אותה ואם שופכות זו לזו אחת היא וכשרה ואם לאו שתיים הם וטרפה.

באר משה

נזרקה ממנה מרירות לכבד ע"ש שהטעים מסברא דנפשיה. והוא פלא כי הוא מהמרדכי וראב"ה והב"י הזכיר זה ע"ש וצ"ע.

כ"ט) בהגה ואף עכשיו נוכל לסמוך על טעימת הכבד. וכן אנחנו מורים ובאים להתיר ע"י טעימה זו גם עתה.

סעיף ד' נמצאו שתי מרות טרפה דכנטולה דמי. ואם טעמו טעם מר בכבד האחרונים אסרו וחלקו על הפר"ח. ובתשובה כתבתי שיש רבנים ג"כ העומדים בשיטת הפר"ח וכן הסכים אתי הראב"ד מקודש מהר"ם שתרוג נר"ו לסמוך על הפר"ח ודעמיה בהפמ"ר ונרמז אפס קצהו בדברי הרבנים (בשבת אחים) אות כ"א ואין כאן מקום להאריך.

אך לשונו של הרב שבת אחים באות כ"א לפום ריהטא מגומגם דמתחילה כתב דאפילו טעמו הכבד ונמצא מר טרפה הסכמת האחרונים דלא כדעת הפר"ח, ואח"כ כתב והמז"ל הסכים כדעת הפר"ח וגם השפ"ד יישב דעת הפר"ח, על כן נראה דבערב שבת ובשעת הדחק יש להתיר כדעת הפר"ח וכו' ע"ש. והז"ל לאו סיפיה כרישית. ונראה דמתבת והמז"ל הסכים וכו' עד סוף הדיבור נתוספו ממוה"ר (המחבר) נר"ו על פי מה שכתבתי לו בענייניו כמבואר בישיב משה ח"א סימן קכ"ו אח"כ ראיתי להמז"ל ז"ל שקיים דברי הפר"ח ז"ל והסכים כן וכו'. ובתשובתו כתב דלדידן דעבדינן ס"ס אפילו נגד מרן כמ"ש כל האחרונים יש להתיר בערב שבת ובשעת הדחק וכו' ע"ש. ולכן תיקן זה בספרו שבת אחים וכן מוכח מגוף הקונטרס כתב ידו של מוה"ר נר"ו.

ב') נמצאו שתי מרות טרפה דכנטולה דמי וכו'. כתב הרב מחזיק ברכה ז"ל בענין שנמצאו שתי מרות ויש טעם מר בכבד וח"ל, ולענין דינא אם יש שתי מרות בין רחוקות בין סמוכות ולא שפכי הדדי אף אם יש טעם בכבד מר טרפה כהסכמת האחרונים ודלא כהפר"ח ז"ל עכ"ל. אבל הרב מומור לדוד והרב עקרי הד"ט ז"ל מסכימים עם הפר"ח ז"ל ע"ש. וכן נראה דעת הרדב"ז ז"ל סי' קמ"ה שהביא הרב ז"ל לעיל אות ד' ודעת הרב המורה שבש"ת הש"י ודעת הרב לה"פ ז"ל להלכה וכן נראה דעת הרב בני חיי להלכה. ולכן בהפמ"ר לענ"ד נראה להתיר מס"ס ספק שמא הלכה כמ"ד דא"ץ טעימה בתרי וחסרה ואת"ל כהפוס' דאטרי שמא ה"ל כהפר"ח ודעמיה וכן נוטה לזה דעת הרב מסגרת השלחן ז"ל והרב רח"ך הנזכר שם. ובעיקר מה שהשיג הרב על הפר"ח ז"ל כבר העה"ש תירץ יתב לזה ע"ש. ובמקום אחר יישבתי לענ"ד כל מה שהושג הפר"ח ז"ל ובתשובת מהר"ם שתרוג נר"ו הסכים אתי להתיר מס"ס הג"ל בערב שבת ובשעת הדחק ונראה דכ"ש בהפסד מרובה וכעת נדפסה תשובתו בספרו הבהיר ישיב משה סימן קכ"ו ע"ש ואין כאן מקום להאריך.

ג') מרה שנמצאת שלא במקומה אלא בשאר אברים כשרה. כן כתב הרב ישיב משה נר"ו ח"א סימן ל"ה וכן כתב בשבת אחים אות ט"ו ע"ש.

כתב דנפחה אינה מעכבת בדיעבד כשנאבדה וכן הסכים הרב עיני הכהן ז"ל ובשלחנו של אברהם.

כ"ב) אם יש לה מרה וטעמו הכבד ומצאו טעם מר כשרה. הרב עיני הכהן אות ט"ז בשם המחבר.

כ"ג) מרה שהיא מתוקה טרפה ואם טעמו הכבד ומצאו טעם מר כשרה שאני אומר שבועה היא זאת והמרה גבלעה בכבד. הרב עיני הכהן אות י"ט בשם המחבר אות כ"ב ואות כ"ג.

כ"ד) אם אכלו הכבד ולא טעמו טעם מר ושוב נזכרו ובקשו המרה ולא נמצאת יש להטריף. הרב דבר משה ח"א יר"ד סימן נ' ומשם מהר"ד וע' להרב בשמת חיים סימן ו'. ויש לדון בדבר ע' לעיל אות י"ז. כן כתב הרב עיני הכהן אות כ"ב. ומה שיש לדון בזה הוא ממ"ש הרב הגו' אות י"ז והבאתי דבריו לעיל דתולין שהיתה בבני מיעים שהושלכו. אך לזה ז"ל דמיירי דעדיין יש הבני מיעים. אלא שיש לדון בזה ממ"ש לעיל אות י"א דתלינן שאכלו חתול. ועוד יש לדון בזה לפי מה שכתבתי לעיל דגם מרירות כל שהו מהני וא"כ כיון דאכלו ולא אדעתיהו אולי היתה מרירות קצת ולא הרגישו בה. ועוד יש לידון שהיתה מרירות למעלה בחוץ ונתקנתה או נשאבה על ידי האש כשנצלית ולא שמו לב וצ"ע.

כ"ה) כבד של עוף שנמצא ירוק ככרתי וניכר שנשפך בו המרה שלא היתה כיס המרה מלאה כדרכה יש מקום להכשיר. המט"י חלק ב' יורה דעה סימן ר' והמחבר"ר סימן ג"ב אות ע"ג חלק עליו בתליה זו דמרה עש"ב הביא דבריו הרב עיני הכהן ז"ל אות כ"ה. ויש להעיר עליו דאין זה שייך כאן בדין המרה אלא בדין נפלה לאור. גם מ"ש דהמט"י התיר ע' להמחבר"ר שם שכתב דניכר שלא סמך הרב על טעם זה אלא על שלא ראינו שנפל לאור ויש במינו מדברי.

כ"ו) אם טעמו לכיס המרה ונמצא בו טעם מר, כתב הפר"ח ז"ל דמסברא דלכל הסברות דלא אמרינן דהוי חיותא בההיא טעם מר דאיתיה בכיס והביא דבריו הרב עיני הכהן אות כ"ו ויש לחפש בזה לעת הפנאי בעה"ו.

כ"ז) מרה או בני מיעים שהיו נפוחים, נראה דאם הצואה שבבני מיעים עוברת ואינה סותמת את בני המיעים, אין לחוש להם דאין לחדש טריפות שלא הוזכרו בש"ס ופוסקים וכפי מה שרשום בזכרוננו. וכפי מה שנראה כעת כי לא דיברו בזה וקצת יש להוכיח כן ממ"ש הרב תורת הזבח ז"ל סימן אות במרה שהיתה עבה כשני דיגריין וכו' שכתב דזה מחמת לקותא ואין לחוש רק בכוליא. ומינה לג"ד דהנפח למרבה לקותא כ"ש דאפשר דאינו לקותא, ועוד יש לחפש בזה בעה"ו.

כ"ח) בש"ע אם יטעום טעם מר כשרה. ע' להש"ך והפר"ח ז"ל שכתבו הטעם דהכבד כועס ומרה זורקת בו טיפה ע"ש. וראיתי להרב שער המים ז"ל שדחה לזה שעדיין יש מקום להסתפק שמא נפלה המרה וניתקה ויש לחוש דבנפילתה

ה" יש שני מיני עופות שאין להם מרה כמו תורים ובני יונה ואין לאוסרן כיון שכל המין כך והצבי אין לו מרה בכבד אבל יש לו למטה סמוך לזנבו.

סימן מ"ג

דיני טרפות בטחול

א' ניטל הטחול כשרה.

ב' הטחול ראשו הראשון עב והשני זק כבריית הלשון אם ניקב בראש העב נקב מפולש טריפה ואם ניקב נקב שאינו מפולש אם נשאר תחתיו כעובי דינר זהב מותר, פחות מכאן הרי הוא כמפולש וטריפה אבל אם ניקב הדק כשרה. הגה, ואפילו נחתך במקום הדק כשרה נקרעה הטחול או נימוקה או לקתה בשינוי בשר דינה כניקבה. וכן כל מקום שהבשר רע ונרקב דינו כניקב ואם מים בטחול אפילו עכורין וסרוחין אם הבשר סביביו שלם כשר. ג' יש מי שכתב שכל מה שדבוק לכרס קרוי עב ולא יותר.

באר משה

היינו ע"י חולי וביד ע"ש. ועוד הא אפשר שינטל כלו בבית אחת. ועוד מי יודיענו איך ביטל. ולפום ריהטאי כעת כתבתי שני טורים ובעזרת ה' אחזור לשנות פרק זה וע' להרב עיני הכהן ז"ל ולהשש"א ולהמחב"ר ולהפמ"ג ז"ל. (א"ה נכדו. לענ"ד ק"ל דקושיות אלו תק"ל ע"ד מרן ז"ל בסימן מ"ד ס"ו גבי ביטלו הכליות דחשש לזה מרן ז"ל. ועוד ק"ל לאידך גיסא דלפ"ד הפלתי למה לא כתב מרן ז"ל דין זה בטחול שהוא בסימן הקודם לדיני הכליות וצ"ע כעת בפוסקים שציין ובשאר פוסקים ואין כאן מקום להאריך).

סעיף ב' אם ניקב בראש העב נקב מפולש טריפה. כתב הרב ישיב משה נר"ו ח"א סימן מ"ח דאם נמצא בו בועה בדק שבצד העב והיא מעבר אל עבר ואין עובי דינר זהב אם העור שלם מכאן ומכאן ואין בו נקב כשרה ולא צריך עובי דינר זהב אלא אם ניקבה הבועה לחוץ ע"ש.

ואם נתרפאה הבועה והיתה קשה כאבן, וכאבן כתב הרב בית יהודה ז"ל דאפילו אם היא מגולה לחוץ ואין העור שלם מבחוץ כשרה דלא אשכחן טרפיות טיגרי בטחול. והרב ערך השלחן ז"ל חלק עליו דטיגרי הוי כמוגלא ומנהג עוב"י תוס' להתיר בבהמת ישראל ולאסור בבהמת גוי, ואם העור שלם בלא נקב אפילו מלאה מוגלא סרוחה כשרה. כן כתב הרב ישיב משה הגו' נר"ו שם.

ב' בהגה נקרע הטחול או נימוקה וכו' דינה כניקבה. הג"ב ז"ל דעתו דשינוי מראה בלא מסמוס אין לחוש לו וכן נראה דעת הפר"ח ז"ל ע"ש. אלא דלכאורה משמע מדבריו דבזולת זה לא וצ"ע (וכ"כ הרב שבת אחים ז"ל משם המחב"ר והאחרונים ע"ש).

סעיף ג' יש מי שכתב שכל מה שדבוק לכרס קרוי עב ולא יותר. ממה שלא הזכיר שום חולק נראה דכן דעתו ז"ל כמ"ש בעלי הכללים בכ"מ שכותב מרן יש מי שאומר בלתי חולק. וכ"כ דעתו בב"י שהרי הזכיר סברא זו מהג"א בלתי חולק וסיים עלה שכ"כ רבינו ירוחם ע"ש. וכן נראה דעת הפר"ח ז"ל בדעת מרן ז"ל שכ"כ בס"ק ח' וז"ל, ומלשון המחבר דהיינו מרן ז"ל כידוע. וכן נראה דעת הרב עיני הכהן בדעת מרן ז"ל שכ"כ בסימן כ"ב סעיף כ"ה וז"ל, כתב הג"א כל מה שדבוק וכו' ופסקו מרן בש"ע דין ג' וכו' ע"ש.

ד' מרה שנסרכה לצלעות לכתחילה צריך לגפוח מקום הסירכה לראות אם נקובה היא. כן כתב הרב ישיב משה הגו' נר"ו בסימן ג"ז ובדיעבד שלא נפתחה כשרה. כן כתב שם ובסימן ג"א.

סעיף ח' והצבי אין לו מרה בכבד אבל יש לו למטה סמוך לזנבו. ראיתי להכנה"ג ז"ל שהקשה דמשמע מהגהת הש"ד שער כח ובאו"ה כלל ג"ב והאגודה שאין להם וכו' ע"ש. ולענ"ד אפ"ל דאח"כ איילים אין להם אבל צבי יש לו. ושוב ראיתי להרב יבין שמועה ז"ל שכתב דאיילים וצבאים יש להם בונב ע"ש. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא.

סימן מ"ג

סעיף א' ביטל הטחול כשרה. אם נמצא בועה בטחול ומכוסה בעור הטחול לבד בלא בשר, מדברי הו"א ז"ל ביר"ד סימן ז' ומדברי הט"ז והפר"ח ומדברי הרב שבת אחים ז"ל אות ה' מתבאר דדינו כבשר ובבשר הט"ז מתיר בלא שיור עובי דינר זהב, וכתב דמסתפי להקל. והפר"ח ז"ל בס"ה התיר בפשיטות וכתב דלא מסתפי כי ההיתר כרוך. וכ"כ המחב"ר ז"ל באות י"ג ג"כ להתיר בפשיטות ע"ש. והגם דהתב"ש ז"ל אוסר והסכים עמו הרב ערך השלחן ז"ל לאסור ע"ש, נראה לענ"ד שיש להתיר מדברי הרב עיני הכהן ז"ל בסימן כ"ב אות ה' נראה דדעתו להתיר וכן נראה דעת הרב שבת אחים ז"ל באות ה' ע"ש. וכן נראה לענ"ד להוכיח מדברי המרדכי שזכר מרן ז"ל בב"י דלא זכר כלל הא דנשאר עובי דינר זהב דאי איתא שצריך עובי דינר זהב לא היה סותם דבריו והיה מבאר כיון דההיתר תלוי בזה. וכן נראה דעת מור"ם ז"ל בש"ע שלא זכר עובי דינר זהב. והכא נמי מסתברא לענ"ד דהרי אין כאן נקב ונקב אמרו בגמ' ולא עוד והגם דהמסמוס ג"כ דמי לנקב מ"מ אין זה רק בנתמסמס כל הבשר אבל בנשאר בריא מן הבשר הרי אין כאן שום נקב ומסמוס מבפנים לא נמצא מקום להטריפו. וכן נראה דעת הו"א ז"ל בסימן ז' ע"ש.

ב' ביטל הטחול כשרה. כתב הפלתי דאם ע"י חולי שנימוקה טרפה דהא מתחילה נימוק בסומכיה דהיינו שנרקב הבשר שהרופא גוררו ומטריף ואיך יחזור לכשרותו כמו בכליות שכתב מרן ז"ל בס"ו ע"ש. וק"ק לענ"ד דלהרמב"ם ניטל

ו) טחול העוף עגול כענבה ואינו דומה לשל בהמה לפיכך אין הנקב פוסל בו.

סימן מ"ד

דיני טריפות בכליות

א) ניטלו הכליות כשרה לפיכך אם נבראת בכוליא אחת או בג' כוליות כשרה וכן אם ניקבה הכוליא או נחתכה אפילו עד מקום חריץ כשרה.
 ב) לקתה הכוליא והוא שיעשה בשרה כבשר המת שהבאיש אחר ימים שאם תאחוז במקצתו יתמסמס ויפול והגיע חולי זה עד הלובן שבתוך הכוליא הרי זו טריפה (מכת חרב דינו כלקתה הכוליא). וכן אם נמצאת בכוליא ליחה אע"פ שאינה

באר משה

ולא כתב כלום גבי נתמסמס ע"ד מרן גראה דדעתו להתיר בזה. ומ"ש הפר"ת משם המרדכי ע"ש הרואה שם יראה דלא קאי אכוליא והם הם דברי מור"ם סוף סימן ג' משם המרדכי והגה"מ ע"ש. וגראה לענ"ד דזה דוקא במקום שהנקב פוסל וכמ"ש מור"ם וכאמור. והגם דהמרדכי לא הזכיר זה גראה דקאי גמי אכה"ג. וקצת יש ללמוד כן מדברי הגה"מ והרי"ף בהא דהרופא גוררו ע"ש.

ומה שכתב הפר"ת סק"ג ע"ד הרמב"ם דכל הפוסקים לא כתבו רק הא דהרופא גוררו ומשמע דלא בעינן שיפול בלקיחת מקצתו ע"ש, לאחר המח"ר בגמ' ובהרי"ף מבואר כדברי הרמב"ם ז"ל וזהו מ"ש שהרופא גוררו. ומ"מ גראה דהתולדה שזכר מזה יש להתיישב בה, וכן מ"ש בשם המרדכי וכאמור וצ"י. (א"ה נכדו. ולענ"ד גראה ראייה ברורה דבזה אפשר לסמוך על הבדיקה וכמ"ש מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל מדברי הלבוש ז"ל דבסימן ג' כתב כדברי מור"ם רבו שאין אנו בקיאים בגרידה וכו' וכאן בסימן מ"ד הביא דברי מרן במילואם והוא שנעשה בשרה כבשר המת שהבאיש ומתמסמס הבשר עד שאם תאחוז במקצתו מתמסמס ונופל טרפה והוא שיגיע המסמוס עד הלובן ע"ש. הרי להדיא דאע"ג דבסימן ג' כתב שאין אנו בקיאים אפ"ה בכאן כתב דברי מרן במלואם ובודאי שדעתו שכן דעת מור"ם ז"ל דכוליא יש להקל. ואין לומר דס"ל דמור"ם ס"ל כן גם בכוליא אבל הוא חולק עליו ומקיל בכוליא, דמלבד דדוחק לומר דחולק על מור"ם רבו עוד בה דהי"ל להעיר ולבאר טעמו שחולק על מור"ם. לכן גראה ודאי דדעתו דכן הוא ג"כ דעת מור"ם ז"ל ודלא כהפר"ת והשב"א ז"ל ופלא שנעלמו מהם דבריו ז"ל).
 ב) והוא שיגיעו עד הלובן. ע' להרב שבת אחים ז"ל אות ו' וע' להרב ערך השלחן ז"ל ובדעתו ז"ל דעת התה"ז שהוא אסור הגם דהוי בשוה רק הגיעה ללובן. אך דעת הרב תנובות שדי ז"ל דגם להעשה"ש אין לאסור רק עד שילקה הלובן, וצ"ע להכריע ביניהם וכן בדעת הרב אבני צדק צ"ע לדברי הרב תנובות שדי דעתו דבעי לקותא בלובן וצ"ע עוד בלשונו. וכן צ"ע בלשון מרן דנקיט עד ע"ש, דלכאורה נראה דדעתו בש"ע כדעתו בהב"י דהרמב"ם מטריף בעד הגם דלא נגע בלובן. והגם כי בב"י כתב דאין דבריו מבוארים בזה אולי בש"ע הדר ביה מדנקט עד ולא כתב למקום והוברר לו להעיקר בדברי הרמב"ם עד ולא עד בכלל וכדעת הרא"ש ודעמיה שזכר העה"ש וצ"ע בזה. שוב ראיתי דמדברי מרן

סעיף ר' טחול העוף וכו' לפיכך אין הנקב פוסל בו. וכן הסכימו האחרונים וכמ"ש הרב עיני הכהן ז"ל בסימן כ"ב אות ל"ה הרב שבת אחים ז"ל אות י"ח ע"ש. אלא שכתב הרב עיני הכהן דבעל נפש יחמיר לעצמו ע"ש. וכ"ש בנתמסמס דהרי חשש נתמסמס מפני דשמא הרופא גוררו והוי בכלל ניקב וכיון דניקב שרי א"כ בנתמסמס ודאי דשרי וכ"כ הרב עיני הכהן ז"ל שם ע"ש. וגראה לענ"ד דבנתמסמס אין שום חשש וגם בעל נפש אינו צריך להחמיר על עצמו בזה דהרי הא דרופא גוררו אינו אלא ספק וכיון דמדינא ניקב שרי ואין כאן אלא חומרא דבעל נפש יחוש לה אבל בנתמסמס דמשום ספק אין לחוש כלל.

סימן מ"ד

סעיף א' ניטלו הכליות כשרה לפיכך אם נבראת בכוליא אחת וכו' כשרה. וכתב הרב שבת אחים נר"ו אות כ"ח דאם נמצאת כוליא אחת והיא גדולה מאד כשרה ע"ש. וכן כתב בשיב משה ח"א סימן קכ"א. וכן אם נמצאת שלחופית בכוליא מלאה מים זכים כשרה. הרב הנז' שם.

סעיף ב' לקתה הכוליא והוא שיעשה בשרה כבשר המת וכו' הרי זו טריפה. ונ"ל דהגם דאנן לא בקיאינן במסמוס וכמ"ש מור"ם ז"ל בסימן ג' ס"ג ע"ש מ"מ אין זה אמור אלא במקום שהנקב פוסל ולכן כתב מור"ם שם דכל שנשתנית מראית הבשר הרי הוא כניקב אבל בכליות דאם ניקבו או נחתכה אפילו עד מקום חריץ כשרה כמ"ש מרן בס"א ודאי דאין לאסור רק באם נתמסמס ממש בכה"ג דכתב מרן. וכן גראה להוכיח מדברי מור"ם שלא העיר על דברי מרן ז"ל בזה כלל. ואין לומר שסמך עמ"ש בסימן ג' דמהתם אין הכרח דהתם קאי אדבר שחטרונו ונקיבתו אוסרים וא"כ הי"ל להגיה כאן גבי כליות (ומינה במכ"ש בהך דסימן ג').

ומה שכתב הרב שבת אחים ז"ל אות ה' ע"ד מרן אלו וז"ל, וכתב בהגה בסימן ג' דאנן לא בקיאינן בשיעור נתמסמס אלא כל שנשתנה טרפה ע"ש, לאחר המח"ר אינו נ"ל שיש לחלק וכאמור ובמקום אחר כתבתי בזה. והשב"א ז"ל נמשך אחרי דברי הרב עיני הכהן ז"ל ולאחר המחילה רבה משניהם אין גראה לענ"ד כן. ושו"ר להרב עיני הכהן סימן כ"ג אות י"א שכתב כמ"ש השב"א וכן ראיתי להפר"ת בסק"ג ע"ש. אבל מסתמיות דברי מור"ם שלא הגיה ע"ד מרן דהכא ומדברי הפר"ח שלא החמיר מטעם שאין אנו בקיאינן רק גבי ניקב

סרוחה או שנמצאו בה מים עכורים או סרוחים הרי זו טריפה והוא שיגיעו עד הלובן אבל אם נמצאו בה מים זכים כשרה אפילו הגיעו ללובן שבה (ואפילו נמצאו המים זכים בשלחופית קטנה בכוליא כשרה) ואם נמצא בה דם דינה כמים ואם נמצאת מלאה מים שמראיהם רע אבל לא היו עבים ועכורים אלא מראיהם כרכומי כמראה הדבש כשרה ויש מי שאוסר (והכי נהוג).

סימן מ"ה

דין אם ניטל השליא, ובו ב' סעיפים

א' בהמה או עוף שניטל האם שהולד מונח בה כשרה. חגה, וכ"ש ניקב זכר ויש מחמירין לאסור בניקב או נימוק. ויש להחמיר אם לא במקום הפסד מרובה.

באר משה

ז' **כוליא** שנמצא הלובן שבה מוכחה בלבנוניתו ואינו כלובן של הכוליא השנית וג"כ הלובן אין בשרו מלא כל כך כבשר הלובן השני אלא כבשר הספוגי ואין בו מסמוס, ו"ל דלא מיבעיא להסוברים להתיר בלקותא בלובן כשאר הכוליא היא בריאה דודאי יש להתיר בזה, אלא גם לדעת מרן ז"ל בס"ג דאסר הכא שאני דאין כאן מסמוס והגם דהוכחה הלובן הרי עכ"פ לבן הוא ולא נשתנה למראה אחר. ועוד דגם בנשתנה המראה למראה אחר הבר דלא להוסיף על דברי מרן ודיינו להטריף בלקותא בלובן דודאי פירושו מסמוס כעין מה שכתב מרן ז"ל גבי לקותא דכוליא בראש הסימן. וכן מצד ספוגיות הלובן כיון דבריא הוא ואינו ממוסמס נראה דגם מרן מתיר דוקא בלקותא באופן הנזכר וכדומה לזה.

סימן מ"ה

סעיף א' בהמה או עוף שניטל האם שהולד מונח בה כשרה. אם ניטלה בבהמה לכ"ע כשרה ובעוף דעת ר"ח להטריף וחלקו עליו (הרמב"ם והטור בשם הרשב"א והאגור) והאחרונים החמירו בעוף שדברי ר"ח דברי קבלה ובהפמ"ר כתבו להכשיר. כ"כ הרב עיני הכהן ז"ל בסימן כ"ד ס"א. ולדידן דנהיגנן להורות כדעת מרן ז"ל נראה דגם בלתי הפסד מרובה כשרה בין בעוף בין בבהמה. וכן מצאתי כתוב בכתב יד לחכמי ורבני תונס (ונדפס בשם שבת אחים). והע"ש כתב דבין נימוקה או ניקבה או נתרסקה כשרה כדעת מרן בב"י וכן הסכים הפר"ח והפר"ת שכן דעת רוב הפוסקים.

ב' **בהמה או עוף וכו' כשרה.** וכן נראה שכן המנהג פה אי גרבה כמו שכתבתי לעיל בסימן ל"ה ע"ש. ובלאו הכי גמי נראה לדלדון דבתריה דמרן גרידן יש להורות מן הסתם כדעת מרן וכ"ש שכן דעת רוב הפוסקים כמ"ש הרבנים (בשבת אחים) באות ב' ובכה"ג שכן דעת רוב הפוסקים יש להתיר גם בהפסד מועט וכן נראה מדברי הרבנים שם ע"ש. ג' **אם** נבראת חסרה כתב הרב עיני הכהן ז"ל אות ב' דנ"ל עיקר דאפילו בעוף כשרה אפילו בלא הפמ"ר מכח ס"ס ע"ש. ולדידן בלאו הכי כתבתי דגם בניטלה כשרה גם בלתי הפמ"ר.

ד' **אם** נמצאו לה שני שליות, לדעת הכנה"ג דלדעת המחמירים בניקב טרפה. והרב מחזיק ברכה ז"ל הסכים דכשרה מכח ס"ס כמ"ש הרב עיני הכהן ז"ל אות ג'. ולדידן בלא"ה כשרה דלדעת מרן ז"ל גם בניקבה כשרה כמ"ש

הב"י נראה בדעת הרמב"ם דבעינן שנגע הלקותא בלובן מדלא צידד שם ודעתו כדעת השערים רק במוגלא. וא"כ היה נראה דמ"ש מרן עד לאו דוקא וכמ"ש העה"ש דלאו דוקא ע"ש. וע' להתב"ש ז"ל דהאי לאו דוקא היינו על הפוסקים שכתבו עד ע"ש ואין כאן מקום להאריך.

ג' **ואם** נמצא בה דם דינה כמים. ע' להרב שבת אחים אות י"ג שכתב דנקיטנן להתיר ומשמע מדבריו אפילו בהפסד מועט וע"ש באות י"ד.

ואם נמצאת מלאה מים שמראיהם רע אבל לא היו עבים ולא עכורים אלא כרכומי כמראה הדבש, כתב המג"א אות י"ד להתיר בהפמ"ר. וכן בא מעשה לידי והתירי בהפמ"ר וכמו שכתבתי בזה במקום אחר וכ"ש אם הם שלחופית ולא באמצע הכוליא וכמ"ש שם ואין כאן מקום להאריך.

ד' **אם** יש מכה בכוליא והאדים הלובן שבתוכה טריפה שיש לחוש שמא מחמת המכה נעשית לקותא ולזה האדים הלובן וספיקא לחומרא כיון דאתיליד ריעותא. כ"כ הרב שבת אחים ז"ל בשם מהר"ק בן מיגש בתשרי הובאו דבריו להמחבר"ר אות כ"ז והרב עיני הכהן אות מ"ג ע"ש. ונ"ל דכוונתו דאפי' דשאר הלובן לא האדים טרפה דהרי הטעם הוא משום אולי המכה הגיעה ללובן וכמו דמ"ש מרן בס"ב אם לקתה והגיע ללובן דר"ל וא"ץ שילקתה כל הלובן דאי בלקה כל הלובן הרי טריפה בלא"ה גם אם השאר בריא וכמ"ש מרן ז"ל בס"ג א"כ מינה גמי לזה ועוד ע' להפת"ת סק"ו שכתב שהרב תולדות יצחק ז"ל סימן ו' דחה דברי הכו"פ והעלה לדינא דבכל שהו שלקתה בלובן טרפה ע"ש.

ה' **בהגה** והכי נהוג. ולדידן נראה דמתירים בהפמ"ר ואוסרים בהפסד מועט כיון דמרן ז"ל הביא דעת האוסר. (והגם דלעיל אות ג' מר זקני הרה"ג המחבר ז"ל הביא משם הרב שבת אחים דדעת מרן להתיר אפילו בהפסד מועט, וכן הביא בספרו הלכה למשה מערכת מ' אות ע"ז משם הרב ישיב משה ז"ל ע"ש, נראה דהכא כיון דגם מור"ם הסכים כדעת יש מי שאוסר יש לחוש לו בהפסד מועט).

ו' **אם** נמצא בכוליא כעין גיד דם קרוש ולא הגיע לחריץ מבואר בדברי מרן ז"ל הכא דהדם דינו כמים ור"ל כמים זכים וכמו שכתב הרב שבת אחים ז"ל אות י"ג ע"ש. וא"כ אפילו הגיע לחריץ כשרה וכ"ש בנ"ד דלא הגיע לחריץ דגם אם היה מים עכורים שרי כמ"ש מרן ז"ל כאן.

ב) ניטלה שלחופית שמי רגלים נקוים לתוכה כשרה ויש אוסרין. והכי נהוג להטריף אפילו בניקב.

באר משה

ר"ח והגמ"י פ"ח מה"ש בשם התוספות ריש דף מ"ח ואגודה וכ"כ בהגהת ש"ד סימן פ"ח בשם א"י והד"מ בשם מהר"א ומהרש"ל בא"י שלו סימן צ"ו בשם רמב"ה ור"י עכ"ל. וע"ש בכה"ח שהביא מכמה פוסקים להחמיר).

י"ד) **בהגה** ויש להחמיר אם לא במקום הפסד מרובה. מבואר מדבריו דבהפסד מרובה מיהא מתיר וא"כ לדידן דבתריה דמרן גרירין ומתיר גם בנתרסקה האם דחמירא מניטלה וניקבה כמ"ש בש"ע סימן ג"ח ע"ש. א"כ גם בהפסד מועט יש להתיר שהרי מרן ז"ל ושלשה עמודי ההוראה מתירים כמבואר בב"י והרוצה להחמיר יחמיר לעצמו. ומצאתי על דברי ההגה הגו' סביב סביב מוקף בחצי לבנה ונכתב בצדו, „ומנהגנו להכשיר בכל זה" עכ"ד. וע' להרב שבת אחים ז"ל אות ב' בשם הפר"ח והע"ש להכשיר כדעת מרן הב"י והכי נקיטנו ומשמעות לשונו שם להתיר אפילו בלא הפסד מרובה. וע' להרב תגובות שדי נר"ו אות א' ואות ו' ולא זכר דברי הרב שבת אחים ז"ל.

סעיף ב' **ניטלה** שלחופית וכו' ויש אוסרין. ע' להרב שבת אחים ז"ל אות ה' שכתב שהסכימו האחרונים לאסור כדברי מור"ם ז"ל ואפילו בהפסד מרובה ואפילו בניקבה או גימוקה ושם כתבתי בהגהתי דבתשובתו אלי הסכים מהר"ם שתרוג נר"ו להתיר בהפמ"ר והיא נדפסה בישיב משה ח"א סימן ק"א ע"ש. ואין כאן מקום להאריך.

ב) **ניטלה** שלחופית שמי רגלים וכו' ויש אוסרין. כתב הטור בשם ראב"ן דכשרה ור"י מטריף וכו' רובא דרבוותא ומרן בש"ע סתם דכשרה והמתב"ר אות ט"ו כתב לאסור אפילו בהפמ"ר והש"ג כתב שכן מנהג שאלוניקי. כן כתב הרב עיני הכהן ז"ל אות י"ד ע"ש. ולענ"ד נראה שיש להתיר כדעת מרן ז"ל שסתם להתיר.

ג) **בהגה** והכי נהוג להטריף אפילו בניקב. כתב התב"ש ז"ל שיש לאסור בכל מקום אפי' לא נודע המנהג דאיסור זה תלוי באשלי רברבי וכן הסכים המתב"ר. והש"ג כתב שמנהג שאלוניקי להטריף ניקב או גימוק אפילו בהפמ"ר. כן כתב הרב עיני הכהן ז"ל אות י"א. ולענ"ד יש לעמוד על זה דלכאורה דעת מרן ז"ל יש להתיר גם בכה"ג וצ"ע כעת. ולענ"ד דבהפסד מרובה סומכין על דברי מרן ז"ל בסתם ובהפסד מועט חוששין להאוסרים כיון שזכר מרן ז"ל דעה זו וכן הסכים מהר"ם שתרוג נר"ו בתשובתו אלי. ומצאתי מצויין על גבי „והכי נהוג" ונכתב בצדו וכן המנהג וכן בזכרון לבני ישראל עכ"ד. אך כבר כתבתי דברי מהר"ם שתרוג בתשובתו אלי ונדפסה בספרו ישיב משה סימן ק"א דבהפמ"ר סומכין על דברי מרן ז"ל וע' מה שכתבתי בספר שבת אחים אות ה' ע"ש.

ד) **ניקב** כיס השתן. כתב הכרתי דאין זה שלחופית של מי רגלים נקוים בתוכה ואין לחוסף על הטרפות ע"ש. והם דברים תמוהים וכבר דחה דבריו המתב"ר אות טו"ב, כ"כ הרב עיני הכהן ז"ל אות י"ב. ולפי מה שכתבתי לעיל דלדעת מרן ז"ל שרי גם בזה כשרה וצ"ע.

להתיר בניטל וכתב ע"ז מור"ם דכ"ש בניקב ומשמע שכן דעתו כדעת מרן ז"ל. והגם שסיים ויש מחמירין בניקב נראה דפליג על דעת מרן ז"ל וממ"ש ויש מחמירין ולא כתב ויש אוסרים או ויש מטריפים משמע דגם הוא דעתו להתיר וכן נראה מדהתיר בהפמ"ר אלמא דדעתו נוטה להתיר דאל"כ לא היה מתיר בהפמ"ר (וכמ"ש בהקדמתו לספר תורת חטאת שאינו מתיר בהפמ"ר רק אם דעתו נוטה להתיר).

ה) **נמצאו** שני שליות בעוף, מסיק הרב עיני הכהן ז"ל להכשיר ע"ש. ולפי מה שכתבתי לעיל כשרה בלאו הכי. ו) **נחתך** מקצת מן האם, כתב הב"ח ז"ל בתשובה סימן קנ"ו דכשרה ויש מי שחולק. והמתב"ר אות ז' הכשיר אפילו בלא הפמ"ר. כן כתב הרב עיני הכהן ז"ל אות ז'. ונראה דהכי נקיטנו דנראה לי דכן דעת מרן ז"ל וכמו שכתבתי לעיל. ז) **גימוק** הולד, דעת האחרונים להחמיר ובהפמ"ר יש להכשיר. המתב"ר אות ט' והרב עיני הכהן אות ח'. ולענ"ד נראה דלפי האמור יש להתיר גם בלא הפסד מרובה. ח) **נמצאו** ביצים סרוחים וקרושים כשרה. כן כתב הרב א"ש והביאו הפר"ח ז"ל והסכים עמו ע"ש. והתב"ש והבה"י ז"ל כתבו דדוקא בהפמ"ר יש להכשיר. וכתב המתב"ר דבעיר הקדש ירושת"ו ובארץ מצרים נהגו להתיר כהרב א"ש והפר"ח וכ"כ בשירורי ברכה בשם הרב קרית חנה שקבלה בידו מרבותיו להתיר ע"ש וכ"כ הש"ג ובלבד שתהיה האם שלמה. כן כתב הרב עיני הכהן ז"ל אות ט'. ולפי האמור באות הקודם יש להתיר גם אם אין האם שלמה וכן כתבו הרבנים (בשבת אחים) אות ג' וכן רגילים אנחנו להורות. ט) **בהגה** וכ"ש ניקב דכשר ויש מחמירין לאסור בניקב או גימוק וכו'. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל דכתב רבינו בב"י משם הרוקח שאם גימוק האם טרפה וכתב עליו ואינו יודע מנין לו דסברא הוא דלא חמיר גימוק מניטל, וכתב עליו דאין סברא זו מכרעת דאדברא חמיר גימוק מניטל דגימוק מכאיב לה יותר מניטל וכמ"ש הלבוש וראיה לדבר מטחול וכו' ע"ש. ולאחר המחילה רבה לענ"ד דשאני התם דטחול במקום המטריף ניקב מטריף גמי גימוק ונחתך וכמ"ש הרב המתב"ר שם בשם מרן וב"י ואין ספק דלדידן דברי מרן ז"ל עיקר. (כן משמע ממ"ש בסתם להכשיר ויש אוסרין ודעתו כסתם כידוע וכן נראה דעת מור"ם ז"ל שכתב כסתם וכ"ש ניקב דכשר אלא דסיים ויש מחמירין וכו' משמע דלדינא דעתו להתיר). ומה שכתב הרב המתב"ר ז"ל על זה יש להתיישב בדבריו לעת הפנאי בעה"ו וע' להרב עיני הכהן ז"ל וצ"ע לדינא לעת הפנאי. וכן באו לידי כתבי יד בשם הע"ש והוא מועתק מכתב ידי מורי תוגס שכתבו דלדידן יש להתיר בכל אופן דבתריה דמרן גרירין ע"ש. גם לשון מור"ם ז"ל מורה ובא דדעתו כדעת מרן ז"ל ולכן סתם וכ"ש וכו'. גם ממ"ש ויש מחמירין דמשמע דאינו רק חומרא בעלמא כמו שכתבתי במקום אחר משם הרב יד מלאכי ז"ל בכללי מור"ם ז"ל ע"ש. ועוד יש לראות בזה בעה"ו לעת הפנאי. (א"ה גכדו. בש"ע שיש בו כף החיים יש שינוי בלשון הגה ממ"ש בשלחן גבוה וז"ל שם, והכי נהוג להטריף אפילו בניקב, טור בשם

סימן מ"ו

דיני טריפות בבני מעים

א' ניקבו הדקין טריפה ואפילו ליחה שבהן סותמתן אינה סתימה ואפילו היא דבוקה בהן הרבה עד שאין יכול להוציא אלא על ידי הדחק ואם חלב טהור סותם כשרה שכל חלב טהור סותם. טמא אינו סותם חוץ מקרום שעל הלב וחלב שעל גבי הכרכשתא (פירוש מעי הדבוק בפי הטבעת) שאע"פ שהם טהורים אינם סותמים וחלב חיה שכנגדו אסור בבהמה אינו סותם והעוף כל שומן שלו סותם. הגה, ואינו סותם אלא באותו אבר שהשומן דבוק בו בתולדתו אבל אם סותם נקב של אבר אחד לא מקרי סתימה וטריפה.

באר משה

והכרתי ז"ל. כ"כ הרב עיני הכהן ז"ל בסימן כ"ה אות ב' ע"ש. ב' טמא אינו סותם וכו' וחלב שע"ג הכרכשתא וכו'. וגם שומן הלב כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ו דאינו סותם וע' למרן ז"ל ברס"י ע'. כן כתב הרב עיני הכהן ז"ל אות ג'. ג' כתב הש"ך ז"ל דאפילו מחט תחוב בנקב וחלב טהור סותם כשר וכן הסכים הרב עיני הכהן ז"ל אות ד'. ואם שומן סביב המחט ובראשו נגד פי המחט אין שומן אע"פ שיש בשר עליו גראים הדברים דקרום מחמת מכה הוא כיון דליכא שומן נגד פי המחט הש"ך והד"ע והתב"ש. וכתב עוד שם אם גשתנה משאר קרקבנים שאין במקום זה הפסק בשומן וכאן יש הפסק כנגד המחט ה"ל כנמצא קורט דם מבחוץ וטריפה. וע' להרב עיני הכהן ז"ל שם אות ד'.

ד' לאו דוקא חלב טהור אלא ה"ה לבשר דסותם. הסכמת האחרונים וזולת בוושט דאינו סותם כמ"ש הרב מחזיק ברכה ז"ל. הרב ערך השלחן ז"ל אות ז'.

ה' בהגה ואינו סותם אלא באותו אבר שהשומן דבוק בו וכו'. ובשר נמי דוקא באותו אבר אבל של אבר אחר לא. הסכמת המחבר ז"ל הביא דבריו הרב עיני הכהן ז"ל אות ח'. וגם בעוף לא מהניא סתימת אבר אחר. כ"כ העי"כ אות ט' בשם המחבר. ומעי הסמוך לקיבה שהוא תחילת הדקין כיון שהחלב עליו אסור.

ו' שלפוחית גדולה מלאה מים זכים שנמצאת במקום הביצים ובה מים כשיעור שמנה עד עשרה ביצים מעלה מטה או יותר באופן שכל גוף התרנגולת נתמלא מאותה שלפוחית, והבני מעים היו גפוחים, מעשה בא לידי והטרפתי. והגם דבביצים קרושים וסרוחים סומכים על המתירים, הכא שאני דאיכא עוד ריעותא בבני מעים שהם גפוחים מאד. וגם לפי הנראה מהב"ח בתשובה סימן קנ"ז והרב חכמת אדם דצריך בדיקה בריאה ובזה אין אנו בקיאים דריאת עוף קשה מאד לבדקה. ובכן בכה"ג נ"ל לסמוך על האוסרים בביצים קרושות ומה גם דכפי המצב של תרנגולת זו עפ"י הרוב כי סוף כל סוף תתבקע השלפוחית לתוך הגוף ובכה"ג כתבו שיש נזק לאכול ממנה גם כי נבדקה וע' להרב חכמת אדם ז"ל.

ז' בני מעים שהיו גפוחים ויש מהם שהם ריקים לגמרי מהצואה ואין בהם רק באיזה מקום מהם קצת צואה יבשה כמין עיסה קשה קצת והב"מ מהם גפוחים מעט ומהם גבוהים כל כך בתכלית הגפוח עד שהם כמו קרום של שלפוחית גפוחה מאד בתכלית והולכתי האצבעות על הבני מעים מתחילתם לסופם ובקושי גדול עבר דבר קל מסופו של הדק האחרון אך הראשון לא עבר, מעשה בא לידי והטרפתי דשמא נהפכו ולכן היו באופן זה, ועוד דכיון דאין הצואה עוברת

ה' שוורים המשתנים דם. יבדוק השלחופית אם לא ניקבה מותרת, הלה"פ ז"ל. ואם לא בדק יש להקל בהפמ"ר, הש"ך. ואם נמצאת עוד ריעותא אע"פ שע"פ הדין כשרה בהצטרף חולי זה הוי כתרתי ריעותות, הבל"י והביאם המחבר. ולפי מה שכתבתי לעיל יש להתיר גם כזה וצ"ע בכל זה. ו' מחט שבשלל הביצים טריפה. הרב עיני הכהן ז"ל אות ט"ו בשם הט"ז בשם רש"ל ואו"ה והת"ח כלל צ"ד בשם הש"ך ע"ש.

ז' שלי"א שנשתנית והיתה שחורה ושלקה ולא חזרה למראיתה כשרה דמעיקרא שינוי מראה דפוסל י"א דוקא כשראינו שנפלה לאור כמ"ש בסימן נ"ב. ובניקב האם פלוגתא דרבוותא והוי ס"ס הזל"א אות ט', וכן נראה דאע"ג דשינוי מראה הוא לקותא ולא דמי לניקב מ"מ גם בהא יש פלוגתא. כ"כ הרב עיני הכהן ז"ל אות ט"ז. וכן נראה לענ"ד בלאו הכי לפי מה שכתבתי לעיל בדעת מרן ז"ל.

ח' כ"ס שמעבר לשותן שנסתם אין לחוש לו להוסיף על הטריות כמו שכתבתי בתשובה והסכים אתי מוה"ר מהר"ם שתרוג נר"ו בתשובה בישיב משה ח"א סימן ק"ל. ט' שלחופית של מי רגלים שנמצא בו ספק נקב יש להתיר מט"ס ובפרט דסתם דעת מרן כהמתירים כמו שכתבתי בתשובה והסכים אתי מוה"ר הרב ישיב משה נר"ו שם ע"ש. יו"ד נמצא בכיס השותן ליחה סרוחה ועכורה ומבחוץ הבשר אינו ממוסמס מותרת כמו שכתבתי בתשובה והסכים עמי מוה"ר הרב ישיב משה שם.

י"א אם יש נקבים בכיס השותן והטבח אומר שהוא נקבם ומבין ריסי עיניו ניכר שהוא מסופק יש להתיר וכמו שכתבתי בתשובה והסכים עמי מוה"ר ישיב משה שם.

י"ב מעשה היה שנמצאות בתרנגול זכר כעין ביצים קרושות אין לחוש להם כמו שכתבתי בתשובה והסכים אתי מוה"ר ישיב משה נר"ו בסימן קס"ט ע"ש.

י"ג ביצים קרושות בתרנגולת יש להתירם. כן כתב הרב ישיב משה בסימן קט"ו וכ"כ בשכת אחים ונראה מדבריו דאפילו בלא הפסד מרובה כיע"ש.

י"ד שלחופית מלאה מים כביצה בתוך חלל הגוף ודבוקה במקצתו לאיזה מקום יש להתיר. כן כתב הרב ישיב משה בסימן קט"ו ונראה לענ"ד שהוא הדין כשאינה דבוקה.

סימן מ"ו

סעיף א' ואפילו ליחה שבהן סותמתן אינה סתימה וכו'. ואם נתמסמסו או שהבשר רע שהרופא גוררו טרפה. ולדין שאין אנו בקיאים כל שנשתנה מראיתו טריפה. הבה"י

ב' יצאו הדקין לחוץ והוחזרו מאליהן כשרה ואם החזירן אם נתהפכו אע"פ שלא ניקבו טריפה שאי אפשר שיחזירוה כמות שהיו אחר שנהפכו ואינה חיה, והוא הדין אם לא יצאו ונמצאו מהופכין טרפה. הגה, וכן אם נמצאו המעים בין עור לבשר ונמצא תפור שם יש לחוש שיצאו ונתהפכו אבל אם לא נמצא שם תפירה ולא ניכר שם שנקרע ולא היה ניכר בה שום ריעותא כשרה.

ה' חלחולת והוא מעי האחרון שהוא שוה בלא עיקום והרעי יוצא ממנו אם ניקב במשהו טריפה כמו שאר מעים. במה דברים אמורים שניקב לחלל הבטן אבל אם ניקב במקום שהוא דבוק בין הירכים כשר ואפילו ניטל ב"מ הדבוק בין הירכים כשר והוא שישאר ממנו כמלא ארבע אצבעות בשור הגדול, ובדקה לפי שיעור זה הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. ואם באותם ארבע אצבעות ניקב יש אוסרים במשהו ויש מכשירים עד שינטל רוב רחבו.

ו' אם סירכא יוצאת מהדקין או מאחד משאר איברים שנקובתן במשהו ונסרכת לדופן או למקום אחר כשר דלא אשכחן בועה וסירכא אלא בריאה. הגה, ומ"מ יש לדקדק שלפעמים ימצאו בועות הרבה ועל ידן נסתמו ואז הוא טריפה ויש לבדוק על ידי קש או נוצה עם נסתמו.

סימן מ"ז

דין אם נמצאו בני מעים יתרים

א' בהמה שנמצאו בה שתי מעיים טריפה כגון שיש לה מעי יתר מתחילתו ועד סופו עד שנמצאו שני מעיים זה בצד זה מתחילה ועד סוף כמעט העוף או שהיה

באר משה

ז"ל לא ציין לעגול ולפתוח ואולי משום דקאי בתולעים אלא דלעומת זה יש להתיישב דאולי דתולין דשחור או אדום מחיים אבל לא נגמר הנקב רק אח"כ וקשה לברר זה בקרום הנשאר וצ"ע עוד.

ג' נקב עגול בדקין או משוך בדקין ב"ל דהבירור האמתי לזה הוא ע"י שינפח המעי ואז אם הוא עגול מתברר ואם משוך מתברר, כנ"ל מסברא.

ד' נמצא נקב בדקין הארוכים ואח"כ אבד הנקב, נ"ל שיש לנפות המעי שלישי או רביעי ממנו ובראותו שאין שם שום הוצאת הרוח ואין הנפת משתקע, הולך ומוסיף עוד עד שמגיע אל המקום שיש בו הנקב, כנ"ל מסברא וכן הורה הנסיון.

ה' יש אוסרים במשהו ויש מכשירים עד שינטל רוב רחבו. לפי הכלל המסור בידינו דיש ויש הלכה כיש בתרא א"כ דעת מרן כהמכשירין וכן מוכח מדברי הטוב"י ע"ש. ועכ"פ מפני דמין ז"ל חש להזכיר דברי האוסרים יש לאסור בהפסד מועט לחוש לדבריהם ולהתיר בהפסד מרובה וכדעת מרן ז"ל וכ"ש לפמ"ש הפר"ח ז"ל דגם בסתם אוסרים ויש מכשירין דעת מרן להקל בהפמ"ר ע"ש בסימן ט' ולהמחב"ר ז"ל שם וע' להשר"ג והכנה"ג ז"ל כאן.

סעיף ו' בהגה ומ"מ יש לדקדק שלפעמים וכו'. המורים בעוב"י תוגס הכריעו כהרב משחא דרבנותא ז"ל דלדידן דבתריה דמרן גיריין א"ץ בדיקה זו ע"ש. ואין כאן מקום להאריך.

סימן מ"ז

סעיף א' בהמה שנמצאו בה שתי מעיים טרפה וכו'. איתא בחולין דף ג"ח ע"ב העיד נתן בן שילה וכו' ח"א הוא דהדרי וערבי וכו'. ונראה לעג"ד כעת בלתי עיון במפרשים

אי אפשר לה להתקיים על דרך שכתב מור"ם סעיף ו' בבני מיעים שיש בהם בועות וסותמים הצואה מלעבור ע"ש. **סעיף ב' בהגה** אבל אם לא נמצא שם תפירה ולא ניכר שם שנקרע וכו' כשרה. ע' להרב באר היטב ז"ל בסק"ח שכתב להתיר התרנגולים המסורסים דמסתמא לא נגעו בבני מיעים ע"ש. ומוזה מבואר דפשיטא ליה מלתא דמצד נטילת הביצים אין שום חשש. וכן נראה דהרי קי"ל בעלמא שאין להוסיף על הטרופות וספק זה לא גזכר ואין לו שייכות לטרופיות הנזכרים. ומטעם זה התרתי בפשיטות תרנגולת שנמצא בתוכה שלשה ביצים וכן מתבאר מדברי הרב שבת אחים ז"ל בשם הרב מכתם לדוד ז"ל דמשם מבואר דלא חש רק ליתרת חלחולת אבל מצד היתרון בביצים אין מקום לחוש, וזה ברור. **סעיף ה' אם** ניקב במשהו טריפה כמו שאר מיעים. כתב הרב שבת אחים גר"ו אות י"ז משם הרב עיני הכהן ז"ל דלמטה מארבעה אצבעות במקום הסמוך ליציאת הרעי שם אינו דבוק לירכים ושם אפילו ניטל כלו כשרה ע"ש. ומוזה ג"ל דהגם דהח"א ז"ל כתב דבעוף לא שייך כלל דין זה וכו' ובכל מקום שניקב טרפה היינו דבין במקום הירכים או קודם לו טריפה אבל בלמטה מד' אצבעות במקום הסמוך ליציאת הרעי דלא הוי דבוק בבהמה ואפ"ה כשרה הכא נמי בעוף. וכן בא מעשה לידי והתרתיו אלא דבגדון שבא לידי יש עוד סמך אחר להתיר דהנקב עצמו מסופק בו דאפשר דנעשה עתה בידים. ומ"מ נ"ל טעם זה מספיק להתיר ועוד אשובה על זה בעה"י לעת הפנאי.

ב' נקב שהיה עגול בדקים אפילו אינו אדום ואינו שחור ואינו פתוח או שחור ואפילו משוך או אדום ואפילו משוך או פתוח ר"ל שאין הנקב מתמלא מחולייתו אלא הוא ריקם כאלו גיטל מהבשר. ואפילו משוך מתבאר מסימן ל"ו גבי ריאה דטרפה ואין תולין ביד הטבת. אלא דהרב

המע' יוצא כענף מן הבד והרי הוא מובדל בין בעוף בין בבהמה. אבל אם חזר ונתערב עם המעי ונעשה אחד משני ראשיו והרי שניהם מובדלים באמצע הרי זו מותרת ואין כאן יתר. ויש אומרים שכשיוצא מהדקין מעי קטן כענף היוצא מן הבד אם בראש הקיבה מקום שהדקין יוצאין משם יש שלם כרוחב אצבע קודם שיתחיל זה המעי ליפרד וגם למטה לאחר שנתחבר עם שאר הדקין יש ברוחב אצבע שלם כשרה ואם לאו שאין כאצבע שלם למעלה ולמטה טריפה. וכן עיקר.

ה' הדרא דכנתא שיוצא מאמצעיתה יתרת שתלוי בדקין כמו מעי קטן כאורך אצבע כשרה. הגה, וכל זה דהיתרת סתום בראשו ואין הרעי יוצא ממנו אבל אם הוא פתוח בראשו טריפה דהרעי נופל לגוף ועוד דהוא נקיבת הדקין.

באר משה

סעיף ה' כאורך אצבע כשרה. ע' להשיך ז"ל בסק"ח שכתב וה"ה יותר ושכן מבואר בתשובת הרא"ש ומביאו בב"י וציין לעיין בב"י וד"מ מ"ש בשם הכלבו ע"ש. וכ"כ הפר"ח ז"ל וז"ל, לאו דוקא כאצבע אלא ה"ה יותר מכדי אצבע וכמו שנתבאר בתשובת הרא"ש שהביא הב"י ע"ש. וז"ל מרן ז"ל בב"י, עמ"ש הטור כתב א"א הרא"ש ז"ל וכו' וז"ל, זה לשונו בכלל עשרים ששאלת על הדרא דכנתא שנמצא באמצעיתא יתרת שתלוי בדקין כמו מעי קטן ארכו אצבע או פחות או יותר ויש להסתפק וכו' ע"ש. וגראה דהשיך והפר"ח ז"ל מבארים דר"ל דה"ה פחות או יותר ולא יש הגבלה בפחיתות ולא ביתרות. וגראה דדייקי זה דמדלא כתב ארכו אצבע בקירוב ש"מ דמעשה שהיה כך היה אורך אצבע ומשום דבאו לשאול גם אם חסר או יתר אצבע או פחות או יותר שהשאלה היא בכל אופן.

ועוד נראה דדקדקו כן מהטעם של ההיתר הנזכר בתשובה כיע"ש דמשמע דאין חילוק בין אם כאצבע או יותר שאם היה חילוק בזה היה מוכירו בתשובה וגם היה מוכיח שיש חילוק בזה.

אלא דק"ל על הפר"ח ז"ל דהרי הוא ז"ל בסק"ג הצריך שלשה תנאים ומהם תנאי השני שאין באורך הענף היוצא יותר מכאצבע וא"כ הגם דנימא דזה דעת עצמו מ"מ מי מכריחו לומר דמרן ז"ל שכתב כאורך אצבע לאו דוקא דילמא מרן ז"ל מצריך תנאי זה. ואולי דכוונת הפר"ח לא על מרן ז"ל אלא דבעיקר הדין לדעת המתירים יש להתיר גם ביותר מאורך אצבע וע"ז קאמר וה"ה וכו' אבל לדעת עצמו וכן לדעת מרן ז"ל אין להתיר ביותר מאורך אצבע.

אלא דקשה דמאיוה מקום למד הפר"ח ז"ל תנאי זה דבעינו כאורך אצבע ואי משום דדייק ליה זה מלשון מרן ז"ל א"כ הו"ל לומר להדיא דכן דעת מרן ז"ל אלא דהמתירים הם מתירים בכל ענין וצ"ע. ושוב נ"ל דמ"ש הפר"ח ז"ל בס"ק ג' דבעינו שאין באורך הענף היוצא יתר מכאצבע, היינו מרוחב אצבע ולא קאי על האורך והוא עפ"מ הטור וי"א שאינו כשר אלא א"כ יהיה באורך הפיצול פחות מרוחב אצבע ע"ש. ואין בידי כעת דברי הרשב"א בת"ה שממש שאב הפר"ח ז"ל דבריו.

ומעתה י"ל דמ"ש אלא ה"ה אפילו יתר מכאצבע היינו לדעת מרן ז"ל דלא ס"ל כ"י"א הגו' ומ"ש הוא תנאי שני היינו לדעת עצמו דס"ל כהרשב"א וכאמור. וע' למרן ז"ל בב"י שזכר דברי הרשב"א כדברי הפר"ח ז"ל ואז"כ כתב והרא"ש דחה פירש"י והסכים לפירוש בה"ג וכך הם

דלמ"ד והוא דהדרי וערבי ר"ל שבמקום מוצאם מתערבים יחד ואינן יוצא אלא אחד בלבד כרוחב אצבע ואז"כ נפרדים, ולמ"ד ואפילו לא הדרי וערבי מפרש לה דלמטה במקום דיבוקן במוצא הרעי, או אפשר דגם קודם זה הדרי וערבי ושיעור כרוחב אצבע שאם קודם דיבוקם במוצא הרעי מתערבים כאחד שרי הגם שהם יוצאים נפרדים. וע' לרש"י ז"ל ואולי כוונתו כדאמרן אך מדברי הרא"ש אין נראה כן ע"ש. וע' למרן ז"ל בב"י ולהרב מחזיק ברכה ז"ל.

ב' א"ו שהיה המעי יוצא כענף מן הבד וכו'. נראה לענ"ד דכאן מיירי שהענף יוצא מן הדקין ומשיצא מן הדקים הולך וגמשך משם והלאה עד החלחולת כמו הדקין באופן שיש בחלחולת שני פיות להוציא הרעי והבד היינו דקים והענף היינו דק היוצא מן הדקין אבל מן הקיבה אינו יוצא רק אחד והם הדקים ועל זה מסיים מרן ז"ל אבל אם חזר ונתערב עם המעי וכו' וקאי על הענף הזה שאם לבסוף נעשה אחד מותר שהרי שני ראשיו אחד אבל בסעיף חמישי מיירי שיוצא באמצע הדקין ענף והוא אינו נמשך עם הדקים אלא הוא כעין פיצול ולכן הוא מותר דהו"ל כנדון זה שלבסוף חזר ונתערב ולא חשיב יתרת ובכה"ג גם הסתם והיא דעת הרמב"ם ז"ל מודה ע"ש. וכן ראיתי להתב"ש ז"ל שפירש בכוונת מרן ז"ל כדכתיבנא. אבל לדברי השיך ז"ל דיוצא מן הקיבה ע"ש, קשה לענ"ד דא"כ לא שייך לומר על זה אבל אם חזר ונתערב דכיון דיוצא מן הקיבה לא הוו שני ראשים אחד דהרי הראש הראשון שנים ואם ר"ל שנתערב בראשיתו ובסופו הו"ל לומר ואם היו מתחילה רק ראש אחד וכן בסוף אבל לשון חזר ונתערב נראה דכמות שהוא חזר ונתערב עם שהיה מפורד עד עתה והוא חילוק ולא המצאה אחרת. גם הפר"ח ז"ל נראה שהוא מבין כן אלא שהוא ז"ל תלה הדבר באורך אצבע ואלו לפי מה שכתבתי הדבר תלוי רק באם יש לו שני גקבים למטה או למעלה וכ"ש אם יש לו שני גקבים בשניהם. כן נראה לענ"ד.

ג' ויש אומרים שכשיוצא וכו' ובהגה וכן עיקר. ודעת מרן ז"ל לכאורה נראה שהיא כסתם דאי איתא דהי"א אינם חולקים אלא מבארים ל"ש לישנא של וכן עיקר שכתב מור"ם ז"ל ועל דרך דאמרין בגמ' הלכה מכלל דפליגי. וא"כ לדין דבתריה דמרן גרירין סומכין על הדיעה הראשונה מיהא בהפסד מרובה ובשעת הדחק אבל בהפסד מועט ושלם בשעת הדחק חוששין לדעה שניה. וע' להשו"ג ומבואר מדבריו דפליגי וג"כ סובר דנקיטנן כסתם ולא ביאר אם זה דוקא בהפמ"ר או גם בהפסד מועט ע"ש וצ"י בזה עוד.

סימן מ"ח

דיני טריפות בקיבה ובכרס

- (ב) **כרס שניקב טריפה ואין לו דבר שישתום אותו שהרי החלב שעליו אסור.** הגה, תולעים שנמצאו בכרס כשר דמן הפרש הן גדילים או הבהמה אכלה אותו.
- (ה) **אם נתמסמס בשר זה עד שהרופא גוררו חשוב כניטל.** הגה, ואין אנו בקיאים בבשר שהרופא גוררו ולכן כל מקום שנשתנה מראית הבשר דינו כניטל.
- (ז) **המסס ובית הכוסות דבוקין זה בזה ואם ניקבו במקום חיבורן אפילו הנקב מפולש מזה לזה כשרה, ואם הנקב בשאר צדדים שאינם דבוקים יחד אם הנקב**

באר משה

הגם שאין דעתו כן ע"ש, מ"מ לענ"ד נראה דדעת מרן ז"ל בש"ע במ"ש דוקא כאצבע או יותר מעט לא איכפת וכמ"ש הרא"ש ז"ל אבל אם ארוך יותר מזה נראה דדעת מרן ז"ל לאסור דאי לא תימא הכי הי"ל להשמיט מ"ש כאורך אצבע כיון דבכל אופן מותר בין פחות מאצבע או יותר אפילו הרבה מותר. ובשו"ת שואל ונשאל כתבתי בזה בארוכה. ועתה נדפס מחדש ספר תנובות שדי גר"ו ושם בח"ב אות ג' כתב ואע"פ שהמחבר ז"ל כתב בלשון ואפשר מאחר דהפוסקים הנו"ל התירו אפילו ביותר מאצבע כוונתיהו נקיטנן ע"ש. ובלי נדר אשובה עוד לעיין בזה ולכתוב מה שנראה לענ"ד.

סימן מ"ח

סעיף ב' כרס שניקב טריפה וכו'. אם ניקב הכרס מצד אחד ולא נבדק אם יש בו קורט דם מבחוץ והודה או נמלת, מרן ז"ל אוסר וכמ"ש הרב שבת אחים ז"ל אות ט"ו ודעתו לאסור בודאי אפילו בהפמ"ר. ומ"ש הרב שם דדעת מרן להקל בהפמ"ר ושכן הסכימו האחרונים ע"ש, לענ"ד נראה דזה לא שייך לדין דבתריה דמרן גיריין כידוע ובבולת זה כתבתי בזה בס"ד.

סעיף ה' ואין אנו בקיאים וכו' דינו בניטל. הנו"ב ז"ל הכריע דבעינן שינוי מראה ומסמוס אך שינוי מראה לחודיה אינו מטריף וכן הכריע החיד"א ז"ל במחבר"ר סימן מ"ג וכן נראה דעת מרן ז"ל דבכ"מ כותב מסמוס. וקצת יש להוכיח גם מדברי מור"ם ז"ל. (א"ה נכדו). נראה דכוונתו דמשמע כן ממש מור"ם ז"ל ואין אנו בקיאים בבשר שהרופא גוררו וכו' משמע שגם הוא מטריף רק אם באמת יש קצת מסמוס דאז יש להסתפק שמא הרופא גוררו וכיון שאין אנו בקיאים מטריפין בכל ענין, אבל אם אין מסמוס כלל אין להטריף דאם כוונתו להטריף אפילו רק בשינוי מראית הבשר בלבד לא היה צריך לזה ודי לו לכתוב הגה כל מקום שנשתנה מראית הבשר בלבד דינו כניטל. וכן נראה מדברי הרב שבת אחים ז"ל באות י"ב ע"ש). וצ"י בעצם דברי מור"ם ז"ל. אמנם לדינא מורים ובאים כדעת הנו"ב וכמו שכתבתי בבולת זה וכן נראה דעת מהר"ם שחרוג ויד"ן הרמ"ה גר"ו, כנ"ל.

סעיף ז' בהגה ויש אוסרין בהמסס אפילו בלא נקב מפולש וכו'. נראה לי דכיון דלדעת מרן ז"ל אין חילוק ולא זכר כלל דעת האוסרים א"כ יש להתיר גם בהפסד מועט ובפרט דבהפסד מרובה גם מור"ם ז"ל מודה להתיר. וע' בב"י דכדעת מרן ז"ל הסכימו רוב הפוסקים וע' להשו"ג ז"ל וע'

דברי רבינו הטור שפירוש ראשון שהוא דברי הבה"ג עיקר ע"ש. ומתבאר מזה דהרשב"א חושש לפירש"י והיא סברת י"א שזכר הטור ומינה דמ"ש הרשב"א יתר כאצבע היינו על רוחב האצבע וכמ"ש הטור להדיא וכן מרן בב"י אחר שהביא דברי הר"ן דלפירש"י צריך שיהיה ג"כ הפיצול חוזר ומתערב בתוך רוחב אצבע סיים וכן פסק הרשב"א וכו' שגי שאין באורך הענף היוצא יתר מכאצבע ע"ש. הרי נתבאר דקאי על רוחב.

(ב) **כאורך אצבע כשרה.** כתב הרב שבת אחים ז"ל דאפילו ארוך יותר מאצבע יש להתיר בהפמ"ר או לשמחת יו"ט וציין להמחבר"ר ז"ל ע"ש. ולאחר המחילה רבה לא דק דהמחבר"ר שם קודם זה כתב רק כאצבע והוא עפ"ד התב"ש אלא דאח"כ סיים וגראה דאפשר להקל עוד גם אם הוא ארוך יותר מאצבע וכו' וכיון דיותר מאצבע באפשר אמרה למלתיה אין ספיקו מוציא מידי ודאו של התב"ש ז"ל. ועוד דאעיקרא דדינא הפר"ת ז"ל ס"ל דהרא"ש ג"כ רק באצבע אמרה אלא דא"ץ שיהיה אצבע מצומצם אלא ה"ה יתר קצת ע"ש. והמחבר"ר ז"ל לא זכר מדברי הפר"ת וא"כ כיון דהפר"ת והתב"ש אוסרים הו"ל יחיד ורבים אפילו אם היה המחבר"ר מתיר בהחלט. ולכן נראה לענ"ד דאין להתיר רק בכאצבע אפילו בהפמ"ר או שמחת יו"ט אבל ביותר מזה יש להחמיר כמ"ש האחרונים ז"ל וכאמור. וע' להרב מסגרת השלחן שגם הוא ז"ל השמיט מדברי המחבר"ר תיבות דאפשר להקל וכנראה שהוא חשב דדינא קאמר אך לענ"ד נראה דלא דק דלשון דאפשר מורה דכוונתו רק שיש פנים להקל וצריך לעיין ולברר בשעת מעשה. וא"כ לדידן אין ספק מוציא מידי ודאי וכאמור. ושו"ר להרב תנובות שדי גר"ו בח"ב שכתב דהגם שכתב הרב ז"ל בלשון אפשר כיון שיש הרבה פוסקים דס"ל כן הכי נקיטנן להקל בהפמ"ר וכיוצא ע"ש.

(ג) **מהדורא שניה. כאורך אצבע כשרה.** ע' להרב מחזיק ברכה ז"ל שכתב דנראה דאפילו יותר מאצבע וקודם זה כתב בכללי תנאי ההיתר כאורך אצבע ולבסוף הוסיף דאפשר וכו' וכבר כתב הרב שדי חמד ז"ל בסימן ט"ז בכללי הפוסקים דרוב רבני האחרונים סוברים דאפשר דספק הוי ואינו ברור ע"ש. והפלא מהרב שבת אחים ז"ל שהשמיט תיבת „דאפשר“ כאלו המחבר"ר ז"ל לא כתבה והוא מחליט להתיר אפילו ביותר מאצבע. ולכן נראה לענ"ד דלפי דברי המחבר"ר ז"ל אין להתיר רק בכאצבע או יותר מאצבע מעט וכמ"ש הפר"ת ז"ל בכוונת הרא"ש. והגם דמדברי הרדב"ז ז"ל בסימן קס"ט נראה דהמתירים מתירים גם באורך כאמה

מפולש מעבר אל עבר טריפה ואם לאו כשרה בין בהמסס בין בבית הכוסות. הגה, ויש אוסרין בהמסס אפילו בלא נקב מפולש והכי נהוג אם לא במקום הפסד מרובה שאז יש לסמוך אמכשירין. **ח' אם נמצא באחד מהם תחובה מחט או קוץ ולא ניקב מעבר אל עבר הופכין אותו ובודקין אותו מבחוץ אם ימצא עליו קורט דם בידוע שניקב כלו וטריפה ואם לאו כשרה** (אפילו לא נשאר רק מעט מעור החיצון שלא ניקב) **והוא שלא מלחו ולא הדיחו ואפילו ראש העב שלו לצד חוץ.** הגה, ויש מקילין להתיר אם לא ניקב מעבר לעבר והודח ונמלח או שנאבד ולא בדק מבחוץ אם היה עליו קורט דם ויש לסמוך עליהו במקום הפסד מרובה. **ואם עבר המחט מעבר אל עבר ועודנו תחוב בו בודקים אותו אם נמצא קורט דם סביב המחט** (וכ"ש עליו) **בידוע שקודם שחיטה ניקב כלו וטריפה ואם לאו אחר שחיטה דחק ועבר וכשרה אם לא מלחו ולא הדיחו דכיון שהמחט עודנו שם אילו עבר מחיים היה הדם סביבו אבל כשאין המחט לפנינו אסור כשניקב כלו אפילו אין בו קורט דם.** הגה, כל מקום שצריך בדיקה אם לא בדקוהו כגון שנאבד או לקחו המחט משם טרפה דהוי כאילו הדיחו ומלחו. יש אומרים דבזמן הזה שאין אנו בקיאים בבדיקות יש להטריף אם נקבה המחט משני צדין אפילו לא נמצא קורט דם ולא חלודה דאין אנו סומכין בזה על בדיקתנו מאחר דניקב משני צדין והכי נהוג. מחט או קוץ הנמצאים בהמסס ובית הכוסות בחללו ולא נתחב בהן כלל כשר בכל ענין ואין צריך שום בדיקה. ויש מקילין דאפילו בניקב המחט מצד אחד אין צריך לבדוק מבחוץ אם יש עליו קורט דם ויש לסמוך עליהו אם הוא הפסד מרובה ואי אפשר לבדוק כגון שנמלח או הודח או נאבד.

באר משה

לדעת עצמו ולא דמרון ז"ל מקיל בהפמ"ר וזה נראה יותר עיקר. וא"כ לדידן ודאי שאין להתיר אפילו בהפמ"ר ועמ"ש בזה בזולת זה להוכיח כן ושכן ראיתי מפורש להרב שער המים ע"ש ודו"ק. וע"ע להרב שבת אחים ז"ל בסימן ג"ה אות כ"ח דכן דעתו לדידן ומה שהתיר שם מיהא בשעת הדחק אינו גראה. גם מדברי הרב עיני הכהן ז"ל סימן כ"ט אות ח' שכתב דהט"ז הסכים לפסק מרן בש"ע והש"ך והפרי"ח והפרי"ת הסכימו לדעת מור"ם דבהפמ"ר כשרה ע"ש, מוכח דס"ל דדעת מרן ז"ל לאסור גם בהפמ"ר. וכיון שכן אנו בדידן ודאי דנקיטנן כדעת מרן ז"ל שאין להתיר אפילו בהפמ"ר ואפילו בשעת הדחק ושמונת יר"ט. וכ"ג מדברי הרב תורת הובא ז"ל סימן ס"ג אות כ"ב שאחרי שכתב דעת מרן ז"ל כתב ולדעת מור"ם ז"ל יש להקל בהפמ"ר משמע מדבריו דלמרון גם בהפמ"ר אסור.

ג' בהגה ויש לסמוך עליהו אם הוא הפסד מרובה וכו'. בזולת זה (ע' אות ב' לפני זה סמוך ונראה) כתבתי להוכיח לדידן דבתריה דמרון ז"ל גרידן אין לסמוך ע"ז ואפילו בהפמ"ר אסור. וע' להרב שבת אחים ז"ל אות ט"ו שכתב על דברי מור"ם וכן הסכימו האחרונים. נראה קצת מלשונו דגם לדידן הכי הוי ואינו גראה וכאמור. (א"ה). וכ"כ הכה"ח ז"ל אות ע' משם הפוסקים דלענין הלכה לדידן דפסקינן כפסק מרן ודאי שאין להקל בכל גוונא וכ"כ הוב"ץ אות ג"ז דאנחנו שקבלנו עלינו הוראות מרן ז"ל יש להטריף אפילו בהפמ"ר ע"ש). ויש לצדד דגם הרב שבת אחים ז"ל כתב כן רק לאותם הנגררים אחרי דברי מור"ם ז"ל ולא לדידן. וכן מוכח מדברי הרב עיני הכהן ז"ל בסימן כ"ט אות ח' דדעת מרן לאסור גם בהפסד מרובה דהרי כתב שם שיש פלוגתא דלהט"ז כמרן והש"ך ודעמיה כמור"ם דמתיר בהפמ"ר אלמא דלמרון ז"ל גם בהפסד מרובה אסור, ובמקום אחר כתבתי בזה. **ד' כרס** שנמצא בו נקב ואינו מעבר אל עבר ויש סירכא נגדו מבחוץ. נראה דדינה כקורט דם ועדיפא וכן נראה מדברי הרב שבת אחים ז"ל בסימן מ"א סוף אות כ"ח שכתב

בכללי הש"ע (בספרו הבהיר הלכה למשה מערכת מ') וצ"ע עוד.

סעיף ח' אם נמצא באחד מהם תחובה מחט וכו' והוא שלא מלחו ולא הדיחו וכו'. הדחה זו לא בזכר שיעורה ובזולת זה הארכתי להוכיח דה"ה למה שנהגו לרחוץ את הכרס ע"ש. אך אם שרו אותו במים בלתי שפשוף ובלתי קילוח מים רק הנחה בעלמא לכאורה נראה מדברי הפ"מ ז"ל ח"א להתיר בדיעבד ע"ש. וצ"ע אם כוונתו דוקא בגדון הוושט ובמה שנהגו להתיר או דס"ל כן לדינא וע' להרב עיני הכהן ז"ל סימן ו' סכ"ט מ"ש בשם הפ"מ ז"ל ע"ש. ויש מי שטעה להבין דבריו שהרב ז"ל מצריך הדחת בשר דהיינו כמו שבזכר בהלכות מליחה, והוא טעות גמור מפני שלא ראה הדברים בשורשן וכוונת הרב ז"ל על הדחת בשר דהוי ע"י קילוח מים לאפוקי שלא דרך הנחה וכן דייקי דברי הרב עיני הכהן ז"ל. ושמעתי דמהר"ן ביתאן ז"ל בא לידו כרס שבו מחט תחוב אחרי שרחצו אותו מהפרש ואמר שע"ז אבדה בדיקתו ואסרוהו. והטועה הנז' ערער על זה מדברי הרב עיני הכהן ז"ל ואין מקום לדבריו ודברי מהר"ן ביתאן ז"ל חיים וקיימים לכל הרואה הדברים בשורשן ובמקום אחר הארכתי בזה ומדברי הפ"מ מוכח דיפה הורה מהר"ן ביתאן ז"ל ואין כאן מקום להאריך כעת.

ב' בהגה ויש לסמוך עליהו אם הוא הפמ"ר ואי אפשר לבדוק וכו'. נראה לדידן דנקיטנן כדעת מרן ז"ל הא ודאי אוסרין בכל ענין ואפילו בהפמ"ר ושעת הדחק כיון שסתם דעתו לאסור בלתי תולק גם בהפמ"ר. ועדיפא מהא כתב גאון עוזנו החיד"א ז"ל במחבר"ר סימן ט' אות ב' דכשסתם מרן ז"ל לאסור הגם דמסיים שיש מתירין דעתו לאסור גם בהפמ"ר וכן ראוי להורות לדידן וע"ש להפרי"ח ז"ל ומ"ש הפרי"ח כאן. ונראה דהפרי"ח ז"ל לשיטתיה או"ל והגם דבני"ד לא הזכיר מרן ז"ל דעת המתירין כלל ס"ל להפרי"ח דכיון דהרמב"ם והרא"ש נראה דכן דעתם והם עמודי ההוראה שרגיל מרן לפסוק כמותם כאלו נזכרו דמי. א"ג דכתב כן

י"א) מחט שנמצאת בקורקבן וכולה נבלעת בעובי בשרו ונשאר כחצי אצבע מצד הכיס גם מצד החוץ שלא היתה המחט אוכלת ולא היה ניכר שום נקב לא לצד פנים ולא לצד חוץ תולין להקל. הגה, דהמחט בא מבפנים והוי כניקב מצד אחד ואם אין עליו קורט דם מבחוץ כשר ויש מחמירין ואוסרין אפילו בכי האי גוונא ויש לחוש לדבריהם אם לא בהפסד מרובה.

סימן מ"ט

דיני טרפות בקורקבן

ב' ניקב ושומן שעליו סותמו כשר. הגה, וכ"ש אם לא ניקבו כל שני העורות אע"פ שלא נשאר רק מעט מעור החיצון שלא ניקב שכשר.

ד' זה שהכשרנו בניקב עור חיצון לבדו דוקא בניקב מעצמו מחמת חולי דאי מחמת קוץ או מחט טריפה דחיישינן שמא ניקב אחד מהאיברים הפנימיים שנקובתן במשהו ואם לא היה מכיר אם הנקב מחמת קוץ או אם הוא מחמת חולי תולין להקל.

באר משה

טרפה. ועוד דשומן זה י"ל דדמי לקרום שעלה מחמת מכה כיון שאינו מגוף הקרקבן רק מתהווה מהפיטום. וע' להרב עיני הכהן בסימן כ"ה אות י"ב ששם נזכרו השני הטעמים אלו במרוצת דבריו. ולדינא נראה שם דכן דעת האחרונים להטריף ע"ש.

אלא שיש לעיין בזה איזה סימן גדע ונברר ששומן זה מהפיטום או לא? ונראה דאם אנו רואים שהתרגגולת כחושה ושומן של הקרקבן סותם יש להתיר דמוכח שאין זה מהפיטום ואם ניכר ונראה שהיא פטומה אין להתיר דשמא שומן זה של פיטום הוא ומן הסתם צ"ע. (א"ה נכדו. ועוד נראה דאם יש עוד ספק יש לצרף ספק זה דשמא אינו מהפיטום ומותרת ויש לחפש בדברי הפוסקים בזה).

ג' אפילו אם הסתימה דקה בתכלית הדקות הויא סתימה, אך צריך לבדוק דשמא גם השומן ניקב וטרפה. והיכא דהתחיל המחט גם בשומן גם דנשאר טרפה שהוא רך ולא מינכר. וצריך המורה ליתור טובא בחתיכת הנקב דלפעמים נראה שנשאר העור בריא ובאמת מן הצד הוא נקוב. כן כתב הרב זבחי אלהים ז"ל. ונראה לענ"ד דאם יש סימן שעבר וניקב וחזר שיש כעין שבייל וכיוצא טריפה.

סעיף ד' זה שהכשרנו וכו' ואם לא היה מכיר וכו'. ע' להשו"ג בסק"ה שהוכיח דדעת מרן שיש להתיר בס"ס אפילו אינו מתהפך ע"ש. והכי נקיטנן וכן נראה דעת הסכמת האחרונים ובכללם הפר"ח וכן נראה דעת מהר"ם שתרוג גר"ו וכמו שכתבתי בזולת זה. (כן כתב בספרו הבהיר הלכה למשה מערכת ס' אות ל' משם הרב ישיב משה ז"ל ח"א סימן רכ"א והרב גדיב לב ז"ל בסימן ט' ומהר"י בן חביב ז"ל ע"ש).

סימן נ'

סעיף ב' ויש מכשירין בזה. לכאורה נראה דלהסתם אוסרים גם בהפסד מרובה. (א"ה נכדו. וכ"מ מדברי מור"ם ז"ל בהגה שכתב ובהפמ"ר יש לסמוך אמכשירין משמע דלהסתם אסור גם בהפמ"ר דאל"כ איך כתב יש לסמוך אמכשירין והרי גם להאוסרים מודים דבהפמ"ר יש להכשיר) וזו היא דעת מרן. וא"כ לדידן הכי נקיטנן אמגם מדברי הפר"ח סימן ט' (נראה ט"ס וצ"ל אות ד') נראה דמרן ז"ל שזכר דעת

וכן אם נמצא נקב נגד הסירכא אף דלא ניקב מעבר אל עבר טריפה הרב באר יעקב ז"ל הביאו הרב מחזיק ברכה ז"ל. ונראה דמיידי דלא יש מחט רק נקב לבד ואין בידי כעת המחב"ר והרב באר יעקב ז"ל וכן מתבאר מדברי הרב עיני הכהן ז"ל ס' כ"ט אות י"ט דהרב באר יעקב מיידי בעל ידי חולי ע"ש וכן נראה דעת הרב הגו' ז"ל שם.

סעיף י"א בהגה ויש מחמירין ואוסרין אפילו בכה"ג ויש לחוש לדבריהם אם לא בהפמ"ר. ולדידן דבתריה דמרן גרירין נראה שיש להתיר גם בהפסד מועט ובפרט דכן נראה גם דעת מור"ם מדכתב לשון חומרא וחששא והתיר בהפמ"ר וע' בכללי הש"ע.

סימן מ"ט

סעיף ב' ניקב ושומן שעליו סותמו כשר. ובהגה וכ"ש אם לא ניקבו וכו' שלא ניקב שכשר. וכתב הרב שבת אהים ז"ל אות ב' בשם הש"ך סימן מ"ו סק"ב והמחב"ר אות ו' ואות ז' ואפילו עדיין המחט שם אפ"ה השומן סותם ע"ש. ונראה לענ"ד דה"ה וכ"ש בנשאר מעט מהעור החיצון שכשר גם אם המחט עודנו שם. ומעשה בא לידי שהיה קיסם בקרקבן וניקב העור הפנימי והחיצון כל בשר החיצון הגהוג אלא שיש כעין כסוי עור על מקום הקיסם מבחוץ. ונראה לענ"ד פשוט דזה קרום שעלה מחמת מכה ואינו קרום כיון שלפי העובי של בשר עור הקרקבן החיצון מוכח שניקב כלו. וכה"ג כתב הרב שבת אהים גר"ו בשם השפ"ד והמחב"ר אות ז' והרב עיני הכהן ז"ל בסימן ל' אות ג' ואות ד' שצריך המורה ליתור דלפעמים משכחת סתימה ואינו שומן רק קרום שעלה מחמת מכה ע"ש. והוא קשה דשמא שארית קרום הקרקבן החיצון שנימות ונמשך, א"ו שיש להבחין ולנסות כפי עוביו של העור החיצון בשאר מקומות ואם עבר הגבול אמרינן דקרום שעלה מחמת מכה הוא וה"ג מסתברא דספיקא דאורייתא הוי ולחומרא כנ"ל.

ב' הא דסותם שומן דוקא אם אין שומן זה בא מכה הפיטום אבל שומן הפיטום אינו סותם ואסורה, כן כתב הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ל' אות ז' בשם הרב באר עשק וטעמא דמלתא דמסתבר הוא דלמחר תהיה כחושה ותהיה

סימן ו'

דינים כללים בנקיבת האיברים

ב' כל אבר שאמרנו שאם ניקב במשהו טריפה כך אם ניטל כלו טריפה בין שניטל בחולי או ביד בין שנברא חסר וכן אם נברא בשני איברים מאותו אבר טריפה שכל היתר כנטול חשוב חוץ מטחול שניטל כשר וניקב בסומכיה טריפה. וכל שאמרנו בו אם נברא חסר טריפה כל שכן אם ניטל ביד וכל שאמרנו בו אם ניטל טריפה הוא הדין לנברא חסר ויש מכשירין בזה. ובהפסד מרובה יש לסמוך אמכשירין.

ג' כל אבר שנקיבתו או חסרונו או נטילתו פוסל אם נתמסמס פסול. הגה, ואין שאין אנו בקיאים כל שנשתנה מראית הבשר לריעותא הוי כניקב שם.

סימן נ"א

דין מחט או קוץ שנמצא בבהמה

ד' הלעיטה דבר שנוקב בני מעיה כגון קורט של חלתית וכיוצא בו טריפה ואם הוא דבר שספק אם נוקב טריפה מספק.

סימן נ"ב

דין עוף שנפל לאור ושינוי מראה באיברים, ובו ז' סעיפים

א' עוף שנפל לאור ונחמרו בני מעיו ונשתנו הלב וקורקבן וכבד שדרכם להיות אדומים והוריקו ככרתי או המעים שדרכן להיות ירוקים האדימו טריפה

באר משה

ואם רך ונימוח מקום המוגלא ולא שלטה המכה עד סופו ותחת מקום המסמוס זך ובהיר ויפה הנה לדעת התב"ש נראה דאוסר בשינוי מראה ואינו מעבר לעבר בלא הפסד מרובה, אבל היכא דאיכא מסמוס והרבה קורטי דמא רבו מספר אי דמי לשינוי מראה לבד ומעבר לעבר דאפילו בהפסד מרובה אסור, זה לא ידענו. ולכאורה יראה דבמכ"ש ילפינן לה ולמעשה כעת צ"ע.

סימן נ"א

סעיף ד' הלעיטה דבר שנוקב וכו' טריפה. בהמות שנמצא במעיהן בהרות אדומות מצד שאוכלין עשב הנקרא בערבי כלך מרן ז"ל בתשובה באבקת רוכל אסר ע"ש. ונראה דודאי בתריה דמרן גיריין גם בתשובה וא"כ אין להתיר אפילו בבהמת ישראל ואפילו בהפסד מרובה וע' להרב עיני הכהן ז"ל בסימן ל"ג אות ט.

ב' הלעיטה דבר שנוקב בני מעיה כגון קורט של חלתית וכיוצא בו טרפה וכו'. כתב הרב מחזיק ברכה ז"ל באות ח"י גבי בהמות הלקויות במעיהן שנראה בהם בהרות אדומות וכו' דהכא חשיב ריעותא ויש להתמיר כדברי התב"ש ז"ל דהא חזינן דמתים באכילה זו וכו' ע"ש. ומדברי מרן ז"ל בתשובה באבקת רוכל סימן רי"ג נראה דדעתו דבמראה הנוטה לשחורות הוי בכלל שהרופא גוררו ומשמע שם דאם אינו נוטה לשחורות לא וכנראה דהרב ז"ל כשכתב זה לא היה בידו תשובת מרן ז"ל באבקת רוכל וע' להרב בשיורי ברכה ומה שכתבתי בהגהתינו שם ואין כאן מקום להאריך בזה.

סימן נ"ב

סעיף א' והוריקו ככרתי וכו'. בתשובה הוכחתי דלאו דוקא ככרתי ממש אלא דכל שיש בו ירקות הדומה

המכשירים להתיר בהפמ"ר ע"ש ולהמחב"ר ז"ל וכן מור"ם התיר בהפמ"ר וצ"ב עוד. (א"ה נכדו. משמע ליה הכי מדברי הפר"ח מדהביא מ"ש בב"י דכיון דפלוגתא דתרי רבבי ואין מכריע ביניהם נקיטנן לחומרא וכתב ע"ז שאפשר שע"ז סמך ההגה לסמוך על המתירים בהפמ"ר וכו' ע"ש. ומדכתב גקיטנן לחומרא והביא יש מכשירין משמע דס"ל דבהפמ"ר יש להקל. וע' להרב שבת אחים ז"ל אות ד' שכתב לאסור גם בהפמ"ר וכמ"ש מר זקני הרה"ג המחבר ז"ל ע"ש).

סעיף ג' בהגה ואנן שאין אנו בקיאים וכו'. ע' לעיל סימן מ"ח סעיף ה' שכתבתי דנקיטנן כהנ"ב דדוקא אם יש מסמוס עם שינוי מראית הבשר. וע' למרן ז"ל באבקת רוכל סימן רי"ג שכתב דבמראה הנוטה לשחורות חושש מרן להרופא גוררו גם דליכא מסמוס ע"ש. ומבואר שם שהמראה היה אדום ודומה לשחורות ע"ש. ונראה דכ"ש שחור בלי אודם וכ"ש אם הוא שחור כדיו. וצ"י בזה ואין כאן מקום להאריך כעת.

ב' בהגה ואנן שאין אנו בקיאים כל שנשתנה מראית הבשר וכו'. כתב הרב פתחי תשובה ז"ל משם הרב נודע ביהודה ז"ל בסימן י"ג שצריך שיהיה ג"כ לקותא בבשר אבל בשינוי מראה לחוד לא מטריפין אמנם אם היה לקוי בבשר אף שלא שלט מעבר לעבר רק המראה לחוד שלט מעל"ע טרפה וכן נראה לו להורות ע"ש. ונ"ל לדייק מלשונו שכתב "שלט" דאין מן הצורך שיהיה שינוי בתוקף מעבר לעבר רק אף אם שלט לבד דיש להטריף. וכן בסימן מ"ג סק"ה כתב בשמו להטריף אם נמצא הבעבוע על הבשר ויש לה שינוי מראה רק שיש לחתוך ולראות אם שלט המראה מעבר לעבר ע"ש. ולפי עניות דעתי מן הנמנע שיהיה השינוי בתוקף באבעבועות כבשר אלא ודאי כדאמרן.

עוד כתב שם דאם הבשר גבוה אם לא היה הבשר משונה במשמוש להיות רך או גימות קצת לא הוי לקותא ע"ש.

אפילו במשהו מהם שנשתנו ואפילו לא הגיעו לחלל כיון שנשתנו מחמת מכות אש סופן לינקב והכבד אין השינוי אוסר בו אלא א"כ נשתנה כנגד המעים דהיינו בראש הדק שלו וכלפי פנים או אם הוריק כנגד המרה או כנגד כ"מ חיותה אבל הריאה אין חוששין לה מפני שצלעותיה מגינות עליה. הגה, וטחול שהוריקה בסומכיה אפילו רק משהו טריפה סופו לינקב.

ב) הא דשינוי פוסל באיברים אלו דוקא כשעמדו בשינוייהם אחר ששלקן אבל אם שלקן וחזרו למראיהן כשר.

ג) אם לא נשתנו איברים אלו ואירע ששלקן ונשתנו טריפה כיון שנפלה לאור.
ד) אין ירקות פוסל בכבד של עוף בייתי שיש במינו מדבריי שכל המדבריים כבדן ירוק ככרתי.

באר משה

בני דוד ז"ל לא כתב כן כלל וזה לשונו שם, ובודאי צריך לידע שבאותו עוף יש מדבריי ודאי כדי להכשיר כמ"ש גבי מרה ע"ש במפה עכ"ל. וכוונתו ז"ל היינו דצריך לידע דבודאי יש במינו מדבריי אבל מן הספק אין להתיר וכמו שמבואר בלשונו וכאמור. ומוכיה מזה ג"כ ממ"ש מור"ם ז"ל בסימן מ"ב ס"ח מי שבא לפני עוף שאינו מכיר את מינו ולא נמצא לו מרה אין אומרים ודאי כל מינו אין להם מרה אלא אמרינן מסתמא יש להם מרה עד שיוודע שמין זה אין לו מרה ע"ש. ומינה נמי בג"ד דאין לומר דעוף זה יש במינו מדבריי עד שיוודע שיש במינו מדבריי אבל מן הספק אין לומר שיש במינו מדבריי (אבל אם ברור לנו שעוף זה הבייתי יש במינו מדבריי בודאי ע"ז לא דיבר כלל ומדברי מרן ז"ל מבואר להדיא דאין הירקות פוסל בו).

ועיין ג"כ להרב עיני הבהן ז"ל בסימן ל"ד אות י"ד שכתב בשם הרב בני דוד ז"ל צריך לידע כי מין עוף זה המדבריי כבדו ירוק ודאי כדי להכשיר זה הבייתי וציין להמחבר"ר אות מ"ו. ונראה דהרב ז"ל לא ראה דברי הרב בני דוד בשורשן וגרר אחרי המחבר"ר כמו שמוכיה לשונו שם. (א"ה גכדו. אכתי יש להתפלא על המחבר"ר ז"ל גופיה איך הביא זה משם הרב בני דוד היפך מה שמבואר בדבריו וצ"ל דסמך על זכרונו שראה כן בהרב בני דוד ולא חזר לראות הדברים במקורן והעתיק לפי זכרונו. וע"ע להכה"ח ז"ל אות מ"ז שהביא זה משם הרב. בני דוד דף ג"ד ע"א והמחבר"ר אות מ"ו חב"ש אות ט"ז וענ"ה שם חב"ץ אות מ"ד ע"ש וכלם העתיקו בלי לראות הדברים במקורן). אבל קשה דאין לא העיר ע"ז מדברי מרן ז"ל שנראה מדבריו להדיא היפך זה וע' להרב שבת אחים אות י"ד שהשמיט זה גם שציין לעיני הבהן אות י"ד ואות ט"ו כיע"ש (וגם ציין להמחבר"ר אות מ"ח ולא הביא מ"ש באות מ"ו). ונראה טעמו משום שראה דברי מרן ז"ל המורים היפך זה ולכן כתב דברי מרן והשמיט זה והביא רק הנשאר מאות י"ד ואות ט"ו ע"ש.

מדבריי מרן ומהריק"ש והפר"ח ז"ל משמע דאין לומר גבי תרגולות יש במינם מדבריי שהכבד שלהם ירוק, המחבר"ר אות מ"א וציין להרב בני דוד ז"ל ריש דף ג"ד וסיים עלה וע"ש שחלק על האומרים איפכא והדין עמו ע"ש. ולענ"ד מדברי מרן ז"ל לא מוכח דמרן דרכו להביא דברי הפוסקים וגבי מרה שראה פוסקים שכתבו שיש מיני עופות שאין להם מרה כמו תורים ובני יונה וכו' הביא דבריהם בסימן מ"ב ס"ח ומה שלא מצא בדברי הפוסקים אין דרכו להזכיר. גם מדברי

לכרתי וכל מראה ירקות הנקרא אכצ"ר (בלשון ערבי) בכלל זה ומ"ש מרן ז"ל ככרתי כוונתו לאפוקי רק ירוק כחלמון ביצה הנקרא אצפ"ר בלשון ערבי.

ב) בהגה וטחול שהוריקה בסומכיה וכו'. השו"ג כתב דלמרן ז"ל ל"ש דין זה וצ"י בזה עוד ואין כאן מקום להאריך.

סעיף ב' אבל אם שלקן וחזרו למראיהן כשר. בתשובה כתבתי [שו"ג ח"א יו"ד סימן מ"ז] דדוקא למראיתן ממש אבל אם היה מראה ירוק ככרתי וכשנשלק הוקל והוכחה המראה ועדיין נשאר בו קצת ירקות אסורה והוא מוכרע ממקומו דהרי אפילו אם לא היה מתחילה רק מראה כזה היא אסורה וכ"ש זו שהיה לה מתחילה ירקות יותר והשתא עכ"פ נשאר מזה שיש לאסור ודברי הרב"ז ז"ל ח"א סימן רל"א הם ענין אחר לגמרי שנסתלק המראה לגמרי וכמו שכתבתי שם בתשובה. (א"ה גכדו. ונראה דזהו ג"כ כוונת הרב שבת אחים ז"ל באות ה' ולא דוקא חזרו למראיהן אלא כל שנסתלק האדמומית או הירקות אף דלא חזרו לגמרי לגוון הראשון כשר, המחבר"ר ועיה"כ אות א' עכ"ל. דאין כוונתו שגשתייר מהירקות או מהאדמומיות אלא כוונתו דלא חזרו למראיהן הראשון אבל מראה הירקות נסתלק לגמרי).

סעיף ד' שכל המדבריים כבדן ירוק ככרתי. משמע מדבריו דכל ידיענו שיש במינו מדבריי אין ירקות פוסל בכבדו אף אם הוא בייתי ואין צריך לידע דהמין המדבריי הזה כבדו ירוק. אבל הרב מחזיק ברכה ז"ל אות מ"ו כתב צריך לידע כי מין עוף זה המדבריי כבדו ירוק ודאי כדי להכשיר זה הבייתי וציין להרב בני דוד ז"ל דף ג"ד ע"א ע"ש. והוא פלא חדא דזה היפך הנראה מדברי מרן ז"ל וכאמור. (א"ה גכדו. כוונתו ז"ל דממ"ש מרן אין ירקות פוסל בכבד עוף בייתי שיש במינו מדבריי משמע שאם במינו מדבריי אין ירקות פוסל בו דזה מספיק וא"ץ להכיר המין המדבריי אם כבדו ירוק. ועוד לענ"ד קשה דהרי מרן ז"ל כתב להדיא שכל המדבריים כבדן ירוק ככרתי וכיון שכלם כבדן ירוק ככרתי למה לנו לדעת אם הוא כבדו ירוק. ואין לומר דאין למדין מן הכללות ושמא באמת יש איזה מין מדבריי שכבדו אינו ירוק דמלבד דנראה דאין לומר כלל זה דאין למדין מן הכללות בפוסקים דדרכן לבאר ולא לסתום, עוד בה דהא ודאי אפילו אם נאמר כן לא חיישינן למיעוט ואולינן בתר רובא דמט"ו הותר הדבש אע"ג שיש דבש צרעה שאסור והיינו משום דרוב הדבש של דבורים והוא כשר כמבואר בסימן פ"א). ועוד דהרב

ה) נפלה לאור ואין ידוע אם נחמרו בני מעיה צריכה בדיקה ואם ליתא קמן למבדקה אסורה.

ו) נמצא שינוי באחד מאיברים אלו אע"פ שאין ידוע לנו שנפלה לאור טריפה. הגה, ויש מכשירין כל זמן דלא ידעינן שנפלה לאור אלא תלינן השינוי בדבר אחר ויש לסמוך עליה.

באר משה

גם בהפמ"ר והכי נקיטנן וכ"ש הכא שלא הזכיר כלל דעת המתירים. ובתשובה הוכחתי לדלידן דבתריה דמרון גרירין ומרן ז"ל לא זכר דעת המתירים כלל ודאי דדעתו לאסור אפילו בהפמ"ר והכי נקיטנן, והרב ז"ל קיצר במקום שצריך להאריך דהי"ל דכל זה לבני אשכנז אבל לדלידן בני ספרד יש לאסור בכל אופן וכן נראה דעת השו"ג והפר"ח והרב מזמור לדוד ז"ל וכן עיקר לענ"ד.

וביתור ק"ל דהרי"ף והרמב"ם ז"ל שהם רוב עמודי ההוראה אוסרים. ואולי משום דמתבאר מדברי מרן בב"י שאין זה ברור כל כך בדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל רק דפשוט דבריהם נראה כך ומשום דהם ז"ל מחמירין פסק כן ולכן בהפמ"ר י"ל דגם מרן ז"ל מודה להתיר. אלא דאין זה נראה בדעת מרן שסתם לגמרי לאסור ולא זכר כלל דעת המתירים ב"א. (א"ה נכדו. אולי י"ל דכיון דמור"ם ז"ל כתב סתמא ויש לסמוך עליהו ולא ביאר בהפסד מרובה כמ"ש לעיל בסימן ג' ס"ב ובסימן מ"ח ס"א ובכ"ד וא"כ משמע דמתיר לגמרי גם בהפסד מועט וג"כ מרן ז"ל אפ"ל דכוונתו לאסור רק בהפסד מועט אע"ג שלא הזכיר דעת המתירים ולכן הכריעו להתיר בהפמ"ר ולאסור בהפסד מועט).

וראיתי להפר"ח ז"ל שדעתו להקל בהפמ"ר אבל הפר"ח דעתו לאסור גם בהפמ"ר לפי הנראה מדבריו וכ"כ דעת השו"ג ז"ל דאפילו בהפמ"ר דעתו לאסור שכתב דאנן בתר מרן גרירי ואלו כוונתו לאסור בהפסד מועט הרי גם מור"ם ז"ל מודה לאסור כמ"ש האחרונים בכוונתו. ומדברי הרב ערך השלחן ז"ל אין ראיה להתיר בהפמ"ר דאפשר דכוונתו רק לבני אשכנז ולא לבני ספרד דגרירין בתר סברת מרן. וגם מדברי המחב"ר נראה שאין הכרע כל כך בזה וכן מדברי הרב עיני הכהן ז"ל אין הכרע דנראה דקאי על דברי מור"ם לפרש מה כוונתו.

ולכן נראה לענ"ד עיקר דלדידן דבתריה דמרון ז"ל גרירין יש לאסור גם בהפמ"ר. וכן נראה דעת הרב מזמור לדוד ז"ל שכתב דרוב בנין ורוב מנין אוסרים ע"ש. וע"ע להרב זבחי אלהים ז"ל דגם הוא נראה דעתו דאותם המפרשים המקילים אינו רק לבני אשכנז ע"ש. הן אמת דלשון המחב"ר נראה קצת דמתיר גם לבני ספרד שכתב ומכ"ש לבני ספרד וכי"א אבל אינו מוכרח דאפשר דלהחמיר קאמר דאפילו לבני אשכנז דוקא בהפמ"ר יש להתיר ולא בהפסד מועט ומכ"ש לבני ספרד שאין להתיר ואפשר דכוונתו גם בהפמ"ר דבזה לא קאמר כלום.

ב) כתב הרב מחזיק ברכה ז"ל בשם הרב בני דוד ז"ל דמדברי מרן ומהריק"ש והפר"ח משמע דבתרנגולים אין לומר בהם יש במינם מדבריי שכבד שלהם ירוק, וחלק על הסוברים איפכא והדין עמו ע"ש. ונראה לענ"ד דבלא גפלה לאור יש להתיר מס"ס ספק שמא הלכה כהסוברים דדוקא בנפלה לאור ואת"ל דלא בעינן שמא הלכה כהסוברים

מהריק"ש והפר"ח אין ראיה דלא נודע להם זה ומן הספק אין להתיר אך לפי מה שאמר חכם יונה המדפיס שבאשכנז שיש מדבריים ולא ראינו היפך זה אפשר שיש להתיר ומידי ספק מיהא לא גפיק דשמא זה אמת. ועיין להרב זרע אמת ביר"ד סימן י"ג שכתב וה"נ מידי ספק לא יצאנו דשמא יש במינו מדבריי וא"כ יש להתיר בשופי מס"ס ע"ש. ולכאורה קשה דשם בשאלה נראה דעל כל העופות נשאל ובכללם ודאי התרנגולים והתרנגולות שהם מצויים הרבה וכמ"ש הרב בני דוד ז"ל, ובאלו כבר כתב המחב"ר ז"ל שאין במינם מדבריי והוא ז"ל כבר זכר דברי המחב"ר ז"ל ומסתמא ראה כל דבריו שם. ועוד קשה דלמה כתב מידי ספק לא יצאנו דאם היו דבריו סובבים על איזה מין עוף א"כ הי"ל לומר רק דשמא עוף זה יש במינו מדבריי. ועוד קשה דמדברי מור"ם ז"ל סימן מ"ב נראה דמן הסתם יש להחזיק שיש לו מרה וה"ה בזה מן הסתם יש להחזיק דאין במינו מדבריי וכמ"ש הרב בני דוד וכמו שכתבתי לעיל בשמו.

ולכן נראה לענ"ד עיקר דהו"א ראה דברי המחב"ר בשם הרב בני דוד וגם דברי הרב בני דוד בשורשן וקאי ביחוד על התרנגולים והתרנגולות שהם היותר מצויים ואחרי עיונו בזה נראה לו דמידי ספק מיהא לא גפיק דשמא יש במינו מדבריי ולכן כתב בלשון זה. ולפ"ז נראה לענ"ד לומר דמ"ש המחב"ר אות נ"ב דהעיקר כהש"ך והפר"ח ז"ל דאין להתיר רק בהפסד מרובה ומשמע מדבריו שם דבהפמ"ר יש להתיר גם לנו והוא פלא וכמו שכתבתי לעיל. וכתבתי שם דבצירוף סעיף אחר יש להתיר ע"ש, אפשר דזה סגיף הוי דשמא התרנגולות והתרנגולים יש במינם מדבריי וכמ"ש הרב זרע אמת ז"ל וכאמור בכוונתו ובפרט בימינו אלה שהובאו מחדש כמה מיני תרנגולים ותרנגולות שיש בהם שינוי מה מהמין המצוי אצלנו ואומרים שאלו באו מאיזה מקומות הרחוקים וא"כ באמת אולי הם מדבריות אלא שיש לראות בנסיזן אם אלו התרנגולים והתרנגולות המשונים הם כבדן ירוק דכל המובאות יש במינם מדבריות. וצ"ע עוד בזה לברר ובעת הפנאי אשובה אראה.

סעיף ו' בהגה ויש מכשירין כל זמן דלא ידעינן שנפלה לאור וכי"א ויש לסמוך עליהו. ולדידן דבתריה דמרון גרירין אין להתיר גם בהפמ"ר. אבל ראיתי להרב שבת אחים ז"ל אות ח' שכתב בשם האחרונים והביאם הרב ערך השלחן ז"ל והרב עיני הכהן ז"ל אות ט"ז לסמוך על זה בהפמ"ר. ומסתמית דבריו נראה דמתיר גם לדלידן בני ספרד בהפמ"ר ותמיהני דהאחרונים שכתבו כן הם רבני אשכנז הגרירים אחרי דעת מור"ם וסוברים דמ"ש מור"ם לסמוך על המכשירים היינו בהפמ"ר (וכמ"ש הש"ך ז"ל), אבל לדלידן בני ספרד דבתריה דמרון גרירין ודאי שאין להתיר גם בהפמ"ר שהרי לדעת מרן טרפה היא ולא הזכיר שום חולק שהרי אפילו במקום שסתם וכותב אח"כ ויש מתירין נראה דהסתם אוסר

ז' אין טריפות שינוי איברים אלו פוסל אלא בעוף אבל בבהמה אין שינוי איברים אלו פוסל אפילו ידענו שנפלו לאור. הגה, ויש אוסרין גם בבהמה בידוע שנפלה לאור ונשתנו מייעה והכי נהוג.

סימן נ"ג

דין שבר או מכה בבהמה ובעוף

א' נשמטו ידי הבהמה מעיקרם או שנשתברו או נחתכו לגמרי או שיש לה ג' ידיים כשרה אבל העצם (הנשבר) עצמו (עם מעט למעלה מן השבירה) אסור כשנשבר אם אין עור ובשר חופין את רובו. הגה, ויש מטריפין גם הבהמה אם נשמט או נשבר סמוך לגוף ורואין שנצרר הדם מעבר לצלעות שרואין שעברה המכה תוך הגוף והכי נהוג אבל אין לחוש לזה כל זמן שאין רואין שנצרר הדם ואין צריך בדיקה.

ב' וכן בעוף אם נחתכו או נשברו אגפיו כשרה אפילו נשברו סמוך לחיבורו לגוף והוא ששבר העצם החיצון לא יהא בו עוקץ שאם היה בו עוקץ תבדק הריאה. הגה, ויש אוסרין אם נשבר סמוך לגוף ואומרים דדינו כשמוט והמנהג הפשוט שנהגו לשער כרוחב אגודל אפילו בצמצום כשר אם לא שרואה שנצרר הדם מעבר לצלעות אבל אין חוששין לזה ומכשירין מסתמא ואין חילוק אם עוקץ בשבירה או לא מאחר שרחוק מן הגוף אבל אם אין רוחב אגודל בין מקום השבירה לגוף אז הוא טריפה בכל ענין ולא מהני בדיקת הריאה דאין אנו בקיאין בבדיקה בכל מקום דאיכא ריעותא והכי נהוג.

באר משה

אם הוא סמוך לגוף תבדק הריאה אבל אם הוא רחוק מן הגוף נראה דבכה"ג אין בו חשש כיון שא"א שיגע בריאה וכ"כ הרב זבחי אלהים סק"ז בכוונת מרן ז"ל ע"ש. ולפ"ז יש להתיר בשבר בגף שחזר ונקשר שעשי"י ובו כעין עוקץ רחוק מהגף בפרק הסמוך לגף ואינו סמוך ממש אלא רחוק כשיעור גודל והתרנגולת חיה שאין לחוש לביצים לאוסרם עד שתעמוד כ"א יום בלא לידה ואח"כ תלד כיון שדעת מרן ז"ל להתיר אפילו בשבר סמוך לחיבורו לגף. וע' להרב שבת אחים ז"ל אות ב' בשם המחבר דברחוק שיעור גודל גם שיש בו עוקץ אין לחוש. וא"כ בנ"ד יש להתיר משלשה טעמים, א' דהשבר נראה שהוא בצד העצם הפנימי וא"כ העוקץ הוא לצד חוץ ואינו סמוך לגוף. ועוד דנראה שיש שיעור גודל אלא שא"א לצמצם. ועוד דחזר ונקשר ואין לחוש עוד לריאה כיון דעתה העוקץ רחוק מהגוף והקשר עם זולתו.

ובלאו הכי נראה שיש להתיר משלשה ספיקות, ספק שמא אין בו עוקץ ואת"ל יש בו עוקץ שמא יש בו שיעור גודל ואת"ל אין בו שמא לא ניקבה הריאה. וכעין זה כתב הרב שבת אחים ז"ל אות ט' בשם הרב מזמור לדוד ז"ל ושם באות י"ב התיר גם בשני ספיקות ע"ש. ועוד דעור ובשר חופין את כלו וע' להשב"א הגו' ז"ל אות ח"י וע"ע להרב הגו' אות ח' דבעוף קטן משערין בחציו וא"כ בנ"ד שלא נשחטה כדי לעמוד על שיעור גודל מצומצם יש לסמוך על מה שרובו רחוק מהשבר.

ג' בהגה והמנהג הפשוט שנהגו לשער כרוחב אגודל אפילו בצמצום כשר וכו'. ואם אינו רחוק שיעור אגודל ויש עוקץ בשבר אבל העוקץ הוא כלפי חוץ ואינו במקום הסמוך לגוף ואין בו חידוד כמחט כתב הרב שיורי ברכה ז"ל בס"ד בשם הגהת רד"ק כ"י וז"ל, נראה דוקא שהעוקץ חד כדמוכח מתשובת הרא"ש כלל ב' סימן ט"ז שכתב וז"ל, והיה שבר החיצון חד כמחט ונכנס לבין הצלעות ובדקתי הריאה וכו' ע"ש. ומשמע דוקא מפני שנכנס לבין הצלעות משום הכי

דבתרנגולת בכלל יש במינם מדברי. אלא דלכאורה דעת מרן ז"ל נראה דבתרתי היפך זה וזכורני דגם בכה"ג כתב הרב בן אברהם ז"ל דעבדינן ס"ס ויש לחפש עוד בזה. ומ"מ אני סומך על זה ע"י ששולקים את הכבד הירוקה ככרתי ונשתנה מראה הכבד ואיננה כמראה הכרתי ורק נשאר בה קצת ירקות דבכה"ג דאיכא שלשה פנים להקל נראה לענ"ד לסמוך להקל ובפרט בתרנגולת שמנה דכפי השערתי כעת דהשומן גורם גדול לזה.

ג' אם נתאחזה הכבד בלתי שליקה ונשתנית מראה להיות רק ירוקה קצת שאינו אוסר מותרת ועם כי לא נשלקה לא איכפת דמה לי נשתנית מאליה או ע"י שליקה הלא כפי הנראה דעיקר ההיתר הוא דאם מחמת האור אינה משתנית כלל ואפשר דאתיא במכ"ש ויש לחפש עוד בזה.

סעיף ז' בהגה ויש אוסרים גם בבהמה וכו'. ולדידן דבתריה דמרן גיריין נראה שיש להתיר גם בהפסד מועט כיון דמרן ז"ל לא חש להזכיר סברת האוסרים וצ"ע עוד.

סימן נ"ג

סעיף א' בהגה ויש מטריפין גם הבהמה וכו'. ולדידן דבתריה דמרן גיריין היה נראה להתיר גם בהפסד מועט וע' בכללי הש"ע (בספרו הבהיר הלכה למשה מערכת מ').

סעיף ב' וכן בעוף אם נחתכו או נשברו אגפיו כשרה. אם נמצא שבר בעצם החזה של העוף, נראה דליכא למיחש לה דאף הלבוש לא כתב רק בשבר בצלע בין הצלעות דהריאה נחבאת שם. וכן יש ללמוד מלשון הרב עיני הכהן ז"ל והרב באר היטב ז"ל ודעמיהו.

ב' שאם היה בו עוקץ תבדק הריאה. כוונתו ז"ל דשני החתיכות שנעשו ע"י השבר האחד הסמוך לגוף נקרא פנימי והשני הסמוך לו נקרא חיצון ולכן אם העוקץ בפנימי שאינו יכול לגנוע כלל בריאה דהעוקץ הוא כלפי חוץ אין בו חשש אבל העצם החיצון שהוא מתנועע כלפי הריאה

ולאחר שכלו כל הצלעות יש חוליות שאין צלעות תקועות בהן. נשברו רובן של כ"ב הגדולות מחציין ולמעלה כלפי השדרה בין ששה מצד זה וששה מצד זה או י"א מצד זה ואחד מצד השני טריפה ואם נעקרו מהחוליא והחוליא קיימת הוי כאלו נשתברו.

ב' נשתברו צלעות הקטנות שאין בהם מוח כשרה.
ה' אם נשברה השדרה ולא נפסק חוט השדרה כשרה.

באר משה

אינו מתברר א"ץ לברר, וכ"ש להסוברים דא"ץ לברר בס"ס ע"ש.

וכן בא מעשה לפני ביום ד' אדר התרפ"ו בנשתברו רוב צלעות מחציין ולמעלה כלפי החזה ולא כלפי השדרה והתרתיו ואחרי שהתרתיו ראיתי מה שכתב הרב עיני הכהן ובתחילה חשבתי לשלוח לבעל דבר על זה ושוב בראותי דברי הפת"ת הגו' לא שלחתי לו כיון שכן דעתי נוטה להתיר וכ"ש דלפי הרשום בזכרוננו כי לא היה בהם שום עצם יוצא מעורו ובשרו הקרום שעליו, אלא דאו לא שמתי לב לזה שלא זה ארמי עלי.

שוב ראיתי שהרב עיני הכהן ז"ל דבריו גובעים מדברי הל"ש שזכר אח"ז להתיר בהבשר משמו ע"ש דמשמע דבעצם יש לאסור ע"ש. ומ"מ נ"ל דסד"ר הוי וסתמיות דברי הפוסקים מורה להתיר ואפשר דס"ל דחשיב עו"ב חופין את רובו אלא דבאמת אין פסידא כלל להתמיר בזה (כיון דלא נאסר רק העצם ולא הבשר כמבואר שם ע"ש). אך בנ"ד דכבר הלך בעל הדבר ואם אשלח לא יבין שאין לאסור רק העצמות בלבד, ועוד דנראה לי שאין שום דבר יוצא מהעצמות לא מהקרום כלפי פנים ולא כלפי חוץ ובכה"ג כ"ע מודו שיש להתיר בפשיטות. והגם כי לא שמתי לב לזה מ"מ כיון שראיתים בכוונה לראות אם יש עוקץ כלפי פנים לברר דין זה טרם שפתחתי ספר הוי כאלו נתכוונתי לכך. ועוד דס"ס מיהא הוי דשמא הלכה כהמתיר ואת"ל כהאוסר שמא עו"ב חופין את רובו. כן נראה לענ"ד ברור.

והנה במעשה זה שבא לידי היו כמעט כל הצלעות שבורים רק אחת או שתיים מהם אלא דאין כמעט בכלם שום אחת שהיא מחציה ולמעלה כלפי השדרה רק מחציין ולמטה כלפי החזה או אפשר שיש אחת או שתיים שהם בצמצום החצי ולמרבית למטה מהחצי כלפי השדרה. ונ"ל דכיון שאין נחשב שבר רק מחציין ולמעלה כלפי השדרה יש להתיר והתרתיו ולא נסתפקתי בזה כלל.

ושוב ראיתי הדבר מפורש להדיא בדברי הרב זבחי אלהים סק"ה בשם הל"ש ז"ל שכתב וז"ל, כתב הל"ש אפילו אם נשברו רובן רק שיש ביניהם שהשבר בהן בחציין השני לצד הקרקע שלא נשתברו כל הרוב מחציין כלפי השדרה כשרה ע"ש. וטעמא כדאמרן וא"כ נראה דה"ה לנשברו כלן מחציין ולמטה כלפי החזה ואפילו לדעת הל"ש והעיה"כ אם נמלחו או נתבשרו יש להתיר בדיעבד ע' להרב זבחי אלהים ז"ל בסימן ג"ה ס"ק ל"א בארוכה בעדיפא מזה וכ"ש בזה ע"ש.

סעיף ה' אם נשברה השדרה ולא נפסק חוט השדרה כשרה. כתב הכנה"ג ז"ל בהגה"י אות ד' והביא דבריו הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ל"ו אות ז' דעצם הנקרא בל"א ביליק

ל"ו אות ה' דמשמע מדברי הב"ח שאין לחוש אפילו בעוף וכמ"ש הרדב"ז וכ"כ הרד"ק הביאו הרב שיורי ברכה ז"ל דלא כמ"ש הרב ב"ה ע"ש. ויש להתיישב עוד אם יש לדמות נגד הריאה למקום שנחבאת הריאה וע' להרב שיר"ב ז"ל.

ואם נשבר במקום שהריאה נחבאת שם ויש בו עוקץ כתב הרב עיני הכהן בשם הש"ד שיש להקל בהפסד מרובה וצורך שבת ע"ש. ונראה דאו או קאמר וטעמו לענ"ד דכן נוטין דברי מרן ז"ל ומור"ם הראשונים והאחרונים ז"ל וכאמור ומעתה בהצטרף עוד צד אחר כגון ספק עוקץ יש להתיר גם בלתי הפמ"ר לדעת הש"ד.

ואם נשבר צלע ויש בו עוקץ לפנים מהגוף ע' להשו"ג ז"ל ולהתה"ז ז"ל אות צ' דין ה'. ואם נשבר העצם הנקרא קאבציטו או ביליג ע' להתה"ז מערכת פ' אות ז'.

ב' נשברו רובן של כ"ב הגדולות וכו'. וצלע שנשבר ויש בו עוקץ כתב הרב שבת אהים ז"ל בסוף אות א' דהמשד"ר ז"ל פסק להתיר אפילו ביש עוקץ בעוף בין כנגד הריאה בין כנגד הדקים שכן דעת מרן ז"ל ע"ש. ונראה שהרב שבת אהים ז"ל מסכים עמו ממה שהביא דבריו באחרונה ולא העיר עליו כלום. (א"ה נכדו). ונראה דמ"ש המשד"ר ז"ל דכן דעת מרן משמע ליה הכי ממה שאסר מרן ז"ל רק בנשברו רובן של כ"ב הגדולות משמע אבל אם נשברו מיעוטן או נשברו הקטנים מותרים ולא חילק בין יש בהן עוקץ בין אין בהם עוקץ כמו שחילק בסימן שלפני זה בס"ב והוא ששבר העצם החיצון לא יהיה בו עוקץ וכו' ע"ש).

סעיף ב' נשתברו צלעות הקטנות שאין בהם מוח כשרה.

כתב הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ל"ו אות כ"ח דהצלע עצמו שנשבר אסורה משום מצות פרוש דהוי כאבר מן החי ע"ש ולא הראה מקום לזה. ונראה דזה סברת עצמו אבל הפת"ת סימן נ"ג ס"ק א' כתב בשם מהר"ר דניאל בכ"י בנשברו הצלעות שאין בהמה טרפה כבסימן נ"ד וגם העצם הנשבר כשר ע"ש. וכן נראה סתמיות דברי הפוסקים ודברי מרן ז"ל שלא הזכירו איסור זה גבי שבירת הצלעות ע"ש. והטעם נ"ל דבכה"ג הוי כאלו עור ובשר חופין את רובו דמסתמא הבשר מבחוץ מכסה אותו ומבפנים הוי כאלו מכוסה ג"כ בהצד השני ושעור ובשר חופין את רובו כתב מרן ז"ל בסימן נ"ג ס"א דמותר ע"ש.

ולדינא נראה לענ"ד להתיר דאיסור זה אינו אלא דרבנן כמבואר בסימן ג"ה ס"ה ע"ש, וא"כ נקיטנן להקל בפלוגתא דרבנן ועוד דכן נראה סתמיות דברי הפוסקים וכאמור. ואין צורך לחפש ולראות אם עו"ב חופין את רובו ובכה"ג הוי קולא טפי דהו"ל ס"ס להקל בדרבנן והגם דאפשר לברר י"ל דברבנן א"ץ לברר לכ"ע אפילו שאין בזה טורח וכ"ש לפמ"ש הרב נודע ביהודה ז"ל דכשאחד מן הספיקות

סימן נ"ה

דיני טריפות ברגל ובפרקיו

א' שלשה פרקים יש ברגל התחתון והוא מה שחותכין עם הפרסות כשמפשיטין הבהמה ונקראת ארכובה הנמכרת עם הראש, ולמעלה ממנו פרק שני והוא הנקרא שוק וצומת הגידים בתחתיתו סמוך לארכובה הנמכרת עם הראש, ולמעלה ממנו פרק שלישי והוא מחובר לגוף ונקרא קולית בפרק התחתון בכל מקום שיחתך בה כשרה. עצם המחובר לגוף הנקרא קולית בכל מקום שיחתך טריפה. בעצם האמצעי אם נחתך שלא במקום צומת הגידים כשרה ואם נחתך במקום צומת

באר משה

אם הפשיטו ולא הרגישו שום ריעותא סמיכין על זה שהיה עור ובשר חופין את רובו, או שהעור שלם ולא אמרינן בזה מלתא דלא רמיא עליה דאיניש לא מידכר. (נראה הטעם משום דרובם עור ובשר חופין את רובו, ועוד שהוא דבר הניכר תיכף לעין ואפילו בלי תשומת לב הוא רואהו). כן כתב שם בסימן קל"ד.

אם השברים שוים זה אצל זה ונקשרו ואינם זה על זה ואין ניכר בו מבחוץ רק עובי נחשב שבר אל שבר יחדו ידובקו ואע"ג דאין הקיסם עובר מצד זה לצד זה בחלל העצם. וכן אם עובר הקיסם וגם שהוא זה על זה מבחוץ אמרינן דחשיבי שבר אל שבר יחדו ידובקו דע"ז מוכח דלא יצא לחוץ. כן כתב שם בסימן קל"ה.

גם מי שלא שימש הרבנים שקדמהו יכול לבדוק בצומת הגידים דבהמה שהם גדולים ונראים וא"ץ אומנות ובקיאיות אבל בעוף אין אנו בקיאים ולא מהני הסמכה ובקיאיות בזה. כן כתב שם בסימן קע"א.

אם איעכול ניביה ולא שף מדוכתיה, כתב הרב שבת אחים ז"ל אות ז' דדעתו להקל ע"ש. ונראה לענ"ד דבהפסד מועט יש לחוש לדעת הפר"ח ז"ל והרב שער המים שאוסרים. ועוד נראה דאם צולעת בחייה זה לאות כי נתקלקל הבוקא דאטמא וסופו להשמש ובכה"ג גם בהפסד מרובה נראה לענ"ד להטריף. וע' להרב באר מים חיים ז"ל ס"ק ז' מ"ש בזה.

ב' עצם המחובר לגוף הנקרא קולית בכל מקום שיחתך טריפה. נמצא ציון על תיבת קולית כזה: „ונכתב בצדו ובזמן הזה אין אנחנו בקיאים ברוב עביו וברוב הקיפו לכן יש להטריף כשיצא לחוץ“, עכ"ד. וע' למור"ם ז"ל בס"ה שכתב דמנהגם להטריף כל שבירה אף אם עור ובשר חופין את רובו מכל צדדיו ואין שם נקב כלל כי חילוקים הרבה הם בדין חיפוי הבשר ואין רבים בקיאים ואין לשנות אם לא במקום הפסד מרובה לפי ראות עיני המורה שיש להקל להורות בהלכה ע"ש. ונראה דמזה כתב הרב המגיה ז"ל בזה. וא"כ בהפסד מרובה יש להקל וע' להרב שבת אחים ז"ל בס' י"ט שכתב דלא נתפשט המנהג זה אלא רק באשכנז ע"ש.

ג' בעצם האמצעי אם נחתך וכו' ואם נחתך במקום צומת הגידים טריפה. כתב הרב מכתם לדוד ז"ל בסימן ט' דשהיית י"ב חדש מהניא באם נשבר עצם האמצעי במקום צומת הגידים ואין לערער על זה ממ"ש מור"ם דאם הטריפה ודאית לא מהניא שהיית דעכ"פ להרי"ף והרמב"ם דאין לאסור בשוק רק משום צומת הגידים אין כאן אלא ספק וגם להאוסרים בשוק הא בעינן דיצא לחוץ ועוד דגם בבירור דיצא לחוץ

אם נשבר או נתעקם כשר וכן כתבו האחרונים. וכן בא מעשה ל ידי והתרתיו אותו.

ואם נסדיק סדיק רחב כשני אצבעות עד כי מבחוץ נראה הלב והכבד לולי שהעור של העוף סותם, ראיתי להרב צמח צדק ז"ל בסימן ע"ו שצידד לדמותו למ"ש הרמב"ם ניטל לחי העליון טריפה שהאזיר מקרר את הריאה וה"ה לג"ד דשמא האזיר בא וגושב על הלב והכבד וסופם לינטל ע"ש. ולאחר המחילה רבה לא דמי דהתם האזיר בא דרך הקנה ונכנס אל פנימיות הריאה אבל הכא האזיר גושב על דבר מכוסה קרום כי הלב והכבד שניהם מכוסים קרום ואינו מוזיק להם כלום. ועוד דעד כאן לא כתב הרמב"ם ז"ל רק דאז הריאה מתקררת ולא שהריאה ניטלת ע"ז והוכחה ברורה לזה מדפריך הגמ' בחולין דף מ"ח ע"א אלו אנקיב הדופן להדיה מאי טרפה ליתני נקובת הדופן והיינו דאזלא לה סתימת הדופן ע"ז ע"ש. משמע הא לא ניקבה הריאה אלא הדופן לחדיה ודאי דאין לחוש לנשיבת הרוח לריאה וללב והא דדאי דאין לחלק בין נקב לנקב דאיהו שיעור יהיה לדבר. והפלא מהרב הנו"ד דקעסיק שם בסוגיא זו ולא הוכיח מזה.

גם מה שצידד לדמותו לניקב טרפשא דכבדא ע"ש, לאחר המחילה רבה לא דמי דהתם החשש הוא דכיון דניקב הטרפש מצד הכבד ע"י נשיבת הרוח מהריאה אין הנקב נסתם וחולך ומתייבש עד כי לא ימצא הכבד מקום לשבת וממלא ניטל כי הוא שוכב על טרפש הכבד. ועוד אפשר דכיון דעור הטרפש הוא דק ע"י כובד הכבד ניטל כיון שתחתיו נקב. ולדינא גם הרב ז"ל שם הגם שהטריף בנדונו כתב דאם יבא לידו פעם אחרת יכשיר אלא דבראשונה היה דבר תמזה לרבים כמו שיראה המעיין שם.

סימן נ"ה

סעיף א' שלשה פרקים יש ברגל התחתון וכו'. שברים שאינם מטריפים, כגון שנקשר, או עור ובשר חופין את רובו, או נשבר בשוק או בארכובה התחתונה, או בגף ורחוק גודל מהגוף, אם עור ובשר חופין את רובו גם האבר מותר. וכן אם נקשר יפה מותר. ואם אין עור ובשר חופין את רובו אותו האבר אסור מדרבנן. ורוב הטרפיות הבאים לפנינו הם עור ובשר חופין את רובו, או נקשר יפה. ואם הם כשרים גם האבר מותר. כן כתב הרב ישיב משה ז"ל ח"א סימן ק"ה ע"ש. **אם** השבר עור ובשר חופין את רובו, או שנקשר שבר אל שבר יחדו ידובקו, כשר גם בהפסד מועט. כן כתב הרב הנו"ד ז"ל שם בסימן קל"ג.

הגידים טריפה ולא נאסרה מפני שהיא חתוכת הרגל ממקום זה אלא מפני שנחתכו הגידים. לפיכך אם נשבר העצם במקום צומת הגידים ויצא לחוץ ואין עור ובשר חופין את רובו ובדק בצומות הגידים ונמצאו קיימים כשרה. ויש אוסרים בנחתך עצם האמצעי בכל מקום אפילו שלא במקום צומת הגידים ולדעתם אם נשבר העצם במקום צומת הגידים ויצא לחוץ ואין עור ובשר חופין את רובו אע"פ שבדק בצומות הגידים ונמצאו קיימים טריפה. וכן אם נחתך בתוך הפרק שבין ארכובה הנמכרת עם הראש לשוק בסוף הערוקם בין הערוקם ובין השוק טריפה לדעת זה ואם נחתך בתוך הפרק במקום שמחובר עצם הקולית עם השוק טריפה. הגה' ונהגו בכל אשכנז וצרפת כסברא האחרונה ואין לשנות לכן בכל מקום שנחתך מן הערוקם ולמעלה טריפה אע"פ שצומות הגידין קיימין.

באר משה

אך לענ"ד יותר נראה דרבו ז"ל מתיר גם שלא היה שאשי"י ואין עוקץ והשהייה אינה אלא מעת שנשבר ולא מעת ששבר ור' ע"ש. ונשקש' מדסתם הרב השואל ולא פירש כל זה וטעמו כדאמרן. והגם שסיים שם דגם רבו אין ספק דלא התיר רק בכה"ג ע"ש, לענ"ד יותר נראה כדכתיבנא. שוב מצאתי בבני חיי שהתיר גם שאין שאשי"י שלא נחוש שלא יצא לחוץ אחר י"ב חודש ע"ש. ומינה נמי שאין לחוש לפיסוק צוה"ג וכ"ש דהא גופא סברת הפר"ח יש חולקים בה ומה גם דדברי הפר"ח בגוף כתב הרב שלחנו של אברהם ז"ל דלפי הסוברים דהחשש הוא בשעת השבירה אין לאסור ע"ש, דמינה נמי דאין לחוש בצוה"ג רק בעת השבירה ואין כאן מקום להאריך.

ושוב ראייתי להרב זרע אמת ז"ל בסימן ע"ו שהתיר בנדון זה את התערובת מכח הס"ס שכתבתי דשמא אין השבר במקום צוה"ג ואת"ל במקום צוה"ג ספק שמא קי"ל כמ"ד דכיון דאיכא ריעותא בעור ובשר בחוץ לא חיישינן לפסיקת הגידים, ואע"פ שיש בזה ספק מחסרון ידיעה כבר כתב הפר"ח בסימן ק"י בכללי ס"ס אות ז' משם הרב משאת בנימין דלס"ס מצטרף אף ספק דחסרון ידיעה. ועוד דהיכא דאפילו חכם גדול ובקי בבדיקה אינו יכול לסמוך על בדיקתו לא מקרי תו ספק דחסרון ידיעה והפר"ח אחז בחילוק זה השני ודחה החילוק הראשון. (א"ה נכדו. וכן כתב מר זקני הרה"ג המחבר צוק"ל בספרו הבהיר, "הלכה למשה" מערכת ס' אות כ"ו משם הרב עיני הכהן ז"ל והכריע כן. ולענ"ד לפום ריהטא נראה להוכיח כן דנראה הטעם דספק מחסרון ידיעה לא חשיב ספק משום דכיון דאם נברר נמצא ברור לאסור ולא נשאר רק ספק אחד א"כ לא חשיב ס"ס אבל בדבר שאין שום אפשרות לברר אפילו חכם גדול שפיר חשיב ספק ומצטרף לס"ס). ועוד דאעיקרא דדינא אולי מקרי שאשי"י דהגם דאין השברים מכוונים ממש אפ"ה כיון שאינם שוכבים זה על זה הוי שאשי"י כמ"ש הט"ז סימן נ"ה ס"ב וא"כ אתינן לפלוגתא אחריתי דאפליגו היכא דחזר ונקשר יפה אי חיישינן לפסיקת הגידים אלא דלענין העוף לא רצה להתירו וכתב דהנכון להחמיר כדי שלא להכניס עצמנו בים הספיקות באיסור תורה וכו' עש"ב.

ומעתה גם כנ"ד י"ל עוד דשמא באמת הם מכוונים וגם אם אינם מכוונים שמא חשיב שאשי"י. ועוד דשמא הלכה כהחולקים על הפר"ח בההיא דגף וס"ל דמהני שהייה ומינה נמי להא דצוה"ג שחידש הרב מכתם לדוד ומה גם דסתמיות דברי הפר"ח ושאר הראשונים והאחרונים נראה דלא ס"ל

לדין הוי ספק דשמא הלכה כהר"ף והרמב"ם ושהייה מהניא לברר במאי דתלי בפלוגתא ע"ש. וק"ל דכה"ג יש ס"ס להחמיר ספק שמא הלכה כרש"י ודעמיה שאוסרים ואת"ל כהמתירים שמא נפסק צוה"ג. ונ"ל דהרב ז"ל ס"ל דלא שלל מור"ם ז"ל רק הודאי גמור אך אם יש ספק אפילו בס"ס להחמיר מהני לה שהייה דאינו אלא ספק. אלא דיש להעיר על זה ממ"ש בכללים בטרפיות אות ב' דאי איכא רוב הפוסקים לא מהני שהייה ע"ש. ולכאורה ס"ס להחמיר דומה ממש לזה וצ"ע.

עוד כתב הרב ז"ל שם דלחוש שמא יצא לחוץ בסוף השנה וא"כ שהיית י"ב חודש לא מהניא ליתא דכיון דנקשר שבר אל שבר יחדו ידובקו אין לחוש דאי איתא לא היה נקשר כנז' ע"ש. וזכורני שהרב בני חיי ז"ל למד מדברי הפר"ח גבי גף לחוש ג"כ לזה ע"ש. ולפ"ד הרב מכתם לדוד לא שייך זה רק באם שבר על שבר דהיינו ששני השברים של העצם שוכבים זה על זה ויש לראות דבריו ז"ל.

עוד כתב הרב שם דמ"מ שהיית י"ב חודש אינה כלום דשמא נפסקו הגידים בסוף י"ב חודש דומיא למ"ש הפר"ח ז"ל גבי גף ע"ש. וק"ל דאי איתא אמאי הפר"ח לא השמיענו רק דינא דגף ודומה לזה כתב הרב תורת הובח בטרפיות הגלגולת על דברי העה"ש ז"ל ע"ש. ועוד דנראה לכאורה דלא דמי דמהיכא תיתי לחוש דבשבר שלא נפסקו אז הגידים חוזרים ונפסקים אח"כ בלתי שום פעולה. והגם דנדון הרב פרי חדש הכי הוי שאני התם דהריאה מתנפחת. וי"ל דביום האחרון פגע העוקץ בריאה שעורה רך וניקבה. והגם דבנ"ד נמי י"ל דע"י ההליכה שלא כראוי נפסקו הגידים ע' להרב עיני הכהן ז"ל, מ"מ לא דמי דהגידים אדרבא כפי אשר נדבקו זה כמה חדשים הם עומדים והולכים ומתחזקים יותר. ועוד דלא דמי נקיבת כל דהו לפסיקת הגיד ומה גם דהגידים מסתמא הם חזקים ואי ילפינו לנקב מהריאה ונימא דשוו אין לילף לפיסוק לגמרי וכ"ש אם כבר נקשרו השברים והגם דלא הוי שאשי"י הא מיהא הולכת היא ואין מיחוש לגידים ע"י ההליכה הגם שיש עוקץ. וכן מוכח מהגמ' (חולין נ"א). בהא דשגרונא נקטיה דמשמע דגם דהולכת בצער אין לחוש לפסיקת הגידים וע' להב"ד אות ח'. ואלו הרב שם לא התיר בפשיטות רק אם שאשי"י שנקשר יפה ואין עוקץ ושהה י"ב חודש למן היום שחזר ונקשר ע"ש. ואולי דגם הרב ז"ל לא פשיט"ל להתיר רק בכה"ג אך בזולת הגם שיש לדחות דלא דמי וכנז"ל מ"מ אין בירור ג"כ להתיר וכן יש לדקדק קצת מלשונו שם.

ב) עצם הקולית שניתק ממקומו במקום חיבורו בגוף והיינו בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טרפה בין בבהמה בין בעוף והוא דאיעכול (פי' שנקב) ניביה והם היתרות שבעצם הכף שיוצאות על העצם הזכר ואוחזות אותו אבל נפסקו שלא מחמת עיכול כשרה. הגה, וכן אם לא נתעכלו רק מיעוטן ורובן קיים כשר מדינא אך י"א דאין אנו בקיאים באיעכול ניביה לכן יש לאסור כל שמוטת ירך שמא איעכול ניביה, וכן אם נשבר סמוך לגוף אע"פ שחזר ונקשר היטב טריפה שמא איעכול ניביה ומשערין בארבע אצבעות בנסה ושנים בדקה ובעוף הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. וטוב להחמיר במקום שאין הפסד מרובה אם לא נשמט הירך ואיעכול ניביה כשר.

ג) ראש עצם הקולית המחובר לשוק שניתק ממקומו כשרה אפילו אם איעכול ניביה. ויש אומרים דדוקא כשעור ובשר חופין את רובו.

ה) כל מקום שאם יחתך שם הרגל היא טריפה אפילו לא נחתך אלא נשבר ויצא לחוץ אם אין עור ובשר חופין רוב עביו ורוב היקיפו טריפה ואם עור ובשר חופין רוב עביו ורוב היקיפו כשרה, ואם נפל קצת מהעצם אם יש בעור ובשר לחפות השבר אף אם לא נפל העצם כשרה אבל אם אין בו כדי לחפותו אילו לא נפל אע"פ שיש בו כדי לחפותו עתה טריפה. ואם נשבר עצם במקום שאינו נטרף אם נחתך אם אין עור ובשר חופין את רובו הבהמה מותרת והאבר אסור מדרבנן וצריך לחתוך גם מעט מהמותר כשחותך האבר האסור. הגה, וצריך לחתכו קודם שימלחנו עם הבהמה או העוף ויש מחמירין ואוסרין אף אם עור ובשר חופין את רובו אם השבירה יצאה פעם אחת מחיים דרך נקב קטן. ומזה נתפשט המנהג באלו המדינות להטריף כל שבירה בעצם במקום שאם נחתך טריפה ואף אם עור ובשר

באר משה

מרן בש"ע. אבל דעת רש"י שבראש העצם המחובר בחור יש גיד וקטן הוא מאד וראשו בעצם באסיתא ואם נפסק גיד זה טרפה והיינו איעכול ניביה ע"ש. והפ"ח והפר"ח כתבו להחמיר כשני הפירושים, ובעוב"י תוס' נהגו כפירש"י כמ"ש הרב שבת אחים ז"ל אות ג'. ונראה פשוט דלהתחמיר קאמר ולא להקל להתיר מה שאסר מרן בש"ע וצ"ע עוד בזה. וכתב עוד שם התה"ז אות ט"ו כל דהבוקא דהיינו הבוכנא דהיינו יד המכתשת אינו חלק ממש רק נחתך ונפגם או בודאי בא לו מחמת דשף מדוכתיה וכ"כ המג"א אות ד' ע"ש. ונקיטנן דאין אנו בקיאים כמ"ש התה"ז אות ט' וכן דעת הרב שבת אחים אות ו' ע"ש.

ב) בהגה וטוב להחמיר במקום שאין הפסד מרובה וכו'. משמע דבמקום שיש הפסד מרובה מיהא מתירים בבדיקה וע' להפת"ח ז"ל ואין כאן מקום להאריך כעת.

סעיף ג' בהגה ויש אומרים דדוקא כשעור ובשר חופין את רובו. ולדידן דבתריה דמרן גרירין ובהפסד מרובה יש להתיר ובהפסד מועט צ"י בזה וע' בכללי הש"ע. (א"ה נכדו. לא ידעתי למה לא נתיר גם בהפסד מועט כיון דמרן ז"ל לא חש להזכיר סברת מור"ם כלל וכמו שכתב כעין זה מר זקני הרה"ג המחבר זצ"ל בכמה מקומות. ואפשר לומר משום שיש צד לומר דגם מרן שהתיר היינו כשעור ובשר חופין את רובו, ואע"ג דמדברי מור"ם לא משמע הכי עכ"פ יש להחמיר בהפסד מועט וע' להש"ך והפר"ח ולהרב שבת אחים ז"ל אות י"א מ"ש בזה).

סעיף ה' ואם נשבר עצם במקום שאינו נטרף וכו' הבהמה מותרת והאבר אסור מדרבנן. ואם יש ספק אם עור ובשר חופין את רובו, נראה דהוי ספיקא דרבנן ולקולא וכ"ש אם הביאו העצם ערום ולא השגיח על העור והבשר מסתמא היו שלמים וכמ"ש הרב ישיב משה ז"ל בח"א סימן קל"ד להתיר בזה אפילו אם הספק הוא אם נטרפת דאורייתא ע"ש וכ"ש בזה דהוי ספק דרבנן וכאמור.

כהרב מכתם לדוד ז"ל. וע' להכנה"ג בתשובה סימן קע"ב שלא צידד בזה כלל עם שיש לדחות. ועוד דבאמת נראה דלא דמי דבשלמא נקב בריאה נקל להיות ע"י שבר בעוקץ בהגף אך פיסוק מגין לנו לומר ולחדש דשבר עוקצו פוסק וגם לומר דשמא אח"כ כשמהלך יפסק ע"י עוקץ ועוד דבנ"ד י"ל דאין כאן עוקץ. ועוד דבנ"ד י"ל דכיון דנקשר ע"י בעלת הדבר בכה"ג ליכא למיחש כלל כשהולך דע"י הילוכו פוסקו. ועוד דבנ"ד שנתרפא הגם שאינו שאש"י מ"מ הא מיהא נתרפא ואינו פוסקו עוד ומה גם דשמא בנ"ד נתרפא שאש"י. באופן דלענ"ד מהרבה צדדים יש להתיר.

ולפי מ"ש לעיל שיש פנים להתיר גם דגקשר ואינו שבר אל שבר ומ"ש הרב מכתם לדוד היינו דבזה פשוט ובוזה אינו כ"כ פשוט, ניח"ל מה שלא הביא הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ט"ל ס"ק ע"ז דין זה מהרב מכתם לדוד רק מהש"ד וכבר הרב בדיני הגף הזכיר דברי הרב מכתם לדוד. ולפי האמור י"ל משום דהש"ד לא קפיד רק אם נקשר, ודו"ק.

ד) בהגה ונהגו בכל אשכנז וצרפת כסברא האחרונה וכו'. ולדידן מחמירין בהפסד מועט כדעה זו האחרונה כיון שהזכירה מרן ז"ל וחס' לה, אבל בהפסד מרובה מקילין כסתם מרן וכמ"ש הרב עיני הכהן ז"ל בסימן ל"ז אות א' וכן בשעת הדחק או אם יש ספק אחר סומכין על המתירים שהביא מרן ז"ל בסתם וכמ"ש הרב הנז' שם.

סעיף ב' עצם הקולית שניתק ממקומו וכו' כשרה. וכתב מור"ם ז"ל אך י"א דאין אנו בקיאים באיעכול ניביה לכן יש לאסור כל שמוטת ירך שמא איעכול ניביה. וכתב התה"ז בסימן כ"ח אות ה' דבכל היקף האסיתא שיוצאת על עצם הזכר (שהזכר הוי כמו תפות והוא בוכנא דהיינו יד המכתשת והיא תהיה בתוך האסיתא דהיינו עצם שבגוף שהוא כמו מכתשת גופא ע"ש להתה"ז אות ב') ואוחזות אותו הוא מוקף גידים ומקושרים מן הכף אל עצם הקולית שהוא הזכר אלו הגידים אם נפסקו טרפה וזה הוא לדעת הרמב"ם וכן פסק

מקיפין אותו מכל צדדיו ואין שם נקב כלל מכל מקום המנהג להטריף כי חלוקים רבים הם בדין חיפוי בשר ואין רבים בקיאות ואין לשנות אם לא במקום הפסד מרובה לפי ראות עיני המורה שיש להקל כהלכה. ודוקא אם לא חזר ונקשר אבל אם חזר ונקשר נוהגין להכשיר וכמו שיתבאר.

י"ב) נשבר העצם במקום שעושה אותה טריפה וחזר ונקשר ואין ידוע אם יצא רובו אם לאו כשרה והוא שחזר למקומו הראשון ונתחבר שבר אל שבר יחדו ידובקו. הגה, ואפילו אם הוא עדיין עב במקום השבר וניכר עדיין שנשברה כשר. אבל אם לא חזר למקומו הראשון אלא שני שברי העצם שוכבים זה על זה נמשך למעלה וזה נמשך למטה טריפה. הגה, וכל זה מיידי שלא במקום צומת הגידין אבל במקום צומת הגידין עיין לקמן סימן נ"ו.

י"ג) נמצא שבור ואינו יודע אם נעשה מחיים או לאחר מיתה אם מקום המכה שחור בידוע שנעשה מחיים ואם אין יכולים לעמוד עליו אם יש במה לתלות כמו שדרסה או שרצצה וכיוצא בו תולין להקל ואם לאו אסורה מספק.

סימן נ"ו

דיני טריפות בצומת הגידים

ב') צומת הגידין הם בבהמה בעצם האמצעי כלפי חוץ שהזנב נופל עליו ויש מי שאומר שהם כלפי פנים לצד חלל הבהמה. הגה, ויש להחמיר כשתי הסברות.

באר משה

ז"ל פה אחד נראה דאוסרים. ולענין דינא אין להתיר וכן הסכים הרה"ג רבי משה שתרוג נר"ו בתשובתו לבני הר"א הי"ו [וצ"ל המחבר ברכת אברהם ובית אברהם ועוד. ועי' בדיבור שאחרי זה].

ב') ואם אין יכולים לעמוד עליו אם יש במה לתלות וכו' ואם לאו אסורה מספק. מבואר מדברי מרן ז"ל בב"י דפירוש דברי הטור דנקט האי לישגא היינו דאם לא הושחר הוי אין יכולין לעמוד עליו דהסימן השחורות מהני רק להחמיר ולא להקל ע"ש. וכן הכנה"ג הזכיר סברת כל הפוסקים דסברי הכי וכתב שם בשם האו"ה להקל בלא הושחר ודחה דבריו ע"ש. ועי' להשו"ג ז"ל דדעתו להקל בזה ואין לסמוך כלל על דעתו נגד כל הפוסקים ומרן ז"ל וגם מהריק"ש ז"ל כתב רק לדייק קצת מדבריו בש"ע וסיים דבארזך לא משמע הכי ונראה פשוט דדעתו לאסור. וגם דברי מרן ז"ל בב"י מבוארים נגד מה שדייק ולפי מ"ש לעיל דברי מרן בש"ע אין בהם הוכחה כלל דכן ראה מרן בב"י דברי הטור וס"ל דהכי הוי וכנז"ל. והתימה מהשו"ג שסמך על סברתו והקיל ואין זה דרך הפוסקים כלל ובפרט רבני האחרונים ובפרט באיסור תורה. ויותר תימה על התה"ז ז"ל סימן פ"ג סל"ו שכתב וז"ל, ומבואר בהכנה"ג אות קי"ו שדעת כל הפוסקים דסימן זה דהושחר פי המכה מועיל בין להקל בין להחמיר וכ"כ השו"ג שם והאחרונים עכ"ל. והוא פלא דהכנה"ג לא כתב כן מעולם אלא כתב להפך ממש. גם רבני האחרונים שראיתי כלם פה אחד לאסור ואין מי שמקיל רק השו"ג לבדו ודבריו תמוהים כנז"ל ועל פי הרוב שיש חסרון לשון בדבריו ז"ל ונשמטו איזה שורות ממנו וא"כ אין לסמוך על זה לענ"ד בין כך ובין כך והעיקר כמ"ש הפר"ח ז"ל והראשונים והאחרונים ומרן בב"י וברור.

סימן נ"ו

סעיף ב' בהגה ויש להחמיר כשתי הסברות. ולדידן מתירים בהפסד מרובה ואוסרים בהפסד מועט כיון דמרן ז"ל חש לה והזכירה.

ב') בהגה ויש מחמירין ואוסרין וכו'. עי' להש"ך והפר"ח ז"ל שכתבו דא"ץ שאש"י ע"ש. והגם כי יש חולקים על זה כיון דלמרן בלא"ה מותר ולכן מתירים גם בשבר על שבר ואפילו בהפסד מועט דאלו בהפסד מרובה יש להתיר גם בלא נתרפא וכמו שסיים מור"ם ז"ל על זה וכתב אם לא במקום הפסד מרובה.

סעיף י"ב אבל אם לא חזר למקומו הראשון וכו' זה נמשך למעלה וזה נמשך למטה טריפה. עי' להרב שבת אחים ז"ל בס"ק כ"ח שכתב בשם הפר"ח דבעצם השוק למעלה מצומת הגידים יש להקל אף באין הפמ"ר כיון דלסברת הש"ע בלא"ה כשרה אף אם לא נקשר כדלעיל ס"א אבל בעצם הקולית אין להקל רק בהפסד מרובה, וסיים ע"ז הרב שבת אחים ז"ל דלדידן דגריירין בתריה דמרן ז"ל נראה דאין להקל בעצם הקולית אפילו בהפמ"ר רק בשעת הדחק ע"ש. ולענ"ד נראה דגם בהפמ"ר ובשעת הדחק אין להתיר לדידן דבתריה דמרן ז"ל גריירין וכמו שמתבאר מדברי הג"פ ז"ל בכללים שבסופו כלל ו' עש"ב.

ב') בהגה ואפילו אם הוא עדיין עב וכו'. והאחרונים כתבו דגם אם הם שבר על שבר אם הקיסם עובר בחלל העצם בחשב כשאש"י ואם הוא שוה ואינו שבר על שבר ואין הקיסם עובר כתבתי בנולת זה להתיר וכן הסכים אתי מהר"ם שתרוג נר"ו.

ואם עובר המים ולא הקיסם, נראה לענ"ד דהבו דלא להוסיף עלה ואם זה על גב זה אין להתיר ועי' להתה"ז ז"ל.

סעיף י"ג נמצא שבור ואין ידוע וכו' ואם אין יכולים לעמוד עליו וכו'. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל דלענין מעשה הדבר פשוט כמ"ש האו"ה וכו' ודבר זה צריך בקיאות הרבה כמו שכתבתי לעיל גבי נמצא הגף שמוטה ודבר זה לא נמסר לחכמים אלא לבקיאים ורגילים בעבודה זו כמוני היום עכ"ל. והוא תימה דבלתי שום ראיה כלל מהפוסקים סומך על סברתו להתיר דברי האו"ה ז"ל שהזכיר דחאם הכנה"ג מכמה פוסקים ע"ש. ובפרט דמרן ז"ל וכל הפוסקים

ה' בעוף הם בעצם האמצעי כמו בבהמה והם י"ו ואם נפסק רובו של אחד מהם טריפה.

ט' סימן מקום שכלים צומות הגידים בעוף כסימנים בבהמה דקה. הגה, ומי שבקי לשער יוכל לשער בכל עוף לפי גדלו ולפי קטנו כל זמן שהם קשים הוי צומת הגידים ובמקום שמתרככים לא הוי צומת הגידים. ומי שאינו בקי לשער ישער כרוחב אצבע בעוף ממקום שמתחילין ולעולם אין צומת הגידין למעלה מחצי עצם האמצעי ואנו אין בקיאות בבדיקת צומת הגידין של עוף משום דקשה לבדוק ובקל הוא נטרף ולכן בכל מקום דאיכא מכה במקום צומת הגידין אפילו אינו רק נפוח ונצרר הדם מאחר שהיה צריך בדיקה ואין אנו בקיאות בעוף הוא טריפה.

י' נשבר העצם במקום צומות הגידים ונקשר ונתרפא יפה יש מתירין אם לא נשתנה מראית בשר שעל השבר ויש אוסרין עד שיבדוק צומות הגידין וכן עיקר לדין דאין אנו בקיאות בבדיקת העוף טריפה.

סימן נ"ז

דין בהמה דרוסה מחיה הדורסת

א' דרוסה (פירוש הדריסה היא הכאה שהכה החיה או העוף בצפרניים) טריפה ולא כל חיה ועוף שוים בדריסתן אלא מעלות מעלות יש. כיצד, הארי יש לו דריסה אפילו בשור הגדול ובגסה שבחיות. הזאב אין לו דריסה בבהמה גסה ואפילו בקטנה שבהן כגון בעגלים, אבל יש לו דריסה בדקה ואפילו בגדולה שבדקות כגון כבשים גדולים.

באר משה

והנה זכור אני כי הרב הגאון החיד"א ז"ל כתב בשם הגדולים דקרוב למאתים רבנים הסכימו יחד ללכת אחרי שלשת עמודי ההוראה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש (ורמו לדבר מרין ר"ת ממאתים רבנים נסמך). וכבר ידוע דרבני אשכנז הרב המפה בהקדמתו לש"ע ומהרש"ל וזולתם תמחו על זה, אך לגבי דידן בני ספרד יסוד זה הוא יתד חזק בל ימוט לנצח. אם מצד כי כל הרבנים או רובם הסכימו לכלל זה, ואם מצד כי לדעתי הקצרה כי השכל והאמת מחייב את זה שהרי לא נמצא בעולם מי שסילת ובריר כל ההלכות שבש"ס הבבלי וירושלמי וכל הגלוח אליהם בירור גמור כהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל. וא"כ על אלה ראוי יותר לסמוך שהקיפו את כל הש"ס מתחילתו ועד סופו באופן נפלא.

ג' בהגה וכן עיקר לדין וכו'. וה"ה לדין וכמו שכתבתי לעיל באותיות הקדמות.

סימן נ"ז

סעיף א' דרוסה טריפה ולא כל חיה ועוף שוים בדריסתן וכו'. ויש לבאר סדר איסור דריסתן: א' האריה דורס בכל מיני הבעלי חיים בהמות, חיות, ועופות. בין הגדולים ממנו בין שקטנים הימנו. וכן החיה שהיא בעצמותה גדולה מהאריה והיא מהדורסים דורסת כאריה. ב' הזאב דורס בבהמות וחיות דקות כגון הכבשים והעזים והאילים והצבאים וכדומה אבל אינו דורס בבהמות הגסות כגון השוורים והעגלים וכיוצא. וכן כל חיה הדורסת שהיא גדולה מהזאב וכ"ש כשהיא יותר גדולה עד האריה והאריה בכלל דינה כזאב ואם אינה גדולה רק כזאב וכ"ש אם היא פחותה מהזאב אינה דורסת בגדולים שבבהמה דקה כגון כבשים ועזים אבל דורסת בגדיים וטלאים וכ"ש בעופות. ג' חתול ונמיה ושועל אין להם דרוסה בכבשים ועזים ויש להם דרוסה בגדיים וטלאים וכ"ש בעופות כלם.

סעיף ח' בעוף הם בעצם האמצעי כמו בבהמה וכו'. כתב הרב שלחן גבוה ז"ל אות ט"ז דכ"כ הטור וכו' ודלא כהרמב"ם ז"ל בפ"ח מה"ש וכו' וכבר חזר בו הרמב"ם בתשובה לחכמי פרובינצא ואמר שמעולם לא כתב כן וטעות הוא בספרים והביאו רבינו בב"י ובכ"מ עכ"ל. ותמיהני עליו דלשון חזר בו לא יכון כלל על הרמב"ם הכא כיון שהוא עצמו אמר שמעולם לא כתב כן רק טעות הוא בספרים.

סעיף ט' בהגה ואנו אין בקיאות בבדיקת צוה"ג וכו'. וכן אנן בדין אין אנו בקיאות בזה ומעולם לא שמענו ולא ראינו מי שבדק בצומת הגידים.

ב' בהגה אפילו אינו רק נפוח וכו'. וכן ראיתי פה אי גרבה למורים ולהשוחרים שאינם שוחטים אם יש גיפות בצומת הגידין.

סעיף י"ד נשבר העצם במקום צומת הגידים וכו'. אם נשבר במקום צומת הגידים אי מהניא לידה בעוף אחר כ"א יום ובזכר אחר י"ב חדש מיום שנשבר, כתב הרב שבת אחים ז"ל אות י"ד להשפ"ד והרב עיני הכהן ז"ל כתבו דלא מהני והרב אדמת קדש ז"ל ח"א ס"ב כתב דמהני משעת השבירה כ"א יום וי"ב חדש ולכן כל היכא דאיכא ספק אחר יש להתיר דהו"ל ס"ס וציינו להול"א ח"ג דף פ"ד ע"ש. ומינה דבנשבר ונקשר ונתרפא יפה שיש פלוגתא כשמששהו הזכר י"ב חדש והנקבה כ"א יום בלא לידה ואח"כ ילדה מותרת וע' מה שכתבתי בסימן ג'.

ב' נשבר העצם במקום צומת הגידים וכו'. הרב שלחן גבוה ז"ל הביא מ"ש מהרש"ל ביש"ש בפרק בהמה המקשה סימן ט"ז על מרן ז"ל וז"ל, ולא די בזה למתיר קארו מה שעשה פשרה על אלו שלשה הגדולים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש אלא שהשוה שנים מהם דאזלינן בתרייהו ולא חש לכל הגדולים האחרים כאלו מסורת הקבלה בידו וכו' ע"ש.

חתול ונמיה ושוועל אין להם דריסה בכבשים גדולים אבל יש להם דריסה בגדיים וטלאים וכל שכן בכל העופות. חולדה אין לה דריסה בבהמה כלל ואפילו בגדיים וטלאים אבל יש לה דריסה בכל העופות אפילו בגסה שבהם. כלב אין לו דריסה כלל אפילו בעופות ואם ניקב עד החלל דינו כקוץ שניקב לחלל. שאר חיות טמאות כל שאינה גסה מהזאב אין לה דריסה בגדולה שבדקה ככבשים ועזים אפילו היא גסה כזאב אבל יש לה דריסה בגדיים וטלאים וכל שכן בעופות. ואם היתה גסה מהזאב דינה כזאב ויש לה דריסה בדקה אבל לא בגסה ואפילו היא גדולה כארי. היתה גסה יותר מארי הרי היא כארי ויש לה דריסה בכל. הגה, ויש מחמירים עוד דכל שהיא מזאב ולמעלה יש לה דריסה אפילו בבהמה גסה ויש לחוש לחומרא.

י"ב) יש מי שאומר דהיכא דלא ידעינן אי שתיק ואי צווח ואי מקרקרים אינהו ואי שתיקי לא חיישינן לה ויש אוסרים בכה"ג ויש לחוש לדבר ואסור.

באר משה

כתב ויש אוסרים מכלל שדעתו נוטה לדעת המתירין ע"ש. וכן בגדון דידן כתב כן העה"כ ז"ל בסימן מ' סק"ד בשם הכנה"ג וסיים דבא לאשמועינן דבהפסד מרובה יש להקל ע"ש, ואלו סתמיות התה"ז מורה דסובר דמור"ם אוסר מדינא. ואולי דכיון שציין להפר"ח ושם כתב דהעיקר כפסק מרן ולכן לא חש להזכיר דעת מרן בזה וכן כיון דדעת הפר"ח להקל ולא חש לבאר דגם מור"ם בדרך חומרא קאמר ולא מדינא. א"ב דהרב ז"ל הבין דברי מור"ם באחד מהאופנים שפירש הש"ך ז"ל בכוונתו עש"ב.

ולדינא הדבר ברור דבתריה דמרן ז"ל גיריין וגם בהפסד מועט מתירין כמו דקי"ל בעלמא וכ"ש דכן נראה ג"כ דעת מור"ם ז"ל לפי דברי הכנה"ג וכאמור.

ג) ואפילו היא גדולה כארי היתה גסה יותר מארי הרי היא כארי ויש לה דרוסה בכל. בספר שלחן גבוה גשמטה הגהת מור"ם ז"ל וז"ל, ויש מחמירין עוד דכל שהיא מזאב ולמעלה יש לה דרוסה אפילו בבהמה גסה ויש לחוש לחומרא הת"ה סימן קע"ח בשם א"ז עכ"ל. ועל זה קאי הרב המחבר ז"ל בס"ק י"א ויש וכו' ובפנים הספר נרשם ס"ק י"א על ס"ב ע"ש. (א"ה נכדו. וביותר יש להתפלל על מ"ש שם בשלחן גבוה בס"ק י"א וז"ל, נראה דכתב כן מדברי תרומת הדשן שבסימן קמ"ח והביאו רבינו בב"י שכתב דבא"ז פסק וכו' ע"ש. והרי בהגה עצמו מצויין להת"ה סימן קמ"ח משם א"ז ואיך העלים עיניו מזה).

ד) בהגה ויש מחמירים עוד וכו'. ולדין נראה דבתריה דמרן גיריין ובפרט דגם מור"ם ז"ל נראה דכן דעתו (מדכתב ויש מחמירין) וע' בכללי הש"ע וג"כ מדסיים ויש לחוש לחומרא דמשמע שאינו אלא חשש וחומרא.

סעיף י"ב בהגה ויש אוסרים בכה"ג וכו'. ולדין בכה"ג דמרן ז"ל השמיט דיעות האוסרים אני מסופק אם יש להתיר גם בהפסד מועט או אין להתיר רק בהפסד מרובה וע' בכללי הש"ע. (א"ה נכדו. ואע"ג דבכמה מקומות כתב דכיון דלא חש מרן להזכירה אין לחוש לה ויש להתיר אפילו בהפסד מועט, שאני הכא דמרן כתב סברת המתירים בשם יש מי שאומר ולא הביאה בסתם).

סעיף ח"י בהגה ואנו בדורות האחרונים אין בקיאין בבדיקה וכו'. וכן פה אי גרבה אין סומכין על הבדיקה ורק בעופות בתרגולת משהין שיעברו כ"א יום משגמרה טעינה הראשונה ואח"כ תלד וכסברת מרן ז"ל הראשונה. ולענ"ד נראה דה"ה

ד) חולדה אין לה דרוסה אפילו בגדיים וטלאים אבל יש לה דרוסה בכל העופות אפילו בהגס שבהם. ה' כלב אין לו דרוסה כלל אפילו בעופות. ו' עכבר אין לו דריסה. כן כתב הרב תורת הובח ז"ל בסימן מ' ס"ד מדעת עצמו דאל"כ היה להם להפוסקים להוכירו ע"ש וכ"כ הרב עיני הכהן ז"ל בסימן מ' אות ה' משם הרב בית יצחק ז"ל בסימן ג"ז. ז' חיות עופות ובהמות טהורות אין להם דריסה. והבהמות אפילו טמאות אין להם דריסה, כ"כ הרב עיני הכהן ז"ל בסימן מ' אות ה' ע"ש. ומשמע דכל חיות ועופות טמאות הם דורסות. ח' חתולים הנכנסים בלול של תרגולים סומכין להקל בהם מפני שהחתולים שלנו בני תרבות הם וכל זמן שלא הכהו אין חוששים. ט' סימני הדריסה **חצי"ך נחתו חיים, צפורן, יד, כוונה, א'** חיים. שאין דריסה אלא מחיים של דורס ושל נדרסו של דורס שאם קודם שהוציא צפרנו מעל הנדרס הומת הדורס או נחתכה ידו אשר בה אותה צפורן שדרס בה לא הויא דריסה. ושל נדרס שאם ישחוט הנדרס בטרם שיוסר הצפורן הרי זה לא הויא דריסה וכשרה. ב' צפורן. שאין דריסה אלא בצפורן אבל לא בשניים. ג' יד. שאין דריסה אלא בצפורן של יד אבל לא בצפורן שברגל. ד' כוונה. שצריך כוונת הדורס לדורס אבל אם נפל על הנדרס ונתקעה בו צפרנו או שהיה הדורס ישן ונתקע צפרנו בנדרס לא הויא דריסה ואינו נאסר הנדרס בכך. כן כתב הרב תורת הובח ז"ל בסימן מ' ע"ש. יו"ד הדורסים דורסים בין שבאים להציל הנדרס מידם בין שאינם באים להציל הנדרס מידם.

ב') ואם היתה גסה מהזאב דינה כזאב ויש לה דריסה בדקה אבל לא בגסה ואפילו היא גדולה כארי. כתב הרב תורת הובח ז"ל בסימן מ' ס"ה דהא"ז והביאו מרן ומור"ם ז"ל מחמיר בגדולה מן הזאב אפילו בבהמה גסה והפר"ח ז"ל בס"ק ז' הסכים להקל בגסה יע"ש. ואין ספק דכוונת הרב ז"ל על מרן בב"י דאלו בש"ע מבואר בסימן זה ס"א דבגדולה מהזאב אין לה דריסה בגסה ועל פי הרוב דנשמט מדברי התה"ז ז"ל תיבת "בב"י" ועכ"פ קשה דהי"ל להעיר על זה מדברי מרן בש"ע. וע' להשו"ג ז"ל בס"ק י"א שסיים דמהרשד"ם כתב כדברי מרן בש"ע וכן עיקר ע"ש. עוד יש להעיר ע"ד התה"ז ז"ל דמדברי מור"ם נראה דלדינא נקיטנן להתיר כדעת מרן ורק חומרא בעלמא כמו שיראה המעיין בדבריו. וכן זכורני שכתב הרב יד מלאכי ז"ל בכללי מור"ם (באות ח"י דכלל גדול יש בידינו דכשכותב מור"ם ז"ל בהגה ויש מחמירין מדלא

י"ח הגה ואנו בדורות האחרונים אין בקיאים בבדיקה ולכן המנהג להטריף כל דבר שיש לו ריעותא ואין סומכים על בדיקתנו כלל ולכן יש לנהוג כסברא הראשונה ויש מחמירין עוד דכל שצריכין להשהותו שנים עשר חדש חיישינן לתקלה ואפילו אינו אלא אחד העומד בספק ואין למכרו חי לאינו יהודי רק ימיתנו קודם שמא יחזור וימכרנו לישראל וכן הוא המנהג במדינות אלו בכל מקום שהוא ודאי טריפה אע"פ שנשתהה י"ב חדש והוא חי אסור.

ד' אם רבים הם הנדרסים אסור להשהותם י"ב חדש כדי שלא יבא לידי תקלה והמנהג להחמיר אפילו באחד.

סימן נ"ח

דין בהמה נפולה

א' נפולה אסורה כיצד בהמה שנפלה אם היתה עומדת על רגליה כשנפלה אם יש מכריסה עד המקום שנפלה שם עשרה טפחים חוששין שמא נתרסקו איבריה ואם היתה שוכבת ונתגלגלה ונפלה צריך שיהיה גובה המקום עשרה טפחים. והא דבעינן גובה י' טפחים דוקא בנפלה מעצמה או הפילו אחרים וידעה שרוצים להפילה אבל אם הפילו אחרים שלא מדעתה או אפילו ידעה בכך אלא שהפילו בבת אחת אפילו בפחות מעשרה טפחים חוששין לה. ואין חילוק

באר משה

סימן נ"ח

סעיף א' אם יש מכריסה עד המקום שנפלה שם עשרה טפחים חוששים וכו'. מבואר מזה דאם היתה עומדת על איזה דבר גבוה קצת שבצירוף גובה מכריסה עד לארץ שנפלה שם עשרה טפחים חוששין לה שהרי אפילו היתה עומדת על רגליה אם יש מכריסה עד המקום שנפלה עשרה טפחים חוששין לה וכ"ש זאת שהיתה עומדת על איזה דבר גבוה קצת ובצירוף זה וזה יש מכריסה עד לארץ עשרה טפחים. ועוד נראה דאם יש ספק בגפילתה אם היתה על רגליה ויש עשרה טפחים או מושכבת ואין עשרה טפחים הוה לה ספק גפולה ואין להתיר. (א"ה נכדו. לענ"ד לא הבנתי דממנ"פ אם יש מכריסה עד לארץ בהצטרפות הדבר שעומדת עליו עשרה טפחים ודאי חוששין לה ואם אין מכריסה עד לארץ גם בהצטרפות הדבר שעמדה עליו עשרה טפחים אמאי נחוש לה. ועוד נראה דמ"ש מרן אם יש מכריסה עד המקום שנפלה שם עשרה טפחים חוששין כוונתו על אופן זה שהיתה על דבר גבוה דבלא זה על הרוב לא מצוי שיהיה מכריסה עד לארץ עשרה טפחים. ועוד נראה דמרן ז"ל נתכוון לכלול מ"ש הטור ז"ל גפולה אסורה כיצד בהמה שנפלה מדבר גבוה או שנפלה לבור אם יש מכריסה וכו' חוששין וכו' ע"ש. ומרן ז"ל תפס לשון קצר וכלל דברי הטור במ"ש אם יש מכריסה כלל אם היתה במקום גבוה ובמ"ש עד המקום שנפלה ולא כתב עד הארץ כלל גפולה לבור. ואולי כוונת מר זקני הרה"ג המחבר צוק"ל לבאר, דוה מובן מדבריו).

ב' והא דבעינן גובה י' טפחים וכו' אבל אם הפילו אחרים שלא מדעתה וכו'. ונראה דאם יש ספק שהפילו אחרים כגון גוים או בהמות אחרים או שנפלה מעצמה הוה ספק גפולה ואין להתיר.

סעיף ג' הלכה כשרה וכו' אבל הלכה והיא צולעת צריכה בדיקה. אם הלכה ואינה צולעת אבל אינה יכולה ללכת רק על ידי מי שמנהיג אותה ומעמיד אותה ומהלך אותה קצת או הרבה, נראה לענ"ד דזו גריעה מצולעת שהרי

שיש לסמוך ע"ז בהמה נקבה כשתעבר ותלד וכן בזכר אחרי י"ב חדש יש להתיר כיון שאין חולק בזה וכן דעת מור"ם ז"ל הכא.

ב' בהגה ויש מחמירין עוד דכל שצריכין להשהותו יב"ח חיישינן לתקלה וכו'. ונראה דקי"ל כדעת מרן ז"ל דאין לחוש לזה ומה גם בחומרא בעלמא בדרבנן דקי"ל הלך אחר המקיל. והגם דהפרי"ח ז"ל עשה סמוכות לפסק מרן כבר הפרי"ת קיים דברי מרן ע"ש כי אין להוסיף על דבריו הרב מכתם לדוד ז"ל בסימן ט'. וגם דעת מור"ם נראה דדעתו להלכה כדעת מרן מדכתב זה בלשון ויש מחמירין וכמ"ש הרב יד מלאכי ע"ש אלא דמצד שנהגו כן ס"ל למור"ם דאין להקל.

ג' בהגה רק ימיתנו קודם שמא יחזור וימכרנו לישראל. ופה לא שמענו ולא ראינו מי שהורה או שעשה כן וגם דעת מור"ם נראה דרק חומרא בעלמא ולא מדינא וע' בכללי הש"ע. ולענ"ד יש להתיר מס"ס בפשיטות ספק שמא אינו טרפה ואת"ל טרפה שמא לא ימכרנו לישראל. וכ"ש בזה"י דכל השוחטים סמא בידיהו לבדוק אחרי השברים ואם יש בו איזה ספק שיהיה מרגישים בו ואינם שוחטים אותו. וכן נראה מדברי מור"ם לקמן סוף סעיף כ"א כל דניכר וכו' ע"ש כנ"ל.

ד' שבר בגף שיש לחוש לנקיבת הריאה כתב הפרי"ח סימן נ"ז דלא מהני שהיית י"ב חדש ולידה ע"ש. וכן בשבר במקום צומת הגידים לא מהני שהיית י"ב חדש ולידה, הרב מכתם לדוד בסימן ט'. וכן בטרפיות הקולית לא מהני שהייה ולידה דחיישינן שמא עתה איעכול גיבית. הרב בית יצחק סימן נ"ה הב"ד הרב עיני הכהן סימן ל"ח אות ט"ז. וכן בטרפיות נקב הגולגולת לא מהני שהייה ולידה. הרב ערך השלחן ז"ל בסימן ל"א. וכן בספק אם השבר יצא לחוץ לא מהני שהייה ולידה דשמא יצא אח"כ. הרב בני חיי אך אם נקשר גם שאינו שבר אל שבר מהני ע"ש.

סעיף ז' בהגה והמנהג להחמיר אפילו באחד. ואנן בדין אין הדרוסה מצויה בינינו כלל ולא שייך בזה מנהג ואם ימצא יש ללכת בעקבות מרן ז"ל בפשיטות.

(א) הלכה כשרה ואינה צריכה בדיקה ואע"פ שלא שהתה מעת לעת. במה דברים אמורים כשהלכה הילוך יפה כדרכה אבל הלכה והיא צולעה צריכה בדיקה. הגה, וי"א דאנן האידנא לא קים לן בבדיקה ואין להתיר רק בהלכה והכי נהוג. ולא נקרא הלכה רק כשהלכה ארבע אמות הילוך יפה כמו שהלכה קודם שנפלה או כשאר בהמה. ואם הלכה ואח"כ אינה יכולה לילך דינה כשאר מסוכנת.

סימן נ"ט

בהמה שנפשטה בחייה

(ב) העוף שניטלה נוצתו כשר. הגה, ויש אוסרים וטוב להחמיר אם נפלו כולם. מיהו אם נפלו נוצותיו מרוב שומן אע"פ שנפלו כולם ונשאר ערום מכל מקום כשר דהואיל ונעשה מרוב שמנו כשר.

סימן ס'

דין בהמה שאכלה סם המות, ובו ג' סעיפים

(א) אחוזת דם והמעושנת והמצוננת או שאכלה סם המות שהורג הבהמה או ששתתה מים הרעים הרי זו מותרת. הגה, בהמה שנתפסמה בדברים אסורים מותרת אבל אם לא נתפסמה כל ימיה רק בדברים אסורים אסורה.

(ב) אכלה סם המות של אדם או הכישה נחש וכיוצא בו מותרת משום טריפה ואסורה משום סכנת נפשות.

באר משה

יע"א לא שמענו מעולם מי שבדק ולכן אין לסמוך על בדיקה זו מחסרון הבקאות גם בדיעבד ששחטה קודם שהלכה. וע' להרב תורת הזבח ז"ל בסימן מ"ה אות כ"ד שהקיל בדיעבד ואינו גראה לעג"ד דכמו דלמור"ם ז"ל טריפה גם בדיעבד ה"נ לדידן ודבריו ז"ל צ"ע לענ"ד.

סימן נ"ט

סעיף ב' בהגה ויש אוסרים וטוב להחמיר וכו'. מרן ז"ל בב"י כתב על דברי האוסרים יחידי גינהו ע"ש. וגם דעת מור"ם ז"ל גראה דלדינא ס"ל כדעת מרן מדכתב וטוב להחמיר דאי איתא דאוסר מדינא לא היה כותב בלשון טוב או בלשון חומרא. וע' מה שכתבתי בכללי מור"ם ז"ל. וא"כ גראה ברור דנקיטנן כדעת מרן ז"ל להתיר גם בהפסד מועט. וע' להרב תורת הזבח ז"ל שכתב דכמרן ז"ל פסקו כל רבני האחרונים וכן גראה דעתו ע"ש וכן גראה דעת הפר"ת והרב עיני הכהן ז"ל בסימן מ"ב ס"ד.

סימן ס'

סעיף ב' ואסורה משום סכנת נפשות. ואם נשתנה בגופה הפר"ח מתיר והפר"ת אוסר. ולדינא גראה מסתמיות דברי מרן ז"ל דלא שגא ואסורה. ועוד דספק נפשות הוא ולחומרא וחמירא סכנתא מאיסורא ולכן גראה דבכל אופן אסורה היא. (א"ה נכדו. ועוד דכיון דכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות רוצח הלכה א' הביאו הפר"ח ז"ל, ומרן ז"ל השמיטו אע"ג דשמעתיה בפומיה כל יומא משמע דלא הסכימה דעתו בזה). ועוד דגם לדעת הפר"ח אי אפשר לעמוד על בירור הדבר דמי יכיר שנשתנה או לא ואם בכמה סוגים כתבו הפוסקים

הצולעת היא הולכת לבדה רק צולעת אבל זו בלא הנהיגה והעמדת המנהיג היתה נופלת ולא יכולה לעמוד ואפילו אם תעמוד לא יכולה ללכת לבדה רק בעזרת המנהיג וע' להרב שבת אחים ז"ל אות ה' שכתב דדעת הפר"ת והרב מזמור לדוד ז"ל דאם העמידה ע"י גערה ומקל לא היא כעמדה מעצמה ולא מהניא ע"ש. וא"כ כ"ש בזה שצריכה מנהיג. וקרוב לומר דבזה גם החולקים מודו דלא מהניא הליכה כזאת. ועוד גראה דלא חלקו הפוסקים ז"ל רק בעמידה דאו עכ"פ הא איכא בדיקה אבל הליכה דאינה צריכה בדיקה כ"ע מודו דבעינן הליכה גמורה כדרכה וכמו שהוכחתי מהא דצולעת וכאמור. וכן יש ללמוד מדברי מור"ם ז"ל בסעיף ט"ז שכתב דדוקא שעמדה אבל העמידה לאו כלום ע"ש. וא"כ ה"ה בהלכה דאם הוליכוה לאו כלום הוא והדברים ק"ו דהרי בעמדה אחריה בדיקה, והלכה אין אחריה בדיקה. ועוד דבהלכה כתב מרן ז"ל הילוך יפה וליכא וע' להשו"ג ז"ל בס"ק ט"ז דמשוה ההליכה רעמידה כי אהדי גינהו ע"ש, משמע דבשניהם בעינן מעצמה ולא ע"י אחרים.

(ב) בהגה וי"א דאנן האידנא לא בקיאנן בבדיקה וכו'. וכן לדידן גמי הכי נקיטנן כיון שהדבר תלוי בבקאות ואין אנחנו בקיאים אך מקום שנהגו לבדוק רב מפי רב ע"פ דעת מרן ז"ל ומקובלים הם איך לבדוק הר"ל בקיאים וסומכין על הבדיקה ומתירין. ואם איזה עיר רוצה ללמוד מהם ולסמוך על הבדיקה גראה מלשון מור"ם ז"ל דאין לסמוך על זה מדלא התיר בתקנה זו וצ"י בזה עוד. וע' להרב עיני הכהן ז"ל שכתב בשם הרב בית יהודה עייאש דף קי"ב דבאלגיר סומכין על הבדיקה כפסק מרן ז"ל וממה שלא סיים עלה הרב עיני הכהן ז"ל דבתונס ג"כ סומכין על הבדיקה הנז' גראה דשם לא סמכו על הבדיקה וכדעת מור"ם ז"ל. וכן פה אי גרבה

שאינו אנו בקיאים לבדוק כ"ש בזה וכן דעת הרב עיני הכהן ז"ל.

ומ"ש השו"ג ז"ל סק"ה דהשיעור הוא כ"ד שעות כמו נתפסמה במאכלות אסורות, לענ"ד לא דמי דעיכולו של זה לאו כעיכולו של זה. ועוד דממשיך באצטומכא מה שמחלישה ונבלע הארס באיברים ואינו מכיר זה רק רופא בקי כהרמב"ם ז"ל ולכן אין שום פנים להתיר רק אולי אחרי ימים מספר ימים או עשור. ומדברי הרמב"ם ז"ל אין ללמוד כ"ד שעות רק כשמשנתנה גופו הדבר תלוי וע' להפרי"ח והפרי"ת ז"ל ואולי לזה נתכוונו הרמב"ם והפרי"ת ז"ל וגם בזה אשרי אדם מפתח תמיד. (וכן נראה מדברי הכה"ח ז"ל אות ט"ב שאינו מסכים לסמוך על זה ע"ש).

ב') ואסורה משום סכנת נפשות. ומזה יש ללמוד לענ"ד דאם נמצא בבהמה איזה חולי שהרופא אומר שהאוכל ממנה מסוכן דודאי אסור לאכול ממנה ואפילו אם יש מי שעבר על זה ולא מת אסור לאכול ממנה דגם באכלה סם המות של אדם או הכישה נחש או כלב שוטה לא תמיד האוכלים ממנה ניזוקים רק לפעמים ניזוקים ולפעמים ניצולים. וה"ה הוא הטעם לאם יאמר הרופא שבהמה זו מסכנת היא את האוכל ממנה שאסור לאכול ממנה. וכן כתב הרב ישיב משה גר"ו בסימן קפ"א דבהמה שיש בבשרה כמו נקודות לבנות ובתוכם תולע שהרופא בודק הלב ושורף הפרה כי הוא חולי המדביק דאסורה משום סכנה, ודימה זה למת שכתב מרן ז"ל באבקת רוכל בסימן מ"ו אות כ"ג דבהמות שנמצא במעיהם בהרות אדומות וקצתם מתות ע"י ויש בהם סכנת נפשות דאסורות ע"ש. ולענ"ד גם מדברי מרן אלו יש להוכיח כן וכאמור. וע' להרב שבת אחים בסימן ג"א אות ט' בדומה לזה ע"ש. (וכ"כ הכה"ח ז"ל בס"ק טו"ב דבכל שינוי שימצא בבהמה צריך לשאול לרופאים דשמה בשכחה וחולי עפר ובשרה מזיק לבריות וכן החלב שלה אסור בכל אותם הימים עד שתתרפא ויהיה בשרה ראוי לאכילה ע"ש).

ואין זה ענין למ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק יו"ד מהלכות שחיטה הלכה י"ב דאין להוסיף על הטרירות כלל, שכל שאירע לבהמה או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמי דורות הראשונים והסכימו עליהם בבתי דיני ישראל אפשר שתחיה ואפילו גודע לנו מדרכי הרפואה שאין סופה לחיות ע"ש, דהתם בחיות הבהמה ומיתתה מיירי אבל כל שיש בזה סכנה אסור משום סכנת נפשות הגם דלא היא טרפה ואפילו אם יאמרו הרופאים דבהמה עצמה אינה מתה או בדברי לה סמא וחיה ואף אם הנסיון מורה שאינה מתה מ"מ אנו אוסרים מצד סכנת האדם וכמתבאר מדברי הרמב"ם ז"ל שם בפיו"ד הלכה ח' דבאכלה סם שהורג את האדם או הכישה נחש מותרת משום טריפה ואסורה משום סכנת נפשות וכאמור.

ומן האמור נ"ל לאסור ג"כ עוף שפתחוהו ונמצא מים בחלל הגוף שכתב הרב חכמת אדם ז"ל שיש בזה סכנה שהחולי הנז' נדבק בהאוכלו ע"ש. וכן זכורני שכתבו הפוסקים בשם הרב עקרי הד"ט ז"ל וכן אני רגיל להורות וכ"כ ידין הרמ"ה גר"ו והסכים עמו הרב ישיב משה גר"ו בח"א בתשובה סימן ר"ף. והגם שהשאלה שם במים סרוחים ועכורים ונמצאו אבבערות בדקים, נראה דהיינו משום דכך מעשה שהיה וגם בלא זה אסור מן הטעם שכתבתי. ומ"ש הרב שבת אחים

בסימן ט"ל ס"ו להקל בבדיקה כנראה שלא ראה דברי האומרים שיש בו סכנה מדלא הזכירם.

ומכל מקום נראה דאין לאסור רק בנמצאו מים בחלל הגוף אבל אם יש שלחופית מלאה מים אין לחוש לזה דכיון שלא נמצא בדבריהם שיש סכנה גם בשלחופית אין לנו לחדש מדעתנו אם לא שיהיו נסיונות או הכרעת הרופאים דמזיק. גם לשונם נוטה שהמים הם בחלל הגוף כיע"ש וכן כתב הרב ישיב משה גר"ו (ח"א) בסימן קע"ו דלא חשו האחרונים לנקיבת האיברים רק במים בחלל אבל בשלחופית אין לחוש ע"ש. וכיון דמי שאסר מצד שיש בו סכנה כתבו על זה עצמו שכתבו הפוסקים לחוש לנקיבת האיברים ולבדוק א"כ מינה דבהכי מיירי ולא בשלחופית.

ועוד נ"ל שיש לאסור גם מצד הדין דהרי אין אנו בקיאים בדבר דצריך לבדוק את כל האיברים הפנימיים וגם בכה"ג מצד חששת טרפה הצריכו לבדוק כנו, וא"כ לדין אין להתיר. והגם דהשב"א גר"ו בסימן ט"ל אות ס"ו כתב דא"ץ רק בדיקת ריאה ובדיעבד בהפמ"ר יש להתיר ע"ש, מ"מ בעוף קשה לבדוק הריאה ולכן יש לאסור. [ע' לקמן אות ו' איך לבדוק המים ע"י בישול].

ג') ואסורה משום סכנת נפשות. בהמות שיש בבשרם כמו נקודות לבנות ובתוכם תולע והרופא מחפש ובודק היטיב ושורף הפרה באומרו כי הוא חולי המדביק, נראה פשוט דאסור כמ"ש מרן ז"ל באבקת רוכל סימן רי"ג וה"ה לגדון דיין. כ"כ הרב ישיב משה ז"ל בסימן קפ"א ע"ש. וכן יש ללמוד מדברי מרן ז"ל הלל.

ד') בהמה שנשכה כלב שוטה אסור לאכול ממנה משום סכנת נפשות. כן כתב הז"ש ז"ל אות ד' בשם הרשב"ץ ביבין שמועה והביא דבריו הרב זבחי רצון ע"ש.

ה') בליורנו קודם בא חולי רע רח"ל והיה רואה חכם אחד בקיבת הבהמות בועה אחת לפניו סרוחה מאד ולא חש לה וכשהיה לה החולי הנז' מתו כמה נפשות ב"מ ולא הרגיש בזה כלל ואחר זמן גדול היה החולי הנז' במקומות הסמוכות לעיר הנז' והיתה נראית הבורעה הנז' לפעמים בין טלפי הבהמה במקום הרך ולפעמים בקיבה וחשש הרב אולי זו היא הסיבה והטריף אותם הבהמות והיה בודק כל הבהמות מכף רגל ועד ראש, ומן השמים היה שלא מת אף אחד אפילו הקטן בישראל. והודיע לרופאים וגזרו לבדוק כל הבהמות ונסתלק החולי ולא חזר עוד. ולכן כל בודק ישים לבבו לזה להציל כמה נפשות מישראל מהסכנה וכשיש איזה מחלה מסוכנת יבדוק אח"כ בכל איברי הבהמות כי הרופאים אמרו דרוב החולאים נמשכים מאכילת הבשר ולכן צריך לשים לב לכל זה והשי"ת ישמרנו וישמור כל עמו ישראל מכל דבר רע וירחק מעלינו כל החולאים וישלח רפואה שלימה לכל חולי עמו ישראל אמן. הרב הנז' ז"ל אות ו' עש"ב.

ו') בהמה או עוף דכשפותחין להוציא הבני מעים מוצאין שוב ממנה מים רבים והבני מעים יפים כשר שהוא חולש באדם והוא מחמת גיפות ואין להרבות בטרפות. הרב חכמת אדם בשם הכו"פ ז"ל בסימן מ"ה. וי"א שהוא סכנה שיביא האוכל לידי חולי זה, הח"א שם בשם התב"ש. ומ"מ צריך לראות שיהיו הבני מעים והריאה הכל במצב טוב בלא שום שינוי, והריאה צריכה גפיחה ואפילו בדיעבד מעכב, הרב הנז' ונראה דאין זה רק באם היו המים בחלל הבהמה בלי

ג) בהמה או חיה שנפסקו רגליה לא יאכלו ממנה אלא ע"י בדיקה שיש לחוש שמא נשכה נחש וזו בדיקתה שלא יאכלוה אלא עלי ואם היא נשוכת נחש תתפרק ותפול חתיכות חתיכות. הגה, ולדידן דלא חיישינן לגלוי מים הואיל ואין נחשים מצויין לכן אין לחוש לנחש ואם הוא בדרך שלא נעשתה טריפה מותר בלא בדיקה.

סימן ס"ד

איזו חלבנים הם המותרים והאסורין לאכילה

א) חלב שור וכבש ועז אסור ושל שאר מינים מותר. כוי חלבו אסור.
כ"א) טבח שדרכו לנקר בשר ונמצא אחריו חוט או קרום מלמדין אותו שלא יזלזל באיסורין, אבל אם נמצא אחריו חלב אם הוא כשעורה מעבירין אותו ואם

באר משה

ב) בהגה ולדידן דלא חיישינן לגלוי מים הואיל ואין נחשים מצויין וכו'. אך לדידן במחזות אלו באי ג'רבה יע"א הגם דלא שכיחי נחשים מ"מ לפעמים נמצאים ויש לחוש להם. ועוד דאנן בתריה דמרון גרירין שחשש לזה ובין שנאמר דלכ"ע הדבר תלוי במקומות עכ"פ מחזותינו ומחזות מרון קרובים ובין שנאמר דלדעת מרון דגם שאינם מצויים כיון שיש ריעותא חיישינן וצריכה בדיקה עכ"פ לדידן ודאי דצריכה בדיקה כהוראת מרון ז"ל ועוד דחמירא סכנתא מאיסורא. ועוד דכיון דריעותא לפנינו סימא בידינו לבדוק. וכן נראה דעת הפר"ת גם הפר"ח ז"ל הגם שהקיל כתב דהחמיר תבא עליו ברכה. והרב באר שבע כתב שהעיר על דברי מור"ם, והש"ך כתב דדעת מרון כהרב באר שבע וע' להפר"ח ז"ל. ואפילו בהפסד מרובה נראה לענ"ד שאין להתיר בלא בדיקה שכתב מרון ז"ל.

סימן ס"ד

סעיף א' חלב שור וכבש ועז אסור וכו'. דמקרא מלא הוא כל חלב שור וכבש ועז לא תאכלו. ומה ג"כ מבואר דשאר מינים חלבם מותר מדקט קרא רק הגי. וכן מבואר בכתוב כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה וגו' ונכרתה וגו'. והבהמה אשר מקריבין ממנה לה' היא שור וכבש ועז. וכן מבואר בחולין דף קי"ז וחלב אינו נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד ואין לנו בהמה טהורה אלא אלו השלשה דאיל וצבי וכו' הם חיות.

ב) ושל שאר מינים מותר. כתב הרב ישיב משה ח"ב סימן י"ג לענין צבי ואיל דידוע שחלב החיה מותר אבל ג"ה שלה וחלב הגיד אסור וכו' ע"ש. והוא עפ"ד הרדב"ז ז"ל ח"ב סימן תר"מ הביא דבריו הרב פתחי תשובה ז"ל בסימן ס"ה סק"ג ע"ש.

ג) כוי חלבו אסור. כן הוא ביומא דף ע"ד כוי חצי שיעור הואיל ואינו בעונש יכול אינו באזהרה תלמוד לומר כל חלב. וכן בכריתות דף כ"א אמרינן אשכחן דמו חלבו מגלן ומשני ליה דילפינן מכל חלב ע"ש.

סעיף כ"א ואם נמצא אחריו חות ואפילו בהרבה מקומות וכו'. משמע להדיא דמ"ש קודם זה אם הוא כשעורה היינו דוקא במקום אחד (וכ"כ הכה"ח ז"ל משם העה"ש אות יו"ד והוב"ץ אות ט). ומה שלא הוצרך מרון ז"ל לבאר זה

שלפוחית אבל בשלפוחית אין לחוש. ועוד נראה דאם המים הנז' הם מי ביצים שנפסדו אין לחוש וניכר זה ע"י שיניחו אותם על האש ואם הם נקרשים כמו ביצים מותר, אבל אם אינם נקרשים ואינם בשלפוחית יש להחמיר דחמירא סכנתא מאיסורא ובפרט בהצטרפות איזה ריעותא אחרת. ועוד דהרב שם לפי התנאים שהתנה לבדוק המים והריאה קשה אותה הבדיקה מאד ולכן יש להחמיר וכנ"ל.

ואם המים שבחלל הבהמה נשפכו ולא נודע אם היתה שלפוחית וכן לא נודע אם היו ביצים וכאמור, יש להתיר מס"ס ספק שמא אינם באופן שיש אוסרים ואת"ל שהם באופן הנז' שמא הלכה כהמתירים ולא חששו לזה מהסכנה דנראה להם שאין חשש בזה ומה גם דנראה מלשון התב"ש ז"ל הנ"ל דדברי המתירים עיקר כיע"ש.

והוא הדין לכל דבר שיאמר הרופא דבהמה זו לפי חקי הרפואה האוכל ממנה מסתכן דאסור לאכול מבהמה זו משום סכנת נפשות. ומ"ש הרמב"ם ז"ל בפיר"ד מהלכות שחיטה הלכה י"ב וז"ל, ואין להוסיף על הטרפיות אלו כלל שכל שאירע לבהמה או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמים הראשונים והסכימו עליהם בבתי דיני ישראל אפשר שתחיה ואפילו נודע לנו מדרכי הרפואה שאין סופה לחיות ע"ש, היינו לענין שאומרים הרופאים דבהמה זו אין סופה לחיות ע"י חולי זה שלא נזכר בדברי הפוסקים. אבל אם יאמרו שבהמה זו האוכל ממנה מסתכן ודאי שיש לאסור אותו משום סכנת נפשות הגם דמצד הטרפיות אינה טרפה וכמבואר מדברי מרון ז"ל כאן ובאבקת רוכל סימן רי"ג ע"ש.

סעיף ג' בהמה או חיה שנפסקו רגליה לא יאכלו ממנה וכו' וכתב מור"ם ז"ל ולדידן דלא חיישינן לגלוי מים הואיל ואין נחשים מצויין בינינו לכן אין לחוש לנחש וכו'. וכתב הרב שלחן גבוה ז"ל בסק"ח דמה שהשמיט רבינו כאן ולקמן רס"י קי"ז כתב משקין שנתגלו אסורין ועכשיו שאין נחשים מצויין בינינו מותר, תרץ הכנה"ג דשאני גלוי דלא אתיליד ריעותא וכו' ע"ש. ולענ"ד נראה דשני מיני ליקוים הם אחד במים מגולים ולא ראינו שום ריעותא ששתה נחש מהם דהרבה שותים מהם ולא ניזוקו כלל אבל בבהמה מי זה שירצה להכניס עצמו בסכנה ומי הוא זה שנסה לאכול מזה ואי אפשר להוכיח כלל. כן נראה לענ"ד ולדינא נראה דודאי בתריה דמרון גרירין ומה גם להחמיר ואין כאן מקום להאריך.

נמצא אחריו כזית ואפילו בהרבה מקומות מכין אותו מכות מרדות ומעבירין אותו.
הגה, וחזרתו לכשרותו ותשובתו הכל לפי ראות עיני הדיין אם עבר בשוגג או במזיד. ומנהג כשר הוא שהטבח המוכר בשר ינקרנו קודם שימכרנו פן יכשלו בו הקונים.

סימן ס"ו

דברים האסורים משום דם

ב' דם ביצים אם ידוע שהוא מרוקם האפרוח (פירוש שהתחילה להתהוות בו צורת האפרוח) חייבים עליו אבל אם אינו יודע שהוא מרוקם האפרוח אין חייבים עליו אבל חכמים אסרוהו.

ג' נמצא עליה קורט דם זורק את הדם ואוכל את השאר והוא שנמצא בחלבון אבל אם נמצא בחלמון כל הביצה אסורה. הגה, וי"א דאם נמצא על קשר החלבון וגם מבחוץ דהיינו שנתפשט מן הקשר דכל הביצה אסורה. ויש מחמירין עוד דכל שנמצא על הקשר של חלבון אפילו לא נתפשט כלל אסור. ומזה נתפשט המנהג במדינות אלו לאסור כל ביצה שיש בה דם ואין מחלקין בין חלמון לחלבון. ובמקום דנוהגים להקל לזרוק דם ולהתיר הביצה במקום דמותר צריך ליטול כדי קליפה עם הדם כשזרקו.

באר משה

התרנגול כל כך רחוק שאינם שומעות קולו ביום משום דתשמישו ביום. או אם יש נהר המפסיק ואין לו גשר ואין לו חבל לעבור עליו התרנגול. וסגירת הלול וכיוצא בזה מאותם האופנים הנז' היינו ששהתה כל כך בלתי תרנגול זכר כ"א יום ואח"כ ילדה ביצים. דבלא זה אין הוכחה דספנא מארעא דשמא כבר מעוברת מזכר. וכן אם שהתה כ"א יום והתחילה להטיל ביצים מחמימות הארץ ואח"כ היה תרנגול עמה לא מקריא ספנא מארעא. כן כתב הרב שבת אחים ז"ל באות ד' ובאות יו"ד.

סעיף ג' נמצא עליה קורט דם וכו' אבל אם נמצא בחלמון כל הביצה אסורה. כתב הרב שבת אחים נר"ו אות ז' תבשיל שבישלו בו ביצים ונמצא אפרוח וכו' ספיקו להחמיר ודלא כהרב בית יהודה סימן מ"ג, העה"ש אות ח'. ומ"מ אם היה בתבשיל ג"כ בשר עוף יותר משיעור האפרוח אמרינן סילק את שאינו מינו וכו' ע"ש. ונ"ל דבדוקא נקט ג"כ דאיכא תרתי רוב בשר עוף ורוב ביצים דאי ליכא רק רוב בשר עוף אין להתיר כיון שיש סוברים ג"כ דבתר שמא אולינן וא"כ לא הוי ספיקא דרבנן לדידהו ואין להתיר. ומ"מ נראה לענ"ד דלפמ"ש אח"ז השב"א הגז' נר"ו פלוגתא באפרוח אי הוי דאורייתא יש להתיר מס"ס כיון שלא יש ביצים אחרות רק בשר עוף לבד בין שלא יש בשר עוף רק ביצים אחרות לבד וכאמור דשמא בתר שמא ושמא הלכה כהפר"ת דאינו אלא דרבנן וכן י"ל שמא בתר טעמא אולינן ושמא כהפר"ת וכנ"ו ודו"ק.

ב' והוא שנמצא בחלבון וכו'. לפי הרשום בזכרוננו דאבי מורי נר"ו (וצ"ל) מחלק בנמצא דם בביצה בין חלבון לחלמון דאם היה בחלבון אומר שאינה אוסרת תערובתה ואם היא בחלמון מבררים בזה, אך לענין לאכול הביצה עצמה גם אם הדם בחלבון אין אוכלים אותה. ולא היה ברור לי הטעם וע"פ הרוב שכן נוהגים הרבנים המורים פה להורות. (א"ה נכדו. לענ"ד נראה דטעמם דחוששים לסברת הרא"ה ז"ל דאוסר בחלבון וכ"כ מור"ם ז"ל דנתפשט המנהג אצלם

בדינא דכשעורה דהיינו במקום אחד משום דמשמע ליה דמסתמא כשאנו אומרים כשיעור מה הוי כאלו מפורש דהיינו במקום אחד ולכן ברישא נקט סתמא דסתמו כפירושו במקום אחד ולכן בשיעורה דכזית ביאר אפילו בהרבה מקומות משום דבסתם היינו במקום אחד. וע' להרב ערך השלחן ז"ל אות יו"ד ומשם מבואר דהכי נקיטנן ע"ש.

וע' להכנה"ג בהגהב"י דעל מ"ש מרן ז"ל בב"י שכן דעת הרי"ף והרא"ש מסיים מדידה דכן כתב הרמב"ם ע"ש. ולאחר המחילה רבה לא זכר ש"ר דמרן קאי על דברי הטור שכתב בשם הרמב"ם ולכן לא הוצרך מרן בב"י להזכיר רק הרי"ף והרא"ש וברור.

סימן ס"ו

סעיף ב' דם ביצים וכו' ביצה אפילו בת יומא אם נמצא בה דם בחלמון אסורה. כן כתב הרב שבת אחים ז"ל באות ד' בשם הרשב"א והעה"ש ז"ל ע"ש. וביצים גמורות שנמצאו במעי התרנגולות ונמצא בהם דם בחלמון יש להקל. הרב הנז' בשם הנז'.

ב' דם ביצים אם איסורו דאורייתא או דרבנן, ראיתי להרב זרע אמת ז"ל שכתב דגוף הדם דאורייתא אבל שאר הביצה דאסרינן משום דשדי תכלא בכולה אין האיסור רק דרבנן ע"ש. וע' להרב שבת אחים ז"ל בסימן ס' (וע' להרב ארעא דרבנן ז"ל בסימן ק"ע וקע"א).

ג' ביצה בת יומא שנתבשלה בתבשיל ונמצא בה דם ואין ידוע אם בחלמון או בחלבון או שאין ידוע אם יש ששים כנגדה או לא, יש להתיר בכל אופן משניהם ע"פ המבואר בשפתי דעת דלכ"ע דם ביצה בת יומא איסורה מדרבנן וא"כ הו"ל סדר ולקולא.

ד' ביצה דספנא מארעא ונמצא בה דם בחלמון זורק את הדם ואוכל את השאר. ואיך ידעינן שהיא ספנא מארעא כשהתרנגולות סגורות בלול ואין עמהם תרנגול זכר. או אפילו הם בחצר ואין תרנגול עד ששים בתים. דהעיקר הוא שיהיה

- (ה) נמצא הדם בביצה במקום שאינו אוסר את כולה ולא זרק הדם ושכח וטרף הביצה עם הדם נראה לי שהוא מותר.
- (ו) נמצא דם בביצה ששמוה על החמין להצטמק כיון שאין במקום הביצה רוטב מותר כל החמין.
- (ז) ביצים המוזרות (פי' שנפסדו ונעשו כעין מטווה) אפילו ישבה התרנגולת עליהם ימים הרבה מותר לאכלם ובלבד שיזרוק הדם.
- (ח) מותר לאכול ביצים צליות אף על פי שאינם יכולות ליבדק. הגה, וכן אין צריך לבדוק הביצים אם יש בהם דם דסומכין על רוב ביצים שאין בהם דם ומכל מקום נהגו להחמיר כשעושין מאכל עם ביצים ביום שרואין בהם אם יש בהם דם.

באר משה

סעיף ה' נמצא הדם בביצה במקום שאינו אוסר וכו' נראה לי שהיא מותרת. ודוקא שכח אבל אם נתערבו בכונה אסור וכמ"ש הפר"ח ז"ל וסיים ולפמ"ש מור"ם ז"ל בס"ג דנתפשט המנהג לאסור כל ביצה שיש בה דם ואין מתירין אותה ע"י שזורקין את הדם מכ"ש דאם טרף הדם עם הביצה דאסור.

סעיף ו' נמצא דם בביצה ששמוה על החמין וכו' מותר כל החמין. כתב הרב שבת אחים ז"ל דלא גרע מצלי שאינו אוסר רק כדי קליפה וקליפת הביצה עצמה לא גריעה משיעור קליפה. ואם הביצה קלופה (שמתחילה בישלה ואח"כ קלופה ונתנו אותה על החמין להצטמק) אז החתיכה שהביצה מונחת עליה צריכה נטילת מקום. כן כתב באות ט' בשם הפר"ח ס"ק י"ב לדעת מרן. והטעם דכשאינה קלופה לא בעינן נטילת מקום וסגי בקליפה משום דהוא נגובה לגמרי ולכך סגי בקליפה וכמ"ש בסימן ס"ט סעיף מ"ד. הרב שבת אחים הנו' שם.

סעיף ז' ביצים המוזרות אפילו ישבה התרנגולת עליהם וכו'. כתב הרב שבת אחים ז"ל את יו"ד פירוש שאינם מזכר אלא דספנא מארעא ואינם נקלטים לעולם. ואם הם מזכר אם אין בהם דם אע"פ שהם מוזרות מותרות. ואם שהם הביצים שלשה ימים מעל"ע תחת התרנגולת אסורים משום שקוק וספנא מארעא היינו שהתרנגולות סגורים כלול בלא תרנגול זכר עמהם או אפילו הם בחצר וליכא תרנגול עד ששים בתים (והעיקר הוא שיהיה רחוק עד דלא שמיעא קלא לפי שתשמישו ביום, כ"כ הרב מזמור לדוד ז"ל) או דאיכא נהרא דמפסיק ואין לו גשר או חבל לעבור עליו התרנגול. ולא חשיבא ספנא מארעא רק כשהתה סגורה כלול כ"א יום שהוא זמן עיבורה בלא הטלת ביצים ואז כל הביצים שמטלת בודאי שמחמימות שבארץ נוצרו, אבל אם ראינו שמטלת ביצים בלא תרנגול אינו כלום שמה נתעברה מקודם מזכר ואפילו כ"א יום סגורה אם אח"כ הניחו תרנגול עמה לא מקריא ספנא מארעא ע"ש.

סעיף ח' מותר לאכול ביצים צליות וכו' ובהגה וכן אין צריך לבדוק הביצים אם יש בהם וכו' שאין בהם דם. יש לחפש במקורן של דברים דלפי דברי מור"ם ז"ל למה הוצרך מרן ז"ל לכתוב אע"פ שאינם יכולים ליבדק מאחר דאפילו כשהיא חיה דאפשר ליבדק יכול לגומעה ואינו צריך לבדוק, ומדכתב כן נראה דס"ל כשיכול לבדוק בחי. ואולי מה שנהגו להחמיר כשעושין מאכל עם ביצים ביום שרואים

לאסור הביצה שיש בה דם ואין מחלקין בין חלבון לחלמון וכ"כ הכה"ח ז"ל אות ו' משם המחבר שבעל נפש יחוש לעצמו לאסור כשנמצא דם בביצה בכל אופן וכ"כ הוב"ץ והרב בן איש חי ז"ל וכו' ע"ש). אך מדברי הרב שערי משה ז"ל מבואר דאם היא על הקשר שבחלבון אסורים ע"ש. ובוה אין ברור לי כל כך איך נזהגים.

(ג) אבל אם נמצא בחלמון כל הביצה אסורה. ובכל מקום שנמצא בו יש להחמיר בכל ענין ואפילו הביצה בת יומא אסורה. ובעיר הקדש חברון ת"ו נהגו להסירו בצמר גפן ואם יצא ונשאר הקרום הדק שעל החלמון שלם אוכלין הביצה שזה ניכר שבא מן החלבון. כן כתב הרב שבת אחים ז"ל בדיני דם אות ג' ואות ד' ע"ש.

(ד) ביצים גמורות במעי אמן אפילו בגמרה קליפתן החיצונה יש להקל. וכן ביצה דספנא מארעא אם נמצא בה דם מותרת בכל מקום ובכל גוונא זורק הדם ואוכל השאר. כן כתב הרב שבת אחים ז"ל אות ד'.

(ה) בהגה וי"א דאם נמצא על קשר החלבון וגם מבחון דהיינו שנתפשט מן הקשר דכל הביצה אסורה. ומה נתפשט המנהג במדינות אלו לאסור כל ביצה שיש בה דם ואין מחלקין בין חלבון לחלמון. וכן מנהגנו פה אי גריבה יע"א דהגם דאנן נקיטנן כדעת מרן ז"ל שלא לאסור מה שנבשל עם הביצה שיש בה דם כשאין שם ששים רק אם הדם בחלמון מ"מ הביצה עצמה נזהגים לאוסרה הגם דהדם רק בחלבון ואין דם בחלמון כלל. וכן נראה שכן הוא מנהג עוב"י תונס וכמ"ש הרב שבת אחים ז"ל אות ג' אחר שציין לדברי מור"ם כתב והמנהג וכו', דנראה שהוא מנהג עירם תונס יע"א. וכן נראה מדבריו בס"ח שכתב וכבר נתבאר שנהגו לאוסרה אם לא נתערבה ומשמע דבנתערבה נזהגים כמרן ז"ל וכן נראה קצת מדבריו בס"ג וכמנהגנו פה.

(ו) בהגה ויש מחמירין עוד דכל שנמצא על הקשר של החלבון וכו'. כתב הפר"ח בסק"ח בשם הש"ך שהוא משום גזירה אטו נמצא על הקשר החלמון שהיא אסורה מדאורייתא. ותמה הוא ז"ל דבמה שמבואר בש"ס התירו אין לגזור גזירות מדעתנו ע"ש. ולענ"ד נראה דכיון דהביצים מצויים בידי נשים וקטנים ועמי הארצות וכיוצא ולכן בדרך תקנה וגדר וסייג גדרו רבני האחרונים לאסור בדרך סייג וגדר למקומם ובכה"ג ודאי דיכולים לתקן כפי מקומם ושעתם כיון שאין דרך הוראה וגזירה כללית ומוזה נתפשט המנהג ממקום למקום.

סימן ס"ח

דיני מליגת הראש והעופות

ה' פרסות הרגל שנמלחו בקליפתו ולא חתך ראשו לא נאסרו. הגה, ויש אוסרים מה שבתוך הקליפה דהיינו הטלפים אבל השאר מותר והכי נהוג. והוא הדין אם הטמינה ברמץ אבל בחרוך שער בעלמא שמעבירו על האש ומשנה מקומו תמיד הכל מותר.

סימן ע'

דין מליחת הרבה בשר ביחד

ג' בשר שחוטה שמלחו עם בשר טריפה או שהטריפה מלוחה והכשירה תפלה והם נוגעים זה בזה אסור כדי קליפה שאע"פ שאינו בולע מדם הטריפה בולעת מצירה אבל אם הכשירה מלוחה והטריפה תפלה מותרת בהדחה בלא קליפה בין נתן כשרה למעלה בין נתנה למטה. ויש מי שאוסר בנוגעים זה בזה וסובר שלא הותרו אלא בעומדים בסמוך בכדי שפליטה של זה נוגעת בזה. הגה, וכשטריפה מלווח וכשר תפל אפילו בכהאי גוונא אסור.

באר משה

יהודה סימן מ"ג וכו', כן כתב הרב שבת אחים ז"ל דיני דם ביצים אות ז'. ולולא דבריו נלע"ד להתיר מס"ס דשמא יש ששים ואת"ל לא יש שמא כמור"ם ודעמיה דבתר שמא אזלינן וסילק וכו' וזה להתיר בדאורייתא ואח"כ יש להתיר ג"כ מדרבנן בס' דשמא יש ששים ודומה למ"ש הש"ך והפר"ח ז"ל בכללי ס"ס ע"ש.

סימן ס"ח

סעיף ח' פרסות הרגל וכו'. מבואר מדבריו דרק לכתחילה צריך לחתוך ראשו או להסירן אבל בדיעבד שנמלחו כך מותרים לגמרי. אלא דמור"ם ז"ל כתב שיש אוסרים מה שבתוך הקליפה. מבואר מדבריו דדעת מרן להתיר גם מה שבתוך הקליפה וכן מבואר בב"י דלענין הלכה לכתחילה ראוי לחוש לדברי הסמ"ק אבל בדיעבד כדאי הם כל הנך רבואתא לסמוך עליהם ע"ש. וא"כ בין שנאמר דכוונת מרן דא"ץ להסירם ולמולחם שנית ולזה קרי דיעבד בין שנאמר דדיעבד היינו שכבר נתבשל עכ"פ יוצא לנו מזה דגם אם נתבשלו אחרי מליחה זו שלא הוסרו הטלפים שרי אלא דכיון שהוא דבר קל יש להחמיר כדעת מור"ם ז"ל לאסור מה שבתוך הקליפה וגם זה אינו אלא חומרא בעלמא דאנן בדידן בתריה דמרן גרירין תמיד. וע' להרב שבת אחים אות ט' ואות יו"ד ובסימן ל"א אות ב'. וכן ראיתי להכנה"ג בבעי חיי סימן ק"ח שדעתו להתיר גם אם נתבשלו כך דכיון שנמלחו ובדיעבד הויא מליחה אין מקום לאוסרם רק מה שבתוך הטלפים דעתו שם להחמיר כמ"ש מור"ם ז"ל ע"ש.

סימן ע'

סעיף ג' בשר שחוטה שמלחו עם בשר טרפה וכו'. ותלב (חיות צרויה) שנמלח עם בשר ע' למרן ז"ל בסימן ק"ה ס"ט וע' להרב שיורי ברכה ז"ל שכתב דהעיקר דמליח כצלי ומפפפע ע"ש. ולדינא צ"ע כעת איך ראוי לעשות ולעת הפנאי אשובה אראה בעה"ה.

אם יש בהם דם וכמ"ש מור"ם ז"ל כן אחר זה טעמם משום דנראה דדעת מרן ז"ל והעומדים בדעתו כן. אלא דלפ"ו אין סברא לחלק בין ביום בין בלילה. ועוד דא"כ למה דוקא כשעושים מאכל ולא כששותים ביצה חיה או מגולגלת וכיוצא. ואולי שהם ז"ל קיימי בשיטת מור"ם ז"ל דאין צריך לבדוק רק חששו לסברת מרן לפי מה שנראה מדבריו דאין דעתו כן. ולכן בלילה דקשה לבדוק וכן בביצה חיה או מגולגלת דקשה לבדוק לא חשו להחמיר.

ובעיקר טעם המנהג הנו' יותר נראה דהחששא היא בדבדקים כשעושים ממנה מאכלים משום פנ ואולי ימצאו אח"כ דם ויהיה ספיקות בתערובת וכיוצא, ולכן כל כמה דאפשר לברר מבררין וחוששין להחמיר לבדוק, אבל בחיה וכן במגולגלת שאין בזה חשש תערובת לא החמירו. (א"ה נכדו. ולענ"ד דכוונת מרן שכתב דין זה רק בצלויות משום דאין דרך לגומעה חיה ודיבר בהווה. א"נ כוונתו דאע"פ דכשעושים מאכלים בודקים אם הוא רוצה לעשות ממנה מאכלים כשהיא צלויה אין לחוש אע"פ שאינו ניכר. ובעיקר מה שנהגו להקל שלא לבדוק הביצה אפילו בחיה דאפשר לברר ע' להכנה"ח ז"ל אות מ"א שכתב דמהר"ח ז"ל העיד דכך היה נוהג רבו רבנו האר"י ז"ל שלא לבדוק, וכתב המחבר"ר ז"ל אות ט' בהגלות נגלות דברות אמרי קדוש רבנו האר"י ז"ל אין לחוש לחומרות וכו' ע"ש. וא"כ מנהגנו יסודתו בהררי קדש).

והנה מדברי מרן ז"ל שכתב בצלויות שאינם יכולים להבדק, יש להוכיח לכאורה דאין להכיר הדם איפא הוא אם בחלמון או בחלבון וכמ"ש הרב שערי משה ז"ל בביצה מבושלת, ויש להתיישב בזה בשורשן של דבריהם.

ב' תבשיל שבישלו בו ביצים ונמצא אפרוח באחד מהן ונאכל מן התבשיל או נשפך ולא נודע אם היה בו ששים ספיקו להחמיר. דהוי מין בשאינו מינו ולא אמרינן סילק את שאינו מינו כמו שאינו ומינה רבה עליה ומבטלה, דהביצים של היתר עם ביצת אפרוח הוי מין בשאינו מינו דבתר טעמא אזלינן ולא בתר שמא וליכא מינה כלל ודלא כהרב בית

י' יש אוסרים ליתן בשר שלא נמלח כלל או שנמלח ופלט כל דמו עם בשר שנמלח קודם פליטתו דם לפי שהבשר שלא נמלח או שנמלח ופלט כל דמו חוזר ובולע ממה שחבירו פולט ויש מתירים על ידי מליחה שימלחנו אחר כך כי אז יפליט כל דם שבלע ויש מתירים בכל זה ולכתחילה יש לחוש לדברי האוסרים.

סימן ע"ה

דיני מליחת המעים

א' בהגה וכל שומן אפילו של עופות דינו כשאר בשר לענין מליחה והדחה.

סימן פ"ב

סימני עוף טהור ובו ה' סעיפים

א' סימני עוף טהור לא נתפרש מן התורה אלא מנה מינים טמאים בלבד ושאר מיני העוף מותרים והמינים האסורים כ"ד האמורים בתורה.
ב' כל מי שהוא בקי באותם מינים ובשמותיהם הרי זה אוכל כל עוף שאינו מהם ואין צריך בדיקה. ועוף טהור נאכל במסורת והוא שיהיה דבר פשוט באותו מקום שזה עוף טהור. ונאמן צייד לומר עוף זה התיר לי רבי הצייד והוא שיוחזק אותו צייד שהוא בקי במינים הטמאים האמורים בתורה ובשמותיהם. מי שאינו

באר משה

היה בא למלחו ולהדיחו איך יעשה דמסתמא מתפור שהוא כעין דבש קרוש ומלוחלה. ומדברי מור"ם לכאורה נראה לאסור אותו הכלי והשומן המוחם ואם בא מתחילה למלחו ישמר כיכלתו ומה שישאר ישאר. אלא די"ל דמור"ם מיירי בשומן שבפנים שהוא מורכב על קרומי וגידו בשר אבל זה שהוא כעין שמן קרוש או שעווה מונחת בכיס אין חשש לדם. וצ"י לחפש בזה.

סימן פ"ב

סעיף ב' ועוף טהור נאכל במסורת וכו'. ע' להרב ישיב משה ח"ב סימן י"ב שכתב דתרנגולי כרש הנקראים בערבי, דג'אג' בר לעביד" העידו לפנינו שוחטים זקנים שראו השוחטים הקדמונים רא"ט ורנ"ג ור"ש בנו ז"ל ששחטו אותם שכן מקובלים שהם כשרים וקבלו עדותם והכשירם וכו' ע"ש. וצ"ע בזה דאם אין כאן עדות על הקבלה רק על מה שראו ששחטו אותם אין זה כדאי להתיר עי"ז דהרי אין כאן עדות על המסורת. ואם השוחטים הזקנים העידו ששמעו מהשוחטים הגז' שהם מקובלים שהם כשרים היה לו לכתוב עדות קבלה זו תחילה שהיא העיקר ואח"כ אם בא להוסיף שג"כ ראו ששחטו אותם לאשר ולחזק הקבלה הגז' יוסיף. והיותר נראה דבאמת אין כאן עדות על המסורת רק דממה שראו ששחטו אותם מוכיח הרב ז"ל מזה שג"כ הם מקובלים דאל"כ לא היו שוחטים אותם. וצ"ע לדינא וחיפוש בפוסקים אם מספיק זה. (עמ"ש בזה בספרו הבהיר ברית כהונה יו"ד מערכת ע' אות ז').

ב' ואע"פ שיש לו ג' סימנים אלו אין לאכלו וכו'. ע' להרב בית יהודה ז"ל דף קע"ו ד"ה אירע מעשה וכו' שכתב בשם רבו שאין להם קבלה אלא התרנגולים וכו' אמנם ג'אג' אלמ"ה (עופות המים) כאותם שגדלים בים אוסרים אותם. וכן

סעיף ו' יש אוסרים וכו' ולכתחילה יש לחוש לדברי האוסרים. נראה לענ"ד דנקיטנן כיש בתרא שכתב מרן ז"ל ואין לחוש אפילו להצריכו מליחה שנית. והגם דסיים מרן ז"ל דלכתחילה יש לחוש לדברי האוסרים היינו שלכתחילה אין לערבם יחד דחיישינן לדעת י"א קמא (וכמ"ש בתחילת הדיבור יש אוסרים ליתן בשר וכו'), אבל בדיעבד נקיטנן כיש בתרא דא"ץ אפילו מליחה שנית דאי קאי על יש מתירים האמצעית היל"ל דגם בדיעבד עושים כיש מתירים האמצעית, וגם הי"ל להגיה דעת היש מתירים האמצעית בסוף הדיבור. ואע"ג דסיים מור"ם ז"ל דגם בדיעבד נוהגים לאוסרו אנו אין לנו מנהג זה ואין לנו אלא דברי מרן ז"ל. אבל ראיתי להרב שבת אחים ז"ל אות ח' דנראה דדעתו לחוש לסברת הי"א האמצעית ולענ"ד שיש להתיר גם בלתי זה וכאמור.

סימן ע"ה

סעיף א' בהגה וכל שומן אפילו של עופות דינו כשאר בשר לענין מליחה והדחה. ומעשה היה בעוף אחד שנמצא על גבו בסוף קרוב למקום פי טבעת בגב כעין בועה גדולה כביצה מ"מ, ונסתפקנו בה וכאשר פתחנוה נמצא בה דבר קרוש ירקרק כמראה השעווה ואין בו שום ריח. וציידדתי שהוא שומן קרוש וכן ניכר בחוש מהסכין שחתכנו בו שמה שנתלחלח ממנו תכף ומיד נקרש כדרכו של חלב ושעווה. וכדי לברר עוד הובא לפני כלי ברזל מצופה בכעין זכוכית והושם על האש ובכלי הושם אותו שומן ותכף היה כמין שמן זית ונתברר אצלנו כי אין כאן שום ריעותא ושומן בעלמא הוא. וכן שמעתי מהזולת שכן דרכו להיות בתרנגולת שמנה הרבה וכן באמת תרנגולת זו שמנה הרבה. אלא דנסתפקתי אם נאסר אותו כלי ע"י מה שהוחם בו שומן בלתי מליחה והדחה, וכן אם נאסר גוף השומן, וכן אם

מכירם ואינו יודע שמותיהם בודק בסימנים כל עוף שהוא דורס ואוכל בידוע שהוא ממינים הטמאים, ואם אינו יודע אם דורס אם לאו אם כשמעמידין אותו על חוט חולק את רגליו שני אצבעותיו לכאן ושני אצבעותיו לכאן או שקולט מן האויר (פי' שאינו מניח לארץ עד שלא יבלענו) ואוכל בידוע שהוא דורס. ואם ידוע שאינו דורס יש ג' סימני טהרה, אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף ביד לאפוקי אם אינו נקלף אלא בסכין. היה חזק ומדובק והניחו בשמש ונתרפא ונקלף ביד הרי זה סימן טהרה ואע"פ שיש לו ג' סימנים אלו אין לאכלו לפי שאנו חוששין שמא הוא דורס אלא א"כ יש להם מסורת שמסרו להם אבותיהם שהוא טהור.

יש אומרים שכל עוף שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה כשל אווז בידוע שאינו דורס ומותר באכילה אם יש לו ג' סימנים בגופו. הגה, ויש אומרים שאין לסמוך אפילו על זה ואין לאכול שום עוף אלא במסורת שקבלו בו שהוא טהור וכן נוהגין ואין לשנות.

באר משה

(ד) אלא א"כ יש להם מסורת שמסרו להם אבותיהם שהוא טהור. ומ"ש מרן ז"ל קודם זה דאם אינו יודע אם דורס אם לאו אם כשמעמידין אותו על חוט חולק את רגליו שני אצבעות לכאן ושני אצבעות לכאן או שקולט מן האויר ואוכל בידוע שהוא דורס, היינו להכיר בזה שהוא דורס אבל לא להכיר בזה שאינו דורס אם אינו חולק אצבעותיו ואינו קולט מן האויר, דלענין שאינו דורס אכתי לא יצא מן הספק. (א"ה נכדו. וכ"מ מלשון מרן ז"ל שכתב אם כשמעמידים וכו' בידוע שהוא דורס ואם ידוע שהוא דורס וכו' ומדלא כתב ואם לאו בידוע שאינו דורס משמע דשני סימנים אלו דמחליק אצבעותיו ומה שקולט מן האויר אין לידע מזה רק שהוא דורס). ומ"ש עוד ואם ידוע שאינו דורס יש שלשה סימני טהרה וכו' נראה דר"ל דמפורסם אצל הכל ומקובל אצלם שאינו דורס או בודקים בשלשה סימנים הגו' וכעין מה שכתב אח"ז בס"ג י"א שכל עוף שחרטומו רחב וכו' בידוע שאינו דורס ומותר באכילה אם יש לו שלשה סימנים בגופו. ודעת מור"ם כ"א דבענין מסורת שהוא טהור אע"פ דידוע שאינו דורס.

(ה) אלא א"כ יש להם מסורת וכו'. זו היא דעת הרא"ש ז"ל ודעמיה אבל דעת הרשב"א ומהרש"ל דכל שיש לו בגופו שלשה סימני טהרה הגו' בידוע שאינו דורס. ומזה נראה דאי פליגי הפוסקים בעוף ידוע שזה נראה לו דכפי מה שקבל עדיות בזה הו"ל יש מסורת בזה דטהור וזה נראה לו שאין זה חשיב מסורת יש לבדוק כנו' ואם יש לו ג' סימני טהרה אז יש להתיר דהו"ל ס"ס ספק אם הלכה כהרשב"א ודעמיה או כהרא"ש ודעמיה ואת"ל הלכה כהרא"ש ודעמיה שמא הלכה כהסוברים דזו מסורת הוי. ועוד נראה דמה שצריך מסורת אינו אלא מדרבנן ובשל סופרים הלך אחר המקיל דספיקא דרבנן ולקולא.

סעיף ג' בהגה ואין לאכול שום עוף אלא במסורת שקבלו בו שהוא טהור. וכן נראה שכן הוא המנהג פה אי גרבה יע"א כפי מה ששמעתי מדודי הרי"ך ז"ל שאביו מר זקני מהר"ם הכהן זצ"ל בדק בעוף אחד כמדומה לי שנקרא בשם „צפור דרור" ובפה איזה אנשים מתייחס בפייהם בשם „צפור ירושלים" (בערבית עצפור ירושלים), וזכורני שאמר שמצא בו סימני טהרה ועכ"ז אין אוכלים אותו כי אין להם מסורת בו שהוא עוף טהור, ע"כ שמעתי.

תורים שקורים להם ימא'ם ובני יונה שהם לפרוך ולזוא'ש אלו דוקא שנוהגים לאוכלם ולא זולתם ע"ש. ופה אי גרבה יע"א אין אנו נוהגים לאכול רק התרנגולים והתרנגולות והם הזכרים והנקבות, וכן אוכלים אלחמא"ם (יונים ויונות). ומה שזכר הרב בית יהודה ז"ל אינו ידוע לנו ואולי אלחמא"ם זהו שקרא להם בשם לפרוך כי כך אומרים „פר"ק אלחמא"ם" ר"ל אפרוח של אלחמא"ם. וכתבתי זה לזכרון.

ועוד יש תרנגולים גדולים ונקראים „תרנגולי הודו" ומשונים בזנבם שמקיפים אותו כעין דבר המעוגל וכן יורד ממצחם (כרבולת) ותלוי על חרטומיהם כעין מעי ארוך ומתקצר כשירצו. וג"כ תרנגולות הנקבות שלהם קרובים להם אך לא כמותם בגובה והגודל וביצייתם גדולות ונסתפקנו בהם אם מותרים. וכתבתי בזולת זה בארוכה בכמה מקומות עש"ב [ע' שואל ונשאל ח"ו סימן קי"ד וח"ו סימן ק"ה] וחלק ח' סימן ק"ח, ובברית כהונה מערכת ע' אות ה', מא"ח].

ועוד יש מיני תרנגולים ותרנגולות דומים לאותם שמצוים בינינו אלא שהצואר שלהם אדום וממורט מן הנוצה. וכבר כתב הרב דברי יעקב ז"ל והרב ויאמר משה ז"ל יו"ד סימן יו"ד ע"ש דע' מה שכתבתי בזולת זה [ע' שואל ונשאל ח"ו סימן קי"ג ובחלק ז' סימן ק"ז, ובברית כהונה יו"ד שכתב דמותיהם הם ע"ש].

ועוד יש מיני תרנגולים ותרנגולות הנקראים תרנגולי כרש ובערבית דג'אג' בר אלעביד וסראדך בר אלעביד. ויש בהם איזה שינוים משלנו ויש להסתפק בהם ג"כ. וע' להרב ישיב משה ז"ל ח"ב סימן י"ב ואולי דנתכוון על אלו אבל אינו מוכרח. וע' בתשובת מהרי"ז ז"ל (וגדפסה בירחון אוצר התורה) דמבאר שם להיפך שאוסרים אותם וצ"ע עוד בזה. [ע' שואל ונשאל ח"ב סימן קס"ד באורך, ובח"ג סימן שמ"ט, ובברית כהונה יו"ד מערכת ע' עופות שקיל וטרי בזה ע"ש. וע' לעיל בתחילת סעיף ב' מ"ש על דברי הרב ישיב משה ח"ב ז"ל הגו'. מא"ח].

(ג) אלא א"כ יש להם מסורת שמסרו להם אבותיהם שהוא טהור. ושמעתי ממר דודי מהרי"ך זלה"ה ששמע ממר אביו מהר"ם הכהן זלה"ה שהוא בדק בצפור דרור ומצא בו שלשה סימני טהרה, ומ"מ כיון שאין לנו בו מסורת שהוא טהור אסור הוא. וכן מתבאר מדברי מהרי"ך ז"ל בדברי יעקב ולמהרמ"ז ז"ל בויאמר משה יו"ד סימן ט' וסימן יו"ד ע"ש.

ד' מי שהוא ממקום שנוהגין איסור בעוף אחד מפני שאין להם מסורת והלך למקום שיש להם בו מסורת יכול לאכול במקום שהלך שם ואפילו דעתו לחזור. ואם יצא ממקום שיש להם מסורת והלך למקום שאין להם מסורת מותר לאכול.

ה' אם שאר מקומות שאין להם מסורת יכולים לאכול על סמך מקום שיש להם מסורת יש מי שאוסר ויש מי שמתיר ויש לחוש לדברי האוסר.

באר משה

מצד המחלוקת דהרי י"ל שהיה זה בצנעא וכנו"ל וא"ץ למ"ש הוא ז"ל בכוונת מרן דלא מיירי רק מדינא. וכן א"ץ למה שיישב עפ"ד התוס' וכתב דזה נמי דומה למ"ש התוס' ולענ"ד אין צורך לכל זה.

סעיף ה' ויש לחוש לדברי האוסר. הכא מיירי במקומות שאינם אוכלים העופות הנו' דהיינו שהעופות מצויים אצלם מנהג לימנע מאכילתם אלא בכל פעם באים לשאול מה הדין. שבכל שלשת אופנים אלו לא שייכא חששת הרשב"א הנו"ל דאי איתא לחששא זו היה להם לקבל טעם איסורו מפני מסורת ואינם אוכלים אותם. דדוקא לגבי המקומות שאינם אוכלים כתב הרשב"א ז"ל דחיישינן שמא יש עופות טמאים הדומים לאלו ולכן הראשונים גזרו לאסור גם אלו אבל לגבי המקום שעוף זה חדש ועדיין לא נהגו בו הראשונים לאסור אותו לא שייך כלל חששא זו, וכ"כ הפר"ת ז"ל בפשיטות ע"ש. ונראה דה"ה למקום שאינם נמנעים מלאכול רק מחסרון מסורת שיודעים הם בודאי שזו היא הסיבה או שלא נתפשט אצלם מנהג לימנע מאכילתם אלא בכל פעם באים לשאול מה הדין. שבכל שלשת אופנים אלו לא שייכא חששת הרשב"א הנו"ל דאי איתא לחששא זו היה להם לקבל טעם איסורו מפני טעות בעופות אחרים או להיות איסור בלתי טעם ולא להיות מסורת שהטעם הוא מחסרון מסורת וכן מתבאר מדברי הפר"ת ז"ל ע"ש. וכן אם אין התפשטות מנהג מוכח להדיא לענ"ד דלא יש חששא זו כלל דאי איתא היה ראוי להיות להם התפשטות מנהג לאסור.

ונראה לענ"ד דמ"ש הרשב"א שהביא מרן הב"י דאומרים על אותם מקומות שפשט בהם היתר שאלמלא שקבלו כן מאבותיהם הראשונים וכו' ע"ש, עיקר הספק הוא על מי ראוי לסמוך אם על המקומות שאוכלים או על מקומות שאינם אוכלים והיינו לגבי אותם הבא להם עוף זה מחדש וכיצא. וכן יש לדקדק מלשוננו שם ובתורת הבית הארוך ובקצר ע"ש. ולפ"ז הדין עצמו שכתבו הפר"ת ז"ל בפשיטות וכן מ"ש הפר"ת ומה שכתבתי בעוגי הוא ניהו ספיקו של הרשב"א והכרעתו. ובזה מדוקדק לשונו שכתב בתורת הבית ונראה דסומכין וכו' ואין מביאין ראיה וכו', דאי קאי על מקומות המתירין היל"ל דיעמדו במנהגם. ועוד דא"כ דבריו סתראי בקצר. ועוד קשה דלמה בארוך לא כתב דאפשר דבמקומות האוסרים יש לאסור. ודוחק גדול לומר דחזר בו בקצר או שלא עלה זה בדעתו כשכתב בארוך. ולפי האמור א"ש דבארוך מיירי רק על המקומות שאין להם כלל מנהג וזה חדש אצלם וכן בקצר באופן זה מיירי אלא דשוב חידש דין אחר בקצר לגבי המקום שנהגו שלא לאכול וזה ספק אחר דלא מיירי ביה כלל בארוך, ואה"נ דדעתו בארוך כמו בקצר.

סעיף ד' ואם יצא ממקום שיש להם מסורת והלך למקום שאין להם מסורת מותר לאכול. הפר"ת ז"ל בס"ק יו"ד הקשה ע"ז ממ"ש מרן ז"ל אחר זה בס"ה שיש לחוש לדברי האוסר. וא"כ אותם בני המקום שאין להם מסורת אסורים לסמוך על בני המקום שיש להם מסורת ולאכול, וא"כ מינה נמי דהבא מהמקום שיש להם מסורת למקום שאין להם מסורת דאסור. גם הוא לאכול דנותנים עליו חומרי המקום שהלך לשם ע"ש. ולענ"ד נראה דמרן ז"ל לא מיירי כלל במי שאין דעתו לחזור דזה פשוט הוא דדינו כשאר אנשי המקום שהלך לשם אשר נתבאר דינו בס"ה שיש לחוש לדברי האוסר ע"ש, אלא מיירי במי שדעתו לחזור ולכן הוא מותר לגמרי כאנשי עירו דהרי אותו הגדר והתקנה שעשו בני המקום שאינם אוכלים. שחששו לחששת הרשב"א ז"ל לא חלה על זה החזון למקומו מקום שאוכלים. ואם מפני המחלוקת דקי"ל דלא ישנה מפני המחלוקת, י"ל דמיירי בבא לאכול בצנעא וכמבואר בדברי מרן ז"ל בא"ח סימן תס"ח ס"ד שכתב וכן מי שדעתו לחזור למקומו נוהג כאנשי מקומו בין להקל בין להתמיר והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו מפני המחלוקת ע"ש. וזה ברור מאד לענ"ד בכוונת מרן ז"ל.

והפלא מהפר"ת ז"ל שכתב שם ואם יצא ממקום שיש להם מסורת והלך למקום שאין להם מסורת אם אין דעתו לחזור הדבר ברור וכו'. דמבואר מזה בדעתו לחזור גם הוא דעתו להתיר וא"כ למה נדחק בלישניה דמרן ז"ל ולא ביאר כדכתיבנא. (א"ה נכדו. לפום ריהטא היה נ"ל בכוונת הפר"ת ז"ל משום דבזה לא יכול לאכול בצנעא דהרי צריך להוליכו לשוחט ולא הוי צנעא, ודחיקא ליה לומר דמיירי שהוא עצמו שוחט. אך ראיתי דברי הפר"ת ז"ל במקורן ולאחר המחיר נראה לענ"ד דדברי הפר"ת ז"ל מבוארים וברורים דהרי כתב שם דמשמע דאפילו שאין דעתו לחזור וכו' ואפילו תימא דמיירי בדעתו לחזור ראוי ג"כ שינהוג חומרא משום שאף בני מקומו אם היו באין לכאן היו מחמירים בדבר וכו' ע"ש. ב. הרי מבואר דמקשה ע"ד מרן ז"ל מתחילה מצד דסתמיות דבריו נראים דמיירי באינו רוצה לחזור וא"כ מקשה דאפילו אם נימא דדברי מרן ז"ל מיירי רק בדעתו לחזור אפ"ה קשה דכיון דבמקום שאינם אוכלים חיישינן שמא מצד דמצוי אצלם עופות טמאים דומים להם א"כ אפילו בני עירו שאוכלים אם היו באים למקום שאינם אוכלים לא היו אוכלים מצד חששא זו. וצ"ל דמר זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל לא ראה דברי הפר"ת במקורן רק ראה דבריו בקצרה באיזה ספר מספרי הפוסקים ולכן קמתמה עליו. וכן לא זכיתי להבין דברי הפר"ת ז"ל בסק"ד שהקשה על דבריו מהא דלא ישנה אדם מפני המחלוקת, משמע שהוא מבין בדעתו לחזור מיירי דאי לאו הכי אסור מדינא כאנשי העיר שאינם אוכלין וא"כ מאי מקשה

סימן פ"ג

דין סימני דגים ודגים מלוחים

א' סימני דגים מפורשים בתורה כל שיש לו סנפיר וקשקשת טהור. וסנפיר הוא ששט בו וקשקשת הן הקליפות הקבועות בו. הגה, ודוקא שהם נקלפים ביד או בכלי אבל אם אי אפשר לקלפן מעור הדג לא מקרי קשקשת. ואפילו אין לו אלא סנפיר א' וקשקשת

באר משה

סימן פ"ג

סעיף א' סימני דגים מפורשים בתורה כל שיש לו סנפיר וקשקשת טהור. כתב הפר"ח ז"ל אות כ"ו משם הרב אהל מועד ז"ל הדג שקורין „אשטוריאון“ מותר ויש שאוסרים אותו. והרמב"ן בדקו ושרה אותו במים רותחים ונשתיירו בו קשקשים הילכך מותר וגם ר"ת מתיר עכ"ל. ולפי הנראה שהדג הזה לא מצאו בו קשקשים ויש לתלות שהשירן במים ולכן כשמצא הרמב"ן שנשתיירו קשקשים ע"י שרייתם במים רותחים החזיקו להתירם. והכי מורה לשון ונשתיירו דהיינו זולת מה שנישר במים עוד נשתייר וכו'. וכן משמע מדברי הרב בני חיי ז"ל עמ"ש הפר"ח דנתאמת לבעלי התוספות דהרבוטא משירה קשקשים במים משום שיש לו חוט הזשרה או איזה ענין אחר ע"ש. דהענין האחר הוא ע"י ששרו אותו במים רותחים ונשתייר כמ"ש הפר"ח ז"ל בשם הרב אהל מועד ז"ל.

ועל פי האמור א"ש לענ"ד מה שיש לתמוה על הגאון הרב נודע ביהודה ז"ל מהדורא בתרא יו"ד סימן כ"ח אשר המציא היתר לשרות הדג שנשאל עליו בכלי שני במים מן האפר שקורין לוי"ג כמו שלש שעות וגקלפו ביד דאפילו לא היו נקלפים כלל קודם שריה מה בכך סוף סוף שריות קשקשים הוא לבוש ע"ש. דלמה לא הוכיח כן מהרמב"ן גופיה הפה שאסר את שאינם נקלפים הוא הפה שהתיר את שנקלפים ע"י המים רותחים. ועל פי האמור ניתא דנדון הרב נודע ביהודה ז"ל שאני דלא הותר משום דכששרוהו נמצא בו קשקשים וצריכים לומר שהיו בו ונשרו ונשתיירו אלו אלא שנשתיירו רכים להקלף וזה אין ללמוד כלל מדברי הרמב"ן ז"ל.

נקיטנן לפי דהרב נודע ביהודה ז"ל מסברא דנפשיה קאמר כן, ובאמת יש הרבה לתמוה עליו וכי מפני שמדמין נעשה מעשה הלא על מ"ש לידון על עיקר דברי הרמב"ן ז"ל בלי שום ספק דהרמב"ן לאו משום דמדמה קעביד מעשה ומורה הלכה רק שכך מקובל בידו ומעשים בכל יום לפני כל רבותיו דקעבדי מעשה הכי דדבר השכיח הוא ולרוב פשיטתו לא הוצרך להביא הוכחות וקבלות מרבנותיו כלל ופסקה כל הבאים אחריו.

ומה שהקשה עליו אדרבא תנן הקבועים בו, לאחר המחילה רבה אי הכי ליסר לן מר את שאינם קבועים וצריך קבועים שאינם זזים א"כ ל"ק על הרמב"ן. גם מדלא ניסה שנקלפים כי נקטיה להדי יומא כדאיתא במסכת ע"ז דף ט"ל ע"א ע"ש, ל"ק ד"ל ניסה וניסה וכי משום דלא הוכיח זה נאמר דלא ניסה. ולפ"ז לא נשאר לידון רק אי הני קלפי הוו קלפי ובמה יודע איפא דהוו נמי קלפי קלפי הלא ספיקא דאורייתא לחומרא. לכן לולא דמסתפינא משבת אני את דה"מ מהרי"ץ אב"ד דק"ק פאקס אשר העיר לבנו שהרה"ג

ובזה א"ש ג"כ מה דחשש מרן ז"ל לדברי הרשב"א ולכאורה קשה דהלא הרשב"א גופיה מתחילה בקצר כתב כדעת הרא"ש ונראית שכן דעתו ורק אח"כ ספוקי מספק"ל וכאלו חזר בו ממ"ש תחילה בפשיטות ועוד דכן דעתו בארוך וא"כ הי"ל למרן ז"ל לסמוך על הרא"ש אי משום דאין ספק מוציא מידי ודאי, אי משום שהוא עצמו נראה שהיתה דעתו כהרא"ש. ולפי האמור א"ש דמ"ש הרשב"א ואפשר אינו לא חזרה ולא ספק אלא כדרך שכותבים הפוסקים בכמה מקומות ואפשר והכי הוי לדינא והוא אופן אחר.

ועל פי האמור א"ש גם מה שהעיר הש"ך ז"ל על דברי מרן דליכא פלוגתא וכו' דמרן ז"ל מידק דייק מדברי הרשב"א כדאמרן וצ"ל דפליגי דמדכתב הרשב"א לאסור במקום שנהגו שלא לאוכלם משמע דכל שנהגו שלא לאוכלם אסורים לאוכלם ומדברי הרא"ש משמע דיכולים לסמוך על המקומות שנהגו היתר מדלא חשש כלל דשמא מחשש טעות נהגו כן וכאמור. וכן שמעתי שרבים מהפוסקים ביארו כן בכוונת הרשב"א ז"ל והרא"ש ז"ל ואין כאן מקום להאריך בזה.

ב' ויש לחוש לדברי האוסר. קשה אם דעת מרן ז"ל לאסור הי"ל לכתוב דעת האוסר לבסוף ואנן ידעינן דדעתו לאסור ע"פ הכלל דיש ויש הלכה כיש בתרא, ועוד מה הלשון אומרת ויש לחוש הי"ל ויש לאסור. ונ"ל דטעם האוסר הוא שמא אין אותה המסורת אמיתית ולזה כתב דעת המתיר באחרונה דלדינא אם אין חשש דשמא המסורת מוטעת ראוי להתיר ואם לאו יש לחוש לדברי האוסר ר"ל לחקור ולדרוש על זה היטב איך היתה המסורת. (א"ה נכדו, ועי"ל עפמ"ש הפר"ח באות ד' הב"ד הכה"ח ז"ל אות ל"ב דכ"ז מיירי בעוף שהיו נוהגים בו איסור מחמת שלא הגידו להם אבותיהם שהם מותרים וכו' ע"ש. וא"כ אפ"ל דכוונת מרן ז"ל דלדינא ודאי דסמכין על המסורת של בני עיר אחרת אך יש לחוש לדברי האוסר דשמא באמת מה שלא הגידו להם אבותיהם שהם מותרים משום שיש להם איזה הוכחות שהם אסורים, אבל אם ידוע להם שהטעם שלא הגידו להם שהם מותרים הוא מסיבה אחרת הן מצד שלא היו מצויים אצלם או משום שלא חקרו אחריהם ולא ידעו שבעיר אחרת יש להם קבלה שהם מותרים או מותרים הם).

וע"פ דברי הפר"ח ז"ל שכתב דמרן ז"ל שהצריך שיהיו בו ג' סימני טהרה הגם דאינו דורס אף דלדינא כל שיש לו סימנים סגי משום דמרן חשש לדעת רש"י והרא"ש וכו' ע"ש. א"כ נראה דאם יש לו שלשה סימנים של טהרה או לכתחילה יש לחקור כפי מה שאפשר ולבדוק בג' סימני טהרה ובסימני דריסה שזכר מרן ואז מותר דכיון שיש מתירין שרי. א"ג הו"ל סד"ר ולקולא. א"ג הו"ל תרי ספיקי.

א' מותר. ואפילו אין לו עתה ועתיד לגדלם לאחר זמן או שהיה לו בעודו במים והשירן מיד בעלותו ליבשה מותר. הגה, ויש אומרים דאין להתיר בקשקשת אחד רק כשהיא עומדת תחת לחיו או זנבו או סנפירו.

באר משה

המחבר ז"ל. והשיב ר"מ מעכ"ת [אולי זה שלח להרב אהב משפט ז"ל כמבואר בשואל ונשאל חלק ח' סימן ק"ב והשיב לו בכתוב אחרי זה, מא"ח] דבדקו באחד מהם ומצאו קשקשים דקים ומשום הכי קשרו לכלהו מינייהו והגם שנבדק ע"י מים רותחים וה"ה נשתייר ממש, ע"כ תוכן דבריו הי"ו. ועתה ראיתי לבנו של הרב נודע ביהודה ז"ל ח"ב סימן כ"ח שהבין דספיקו של הרמב"ן באוסטרי"ן משום שהיו בו קשקשים ואינם גלפלים ולכן הוכיח להכשיר אחר שניסה דנקלפים ע"י מים רותחים ע"ש. ולאחר המחי"ר לענ"ד דבריו תמוהים דמבואר יוצא מדברי הרב פחד יצחק ז"ל והב"ד החיד"א ז"ל במחזיק ברכה דהספק הוא אם משיר קשקשיו כמו ברבוט"א. וכן מוכח מלשון הפר"ח ז"ל והרב לחם הפנים והרב בני חיי והרב שמש צדקה ז"ל שהעתיקו מספר אהל מועד דהרמב"ן בדק ע"י מים רותחים ונשתיירו ומה הלשון אומרת ונשתיירו. וע"ש להרב בנו ז"ל שנקט ונשרו וכפי הגראה שהבין ונשתיירו כמו ונשרו ואינו גראה לענ"ד. ולפ"ז מיושבים תמיהותיו שם על הרב בני חיי ז"ל ועל הרב שמש צדקה ז"ל ע"ש"ב ואין כאן מקום להאריך. [ע' שואל ונשאל חלק חמישי סימן ס"ג באורך וכן בחלק שמיני סימן ק"ב באורך, ומשנה ראשונה לא זוה ממקומה, מא"ח].

ב' בהגה ודוקא שהם גלפלים ביד וכו'. ומנהגינו פה אי גרבה ובכל המקומות אשר סביבותינו לאסור את הדג הנקרא בערבית פא"ר (עכבר) וכמ"ש הרב דברי יעקב ז"ל בארוכה וע' מה שכתבתי בזולת זה בארוכה [ע' שואל ונשאל חלק חמישי יו"ד סימן ס"ג, ובחלק ח' סימן ק"ב וק"ה, ובחלק ג' סימן שפ"ח, מא"ח].

ועוד יש פה אי גרבה יע"א מין אחר הדומה למין עכבר הנו' וקשקשיו גלפלים ביד כשאר דגים וזה נהגים בו היתר שכן שמעתי מאבי מורי מהרש"ך זצ"ל הרב המחבר ספר נהר שלום ועוד, כי מר אביו מר זקני מהר"ם הכהן זצ"ל בהיותו נער כבן י"ב שנים שלחו אביו מר זקנו מוהרש"ך זצ"ל הרב המחבר ספר נוכח השולחן ועוד מהדיג'ת (הרובע הקטן) לשוק לקנות לו דגים טובים כי היה לו אורת, וקרוב למנחה (כשלא חזר בנו ז"ל) שאל לאנשי הדיג'ת שבאו מהשוק אם ראו בנו, ואמרו לו ראינוהו שקנה דגים אסורים הנקראים בערבית פא"ר והיה מר זקני מוהרש"ך ז"ל מתפלא על בנו איך לא ידע שדג טמא הוא? ובבואו שאל אותו מה הם הדגים שקנה? ואמר לו קנתי אלו. ואמר לו האם לא ידעת כי זה דג טמא? והשיבו לא ידעתי למה יהיה זה דג טמא הלא יש בו קשקשים. ואמר לו אביו משום שאינם גלפלים ביד כשאר כל הדגים. והיה זה לפלא בעיניו ובקש ממנו ללכת לאלחאריה (הרובע הגדול) להראותם לצייד פלוני שהיה בקי בדגים. בהגיעו אליו ותיכף שהראה לו הדג שבידו אמר לו, כי זה דג טהור הוא והעולם טועים בו לחושבו כי הוא הדג הנקרא עכבר מפני שדומה לו. אבל זה יש לו שם אחר והסימן שקשקשיו גלפלים ביד בנקל כשאר קשקשים והוא דג חשוב מאד בטעמו. וחזר

נודע ביהודה חזר בו וצוה לו לכתוב אגרת ההרנא ע"ש"ב וע' בבגדי כהונה שאלת מהרי"ץ הגו'. ואע"ג דבנו של הגאון נודע ביהודה ז"ל כתב אין להאמינו למתרי"ץ בזה והטיח דברים נגדו, מידי ספיקא לא נפיק ואיפכא מסתברא לענ"ד וכאמור.

ומעתה בוא נבא להוכחותיו של בנו של הגאון ובראשון מאמר דיבר על ענין ראש ושדרה ולא אתעסק בו כעת ובעה"ו אכתוב מה שנראה לענ"ד כעת רק מענין הקשקשים, והנה מ"ש דהרמב"ן ז"ל הוא שחידש שצריך להיות קשקשיו גלפלים והוא בעצמו התיר הדג הנקרא אסטרי"ן אף שאין קשקשיו גלפלים רק ע"י מים רותחים וכן התיר ר"ת וכמו שמביא הפר"ח בשם הרב אהל מועד ז"ל, לאחר המחילה רבה כל הרבנים המעתיקים את דברי הרמב"ן כתבו בזה הלשון ונשתיירו וכו' ע"י הגו'. והרב בני חיי והרב לחם הפנים ורבים יבא וזכרונם במהדורא אחרת [ע' שואל ונשאל חלק חמישי סימן ס"ג וחלק ח' סימן ק"ב באורך. מא"ח]. וא"כ מוכח דפרט אחר הוא וכדכתיבנא דדנו בו משום דמשיר במים או שאינו משיר וכנז"ל.

ומה שהקשה אעיקרא הא כתיב עור ובשר תלבישני וכמו שהקשה אביו הגוב"י ז"ל ומכח זה כתב דהיא גופא הוכחת הרמב"ן דגם העור כוויית מים רותחים נקלף, הוא מן הפלא לענ"ד תינח עור בשר עצמות וגידים מאי איכ"ל ובודאי צ"ל דהפה המדבר כזאת ובשכלו קאמר לה ושכלו הוא ע"י נשמתו להכי קאמר עור ובשר תלביש להנשמה ועצמות וגידים תשוככנה. או שבאמת ע"י מיתה הם יוצאים מהנשמה העולה היא למעלה, או שהכל בדרך משל ולחד מהני כוין הגאון הגוב"י שכתב על קושיתו זאת ויש לדחות קצת.

ומן האמור נדחה גם מה שיישב דלמה קליפה בכלי בקרקבן מספקא ליה ובקשקשים מהניא ומשגי לה משום דזה גלמד מעור וכו'. ולעיקר הקושיא הנה הרמב"ן ז"ל לא כתב אלא שנקלף בעור או בסכין והיינו כמו שכתבתי שראה להראשונים ולהרבנים ז"ל והיינו כשמגרר את הקשקשת ביד או בסכין נקלפת ואין זה ענין למה שהקרקבן נקלף בכלי דהתם אולי הוי כמחתך ומפריד העורות ע"י הסכין אבל בנ"ד רק מסיר ע"י גרידה ושפשוף ואינו חותכם מן העור דאם נדבקו בכה"ג בעור לא מצינו לו שהתיר והגמ' לענ"ד דייק דאין הקרקבן מוכיח רק שכן ראינו ודו"ק היטב.

והנה לפנים הקשיתי על מ"ש הב"ח ז"ל דמ"ש התוס' דהברבוט"א משיר קשקשיו כשעולה מן הים היינו שידעו ע"י מים רותחים כמו שעשה הרמב"ן ז"ל בהאסטרי"ן, דלמה להו לומר משיר ולא סגי להו במה שמצאו. וכן קשה על הרב אהל מועד ז"ל הב"ד הפר"ח ז"ל בס"ק כ"ו שכ"כ בשם הרמב"ן וגם מה לשון אומרת ונשתיירו הרי עיקר ספיקו של האוסטרי"ן הוא אם משיר קשקשיו כשעולה מן המים כמ"ש

ב) יש מיני דגים שקשקשיהם דקים מאוד ואינם ניכרים ואם כרוכהו בבגד או נתנו אותו בכלי מלא מים נמצאו קשקשים מותר.

סימן פ"ד

דין שרצים הנמצאים במים בפירות בקמח ובגבינה

א) שרצים הגדלים במים שבכלים ושבבורות שיחין ומערות שאינם נובעים מותרים אף על פי שאין להם סנפיר וקשקשת לפיכך שוחה ושוחה מהם ואינו חושש לשרצים שבהם אם יזדמנו לתוך פיו. אבל אסור לשאוב בכלי ולשתות מהם. ואם פירשו ממקום רביתן כגון לאחורי הבור או על שפת הכלי מבחוץ אעפ"י שחזרו אסורים ומסתמא אין לחוש שמא פירשו אבל אם לא פירשו אלא על דופן הכלי מבפנים מותרים.

ד) תולעים הגדלים בפירות בתלוש מותרים שלא אסרה תורה אלא שרץ השורץ על הארץ. בד"א שלא פירשו מן הפרי אבל פירשו מן הפרי אפילו לא הגיעו לארץ אלא שמת באויר קודם שהגיע לארץ ואפילו לא פירש כלו מהפרי אלא מקצתו או שלא פירש אלא על גבי הפרי או על הגרעין שבתוכו או שפירש מפרי לפרי אסור ויש אוסרים אפילו מת בתוך הפרי ופירש אחר כך כל זמן שימצא בתוך הפרי אפילו חורו נקוב לחוץ לא חיישינן שמא פירש וחזר. ויש אוסרים אם חורו נקוב לחוץ והכי נהוג.

באר משה

ממהות אותו הדבר שרואה אותו, ואלו ראה אותו ודאי שלא היה מתיר זה כי אין זה כלל קשקשים. ובמקום אחר הארכתי הרבה בכל מה שמסתעף מזה (עי' שואל ונשאל חלק ה' סימן ס"ג-ד) ובכל הדברים שיש להסתפק בהם מצד כלי זה המתחדש והעליתי שאין לסמוך כלל על זה לא להקל ולא להחמיר ואין לו לדיין רק מה שענינו רואות ואין כאן מקום להאריך כעת.

סימן פ"ד

סעיף א' בהגה אבל אסור לשאוב בכלי ולשתות מהם. כתב הש"ך ז"ל משם הכלבו סימן ק"א דה"ה דאסור ליקח מן המים ביד ע"ש. וראיתי להרב יד שואל ז"ל הנדפס מחדש שכתב ע' שופטים סימן ז' ויהי המלקקים בידם אל פיהם. וצ"ל דראו בידם שאין שם תולעים ודו"ק עכ"ל. ולענ"ד לק"מ חדא די"ל דהמים הנו' היו מוחזקים אצלם שהם נקיים מהתולעים וכמו שיש הרבה מעיינות אשר בדוקים ומנוסים כי אף יסגן מאה פעמים לא ימצא בהם שום שרץ. ועוד דכל כוונת הפסוק רק שלא כרעו על ברכיהם ויתכן כי נתנו על פיהם חתיכת בגד ושותים ע"י סינון. וגם הכורעים יתכן שגם הם נתנו בגד על פיהם לשתות להנצל מסכנת עלוקה שבמים. ולכלוך וכיוצא, ודו"ק.

סעיף ד' תולעים הגדלים בפירות בתלוש מותרים וכו'. האורז והקמח והפירות שאין דרכם להתלע כי אם בתלוש, ע' להרב בן אברהם ז"ל דף ס"א ע"א בד"ה ובאורזו שהביא פלוגתא בזה אם צריכים בדיקה או לא ע"ש.ב. ונראה לענ"ד להורות להצריך בדיקה שאין בה טורח רק בראיית העין בלבד ואין צריך לחמם הקמח בשמש או באש או ע"י פחם דבכה"ג סומכין על הסוברים שא"ץ בדיקה, אבל צריך לבדוק בראיית העין לחוש לסוברים דצריך בדיקה. (א"ה נכדו. ר"ל משום דאע"ג דדרכם להתלע רק בתלוש ותולעים הגדלים בתלוש מותרים עכ"פ יש לחוש שמא פירשו כמ"ש מרן ז"ל בסעיף שאח"ז. וע' להרב באר היטב ז"ל בסקי"א).

מר זקני ז"ל ובישר למר אביו ז"ל כי בן חכם ישמח אב ואכלו ממנו בלי ערעור.

סעיף ב' יש מיני דגים שקשקשיהם דקים מאוד ואינם ניכרים ואם כרוכהו בבגד וכו' ונמצאו קשקשים מותר. כתב הרב ישא איש ז"ל בחלק יו"ד סימן ב' וז"ל, נקיטנן דלא סגי לראות הקשקשים שבדג וכו' כי אם צריך ג"כ לראות שהקשקשים יכולים לקולפם מהדג ע"י שישרו אותו במים וכו' או שישרו אותו במי אפר וכו' ע"ש. ואני כבר עמדתי על זה בתשובה במקום אחר [עי' שואל ונשאל חלק חמישי יו"ד סימן ס"ג-ד ובחלק ו' סימן קט"ו ובחלק ח' סימן ק"ב] והארכתי שאין לסמוך כלל להתיר רק כשהם נקלפים כדרכם ולא ע"י מיני בישולים והבאתי כמה מרבנים האחרונים דקימי בשיטה זו ותמתי על בנו של הגאון נודע ביהודה ז"ל שם שהוכיח מהרמב"ן ז"ל דליתא כלל ע"ש ועל ידי שר' המסכים מורנו הרב רבי סאסי הכהן ז"ל (המחבר ברכת ה' וזכות יצחק זרע דוד ועוד) לאסור ואין פה המקום להאריך. ובכן אין לסמוך להתיר באופן זה ומה גם במקום שכבר נהגו איסור באותו מין דג וברור.

עוד כתב הרב ז"ל שם העולה מן המקובץ דדגים הללו שנשאל רמ"מ אם באמת יש קשקשים שנקלפים ביד או בסכין או ע"י שרייה במים או ע"י חיכוך בבגד או במי אפר באופן שניכר שיש בו קשקשים ונקלפים הרי הם טהורים באכילה וכו' ע"ש. ולענ"ד נראה דגם דנקלפים כדרכן לפי הראות בקרישקפין הנו"ל אין נראה כלל להתיר. ואין להוכיח כלל מההיא דמסכת ע"ז דהתם הם למראה עיניו ממש קשקשים אך לראות בכלי זה אשר הוא ממעל לגבולי הראות אין כל ראייה להתיר כלל. וכפי הנראה לענ"ד ברור ופשוט דהרב המתברר צ"ל חשב כי היא רק כלי המגדיל אבל אם הוא חד הראות שראייתו טובה יכול גם הוא לראות ג"כ מה שנראה על ידי כלי זה ולא ראה מה שכתב בספר הברית כי כלי זה מגדיל כמות גדולה אלפי אלפים ממה שמגדילין המשקפים.

ח" כל מיני פירות שדרכן להתלע כשהם מחוברים לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו שמא יש בו תולעת, ואם שהה הפרי אחר שנעקר י"ב חדש אוכל בלא בדיקה שכל בריה שאין בה עצם אינו מתקיים י"ב חדש. ומכל מקום צריך לבדוק להשליך התולעים הנמצאים ביניהם בחוץ או על גבי הפרי ואף לאחר שישליך הנמצאים בחוץ יש לחוש שמא כשיתנם במים בתוך הקדרה יצאו לחוץ וירחשו במים או בדופני הקדרה או על גבי הפרי הלכך הבא לבשל לאחר י"ב חדש פירות שהתלעו יתנם לתוך מים צוננים המתולעים והמנוקבים יעלו למעלה ואחר כך יתנם בקדרה מים רותחים שאם נשאר בו תולעת ימות מיד. ולא מהני בהם אם בדק הרוב אלא צריך לבדוק כולם דהוי מיעוט דשכיח.

סימן פ"ה

סימני חגבים ובו ג' סעיפים

א' סימני חגבים כל שיש לו ד' רגלים וד' כנפים וכנפיו חופין את רוב אורך גופו ורוב היקפו ויש לו שני כרעים לנתר בהם ואפילו אין לו עכשיו ועתיד לגדלם לאחר זמן, ואע"פ שיש בו כל הסימנים הללו אינו מותר אלא אם כן שמו חגב או שיש להם מסורת ששמו חגב.

ב' חגבים אינם טעונים שחיטה.

ג' ציר חגבים טמאים מותר.

באר משה

ואח"כ לוקחים קצת מהם ובודקים אותם ואם לא נמצא בהם מימון מתירים אותם. אך אם כבר בדקו התמרים שעל פי החבית ומצאו בו אפילו תולעת אחת אוסרים את הכל ואין מועיל עוד להשליך אותם שבפי החבית ולבדוק מהשאר.

סימן פ"ה

סעיף א' סימני חגבים וכו' אלא א"כ שמו חגב או שיש להם מסורת ששמו חגב. והמנהג פשוט פה אי גרבה יע"א שלא לאכול שום מין חגב וארבה למיניהם וכלם אצל כלם כשקצים ורמשים. וכן כתב מר זקני מהרש"ך ז"ל הרב המחבר ערבי פסחים על הגדה של פסח בספרו קרני רמים על התורה על רש"י והרא"ם בכתב יד בפרשת שמייני ברש"י בד"ה ממעל לרגליו סמוך לצוארו וכו' וז"ל, ואנן בדידן העידו לנו אבותינו ורבותינו שהיו אוכלים אותם מבלי פוצה פה ומצפצף עד שבסוף זמן הר"א פרץ (הרב המחבר ספר בגדי אהרן) וזה"ה ששלח לו חכם אחד מעיר קפצה על המנהג שנהגו לאוכלם גם שם גם כאן דהלא רש"י ז"ל בחומש כתב שאין אנו יודעים להבדיל ביניהם. וגם הרב פרי תואר ז"ל האריך לאוסרם בדברים של טעם. ומאותה שנה אסרום ומשם והלאה לא נראה בכל אלו הגלילות כלל ועיקר עד זמננו זה שנת התקע"ב לפ"ק שנראו כמו שנים ושלושה. וה' יודע בשל מי באו. וזה שתמצא בספר יכין ובוועז ששם כתוב שבגרבה ומחוזותיה אוכלים אותם וכן בטראבליץ (טריפולי) ומחוזותיה. שכן הוא האמת שהיו אוכלים אותם מקודם אבל מוזנח ששלח החכם הגו' למהר"א פרץ ז"ל אסרום ושקצום והנם בעיני הכל כשאר השקצים ורמשים. אמנם בטראבליץ (טריפולי) וכפריה אומרים שעדיין אוכלים אותם וראיתי להרב הגדול החיד"א בק"א לספרו מחזיק ברכה שכתב שהרב כף ונקי דחה כל דברי הפר"ת עכ"ל. ולא יהיה כדבריו לא גשמע ולא נאבה להתיר מה שאסרו אבותינו ודברים המותרים

ב' קמח שנמצא בו תולעים הנקרא מימון באופן שהוחזק בתולעים שנתערב בו קמח עם קמח אחר שאין בו תולעים וכבר נאפה או נעשה בצק וההיתר רבה על האיסור על אחת שש נראה דבטל ברובא דהיתרא דקמח בקמח נקרא לח בלח. והגם דבעלמא קמח שיש בו תולעים לא בטלי התולעים היינו משום דבריה לא בטלה אבל בזה שכבר נאפה או נתבשל הגם דבריה לא בטלה הרי עתה אינה בריה ואין חשש רק מצד גוף הקמח שהוחזק בתולעים, והתירתי. דבנאפה יש עוד שני ספיקות דשמא נימוח ע"י הלישה או ע"י האפיה וכמ"ש הרב בן אברהם ז"ל. והגם דהוי ס"ס משם אחד מאחר דרובא דרובא דהיתרה ובפרט שהיה שעת הדחק ובשני בצורת אין לך שעת הדחק גדולה מזו וצריך ישוב עור. [וזה נדפס בשואל ונשאל חלק ו' יו"ד סימן קכא. מא"ח].

ג' אם הבצק שבעיסה עשו אותו ריקים בכלי ברזל שמעבירים על הבצק, הורה גאון עוזנו מהר"י בסיס זצ"ל דהוי כמו כתישה והתולעים ודאי נימוחו וא"ץ לס"ס. הביא דבריו הרב בן אברהם ז"ל בסימן נ' אות כ"ג.

ד' אם נמצא בכד רק שני תולעים שמלאו מן הבור מורים ובאים הרבנים הגדולים בעוב"י תונס הגם דהבור יש בו הרבה תולעים אינו מוכרח שיהיה כן בשאיבתו ואין דנין אלא על המים שבכד ואם יש בו שלשה תולעים הוחזק ואם לאו לא הוחזק. הביא דבריהם הרב בן אברהם ז"ל בסימן ג' אות ב' ע"ש.

סעיף ח' כל מיני פירות שדרכן להתלע וכו'. ע' להפת"ש ז"ל סק"ה וכן פה אי גרבה המנהג פשוט לאסור כל קמח וכל פרי כגון תמרים או גרוגרות שנמצא בהם תולעים דקים מאד הנקראים מימון אוסרים אותם ואפילו לא נמצאת אלא תולעת אחת הנקראת מימון אוסרים אותם ואין לומר שאין לאסור רק בשלושה. מיהו נוהגים להסיר קצת תמרים שעל פי החבית שעושים בה תמרים ולהשליכם לבהמות ועופות

סימן פ"ט

שלא לאכול גבינה אחר בשר

א' אכל בשר אפילו של חיה ועוף לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות ואפילו אם שהה כשיעור אם יש בשר בין השיניים צריך להסירו והלועס לתינוק צריך להמתין.

באר משה

וכן בא לידי קונטרס כתב יד להרב המחבר זבחי תרועה ז"ל ואישר וקיים דעת המקומות האוסרים שלא יבטלו מנהגם וגם הנוהג שלא לאכול במקום שנהגו לאוכלו קדוש יאמר לו. ודלא כהרב כסף אחר שבספר זבחים שלמים דף ג' ע"ד שגמגם על המחמיר שלא לאכול במקום שנהגו לאכול ע"ש. ומדברי מוהר"א פרץ ז"ל בתשובתו שבגנזי שלום הנז' מתבאר ג"כ שדעתו כדעת הזב"ת ז"ל דהמחמיר לאוסרו גם במקום שנהגו לאכול קדוש יאמר לו ע"ש. ומשם יתבארו כל דברי מר זקני מוהרש"ך ז"ל בקרני רמים כהוייתו. וכ"ש וק"ו דכן נראה עיקר כפסק הלכה ע"פ דעת הרא"ש והרמב"ם ז"ל שהם עמודי ההוראה. וגם הרי"ף ז"ל לא כתב להתיר להדיא וכמ"ש מר זקני ז"ל משם מרן בכ"י וכ"ש דמרון ז"ל פסק בש"ע כן ודבריו אפילו באלף לא בטלי (וכ"כ הכה"ח ז"ל אות ד' משם הט"ז והכנה"ג דעכשיו נוהגים שלא לאכול שום חגב אפילו בידוע ששמו חגב לפי שאין אנו בקיאים בשמותיהן וכו' ע"ש).

הכו"ח ביום י"ג כסליו התרפ"ח
ע"ה כ' לפון משה הכהן טילט"א

סימן פ"ט

סעיף א' אכל בשר אפילו של חיה ועוף וכו'. וג"ל דבחולה יש לסמוך עמ"ש מור"ם ז"ל בהגה ד"א שאין צריכים להמתין ששה שעות רק מיד וכו' משום דמוזנו מרק של בשר או חלב. [ע' שואל ונשאל ח"א יו"ד סימן נ"ח שכתב, אך אם יהיה צורך להקל יותר על פי הנהגות והנהגות הרופא יש לסמוך להקל גם ביותר מזה (שלא לחכות שעה) והכל לפי הענין והצורך ולכן אי אפשר להגביל זה פה, ע"כ. ובשו"ג ח"ב יו"ד סימן כ"ו הוסיף עוד ומה גם דבשר עוף אינו אלא דרבנן וכמ"ש מרן ז"ל הו"ל תרתי דרבנן במקום חולה ויש מתירין בלא"ה. מא"ח]. והגם דאנו נגררים אחר דברי מרן ז"ל נראה דבמקום חולי גם מרן ז"ל מודה שיש לסמוך על המתירים, חדא דודאי איסור זה להשהות הוא דרבנן וגבי חולה לא גזור רבנן. ועוד דהוי שעת הדחק וצורך גדול דאין לך שעת הדחק וצורך גדול יותר מזה וא"כ יש לסמוך על המקילים ויש פנים לומר דבחולה א"ץ להמתין כלל לפי הטעם הראשון דאיסור זה לשהות הוא מדרבנן ובמקום חולי לא גזור רבנן אלא שינקה וינקר שיניו ופיו היטב. ומ"מ לא מצאתי כעת דבר זה מפורש.

וישוב ראיתי להרב פתחי תשובה ז"ל בסק"ג שכתב בשם הח"ס סימן ע"ג דבחולה דיו בשעה אחת ע"ש. וג"ל דאם אוכל בשר ימתין שעה אחת אבל אם שותה רק מרק הגם דלא

ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם להם. ולו יהיה אלא ספק הרי ספיקא דאורייתא לחומרא ומי ישמע לו לדבר הזה. ואף כי דכפי הנשמע אוכלים אותו בעיר טראבל'ץ אינהו בדידהו ואנן בדידן דכבר אסרום אבותינו על פי הוראת הפר"ת והיום בעיני הכל כשקצים ורמשים ברוך הבוחר בעמו ישראל. שוב בא לידי ספר מלאכת הקדש ע"ש מ"ש בזה ודו"ק. עכ"ל מר זקני מוהרש"ך ז"ל בספרו קרני רמים. וכן מבואר בתשובת ראש רבני עירנו אי גרבה יע"א בדורות שלפנינו מוהר"א פרץ ז"ל שנדפסה בספר גנזי שלום יו"ד סימן ה' עש"ב.

גם הרא"ש ז"ל כתב דהלכתא כתנא דבי רבי ישמעאל וריו"ס דמתני' מפרש לדברי ת"ר ולא פליג וא"כ סבר כדדרי"ש דאייתר חגב שצריך שיהיה שמו חגב והלכך האידנא אפילו חגב אין לאכול אלא במסורת שיהיה זה ממין ששמו חגב ע"ש. וע' בב"י שהביא שכן דעת הר"ן ז"ל והרב ברצלוני ז"ל ושכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל. ואע"ג דמדברי הרי"ף ז"ל לא משמע הכי שהוא ז"ל הביא המשנה כצורתה משמע שהוא ז"ל סובר דריו"ס פליג אדרבנן וק"ל כרבנן דלא בעינן ששמו חגב וכו', ומרן ז"ל בש"ע פסק כרוב הפוסקים דבעינן ששמו חגב וכתב שם הרב ז"ל ע"ז וז"ל, ועכשיו נוהגים שאין אוכלים שום חגב אפילו ידוע ששמו חגב שאין אנחנו בקיאים בשמותיהם. וע' בברכ"י ז"ל בסימן זה ולהרב פרי תואר שהאריך למעניתו לדחות בראיות ברורות מה שהיו נוהגים בזמנו לאוכלם בארצות המערב ובסוף דבריו כתב שמיום שאסרום לא נראה עוד במערב למעלה מעשרים שנה תחת אשר היה מקודם בא לשנים או לשלשה שנים ע"ש. וע' להרב גנזי שלום ז"ל הנז' שכתב דחכמי ורבני תונס ובראשם הרה"ג רבי נתן בורג'ל ז"ל אסרוהו וביטלו המנהג שהיו מתירים אותו והכריזו עליו ברבים ע"ש.

ומעתה נראה ברור ופשוט דאין להם שום צד היתר כלל ועיקר וכמ"ש הפר"ת ז"ל בכללי המנהגים א"ח סימן תצ"ו בשם מוהרש"ד"ם בסימן מ' דאם נהגו לאסור על פי קבלת הוראת איזה פוסק תו לא מהני שום התרה לעולם ועוד דהו"ל איסור גמור ממש. וכן ראיתי למרן ז"ל באבקת רוכל סימן ר"מ שכתב דאם קבלו סברת האוסרים עדיף מדבר שהיה יודע שהוא מותר ואסרו ע"ש. וכ"כ בהקדמתו לב"י דאם נהגו באיזה מקומות לאסור אף אם מרן ז"ל יכריע להיפך אין לזה היתר ע"ש. וכ"ש וק"ו דאיסור זה נמשך לגו מדור דור מפני רבני עירנו וראשיה ועל פי רבני תונס וראשיהם וכל הקהלות והגלילות שקיימו וקבלו לאסור איסר בלי פוצה פה ומצפצף דודאי דא תהיה למיקם לשעה ולדורות ואין לו היתר עולמית.

סימן צ'

דיני כחל

ב) נהגו שלא לבשלו עם בשר כלל. ולבשלו בלא בשר בטיגון או בפשטיד"א מצריכי קריעה שתי וערב וטיחה בכותל, ולצלי קריעה שתי וערב.

סימן צ"ב

דין אם נפל חלב לקדירה של בשר

ד) לא אמרו חתיכה עצמה נעשית נבילה אלא בבשר בחלב אבל לא בשאר איסורים כגון כזית חלב שנבלע בחתיכה ואין בה ששים לבטלו ונאסרה ואחר כך בישלה עם אחרות אין צריך אלא ששים כדי כזית חלב ואז אפילו חתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת. הגה, וי"א דאמרינן בכל האיסורים חתיכה נעשית נבילה וכן המנהג פשוט ואין לשנות ודוקא אם האיסור דבוק בחתיכת היתר או שהחתיכה כולה חוץ לרוטב ונפל עליה איסור אבל אם מקצת החתיכה תוך הרוטב ואין האיסור דבוק בו לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה ומצטרף כל הקדירה לבטל האיסור ומ"מ יש להחמיר לאסור אותה חתיכה. וכל זה בשאר איסורים אבל בבשר בחלב אעפ"י שאין האיסור דבוק

באר משה

סימן צ"ב

סעיף ד' לא אמרו חתיכה עצמה וכו' ואז אפילו חתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת ודי היה לו לומר מותרת. ונ"ל דאין הכוונה רק לענין להיות מצטרפת עם האחרות שאם לא יש ששים באחרות רק בצירוף אותה חתיכה הויה כאלו היא חתיכת היתר ומצטרפת אבל גוף החתיכה עצמה אין לה היתר עולמית דאין אנו יודעים כמה נפלט ממנה וכמה נשאר בה וכמ"ש מרן ז"ל עצמו בסימן ק"ו ס"א. ובוזה נחא דלא הוה דברי מרן סתראי הדדי ולא כמו שהבין מור"ם ז"ל דסתראי נינהו. וכן לדינא נראה דהכי נקיטנן דאפילו להבנת מור"ם דסתראי נינהו הו"ל דברי מרן האחרונים עיקר שהם בסימן ק"ו ועוד דכן פסק והכריע מור"ם וא"כ אפילו אם דברי מרן מסופקים נקיטנן כמור"ם דהו"ל כאלו מרן לא גילה דעתו. (א"ה נכדו. וע' להט"ו ז"ל בסק"ו"ד שציין לסימן ק"ו שכתב להיפך והוא האמת ע"ש. ולפי מה שביאר מרן זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל בכוונתו נראה שיש להגיה בלשון מרן להיות „מותרת" בלא וא"ו ור"ל שמצטרפת עם האחרים להיות ששים ומותרים).

ב) בהגה וי"א דאמרינן בכל האיסורים חתיכה נעשית נבילה וכו'. ע' להפ"ח ז"ל שהכריע כדעת מור"ם ז"ל בהגה זו. אך גאון עוזנו מהר"י בסיס ז"ל בספרו אבני צדק נראה דס"ל גם בזה כדעת מרן ז"ל דדוקא בבשר בחלב אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה ולא בשאר איסורים ע"ש.

סעיף ט' נ"ל של חלב וכו' א"ץ כ"א גרידה אבל חלב מהותך וכו' צריך הגעלה. החילוק לענ"ד לפי המתבאר מלשון מרן ז"ל ומלשון התה"ד סימן קע"ו מקור דין זה דאם החלב קרוש כמין קנה ובאמצעותו פתילה כנר שעוה וכנהוג בזה"ז בנרות שעוה ונרות החלב הקרוש או הנוסף מזה א"ץ גרידה דאין החלב המוקף סביב הפתילה מתחמם כ"כ וכמו שאנחנו רואים דכשנופל על היד של אדם אינו נכוה כמו ברותחים, אבל אם החלב מהותך והפתילה בתוך הכלי אזי

יבצר שיהיו איוה פירורי בשר שמתערבים עם המרק, מ"מ הם עוברים בלי דרך לעיסה רק דרך שתיה ולכן א"ץ להמתין אפילו שעה אחת לגבי חולה. ושו"ר דגלמד זה ממ"ש מרן בס"ג אכל תבשיל של בשר מותר לאכול אחריו תבשיל של גבינה. והגם דכתב מור"ם שם ושומן של בשר דינו כבשר, נראה דשומן שאני ממרק. וכן ראיתי להרב באר היטב ז"ל בס"ק יו"ד בשם הב"י א"ח סימן קע"ג דמרק של בשר יש לו דין תבשיל של בשר הואיל והוא צלול אבל אם הוא עב כמו ירקות יש לו דין בשר ע"ש. (א"ה נכדו. ע' להכה"ח ז"ל אות ז' שכתב משם החת"ס והפת"ח דחולה די לו בשעה אחת ע"ש. ונראה הטעם דאע"ג דקי"ל במקום חולי לא גזור רבנן ושהייה היא מדרבנן עכ"פ כיון דהחשש הוא משום דנשאר בין השיניים ובחניכים א"כ יש חשש שיבא לאיסור תורה. ולפ"ז נראה דבעוף דלכ"ע מדרבנן א"ץ אפילו שעה אחת ודי בנקיון הפה והדחתו כיון שאין שום חשש לבא לידי איסור תורה ורק משום איסור דרבנן ובמקום חולי לא גזור. ועוד דמסתברא דהחולה יכול להסתפק גם בבשר עוף למונו ובריאותו ולכן לא שביק היתרא ועביד איסורא. וע' בספרו הבהיר ברית כהונה יו"ד מערכת ב' אות ט"ו).

סימן צ'

סעיף ב' נהגו שלא לבשלו עם בשר כלל וכו'. וכן מנהגנו פה אי גרבה באלחאריה אלכבירא ובאלחאריה הצגיריה (הרובע הגדול והרובע הקטן) כפי מה שחקרתי והוגד לי מפה ומיד"ן הרמ"ע גר"ו ראש רבני אלחאריה הצגיריה (הרובע הקטן). אך כדיעבד נראה לענ"ד להתיר וכמ"ש מור"ם ז"ל. והגם שכתב בהפסד מרובה הגה בזמן הזה כמעט בכל אופן יש הפסד מרובה, ובשנים שהם כסדרן יש לעמוד על דעת מרן אם גם הוא מצריך הפסד מרובה או מתיר גם בלא הפסד מרובה ואין כאן מקום להאריך. (ע' להכה"ח ז"ל שכתב באות כ' דהפ"ח והפ"ח התיירו גם בלא הפמ"ר והעה"ש בעי הפמ"ר ע"ש).

ומקצת החתיכה תוך הרוטב אמרינן חתיכה נעשית נבילה. י"א דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה אם נתערב איסור לח בהיתר לח ואח"כ נתערב הכל בהיתר אחר וא"ץ רק ששים נגד האיסור שנפל, ויש לסמוך על זה בשאר איסורים לצורך הפסד גדול אבל לא בבשר וחלב. ואם נתערב יבש ביבש לא אמרינן בשום איסור חתיכה נעשית נבילה וע"ל סימן צ"ט מדין חתיכה נעשית נבילה כלי הנאסר מבליעת איסור לא אמרינן ביה חתיכה נעשית נבילה ולא בעינן ששים רק נגד האיסור שבלע.

ט" נר של חלב עשוי כנר של שעה שנטף ממנו טפה על כלי אין צריך כ"א גרידה
אבל חלב מהותך חם שנפל ממנו טפה על כלי צריך הגעלה.

סימן צ"ח

דין איסור שנתערב בהיתר ואופן ביטולו

א' איסור שנתערב בהיתר מין בשאינו מינו כגון חלב שנתערב בבשר יטעמנו וכרי
אם אומר שאין בו טעם חלב או שאומר שיש בו טעם אלא שהוא פגום מותר
והוא שלא יהא סופו להשביח. וצריך שלא ידע שסומכין עליו. ואם אין שם עובד

באר משה

אגן בדידן בתריה דמרן גרירין שכתב בסימן ק"ה דאינו מבשל ומבואר שם דדעתו דאינו מפליט ולא מבליע בדיעבד וסגי בהדחה ע"ש. וא"כ כאן סגי בגרירה והדחה אפילו נפל בתוך הכלי וכ"ש אם נפל מאחוריו.

וגרירה נראה דהיינו שגורר את החלב ומקנחו יפה יפה בסכין או באבן וכיוצא ומדיחו וסגי שלא בשאר ממנו כלום וא"ץ כלל קליפה וכ"כ הרב מנחת יעקב ז"ל דאפילו לאותן דעות שכתבתי דאפילו בכלי שנפסק הקילוח אסור כדי קליפה מ"מ הכא אינו אסור וסגי בגרירה. וע' להרב תורת חטאת ז"ל באות ט' שכתב ולפיכך צריך לגוררו והוא יותר מעט מכדי קליפה שהקליפה צריכה להיות עבה קצת כדי שתוכל להנטל כולה כאחד משא"כ בגרירה ע"ש. ומ"ש יותר מעט ר"ל שהיא מועטה יותר מכדי קליפה לענין המיעוט וכמו שסיים שהקליפה יותר עבה ע"ש. וגראה לענ"ד דזה דוקא לגבי קישואין אבל לגבי כלי מצופה וכוונתו וכיוצא דיו בגרירה וקינוח יפה באבן ובעפר באופן שלא ישאר כלום ורק לגבי דבר לח הצריך גרירה כמו קליפה קלה. ועוד נראה דכל זה לענין קישואין שיש בהם חריפות קצת אבל לגבי כלים נראה דדמו ללפת שכתב שם בכלל יו"ד דסגי בהדחה וגרירה דנקטי לגבי טיפת חלב מהגר אינו רק מפני שנקרשת דשייך בה לשון גרירה. וכן יש להוכיח מסימן ק"ה שכתב מרן דבדיעבד סגי בהדחה ומהיות טוב ולצאת מן הספק אחרי שיגרורו יחככנו באבן או בעפר לצאת מידי כל ספק אולי בשאר משהו. וזה הנראה לענ"ד כעת.

הכו"ח ביום א' סיון התרח"ץ

ע"ה ב'לפון משה הכהן סילטיא

סימן צ"ח

סעיף א' משערים בששים. אופן שיעור הששים וכוונתו שראיתי למהרש"ך ז"ל הרב המזכיר ספר ברכת ה' ועוד שהיה ממלא כלי וכוונתו במים ומשליך בו חתיכת החלב ומכין כלי תחתיו לשמור המים הנשפכים, וכן עושה כמה פעמים ורואה עד היכן מגיע ומסמן אותו. ואח"כ מביא כלי אחר גדול וממלא אותו במים ונותן כלי תחתיו לשמור על הנשפך

אותו החלב הוא מתחמם הרבה כרותח ממש והגופל ממנו על בשר אדם הוא נכוח כמו שנכוח ברותחים. וכ"כ דעת הש"ך ז"ל וכ"כ מדברי הלבוש ז"ל. ולא דמי לקדרה שנטף ממנה חלב דהכא שאני דכיון שהאש הוא סביב לחלב המהותך רתח טפי. אבל הט"ז ז"ל ס"ל לחלק באופן אחר בין אם הטיפה נפלה מפיו במקום שהפתילה דולקת אותו צד חשוב ע"י האור עצמו בין אם נפלה מן הכלי שהפתילה בתוכו משאר צדדיו שאין דולקת שם הפתילה ומפרש דמ"ש מרן ז"ל ממנו ר"ל מפיו דהיינו מהפתילה ובמשך בזה אחרי דברי התה"ד דנקט בשאלה ונפלה טפה מפי הנר וכו' ע"ש. ולענ"ד לאחר המחז"ר אין כוונת התה"ד לזה רק דכוונת הרב ז"ל בנפילת הטיפה ואין שום הפרש כלל בזה אלא דבכל צד ואופן שנפלה מהכלי שבו הפתילה והחלב מהותך הוי ע"י האור דעדיף מקדרה. וכן הדבר מוכרע ממקומו דאל"כ למה לא חילקו התה"ד ומרן ז"ל במהותך עצמו בין נפלה מהפה כשהפתילה בתוכו או נפלה מהצדדים, א"ו דאין חילוק בזה ובכל אופן צריך הגעלה כל שהחלב מהותך והפתילה דולקת בו.

אלא דמצד המציאות לכאורה אין שאר הצדדים מתחממים יותר מחלב מהותך שבקדרה אם יש פה לכלי כעין הנהוג בימינו והדליקה אינה אלא בפי הנר. אך כל זה אינו רק אם הכל באופן זה אבל אם הפתילה באמצע הכלי יראה דכל שהוא מהותך מתחממים כל הצדדים בשוה. ואולי מט"ז כתב הש"ך הנר שקורין קארמ"ל והיינו שעשוי באופן זה. ועוד נראה דגם בכלי הנהוג אצלנו שיש בו כעין זנב ובו דולקת הפתילה אין לחלק בכך שאי אפשר לצמצם ולדעת טיפה זו מהיכן נפלה ולכן בכל אופן צריך הגעלה ואין להתיר בגרירה רק בקרוש כעין של שעות.

שור"ר להפר"ח ז"ל דמבואר מדבריו דבאמת לפי המציאות חום חלב מהותך בקדרה שע"כ האש הוא יותר מחום חלב שהפתילה דולקת בו אפילו שבפי הנר וכ"ש מה שהוא מהצדדים ע"ש. וא"כ אולי מזה כתב הט"ז כן הגם שלא נתבאר זה בדבריו. ולענ"ד אין זה מוכרח דכ"ל דלא פילוג רבנן וכיון דמה שהוא קרוב לפתילה ממש חם יותר שהוא ע"י האור ממש ולכן אין לחלק בכך וצריך הגעלה לכל. ומ"ש הפר"ח ז"ל דאולינן בתר היד סולדת בו ואפילו בכלי שני,

כוכבים לטועמו משערין בששים וכן אם הוא מין במינו כיון דליכא למיקם אטעמא משערים בששים. ואין נוהגין עכשיו לסמוך על עו"ג ומשערין הכל בששים.

באר משה

הם שיעור ביצה ומחציתם שיעור כזית ע"ש בסוף הספר בכללים.

ודרך זו נראית לי באמת יותר נכונה לענ"ד החרש מעיד דבאופן הראשון אין השיעור מצומצם כראוי דעל ידי משמליך התחיתכה למים שבכלי מלא מים המים מתפזרים אנה ואנה ויוצא יותר מן הראוי ועי"ז יחשוב המורה שיש ששים, ולפי האמת אין כאן ששים כי הבשר המותר רק ג"ט או פחות, ולפעמים המורה גם הוא יעלה על דעתו ולכן יזמיר שנראה לו שיש רק ג"ט ובאמת יש ששים ואוסר המותר. ואע"ג דזה משליך זה משליך לא כל ההשלכות שוים. ועוד דהאיסור משליך רק פעם אחת ומסתמא מדייק להשליך לאט לאט אבל ההיתר הרבה השלכות ולא יהיה מדייק כל כך, אך הדרך שכתב הרב הנז' נראית יותר מדויקת לענ"ד. ושוב ראיתי בתשובות שבסוף הרמב"ם שהביא שני האופנים הנז' ע"ש ונראה מזה דס"ל דשני האופנים הנז' אמתיים.

(ב') בהגה ואין נוהגין עכשיו לסמוך על גוי ומשערים הכל בששים. וכן פה אי גירבה יע"א לפי מה שראינו להרבנים המורים שקדמונו מעולם לא ראינו ולא שמענו מי שסמך על גוי לתת לו לטעום ואין משערים רק בששים והכי נקיטנו כיון דנהגו כן. והגם דדעת מרן ז"ל כדעת הרמב"ם דמין בשאינו מינו לא מהני ששים רק בליכא עכ"ם וכמ"ש הפר"ח סק"ד נראה דס"ל דהוי כאילו אין שם עכ"ם. חדא דשמא יעליל על ישראל בטעימה זו לומר דלכישוף עושים כן או שעשו בו איזה ארס, או שהגויים אינם רוצים אפילו ליגע במלבושנו כ"ש בגופנו ומאכלנו ולא כמו דורות הראשונים. ועוד דשמא אינו אומר אמת כי פיהם דבר שוא ומתכוונים כדי להכשילנו. והגם דבעינן שלא ידעו שסומכים עליו מ"מ קשה מאד למצוא זה בכל עת וזמן (ובפרט בעירנו גירבה יע"א שהיינו דרים ברובע מיוחד ליהודים וקשה למצוא גוי בכל עת). ועוד דאפילו יאמר יש בו טעם ופגום אפשר שעתיד להשביח ולכן מכל זה נראה להם דחשיב זה כאלו אין כאן עכ"ם לטעום דבכה"ג גם הרמב"ם ומרן ז"ל מודים דמשערים בששים. ומעתה ודאי שאין לשנות המנהג וכ"ש שאין להקל לסמוך על הגוי כשיאמר שאין טעם או שטעמו פגום ואין סופו להשביח, וע' להפר"ת ז"ל בס"ק ד'.

והגם דמרן ז"ל בב"י בריש סימן יו"ד גבי שחיטת נשים כתב שאין זה חשוב מנהג כיון דלא ראינו שבאו נשים לשחוט וגמנו ע"י הב"ד ע"ש, מ"מ בנ"ד דקעבדי הב"ד עובדא לשער תמיד בששים ולא עשו מעולם מעשה לתת לגוי לטועמו הו"ל כאלו הם עצמם מנעו טעימת הגוי שהרי טעמו של מרן ז"ל שם משום דאין כאן מעשה רק מה שלא ראינו אך בכה"ג שיש מעשה שפיר חשיב מנהג. גם מצד הדין נראה דכן ראוי להורות דהרי טעם מור"ם ז"ל הוא מצד שאין אנחנו בקיאים בזמן הזה כמ"ש הרב ערך השלחן ז"ל אות ה' בשם מור"ם בת"ח ריש כלל ס"א דהטעם דאין אנו בקיאים, ומוזה כתב הרב שם דאפילו ישראל גמי במותר לו (כגון תרומה שנתערבה בחולין) לא מהני ע"ש. וא"כ כ"ש

ומביא חתיכות ההיתר ומשליכם בתוך כלי זה והמים הנשפכים אשר בכלי התחתון מודד אותם עם המקום המסומן בכלי שנמדד בו האיסור, ואם רואה שיש ששה פעמים כזה שיש בו למשל עשרה פעמים מתברר שיש ששים בהיתר נגד האיסור. וכן הייתי עושה וכן ראיתי לזולתו שנהג כן. ושוב בא לידי תשובות שבסוף הרמב"ם ושם נזכרו שני אופנים, האחד כנזכר והשני למלאת כלי מים ולתריקו בזולתו ושוב נותן התחיתכה של האיסור באותו כלי וממלא את הכל מהמים הנז' והנשאר מהמים הוא נגד האיסור. וכן יעשה בחתיכות ההיתר ומודד כנו' ורואה. ומדברי מרן ז"ל בא"ח סימן תנ"ו במדידת הרביעית נראה דהמדידה היא באופן זה השני ונראה דשניהם אמת והבוחר יבחר.

ולהיות כי יש קושי במדידה וצריך לזה אימון ידיים שלא תתנדנד היד וכן צריך לזה כלים נהגתי באופן זה לחלק התחיתכות הכשרים לשנים ואקח הגראית קטנה וכן לחלק זה לשנים ובחלוקה זו הויא התחיתכה בת חמשה עשר ואח"כ לחלקו לחמשה והויא התחיתכה בת שלש ואח"כ לחלקה לשלש, וכשאני רואה בכמות שהיא גדולה מהחלב או ודאי שיש ששים בכמות בשופע ואם לא נתברר זה וצריך צמצום או אני מודד באחד משני הדרכים הנז'.

מהדורא אחרת. משערים בששים. כדי לשער בששים ראיתי להב"ד ז"ל שקדמונו שמשערין באופן זה, יש שממלאים כלי במים ומשליכין לתוכן התחיתכה האסורה והמים נשפכין לתוך הכלי למטה שיעור אותה תחיתכה האסורה, ואח"כ ממלאים אותו עוד ומשליכים כנו' עשרה פעמים או ט"ו או עשרים פעמים ואח"כ המים הנשארים בכלי התחתון מודדין אותם כמה יש בהם ואח"כ מביאים כלי גדול וממלאים אותו מים ותחתיו כלי גדול ממנו ומשליכים הבשר המותר תוך הכלי העליון והמים נשפכים למטה בתחתון שיעור המותר ומודדין המים כמה יש בהם מדות מאותו כלי ובוה מתברר אם יש בו ששים או לא. וכן יש דרך ברורה לשער באומד כמה חתיכות ההיתר עולה כנגד האיסור, אך בוה צריך דקדוק ובידור לצאת מידי ספק שיש ששים בהיתר בברור. (א"ה) נכדו. ואני כעד ראיה ראיתי למר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל שמחלק ההיתר לשנים ואח"כ לוקח חתיכה מהם שיש בה שלשים חלקים ומחלקה לשלש, ואח"כ לוקח חתיכה מהם שיש בה עשרה חלקים ומחלקה לשנים, ואח"כ לוקח חתיכה מהם שיש בה חמשה חלקים ויחלקה לחמש, ואם רואה חתיכת האיסור כאחת מחמשת אלו מכשיר).

והנה היום ראיתי להרב קיצור ש"ע בסופו שכתב בענין מדידת הרביעית שהרביעית היא שיעורה ביצה ומחצה וימדוד כך, ממלא כלי במים ומערה אותו המים לכלי אחר ואח"כ יתן שלשה ביצים לתוך כלי זה שעירה ממנו את המים וממלא את הכלי הנז' מהמים שבכלי השני הנשאר מן המים שבכלי השני הם שלשה ביצים ויקח מחציתם לשער רביעית. וכן כשיתן לתוך הכלי ביצה אחת המים שיתירו

ב) אם נתערב מין במינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו אם נודע שהיה רובו היתר מותר ואם לא נודע שהיה רובו היתר אסור. הגה, ולענין מין במינו אזלינן בתר שמא אם הוא שוה הוי מין במינו אבל לא אזלינן בתר טעמא אם הוא שוה או לא. **אבל נתערב בשאינו מינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו אפילו נודע שהיה רובו היתר אסור ואם נתערב במינו ובשאינו מינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו ונודע שהיה רובו היתר ממינו רואין את שאינו מינו כאלו אינו והשאר מינו רבה עליו ומבטלו.**

ד) איסור שנתבשל עם היתר אפילו מכירו והוא שלם וזרקו צריך ששים כנגד כל האיסור מפני שאין אנו יודעים כמה יצא ממנו לפיכך המבשל בקדרת איסור שהיא בת יומא או תחב כף של איסור בהיתר צריך ששים כנגד כל הקדירה וכנגד

באר משה

שיש בה חלב שנמלחה או נתבשלה עם אחרות צריך ששים כנגד אותו החלב, ואותה החתיכה אסורה באכילה אבל מצטרפת לבטל האיסור, ע"כ מצאתי. ועל זה כתבת, אמר המגיה, גם מההכה"ש דהה"מ כמה"ר רבי סאסי הכהן יצ"ו שמעתי שכן הוא המנהג פה העירה אי גרבה יע"א להצריך ששים נגד החלב והיינו דוקא אם אין באותה חתיכה ששים נגד החלב אבל אם יש בה ששים מהבשר נגד החלב גם החתיכה שהיה בה חלב אינה נאסרת.

סעיף ב' אם נתערב מין במינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו וכו'. ב"ל דהוצרך לזה שלא תאמר דכיון דסד"ר הוא כל שנשפך תולין להקל הגם דלהשערותו אין כאן ששים, לזה כתב בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו בששים שהדבר מסופק לנו אם יש ששים או לא, אבל אם להשערותו ודאי שאין ששים גם שנשפך וא"א לשערו אסור דהלא משוער הוא ועומד שאין בו ששים.

ב) בהגה ולענין מין במינו אזלינן בתר שמא וכו' אבל לא אזלינן בתר טעמא וכו'. ולדידן נראה דאזלינן בתר טעמא וכמ"ש הש"ך ז"ל דכן הסכימו כמה מגדולי הדור וכ"כ הפר"ח וכן דעת הרבנים המורים בעוב"י תונס מהרי"ח ומהר"מ שתרוג ז"ל דבהא נקיטנן כהש"ך והפר"ח ז"ל דבתר טעמא אזלינן. ע' במכתבם אלי זמנו ו' תמוז שנת סתר"ה [וינדפס בשיב משה ח"א סימן ר'] וכן מסיק הרב ערך השלחן ז"ל כמ"ש אלי הרבנים הנז' ז"ל.

והגם דראיתי להרב בית יהודה ז"ל בסימן מ"ג שכתב בשם רבו. דכל זמן שלא עמדנו על שרשן של דברים להכריח במחלוקת הש"ך והפר"ח עם מור"ם ז"ל מסתמא הולכין אחר פסק מור"ם ז"ל ע"ש, מ"מ לדידן הרי הרבנים המורים הנז' הסכימו כן אפשר שעמדו על הדבר משרשו או מאיות הכרעה אם מדעתם אם מדעת הרבנים שקדמום. וא"כ לדידן יש לנו לעשות כדעתם וכהסכמת הש"ך והפר"ח ז"ל. (וכן העלה מר בריה דרבינא אבי מורי זצוק"ל בספרו בית אברהם ח"א עש"ב וכן העלה הכה"ח ז"ל אות ט"ז ע"ש).

סעיף ד' ויש מי שמחמיר בכף של מתכת וכו'. ונראה דהעיקר לדידן לדינא כסתם דברי מרן ז"ל דלא שנא של מתכת ל"ש של עץ ושל חרס אין לשער רק במה שחב מהכף בקדרה וכדקי"ל בעלמא סתם וי"א הלכה כסתם וכ"ש בזה דמרן ז"ל ביאר בלשונו בלשון חומרא (וכמ"ש הרב יד מלאכי ז"ל בכללי מור"ם דהיכא דנקט לשון חומרא משמע

אנן יתמי דיתמי. וע' בספרי הקטן ברית כהונה יו"ד מה שכתבתי בזה.

ג) כתב הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהלכות מ"א הלכה ל' דאם היה בשר בחלב או יין נסך וכו' שנפלו לדבש וכו' טועם אותם העכו"ם וסומכין על פיו ע"ש. משמע מדבריו דגם שאינו נחתום ואומן נאמן. וק"ל דבחולין דף צ"ז נקט הגמ' קפילא דהיינו נחתום שאינו משקר שלא יפסיד אומנותו ע"ש בתוס' בד"ה סמכין. ואולי הרמב"ם ז"ל סובר דנחתום שאינו משקר גם שאינו מסל"ת ובהכי מיירי בגמ' וכן נראה דעת התוס' שם וכ"כ הר"ן ז"ל ע"ש. אבל הרמב"ם ז"ל כאן מיירי במסיה לפי תומו ולכך גם דלא הוי נחתום נאמן. וקרוב לזה צידד הריב"ש ז"ל בסימן קל"ג בגוף דברי הגמ' ע"ש. [זה מכתב יד אחד מהרבנים לא ידוע שמו] וזה מה שכתב עליו מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל וק"ל ע"ז דא"כ הי"ל להרמב"ם ז"ל לבאר דזה דוקא במסל"ת ולזה י"ל דס"ל להרב ז"ל דכיון דמסתמא אין הגוי נאמן רק במסל"ת הו"ל כאלו ביאר הרמב"ם ז"ל דבמסל"ת מיירי. אבל קשה דמ"מ הי"ל להרמב"ם ז"ל שלא להשמיט דינא דגמ' דאומן לא בעי מסל"ת. וראיתי למרן ז"ל בב"י שהוכיח מלשון הרמב"ם דלא בעי מסל"ת מדלא הזכיר תנאי זה גם הוכיח כן מאומרו וסומכין על פיו דמשמע דגם דידוע דסומכין על פיו נאמן ע"ש. אלא דבאמת לשון וסומכין על פיו לכאורה אינו מוכרח אבל רש"י ז"ל שם בד"ה לטעמיה מפרש דגם נחתום צריך להיות מסל"ת ע"ש ואין כאן מקום להאריך.

ד) בשר שנמלח עם החלב. אם שהחלב דבוק באותה חתיכה הנמלחת בלבד או שיש עוד בשר שנמלח עם אותה החתיכה שיש בה החלב, נוהגים לשלוח למנקר לנקר אותה חתיכה מהחלב שבה ולצמצם עד כמה שאפשר להיות ויביא מה שניקר שהוא חלב ממש ואם יש ששים בחתיכה שהיה בה חלב נגד החלב שבה גם אותה חתיכה מותרת, ואם אין בה ששים מצרפים אותה החתיכה המנוקרת עם שאר החתיכות שנמלחו עמה ולראות אם יש בין הכל ששים מתירים שאר החתיכות ואוסרים אותה חתיכה המנוקרת בלבד כיון שאין בה ששים נגד החלב הדבוק בה שכן ראינו להרבנים המורים שקדמונו ואשר הם חיים עדנה נוהגים להורות.

ומצאתי בכתב יד לאחד מתלמידי הרה"ג מהר"א פרץ ז"ל הרב המחבר ספר בגדי אהרן שהיה ראש רבני פה אי גרבה שכתב איזה דינים בשם מצאתי בשע"ר (ראשי תיבות בש"ע רבי) וכוונתו על רבו מהר"א פרץ ז"ל ושם כתב חתיכה

כל מה שתחב מהכף שאין אנו יודעין כמה בלעו בין שהם של חרס או עץ או מתכת. הגה, ובלבד שבלעו ע"י רתיחת אש שאז הבליעה הולכת בכל הכלי אבל ע"י רתיחת מליחה אינו נבלע בכלי רק כדי קליפה וא"ץ לשער רק כדי קליפה. ויש מי שמחמיר בכף של מתכת להצריך ששים כנגד כולו אפילו לא הכניס אלא מקצת משום דחם מקצתו חם כולו. הגה, ונוהגין כסברא ראשונה וכל איסור שמבטלין בששים אם מכירו צריך להסירו משם אע"ג דכבר נתבטל טעמו בששים ולכן אם נפל חלב לתוך התבשיל ונתבטל טעמו בששים צריך ליתן שם מים צוננים וטבע החלב להקפיא ולצוף למעלה על המים ויסירו משם דמאחר דאפשר להסירו הוי כאילו מכירו וצריך להסירו משם. איסור שנתבטל בקדירה והסירוהו משם ונפל לקדירה אחרת צריך לחזור ולבטלו בששים נגד כולו וכן לעולם, אבל אם נפל לקדירה הראשונה ב' פעמים אין צריך רק ששים פעם אחת כנגדו.

ה' אם ידוע כמה הוא האיסור כגון כף חדשה או שאינה בת יומא שניער בה ובלעה כזית חלב ואח"כ ניער בה קדירה של בשר א"ץ אלא ששים לבטל הכזית שבלעה ולא אמרינן גבי כלי חתיכה נעשית נבילה אפילו אם נייער בו איסור. אבל כף ישנה ובת יומא משערין בכולה דכל מה שבלע נעשית איסור ולא ידעין כמה בלע. ויש מי שאומר שגם בזו א"ץ אלא ששים לבטל הכזית שבלעה. הגה, והסברא ראשונה עיקר כמו שנתבאר לעיל גבי טיפת חלב שנפלה על הקדירה. ויש שאינן מחלקין בין כף ישן לחדש רק בין כלי חרס לשאר כלים ואומרים דבכלי חרס דא"א להפריד האיסור על ידי הגעלה אמרינן הכלי נעשה נבילה אבל לא בשאר כלים וטוב לחוש לחומרא וע' לעיל סימן צ"ב.

ז' ביצה שיש בה אפרוח או טפת דם שנתבשלה עם אחרות צריך ששים ואחת לבטל פליטתה.

סימן צ"ט

דין אם העצמות מצטרפין לבטל איסור, ושלא לבטל איסור לכתחלה

א' חתיכת נבילה שיש בה בשר ועצמות שנפלה לקדירת היתר עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור ואצ"ל שעצמות ההיתר מצטרפין עם ההיתר, אבל המוח שבעצמות איסור מצטרף עם האיסור וגוף הקדירה אינה מצטרפת לא עם האיסור ולא עם ההיתר. הגה, ויש מחמירים שלא לצרף עצמות האיסור עם ההיתר לבטל ובמקום הפסד יש לסמוך אמקילין ומתירין כי כן עיקר.

באר משה

עדות ביהוסף דכי לא נגמר האפרוח הוי נותן טעם לפגם דאי איתא הי"ל למרן ז"ל לכתוב ביצה שנעשית אפרוח דמשמע דכלה נעשית אפרוח אבל לישנא שיש בה אפרוח משמע שהיא ביצה אלא שיש בתוכה אפרוח.

גם מזה מוכח דס"ל דכי יש בה דם אסורה כלה גם מדאורייתא ולא כמ"ש הרב זרע אמת דמדאורייתא לא בעינן רק ששים נגד הדם דאי איתא לא הי"ל להצריך ששים ואחת רק ששים דכיון דאינו אלא מדרבנן אין לחוש להתחמיר כל כך לשמא היא גדולה יותר כמו הכחל שכתב מרן ז"ל בס"ח דמתבטל בתשעה וחמשים (והיינו משום דמדרבנן כמ"ש מרן ז"ל לעיל בסימן צ' ס"א) ועמ"ש בזולת זה בעה"א.

סימן צ"ט

סעיף א' בהגה ויש מחמירין שלא לצרף עצמות האיסור וכו'. ולדינא מבואר דאגן בתריה דמרן ז"ל גרידן ולכן מצרפין העצמות עם ההיתר ואפילו בליכא הפסד מרובה. ובפרט דמור"ם ז"ל בעצמו מבואר דדעתו לדינא כמרן ז"ל וכמ"ש ומתירין כי כן עיקר. ועוד שכתב בלשון ויש מחמירין. וכבר כתב הרב יד מלאכי ז"ל בכללי מור"ם דכשכותב בלשון זה מורה ובא דדעתו לדינא כהמתירים ע"ש.

לדינא לא ס"ל הכי ובפרט דכן נראה דעת מור"ם שכתב ונוהגין כסברא ראשונה).

ב' בהגה ונוהגין כסברא ראשונה וכל איסור שמבטלין בששים וכו'. ולדידן נמי נראה פשוט דהכי נקיטנן דהרי קי"ל דסתם וי"א הלכה כסתם וכ"ש סתם ויש מי שאומר וא"כ דעת מרן ז"ל כסברא ראשונה וכן דעתו בסימן צ"ד ס"א וכן סתם כדעה זו שם בס"ז וכמ"ש הפר"ח שם ע"ש. (א"ה נכדו. וכ"ש בנ"ד שכתב בלשון ויש מי שמחמיר דמשמע דגם לדידהו רק חומרא בעלמא וכמ"ש בעלי הכללים). וכן לפי זכרוני אין הב"ד מחלקים בין מתכת לעץ משמע שכן נהגו להורות.

סעיף ה' ויש מי שאומר שגם בזו אין צריך אלא ששים לבטל הכזית שבלעה. לכאורה היה נראה דדעת מרן כסתם כדקי"ל בעלמא סתם וי"א הלכה כסתם. והיינו דבסימן צ"ט ס"ג פסק דבבשר בחלב אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה וא"כ הבלוע יהיה נאסר כלי. גם בסימן צ"ד ס"ד כתב להדיא דאמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה בבשר"ח.

סעיף ז' ביצה שיש בה אפרוח וכו' צריך ס"א לבטל פליטתה. מוכח מזה דס"ל למרן ז"ל דלא כמ"ש הרב

סימן ק'

בריה אפילו באלף לא בטיל

- א' בריה דהיינו כגון נמלה או עוף טמא וגיד הנשה ואבר מן החי וביצה שיש בה אפרוח וכיוצא בהם אפילו באלף לא בטיל ואין לו דין בריה אלא א"כ הוא דבר שהיה בו חיות לאפוקי חטה אחת של איסור.
- ד' ירקות מבושלות שנמצאו בהם ג' תולעים הירקות אסורים, אבל מי השלקות מסנן ומותרים וכן הבשר ירחצנו ויבדקנו ומותר.

סימן ק"א

דין חתיכה הראויה להתכבד

א' חתיכה הראויה להתכבד דינה כבריה דאפילו באלף לא בטלה ואפילו אם היא אסורה בהנאה כיון שאם תתבטל היתה מותרת וראויה להתכבד. הגה, ואפילו אינה אסורה רק מדרבנן אינה בטילה ואם הוא ספק אם ראויה להתכבד או לא אזלינן לקולא ואפילו היא אסורה מדאורייתא.

ג' תרנגולות בנוצתה שנתערבה באחרות בטלה שהרי אינה ראויה להתכבד לפני האורחים כמות שהיא ואע"פ שאחר שנתערבה הסירו הנוצה. וכן לא חשיבה ראויה להתכבד אלא א"כ היא מבושלת. וכן כבש שלם או חתיכה גדולה יותר מדאי לא חשיבה ראויה להתכבד שאין דרך ליתן לפני האורח כבש שלם או חתיכה גדולה יותר מדאי ויש חולקים בכל זה. הגה, וכן נוהגין מלבד תרנגולות בנוצתה דמחוסרת מעשה גדול דנוהגים בה שהיא בטילה, וכן רגלים או ראש שלא נחרכו משערן אבל אם כבר נחרכו חשיבי חתיכה הראויה להתכבד אפילו לא נמלחו עדיין ואפילו כבש שלם אינו בטל. מיהו רגלים של עופות מלבד רגלי אווז וכן רגלי בהמה דקה במדינות אלו לא חשיבי כלל ובטלים. ראש של עופות אינו חשוב ובטל.

באר משה

אבל אם כבר נחרכו חשיבי חתיכה הראויה להתכבד וכו' ע"ש, היינו משום דנוהגים כיש חולקים. (א"ה נכדו. ר"ל דלסתם מרן דבעינן שדרך ליתן לפני האורחים ולכן ראש או רגלים לא הוו חתיכה הראויה להתכבד שאין דרך בני אדם ליתנם לפני האורחים, אבל ליש חולקים בכל זה א"כ גם אלו חשיבי ראויים להתכבד. אבל הכה"ח ז"ל אות ל"ו כתב ע"ד מור"ם דלדברי הש"ע דלא בעי מחוסר מעשה גדול אפשר דבטלה אם לא הסירו טלפיהן ע"ש).

סעיף ג' וכן לא חשיבה ראויה להתכבד אלא א"כ היא מבושלת. מבואר בדברי מרן ז"ל הכא דלא חשיבה ראויה כתב כן להדיא והתם ממשמעות. ותו דגראה דהך דסימן ק"י אין דעתו כן רק גמשה אחר לשון הרשב"א וכדרכו להעתיק להתכבד רק אם היא מבושלת אך לקמן בסימן ק"י ס"ה גראה דדעתו דשייך חתיכה הראויה להתכבד הגם שהיא חיה שכתב, מי שלקח בשר מהמקולין ואפילו חתיכה הראויה להתכבד וכו' ע"ש. וכבר העירו על זה האחרונים ז"ל. ולדינא גראה עיקר דנקיטנן כמ"ש בסימן ק"א דלא הויה חתיכה הראויה להתכבד רק במבושלת דסוגיא בדוכתא עדיפא, ותו דהכא לשון הפוסק שהעתיק ממנו. וכן כתב העה"ש ז"ל בסימן ק"א אות ז' דמדין טרפה במקולין אין ראה ע"ש. והגם דהפר"ח והעה"ש ז"ל דעתם להחמיר אנן בדידן בתריה דמרן גרירין. וכן ראיתי להרב ארץ החיים ז"ל שכתב דמהר"י הכהן ז"ל העיד דמנהגי עיר הקדש ירושת"ו דלא מקרי ראויה להתכבד אלא מבושלת הגם דהרב הגו' תלמידו של הפר"ח

סימן ק'

סעיף א' אפילו באלף לא בטל. זכורני דגוף הבריה לא בטלה אך אם הבריה עצמה גיטלה, פליטתה בטלה בששים. וכן יש ללמוד מדברי הרב באר היטב ז"ל בסק"ה והפת"ת בסק"ב וכן גראה מדברי מרן ז"ל בס"ב. וכן בא מעשה לידי באורו שנמצא בו תולעים ונאסר האורן, ושאלו אותי על הכלים והוריתי להתיר, ביום כ"ח אב התרע"א.

ע"ה כ'לפון משה הבהן סילט"א

סעיף ד' ירקות מבושלות שנמצאו בהם ג' תולעים וכו'. מבואר דבעינן שלשה ודלא כהב"ח שאוסר בשתיים וע"ש להפר"ח. ושמעתי מסתפקים אם אחד מהם אינו בריה שלמה אי חשיבי כשלשה? וזכורני דכך היו אומרים הרבנים הקדומים לנו דבעינן שלשה שלמים. וכעת לא ידעתי מקומו איה ואת"ל דיש מי שאומר כן י"ל דהוי ס"ס להחמיר ספק אם היתה שלמה ואת"ל דלא היתה שלמה שמא הלכה כהב"ח דבתרי סגי לאסור. ויש לדחות דספק זה דשמא שלמה לא אמרינן דכמו שאנו מוצאים אנו אומרים כי כך היתה.

סימן ק"א

סעיף א' חתיכה הראויה להתכבד דינה כבריה וכו'. לענין איזה נקרא חתיכה הראויה להתכבד ואיזה אינה ראויה להתכבד, גראה דהראש והרגלים לא הוו ראויים להתכבד. והגם דמור"ם ז"ל בס"ג כתב וכן רגלים או ראש שלא נחרכו משערן

סימן ק"ה

דין איסור שנפל לתוך היתר

א' איסור שנשרה עם היתר מעת לעת בצונן מקרי כבוש והרי הוא כמבושל ונאסר כלו אבל פחות מכאן בהדחה סגי. הגה, וכל מקום דאמרינן כבוש כמבושל אפילו מה שחוץ לכבישה אסור דעל ידי הכבישה שלמטה מפעפע למעלה כמו בבישול, ויש מקילין במה שבחוץ וספק כבוש אסור מלבד בבשר עם חלב דאזלינן לקולא דמן התורה אינו אסור רק בבשול ממש. **ואם הוא כבוש בתוך ציר או בתוך חומץ אם שהה כדי שיתננו על האור וירתיע ויתחיל להתבשל הרי הוא כמבושל ובפחות משיעור זה לא נאסר אלא כדי קליפה.**

ב' חום של כלי ראשון שהיד סולדת בו מבשל ואוסר כולו אבל חום של כלי שני אינו מבשל. ויש אומרים שג"כ אינו מפליט ואינו מבליע, ויש אומרים דמ"מ הוא מפליט ומבליע ואוסר כדי קליפה וראוי לחוש ליזהר בדבר לכתחילה אבל בדיעבד מותר בלא קליפה ובהדחה בעלמא סגי.

באר משה

סימן ק"ה

סעיף א' בהגה ויש מקילין במה שבחוץ. ולדינא נראה דהכי נקיטנן שכן דעת מרן ז"ל בסימן ס"ט סעיף ח"י. (א"ה נכדו. לענין מליחה כתב דמה שחוץ לציר אינו אסור אלא כדי קליפה ע"ש. ואע"ג דשם כתב דצריך כדי קליפה זה שייך רק במליחה לקלוף מה שעליו נוגע המלח אבל במים אין צריך. או דס"ל למר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל דגם בכבוש במים צריך כדי קליפה ולא ביאר את זה שסמך על מה שמבואר לעיל שם ומינה ג"כ נמי לכבוש במים. אך קשה על מור"ם ז"ל דלעיל בסימן ס"ט לענין מליחה לא הביא חולקים בדבר רק אסר בהחלט כל החתיכה אפילו מה שחוץ לציר וסיים עלה וכן נהגים ואין לשנות והכא בכבוש במים כתב ויש חולקים במה שבחוץ. ולכן נראה דלא דמי כבוש במים למליחה ולכן יש מקילין בכבוש במים במה שחוץ לציר. ועי' להכה"ח ז"ל אות ח' שהביא הרבה פוסקים דדעתם כיש מקילין ואפילו באיסור שמן דבמליחה נאסר מה שחוץ לציר בכבישה מותר ע"ש. וא"כ ודאי דמטעם זה לא כתב מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל להצריך הכא כדי קליפה כמו במליחה משום דבכבוש במים יש להקל יותר וכמו שכתבתי בצד הראשון). ועוד שכן דעת כל הפוסקים זולת מהר"ש ז"ל ע' להפ"ח ז"ל בסק"ב ע"ש.

ב' בש"ע ואם הוא כבוש בתוך ציר או בתוך חומץ וכו' הרי הוא כמבושל. כתב הרב מחזיק ברכה ז"ל אות ג' דהפ"ח הקשה ע"ז וכבר הקשו זה למרן עצמו והשיב הלא הוא בספר אבקת רוכל. והפ"ח כתב כי בספר שארית יהודה הזכיר תשובת מרן ואינו עמד ע"ש. ועי' להרב בני חיי ז"ל שהעתיק בקצרה דברי הרב שארית יהודה ז"ל ומבואר שהיא היא תשובת מרן אשר בספר אבקת רוכל ע"ש.

סעיף ב' חום של כלי ראשון שהיד סולדת בו מבשל ואוסר כלו וכו'. ונראה דמרן ז"ל לא חשש בזה רק אם היד סולדת בו אבל אם אין היד סולדת בו אין לחוש אפילו לכתחילה דודאי קאי ארישא דכלי ראשון שהיד סולדת בו ומחלק בין כלי ראשון לכלי שני. ועי' להפ"ח ז"ל בסק"ו שכתב שיש אוסרים בכלי ראשון גם שאין היד סולדת בו אם עודו על האש ע"ש. ונראה דגם המחמירים היינו בכלי ראשון אבל בכלי שני כ"ע מודו. ועוד דהרי גם בכלי ראשון הצריך

והפ"ח ז"ל היה מאריה דאתרא שכך נהגו הרבנים ע"ש. והגם דהעה"ש מחמיר כבר כתב הרב ישיב משה ז"ל בח"א שהוא מחמיר לעצמו אבל לרבים מורה כדעת מרן ז"ל ע"ש. וע"ש (בישיב משה ח"א) בסימן קע"ה שכתב דדעת מרן ז"ל דבשר שאינו מבושל בטל ברוב ע"ש. ואע"ג שכתב ויש חולקים קי"ל כסתם וכ"ש בהפמ"ר ע"ש. ועוד דגם אם נאמר דדעת מרן מסופקת מ"מ כבר כתב העה"ש שיש הרבה פוסקים דס"ל הכי ואינה יחידאה וא"כ כיון דהא דחתיכה ראויה להתכבד דלא בטלה היא מדרבנן ה"ל סד"ר ולקולא א"כ כיון דבפלוגתא יש לסמוך על המקילים וכ"ש כשיש הפסד מרובה.

ב' מהדורא אחרת. וכן לא חשיבה ראויה להתכבד אלא א"כ וכו' ויש חולקים בכל זה. הרב ישיב משה ז"ל (ח"א) סימן קע"ה כתב דנקיטנן כסתם מרן וכ"ש בהפמ"ר ע"ש. וכן ראיתי להרב ארץ חיים ז"ל שהביא דעת הפ"ח שחולק בחתיכה חיה וס"ל דחשיבה חתיכה הראויה להתכבד ולא בטלה. אך השו"ג שמע מהרב בתי כהונה ז"ל דמנהג עיר הקדש ירושלים תובב"א דלא מקרי ראויה להתכבד אלא מבושלת שכך נהגו הרבנים שקדמותו והגם דהפ"ח היה רבו של הרב בתי כהונה ע"ש. ומזה מוכח דמסורת בידם דכן דעת מרן וכמ"ש הרב ישיב משה הגו' ז"ל. (עי' בדיבור שלפני זה סמוך ונראה).

גם מדברי מרן ז"ל בב"י שהביא דעת הרבה פוסקים שסוברים היפך דעת הרא"ש, נראה דכן דעתו. והגם דהרא"ש הוא אחד מעמודי ההוראה עכ"ז כיון דרבים ס"ל להקל נראה דדעתו להקל וכמו שפסק בש"ע. ועוד דפלוגתייהו בדרבנן ואזלינן לקולא וכ"כ העה"ש ז"ל אות ה' דבספק אם היא חתיכה הראויה להתכבד או לא מקילינן. והגם דבגדון זה מסיק העה"ש ז"ל באות ז' דמסתבר דחתיכה חיה הויא ראויה להתכבד ע"ש, כבר כתב הרב ישיב משה ז"ל שהוא דרכו להורות לרבים כדעת מרן ע"ש. וכן ראיתי להרב זכרון משה בשם מו"ק הרב שיורי ברכה ז"ל בשם מהר"ש עמאר דמנהג מאראכ"ש דלא חשיבה חתיכה הראויה להתכבד ע"ש. והגם דהוכיחו מדברי מרן במקומות אחרים דדעתו לאסור, לענ"ד סוגיא בדוכתא עדיפא ובפרט שיש להשיב על שאר המקומות שאינו מוכרח וכמו שכן נראה לי כעת לפום ריהטא ואין כאן מקום להאריך.

ט' מליח שאינו נאכל מחמת מלחו דינו כרותח ומפליט לאסור כדי קליפה ואם הוא שומן הגיד וקנוקנות שבו והקרומות יש להחמיר ולהצריכם נטילת מקום ואם הוא חלב ממש צריך ששים לבטלו ואם הבשר שנמלח עמו הוא שמן אפילו בשומן הגיד וקנוקנות שבו צריך ששים לבטלו וליטול ממקום שנגע כדי נטילת מקום ולפחות קליפה. וכל זה לענין חתיכה עצמה שהיה החלב דבוק בה ולענין שאר חתיכות שנמלחו יחד אם אין בכל אחת מהם בפני עצמה ששים לבטל החלב אסורות ואין מצטרפין ביחד לבטל החלב דאין חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב. ואם אין ידוע אם נגע בכולן כולן אסורות ואם ידוע שלא נגע אלא באחת ואין ידוע איזו היא כולן מותרות דחד בתרי בטיל אפילו הן חתיכות הראויות להתכבד.

סימן ק"ז

דיון המבשל ביצה ודבר מיאוס הנמצא בתבשיל

א' המבשל ביצים הרבה בקליפתן לא יוציאם מהמים שנתבשלו בהם עד שיצטננו או יתן עליהם מים צוננים לצננם ואח"כ יוציאם משום דחיישינן שמא ימצא

באר משה

מחמת מלחו וכמ"ש מרן ז"ל בסימן צ"א ס"ה ולשונו ז"ל מורה דבעינן תרתי הרבה מלח שאינו נאכל מחמת מלחו ושהייה במלח שיעור לקדרה, אבל אם ליכא שהייה וגם שלא נתן רק קצת מלח כמו שנותנין לצלי מותר. ואע"ג דכתב מור"ם ז"ל שם בהגה די"א דאנן אין אנו בקיאים בדבר ויש לנו לחשוב גם מליחת צלי כרותח וטוב להחמיר במקום שאינו הפסד מרובה ע"ש, לענ"ד נראה דאנן נקיטנן רק כדברי מרן ז"ל וכאמור. אלא שיש לעיין במ"ש הרב באר היטב ז"ל שם בשם הש"ך דדעת הר"ן ז"ל דס"ל דמקמי שיעור מליחה לא הוי כרותח, היא יחידאה לגבי כל הפוסקים ע"ש, דלכאורה מרן ז"ל הכי ס"ל (וע' להכה"ח ז"ל בסימן צ"א אות ל"ד) ואין כאן מקום להאריך כעת.

ב' ואם אין ידוע אם נגע בכולן כולן אסורות. יש לדעת מפני מה לא יהיו כל אחת ואחת מותרת מס"ס ספק שמא לא נגעה ואת"ל נגעה שמא אין המליחה נוגעת אלא כדי קליפה ויקלח אותם ודיו ואם נתבשלו יהיו מותרות אלו שיש בהם ספק אם נגעו על דרך מ"ש הרב ערך השלחן ז"ל בסימן ס"ט ס"ק כ"ח בנדונו ע"ש. ולכאורה מזה מוכח דמרן ז"ל ס"ל כהכה"ג דלא חשיב ספק זה דשמא מליחה בכדי קליפה סגי לספק ע"ש. אך אין זה מוכרח די"ל דהכא שאני דודאי נגעה באיזה חתיכות מהם רק שאין ידוע באיזו מהם. או די"ל דכיון דמ"מ צריך כדי קליפה ולא נתבשלו אין להתיר מס"ס הנ"ל כיון דעכ"פ לא אויל ליה איסורא לגמרי וצ"ב כעת. ומכל מקום לדינא ע' להרב תנוכות שדי גר"ו סוף סימן ג"ה אות מ"ח שכתב דהעיקר כהמתירים ספק טרפה שנמלחה עם זולתה ומס"ס הוא ספק שמא אינו טרפה ואת"ל טרפה שמא אין צריך רק כדי קליפה וכיון דנתבשל הדבר שצריך קליפה מותר כמ"ש מור"ם ז"ל בסימן צ"א ס"ד שהבשר שצריך קליפה אם לא קלפוהו ובשלוהו מותר בדיעבד ע"ש.

סימן ק"ז

סעיף א' המבשל ביצים הרבה בקליפתן לא יוציאם מהמים וכו'. מלשון מרן ז"ל נראה דס"ל כהאוסרים שכתב והיתה אוסרתו. ויש לדחות דכוונתו לדעת האוסרים בזה ולכן יזהר.

שעודנו על האש ומינה דבכלי שני דלא שייך זה שרי גם לכתחילה.

ב' ויש אומרים שג"כ אינו מפליט ואינו מבליע. הגם דבעלמא קי"ל די"א וי"א הלכה כ"א בתרא הכא נראה דדברי י"א קמא עיקר משום דמרן ז"ל סיים עלה אבל בדיעבד מותר בלא קליפה וסגי בהדחה. ומ"מ לכתחילה דאי שיש לחוש לדברי י"א בתרא וכמו שסיים מרן ז"ל וברור הוא זה לענ"ד בדעת מרן אבל הפר"ח ז"ל לעיל בסימן ס"ח ס"ק ח"י מסיק [עד כאן מצאתי. ושם האריך, ודעתו בדעת מרן ז"ל להקל ס"ק ח"י ושם האריך הרבה בזה ודעתו בדעת מרן ז"ל להקל בדיעבד שאינו מפליט ומבליע אפילו כדי קליפה כדעת מרן זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל בדעת מרן. אבל הוא ז"ל חולק בזה וכתב דלא נהירא הך פסקא כלל ודעתו דכלי שני מפליט ומבליע כדי קליפה אבל לא לאסור כלו עש"ב. וכ"כ כאן בסימן ק"ה אות ה' דכל חום שהיד סולדת בו מפליט ומבליע גם בכלי שני וצ"ע לדבריו בסימן ס"ח ע"ש ועמ"ש בזה הכה"ח ז"ל אות ל"ח].

סעיף ט' מליח שאינו נאכל מחמת מלחו דינו כרותח וכו'. ר"ל כרותח דצלי שאוסר כדי קליפה ודוקא שאינו נאכל מחמת מלחו אבל אם הוא נתן עליו מלח בלתי שהייה הוי כצונן ואינו אוסר כלל. (א"ה נכדו. נראה פשוט דר"ל דאין צריך ששהה במלחו שעה כמו שנוהגים דהרי כתב מרן ז"ל לעיל בסימן ס"ט ס"ו שיעור שהייה במלח אינו פחות מכדי הלוח מיל שהוא כדי שיעור שלישית שעה בקירוב וכתב ע"ז מור"ם ז"ל שיש לסמוך ע"ז בדיעבד או אפילו לכתחילה לכבוד אורחים או לצורך שבת אבל בלא"ה המנהג להשהות במליחה שיעור שעה ע"ש. נמצא דשיעור שעה רק לחומרא וא"כ אפילו בשלישית שעה חשיב דינו כרותח לאסור כדי קליפה אבל פחות מזה חשיב כצונן ואינו אוסר). וכן נראה מדברי המרדכי ז"ל בפרק ג"ה שכתב דאי אפשר לו לבשל אלא א"כ נמלח יפה יפה ומליח הרי הוא כרותח דצלי ע"ש. וכן מתבאר מדברי מרן ז"ל הכא דמליח שאינו נאכל מחמת מלחו היינו כעין מליחה שמולחין לקדרה וג"כ שהה כדי שיעור מליחה לקדרה וכל זמן שלא הדיחו מקרי אינו נאכל

באחת מהן אפרוח ואם היה מוציא מהם קודם שיצטננו שמא היתה נשאר אותה שיש בה אפרוח עם האחרונות והיתה אוסרתן לפי שלא היה נשאר שם ששים לבטלה. הגה, ואם לא עשה כן אלא עירה אותן לקערה ונמצא אחת מהן טרפה יש אוסרין הכל דחיישינן שמא הטרפה נשאר לבסוף ולא היה ששים בקדרה לבטל ונאסר מה שבקדרה וחוזר ואוסר כל מה שבקערה וכן בדגים קטנים שנמצא דג טמא בקערה ולא עירה כולם בפעם אחת אל תוך הקערה דאז יש לחוש שמא נשאר האיסור לבסוף ויש מתירין בכל ענין דלא מחזיקנן איסור לומר דנשאר האיסור בלא ששים וכן עיקר. ואפילו לדעת האוסרים אין לאסור הכלים שנתבשלו בו דמעמידין הכלי על חזקתו.

סימן ק"י

דין ספק טרפות שאירע בבשר

ה' מי שלקח בשר ממקולין ואפילו חתיכה הראויה להתכבד ונמצאת טרפה במקולין ולא נודעו חתיכות הטריפה ואינו יודע מאיזו לקח, כל מה שלקחו מהמקולין קודם שנמצאת הטרפה מותר שלא נפל הספק בקבוע אלא לאחר שפירש וכיון שהרוב בשר מותר, אבל ליקח מכאן ואילך אסור ואפילו חתיכה שאינה ראויה להתכבד שאין הכל בקיאין בזה ויטעו בין ראויה להתכבד לשאינה ראויה.

סימן קי"ב

דיני פת של עובדי כוכבים

ט' הדליק עובד כוכבים התנור ואפה בו ישראל או שהדליק ישראל ואפה עובד כוכבים או שהדליק העובד כוכבים ואפה העובד כוכבים ובא ישראל וניער האש

באר משה

שאוסר מידי ספק לא פלט דשמא הלכה כהרא"ה ז"ל ודעמיה דהחלבון הוא שאוסר ואת"ל כמרן שמא בכל פעם ופעם שנתחבה יש ששים בתבשיל גגד מה שנשאר בלוע מהאיסור בכף וא"כ יש להתיר את הכלים ואת התבשיל והבשר. ובכלים יש עוד היתר שכתב מור"ם ז"ל דלא מחזיקנן איסורא כיון שיש לכלי חזקת היתר וכ"ש בתרי ספיקי וכאמור. ועוד נראה להתיר מס"ס דשמא אין כאן איסור ואת"ל שיש איסור שמא הלכה כרבינו גרשום והדמ"א הב"ד הרב ערך השלחן ז"ל בסימן צ"ד דכי ניתנה בקדרה הוגעלה בזה, ואי משום דליכא רק תחיבה בעלמא הלא גם האיסור נבלע באופן זה ע"י תחיבה וכבולעו כך פולטו. אלא דצ"ע אם גם בכה"ג דשני הספיקות הם גגד מרן חשיבי ס"ס או דיילמא דוקא בחד ספק הוא דחשיב ספק גם דגגד מרן ומצטרף לס"ס. וע' להרב בן אברהם ז"ל בסימן ל"ב דף כ"ז ע"ג בשם הרב מעיל שמואל דעבדינן ס"ס אפילו ששניהם גגד מרן ז"ל וצ"י בזה כעת.

סימן ק"י

סעיף ה' מי שלקח בשר מהמקולין וכו'. ולא נתבאר אם יש מי שלקח מהמקולין ובא לשאול ע"ז למורה והמורה ראה שאינה ראויה להתכבד אם יכול להתיר לו או לא. וגראה לענ"ד דמדברין מרן ז"ל שלא כתב לאסור כל הנשאר במקולין ולא אסר רק ליקח משמע דרק לכתחילה אסור אבל בדיעבד שכבר לקח יש להתיר אם אינה ראויה להתכבד כנ"ל.

סימן קי"ב

סעיף ט' ואפילו לא זרק אלא עץ אחד לתוך התנור התיר כל הפת שבו וכו'. ונראה דלאו דוקא עץ דגורם לאפות

וצ"י בזה עוד לעת הפנאי. (ע' להכה"ח ז"ל אות ב' ואות ה' שהביא מהברכ"י בשיו"ב והאחרונים דדעת מרן להתיר וכן הלכה ע"ש). ולענין הכלים סיים מור"ם ז"ל דאפילו לדעת האוסרין אין לאסור הכלים שנתבשלו בו דמעמידין הכלי על חזקתו ע"ש. וע' להרב באר היטב ז"ל בסק"ג בשם מהרי"ל דאין להתיר הכלים רק אחר מעל"ע דהו"ל סד"ר דנטל"פ ע"ש. ולדינא נקיטנן כמור"ם ז"ל והמחמיר לחוש לדברי מהרי"ל יחמיר לעצמו אך לרבים מורים כמור"ם ז"ל.

ב' בהגה ויש מתירין בכל ענין וכו' וכן עיקר. והכי קי"ל ואע"ג דהאחרונים דחו דבריו וגם הפר"ח דחה ראייתו כבר מהרצ"ף ז"ל בספר מומור לדוד דחה דברי הפר"ח וחזיק ראיות הר"ש עפ"ד הכ"מ והל"מ וכתב ליישב הסוגיות שלא כדעת הפר"ח ועיקר התירוץ דהיכא דאיכא ס"ס שרו ואמרינן איסורא ברובא ושכ"ג מפירש"י. וה"ג בנדון זה יש ס"ס דשמא לא נשאר האיסור באחרונה ואת"ל נשאר באחרונה שמא לא נשאר שם מים וא"כ אינו אוסר אלא מה שנוגעים בו כדי קליפה והם בטלי ברוב עש"ב. כ"כ הרב ישיב משה ז"ל ח"א סימן ר'. וע' להרב המגיה (מוהרש"מ זצ"ל) בויאמר בועז ח"א דף נ"ח ע"א מה שהאריך בזה ולעת הפנאי אשובה אשנה פרק זה בלא גדר. (וע' להכה"ח ז"ל אות ה' שכתב שכן דעת מרן ז"ל וכן דעת המש"ז והברכ"י וכו' ע"ש). וע' להרב שלחנו של אברהם ז"ל שכתב דנקיטנן כהאוסרים.

ג' כף שהוציא בה כמה ביצים מהקדרה ויש ששים בבשר ובתבשיל גגד הביצה ונמצא באחת מהם דם בחלמון ואח"כ הוציא בכף הגז' הבשר והתבשיל אם יש לאסור את הכל מפני שאותה הכף נתחבה בקדרה כמה פעמים גם אחר שאין בנשאר ששים גגד הביצה. לענ"ד נראה דודאי בכל פעם הכף שנתחבת פולטת ממה שבלעה אלא דאין אנו יודעים כמה נשאר בה בלוע מהאיסור וא"כ הגם דנקיטנן כמרן

מעט הרי זה מותר, ואפילו לא זרק אלא עץ אחד לתוך התנור התיר כל הפת שבו שאין הדבר אלא להיות היכר שהפת שלהן אסורה. ואם נפח באש הוי כחיתוי. **אם אפו בתנור ע"י עובד כוכבים ג' פעמים ביום אחד והכשירו התנור ע"י קיסם בשני הפעמים ובפעם השלישית לא הכשירו מותר.** הגה, ויש אומרים דאם הכשיר התנור פעם אחת ולא עמד התנור מעת לעת בלא היסק אפילו אפאו בו כך כמה ימים הכל מותר מכח הכשר ראשון ויש לסמוך על זה.

סימן קי"ג

דיני בישולי עכו"ם

י"ד ביצה אע"פ שראויה לגומעה חיה אם בשלה עובד כוכבים אסורה.

סימן קי"ז

שלא לעשות סחורה מדבר איסור, ובו סעיף אחד

א' כל דבר שאסור מן התורה אע"פ שמותר בהנאה אם הוא דבר המיוחד למאכל אסור לעשות בו סחורה או להלוות עליו ואפילו לקנותו להאכילו לפועליו עכו"ם אסור חוץ מן החלב שהרי נאמר בו יעשה לכל מלאכה ואם נזדמנו לצייד חיה ועוף ודגים טמאים (וכן מי שנזדמנה לו נבלה וטריפה בביתו) מותר למכרם ובלבד שלא יתכוין לכך. הגה, וצריך למכרה מיד ולא ימתין עד שתהא שמינה אצלו. וכן מותר לגבות דברים טמאים בחובו מן העובדי כוכבים זהו כמציל מידם. ואסור למכור לעכו"ם נבלה בחזקת כשרה. וכל דבר שאין איסורו אלא מדבריהם מותר לעשות בו סחורה.

באר משה

הכשר אם הוא כלי חרס מגעילי ג"פ וכו' ע"ש. וא"כ ה"נ צריכים הכלים הכשר. אבל אפ"ל דשאני התם שהם בני יומן אבל הכא אפשר דמיירי שהרגישו אחר שנעשו בני יומן. אך ע' להכח"ח ז"ל אות צ' שכתב משם הכס"א ז"ל אות ד' ומהשפ"ד סימן צ"ג אות ג' שאפי' אינו ב"י צריכים הכשר כסתם מרן ע"ש. ומ"מ מהיות טוב ישהה הכלי הנו' עד אחר מעת לעת וכמ"ש הרב שבת אחרים ז"ל דיני כלים אות ב' ע"ש. (א"ה נכדו. ע"ש בהשב"א דס"ל כדעת העה"ש ז"ל שהתיר בכלים שאינם בני יומן והזכירו גם הכה"ח ז"ל שם ע"ש. וצ"ל דמרן ז"ל שהצריך הכשר היינו כשעדיין לא עברו מעל"ע. ולפמ"ש מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל דיכול להשהותו מעל"ע אפ"ל דמרן מיירי אם הוא צריך עכשיו לאותו כלי ואינו יכול לשהות מעל"ע יעשה הכשר).

סימן קי"ז

סעיף א' כל דבר שאסור וכו' אסור לעשות בו סחורה. לתת לגוי מעות והוא מתעסק בהם לקנות ולמכור דגים טמאים וכיוצא בזה ואין לישראל שום מבוא ושום עסק עם הגוי רק הגוי עושה הכל לבדו, מדברי הרב זרע אמת ז"ל בסימן ל"ה נראה דאסור אם לא ע"י תנאים שהמציא שם, ומדבריו בח"ג סימן צ"ד נראה לפום ריהטא דמתיר ורק לכתחילה הבעל גפש יחמיר לעצמו. אך כד דייקנן פורתא נראה דדעתו לדינא לאסור ובמקומות שנהגו להתיר דאין בנו כח לאסור להם כיון שיש להם על מה שיסמוכו ומ"מ הירא את ה' יחוש לעצמו ויחמיר גם דנהגו להתיר ע"ש. וכן בדיעבד גם באין מנהג נראה שיש לסמוך על המתירים, הרב דבר

הפת אלא אפילו קיסם. וכן מוכח מהטעם שסיים מרן ז"ל שאין הדבר אלא להיות היכר שהפת שלהן אסורה. וכן מוכח מדבריו שם דלפעמים כתב על ידי קיסם ע"ש וכן עמא דבר שנוהגין להשליך בתנור קיסם.

סעיף יו"ד אם אפו בתנור ע"י עכו"ם וכו'. מדבריו נראה דבכל פעם שאופין צריכים להכשירו, ומ"ש מור"ם ז"ל בהגה וי"א דאם הכשיר התנור פעם אחת וכו' אין זה לדעת מרן ז"ל ורק בדיעבד אם בפעם השלישית לא הכשירו מותר. ואם מסופק אם התנור הוכשר מותר לאכול מהפת הנו' כמ"ש הרב באר היטב ז"ל ס"ק יו"ד ע"ש.

סימן קי"ג

סעיף י"ד ביצה אע"פ שראויה לגומעה חיה וכו'. נסתפק הרב שיבת ציון ז"ל בסימן מ"ח בקונה ביצים מגוי וחשב שהם חיים ובשלים ושוב נתברר לו שהיו מבושלים אצל הגוי כשקנאם, אם הכלי שנתבשלו בו נאסר ע"ש. ומדברי מור"ם ז"ל בסימן קט"ו ס"ג שכתב דאם בישל הגוי החמאה מותרת דסתם כליהם אינם בני יומן, מוכח דלא מחזיקנן איסורא לחוש שמא עירב עם זה דבר טמא כל שלא הוחזקו בכך. וכן מתבאר מדברי מרן ז"ל בא"ח סימן תס"ז ע"ש. וכ"ש הביצים דכפי הרגיל המוכרים שולקים אותם במים נקי שלא יהיה בהם לא ריח ולא זוהמא. (א"ה נכדו. אבל אכתי יש לאסור הכלים מפני שנתבשלו בהם דברים שנאסרו משום בשולי גוים דכבר כתב מרן ז"ל בסעיף ט"ז דכלים שבשל בהם העכו"ם לפנינו דברים שיש בהם משום בשולי נכרים צריכים הכשר וי"א שאינם צריכים ואף לדברי המצריכים

סימן קי"ט

החשוד לדבר איסור אין לסמוך עליו בדברים הנאכלים

א' החשוד לאכול דברים האסורים בין אם הוא חשוד באיסור תורה בין אם הוא חשוד באיסור דרבנן אין לסמוך עליו בהם ואם נתארח עמו לא יאכל משלו מדברים שהוא חשוד עליהם. הגה, וי"א אפילו ממי שאינו חשוד רק שאין מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות אסור לקנות ממנו יין או שאר דברים שיש לחוש לאיסור מיהו אם נתארח אצלו אוכל עמו.

באר משה

היינו מדרבנן וכמ"ש העה"ש ז"ל סימן ס"ט אות כ"ו ואות י"ט בשם הרב גו"ר ואין כאן מקום להאריך כעת. עוד כתב הרב וידבר משה הגו"ר ז"ל אות י"א נראה בדבר שנשבע עליו שיש היתר לאיסורו בשאלה אין לאסור להסתחר בו מן התורה דילמא אתי למיכל מניה כיון דלא דמי לשרצים וכמ"ש הפת"ש בסימן קי"ז סק"ה מהחת"ס וכו' ע"ש. ומדברי העה"ש סימן קי"ז אות א' אין נראה כן ע"ש.

סימן קי"ט

סעיף א' בהגה וי"א אפילו ממי שאינו חשוד רק שאין מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות אסור לקנות ממנו יין וכו'. השיעור של מוחזק בכשרות לא נתבאר בזה וע' להרב ערוך השלחן אשכנזי ז"ל שכתב דר"ל מתפלל ג"פ בכל יום ומניח טו"ת ומנהיג ביתו כדת משה וישראל ע"ש ולא הראה מקור דבריו בזה. ולולא דבריו נראה דר"ל שבדוק ומנוסה שמדקדק באיסורים ונאמן באיסורין. וכן נראה מדברי הב"ח ז"ל בסימן ק"ל שכתב בשם חכמי דורו להצריך שומר ליין ביום ובלילה ישראל נאמן ע"ש. וכן נראה מדברי הה"מ והרב מגדל עז והגהות מיומניות ומרן בכ"מ בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות ובפ"ג שהראו מקום לדברי הרמב"ם מהא דפרק אין מעמידין דף ט"ל שאין לוקחין מח"ג אלא מן המומחה ע"ש. ומומחה היינו על דרך אתמחי גברא שהוא בדוק ומנוסה אצלנו למדקדק ונאמן באיסורין. וצ"י בזה עוד לעת הפנאי. (א"ה נכדו. מדברי מר זקני המחבר וצוק"ל נראה דס"ל בעיקר הדין כדעת מור"ם שהיא דעת הרמב"ם ז"ל דאין לקנות מסתם אדם. ולכאורה קשה דנראה שהוא נגד דעת מרן ז"ל דנראה מדבריו דאינו אוסר רק בחשוד לאכול דברים אסורים ולמה פסק כדעת מור"ם נגד דעת מרן. ונראה משום דבעונות הרבים איחסור דרי ורבים אינם מדקדקים הן מצד חסרון ידיעה או מצד חסרון יראת שמים. ולכן נ"ל דבזמן הזה ראוי לחוש לדעת מור"ם והרמב"ם ז"ל. ושור"ר להכה"ח ז"ל מה שכתב הגאון הרע"י שליט"א אות ד' דרוב הגדולים הסכימו כדעת הראב"ד ז"ל וכמו שפסק מרן ז"ל. ואף שהפר"ת נוטה להחמיר כדעת הרמב"ם אגן בדין נקיטנן כדעת כל האחרונים. ומיהו לענין קניית הבשר אין לקנות מכל טבח אלא א"כ מוחזק בכשרות ואפילו בשאר דברים אף דמעיקר הדין נקיטנן להקל לקנות מסתם כל אדם טוב לחוש לדעת הרמב"ם בזה"ל דאיחסור דרי וכו' ע"ש וכמ"ש בטעמו של מר זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל שפסק כמור"ם ז"ל. גם במה שפירש בכוונת מור"ם שכתב מוחזק בכשרות, לענ"ד נראה להוכיח כן דכיון דמור"ם ז"ל קאי על דברי מרן ומרן כתב החשוד לאכול דברים האסורים בין חשוד באיסורי

שמואל ז"ל ודעמיה הרב זרע אמת בח"ג שם כתב דלא גרע דייעבד מלכתחילה היכא דנהגו להקל וכאמור וצ"י בזה עוד. (א"ה נכדו. ע' להכה"ח ז"ל בסימן קי"ז אות ס"ט והוא מהגאון הרע"י שליט"א שהביא מחלוקת בזה שדעת הרב דבר משה ומהרש"ט ורבו והחסל"א אלקלעי והרב אשדות הפסגה והרב עמק המלך והשיר"ב והוב"ץ להתיר, ודעת הרמ"ע מפאנו והרב דבר שמואל אבוהב ועוד כמה פוסקים לאסור. והעלה דבעל נפש יחמיר בזה לכתחילה וה' יזמין לו פרינסתו בהיתר ע"ש. והגה מ"ש משם הרב דבר שמואל ז"ל לאסור, מר זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל הביא משמו להתיר. ואולי יש ט"ס וצ"ל דבר משה ואינו בידי כעת).

ב' כתב הרב ויען משה ז"ל בהלכות סחורה סעיף מ"ב כלים האסורים מבליעת איסור נראה דאין לאסור להסתחר בהם ולא מביעא בשאינם ב"י דנט"ל ואיסורא דרבנן בעלמא משום גזירה ומותר להסתחר באיסורי דרבנן אלא גם בב"י מבליעת איסור דאורייתא, ולמ"ד ט"כ דאורייתא מ"מ אין לאסור בסחורה דלאו דבר המיוחד למאכל וי"ל דגרעי מסוסים וחמורים וגמלים אפילו דסתמן למלאכה ודמי נמי למה שהתירו להסתחר בפירות מתולעים שאינו עושה סחורה בגוף התולע, וה"ג אינו עושה סחורה בטעם הבלוע בכלי ומותר גם שלא נודמנו לו, עכ"ד ולשונו. וע' להעה"ש סימן קי"ז אות ב' דנראה דעתו לאסור כל דלא אפשר בבדיקה וא"כ ה"ג יש לאסור. אך נראה דלא חיישינן דילמא אתי למיכל רק ברוב הימים אבל ליום ויומים שקנאם יכול להזהר וא"כ הגם דהם בתוך מעל"ע דאיכא איסורא דאורייתא דטעם כעיקר דאורייתא יכול לקנותם ולהניחם עד שיעברו מעל"ע ובכה"ג יכול להזהר ומאז הו"ל דרבנן. וצ"ע לחפש בכונן זה בפוסקים לעת הפנאי בעה"ו.

ג' בענין אם מותר למלוח האליה של בהמות הכשרות בלא הכשר דתקנו חכמים בהדחה ומליחת הבשר ואף שלא נודמנו אלא לקנות ולמכור כדי להרויח, או שיש לאסור לעשות סחורה מדברים האסורים מן התורה באכילה וכמ"ש בסימן קי"ז ע"ש. ע' להרב וידבר משה ז"ל אות י"ב שציין להש"ע י"ד סימן ס"ו ס"א וס"ב ודמה זה כפירות המתולעים שהביא הברכ"י ז"ל מהפר"ח ז"ל ודעמיה שאין בהם משום איסור סחורה כיון שאינו עושה סחורה בתולע ע"ש. וע' להעה"ש דנראה דעתו לאסור אם אי אפשר לבדוק הפירות מהתולעים ע"ש. ומ"מ נראה לענ"ד להתיר כיון דאפשר לאכול חי וכמו שציין הרב וידבר משה ז"ל לסימן ס"ו ס"ב ע"ש. ועוד דאפשר לצלותה כדין בשר ששהה ימים בלא מליחה ע' למרן סימן ס"ט סעיף י"ב, ועוד דקי"ל דבאיסורין דרבנן מותר להסתחר ובשר שלא נמלח הגם דבעי ששים

י"ח) טבח שיצאו טריפות מתחת ידו מחמת שאינו בקי יש לו תקנה שילמד ויחכם.
הגה, והא דצריך לילך למקום שאין מכירין אותו ולעשות תשובה היינו שעשה במזיד או מוחזק לכך אבל אם נוכל לומר שבטעות נעשה לו סגי בקבלת דברי חבירות ויעשה תשובה לפי ראות עיני הדיין.

סימן קכ"ב

דין נותן טעם לפגם בכלים

ב) קדירה שאינה בת יומא דהיינו ששהתה מעת לעת משנתבשל בה האיסור הויא נותן טעם לפגם ואפילו הכי אסרו חכמים לבשל בה לכתחילה גזירה אטו בת יומא בין שבלועה מאיסור ובא לבשל בה היתר ובין שבלועה מחלב ובא לבשל בה בשר או איפכא.

סימן קכ"ג

דיני יין נסך

א) סתם יינם של עכו"ם אסור בהנאה והוא הדין למגעם ביין שלנו.

באר משה

מה"ת בודאי אז הכלים אסורים לעולם אפילו לא נודע האיסור אלא אחר מעל"ע אפילו כלי חרס דלית ליה הגעלה, וזה פשוט בש"ע יו"ד רס"י קכ"ב והיינו טעמא משום דגורנין קדרה אינה בת יומא אטו בת יומא ע"ש. (א"ה נכדו. מ"ש אז הכלים אסורים כוונתו לבשל בהם לכתחילה אבל בדיעבד אין לאסור. ומ"ש ואפילו כלי חרס וכו' זה לא נתבאר בש"ע וע' להפת"ת ז"ל שם שהביא מחלוקת בזה ולדעת הרב נחלת יעקב ז"ל דזה דוקא בכלי מתכות כיון דאית להו תקנה בהגעלה מה שאין כן בכלי חרס שצריך שבירה הוי כדיעבד, והמ"י ז"ל האריך להשיג ע"ז וכו' ע"ש. והרב שבת אחים ז"ל דעתו כהמ"י ז"ל. אך יש להעיר על מ"ש ז"פ בש"ע דמהיכן פשיט"ל זה). ואם לא עברו כ"ד שעות ויש בו הפמ"ר אם יכול להשהותו או צריך לשברו או למוכרו, מסתברא דכיון דהשהייה היא בשב ואל תעשה שאינו עושה כלום שרי שאין זה מבטל איסור לכתחילה דזה מתבטל מאליו. ועוד דכיון דרבנן לא גזרו בהפמ"ר ואוקמוה אדאורייתא והפגם הוי כאלו הוגעל או כניטל ממנו האיסור א"כ גם לכתחילה מותר להסיר האיסור שבו. ועוד דמסתמיות דבריהם נראה כן דאל"כ היה להם לבאר דר"ל שלא עברו אסור להשהותו.

סימן קכ"ג

סעיף א' סתם יינם של עכו"ם אסור בהנאה וכו'. סתם יינם שנתערב ביין ישראל אסור בשתייה ומותר בהנאה חוץ מדמי יין נסך שבו והרבה אופנים יש, יכול להשליך הנאה לים המלח, או שימכרנו לעכו"ם חוץ מדמי יי"ן שבו וכדאיתא בסימן קל"ד [שכתב לוקח דמי היין האסור. משמע שצריך שיקח ממנו כל דמי היין ונוטל מהם דמי היי"ן האסור שבו ומשליכו לים המלח. הטעם דאם לוקח רק דמי היין הכשר ומוחל לו דמי היין האסור הו"ל טובת הנאה לגביה ואסור. אך ע' להש"ך שם סק"ט שהתיר בזה ע"ש]. ומבואר שם בהש"ך בס"ק יו"ד דה"ה אם משליכו לנהר עמוק וכיוצא בו כדלעיל סימן ק"י ס"ק מ"ב ע"ש. ולענ"ד יש להוכיח כן מדברי הגמ' בע"ז דקאמר שדינהו לנהרא והובא בב"י. גם מבואר שם בסק"מ בשם הטור בשם

תורה בין באיסורי דרבנן וכו' א"כ מסתברא דמ"ש מור"ם שהוא מוחזק בכשרות היינו לענין זה שאינו אוכל דברים האסורים בין איסור תורה בין איסור דרבנן אלא דהחמיר ע"ד מרן שכתב רק החשוד אין קונים ממנו, הוא ז"ל ס"ל דרק בודאי שאינו אוכל דברים האסורים קונים ממנו דאי איתא דכוונתו כמ"ש הרב ערוך השלחן ז"ל הי"ל למור"ם לבאר ועל מה סמך שסתם אבל אם נאמר דכוונתו דמוחזק בכשרות שאינו אוכל דברים אסורים נחא שסתם כיון דקאי ע"ד מרן ז"ל וכאמור ואינו צריך לבאר. גם לשון מוחזק בכשרות ל"ש על המתפלל ולובש טו"ת דא"כ הי"ל ומקיים המצות).

סעיף ח"י בהגה סגי בקבלת דברי חבירות וכו'. בענין קבלת דברי חבירות בענין הטרפיות וכיוצא כתב הרשב"א ז"ל בתשובה סימן כ' דצריך שיקבל בפני ג' חברים כדחניא בבכורות דף ל' הבא לקבל דברי חבירות צריך לקבל בפני שלשה חברים ע"ש. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק יו"ד מהלכות מעשר הלכה א' ושם כתב בפני רבים, וע"ש בכ"מ שכתב דהיינו שלשה וכמו שפסק בהלכות משכב ומושב בפרק יו"ד הלכה ה' ע"ש.

עוד כתב הרשב"א ז"ל בתשובה סימן תקצ"ד וסימן תרי"ט דקבלת דברי חבירות היינו שיקבל עליו בפני שלשה חכמים והכשרים שבעיר שלא ישוב עוד לדברים אלה אלא שיבדוק בדיקה יפה ע"ש. וכ"כ הרב זרע אמת ז"ל בסימן א' ע"ש. וע' להט"ז ז"ל בסימן קי"ט שלא זכר מדברי הרשב"א ז"ל וכתב עמ"ש מור"ם בהגה כאן דסגי לו בקבלת דברי חבירות דמבואר ענייניו בבכורות דף ל' שמקבל עליו ענייניו פרישות שאין גוהגים כן רוב המון העם עכ"ל. וגם הרב זרע אמת ז"ל לא זכר מדברי הט"ז. ולענ"ד לאחר מחילה מהט"ז ז"ל דהתם שאני דמיירי בענין טהרות וכדומה וכמבואר שם. וע' להרמב"ם בהלכות משכב ומושב הלכה ה' ובפרק יו"ד מהלכות מעשר הלכה א' ע"ש.

סימן קכ"ב

סעיף ב' קדירה שאינה בת יומא וכו'. כתב הרב שבת אחים ז"ל בדיני הכלים כלים שנתבשל בהם דבר שאסור

י"א שמרים שלנו שתמדן ולא מצא אלא כדי מדתם פעם ראשון אסור אם נגע בהם העכו"ם ופעם שני מותר, אבל שמרים של עכו"ם לעולם אסורים אפילו לא מצא אלא כדי מדתן אפילו תמדן כמה פעמים. יין צמוקים מירוש שנתן מים על ענבים יבשים הרי זה כיון ומתנסך.

סימן קכ"ד

מי הוא העושה י"ן, ונגיעת העכו"ם בחבית

י"ב כל עכו"ם שאינו עובד עבודת כוכבים יינו אסור בשתיה ומותר בהנאה ומגען ביין שלנו שוה ליינם שאסור בשתיה.

סימן קכ"ז

אם נאמן האדם לאסור יינו של חבירו

א' הגה ואם לא הגיד לו בפעם ראשון שמצאו ואומר לו אח"כ ואמר אמתלא למה לא אמר לו בראשונה יש לחוש לדבריו. וכל מי שנאמן על דבר ועדים מכחישים אותו אע"פ שיש לו מגו שהיה נאמן לאסור בענין שלא היו העדים מכחישים אותו מ"מ מאחר שמכחיש העדים הוה ליה מגו במקום עדים ואינו נאמן אפילו בדבר איסור מ"מ לדידיה אסור משום דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא.

באר משה

להתיר בספק מגען כשיש ריעותא דלא חשיב כספק מגען ע"ש. ומרן ז"ל בב"י סימן קכ"ט לא הזכיר רק תשובה דח"א הנ"י ע"ש. גם הריב"ש ז"ל סימן קכ"ד הביא דבריו מרן ז"ל בב"י שם דעתו להתיר ספק מגען וכיון דמרן ז"ל הביא דבריהם שאין לחוש לספק מגען ולא העיר כלום נראה דכן דעתו ז"ל. וה"ב מסתברא דכיון דמגע הישמעאליים אינו אוסר אלא בשתיה ש"מ שהוא איסור דרבנן וספיקא דרבנן לקולא. (א"ה נכדו. לכאורה אינו מובן דהרי איסור סתם יינם אפילו של נוצרים הוא מדרבנן וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות מ"א הלכה ג' ע"ש. ונראה דשל נוצרים אע"ג שהוא מדרבנן התמירו בו כשל תורה דהרי אסרוהו גם בהנאה, אבל של ישמעאלי דינו כאיסור דרבנן מדאסרוהו רק בשתיה).

סימן קכ"ז

סעיף א' בהגה מ"מ לדידיה אסור משום דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא. ע' להרב פתחי תשובה ז"ל בסק"ז שכתב משם הרב בכור שור דלדעת הרמב"ם נראה דאסור וכיון דאגן אסרינן ליה בפרהסיא אסור אפילו בצינעא ע"ד שאמרו חז"ל כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור וכתב שם לחלק בין דאורייתא לדרבנן ע"ש. ונראה דגלמך מזה באשה שאמרה שהיא טמאה ויודעת עצמה שהיא טהורה אם אמרה שהיא טמאה מחמת ראייה דהוי איסור דאורייתא אינה יכולה לומר טבלתי אף שידעת שהיא טהורה, אך בדרבנן כגון שאמרה שמצאה כתם שאין לומר בזה כל מקום שאסרו חכמים וכו' אפשר דמותרת לומר טבלתי. וע' להפ"ת ז"ל בסימן ב' סק"ד מה שכתב בשם הרב חוות יאיר ז"ל.

כנראה מה שכתוב למעלה נשלח למוה"ר הגאון המחבר זצוק"ל ועל זה באה תשובתו:

הרשב"א דאין צריך לומר לעכו"ם בשעת מכירה, הריני מוכרו לך חוץ מדמי יין נסך ע"ש.

ב' אם לא הדיח כלי יין נסך ונתן בתוכו ישראל יין, מבואר מדברי הראב"ד ז"ל הב"ד מרן בב"י סימן קל"ד דהיין אסור בשתיה שכתב וז"ל, ופירש הראב"ד דאסור דקתני אפילו בהנאה קאמר דאי בשתיה אפילו ליכא טופח ע"מ להטפית כל שלא הדיח המשפך אסור דקנקנים של גוים אע"פ שהדיחן אם יין של ישראל כגוס לתוכן אסור בשתיה כדתנן בפרק אין מעמידין.

והיכא דליכא יין נסך בקנקנים רק שהקנקנים לא הודחו יכול למוכרו וא"ץ למוכרו חוץ מדמי האיסור שבו שהרי אין כאן ממשות יין ואין לו שום הנאה מזה כמ"ש הש"ך בסק"ח וז"ל, ולפ"ו היכא שאין בו ממשות האיסור שנתן יין בקנקנים של עכו"ם הכל מותר בהנאה שאין כאן דמי האיסור, הטור וע' לעיל סימן קל"ז עכ"ל. וע' למרן ז"ל בב"י שכתב ע"ד הטור הנ"י פשוט הוא ע"ש. (א"ה נכדו. וכדי להכשיר הכלים של עכו"ם כדי ליתן בהם הישראל יין לפי מה שראיתי, נוהגים למלאת אותם במים ואחרי כ"ד שעות מוריק אותם וחוזר וממלאן ואחרי כ"ד שעות מוריק אותם וחוזר וממלאן ואחרי כ"ד שעות מוריק אותם דהוי עירוי שלשה ימים אז יכול ליתן בהם יין כשר לכתחילה וע' למרן ז"ל בסימן קל"ה).

סעיף י"א בהגה יין צמוקים וכו'. ודעת מרן ז"ל דבעינן המשכה ע' להרב שיוירי ברכה והרב ערך השלחן ז"ל.

סימן קכ"ד

סעיף ו' כל עכו"ם שאינו עובד עכו"ם וכו'. יש להסתפק בספק מגע ישמעאלי שאינו אוסר בהנאה אם אוסר היין בשתיה כמו דאי מגען? הנה הרשב"ץ ז"ל ח"א סימן ג"ו התיר בספק מגען ובח"ג סימן קמ"ח נראה דלא ברירא ליה

סימן קל"ג

שלא להשתכר ביי"ן ולא לעשות ממנו סחורה

א' כשם שאסור למכור סתם יינם וליהנות בו כך אסור להשתכר בו לפיכך ישראל שנשכר לעכו"ם לעשות לו מלאכה אפילו בסתם יינם או ששכר לו חמורו או ספינתו להוליכו בו או מרתיפו להניחו בו, שכרו אסור בהנאה. ואם נטל ממנו מעות בשכרו שוחק וזורה לרוח או מטיל לים. נתן לו פירות יוליקם לים המלח או ישרפם ויקבור העפר בבית הקברות אפילו לקח בשכרו קרקע או בהמה שאינם נאסרים בהשתחוה להם ועבדן החמירו בהם לאסרם בהנאה. הגהה, ועיין לעיל סימן קכ"ג

דבזמן הזה מקילין לענין היתר הנאה מסתם יינם ולכן אין להחמיר באלו הדינים רק ביין נסך גמור. ג' עכו"ם ששכר את הפועל ואמר לו העבר לי מאה חביות של שכר במאה פרוטות ונמצאת אחת מהן יין שכרו כלו אסור כיון שיש ביניהם שוה פרוטה משכר היין נסך שאם היה פחות משהו פרוטה מותר בדיעבד. ואם אמר לו העבר לי כל חבית בפרוטה ונמצא ביניהם חבית של יין ושכר חבית של יין אסור והשאר שכרו מותר. ולכתחילה אסור לעשות כן.

באר משה

סימן קל"ג

סעיף א' כשם שאסור למכור סתם יינם וכו'. ישראל שלוקח מעות מן הגוי לעשות בו יינות בכל דיני הכשר ונותן לו חלק בריות, הדבר פשוט להתיר ומשנה שלמה היא בפרק רבי ישמעאל המטהר יינו של עכו"ם ונותנו ברשותו וכו' (ופסקו הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג' ומרן ז"ל בסימן קל"א ס"א), כ"ש היכא דהגוי רק שותף ולא היה צריך לכתוב זה. כן כתב הרדב"ז ז"ל ח"ב סימן ע"ב. ב' שכרו אסור בהנאה. ואסור בין לו בין לאחרים וכן אסור ג"כ אפילו לעניים. כן דעת הרמב"ם ז"ל והכלבו והתוס' וכמ"ש העה"ש ז"ל וכן הוכיח הוא ז"ל מדברי הגמרא ע"ש.

סעיף ג' עכו"ם ששכר את הפועל ואמ"ל העבר לי מאה חביות של שכר וכו'. בגמרא ליתא של שכר והוא מלשון הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מאכלות אסורות הלכה ח"י. וגראה דמפקי לה מדתנן שכרו לעשות לו במלאכה אחרת וכו' ואי איתא דאמר לו חביות סתם לא שייך לומר במלאכה אחרת אלא במלאכה זו עצמה. ולפ"ז נראה דאם אמר לו מאה חביות סתם ונמצאת חבית אחת מהם של יין נסך הגם דכל אחת בפרוטה כיון דהשכירות למלאכה אחת לשאת בהיתר ובאיסור יש לאסור כל השכירות. ונ"ל הטעם דעבוד רבנן הרחקה שיוהרו מיין נסך, אבל כשאמר לו של שכר וראה איזה מהם שהם של שכר שפיר יש להתיר לו כשאר מלאכות של היתר דעלמא.

אלא שיש לדעת למה יאסר לו שכר של החבית של היין נסך והלא הוא אמר לו של שכר וחשב שהם כלם של שכר.

ונ"ל הטעם דעבוד רבנן הרחקה שלא יבואו לידי עסק ביין נסך וקנסא עבוד כדי שמתחילה ירית פה החבית טרם שישאנה וכיון שהוא לא עשה כן אוסרים לו שכרה. א"נ י"ל דאסרו שכרו משום שהיה לו לומר לגוי הלא דברנו בשל שכר וזאת של יין נסך היא ולא היה לו לשאת אותה כלל. א"נ טעמא דהוי מאיסורי הנאה וכל הנאה הבאה מיין נסך באיזה אופן שתהיה אסרו רבנן משום קנסא הגם דבאמת לא עשה כלום.

מ"ש כת"ר גר"ו בשם הרב חוות יאיר ז"ל שהזכיר הפת"ת דלא מהני מה ששוכבת אצלו וצריך רק לשאול אותה אם טבלה וציין שכן מוכח מדברי התוס' בנדה, לפום ריהטא כעת לא ראיתי שום הוכחה מדברי התוס' בנדה. גם ראיתי להרב פתחא זוטא ז"ל שכתב משם הלח"ש דמהני מה ששוכבת אצלו ע"ש. ולפום ריהטא היה נראה להוכיח כן מדברי מור"ם ז"ל בהגה (בסימן קפ"ה) ס"ג שכתב משם מהרי"ו דמדינא נאמנת אפילו בשתיקה אח"כ רק שהיא באה ושוכבת אצל בעלה וכו' ע"ש. אלא דמדברי הש"ך ז"ל שם שכתב דחייב לשאול אותה לא משמע כן. ובלא"ה נראה קצת לחלק בין אמרה טמאה להחזקה בין שכניה. ועוד יש לחלק בין מכיר דמחמת קמט וכו' וכמו שסיים שם מור"ם ז"ל.

ואפילו לדעת החו"ד נ"ל דאין להוכיח כלל די"ל דלהחמיר אמרינן שצריך שישאל אותה בפירוש אך להקל להתיר מנ"ל וה"ג מסתברא שלא להרחיק הפלוגתא בין החו"ד להלח"ש הגו' דלהח"ד ז"ל ראוי להחמיר ולשאול ורמז לא מהני גם להקל, ולהלח"ש א"ץ להחמיר ורמז מהני גם להקל. גם מדברי הלח"ש ז"ל אין נראה להוכיח לאסור בנ"ד די"ל דכיון שעשתה מעשה ששכבה אצלו עדיף מלהוציא מפיה מלים אך בנרמז מפיה אין להוכיח כל שלא הוציאה מפיה מלים. ועכ"פ לפי דעתי אין כל מקום לחלק בין רמז לאמירה גמורה לפי מה שביארתי דהטעם של האיסור הוא מצד נאמנות ולא מצד נדר ושבועה וא"כ אחר שהיא מבארת את דבריה אח"כ שהם כמו שהבין הבעל רק מצד אחר שאומרת שמשחקת בו מה לי רמוזה או דיברה.

הן אמת שיש מקום גדול להתיר בנדון זה מצד שהיה ברמז אך לא מהטעם הנזכר בדבריו רק משום דכיון שיש יכולת בידה לבאר דבריה שאינם כן כמו שהבין הבעל א"כ בו בפרק שנתברר לנו שכוונתה רק כמו שאמר הבעל תיכף היא מזכרת שזה בשחוק והו"ל הפה שאסר הוא הפה שהתיר. ועוד נראה דלא כתב הרמב"ם ז"ל דלא מהני מה שאומרת משחקת בו רק באומרת להדיא אך בדרך רמז שפיר דמי.

סימן קל"ד

דין יין שנתנסך ונתערב

ב' יין שאינו אסור אלא בשתיה אינו אוסר אלא בששים נתערב סתם יינם ביין מותר הרי זה אוסר בכל שהוא בשתיה וימכור כולו לעובד כוכבים ולוקח דמי היין האסור שבו ומשליכו לים המלח ויהנה בשאר המעות.

סימן קל"ה

באיזו כלים יש לחוש משום ניסוך

א' כלים שאין מכניסין לקיום בין שהם של עור בין שהם של עץ ושל זכוכית ושל אבן ושל מתכת אם אינם מזופתין משכשכן היטב במים ומותרים בין שהיה תחלת תשמישן ביד עכו"ם בין ביד ישראל.

סימן קל"ו

השולח כלי יין ביד עכו"ם צריך לחתמו ובו ס"א

א' השולח ביד עכו"ם כלים המיוחדים ליין צריך להחתימם בחותם אחד כדי שיהא ניכר אם הכניס בהם העכו"ם יין. ויש מי שמצריך חותם בתוך חותם. הגה, ואם עבר ושלחם בלא חותם יש להכשירו כפי ענין ההכשר אם היה של עכו"ם אבל אם כבר עבר והשתמש בו אין

באר משה

הישמעאלים וכו' ע"ש). ולפ"ז נראה לפי האמור דתערובתו בטל בששים.

סימן קל"ה

סעיף א' כלים שאין מכניסין לקיום וכו' משכשכן היטב במים וכו'. ע' למור"ם ז"ל בד"מ אות ז' שנסתפק בשכשוך ביין אי דמי לערוי דלא מהני ביין או דוקא גבי עירוי כתב הרמב"ם ז"ל דלא מהני והביא שם מהמרדכי דשכשוך מהני ביין והצ"ע בזה ע"ש. וע' לקמן בהגה בסעיף י"א שכתב ע"ד מרן ז"ל שכתב שכשוך צריך להדיחו ג' פעמים כתב עליו במים אבל לא ביין אפילו רוצה לאסור יין שמשכשך ויש מקילין בדיעבד עכ"ל. ומצויין טוב"י בשם הרמב"ן. והוא פלא דאיך מציין טוב"י ושם לא נזכר שכשוך. ואולי דיליף לה מעירוי וזכורני שכתבו הפוסקים שהציונים של מור"ם אינם ממור"ם. גופיה. ואיך שיהיה צ"ל דאחר מ"ש בד"מ החליט לאסור וכמ"ש בהגה. ומ"ש ויש מקילין בדיעבד נראה דלפי הסתם יש לאסור גם בדיעבד. ולפי הכללים שסומכים על מור"ם היכא דלא גילת מרן ז"ל דעתו א"כ ה"ה הכא דקי"ל לאסור וכסתם. וגם מלשון שכתב ויש מקילין משמע דלדינא דעתו לאסור ע"ד מ"ש הפוסקים היכא שכותב מור"ם ויש מחמירין ע' להרב יד מלאכי ז"ל בכללי מור"ם ז"ל וע' להלבוש ז"ל דנראה דעתו להקל בדיעבד וע' להד"מ ז"ל סימן קל"ז.

סימן קל"ו

סעיף א' צריך להחתימם בחותם אחד וכו' ויש מי שמצריך חב"ת. קשה דאם מרן ז"ל חושש לסברת המחמיר הי"ל לפסוק כן כיון דלכתחילה מייירי ולמה סתם דבחותרם אחד סגי. ונראה דבא לומר דאם אפשר לו בנקל להחתימן בשני חותמות יש לחוש ליש מי שמצריך חב"ת ואם א"א לו בנקל רק בחותרם אחד יכול לשלוח אפילו לכתחילה בחותרם אחד

אך לפי זה לכאורה נראה דגם בשכר לו חמור או ספינה סתם או חנות ונתעסק בהם העכו"ם ביין גסך, יש לאסור הנאתו דאתיא לו מיין גסך. ויש לחלק דהכא נהנה מגוף היין גסך שהעבירו אבל חמור או ספינה או חנות נהנה רק משכירות החמור או הספינה או החנות ולכן כשלא ביאר לו ששכרו בשביל היין גסך שרי, אבל כשהוא נהנה בעבודתו ומלאכתו מהיין גסך עצמו אסור וצריך לעיין עוד בזה לעת הפנאי בעה"ו. (א"ה נכדו. מדברי מרן ז"ל בס"ב שכתב השכיר לו חמור לרכוב עליו אע"פ שהניח לגינו של יין עליו וכו' שכרו מותר כיון שעיקר השכירות לא היה בשביל יין ע"כ, משמע דוקא משום שאין עיקר השכירות רק לרכוב עליו. או להוליד סחורתו הוא דמותר אבל אם היתה עיקר השכירות בשביל היין אפילו שלא אמר לו ששוכר ממנו בשביל היין אפ"ה אסור ואע"פ שאינו נהנה מגוף היין. אך מדברי מרן בסעיף א' שכתב או ששכר לו חמורו או ספינתו להוליכו בו או ספינתו להניחו בו שכרו אסור וכו' ע"ש, משמע דוקא אם שכרו להניחו בו היין אבל אם שכר סתם מותר, וצ"ע בזה בפוסקים).

סימן קל"ד

סעיף ב' יין שאינו אסור אלא בשתיה וכו'. יין שנגע בו ישמעאל וזכורני שכתב הרמב"ם ז"ל דישמעאלים אין להם ע"ז ומאמינים באל אחד. ומוזה רשום בזכורני דתמיד מורים ובאים לאסור מגעם בשתיה ומתירים בהנאה. וזה כתוב אצלי בזולת זה. וכן נזכר באחד מספרי הרה"ג מוהר"מ זצוק"ל וזיע"א. וכעת נראה לי להוכיח כן מלשון מרן ז"ל בש"ע סימן קכ"ג סעיף כ"ו שכתב דבש של ישמעאלים אסור. משמע דאסור בשתיה אבל לא בהנאה. וע"ש להרב באר היטב ס"ק ל"א בשם הט"ז ומשם באר"ה. (א"ה נכדו. וכ"כ להדיא הט"ז ז"ל בסימן קכ"ד סק"ד ע"ד מרן שכתב כל עכו"ם שאינו עובד אלילים יינו אסור בשתיה ומותר בהנאה וכו' כגון

לאסור בדיעבד. ואם הם חביות גדולות מותר להשהותם בבית העכו"ם אומן יום או יומים לתקנם דבכלי גדול כזה אין רגילים להשתמש בו לפי שעה.

סימן קמ"א

דין הצלמים והצורות של עכו"ם

א' כל הצלמים של עכו"ם הנמצאים בכפרים אסורים דמסתמא לשם עבודת כוכבים נעשו והנמצאים בכרכים מותרים דודאי לנוי נעשו אלא א"כ עומדין על פתח המדינה והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור או כדור או סייף או עטרה וטבעת.

סימן קנ"ח

דין עכו"ם להצילם מהמות

ב' מיני ישראל והם שעובדים לעבודת כוכבים או העושה עבירות להכעיס אפילו אכל נבילות או לבש שעטנז להכעיס. האפיקורוסים והם שכופרים בתורה ובנבואה מישראל היו נוהגים בארץ ישראל להרגן אם היה בידו כח להרגן בסייף בפרהסיא הורגו ואם לאו היה בא בעלילות עד שיסבב הריגתו.

באר משה

סימן קמ"א

סעיף א' כל הצלמים של עכו"ם וכו'. במה שראיתי נוהרים מצורות שתי וערב בכמה מילי, לפנים חשבתי דאין בזה יסוד ושום חשש רק מחומרות האחרונים ולא מדברי רבנן סבוראי בעלי הפסק. ועתה ראיתי שיש להם על מה שיסמוכו ע' למרן ז"ל בב"י א"ח סימן ל"ב בד"ה ויעשנו כמין דל"ת שכתב משם הר"י אכסנדרי דלא יכפול הרצועה פעם אחת בלבד שתצא הקשירה מלמטה דמות שתי וערב ע"ש.

סימן קנ"ח

סעיף ב' האפיקורוסים והם שכופרים בתורה וכו'. היו נוהגים בארץ ישראל להורגן וכו'. וכתב הרב באר היטב ז"ל וז"ל, וכן המבזה ת"ח או המבזה חבירו בפני ת"ח הר"ן, וכן אמרינן לקמן בסימן רמ"ג ס"ו שאין לו חלק לעוה"ב עכ"ל הש"ך ע"ש. ולענ"ד הדבר תמוה מאד לומר כן, חדא דלא שמיע להו לאיגשי כזאת ונעשה להם כהיתר ואין ראוי לדונם בדיני נפשות מפני זה וע' למרן הב"י ביו"ד סימן קי"ט דכל דלא שמיע להו לאיגשי אינו נפסל ע"ש. ועוד דמסתמיות דברי הפוסקים הרמב"ם והרי"ף והרא"ש ומרן ז"ל ושאר פוסקים אין גראה כן אלא דמקבל עונשו על זה רשב ורפא לו. ואפילו אם נאמר דהר"ן והש"ך ז"ל איירי ברגיל ומוחזק בכך תמיד ועומד במדרו, מ"מ סתמיות כל הפוסקים בזה מורה ובא דלא ס"ל הכי. ואולי גם הר"ן והש"ך ז"ל באו רק להודיענו חומר האיסור כדי להזהר מזה ולא להלכה ולא למעשה [כיון דבלא"ה אין חשש שמא יבואו להכשל לעשות מעשה עפ"ז דהרי אין דגים דיני נפשות בזמן הזה].

ובענין הת"ח אע"ג שכתבו הפוסקים דהאידינא אין לנו דין ת"ח מ"מ דין הממונה מהקהל דין ת"ח יש לו גם בזמן הזה. כן זכורני שכתב הרב פלא יועץ ז"ל בשם הפוסקים ז"ל [ע' שואל וגשאל ח"א יו"ד סימן מ"ד שכתב כנו' משם הרב פלא יועץ ז"ל אות משפט ודין ע"ש, מא"ח]. ועתה ראיתי להמשה"ר ז"ל מערכת ט' אות קי"ו שכתב בשם מהראנ"ח

ואינו גמנע מלשלוח בשביל זה. וע' בב"י שכתב דנקיטנן כהסוברים דשולחין בחותם אחד. וע' להכנה"ג שכתב דבש"ע לא הכריע הילכך לכתחילה צריך חב"ח ובדיעבד כדאי הוא הרמב"ן לסמוך עליו ע"ש. וקשה דהרי בש"ע סתם והכריע כמ"ד דסגי בחותם אחד. וזכורני שכתב הרב יד מלאכי ז"ל דכה"ג שמזכיר חולקים חשיב ליה הכנה"ג לא הכריע ע"ש (ע' בכללי הש"ע אות י"ג). וא"כ לדידן דנקיטנן כסתם הויא הכרעה וא"ץ לכתחילה רק חותם אחד. אך מ"ש לחלק בין לכתחילה לדיעבד קשה דהרי כתב השולח משמע דבלכתחילה מיירי, ונראה דר"ל שכבר שלח א"ץ להחזירו ולתקנו בחב"ח ולא מיירי שכבר הגיעו ומסופקים בדינו דמזה לא כתב הש"ע כלל. וכל זה לדעתו דמרן לא הכריע אבל לדידן דקי"ל הלכה כסתם נראה דמ"ש ויש מי שמצריך חב"ח היינו לחוש לזה אם נקל לו אבל אם קשה לו סומכין על סתם.

ב' בהגה' ואם עבר ושלחם בלא חותם וכו'. לשון מרן בב"י נראה דדעתו כהר"ן והרא"ה והרמב"ן שכתב ע"ד הטור אבל וכו'. ועוד דהביא מי שסובר היפך זה. ועוד שכתב ע"ד הטור דמשמע ליה וכו' וכ"כ הרב ערך לחם ז"ל להתיר בדיעבד ומשמע דכן דעתו כדעת מרן כמ"ש הי"מ (בכללי שאר המתברים אות ל"ח) דרוב הגהותיו ככלם מדברי מרן בב"י וכ"כ הפר"ח בדעת מרן שם וכאן ע"ש וכ"כ השו"ג ז"ל בדעת מרן ז"ל וכאן ע"ש. והגם דמור"ם כתב בסתם כאלו מרן ז"ל מסכים לזה הרי כתבו כבר האחרונים שכן דרכו ונקיטנן רק כדעת מרן ז"ל וכאמור.

ג' בש"ע ואם הם חביות גדולות מותר להשהותם בבית העכו"ם אומן יום או יומים וכו'. כתב מרן ז"ל בב"י דגראה מדבריהם דלא שרו להשהות רק יום או יומים אבל בא"ח כתב בשם ר"י דאפילו זמן מרובה שרי להשהות בבית האומן וכ"כ הד"מ בשם הכלבו דה"ה אם הוא זמן מרובה דאין דרך להשתמש בהם מפני שגדולים הם ע"ש. ומזה נראה דהגם דמרן נקיט יום או יומים לישנא דהפוסק שהעתיק ממנו נקיט דה"ה לזמן מרובה וכמ"ש הכלבו.

סימן קנ"ט

שמותר להלוות לעכו"ם ולמומר ברבית

א' דבר תורה מותר להלוות לעכו"ם ברבית וחכמים אסרוהו אם לא כדי חייו או לת"ח או ברבית דרבנן. והאידינא מותר בכל ענין.

סימן ק"ס

גודל איסור הרבית ועד היכן צריך ליוהר ממנו

ט"ז ה'גלה יש אומרים דאסור למלוה ליקח ממקבל זה הזוז שלא יבואו להערים. י"א שמותר לישראל לומר לחבירו ישראל לך והלוה לי מעות מפלוני ישראל ברבית ומותר לתת אח"כ הרבית לשליח להביאו לו ולא אסרה תורה אלא רבית הבא מיד לזה למלוה והשליח אינו עושה שום איסור דהאי רבית לאו ידידה הוא. ואי משום ששלוחו של אדם כמותו אין שליח לדבר עבירה וכו'.

סימן קס"א

דין אבק רבית ואיזו נקרא רבית דאורייתא

ב' אבק רבית אינה יוצאה בדיינים ואם בא לצאת ידי שמים חייב להחזיר. מלבד רבית מוקדמת ומאוחרת אפילו לצאת ידי שמים אינו חייב להחזיר.
ג' אבק רבית אם תפס לזה משל מלוה מפקינן מיניה.

באר משה

דבלא"ה אנחנו נושאים ונותנים עמהם א"כ לא ישתנה עסק זה לחוש לו שמא ילמד ממעשיו טפי משאר עסקים.

סימן ק"ס

סעיף ט"ז בהגה י"א שמותר לישראל לומר לחבירו ישראל וכו'. והעיקר לדינא דברי מרן ז"ל הב"י שסובר שהוא רבית קצוצה, ובזולת זה כתבתי בארוכה שהוא רבית קצוצה ויוצאה בדיינים לדידן דנקיטנן כדעת מרן ז"ל ואין לומר קי"ל נגדו ומוציאין מיד המוחזק וכ"ש להסוברים דבמקום דאיכא איסורה אין לומר קי"ל דו"ק.

סימן קס"א

סעיף ב' אבק רבית אינה יוצאה בדיינים וכו'. ואם יש פלוגתא או ספק אי הוי רבית קצוצה או אבק רבית, ע' להרב שלחנו של אברהם ז"ל אות ג' מה שציין ומ"ש בזה ומבואר משם דמדברי מרן הב"י סימן ק"ע גראה דאין מוציאין מיד המוחזק ע"ש. ומ"מ גראה דהב"ד אומרים לו שהוא עושה איסור בדבר ויאימנו עליו דראוי להחמיר על עצמו. ומ"מ אם אינו משגיח בכל זה אין כח ביד הב"ד להוציא ממנו ע"ש. ויש להסתפק אי הוי פסול לעדות מספק ויותר גראה דמן הספק אין לפוסלו דהרי יש לו על מי לסמוך וצ"ע עוד בעה"ו לעת הפנאי. [וע' להרב כרם שלמה זצ"ל הנדפס מחדש שהביא מתשובות הרי"ף סוף סימן קנ"ב דגם באבק רבית צריך הדיין להודיעו שהדבר יש בו איסור גדול ועובר משום מרבה הונו בנשך ותרבית עכ"ל ע"ש].

סעיף ג' אבק רבית אם תפס לזה משל מלוה מפקינן מיניה. מי שכבר שילם בטעות דחשב שהוא חייב או שהיה אנוס ע"פ שטר חוב וחזר ותפס משל מלוה, אפשר דתפיסתו תפיסה לפי המתבאר מדברי הרב שלחנו של אברהם

ח"א סימן קי"ז והכנה"ג חו"מ סימן כ"ה אות ב' בהנה"ט שכתב דכשם שאסור לקלל הדיין כך אסור לקלל הממונה על הקהל ע"ש. הרי מבואר דגם מי שאינו ת"ח כיון שנתמנה על הקהל דינו כת"ח וכ"ש מי שהוא דיין ממונה על הקהל וכמ"ש הרב פלא יועץ ז"ל. ועדיפא מהא העיד בגדולו המשה"ר ז"ל דמר אביו ז"ל נידה בהכרזה למי שזולזל בכבודו פרנס הדור והרבנים הרב זרע יצחק ז"ל ומוהר"ם גג"אר ז"ל החזיקו בידו. וציין עוד להכנה"ג סימן ת"ך הגה"ט אות ל"ו ולהש"ך ז"ל סק"ט ולמהראנ"ח ז"ל ח"א סימן צ"ג ולהכנה"ג בבעי חיי חו"מ סימן רל"ה ששם מתבאר להמבזה אשת חבר ולהרב שיירי הכנה"ג ביו"ד סימן רמ"ג סק"ג ע"ש.

וראיתי לידידנו מהרח"ך גר"ו (זצ"ל המחבר ספר שמחת כהן ח' חלקים ועוד) שציין עוד להכנה"ג ביו"ד סימן של"ד הגהב"י אות צ"א בשם מהרשד"ם ביו"ד סימן ק' לאסור לבזות ממוני הקהל וכן ציין לתשובת אחד קדוש בכ"י (בכתב יד) דהמבזה לחברי חברת גומלי חסדים חייב גדי. וכפי הנראה שכל זה מדברי הכנה"ג שם וכן מתבאר ממה שסיים ע"ז וכתב עוד דכ"ש לגוברי הקהלה ע"ש. וכתב מהר"ם מינץ ז"ל בסימן צ"ט דאפילו הוא גדול מאותו הדיין אסור לו לבזות אותו ע"ש באורך. ועוד כתב שם דאסור להכם לקלל או לבזות מי שפוסק נגדו אפילו הוא פחות ממנו ע"ש.

סימן קנ"ט

סעיף א' דבר תורה מותר להלוות לעכו"ם ברבית וחכמים אסרוהו וכו'. המנהג פשוט באי ג'רבה ובכל מקום אשר שמענו את שמעם שמלויים לישמעאלים ולנוצרים ברבית ואין פוצה פה ומצפצף. והגם דכתב מרן דחכמים אסרוהו הרי סיים והאידינא מותר וסיים מור"ם בכל ענין. והיינו טעמא דכיון

י"א) שטר שיש בו רבית בין של תורה בין של דבריהם גובה את הקרן לבדו והוא שיהא ניכר שהוא רבית. הגה, כגון שהוא מפורש בשטר הקרן בפני עצמו או שלא היה נכתב בשטר רק הקרן ועדים מעידים על הרבית וכל מי שבא לידו יקרע השטר דחיישינן שמא יגבה בו הרבית. **אבל אם אינו מפורש אלא שכולל הקרן עם הרבית אינו גובה בו אפילו הקרן.**

סימן קס"ד

הממשכן שדה לא יחירונו

א) מי שהיתה שדה ממושכנת בידו לא יחזור וישכיר אותה לבעל השדה ויש מי שמתיר לעשות כן במשכנתא דסורא. הגה, ובלבד שלא התנה מתחילה על כך וגם שכבר החזיק המלוה בשדה אבל בלאו הכי לכ"ע אסור.

סימן קס"ט

כמה דיני רבית הנעשות באמצעות העכו"ם

ז) ישראל שאמר לעכו"ם לזה לי מעות ברבית מישראל בשמך והמלוה לא ידע שבשביל ישראל הם, המלוה מותר והלוה עושה איסור. ויש מקילין משום דאין שליחות לעכו"ם וכבר נתבאר דאין להקל רק במקום שנהגו להקל.

י"ח) הגה וי"א דאפילו אינו מוכרו לו ולא אמר לו אני מסולק ממך אלא חוזר וממשכנו אצלו סתמא שרי דודאי מכיון להיתירא וכמאן דא"ל דמי. ואם בא הראשון לפדות המשכון ואין השני רוצה להחזיר לו המשכון הרשות בידו דהוי לגמרי כשלו דהוי כאלו מכרו לו בהדיא עד שיבא העכו"ם לפדותו וכן המנהג פשוט. ואם התנו מתחלה שצריך לחזור וליתן לו כשבא לפדותו הכל כפי תנאה ואפשר דאפילו מסתמא הוי כאילו התנו בכך הואיל והמנהג כך.

באר משה

סימן קס"ט

סעיף ז' ישראל שאמר לעכו"ם וכו' והלוה עושה איסור. ומה נראה דישאל שהוצרך למעות וכתב שטר חוב על עצמו בסך מה לזמן מה ונותנו לעכו"ם להביא לו הכסף שבו בניכוי סך מה מאת ישראל אחר והישראל השני ג"כ יודע שאין על הישראל הראשון שום חוב כלל אלא שהוצרך הוא למעות, נראה דשניהם עושים איסור דהגוי אשר ביניהם אינו אלא מעשה קוף בעלמא. וכן אם מלוה העכו"ם מהישראל לעצמו ע"י שטר חוב בחתימתו של הגוי ומביא הגוי המעות לישראל והישראל נותן לו שטר חוב על עצמו נמי נראה דאסור דהוי כנדון מרן שהגוי הלוי לשמו ואח"כ הגוי נותנם לישראל ומשלם הישראל הרבית. ואפילו אם יתרצה ליקח מהגוי בסך מה והגוי לוקחם מישראל בסך מה שנשתוו והגוי אם מרויח מרויח לו ואם מפסיד מפסיד לו, נראה דאסור דכיון דבאמת הגוי שליחות של ישראל קעביד אינו אלא כשליח בשכר דהיינו שאותה ההנאה שתהיה לו תהיה נגד שכרו שטרות בזה, וא"כ מה לי שכירות בשכר או בחנם.

סעיף ח"י בהגה ואם בא הראשון לפדות המשכון ואין השני רוצה להחזיר לו המשכון הרשות בידו וכו' מבואר מזה דלדינא רשאי שלא להחזירו לו כל שלא יש תנאי. אבל מצד המנהג דנהגו להחזיר לו אפשר דחשיב כאלו התנו ובהא לא ברירא לומר כן ולזה כתב זה באפשר. וע' להרב באר היטב ז"ל ס"ק מ"ד דהט"ז מסיק דכל בעל גפש יעשה שיהיה מרצון המלוה השני להסכים לחזור לפדותו אם פודהו בלא דעת העכו"ם ע"ש. ויש להסתפק אם נעשה התנאי שכתב מרן

ז"ל אות ה' ע"ש. (א"ה נכדו. ע' להרב כרם שלמה ז"ל הגו"ל שהביא מחלוקת בזה אפילו בלא תפס אם אומר שהוא נתן לו אבק רבית בטעות שלא ידע שאסור ע"ש. וא"כ אפ"ל דאם תפס הלוי לכ"ע תהיה תפיסתו תפיסה).

סעיף י"א אבל אם אינו מפורש וכו' אינו גובה בו אפילו הקרן. ע' להרב באר היטב ז"ל בס"ק ט"ו שכתב ד"א דאם הלוי מודה גובה הקרן וי"א דאינו גובה וכמ"ש הרמ"א בחו"מ סימן נ"ב וכתב עליו הט"ז דאין מי שסובר כן ולאוי הלכתא היא ע"ש. וכ"מ מלשון מרן ז"ל שכתב אינו גובה בו אפילו הקרן דמשמע בו הוא שאינו גובה אבל גובה אם הלוי מודה כיון דהו"ל כאלו השטר אינו ורק ע"י הודאת הלוי גובה דאלת"ה ה"ל לכתוב מפסיד אפילו הקרן (או יכתוב אינו גובה אפילו הקרן בלי תיבת בו). וכן מבואר בחו"מ שם דדעת מרן ז"ל דגובה מיהא אם הלוי מודה וכמו שביאר שם מור"ם ז"ל ע"ש.

סימן קס"ד

סעיף א' מי שהיתה שדה וכו' ויש מי שמתיר וכו'. ואם החצר כבר מושכרת לזולת בכתב יד אשר ביניהם לאיזה שנים ובא למשכנה לזולת במשכנתא דסורא עד דתיפוק בלא כסף יש להסתפק אם יכול להשכיר לו גם אותם השנים השכורות או לא ואת"ל דיכול אם מותר ליתן לבעל הקרקע כתב קבלה למשכיר הראשון כנהוג טרם המשכנתא ולמסור את הכסף לממשכן, או דילמא אין לו לבעל הקרקע עוד מבואר בזה והממשכן הוא שיכול לגבות דמי שכירותו.

סימן קע"ג

הרבה פרטי דיני רבית

א' מכר לחבירו דבר ששוה עשרה זהובים בי"ב בשביל שממתין לו אסור אפילו אם המוכר עשיר ואינו צריך למעות ולא היתה הסחורה נפסדת אצלו. בד"א בדבר שיש לו שער ידוע או דבר ששומתו ידוע כמו פלפל או שעוה אבל טלית וכיוצא בו שאין לו שער ידוע ואין שומתו ידוע מותר למכרו ביוקר לפרוע לזמן פלוני ובלבד שלא יאמר לו בפירוש אם תתן לי מיד הרי הוא לך בעשרה זהובים ואם לזמן פלוני בי"ב. ויש מי שאומר שאפילו אינו מפרש בהדיא אין היתר אלא במעלהו מעט אבל אם מעלהו הרבה עד שניכר לכל שבשביל המתנת המעות הוא מעלהו הוה ליה כמפרש ואסור.

סימן קע"ו

איזהו השכרה מותרת ואיזה אסורה

ד' מותר לשכור פרה ולשומה בדמים כגון שיאמר הרי פרתך עשויה עלי בשלשים דינר אם תמות וכל זמן שהיא אצלי אעלה לך סלע בחדש בשכירות. וי"א דאם תמות משערין כמה היתה שוה בשעת מיתה.

סימן קע"ז

שלא לקבל צאן ברזל מישראל, וכמה דיני משא ומתן האסורים משום רבית

ה' בד"א כשלא פסק עמו בתחלת העסק אלא נתן לו למחצית שכר אבל אם פסק עמו בתחלת העסק שכר טרחו בדבר ידוע ואפילו בדינר מותר. הגה, וכל זה כשאחד נותן המעות אבל אם כל אחד נתן מעות אפילו אחד מתעסק לבד אין כאן עיסקא אלא הוי כשותפות בעלמא.

באר משה

גוטינ כדעת הרמב"ם ועוד דפליגי באיסור דרבנן וכמ"ש רבנו ירוחם. דהגם להאוסרים אין כאן אלא אבק רבית. ובוה מדוקדק לשון מרן שכתב וגקט מותר וכו' ור"ל דגם אבק רבית ליכא ולא כתב כלשון הרמב"ם השם וכו' מה שאין דרכו ז"ל לכתוב בשינוי לשון הרמב"ם ז"ל אלא ודאי כדאמרן.

ונראה לענ"ד דאם מתחילה התנו שאם מתה תהיה נישומת בניכוי מה משומתה עכשיו גם החולקים מודים שהרי אפשר שתשביח והו"ל כאלו הדבר מסופק מה יהיה אחרי כן, וצ"י בדבר הזה עוד.

ועוד נראה דאם מתנים שלא יפסיד רק המחצית מדמיה אם מתה גם החולקים מודו. ועוד נראה דלאו דוקא מתה אלא ה"ה לגשברה שישלם הדמים שהתנו והוא יקח אותה שבורה או מתה דזיל בתר טעמא דהוי כשוכר שקבל עליו שמירה כשואל דאפילו באונסים חייב.

סעיף ו' בהגה מותר להרבות בנדוניית חתנים. וכן נוהגים פה אי ג'רבה שהמאה נחשבת לשלש מאות וקורים לו „שילוש" ר"ל שחלק מה יהיו כאלו שלשה ממנו. אך כ"ז בנדוניא וכיוצא אבל בכסף אין כותבין אלא מה שהביאה ואולי מחשש רבית נוהרו בכסף וע' להריב"ש סימן ק"ן ואין כאן מקום להאריך.

סימן קע"ז

סעיף ג' בהגה וכל זה כשאחד נותן המעות וכו'. ונראה פשוט דר"ל דכששניהם נותנים המעות אף באותו החלק

ז"ל ואמ"ל כגו' ולא התנו שיכול לפדותו ואין מנהג ידוע בעיר בזה אלא שכך הורגלו הממשכן הראשון והשני שבא לפדותו ופודהו אי הוי בכה"ג כאלו התנו דמחוייב אח"כ למכור לו או לא.

סימן קע"ג

סעיף א' אבל טלית וכו' מותר למכרו ביוקר לפרוע לזמן פלוני וכו'. עיין להרב רב פעלים ז"ל ח"ד סימן י"ב במה שהאריך ליישב מנהג העולם. ונ"ל ללמוד מזה למכור דבר על זמן במחיר פלוני ובאמת אם היה בזמון היה מרוצה בדעתו למכרו בפחות מזה ואפילו בקרן ורק מפני שהוא על זמן ושהוא צריך להפסיד כדי לגבות מעות מזומנים הוצרך להוסיף עליו ואינו אומר לו בפירוש שהוא מוסיף עליו, וע' להרב באר היטב ז"ל.

סימן קע"ו

סעיף ד' בהגה וי"א שאם תמות משערין וכו'. ומדלא כתב מרן ז"ל תנאי זה נראה דדעתו שמשלם כפי שומתה בעת ששכרה וכן פשט לשון מרן מורה שהולכים אחר שומתה ששמו אותה תחילה וכן נראה דעת מור"ם בדעת מרן וכן מתבאר מדברי מרן בב"י שפסק כהרמב"ם והרשב"א והר"ן ע"ש. והגם דהרמב"ן ורבינו ירוחם והטור ז"ל ס"ל דשמין אותה בשעת מיתה הכריע מרן ז"ל כדעת הרמב"ם שהוא אחד מעמודי התורה. ועו"ל משום דס"ל דפשט דברי הגמ'

כ"ד הנותן עיסקא לחבירו לא יצרף. הרינוח עם הקרן ויעשה כולו קרן דשמא לא יהיה כל כך ריוח ונמצא נוטל ממנו רבית. וכן לא יתן לו מעות בתורת עיסקא או שותפות ויכתוב אותם מלוה שמא ימות ונמצא השטר ביד היורש וגובה בו את הרבית.

כ"ז אם התנו על חלוקת הרינוח ולא התנו על חלוקת ההפסד אם יהיה שם הפסד יפסיד המתעסק שני שלישי החלק שהיה מרויח, וכן אם התנו על חלוקת ההפסד ולא התנו על חלוקת הרינוח והרינוח יטול כמו אותו החלק שהיה מפסיד ותוספת שליש חלק חבירו. כיצד אם התנו שיטול המתעסק רביע השכר ולא התנו על ההפסד אם הפסיד הרי זה משלם שותות, ואם התנו שיפסיד המתעסק רביע בהפסד ולא התנו על הרינוח אם הרינוח נוטל מחצה.

באר משה

ז"ל שהקשה ע"ז מדברי הרא"ש כלל ס"ו אות יו"ד. ולענ"ד ל"ק כלל דשם נראה דמייירי ביתומים קטנים כמ"ש שנפל להם ירושה מנדוניית אמם ובכה"ג אפשר לומר דשרי אבק רבית ולכן לא חש לזה שם וגימא דמייירי שם בגדולים מבני שבעה ושמנה שאין חיוב על אביהם לזונם ויש לחפש עוד בזה. ועוד י"ל דהיה זה מתחילה בכלל הנדניא וכל התנאי בזה קיים, ודומה לזה ויותר מזה מבואר במור"ם ז"ל סימן קע"ו ס"ו דבנדוניא אם התנו שאם תתאחר אצלו ישלם כו"כ לשנה אין זה רבית אלא לתוספת לנדוניא כיע"ש, וכ"ש בנ"ד. והגם דמזן ז"ל לא זכר זה הרי מרן ז"ל לא זכר שטר כלל ויתכן דליכא שטר כלל. והרואה המקור יראה ג"כ דבנדוניא איירי או דמזן סמך על המקום וקיצר כדרכו בקדש ואין כאן מקום להאריך. ועוד י"ל דכיון דכתוב נדוניא ולא חוב ממש והיה זה מכללי תנאי הנדניא אין לחוש ויש לחפש בכל זה. ועוד י"ל דס"ל להרא"ש ז"ל דאין לאסור רק בגדול וגדול אבל בגדול בנכסי קטן כמבואר שם. שהאב עשה שרי. ואפילו למה שכתב הבאה"ט סק"ו דאם אין האב מפרנס בנו לא חשיב יתום ע"ש, מ"מ י"ל דבכה"ג דלא עשה הוא כלום אין לאסור כנ"ל. **ו**יכתוב אותה מלוה וכו'. כתב הטור דאפילו התנו בע"פ בתר שטרא אזלינן דהא יכול לגבות הקרן אפי' יהיה הפסד לפיכך לא יטול הרינוח ע"ש. ע' להרב שלחנו של אברהם ז"ל שהקשה דא"כ אפילו לא כתב אלא הקרן אפילו הוי רווחא לא יטול וא"כ למה אמרינן בגמ' שמא לא יהיה רווחא הא אפילו הוי רווחא לא יטול ע"ש. ולכאורה ק"ל דבטור כתב להדיא כן דאפילו לא כתב אלא הקרן ואיכא רווחא לא יטול ע"ש. ונראה דט"ס נפל בדברי השש"א וצ"ל דא"כ דאפילו וכו' א"כ למה וכו' ור"ל דלפ"ד הטור דהכי הוי קשה מלישנא דגמרא.

סעיף כ"ז אם התנו על חלוקת הרינוח וכו'. ע' בטור דמבואר דמייירי בכתבו כן בשטר וגם דברי מרן ז"ל נראה דבהכי מייירי וקאי על הסעיפים הקודמים סעיף כ"ה שכתב אם כתוב בשטר וכו' וסעיף כ"ו שכתב והיכא שהוא וכו' דקאי עליה. ויש להתיישב עוד אם יהיה בפה מה הדין. **ב**י' **יפסיד** המתעסק שני שלישי החלק שהיה מרויח. יש לנו לדעת דכיון דהתנו בריוח למשל לחצאין וכיוצא א"כ מסתמא גם בהפסד הכי הוי וכמ"ש הרב שלחנו של אברהם ז"ל אות ל"ג בשם הגור"ר חו"מ כלל ב' סוף סימן ב' דמסתמא ההפסד כמו הרינוח ע"ש. וא"כ הו"ל כאלו התנו להדיא כן, וא"כ מה יועיל לנו שיחלקו עתה בהפסד בחסרון השליש

של אותו שאינו מתעסק חשיב רק כשותפות ויכול להתנות כמו שירצה. וגם נראה דאף שלא נתנו שניהם הממון בשוה אלא זה הביא מאה וזה הביא מאתים שפיר דמי. וכל זה מבואר מדברי הב"י ז"ל מקור דין זה בד"ה ולענין שנים שנשתתפו שכתב על דברי הרמב"ם ז"ל שאוסר ח"ל, וזה לגבי המעות ששם אותו שאינו מתעסק שדינם פלגא מלוה ופלגא פקדון וכו' וע"ז כתב אבל להסמ"ג וכו'. וכתב ג"כ בסוף דבריו דאע"ג דלהרמב"ם שתוף ממון כל שהאחד לבדו מתעסק מקרי עסק ויש בו משום רבית מ"מ דמי למאן דאית ליה עיסקא אחרייתי שהרי הוא מתעסק במעותיו ג"כ ואפילו לא שם אלא דינר לאלף מקרי אית ליה עיסקא אחרייתי ע"ש. ואף די"ל דלא כתב כן אלא לענין דמקרי אית ליה עיסקא אחרייתי ונפ"מ לענין מה שחילק הרמב"ם לענין שיעור השכר כמבואר בדבריו, מראה דמדכתב כן מרן ז"ל כאן גבי שיתוף משמע דזה בכלל שיתוף. וכן ראיתי להרב חכמת אדם כלל קמ"ב שכ"כ במפורש ודקדק כן מסתמיות דברי מרן ושכ"מ בסמ"ג ע"ש. מיהו באמת יש לעיין מה היא דעת מרן בעיקר דינו של ההגה ויש מקום לומר דכיון דהוי מחלוקת הרי"ף והרמב"ם והסמ"ג וכמ"ש בהקדמתו. וכן יש לדייק מלשונם שכתב אבל לסמ"ג וכו'. וכן יש להוכיח מדהשמיט בש"ע דברי הרמב"ם ופסק רק דין עיסקא. אבל הרב בינת אדם אות יו"ד בסכ"ד הביא מ"ש הרמב"ם לשיטתו.

סעיף כ"ד **ו**יכתוב אותם מלוה וכו'. ע' להרב שלחנו של אברהם ז"ל שכתב ע"ד הטור וקשה דא"כ אפילו לא כתב גמי וכו' וא"כ למה אמרינן וכו' ע"ש. והוא קשה לכאורה דבהטור מבואר דאפילו לא כתב אלא הקרן אפילו הוי רווחא לא יטול ולא צריך לדקדק זה מדבריו כיע"ש. ונראה דט"ס יש בדברי הרב שלחנו של אברהם וצ"ל דא"כ דאפילו לא כתב וכו' א"כ למה אמרינן וכו' כנ"ל.

בי' **ו**יכתוב אותם מלוה וכו'. הרשב"ש ז"ל בסימן רכ"ה דעתו דהוי רבית קצוצה ע"ש, ומדברי הרא"ש כלל פ"ח אות ז' נראה שיש להוכיח דאין זה רבית קצוצה אלא אבק רבית ע"ש וכן כתבתי במקום אחר. ועתה ראיתי להב"ח ז"ל בח"מ סימן קע"ו ס"ח שכתב בשם תשובת הרא"ש שלא הובאה בדפוסים ישנים דהוי רבית דרבנן ע"ש. ולכן לענ"ד נראה דהכי נקיטנן. אלא שיש לעיין עוד בפוסקים כי אין הכרעתי מכרעת נגד המבואר בהרשב"ש ז"ל וכנז"ל.

גי' **ו**יכתוב אותם מלוה וכו'. בטור מבואר דאסור ליקח הרינוח כל שכתוב שטר בקרן ע"ש. וראיתי להדגמ"ר

סימן קפ"ג

אשה שרואה טיפת דם צריכה לישב ז' נקיים, ובו ס"א

א' אשה שיצא דם ממקורה בין באונס בין ברצון טמאה והוא שתרגיש ביציאתו ומיהו משתרגיש בו שנעקר ממקומו ויצא טמאה אע"פ שלא יצא לחוץ ואפילו לא ראתה אלא טיפת דם כחרדל יושבת עליו שבעה נקיים. הגה, כאשר יתבאר לקמן סימן קצ"ו. ואין חילוק בין פנויה לנשואה לענין איסור נדה כי כל הבא על הנדה חייב כרת.

באר משה

דבר לח זב מגופה על פני בשרה החיצון אין זו הרגשה דאורייתא. וכ"כ הפת"ת סק"א במוסגר בשם הח"ס ז"ל בכמה תשובות קמ"ה וקנ"ג וקס"ז וקע"א דזיבת דבר לח לאו הרגשה הוא ושכן הוא מורה הלכה למעשה ושכן קבל מרבו מהר"ר נתן אדלמר ז"ל ע"ש. והגם דכתב שם מהגב"י יו"ד סימן נ"ד והח"ד סימן ק"ץ סק"א כתבו דהרגשה זו היא כאחת מהרגשות האוסרות ע"ש, נראה דנקיטנן כדברי הח"ס חדא דהוא הלכה למעשה, ועוד דהח"ס ורבו המה ראו דברי הגו"ב והח"ד וחלקו עליהם והלכה ככתבתי. ועוד דדברי מרן ז"ל מוכיחין כן שההרגשה היא ביציאתו מן המקור והיינו שמרגשת שנפתח מקורה והוציא או שנפתח מקורה לבד, או שהרגשה שנודעזע גופה כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה י"ד וע' להרב פתחא זוטא סק"ב שכתב בשם החת"ס בתשו' קמ"ה קנ"ג סק"א דמקיל דאפילו הרגישה זיבת דבר לח מן המקור אינו דאורייתא ושם כתב בשם תלמידו בשו"ת אמרי אש דנוטה לדעת הסוברים דהוי הרגשה ושכן נראה דעת שו"ת ד"ח סימן ס"ז וביתר ביאור בח"א סימן ל"ז ע"ש, ואין הספרים בידי כעת. ומ"מ נראה לענ"ד דגם הרב אמרי אש והד"ח ז"ל לא כתבו דהויא הרגשה רק אם הרגישה ביציאתו מהמקור אבל אם לא הרגישה בזה כלל רק שהרגישה שבחיצוניות אותו מקום יש זיבת דבר לח מודו להח"ס ולרבו ז"ל דאין להרחיק כ"כ המחלוקת. ועוד דלפי הנראה מדברי הרב פתחא זוטא דגם הרב אמרי אש והד"ח אינם חולקים להדיא רק שכך נראה נטיית דעתם וא"כ נראה דלא שבקינן פשיטותיהו דהח"ס ורבו ז"ל מפני ספקיהו של הרב אמרי אש והד"ח ז"ל.

אם הרגישה בלי ראייה. ע' להתה"ד ז"ל בסימן רע"ו במהר"י ישראל ולהרדב"ו ז"ל ח"ב דפוס ויניציה סימן קע"ט שחולק עליו וכתב דאין לחוש עש"ב. ומשם באר"ה. **ב' בהגה ואין** חילוק בין פנויה לנשואה לענין איסור נדה וכו'. ע' להרב באר היטב ז"ל שכתב דאינה צריכה טבילה דבהסתלק ממנה איסור נדה החמור תבא לידי זנות הקל וכו' ע"ש. ולפ"ז היל"ל שאינה טובלת כדי שלא יבואו על ידה לידי מכשול. וכן הדבר פשוט פה אי גרבה יע"א שאינה טובלת. ואין בידי כעת תשובת הריב"ש שציין הרב באר היטב ובעה"ו אשובה אראה.

ג' בהגה ואין חילוק בין פנויה לנשואה לענין איסור נדה כי כל הבא על הנדה חייב כרת. מזה יש לתמוה הרבה מאד על איזה מקומות אשר ההמון מקילים להיות המשודך נכנס לבית משדוכתו ומתיתדים זה עם זה, ולפי הנשמע שאוכלים יחד ונוגעים זה בזה ומחבקים ומנשקין זה לזה, ובעונות הרבים לפעמים נכשלים גם בביאה רח"ל. וזה טעות חמור מאד וכמ"ש מור"ם ז"ל שאין חילוק באיסור נדה בין

להמתעסק מהחלק שהיה מרויח הלא עכ"פ הו"ל שטר שיש בו רבית. ואם נאמר שיש הבדל בין אם היה שטר דבזה קפדי רבנן דהו"ל שטר שיש בו רבית אבל בע"פ מהני לתקן עתה א"ש וע' באות הקודם, אבל אי אמרינן שאין הפרש בין אם יש שטר או שהיו הדברים בע"פ קשה. **והיה** ג"ל לומר דמיירי בכהאי גוונא דדעת המלוה והלוה בהפסד היתה תלויה בדעת הב"ד כפי מה שהדין גותן ובריוח הוא דהתנו ביניהם איך יחלקוהו ולכן מהניא חלוקת ההפסד כפי מה שכתב מרן ז"ל וכן אם התנו ג"כ בהפסד ולא בריוח היינו דדעת שניהם היתה דבריוח יהיה הדבר כפי מה שהדין גותן ולכן מהני לחלוק כפי מ"ש מרן ז"ל. אלא דמדברי הרב שלחנו של אברהם ז"ל אין נראה כן דא"כ היל"ל דדוקא הכא שהיה דעתם מתחילה כפי מה שהדין גותן אבל בעלמא הריוח הוא כמו ההפסד וההפסד כמו הריוח. ואולי י"ל דכיון דאיסור זה אינו אלא אבק רבית דרבנן הם אמרו והם אמרו והקילו בדידהו שאין לאסור רק באם התנו על הריוח וההפסד בשוה אבל בהתנו רק על צד אחד מהם לא חששו על הכוונה או על ההבנה הסתמית ולא הקפידו רק על הפועל הנזכר בשטר.

ועפ"ז ניח"ל מה שקשה במ"ש מרן ז"ל בסעיף כ"ה דדנין אותו אם המקבל או הנותן אדם גדול באופן להתיר דלא כפשטיה דשטר, דקשה וגשיליגהו איך היתה כוונתם. ולפי האמור י"ל דכיון דאיסור זה הוא דרבנן לא חשו רק על הכתוב להדיא אבל במה שאפשר לפרש דלא הוי רבית שפיר מפרשינן להקל, אבל באיניש דעלמא חשוב כאלו מפורש שאין הפירוש אלא כפשטיה ולכן אסרו. (א"ה נכדו. ולענ"ד קשה דא"כ אמאי כאן בסעיף כ"ז מפרשינן דלא כפשטיה אע"ג דמיירי באיניש דעלמא ואמרינן דלא יהיה ההפסד כמו הריוח דלא כהרגיל. ונראה דהכא שאני שהזכיר בשטר רק צד אחד ההפסד או הריוח וא"כ במקום שיש רבית תלינן שהשאינו זה בסתם עד שיבררו איך הדין דאמרינן לאו ברשיעי עסקינן אבל כשאין חשש רבית אמרינן דלא ביארו הצד השני משום דמסתמא שוים הם ההפסד והריוח, אבל בסעיף כ"ה דמבואר הכל תלינן או בחוסר ידיעתם באיסור רבית או דברשיעי עסקינן וכיון דכתיב בו רבית יפסיד). וצ"ע עוד בזה. **ולפ"ז** י"ל דאם היו הדברים רק בעל פה כיון שאין לפנינו שטר שיש בו רבית דיינינן להו כפי מה שהדין גותן הגם שהם לא דיברו כן בע"פ. וצ"ע עוד בזה לעת הפנאי.

סימן קפ"ג

סעיף א' והוא שתרגיש ביציאתו. נראה דהיינו שמרגשת בעת יציאתו ממקורה וכמ"ש מרן ז"ל אשה שיצא דם ממקורה, אבל אם לא הרגישה כלל ביציאתו ממקורה אלא שמצאה

פנויה לנשואה שכל מה שאסור בזה אסור בזה נגיעה והושטה וכ"ש חיבוק וגישוק שגם הפנויה חייב עליה כרת וא"כ אין שום חילוק ביניהם. וראוי להודיע ולהשמיע זה לרבים כי רבים טועים בזה ואינם יודעים חומר איסור זה, וישראל קדושים הם וביודעם חומר האיסור בודאי שגוהרים בזה ומזהירים. וצריך לדרוש זה ברבים ולבאר ולפרושי מאיסורא מלדרוש רק דברי אגדה וכיוצא שאין בהם אפרושי מאיסורא. וע' להרב פתחא זוטא ז"ל סק"ה שכתב דגם חיבוק וגישוק אסור מדאורייתא ע"ש.

וכן ראיתי רבים נכשלים בהיות הכלה בימי המשתה הנהוג לעשות בעירגו בבית הכלה ליל ששי וליל שני שקודם החופה, אחרי שגומרים הפיוטים והתזמורת והסעודה מוציאים הכלה ע"י נשים לאמצע החצר ובאים איזה נשים וקטנים ולפעמים גם אנשים קרובים וידידים רחוקים ולוקחים איזה מטבעות וזהב ושמנים על ידי הכלה אחד הגה ואחד הגה, והוא עון פלילי ופרצה גדולה היא דיו גדה גמורה היא ופריסת מטבעות על ידיה הוא ריצוי מעות מידו ליד הגדה ריצוי של חבה. ועוד בה כי נכנסים האנשים בתוך הגשים ונוגעים זה בזו והוא איסור נוסף ופריצת גדר הצניעות. ומימי הייתי מצטער מאד מזה ותהלה לאל הנהגתי בביתי שלא יהיה זה כלל וכלל מהאנשים ואפילו קרובים ואפילו מאב לבתו ואינם עושים זה רק הגשים והקטנים לגמרי בלבד. ומזה למדו גם שאר העם והנהיגו כן. ובודאי שבכל דבר אם חכמי העיר הי"ו ימחו בדבר ויודיעו להחמון חומר הדבר, ישראל קדושים הם ושומעים לקול מורים. וראוי לעשות הסכמה מהבית דין הי"ו וראשי הקהל בכל עז לבטל זה לעולמים. [ע' שואל ונשאל ח"א יו"ד סימן קס"ו בד"ה אך נראה וכו' דברי נועם מוסר איך לבטל המנהג הזה לאט לאט לכלכל דבריו במשפט ובכיוצא בזה נאמר דברי חכמים בנחת גשמעים, מא"ח].

ופה אי גירבה יע"א יש הסכמה קדומה הסכמה חמורה בכל תוקף וכחות דאורייתא מרבנן תקיפי הב"ד שקדמונו שלא ילך המשוך כלל אל בית המשוך, ומעת אשר ראה פניה לשדכה לא יראה פניה עוד רק אחרי החופה. ובזולת זה אעתיק בלי גדר נוסח ההסכמה הגו' במילואה¹. וזכורני כי איש אחד פרץ גדרן של החכמים ועבר על זה ונענש שלא השלים שנת חופתו ב"מ והגיה אשתו אלמנה ובת יתומה יונקת רח"ל.

1. אמר המעתיק לעשות רצון צדיק אעתיק כאן גוף ההסכמה שנדפסה בספר רבו בין פורת יוסף ז"ל סימן ג"ב וז"ל: ידוע אצלנו פה אי גירבה יע"א אשר לא יתראו פנים בפנים החתן והכלה רק אחר הקידושין ושבע ברכות כאשר דבר בקדשו הגאון חיד"א ז"ל במורה באצבע בחלק צפורן שמיר סימן ו' אות פ"ו והסכים הרב ז"ל עם כמה גאונים בו כי כל עובר על זה עונו גדול עד מאד מכמה טעמים כמבואר שם

ובכן אנתנו הקהל קדוש הי"ו והב"ד הי"ו והת"ת הי"ו קבלנו עלינו את כל הנזכר ברצון השלם בכל אופני הקבולות וההסכמות המועילות ע"פ הדין. וכן הסכמנו בהסכמה גמורה ושלומה למגדר מילתא אשר לא ילך החתן להצטרף הכלה או להצטרף אחרת להתראות עם הכלה, וכן הכלה לא תלך לחצור החתן או להצטרף אחרת להתראות עם החתן. וכל זמן שלא נעשו הקידושין ושבע ברכות כפי הדין יהיו אסורים להתראות פנים בפנים (לבד בשעת השידוכין לקיים מאמר חז"ל, עד שיראנה²). והחתן או הכלה אשר יעברו על זה יהיו בחרם. וכן לא ילך שום אדם להשלים מנין עשרה בסעודת הנישואין שלהם וכן שום אדם לא יקרא להם הכתובה. וכל זה נעשה

והנה יש להסתפק בקרוביו של אדם כגון בתו ובת בתו נדות מי אמרינן כיון שאין בזה חשש יתור משום דלא תקיף יצריה מותר ג"כ לקבל מידם איזה דבר ולהושיט להם איזה דבר דאין זה נגיעה של חיבה ולא אסורה רבנן, או דילמא דאסור כשאר נדה דעלמא, ואת"ל דאסור אם מן הסתם יהיה אסור או מן הסתם הו"ל נגיעה שאינה של חיבה וכיון דאיסורא דרבנן הוי כשהיה ודאי א"כ בספק לא גזור. וכע"ז יש להסתפק בשאר אשת איש דעלמא כשתהיה נגיעה שאינה של חיבה רק הושטה מיד ליד וכיוצא אם גזור בה רבנן כמו גבי נדה. ואפילו אין כאן חשש נדה כגון שהיא טהורה או שאין לחלק בכך וכיון שהיא אשת איש אסורה כנדה בכל מין נגיעה (ע' באה"ע סימן כ"א ס"ה ובהגה שם).

וכה"ג יש להסתפק גבי שאלת שלום לאשת איש דקי"ל אין שואלים בשלום אשה כל עיקר אם התחילה לשאול לו לשלום אם יכול להשיב לה או לה? וכן בהושטת יד מאיש לאשה דעלמא שהיא כעין שאלת שלום וכיוצא בזה אם יש לאסור, כי בעונות הרבים רבים מקילים ואין נוהרים ואין ברור לי כעת אם יש להם על מה שיסמוכו או לא. וכן יש להסתפק בהיות איזה מהאירופים וכן אותם ההולכים בדרכיהם שיושבים יחד אנשים ונשים ואם יושיט יד לשם שלום לאנשים ולא יושיט לנשים יהיה מזה חסרון כבוד לפי מנהגיהם, איך יש לעשות. ובפרט אם הם מבני הממשלה שרים וסגנים והדבר צריך ישוב בעה"ו לעת הפנאי לברר כל חלקי וסעיפי פרטים אלו שהם מצויים הרבה ושומר נפשו ירחק מכל זה ויראה את הנולד מראש לבל יבא לידי מדה זו. (א"ה נכדו. ואני כעד ראיה שכמה פעמים מומיגים ועד הקהלה וראשי הקהל איזה גדולי מלכות הם ונשיהם, והיה מר זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל מתחמק מזה באיזה טענות, ואפילו היו מפצירים בו להשתתף שזה יגרום חלישות דעת, היה נמנע מזה. ופעם אחת בא אחד מגדולי הממשלה מטעם צרפת הוא ואשתו לבית הכנסת על איזה ענין ושם היה גם מר זקני וצוק"ל, ובשעת פרידתם הושיט לו גדול הממשלה את ידו ואחר כך הושיטה גם אשתו את ידה למר זקני וצוק"ל אך הוא לא הושיט לה את ידו ונתעכבה קצת ואחר כך משכה את ידה. ואחד מראשי הקהל הסביר להם הטעם). וע' להרב שערי טוהר ז"ל שער א' בשער דעת אות י"ב שכתב דאב לבתו וכן לאמו שרי ומשמע אפילו נדות ע"ש. ואין כאן מקום להאריך כעת.

בהסכמה גמורה בכח חרם למיגדר מילתא באופן המועיל לפו"ד ע"ד הפוסק המאשר וע"ד רבני ירושת"ו. ונכתב כל זה ביום ה' לחודש תשרי שנת התרס"ג לב"ע. ותחתמי על זה

ע"ה סאסי כהן
ע"ה יעקב די
אברהם הכהן ס"ט
ע"ה יוסף ברבי
ע"ה ציון ד"ר
שושן כהן

ואחר כך חתימי רבים וכן שלמים
מהת"ח הי"ו והק"ק הי"ו.
ואח"כ כתוב:

גם אני השד"ר מירושלים ת"ו הבא על החתום גזרני בכח תורתנו הקדושה ובכח ירושלים תובב"א לקיים את כל האמור ועובר על דברינו ילכד. ושומע לנו ישכון בטח. והיה זה ביום הגו' וקיים. ותחתום

הצעיר אליהו מ. פאגניזל ס"ט
שד"ר כולל, משגב לוד
(מקום החותם)

סימן קפ"ד

שצריך לפרוש מהאשה עונה קודם לוסתה

א' רוב הנשים יש להם וסתות (פי' זמן קבוע אורח כנשים) לראות בזמן ידוע כגון מעשרים לעשרים יום או משלשים לשלשים יום וכל אשה שיש לה וסת קבוע בא עליה שלא בשעת וסתה וא"ץ בדיקה לפני תשמיש. הגה, גם אין לה להחמיר לבדוק עצמה לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש שלא יהא לבו נוקפו ופורש. אבל שלא בשעת תשמיש כל המרבה לבדוק הרי זו משובחת.

ב' בשעת וסתה צריך לפרוש ממנה עונה אחת ולא משאר קריבות אלא מתשמיש (המטה) בלבד. אם הוא ביום פורש ממנה אותו היום כלו אפילו אם הוסת בסופו מותר מיד בלילה שלאחריו וכן אם הוא בתחלתו פורש כל היום ומותר כל הלילה שלפניו. וכן הדין אם הוא בלילה פורש כל הלילה ומותר ביום שלפניו ולאחריו בין שקבעה וסת בג"פ או בפעם אחת. הגה, וכל זה לא מיירי אלא בוסת התלוי בימים אבל לא בוסת התלוי בשינוי הגוף וע' לקמן סימן קפ"ט. ואשה שמשנית וסתה להקדים ב' או ג' ימים או לאחר כשמוע זמן וסתה צריך לפרוש ממנה שנים או ג' ימים קודם או אחריו וע' לקמן סימן קפ"ט.

באר משה

סימן קפ"ד

סעיף א' בהגה ולא לאחר תשמיש. וע' למרן ז"ל לקמן בסימן קפ"ו ס"א שכתב דהרמב"ם ז"ל מצריך לבדוק אחר תשמיש היא בעד אחד והוא בעד אחד וכו' ע"ש. וכן מנהגנו פה אי גרבה יע"א כמ"ש מרן ז"ל לקמן בסימן קפ"ו ס"א, וע' מה שכתבתי שם. אלא דבמה שסיים והצנועות בודקות עצמן גם לפני התשמיש לא שמענו פה מנהג זה ולא ראינו כן רק באם הם קרובים לזמן הוסת אע"ג דלפי הדין מותרים יש שגוהרים להחמיר לבדוק עצמם קודם בדיקה קלה וע' להפת"ת סק"ב. ונראה לענ"ד דודאי גם הרמב"ם אין כוונתו כלל לבדיקת חורין וסדקין דא"כ איך יתכן זה אחר שתפליט בבגד מה שבגופה. וזה לענ"ד דאינו נכון כלל ואולי גם איסורא איכא וצ"י עוד בזה.

סעיף ב' בשעת וסתה צריך לפרוש ממנה עונה אחת וכו'. נראה פשוט לענ"ד דאסורה אף שתבדוק דהרי כתב הלבוש דהחשש הוא שמא תראה בשעת תשמיש או שמא נעקר הדם והיא טמאה וא"כ חיישינן אולי תראה בעת התשמיש דחזקה אורח בומנו בא וא"כ איך יכול לבא עליה שמא כעת תראה. והגם דסברא זו אינה צריכה חיוזק לענ"ד ג"ל להוכיח כן מדכתב בש"ע לקמן בסעיף יו"ד הרוצה לצאת לדרך צריך לפקוד אשתו אפילו סמוך לוסתה. וכתב בהגה, ומ"מ המחמיר שלא לפקדה רק בדברי ריצוי תבא עליו ברכה. ואי איתא דבבדיקה שריא אפילו בשעת וסתה ומה בכך ומה הפסד יש לו בזה. (א"ה נכדו. לכאורה נראה דמרן ז"ל לא ס"ל כדברי מור"ם ז"ל דהרי כתב צריך לפקוד אשתו וכו' ומרן ז"ל בב"י בא"ח סימן רי"ט כתב דצריך משמע לעיכובא ע"ש. א"כ לא יכול להחמיר. ונראה דמ"ש וצריך לעיכובא היינו כשלא יכול לרצותה בדברי ריצוי צריך לפקדה אבל אם יכול לרצותה בדברי ריצוי תבוא עליו ברכה. אבל תמיהני אמאי לא כתבו דאם לא יכול לפקדה בדברי ריצוי תבדוק ואח"כ יבא עליה).

ב' בשעת וסתה צריך לפרוש ממנה עונה אחת וכו'. מבורר מזה דאם רואה ביום אסורה אותו יום בלבד אבל בלילה שקודם היום ובלילה שאחריה מותרת, ואם רואה בלילה מותרת ביום שלפניה וביום שלאחריה, לא שנא יש לה שעה קבועה

לא שנא אין לה שעה קבועה ביום אלא דלפעמים רואה בתחילת היום ופעמים רואה בסוף היום דהרי גם הוסת בסופו של היום מותרת בלילה שלאחריו מיד. וכן אם הוסת ביום אפילו בתחילתו מותרת בלילה שלפניו. והפת"ת ז"ל בס"ק ז' כתב בשם הש"ך ז"ל דאם אין לה שעה קבועה ביום אלא פעמים מקדמת ופעמים מאחרת הוי כל היום שעת וסתה וצריכה לפרוש בלילה שלפניו ע"ש. והוא קשה דלו יהיה אלא רואה בתחילת היום דאפ"ה מותרת בלילה שלפניו. גם מ"ש משום עונה הסמוכה לוסת הוא קשה דהלא לא אמרו אלא בשעת וסתה אבל עונה הקודמת מהיכא תיתי לאסור. וע"ש בפת"ת בשם הרב נקדוהי הכסף ז"ל שכתב דנשי דידן אין להם שעה קבועה וצריכים לפרוש ביום ובלילה שלפניו. והח"ד כתב דמסברא נראה דאין להחמיר בזה ולא ביאר אם כוונתו על מה שחידש בנשי דידן או במה שחושש לעונה הסמוכה לוסת ואינו בידי כעת וע' להס"ט ז"ל. [ע' לקמן אות ו'].

ג' אם הוא ביום פורש ממנה אותו היום כלו וכו'. ע' להפת"ת סק"ז שכתב בשם הש"ך דאם אין לה שעה קבועה ביום צריכה לפרוש ממנו בלילה שלפניו. והשכנה"ג כתב דנשי דידן אין להם שעה קבועה וצריכה לפרוש כל היום וכל הלילה שלפניו ושהח"ד כתב דמהסברא אין להחמיר בזה ע"ש. וקצת יש להוכיח כן מדברי מרן ז"ל בס"ד דאי לא קים לן שפיר אם קודם הג' או אחריו אינה אסורה אלא ביום, אלא דהש"ך נראה דלטעמיה אוזיל שאסר שם כמ"ש הרב באר היטב סק"ז בשם הב"ח וכתב שכן הסכים הש"ך ע"ש. אך אפשר דלא כתב כן שם רק בבין השמשות ע"ש. גם מדינא לכאורה נראה כן כיון דוסתות דרבנן הוי סד"ר ולקולא וכ"ש דדעת הח"ד דמסתברא דאין להחמיר. ומ"מ במקום שנהגו לאסור גם מהלילה אין לזוז ממנהגם כיון דלהש"ך דינא הכי. וכן פה אי גרבה לפי זכרוני שכן הוא המנהג לאסור גם מהלילה ונראה דסמכו על דברי הש"ך ולא לתלות בטעות שהיו חושבים דדינא הכי דודאי כיון שיש יסוד למנהג אין תולין בטעות וכמ"ש הרשב"א ז"ל בתשובה סימן קי"ב והב"ד הפר"ח ז"ל ריש סימן ט"ל. ועוד דגם להח"ד אפשר

ט) שאר נשים צריכות בדיקה כשיגיע הוסת. עבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה טהורה בלא בדיקה. ויש אומרים שאסורה עד שתבדוק אם יש לה וסת קבוע או שהוא יום ל' אע"פ שאינו קבוע (והכי נהוג וכן הוא לקמן סימן קפ"ט).

באר משה

בוסתות דרבנן והביא דבריו הפת"ת שם. וכן ראיתי להרב מנחת יעקב ז"ל שכתב דכל יסודו של הש"ך ע"ד ראב"ן ז"ל ולו גירסא אחרת אבל לפי גירסתנו אין נראה להתחמיר כלל והיא שיטת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והרשב"א והראב"ד והטור ורי"ן והסמ"ג וסמ"ק ושאר גדולי הפוסקים ובודאי אין לזוז מדבריהם ומפסק מרן ז"ל ובפרט דקי"ל וסתות דרבנן ע"ש. וכן נראה דעת הס"ט ס"ק ג' ע"ש וכן דעת הרב חכמת אדם ז"ל כלל ק"ח אות ג' ע"ש.

ז) בהגה וכל זה לא מיירי וכו' אבל לא בוסת התלוי בשינוי הגוף. ע' להרשב"ץ ח"ג שם שכתב דאם הוא וסת דגופא אינה מותרת לשמש כל זמן שחוששת בגופה עונת הוסת ע"ש.

סעיף ט' ויש אומרים שאסורה עד שתבדוק וכו'. נראה דלדידן דבתריה דמרן גרירין אינה צריכה בדיקה ובפרט שכן דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל כמ"ש הרב באר הגולה ז"ל ע"ש. אך בלאו הכי פה אי ג'רבה יע"א נוהגים תמיד לבדוק לאחר התשמיש בשני עדים כמו שכתבתי לעיל בסימן קפ"ד ס"א ולקמן בסימן קפ"ו ס"א וכדברי הרמב"ם ז"ל. ומ"מ נפ"מ דקודם התשמיש אינה צריכה בדיקה לסתם מרן ז"ל וכאמור. (א"ה נכדו. וכן מוכרח לומר כן לדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל בלא בדיקה והרי הוא מצריך בלאו הכי בדיקה לאחר תשמיש, א"ו דנפ"מ לקודם תשמיש שאינה צריכה בדיקה). **ב) ויש אומרים שאסורה עד שתבדוק וכו'.** כפי הכלל הידוע דמרן ז"ל דעתו כסתם וכידוע דסתם וי"א הלכה כסתם קשה ממ"ש מרן ז"ל בסימן קפ"ט ס"ד עוד יש חילוק בין קבעתו ג"פ וכו' שהקבוע אע"פ שעברה עונתה ולא הרגישה אסורה לשמש עד שתבדוק. וכן קשה מעונה בינונית דהכא לעונה בינונית שם. וסבור הייתי לומר ד"א דהכא לא פליגי אסתם וגם סתם מרן יודה ל"א אלא דלא נזכר בדברי הסתם חילוק זה דקבעו עונה בינונית ובאו הי"א לפרש ומרן פסק כשתיהם גם יחד. אמנם מלבד דמבואר בדברי מרן הב"י דהסתם הוא סברת הר"ן לדעת הרי"ף והרמב"ם וכמ"ש הרב באר הגולה ושם מבואר להתיר, עוד בה דזה ליתא דאי אפשר כלל לומר דסתמא דמרן איירי בשאר נשים ובהכי מוקמי ליה הי"א דהא להי"א הנו' עכ"פ כל הנשים צריכות לבדוק באין פוטר ואם קבוע להם וסת יתושו לאותו יום ואם אין להם וסת קבוע יתושו ליום שלשים. ולזה י"ל דמ"מ קמ"ל דלא יתושו ליום הוסת שאינו קבוע.

ועפ"ז גיח"ל דברי מרן ז"ל בב"י דנראה מדבריו בסימן קפ"ד ובסימן קפ"ט דס"ל להתחמיר שלא כסתם שכתב מרן וע"פ האמור גיחא. אמנם הקושיא קמייתא קושיא. ומוזה יש להוכיח לכאורה כדעת הסוברים דמרן ז"ל לאו כללא כייל דבכ"מ דעתו כסתם אלא דלפעמים סבר כ"א והעיקר הוא כמבואר בדבריו בב"י וכמו שכן זכורני דרבים ס"ל כן ע"ש (ואפשר דמטעם זה כותב הכנה"ג ז"ל בכ"מ כשיש מחלוקת סתם וי"א כותב דמרן לא הכריע ע"ש) וצ"ע. ועמ"ש באה"ע

דנהגו כן לגדר וסייג והגם דוסתות דרבנן ואין לגזור גזירה לגזירה מ"מ כיון דהדבר מסור ביד נשים שפיר י"ל דעבוד חכמי ורבני העיר הרחקה טפי, ועוד דכיון דרבנן גופיהו שאסרו משום לתא דאיסור דאורייתא עבוד הכי אפ"ל דשפיר עבדו הרחקה גם ליותר מזה שחשו רבנן.

ד) אפילו אם הוסת בסופו מותר מיד בלילה שלאחריו וכו' ומותר כל הלילה שלפניו. מכאן מבואר דלא ס"ל למרן ז"ל כמ"ש הש"ך סק"ז והב"ד הפת"ת ז"ל בסק"ז דא"כ אין לה שעה קבועה ביום אלא פעמים רואה בתחילתו ופעמים רואה בסופו והוי כל היום שעת וסתה וצריכה לפרוש בלילה שלפניו משום עונה הסמוכה לוסת, ומוזה דן דנשי דידן אין להם שעה קבועה וצריכים לפרוש כל היום וכל הלילה שלפניו ע"ש. דודאי אם היה מרן ז"ל סובר כן היה אוסר בלילה שלפני היום שדרכה לראות בתחילתו. והגם שיש קצת פגים לחלק דרך חידוד עכ"פ לפי הפשט אין נראה כן. וכן ראיתי להש"ך ז"ל דדבריו הם ליישב דברי הרב אביאסף ומרן בב"י דחה דבריו כיע"ש. וכ"כ הרב חכמת אדם בשם המג והכו"פ בדעת כל הפוסקים דלעולם א"ץ לפרוש אלא בעונת הוסת ע"ש. וכן נראה לעג"ד עיקר כיון שכן נראה דעת מרן ושאר כל הפוסקים שזכר מרן הב"י ובפרט לענין הפרישה סמוך לוסת דמילי דרבנן הוא כמ"ש הפוסקים ואין כאן מקום להאריך כעת. הכו"ח ביום ז"ך תשרי התרפ"ח ע"ה **כ"לפון משה**

הכהן סילט"א.

ה) אפילו אם הוסת בסופו מותר מיד וכו'. האשה אסורה לשמש מטתה בשעת הוסת עונה אחת וכדילפינן לה בגמ' במסכת שבועות מן והזרתם את בני ישראל שאם היתה רגילה לראות כל מוצאי שבת אסורה כל אותה הלילה (ר"ל בליל מוצאי שבת) ואם עברה אותה הלילה היא מותרת שמא נעקר וסתה אבל חוששת לו פעמים אחרות עד שיעקר שלשה פעמים. (הרשב"ץ ח"ג סימן ג"ח אות י"ז).

ו) וכן אם הוא בתחילתו פורש כל היום ומותר כל הלילה שלפניו. מבואר מכל זה דדעת מרן ז"ל שאינו אסור רק ביום העונה ממש או בליל העונה ממש ואפילו אם הוסת בתחילת היום ממש אין לאסור כלל בלילה שלפניו וכ"ש אם דרכה לראות בשאר היום פעמים בתחילתו פעמים באמצעיתו פעמים בסופו וכן נראה דעתו בב"י ע"ש. ומ"ש הש"ך ז"ל לאסור באשה שאין לה וסת קבוע לשעות אין זה אמור אלא ליישב דעת ראב"ן ודעמיה אבל לדעת מרן ז"ל אין לאסור בכל צד ואופן רק בעונה של היום ממש או בעונה של הלילה ממש בלתי כל תוספת. וממילא מבואר דמ"ש הפת"ת סק"ז בשם הש"ך בנה"כ דנשי דידן אין להם שעה קבועה וצריכים לפרוש כל היום וכל הלילה שלפניו ע"ש, אינו אלא לשיטת הש"ך ליישב דברי ראב"ן ודעמיה ולא לדידן דבתריה דמרן גרירין בש"ע ובכ"י וכ"ש דכן נראה גם דעת מור"ם ז"ל שלא הגיה כלום על דבריו בש"ע משמע דהכי ס"ל. גם הרב חוות דעת בביאורים סק"ג כתב דמסברא נראה דאין להתחמיר

סימן קפ"ה

דין אשה שאמרה טמאה אני ואח"כ אמרה טהורה אני, ובו ד' סעיפים

א' האשה שהיא בחזקת טמאה אסור לו לבא עליה עד שתאמר לו טבלתי. הגה, ומאחר שעברו ימים שאפשר לה למנות ולטבול נאמנת אפילו רואה בגדים מלוכלכים בדם נאמנת לומר בשוק טבחים עברתי או נתעסקתי בצפור וכדומה לזה.

ב' אם הוחזקה נדה בשכנותיה שראוה לובשת בגדים המיוחדים לימי נדותה חשיבה כודאי טמאה.

ג' אמרה לבעלה טמאה אני ואחר כך אמרה טהורה אני אינה נאמנת אם הוא לאחר כ"ד. ואם נתנה אמתלא לדבריה כגון שאומרת שלא אמרה לו כן תחלה אלא מפני שלא היה בה כח לסבול תשמיש או טענה אחרת כיוצא בזה נאמנת. הגה, ומ"מ מי שרוצה להחמיר על עצמו שלא להאמין לה מדת חסידות הוא אבל מדינא נאמנת אפילו בשתיקה אח"כ רק שהיא באה ושוכבת אצל בעלה והוא יודע ומכיר שמה שאמרה תחלה טמאה אני עשתה מחמת קטט שהיה לו עמה וכדומה לזה. אבל אם ראוה לובשת בגדים המיוחדים לימי נדותה ואח"כ אמרה טהורה אני אע"פ שנתנה אמתלא לדבריה אינה נאמנת. אמרה פלוני חכם טהר לי כתם והחכם אומר שהיא משקרת, החכם נאמן וטמאה היא.

ד' היה משמש עם טהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב כרת שיציאתו הנאה לו כביאתו. כיצד יעשה נועץ צפוני רגליו בארץ ושוהה בלא דישה עד שימות האבר ופורש באבר מת. הגה, וימלא פחד ורתת על העבירה שבאה לידי ולא יסמוך עליה רק יסמוך על רגליו וידיו שלא יהנה ממנה. ואם פירש ממנה בקשוי ובשוגג שלא ידע שאסור לפרוש ממנה יתענה ארבעים יום ואין צריך להיות רצופים רק כל שבוע שני ימים כגון שני וחמישי ובליל התענית אסור בין ובשר. ואם לא יוכל להתענות יפדה כל יום בממון שיתן לצדקה כפי ערך ממון שיש לו כי עשיר יתן יותר קצת מעני ויש להחמיר בתשובתו וכל המרבה לשוב זכות הוא לו, והאשה אינה צריכה כפרה. ואם שמשה שלא בשעת וסתה ומצאה אחר התשמיש דם אפילו נמצא על עד שלו מקרי אונס אפילו לא בדקה תחלה ואין צריך כפרה לא הוא ולא היא.

באר משה

אשם תלוי או חטאת כמפורש בפרק ידיעות הטומאה ובמסכת הוריות וכשיבנה בית המקדש מלך המשיח הוא יורה חטאים בדרך, ובזמן הזה יקבל עליו תעניות כדין העובר על חייבי כריתות. (הרשב"ץ ז"ל שם אות ח"י).

ב' בהגה יתענה ארבעים יום וכו'. ובזמנינו זה נתמעטו הכחות והתענית קשה מאד ולכן לענ"ד העיקר בזה היא החרטה מלב ונפש ולכפרה יתענה שני וחמישי ושני, ושאר הימים ישכיר זולתו להתענות במקומו או יתן צדקה לעניים הגונים דמי תעניתו. ובהיות כי לא נתבאר בדברי הפוסקים איך ובמה פדיון התענית שכלם חשבו לפי מטבעות זמניהם ולכן נראה לענ"ד שהוא דמי סעודת הבקר וסעודת הצהרים כפי מה שעולה בהנהגה ביוגות לא של עניים ולא של עשירים ויפרוש מבשר ויין ארבעים יום בימי החול ועוד אשובה בלא גדר לברר זה. [ע' שואל ושואל חלק ח' יו"ד סימן קנ"א באורך וברוחב, ובחלק ז' סימן קע"א, מא"ח].

ובלא גודע לו כלל רק שנמצאו אח"כ העדים בבקר מלוכלכים, יש להסתפק אם צריך כפרה או לא לשתי סיבות, האחת דאולי דוקא בודאי הוא שצריך כפרה וא"כ י"ל דלא חשיב זה לודאי רק אם תיכף שקינה נמצאו בו דם אבל אם נתאחר העד אצל האשה אפשר שנתלכלך אח"כ אבל בזמן הביאה לא היה כלום. השנית ד"ל דדוקא שאמרה לו נטמאתי דהוי כמו מזיד מה שלא פירש ממנה באבר מת באופן שלא נהנה דשגגת לימוד עולה ודון, אבל בכה"ג שלא גודע לו כלום והוא חושב שהיא טהורה לא. ועמ"ש הפת"ת ז"ל בס"ק י"ד

בדין המוציא שם רע על דברי מרן בחו"מ סימן ת"ך ועל דברי הסמ"ע שם ושם כתבתי דאפשר דמרן כשסותם במקום אחד לסתם גמור מבלי חולק תו לא קפיד לסתום דברי הי"א ע"ש. ועוד י"ל עפמ"ש שם בדעת הסמ"ע דמרן לא כוין להראות לנו הפלוגתא אלא דהי"א מפרשים כן ודו"ק.

סימן קפ"ה

סעיף א' עד שתאמר לו טבלתי. והוא הדין בשאר לשונות הדומים לזה שהוא והיא מבינים. וע' להפת"ת ז"ל בשם הח"ד. ונ"ל דלא דמי לזה דהתם י"ל יצר אלבשה או ששכחה וכיוצא ולא בשואל באיזה לשון ודיבור הידוע להם שפיר דמי. וכן לא שמענו פה אי ג'רבה יע"א שמקפידים ע"ז ותסגי להו ברמזים וידיעות. אך מדברי הפת"ת יראה קצת דעכ"פ צריך שאלה ויש להתיישב עוד בזה.

סעיף ג' אמרה לבעלה טמאה אני וכו'. האשה נאמנת על טהרתה שנאמר וספרה לה לעצמה כדאיתא בפרק המדיר. ואם אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טבלתי אחר כך נאמנת. ואם אמרה טהורה הייתי באותה שעה אם נתנה אמתלא לדבריה כגון שאמרה אותה שעה היתה אחותך בבית ונתביישתי ממנה, או לא היה לי כח לסבול באותה שעה נאמנת. וכן הוא בפ"ב דכתובות בבבלי וירושלמי. (הרשב"ץ ח"ג סימן ג"ח אות י"ג). **סעיף ד' היה משמש עם טהורה ואמרה לו נטמאתי וכו'.** אם שמשה בשעת וסתה וראתה דם שלא בשעת וסתה צריך לפרוש באבר מת שיציאתו הנאה לו כביאתו ואז יתחייב

סימן קפ"ו

דיני בדיקת האשה בין לפני תשמיש בין לאחר תשמיש

א אשה שיש לה וסת קבוע אינה צריכה בדיקה כלל לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש ואדרבא אין לה לבדוק בפני בעלה בשעת תשמיש כדי שלא יהא לבו נוקפו. והרמב"ם ז"ל מצריך לבדוק אחר תשמיש היא בעד אחד והוא בעד אחד ולראות בהם שמא ראתה דם בשעת תשמיש, ולדעתו הצנועות בודקות עצמן אף קודם תשמיש. וסברא הראשונה היא עיקר וכן נהגו.

ב אם אין לה וסת קבוע שלשה פעמים הראשונים צריכין לבדוק קודם תשמיש ואחר תשמיש הוא בעד שלו והיא בעד שלה, ואם הוחזקה באותם שלשה פעמים שאינה רואה דם מחמת תשמיש שוב א"ץ בדיקה כלל לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש. ולהרמב"ם והרא"ש כל זמן שאין לה וסת צריכה היא בדיקה לעולם קודם תשמיש ואחר תשמיש, והרמב"ם מצריך שגם הבעל יבדוק עצמו אחר תשמיש. הגה, וא"ץ לבדוק עצמם אחר כל תשמיש ותשמיש שעושין בלילה אחת אלא מקנחין עצמן כל הלילה בעד ולמחר צריכים בדיקה ואם נמצא דם טמאה. קנחה עצמה בעד ואבדה לא תשמש עד שתבדוק עצמה הואיל ואין לה וסת.

ג אשה שאינה רואה בפחות מי"ד ימים אחר טבילתה אבל לאחר י"ד ימים אין לה קבע עד י"ד יום דינה כדין אשה שיש לה וסת.

באר משה

ז"ל שהוא היה מערי המערב ומסתמא היו כל ההוראות על פי חיבורו. ועוד י"ל דס"ל דכיון דאפשר לברר מבררינן ולא לסמוך על הספק שהרי אם תמצא דבר האוסרה נאסרת, ועכ"פ גדר וסייג יש בזה ואין לזוז מהמנהג וכאמור. (א"ה נכדו. נראה דהא דהוצרך לומר שהרי אם תמצא דבר האוסרה נאסרת כדי שלא תקשה מביצה שלפי הדין אין צריך לבדוק אם יש בה דם ויכול לגומעה בלתי בדיקה אע"ג דאפשר לברר. ולכן כתב שהרי אם תמצא דבר האוסרה נאסרת אבל גבי ביצה אפילו אם ימצא דם אינו ברור שאסורה דדם ביצים דרבנן. וג"כ אם היא ביצה בת יומא אינו כודאי שהוא דם ע' להכה"ח ז"ל בסימן ס"ו סק"ח).

סעיף ב' אם אין לה וסת קבוע וכו' צריכים לבדוק קודם תשמיש ואחר תשמיש וכו'. לכאורה משמע שתבדוק עצמה בחורין ובסדקין ולא רק קינוח בלבד מבחוץ או סמוך לבפנים. וכן נראה מדברי הפת"ת ז"ל סק"ב בשם הח"ד דאף להאומרים אינה צריכה בדיקה היינו בדיקה בחורין ובסדקים אבל מ"מ צריכה קינוח וכו' אלמא דלהמצריכים בדיקה צריכה בדיקת חורין וסדקין ע"ש.

ב ולהרמב"ם והרא"ש כל זמן שאין לה וסת צריכה היא בדיקה לעולם וכו'. מדהוצרך מרן ז"ל לזה נראה דכוונתו שיש לחוש להם מיהא לכתחילה וכה"ג זכורני שכתבו בכללי הפוסקים ז"ל. דאע"ג דלדינא ס"ל למרן ז"ל כמו שסתם דאם הוחזקה ג' פעמים שאינה רואה דם מחמת תשמיש שוב א"ץ בדיקה כלל. אלא דק"ל טובא דהלא כללא הוא כייל לן מרן ז"ל (בהקדמתו לב"י) ללכת אחרי רוב עמודי ההוראה וא"כ כיון דהרמב"ם והרא"ש בשיטה אחת היה לו לסתום כדעתם. ואולי י"ל דבמקום שכל הפוסקים חולקים עליהם לא יסמוך מרן על כלל זה. א"ב י"ל דמרן עצמו עמד על זה בדרך עיונו והכרעת דעתו היא כשאר פוסקים ולכן פסק בסתם כשאר פוסקים, וצ"ע עוד בזה.

סעיף ג' אשה שאינה רואה וכו' דינה כדין אשה שיש לה וסת. נראה פשוט דבאותם י"ד יום שאינה רואה בהם

בשם הגו"ב ז"ל ואין כאן מקום להאריך וצ"י בזה עוד בעה"ו לראות במקורן של דברים.

סימן קפ"ו

סעיף א' והרמב"ם ז"ל מצריך לבדוק אחר תשמיש וכו'. ופה אי גרבה יע"א נהגו כדעת הרמב"ם ז"ל שכל אשה מכינה שני עדים אחד בשבילה ואחד בשביל בעלה לבדוק בהם שניהם אחר התשמיש ולמחר רואים אם יש בהם איזה דם, אך באותה לילה אין מקפידין אם רוצה לבא ביאה שנית, כן רשום בזכרוני כעת. וכן מתבאר מדברי מור"ם ז"ל בס"ב דאפילו אין לה וסת קבוע אינם צריכים לבדוק עצמם אחר כל תשמיש ותשמיש וכו' ולאחר וכו' ע"ש. ונראה דגם להרמב"ם ז"ל אינה צריכה אפילו האשה רק לקנח בלבד וכן נראה מדברי מור"ם ז"ל בס"ב ע"ש.

ואין מחלקין בין אשה שיש לה וסת או אין לה וסת וכלם בודקים בהם מעת שהאשה נשאת עד עולם. וז"ל הרשב"ץ ז"ל ח"ג סימן ג"ח אות ט"ז, לשמש בעדים י"א שלא נאמר זה אלא לטהרות אבל לבעלה אינה צריכה כלום וכן פוסקין עיקר האחרונים ז"ל. וי"א שאפילו לכתחילה צריכה ב' עדים אחד לה ואחד לו והיא נאמנת על שלו מגו שהיא נאמנת על שלה ואינה צריכה בדיקה אלא פעם אחת בלילה ואפילו שימשו הרבה סגי בבדיקה אחת לבסוף, ואם מצאו דם בין בשלה בין בשלו אפילו כל שהוא טמאה אם היה העד בדוק קודם תשמיש, ואם לא היה בדוק אם מצאה בו אחר תשמיש אם היה בו יותר מכגריס טמאה פחות מכאן תולה במאכולת להקל. ואם שמשה ואבד העד אסורה לשמש עד שתבדוק עצמה פעם אחרת וכל זה נתפרש בפרק כל היד ע"ש. (א"ה נכדו. ואין להקשות דמ"ש מאבדה הריאה דאע"ג דבדיקת הריאה צריכה לכ"ע אפ"ה אם אבדה כשרה וכאן אמרינן שאסורה לשמש וכו', דהתם אין שום תקנה כיון שאבדה דאפילו אם נמצאת אח"כ תולין הקלקול שנעשה אח"כ אבל כאן איתיה בתקנתא לבדוק עצמה פעם אחרת). ואפשר דכאן הלכו על פי הוראות הרמב"ם

סימן קפ"ז

דין אשה הרואה דם מחמת תשמיש

א' אשה שראתה דם מחמת תשמיש מיד בכדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת ותטול עד לבדוק בו ותקנח עצמה משמשת ג"פ אם בכל ג' פעמים רצופים ראתה דם וכ"ש אם מצאה ג' פעמים דם על עד שלו אסורה לשמש עם בעל זה אלא תתגרש ותנשא לאחר, נשאת לאחר וראתה דם מחמת תשמיש ג' פעמים רצופים אסורה לשמש גם עם אותו בעל אלא תתגרש ותנשא לשלישי ואם גם עם השלישי ראתה דם מחמת תשמיש ג"פ רצופים לא תנשא לאחר אלא אסורה לכל עד שתבדוק. הגה, וי"א שאין אנו בקיאים איזה מקרי מחמת תשמיש כי אין בקיאים בשיעור הנזכר ולכן כל שרואה ג"פ סמוך לתשמיש מקרי לדידן מחמת תשמיש ונאסרה על בעלה. ואלו ג"פ צריכים להיות רצופים אבל אם לא היו רצופים לא נאסרה על בעלה, ואין חילוק בין אם ראתה ג' פעמים מיד שנשאה ובין נתקלקלה אח"כ וראתה ג' פעמים. וכל זה לא מיירי אלא בראתה סמוך לתשמיש אבל אם לא ראתה סמוך לתשמיש לא נאסרה על בעלה ומותרת לו לאחר טהרתה תמיד ודינה כמו שאין לה וסת.

ג' אם רוצה לבדוק עצמה בעודה תחת הראשון אחר ששמשה ג"פ הרשות בידה ומותרת לו וי"א שאסורה לראשון מתשמיש שלישי ואילך אפילו בבדיקה. הגה, ויש לסמוך אסברא ראשונה להקל ואם הרגישה צער וכאב בשעת תשמיש לכ"ע יש לסמוך אבדיקה בבעל הראשון.

ה' אם תרצה להתרפאות צריך שיהיה קודם שתתחזק אבל לאחר שתתחזק יש מסתפקים אם מותר לסמוך על הרפואה לשמש אח"כ ויש מי שמתיר אם אמר לה רופא ישראל נתרפאת ואם תראה האשה שפסק דם וסתה וראייתה ע"י הרפואות וניכר שהועילו יש לסמוך אף על עו"ג.

י"ג הבעל את הבתולה כמה פעמים וראתה דם מחמת תשמיש לעולם מחזיקנן שהם דם בתולים עד שתשמש פעם אחת ולא תראה דם מחמת תשמיש. ואם

באר משה

סעיף ג' הרשות בידו ומותרת לו. והכי נקיטנן וכדקי"ל בעלמא דדעת מרן ז"ל כסתם ובפרט דאסור רמ"ת דרבנן הוא משום וסתות וסד"ר לקולא. ועוד דגם מור"ם ז"ל הכריע כן לסמוך אסברא ראשונה ואפילו לא יש צער וכאב ע"ש.

סעיף ח' ויש מי שמתיר אם אמר לה רופא ישראל וכו'. נראה דכן דעת מרן ז"ל וכדקי"ל בעלמא דאין ספק מוציא מידי ודאי וכיון שהסתם מסופקים וליש מי שמתיר הדבר מבורר הכי נקיטנן. וכן נראה להוכיח שכן דעת מרן מדסיים אח"ז דאם ניכר וכו' יש לסמוך אפילו על עכו"ם משמע דבלא ניכר מיהא סומכין על רופא ישראל.

ונראה לעג"ד דבר חדש דבזמן הזה שהרופאים לומדים בבתי הספר של הממשלה ולוקחים תעודה בלימודיהם והממשלה עינה פקוחה על כל מה שיעשו, יש לסמוך גם על רופא גוי גם שלא נודע לנו שהועיל ודומה בזה לרופא ישראל. וכ"ש אם ראינו שכבר יש מי שהועיל לו רפואתו של הרופא זה. ומ"מ אין אני יכול להחליט בזה ההלכה טרם אראה דעת הפוסקים בעה"ר לעת הפנאי.

סעיף י"ג הבעל את הבתולה כמה פעמים וראתה דם מחמ"ת וכו'. ע' לקמן בסימן קצ"ו שכתבתי דמנהגינו שלא לספור שבעה נקיים רק אחרי עבור שבעה ימים משראתה וכו' ע"ש. ומ"מ בבתולה שנשאת ועדיין לא פסקה מלראות דם מחמת תשמיש נהגו לספור שבעה נקיים אחרי עבור חמשה ימים בלבד. ונראה דסמכו ע"ז להחזיקה שעדיין לא כלו דמי בתוליה דכיון דמדינא א"ץ רק חמשה ימים גם בדמי נדה ולכן לא החמירו בזה להתאחר שבעה ימים רק בדמי נדה

אינה צריכה בדיקה אבל משם והלאה צריכה בדיקה כמו אשה שאין לה וסת למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כמו שכתב מרן ז"ל בס"ב וע' מה שכתבתי בסימן קפ"ט.

סימן קפ"ז

סעיף א' מיד בכדי שתושיט ידה לתחת הכר וכו'. ואם אגו מסופקים בשיעור זה כגון שהבעלי דבר לא שמו לב וכיוצא בזה שאין הדבר ידוע שיש כל כך אופן דהוי מיד בשיעור זה שכתב מרן ז"ל, נראה לעג"ד דאינה נאסרת מן הספק דרואה מחמת תשמיש היא לא שכיחא ומיעוטא דמיעוטא ורובא מסייע להתירה. ועוד דרמ"ת היא מדרבנן משום וסתות וספיקא דרבנן לקולא. ועפ"ז נראה לעג"ד לתת טעם למה סתם מרן ז"ל לשער באופן זה ולא חשש למ"ש הראב"ד ז"ל דאין אנו בקיאים וכמ"ש מרן ז"ל משמו, משום דכיון דמידי דרבנן הוא ורובא מסייע להתירה אין לחוש להחמיר כל כך. **ב'** בהגה וכ"ש אם מצאה ג"פ על עד שלו. ע' להש"ך ז"ל בסק"ד שכתב דבכה"ג אפילו מצאה אחר זמן מופלג אחר התשמיש מקרי רואה מחמ"ת דע"כ מחמ"ת הוא וכן מוכח בנדה דף י"א ע"א ובפוסקים שם ע"ש.

ג' בהגה וי"א שאין אנו בקיאים וכו'. נראה לעג"ד דלדידן דבתריה דמרן גיריין אין לאסור בכה"ג רק באותו שיעור שכתב מרן ז"ל והגם דזה הדבר תלוי בבקיות ואיחסור דרי מ"מ כיון דמרן ז"ל הוא ראה וידע דברי הראב"ד ז"ל שאין אנו בקיאים ועכ"ז נתן לנו שיעור ש"מ דס"ל דגם האידנא משערין בשיעור זה. (ע' להש"ך ז"ל שהצ"ע בדברי הרמ"א ז"ל).

אחר כך תראה ג' פעמים מחמת תשמיש הוחזקה להיות רואה דם מחמת תשמיש.
הגה, ואפילו אם לא פסקה לראות פעם אחת אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש הרי היא ככל הנשים ולא תלינן בדם בתולים. מי שיוצא דם ממנו דרך פי אמה ושמש האשה תולה בו.
י"ד) אשה שיש לה מכות ופצעים שאינה יכולה לטבול תצא מתחת בעלה כדי שלא יבטל מפריה ורביה.

באר משה

שוות שיש שמרגישות לצער קל כאלו צער גדול, ויש אפילו צער גדול סובלות ונראה להם כצער קל. ולכן נראה דבכוונה כתב מור"ם שאין לה צער כלל דאם יש לה צער כל דהו מודה דתולין בדם בתולים.

סעיף י"ד אשה שיש לה מכות ופצעים וכו'. אשה שהיא חולנית או תשושת כח וכיוצא ולפי דברי הרופאים העיבור מוזק לה נזק שיש בו חשש סכנה, ויעצו לה הרופאים שאחרי התשמיש תרחץ על ידי מכשיר הנקרא „חוקן“ מלא מים לספוג כל הנקלט מבעלה, אם יכולה לעשות כן או לא? הגה הרב פתחי תשובה ז"ל באה"ע סימן כ"ג סק"ב כתב בשם הרב חמדת שלמה ז"ל דמותרת גם לתת מוך ואינו נחשב השחתה, אך הח"ס ביו"ד סימן קע"ב אסר במוך, ואחר התשמיש יש להקל רק שיהיה ברשות הבעל והסכמתו ע"ש. והדברים תמוהים לענ"ד דמה שייך רצון הבעל בזה דאם הוא דבר האסור לה גם אם יסכים הבעל אסור ואם הוא מותר גם אם לא יסכים הרי מותר. ונראה לענ"ד דכוונתו היא כדי שלא יהיה הבעל בלתי קיום מצות פריה ורביה ומבואר שם דגם הרב ז"ל לא אמרה אלא כדי שלא יהיה הבעל בלי פו"ר ומזה הותר. ועכ"פ אנן בדידן דיכול לישא אחרת נראה לענ"ד דא"ץ לרשותו ועכ"פ נראה לענ"ד דצריכה להודיעו דאולי הוא אינו רוצה בכך שיהיה זמן מה בלי מצות פו"ר ורוצה הוא להבנות מעתה.

ועכ"פ נראה לענ"ד דאם הבעל מעכב תצא מתחת בעלה כמ"ש מרן ז"ל באשה שיש לה נגעים וכו'. וע' להרב פתחי תשובה ז"ל שכתב שהגאון רעק"א אסר וחזר והסכים להתיר במוך אחרי התשמיש ע"ש. וא"כ נראה דה"ה נמי לרחיצה על ידי המכשיר „חוקן“ וכאמור. ואם חוליה נסתר ובעלה אומר שקודם שנשאת והיא וקרוביה מודים בכך והבעל אומר שהוא מקח טעות שלא ידע מזה, נראה דהדין עמו שאין זה דבר הניכר וכיון שהיה חולי זה מקודם שנשאת הוי מקח טעות ואין אומרים בזה אין אדם שותה בכוס אלא א"כ בודקו וסבר וקיבל. ואם היא אומרת שברשותו נתקלקלה נראה לי כעת שתשבע בנקיטת חפץ ותטול כתובתה ותצא.

ב' תצא מתחת בעלה כדי שלא יבטל מפריה ורביה. מבואר בב"י במקור דין זה מהרשב"ש שצריך הבעל לגרשה אם לא שיש לו אשה אחרת וכן יש ללמוד מדין רואה מחמת תשמיש שכתב מרן בס"ב דאסור להשהותה ומבואר שם בבאר היטב שאם לא קיים מצות פו"ר כופין אותו להוציא ע"ש. והגם דבזמן הזה לא כפינן להוציא מ"מ הבעל עצמו מוטל עליו לגרשה או לישא אחרת וכן מבואר בב"י דדין אשה זו כדין הרואה מחמת ע"ש. ונראה דה"ה לאשה שהעיבור מסוכן לה דצריכה לרחוץ מה שקלטה מבעלה כמו שכתבתי לעיל (בדיבור לפני זה) כיון שאינה מתעברת. והגם דנראה מדברי הח"ס והח"ש הגו"ל שהקילו אם הבעל רוצה,

ולא בדם בתולים שאינו דם גדות כלל וכמ"ש לקמן בסימן קצ"ו ע"ש.

ב' לעולם מחזיקנן שהם דם בתולים. משמע דלא שנא יש לה צער וכאב לא שנא אין לה צער וכאב ולעולם מחזיקנן כן. וכ"מ מדסיים עד שתשמש פעם אחת ולא תראה וכו' משמע דכל זמן שלא ראתה בכל אופן מחזיקנן שהוא דם בתולים אפילו אין לה צער וכאב דאל"כ היל"ל עד שתשמש פעם אחת בלא צער וכאב. ומ"ש מור"ם ז"ל דאפילו לא פסקה מלראות אם אין לה צער וכאב כלל הרי היא כשאר נשים אין זה רק לדעתו ז"ל, ואע"ג שכתב דבריו סתם כן הוא דרכו ז"ל לכתוב סתם כאלו מרן ז"ל מסכים ואינו כן וכמ"ש בעלי הכללים. וכן ראיתי להרב נדע ביהודה ז"ל מהדור"ב יו"ד סימן צ"ב דסתמיות דברי מרן כהב"ח ז"ל שכתב להדיא דלא שנא יש לה צער או אין לה ע"ש. וכן מתבאר מדברי הרב סדרי טהרה ז"ל דס"ל דדעת מרן ז"ל שאין לחלק בכך. גם דעתו בב"י נראה דס"ל דל"ש ומ"ש דמסתפי להתיר אלא א"כ יהיו ידים מוכיחות, אינו ר"ל הוכחה מהצער. חזא דהצער אינו הוכחה ובפרט אם הוא צער כל דהו ואלו מדברי מור"ם ז"ל משמע דאינו אוסר רק אם אין לה צער כלל אבל אם יש לה צער כל דהו תולה, ועוד דאיוזה גבול יהיה לצער שתהיה הוכחה. ולכן נראה עיקר בכוונת מרן ז"ל בב"י דמתחילה לא מלאו לבו להכריע לדינא להתיר אם לא בצירוף הוכחות אבל אח"כ בש"ע עמד עוד על זה והכריע להתיר וראיה לזה מדלא התנה בש"ע כלל להצריך שום הוכחה. והגם שהרב סדרי טהרה ז"ל נראה שהבין בדברי מרן בב"י דמסכים עם דברי מור"ם ז"ל, לאחר המחילה רבה לענ"ד אין נראה כן בכוונת מרן בב"י וכאמור. ועוד דהרי רואה מחמת"ת שאסור לבא עליה בבדיקה אינו אלא מדרבגן משום וסתות ואם אנחנו הולכים בעקבות מרן ז"ל גם באיסור דאורייתא כ"ש במידי דרבגן. וכן מנהגנו פה אי גרבה יע"א דלא מחלקינן בין יש לה צער בין אין לה צער כלל, וכל זמן שעדיין רואה מחזיקין אותו דם בתולים ואינה יושבת על זה רק חמשה ימים ושבעה נקיים ומסתמא משום דס"ל דכן דעת מרן ז"ל וכאמור. אך יש לחלק דהתם שאני דמדינא גם רואה דם ממש סגי לה בחמשה ימים ואחר כך שבעה נקיים ולכן סמכו להקל בכל דהו לסמוך שהוא דם בתולים אפילו שאין לה צער כלל. ועכ"פ מסתברא דאם היו סוברים דדעת מרן ז"ל כדעת מור"ם ז"ל היו מחלקין בין יש לה צער או אין לה ובאין לה צער היו מחזיקים אותה כשאר אשה דעלמא.

ג' בהגה אם אין לה צער כלל. משמע מדבריו דאם יש לה צער כל דהו תלינן בדם בתולים וה"נ מסתברא שלא להרחיק הדעות כל כך דלמרן והב"ח ז"ל אפילו אין לה צער כלל תלינן בדם בתולים, ולמור"ם בעינן צער גדול או בינוני ועוד דא"כ איוזה גבול יהיה בצער זה הלא לא כל ההרגשות

סימן קפ"ח

דיני מראות הדם

א' כל מראה אדום בין אם הוא כהה הרבה או עמוק טמאים וכן כל מראה שחור, ואין טהור אלא מראה לבן וכן מראה ירוק אפילו כמראה השעוה או הזהב וכ"ש הירוק ככרתי או כעשבים (וכן מראה שקורין בל"א בל"א בכלל ירוק הוא) ואפילו יש בו

באר משה

או שאין לו חוץ הראייה כל כך יכול לתקן שיקרא בשם איזה ת"ח גם כי איננו בקי כל כך בהוראה מ"מ הא מיהא יראה אם יש נטיה לאודם או אין בו שום נטיה לאודם ותו לא, ולשאר הספיקות ישאל המורה. וכן השתדלנו פה אי גרבה באלחאריה אלכבריא (הרובע הגדול) להיות ידידנו רבי דוד עידאן גר"ו רואה הכתמים אם יש בהם נטיה לאודם ובשאר ספיקות ישאל למורה.

ג' וכן כל מראה שחור. ע' להרב פתחי תשובה ז"ל בסק"א שכתב בשם הס"ט בשם מ"כ ובשם שאלת יעב"ץ ז"ל ח"א סימן מ"ד דמראה הקאוי ומראה קליפת ערמונים אינו בכלל שחור ע"ש. וזכורני שהרב פתחא זוטא ז"ל העיר בזה מהא דכתב מרן כל מראה שחור ואינו בידי כעת. וג"ל די"ל דעל מה שהוא שחור ממש ועל מה שהוא דיהה מזה קאמר אבל על מראה הקאוי ומראה קליפת ערמונים אינו בכלל מראה שחורית וצ"י בזה עוד. ומ"מ נראה דבכתמים כיון דכתמים דרבנן יש לסמוך על המתירים בזה אבל בדם היוצא מגופה צ"ע עוד בזה. ובמקום שיש לתלות שהוא מהבעל כגון שנמצא בעידי תשמיש שנראה דהליחה היא מהבעל אלא שהמראה הנז' נוטה קצת לשחורית נראה לי כעת להקל מס"ס ספק שמא הלכה כהמתירים ואת"ל הלכה כהאוסרים שמא אין זה מגופה רק מבעלה ואפילו אם נתברר זה וכ"ש אם אנחנו יודעים כי הבעל דרכו בכך שכן הוא המראה היוצא מגופה. ועוד יש לעמוד על כל זה בלי נדר לעת הפנאי.

ד' ואין טהור אלא מראה לבן. מבואר מדברי הב"י שאפילו אינו לבן ממש אלא כמראה בגד לבן שנפל עליו אבק שהוכחה לבנותיה טהור שאין שחוריתו בא ממראה אדומית ע"ש. וע' להרב באר היטב ז"ל בסק"א בשם הט"ז שהוכיח מדברי מרן בב"י ושכ"כ הש"ך. אלא שיש לדעת עד כמה יהיה שיעור כזה. וכעת נראה דהכל לפי ראות עיני המורה שאם נראה לו דאפשר שיהיה זה שחורית קלה כזאת מחמת אודם שלקה יש לאסור, וכל שהוא נוטה ללבן שהוכחה ע"י אבק ואינו נראה שזה בא מחמת שהיה אודם ולקה יש להקל. וכן יש לברר אם זה מגופה או מכתם ולפי הענין וראות עיני המורה יתיר או יאסור אחרי שישקול כל זה וצ"ע עוד בפוסקים.

והנה מדברי הב"י ז"ל משמע דבמראה כעין קליפת ערמונים ומשקה הקאוי שהם יותר שחורים ממראה הנז' יש לחוש דשמא אדום היה אלא שלקה. ומזה אני תמיה על מ"ש הס"ט ז"ל בסק"א שמצא כתוב דדם הדומה לצבע ברזל בל"א שהוא כעין קליפות ערמונים וכמשקה הקאוי שהוא טהור ואצ"ל בכתם לפי שאינו נוטה לאדומית כי אם לשחור וכבר שנינו דיהה מכאן טהור ע"ש. וגם הרב פתחי תשובה ז"ל סק"א אחר שהביא דברי הס"ט הנז' סיים על זה וגם אני

אין זה אמור רק לדידהו שאין מגרשין מכת תקנת רגמ"ה לא כן לדידן.

סימן קפ"ח

סעיף א' כל מראה אדום וכו' טמאים. נקודת גוון שאינו ניכר אם הוא נוטה לאודם או לירוק כחלמון או פחות מחלמון יען שהיא דקה מגרגיר החרדל שנמצאת במוך של הבדיקה והוא צמר גפן בלתי אריגה אלא כצמר ממש ואחרי כן אבד קודם ראותנו במראה המגדל, ושאלתי את פיה (שהיא ביתו) ואמרה שקודם הבדיקה סרקה אותו במסרק ואחרי שסרקה בדקה אותו מעט כלאחר יד שקרוב לודאי שנקודה כזו אפילו אם היתה בה מתחילה לא היתה מרגשת בה, וקודם שסרקה אותו בדקה בו כמה פעמים ובימים הראשונים לא מצאה דבר והיה מונח בארגו ואח"כ סרקה, ומידי הבטנו אל הצמר ראינו שיש בו איזה לכלוך שדומה כמעט לגוון הנז'. והנה יש לצדד בזה שיש להתיר מטעם ס"ס ספק אם זה מהמקור או לא, ואת"ל מהמקור שמא אינו אודם וספק ספיקא זה מתהפך ספק אודם ספק ירוק ואת"ל אודם שמא מדעלמא. ושאלתי את פי מוה"ר רבי סאסי הכהן יצ"ו ואמר לי שיש לתלות במסרק ואפילו שיהיה אודם ועמ"ש מור"ם בהגה ועוד שיש חזקת היתר וכן עשיתי מעשה להתיר.

ב' כל מראה אדום וכו' טמאים. נראה לי דבזמן הזה שכל מראות דמים אנחנו מטמאים ואין מטהרים אלא ירוק ולבן, אם נסתפק להמורה אם נוטה לאודם ואשה אומרת שאין בו נטיה לאודם נראה לי דנאמנת שאין זה תלוי בשום חכמה רק במראה בריא וחוש הראות זך וא"כ מה לי איש מה לי אשה הלא גם אשה נאמנת בכמה בדיקות בדברי מאכל מהתולעים וכיוצא. וכן משמע מדברי הרב בינת אדם ז"ל בהלכות נדה סימן ה' ע"ש.

גם מבואר שם דאם אמרה האשה כתם לבן או ירוק היה לי ונאבד מותרת ע"ש.

גם מבואר שם שאם היא מסופקת באודם טמאה אבל אם היא מסופקת והראית אותו לחברתה וחברתה אומרת שאין בו שום נטיה לאודם טהורה ע"ש.

ולפי האמור יש ליתן טעם למה שיש איזה מורים שהם סומכים על גשותיהן לבדוק הכתמים וע' מה שכתבתי בזה בספרי הקטן ברית אבות שעל מסכת אבות [ח"א פרק ג' במשנה קנין ופתחי נדה]. ומ"מ נראה דהיינו דוקא בכה"ג דרואה רק אם יש אודם שאין בו שום חכמה ולכן שפיר יש סומכין בזה על נשיהם, אך בעוגות הרבים שנשרבב מזה שהם מורים גם במה שתלוי בעיון וידיעה בדינים לפי השערותיהם ולפי שכלם הגס. ועל כן ראוי להשתדל בכל עז לבטל זה בכל תוקף וכמו שכתבתי שם בברית אבות. ואם המורה אין לו זמן

סמיכות דם והוא עב הרבה ואפילו הרגישה שנפתח מקורה ובדקה מיד ומצאה מראות הללו טהורה. הגה, וכן עיקר דלא כיש מחמירין לטמאה אם יש בו סמיכות והוא עב. ואם הרגישה שנפתח מקורה ובדקה מיד ולא מצאה כלום ע' לקמן סימן ק"ץ.

באר משה

עוד הביא הט"ז ז"ל מהב"ח ז"ל דכשיבואו מראה ירוק ולבן לפני המורה בעודו לח לא יורה בו דבר עד שיתייבש דלפעמים אחר שיתייבש ימצא אדום בקצותיו. והוא ז"ל השיגו הרבה וסיים דלית מאן דחייש לאותה חומרא ואפשר לראותו ג"כ לח בלי חשש ע"ש. וכן הש"ך ז"ל חלק עליו וכתב שאין המנהג כן ע"ש. ועדיפא מינה ראיתי להפ"ת ז"ל בסק"ג דהח"ץ סימן מ"ו כתב דאפילו אם ראה המורה כשהיה לח ונראה לו שהוא טהור ואח"כ כשהתייבש נמצא מראה טמא טהורה דאוליגן תמיד בתר יציאתו מן הגוף הן לטמא הן לטהר ע"ש. וע"ש שהשב"י ח"ב סימן מ"ד חלק עליו בזה ושהס"ט כתב שאין ראיתו מכרחת גם הח"ד הסכים עם הח"ץ ובשאלת יעב"ץ ח"א סוף סימן י"ב כתב דמספיק למיעבד עובדא כדעת אביו ז"ל ודעתו להחמיר. ולענ"ד נראה כעת מהסברא דדברי הח"ץ קיימים מצד עצמם דבצאתו מן הגוף הוא לח ומתברר אז אבל כשהתייבש אפשר דהירוק ע"י התייבשותו נראה נוטה לאדום ואינו אדום באמת. ולכן נראה לענ"ד שאם כשהתייבש היה אדום ממש ודאי שיש לאסור וכדעת הרב שאלת יעב"ץ ז"ל אך אם ע"י התייבשות נהיה בו רק נטיה לאדום אז סמכין על מה שהיה מקודם כשהוא לח בלתי אדום כלל. (א"ה נכדו. משמע מדבריו שאם נתעכב ולא ראהו המורה רק כשנתייבש אפילו אם לא ראה בו רק נטיה לאדום ולא אדום ממש טמאה כיון שלא ראה לפני זה שהיה בלתי אדום כלל). וכן נראה לענ"ד שאם היתה הבדיקה בעודו לח בלילה או יש לחוש שמא מה שראה ביום אדום הוא העיקר אבל אם זה וזה היו ביום אזי שפיר תלינן דאין כאן אדום כלל כדמעיקרא ורק ע"י ההתייבשות נראה נוטה לאדום ואינו כן באמת וצ"ע עוד בזה בעה"ו.

(ו) **וכן** מראה ירוק אפילו כמראה השעוה או הזהב וכ"ש הירוק ככרתי או כעשבים. שני מיני ירוק יש, הראשון ירוק הנקרא בערבית, "אצפר" (צהוב) והוא כמראה השעוה או הזהב. והשני ירוק הנקרא בערבית, "אכציר" והוא ככרתי וכעשבים וזה ברור ופשוט ממשמעות הדמיון שדימה הראשון לשעוה וזהב והשני דימהו לכרתי ועשבים. וכ"כ הרב יכין ובוזעו ז"ל ח"א סימן כ"ח ז"ל, והירוק הוא ככרתי או כעין הזהב ואם הוא בזה הגוון כלומר אכציר או אצפר בערבי התירוהו ע"ש. וכ"כ הרב שבת אחים ז"ל בדיני טרפיות סימן ל"ח סק"א או שהוא ירוק ארמיליו בלע"ז ובערבי אכציר. ובסק"ו כתב או ירוקה ככרתי בערבית אכציר ג'אמק [ירוק כהה] ע"ש.

(ז) **וכן** מראה ירוק אפילו כמראה השעוה וכו'. הפת"ת ז"ל סק"ב כתב בשם השל"ה דרש"ל כתב דצ"ע בירוק כי מהר"ם מינץ כתב בתשו' בשם הגדולים דאסרינן גם בירוק על כן אין להקל במהירות אם הוא כמראה השעוה וכ"ש כמראה הזהב אלא א"כ יש ג"כ צדדים אחרות וסברות מוכיחות שאינו דם נדות ואם מראה הירוק הזה על ידי הרגשה נראה לי להחמיר

מצאתי זאת כתוב והוא בשאלת יעב"ץ ח"א סימן מ"ד ע"ש. והוא פלא דאם היה מכאן טהור א"כ כל שאינו שחור כדיו טהור ולמאי הלכתא הוצרכו לאשמועינן בכגד לבן שהוכחה לבגונתו כמראה הבגד שנפל עליו אבק טהור, הלא בלא"ה מותר מטעם זה דדיהה מכאן טהור. ועוד קשה דמלשון התה"ד ומרן בב"י משמע דרק שחורית כזאת אינה באה ממראה אדם אבל שחורית יותר מזו אפשר שתבא מהאדם שלקה. ועוד קשה דהלא הא דתנן דיהה מכאן טהור לא על השחור בלבד נאמר וגם על האדום נאמר ואח"כ אסרו מחסרון הבקיות את כל מראה אדם ומינה גמי לכל מראה שחור. גם מלשון מרן ז"ל שכתב כל מראה אדם בין אם כהה הרבה או עמוק טמאים וכן כל מראה שחור משמע דהוי כמו מראה אדם דבין כהה הרבה או עמוק הרבה טמא, וכן נראה לשון הטור ז"ל וכן ראיתי להרב חכמת אדם ז"ל שכתב בכלל ק"א אות א' דמראה הנוטה לצבע ברו"ן בל"א שהוא כעין קליפת ערמונים שקורין קאשטאג'ים וכמראה קא"י טהור וכ"ש בכתם שזה אינו נוטה לאדמומית וציין להס"ט ריש סימן קפ"ח בשם מ"כ וסיים על זה אך מ"ש שזה נוטה לשחור וכבר שנינו דיהה מכאן טהור צ"ע שהרי לדין כל מראה שחור טמא כמ"ש הר"ן בחי' דף י"ט וז"ל, כל מראה שחור אפילו דיהה דדיהה טמא וכ"כ הרמב"ן כל שיש בו אדמומית אפילו דיהה הרבה וכן כל מראה שחור ע"ש. ודבריו ז"ל קשים דלפ"ז איך פסק לטהר כיון שדברי הר"ן והרמב"ן מוכיחים להדיא לאסור. ועוד קשה דלשון הטור והש"ע הם ג"כ כלשון שהביא משם הרמב"ן והר"ן ז"ל והיה לו להסתייע מזה. ולכן נראה לענ"ד שאין להתיר כלל במראה זה שהוא כעין קליפת הערמונים הנקרא בערבית, "קסט"ל" שהוא דומה למראה הקא"י (הקאפי) ולא מיבעיא בידעת שזה יצא מגופה אלא גם בכתמים גמי יש לאסור כדן כתם אדום שאינו אדום כל כך ואין לחלק בין זה לזה כלל ואין להתיר רק במראה בגד לבן שהוכחה לבגונתו כאלו נפל על אבק ולא יותר. וכן ראיתי להרב פתחא זוטא ז"ל בסק"ב שהאריך בזה ושם מבואר דהאחרונים הסכימו לאסור במראה זו ואפילו בכתם ע"ש. וכן נראה לענ"ד ברור. וזכורני שבזולת זה הארכתי להוכיח לאסור במראה כזה ושדברי הש"י והמ"כ שהביא הס"ט תמוהים ואין כאן מקום להאריך.

(ח) **ואין** טהור אלא מראה לבן. הט"ז הביא דברי הב"ח ז"ל שמצא כתוב שהאשה שיצא ממנה סמיכות לבן ועב לאחר שרחצה במרחץ כמו שנים או ג' שעות היא טמאה שדרך הדם להתלבן מחמת הרחיצה. והוא ז"ל תמה עליו וכתב דחומרא יתירה היא שלא מצינו כן בש"ס ובפוסקים והמחמיר יחמיר לעצמו ולא יורה כן לאחרים ע"ש. וזה ברור דאין לנו לחדש חומרות שלא נזכרו בדברי הש"ס ועמדי התוראה וכ"ש שהסברא היא בעצמה רחוקה לענ"ד דא"כ לא היו שותקים ממנה הש"ס והפוסקים.

סימן קפ"ט

דיני אשה שיש לה וסת קבוע ושאין לה וסת קבוע

ד' עוד יש חילוק בין קבעתו ג' פעמים ללא קבעתו ג' פ' שהקבוע אע"פ שעברה עונתה ולא הרגישה אסורה לשמש עד שתבדוק ותמצא טהורה ושלא קבעתו ג' פ' אם הגיע זמן הוסת ולא בדקה ולא ראתה כיון שעברה עונתה מותרת, ועונה בינונית שהיא לשלשים יום דינה כוסת קבוע.

באר משה

מראה דם ושוה טעות גמור ובודאי דבכה"ג טמא והבא עליה בכרת, והב"ד ג"כ הפת"ת ס"ק יו"ד ע"ש. וגראה דהטענה לשון הש"ע ולא חשב דתיבות, והוא עב"הם ביאור לסמיכות דם וכאמור. א"ג יל"פ סמיכות לחוד ועובי לחוד דסמיכות היינו התדבקות שאינו כמים הנפרדים ועובי היינו שהוא עב וגס במישושו. כן נראה מדברי מור"ם שכתב להתיר ודלא כיש מחמירין אם יש בו סמיכות והוא עב. וכן נראה מדברי מור"ם הללו שהשמיט סמיכות דם מוכח להדיא שאין כאן מראה דם כלל וכלל.

סימן קפ"ט

סעיף ד' אם הגיע זמן הוסת ולא בדקה וכו' מותרת. מבואר מדבריו שאינה צריכה בדיקה גם שאין לה עת קבוע. והקשה הט"ז ז"ל דבסימן קפ"ו מצריך מרן בדיקה, ותרץ דשם מיירי באין לה וסת והכא ביש לה ושינתה ע"ש. והקשה הש"ך בנה"כ דמשמע דמיירי אפילו בתחילת קביעותה, ותרץ הוא דבסימן קפ"ו מיירי באין לה וסת כלל דבכל שעה מוחזקת ברואה אבל כאן מיירי ביש לה וסת אבל אינו קבוע. והרב חוות דעת ז"ל ביאר כוונתו דמיירי כאן באותו אופן המבואר בס"י קפ"ו ס"ג ומיירי שראתה פעם אחת קודם הי"ד יום ע"ש. והרב פתחא זוטא ז"ל בסק"ה כתב שהרב פרי דעה ז"ל הקשה עליו וביאר דהא דאין לה וסת צריכה בדיקה היינו בהחזקה שאין לה וסת אבל בתחילת קביעותה אמרינן דמסתמא תקבע לה וסת משלשים לשלשים כדרך רוב הנשים ולכן בתוך שלשים יום דינה כאשה שיש לה וסת קבוע והוא שלא בשעת וסתה. ולפ"ז דברי הנה"כ ז"ל מדוקדקים מאד וה"ק דהתם מיירי שאין לה וסת כלל (ר"ל שהחזקה שאין לה וסת) וכל פעם היא מוחזקת ברואה (ר"ל שראתה ראיות הרבה בלי זמן מוגבל) אבל כאן (כיון דמיירי בתחילת קביעותה וכמ"ש בריש דבריו) יש לה וסת (ר"ל דתלינן שיש לה וסת בכל הנשים משלשים לשלשים) אלא שאינו קבוע (ר"ל שלא נקבע עדיין). וזה ברור כשמש בכוונת הנה"כ ז"ל ע"ש. ואין ספר הפ"ד בידי כעת אבל לענ"ד מלבד דלשון הנה"כ ימאן זה וכמו שיראה המעיין בכל הביאורים שביאר בכוונת הנה"כ שכמעט כלם נגד פשט דבריו וכוונתו ז"ל, עוד בה דהנה"כ כשהעיר על הט"ז לא רצה לקבל לומר דמיירי הכא כשיש לה וסת אלא שלא קבעתו שלשה פעמים מצד זה דמשמע דמיירי אפילו בתחילת קביעותה וא"כ איך יבאר הוא ז"ל דברי מרן באופן זה דלא מיירי אלא בהתחלה היפך מ"ש אפילו בתחילת וכו' וצ"ע עוד בזה.

והנה לפי דברי הרב חוות דעת ז"ל א"כ כאן מיירי רק להתירה בלא בדיקה כאותם הי"ד ימים שהיא כמו אשה

ואם בלי הרגשה מצאה בזה יש להקל, ואם בקינות ממנה בלי הרגשה קינחה מראה זה או יש לצדד כך וכך והכל לפי ראות הענין ע"ש. ולענ"ד אין לנו לזוז מדברי מרן ז"ל דמטהר לגמרי מראה ירוק כזה וכשעוה אפילו אם יהיה ממש מגופה ומשמע דאפילו בהרגשה. וכן נראה דעת מור"ם ז"ל שלא הגיה על זה כלום. וכן אנתנו עושים מעשה תמיד להתיר ולטהר מראות אלו כשאין בהם מראה אדמומית כלל וכדעת מרן ז"ל. וה"נ מסתברא דהרי אפילו אדמומית ממש יש שהם טהורים אלא דמחסרון ידיעה ובקיאות אנו אוסרים את הכל וא"כ אין לגדוש חומרות על חומרות וגדר על גדר והמחמיר יחמיר על עצמו בביתו בתורת חסידות ולא מדינא.

וראיתי להרב חכמת אדם כלל קי"ז אות ט' שכתב בדיני בדיקת הפסק טהרה שאם יש בו כמראה גע"ל כשעוה ופשיטא כזהב יש להחמיר בבדיקה זו. ושם במוסגר ביאר דאע"ג דקי"ל בסימן קפ"ח דירוק טהור כיון דשלי"ה כתב בשם רש"ל שכתב משם מהר"ם מינץ בשם הגדולים שאין להורות במהירות ולכן עכ"פ בבדיקה זו שעדיין היא בחזקת רואה יש להחמיר כנ"ל ע"ש. ומדקדוק דבריו נראה דגם הוא ז"ל מודה שאינה אלא חומרא ולא מדינא וא"כ לדין דבתריה דמרן גירי הלכה ומורים דגם בבדיקת הפסק טהרה אם הוא מראה ירוק טהור. אלא שיש לעמוד על הדבר היטב לברר שאין בו שום אדם. וכן לפי הרשום בזכרוני דרגיל אני ושאר המורים הי"ז (ה' ישמרם ויחיים) להקל במראה ירוק גם אם הוא בבדיקת הפסק טהרה והמחמיר יחמיר לעצמו. וכן נראה דעת הנו"ב וכמ"ש הרב פתחא זוטא ז"ל וז"ל בסק"ג, ולענין מראה גניט"ל בהפסק טהרה ע' בחכמ"א סימן קי"ז ס"ט להחמיר ועמ"ש לקמן סימן קצ"ו ס"ו וחתני הרב נ"י כתב לי בשם שו"ת תשובה מאהבה ח"ג ששאל להנוב"י פה אל פה והשיב לו שאין לזוז מהש"ע להחמיר על אחרים עכ"ד ע"ש. ומשמע מדבריו שאין להחמיר גם בבדיקת הפסק טהרה וכאמור.

ואם הירקות כמראה חלמון ביצה, הרב חכמת אדם ז"ל כתב שהוא בכלל ירוק ע"ש בכלל קי"א אות א' וכן דעת הרב שערי טוהר שער ח' אות א' בשמו ע"ש.

ח' ואפילו יש בו סמיכות דם והוא עב הרבה וכו'. נראה דמלות, והוא עב הרבה"הם ביאור למה שכתב סמיכות דם ר"ל עובי של דם אבל המראה הוא מראה לבן או ירוק. וכ"כ הרב פתחא זוטא בשם הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות א"ב הלכה ו' וז"ל, לפיכך אם שתת מן הרחם לובן או משקה ירוק אע"פ שסמיכותו כדם הואיל ואין מראהו מראה דם הרי זה טהור. ושם הביא מהרב שאלת יעב"ץ ז"ל ח"א סימן י"ג שהתירעם על החנ"י בשם ח"א שטעה בזה וחשב שיש קצת

סימן ק"ץ

דיני כתמים ובדיקת האשה

ה' לא גזרו על הכתם אלא א"כ יש בו כגריס ועוד ושיעור הגריס הוא כתשעה עדשים ג' על ג' ושיעור עדשה כד' שערות שהוא ל"ו שערות כמו שהן קבועות בגופו של אדם. וכל זמן שאין בו כזה השיעור אנו תולין לומר דם כנה הוא אעפ"י שלא הרגה כנה אבל כשיש בו כזה השיעור אין תולין בכנה בין אם הוא מרובע או אם הוא ארוך ואם נזדמן לה גריס יותר גדול מזה השיעור משערין בו.

י' הא דבעינן שיעורא בין בכתם הנמצא על חלוקה בין בכתם הנמצא על בשרה וי"א שלא אמרו אלא בכתם הנמצא על חלוקה אבל כתם הנמצא על בשרה בלבד במקומות שחוששין להם אין לו שיעור.

ז' אם הרגה פשפש או הריחה ריחו תולה בו עד כתורמוס (פירוש מין ממיני הקטניות שהוא מר ובלע"ז לופינו).

י" כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה לא גזרו עליו כיצד בדקה קרקע עולם או בית הכסא שאינו מקבל טומאה או כל דבר שאינו מקבל טומאה וישבה עליו ומצאה בו כתם וכן כתם שנמצא על בגד צבוע טהורה לפיכך תלבש האשה בגדי צבעונין כדי להצילה מכתמים.

ל"ג האשה שבדקה עצמה בעד (פירוש סמרטוט מענין וכנגד עדים כל צדקותינו) הבדוק לה ונמצא עליו אפילו טיפה כחרדל בין עגול בין משוך טמאה ולא עוד אלא אפי' נמצא על הכתם מאכולת מעוכה טמאה. וכן הדין כשבדקה בו והניחתו בקופסא

באר משה

מין ז"ל דגם על בשרה בלבד בעינן שיעורא וכ"ש במקום דשכיח הרחש הנקרא בערבי „ב"ק" שהוא פשפש שהוא טבעו שנמצא דבק בבשר ושואף דם מהאדם וכשהאדם כואב לו ממנו הוא מחככו ומת והוא מלא דם ונשאר דמו על הבשר של האדם דבכה"ג נראה דגם הי"א מודו דתלינן בזה.

סעיף ז' תולה בו עד כתורמוס. הנה לא נתבאר בדבריו ז"ל אם דוקא במקום שמצויים הפשפשים כל כך או גם כשאין מצוי כל כך, או גם כשאין מצוי כלל. אך מדברי מרן ז"ל בב"י נראה דודאי אי אפשר לומר בשאינו מצוי כלל דבזה לא פליגי רבנן ור"ח ולכ"ע לא תלינן בו. וכן אי אפשר לומר דבשאינו מצוי כל כך מיירי דא"כ איך פסקו כרבנן והלא קי"ל כרחב"א וצ"ל דקאי על מקומות שמצוי כל כך ואפ"ה קאמר דוקא הרגה או הריחה ריחו. אלא דק"ל הרי הרשב"א ז"ל לא ס"ל כן, גם הרא"ש ז"ל פשט דבריו נראים כהרשב"א וכמ"ש מרן ז"ל בב"י בסוה"ד ע"ש. והגם דהרב כתב דרבינו והרמב"ן ז"ל לא כתבו וכו' ואפשר וכו' מ"מ אין ספק מוציא מידי ודאי ושפיר י"ל דלא פסקו רק דיני הגמרא דאי איתא נימא איפכא מדלא פסקו להפך ש"מ דס"ל כהרשב"א אלא ודאי דלא מכרעא.

סעיף י"ד וכן כתם שנמצא על בגד צבוע טהורה ובהגה לפיכך תלבש האשה בגדי צבעונין וכו'. מבואר מזה דדעת מרן ומור"ם להתיר בזה וכן דעת הרמב"ם והרא"ש ז"ל כמבואר בב"י ע"ש. ולכן לדידן מורים ובאים להתיר בזה. והגם דהפתי"ת ז"ל והפתי"ז ז"ל כתבו שיש מחמירין ע"ש, אגן בתריה דמרן גרירין וכ"ש דגם מור"ם ז"ל מסכים לזה והמחמיר יחמיר לעצמו אבל לא להורות לאחרים וכן ראיתי בפוסקים דלרבים תמיד אין לזוז מדברי מרן ז"ל.

סעיף ל"ג האשה שבדקה עצמה בעד הבדוק לה וכו'. ואם בדקה עצמה בעד המזדמן לה בבית בכי הא ודאי אין מי שמטמא. הרשב"א ז"ל בתורת הבית הארוך דף קע"ח ע"ב

שיש לה וסת קבוע אבל מן הוא והלאה צריכה בדיקה וכמו שכתבתי לעיל בסימן קפ"ו בביאור דברי מרן ז"ל ושכן כתב הרב חכמת אדם ז"ל להדיא ע"ש כנ"ל.

סימן ק"ץ

סעיף ה' לא גזרו על הכתם אלא א"כ יש בו כגריס ועוד. נראה לענ"ד ברור ככוונת מרן ז"ל דכגריס בלבד אינו יוצא מתלית הכנה וכיוצא ורק בגוסף קצת על התשע עדשות לא תלינן בכנה ואסור ולכן כתב מרן ז"ל כגריס ועוד.

ב' ושיעור הגריס הוא כתשעה עדשים. נראה לענ"ד שאם הכתם הנמצא אין בו רק ששה עדשות מראה אודם ויש בו עוד כשלשה עדשות מראה ירקות שאין זה בכלל כתם האוסר כלל דהירקות הגם דנמשכת מתוך האודם והרי הם כגוף אחד אינה כלום שהרי באודם אין כאן שיעור ואדריבה זה לאות שהיה זה ע"י רחש כנה וכיוצא דאם היה מגופה היה בו שיעור תשעה עדשות. (א"ה נכדו. כוונתו ז"ל דאע"ג דמראה ירוק טהור וכמ"ש מרן ז"ל בריש סימן קפ"ח עכ"פ כתבו הפוסקים שיש אוסרים זה וכמ"ש הפת"ת ז"ל בסימן קפ"ה סעיף קטן ב' משם השל"ה שכתב משם מהרש"ל דמצריך עיון בירוק כי מהר"ם מיינץ כתב בתשובה בשם הגדולים דאסרינן גם בירוק וכו' ע"ש. ולכן הו"א דכיון דששה עדשות כמראה דם ושלשה עדשות כמראה ירוק שיש אוסרים אותו ולכן מצטרפין ואסור, ולכן כתב דאפ"ה אין לאסור. אבל נראה ודאי דאם ששה עדשות מראה אודם ושלש עדשות מראה שחור או איזה מראה האוסר ודאי דמצטרפין ויהיה אסור ולא אמרינן כיון דאין לא בזה ולא בזה מראה האוסר מותרת אבל במראה ירוק כיון דלדינא טהור אף שיש אוסרים לא אסרינן).

סעיף ו' אבל כתם הנמצא על בשרה וכו' אין לו שיעור. ולדידן דבתריה דמרן גרירין הא ודאי דנקיטנן כסתם

ואחר שעה בדקה אותו ומצאה עליו דם כל שהוא בין משוך בין עגול טמאה. (ל"ד) בדקה עצמה בעד הבדוק לה והניחתו תחת הכר או תחת הכסת ולמחר נמצא עליו דם אם משוך טמאה שחזקתו מהקינחו ואם עגול ואין בו כגריס ועוד טהורה שאין זה אלא דם מאכולת שנהרגה תחת הכר. הגה, והוא הדין אם הוא יותר מכגריס ויש מקום לתלות בו כמו שנתבאר לעיל באיזה דבר תלינו כתם.

(ל"ה) בדקה עצמה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ולמחר נמצא עליו דם אם משוך טמאה אפילו בכל שהוא ואם עגול טהורה אם אין בו כגריס ועוד. ויש אומרים שאף עגול טמא בכל שהוא.

סימן קצ"א

דין אשה שמצאה דם בהשתנה, ובו סעיף אחד

א' האשה שהשתינה מים ויצא דם עם מי רגליה בין שהשתינה והיא עומדת בין שהשתינה והיא יושבת הרי זו טהורה ואפילו הרגישה גופה ונזדעזעה אינה חוששת שהרגשת מי רגליה היא זו שאין מי רגלים מן החדר ודם זה דם מכה הוא בחלחולת או בכוליא.

באר משה

דבאמת לשון עליו יתכן שפיר גם על העד גם על הירך דשניהם לשון זכר. וביותר ק"ל לדברי רש"י ז"ל דאם נמצא בעד ג"כ דם א"כ היל"ל ונמצא עליהם דם דהיינו הירך והעד ואם לא נמצא על העד א"כ איך אפשר שימצא על הירך והלא הוא מהעד בא. ודוחק להמר שנתקנת כלו בירכה ולא נשאר אבל שנמצא בהעד ולא בירך שפיר אפשר ואפשר וצ"י בזה. (ע' להב"י ז"ל בד"ה וגרסינן תו בגמ' שהביא פירש"י זה והאריך שם ע"ש).

ויש להסתפק באשה שחפפה ועיינה בגופה ואח"כ לבשה מנעל כב' רגעים ורחצה המנעל וטבלה ולבשה אותו המנעל כארבע או חמש שעות, וביום המחורת מצאה על אצבעות רגליה מראה צבע אדום, מה הדין? (עד כאן מצאתי).

סימן קצ"א

סעיף א' האשה שהשתינה מים וכו' הרי זו טהורה. נראה פשוט דדעת מרן ז"ל דבין עומדת בין יושבת בין מונקת בין שותתת טהורה דהרי בב"י כתב ולענין הלכה כדאי הם הרמב"ם והרשב"א ז"ל לסמוך עליהם להתיר בכל גוונא ע"ש. ומבואר שם בטור דהרמב"ם ז"ל מתיר בין מונקת בין בשותתת וכ"כ מרן ז"ל בב"י על דברי הרמב"ם ז"ל מדלא מפליג. ועוד דמדכתב בכל גוונא משמע דבין מונקת בין שותתת מתיר וכמ"ש מרן בב"י שם על מה שכתב הטור גבי איש ואשה טהורה בכל ענין דפשוט דהיינו בין יושבת בין עומדת בין מונקת בין שותתת ע"ש. ומינה למ"ש הוא עצמו בכל גוונא. ועוד דלשונו בש"ע כלשון הרמב"ם ומדלא מפליג ש"מ דלא שנא וכ"כ הש"ך ז"ל והביאו הרב באר היטב ז"ל לבאר דברי מרן ז"ל וכ"כ הרב חכמת אדם ז"ל כלל קי"ד בדעת מרן ז"ל ע"ש.

ב' הרי זו טהורה. נראה דטהורה לגמרי לבעלה ואפילו משום כתם ליכא וכמ"ש מרן ז"ל בב"י. ומיהו לענין הלכה כיון שהפוסקים פסקו לטהר אף לבעלה עליהם סומכין ע"ש. ומינה דכן דעתו בש"ע ועוד דמסתמיות דברי מרן ז"ל מוכח כן.

והביא דבריו מרן ז"ל בב"י על מה שכתב הטור בשם הרשב"א שאינו נקרא עד הבדוק וכו'. וכ"כ הרב ערך לחם למהריק"ש ז"ל וכ"כ הרב פנים מאירות ז"ל ח"ב בסימן ק"ע בשם הרשב"א ולמד מזה לנדונו ע"ש.

סעיף ל"ד שאין זה אלא דם מאכולת שנהרגה תחת הכר. וע' להרב דגול מרבבה ז"ל בהגהות להרב גודע ביהודה ז"ל שכתב דבשלשה ימים הראשונים לא סמכין ע"ז וטעמו דעיקר ההיתר הוא בפחות מכגריס משום דאל"כ אין שום אשה יכולה לטהר אבל כאן שהוא בעד שבודקת ואפשר לה להזהר אין להתיר בשלשה ימים הראשונים ע"ש. ויש לדקדק דלפי טעמו של הרב ז"ל א"כ אף בשאר ימים גמי ניחוש אלא ודאי צ"ל דרבנן התירו וכל פחות מכגריס מותר א"כ מהיכא תיתי לחלק. (א"ה נכדו. מצאתי על זה הגה בכתב יד ולא ידעתי למי מקדושים וז"ל, לאחר המחילה רבה דברי הדגמ"ר ז"ל פשוטים כי בשלשה ימים הראשונים לא תלינו בכל מה שיכולים לתלות וכמ"ש מור"ם ז"ל בסימן קצ"ו ע"ש, ע"כ. ולאחר המחילה רבה דברי מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל נכונים דמור"ם ז"ל שם בסימן קצ"ו סעיף י"ד אחרי שכתב זה דבשלשה ימים הראשונים אם מצאה כתם אין תולין אותו להקל כמו שתולין בכתמים וכו' סיים ודוקא כתם שהוא יותר מכגריס ועוד אבל פחות מכגריס ועוד תולה בכנה אפילו בשלשה ימים הראשונים וכו' ע"ש. וא"כ שפיר מקשה מר זקני זצוק"ל דכיון דמייירי בפחות מכגריס אם חיישינן בשלשה ימים ראשונים אף בשאר ימים גמי ניחוש דהרי גם מור"ם ז"ל כתב דבפחות מכגריס אין לחלק). ובעה"ו אשובה אראה.

סעיף ל"ה בדקה עצמה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ולמחר נמצא עליו דם וכו'. פשוט הלשון משמע דכוונת מרן ז"ל שהדם נמצא על העד אך רש"י ז"ל בגדה דף י"ד ע"ב ד"ה ולמחר פירש על הירך. וכן מתבאר מדבריו שם בד"ה ולמחר ע"ש. ואולי דזה תלוי בגירסאות דשם נקיט רש"י ולמחר מצאה עליה דמשמע על גופה ולכן פירש על הירך, אבל בש"ע אולי גריס עליו ולכן פירש על העד. אלא

סימן קצ"ב

דיני כלה הנכנסת לחופה

א' תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה לישב שבעה נקיים בין גדולה בין קטנה ואפילו בדקה עצמה בשעת תביעה ומצאה טהורה שמא מחמת חימוד ראתה טיפת דם כחרדל ולא הרגישה בו ומונה ז' ממחרת יום התביעה ואינה צריכה הפסק טהרה שאע"פ שלא בדקה ביום התביעה להפסיק בטהרה מונה מיום המחרת ז' נקיים ומיהו צריכה בדיקה תוך ז' כל יום לכתחילה מיהו בדיעבד אם לא בדקה עצמה רק פעם אחת תוך ז' סגי.

ב' שבעת ימים הללו מונים אותם משעה שהיא סומכת בדעתה ומכינה עצמה לחופה אע"פ שלא נתקדשה עדיין. הגה, ויש לסמוך הטבילה סמוך לבעילת מצוה בכל מה דאפשר. והמנהג לטבול הכלה ליל ד' אע"פ שלא תבעל קודם מוצ"ש, אבל אין להרחיק הטבילה מן הבעילה יותר מזה ואם לא תבעל במוצאי שבת יש לה לבדוק עצמה בכל יום עד בעילת מצוה ודוקא לכתחילה אבל בדיעבד אין להחמיר אם בדקה רק פעם אחת תוך ז' וכל חתן ישאל לכלה קודם שיגע בה אם שמרה שבעה נקיים.

באר משה

ב' משעה שהיא סומכת בדעתה וכו' ונראה דאם אירע שלא אכלה כנוצר באות הקודם כי לא נתברר להם זמן ההתחלה רק אח"כ למשל ביום רביעי ובו ביום אמרה שסמכה דעתה להתחלת החופה ובדקה עצמה בו ביום הו"ל הבדיקה של יום הרביעי הפסק טהרה ובדיקת שאר הימים של שבעה נקיים מליל חמישי והלאה ומותרת לבעלה בליל חמישי שאחרי השבוע הנז'. וכן היה מעשה וגשאלתי על זה והוריתי כן דמדברי מרן ז"ל מתברר דהעיקר הוא הסמיכות והרי היא אמרה שסמכה דעתה ביום רביעי להתחלת החתונה טרם שבדקה והפסיקה בטהרה וכאמור.

ג' בהגה והמנהג לטבול הכלה ליל רביעי אע"פ שלא תבעל קודם מוצאי שבת וכו'. ומנהגינו פה אי גרבה יע"א שהחתן בועל בליל חמישי ממש ופורש ואין לשנות. וע' להרב באר הגולה ז"ל ולהרב פתחי תשובה וזולתם ומשם באר'ה דמנהגנו עיקר ע"ש.

ד' בהגה וכל חתן ישאל לכלה קודם שיגע בה אם שמרה שבעה נקיים. ואין מנהגינו כן וע' להרב באר היטב ז"ל שיישב המנהג משם הש"ך ז"ל. ועוד נראה לענ"ד ברור דסומכין ג"כ בזה על מה שמקדשין בטבעת שאם היא עדיין בנדתה אינו נותן הטבעת באצבעה רק ע"י איזה אנשים הקרובים לה המותרים מדינא (אביה או אחיה) והו"ל כמו ע"י שליח, או לזרוק החתן הטבעת לחיקה וכיוצא, ואם היא טהורה נותן הטבעת מידו לידה ממש. ועוד סומכין על מה שהוא מנהג פשוט ג"כ שאם הכלה גדה יהיו איש ואשתו מהשושבינים וכיוצא והאיש ישן לפני החתן במקום מיוחד לבדם והאשה ישנה לפני הכלה במקום מיוחד לבדם ואינם מתייחדים יחד רק באופן שאין בו חשש לטעות, וממילא מובן שאם הניחום יחד לבדם ודאי שהיא טהורה. ועוד נראה דסמכו על מה שדרך השושבין להודיע לחתן לבעול ולפרוש וכו' וא"כ זה לאות כי היא טהורה דבלא זה לא היה מודיעו על זה רק בזמן שהיא טהורה (וזה דומה לטעם שכתב הרב באר היטב ז"ל משם הש"ך ז"ל).

סעיף ד' עבר וכנסה וכו' והיא ישנה בין הנשים. ומנהגנו פה אי גרבה שכל כלה וכלה שנכנסת לחופה בלילה הראשונה אחרי בעילת מצוה פורשים זה מזה, זה לבדו וזה

ג' הרי זו טהורה. לדידן דבתריה דמרן ז"ל גרירין אם בשבעת ימי ליבון נמצא דם במי רגלים נראה דאם הפסיקה בטהרה תו ליכא למיחש להו אבל אם לא הפסיקה בטהרה ודאי שאין לה חזקת טהרה. וכן יש ללמוד מדברי הפת"ת סק"ו בשם הח"ס בק"ו דהם ז"ל בתריה דמור"ם ז"ל גרירין ואפ"ה כתבו שאין לחוש וא"כ כ"ש לדידן.

ד' הרי זו טהורה. אם נמצאת חתיכת דם בעביט של מי רגלים כחצי גרעין תמרה צריך לבדוקה אם יש בה עצם שאם נאבדה קודם שנבדקה אם יש בה עצם נראה שיש לחוש למפלת חתיכה כמ"ש מרן ז"ל בסימן קצ"ד ס"ג ואם מראה החתיכה אינה לבנה עיין מה שכתבתי בעניותי שם בסימן קצ"ד וע"ע מ"ש מרן ז"ל בסימן קפ"ח ס"ו.

סימן קצ"ב

סעיף א' תבעוה לינשא וכו' ואינה צריכה הפסק טהרה וכו'. יש להסתפק אם זה דוקא בבתולה שעדיין לא ראתה או דילמא גם כשראתה אינה צריכה הפסק טהרה כפשט לשון מרן ז"ל. וע' להרב חכמת אדם ז"ל כלל קט"ו אות ב' שכתב דכל זה מיירי דוקא בקטנה שלא ראתה מעולם ולא הגיע זמנה לראות דהיינו שהיא פחותה מ"ב שנים אבל אם הגיע זמנה לראות או שידענו שראתה פעם אחת לדידן שאין הנשים וכ"ש הבתולות טובלות רק לבעליהן ודאי דכל דין גדה עליהם בין לענין הפסקת טהרה בין לענין בדיקת כל שבעה וכו' ע"ש. וצ"ע עוד בשאר פוסקים.

סעיף ב' משעה שהיא סומכת בדעתה ומכינה עצמה לחופה וכו'. פה אי גרבה נוהגים שביום שני בשבוע שולח החתן או קרוביו איזה מין מאכל צפיתים בביצים מטוגנים שתאכל מהם הכלה ביום הנז' ובו ביום אחרי שאכלה מהם בודקת עצמה ואח"כ מונה שבעה נקיים מליל שלישי והלאה וביום שלישי שאחוריו טובלת ביום שכבר עברו שבעה נקיים ומאז והלאה עומדת בטהרה ללבוש בגדים ותכשיטים הראויים לה לחופתה, וביום הרביעי מוליכים אותה לבית החתן ובו ביום מברכים שבעה ברכות, ויש הרבה נוהרים לברך שבעה ברכות קודם בוא השמש, ובליל חמישי בועל החתן בעילת מצוה ופורש.

ד' עבר וכנסה תוך זמן זה וכן חתן שפירסה כלתו נדה קודם שבא עליה לא יתייחד עמה אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים. הגה, י"א אם היתה טהורה כשנשאת ולא בא עליה ופירסה נדה אח"כ א"צ שימור עוד והמחמיר תבוא עליו ברכה. ואין לחלק בזה בין בחור לאלמון או בתולה לאלמנה. י"א שאסורה ליחד עמו ביום כמו בלילה וא"ץ להיות שתי שמירות רק הוא בין האנשים או היא בין הנשים. ואם אינם ישנים בחדר אחד אינן צריכים שימור כלל. וי"א דבליילה צריך שתי שמירות וביום מותר להתייחד. והמנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה ואין מתייחדין ביום בלא קטן או קטנה.

סימן קצ"ג

דין דם בתולים, ובו סעיף אחד

א' הכונס את הבתולה בועל בעילת מצוה וגומר ביאתו ופורש מיד אפילו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה ואפילו בדקה ולא מצאה דם טמאה שמא ראתה טיפת דם כחרדל וחיפהו שכבת זרע. הגה, ויש מקילין אם לא ראתה דם ונהגו להקל אם לא גמר ביאה רק הערה בה ולא ראתה דם, אבל אם בא עליה ביאה ממש צריך לפרוש ממנה אע"פ שלא ראתה דם. ובעל נפש יחוש לעצמו שלא לשחוק בתינוקות. וצריכה שתפסוק בטהרה ותבדוק כל שבעה ולא תתחיל למנות עד יום חמישי לשימושה ונוהג עמה ככל דיני נדה לענין הרחקה אלא שנדה גמורה אסור לו לישן על מטתה אפילו כשאינה במטה וזו מותר לו לישן באותה מטה לאחר שעמדה מאצלו ואפילו בסדין שהדם עליו.

באר משה

מרב ז"ל דלא כמו שנהגו שכתב מור"ם ע"ש. וע' להרב פתחא זוטא ז"ל אות ב' שכתב שיש הרבה פוסקים שתמחו ע"ד מור"ם ושדברי מור"ם עפ"ד הגמ"י. וכתב שם בשם הרב בית שלמה דמעולם לא הקילו בזה כי עתה קשה להבחין ולדעת בירור הדברים בזה ושהרב כרתי ופלתי ז"ל ג"כ ערער שלא להקל בזה ע"ש. וכיון דגם רבני אשכנז שסומכים על דברי מור"ם החמירו בזה ודאי דכ"ש וק"ו לדין דבתריה דמרן גרירין. ועוד דהרב בית שלמה ז"ל אתי עלה מצד חסרון בקיאות וידיעה בזמן הזה. וא"כ גם אם הווי דברי מור"ם ז"ל הלכה אין להקל. (א"ה נכדו. ועוד נראה דכיון דדבר זה לכל מסור יש לחוש לאנשים שמצד רצונם מטיין להקל ונראה להם שעדיין לא גמרו ביאתם ומתירים).

ואם בא עליה ולא גמר ביאתו, כתב השש"א הנז' ז"ל דגם לדין א"ץ להמתין כלל ומונה ז"נ מיום המחרת והלאה ע"ש הטעם בין למרן בין למור"ם. ולענ"ד לפי מ"ש דדעת מרן ז"ל לאסור גם בהעראה א"כ גם מ"ש כאן לענין המגין דצריכה להתאחר חמשה ימים קאי גם על העראה כנ"ל.

ב' בהגה ובעל נפש יחוש לעצמו וכו'. נ"ל דכוונתו ז"ל שיוחר שלא יעשה כן לכתחילה שלא יגמור ביאתו אם בכונה שלא תאסר עליו לבא עליה שנית אם לסיבה אחרת שיש בזה חששא של שז"ל וכדאיתא בנדה המשחקים בתינוקות בני מבול המה. וה"נ הכא ויש לחפש עוד אח"ז כי דבריו ז"ל באו סתומים. ומדברי הרב חכמת אדם ז"ל נראה שהבין דכוונתו שלא ישהה החתן עצמו מלבעול ע"ש. וכנראה דס"ל דמה שכתבתי לא תשיב משחק בתינוקות ולכן לא הבין כדאמרן וצ"י בזה עוד ואין כאן מקום להאריך כעת. וע' להרב פתחא זוטא דמפרש בשם הרב יד שאל ובעל נפש יחוש לעצמו היינו שיחמיר אף אם לא גמר ביאתו, ובשם הרב בית שלמה ז"ל כתב דמעולם לא הקיל בזה כי קשה עתה להבחין ולדעת בירור הדברים בזה ושהכו"פ ג"כ ערער שלא להקל בזה כגו'

לבדו ומני אז לא מתייחדים זה עם זה ויהיה קטן עם החתן או קטנה אצל הכלה עד עבור י"ב יום ותטבול ואח"כ מתייחדים זה עם זה. והטעם לזה הוא דרך גדר וסייג שלא יבואו לידי תקלה, ובליילה הראשונה דוקא חששו דאח"כ לא תקיף יצרייהו ולכן אין להקל נגד המנהג.

ב' בהגה והמנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה ואין מתייחדין ביום בלא קטן או קטנה. לכאורה קשה דמתחילה מצריך שנים קטן וקטנה ולבסוף מסיים או או. ונראה דגם בתחילה או או קאמר והוא"ו של תיבת וקטנה לחלק רק שלא יהיה להיפך קטן אצל הכלה וקטנה אצל החתן. וכעין זה כתב הלבוש ז"ל דמ"ש הוא ישן בין האנשים והוא בין הנשים לאו דוקא ובחדא מינייהו סגי ע"ש. (א"ה נכדו. ולענ"ד אפ"ל דמ"ש בתחילה קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה היינו בלילה דבזמן השינה צריך יותר שמירה דשמא כשהקטן או הקטנה ישנים ילך אחד אצל השני אבל ביום משום יחוד די באחד מהם קטן או קטנה כמו דמתחילה כתב וי"א דבליילה צריך שתי שמירות וביום מותר להתייחד שיש הפרש בין הלילה ליום ולכן כתב דהמנהג עושים ההפך כד).

סימן קצ"ג

סעיף א' בהגה ויש מקילין אם לא ראתה דם ונהגו להקל וכו'. נראה דזה דוקא לבני אשכנז דסמכו בזה ע"ד המקילין בלא ראתה דם, אבל לדין דבתריה דמרן גרירין ואין דעתו בש"ע ובב"י כהמקילין אין להקל. אבל אם לא בא עליה לגמרי שהיה כל האבר בחוץ בלי ביאה ואפילו מועטת ליכא יש להתיר לו לבא עליה פעם אחרת כיון שאין כאן ביאה לגמרי. וכן זכורני שכן מורים ובאים פה אי גרבה שאם בא עליה אפילו ביאה מועטת אוסרים לו לבא שנית ואם לא בא כלל רק היה הכל לחוץ מתירים לו לבא עליה שנית. וע' להרב שלחנו של אברהם ז"ל דמשם מתבאר ג"כ דדעת

סימן קצ"ד

דיני יולדת ומפלת

א' יולדת אפילו לא ראתה דם טמאה כנדה בין ילדה חי בין ילדה מת ואפילו נפל. וכמה הם ימי טומאתה עכשיו בזמן הזה כל היולדות חשובות יולדות בזוב וצריכות לספור שבעה נקיים נמצאת אומר שיוולדת זכר יושבת שבעה ללידה ושבעה לנקיים לזיבה, והיולדת נקבה יושבת שבועים ללידה ושבעה נקיים לזיבה, ימי לידה שהם שבעה לזכר וי"ד לנקבה אם לא ראתה בהן עולין לספירת זיבתה ואם שלמו שבעה נקיים בתוך י"ד לנקבה הרי זו אסורה עד ליל ט"ו ואם טבלה קודם לכן לא עלתה לה טבילה. הגה, ולאחר שבעה לזכר וי"ד לנקבה מותרת לבעלה מיד מאחר שספרה שבעה נקיים ולא חזרה וראתה. מיהו יש מקומות שנוהגין שאין טובלין תוך ארבעים לזכר ושמננים לנקבה ואין להתיר במקום שנהגו להחמיר. אבל במקום שאין מנהג אין להחמיר כלל רק מיד שלא ראתה

באר משה

סימן קצ"ד

סעיף א' יולדת אפילו לא ראתה דם טמאה כנדה וכו'. לענין מנהגי היולדת ומנהגי הספירה ע' להרב רב פעלים ז"ל בח"ב סימן כ"ג ובח"ד סימן ח"י ואין כאן מקום להאריך כעת.

ב' יולדת אפילו לא ראתה דם טמאה וכו' נמצאת אומר שיוולדת זכר יושבת שבעה ללידה וכו'. ע' להרב ישא איש ז"ל סימן ד' שכתב בסוף התשובה סוף דבר דחיוב מוטל על כל בני העיר לעשות כמנהג אבותיהם כאשר נהגו עד היום הזה מ' לזכר ופ' לנקבה ואין פוטר אותם וזה החכם שהורה אותם כפי מ"ש מרן בש"ע לא חש לקמחיה ולגבי ידי צריך כפרה וכו' ע"ש. וגראה לי דרך מפני שכבר נהגו כתב כן ולא בכל דיני נדה כתב כן דלהקת הפוסקים ז"ל בכמה פרטים נסמכים על דברי מרן ז"ל ואף דמנהג לענ"ד יש לעיין ועי' להט"ז ז"ל בסק"ג ואין כאן מקום להאריך. (א"ה נכדו. כוונתו ז"ל דבכמה פרטים בדיני נדה לא חששו לכל הדעות והלכו כדעת מרן ז"ל בין להקל בין להחמיר. ועי' בספרו הבהיר הלכה למשה מערכת נוץ נדה שכתב דלענין נדה לא אמרינן לחוש לכל הדעות כמו שחוששין בגיטין וקדושין ע"ש. ואע"ג שהרב ישא איש ז"ל כאן בתשובה זו כתב וכ"ש באיסור נדה החמורה דבודאי יש לנו לתפוס כל סברות הפוסקים המחמירים וכו' היינו בחשש של איסור תורה, ובנדון של הרב ז"ל שנהגו כן אם הוא מנהג ישן הרי כבר כתב מרן ז"ל בהקדמתו לב"י דדבר שכבר נהגו יחזיקו במנהגם).

ג' בהגה מיהו יש מקומות שנוהגין שאין טובלין תוך ארבעים לזכר ושמננים לנקבה. ופה אי גרבה באלחאריה אלכבריא (הרובע הגדול) יע"א נהגו כן בזכר לישב ארבעים יום אך בנקבה יושבים ס"ו ימים, ובתוך הארבעים סופרים שבעה נקיים וכן בתוך הס"ו לנקבה סופרים הו"נ. אך בקהל קדוש הדיג'ת (הרובע הקטן) יע"א שמעתי שיושבים פ"ב יום לנקבה וכנראה דמנהגם כמ"ש מור"ם ז"ל אלא דמחמירים בליל פ"א כמ"ש הרב באר היטב סק"ג. אלא דכפ"ו היה להם לאסור ליל מ"א. וכפי המסופר בזכרים יושבים כמו שנוהגים בקהל קדוש אלחאריה אלכבריא יע"א. והגם דכתב הרב בית יהודה דף ק"ט דמה שהיו נוהגים אינו עיקר וכו' לענ"ד אין להחמיר כיון דדעת הרמב"ם ז"ל לבטלו. ועוד דהפ"ת סק"א בשם הנ"ב כתב דבכה"ג אינו מנהג וא"כ הבר דלא להוסיף

לעיל (בדיבור שלפני זה) ע"ש. ומכל זה מתבאר דמנהגנו פה להורות לאסור כל שיש ביאה אפילו כל דהו הוא היותר מוסכם גם לרבני אשכנז וכ"ש לנו בני ספרד.

וע' להרב שערי טוהר שער י"ג אות א' דמפרש כוונת הרמ"א כמ"ש בעניותי דבעל נפש לא יסמוך לעשות כן לכתחילה שלא לגמור ביאתו וכו' ע"ש. ושור"ר להרב סדרי טהרה שנתקשה בדברי מור"ם ומפרש לה כדכתיבנא שיגמור ביאתו ומאי דנקט תינוקת היינו לרבותא אע"פ שהיא קטנה והמקום צר ע"ש. ולענ"ד כוונת מור"ם ז"ל שלא יעשה כנו' שיש בו דמיון מה למשחקים בתינוקות שזכר הש"ס בנדה דבכה"ג ג"כ יש חשש שלא יבא לידי שז"ל ב"מ והמעין יבחר.

ג' בש"ע ולא תתחיל למנות עד יום חמישי לשימוש וכו'. ב"ל דמזה נלמד ג"כ לרואה כתם דמחמירין למנות מיום חמישי לשימוש דאי איתא דלא פסק מרן כמחמירין בפולטת דבס"י קצ"ו ס"א רק ברואה דאורייתא הלא גם דם בתולים לאו דאורייתא, א"ו דלא פילוג א"כ ה"ה לכתם. ושור"ר למור"ם ז"ל בסימן ק"ץ בכתם דהויא כרואה ודאי וכמו שיחבאר בסימן קצ"ו והיינו שתמתין ששה עונות וכן מצאתי מבואר בהגה להרב באר הגולה ז"ל וכ"כ מרן ז"ל בב"י בשם הסמ"ג ותסה"ת

וכל זה מצד הדין אבל מצד המנהג ראוי לברר. והנה מור"ם ז"ל בסימן קצ"ו שם כתב שלא לחלק בין שמשה ללא שמשה, ובכתם לא כתב וכן דייק הש"ך ז"ל שם וכתב דבזה לא גוריגן לא שימשה אטו שימשה וא"כ נראה דבכתם ולא שימשה אין לחוש וכ"ש ברואה כתם בתוך הנקיים שאין לחוש ואין אתנו יודע איך המנהג פה שיש אומרים כך ויש אומרים כך. ולכן ב"ל דנ"ד הוי כנדון מהר"ש עמאר ז"ל שהביא הרב שירי ברכה ז"ל סימן רי"ד דבספק מנהג כה"ג ספיקו להקל דהוי דרבנן ע"ש. וכן מסתבר דכל ספק במנהג ראוי לאוקמיה אחזקתיה דהיינו אדינא וכ"ש לדידן דקבלנו הוראות מרן ז"ל דמוקמינן לספק כהוראת מרן. ועדיפא מזה ראיתי לרבני תונס נר"ו דס"ל הכי אפילו להקל.

ד' ולא תתחיל למנות עד יום חמישי לשימוש וכו'. והמנהג פשוט פה אי גרבה דכל עוד שלא פסק לה דם בתולים אינה מחמרת להיות טמאה שבעה כשאר רואות ואינה מתאחרת רק חמשה ימים ואח"כ מונה שבעה נקיים.

דם אחר שבעה לזכר וי"ד לנקבה וספרה שבעה נקיים מותרת לבעלה, אבל אם חזרה וראתה אפילו טיפת דם כחרדל טמאה אע"ג דמדאורייתא דם טהור הוא כבר פשט המנהג בכל ישראל שאין בועלין על דם טהור ודינו כשאר דם לכל דבר.

ג) **המפלת כמין בהמה חיה ועוף או כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים וכל צורת ולד או שפיר או שליא או חתיכה שקרעוה ויש בה עצם עכשיו שאין אנו בקיאים בצורות חוששת לולד, ואם כלו שבעה נקיים בתוך י"ד יום אם טבלה קודם ליל ט"ו לא עלתה לה טבילה.**

סימן קצ"ה

דברים האסורים בזמן נדתה

א) **חייב אדם לפרוש מאשתו בימי טומאתה עד שתספור ותטבול אפילו שהתה זמן ארוך ולא טבלה תמיד היא ננדתה עד שתטבול. ולא ישחוק ולא יקל ראש עמה (אפילו בדברים)**

באר משה

דאינו שוה. ועתה ראיתי מה שכתב הגאון רב פעלים זצ"ל ח"ב סימן כ"ג וע' להרב ישא איש זצ"ל ביו"ד ומה שכתבתי אני עליו בזה.

סעיף ג' **המפלת** וכו'. פה אי גרבה יע"א יושבים על הנפל כ"א יום ומכללם השבעה נקיים. ובגולד בחודש התשיעי גם דלא עמד חי שלשים יום חושבים אותו לולד גמור וע' להפלת סק"א. אך בנפל שגולד כשאר ולדות אלא שהוא בחודש השמיני וכן אם גולד בחודש התשיעי ולא גמרו שערו וצפרניו כנראה שאין בזה מנהג וגם הוא לא שכיח וא"כ נראה לענ"ד להקל ולחושבו כשאר נפלים. וכן ראיתי להרב בית יהודה במנהגי ארג"ל דף ק"מ ע"ב ס"א שכתב דנהגו אצלם להקל במפלת בח' חדשים ומשמע דבתשיעי מחמירים וכאמור.

ואם הפילה חתיכה תוך שלשים יום ואין בה שום צורה, גשאלתי על זה ונראה לענ"ד דבכה"ג דלא עברו שלשים יום ובאים לשאול מוכח שאין בזה מנהג וא"כ יש לאוקמיה אדינא להתיר לה אחרי י"ד דהיינו בליל ט"ו כמנהגינו בשאר רואות דעלמא. ועוד אשאל על זה אם יש בזה מנהג קבוע במפלת תוך שלשים יום.

ב) **או חתיכה שקרעוה ויש בה עצם.** נראה דחייבים לקורעה ולראות אם יש בה עצם וכן נראה מלשון הגמ' והובא בב"י ע"ש וע' להס"ט ז"ל.

ואם אבדה החתיכה ולא גרעה אם מראה החתיכה אדום או שאר מראות באופן שאין לה מראה לובן נראה לענ"ד שיש להקל שהרי מבואר בב"י משם הרשב"א ז"ל דתומרא זו לחוש בשאר מראות היא חומרא בעלמא וביאר בכ"מ בהלכות איסורי ביאה פרק ה' דר"ל דלא שייך בקיאות במראה לובן ע"ש. וא"כ הגם דמחמירין לחוש לשאר מראות וכמו שאכתוב באות שאחרי זה מ"מ מן הספק ספיקא דרבנן לקולא. ג) **או חתיכה שקרעוה ויש בה עצם.** לא זכר מרן ז"ל שתהיה לבנה לחוש למחמירים בשאר מראות וכמבואר בב"י ולכן נקט מרן ז"ל סתם כמ"ש מרן ז"ל בב"י ע"ד הטור ע"ש.

סימן קצ"ה

סעיף א' **ולא ישחוק ולא יקל ראש עמה וכו'.** במסכת אבות שנינו אל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו ק"ו באשת חבריו. ובאבות דרבי נתן פירש באשתו נדה (ולפ"ז

עלה וכיון דכבר נהגו ונאין להחמיר להם להתעכב שמונים יום לגקבה דכיון דמעיקרא דדינא דעת הרמב"ם ז"ל ודעמיה שאין להחמיר כמנהג הנו' ולא אתינן עלה רק מכח שנהגו כן ולכן אין לנו להוסיף על מה שכבר נהגו. והגם דבקתל קדוש הדיג'ת (הרובע הקטן) מחמירים כנו' אנחנו לא נהגנו כן ואין להחמיר יותר.

ומה שכתב הרב בית יהודה עייאש ז"ל הנו' במנהגים דף ק"ט דמה שהיו נוהגים להתעכב ס"ד יום לגקבה אינו עיקר דהא הטעם וכו' ע"ש, נראה דהרב ז"ל סמך על מה שנודע לו מפי רבו שהמנהג שלהם לישב על הנקבה שמונים. ומ"ש דהא הטעם וכו' אינו רק להקשות על הנוהגים כן אבל עיקר הסמיכות על המנהג ששמע מרבו אבל לא דהמנהג לא היה רק ס"ד ורבו שינה אותו, חדא הא דאמרן, ועוד דהטעם שכתב שם אינו מספיק לענ"ד דא"כ תקשה למאי דקי"ל לדינא איך מותר אחר כ"א יום והלא הוחזקה רואה וכאמור, אלא ודאי דאין הדבר מוכרח ויש ויש וא"כ נראה לענ"ד שיש לנהוג כמנהגנו ואין לחוש להחמיר יותר. וע' להפלת ז"ל בסק"א שכתב בשם הרב נודע ביהודה ז"ל ביו"ד סימן ב"ב שכתב שאם היה בידו היה כותב לכל המקומות וכו' ובפרט הנוהגים מ"ה לזכר וס"ה לגקבה וכו' ע"ש. וא"כ לפי דעתו ז"ל יש להקל לדינא אלא דהרב ז"ל עצמו מבואר מדבריו דלא היה בידו לעשות כן וא"כ אנו אין לנו לשנות לא להקל ולא להחמיר על מה שכבר נהגו רק להחזיק במה שנהגו וכאמור (דהרי הפת"ת עצמו משם הגוב"י כתב שם דדוקא בידוע שנעשה מתחילה בהסכמת זקני העיר וכו' ומ"מ מי שרוצה לשנות המנהג ישאל לחכם ע"ש).

ועיין להרב פתחא זוטא ז"ל בסק"ב בשם הרב גבעת פיגוס ז"ל בסימן ג"ג שנשאל על אודות המנהג שנהגו ילדות זכר בשבעה שבועות והנקבה בתשעה שבועות, וכתב אמת שהוא פלאי וכבר תמה בספר תפארת שמואל ז"ל על המנהג זה, ומ"מ בחידושיי להלכות נדה כתב שאין ללעוג על המנהגים אלו כי נתקנו על פי מה שראו באותן המקומות שדרך רוב הנשים שאינם יכולים ליטהר וכו' ע"ש שסיים להניח המנהג. וא"כ י"ל דמטעם זה ג"כ תקנו הראשונים פה אי גרבה כן לפי המקומות ומזג ארצנו הולכים ואין לזוז ממה שנהגו פה. ד) **בהגה** מיהו יש מקומות שנהגין שאין טובלין תוך מ' לזכר וכו'. במקום אחר כתבתי מה שיש להעיר על מה שיש חולקים בזה ועמ"ש הגוב"י ז"ל שלא לחוש למנהג כה"ג

שמה ירגיל לעבירה, אבל מותר להתייחד עמה זכיון שבא עליה פעם אחת תו לא תקיף יצריה.

(ב) לא יגע בה אפילו באצבע קטנה ולא יושיט מידו לידה שום דבר ולא יקבלנו מידה שמה יגע בבשרה. וכן על ידי זריקה מידו לידה או להפך אסור.

(ג) לא יאכל עמה על השלחן אלא א"כ יש שום שינוי שיהא שום דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה לחם או קנקן או שיאכל כל אחד במפה שלו. הגה, וי"א

הא דצריכין הפסק בין קערה שלו לקערה שלה היינו דוקא כשאין אוכלים בקערה אחת כשהיא טהורה, אבל אם אוכלין בקערה אחת כשהיא טהורה סגי אם אוכלת בקערה בפני עצמה ואין צריך היכר אחר וכן נוהגין. וי"א שאסור לו לאכול משיווי מאכל שלה כמו שאסור לשנות משיווי כוס שלה וכמו שיתבאר.

באר משה

לידו, ומה שאסור בגמ' מציגת הכוס פירש הרמב"ן ז"ל לא הוצרכו בזה ליטול מידה לידו שזה בכל דבר אסורה אלא שלא תמזגנו ותניחנו לפניו בשלחן והוא יטלנו מן השלחן ושמאל היתה אשתו עושה שינוי ומניחתו לפניו ביד שמאל, ואשת אביו היתה מניחתו על פי הכובא שאינו מקומו ומשום שינוי. והרחצת פניו ידיו ורגליו אסורה לשפוך מים על רגליו אפילו לשפוך מהקיתון אסור. וכן אנו נוהגין אלא שיש להקל ליטול התינוק מידה משום דהחי נושא את עצמו כדאיתא בפרק מפניו ובפרק נוטל והיא אינה עושה כלום אלא התינוק עצמו הוא יוצא מחיק אמו ובא לחיק אביו ע"ש. ועמ"ש מרן ז"ל בב"י. ונראה דלכל זה נתכוון מרן ז"ל בש"ע שכתב ולא יושיט מידו לידה שום דבר.

(ה) בהגה וכן על ידי זריקה וכו'. והרשב"ץ ז"ל בתשובה הנז' שם כתב ולהשליך מידו לידה מותר שלא אסור אלא ע"י חיבור בהושטה ע"ש. וכ"כ הרב שיווי ברכה ז"ל אות ה' בשמו ובשם מהריק"ש ז"ל להתיר כשאין דרך שחוק וע"ש אות ו' דמשמע דאנן אסרינן כמ"ש מור"ם ז"ל להחמיר ע"ש. סעיף ג' לא יאכל עמה על השלחן וכו'. כתב הרשב"ץ ז"ל ח"ג סימן נ"ח אות ג' לאכול על שלחן אחד בקערה המיוחדת לה הראב"ד ז"ל אסור כדין שני אכסנאים זה אוכל בשר זה אוכל גבינה. ובספר עמודי הגולה כתב שאנחנו אוכלים בשלחנות גדולות ואין להקפיד כי אם בקערה אחת דאפילו עם אחרים אסור ואנו יש לנו ללכת בעקבות מרן ז"ל שלא חילק בין שלחן לשלחן ובשניהם ע"י שינוי מותר ובלתי שינוי יש איסור בשניהם.

(ב) בהגה וי"א הא דצריכין הפסק וכו'. ואנו אין לנו אלא דברי מרן שסתם לאסור בין שדרכם לאכול בימי טהרה בקערה אחת בין שדרכם לאכול בשתי קערות בין כך ובין כך שינוי בעינינו וכאמור.

וראיתי להרשב"ץ ז"ל שם בח"ג סימן ר"ל שכתב וז"ל, ומה שאמרת שיש מחמירין לטמא משכבה ומושבה של יולדת ואפילו מנעל שברגליה מצריכין טהרה, דע כי אין לכל זה שורש בתלמוד ואין הפרש בין נדה ליולדת שהבא על הנדה הוא ג"כ בכרת בכל מקום ובכל זמן שטומאת נדה לבעלה אינה תלויה בטהרות שהרי אמרו בשני מחולין בטלה חולין הוא כלומר דינו כדין חולין ואם נדה נאסרה וטבלה אע"פ שאינה אוכלת בתרומה היא מותרת לבעלה דלקדשים בעינן כולה לטבילה ולחולין לא בעינן כמה אבל לשאר הדברים בטומאת נדה אין הפרש בין בעלה לקדשים והבועל נדה חייב כרת, אבל לענין מרכב ומושב אין זה אלא לתרומה ולקדשים

הק"ו הוא דאפילו באשתו נדה דכבר בא עליה ולא תקיף יצריה וכן לעתיד תהיה מותרת לו אמרו אל תרבה שיחה, ק"ו באשת חבירו שאסורה עליו לעולם דתקיף יצריה. ורש"י ז"ל פירש באשתו טהורה. הרשב"ץ ח"ג סימן נ"ח אות ז' ע"ש. סעיף ב' לא יגע בה אפילו באצבע קטנה. משמע להדיא דלנגוע בבגדי נדה אין חשש דלא אסור רק ליגע בה. וכן מוכח להדיא ממ"ש לקמן בסעיף ה' לא ישב במטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה. ואי איתא הלא בלא"ה אסור ליגע בבגדיה. וכן הדבר מוכרע מעצמו דהרי אין בזמננו דין טומאה וטהרה וא"כ אין איסור ליגע בבגדי טומאתה. וכן ראיתי להרשב"ץ ז"ל ח"ג סימן נ"ח אות ט' שכתב ליגע בבגדיה בעודה לבושה יש להתרחק אבל כשאין עליה מותר שלא נאסר משכב ומושב שלה אלא לטהרות אבל בעלה לא ע"ש. אבל מנהגנו פה אי גרבה שלא ליגע בבגדי נדה כלל. והיה הדבר תמוה בעיני מאד עד שראיתי להרי"ף ז"ל בתשובה סימן רצ"ו שכתב דנהגו כן משום שלא תשתכח תורת טהרה מישראל ע"ש. וא"כ מנהגנו זה מיוסד על פי שיטת הרי"ף וגם מוכח דמנהג זה היה בימי הרי"ף ג"כ וא"כ אין לזוז ממנו ועוד שיש בו ג"כ משום גדר וסיג והרחקה מאיסור נדה. וע' להט"ז ז"ל סק"ו שכתב ונגיעה שנוגעת בסדין שהוא מלוכלך בדם אין איסור אע"פ שקצת נוהרין בזה ושיבוש הוא ע"ש. ובלי ספק כי לא באו לידו תשובות הרי"ף הנז' ולכן כתב כן. וזכורני שגם הרב שני לוחות הברית כתב דנהגו לאסור משום שלא תשתכח תורת טהרות וכמ"ש הרי"ף ז"ל ואינו בידי כעת. (ב) לא יגע בה אפילו באצבע קטנה וכו'. כפי הנשמע דפה אי גרבה הגשים נוהרות שלא יגעו האנשים בבגדי נדות. וגם נוהגים לרחוץ כל בגדי נדות ואפילו מה שלבשו בימי טהרתן רק שאח"כ ראו אבל אם תיכף הסירו אותם אינם רוחצים אותם. וע' בזה בדברי הט"ז ז"ל ובדברי הרב סדרי טהרה ז"ל ולהרשב"ש ז"ל בסימן שע"א ואין הפנאי מסכים לעמוד על זה.

(ג) ולא יושיט מידו לידה שום דבר וכו'. כתב הרשב"ץ ז"ל ח"ג סימן נ"ח אות ה' אסור להושיט דבר מידו לידה ובגמ' דפרק אע"פ משמע דוקא מידי דאכילה אבל רש"י ז"ל היה נוהר אפילו להושיט לה מפתח וכן נהגו ע"ש. וכ"כ בסימן ר"ל ע"ש.

(ד) ולא יקבלנו מידה וכו'. ולקבל מידה התינוק נראה שמותר דחי נושא את עצמו. הרשב"ץ ז"ל ח"ג סימן נ"ח אות ה' ובסימן ר"ל כתב הרשב"ץ ז"ל וז"ל, וכ"כ תלמידי רש"י ז"ל שרובם היה נוהר מכל דבר ואפילו ליטול המפתח מידה

ה') **לא יושב במטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה.** הגה, ואסור לישב על ספסל ארוך שמתנדנדת ואינה מחוברת לכותל כשאשתו נדה יושבת עליו ויש מתירים כשאדם אחד מפסיק ויושב ביניהן, וכן לא ילך עם אשתו בעגלה אחת או בספינה אחת אם הולך רק דרך טיול כגון לגנות ופרדסים וכיוצא בזה, אבל אם הולך מעיר לעיר לצרכיו מותר אע"פ שהוא ואשתו הם לבדן ובלבד שישבו בדרך שלא יגעו זה בזה.

באר משה

ז"ל והט"ז ז"ל דברי הרי"ף אלו ודאי דהוה הדרי בהו, וא"כ אין לזוז וכ"ש שיש בו תרתי טעמי, טעם שלא לשכוח תורת טהרה, וטעם משום גדר וסייג וכאמור.

ב') **לא יושב במטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה.** אולי מזה נתפשט המנהג פה שלא ידרוך הבעל על המחצלת שיושבת עליה אשתו נדה. ושמעתי שיש איזה מקומות בעיירות אחרות שמקילין בזה וע' להרשב"ץ בתשובות ח"ג סימן נ"ח שכתב כמה דינים בהלכות נדה ובדין ד' כתב לישב סמוך לה בקרקע ע"ג מחצלת מותר וא"ץ הרחקת ארבע אמות שלא נאסרה אלא נגיעה ממש וכ"כ הרמב"ם ז"ל ע"ש. משמע אפילו שהאשה יושבת על המחצלת כיון דזו שאלת השואל וע"ז תשובתו ע"ש. ואולי פה נהגו כן לגדר וסייג.

ואולי דמזה נהגו ג"כ פה אי גרבה שלא יגע הבעל בבגדי אשתו נדה, או שנהגו כן משום דכתב מרן ז"ל לעיל בס"ב דלא יגע בה אפילו באצבע קטנה ולכן התמיר בזה שלא יבא ליגע בה. ומה שנהגו לרחוץ בגדי נדה וכל אשר יהיה עליה מעבירים במים כשתטהר טעמם רק לנקיון שלא יהיה בהם שום דבר לכלוך אבל לא מטעם טומאה דלא יש דין טומאה של נגיעה בבגד טמא וכיוצא רק בזמן שבהמ"ק קיים, וגם אין המים של רחיצה מטהרים מהטומאה. (וע' באות שאחרי זה).

ג') **בהגה ואסור** לישב על ספסל ארוך שמתנדנדת וכו'. משמע מזה דיכולים לישב יחד על מחצלת אחת השטוחה בקרקע כשהיו רחוקים זה מזה. וע' מה שכתבתי לעיל סמוך ונראה מהרשב"ץ ז"ל ע"ש. ופה אי גרבה יע"א נוהרים שלא לישב איש ואשתו נדה ע"ג מחצלת אחת גם שרחוקים זה מזה ואפילו לעבור ולדרוך ע"ג אותה מחצלת שהאיש יושב עליה נוהרת האשה, וכן אם האשה יושבת ע"ג מחצלת האיש נוהר מלעבור ולדרוך ע"ג אותה מחצלת. ונראה שטעם לזה כמו שכתבתי לעיל שלא ליגע במשכבה ומושב ובגדיה של נדה שלא תשתכח תורת טהרות דמינה נמי נמשך ליוהר שלא ליגע במחצלת שיושבת האשה עליה וג"כ נוהרת האשה מלדרוך ומלישב ומלעבור על המחצלת שבעלה יושב עליה. ואף כי אין לנו דין טומאה וטהרה בזמן הזה מ"מ לזכרון שלא תשתכח נהגו כן. א"כ נהגו כן לגדר וסייג והרחקה מהנדה וכמו שכתבתי לעיל ובין כך ובין כך הו"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור שאין להתירם ואין לזוז ממה שנהגו וכמו שכתבתי לעיל.

ד') **בהגה ואסור** לישב על ספסל ארוך שמתנדנדת וכו'. ע' למרן ז"ל בב"י שהביא דברי התה"ד אשר שאב ממנו מור"ם דין זה ומסיים על זה מרן בב"י דחומרא זו דספסל שמעתי שנוהגים בה האשכנזים אבל הספרדים לא נהגו בה ע"ש. ונראה דמטעם זה השמיט מרן ז"ל בש"ע דין זה. וא"כ לדידן בגי ספרד שרי בספסל כיון שכן נהגו הספרדים ועוד דנראה שכן דעת מרן ז"ל וכ"ש בעגלה ואפילו לטייל דהרי התה"ד ז"ל עצמו בסימן רנ"א ספוקי מספסל"ק בעגלה לטייל

וכשתפסיק הנדה אחר שתנקה סדיניה המלוכלכים לראות אם פסק מעינה אינה צריכה כיבוס אחר לא למשכבה ולא ללבושה ומנעלה בין נדה בין יולדת. ומה שנראה מתשובת רבינו האי ז"ל שבתולה שנבעלה שאין משכבה טמא והיה גראה מדבריו שהנדה משכבה טמא, כבר פירש הראב"ד ז"ל שאין זה אלא לומר שהבעל אסור לישן במטת אשתו בעודה נדה משום הרחק אבל שיהיה צריך רחיצה למשכבה או טבילה אין זה מדין התלמוד וכבר כתב זה הרמב"ם ז"ל לאנשי תימן ע"ש. ולפי האמור לעיל (בסעיף ב' אות א') מדברי הרי"ף ז"ל יתיישבו שפיר דברי רבינו האי ז"ל כפשוטם דבזה נהגו שלא תשתכח תורת טהרה ובבתולה לא נהגו להחמיר כיון שאינו דם נדות וכאמור.

סעיף ה' **לא יושב במטה המיוחדת לה וכו'.** כתב הרב באר היטב ז"ל בסק"ז וגגיעה שקצת נוהרים שלא לגרוע בסדין שהוא מלוכלך בדם שיבוש הוא ע"ש. ולא ידענא למה זה יהיה נחשב לשיבוש ולמה לא נאמר דמנהג זה הוא לגדר וסייג. ונראה דכיון שאינם מקפידין רק במלוכלך בדם ולא בשאר בגדיה אין זה כלל מנהג של גדר וסייג רק של אנשים טועים שחושבים שהוא טמא ואסור ליגע בו, ואינו כן דאנחנו בזמן הזה אין לנו לא תרומה ולא קדשים ולא חולין בטהרה וכלנו כטמאי מת קרוים.

ומן האמור נראה לענ"ד דמה שנהגו פה אי גרבה שלא יגע הבעל בבגדי נדותה לגמרי בין כשהם עליה בין כשאינם עליה, הוא מנהג טוב לגדר וסייג ואין לשנותו. וראיתי להרשב"ץ ז"ל ח"ג סימן נ"ט אות ט' שכתב ליגע בבגדיה בעודה לבושה אותם יש להתרחק אבל כשאינם עליה מותר שלא נאסר משכב ומושב שלה אלא לטהרות אבל בעלה לא ע"ש. ומה נראה לכאורה דאין חשש. אך נראה דגם הרשב"ץ ז"ל לא אמרה אלא לדינא אבל אם המנהג פשוט להתמיר אין להקל. דהו"ל מנהג לגדר וסייג שאסור לשנותו כדין דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור שאסור להתירם להם כמבואר לקמן סימן רי"ד ס"א.

ושר"ר להרי"ף ז"ל בתשובה סימן רצ"ז שכתב וזה לשונו, שאלה על נדה אשר רחצה על ימי נדותה במים שאובים והיא שומרת שבעה גקיים, אם יש לה משכב ומושב או לא? תשובה, אם על עיקר התורה אתה דורש כל זמן שאין הנדה טובלת במי מקוה כשאר בעילות נדה דכתיב והדוה בנדתה תהא בנדתה עד שתבא במים וצריכה היא למשכב ומושב, אבל בזמן הזה שאין מתרחקים ממשכבה וממושב של נדה אלא כדי שלא תשתכח תורת טהרה מישראל כיון שטהרה מנדתה ורחצה במים שאובים אין מתרחקים ממשכבה ומושב ועל זה מתנהג העם בדור הזה עכ"ל. ומעתה כיון דמנהג זה הוא מנהג קדום הרבה ונוכח בדברי הרי"ף אחד מעמודי ההוראה וקיימו וקבלו ונתן לו טעם לשבח וכאמור הא ודאי דאין מקום לקרותו שיבוש, ואלו היו רואים הרב באר היטב

(ו) לא ישן עמה במטה אפילו כל אחד בבגדו ואין נוגעין זה בזה. הגה, ואפילו יש לכל אחד מצע בפני עצמו ואפילו אם שוכבים בשתי מטות והמטות נוגעות זו בזו אסור. (י"א) אסורה להציע מטתו בפניו ודוקא פריסת סדינים והמכסה שהוא דרך חבה אבל הצעת הכרים והכסתות שהוא טורח ואינה דרך חבה שרי ושלא בפניו הכל מותר אפילו הוא יודע שהיא מצעת אותם. (י"ד) כל אלו ההרחקות צריך להרחיק בין בימי נדותה בין בימי ליבונה שהם כל ימי ספירתה ואין חילוק בכל אלו בין רואה ממש למוצאת כתם. הגה, וי"א דאין להחמיר בימי ליבונה בענין איסור אכילה עמו בקערה וכן נוהגין להקל בזה ויש להחמיר. (ט"ו) אם הוא חולה ואין לו מי שישמשנו זולתה מותרת לשמשו רק שתזהר ביותר שתוכל להזהר מהרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה בפניו.

סימן קצ"ו

דיני לבישת הלבון ובדיקתה

(א) שבעת ימים שהזבה סופרת מתחילין ממחרת יום שפסקה בו וכך משפטה אם תראה ב' ימים או ג' ופסקה מלראות בודקת ביום שפסקה כדי שתפסוק בטהרה ובדיקה זו תהיה סמוך לבין השמשות וכן נוהגים לכתחילה ובדיעבד אפילו לא בדקה עצמה רק

באר משה

סעיף י"ד כל אלו ההרחקות צריך להרחיק וכו'. שאין אשה עולה בטומאתה אלא בטבילה, ודורות הראשונים היו טובלים אחר שבעה אם פסקה טבילה דאורייתא ואח"כ סופרת שבעה נקיים כמנהג בנות ישראל. וע"ז אמרו בפ"ק דשבת שהיה אותו תלמיד אינו נוהר מליגע בה ואמר אליהו הנביא זכור לטוב ברוך המקום שלקחו שלא נשא פנים לתורה לעשות סייג מדבריהם כפירוש ר"ת ז"ל. הרשב"ץ שם אות א. ובסימן ר"ל כתב וז"ל, ובכל זה אין חילוק בין ימי נדות לימי ליבון שלעולם היא בטומאתה עד שתטבול במי מקוה. ומה שנראה מדברי הראשונים שהיו מקילין בימי ליבון יותר מימי נדות כתב ר"ת ז"ל שזה המנהג היה להם לפי שהיו טובלות כדין תורה בסוף שבעה ואח"כ מונין שבעה נקיים משום חומרא דרבי זירא דאפילו ראות טיפת דם כחדל יושבות שבעה נקיים ולפי שכבר נטהרה מדין תורה והיו יושבות שבעה נקיים רק משום חומרא ולכן היו מקצתם מקילין ליטול מידה לידו, אבל עכשיו שלא נהגו לטבול אלא לאחר ימי ליבון הכל הוא שזה ימי נדות וימי ליבון.

סעיף ט"ו אם הוא חולה ואין לו מי שישמשנו זולתה מותרת וכו'. בזמן החולי אם אסורה קריבה זה לזה והצעה וכל דברים האסורים משום הרחקה אם לא, הרשב"א ז"ל החמיר בזה בתשובה ולא התיר אלא א"כ יש צורך פיקוח נפש ואין אחד בעיר שיעשו דברים אלו על ידו ולפי הנראה אפשר להקל באיסורין דרבנן להתרפאת בהם שלא במקום סכנה כדמוכח בפרק כל שעה וכל מה שאפשר להחמיר בזה הוא בדברים הנכנסים לגוף שאין מתרפאין בהם אלא במקום סכנה. וכ"כ הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם. ומ"מ אם אפשר ע"י אחרים לא נתיר גם איסורא דרבנן. הרשב"ץ שם אות ח.

סימן קצ"ו

סעיף א' שבעת ימים שהזבה סופרת מתחילין וכו'. כלה שפסקה ביום רביעי בבקר וספרה מאז וחללה אם יכולה לטבול ביום רביעי אחרי עבור מעט זמן מה משפסקה, או בעינן שבעה נקיים מראשית הלילה עד התחלת הלילה השנית

ואין ספק מוציא מידי דאי. וכן נראה דעת החיד"א ז"ל בחיים שאל ח"ב סימן ל"ח אות ו' ובשוררי ברכה אות ט"ו כמו שיע"ש.

ומזה התרתי למי שאשתו גדה ורוצים ללכת בעגלה לים לצורך רפואה לאשתו, דאפילו לטיול נראה להתיר בעגלה וכ"ש לצורך רפואה. והגם דמור"ם ז"ל כתב לא ילך, י"ל דהיינו דחשש להחמיר מן הספק וכמבואר.

סעיף ו' לא ישן עמה במטה אפילו כל אחד בבגדו וכו'. לישן במטה אחת אסרו בגמ' במסכת שבת בפ"ק הוא בבגדו והיא בבגדה כאשת איש שהכתוב הקישן ביהוקאל שנאמר ואת אשת רעהו לא טמא ואל אשה בנדת טומאתה לא קרב. וכל שכיבה שהיא אסורה עם אשת איש אסורה באשתו גדה. אבל יש לחלק בזה אם המטה מיוחדת לה אסור כמ"ש הראב"ד ז"ל בספר בעלי הנפש. וכן אם היא מטלטלת אסור אבל אם אינה מיוחדת לה אם המטה היא רחבה ואינם מתקרבים זה לזה מותר שלא אסרו אלא קריבה אבל זה אינו אלא יחוד. ואע"פ שבשאר עריות אסור להתייחד עמהם, עם אשתו גדה מותר להתייחד כדאיתא בפ"ק דכתובות ובפרק הדר ובסנהדרין אמרינן בהאי סוגה בשושנים ובלבד שתהיה ישנה בכלי מצע מיוחד לה והוא בכלי מצע מיוחד לו. הרשב"ץ ז"ל ח"ג סימן ב"ח אות ו' ע"ש. ומנהגינו פה אי גרבה שלא ישנו אפילו על מחצלת אחת גדולה אפילו כל אחד במצעו המיוחד לו, וכן שלא ישנו על מטה הגקראת בערבי, "סרי"ר" (מטה עם רשת וקפיצים) וכיוצא וכבר כתבתי לעיל הטעם. וכשהיה במקום הנקרא בערבי, "דכאנ"ה" (מטה רחבה בגויה באבנים וסיד) מפסיקים באופן שכל אחד יהיה לו מחצלת התחתונה לבדו וכן שאר מצעות כל אחד במה שמיחד לו לבדו, וג"כ שמים איזה דבר מפסיק בין שתי המצעות אם קרש או קורה וכיוצא ואין לפרוץ גדר וכאמור.

סעיף י"א אסורה להציע מטתו בפניו וכו'. אבל מותרת להציע השלחן בפני בעלה שלא אסרו אלא הצעת מטה בפניו, הרשב"ץ ז"ל ח"ג סימן ב"ח אות ב', וכן נראה דעת מרן ז"ל ושאר פוסקים.

שחרית ומצאה עצמה טהורה סגי בכך. לעולם ילמד אדם (להחמיר לכתחילה) בתוך ביתו שתהא בודקת ביום הפסק טהרתה במוך דחוק ושיהא שם כל בין השמשות שזו בדיקה מוציאה מידי כל ספק. הגה, וי"א אם התפללו הקהל ערבית ועוד היום גדול אינה יכולה לבדוק או ללבוש לבנים ולהתחיל ולמנות מיום המחרת מאחר דהקהל כבר עשו אותו לילה יש אומרים דמותר אפילו עשו הקהל שבת ונוהגין לכתחילה לזוהר ובדיעבד אין לחוש. ומקצת נשים נוהגות שאם פסקה קודם ברכו וחזרה לראות כתם או דם תוך ימי ספירתה אז מפסיקין אפילו לאחר ברכו אם נתקלקלה סמוך לערב וחושבים דבר זה לדיעבד ואין למחות בידם כי כן קבלו מאיזה חכם שהורה להן והוא מנהג ותיקין.

ד' בכל יום משבעת ימי הספירה צריכה להיות בודקת לכתחילה פעמיים בכל יום אחת שחרית ואחת סמוך לבין השמשות, ואם לא בדקה בכל השבעה אלא פעם אחת לא שנא בדקה ביום ראשון של השבעה או ביום השביעי או באחד מהאמצעים מאחר שבדקה ביום שקודם השבעה ומצאה טהורה עלו לה, אבל אם לא בדקה בכל השבעה וביום השמיני בדקה ומצאה טהורה אין לה אלא יום ח' בלבד ומשלמת עליו. וי"א שצריך שתבדוק ביום ראשון מהשבעה וביום השביעי ואין להקל. והבדיקה תהיה לאור היום ולא לאור הנר ובדיעבד מהני אפילו לאור הנר.

באר משה

וי"א הא מיהא זו שבדקה בשמיני או בתשיעי או בעשירי יש להקל. וע' מה שכתבתי באות הקודם ויש לחפש עוד. וכן יש ללמוד מדברי הרב חכמת אדם ז"ל בכלל קי"ו אות י"ב שלא חשש רק בהסיחה דעתה אבל לא חשש מצד שיש ימים ביגתים אחרי השבעה נקיים וצ"ע עוד.

ד' ואין להקל. אם בדקה ביום א' ב' ג' ד' ה' ולא בדקה יום ששי ויום שביעי ומאיזה סיבה נתאחרה ליום שמיני מתבאר מדברי הפת"ת ז"ל סק"ו בשם הגוב"י ז"ל דיום ב' נחשב ליום א' ויום שמיני נחשב ליום שביעי וא"כ שפיר יש להקל גם לדעת הי"א ע"ש. ונ"ל דבכה"ג דלסתם מרן ז"ל גם יום שביעי עולה לה והר"ל יום השמיני שמיני ממש וא"כ אם יש לה איזה סיבה שתטבול ביום דכתב מרן ז"ל בסימן קצ"ז ס"ד דהיכא דאיכא אונס כגון שיראה לטבול בלילה וכו' יכולה לטבול ביום שמיני מבעוד יום ע"ש, שג"כ בכה"ג נחשב לה ליום השמיני ויכולה לטבול בו ביום כיון דלסתם מרן ז"ל הכי הוי דהגם דחורשין מיהא לי"א וכמו שסיים מרן ז"ל ואין להקל היינו לענין שצריך להחמיר לבדוק ביום הראשון וביום שביעי אבל מ"מ לענין השמיני הוי נחשב שמיני וכאמור ויש להאריך עוד בזה ואין כאן מקום להאריך.

ה' ואין להקל. אם לא בדקה ביום הראשון ובדקה בשאר כל הימים וכבר הפסיקה בטהרה קודם היום הראשון אם מותרת בדיעבד או לא? ע' מה שכתבתי לעיל לצדד בכוונת מרן ז"ל דלפי הסתם יש להקל. ועכשיו נראה לי דיותר נראה עיקר דמרן ז"ל אינו מתיר גם בדיעבד שהרי לשון מרן ז"ל מורה ובא דבדיעבד מיירי ועכ"ז כתב ואין להקל. וכן נראה מדבריו ז"ל בב"י שכתב וכיון דכל הגי רבוותא מספקא להו אין להקל בדבר שהוא ספק כרת ע"ש. ועל כרחך לומר דבדיעבד מיירי. (א"ה נכדו. ונ"ל דכוונתו דאינה יכולה לטבול ביום שביעי אבל יכולה לחשוב יום שני ליום ראשון ושלישי לשני ורביעי לשלישי וחמישי לרביעי וששי לחמישי ושביעי לששי ותוסיף לבדוק ביום שמיני במקום יום שביעי ואח"כ תטבול ועל דרך שכתב לעיל משם הפת"ת משם הגוב"י ז"ל דאין טעם לחלק ביניהם). וגדולה מזו נ"ל דאפילו כבר לנה עם בעלה אין להקל לדעת מרן ז"ל שכתב ואין להקל וצריכה לטבול אחרי שתבדוק כראוי לה כי לא מפני שלנה עם בעלה

ולא תטבול רק בליל חמישי, עיין להרב רב פעלים ז"ל בחלק סימן מ"ש מזה ואין כאן מקום להאריך בזה כעת. ב' לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא בודקת וכו'. ומה שיש איזה נשים טועות שלא לבדוק באופן זה אין להם על מה שיסמוכו וכן מבואר בדברי הרב פרי צדיק דף כ"ב אות א'.

סעיף ד' בכל יום משבעת ימי הספירה צריכה להיות בודקת לכתחילה וכו'. ובסעיף ו' כל בדיקות וכו' ותכניסנו וכו' וכ"כ הרב פרי צדיק ז"ל דף כ"ב אות ב' ואות ג' ע"ש. ומה שיש איזה נשים טועות לבדוק מבחוץ באיזה חתיכת בגד או בידיהם וכיוצא אין להם על מה שיסמוכו. ובזמן הזה כבר נתקן הדבר וכל מי שהיה טועה הכיר בטעותו ותיקן בדיקתו כדין וכאמור.

ב' וי"א שצריך שתבדוק ביום ראשון מהשבעה וביום השביעי ואין להקל. מבואר דדעת מרן ז"ל כסתם (דאם לא בדקה בכל השבעה אלא פעם אחת ומצאה טהורה סגי). והגם דסיים ואין להקל נראה דהיינו לכתחילה אבל בדיעבד יש לסמוך על הסתם. (א"ה נכדו. לענ"ד ק"ל דהרי כבר כתב בתחילת הסעיף דלכתחילה צריך בכל יום משבעת ימי הספירה לבדוק פעמיים אחת בשחרית ואחת סמוך לבין השמשות, משמע דמ"ש אח"כ ואם לא בדקה וכו' וי"א וכו' הוא בדיעבד ונראה דמ"ש אבל בדיעבד יש לסמוך על הסתם היינו בדיעבד שכבר טבלה ובאה לביתה, אבל מאי דמשמע מדברי מרן ז"ל דאפילו בדיעבד אין להקל היינו שרק ספרה אבל עדיין לא טבלה). ומ"ש הרב פתחי תשובה ז"ל אות ז' משם הרב חתם סופר ז"ל דבדיעבד שכבר לנתה אצל בעלה יש להקל וכו' ע"ש, אולי זה לדידהו דלא גרירין אחרי מרן ז"ל וגסטי כ"א. וע' להרב פתחא זוטא אות י"א ואות י"ב ומשם מבואר דשעת הדחק כדיעבד ואפילו לא לנתה עם בעלה וצ"י בזה עוד.

ג' ואין להקל. נ"ל דזה דוקא בלא בדקה רק בראשון או בשביעי אבל אם בדקה בראשון ובשמיני או בראשון ובתשיעי או בראשון ובעשירי כיון דאיכא מיהא תחילה וסוף מותר. חזק דהר"ל לדידהו דיעבד דכבר עבר יום שביעי, ותו שהרי יש תחילה וסוף, ותו דהרי דעת מרן ז"ל בסתם להקל גם ביום ראשון בלבד וא"כ הגם דסיים שאין להקל על דברי

י) השבעה נקיים צריך שיהיו רצופים שלא תראה דם בהם שאם ראתה דם אפילו בסוף יום השביעי סתרה כל הימים וצריכה לפסוק בטהרה ולחזור ולמנות שבעה נקיים. הגה, י"א דבג' ימים ראשונים של ימי הספירה אם מצאה כתם אין תולין אותו להקל כמו שתולין שאר כתמים דג' ימים ראשונים צריכים להיות נקיים לגמרי, אבל אח"כ דינו כשאר כתם וכן נוהגין. ודוקא כתם שהוא יותר מכגריס ועוד אבל פחות מכגריס ועוד תולה בכינה אפילו בג' ימים ראשונים. והוא הדין אם היה לה מכה בגופה ויודעת שמוציאה דם תולה בה אפילו ביתר מכגריס ועוד אלא שאין מקילין בג' ימים הראשונים לתלות במכה שאין ידוע שמוציאה דם או בשאר דברים שתלינן בהם כתם כמבואר לעיל סימן ק"ץ.

י"א) הפולטת שכבת זרע בימי ספירתה אם הוא תוך ו' עונות לשימושה סותרת אותו יום לפיכך המשמשת מטתה וראתה אחר כך ופסקה אינה מתחלת לספור שבעה נקיים עד שיעברו עליה ו' עונות שלימות שמא תפלוט לפיכך אינה מתחלת

באר משה

רב טרם ראיתי דברי הרב הגו' להקל במסופק לה אם בדקה בשביעי וכיצא מס"ס הגו'.

סעיף י"ד בהגה י"א דבשלשה ימים ראשונים וכו' ודוקא כתם שהוא יותר מכגריס ועוד וכו'. כתב הרה"ג החיד"א ז"ל בחיים שאל סימן ט"ו על מה שכתב לו מהרמ"ך ז"ל דלא מצינו למרן ז"ל שחולק על דין זה בפירוש וז"ל, לבבי לא כן יחשוב והדבר ברור דאי מרן ז"ל אינו חולק והכי ס"ל כל כי האי הור"ל לאודועי בש"ע ולא לסתום שנבוא לטעות ולומר דתמיד תולה בכתם אף תוך שלשה ימים הראשונים וכו' ודברי הש"ך ז"ל בזה שהשוה בזה דעת כל הפוסקים לא שמיע לן דלא הוו נקטי סתמא וכ"כ הפ"מ והצ"ץ והמ"י וכן נראה דעת העה"ג, והיה בהג"ח הנחה סוברת דפולגתא אדרבוותא היא מוכח ודאי דדעת מרן ז"ל כשאר פוסקים וכמדובר ע"ש באורך. (א"ה נכדו. נראה דאע"ג דבכמה דוכתי מצינו דאמרינן כיון דמרן ז"ל לא גילה דעתו קי"ל כדברי מור"ם ז"ל היינו דוקא בענין שלא נזכר בדברי הראשונים או אמרינן דמרן ז"ל לא הביא זה שלא ראה אותו בפוסקים ולכן קי"ל כדעת מור"ם ז"ל, אבל בגדון זה דפולגתא דרבוותא אי ס"ל כמור"ם להחמיר לא הוה שתיק מינה שלא נבא לידי טעות). ועוד נראה לענ"ד דלו יהיה אלא ספק בדעת מרן או ספיקא דדינא הרי קי"ל בכתמים להקל ועל דרך שכתב הטור בשם הרא"ש בכתם. על בגד צבוע ע"ש ודוק.

סעיף י"א בהגה ותפסוק יום ד' לעת ערב וכו' ויש נשים שנהגו להחמיר עוד להמתין עד שבעה ימים וכו'. מנהג פשוט פה אי גרבה יע"א שאפילו לא ראתה רק יום אחד אינה סופרת השבעה נקיים רק אחרי עבור שבעה ימים משראתה. ונראה דאין להקל במנהג זה והגם שכתב מור"ם דאין טעם בדבר והמחמיר יחמיר והמקדים נשכר להקדים עצמו למצוה, נראה דהיינו דוקא במקום שאין מנהג פשוט בעיר כן רק איזה יחידים נהגו כן וכמו שדקדק לומר ויש נשים שנהגו וכו' ולא כתב ויש מקומות שנהגו דמשמע דבעיר עצמה לא כלם נהגו כן רק יש נשים שנהגו כן. גם מ"ש שאין טעם בדבר לכאורה יש לתת טעם לזה שלא יטעו הנשים לספור ז"ב ביום שעדיין אפשר שרואות דרובא דרובא דכל הנשים בשבעה ימים פוסקים מלראות לגמרי וכדי שלא תהיה ביד כל אשה תורה לבדה גדרו גדר הראשונים והשוו השיעור לכלם. וגם כדי שלא ישכחו כמה ימים לכן נתנו בידם כלל שבעה ימי נדה ושבעה נקיים כדי שיהיה באופן דבליילה או ביום שראתה בו בדומה לו בימי

תהיה מותרת במה שהוא ספק כרת וכמ"ש מרן ז"ל בב"י. והגם דהפת"ת סק"ז כתב בשם החת"ס סימן קע"ח דבדיעבד שלנה עם בעלה יש להקל ע"ש, אינו נראה לענ"ד כעת ויש לראות הדברים במקורן בתשובת החת"ס וטעמו בזה. (א"ה נכדו. נראה פשוט דהיינו דוקא בלנה עם בעלה ולא נבעלה אבל אם נבעלה יש להקל שלא להוציא לעז על הבגים וכע"ז כתבו הפוסקים בכיצא בזה. ואפשר דלזה נתכוון החת"ס ז"ל שכתב דבדיעבד שלנה עם בעלה ר"ל שגם נבעלה אלא שדיבר בלשון קצר ונקי).

ו'מ' האמור נראה דגם אם בדקה בכל הימים האמצעיים וגם ביום השביעי וחסר לה רק יום ראשון שלא בדקה אין פנים להקל וצריכה לחשוב מיום השני והלאה שהתחילה לבדוק השבעה נקיים וכאמור.

ו') ואין להקל. ע' להרב פתחא זוטא ז"ל בס"ק י"ב בשם הרב קנאת סופרים ז"ל בסימן מ"ה שכתב להקל ולסמוך על המתירים באשה שעל הרוב מוצאת ביום השביעי חוסין אדומים ואין בידה לעמוד על הבחינה לראות אם מתעכבים או לא, שאינה צריכה לבדוק ביום השביעי וכו' וכן הקיל שם בשם הרב שערי צדק ז"ל בסימן ק"ל בנסתפקה אם בדקה ביום השביעי ע"ש. וכן נראה לענ"ד להתיר בשני הנדונים אלו מס"ס דלענין השני שנסתפקה אם בדקה ביום השביעי יש ס"ס ספק דשמא בדקה ואת"ל לא בדקה שמא הלכה כרוב הפוסקים דא"ץ שני ימים יום ראשון ויום שביעי ודי ביום אחד. וכן בגדון הראשון שאינה יכולה לעמוד על התוסין הגו' לכאורה נראה דהו"ל ס"ס ספק שמא אין כאן כלום ואת"ל שיש שמא אינו דם. אבל זה אינו ס"ס דהרי סמא בדינו לבדוק ולברר. וכן אין להתיר מס"ס ספק שמא הלכה כהאומרים דא"ץ בדיקה ואת"ל כהמצריכים בדיקה שמא אין כאן, דהרי סמא בדינו לבדוק ועוד דהבדיקה היא חיובית לדעת הסוברים כן דכתיב וספרה. גם מצד זה לסמוך על המתירים דא"ץ בדיקה מטעם דהוי שעת הדחק אינו נראה כלל דתבדוק ותראה אם יש או לא. וממה נפשך דאם תמצא הרי ספק לפנינו ואין להתירו ואם לא תמצא כלום הרי אין כאן שום דחק ולא דמי זה כלל לדיעבד. וכ"ש לפי מה שכתב שם דעל הרוב ביום שביעי רואה כגו' ואז לא מחשב זה לספק כיון דרגילה בכך ולכן אין נראה לענ"ד להתיר כלל לא בגדון החת"ס ולא בגדון הרב הגו' הראשון, אבל בגדון השני שנסתפקה אם בדקה נראה להתיר משום שיש ס"ס גמור וכאמור. ובכן כתבתי מזה זמן

לספור עד יום חמישי לשימושה כגון אם שימשה במוצאי שבת אינה מתחלת לספור עד יום חמישי דקי"ל אין שכבת זרע מסריח עד שיעברו עליו ששה עונות שלמות מעת לעת, ואם שימשה במוצאי שבת ופלטה ליל ד' קודם עת שימושה במוצאי שבת עדיין היא עומדת בתוך עונה ששית לשימושה וסותרת הילכך יום חמישי יהיה

באר משה

השבוע טובלת דאם ראתה ביום ראשון לשבוע מונה עד יום ז' לימי ראייה ועוד מונה מיום א' עד יום ז' לימי נקיים וכן על זה הדרך ובליל ראשון טובלת.

ובאמת לפי מה שראיתי פה אי גרבה בדור שעבר שכמעט המורים בזה רק נשים וכמעט אין מי שלומד בהלכות נדה והרי הלכות אלו כספר החתום אם מצד שמתביישים השואלים או המשיבים, ואפילו האנשים אינם יכולים לשאול לרב העיר ומחמירים על עצמם כל החומרות [ע' לעיל סימן קפ"ח סעיף א' אות ב' בד"ה ולפי האמור, מא"ח] לכן אפשר לומר דלולא שתיקנו כלל גדול כזה היו ב"מ כמה מכשולות צומחים לחסרון השואל והמשיב. והגם שהרמב"ם ז"ל ערער בזה, ע' למרן ז"ל בב"י בשם התה"ד ודעמיה מ"ש בזה. ועוד ג"ל לומר דלא כתבו הרמב"ם ומור"ם ז"ל אלא אם המנהג היה בטעות בהבנת הכתובים כדעת הנפסדת של הקראים וכיוצא בהם, או בהבנת הגמ' וכיוצא דבכי הא ודאי מצוה להוציא מלבם של הטועים, אך אם לא נודע הטעם יש לתלות בהחמירו בזה לגדר וסייג, או דטעמם דכמה פעמים לא תוכלנה להסתר ולהפסיק בטהרה רק אחרי עבור זמן זה, מודה הרמב"ם ז"ל שיש לחוש לתקלה ואין להקל במנהגם ולכן מלתה פסיקתא נקטי להיות שהדבר מסור ביד הנשים ויש מהם שאינם יכולים לדקדק כראוי וכנז. (א"ה נכדו. ע' בספרו הבהיר,, ברית כהונה" יו"ד מערכת ג' אות ג' שהביא משם הרב דרכי תשובה ז"ל בסקפ"ו שהביא שורש למנהגנו זה ממדרש תנחומא פרשת מצורע פ"ז ע"ש).

ונראה דמה שנוהגים כן לספור שבעה נקיים רק אחרי שבעה ימים אין מחלקין בין רואה ממש למוצאת כתם בבגדים או בעדים. וכן שמעתי מבן דודי **רבי יעקב הכהן יצ"ו** ששמע מהח"ש הדה"מ כמה"ר **רבי דוד הכהן זצ"ל** הרב המחבר שירי דוד, שהרב שיר חדש דיין ומורה צדק ברובע הקטן היה מורה יושבים לכתם כמו ברואה ממש וגער במי שרצה להקל בזה ואמר ששאל למהרש"ך ז"ל הרב המחבר ספר ברכת ה' ואמר לו כמדומה אני שיושבים שנים עשר יום ועוד תשאל לנשים, עכ"ד. וכעת לפי הרשום בזכרוננו דאין מחלקין בזה וכמו שאמר הרב שיר חדש הנז' ז"ל דאין ספק מוציא מידי ודאי. ועוד שהרב שיר חדש ז"ל ודאי בקי יותר במנהגי גרבה כי היה קשיש מיניה טובא ותלמיד מובהק למר זקני מוהרש"ך ז"ל.

וביולדת נקבה שמעתי מן **רבי בצלאל ביתאן ז"ל** שמנהג קהל קדוש אלחארי' אלכביר'ה (הרובע הגדול) לישב נשים יום ובנפל כ"ב יום. עוד אמר דפעם אחת טעתה אשה אחת וחשבה לישב על הנפל רק שבועים ושבעה נקיים ושמע אביו מהר"ן ביתאן ז"ל (שהיה ראב"ד) וגער בה ואמרה לו כי לא הייתי יודעת ועתה אשב כאשר תאמר לי, ואמר לה כיון שכבר טבלה היא מותרת אך פעם אחרת לא תעשה כן. ע"כ שמעתי וע' להרב ישא איש יו"ד סימן ד'. ובדיג'ת (ברובע הקטן) שמעתי שיושבות כמדומה לי תשעים יום לנקבה

ראשון לספירתה. הגה, ותפסוק יום ד' לעת ערב ויום חמישי עולה למגין ויש שכתבו שיש להמתין עוד יום אחד דהיינו שלא תתחיל למנות עד יום הששי והוא יהיה יום ראשון לספירתה דחיישינן שמא תשמש ביום הראשון בין השמשות ותסבור שהוא יום ואפשר שהוא לילה ואם תתחיל למנות מיום חמישי יהיה תוך ששה עונות לשימושה על כן יש להוסיף עוד יום אחד דמעתה אי אפשר לבא לידי טעות וכן נוהגין בכל מדינות אלו

באר משה

ימי טומאה כמנהגנו ואח"כ ספרה שבעה נקיים ונתאחרה מלטבול וראתה דבכה"ג מעת שפוסקת מונה שבעה נקיים כמו שכן הוא הגדון שהורו בו המורים וכן זהו עצמו הגדון שבא לידי והוריתי כן וכנו"ל, אבל אם היתה טהורה ולא שימשה ואח"כ ראתה צריכה למנות שבעה ימי טומאה ושבעה ימי נקיים שלפי הנראה שכן הוא המנהג וזה דבר דשכיח הוא וכפי הנראה דהכי נהוג. וזהו הטעם לחלק משום דבכה"ג הוי דבר שכיח ושייך בו מנהג ולכן הורשו כל הנשים, אבל בכה"ג שזכרתי אינו שכיח ולכן מוקמינן ליה אדינא. (א"ה נכדו. לענ"ד קשה דאם באמת בעצם הענין אין טעם לחלק א"כ מסתמא הרבנים הראשונים שהנהיגו להחמיר הנהיגו בין בשימשה בין בלא שימשה וא"כ אע"ג דבדבר דלא שכיח לא חשיב מנהג הכא שאני כיון דמסתברא המנהג הוקבע בין בשימשה בין בשלא שימשה א"כ גם בלא שימשה חשיב מנהג ויש להחמיר. ויש לחפש בספרי הכללים בכעין זה, וצ"ע כעת). וכן נראה מדברי הרב באר היטב ז"ל בס"ק י"ד בשם הט"ז דאפילו רואה ממש בתוך ימי הנקיים אינה צריכה שבעה עונות ויש להתיישב בזה ובזה.

(ה') **בהגה** וכל אשה שרואה אפילו כתם צריכה להמתין חמשה ימים וכו' ותפסוק לעת ערב ותספור שבעה נקיים. הלשון זה מורה לכאורה דאפילו לא שימשה ואפילו דלא ראתה רק כתם נהגו כנו. והרב באר היטב ז"ל בס"ק י"ד כתב בשם הש"ך דבכתם יש להקל היכא דלא שימשה ע"ש. ולא נתבאר כוונתו ז"ל אם חולק הוא על מור"ם או שמבאר שכן הוא כוונת מור"ם, דאם מבאר דברי מור"ם לא היה לו לומר יש להקל אלא לחלק ולומר דבכתם דוקא בשימשה, ואם חולק היה לו לומר דנראה לו שיש להתיר בלא שימשה. ועוד דמור"ם ז"ל אתי עלה מטעם מנהג. ואולי דכוונתו דבשעת הדחק וצורך גדול יש פנים להקל ולא לחוש למנהג, וצ"ע עוד בעה"ו. (א"ה נכדו. מלשון הש"ך עצמו בסוף דבריו מבואר שהוא מצדד בדעת מור"ם שכן דעתו להקל בכתם בלא שימשה, אבל העט"ז דעתו שאין לחלק בין שימשה ללא שימשה גם בכתם).

(ו') **בהגה** וכל אשה שרואה וכו' ותפסוק לעת ערב ותספור שבעה נקיים. מבואר בבאר היטב ס"ק י"ב הטעם דרואה כתם דינה כרואה דם ממש ע"ש. ולפ"ז למנהגינו פה אי גרבה יע"א דברואה ממש ממתנת שבעה ימים ואח"כ סופרת שבעה נקיים, גם ברואה כתם דינה הכי הוי דהרי לא פילוג רבנן בין רואה לכתם וכי תקון רבנן דיני כתמים כדין רואה תקון. וכן מתבאר מדברי מור"ם ז"ל בסימן ק"ץ ס"א שכתב כאלו ראתה דם ממש ע"ש, וע"ש להרב באר היטב ז"ל ע"ש. (א"ה נכדו. ואין לומר דכיון דהא דממתנת שבעה ימים היא חומרא וכמ"ש מור"ם ז"ל א"כ הבו דלא להוסיף עלה ודוקא בראתה דם ולא בכתם, דהרי הבאה"ט כתב כתם כרואה דם ממש ועוד דהך גופא חומרא). וכן הוא המנהג לפי הרשום בזכרוננו פה אי

בעיקר הגדון של הרבנים הנז' יש להקל בפשיטות לאוקמיה אדינא לדעת מרן ז"ל דבכה"ג שיש איזה סיבה מונעת אם מצד המחלה או מצד איזו סיבה הא ודאי דלא נהג ומוקמינן ליה אדינא. ועוד יש להתיישב בזה בעה"ו.

(ג') **בהגה** ויש שכתבו שעכשיו אין לחלק בין שימשה עם בעלה בין לא שימשה וכו'. וכן זכורני שכן הוא המנהג פה אי גרבה יע"א שלא לחלק בין שימשה ללא שימשה ובשניהם יושבים שבעה ראשונים ואח"כ שבעה נקיים. וכן מתבאר מדברי מהר"י הכהן ז"ל ומוהרמ"ז ז"ל כמ"ש בויאמר משה יו"ד אות מ"ז ע"ש. ובכתם שמעתי שהיו יושבים רק חמשה ימים ואח"כ סופרים ז"ג, ועתה יושבים גם בכתם ז' ואח"כ ז"ג ומור"ם נקיט כפי מנהגו. אך בכלה שמעתי דמעת שפוסקת מונה ז"ג ואינה סופרת ז' ראשונים אלא מיד שפוסקת סופרת ז"ג וכ"כ הרב בית יהודה ז"ל דף ק"ט ס"ג ע"ש. ומינה למנהגנו וע' להרב באר היטב סק"ד. וכן אחרי שנשאת כל עוד שלא פסק דם בתולים ממנה יושבת רק חמשה ימים ואח"כ סופרת ז"ג וכן מתבאר מדברי מרן בסימן קפ"ז ס"י"ג ומינה לג"ד.

ושמעתי עוד דבקהל קדוש הדיג'ת (הרובע הקטן) יע"א הורה הרב מוהרמ"ז ז"ל דאם ראתה ונטהרה והיה בעלה במדינת הים ואח"כ ראתה ובא בעלה, סופרת ז"ג משפסקה בלתי תוספת. ויש לשאול אותם אם מנהגם כן או דרך הוראה. ושו"ר למוהרמ"ז ז"ל בספרו ויאמר משה יו"ד אות ט"ז דמשם נראה דדעתו כן ויש להתיישב עוד בזה. וכ"כ בספרו פי צדיק דף כ"ג ע"א אות ו' וכ"כ הרב המגיה שם הרמ"ה גר"ו. וכן בנוגע לכתם כתב הרב הנז' להחמיר וכ"כ הרב המגיה הנז' שם.

ואם הוסיפה לראות יותר משבעה ימים אין לה לישב רק שבעה נקיים מלבד יום שפסקה בו מלראות. וכ"כ הרב פי צדיק ז"ל הנז' שם ע"ש. והיינו טעמא כמו שכתבתי בטעם המנהג דעל הרוב נטהרים בתוך שבעה ולכן אם הוסיפה יותר משבעה אוקמה אדינא וכאמור.

(ד') **בהגה** ויש שכתבו שעכשיו אין לחלק בין שימשה עם בעלה ללא שימשה וכו'. אבל דעת מרן ז"ל גם עכשיו א"ץ להמתין מלספור רק בשימשה כמבואר בדבריו. ופה אי גרבה לא נודע אם יש מנהג בזה להחמיר כדברי מור"ם ז"ל בשם יש שכתבו. וא"כ נראה דכיון שאין המנהג ברור א"כ מוקמינן ליה אדינא וכדעת מרן ז"ל וכמו שכתבתי בכללים שבראש ספר שבת אחים כלל א' ע"ש. ובפרט ששמעתי שיש מי שהורה כן לחלק בין שימשה ללא שימשה וא"כ צ"ל או דהמנהג כן או דאין ברור המנהג בזה ולכן הורה כדינא כדעת מרן ז"ל. ועוד דדבר זה אינו מצוי הוא ולא שייך בו מנהג וכמו שכתבתי שם בכללים אות ד' ע"ש. וכן זכורני שפעם אחת בא מעשה לידי והוריתי בו לחלק בין שימשה ללא שימשה, ושוב נ"ל לבאר דכל זה הוא באם ספרה שבעה

ואין לשנות. ויש נשים שנהגו להחמיר עוד להמתין עד שבעה ימים ואין טעם בדבר והמחמיר יחמיר והמיקל נשכר להקדים עצמו למצוה. ויש שכתבו שעכשיו אין לחלק בין שמשה עם בעלה ללא שמשה וכל אשה שרואה אפילו כתם צריכה להמתין חמשה ימים עד יום שראתה בו ותפסוק לעת ערב ותספור שבעה נקיים וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות.

סימן קצ"ז

שלא תטבול האשה ביום

ג) **אסורה לטבול ביום ז' ואפילו אם ממתנת מלטבול עד יום ח' או ט' אינה יכולה לטבול ביום משום סרך בתה.** (פירוש דבוק הבת וקורבתה לעשות כמעשה האם שתטבול ביום כמוה ולא תבחין שאמה לאחר שבעה טבלה ולא בשביעי עצמו) גם במ"ש אסור. הגה, והכלות הטובלות קודם החופה יכולות לטבול ביום דהא לא באין אצל החתן עד הלילה, אבל אחר החופה דינן כשאר נשים.

באר משה

שבעה נקיים ממחורתו. הרב פי צדיק דף כ"ג אות ו' ע"ש. וכן נלמד זה ממה שכתבתי לעיל.

י"א) **צבע**. הגם דספק צבע זכורני שכתבתי בזולת זה דנקיטנן דגם דאין בזה"ל בקי מ"מ מחמירין כאלו יש בקיאין, מ"מ אי איכא למתלי בצבע כגון נתעסקת בו הוכחתי בזולת זה דתולה וכ"מ מהגמ' והרמב"ן (לפי הרשום בזכרונני כעת במה שכתבתי בזה). ועתה ראיתי שכן מוכח מ"ש הפת"ת סימן ק"ץ ס"ק ל"א בשם הרב חמודי דניאל ע"ש, ומשם באר"ה דדעתו כמ"ש בעניותי. ושמעתי מידי"ן הרמ"ה נר"ו דספק זה עמד עליו הגאון רעק"א ז"ל ולענ"ד הדבר מוכרח מהגמ' והראשונים להתיר וכמ"ש בזולת זה ואין כאן מקום להאריך כעת.

סימן קצ"ז

סעיף ג' **אינה יכולה לטבול ביום משום סרך בתה.** כתב הרשב"ץ ז"ל ח"ג אות י"א דטבילת נדה היא כליל שמיני כדאיאת במגילה פ"ב וביומא פ' יוהכ"פ ובפסחים פרק אלו דברים ובגדה פרק תינוקות. וכן היולדת. ואם עברה וטבלה ביום שמיני והלאה עלתה לה טבילה. ואם טבלה ביום שביעי כתב רב אחא משבחה ז"ל שלא עלתה לה טבילה. ותימה הוא דהרי לא אסרו בגמ' בפרק תינוקות אלא שלא תשמש באותו יום שמא תראה דם באותו יום מחמת תשמיש ותסתור ומ"מ אי אפשר לחלוק על הגאון ז"ל ע"ש. ונראה לענ"ד כעת דהגם דאגו בתריה דמרון גיריין ואיתו ז"ל פסק לקמן בס"ה דאם עברה וטבלה בשביעי ביום עלתה לה טבילה כיון דהגאון ז"ל אסר והסכים הרשב"ץ ז"ל שא"א לחלוק עליו יש להחמיר ולאסור כדעתו ז"ל ד"ל דאלו ראה מרון ז"ל דדברי רב אחא ודברי הרשב"ץ ז"ל היה אוסר ג"כ כנ"ל.

ב) **בהגה** והכלות הטובלות קודם החופה יכולות לטבול ביום וכו'. וכן נוהגים פה ג'רבה שהכלות טובלות ביום ג' או ביום ד' (לפי מנהגנו באי ג'רבה דמתחילה למנות שבעה נקיים ביום ב' טובלת ביום ג' או ביום ד' בשבוע שאחרי זה דאז כבר עברו שבעה נקיים) כפי מה שהן מוכשרין לזה שכבר עברו שבעה נקיים וכמו שכתבתי לעיל בסימן קצ"ב ע"ש. והגם דהש"ך ז"ל והביא דבריו הרב באר היטב ז"ל בסק"ח חולק, כבר הרב באר היטב ז"ל כתב עליו שדבריו

ג'רבה יע"א וכ"כ הרבנים מוהרמ"ז ז"ל בפי צדיק דף כ"ג ע"א אות ו' וידידנו הרמ"ה נר"ו הרב המגיה שם.

ז) **אין** דנים רואה כתם כרואה ממש להמתין שבעה ואח"כ לספור שבעה נקיים רק באם היתה טהורה וראתה כתם, אבל אם היתה נדה ובתוך שבעה נקיים מצאה כתם הרי זו כאלו עדיין לא ספרה שבעה נקיים ומתחלת לספור שבעה נקיים מעת שפסקה וכ"ש לפי מה שכתבתי לעיל דגם ברואה ועברו ימים מספר ולא טבלה וראתה עוד דאינה צריכה להמתין רק מעת שפסקה מלראות או מונה שבעה נקיים דודאי לא חמיר כתם מרואה גמורה וכאמור, וזה ברור.

ח) **בכלה** שמעתי דנוהגים פה אי ג'רבה יע"א דמיום שפוסקת סופרת שבעה נקיים ואינה ממתנת כלל לא שבעה ולא חמשה. וכ"כ הרב בית יהודה ז"ל דף ק"ט ס"ג דנוהגים בפנויה שראתה שאינה מונה אלא שבעה נקיים חוץ מיום שפוסקת בו דהא ליכא פליטת ש"ז דרוקא בבעולה הוא דשייך חשש הפליטה ואז אין חילוק בין שימשה ללא שימשה דלעולם אינה מתחלת למנות עד יום חמישי לשימושה ע"ש. ומינה גמי למנהגנו דבעלמא ממתינים שבעה ואח"כ מונה דבכלה אינה צריכה להמתין כלל רק מונה שבעה חוץ מיום שפוסקת בו וכאמור.

וכן נהגו פה אי ג'רבה יע"א בכלה שנשאת ועוד לא נקתה לגמרי מדם בתולים ועודה רואה אחרי הבעילה איזה דם בתולים מעט או הרבה אינה ממתנת שבעה רק חמשה ימים בלבד ואח"כ מונה שבעה נקיים ואפילו אם ימשך זה לכמה פרקים עד שיפסק ממנה דם בתולים לגמרי. וכן יש ללמוד זה מדברי מרן ז"ל בסימן קפ"ז ס"ג דכל עוד שלא שימשה פעם אחת ולא ראתה דם אנהנו מחזיקים זה לדם בתולים. ט) **מעוברת** שראתה נראה דדינה כשאר נשים דעלמא דממתנת שבעה ואח"כ סופרת שבעה נקיים וכמ"ש הרב בית יהודה ז"ל דף ק"ט ס"ג למנהגם דממתינים חמשה ימים ע"ש. וא"כ מינה גמי לדידן דממתינים שבעה ימים וכאמור וכן הדבר מוכרע ממקומו דלא עדיפא זו מרואה כתם דדינה כרואה דעלמא וממתנת שבעה ואח"כ סופרת שבעה נקיים וכאמור.

י"ד) **אם** הוסיפה לראות יותר משבעה ימים אינה ממתנת עוד לא חמשה ולא שבעה רק כשפסקה לראות או מונה

(ד) היכא דאיכא אונס כגון שיראה לטבול בלילה מחמת צינה או פחד גנבים וכיוצא בו או שסוגרין שערי העיר יכולה לטבול בשמיני מבעוד יום, אבל בשביעי לא תטבול מבעוד יום אע"ג דאיכא אונס.

סימן קצ"ח

דיני טבילה וחציצתה

(א) צריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת לפיכך צריך שלא יהיה עליה שום דבר החוצץ ואפילו כל שהוא אם דרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו חוצץ אפילו אם אינה מקפדת עליו עתה או אפילו אינה מקפדת עליו לעולם כיון שדרך רוב בני אדם להקפיד עליו חוצץ ואם הוא חופה רוב הגוף אפילו אין דרך בני אדם להקפיד בכך חוצץ. הגה' ולכתחילה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצים גזירה אטו דברים החוצצים.

באר משה

מפשט דברי מרן ז"ל דהרי הצנה אינה שוה בכל הנשים וכן הפחד אינו שוה בכל. אלא דלכאורה אונס ממש בעינן כלשון מרן ז"ל שכתב היכא דאיכא אונס וזה לכאורה לא נחשב אונס רק צער ובושה. ושו"ר להרב כפי אהרן ז"ל ביו"ד סימן ט' שיישב מנהגי ירושלים שטובלות ביום שמיני ע"ש. ועדיין צ"ע אם יכולים לנהוג כן גם אם לא נהגו ומהטעם הנז"ל.

(ב) יכולה לטבול בשמיני מבעוד יום. נראה לענ"ד דכל שקשה עליה מצד הקרירות הוא בכלל זה. וכן אם יש חשש מצד גנבים או שהמקוה נמצא במקום שיש עוברים ושבים בלילה ורצונה להסתיר זה וכיוצא יש להקל שתטבול בשמיני ביום. וע' לקמן סימן קצ"ח ס"ק כ"א וה"ה אם בני הבית אשר שם המקוה נמצאים בלילה ולא ביום, וצ"י בזה עוד.

(ג) יכולה לטבול בשמיני מבעוד יום. נראה לענ"ד ברור דבחורף הגם דמחממין המקוה יש להקל שתטבול ביום שמיני דהנסיין מורה דבליילה יש קרירות יותר מהיום ובמאי דביני ביני מתקרב המים בצאתה מהמקוה. והבא להחמיר בזה ואינו חושש לצינה לענ"ד אין זה חומרא כיון דמן הדין מותר וכאמור.

ויש להסתפק אם החצר יש בה כמה דיירים ובושה היא מלהתאחר בלילה כי אין בבית שלה מקוה והיא רוצה להסתיר טבילתה כמ"ש מור"ם ז"ל לקמן סוף סימן קצ"ח ע"ש, אם זה דמי לסיבות אלו שזכר מרן ז"ל ומותרת לטבול ביום ח' או לא, ומסתברא לי לומר דחשיבה סיבה גדולה כמו הסיבות שהזכיר מרן ז"ל ויש לחפש עוד בזה. (א"ה נכדו.) ע' להפ"ש ז"ל באות י"א שכתב משם הרב חמודי דניאל ז"ל דלכאורה נראה דלא מהני אונס אלא אם האונס לכל הנשים שבעיר ע"ש. ונראה טעמו כדי שלא ילמדו ממנה שאר הנשים שאין להם אותו האונס.

(ד) א"ו פחד גנבים וכיוצא בו וכו'. כתב הרשב"ץ ז"ל דאם מפחדת מהגנבים תטבול למחרת שהוא יום שמיני לתחילת ספירתה ויום שפסקה אינו מן המנין ואע"פ שהרא"ה ז"ל היה מקיל בזה"ו שהגדות מונות ד' נקיים, אין לסמוך עליו כיון דמשוינן להו טעות ודינן כדין זבות ע"ש.

סימן קצ"ח

סעיף א' שלא יהיה עליה שום דבר החוצץ וכו'. כתב הרשב"ץ ז"ל ח"ג סימן נ"ח אות י"ב ולא יהיה דבר חוצץ

צ"ע וכן הרב פתחי תשובה ז"ל בסקו"ד כתב בשם הדגמ"ר שהשיג ג"כ ע"ד הש"ך בזה. וכן כתב בשם הרב פנים מאירות ז"ל ח"ב סימן ד' שחולק על הש"ך בזה ע"ש. ובפרט לפי מה שכתב הרב בית יהודה ז"ל ביו"ד סימן מ"ג דכל שלא עמדנו על מחלוקתם מורים ובאים כדעת מור"ם ז"ל (כשאינו חולק על מרן) נגד הש"ך ע"ש. וכעין זה כתבו חכמי ורבני תונס דכל שלא גילה מרן ז"ל דעתו נקיטנן כמור"ם גם לדין הספרדים. וע' להרב ישיב משה ז"ל בסימן ע"ג ולהרב שערי משה בחלק ויען משה סימן ג' ע"ש. ובפרט שדעת האחרונים הרב חכמת אדם וקיצור ש"ע ז"ל כמור"ם. וכן זכורני שכן הורו המורים כשאירע כן ואמרו שלא יברכו השבע ברכות רק אחרי צאת הכוכבים של ליל חמישי כמ"ש מור"ם ז"ל דהא אין באים אצל החתן עד הלילה וכו' ע"ש. ויותר ג"ל דבכה"ג מאחרים הולכת הכלה לבית החתן סמוך לערב. וכן ראיתי להרב רב פעלים ז"ל בח"ד יו"ד סימן נ"ט שהקיל בזה ע"ש"ב. וכן בא מעשה לידי והוריתי כדעת מור"ם ז"ל. וע' להרב פתחא זוטא אות ד' שכתב בשם הרב יד אפרים ז"ל ובשם הגהות י"ש להקל בשעת הדחק. וכל לגבי דידן שיש כמה צערים וסיבות שתטבול ביום, נראה דאפילו ביום השביעי שפיר דמי דהוי כמו שעת הדחק מהסיבות הנז'. ובפרט דלפי פשט לשון מור"ם ז"ל משמע דלדידה אין צריך שעת הדחק ובכל גוונא שרי וכאמור.

סעיף ד' היכא דאיכא אונס וכו'. יכולה לטבול בשמיני מבעוד יום. אם אין לה מקוה טהרה בביתה וצריכה ללכת לבית זולתה ומתביישת להיות שם בלילה כי בגיה ומשפחתה שואלים עליה איפוא היא, וכן בשושה מתביישת להכנס לביתה בבגדים אחרים וכיוצא בזה, וכן אם יש שכנים גרים אתה בחצר שלה ואינה רוצה לפרסם טבילתה, אם יכולה לטבול ביום שמיני דהוי בכלל מה שכתב מרן ז"ל וכיוצא בו, נראה לכאורה מדברי הרב פתחי תשובה ז"ל בס"ק י"א בשם הרב חמודי דניאל ז"ל דלכאורה נראה דלא חשיב מפני אונס אלא אם האונס לכל הנשים שבעירה ע"ש. אך יש לדחות דזה נחשב אונס בכל הנשים שיש להם בכיוצא בזה דרובם ככלם מקפידים בזה. ובלאו הכי כבר כתב הרב פתחא זוטא ז"ל בס"ק ה' בשם הרב שמלה חדשה ז"ל סק"ב שכתב על זה דלא שמיע ליה כלומר לא סבירא ליה להאי כללא והוכיח כן מדברי הרמב"ם ז"ל דלא כהרב חמודי דניאל ז"ל ע"ש. וכן נראה

ה' שתי שערות או יותר שהיו קשורים ביחד קשר אחד אינם חוצצין. הגה, ואין חילוק בין אם קשר ב' שערות עם שתי שערות או שקשר ב' שערות בפני עצמן. ושערה אחת שנקשרה חוצצת והוא שתהא מקפדת עליה אבל אם אינה מקפדת עליה עלתה לה טבילה עד שיהא רוב שערה קשור נימא בפני עצמו.

י' שיער שכנגד הלב ושבזקן הנדבק זה בזה מחמת זיעה חוצץ, שבראש ושבבית השחי אינו חוצץ, ושבאותו מקום באיש אינו חוצץ ובאשה בנשואה חוצץ בפנויה אינו חוצץ. הגה, ואותן שיש להן כמין קליעות שערות דבוקות זו בזו ונעשים בלילה ע"י שד וסכנה להסירם לא חיצין.

ט' דם יבש שעל המכה חוצץ וריר שבתוכה אינו חוצץ יצא הריר מתוכה כל תוך ג' ימים לח הוא ואינו חוצץ לאחר מכאן יבש הוא וחוצץ לפיכך אשה בעלת חטטים צריכה לחוף במים עד שיתרככו.

י"ז צבע שצובעות הנשים על פניהן וידיהן ושער ראשן אינו חוצץ וכן מי שהוא צבע וידיו צבועות אינו חוצץ. הגה, וכן מי שאומנותו להיות שוחט או קצב וידיו תמיד מלוכלכות בדם אינו חוצץ שרוב בני אומנות זו אינם מקפידין.

י"ח צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר חוצץ כנגד הבשר אינו חוצץ, ובצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר חוצץ. ואיזהו שלא כנגד הבשר זה שהצפורן עודף על הבשר ולפי שאינן יכולות לכוין מה נקרא כנגד הבשר או שלא כנגדו נהגו הנשים ליטול צפרניהם בשעת טבילה.

ד' דוקא בצק שתחת הצפורן חוצץ אבל הצפורן עצמה אינה חוצצת ואפילו אם היתה גדולה ועומדת ליחתך ופורחת ועוברת מכנגד הבשר אינה חוצצת. הגה, מיהו כלל זה דוקא שאין צואה או בצק תחתיו בשעה שטבלה ומאחר דכבר נהגו ליטול הצפרנים אפילו אם צפורן אחת נשאר בידה וטבלה צריכה טבילה אחרת וכן נוהגין.

באר משה

וכאמור. והוכחתו מהש"ך היא מדבריו הש"ך למדנו רק דמדינא אין צריך וא"כ הדרינן לדינא דממה שהחמירו אין להביא ראיה וכאמור.

סעיף ט' דם יבש שעל המכה חוצץ וכו'. כתב הרשב"ץ ז"ל שם ואם יש לה מכה ויוצא ממנה ליחה ונתייבש חוצץ ע"ש.

סעיף י"ז צבע שצובעות הנשים וכו' אינו חוצץ. והצבע שצובעין בו ידיהן וראשיהן אינו חוצץ. כ"כ הרשב"א ז"ל בשם רבו הרמב"ן ז"ל והביא ראיה מפרק גיד הנשה, ואינה ראיה כ"כ משום דמצותו בכך אבל הדין דין אמת לפי שאין ממשו של צבע, וכן הנשים שמלאכתן לצבוע טובלות כדרכן וכן אמרו בזבחים דם שעל בגד חוצץ ואם היה טבח אינו חוצץ וכן רבב למוכר רבב. ומפרק הגוזל עצים מוכח שאין ממשו של צבע קיים שלא היתה הבעיה אלא אם יש סימנין בצמר אבל בממשו לא נסתפקו, וכן בנדה בפרק האשה מוכח דצבע אינו חוצץ בטבילה. כ"כ הרשב"ץ ז"ל שם.

סעיף ח"י ולפי שאינן יכולות לכוין וכו'. כתב הרשב"ץ ז"ל ונהגו הנשים ליטול צפרנים מפני הלכלוך המתקבץ חוץ מהבשר שהוא חוצץ כמו שנזכר בתוספתא ואם לא חתכה אותם ואין שם לכלוך עלתה לה טבילה שאין הצפרנים חוצצים וכן כתב בעל התרומה ז"ל. וכל זה מתבאר בפרק תינוקת ואם טבלה ולא בדקה בצפרניה ולא נזכרה עד לאחר זמן אינה צריכה טבילה אחרת דתלינן לקולא דמיעוטו המקפיד אינו אלא מדרבנן וכ"כ הראב"ד ז"ל בספר בעלי הנפש.

סעיף י' דוקא בצק שתחת הצפורן חוצץ וכו'. ע' מה שכתבתי לעיל בשם הרשב"ץ ז"ל. ומ"ש מור"ם ז"ל בהגה ומאחר דכבר נהגו ליטול הצפרנים וכו' צריכה טבילה אחרת,

דבק בה כגון טיט ובצק וכיוצא בו שהיא מקפדת בכלוכו דמיעוטו המקפיד גזרו משום רובו המקפיד.

סעיף ה' שתי שערות או יותר וכו'. כתב הרשב"ץ ז"ל שם לא יהיו שערותיה קשורות זו בזו ולזה נוהגות מתקנת עזרא לעשות חפיפה במים חמים, כדאיתא בפרק מרובה.

סעיף ו' שיער שכנגד וכו' ושבאותו מקום באיש אינו חוצץ ובאשה בנשואה חוצץ בפנויה אינו חוצץ. נראה פשוט דהיינו דבאשה נשואה חוצץ וצריך להדחין ולהסיר דיבוקם זה מזה דזה בא מחמת זיעה כמו שמתבאר מלשון מרן ז"ל שכתב קודם זה שיער שכנגד הלב ושבזקן הנדבק זה בזה מחמת זיעה וכו' והיינו משום דאין מקפידין רק על זה ולא צריך להסירו לגמרי. ומזה נראה דאע"ג דנהגו להסירו לגמרי קודם שטובלין ע"י סם המשיר שיער או ע"י סוכר מבושל שיתדבק בו השיער וינתק מ"מ לא מקרי על ידי זה שמקפידין עליו דזה אינו נחשב הקפדה דהקפדה היא היינו כשגם בשאר העתים מקפדת עליו ולא שיקפידו עליו רק בשעת הטבילה דזה עושים רק דרך חומרא כדי לצאת מידי כל ספק.

ובזה אני מבין דברי החיד"א ז"ל בשיורי ברכה שכתב דהרב אדמת קדש אסר עד שתעביר ותטבול וכחו מדק"ל אם מקפיד עליו חוצץ והוא דחה לזה דהרי כל ימי טהרתה ועיבורה אינה מקפדת על זה וכתב שכן מצא להרב שערי ישועה ז"ל ביו"ד דנשאל על זה והעלה דכיון דרחצה אותם יפה יפה ולא נשאר שום זיעה ולא שום דיבוק אינו חוצץ ושכן מצא בביתאור להש"ך ריש סימן קצ"ט וסיים דהכי נקיטנן ע"ש. ולכאורה קשה דהרי הרב אדמת קדש אתי עלה מצד דנהגו להסירו. ולפי האמור א"ש דאין מזה ראיה והדרינן לדינא, ועוד דאדרבא יש להוכיח מימי עיבורה וטהרתה דאין מקפידין

כ"ב אבר ובשר המדולדלים חוצצים. אבל יבלת או יתרת ואינן מדולדלין אינם חוצצים.
כ"ג השירים והנזמים והטבעות והקטלאות אם הם רפויים אינם חוצצים ואם הם מהודקים חוצצים וכן הדין באגד של המכה וקשקשים שעל השבר.
ל' אינה צריכה להגביה רגליה בשעת טבילתה אם אין שם טיט אעפ"י שדורסת על הרצפה אין כאן חציצה מפני שהמים מקדמים לרגליה.

באר משה

בורע ולפעמים אינם יכולות להוציאם מכף היד, נראה דצריך לשוברם ולהוציאם מהיד דחשיב זה לכתחילה ולא חשיב דיעבד. ועוד דכיון שאינם יכולים לצאת מן היד הו"ל קרוב להידוק ואין אנוסו בקיאיין בהידוק וברפיון ולכן ממה נפשך צריך להסירם דאם יוצאים דינם כשאר תכשיטין שנהגו להסיר אותם, ואם אינם יוצאים אדרבא יש להחמיר בהם יותר. (א"ה נכדו. לכאורה יש לדחות דמה שנהגו להסירם לכתחילה היינו בדבר שאין פסידא להסירם ולכן מחמירים להוציאם ואחרי טבילה מחזירין אותם, אבל תכשיט זה דאינו יוצא כלל רק ע"י ששוברים אותם כיון שיש פסידא אין להחמיר עליהם כדי להוציאם כיון שהם רפויים בזרוע. ואולי דכיון דמחירים קל חשיב הפסד מועט ואין להקל בשביל זה). ובפרט דלפי הנשמע יש שטעו ולא הסירו אותם אפילו כשהם מהודקים וטבלו בהם (כיון דהענין מסור ביד הנשים ונשים דינא לא גמירי). ומזה שיש סומכין על מה שמגלגלין אותם במים, זה אינו כלום חדא דחיישינן שמא תשכח ולא תגלגלם, ועוד רשמא ישאר איזה מקום שלא נכנס בו המים. ועוד דשמא בכה"ג לא חשיבה טבילה מדלא התיר מרן ז"ל גם במהודקין ע"י גלגול. ואין לומר דמההודקין לא מהניא בו גלגול כלל דאפילו תגלגל לא נכנס מים בפנים דא"כ היה לו למרן ז"ל לחלק במהודקים עצמם. וכן נראה דעת האחרונים הרב חכמת אדם ז"ל וקיצור הש"ע והרב שערי טוהר. ועוד דהרי כתב הרב סדרי טהרה ז"ל דאפשר דמרן ז"ל בב"י שכתב דאין לגזור קאי אדיעבד דאי אפשר הוי כדיעבד ע"ש. וא"כ כיון דמדברי מרן ז"ל אין הוכחה נקיטנן כדברי מור"ם ומינה דמדלא התיר מור"ם באופן זה שיגלגלם ש"מ דאסור גם בכה"ג לכתחילה. ועוד דכיון דזה דבר התלוי בבקיאות והאינדא בעונות הרבים חסר לנו הבקיאות יש לאסור כדעת מור"ם ז"ל וכאמור. וכן נראה דעת הרב דבר משה ז"ל ביו"ד סימן כ"ח והביא דבריו השו"ג ס"ק מ"ד ע"ש וכ"ש בנ"ד דהוי לכתחילה לגמרי וכאמור.

ב' אם הם רפויים אינם חוצצים וכו'. כתב הרשב"ץ ז"ל שם והטבעות ג"כ חוצצין מפני שמקפדת עליהן ומסירתן בשעת לישה ואם נכנסים בהם מים אינם חוצצים, וה"ה צמידים ואצטרף שהם רפויים אינם חוצצים. ובפרק במה אשה מוכח דנזמי האוון אינם חוצצין דהוי מיעוטו דאינו מקפיד עליו שלא אסרו אשה לצאת בשבת אלא בנזמי האף. והרא"ש ז"ל כתב דנזמי האוון מותרת לצאת ואלו היו חוצצין היתה אסורה לצאת בהם כדין חוטין שבראשי הבנות. **סעיף ל'** אינה צריכה להגביה רגליה וכו'. כתב הרשב"ץ ז"ל שם א"ץ להגביה רגליה שכיון שהמים קודמין אינה חציצה.

סעיף ל"ה לא תטבול בקומה זקופה וכו'. כתב הרשב"ץ ז"ל שם האשה טובלת דרך גדילתה שאינה צריכה להרחיב

לענ"ד נראה דאלו ראה מור"ם ז"ל דברי הרשב"ץ הנז"ל היה מתיר וכדעת הרשב"ץ ז"ל וכן מסתבר דאמרינן בזה סד"ר ולקולא. אלא דמור"ם ז"ל נראה דבמקומו נהגו כן להצריך טבילה אחרת וכמו שסיים וכן נוהגין וא"כ במקום שאין מנהג יש פנים להקל וכאמור וצ"י בזה עוד בעה"ו.

סעיף כ"ב אבר ובשר המדולדלים חוצצים. ע' למרן ז"ל בב"י שכתב שני פירושים: א' שהם עצמם חוצצים. ב' שאם יש עליהם איזה דבר חוצץ. וכתב דפירוש השני נכון הגם דמהמרדכי משמע כפירוש הראשון ע"ש. ובד"מ קיים רק פירוש הראשון וכן נראה לשון מרן ז"ל בש"ע וטעמם דהמרדכי מכריע ואת"ל שיש להסתפק בדעת מרן ז"ל בש"ע מ"מ הכרעת מור"ם ז"ל במקום שלא גילה מרן מכרעת. (א"ה נכדו. לענ"ד ק"ל דכיון דדברי מרן ז"ל בש"ע מסופקים ומור"ם בהגה לא כתב כלום א"כ כמאן דליתגהו דנשאר לנו רק דברי הב"י ודברי הד"מ וכיון דבהב"י הכריע כפירוש השני למה נלך אחרי דברי הד"מ נגד הב"י. ועוד דכיון דדבריו בש"ע מסופקים א"כ מפרשינן דבריו כמ"ש בב"י דכל מה דאפ"ל דדבריו בב"י ובש"ע לא סתרי הדדי אמרינן הכי. ונראה דמ"ש ואת"ל שיש להסתפק בדעת מרן ז"ל בש"ע אינו ספק שקול דודאי דדעתו נוטה יותר כפירוש הראשון וכמ"ש מתחילה דכן נראה לשון מרן ז"ל בש"ע כפירוש הראשון וע"ז סיים דאפילו אם יש צד לומר דדעתו כפירוש השני הכרעת מור"ם מכרעת).

ב' בהגה אבל יבלת או יתרת ואינן מדולדלין אינם חוצצים. יבלת שקושרין אותה בשערה מהודקת כדי להסירה על ידי הידוק הקשר כפעם בפעם ועדיין לא הוסרה אבל רובה נחלק מהגוף ואינה מדולדלת, נראה דבתר דלדול אזלינן וכל שהיא עומדת ואינה מדולדלת בין למרן בין למור"ם ז"ל אינה חוצצת. ואם הם מסופקים אם היא מדולדלת או לא נראה לענ"ד שיש להתיר מס"ס ספק שמא אינה מדולדלת ואת"ל מדולדלת שמא העיקר כדעת מרן ז"ל בב"י בפירוש התוספתא. ועוד דשמא העיקר כגירסת הסמ"ג דאינם חוצצים.

סעיף כ"ג השירים והנזמים וכו' אם הם רפויים אינם חוצצים וכו'. ונראה דעכ"פ לכתחילה מיהא צריך להסירם וכמ"ש מור"ם ז"ל לעיל בס"א ולכתחילה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצין וכו' ע"ש. וכן נראה דעת מרן ז"ל בא"ח סימן קס"א ס"ג ובב"י שם משני טעמים דגזרינן רפויים אטו מהודקים ועוד דאין אנו בקיאיין ברפויים ע"ש. וכן נראה דעת הרב אליה רבא ז"ל שם ע"ש וכן המנהג פשוט פה אי גרבה יע"א להסיר כל דבר בשעת הטבילה ואפילו שאינן חוצצין. ואם התכשיט שלובשתו בידה אינו יוצא מכף היד אפילו שאינן מהודק בזרוע כמו אלו הנקראים „מקא"ץ" העשויים מחקרן והם סגורים ונכנסים מכף היד ברוחק ועומד

ל"ה) לא תטבול בקומה זקופה מפני שיש מקומות שמסתתרים בה ואל תשחה הרבה עד שידבקו סתריה זה בזה אלא שוחה מעט עד שיהיו סתרי בית הערוה נראים כדרך שנראית בשעה שהיא עורכת. ויהיה תחת זדיה נראה כדרך שנראה בשעה שמניקה את בנה. ויהיה תחת בית השחי נראה כדרך שנראה כשאורגת בעומדין וא"ץ להרחיק ירכותיה זו מזו יותר מדאי וגם לא להרחיק זרועותיה מהגוף יותר מדאי אלא כדרך שהם בעת הילוכה, ואם שינתה כגון ששחתה ביותר או זקפה ביותר עלתה לה טבילה ויש מי שאומר שלא עלתה.

מ" צריך לעמוד על גבה יהודית גדולה יותר מי"ב שנה ויום אחד בשעה שהיא טובלת שתראה שלא ישאר משער ראשה צף על פני המים ואם אין לה מי שתעמוד ע"ג או שהוא בלילה תכרוך שעה על ראשה בחוטי צמר או ברצועה שבראשה ובלבד שתירפס או בשרשרות של חוטים חלולות או קושרת בגד רפוי על שערותיה.

סימן קצ"ט

צריכה האשה לבדוק בית הסתרים ודיני חפיפה בשבת ובחול

ב" חפיפה שבמקום שער לא תהיה במים קרים לפי שמסבכין את השער אלא במים חמין ומיהו אפילו בחמי חמה סגי. ולא תחוף בנתר הנקרא בערבי טפ"ל

באר משה

ד') ואם אין לה מי שתעמוד על גבה וכו', ואפילו אם אומרת ששערותיה אינם ארוכות כל כך והמקוה ארוך והרכינה ראשה שלפי ידיעתה בודאי שלא צפו שערותיה על פני המים אין לסמוך על זה ואפילו בדיעבד, חדא דאם זה מהני היה להם להרשב"א ולהראב"ד ז"ל להזכיר את זה. ועוד דבשערה אחת או שתיים או שלש אי אפשר לומר ונקא ואפילו שאומרת ברי ואנו יודעים שדבריה בטלים דא"א להבטיח את זה ודאי אין לחוש לדבריה. ואפילו אם כבר לנתה עם בעלה ונוקק לה גראה לענ"ד דצריכה טבילה אחרת וכ"ש אם לא נוקק לה וכ"ש אם לא לנתה כלל עם בעלה דודאי צריכה טבילה אחרת. והגם דנראה מדברי מהר"ם מלובלין ז"ל סימן פ"ה והב"ד הש"ך ז"ל בס"ק כ"ה והט"ז סקכ"א דהיכא דאין צורך לה לטבול פעם אחרת רק מצד חומרא יש לחלק בכך ע"ש, נראה לענ"ד דזה הוי דינא ולא מצד חומרא וגם מהר"ם לובלין ז"ל מודה דצריכה טבילה אחרת וכאמור. (א"ה נכדו. ונראה דאם נוסף על זה שהיא אומרת שתפסה היא שערה בידה עד שהמים עולים היטב על ראשה ואז פתחה את ידיה ובצירוף דבר זה ששערותיה אינם ארוכות והמקוה ארוך וכנ"ל יש להתיר בדיעבד דאינה צריכה טבילה אחרת דהוי כעין ס"ס ספק שמא הלכה כהרב שיורי טהרה ז"ל בשם מהרש"ך דבתפסה שערה בידה וכו' יכולה לסמוך על זה, ואת"ל דלא קי"ל הכי אפשר דבאופן זה ששערותיה אינן ארוכות וכו' בזה יש להתיר. ובפרט אם לנתה עם בעלה שיש בזה לעז על הבנים וגם עגמת נפש וצער גדול להם שנראה להם שעברו על עון נדה מדהוצרכה לטבילה אחרת וכמו שחילק מהר"ם לובלין ז"ל).

סימן קצ"ט

סעיף ב' ולא תחוף בנתר הנקרא בערבי טפ"ל וכו'. ופה אי גריבה יע"א המנהג פשוט שחופפים בטפל וזכורני דהרשב"ץ ז"ל באחד ממשניותיו כתב בזה. ויש שחופפין בבורית ואומרים דהטפ"ל הוא יותר מרכך השער. ונראה

ירכותיה יותר מדאי ולא להגביה זרועותיה יותר מדאי אלא דרך הילוכה ותטה דדיה ולא תקפוץ פיה יותר מדאי ולא תעצום עיניה יותר מדאי.

סעיף מ' צריך לעמוד על גבה יהודית וכו'. כתב הרשב"ץ ז"ל שם וצריכה אשה לעמוד עליה או בעלה כדי שתתכסה כלה במים בבת אחת ולא אבר אבר כדאיתא בספרא.

ב') ואם אין לה מי שתעמוד ע"ג וכו'. מדברי הטור בשם הראב"ד סוף סימן זה שכתב אם כרכה וכו' עלתה לה טבילה ע"ש, משמע דתנאים הללו הם לעכב וצריכה טבילה אחרת גם בדיעבד אם לא עשתה התנאים הנזכרים. ויע"ש בב"י וכ"כ הגאון רעק"א סימן ק"ד הביא דבריו הרב פתחי תשובה ביו"ד ס"ק כ"ב ובאה"ע סימן קט"ו ס"ק י"ד ע"ש. וכן נראה דעת מהרש"ק הביא דבריו הרב שיורי טהרה ז"ל ס"ק ע"ט דנקיט לה שם בדיעבד וסיים דבשעת הדחק יכולה לסמוך על זה ר"ל על התיקון שזכר שם ומשמע דבלא זה גם בדיעבד נמי צריכה טבילה אחרת ע"ש וע' באות שאחר זה.

ג') ואם אין לה מי שתעמוד על גבה וכו'. הרב שיורי טהרה ז"ל ס"ק ע"ט כתב בשם מהרש"ק בהגהותיו להרא"ש ז"ל בסוף נדה דמ"מ נראה דוקא באשה שאינה זריזה ונבהלת במים, אבל הנשים הזריזות ואינן נבהלות במים ותפסה שערה בידה עד שהמים עולים היטב על ראשה ואז פותחת את ידיה הוי שפיר טבילה ובשעת הדחק יכולה לסמוך ע"ז עכ"ל. ואין ספק זה בידי כעת ויש להסתפק בדבריו אם ר"ל דלכתחילה בשעת הדחק יכולה לסמוך ע"ז לכתחילה או דאדיעבד קאי. ומ"מ נראה לענ"ד דכיון דלא הוזכר תיקון זה הראשונים ומוכח מדברי הטור בשם הראב"ד דגם בדיעבד אם לא עשתה כמ"ש שם הטור בשמו לא עלתה לה טבילה ואין לסמוך על הדרך שכתב הרב שיורי טהרה הנז' לא לכתחילה ולא בדיעבד ואפילו בשעת הדחק. וכן נראה דעת הפת"ת ז"ל ס"ק כ"ב שלא הביא דברי מהרש"ך ותיקונו כדרכו רק ציין לו דנראה דלא ס"ל כן.

ובלע"ז גרוד"א לפי שמחתך השער וחוזר ומסתבך ולא באהל לפי שמסבך השיער ולא בכל דברים המסבכים השיער.

סימן ר"א

דיני המקוה ומימיו

א אין האשה עולה מטומאתה ברחיצה במרחץ ואפילו עלו עליה כל מימות שבעולם עדיין היא בטומאתה וחייבין עליה כרת עד שטבול כל גופה בבת אחת במי מקוה או מעיין שיש בהם ארבעים סאה ושיעורם אמה על אמה על רום ג' אמות במרובע באמה בת ו' טפחים וחצי אצבע ואם הוא רחב יותר ואינו גבוה כל

באר משה

סאנטימטר וגובהו מאה ושמונים סאנטימטר או אורכו מאה ושמונים סאנטימטר ורוחבו ששים וגובהו ששים סאנטימטר אז יש בו שיעור מקוה ע"ש. והיינו לחומרא שלא חשב השני סאנטימטר וחצי רק לאגודל הגם דיתירים מעט והוא על דרך מה שכתב קודם זה שם, וכל מה שלא יעלה לגודל שלם לא יחשוב כלל כי בקל יוכל לטעות ע"ש, כנ"ל.

אך נראה דכשאנחנו באים לנכות המעלות דהיינו המדרגות וכיוצא שיש במקוה יש לחוש לכאורה לחומרא שלא לחשוב רק לשני סאנטימטר לאגודל והוא על פי מ"ש הרב הגו' בשער כ"ג אות כ"א דאגודל יש אומרים שהוא שני סאנטימטר ויש אומרים שהוא, אצאה"ל שהוא שני סאנטימטר וחצי ע' להרב דעת תורה בסימן נ"ג אות י"ג. אך נראה יותר עיקר דאין לחוש לחומרא זו בנדון זה דהוי תרתי דסתרין הדדי דממנ"פ אם הוא רק שני סאנטימ א"כ גוסף כמה וכמה גודלים, ואם הוא שני סאנטימ וחצי א"כ אין לחסר רק על פי החשבון זה להיות שני סאנטימ וחצי באגודל. אך בדעלמא במקום שאין הדבר סותר מיניה וביה נראה לכאורה שיש להחמיר דשם אינו רק שני סאנטימ וכאמור. (א"ה נכדו. ואין להקשות ע"ז ממ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות איסורי ביאה פ"ח הלכה ט' אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי אע"פ שהיא מותרת לבעלה הרי היא אסורה לכל כהן שבעולם אחר שימות בעלה וכו' ע"ש. והרי הו"ל תרתי דסתרי דממנ"פ אם נאמין לה תאסר גם על בעלה ואם אינה נאמנת לא תאסר לשום כהן לאחר מיתת בעלה. דלא דמי דהתם כיון דאמרינן שם עינה נתנה באחר אע"ג דשוית נפשה חתיכה דאיסורא אינה נאסרת לבעלה דמשועבדת לו אבל לאחר מיתת בעלה דאינה משועבדת לשום אדם אסורה לינשא רק לישראל ולא לכהן דשויה אנפשה חתיכה דאיסורא. ועוד י"ל דהתם הוי כמו לכתחילה ודיעבד דבדיעבד שהיא תחת בעלה אין לאוסרה עליו אבל לכתחילה לינשא לכהן לא וכדאיתא בגמ' בכמה מקומות ואם נשאת לא תצא, אבל הכא לא שייך כל זה).

אמנם נראה לענ"ד דהעיקר הוא לחשוב שני סאנטימטר וחצי לאגודל, חדא דכיון דכתב הרב הגו' יש אומרים שהוא שני סאנטימטר וי"א שהוא שני סאנטימטר וחצי נקיטנן כ"א בתרא וכמו דק"ל בעלמא בכללי מרן ז"ל ומסתמא גם הרב הגו' ז"ל הכי ס"ל. (א"ה נכדו. וכן זכורני שכתבו הפוסקים דגם בשאר פוסקים אמרינן כלל זה דיי"א וי"א הלכה כ"א בתרא). ועוד דסתם בשער כ"א כמ"ד שהוא שני סאנטימטר וחצי וכאמור והשמיט דעת הי"א קמא, מבואר דלא ס"ל כן

דמינים הרבה יש בטפ"ל ועכ"פ הנסיון עיקר בזה וכמו שסיים מור"ם ז"ל דאם חפפה בנתר וכו'. ומינה נראה לענ"ד ליישב המנהג דכיון דהנסיון הורה להן כן לכן הן עושין כן גם לכתחילה. ושו"ר להרב באר היטב ז"ל בסק"ג שכתב דגתר שקורים בל"א זי"ף אינו מסבך ומנקה הוזהמה וכן נוהגים וחושבים זה למצוה ע"ש. ואולי זהו הטפל שנהגו בו פה היתר. [ע' שואל ונשאל חלק שמיני סי' קע"ב בקצרה ומה שכתב נכדו הרב המגיה בר"ר אפריר"ן שכיון לדברי מר זקנו הגאון המחבר זצ"ל כאן, מא"ח].

סימן ר"א

סעיף א' ושיעורם אמה על אמה וכו'. האמה האמורה בכל מקום בין בשבת בין בסוכה וכיוצא בזה היא בת ששה טפחים ופעמים משערים בטפחים דחוקים ופעמים משערים בטפחים שוחקות ומרווחות וזה וזה להחמיר. כיצד משך מבין בארבע אמות שוחקות וגובהו עשרים אמה דחוקות ורוחב הפרצה עשר אמות דחוקות וכיוצא בהם לענין סוכה וכלאים. הרמב"ם ז"ל הלכות שבת פ"ז הלכה ל"ו.

ב' באמה בת ו' טפחים וחצי אצבע. הטפח הוא ארבע אצבעות. כן כתב הרמב"ם ז"ל שם והיינו ארבעה גודלים כע"ש.

ג' וצריך שיעלה בתשבורת מ"ד אלף וקי"ח אצבעות בגודל וכו'. ואצבע שמשערים בו בכל מקום הוא רוחב אגודל של יד. כן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות שבת הלכה ל"ו ע"ש. והוא האצבע העבה שאין בו רק שני פרקים ומשערים במקום הרחב שבו והוא המקום הקרוב לקשר שבין שני הפרקים שבאצבע הגו' בפרק הראשון הסמוך לחוץ והוא העליון כי התחתון פחות והוא כרוחב שבע שעורות בצד רוחבו. וע' בכללים שבתחילת קיצור הש"ע.

ואני נסיתי בגודל לפי הסנטימטר וראיתי שעולה הגודל לשני סאנטימ וחצי קצת פחות מחצי סאנטי מיתר. וכן ראיתי להרב שערי טהר ז"ל שער צ"א ס"א שכתב וז"ל, ושיעור אגודל הוא, אצאה"ל (כוונתו על האצבע העבה הנקרא אצלם כן) שהוא סאנטי מיתר וחצי פחות משהו ע' בדעת תורה סימן נ"ג ס"ק י"ג ע"ש. ונראה דכשאנחנו מודדים אורכו ורוחבו וגובהו בסאנטימטר יש להחמיר שלא לחשוב אותו המועט היתר וכל שני סאנטימ של מטר וחצי סאנטימטר יש לחושבם בגודל. וכן ראיתי להרב הגו' ז"ל שכתב וז"ל, וכל מקוה שיש באורכו ששים סאנטימטר ורוחבו ששים

כך כשר אם יכולה להתכסות כל גופה בהן בבית אחת וצריך שיעלה בתשבורת מ"ד אלף וקי"ח אצבעות בגודל ועוד חצי אצבע וצריך שיהיה החרץ שבו המים גדול יותר משיעור זה כדי שכשתכנס הטובלת ויתפחתו המים ישארו שם ארבעים סאה.

באר משה

וכן אנכי הצעיר נסיתי בגופי בגודל ומדדתי במקום הרחב שבין פרק ראשון לפרק השני של אגודל עם דחיקת אגודל מעט שיתרחק יותר ומצאתי שיש במיתרו ארבעים אגודל. וא"כ הוא כמ"ד שני סאנטים וחצי. ולהסוברים שהוא שני סאנטים נסיתי למדוד בראשיתו של אגודל ובכה"ג יש במיתרו חמשים גודל. אולם העיקר כ"א בתרא וכדק"ל בעלמא. ועוד דספק דאורייתא הוא ולחומרא. ועוד דזכורני שכתבו הפוסקים דמדת אגודל הוא במקום הרחב שבין פרק ראשון לפרק השני של אגודל. ומה שאני דחקתי מעט אגודל שיתרחב מצד שהגופות אינם שוים וחלושים אנחנו ודלים לגבי ידיהו. ועוד דזה מתאים יותר עם מה ששמעתי על שם מהר"י זיתון הנז' וזה"ה אשר מסתמא משם חכמי ורבני תונס הקודמים אמרה.

ה' וצריך שיעלה בתשבורת מ"ד אלף וקי"ח אצבעות. ואם המקוה עגול ע' להרשב"ץ ז"ל ח"א סימן קס"ה וסימן קכ"ט מ"ש בזה. ובכתב יד למר זקני מוהרש"ך זצ"ל בהעתקת מר דודי הרב המחבר ספר משגב לדרך ראיתי שכתב דמעבירים חוט סביב למקוה ומחסרין מזה שני שלישים והשליש הנשאר הוא רוחבו ואורכו כפי העיגול, ומכים האורך ברוחב ומה שעולה מחסרים מהם הרביעית ומה שנשאר הוא שטחו. ומודדים ג"כ גובה המים ומכים מה שנשאר כנז' בגובה המים ומה שעולה הוא מה שמכיל המקוה הנז'. וביאור זה הוא על פי מה דאיתא בעירובין דף י"ג ע"ב דכל שיש בהקיפו ג"ט יהיה ברוחבו אחד. וכן הוא באהלות פרק י"ב משנה ו' וכן איתא שם במשנה דאהלות דהמרובע מוסיף על העיגול רביע ע"ש. ועוד ג"ל באופן אחר ומתאים לחשבון מר זקני זצ"ל ומוזכר בהרשב"ץ ז"ל ח"א סימן י"ב והיינו שיעביר חוט סביב למקוה ולנכות שני שלישים והנשאר הוא רוחבו, ולקחת חצי רוחבו ולהכותו עם חצי החוט המקיף. למשל, אם החוט המקיף הוא מאה ועשרים מנכים שני שלישים על פי הכלל כל שיש ברוחבו טפח יש בהקיפו שלשה טפחים א"כ נשאר רוחבו ארבעים ומחציתם עשרים ומכים העשרים על חצי החוט המקיף שיש בו מאה ועשרים ומחציתם ששים ויהיו ששים על עשרים שעולים שנים עשר מאות כחשבון מר זקני ז"ל ממש. שלפי דבריו לוקחים הרוחב שהוא ארבעים ומכים אותו על ארבעים שעולים ששה עשר מאות ואח"כ מנכים הרביעית ונשארו שנים עשר מאות.

ועוד יש אופן שלישי כזה ומוכן שם מדברי החכם הבקי בתשבורת שזכר הרשב"ץ ז"ל שם והוא, לקחת חצי הרוחב שהוא עשרים ולהכותם בשורש המרובע שהם עשרים על עשרים ועולים ארבע מאות ואח"כ מכים הארבע מאות על שלשה שעולים שנים עשר מאות. ומה שמכים על שלשה היינו בשיעור החוט שמקיף את הגודל והוא מתאים ג"כ לחשבון מר זקני זצוק"ל ממש וכמבואר.

ומעתה צ"ל דמה ששמעתי על שם מוהרמ"ז ז"ל ומיד"ן הרמ"ע גר"ו שהחוט הסובב מרבעין אותו לארבע רצועות

כ"א בתרא. ועוד דהנסיון מורה ובה שהוא שני סאנטימטר וחצי פחות מעט וכמו שכתבתי לעיל שנסיתי אני, ואני אין אצבעותי גדולים אלא בינוניים. ועוד דנסיתי בשעורות ומצאתי כי בשני סאנטימטר וחצי יש שבעה שעורות וכאמור.

אלא דלכאורה הדברים תמוהים מצד עצמם דאיך פליגי הפוסקים במה שהנסיון מוכיח ומברר לנו את האמת עם מי. ונראה דהסוברים שאינן אלא שני סאנטים הוא מודד במקום הקטן שבגודל (בסוף האצבע שהוא פחות), והסוברים שיש בו שתי סאנטים וחצי פחות מעט הוא מודד במקום הרחב שבאגודל. וע' להרב קיצור ש"ע סימן ט' אות ס"ג שכתב ד"א דגודלים אלו מודדים במקום הקצר שבאגודל דהיינו בראשו ונכון להחמיר כן. וע' בהשע"ת. וכן ראיתי בשערי תשובה סימן י"א סק"ג שכתב בשם הרב בית אפרים ז"ל על טרפות הריאה שיש שני ספיקות בדבר אם לשער במקום הקצר של אגודל או במקום הקשר של אגודל וששם מתבאר דבמלתא דרבנן אפשר להקל בספק זה ע"ש. ומ"מ נראה לענ"ד דכיון דהנסיון של שבעה שעורות מתאים עם המקום הקשר שבגודל הכי נקיטנן ואין לנו לתלות דשמא אין השעורות שוות. ועוד דגם מלשון זה של הרב קיצור הש"ע שכתב ונכון להחמיר משמע דאינו דינא אלא תומרא אבל לדינא מודדים במקום הקשר וכמו שסתם בקיצור ש"ע בכללים שבתחילת הספר הנז' ע"ש.

ומעתה נראה לענ"ד שיש למדוד עפ"ז שהאגודל יהיה כן שני סאנטימטר וחצי אלא דבמקום שיהיה לחומרא חוששין לאותו משהו הנוטר וכאמור. וזה הנראה לענ"ד כעת ובלא נדר אשובה אראה פרק זה אחרי החיפוש עוד בדברי האחרונים ז"ל בעה"ו. (ע' באות שאחר זה).

ד' וצריך שיעלה בתשבורת מ"ד אלף וקי"ח אצבעות בגודל וכו'. כתב הרב () דסימן לדבר, אד"ם יק"ח. אד"ם אותיות מ"ד אלף, יק"ח אותיות קי"ח ע"ש. אלא דחסר חצי אצבע ואולי זה יהיה בזכרון. א"נ דמסתמא כשמודד מודד ביותר בריוח ולכן אין לחוש לדבר מועט כזה לזכרו או ש"ל דגרמו בתיבת יק"ח שסופה ה' ר"ל חצי אצבע.

ולענין שיעור אגודל במחלוקת הוא שנוי ש"א שני סאנטים וי"א שני סאנטים וחצי חסר משהו. הרב שערי טוהר שער כ"ג אות ר"א ושער כ"א אות א' בשם הרב דעת תורה סימן נ"ג ס"ק י"ג ע"ש. ומבואר שם דששים סאנטים הם אמה של תורה וכשיש במקוה ששים סאנטים אורך וששים סאנטים רוחב על גובה מאה ושמונים סאנטים כודאי שיש בו שיעור מקוה ע"ש. ואנכי לפי מה שלמדתי מדברי הרב שם ובשער כ"ג אות ה' נראה לענ"ד דהמיתרו שבזמנינו (שהוא שני אמות) ממדות הצרפתיים הוא כמו המיתרו שלהם, וחלוקת הסאנטים ג"כ שוה בזה שהוא חלק ממאה של המטר. ולפי"ז צ"ל דמה ששמענו בשם הרב מהר"י זיתון זיע"א דשיעור אמה של תורה הוא שמונה וששים סאנטים לאו דוקא ומדידתו היתה ביותר ריוח ולא בצמצום כראוי.

ג) ארבעים סאה שאמרו צריך שלא יהיו שאובים שאם הם שאובים פסולים. הגה, ואם כל המקוה הוא שאובין פסול מן התורה וספיקא לחומרא, אבל אם רוב המקוה כשר והמיעוט הוא שאובין אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא.

ל"ב) מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט רך שהפרה שוחה ושותה ממנו אם המים צפים ע"ג הטיט יכולין לטבול אפילו בטיט אין המים צפים ע"ג הטיט אין טובלין במקום הטיט אבל במים טובלין אפילו אין בו ארבעים סאה אלא על ידי הטיט.

מ"ד) אין המים שאובים פוסלים את המקוה בג' לוגין עד שיפלו לתוך המקוה מהכלי אבל אם נגררו המים השאובים חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה אינם פוסלים את המקוה עד שיהיו מחצה למחצה אבל אם היו רוב מהכשרים הרי המקוה כשר. כיצד מקוה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים כשרים והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכים ויורדים למקוה בין שהיו נמשכים ע"ג קרקע או בתוך הסילון וכיוצא בו מדברים שאינם פוסלים את המקוה הרי הוא כשר ואפילו השלימו לאלף סאין שהשאובה שהמשיכה כשרה אם היה שם רוב מ' סאה מן הכשר. וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים ומילא בכתפו ונתן לתוכו פחות מכ' שנמצא הכל פסול ופתח הצינור ונמשכו הכל למקוה אחר ה"ז מקוה כשר שהשאובה שהמשיכה כולה כשרה הואיל ויש שם רוב מהכשר. הגה, אבל אם המשיך תחלה מים פסולים ואח"כ הביא עליהם רוב מים כשרים לא מהני.

מ"ה) שיעור המשכה זו אין פחות מג' טפחים.
מ"ו) אין המשכה מועלת אלא ע"ג קרקע או ע"ג צינור שלא היה עליו שם כלי בתלוש אבל אם המשיך ע"ג כלים אפילו כלי גללים וכיוצא בהם לא היו

באר משה

חופת חתנים ז"ל בקונטרס מקוה טהרה אות ג'. ועפ"ד ביארתי בספרי הקטן ברית כהונה (יו"ד מערכת ט') החשבון בדרך ההכאה ומה יהיה מובן לקורא ג"כ אופן ההכאה בעה"ו בכל מקום.

ז) מקוה שהוא עגול איך תהיה מדידתו לרבעו, נ"ל דמותחין חוט על הקיפו ומנכין השני שלישים והשליש הוא רחבו וארכו כדאיתא בסוכה דף ד' ע"ב וע"ש ברש"י. אלא דנראה מהגמ' שם דף ה' דה"מ בעיגול אבל בריבוע בעיא טפי וכ"ש בריבוע הבא מהעיגול ע"ש. ונראה דאם מנכה הרביעית ועוד מנכה חלק מהששה עשר יכול לעמוד על העיגול וע"ש בגמ' ואין כאן מקום להאריך כעת. וכפי הנ"ל כעת לצאת מידי ספק מנכה השליש.

סעיף ג' בהגה ואם כל המקוה הוא שאובין פסול מן התורה וכו'. ע' להרשב"ץ ז"ל בת"א סימן מ"ט ובח"ג סימן י"ב. סעיף ל"ב מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט רך וכו'. ע' בש"ח א"ח סימן ק"ס שכתב דמים סרוחים כשרים למי מקוה והעכורים אם מחמת הטיט שנתערב בהם אם הכלב שותה מהם כשרים ואם אינו יכול לשתות מהם פסולים ע"ש. סעיף מ"ד כיצד מקוה שיש בו עשרים סאה ומשהו וכו'. ואם אחרי ההמשכה נחסר המקוה עוד וכיוצא בזה ע' להרשב"ץ ז"ל בת"א סימן י"ב.

סעיף מ"ה שיעור המשכה זו אין פחות מג' טפחים. ע' להרשב"ץ ז"ל דהגם שכתב דמעט סגי מסיים דכבר הורה זקן ר"י בעל התוס' ע"ש. ונראה מזה דכן דעתו נוטה להורות. סעיף מ"ו אין המשכה מועלת אלא ע"ג קרקע וכו'. מלשון מרן ז"ל מתבאר דאין צריך שתהיה קרקע הראויה לבלוע וכן מתבאר מדבריו בב"י ע"ש. וכן נראה מדברי מור"ם ז"ל בהגה שכתב וי"א דאין ההמשכה מועלת אלא על גבי קרקע

וממילא יוצא דמכים זה על זה, אין זה צודק דהרביעית עולה רק שלשים אורך, וכן רוחב שלשים ושלשים על שלשים אינם רק תשע מאות. ולפ"ז יש הפרש חסרון חלק רביעי מתשע מאות עד שנים עשר מאות וגם כן אינו מתאים עם שני החשבונות שזכר הרשב"ץ ז"ל. והגם דלכאורה החוש מסייע לחשבון המיוחס למוהרמ"ז ז"ל ההכרח יאלצנו לומר שאין לדמות תמונה לתמונה ובמרוכב יהיה אינו מכיל כל כך ובעיגול מכיל כל כך וכמו שכן מוכיח הנסיון דהחוט המקיף אורך עשרים ורוחב סאנטיים אין בו רק שנים וארבעים, ואם אתה מרבעו יהיה עשרה וחצי על עשרה וחצי ועולה למאה וחמשה. וכן כתבו התוס' במסכת סוכה דף ח' בד"ה כמה דאין לדמות חוט מקיף לחוט מקיף ע"ש הוכחות לזה.

ומעתה יש לעשות רק כמו שכתב מר זקני זצ"ל דבלא זה כמה מקואות נפסלים מצד שיעור המקוה ולענין שיעור רובו בנוגע להמשכה והם נפסלים שלא כדין כיון שאין החשבון מכוון וכאמור. וכפי הנראה שלשון הרמ"ע נר"ו בשם מוהרמ"ז ז"ל דמ"ש מוהרמ"ז ז"ל לרבע את החוט וכו' אינו ר"ל להכות אורכו ורוחבו אלא למדוד אם יש בו אמה על אמה ברום שלש אמות ואולי גם מהרמ"ע נר"ו לא דק וכוונתו רק באופן זה אלא דכפי האמת נראה דהכל אחד דמה לי מדידה כגז' מה לי הכאה, הלא בכל אופן אינו משתנה האורך והרוחב והמים שמכיל וצ"ע.

ו) וצריך שיעלה בתשבורת מ"ד אלף וקי"ח אצבעות בגודל וכו'. מבואר בהש"ך ז"ל בסק"ו שאמה על אמה הוא כ"ד אצבעות וחצי על כ"ד אצבעות וחצי שהם ת"ר אצבעות ורביע אצבע וברום ג' אמות שהם עולים ע"ג אצבעות וחצי הוי ע"ג וחצי פעמים ת"ר אצבעות ורביע הוו מ"ד אלף וקי"ח אצבעות וחצי אצבע פחות חצי רביע אצבע ע"ש. וע' להרב

המשכה. הגה, וי"א דאין המשכה מועלת אלא דוקא ע"ג קרקע הראוי לבלוע בה אבל אם המשיך ע"ג רצפת אבנים שאין ראוי לבלוע בה וכ"ש ע"ג דף או כלי אע"פ שאינו פוסל המקוה לא מהני וטוב להחמיר לכתחילה.

ע"ה) יש מי שאוסר להטיל יורה מלאה מים חמין לתוך המקוה לחממו וכן למלאות מקוה מים חמין ולחברו לנהר כשפופרת הנוד. הגה, ויש מקילין ומתירין להטיל חמין למקוה כדי לחממו ומ"מ יש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל אז אין למחות בידן. ובחמי טבריה מותר לכ"ע. ולאחר הטבילה במי מקוה כשרים מותרת ליכנס למרחץ כדי שתחמם עצמה אבל לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים וכן נהגו.

סימן ר"ו

דיני ידות הנדרים

ג) אמר מנודה אני לך או משמתינא ממך אם סיים דבריו שאני אוכל לך אינו נדר ומותר בכל ואם לא סיים דבריו אסור לעמוד בארבע אמותיו.

באר משה

שם וע"ש מה שהשיב הרב המחבר ז"ל על דברינו ע"ש. וע' להרב ישיב משה ח"א סימן רי"ג מה שהשיב לי בזה. וע' להרב רב פעלים ח"ב יו"ד סימן כ"ו שכתב דהרב ברכות המים דף ע"ב ע"ב כתב בשם רבני ירושלים שהסכימו לאסור וכדעת מרן ז"ל אמנם חזר וכתב משם הרי"ף בספר נבחר מכסף סימן י"ז שכתב עדות מגדולי הדור דמרן חזר בו ועשה מעשה בימיו לחמם המקוה נגד מה שפסק בש"ע וכתב דודאי דרבני ירושלים שאסרו הוא מפני פסק מרן בש"ע ולא ראו ולא שמעו עדות הרב המוסמך הרי"ף ז"ל כי ספר נבחר מכסף היה בכתב יד ונדפס מחדש באר"ץ ולכן אין למחות ביד הרוצה לעשות מכונה לחמם המקוה ע"ש. וע' להרב הגו' ביו"ד סימן ט"ו וע' להרב בית יהודה ח"ב סימן ל"ב.

ובאמת נראים הדברים דגם בירושת"ו נהגו כן בזמן הזה שכן שמעתי כי **רבי נסים גאון** יצ"ו בבואו לעוב"י תונס וזולתה היה משתדל להודיעם אופן איך לחמם המקוה על ידי מכונה וכיוצא. וכן נתפשט פה בזמן הזה לחמם המקוה בחורף פה אי גרבה יצ"א עפ"י המצאה הגו'. וג"ל דשלשה טעמים בדבר, אם ממה שכתב הרב רב פעלים וכאמור, אם ממה שכתב הרב ישיב משה נר"ו (בסימן רי"ג ורס"ט) דדוקא חום ממש ולא הפשרה וכן מה שמחממין פה אינו אלא הפשרה, אם מצד דחמירא סכנתא שהרבה פעמים בחורף כמעט מסתכנות הנשים. ובכל כי הא יש לסמוך על המתירים גם נגד מרן ז"ל דלא גריעא סכנתא מספק ברכות להקל גם נגד מרן. ועוד אומרים דשכיח הויקא דע"י הקרירות יהיה גורם גדול למניעת ההריון וקלקול הכלים הפנימיים. ואולי כיון דנשתנו הדורות ונתמעטו הו"ל כלא אפשר וכדיעבד דמי ובדיעבד הא ודאי דלא שמענו ולא ראינו מי שסובר שלא עלתה לו טבילה. ובזולת זה כתבתי עוד בזה [ע' שואל ונשאל ח"א סימן קל"ו ובחלק ששי סימן קס"ו, מא"ח] ואין כאן מקום להאריך.

סימן ר"ו

סעיף ג' או משמתינא ממך. כתב מרן ז"ל בבית יוסף יו"ד סוף סימן ר"ו בשם הרשב"ץ ז"ל בתשובה, שמתא נראה שהוא גידון כאיסור שבלשון נדר נדר ובלשון שבועה נשבע ואפשר נמי דבכל ענין יהבינן ליה חומר נדר לחול על דבר

הראויה לבלוע וכו', מבואר דלמרן ז"ל כל קרקע שריא להמשכה אפילו לכתחילה וא"כ הגם שכתב מור"ם ז"ל ע"ז וטוב להחמיר לכתחילה, אנו בדידן בתריה דמרן גרירין וכ"ש במידי דרבנן וכמ"ש הרשב"ץ ז"ל ח"א סימן מ"ט דשאוב פיסולו מדרבנן עש"ב. וכ"ש דאיכא רובא דאינו שאוב (דגם לדעת מור"ם ז"ל דשאוב פסול מן התורה כשיש רוב הוי מדרבנן כיע"ש). ועוד דגם מור"ם ז"ל נראה דדעתו לדינא כמרן ז"ל וכמ"ש הרב יד מלאכי ז"ל בכללי מור"ם דלשון להחמיר מוכיח דאין זה מדינא רק חומרא ע"ש. ומעתה נראה דאם סביבות המקוה הוא בנוי בסיד ועפר כמו רצפה ראוי לשאיבה ואין בו חשש. ועוד דמלשון מור"ם ז"ל קצת נראה דלא שלל רק רצפת אבנים שאינו בולע כלל, אבל בכה"ג דבולע קצת שפיר דמי. וכן נראה דכן המנהג פה אי גרבה שאין מקפידין בהמשכה שתהיה רק על גבי עפר אלא ממשיכים גם על גבי הבגין ואין כאן מקום להאריך כעת.

סעיף ע"ה יש מי שאוסר להטיל יורה וכו'. ע' מה שכתבתי בענייני ונדפס בשערי משה בחלק ויאמר משה יו"ד אות כ"א אם מותר לחמם את המקוה על ידי יריית מים חמין בו או ע"י הנחת כלי מלא גחלים לוחשות על גבו ? דהנה מרן כתב לאסור בשם יש מי שאוסר, והאוסר הקשה על זה מהתוספתא (כמ"ש בב"י) ומשמע דגם להניח גחלים אסר מדדחיק לאוקמא בחמי טבריה. אמנם כיון שכתב בשם יש מי ולפעמים הכי נקיטנן ולפעמים לא דומה למ"ש הרב גט פשוט סימן קכ"ט במ"ש מרן יש מי שאומר לכתוב הלל מלא ע"ש. וכן זכורני שיש עוד מזה. וא"כ לפ"ז אדרבה דעת מרן כהמתיר ורק כתב סברת האוסר לענין אם נהגו או מאיזה טעם וא"כ כיון שיש מתירין ויש אוסרין הדרינן לכללין ספיקא דרבנן לקולא. ומה גם דשמעתי דבימי מר זקני הרב מהר"ם הכהן ז"ל היו מתממין ע"י הנחת כלי מלא גחלים. ובאמת י"ל דע"כ לא אסר מרן אף את"ל דדעתו לאסור רק ביריית מים דיש לחוש לגזירת מרחצאות כיון דזה שאוב וזה שאוב ולא בכה"ג והבו דלא להוסיף כיון דאעיקרא ביריית מים גופה אין כאן בירור דעת מרן, ומדקא ק"ל למאן דאוסר מהתוספתא י"ל דאה"ן איהו סבר לאסור ולא קי"ל כן, או דאין להוכיח דין והלכה מכח קושיא דאמאי לא משגי וכו' ז"ל, ע"כ דברינו

סימן ר"י

שצריך לפרט הנדר בשפתיו

א' אין הנדר חל עד שיוציא בשפתיו ויהיו פיו ולבו שוים לפיכך היה בלבו מפת חטים והוציא בשפתיו פת שעורים מותר בשניהם. אבל אם היה בלבו פת חטים (או פת שעורים) והוציא בשפתיו פת סתם אסור בשל חטים לבד (או בשל שעורים לבד).

סימן רכ"ג

דין המדיר בנו לתלמוד תורה

א' המדיר עצמו מהנאת בנו כדי שלא יתבטל הבן מלימודו בשבילו מותר הבן למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר ולצלול לו דג קטן. וכן מותר לקנות לו מהשוק מה שצריך אם הוא אדם שאין דרכו לקנות בעצמו או אם היא אשה שהדירה את בנה.

סימן רל"ד

מתי האב והבעל מפירין ומתי מפירין שניהם יחד

ב' הבעל מפר נדרי אשתו לבדו משתכנס לחופה עד שתתגרש והגיע הגט לידה. היתה מגורשת מספק לא יפר לה.

באר משה

בזה ורוצה לצאת לשוק לעשות מלאכה או מסחר לפרנסתו, כתב הרב בית יהודה ז"ל ביו"ד סימן מ"ט בעדיפא מינה דכשיגדיל אין נדר זה חל על הבן ע"ש. וכן כתב הרב ישיב משה ז"ל ח"ב סימן מ"א ולפי דבריהם א"ץ התרה ע"ש. אך נראה לענ"ד דאם אחר שהגדיל שמע מזה וסבר וקבל ונהג כן איזה שנים ושוב רצה לצאת לשוק יתירו לו שלשה כשאר נדרים בפתח וחרטה במה שקבל ונהג כן ולא אמר בלא נדר.

מצוה וחומר שבועה לחול על דבר שאין בו ממש, אבל מה שנראה ודאי בזה שדין שבועה יש לו שהרי מתסר גברא הוא וכו' ע"ש. וכתב המש"ל ז"ל בפ"א מהלכות נדרים ותימה דבריש נדרים תנן אידי דתנא נדרים דאתסר חפצא עליה תנא נמי חרמים דמתסר חפצא עליה וצ"ע ע"ש. ותמיהני דמה ענין חרם שהוא חרמי כהנים דאוסר הדבר, לשמטא דמשמתינן לגברא על חטאתו וצ"ע.

סימן ר"י

סעיף א' אם הנדר חל עד שיוציא בשפתיו וכו'. בשאלתי מידיו"ן רבי יעקב בן ג'אתו הכהן הי"ו (וצוק"ל המחבר ספר זרע השלום זרע יעקב) במי שיש לו נדר לשלם לאיזה מוסד ועדיין לא מסרו לגזבר, אם יכול ליתנו לראובן כיון שעדיין לא נמסר לגזבר? ואמרתי לו שאינו יכול לשנות ממנו שכבר אמר. אבל נראה שיכול לעשות התרה כיון דעדיין לא הגיעו לידי הגזבר ואח"כ יתן למי שירצה. (א"ה) נכדו. וכן ראיתי להמש"ך ז"ל בקידושין דף כ"ט ע"א בתוס' ד"ה משום שכתב דמשום אמירתו לגבנה איתיה בשאלה דכל זמן שלא בא להקדש ליד הגזבר איתיה בשאלה וכו' ע"ש. משמע מדבריו דע"י שאלה יפטר מלשלם לגמרי וכ"ש כשנותן זה לעני אחר. ואע"ג דאסור למתיר להתיר נדר של צדקה, נראה דהיינו דוקא כשמתכוין ליפטר לגמרי מן הנדר, אבל אם כוונתו ליתן לאחר מותרים להתיר לו נדרו).

סימן רל"ד

סעיף ב' הבעל מפר נדרי אשתו לבדו וכו'. כתב הרב ברכי יוסף ז"ל בד"ה ואחר זמן רב שאינה ה' לידו ספר כנה"ג וראה שם בגליון בכתב יד שכתב וז"ל, ע"י בש"ע דין ל"ו והש"ך ס"ק ב' ופרק אלו נדרים דף פ' ועל הכל תימה גדולה דמקרא מלא וכל שבועת איסור וכו' ואולי תשובה זו נמשכת למה שנמצא בשאר תשובות הגאונים שאין התרה לשבועה וכו' ע"ש. ותמיהני דתשובה זו הלא היא כתובה לפניו באותו ספר עצמו שבאה בו תשובה הלזו דהוינן בה בסימן קכ"ג ולמ"ל להביא ממרחק לחמו. גם מ"ש בד"ה וכוונת וכו' באופן דהחמירו בכל מיני שבועות והקילו בכל מיני נדרים וכו' ע"ש. והרואה יראה דשם בתשובה קכ"ג אידי ואידי שוו בשיעוריהן נדרים ושבועות ולא חילקו בדיניהם כלל ואפשר לומר דלדידהו שנה ושנה הפרת בעל מהתרת חכם וע"ש עוד.

סימן רכ"ג

סעיף א' המדיר עצמו מהנאת בנו וכו'. האב או האם שהדירו בניהם הנוולד להם להיות מוקדש לתורה כל ימיו וכשגדל הבן והגיע לבן עשרים או פחות לא הסכים

סימן רל"ז

סעיף א' האומר אני נשבע וכו'. ע' להרב ישא איש ז"ל בהשמשות ליו"ד וז"ל, באופן שהנשבע בכתב כאלו הוציא מפיו והרי נשבע בתוך השאלה בשם וכו' ע"ש. והנה

סימן רל"ז

הנשבע אם צריך לישבע בשם או בכינוי

א' האומר אני נשבע שאעשה דבר פלוני או שלא אעשנו הרי זה שבועה אע"פ שלא הזכיר לא שם ולא כינוי.

סימן רל"ט

נשבע על דבר שאין בו ממש או לבטל המצוה

ד' שבועה אינה חלה על דבר מצוה בין שהוציאה בלשון שבועה שאמר שבועה שלא אשב בסוכה בין שהוציאה בלשון נדר שאמר ישיבת סוכה עלי בשבועה.

סימן ר"מ

איזה כבוד אב ואם ואיזה מורא ודיניהם

א' צריך ליוהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם. הגה, ומ"מ אין ב"ד כופין על מצות כבוד אב ואם דהוי ליה מצות עשה שמתן שכרה בצדה שאין בית דין כופין עליה.

ט' חייב לכבדו אפילו אחר מותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו אומר כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו אם הוא תוך שנים עשר חודש ואם הוא לאחר י"ב חודש אומר זכרונו לברכה. הגה, ואין חילוק בין אם לאב בכל זה. י"א דאם כותב תוך י"ב חודש דבר ומזכיר אביו אין צריך לכתוב הריני כפרת משכבו אלא זכרונו לברכה דהא כתיבתו מתקיימת לאחר י"ב חודש. ויש מחמירין אפילו בכתיבה וכן נוהגין.

כ"ב חייב אדם בכבוד אחיו הגדול בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו. ואפילו הקטן הוא תלמיד חכם וגדול בתורה יותר מן הגדול.

באר משה

בגדרים שאומר מאי איכפת לי אם אשבע מתי שארצה אלך אצל חכם ויתירני, וכן שמעתי מרבתי ע"כ. שש אנכי שכוונתי לדעתו ז"ל וכן נלמד ממנהג הגז"ל וכאמור, כן נלע"ד.

סימן ר"מ

סעיף א' צריך ליוהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם. וכבוד זקנו כתב מהריק"ו ז"ל בשורש ל' ענף ב' דאין בו חיוב עש"ב. (א"ה נכדו. ע' לקמן סעיף כ"ד שהביא מור"ם ז"ל ממנהיג"ו שורש מ"ד דאינו חייב בכבוד אבי אביו וחלק עליו אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו והביא ראיה ממדרש וע' בפת"ת ז"ל).

סעיף ט' אומר כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו. ויש להסתפק אם גם על אמו אומר כך כשמוכירה הריני כפרת משכבה, או דילמא דוקא כשאומר דבר שמועה מפיו אביו אבל באמו לא שייך זה. וע"ש למור"ם ז"ל שכתב ע"ה מרן ואין חילוק בין אם לאב בכל זה. וע' להד"מ ז"ל שכתב להדיא בשם התא"ו נ"א ח"ז דה"ה אם אמר מפיו שאר דברים בלא בית המדרש אע"פ שאינו דבר שמועה ע"ש. וא"כ כיון דבאב אפילו שאר דברים א"כ אין טעם לחלק בין אב לאם וכמ"ש מור"ם ואין חילוק בין אם לאב.

סעיף כ"ב חייב אדם בכבוד אחיו הגדול וכו'. גסתפק הרב ברכי יוסף ז"ל אם אחיו לאו דוקא וה"ה אחותו הגדולה חייב בכבודה או דילמא אחיו הגדול דוקא אבל אחותו הגדולה אינו חייב בכבודה? והביא סמך דה"ה שחייב לכבד

הרבנים ראשונים ואחרונים עמדו על זה והאריכו מאד אי שבועה בכתב היא שבועה וצדדו הרבה בזה ועד עתה לא ראיתי סוף הדבר ואחריתו מה מסקנתם איך גקיטנן לדינא ולא אדע איך הרב המחבר זצ"ל לא הזכיר רק דברי הרב מחנה אפרים ז"ל. ובעיקר דברי הרב מחנה אפרים ז"ל יש לעמוד איך יליף לה מדברי מרן ז"ל ואינו בידי כעת ואולי דסובר כדעת הירושלמי דהפעולה שעושה הרי שבועה כמבטא בשפתיו ויש להשיב על זה וצ"ע.

סימן רל"ט

סעיף ד' שבועה אינה חלה על דבר מצוה וכו'. מה שנהגו הרבנים הראשונים ז"ל לקנוס את המקלל את דינו כפי ראות עיני הבית דין ואח"כ מתירים לה, כן מתבאר מדברי הרמ"ע בסימן מ"ח הקנס הוא, או בעינוי נפש (דהיינו תענית או מלקות וכיוצא בזה), או לשלם מעות לצדקה הרבה, או זה וגם זה לפי ראות עיני הבית דין לפי התנהגותו ולפי מה שהוא אדם, ויוהר לעמוד בכל מה אשר ירשת עליו כדי שיספיק לכפר עונו ע"ש. ולפ"ז נראה דה"ה למי שנשבע בה' אלהי ישראל שיש לנהוג עמו כנוי, שהרי כתב מור"ם ז"ל בסימן ר"ל שלא ישאל עליו אלא מדוחק ע"ש. ולכן יש לנהוג עמו כנוי כן נלע"ד ואין כאן מקום להאריך.

שוב ראיתי הדבר מפורש בהש"ך סק"א בשם מהר"א מינץ ז"ל סימן ע"ג דכה"ג משים עליהם להתענות שני חמישי ושני וכה"ג לפי האדם ולפי הנדר וכן ליתן מעות לדבר מצוה זהב או כה"ג לפי עשרו ולפי מצבו כדי שלא יולזלו

סימן רמ"ב

שלא להורות בפני הרב ורב שמחל על כבודו

ל"ו) **הגלה והת"ח שאמר דבר הלכה בדבר השייך לדידה אם אמרה קודם מעשה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו. ודוקא שאמר כך קבלתי אבל אם אומר דבר מסבא ומראה פנים לדבריו והוא נראה שומעין לו. אבל אין שומעין לדידה דלמא מדמי דברים להדדי שאינן דומים אבל אם הוא פשוט שומעין לו.**

באר משה

כל אז סמכינן על הדמיון ולא על המורה, אבל אם אינו פשוט בעיני כל אין סומכינן על זה דשמא טועה בדמיונו זה ע"ש, הוא קשה חדא דא"כ לא היה צריך מור"ם להתאריך כלל ודי באמרו ומראה פנים לדבריו והוא פשוט שומעין לו אבל אם אינו פשוט אין שומעין לו דילמא מדמי דברים להדדי שאינם דומים. ועוד קשה דמהיכן הוציא מור"ם דין זה שלא מצאנו זה לא בדברי מרן הב"י בבד"ה ולא בד"מ. ועוד קשה לפ"ד מה שהקשה הט"ז על רמ"א שלא הביא הא דשמואל ובית דינו קיים דכשהוא חי דייק שפיר ע"ש. והנראה לענ"ד דמור"ם שני חילוקים קאמר דאם אומר מסברתו שמדמה מילתא למילתא ודמיונו זה נראה לנו ואנחנו מסכימים בו שומעין לו דהוי כאילו אנחנו המדמים דבר לדבר ולא הוא כיון שאנחנו מסכימים להוכחה זו, אבל בלתי הסכמתנו בראיה ודמיון הנו"י אין לסמוך עליו דשמא טועה הוא בדימוי מילתא למילתא מפני שנוגע בדבר. ושוב כתב דאם הוא פשוט, ר"ל שאומר שנוכח דין זה להדיא בגמרא במקום פלוני או בפוסק פלוני ואין כאן דימוי אלא שגוף הנדון הזה עצמו הובא במקום מהנו"י הגם שלא ראינו דברים במקורם שומעין לו דהו"ל כהא דשמואל ובית דינו קיים דייק שפיר ולא יאמר רק הברור לו משום דסופו להגלות. וניתא לפ"ז אריכות מור"ם, וניתא שלא זכר הא דבית דינו קיים ומקור דין זה הוא ממ"ש בד"מ בשם הנ"י וכל הנ"י מילי כדאמר בגמרא אבל אמר מסברא ומביא ראיה לדבריו שומעין לו, ומפרש לה כשאנו מסכימים לראיתו ולדמיונו מפני דר"י הביא משם הרמ"ה דהא דאינו נאמן דוקא בדורות הראשונים דהוה להו גמרא בעל פה, אבל עכשיו שאין יכול להורות אם לא שיהיה לו עיקר בגמרא אפילו לאחר מעשה אמרה שומעין לו כיון שמביא ראיה לדבריו. אבל הרא"ש כתב דעכשיו נמי כל מעשה שבא אינו בגמרא אלא שמדמין מילתא למילתא ואיכא למיחש דלא דמי ע"ש. ומה הכריעה דעתו של הרמ"ה דאם אותה הראיה והדמיון שהביא אנחנו מסכימים בהם א"כ דל מהכא דבריו של הת"ח הנוגע והר"ל כאילו אנחנו המדמים מילתא למילתא ומפרש דברי הנ"י דבכה"ג מיירי.

והדין השני שאומר דבר פשוט בשם הגמרא או הפוסק הוציא ממ"ש רי"ז וז"ל, ונ"ל דאם הוא פשוט במשנה או בגמרא או בפוסק אחד אין לחוש לכל זה ונאמן ע"ש. ומפרש לה דמיירי גם שלא ראינו אנחנו כן דאלו ראינו להדיא כן לא שייך לשון נאמן שהרי גם אנחנו מעידים על זה ואנחנו עדי ראיה ולא קסמכינן כלל על נאמנותו. ומקור דברי רי"ז בזה נראה דיליף לה מהא דשמואל ובית דינו קיים דבכי הא דייק והכא נמי כשאומר כך וכך אמרו בגמרא או בפוסק פלוני דייק שפיר משום דעבידא לאגלויי ובודאי שכן נאמר ולא דימה מילתא למילתא. והו הנראה לענ"ד בכוונתו הנמעין יבחר.

אחותו הגדולה ממ"ש הרמב"ם ז"ל סוף הלכות טומאת צרעת וז"ל, התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדברה באחיה שהיא גדולה ממנו בשנים וגדלתו בין ברכיה וכו' ע"ש. ומשמע קצת דכוונת הרמב"ם ז"ל לומר שהיא אחותו הגדולה והוא חייב בכבודה ועוד שהיא גדלתו בין ברכיה ע"ש. ולולי דבריו נראה לענ"ד שאינו מוכרח ד"ל יותר מדויק כן בדבריו דאיפכא קאמר דגם כי היא אינה חייבת בכבודו שהיא גדולה ממנו ומלבד זה היא שגדלתו וא"כ חשיב כבנה שאינה מקפדת לדבר עליו כמו שדרך בני אדם אינם מקפידים להתלונן על בניהם ואפ"ה נענשה ע"ז, אך לדברי הרב ז"ל מה החידוש הזה אטו משה הוא שהעניש אחותו הלא היא נענשה מהשי"ת ומה יתן ומה יוסיף שהוא חייב בכבודה. ומ"מ דברי הרב ז"ל במקומם עומדים. (א"ה). זה מצאתי כתוב בצדי הברכ"י ז"ל וחתום עליו, "שד"ה ברכה ס"ט" והוא למר דודי מהרש"ך זצ"ל. ואינו מובן מ"ש הלא היא נענשה מהשי"ת ומה יתן ומה יוסיף שהוא חייב בכבודה, דהרי ודאי יתן ויוסיף שהוא חייב בכבודה וא"כ יכולה להתלונן עליו ולמה הקב"ה הענישה. ובעיקר כוונת הרמב"ם ז"ל יותר נראה כמו שהבין הברכ"י ז"ל ממה שסיים הרמב"ם ז"ל ועוד שהיא גדלתו בין ברכיה שדבר זה גורם שראוי לו לכבדה וכמו שמצינו בגמ' בכמה מקומות אומר אבי אמרה לי אם, והוא לא ראה אמו כלל רק כוונתו על האשה שגדלתו שחושב אותה כמו אמו. מזה מבואר דראוי לו לכבדה. אך עדיין יש להסתפק בבת אם חייבת באחותה הגדולה לכבד אותה או דוקא אחיה הגדול).

סימן רמ"ב

סעיף ל"ו בהגה אבל אם אומר דבר מסברא וכו' אבל אין שומעין לדידה וכו' אבל אם הוא פשוט שומעין לו. דבריו ז"ל סתומים והלבוש ז"ל ביאר בזה דכשאומר דבר מסברא דנפשיה ומראה פנים לדבריו והוא נראה נוכח שומעין לו לגבי אחרים ואין שומעין לו לגבי ידיה דחיישינן שמא מטעה אותנו ומדמה דבריו שאינם דומים להדדי ואין אדם רואה חובה לעצמו, אבל אם הוא דבר פשוט ונוכח לכל שומעין לו אפילו לגבי ידיה ע"ש. והט"ז ז"ל הקשה על זה דלשון מור"ם דמיירי בדבר הנוגע לדידה ולא מיירי בשל אחרים ע"ש. ועוד ק"ל טובא מהיכן הוציא מור"ם ז"ל חילוק שאין נמצא במראה מקומות שציין המראה מקומות של מור"ם מקור לחילוק זה. וכן מרן בב"י בבד"ה שהביא דברי רי"ז לא נמצא חילוק זה כלל וכן בד"מ לא הובא חילוק זה.

גם מה שפירש הט"ז ז"ל דכוונת מור"ם שאם אמר דבר מסברא דמדמה מילתא למילתא אם אותו דמיון הוא פשוט בעיני

בו כדי לקיים דבריו ואינו אלא דעת עצמו ואינה מתקבלת מפני החולקים. א"כ י"ל דמייירי שיש חולקים בדבר זה בא להכריע ע"פ דברי רבו. (אה"ב. דבר זה נזכר במסכת קידושין דף ע' בענין של ריה"ו שיש מי שזולל בו ושמתיה. ובוזה שפיר י"ל דכדי לקיים דבריו דשמתיה ולכן תלה ברבו. וכן נזכר ביבמות דף ע"ז ובדף צ"א ובבכורות דף ל"ח וגם שם אפי' לומר כן). א"כ בפלוגתא דרבנן קדמאי ולא ידעו אז הלכה כדברי מי, והוא מכריע על פי דברי רבו.

המורם מזה דלדעת רש"י ז"ל חוששין מן הסתם מפני המעשה שבא לפניו שמא הוא גרמה לו כן ההלכה ברורה ודמיונו טרעה ותולה ברבו דמפני שיש לו רצון לאותו מעשה מאיזה סיבה מה חוששין לו, ולהתוס' דוקא בנוגע בדבר. ונפ"מ לדעלמא בת"ח שמעיד על איזהו תקנה והסכמה שהיתה כך, דלהתוס' בנוגע אין שומעין לו אבל בלא נגיעה הגם דבא לידו מעשה ולא קדם לימודו לתלמידיו למעשה שומעין לו, ולרש"י גם ככה"ג אין שומעין לו דחוששין וכנ"ל.

אבל קשה דא"כ איך יכול המורה להורות בדבר שלו בביתו וכיוצא ניהוש דילמא אין דמיונו עולה יפה. וי"ל דאין לחוש בזה רק במה שמדמה מילתא למילתא אבל במה שכתוב בפוסקים אין לחוש דמי זה לאותו שאינו דן אבל האהב מעיד דלא דמי תא חזי לתא שמע ובדבר העיוני יפול הטעות ולא במה שהוא כתוב ותלוי רק בהבנה ברורה. אבל קשה דא"כ אין המורה יכול להורות בשלו בדבר התלוי בשיקול דעתו וסברתו או בדימוי מילתא למילתא. וי"ל דאין לחוש בזה רק בדבר שיש חולקים נגדו ולא בסתם שאין מי שחולק. או י"ל דדוקא בדבר שיש פנים שאפשר שיש לו לזה קפיצא בהיתרתו או באיסורו או בחיובו או בפיתורו אבל בדבר שלא יש פנים לזה אין לחוש לזה. ועוד י"ל דלא נאמר זה רק לגבי דידן לשמוע לו אבל בדבר שתלוי רק בידו הוא אין לחוש דמסתמא אינו מורה רק לעצמו רק בברור לו אבל אנחנו שאין ברור לנו רק על פי חוששין לזה. ולפ"ז מידק דייק לן שומעין ואין שומעין דזה מורה שהדבר מייירי רק לגבי דידן דאי לא תימא הכי היה לו לומר חושש ואינו חושש.

ולולא דברי רש"י היה נראה דהכי קאמר הגמרא אם הת"ח שהורה גילה קודם הוראתו למעשה שכך וכך שמע מרבו שומעין לו לקבל את קבלתו, ואם אחרי שעשה מעשה ושאלנו לו על מה סמך חשיב שכך וכך קיבל מרבו חוששין דמפני הכיסוף במה שהורה תולה ברבו. ולפ"ז לא קשה קושית התוס' דכדי שלא יתבייש וילבינו פניו סומך להתיר לעצמו לומר כן מה שלא אמר לו רבו וכ"ש למה שכתב הברכ"י בשם הגאונים, דומה זה לו למ"ש מותר לשנות מפני השלום וכ"ש במה שדומה לו שזה קשה יותר ויותר. וכ"ש לדעת הגאונים וכנ"ל. ולכן אין לסמוך עליו בקבלתו וחשבינו זה רק כאילו לא יש כאן קבלה מרבו ודינן ומורים כפי מה שראוי להורות אחרי שמוע טעמו ונימוקו ולא עוד.

(ב') **כתב** הש"ך ז"ל בכללי הוראה אות יו"ד (שנדפסו בסוף סימן רמ"ב) שני בתי דינים בעיר אחת יכולים להורות כל אחד כדעתו, ע"כ. ונראה פשוט דכוונתו על בית דין של שלשה שלשה דאין בית דין פחות משלשה כמ"ש מרן בח"מ סימן ג' ע"ש. וכן נראה מדלא כתב ב' דיינים או ב' רבנים או שני חכמים וכן מוכח ממקורו של דברים ביבמות דמייירי בב"ש וב"ה.

ולכלהו פירשי הנאמרים בכוונת מור"ם מתבאר להדיא אם לדעת הלבוש הרי מבואר דבמה שהוא נוגע לדידה ולאחרים אין שומעין לו ומינה דאין הכרעתו לענין הרוב הכרעה וכמתבאר מדברי מהרלנ"ח בנדון. וכן לדעת הס"ז אין הכרעתו לענין הרוב כלום שהרי כיון דפליגי הו"ל דבר שאינו פשוט לכל. וכן לפירושינו הו"ל הכרעתו אינה הכרעה עד שנסכים לדבריו וכאמור.

והנה מקור הלכה זו הוא במסכת קידושין דף ע' ע"ב מימרא משם רב כל ת"ח שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו. ופירש"י בד"ה אם קודם דאמרה להאי שמועה לתלמידיו בשם רבו נאמן לאומרה בשעת מעשה ואם לאו אינו נאמן להעיד בשם רבו שמא מחמת מעשה הבא לידו הוא אומר כן עכ"ל. והקשו המפוז"ל דח"ו שת"ח אומר דבר שקר ע"ע. וג"ל ליישב פירש"י ז"ל עפ"מ"ש הברכ"י ז"ל דאם מכיר באותה שמועה שהיא כהלכה ואין מקבלין אותה ממנו יכול לאומרה משם רבו כדי שיקבלו אותה ממנו ע"ש משם תשובת הגאונים ז"ל. וא"כ י"ל דרש"י ס"ל הכי ולא חשיב זה שקר שכוונתו רק כדי שיקבלו ממנו אותה הלכה כיון דאותה הלכה ברורה אצלו לפי דעתו. ולפ"ז אשכחנא פתרי לדברי הגאונים דמהיכן יצא להם דין זה. ואין לומר דיצא להם זה מדברי הגמ' שאמרה מותר לשנות מפני השלום, דבזה אין חשש מחלוקת כדי שיצטרך לשנות דמאי איכפת לו שיקבלו ממנו או לא יקבלו. ואולי דס"ל להגאונים דגם מפני שלא יחלקו עליו באותה הלכה הוי בכלל מותר לשנות מפני השלום ודוחק. אך לפי האמור א"ש דמשמע להו זה משום דמפרשי כפירש"י והוקשה להם וכי הת"ח ישקר ח"ו ולכן למדו מזה דאם ברור לו אותה הלכה יכול לתלות ברבו וגם לכתחילה יכול לעשות כן כשברור לו להלכה כן.

אבל ק"ל דאם מותר לו רק כשברור לו אותו הדין א"כ למה אין מקבלין ממנו. ולפ"מ"ש התוס' ביבמות דף ע"ז ע"א בד"ה אם קודם דהיינו דוקא היכא שהוא עצמו נוגע בדבר וכו' ע"ש, נראה. אבל כפי הנראה מסתמיות דברי רש"י ז"ל שלא זכר חילוק זה נראה דס"ל דבכל אופן יש לחוש. (א"ה נכדו. מדברי רש"י בקידושין דף ע' ע"ב שכתב שמא מחמת מעשה שבא לידו אמר כן וכו' ע"ש. משמע דס"ל כדברי התוס' וכן בהגה כתב חילוק זה. ודע דלענ"ד מקור דברי מור"ם הוא מהגמ' והתוס' ודלא כמו שציין). וי"ל דכוונת הגמ' דיש לחוש דשמא יש לו איזה נגיעה בדבר אעפ"י שלא ידענו זה והוה דקאמר דאם אמרה בשעת מעשה אין שומעין לו דאולי מפני המעשה ההוא שיש לו בו נגיעה או איזה מטרה מדמה שהוא ברור ואינו כן אלא מדמה מילתא למילתא ואינו נכון וטרעה בלבו ותולה ברבו. אך כל זה בתולה ברבו אבל במורה הוראה על דעת עצמו אין לחוש לזה דאל"כ לא ימצא מי שיכול להורות הוראה.

אלא דק"ל טובא דכיון שאנחנו סומכים על המורה מן הסתם א"כ מה לנו ולתליה שתולה ברבו הלא הוא בעצמו גם בלתי רבו הוראתו הוראה וא"כ למה הוא הוצרך לתלות ברבו ולמה אין אנחנו סומכים על דברי עצמו בלבד, אטו מפני שגוסף רבו הוא גורע. וי"ל דמייירי בדבר אשר יש חולקים עליו והוא אומר כך מקובלני ובא להורות במעשה הבא לדידהם ולכן חוששים לו אולי לא שמע מפי רבו רק שתולה

סימן רמ"ה

חייב כל אדם ללמוד לבנו ולהעמיד תלמידים

ה' **מכניסין התינוקות להתלמד בן חמש שנים שלימות ובפחות מכאן אין מכניסין אותם ואם הוא כחוש מכניסים אותו בן שש שנים שלימות.**

סימן רמ"ו

שחייב כל אדם בת"ת והיאך לומדים בשכר

א' **כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין זקן גדול.**

סימן רמ"ט

כמה חייב ליתן וכיצד יתנה

א' **שיעור נתינתה אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים ואם ידו משגת כל כך יתן עד חומש נכסיו מצוה מן המובחר ואחד מעשרה מדה בינונית. פחות מכאן עין רעה. וחומש זה שאמרו שנה ראשונה מהקדן מכאן ואילך חומש שהרויח בכל שנה.**

באר משה

מספר ויקרא לפי שאמר הקב"ה יבואו טהורים ויתעסקו בטהרות וכן נהגו עכשיו ע"ש. והוא מנהג קדום מימי התנאים הראשונים ז"ל וע' באבות דרבי נתן בפ"ו אלף בית ולמדה, אלף תיו ולמדה, תורת כהנים ולמדה. וכן בפרק ט"ז כתב לו אלף בית ולמדה, תורת כהנים והיה לומד וכו' ע"ש. ומוזה ג"כ יסוד למה שנהגו לכתוב אלף בית וא"ת ב"ש ודו"ק.

סימן רמ"ו

סעיף א' **כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה וכו'.** מה טוב ומה נעים שישתדלו יחידי הקהל להיות אחד מעיר ישתדל להיות בקי בדיני תפלה וק"ש וברכות וכיוצא בזה, ואחד יהיה בקי בדיני שבת ופסח ושאר ימים טובים, ואחד יהיה בקי בדיני שחיטה וטרפות ומליחה ובשר בחלב וכיוצא בזה, ואחד בדיני נשים, ואחד בדיני ממונות וכיוצא בזה. ועי"ז יהיו כללות הקהל בקיאים בכל פרטי ההלכות למיניהם. [ע' ספרו תורת משה בקונטרס סתרי משה עמוד מ']

סימן רמ"ט

סעיף א' **שיעור נתינתה וכו' ואחד מעשרה מדה בינונית.** במעות מעשר אם יכול להאכיל מהם לאביו ואמו, וכן אם יכול להקדים לעניים מכיסו וכשירויח יעבד לעצמו כאותו השיעור, ע' למהרי"ל ז"ל סימן נ"ד. (א"ה נכדו. וע"ש בבאר היטב אות ב' שכתב משם מהרש"ל והדרישה שכתבו בשם תשובת מהר"ם דלאביו מותר לתת אם הוא עני משום כבוד אביו).

ושמעתי ממוה"ר רבי סאסי הכהן יצ"ו כי מר זקני הרה"ג רבי יוסף הכהן זצוק"ל כאשר היה אחד צריך לקופת הקהל ומבקש עזרה, אם הוא בעל מלאכה ומקצוע היה משתדל עם הקהל ליתן לו איוה סכום שיכול לסדר את עצמו ולחיות מיגיע כפיו ולא יצטרך עוד לקהל ולא יתבייש. כי היה אומר אם יתחיל ליהנות מן הצדקה מתמוטט מזולו ב"מ ויהיה תמיד מתפרנס מן הצדקה. והשכל מחייב לעשות כנוי דרך זו לטובתו ולטובת הקהל.

עוד כתב שם דדוקא ידועים וכו' ונראה דר"ל מפורסמים כענין ב"ש וב"ה דפליגי ומפורסמים בעיר לשני בתי דינים, אבל בלא מפורסמים אסורים שיהיו אלו מורים כך ואלו כך אלא ישאו יחד ויבררו. ועוד נראה דדוקא כי פליגי בהלכה זה אסור וזה מתיר אבל אם אחד ראש הרבנים תיקן תקנה ונפל הפרש ביניהם בהבנת התקנה אין רשאים להיות מורים זה כך וזה כך אלא ישאו ויתנו ואם לא גשתו ישאלו להרב הראשי עצמו שתיקן ואם עלה שמים וחלי"ש ישאלו לממלא מקומו. ועוד נראה דלענין שיעורו בית דין להקל הבית דין השני או לאחד מהם, ודאי לא דעי"ז יהיה התגודדות בין הקהל עצמו. ועוד נראה דאם הורו כנו' צריכים לשאת ולתת וכ"ש אם דיברו קשות נגד וולתם. ועוד נראה דאם איש הממונה בעיר אחרת שלח לשאול לא יוכלו לכתוב לו זה אסור וזה מותר וכ"ש לשלוח מפה ע"י בית דין זה כך וע"י בית דין זה כך. ועוד ב"ל דלדעת מרן ודעמיה שלא פסקו דין צ"ל דלדידן יתמי דיתמי לא שייך זה חגם דהש"ך אחר מרן, נראה לענ"ד דאין דעת מרן כן וכעין זה כתב הרב ערוך השולחן אשכנזי בענין חכם שאסר וכו' עש"ב הגם דהש"ך הוא אחרון ע"ש.

ג' **כתב מהריק"ש ז"ל בערך לחם סימן רמ"ב כל ת"ח וכו' ונ"ל דלדידן צריך ראיה מן הספרים (ר"ל דבימי הגמרא דוקא שהיתה הקבלה בעל פה), אמנם לענין מנהג או הסכמה שאומר החכם שיש באותו ענין הוי דינא כהלכה באותו זמן ע"ש. ומוזה מבואר דבענין ההסכמה או המנהג של משלוח היין (ע' שואל ונשאל חלק חמישי סימן פ' באור) כיון שהחכם המערער אומר דבריו לאחר שעשה מעשה וחורו כדבריו כידוע לכל אין שומעין לו דכי היכי דלא ליכסיף אומר כן מה שלא היה כמ"ש רש"י וכן לשיטת התוס' מדמה כן בדעתו מה שאינו אמת ע"ש.**

סימן רמ"ה

סעיף ח' **מכניסין התינוקות להתלמד וכו'. כתב הרב באר היטב ז"ל סק"ח בשם הכלבו מתחילין התינוקות ללמוד**

סימן רנ"ג

דין מי הוא הראוי ליטול צדקה

א' **הגה**, ומי שהולך מביתו ונוסע מעיר לעיר לקבץ כל הדרך שהיה בדעתו ליסע כשהלך מביתו נקרא פעם אחת ואפילו נתנו לו מאתיים זוז בעיר אחת יכול לקבל יותר ומכאן ואילך אסור.

סימן ר"ס

הלכות מילה

א' **מצות עשה לאב למול את בנו וגדולה מצוה זו מאשר מצות עשה.**

סימן רס"ב

זמן מילה לבריא לחולה ולנדרוניוס

ב' **חולה אין מלין אותו עד שיבריא וממתינים לו מעת שנתרפא מחליו שבעה ימים מעת לעת ואז מלין אותו.** בד"א שחלצתו חמה וכיוצא בו שהוא חולי שבכל הגוף אבל אם חלה באחד מאבריו כגון שכאבו לו עיניו כאב מועט וכיוצא בזה ממתינים לו עד שיבריא ולאחר שיבריא מלין אותו מיד. אבל כאבו לו עיניו כאב גדול הוי כחולי שבכל הגוף.

באר משה

סימן רנ"ג

סעיף א' **בהגה** ומי שהולך מביתו וכו' נקרא פעם אחת וכו'. ע' להרדב"ז ז"ל בתשובה אודות המסתובבים בכמה עיירות לקבץ נדבות דהרי קי"ל יש לו מאתיים זוז לא יטול וכו' ותרץ דהוי כנתנו לו בפעם אחת ע"ש. וזה כמ"ש מור"ם ז"ל ומקורו מהמרדכי. ובלאו הכי נראה שיש לחלק בין זמנינו לזמנם דבזמננו הפרנסה קשה הרבה וכן פסק מרן ז"ל בסעיף ב' וסיים ודברים של טעם הם.

סימן ר"ס

סעיף א' **מצות עשה לאב וכו'.** נהגים פה בלילה שלפני המילה מתקבצים בבית התינוק ועוסקים בתורה ואח"כ עושים סעודה קלה וסעודה זו אין לה דין סעודת מצוה ואינה אלא מנהג בעלמא. (קצור ש"ע סימן קס"ג ס"ח בשם מהריעב"ץ ז"ל). ומנהגו פה אי גרבה יע"א אבי הבן מזמין אנשים לביתו ואומרים שירי קודש ואח"כ אבי הבן קורא מהזוהר הקדוש פרשת לך, ומביא לפניהם זרעונים ועוד משקאות יין וכיוצא. ויש שמביאים אנשים בשכר ללמוד כל הלילה.

סימן רס"ב

סעיף ב' **ולאחר** שיבריא מלין אותו מיד. ע' בהרשב"ץ ח"א סימן כ"א דשם מבואר להדיא דמתיר למולו ביום ששי הגם שיום שני למילה חל בשבת ולא חייש רק ליום השלישי וכדעת הרמב"ם ז"ל בהלכות מילה ובהלכות שבת ע"ש וע' להרב המגיה שם. ולענין מ"ש הרשב"ץ ז"ל דאם הבריא ביום חמישי דהוי יום שלישי למילה יום שבת אין למולו ביום חמישי, כתבתי בזה במקום אחר בארוכה. וע'

להרב כף החיים נר"ו בא"ח סימן ולהרב זכור לאברהם ז"ל ח"ג יר"ד אות מ' ולהרב זכרון משה יר"ד סימן רס"ו ולהרב עקרי הד"ט א"ח סימן כ"ב אות ל"ה שכתבו דאין לחוש רק בשביל השבת אבל לא בשביל יו"ט שיהיה בשלישי למילה בין יו"ט ראשון בין יו"ט שני ע"ש. (א"ה נכדו. ע' להכה"ח ז"ל א"ח סימן של"א ס"ק ל"א שהב"ד הרשב"ץ הנז' והביא מהכנה"ג שכתב שהמנהג שאין מלין אף ביום ששי מילה שלא בזמנה ושכ"כ הברכ"י ביו"ד כאן אות ב' אבל אם חל יום ג' למילה ביום טוב שרי ע"ש). והיכא דפשטה ההוראה דגם ביום ו' דהוי השבת יום שני למילה אין מלין, אין להתיר כמתבאר מדברי הכנה"ג שם וע' להברכ"י ביו"ד סימן

ב' **מלין אותו מיד.** מי שנולד בין השמשות שאינו דוחה שבת ולא יו"ט כמ"ש מרן ז"ל בסימן של"א ס"ה יש להסתפק אם מלין אותו ביו"ט שני של גליות שהוא עצמו מן הספק ויש ספק ספיקא דשמא זהו זמנו ואת"ל שאינו זמנו שמא היום הנז' חול. ע' למרן ז"ל בסימן רס"ו ס"ח שכתב דמן הספק אינו דוחה יו"ט ואפילו יו"ט שני של גליות. וע' להפת"ת שם סק"ז בשם הנוב"י א"ח סימן ל' דמפרש באינו זמנו ודאי אבל בספק זמנו מתיר מס"ס הנז'ל. ושם הפת"ת כתב טעם אחר להתיר דאחי ספק עשה ודחי יו"ט דרבנן ע"ש. וע' להרב שמו יוסף ז"ל שכתב דאם נולד בין השמשות של יום שני וביום ג' ד"ה דדחינן המילה ונימול יום כ"ט ללידתו דהיינו יום ראשון שאחרי השבוע של חג סוכות השני מפני החששות ודרך חשבון ע"ש, ומן האמור לעיל אין מקום לדבריו ז"ל דהרשב"ץ מודה דמלין במחזורתו הגם דיום שני למילתו חל בשבת, ועוד דביו"ט לא שייכא חששא זו וכאמור. וכ"ש לפי מה שכתבתי דהעיקר לדינא לעג"ד כדעת המתירים ורק במקום שפשטה ההוראה כהרשב"ץ אין להתיר כמתבאר מדברי הכנה"ג א"ח (בסימן של"א בהגה"ט).

סימן רס"ה

סדר ברכת המילה ודין מילה ביום התענית

(ד') **ביום הכפורים ובארבעה צומות לא יברך על הכוס וכו'.** הגה, וי"א דמברך אכוס בכל תעניות ונותנים הברכה לתינוקות קטנים וכו'.

(ב') **נוהגים לעשות סעודה ביום המילה.** הגה ונהגו לקחת מגין לסעודת מילה ומיקרי סעודת מצוה. וכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה הוי כמגודה לשמים. ודוקא שנמצאו שם בני אדם מהוגנים אבל אם נמצאו בני אדם שאינם מהוגנים אין צריך לאכול שם.

סימן רס"ו

איזה מילה דוחה שבת ויו"ט

(א') **מילה בין בזמנה בין שלא בזמנה דוחה צרעת שאם יש בהרת בעור הערלה אע"פ שיש בקציצת הבהרת לא תעשה חותכה עם הערלה, אבל אם לאחר שנימול גדל בשר במילתו עד שאינו נראה מהול וצריך לחותכו אם יש בהרת באותו הבשר אסור לחתכו כיון שא"ץ למולו פעם אחרת אלא מדרבנן.**

סימן ע"ר

שכר מצות כתיבת ספר תורה

(א') **מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה ואפילו הניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו. ואינו רשאי למכרו אפילו יש לו הרבה ספרי תורה ואפילו אין לו מה יאכל רק ע"י הדחק. ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש אסור.**

באר משה

סימן רס"ה

סעיף ד' **בהגה ונותנים הברכה לתינוקות קטנים וכו'.** ואנן בתריה דמין ז"ל גרירין וכן הוא המנהג פה אי גירבה יע"א.

סעיף י"ב **בהגה וכל מי שאינו אוכל בסעודת מילה וכו'.** נראה דר"ל דכשהוא שם בבית המילה ואינו אוכל הוי כמגודה לשמים, אבל לא קאי על בן אדם שמוזמנים אותו ואינו הולך ואינו אוכל. וזה משמע ממה שכתב ודוקא שנמצאו שם אנשים מהוגנים וכו' ואי איתא דמיירי גם דשאינו הולך איך ידוע לו אם נמצאו שם אנשים מהוגנים או לא מהוגנים, דלא משמע לומר דכוונתו שישאל אם הנמצאים שם מהוגנים או לא מהוגנים? חדא דא"כ הו"ל לבאר זאת, ועוד דא"כ בזה מרבה את המחלוקת דמשום דפלוגי שם יבא ומשום דפלוגי שם לא יבא. ועוד דמסתברא דדוקא כשבא ואינו אוכל הוי כמגודה דעושה זלזול במצוה אבל ביושב בביתו אין קפידא. גם נראה דזה דוקא ביום המילה אבל בליל המילה אין קפידא וכמו שכתבתי לעיל בסימן ר"ס דשל לילה אינה נחשבת סעודת מצוה.

סימן רס"ו

סעיף א' **מילה בין בזמנה בין שלא בזמנה דוחה צרעת וכו'.** כן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות מילה הלכה ט' ונתן טעם שיבא עשה וידחה את ל"ת ע"ש. ושמעתי מקשים על הרמב"ם ז"ל שנתן טעם משום דאתי עשה ודוחה ל"ת דלכאורה זה היפך הסוגיא במסכת שבת דף קל"ב ע"ב

דדרשינן לה רק מבשר כיע"ש. וג"ל עפמ"ש הרמב"ם ז"ל גופיה בכ"מ שיש כמה וכמה דרשות שאינם אלא אסמכתא בעלמא ועיקר הדין הוא מקובל בידינו אלא דאסמכתא אקרא, וא"כ י"ל דגם הברייא עיקר הטעם משום דעשה דוחה ל"ת. ובזה א"ש מה שהקשו התוס' שם בד"ה האי דבכ"מ קאמר הגמ' היכא אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת כגון מילה בצרעת וכו' דהרי התם איכא עשה ול"ת ע"ש. ולפי האמור ניהא דלא בקיטנן הכי וליכא אלא ל"ת.

ועוד י"ל דהרמב"ם ז"ל הכריחו קושית התוס' הגו' ומוזה נראה לו דהגמ' קי"ל באיזה דוכתא דלא כהברייא הגו'. א"כ י"ל דהרמב"ם ז"ל ס"ל דמילה בזמנה אתיא מבשר ושלא בזמנה מכח דאתי עשה ודחי ל"ת והכריחו לזה קושית התוס' הגו' וכאמור ודו"ק. (א"ה נכדו. לכאורה אינו מובן דאי ילפינן דמילה שלא בזמנה דוחה צרעת מכח דאתי עשה ודחי ל"ת א"כ כ"ש בזמנה. ונראה דאי לא רבי קרא מבשר הו"א דלא אתי עשה ודחי ל"ת רק בזמנה. ואין לומר דא"כ השתא נמי נימא הכי דלא אתי עשה ודל"ת רק בזמנה דא"כ בשר למ"ל והא אתי עשה ודל"ת א"ו דאיצטריך בשר דלא תימא לא אתי עשה ודל"ת רק בזמנה ולכן ריבה בזמנה מבשר ושלא בזמנה ילפינן דאתי עשה ודל"ת דאפילו שלא בזמנה דחי ל"ת).

סימן ע"ר

סעיף א' **מותר למכור אם אין לו דבר אחר למכור.** הנה לא נתבאר בדברי מרן ז"ל איזה דברים מוכר תחילה

אבל ללמוד תורה או לישא אשה מותר למכור אם אין לו דבר אחר למכור. הגה, וה"ה לצורך פדיון שבויים מותר למכרו ועיין באלו הדינים בא"ח סימן קנ"ג. שכן לו סופר לכתוב לו ס"ת או שקנאו והוא היה מוטעה והגיהו. הרי זה כאילו כתבו, אבל לקחו כך ולא הגיה בו דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה.

סימן רצ"ו

דיני כלאי הכרם וכלאי זרעים

א' הזורע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם הרי זה לוקה שנים אחת משום שדך לא תזרע כלאים ואחת משום לא תזרע כרמך כלאים.

באר משה

מלישא אשה וללמוד תורה וכמ"ש מרן ז"ל בב"י משם הגהמ"י א"כ הדרן לכללין לפסוק כדברי מור"ם במקום שלא גילה מרן ז"ל דעתו כמ"ש חכמי ורבני תונס גר"ו, וקרוב לזה כתב הב"י ז"ל בשם רבו וסיים כל שלא עמדנו על הדבר ע"ש. ועוד י"ל להתיר בתרי ותלת ספיקי משום חומרת ס"ת דבלא זה די בספק אחד דסד"ר לקולא ספק שמא כהמתירים באין לו מה יאכל ואת"ל כהאוסרים שמא כהמתירים בשל יחיד ואת"ל כהאוסרים שמא הלכה כהרא"ש דהאידינא שרי ע"ש בב"י. ובמרן לקמן סימן רפ"ב ובא"ח סימן קנ"ג.

ומזה נ"ל להתיר באדם אחד שיש לו יתום בן בנו ולומד בבית הספר והוא הוא המפרנסו שיכול למכור ס"ת דהו"ל מוכרו כדי ללמוד תורה הוא או לישא אשה הוא וכ"כ מרן ז"ל. וא"כ כמו דלבן הנז' מותר ה"נ זקנו המגדלו והמפרנסו מותר והו"ל בכלל פרנסת הבן הנז' וצרכיו. ועוד נ"ל דכיון שיש לו בנות להשיא ובלי פרנסתם הצריכה לא ימצא מי שיתחתן עמהם אפשר דהוי בכלל לישא אשה. ודומה לזה דן את הדין מהרמ"ז גר"ו הנז' דכיון שהוא עצמו לומד קצת או מתפלל א"כ בלתי פרנסה לא יוכל לעשות מאומה והו"ל בכלל ת"ת. אלא דזה קשה דאטו דברי מרן והרמב"ם ז"ל מיירי בעם הארץ גמור שאינו מתפלל. ויש להאריך עוד בזה ואין הפנאי מסכים אתי. [ע' שואל ונשאל חלק חמישי יר"ד סימן קכ"ג באורד].

סימן רצ"ו

סעיף א' הרי זה לוקה שנים. איתא במסכת פסחים דף כ"ד ע"ב אמר אב"י הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהן אפילו שלא כדרך הנאתן. וכתבו התוס' שם בד"ה הכל מודים דהא דלא קאמר הכל מודים בבשר בחלב שמא משום דאין מזהירין מן הדין עכ"ל. ומדברי התוס' אלו ק"ל על דברי מהרש"א ז"ל שכתב דהטעם דאין מזהירין מן הדין משום דכיון דחמיר שמא לא תסגי ליה בכפרה דהא כיון דבאכילה לוקין כ"ש דלוקין על הנאה וכמ"ש מהרש"א גופיה שם דלוקין על אכילה דמג"ש אתיא ולא מק"ר ע"ש. ויש ליישב עפ"מ"ש הרב זרעו של אברהם ז"ל במסכת סנהדרין דף ס"ד ע"ב בגמ' דאב"י ורבא נחלקו בטעמא דאין לוקין מן הדין ואב"י לא ס"ל הטעם כמ"ש מהרש"א דלא תסגי ליה בכפרה אלא משום דשמא איכא פירכא ע"ש. וא"כ ניחא דהא אנן קיימינן לאב"י ודו"ק.

קודם הס"ת אם כל דבר אפילו כלי תשמישו או דוקא שאר פרטים שאין לו צורך בהם כל כך לתשמישו. ומדסתם נ"ל לומר דדוקא שאר דברים שאינם לצורך גופו אבל כלי תשמישו לא, דאלת"ה א"כ הו"ל מ"ש אין לו דבר אחר למכור הוא בדוקא וא"כ היתכן שישאר ערום ולמכור גם לבושו ואח"כ יכול למכור הס"ת כדי לישא אשה וללמוד תורה וכמו שצ"ל בהני דודאי לא ימכור ה"ה באידך (וכן מוכרח דהרי לישא אשה כל אלו הדברים צריכים לו להשתמש בהם ואין יכול למכרם כדי לישא אשה). ולכן נראה דהשיעור לזה דהוי כעין שיעור שיכול ליטול צדקה דאין מחייבין אותו למכור כלי ביתו ותשמישו כמבואר לעיל בש"ע הלכות צדקה סימן רנ"ג. אלא דמקור דין זה הוא מהרמב"ם ז"ל וכתב מרן בב"י דסברא הוא ע"ש. ומבואר בכ"מ דאחר דמקשה להרמב"ם שכתב אפילו אין לו מה יאכל דהלא פיקוח נפש דוחה כל מצות שבתורה ואין ימות ברעב, דס"ל להרמב"ם דכשלא אחזו בולמוס לא ימכור דלא חשיב פיקוח נפש רק בכה"ג ע"ש. ולפ"ז י"ל דלא דמי כלל לענין צדקה דהרי בצדקה לא נמצא כלל דלא יקבל עד שיגיע למדרגה זו ואדרבא העושה כן מתחייב בגופו וכאלו שופך דמים כמ"ש מרן ז"ל (ועוד דמבואר שם בהלכות צדקה דא"ץ למכור כלי ביתו ואפילו הם של כסף וזהב וכו' ע"ש) וא"כ אפ"ל גמי דבדוקא קאמר שאין לו דבר אחר למכור וצ"ע עוד לעת הפנאי.

ובעיקר קושית מרן ז"ל על הרמב"ם ז"ל נ"ל כעת די"ל דרבנן חשבו הס"ת כאלו ממון שאינו שלו לגמרי או כממון של הקדש וכמו דלא אמרינן דמי שאין לו מה יאכל יכול לגזול או לגנוב (או ליקח נכסי הקדש) ה"נ בנ"ד. אלא דהיא גופא זכורני דנסתפקו הפוסקים בזה היכא דאין לו מה יאכל ויש חשש פיקוח נפש וכתבו דיכול ליקח על מנת להחזיר כשיהיה לו, וכעת שכחתי מקומו איה. וא"כ הן הן דברי מרן הכ"מ ז"ל ודוק.

ועל דרך זה הורה גבר בגוברין הרה"ג מוהרמ"ז גר"ו (וצוק"ל הרב המחבר ספר סבר פנים ושערי תורה ועוד) במי שירד מנכסיו ואין לו במה להתפרנס ויש לו ס"ת דכיון דשנה זו שנת מלחמות וגייסות והנותנים מועטים והיוקר יאמיר הוי כמעט דומה לפיקוח נפשות ויכול למכור ס"ת ויקבל עליו דכאשר ירחיב ה' את גבולו יקח לו ס"ת מחדש, ולא הראה דוגמא לדבריו. ומן האמור יש קצת הוכחה לדבריו. **אלא דמעיקרא דדינא לענ"ד נראה דכיון דאין דעת מרן ז"ל בש"ע מבוררת באם אין לו מה יאכל די"ל דמכ"ש אתיא**

סימן ש"ה

מי חייב בפדיון בכור ומתי ראוי לפדיון וכל דיניו

א' מצות עשה לפדות כל איש מישראל בנו שהוא בכור לאמו הישראלית בחמשה סלעים וכו'.

י"א אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו ל' יום ואחר ל' יום יפדנו מיד שלא ישהה המצוה ואם חל יום ל"א להיות בשבת אין פודין אותו בשבת אלא ימתין עד יום ראשון. י"א דאין לעשות פדיון הבן בחול המועד ויש מתירין וכן עיקר.

באר משה

וכן הא דבעי שלשים יום ובליל ל"א או ביום ל"א פודה חומרא מצד אחד וקולא מצד אחד, חומרא מצד אחד דאין פודין ביום ל' אע"ג דעברו כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים, וקולא מצד אחד דפודין בהמצאת הרב תיבת גמא אע"ג שאין כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים. ויש צד בזה דאולי ס"ל דבעינן שלשים יום שלמים מעת לעת וחושבין לשעות וא"כ אפילו בכי האי גוונא דהרב תיבת גמא וגם עברו כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים לא מהני. ומדברי הפמ"א סימן פ"א והרב כתב סופר נראה דס"ל דבעינן בפדיון ל"י מעל"ע ע"ש. ויש לעיין במסכת מגילה דף ה' ובנויר דף ז' ע"ש.

ב' אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו שלשים יום וכו'. נראה דצריך להמתין עד שיעברו שלשים יום שלמים ולא מהני כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקי השעה, דהדבר תלוי בפלוגתא ע' להרב בית עובד ז"ל ס"ה חוכרני שראיתי להגאון רעק"א ז"ל שכתב דלא בעי שלשים יום שלמים מעת אל עת ושכן הוכיח מדברי הרב גודע ביהודה ז"ל ובזולת זה כתבתי עוד בזה. [ע' בקונטרס שארית יוסף בתולדות משה]. **והנה** יש שלש זמנים לפדיון שיש להסתפק בהם: א' דבעינן שיעברו שלשים יום שלמים דהיינו שבע מאות ועשרים שעות שלמים, וזה הצד היותר מאוחר. ב' שיהיה הפדיון אחרי עברו כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים כזמן שיש בין מולד למולד. ולפי צד זה אין צריך שיעברו שלשים יום ואפילו שעדיין חסר י"א שעות ורפ"ז חלקים אפשר לעשות הפדיון. ג' שיהיו עוברים רק שלשים יום (דהיינו שיהיה הפדיון ליל ל"א יום מלידתו) והגם דגולד שעה קודם צאת הכוכבים נחשב יום הליל ל"א יום מלידתו יכול לעשות פדיון. וזה הוי יותר קולא דהגם דהשלשים יום חסרים כ"ג שעות עושים פדיון. (א"ה נכדו. ועוד יש צד רביעי שיש להסתפק בו אם עברו כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים וג"כ ליל ל"א דהיינו שנולד בבוקר דאז עדיין חסר י"א שעות ועושים לו פדיון בתחילת ליל ל"א דאז עברו כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים וג"כ ליל ל"א). ובכן יש לברר לדינא איך נקיטנן.

והנה (עד כאן מצאתי. והנה מרן ז"ל לא הזכיר כלל כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים רק כתב עד שיעברו עליו 30 יום. והנה בזה אפשר לפרש שני פירושים, פירוש אחד שיעברו עליו שלשים יום שלמים מעת לעת. הפירוש השני שיהיה הפדיון ליל ל"א ולא חשור באיזה שעה נולד אפילו נולד שעה לפני צאת הכוכבים. והנה בפרשת קורח כתיב, מבין חדש. וחדש הוא כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים. ולפי מה שראיתי מסקנת האחרונים דמצריכין תרתי שיהיה ליל ל"א וג"כ עברו כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים).

עוד כתב הרב זרעו של אברהם הגו' ז"ל שם דפע"ד מהרש"א דהטעם דאין לוקין מן הדין משום דשמא לא תסגי ליה ע"י כפרת זו, נוחא מה שקשה דאמאי במ"מ לוקין דאם מטעם דשמא יש פירכא כ"ש דיש לחוש שמא יש ג"כ פירכא במ"מ. אבל לפי הטעם שכתב מהרש"א ז"ל נוחא דבמ"מ שוים הם וא"כ תסגי ליה בכפרה ע"ש. ולפי דבריו נוחא לי מאי דק"ל על האי כללא דבמ"מ לוקין מדברי התוס' שם בפסחים בד"ה כלאי וז"ל, ונראה לר"י דהו"מ למילף במ"מ מכלאי הכרם וכו' ע"ש. דא"כ שפיר לוקין אפילו על הנאה שלא כדרך הנאתו כיון דק"ל עונשין במ"מ וא"כ הדרא קושית התוס' בד"ה הכל מודים אמאי לא אמר הכל מודים בבשר בחלב כיון דעונשין במ"מ. ולפ"ז נוחא דמאי דאמרין דעונשין במ"מ היינו לפי הטעם דלא תסגי ליה בכפרת אבל להטעם דשמא יש פירכא א"כ גם במ"מ אין עונשין דגם במ"מ שייך לומר שמא יש פירכא, והתוס' בד"ה הכל מודים קאי לאביי ואביי ס"ל הטעם דשמא יש פירכא וא"כ אין לוקין על המ"מ, ונכון לענ"ד. (א"ה נכדו. גם בזה נוחא מה שתירצו דניח"ל למילף מק"ו דאליהם טפי דהרי אדרבא כדיליף מק"ו הוי קיל טפי דלא לקי וכשיליף במ"מ לקי, ולפ"ז נוחא).

סימן ש"ה

סעיף א' מצות עשה לפדות וכו'. בענין לפדות בכור בלילה לא איכפת דלכתחילה יכול לפדות בין ביום בין בלילה וכמ"ש הש"ך ז"ל. והרב גנת ורדים השביח השביח מנהג עירו מצרים שפודין בלילה דזריזים מקדימין למצות ובטל דברי המעוררין ע"ש. וכן פה אי ג'רבה יע"א רובא דרובא פודין בלילה.

סעיף י"א אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו שלשים יום וכו'. כתב הרב פתחי תשובה ז"ל משם הרב תיבת גמא בפרשת ראה דאם נולד ביום השבת חצי שעה קודם מוצאי שבת דהשתא ד' שבועות כ"ח יום בשבת וביום א' כ"ט יום מעל"ע אסור לפדותו ביום שני מיד בבוקר קודם שהשלימו י"ב תשצ"ג בימי הקיץ וכו' ע"ש. ויש לעמוד בזה לשיטת החולקים על הב"ח אם גם בכה"ג דהפדיון ביום ל"א אחרי עברו כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים אם גם בזה לא מהגי ובעינן שיהיו שלשים יום שלמים. וע' להרב הגו' בהלכות אבלות סימן שע"ד סק"ח בבן הנולד בדרך הגו' דפלוגתא אי בעי שלשים יום שלמים ושם ג"כ בענין הפדיון ע"ש מ"ש משם הח"ס ז"ל.

אך יש לצדד דחודש כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים כהב"ח והש"ך הוי קולא מצד אחד דלדעתו פודה ביום שלשים, וחומרא מצד אחד אי הוי כהמצאת הרב תיבת גמא.

כ"ב בן ח' חדשים שהוציא ראשו והוא חי והחזירו ומת או בן ט' שהוציא ראשו אפילו אחר שמת והוחזר ואח"כ יצא אחיו וילדה ולד קיימא אינו פטר רחם שהרי נפטר בראשו של ראשון ומשתצא פדחתו פוטר הבא אחריו. וכן המפלת כמין בהמה חיה ועוף שחצי פרצוף פניהם דומה לצורת אדם או סנדל או שליא או שפיר מרוקם (פי' חתיכה של בשר כצורת סנדל. ופירוש שליא הכיס שהעובר מונח בתוכו. ופירוש שפיר מרוקם חתיכה של בשר ויש בה צורת אדם) או שיצא הולד מחותך איברים איברים הנולד אחר כל אחד מאלו אינו פטר רחם.

סימן ש"ט

דיני בכור בזמן הזה

ב' והאידנא דליכא מומחין אינו נשחט ע"פ ג' בני הכנסת אלא במומין מובהקים כגון נסמית עינו ונקטעה ידו וכיוצא בהן. וצרימת האוזן הוא מום מובהק היכא דמינכר שפיר ונראה לעינים שהוא יותר מחגירת הצפורן.

באר משה

הים או שהיה הבן יתום, כתב מור"ם ז"ל בסעיף יו"ד דאין פודין הב"ד, אך הרב בית דוד יו"ד סימן קנ"ב כתב דהראשונים כתבו דפודין ואין כאן מקום להאריך כעת.

סימן ש"ט

סעיף ב' והאידנא דליכא מומחין וכו' כגון נסמית עינו ונקטעה ידו וכיוצא בהן. יש להבין אומרו וכיוצא בהם מה בא לרבות בזה שאם כוונתו לכל המומין שזכר הטור היה לו להזכיר כולם או לציין להטור וא"ץ לומר כגון נסמית עינו וכו' כלל. ועוד דלשון כגון וכו' הוא לשון הרמב"ם ז"ל מבואר בב"י דדעת הרמב"ם דלא כהטור. ועוד דמבואר שם דגם מרן דעתו כהרמב"ם שכן משמע למרן מן המשנה כהרמב"ם כע"ש. ועוד דמדברי מור"ם ז"ל סוף סעיף זה מבואר דמרן בשיטת הרמב"ם קאי. ואם כוונתו לטפויי איזה מומין ולאפוקי איזה מומין הי"ל לבארם ואם הוא ז"ל רוצה לסמוך על המעיין לברר למה הוצרך לבאר צרימת האוזן. וגראה דכוונתו ז"ל לומר דכל מה שנאמר בו מדברי הראשונים שהוא מום מובהק וגלוי וידוע לכל דשמיע לאינשי הוא בכלל המומין שזכר הרמב"ם דהרמב"ם ז"ל כגון קאמר ולא דוקא אלו בלבד ולכן צרימת האוזן שזכרה בדברי ה"ר יונה וכמ"ש הטור ומרן בב"י הוא בכלל המומין שהם מובהקין שמתיר הרמב"ם ומינה נמי למה שנמצא באיזה מהראשונים שהוא מום מובהק וגלוי וידוע לכל שיש להתיר בו כעין מה שהתרגו בצרימת האוזן. אך מדברי הב"ח ז"ל נראה דהרמב"ם לא יתיר בצרימת האוזן ע"ש. ולפ"ז י"ל דגם מרן הגם דקאי בשיטתיה דהרמב"ם מ"מ כיון דפלוגתא היא בין הרא"ש שדקדק ממנו הטור כמ"ש בב"י ובין הרמב"ם ויש הכרעה בדברי ה"ר יונה ולכן פסק כהר"י. ולפ"ז י"ל דמ"ש וכיוצא בזה אינו אלא למה שדומה למה שזכר הרמב"ם בדוקא ולא שאר מומין (וכ"מ מ"ש מרן ז"ל וכיוצא בזה אחר המומין שזכר הרמב"ם ולא אחרי צרימת האוזן). וצ"ע עוד בזה בעה"ו.

סימן שכ"ב

סעיף ד' הראשונה אחת ממ"ח וכו'. וכן הוא מנהגנו פה אי גרבה יע"א להפריש חלה ראשונה ולשורפה ומפרישין

סעיף כ"ב וכן המפלת וכו' או שפיר מרוקם וכו'. המפלת אחר ארבעים יום ולא השגיחו לבדוק מה הפילה ואם נתרקמו איבריו, עמ"ש הפת"ת בשם מהרי"ק ומ"ש שם בשם הח"ס סי' רס"ט בארוכה. ולפי מה שכתבתי בענין בס' הלכה למשה (מערכת ס') דנקיטגן כדעת הרדב"ז ז"ל דהיכא דהספק במצוה ונקיטגן להלכה כמאן דס"ל דחייב במצוה לא אמרינן סב"ל ומברך ע"ש, וא"כ ה"ה הכא. וכן לפמ"ש הפוסקים דכל דגברא בר חיובא וספק אם קיים לכאורה י"ל דה"ה נמי הכא. אלא דזה אינו דאינו מחוייב לקיים המצוה רק אם יש לו בכור פטר רחם. ומעתה י"ל דהח"ס דחייש לסב"ל לא ס"ל הא דהרדב"ז ז"ל. אך לענ"ד דברי הרדב"ז נכונים ומוכרחים ולעת הפנאי אשובה אראה בעיקר תשובת הח"ס ז"ל בזה. שו"ר להרב בית עובד ז"ל מ"ש בשם הרב חיים שאל ז"ל דנראה דכן דעתו והפלא דהרב ז"ל עצמו בבית השואבה ס"ל דסב"ל ע"ש. (א"ה נכדו. ע' להרב שיבת ציון ז"ל סימן ס' מה שכתב מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל בהגהתו שגם אם הפילה ולא הכירה אם הנפל מרוקם הנולד אחריו חייב בפדיון ומברך ע"ש).

ואם הפילה אמו בתוך ארבעים יום אם צריך לבדוק אם הנפל נגמרה צורתו וכן אם לא בדק? לשון מרן ז"ל וסתמיותו נראה דבכה"ג א"ץ בדיקה ולא מהניא בדיקה. וכן זכורני שאמרנו רי"ל דבארבעים יום נגמרת צורתו של ולד אלמא דבפחות ודאי לא נגמרה וו"פ. וראיתי לרש"י בבכורות דף מ"ז ע"ב שכתב ליום ארבעים שנתעברה דמיא בעלמא הוא עד דמטי למחר דארבעים יום והוי יצירת הולד ע"ש. הרי דגם ביום הארבעים נחשב למיא בעלמא וליכא יצירת הולד וכ"ש בתוך ארבעים דא"ץ לו בדיקה וגם אם בדק לא מהני דלא מיקריא יצירה וו"פ.

ואם הפילה האשה בן בחמשה חודשים אך לא נגמרו כל איבריו ולפי דברי המילדות יש בהם איזה חסרון? נראה פשוט דמזה לא דיבר מור"ם בסעיף כ"ג דהתם מיירי שאין ריקום אברים כלל ולא שיש אברים ויש בהם חסרון. וכן נראה מדברי הרב חיים שאל ז"ל ושאר הסוברים כמור"ם וכ"ש החולקים עליו עש"ב. ואין להאריך במה שנראה פשוט. **ואם** האב לא רצה לפדות דכופין אותו והוא הלך למדינת

סימן שכ"ב

הפרש חלה שיש בין חלת ארץ ישראל וחלת חו"ל

ד' ג' דינים לחלה בשלש ארצות וכו' הראשונה אחת ממ"ח והיא נשרפת והשניה אין לה שיעור ונותנים אותה לכהן לאכלה.

סימן של"ד

הלכות נדוי וחרם

מ"ג על כ"ד דברים מנדין את האדם ואלו הן: א' המבזה את החכם אפילו לאחר מותו וכו' כ"ד המנדה למי שאינו חייב נידוי.

סימן של"ט

דיני הגוסס ואמירת צדוק הדין

ד' כיון שנטה אדם למות אין רשאי ליפרד ממנו כדי שלא תצא נפשו והוא יחידי. ומצוה לעמוד על האדם בשעת יציאת נשמה שנאמר, ויחי עוד לנצח לא יראה השחת כי יראה חכמים ימותו וגו'.

ה' מנהג לשפוך כל המים שאובים שבשכונת המת.

באר משה

רק השי"ת ברוב רחמיו עלי הסיר ממני זה ויה"ר שלא נוסף לדאבה עוד אכיר"א).

סעיף ה' מנהג לשפוך כל המים שאובים שבשכונת המת. יש לבאר פירוש „שכונה" אם ר"ל שכני הבית או שכני החצר. ולפי פשוט לשון „שכונה" משמע דר"ל שכני הבתים שבחצר דאי לא תימא הכי היל"ל שבשכונת החצר המת, אלא דאין זה כל כך מוכרח דיל"ל דהכל נקרא שכונת המת. ועוד שיש שני אופני בתים יש בתים שהם פתוחים לרשות הרבים ויש בתים הפתוחים לחצר, ואולי דמרון מיירי על אותם הבתים שפתוחים פתוחים לחוץ ולכן כתב כן.

ומעתה יש לדעת בחצרות עירנו אי גרבה יע"א שבתי החצר פתוחים לחצר אם יש לחוש למים שבשאר חצרות או לא? וע' להברכ"י ז"ל אות י"ג שכתב עמ"ש מרן המים שבשכונה וכו' וז"ל, המנהג בעיר עז לנו ירושלים תובב"א וקרית מועדנו עיר הקדש חברון תובב"א לשפוך המים כל שני בתים אשר מכל צד בית המת חוץ מהבית שהמת בו וכל בתי איש אחד כבית אחד חשבות ע"ש. משמע משם דמיירי בבתיים ממש אם שפתוחים לחוץ אם בתי החצר. ויותר נראה דמיירי בבתיים הפתוחים לחוץ. וסיים שם דהרב מקום שמואל ז"ל כתב להחמיר בכל המבוי וסיים דמהר"א אלפנדרי זלה"ה היה חושש לזה ומחמיר בביתו ע"ש. משמע דלאחרים לא היה מחמיר ומוזה יש לצדד דשני חצרות שיש ביניהם כותל מפסיק ואינם במבוי אחד ולא סמוכין מצד פתחי בתיים אין לחוש להם. וצ"ע בזה וחיפוש באחרונים ז"ל. ושוב נ"ל דבתים היינו חצרות וע' להתוס' בכתובות דף כ"ח ע"א ולהרב בית דוד. וע' להרב גט פשוט סימן קי"ט ס"ק מ"ה דנראה דחצרות ובתים היינו הך ע"ש. ונראה לענ"ד דממה שלא כתבו הפוסקים לאסור רק בבתיים הסמוכים או מבוי למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ולא כתבו לאסור בחצר מארבע

חלה שנית ונותנים אותה לכהנים, יש שהם בעצמם מוליכין אותה לכהן ויש שהכהן עצמו שהוא עני חוזר על הפתח בעש"ק כדי ליקח החלה הנז', אך בביתנו שאנחנו כהנים לא ראיתי מפרישין רק חלה ראשונה ושורפין אותה. וכעת לא ראיתי בפוסקים אם גם הכהנים צריכים להפריש החלה ולהחזיקה לעצמם. ואולי כיון שאין זה רק מדרבנן סמכו על דעת מור"ם ז"ל שבסוף סימן זה לגבי כהנים דבלא"ה היא לעצמם ויש לחפש ולחקור אחר זה לעת הפנאי בעה"ו.

סימן של"ד

סעיף מ"ג המנדה למי שאינו חייב נידוי. ומבואר בדברי הרב באר היטב ז"ל דברגיל אפילו אינו קובל עליו הב"ד נזקקין לנדותו, ובשאינו רגיל כשבא לב"ד לקבול עליו ולהתרעם שנידוהו שלא כדין ב"ד מנדין אותו ע"ש. ומקורן מגמרא ערוכה במועד קטן דף ט"ב ע"א מעובדא דר"ל ע"ש. (א"ה נכדו. בבאר הגולה ציין על זה, שם. וכוונתו על המקור שציין לפניו מעובדא דריה"ו קידושין דף ע' ע"ב ואינו מובן מהיכן מוכח לה וגם הכ"מ ז"ל ציין על דברי הרמב"ם ז"ל בהלכות ת"ת סוף פ"ז לההיא דמו"ק דף י"ז כמ"ש מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל. וצ"ל דכוונת הרב באר הגולה ז"ל על מה שהזכיר בלפני פניו באות ס' על מועד קטן ע"ש).

סימן של"ט

סעיף ד' בהגהה ומצוה לעמוד על האדם בשעת יציאת נשמה וכו'. נראה לי דאין ספק דמי שאין בו כח לעמוד מצד שהוא רך הלבב איסורא נמי איכא לעמוד בכל אופן. (א"ה נכדו. ובדידי הוה עובדא שהייתי על יד אמי תגצב"ה עד יציאת נשמה וזה גרם לי צער גדול ודכאון משך שלשה חדשים בערך ולא היה לי האומץ לשכב ולישון וכיוצא בזה,

סימן ש"מ

ענין הקריעה שיעורה ומקומה ועל מי קורעין ובאיזה זמן קורעין

א' מי שמת לו מת והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם חייב לקרוע עליו וצריך שיקרע מעומד ואם קרע מיושב לא יצא. וצריך לחזור ולקרוע ולכתחילה צריך לקרוע קודם שיסתום פני המת.

באר משה

דוד ז"ל ביר"ד סימן קס"ה. (ומכ"ז גלמד גם לענין מרק המבושל לפני פטירת המת וכיוצא דודאי אין בזה שום חשש). וכן יש לדקדק מדברי מרן שלא כתב רק מים וכן מתבאר מדברי הרב בית דוד ז"ל בסימן קס"א ד"ה כתב הט"ז שכתב שם דמלח חשוב כדבר שיש בו הפסד ממון ולא יקנה בו ע"ש. וכן אנחנו רגילים להורות שלא לחוש למלח וכיוצא כנ"ל. **ג'** **אם** בישלו על שבת ממים הללו אין לאסור בדיעבד דשומר מצוה לא ידע דבר רע וכמו דאיתא בא"ח סימן תנ"ה ושמעתי שכן הורו כמה גדולים, כ"כ הרב פתחי תשובה סק"ד. וכן בא מעשה לידי והתירתי על פי דבריו ז"ל. והגם דמסתמיות לשון הרב בית דוד ז"ל אין נראה כן יש להתיר דכמה גדולים התירו וכאמור. ועוד דאין מוכרח שהרב בית דוד ז"ל לא יודה בזה וע' למהריק"ש ז"ל שציין לעיין בא"ח סימן תנ"ה ס"ד וכוונתו דשם מבואר דאין חשש במים של מת ושל תקופה שהם מים שלנו לצורך המצות ונראה דקאי ע"ד מרן הב"י דבימי מהריק"ש לא היו הגהות מור"ם ז"ל. (א"ה נכדו. ק"ל דלפי הראיה שאנחנו מביאים ממים שלנו היה לגו להתיר גם לכתחילה לבשל במים של תקופה ושל מת לצורך שבת ולמה התירו רק אם עבר ובישל בהם. ונראה משום דמים שלנו צריכים הכנה יום או יומים וקשה לחזור ולהכין אחרים ובפרט דלפעמים לא יהיה זמן להכין מים אחרים ולחכות יום או יומים ולכן התירו גם לכתחילה, אבל בשביל שבת יכול לבשל במים אחרים. ועוד י"ל דלא דמי דמים שלנו כיון שכבר הוכנו אדעתא דהכי בשביל המצות לא יהיה בהם שום חשש כיון דהוכנו למצוה, אבל בשביל שבת אין שום הכנה להם בשביל שבת דלוקחים מכל מים בשביל בישול לשבת ולכן דוקא בדיעבד מותר).

סימן ש"מ

סעיף א' חייב לקרוע עליו וכו'. ביום י"ב טבת התרע"ג בליל מוצאי שבת קדש גלב"ע מרת אמי תנצב"ה כבת ששה ושבעים שנה * ונסתפקתי בענין הקריעה יען מיד בשומעי ובראותי את פטירתה קרעתי את החלוק כנגד הלב כשני טפחים וברכתי ברכת צדוק הדין בשם ומלכות, והיו אז עלי בגדי שבת ונשארו עלי ואחרי שלש שעות אחר חצות כאשר נקברה הסירותי מעלי בגדי שבת ולבשתי בגדי חול, ובבקר נסתפקתי אם יצאתי ידי חובת הקריעה או צריך ג"כ קריעת הטלית קטן שעל גבי החלוק וקריעת הסדר"י"א (כמו חלוק בלי שרוולים) כמ"ש מרן ז"ל לקמן ס"ט ע"ש, וע' להרב בית עובד ז"ל בדיני הקריעה שמוכיר דקורעין הסדר"י"א וצ"ע לדינא.

גם נסתפקתי אי שפיר עבדינן לקברה בלילה או יותר ראוי להגותה עד הבקר דאז באים יותר אנשים, ובוה אנכי לא דברתי למהר או לאחר.

רוחותיה אל הבתים הסמוכים לה יש להוכיח דלא היו בתיהם וחצריהם כמו בתינו וחצרנו שאפשר לחצר להיות מוקפת מארבע או משלש רוחות חצרות אחרים. ומוזה י"ל דגם אם נאמר דחצר ובתים שכתבו הפוסקים הכל אחד מ"מ אין זה בפתחי הבתים או החצרות הסמוכים מחוץ, אבל אם יש כותל מפסיק י"ל דאין לחוש וצ"ע עוד לברר מהאחרונים ז"ל מה דעתם.

ולענין דברים המבושלים אם מרק אם שאר מיני תבשילין וכן כל מיני בצק העשויים מהמים טרם מיתת המת, נ"ל שאין בהם שום חשש דאין אלו נחשבים מים אלא מאכלים. וכן יש ללמוד מדברי מרן ז"ל שלא כתב רק מים וכן מתבאר מדברי הרב בית יהודה ז"ל ביר"ד סימן מ"ו שאסר העיסה שגילושה במים שראוי לשופכן מפני המת ושכחה המשרתת ולשה מהם ע"ש. משמע שאם העיסה גילושה במים שקודם שמת המת אין בהם חשש. וכן מתבאר מדברי הרב בית דוד ז"ל ביר"ד סימן קס"א שאסר התבשיל שנתבשל מהמים הנו' שראוי לשופכן ע"ש. משמע מזה דהתבשיל המבושל ממים שקודם מיתת המת מותר גם אח"כ. (א"ה נכדו. לכאורה אין מזה הכרח כל כך חדא די"ל דמעשה שהיה כך היה. אך זה אינו דמסתמא יהיו איזה דברים מבושלים בשעת פטירת המת. ועוד יש לדחות דשמא דוקא עיסה או תבשיל שהם מאכלים שהיו לפני מיתת המת אין לחוש אבל המרק שנתבשל קודם מיתת המת דהוי כמו מים יש לחוש). וה"ג מסתברא לכל הטעמים וכן מתבאר להדיא מדברי הרב בית דוד ז"ל שם בד"ה כתב הט"ז וכו' דכל שיש בו הפסד ממון מימנע המה"מ מזה. ועוד דל"ש קינוח סכין אלא בדבר שהוא מים כנ"ל.

ב' המלח. נראה פשוט שאין בו שום חשש דהגם דתולדת המים הוא כיון שהוא קרוש מתחילה קודם פטירת המת לא שייך בזה שום טעם מהטעמים הנאמרים במים וכן מתבאר מדברי הפת"ת ז"ל בסימן של"ט סק"ז בשם בחמו"ד דמים הנקרשים א"ץ לשפוך אותם וכתב ע"ז דנראה דהיינו שהיו קרושים גם קודם שמת המת אבל אם נקרש אח"כ צריך לשפוך אותה. הרי מבואר דבהיותם נקרשים בתחילה אין חשש והיינו דידין. וכן נראה ללמוד זה ממים של תקופה שאין חוששין כלל אפילו במים מבושלים פשוטים. וע' בא"ח סימן תנ"ה בהגה דנראה דדמו הדדי וכן נראה מדברי הרב בית

* גם מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל חלי"ש כבן ע"ו שנה כמו אמו נ"ע ושניהם בחדש טבת וגם בשבוע אחד. וגם נכדה אבי מורי זצוק"ל חלי"ש בחדש זה י' בו. והנה מרת זקנתי אם אבי נ"ע גלב"ע בחדש אדר וכן בנה מר דודי מהרש"ך זצוק"ל חלי"ש בחדש אדר. נמצא שאבי מורי זצוק"ל חלי"ש בחדש שנפטרו בו אביו וזקנתו, ומר דודי זצוק"ל חלי"ש בחדש שנפטרה בו אמו. תהיה נשמתם צרורה בצרור החיים עם הצדיקים והחסידים אכיר"א.

סימן שמ"א

הלכות אנינות

א' מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו קודם קבורה אוכל בבית אחר, אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו, אין בית לחבירו עושה לו מחיצה ואוכל ואפילו מחיצה של סדין סגי.

ה' כל זמן שלא נקבר המת אינו חולץ מנעל וסנדל ואינו חייב בעטיפת הראש וכפיית המטה אבל אסור לישב או לישן ע"ג מטה אפילו כפויה. הגה, וכ"ש שאסור בתשמיש המטה. וי"א דאסור ברחיצה וסיכה ושמחה ושאלת שלום ותספורת ומלאכה אבל מותר לצאת מפתח ביתו.

סימן שד"מ

חיוב ההספד וגודל שכרו וכיצד ועל מי מספידין

י"ח חכם שמת בית מדרשו בטל שסופדין אותו כל שבעה אבל שאר מדרשות עוסקין בתורה אפילו בשעת הספד ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים בבית מדרשו אלא מתחברים שנים שנים ולומדים בבתייהם.

באר משה

שלפנינו היו ממנים שלשה בית דין ואין מי מהם אב לשני רק מפני הכבוד משום שקדמו במינוי היה חותם ראשונה ולא כיף ליה אבל בני"ד מיכף כיפי ליה לאב ב"ד וצוק"ל. **אמנם** גסתפקתי אולי דין זה לא נאמר רק בזמן הראשונים שהיה נשיא מבית דוד ואב"ד לכל ישראל כמ"ש הראשונים על הזוגות הנזכרים באבות דאחד אב"ד ואחד נשיא. והגם דדין זה פסקוהו הפוסקים שאין דרכם להביא הלכתא למשיחא מ"מ י"ל דלא חשיב הלכתא למשיחא דגם בזמן הזה אם יסכימו כל ישראל על זה יתקיים זה. אך בני וידי"ן ה"ר"א **הכהן** יצ"ו (וצוק"ל המחבר ספרי ברכת אברהם ד' חלקים ובית אברהם ועוד) ההוא אמר דמדברי מרן ז"ל שכתב על אב"ד דההספד הוא בעירו, ואי איתא דהוי באופן דעל כל ישראל אב"ד א"כ הי"ל לומר להספידו בכל עיירות. ואין זה מוכרח דמדרגות מדרגות עשו חכמים בענין ההספד וכמ"ש הלבוש והם אמרו דלנשיא בכל המקומות ולאב"ד דוקא בעירו. **ונראה** לי להוכיח דדוקא באופן דהוי אב"ד על כל ישראל דאלת"ה איך בנשיא מספידין אותו כל המקומות הלא לא כיפי ליה, אלא ודאי שהוא נשיא לכל ישראל ומינה גמי לאב ב"ד. ומטעם זה לא שמענו שעשו להרבנים הקודמים כנו' ולא מטעם שחילקנו לעיל. וכן יש להוכיח ממה שמכבדין לנשיא וכי מפני שהוא נשיא בעירו תהיה מעלתו יותר מאב"ד, אלא ודאי כנו' דהנשיא חכם יותר וכמו אותן הזוגות שנזכרו באבות. וכן נ"ל דעת הרב חכמת אדם בסימן קנ"ה סעיף ט"ז שכתב שם דין חכם שמת ואח"כ כתב ודין אב"ד ונשיא מבואר בש"ע סעיף ח"י ע"ש. והוא קשה למה השמיטו מלכארו כמו שאר הדינים, א"ו כדאמרן וכיון דלא שייך אלא באופן שאינו מצוי וכאמור ולכן הסתפק במה שציין לעיין בש"ע. וכן נראה דעת הרב בית עובד ז"ל שהשמיט דין זה מלכתבו לגמרי. **זהו** הנראה לענ"ד כעת ומה טוב אם יעמוד על זה כת"ר (הרמ"ה) נר"ו לעת מצוא זמן כי לפי הנראה כעת כוונת הפוסקים כדאמרן. והגם כי ההוראה כבר חלה ואין להשיב מפני דרך ארץ וכבוד ב"ד מ"מ נפ"מ להבנת דברי מרן ז"ל ויישוב דברי הראשונים ז"ל שלא הקפידו בזה.

וש"ר המ"ך ס"ט

גם גסתפקתי בשובי מבית הקברות אם צריך לחלוץ הנעל או וללכת יחף לביתי. ומסתברא לי או שלא לילך יחף מפני הצואה ובפרט בלילה והעפר לח ואיני רגיל בזה ולכן סמכתי להקל להיות בנעל כי אין כוונתי רק מניעת הגזק, ובבואי לבית תיכף לבשתי נעל של פשתן וע' בש"ע סימן שע"ה (וע' להרב בית עובד ז"ל בדיני איסור נעילת הסנדל אות ב' ואות ג').

גם גסתפקתי בבגד התחתון העשוי להגן מפני הצינה כי הוא צמר ומחמם ומקבל זיעה ג"כ אם צריך קריעה. וע' לקמן סעיף יו"ד שכתב אין קורעין זה אפילו על אביו ואמו ע"ש.

סימן שמ"א

סעיף א' מי שמת לו מת וכו'. בפלוגתא אי אמרינן הלכה כדברי המקיל באבל כמו דקי"ל הכי באבלות, ע' מה שכתבתי במקום אחר דהלכה כהב"א משום מרן הב"י דכשלא חלה האבלות אין לומר כן. ובאבל עצמו כתב הרב ארץ חיים ז"ל דאם מרן ז"ל גילה דעתו אין לומר הלכה כדברי המקיל באבל ע"ש. (וע' מ"ש בספרו הבהיר הלכה למשה מערכת ה' אות ט"ו ואות י"ז מה שכתב בזה).

סעיף ה' כל זמן שלא נקבר המת וכו'. ובהגה וי"א דאסור ברחיצה וכו'. ומלאכה. כשיש צורך נהגו למכור חלקם בשותפות ע"י שני עדים וגותן לו איזה דבר והשאר גותן לו עליו שטר חוב ועי"ז יהיה מותר השותף להתעסק באותו עסק.

סימן שד"מ

סעיף ח"י חכם שמת בית מדרשו בטל וכו'. ביום ב' לחודש אייר שנת העת"ר לפ"ק כאשר נפלה עטרת ראשנו וחלי"ש מוה"ר הגדול ראב"ד מקודש מהר"מ מאזוז וצוק"ל וזיע"א הורה ידידנו הרמ"ה נר"ו שלא ילמדו ארבע אמות הלכה כל שבעה בכל בתי מדרש שבעיר אלא מתחברין שנים שנים ולומדים בבתייהם והוא על פי דברי מרן ז"ל אלו. ויש שואלים מפני מה לא נשמע כזאת בפטירת הרבנים שקדמונו ראשי אבות בית דין וצוק"ל? ואנכי השיבותי כי הרה"ג מהר"מ מאזוז וצוק"ל היה לו מינוי ביחוד מהקהל ומן הממשלה בשם „אב בית דין“ לא כן הרבנים הראשונים שבדורות

סעיף ח' מי שמת לו וכו' אם מצא מנחמים אצל גדול הבית
וכו'. ובסתפקתי אם הוא הדין במי ששמע שמת לו קרוב
בעיר אחרת וכששמע הלך לבית דירתו ומצא שם אחיו הגדול

ומצא מנחמים (דהיינו שנוהגים עדיין קצת אבילות) **עולה ומונה עמהם תשלום שלשים יום, ואם לא מצא מנחמים מונה לעצמו. וכן אם היה במקום רחוק אפילו בא ביום שני מונה לעצמו שבעה ושלשים מיום שבא.**

סימן שע"ו

מנהג המנחמים ודין מת שאין לו מנחמים

א' אין המנחמים רשאים לפתוח עד שיפתח האבל תחלה והאבל מיסב בראש וכיון שנענע האבל בראשו בענין שנראה שפוטר את המנחמים אינם רשאים לישב אצלו. אין אבל או חולה חייבים לעמוד אפילו מפני נשיא.
ד' עכשיו נוהגים שאחר שנגמר סתימת הקבר מעפר (או לאחר שהפך האבל פניו מן המת) חולצין מנעל וסנדל ומרחיקין מעט מבית הקברות ואומרים קדיש שהוא עתיד לחדתא עלמא ואח"כ תולשין עפר ותולשין עשבים ומשליכים אחר גיוס ורוחצין ידיהם במים.

סימן שע"ח

דיני סעודת הבראה לאיש ולאשה

א' אבל אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה אבל בשניה מותר אפילו ביום ראשון, ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם כדי שלא יאכל משלו ויכול אחד להאכיל את חבירו בימי אבלו והוא יחזור גם כן ויאכילנו בימי אבלו ובלבד שלא יתנו בתחלה.

באר משה

בהגה ונמצא במדרשות לומר קדיש על אב. ופה אי ג'רבה נוהגים כי ביום שביעי וביום שלשים ואחרי עבור אחד עשרה חדש ואחרי שנים עשר חדש ובמעוברת שלשה עשר חדש לקבץ עשרה או יותר ולומדים הסדר הכתוב במים חיים ומחלקים אותו לעשרה, אלא דביום שביעי לומדים רק דברי אגדה אבל כשיעבור החודש ואחד עשר איני זוכר כעת אם לומדים הסדר הנו' או לומדים דברי אגדה ומסתברא דלומדים רק דברי אגדה כיון שלא עברו י"ב חדש ויש לברר זה אח"כ, אבל אחר עבור השנה וכן מאז כל שנה ושנה לומדים הסדר הנו' (ע' בספרו הבהיר ברית כהונה מערכת פ' אות ט' שהזכיר רק פקידת כל שנה ושנה ע"ש).

בהגה על כן נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא וכו'. בענין שנהגו לומר קדיש והפטרה ותפלה בצבור בשבת שלפני השבוע שחל בו היא"ר ציי"ט, ע' להש"ץ דף ק"ו.

בהגה והאבלים אומרים קדיש אפילו בשבת ויו"ט וכו' אבל לא נהגו וכו'. נראה לי ברור דלא מיירי באבילות שבעה אלא באבילות דתוך שלשים יום בשאר אבלים ובתוך י"ב חדש באב ואם. ולפי"ז אין ראייה למ"ש הרב בית הלל בסי' שפ"ד דבאביו ואמו גם בתוך שבעה יתפלל כדי דלא תקשה דברי מור"ם הנו'. ועוד י"ל בלא"ה דמ"ש מרן ז"ל בסימן שפ"ד היינו מפני שלא נהגו. אך נ"ל דפירוש הראשון עיקר.

סימן שע"ח

סעיף א' אבל אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה וכו'. נראה לי הטעם לזה משום דמסתמא אין להם לב לבשל ולאכול מרוב צערם ולכן תקנו רז"ל דמצוה להברות. וזכורני שהביא הלבוש טעם זה אשר שערתי ע"ש. [הלבוש ז"ל כתב טעם זה משם רבינו ירוחם והוא ז"ל כתב טעם אחר מדידיה

ממנו שכבר שמע איזה ימים קודם אם מונה עמו או לא. וראיתי להלבוש ז"ל ולמרן הב"י ז"ל שכתבו דדוקא אם גדול הבית הוא במקום המיתה או הקבורה ע"ש. וכן דקדק מרן ז"ל בש"ע שכתב ולא ידע עד שבא למקום שמת שם המת או למקום הקבורה וכו' משמע מדבריו דבא לאפוקי נ"ד. (וכ"כ הרב בית עובד ז"ל בדיני אימתי חל האבילות אות י"ד להדיא ע"ש).

סימן שע"ו

סעיף א' אין המנחמים רשאים לפתוח וכו'. פה אי ג'רבה יע"א נוהגים לומר להאבל בצאתם מלפניו בלשון ערבי "כ'ללא"ך לברכה" (השאר לך הברכה). ולענ"ד היה מן הראוי לומר כ'לא"ך לחיים (השאר לך החיים) וכלשון חז"ל חיי לרכנן שבק. ואולי נוסד המנהג זה על פי מה שכתבו רז"ל על פסוק ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו ע"ש. ולזה אומרים בלשון זה. ומ"מ נראה לי יותר נכון לומר בלשון רז"ל השאר לך החיים, או שניהם יחד השאר לך החיים והברכה, כנ"ל.

ב' וכיון שנענע האבל בראשו וכו' אינם רשאים לישב אצלו. בענין מה שאומרים המנחמים ע' להרמב"ם ז"ל בהלכות אבל שכתב שאומרים: "תנוחמו מן השמים" ע"ש.
סעיף ד' ומרחיקין מעט מבית הקברות ואומרים קדיש שהוא עתיד וכו'. ופה אי ג'רבה ראיתי אומרים רק קדיש יהא שלמא אחרי מזור תהלים או קדיש על ישראל אחרי אמירת המשנה רבי חנניא בן עקשיא אומר וכו'. ונ"ל דזה נמשך בטעות ומחסרון ידיעה של קדיש לחדתא שאינם רגילים בו, וראוי לתקן המנהג לומר קדיש שהוא עתיד לחדתא עלמא כמו שכתב הש"ע.

- ה' כיון שנקבר המת מותר לאכול בשר ולשתות יין מעט בתוך הסעודה כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות.
- ט' מקום שנהגו להברות בבשר ויין ומיני מטעמים עושים ומברין תחלה בביצים או בתבשיל של עדשים זכר לאבילות ואחר כך אוכלים כל צרכם.

סימן שע"ט

דין ברכת המזון בבית האבל

א' כשמברכין ברכת המזון בבית האבל אומר ברכה רביעית בנוסח זו בא"י אמ"ה האל אבינו מלכנו בוראנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב המלך החי הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת שופט בצדק וכו'. הגה, לוקח נפשות במשפט שליט בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו במשפט ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו גודר פרצות ישראל הוא יגדור הפרצה הזאת מעלינו ומעל אבל זה לחיים ולשלום.

באר משה

סימן שע"ט

סעיף א' כשמברכין ברכת המזון בבית האבל אומר ברכה רביעית וכו'. מדברי הרב באר היטב ז"ל משם הש"ך נראה דלדידן אומרים בברכה רביעית, רוענו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל שבכל יום ויום הוא הטוב לנו הוא מטיב לנו הוא ייטיב לנו הוא גומלנו הוא גמלנו או יגמלנו לעד חן וחסד ורחמים וריוח והצלה וכל טוב, המלך החי הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת דרכיו במשפט ואנחנו עמו ועבדיו ואנחנו חייבים להודות לו ולברכו וגודר פרצות הוא יגדור הפרצה הזאת מעלינו ומעל אבל זה לחיים ולשלום. הרחמן וכו'. וע"ש בבאר היטב סק"ב. וע' להרב בית עובד ז"ל, וע' למרן ומור"ם והש"ך ז"ל דלא נקטי כוותיה דהרב בית עובד ז"ל וע' להרב ברכי יוסף ז"ל שכתב דנהגו כנוסח מרן ז"ל וע' להרב יעב"ץ ז"ל.

ויש לברר אם נוסח זה עצמו אומר האבל, דלכאורה ממה שאומרים, "ומעל אבל זה" מורה שהם דברי הזולת. וכן מלשון מרן ז"ל שכתב כשמברכין ברכת המזון בבית האבל וכו' ולא כתב דהאבל כשמברך ברכת המזון וכו' נראה דאין זה אלא למברכין שם ולא לאבל עצמו וכן נראה מלשונו בס"ב וס"ג, אך מסעיף ד' יש להוכיח דגם האבלים אומרים כן. ושו"ר להרמב"ן בתה"א ולהרב פרי צדיק ולהפרישה וזולתם דמשמע להדיא דאין לחלק רק לענין אמירת מעל האבל זה יש שיגויים להפרישה ולהרב פרי צדיק ע"ש ואין כאן מקום להאריך.

הלכות אבילות ב"מ

א' ברכת המזון. האבל בשבת בברכת המזון ודאי שאומר רצה שהיא חובה, ומ"ש הרב בית עובד שאומר עד במהרה בימינו ואח"כ אומר הנוסח לאבלים, לא דיבר רק מהחול שכן ספרו מסודר על ימי החול ובדאי שבשבת אומר רצה. וז"פ וכן הוריתי לזולתי.

ב' שמירת. לימוד הפרשה שמו"ת בשבעת ימי אבילות וזכרני דהחיד"א ז"ל כתב דקורא אותה בשבת וכן וזכרני ג' להחליף בגדים בשבת של שבעת ימי אבילות, וזכרני שהחיד"א ז"ל כתב להחליף כדרכו וכן וזכרני שכן היה

ע"ש. ונראה דמטעם זה נהגו עוד לשלוח לבית האבל במשך ימי האבילות דגים ופירות וירקות וכיוצא כמ"ש מוה"ר המחבר ז"ל לקמן סעיף ט', משום שאין לו אפשרות לצאת ולקנות או שאין דעתו מיושבת עליו לקנות].

סעיף ח' כיון שנקבר המת מותר לאכול בשר ולשתות יין מעט וכו'. ופה אי גרבה יע"א כפי מה שראיתי מקפידים שלא לאכול בשר בימי האבילות ואפילו בשבת ואפילו הקרובים עושים כבוד לאבלים ואוכלים בשבת רק דגים. ופשוט אצלי שהוא מנהג המוניי ואין לחוש לו דאפילו האבל עצמו בחול מותר לו לאכול בשר וכ"ש בשבת וכ"ש שאר קרובים. וביותר קשה דכפי הנראה ביין אין מקפידין ואפילו האבלים עצמם ואפילו בחול וזה לאות שהוא מנהג המוניי. ולכן הבשר שהוא ניכר מקפידים בו אבל יין שאינו ניכר ואינו מורגש כל כך אין מקפידים בו. (א"ה נכדו. ראיתי בכתבי יד אבי מורי (הרב ברכת אברהם זצ"ל) זצוק"ל שהעיר על מנהג זה שאין אוכלים בשר בשבת וכתב, אי איישר חילי אבטליניה. וכן שמעתי על שם הרה"ג המקובל רבי משה עידאן זצוק"ל שהיה רב בעיר גאב"ס ואתרע ביה מלתא ומפני כבודו לא שחטו כל אנשי גאב"ס בשר בשביל השבת, והוא אמר לאחד מקרוביו לקנות לו בשר לשבת ואמ"ל דוקא מפני כבודו לא שחטו כלל. ואמ"ל שהוא מצטער מזה ויגיד לרב העיר שיאמר להם לשחוט לכבוד השבת וגם הוא עצמו רוצה לקנות וכן היה). [אמנם בחול מנהג כשר הוא וכמ"ש הרב משפט צדק סימן מ"ז. רא"ם ס"ט].

סעיף ט' מקום שנהגו להברות בבשר ויין וכו'. גסתפקתי אם זה מלבד הלחם או שלא נהגו ליתן לחם. ובעירנו אי גרבה יע"א נהגו לתת לו מקופת הקהל לחם וביצים כפי מה שיש בני אדם המתאבלים וכן נראה מדברי הרב באר היטב ז"ל סק"ו דגם הם נהגו להברות בלחם. גם נוהגים פה ששולחין לאבל בתוך שבעת ימי האבילות איזה דברים כגון דגים, פירות, פת הבאה בכסנין, וכיוצא בזה. וע' להרב באר היטב ז"ל בסק"ו סמיכות וטעמים לזה ועל פי הרוב כי זהו היסוד. (וכ"כ הרב באר הגולה ז"ל משם רבינו ירוחם שנהגו לאכול משל אחרים כל שבעה וכו' וכן ראיתי מנהג קהל קדוש הספרדים יצ"ו ע"ש).

סימן ש"ף

דברים שהאבל אסור בהם

א' אלו דברים שהאבל אסור בהם, במלאכה ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ואסור לקרות בתורה ואסור בשאלת שלום ובכביסה וחייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה כל שבעה ואסור להניח תפלין ביום הראשון ואסור בגיהוץ ובתספורת ושמחה ואיחוי קרע כל ל' יום. וכל דברי אבלות נוהגין בין ביום בין בלילה.

ד' אפילו דבר האבד אסור האבל לעשות בין הוא בין עבדיו ושפחותיו ובניו ובנותיו שמעשה ידיהם שלו.

ה' אסור לעשות מלאכתו על ידי אחרים (אפילו עכו"ם) אלא א"כ הוא דבר האבד שדבר האבד מותר לאבל לעשות ע"י אחרים אפילו דבר האסור במועד משום טירחא מותר ואפילו היא מעשה אומן. הגה, וי"א דאם לא יוכל לעשות ע"י אחרים והוא דבר האבד מותר לעשות האבל בעצמו ולאחר ג' ימים הראשונים יש להקל ואפילו תוך ג' והוא הפסד מרובה.

באר משה

ז"ל נתן טוב טעם שצריך האבל להניח תפלין בימי אבלו דרש"י ודר"ת וכן בט"ב ע"ש. (א"ה נכדו. וכן נראה מדברי מרן ז"ל שם בסימן ת"ב ס"ב שכתב השומע שמרעה רחוקה וכו' אבל אם היה לבוש תפלין א"ץ לחלצן וכו'. וכתב שם הרב באר היטב ז"ל אות ב' משם הרמב"ן והש"ך ז"ל לפי שאף בשעת אבלות קרובה מניח תפלין ואינו חולצן אלא ביום ראשון בלבד ולא תהיה שמרעה רחוקה חמורה מיום שני של אבלות קרובה ע"ש. והא דהוצרך מרן ז"ל לומר שאינו חולצן שלא תאמר שצריך לחולצן כדי לקבל עליו אבילות).

סעיף ד. אפילו דבר האבד אסור האבל לעשות וכו' ובניו ובנותיו שמעשה ידיהם שלו. כתב הרב באר היטב ז"ל ס"ק ג' אפילו הם גדולים אם סמוכים על שלחנו כ"כ הטור ולבוש וכו' ע"ש. ומדלא פילג בין גדול לגדול נראה דכל שהוא גיזון משל אביו הוי מעשה ידיו לאביו ואסור. וכן מוכח מדברי מרן ז"ל בתור"מ סימן ע"ר ס"ב וכמ"ש הסמ"ג הטעם שכן נראה לרז"ל לעשות כן לאב שעשה כן לבנו לזונו גם שהוא גדול ע"ש. וזוהי נראה דאפילו בן גדול יותר מעשרים שנה שהוא פנוי ולא נשא שאסור במלאכה כל זמן שהוא גיזון משל אביו והגם דאביו אינו לוקח מבנו כל חססף של מלאכתו רק חלק מהם ומשאיר בידו מ"מ כיון דרשאי ליקח הכל אסור במלאכה מדלא פילג בין אם האב לוקח כל ריוח בנו בין אם מניח ריוח בנו ביד בנו. ועוד דדמי זה לשני אופנים והשותפות גקראת על שם אחד מהם והוא אבל דהשותף אסור אפילו בצנעא, וכן כאן כיון שהוא מתפרנס משל אביו ועסקיו נקראים על שם האב. וכן פה אי גרבה דעל הרוב הפנוי מתפרנס משל אביו ומסתמא מעשה ידיו לאביו. אך בנשוי נראה דכיון שיש סוברים וכן קבעו האחרונים דלא שייך ביה דין סמוך יכול לעשות מלאכה הגם דגיזון משל אביו (והיינו כשעוסק במלאכתו לבדו אבל אם עוסק עם אביו אסור דלא גרע משותף).

סעיף ה. אסור לעשות מלאכתו ע"י אחרים וכו'. ע' להרב בית עובד ז"ל בדיני דברים שהאבל אסור בהם סעיף כ"ה שכתב דמתעסק מותר לפתוח חנותו כשאירע אבל לבעל המעות מבי"ט סימן ר"ס וכו' אבל מתוך דברי רש"ל בתשובה סימן ס"ו נראה דגם מתעסק אסור לפתוח החנות בג' ימים

נוהג מור"ר מהרמ"ע זצ"ל וכן עשיתי לפני לא תקום פעמים צרה וכן הוריתי לזולתי.

ד' ק"ש שעל המטה בשבעת ימי האבלות, נ"ל דכיון שהיא להגן הרי היא כשאר נוסח התפלה וכן הוריתי לזולתי.

ה' קריעה. אם בשאר מתים קורע מן השפה כדעת מור"ם ז"ל יו"ד סימן ש"מ ס"ב או מן השפה ולמטה כדעת מרן ז"ל שם? לדינא ודאי אנן בתריה דמרן גרירין. וגם למנהג כעת לא ידעתי מנהג עירנו בזה ומ"מ מן הסתם כבר כתבו הרבנים המורים בעוב"י תונס יע"א דמורין מן הסתם כדעת מרן ז"ל עד שיתברר שיש מנהג דסמכא בזה.

ו' קריעה. אם בשאר מתים קורע טפח כנגד לבו וכיוצא באופן שיהיה נראה או גם מן הצדדים שפי"ד, ואת"ל דבעינן כנגד לבו למעלה לכתחילה, אם כבר קרע מן הצדדים אם צריך לקרוע עוד הפעם? נ"ל דילפינן לה מהא דכתיבנא לעיל אות צ' (נדפס בשואל ונשאל ח"ו יו"ד סימן קצ"ח בד"ה ואם עבר וקרע ע"ש) דכיון דבדיעבד גם התחתון יצא ה"ה נמי אם מן הצדדים כיון דלא בעינן נראה וכ"ש הוא דהשתא אם בבגד התחתון ומשמע דגם שעליו כסוי עליון יצא כ"ש אם בעליון ומן הצדדים. וע' למרן ז"ל יו"ד סימן ש"מ אות ב' שכתב דלא יצא, אך בג"ד שכבר עברו ד' ימים נראה דא"ץ לקרוע, ועמ"ש לקמן באות צ"ג (נדפס בשו"ב הגו' סימן קצ"ט).

ז' קריעה. אי אמרינן ג"כ בזה הלכה כדברי המקיל באבל או לא שייך זה רק בהלכות אבלות, ע' להשד"ח בקונטרס הכללים מערכת ה"א ושם במפתחות ורמזו בקונטרס הדינים מערכת אבילות אות קפ"א ע"ש.

סימן ש"ף

סעיף א. ואסור להניח תפלין ביום הראשון. ובשאר ימים זכורני כי לפני לבשתי כל שבעה לא תקפ"ץ, ובפעם הזאת לא תקפ"ץ ג"כ לבשתי של רש"י ושל ר"ת. ואת"כ ראיתי להרב ברכי יוסף ז"ל בסימן שפ"ח שכתב דשב ואל תעשה עדיף ע"ש. ויען דמלפנים לבשתי וגם ראיתי להרב בא"ח בשם מהר"ש שרעבי ז"ל שלבש אע"ג דנראה שחזר בו לא נמנעתי מללבושם. שו"ר להרב צוף דבש ז"ל ביו"ד סימן פ' שכתב דבהקדמת ספר אשל אברהם למהר"א טוביאנה

ב"א שני שותפים חנונים שאירע אבל לאחד מהם נועלים חנותם שלא יעשה השותף בפרהסיא אבל יכול לעשות בצינעא בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות, ואם האבל אדם חשוב והשותפות נקרא על שמו שאפילו אם יעשהו בצינעא בתוך ביתו ידוע שיש לאבל חלק בו אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו.

סימן שפ"א

איסור רחיצה וסיכה לאבל

א' רחיצה כיצד אסור לרחוץ כל גופו אפילו בצונן אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר, ואם היה מלוכלך בטיט וצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש.

סימן שפ"ד

האבל אסור בתלמוד תורה, ובו ה' סעיפים

א' אבל כל שבעה ימים אסור לקרות בתורה נביאים וכתובים משנה גמרא הלכות ואגדות. ואם רבים צריכים לו להתלמד מותר ובלבד שלא יעמיד תורגמן אלא יאמר לאחר והאחר לתורגמן ותורגמן ישמיע לרבים.

באר משה

סעיף כ"א שני שותפים חנונים שאירע אבל לאחד מהם וכו'. ראובן משותף עם שמעון באיזה מכונה והוא בחנות שמעון והכנסתם לאמצע אבל גוף החנות וכל עבודת החנות לשמעון, ואירע אבל לראובן. נראה דמותר לשמעון לעבוד במכונה הנז' כיון דהחנות שלו והכל שלו ואין לראובן רק במה שעושה במכונה (עד כאן מצאתי).

סימן שפ"א

סעיף א' אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר. יש לדעת מפני מה האבל מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בצונן ובט"ב שהיא אבלות ישנה וקילא יותר אסור. ונ"ל דמפני רוב צער חרבן בית קדשנו ותפארתנו דימו תענית ט"ב לתענית יום כפורים.

סימן שפ"ד

סעיף א' אבל כל שבעה ימים אסור לקרות בתורה וכו'. נסתפקתי אם מותר לשמוע דרשות שדורשים בבית האבל, בשלמא בדרשות שהם ענייני הספד וכדומה לא קא מבע"ל כי קא מבע"ל בדורש דבמשך דרשותיו דורש בשאר למודים. ונפקא מינה להזהיר על זה לדרשנים. וע' להרב ברכי יוסף ז"ל בסימן שפ"ד אות ג'.

עוד נסתפקתי אבל שהרהר איזה חידושי תורה אם מותר לו לכתבם כיון דהוי דבר האבד דאפשר שאחרי האבלות נשכחים ממנו כמו שהתירו בחול המועד. וכעת ג"ל שיכתוב ברמז ובקיצור לבלתי ישכח ויש ללמוד זה ממלמדי תינוקות שהתיר מרן ז"ל דחשיב דבר האבד כמ"ש הרב בית עובד ז"ל בהלכות ת"ת ס"ב ע"ש וע' להברכ"י ז"ל ע"ש [ע' שואל ונשאל חלק ח' סימן רכ"ט].

גם נסתפקתי אם יכול האבל לדרוש במילי דצער הספד או דילמא נחת רוח יש לו ואסור. וכן אם מותר לעיין בחידושי תורה בהלכות אבלות וכדומה. וע' להברכ"י ז"ל.

הראשונים, שכנה"ג ע"ש. ולענ"ד נראה שיש להורות כדעת המבי"ט שהתיר חזא דהלכה כדברי המקיל באבל, ועוד דנראה מדבריו דדברי המבי"ט בפירושא אתמר ודברי מהרש"ל מכללא אתמר. ועוד דמסתברא לי כדברי המבי"ט דהמתעסק אינו אלא כאריס שהתיר מרן ז"ל וכמ"ש הרב הנז' באות י"ב. ועוד דכיון דפלוגתא הוי ולפי דעת האוסר מפסיד יכול לומר קי"ל כהמתיר. (א"ה נכדו. נראה דלא נאמר זה רק בדיני ממונות דאל"כ בכל דבר של איסור יכול לומר קי"ל כהמתיר, ונראה דכ"כ רק באיסור דרבנן ומט"ז סד"ר לקולא).

אך צ"ע בספק פלוגתא דרבוואתא אי דמי לספק דבר האבד שמותר כמ"ש המג"א ז"ל בא"ח סימן תקל"ז סק"א, כיון דלאותו פוסק האוסר אין ספק, ולענ"ד גם בזה י"ל הלכה כדברי המקיל באבל וא"כ ספיקא דרבנן ולקולא.

ב' בהגה וי"א דאם לא יוכל לעשות ע"י אחרים והוא דבר האבד מותר לעשות האבל בעצמו וכו'. יש לדקדק למה לא כתב זה בסעיף הקודם כמ"ש מרן דאפילו דבר האבד אסור האבל לעשות וכו'. ונ"ל דגם סתם מרן ז"ל בסעיף זה ובסעיף הקודם מודה ל"א הללו, ומ"ש מור"ם בשם י"א אינו משום דחולק על סתם דברי מרן. ולכן כתב דברי הי"א פה גבי היתרא דדבר האבד דמישך שייך לזה טפי. וכן יש להוכיח כמ"ש מרן בב"י בסימן שפ"ד בבד"ה להתיר למלמד תינוקות ללמד משום צרכי רבים ומשום מלאכת דבר האבד ע"ש. והוא קשה דהלא ע"י עצמו אסור וצ"ל דגם דעת מרן להתיר בלא אפשר ע"י אחרים ולכן גבי מלמד תינוקות שרי דהוי כלא אפשר ע"י אחרים כמ"ש מהרש"ל בתשובה סימן ס"ו ע"ש. ויש להתיישב עוד במ"ש מרן בב"י בזה ואין כאן מקום להאריך. (א"ה נכדו. לענ"ד נראה דאדרבא מדכתב מרן בב"י להתיר למלמדי תינוקות משום צרכי רבים משמע דוקא בצרכי רבים התיר לעשות הוא בעצמו אבל בצרכי עצמו אסור לעשות רק ע"י אחרים ואפילו אם לא יוכל לעשות ע"י אחרים אסור).

- ב' **אם האבל כהן ואין בבית הכנסת כהן אחר אסור לו לעלות לקרות בתורה.**
- ג' **אם אין שם מי שיתפלל להוציא את הרבים ידי חובתן יכול האבל להתפלל להוציאן.** הגה, ומצוה להתפלל שחרית וערבית במקום שמת שם אפילו אין אבל כי יש בזה נחת רוח לנשמה והאבל מצטרף למניין.
- ד' **אבל מותר לקרות באיוב ובדברים הרעים שבירמיה ובהלכות אבלות** וה"מ בינו לבין עצמו אבל אינו לומד עם אחרים אלא הם יושבים ונושאים ונותנין בהלכות אבלות ואם טעו משיבין בשפה רפה והוא אינו שואל. וה"מ שאין רבים צריכים לו אבל אם רבים צריכים לו אפילו בהלכות אחרות מותר כדאמרין.
- ה' **אבל שיש לו בנים קטנים אין לו לבטלם מלימודם.**

סימן שפ"ו

עטיפת הראש באבל, ובו סעיף אחד

- א' **אבל חייב בעטיפת הראש דהיינו שיכסה ראשו בטלית או בסודר ויחזיר קצתו על פיו ועל ראש החוטם וה"מ שצריך עטיפה בכל היום אבל כשבאין מנחמים אצלו מגלה ראשו לכבודם.** הגה, וי"א שאין נוהגין במדינות אלו בעטיפה וכן המנהג פשוט ואין להחמיר לשנות במה שלא נהגו אבותינו.

סימן שפ"ז

דיני כפיית המטה ובו ב' סעיפים

- א' **אבל חייב בכפיית המטה ובשעת שינה ואכילה יושב על מטה כפוייה אבל כל היום אינו יושב אפילו על מטה כפוייה אלא על גבי קרקע וכן המנחמים אינם רשאים לישוב אלא על גבי קרקע.**

באר משה

לא תימא הכי הווי דברי מרן סתראי נינהו. וכן ראיתי להש"ך ז"ל בגקודות הכסף שחילק בן דדוקא קריעה וכו' ע"ש (וע"ש בבאה"ט אות כ"ח ולהפ"ש אות יו"ד ע"ש).

סימן שפ"ו

סעיף א' אבל חייב בעטיפת הראש וכו'. פה אי גרבה יע"א לא נהגו בזה אך נוהגים להניח על ראשם גלימא הנקראת בערבי „ברגו"ץ" ואולי שזו היא העטיפה והגם דגם בשאר ימים לובשים כן, מ"מ בשאר ימים אין מקפידין עליו ועל פי הרוב בבית מסירים אותו אבל בימי האבלות מקפידים עליו ועמ"ש בהגה. ולדין שלובשים גלימא שמכסה כל גופו מן הראש ועד הרגלים א"כ יכסה ראשו בגלימא ויתפוס בידו שולי הגלימא להיות עטוף בה על פיו ועל ראש חוטמו. ונסתפקתי אם יש איסור במה שנתגו מחדש איזה אנשים ללבוש בגד שחור בימי אבלותם או זמן מה אח"כ שכנראה למדו זה מהנוצרים בני אירופא. ופה אי גרבה יע"א לא נהגו בזה. ויש לעיין לדינא אם יש חשש לנהוג בזה. ועי' בתורת האדם להרמב"ן ז"ל בדף ג"ז ע"ד בשער ההספד שמהר"י בן גיג' הוכיח שאבלים וקרוביהם נהגו בזה ע"ש. ב' **בהגה** וי"א שאין נוהגים במדינות אלו בעטיפה וכו'. וכן בזמנינו ובמקומותינו לא נהגו בעטיפה זו ולפי הנראה לענ"ד הטעם שבזמן הראשונים היו מלבושיהם דומים למלבושי ישמעאלים ומתעטפים באיזה דבר כמו סדין וכיוצא, אבל עתה שלובשין גלימא לא שייך זה והגם כי אפשר שבזה יש לקיים בדוחק לא נהגו כן מפני שאינם רגילים ללבושו כך ע"ד מ"ש

סעיף ב' אם האבל כהן וכו' אסור לו לעלות לקרות בתורה. בר"ח תמוז התרפ"ה גלב"ע בתי העלובה תרכ"ה כבת חשע שנים והתפללנו בבית ולא קראנו ההלל ואח"כ הלכו המתפללים לבית הכנסת לקרוא ההלל ולקרא בס"ת, ואני ובניי ה' ישמרם גשארנו בבית. השי"ת יצרור בצרור החיים נשמתה ותהיה מנוחתה כבוד בעדן גן אלהים עם נפשות הצדיקים וחסידי עליון אמן.

ובשבת שבתוך השבעה הלכתי לבית הכנסת בבקר ונשאתי את כפי וכמו שכתבתי בזולת זה בארוכה [ע' שואל ונשאל חלק ח' סימן רי"ט] דלענ"ד דכן עיקר. אלא דלענין תפלה יש לעיין אם יותר טוב להתפלל בבית למנוחת הנפטר או ללכת לבית הכנסת דהר"ל דברים שבפרהסיא שאינו נוהג בשבת.

סעיף ד' אבל מותר לקרות באיוב ובקינות וכו'. ונראה לי דג"כ לימוד תיקון תצות הנהוג לאומרו בין המצרים מי"ז תמוז עד ט"ב דהאבל יכול לאומרו וידלג מה שאומרים אח"י דברי נחמה דזה דומה למ"ש מרן ז"ל ע"ש. ויש להפיש עוד באחרונים בזה.

סעיף ה' אבל שיש לו בנים קטנים אין לו לבטלם מלימודם. נראה דקטן שלא הגיע ל"ג שנים אינו נוהג אבילות וה"ה לקטנה כיון דהטעם משום חינוך וכן מתבאר מדברי מרן בסימן שצ"ו ס"ג ועי' להט"ז ז"ל סימן ש"מ סקט"ו שכתב בשם הדרישה דמדברי מרן סכ"ז נראה קצת דקטן שהגיע לחינוך צריך לנהוג כל דיני אבילות ע"ש. ולאחר המחילה רבה אין משם ראייה דשאני קריעה מאבילות וזה מוכרח דאי

ב' עכשיו לא נהגו בכפיית המטה מפני שיאמרו העכו"ם שהוא מכשפות ועוד שאין המטות שלנו עשויות כמטות שלהן כדי שיהא ניכר בהם כפייה.

סימן שפ"ח

אבל ביום ראשון אסור להניח תפלין

א' אבל אסור להניח תפלין ביום ראשון ואחר שהנץ החמה ביום שני מותר להניחם.

סימן ש"ץ

דיני גילוח וסריקה באבל

ד' על כל המתים מגלח לאחר שלשים על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו. הגה, ואין הרגל מהני אם פגע קודם שיגערו בו חביריו וע' בא"ח סימן תקמ"ח. ושיעור גערה יש בו פלוגתא ונוהגים בג' חדשים ובמקומות אלו נוהגים שאין מסתפרין על אב ואם כל י"ב חודש אם לא לצורך כגון שהכביד עליו שערו או שהולך בין עכו"ם ומתנוול ביניהם בשערותיו דמותר להסתפר.

באר משה

הוי דאורייתא וכו' (ולפ"ז גם לדעת מרן ז"ל דס"ל דאורייתא קשה דהרי אם אין יום מיתה וקבורה ביום אחד הוי מדרבנן ולגבי תפלין פטור בכל אופן אפילו אין המיתה וקבורה ביום אחד). וחשבתי דבשב ואל תעשה שפיר דמי וע' להרשב"ז ז"ל ח"ב סימן א'. (א"ה נכדו. ולענ"ד נראה הטעם מפני דתפלין צריך שלא להסיח דעתו מהם וכמ"ש מרן ז"ל בא"ח סימן ל"ה ס"ט דמצטער ומי שאין דעתו מיושבת עליו פטור מפני שאסור להסיח דעתו מהם ע"ש. ושיערו חכמים דהאבל ביום ראשון לא תהיה דעתו מיושבת עליו מרוב צערו ומסיח דעתו מהם ולכן פטור. וגראה דמט"ז כתב מרן לקמן בס"ב מבע"ל לאבל ליתובי דעתיה לכווני לביה לתפלין שלא יסיח דעתו מהם וכו'. והיינו בשאר ימים אבל ביום ראשון לא יכול ליתובי דעתיה ולכן פטור שלא יסיח דעתו מהם).

ב' ב"ם שני מותר להניחם. נסתפקתי בתפלין דר"ת אם יכול האבל להניחם בשבעת ימי אבילות או לא וע' להרב שיורי ברכה ז"ל בא"ח סימן ל"ח ולהברכ"י כאן ע"ש. [ע' להגאון המחבר זצ"ל לעיל סימן ש"ף סעיף א' שהביא מהרב צוף דבש שנתן טוב טעם שצריך האבל להניח גם של ר"ת וכן בט"ב ע"ש, מא"ח]. (וע"ע להרב בית עובד ז"ל בדיני מי הם החייבים בתפלין אות י"ב דאסיק דכיון דהשתא אנן בדידן נוהגים להניח תפלין דרש"י ור"ת בתורת חיוב וכו' הכי נקיטנן שיש ללבוש גם דר"ת בימי אבלותו וכו' ע"ש).

סימן ש"ץ

סעיף ד' על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו. בענין גערה פה אי גרבה יע"א כתב מהרי"ך ז"ל בדברי יעקב מערכת ג' אות ב' דפה מגלחים בפטירת אביו או אמו תגלחת ראשונה כשעברו שלשה חדשים ועשרה ימים, ותגלחת שניה כשעברו שלשה חדשים, ותגלחת שלישית כשעברו שלשה חדשים חסרים עשרה ימים, ותגלחת רביעית כשעברו שלשה חדשים חסרים עשרים יום ע"ש. וצריך לעיין אם יש שורש למנהג זה דלכאורה הוא מנהג תמוה. א' דגראה מדברי

מור"ם וכן בזמן מור"ם כנראה שהיה מלבושם כמו האירופים ולכן לא נהגו בזה דכיון שהוא דבר התלוי במלבוש הנהגו הכל לפי המקום והזמן. ומ"מ נהגו פה להשים הגלימא על ראשו בבא המנחמים. וכבר כתב הרב בית עובד ז"ל בשם הרב ברכי יוסף ז"ל דמנהג ישראל תורה הוא בשם מהר"ך ז"ל ע"ש. כן נראה לענ"ד כעת.

סימן שפ"ז

סעיף א' אבל חייב וכו' אלא ע"ג קרקע וכו'. נראה לי דבא לאפוקי רק שלא ישב ע"ג כסא וספסל אבל לא לאפוקי ע"ג מחצלת ששוחטים על גבי קרקע דודאי קשה לישב ע"ג קרקע ממש ובפרט בחורף וכן הוא המנהג שהאבל וכן המנחמים יושבים על גבי מחצלת שטוחה על גבי קרקע. סעיף ב' עכשיו לא נהגו בכפיית המטה וכו'. כתב הרב באר היטב ז"ל בסק"א במוסגר דעכשיו רבים נהגו שלא לישן כל שבעה ע"ג קרקע אפשר מפני שטבעם חלוש והיו כחולים לענין זה ע"ש. ופה אי גרבה נוהגים לישב כל שבעה ע"ג מחצלת שטוחה ע"ג קרקע. והשינה יש שישנים ע"ג מחצלת ויש שישנים ע"ג כרים וכסתות. וגראה דהכל לפי הזמן ולפי מצב האדם אם בקיץ אם בחורף אם בריא אם חלוש. ובכל כיוצא בזה כיון שיש חשש נזק ואינו מתכוין לכבוד ולתענוג אלא להתרחק מהנזק נראה דמותר. וע' להרב בית עובד בדיני כפיית המטה אות ב' בשם הברכ"י ז"ל בדורות הללו חלושי המזג אין כאן חומרא אפילו מצד הדין ע"ש. כ"ש בדורנו אשר גברה החולשה ורבו הצערים ובפרט מי שהוא מצד עצמו חלוש.

סימן שפ"ח

סעיף א' אבל אסור להניח תפלין ביום ראשון וכו'. ק"ל למ"ד אבלות יום ראשון דרבנן איך יהיה פטור ממצות עשה דתפלין ביום ראשון שהוא מדאורייתא ומרן ז"ל בסימן שצ"ח כתב דאבלות יום ראשון אם הוא יום מיתה וקבורה

ה' אשה מותרת בנטילת שער אחר שבעה. הגה, ויש אוסרים אף לאשה וכן עיקר.
 ז' כשם שאסור לגלח כל שלשים יום כך אסור ליטול צפרנים בכלי, אבל בידיו או בשיניו מותר אפילו תוך שבעה. ואשה שאירע טבילתה אחר שבעה תוך ל' אם תטול צפרניה בידיה או בשיניה אינה נוטלת יפה אלא תאמר לעובדת כוכבים ליטלם בתער או במספרים. הגה, ולא דוקא עכו"ם אלא ה"ה ישראלית וסירכא לישנא דחול המועד נקט.

באר משה

ע"ש. לדינא גראה דאנן דבתריה דמרן גרירין וכשלא גילה מרן דעתו אוליגן בתר מור"ם נקיטנן בזה כמור"ם ז"ל דס"ל דמרן לאו דוקא נקט עכו"ם. ועוד דקי"ל הלכה כדברי המקיל באבל ועוד דסד"ר הוי ולקולא. ועוד דלאו כל שעתא ושעתא מתרחיש למצוא נכרית והוי שעת הדחק ולכן סומכין על המקיל ובפרט פה אי גרבה שהיהודים דרים במקום מיוחד להם ושם אין מצוים גוים רק לפרקים. ועוד דהאשה מתביישת מהגויה להודיעה מטהרתה. (א"ה נכדו. ועוד דבבאה"ט הביא מהש"ך שהקשה ע"ז מגטילת שיער ותרץ בנה"כ דהכא כיון דאפשר ע"י שינוי שאני דכל מה דאפשר לתקוני מתקנינן ע"ש. וא"כ כיון דלגבי דידן קשה לעשות זה ע"י עכו"ם וכנז"ל א"כ הו"ל שעת הדחק ומותר. וכן ראיתי להרב בית עובד ז"ל בדיני גילוח וסריקה לאבל אות י"ד שהביא מהחיד"א בחיים שאל ח"א סימן ק' שהעלה אשה דאנינא דעתא ומצטערת טובא אם אחרת תסיר לה הצפרנים יש להתיר לה שתטול לצורך מצות טבילתה ע"י עצמה ע"ש).

ומה שהקשה הש"ך ז"ל דהרי מרן ז"ל בא"ח סימן תקל"ב מתיר נטילת צפרנים בחוה"מ ע"ש, לענ"ד גראה דכוונת מור"ם דמרן כשקיצר בב"י וכתב הש"ע בראותו דברי הגמ"י נמשך אחרי לשונו והגמ"י שיגרא דלישנא דחוה"מ נקט אבל גם ע"י ישראלית שרי. ומה שהקשה דא"כ לשתרי ע"י ישראל אחר גם לאיש ע"ש, קושיא זו חלה על הט"ז דמפרש שעל ידי אחר מותר משום דהוי שינוי וצ"ל דה"ה באיש דשרי ונקט אשה דדיבר בהווה או דבחית לומר שלא תטול בידיה או בשינוי וא"כ ה"ה די"ל דגם לגבי האיש שרי משום דאשה צריכה, או לשלול שלא תטול בידיה או בשיניה נקט אשה. וצריך להתיישב עוד בזה לענין שקלא וטריא.

ב' אלא תאמר לעכו"ם ליטלם וכו'. ונראה לענ"ד דדוקא לאשה ולא לאיש דיותר טוב שתסירם בשיניה או בידיה ותנקם היטב מלעשות כן, וצ"י בזה בפוסקים.

ג' בהגה וסירכא לישנא דחול המועד נקט. לפום ריהטא אין דברי מור"ם בהגה זו מובנים דחוה"מ דינו בא"ח ולא נזכר כלל פה וא"כ ל"ש לשון שיגרא דלישנא בזה. אך הרואה בד"מ דבריו שם יבארו דברי מור"ם אלו שבהגה על נכון. דמקור דין זה הוא מהגה"מ ועיקר דבריו הם בחוה"מ וסיים וכן הדין אם אירע טבילה תוך שלשים יום לאחר שבעה ע"ש. וע"ז כתב שם ונראה הא דנקט גויה משום חוה"מ נקט דכל ישראל אסורים במלאכה אבל בימי אבלה (בתוך שלשים) גם ישראלית אחרת יכולה ליטול צפרניה ופשוט הוא בעיני ע"ש. ולכן כתב בהגה כאן דשיגרא דלישנא דחוה"מ נקט. ומרן ז"ל דנקט גויה גראה דמסכים הוא למור"ם ז"ל אלא שדרכו להעתיק דברי הפוסק אשר ממנו שאב כלשונו ומה שיפורש בדבריו יפורש ג"כ בדברי מרן.

הפוסקים ומדברי הגמרא דמעת שיגערו בו חבריו מותר לגלח מאז והלאה כרצונו בכל עת וזמן שירצה ואין צורך עוד לגערה לא שניה ולא שלישית ולא רביעית. וא"כ אם חושבים פה בימים הראשונים לגערה א"כ אין עוד מקום לגערה לימים האחרונים. ב' דמאן קצב להם לעשות הפרש דגערה שניה חסרה עשרה ימים על גערה ראשונה וגערה שלישית חסרה עשרה ימים על גערה שניה וגערה רביעית חסרה עשרה ימים על גערה שלישית, דאם שיעור גערה שלשה חדשים ועשרה ימים כמו שעושים בראשונה א"כ גם בשנית ובשלישית וברביעית צריך כן. ג' העשרה ימים שמוסיפים בגערה ראשונה על שלשה חדשים לכאורה אין להם יסוד דלפ"ד מור"ם ז"ל בסעיף זה אין צריך רק שלשה חדשים, ואם צריך י"ב חודש כמו שסיים מור"ם שם א"כ לא מהניא לא גערה ולא שיעור הגערה.

וג"ל דנקטי מלתא מציעתא משום דקשה שלא לגלח כל י"ב חודש ומפני שזה קשה להיות וביתוד באותם מקומות שאין בהם כל כך נקיון כראוי (והו"ל גזירה שאין הצבור יכולים לעמוד בה) ולכן תקנו לחלק השנה לארבעה זמנים להגערה והולכים ומקילים בדבר לפי הצער והאבל נראה להם שכן תהיה הגערה כל פעם מפחיתים ע"ד האמור. אלא שיש להבין שהיה להם לתקן גערה הראשונה שלשה חדשים ושניה שלשה חדשים חסרים עשרה ושלישית שלשה חדשים חסרים עשרים יום ורביעית שני חדשים וחמישית שני חדשים חסרים עשרה ימים. ואולי דנראה להם דבפחות משלשה חדשים לא חשיבה גערה וסוברים דמקצת החודש ככלו ולכן בפעם הרביעית איכא מיהא השליש מהחודש. וצריך לחפש עוד בפוסקים לראות יסוד למנהג זה. וע' להרב פתחי תשובה ז"ל סק"ד שכתב משם הרב אדני פו ז"ל שכתב דמ"ש מור"ם ז"ל דלאחר שעברו שלשה חדשים הוא שיעור גערה דאחר זה יכול להסתפר כל זמן שירצה כמנהגו מקודם ע"ש.

ב' על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חבריו. וצפורניו יכול ליטול מיד אחר שלשים יום אף בלא הגערה וכמ"ש הרב בית עובד ז"ל בדיני גילוח אות ט"ו בשם הרב זרע אמת סימן קנ"ד ס"ב ודלא כהחולקים ע"ש. ואם חל יום שלשים בשבת נוטל מערב שבת ע"ש.

סעיף ה' אשה מותרת בנטילת שיער אחר שבעה. נראה לענ"ד כעת הטעם משום דאין הגילוח באשה תיקון וא"כ אין בזה קפידא, אבל בצפרנים דרכם בכך להסירו ולכן בזה שוה לאיש ולכן בדין זה לא התיר רק ע"י גוי. וניחא לפ"ז מה שהקשה הרב באר היטב והרב באר הגולה ז"ל. סעיף ז' ואשה שאירע טבילתה וכו'. אלא תאמר לעכו"ם ליטלם וכו' הגה ולא דוקא עכו"ם וכו'. וכ"כ בד"מ וסיים דפשוט הוא בעיני. וע' להש"ך ז"ל שחולק ודעתו דדוקא עכו"ם

סימן שצ"א

אבל אסור בכל מיני שמחה

א' אבל אסור בשמחה לפיכך לא יקח תינוק בחיקו כל שבעה שמא יבא לידי שחוק.

סימן שצ"ג

מתי האבל יכול לצאת מביתו

ב' אבל שבוע הראשון אינו יוצא מפתח ביתו ואפילו לשמוע ברכות חופה או ברכות המילה, שניה יוצא ואינו יושב במקומו ואינו מדבר, שלישית יושב במקומו ואינו מדבר, רביעית הרי הוא כשאר כל אדם.
ג' האבל אינו יוצא בחול לבית הכנסת אבל בשבת יוצא וכן לבית המדרש ואנו נוהגים שבכל יום קריאת התורה יוצא לבית הכנסת.

באר משה

סימן שצ"ג

סעיף ב' שניה יוצא ואינו יושב וכו'. המנהג פה דהאבל כשיוצא מחליף בגדיו ורוחצים אותם הבגדים מיד בצאתו מהאבלות ומקפידים שלא ללבוש אותם בלתי רחיצה. ויש לדעת מה טעם לזה. ואפשר דכל זה מצד נקיון או שמנהג זה הוא מנהג המונים בטעות ונמשך.

סעיף ג' האבל אינו יוצא בחול לבית הכנסת וכו'. מנהגינו פה אי גרבה יע"א שאין אומרים הלל בבית האבל ואח"כ בגמר התפלה הולכים לבית כנסת שאר הבאים לבית האבל להשלים המנין לקרא שם ההלל ולשמע קריאת ס"ת והאבלים נשארים בבית (ע' לעיל סימן שפ"ד סעיף ב'). והגם דמין ז"ל כתב שהם נהגו לצאת לבית כנסת בכל יום קריאת התורה ע"ש, פה נהגו בזה כמור"ם שכתב דבמדינות אלו נוהגים שאין יוצא אלא בשבת. [א"ה בנו. ודוקא בר"ח אבל בחנוכה שמשלימים ההלל אומרים בבית האבל, וכן ראיתי להכה"ה סי' קל"א אות ס"א שכ"כ]. והנה מדברי מור"ם ז"ל שכ' סתמא אלא בשבת ולא כתב אלא בשחרית בשבת משמע דמתיר בכל יום השבת גם במנחה וכן עשיתי מעשה ביום שבת תרומה שנלב"ע אחותי ביום א' ר"ח אדר והלכתי לבית הכנסת בשחרית ובמנחה.

ב' אבל בשבת יוצא. פה אי גרבה יע"א נוהגים לצאת רק בשבת בשחרית ובמנחה בשביל קריאת התורה, אבל בחול אינם נוהגים לצאת גם בשני וחמישי שיש קריאת התורה והיינו כסתם מין דאינו יוצא בחול אבל בשבת יוצא וכמ"ש ג"כ מור"ם.

סימן שצ"ה

סעיף א' כיון שעמדו מנחמים וכו' דמקצת היום ככולו. נראה לי דמינה גמי ביום שבת שהוא יום השביעי. וע' להרב בית מנוחה ז"ל בדיני קריאת המפטיר אות ה' שהביא משו"ת ב"ה החדשות שהאריך להוכיח דאבל שחל שביעי שלו בשבת אינו עולה לס"ת כל אותו היום אפילו במנחה דבשבת לא אמרינן מקצת היום ככולו, והביא מהרב זרע אמת ז"ל בסיון ק"ס שהעלה שעולה בשני וחמישי וכ"ש בשבת ואפילו בשחרית. ואסיק הרב בית מנוחה ז"ל דהיכא דנהגו לעלות

ולדינא נראה דהכי נקיטנן להתיר גם ע"י ישראלית והגם דהש"ך ז"ל רצה לקיים דברי הגה"מ בדיוק דדוקא גויה ע"ש פשטן של דברים כמ"ש מור"ם. ועוד דאנן בדין בתריה דמור"ם גרירין היכא דלא גילה מרן ז"ל דעתו ובנדון זה הו"ל כאלו לא גילה כיון דשפיר יש לפרש דבריו כמ"ש מור"ם ועוד דקי"ל הלכה כדברי המקיל באבל. ועוד דקשה מאד לעשות דברים כאלה של טבילה ע"י גויה אם מצד צניעות אם מצד דלא קפדי אנקיון צפרנים אם מצד שאינם רגילים בכך ובעלת הדבר מצטערת ע"ז, וכ"ש במקומות שאין הגוים והגויות דרים עם ישראל דקשה למצוא זה. וע' להרב חיים שאל ז"ל שכתב דהרב מקום שמואל בחידושי דינים הכריע כמור"ם ע"ש ואינו בידי כעת.

ד' אשה שאירע לה טבילה בתוך שלשים וקשה לה שתטול צפרניה ע"י אשה אחרת כי לבה רך ואין לה חוץ לב לזה, ע' להרב חיים שאל ז"ל בסימן ב' שהתיר שתטול ע"י עצמה עש"ב. [א"ה נכדו. וכן יש להוכיח מדברי הגה"כ שתירץ לקושית הט"ז ז"ל מ"ס"ה דפסק מרן דאשה מותרת בנטילת שיער אחר שבעה דהכא כיון דאפשר ע"י שינוי שאני דכל מה שאפשר לתקן עדיף ע"ש. וא"כ הכא דקשה לה ליטול ע"י אשה אחרת מותר דאינם חמורים משיער].

ה' אם הצפרנים גדולים ולא יכול ליטלם בידו או בשיניו, נ"ל דיכול לעשות סדק בכל צפורן וצפורן בסכין וכיוצא כדי שיוכל ליטלם אח"כ בידו דאין זה נקרא גטילה בכלי כלל אלא סדק בעלמא ועיקר הגטילה ביד. ויש לחפש עוד בזה בעה"ו. [א"ה בנו. וע' להגאון רב פעלים ח"ד סימן כ"ט בנטילת צפרנים בשבוע שחל בו ט"ב].

סימן שצ"א

סעיף א' אבל אסור בשמחה וכו'. ונראה לי דמטעם זה נהגו פה אי גרבה יע"א שהאבל אינו אוכל בשר והיינו טעמא דאמרו רז"ל אין שמחה אלא בבשר ויין. ואין מקפידין פה רק בבשר אבל היין שותים. ונ"ל הטעם משום דכתיב תנו שכר לאובד ויין למרי נפש, ולכן לא הקפידו ביין. ועוד י"ל דהיין יש בו תועלת להשרות המאכל שבמיעיו ולכן לא הקפידו.

סימן שצ"ה

מקצת יום השבעה והשלשים ככלו

א' כיון שעמדו מנחמים מאצל האבל ביום שביעי מותר בכל דברים שאסור בהם תוך שבעה דמקצת היום ככולו ל"ש מקצת יום ז' ל"ש מקצת יום ל' כיון שהנץ החמה ביום שלשים בטלו ממנו גזירת שלשים. הגה, ובמדינות אלו שאין המנחמין רגילים לבא ביום ז' צריך להמתין עד שעה שרגילין המנחמים לבאר בשאר ימים דהיינו לאחר יציאה מבית הכנסת שרגילין לבא מנחמין כנ"ל, ודלא כמו שרגילים להמתין שעה על היום דאין הדבר תלוי רק בעמידת המנחמין.

סימן שצ"ח

אבלות יום ראשון דאורייתא

א' אבלות יום ראשון אם הוא יום מיתה וקבורה הוי דאורייתא ושאר הימים מדרבנן.

סימן שצ"ט

דיני אבלות ברגל בר"ה וי"ט שני של גליות

ב' ובמקומות שעושים שני ימים מונה השבעה מיום טוב שני האחרון הואיל ומדבריהם הוא עולה מהמנין ומונה מאחריו ששה ימים בלבד.

באר משה

ג' מ' שחל שביעי שלו יום שבת קודש ואין לו בגדים מכובסים לשבת להחליף ביום שב"ק אחרי צאתו מהאבלות אם מותר לאחד מקרוביו לכבס לו איזה בגדים הצריכים לו בערב שב"ק, מדברי מרן ז"ל בסימן שפ"ט ס"ד גראה דאסור אפילו על ידי אחרים שהרי לא התיר רק בהיתה לו בקבולת אצל אחרים. וכן נראה מדברי הרב חכמת אדם ז"ל בכלל קס"ה ס"כ שכתב, ואפילו סדינים ומצעות של מטה ומטפחות ידים אסור לכבסן ולהציע המכובסין אם לא לכבוד שבת דמותר להציע על השלחן מטפחות מכובסות מכבר אפילו תוך שבעה אבל לכבס אסור תוך שבעה ע"ש. משמע דגם מפני צורך שבת אין להתיר לכבס וה"ה לזה דכיון דהמכובס מותר בשבת ואפ"ה אסור לכבס אין מקום לחלק בין זה לנדון הנז' ואפילו ע"י אחרים נמי אסור דהרי מסיים להתיר בגדי קטנים וכו' והם ע"י אחרים ומשמע דבלא זה אסור אפילו ע"י אחרים וכן נראה מדברי מרן ז"ל הנז'.

סימן שצ"ח

סעיף א' הוי דאורייתא. לקמן בסימן שצ"ט סעיף י"ג מבואר דהעולם נהגו, משמע דגם יום ראשון דרבנן ע"ש. (ע' להבאה"ט ז"ל סק"ב שכתב והכי קי"ל כמ"ש בסימן שצ"ט סי"ג).

סימן שצ"ט

סעיף ב' מונה השבעה מיו"ט שני האחרון וכו'. ע' להרב כף החיים ז"ל א"ח סימן תקמ"ח סק"ז שכתב דה"ה ליו"ט שני של רה"ש דעולה בין שנקבר ביום ראשון בין ביום שני ע"ש בשם כמה פוסקים. וכ"כ הרב שדי חמד ז"ל מערכת אבלות ע"ש.

יש להם על מה שיסמוכו והיכא דלא נהגו לא יעלה וכו' ע"ש. ותמיהני דהלא קי"ל הלכה כדברי המקיל באבל וכ"ש בני"ד דהוי שבת וכבר הותר בכל דבר בשאר ימים דמקצת היום ככלו. וע' להרב ישיב משה ז"ל ח"א סימן צ' דעמא דבר לעלות לס"ת אחר שעמדו המנחמים דלא כהב"ח. וכן פה אי גירבה המנהג פשוט דמשעמדו המנחמים מתבטל ממנו האבלות לגמרי ומשום מקצת היום ככלו אפילו בשבת. וכן נראה לענ"ד עיקר דהדברים ק"ו מהחול וכ"ש בשבת וכ"ש לעלות לס"ת וכ"ש להפטיר לנחת רוח למת (וע' להרב שמח נפש ז"ל מערכת א' דף ד' סוף ע"א). ובעיקר המנהג פה אוסיף לחקור וכעת כתבתי הנראה לענ"ד לדינא. [ע' שואל וגשאל ח"א סימן קנ"ט שכתב, ופה אי גירבה על הרוב דנוהגים לעלות ולכן ודאי דקורין ההפטרה ג"כ ואף אם לא יהיה בירור בזה עולים וכאמור כל שלא נתברר דהמנהג פה כהאוסרים, מא"ח]. (א"ה נכדו. ע' להרב שדי חמד ז"ל מערכת אבילות אות כ"ט שכתב דנחלקו הפוסקים אי אמרינן בשבת מקצת היום ככלו ומסקנת רבני האחרונים דמותר לעלות לס"ת בשחרית וגם יכול להפטיר וציין לכמה רבנים והביא מהגאון פני יהושע ז"ל דמסיק דסגי בהנץ החמה וכו' ע"ש. וכן ראיתי למר זקני הרה"ג המחבר צוק"ל דביום שביעי שחל בשבת מתעכב קצת והולך לבית הכנסת ומתפלל כל התפלה בבית הכנסת. ולפי מה שאני זוכר אם חל השבת ביום השביעי עולה לס"ת ומפטיר כיון דאז נגמר האבלות).

ב' כיון שעמדו מנחמים מאצל האבל ביום שביעי מותר וכו'. ולענין הפסק האבלות ביום שביעי שחל בשבת קדש לפי הנראה דהמנהג פשוט פה דמשוגמרה התפלה ויצאו אותם המתפללים נפסק האבילות הגם דאין מנחמים ביום שביעי ולא נהגו כמ"ש מור"ם ז"ל כנ"ל.

י' **שעה אחת לפני יום הכפורים בטלה ממנו גזירת שבעה מפני יום כפור וגזירת ל' מבטל ממנו החג ומגלח בערב החג.**
י"ג **והעולם נוהגים שלא להתאבל ביו"ט שני של גליות על שום מת אפילו הוא יום מיתה וקבורה.**

סימן ת'

דיני אבלות בשבת

א' **שבת אינו מפסיק אבילות ועולה למנין שבעה שהרי קצת דיני אבילות נוהגים בו דהיינו דברים שבצינעא שהם תשמיש המטה ורחיצה אבל דברים שבפרהסיא דהיינו להסיר עטיפתו וללבוש מנעליו ולזקוף המטה מכפייתה ושלא ללבוש בגד קרוע אלא מחליפו וכו'.**

סימן ת"ב

דין שמועה קרובה ורחוקה

א' **מי שבאה אליו שמועה שמת לו קרוב אם בתוך ל' יום הגיעה השמועה אפילו יום ל' עצמו הרי זו שמועה קרובה וחייב לנהוג ז' ימי אבלות מיום שהגיעה השמועה וקורע ומונה ל' יום (מיום השמועה) לתספורת עם שאר דברים. כללו של דבר**

באר משה

להפסת"ת ז"ל בסק"א. ולענין להחליף הבגדים בשבת מדברי מרן ז"ל לכאורה נראה שאינו מחליף בגדיו בבגדי שבת שלא הקפיד אלא להחליף הבגד הקרוע. אך מבואר בדברי החיד"א ז"ל בברכ"י דבגלילותינו האבל צריך להחליף בגדי חול בבגדי שבת דהוי פרהסיא דאין שום עני בישראל שאין לו בגד לשבת שהוא טוב מבגדי חול ע"ש. וא"כ נראה דמרן ז"ל לא כתב כן רק על זמנו א"נ דקאי על מי שאין לו אבל מודה הוא ז"ל דבגלילותינו צריך להחליף בגדי חול בבגדי שבת ומלשונו ז"ל שכתב שצריך משמע דאינו רשות אלא חובה ודו"ק. (א"ה נכדו. ולענ"ד נראה דעיקר כוונת מרן ז"ל לומר דבשבת צריך להסיר הדברים שעשה אותם בחול מצד אבלו דכיון שהם דברים בפרהסיא צריך להסיר אותם ולכן מוכיר אותם אחד אחד, להסיר עטיפתו, ללבוש מנעליו, לזקוף המטה, ושלא ללבוש בגד קרוע, דכולם עשה אותם מצד אבלו שעשה קריעה בשעת יציאת נשמה, אבל לענין להחליף בגדיו בבגדי שבת מזה לא דיבר דכל אחד לפי מה שהוא אדם ולכן בגלילותינו דנוהגים להחליף מותרים להחליף. וכן מוכרח לומר כן לפמ"ש החיד"א ז"ל שם דאפילו בעיר דמזולזלין ורובם או חציין לובשים בגדי חול בשבת מ"מ אם האבל נוהג לכבד השבת וללבוש בגדי שבת כה יעשה וכו' ע"ש).

סימן ת"ב

סעיף א' **מי שבאה אליו שמועה שמת לו קרוב אם בתוך ל' יום וכו' כללו של דבר יום שמועתו הקרובה כיום הקבורה. ולענין הנחת תפלין אם הוא ג"כ כיום הקבורה ואינו מניח ע' להט"ו ז"ל שכתב דגם לענין התפלין דינא הכי שכ"כ מרן בב"י בשם הרמב"ן ע"ש. וכעת לא ראיתי מי שעמד בזה. (א"ה נכדו. וכן יש להוכיח מדברי מרן ז"ל לקמן ס"ב בשמועה רחוקה שכתב אם היה לבוש תפלין א"ץ לחלצן ע"ש. משמע**

סעיף יר"ד **שעה אחת לפני יתכ"פ בטלה ממנו גזירת שבעה וכו'. לפנים בסתפקתי באיזה שעה יוצא האבל בערב יום כפור, ועתה ראיתי מ"ש הרב פתחי תשובה ז"ל בסימן שפ"ז ס"א ומשם בארה דעד שתחשך ע"ש. וע' להרב בית עובד ז"ל בדיני אבלות ברגל אות ט' שכתב בשם הרב דברי יוסף סימן ס"א ושו"ת שמש צדקה א"ח סימן יו"ד וסימן י"א שיוצא אחר מנחה בסעודה המפסקת גוטל מנעליו ויושב על כסא וספסל בסעודה ע"ש. ובערב פסח נ"ל שיוצא אחר חצות מעת הקרבת הפסח וכ"כ מור"ם ז"ל בס"ג. (ואע"ג דהש"ך ז"ל הביא דבריו הבאה"ט ז"ל העיר על זה, נראה לו לפסוק כמור"ם ז"ל ובפרט בזה דקי"ל הלכה כדברי המקיל באבל מלבד דגם בעלמא קי"ל כמור"ם ז"ל במקום שלא גילה מרן ז"ל דעתו).**

סעיף י"ג **והעולם נוהגים שלא להתאבל ביו"ט שני של גליות על שום מת וכו'. ונראה דכן עיקר וכן נראה מדברי הרב בית עובד ז"ל בדיני אבלות ברגל אות י"ג. והפלא דבא"ח סימן תקמ"ז לא זכר הש"ע מנהג זה וכן נושאי כליו לא העירו על זה ואין כאן מקום להאריך.**

והגם דנהגו כן עכ"פ הא מיהא נמנה מיו"ט של גליות דנראה דכן עיקר דהרי גם במת בחול המועד דלא ינהוג כלל ביו"ט שני כיון שאינו יום ראשון לומר דהוי אבלות מדאורייתא ועכ"ז עולה לו יו"ט שני של גליות כמ"ש מרן ז"ל בס"ב ובא"ח סימן תקמ"ח ס"ב אלמא אין זה תלוי בזה.

סימן ת'

סעיף א' **דהיינו דברים שבצינעא שהם תשמיש המטה ורחיצה וכו'. מבואר בדבריו דבשבת אינו אסור רק בתשמיש המטה ורחיצה וכן בתלמוד תורה וכמו שסיים ות"ת הוי דבר שבצינעא. ולענין הפסק האבילות בשאר דברים ע'**

יום שמועתו הקרובה כיום הקבורה. ואם שמע מיום ל' ואילך א"ץ לנהוג אלא שעה אחת ל"ש שמע ביום ל"ש שמע בלילה שאם שמע בלילה ונהג מקצת אבילות בלילה שעה אחת עולה לו ואפילו שמע על אביו ואמו. וה"מ לענין גזירת שבעה אבל לענין גזירת ל' נוהג על אביו ואמו בתספורת עד שיגערו בו חבריו, ובגיהוץ עד שיגיע הרגל ויגערו בו וכן בשאלת שלום וליכנס לבית המשתה. ומונה מיום מיתה ולא מיום שמועה לפיכך אם באה לו שמועה על אביו ואמו לאחר י"ב חדש אינו נוהג אלא יום א' אף בגזירת שלשים.

י"ב) מי שמת לו מת ולא נודע לו אינו חובה שיאמרו לו ואפילו באביו ואמו ועל זה נאמר מוציא דבה הוא כסיל. ומותר להזמין לסעודת אירוסין ונישואין וכל שמחה כיון שאינו יודע. מיהו אם שואל עליו אין לו לשקר ולומר חי הוא שנאמר מדבר שקר תרחק. הגה, ומכל מקום בבנים זכרים נהגו להודיע כדי שיאמרו קדיש אבל בבנות אין מנהג כלל להודיעם. מצוה להתענות יום שמת בו אביו או אמו ומתענין יום המיתה ולא יום הקבורה אם לא מי שהיה אצל הקבורה ולא אצל המיתה. ואם אירע יום זה ביום שאין אומרים בו תחנון אין מתענין כלל. ואם מתו באדר ונתעברה השנה העיקר להתענות באדר הראשון אע"פ שיש חולקין כך הוא עיקר, ואם מתו בשנת העיבור באדר שני מתענה ג"כ בעיבור באדר שני. וע' בא"ח סימן תקס"ח סעיף ז' וע"ל סימן שצ"א דאין לאכול בסעודה בליל יום שמת בו אב ואם. ואם חל תענית זה בערב שבת דינו כשאר תענית וע' בא"ח סימן רמ"ט. מיהו אם בפעם הראשון השלים ינהוג כן כל ימיו.

באר משה

ז"ל. (א"ה נכדו. ובמת ברגל אין לומר שיתענה לפני הרגל דהרב דברי יעקב הנז' שם נראה דמסקנתו שלא להתענות כלל ודלא כהרב יפה ללב ע"ש. ועוד דהרי לפני החגים ימים שאין לומר בהם תחנה ולכן אין להתענות בהם תענית שלא בזמנו. ועוד שכתב מור"ם דאם אירע ביום שאין אומרים בו תחנה אין מתענין כלל).

ג) ואם מתו באדר ונתעברה השנה העיקר להתענות באדר הראשון וכו'. והא דכתב מרן ז"ל בא"ח הלכות תענית דאדר שני עיקר זה דוקא כשמת בשנה פשוטה אבל כשמת בשנה מעוברת י"ל דמודה. ודומה למ"ש מור"ם שם וכאן דאדר א' עיקר דאם מת בשנת העיבור בשני מתענה בשני. וכן ראיתי להבאה"ט כאן משם הש"ך שכתב דה"ה במת בראשון והשנה היתה מעוברת ע"ש. ולכאורה קשה דבלא זה נמי לדעת מור"ם בראשון מתענה. ולפי האמור י"ל דהוצרך לזה לדעת מרן ז"ל דה"ב מסתברא דלא לאפשרי פלוגתא ומכ"ש להסוברים דכשכותב מור"ם וכן עיקר אזלינן בתריה. וע' להרב דברי יעקב ז"ל ובהגהתי שם. ובנ"ד נראה דכל שלא מצינו גילוי בדעת מרן יש לעשות כן וכאמור. [ע' שואל ונשאל ח"ו סימן מ"ד].

ד) יום שמת בו רבו המובהק כתב הרב באר היטב ז"ל בא"ח סימן תקס"ח סק"ט בשם השל"ה דטוב להתענות ע"ש. ולא ראיתי נוהגים כן וגם לשונו מורה שאינו אלא חסידות ופרישות כיע"ש.

אבל אם אינו לבוש לא ילבש וא"כ כ"ש בשמועה קרובה שאינו לובש ביום הראשון. אך יש לדחות דשאני שמועה רחוקה דאינו נוהג אבילות רק שעה אחת ולכך אם אינו לבוש מפסיק שעה אחת ואח"כ ילבש, לא כן בשמועה קרובה שצריך יום שלם אפשר דאין לבטל אותו ממצות תפלין בשביל זה. ועוד יש לדחות דעיקר כוונת מרן ז"ל לקמן דכיון שצריך לעשות מעשה שגיכר בו שעושה משום אבילות ולכן קאמר דלא יעשה מעשה אבילות ע"י שיחלוץ התפלין אבל לשון א"ץ לחלצן לא משמע הכי דא"כ הי"ל לומר אין לחלצן). סעיף י"ב בהגה ומ"מ בבנים זכרים נהגו להודיע וכו'. ופה שגור בפי רבים להודיע באב ואם ונראה דעיקר המנהג הוא להודיע באב ומוזה נמשך גם באם. ומ"מ הדבר פשוט דזה המודיע הוא בשביל לבלתי ימשך מזה הפתעה לבעל דבר ויגדל הצער ולכן מודיעו ויהיו דבריו מכולכלים במשפט וברמזים וכיוצא. וכן המנהג פה והוא נכון להציל אותו מכל גזק ב"מ.

ב) בהגה מצוה להתענות יום שמת בו אביו או אמו וכו'. ביום ח"י תשרי שנת התרפ"ו נלב"ע וחלי"ש אבי מורי הרה"ג מהרש"ך זצ"ל הכ"מ בטבריה תובב"א ונודע לנו במברק מאחי ציון הי"ו לידי"ן הרמ"ה נר"ו. ויש להסתפק אם מתענין בניו קודם הרגל או אחר הרגל, וכן לענין מי שמת ברגל עצמו. וע' להרב דברי יעקב ז"ל מערכת יו"ד אות ג' דבכה"ג לאחר שלשה ימים אין להתענות וע' להרב כף החיים

אבן העזר

סימן א'

הלכות פריה ורביה ושלא לעמוד בלא אשה

א' חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות וכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאלו שופך דמים וממעט את הדמות וגורם לשכינה שתסתלק מישראל. הגה, כל מי שאין לו אשה שריו בלא ברכה בלא תורה וכו' ולא נקרא אדם. וכיון שנשא אשה עונותיו מפקקים שנאמר מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה'.

באר משה

יכולים להתחתן בת ובן בן ובת ולכן הקדים שתי פעמים עם חבירו להראות לנו דהקפידה היא שלא יעשה עם חבירו שתי התחתנות. ויש לצדד דנחכוון לכלול ג"כ שני בנים אחים עם שתי בנות אחיות. אך יש לצדד דאפשר דבזה אין קפידא אבל בת ובן בן ובת ודאי דבכלל זה ולכן הוצרך לומר שתי פעמים עם חבירו. ואפשר דלזה התכוין מר זקני הרה"ג המחבר זצ"ל ליישב עפ"י אלא שקיצר). ועוד דודאי גם להיפך בת ובן בת ובן משום דלגבי חבירו הו"ל בן ובת בת ובן ואפילו אם חבירו לא ידע זה או לא הקפיד ודאי דגם בזה יש לו חשש מצד צוואות רבי יהודה החסיד ז"ל.

וכן נראה פשוט וברור דאין כוונת ריה"ו החסיד דוקא אם התנו בתחילה בכך שבן ראובן יקח בת שמעון וכן בן שמעון יקח בת ראובן, אבל אם בתחילה לקח בן ראובן בת שמעון ואחר זמן רצה בן שמעון ליקח בת ראובן אין קפידא. אלא כוונתו דאפילו לא התנו מעיקרא על זה מראשית לקיחת בן ראובן לבת שמעון שיקח ג"כ בן שמעון את בת ראובן יש חשש שהרי לא נזכר כלל וכלל שום תנאי בדברי רבי יהודה החסיד ז"ל ואלו היתה המניעה רק מצד התנאי היה נזכר זה בתוך דבריו להדיא. ואדרבא סתם דבריו מורים ובאים שכל החששא נמשכת רק שתי מיני התחתנות וזה פשוט מאד לענ"ד בכוונתו. ועוד נ"ל דלאו דוקא בן ובת ובת ובן אלא הוא הדין לראובן שלקח את בת שמעון ושמעון בא ליקח את בת ראובן לבנו דהרי חיתון שני פעמים הוא בן ובת ובת ובן הוא דמה לי חיתון בגופו או בבנו ואדרבא מסתברא דהחיתון של גופו הוא יותר מהחיתון של בנו ועוד דלגבי שמעון בת ובן הוא.

וסבור הייתי לומר דכיון דצוואות אלו אין להם מקור בש"ס ובפוסקים והם ענינים מחודשים שחידש ריה"ו החסיד ז"ל א"כ אמרינן אין לך בו אלא חידושו והבו דלא להוסיף עלה ויש לנו לצמצם ולדקדק את דבריו כמו שאפשר בלתי שום הרחבה ובלתי שום תוספת ללמוד דבר מתוך דבר. אבל ראיתי להשד"ח ז"ל [במערכת חתן וכלה אות ה'] שכ' דבשני אחים לשני אחיות יש לחוש טפי שיש בזה ג"כ שני התחתנויות ע"ש. ואי איתא דאין לחוש לדברי ריה"ו החסיד ז"ל רק מה שמבואר בדבריו ממש ועליהם אין להוסיף ואין ללמוד דבר מתוך דבר א"כ אין כאן שום חשש בזה כלל כיון שלא נתבאר זה בדבריו, אלא ודאי דס"ל להרב הנז' ז"ל ולהשד"ח ז"ל שלא העיר עליו שיש לחוש לכל דבר שהוא בכלל שתי

סימן א'

סעיף א' חייב כל אדם לישא אשה וכו'. כתב הרב ספר חסידים ז"ל בצוואותיו שבראש הספר אות כ"ט וז"ל, לא יתחתן אדם שתי פעמים עם חבירו בן ובת בת ובן עכ"ל. ויש לדקדק דבתחילה נראה דהקפידה היא על החיתון שתי פעמים וא"כ נראה דכולל זה כל מיני התחתנות שתי פעמים, ואח"כ מבאר בן ובת בת ובן, דמשמע מזה דוקא בכה"ג ולא בשאר מיני התחתנות. ונ"ל דמה שהוצרך לבאר בן ובת בת ובן הוא בא לאפוקי שני מיני התחתנות שנית (שאם לקח בת ראובן ונפטרה לא יקח אחותה) דזה אין בו שום חשש שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב ואשה אל אחותה לא תקח לצרור עליה בחייה. דמבואר להדיא דוקא בחייה אבל אם אינו בחייה מישראל שרי (וכן איתא בגמ' כשמתה אשת יוסף הכהן אמר לאחותה הכנסי וגדלי בני אחותך), וא"כ ודאי דעל זה לא צוה ריה"ו החסיד ז"ל דאי אפשר שיאסור דבר נגד המבואר היתרו בתורה. וכמו שכן זכורני דגם בגדרים וסייגים שעושים חכמי הגמ' אם מבואר היתרו להדיא בתורה אין אוסרים אותו אפילו להחמיר (כ"כ הט"ז ז"ל ביו"ד סימן ק"י).

הן אמת דכבר הקשו על דבריו איזה מהמפרשים באיזה צוואות ממה שמצאו הוכחות מהש"ס דנראה דלא הקפידו ותירצו בזה מה שתירצו ע"ע. אך בכה"ג דבמקרא מבואר היתרו ודאי דלא יחוש לו ריה"ו ז"ל כלל וכלל. ועוד דמצינו מצות יבום שגם זה שני התחתנות עם חבירו בבית אחת וזה ודאי שאין בו שום חשש ולא יתכוין עליו ריה"ו החסיד ז"ל שהתורה צוותה עליו מצות יבום. (א"ה נכדו. לענ"ד אין מזה ראיה דהרי בדומה לזה ממש אסרה תורה אשת אחיו אם יש לו בנים ואפ"ה התירה באין לו בנים וא"כ מזה מוכח דבזה יש טעם נסתר גלוי וידוע לבואר עולם ואין לנו עסק בנסתרות) ולזה ביאר שהחשש הוא רק באופן שהתחתנות השניים יהיו בן ובת בת ובן. וכן גוהגים העולם להזהר בזה וקוראים לו בערבית „מתאע בדלה“ (גישואין של חליפין) שהוא כמו שמחליפין זה בזו וזו בזה דזה מחליף בנו בבתו ובתו בבנו. ולפי האמור נראה דלאו דוקא קאמר בן ובת בת ובן דה"ה להיפך בת ובן ובת ובן דכל עיקר הקפידה היא על ההתחתנות שתי פעמים. (א"ה נכדו. ולפ"ז א"ש מה שדקדק מר זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל בתחילת הדבור דמתחילה היה משמע דהקפידה היא על שתי התחתנות וכו' ד"ל דהא דלא כתב מתחילה בקצור לא יתחתן אדם עם חבירו בן ובת בת ובן דאם כתב כך היה משמע דדוקא באופן זה ובסדר זה אבל

ב) אין מוכרין ספר תורה אלא כדי ללמוד תורה ולישא אשה.

ג) מצוה על כל אדם שישא אשה בן י"ח והמקדים לישא בן י"ג מצוה מן המובחר אבל קודם י"ג לא ישא דהוי כזנות. ובשום ענין לא יעבור מעשרים שנה בלא אשה. ומי שעברו עליו עשרים שנה ואינו רוצה לישא בית דין כופין אותו לישא

באר משה

תשיא אותו רק עם כהנת מפני שאני יודע שנענשתי הרבה על אשר נשאתי לי והשאתי לך ישראלית, אם לא שלא מצאת כהנת הגונה, עכ"ל ז"ל. וכאשר הרציתי דברי צוואה זו לפני החת"ש הדה"מ והכולל כמה"ר רבי נסים סיסי הכהן ז"ל הרב המחבר ספר קול רנה ההוא אמר על עצמו ביחוד שגם הוא יודע בעצמו שנענש על זה. וכן אנחנו רגילים להקפיד על זה להשיא את בנינו כל כמה שאפשר עם בת תלמיד חכם וכהן, ואין כאן מקום להאריך בזה.

סעיף ב' אין מוכרין ס"ת וכו'. עמ"ש הח"מ והב"ש לענין יתומה וע' מה שכתבתי בענין בא"ח סימן קנ"ג וביו"ד סימן ע"ר ועי' להרב חיים ושלום סימן ג' דמסקנתו דמוכרים להשיא יתומה. וכן מתבאר מדברי הרשב"ש ז"ל סימן שכ"ד וכן נראה לענ"ד עיקר וכמו שמבואר שם.

סעיף ג' מצוה על כל ישראל שישא אשה בן י"ח. הייתי סבור דר"ל אחרי היותו בן י"ח שלמים ואינו ר"ל משנכנס ל"ח והרי זה דומה לבן י"ג למצות דר"ל אחרי שגמר את ה"ג ונכנס ל"ח. אבל ראיתי להה"מ בפרק ט"ו מהלכות אישות שכתב דהנוסחא האמתית לדעתו בהרמב"ם ז"ל מבין י"ח כלשון המשנה ופירושו משנכנס לכלל י"ח ע"ש. והוא לענ"ד קשה דלכאורה נראה דכל הגי' דתנן בן חמש, בן עשר, בן י"ג וכו', ר"ל משגמרו השנים הגז' ונהיה לבן חמש או לבן עשר או לבן י"ג וכן בן י"ח ר"ל משגמרו י"ח. וצריך לחפש עוד אח"ז בפוסקים לעת הפנאי.

מהדורא ב'. מצוה על כל ישראל שישא אשה בן י"ח. נסתפקתי האם מתחילת י"ח או מסוף י"ח ולכאורה נראה להוכיח דהיינו בתשלום שנת י"ח מדקאמר במסכת אבות בן י"ג למצות ונקיטנן בזה דאחרי תשלום הי"ג שנה ונכנס לשנת הי"ד הוא דהוי בר מצוה וכידוע. וא"כ מינה נמי דלשון התנא באבות כשאמר בן י"ח לחופה היינו בתשלום שנת י"ח, וכן בן מלשון בן ארבעים לבינה מוכח כן עי' להרע"ב ז"ל. וכן בן עשרים לרדוף ובן שלשים לכת ובן חמשים לעצה וכו' עי' להרע"ב ז"ל. אלא דבן חמש שנים למקרא לפמ"ש הרע"ב נראה דבשנה החמישית מלמדו מקרא ומוזה ג"כ בן עשר למשנה משנכנס לעשר ע"ש. אך ראיתי להרב המגיד ז"ל בפרק ט"ו מהלכות אישות שכתב דהיינו בראשית שנת הי"ח ע"ש. ולא ידעתי מנ"ל זה. ויש לעיין עוד בדבר לעת מצוא בשאר פוסקים לדינא בעה"ו. (א"ה גכדו. בהרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו מהלכות אישות הלכה ב' כתב ואימתי האיש נתחייב במצוה זו מבין שבע עשרה. וכתב שם הה"מ ז"ל שאם הנוסחא זו אמתית ר"ל משעברה שנת י"ז והוא בן י"ז שלמים, ומ"מ לדעתי הנוסחא האמתית לפי דעתי מבין י"ח כלשון המשנה, ופירושה משנכנס לכלל י"ח ע"ש. מבואר דכתב כן הה"מ ז"ל כדי להתאים הגירסאות עם לשון המשנה. ונ"ל להוכיח דמין ז"ל שכתב בן י"ח היינו ר"ל בסוף שנת י"ח דהרי סיים מין ז"ל והמקדים לישא בן י"ג שנה מצוה מן המובחר. וזה ודאי

התחתנויות. [וע' עוד בספרו הבהיר שואל ונשאל ח"א אה"ע סימן י"ג מה שהאריך בזה ובספר חסידים סימן תע"ז].

ב) **חייב כל אדם לישא אשה וכו'.** ראיתי בכתב יד אדוני אבי יצ"ו דמר זקננו הרה"ג רבי יוסף הכהן זצ"ל היה דעתו בענין בת אחותו שלא ליקח כדעת רבי יהודה החסיד ז"ל, והיה הוא ז"ל אומר כי ראה בגסיון. (א"ה גכדו. וכן שמעתי על שם הרה"ג רבי מיקיץ שאול השלי זצוק"ל הרב המחבר ספר „מדרשו של שם" ועוד שהיה סופר מתא שכמעט כל אלה שלקחו בת אחותם היו להם איזה מקרים, ע"כ. ונראה דבזמן הזה שאפשר לשאול ברופאים והם עושים בדיקות דם לשניהם אם מתאימים או לא, ואם אמרו שמתאים אין מה לחשוש ואדרבא בזה מקיים דברי רז"ל בתלמוד ששיבחו מאד מי שלקח בת אחותו, ובודאי שיצליחו כיון שיצאו הדברים מפי חכמי התלמוד).

ג) **כתב שם שהיה מו"ק הגז' ז"ל דעתו שטוב מאד ליקח ממשפחתו ובפרט לטהרת המשפחה,** וכן צוה לבנו בתורת צוואה שלא יקח לבניו רק ממשפחתו. והיה אומר שכל מה שאירע לו טלטולים וכיוצא רק לפי שלא לקח ממשפחתו.

אמר המעתיק ראיתי לנכון להעתיק כאן מה שכתב מרן המחבר זיע"א הגהתו שכתב בספר יקר הערך בקונטרס „תולדות ומדות" מערכת ב' אות א', שבה מזכיר לשון הצוואה של מז"ק מוהרי"ך זיע"א, וז"ל:

וכן מר זקננו הרה"ג מהרש"ך ז"ל השיא את בנו יחידו מהר"ם הכהן ז"ל עם כהנת בת הרה"ג מהרי"ך ז"ל, ואחריו מר זקננו מהר"ם הכהן ז"ל השיא את שלשת בניו לבנות כהנים. וכן אחריו אבי מורי מהרש"ך ז"ל היה מקפיד הרבה ומשתדל בכל עוז להשיא אותי ואת אחי הי"ו עם בת כהן ותלמיד חכם כל כמה שאפשר. בת ת"ח כמ"ש מרן ז"ל באה"ע סימן ה' סעיף ו', לעולם ישתדל אדם לישא בת ת"ח. ועי' להפתי"ת שם סק"ה בשם הברכ"י ז"ל דגם בזמן הזה לענין לישא בת ת"ח נוהג דין ת"ח ע"ש.

ובת כהן כמ"ש השד"ח ז"ל מערכת אישות סי' א' אות ל"ו וז"ל, אם יש קפידא לכהן שישא דוקא בת כהן או יכול לישא בת ישראל אף אם מזדמן לישא בת כהן, עי' בספר אפריון שלמה דף כ"ב ע"ג עמ"ש רש"י ביבמות דף פ"ד ע"ב על מ"ש בש"ס לימא מסייע ליה וכו' ומאי כשרה כשרה לכהונה וכו'. וכדברי רש"י כתב הריטב"א בחי' שם ושיש סמוכים לזה מהירושלמי פ"ק דכתובות סימן ה' ע"ש. אשר מכל זה מבואר שיש קפידא וראוי לישא הכהן רק בת כהן כל כמה שאפשר.

וכן באה לידי צוואה כתב יד ממר זקני הראב"ד מקודש מהר"י הכהן ז"ל לבנו יחידו מר זקני הרב"כ וז"ל מתורגם מערבית לעברית, רצוני לצוות לך כי אברהם בני הי"ו (וקרא לנכדו בשם בנו) כשאתה רוצה להשיאו אשה לא

כדי לקיים מצות פריה ורביה. ומיהו אם עוסק בתורה וטרח בה ומתירא לישא אשה כדי שלא יטרח במזונו ויתבטל מן התורה מותר להתאחר. הגה, ובזמן הזה נהגו שלא לכופ על זה וכן מי שלא קיים פריה ורביה ובא לישא אשה שאינה בת בנים כגון עקרה וזקנה או קטנה משום שחושק בה או משום ממון שלה, אעפ"י שמדינא היה למחות בו לא נהגו מכמה דורות לדקדק בענין הזיווגים. ואפילו בנשא אשה ושהה עמה יו"ד שנים לא נהגו לכופ אותו לגרשה אע"פ שלא קיים פריה ורביה. וכן בשאר עניני זיווגים ובלבד שלא תהא אסורה עליו.

ו) נולדו לו זכר ונקבה ומתו והניחו בנים הרי זה קיים מצות פריה ורביה. בד"א כשהיו בני הבנים זכר ונקבה והיו באים מזכר ונקבה אע"פ שהזכר בן בתו והנקבה בת בנו הואיל ומשני בניו הם באים הרי קיים מצות פריה ורביה, אבל אם היה לו בן ובת ומתו והניח אחד מהם זכר ונקבה עדיין לא קיים מצוה זו. הגה, היה הבן ממזר או חרש שוטה וקטן קיים המצוה.

ח) אע"פ שקיים פריה ורביה אסור לו לעמוד בלא אשה וצריך שישא אשה בת בנים אם יש ספק בידו אפילו יש לו כמה בנים וכו'.

באר משה

דבעונות הרבים אדרבא בדורות הללו הפרוץ מרובה מן העומד, ולכן מצוה רבה לעורר האבות והבנים בזה כדי לאפרושי מאיסורא. ועוד דאמרו בגמ' (קידושין כ"ט:) אם עברו עשרים שנה ולא נשא כל ימיו בהרהורי עבירה רח"ל. ושמעתי ממגידי אמת שטורחים הרבה להסיר המחשבות זרות ותולים כי זה הוא שגרם להם. ולכן יבין האדם להביא את עצמו לדבר שבקדושה וה' לא ימנע טוב כי הבא ליטהר מסייעין אותו (וע' שואל ושאל ח"ג סימן רט"ז).

ג) ומי שעברו עליו עשרים שנה וכו'. ע' להרמב"ם ז"ל בפט"ו מהלכות אישות הלכה ב' שכתב וכיון שעברו עליו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה ע"ש. וא"כ ראוי לכל ירא וחרד על דבר ה' להשתדל בכל עז שלא יבטל ושלא יעבור על מצות עשה דאורייתא ולישא אשה ולהשיא את בניו קודם עבור העשרים שנה ויקיים מצות עשה דאורייתא. (ע' בשואל ושאל הנו' שם).

ד) בהגה ובזמן הזה נהגו שלא לכופ וכו'. וכן פה העירה אי גרבה יע"א לא ראינו ולא שמענו כלל שהב"ד כופין על זה ובפרט בימינו אלו שאין כח בית דין יפה לכופ בזה וכדומה לו מצד הממשלה. וגם לדבר על לב האיש המתאחר בדרך תוכחה לא ראיתי. אמנם נראה לענ"ד דנכון וראוי שהדרשנים יטיפו מוסר על זה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בדברים המושכים את הלב ובכלל זה להודיע את הרבים כי העובר על זה מבטל מצות עשה דאורייתא וכאמור. כי רבים לא ידעו מזה וחורגים כי ההשתדלות שלא לאחר יותר מעשרים שנה אינו רק חסידות ולא מדינא ואולי בידעם מזה ישובו אל דרך האמתית.

סעיף ו' בד"א כשהיו בני הבנים זכר ונקבה והיו באים מזכר ונקבה וכו'. מבואר מזה דבני הבנות ובנות הבנים מועילים לזה דחשיב קיים פריה ורביה, וכ"כ הרדב"ז והרב לחם רב והביא דבריהם הרב ערך השלחן ז"ל כאן אות ב'. ונראה דגם הכנה"ג שכתב דה"ה לבת הבת לפ"ד רבו אינו בהחלט שמודה הוא שיש פנים לחלק וא"כ טפי נראה כדי דלא לאפושי בפלוגתא לומר דמהרימ"ט בבת דוקא קאמר. ועוד נ"ל לומר דגם מהרימ"ט לא פסיקא ליה כ"כ ומסברתו צידד וא"כ דברי החולקים דפשיטא להו הם עיקר ובפרט שהם הרבים.

ר"ל סוף י"ג שנה דאז נעשה בר מצוה ונתחייב במצות. וכ"כ הרב בית שמואל ז"ל דהיינו י"ג שלמות וכן פירש הב"י וכ"מ בהרמב"ם פכ"א קודם שנעשה גדול אסור לישא וכו'. והב"ח כתב בן י"ח ובן י"ג דכתב הטור מייירי בשנים שלמות וכו' ע"ש וע' להט"ז ז"ל).

ב) ובשום ענין לא יעבור מעשרים שנה בלא אשה. פשט לשונו ז"ל מורה ובא דהאיסור והקפידא שלא יעברו עשרים שנה, אך באמצע העשרים שפיר דמי. ואלו בגמ' (קידושין כ"ט:) קאמר כיון שהגיע ד' ולא נשא אשה אומר וכו' משמע דמעת שהגיע יש קפידא. ונ"ל דס"ל בכוונת הגמ' שיגיע להיות בן עשרים ור"ל דכלו עשרים שנה וגכנס לשנת האחד ועשרים. וכן נראה דברי הטור ז"ל שהבין כן בכוונת הגמ' או שיש לו גירסא אחרת בגמ' ואחריה נמשך מרן ז"ל וא"כ הכי נקיטנן. (א"ה נכדו. ע' מה שכתבתי לעיל סמוך ונראה. וכן היה מר זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל מקפיד הרבה על זה וכך גם הוא התחתן לפני שעברו עליו עשרים שנה אפילו מר אביו וצוק"ל באותה שנה היה מצבו הכלכלי קשה וכבר באותה שנה חיתן את אחיו ז"ל. וכן השתדל בשני בניו מר אבי ומר דודי ז"ל וכן השתדל בי להבדיל בין החיים, תנצב"ה אמן).

והנה שמעתי שהרב חיים יודוך ז"ל הליץ להקל בזה ממ"ש הרמב"ם ז"ל דדרך בעלי דעה ללמוד מלאכה ולבנות בית ואח"כ לישא אשה ולכן לא הקפידו ליגשא כנו' כיון שלא הכינו מלאכה ובית, ע"כ שמעתי ואינו בידי לראות דבריו. אך לאחר המח"ר זה אינו נראה לענ"ד דהרמב"ם ז"ל כתב זה בהלכות דיעות והיינו למוסר השכל לעורר את האדם לעשות כן ואה"ג יהיה זה קודם שנת העשרים באופן שלא יעברו העשרים ויהיה הכל מסודר גשמי ורוחני. ואם כוונתו דקודם העשרים אי אפשר ללמוד מלאכה ולהתבטל מתלמוד תורה הגה לזה כבר סיים מרן ז"ל, ומיהו אם עוסק בתורה וטרח בה ומתירא לישא אשה וכו' מותר להתאחר. (וכן כתב הרמב"ם ז"ל גופיה בפט"ו ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה וכו' ה"ז מותר להתאחר שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכ"ש בת"ת).

איברא לכאורה יש לצדד דהגופות נחלשו. אך זה אינו דבן עשרים שנה הוא יותר זמן גבורת האדם. ועוד דקא חזינו

ט' נושא אדם כמה נשים והוא דאפשר למיקם בסיפוקיהו ומ"מ נתנו חכמים עצה טובה שלא ישא אדם יותר מארבעה נשים כדי שיגיע לכל אחת עונה בחדש. ובמקום שנהגו שלא לישא אלא אחת אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו (ועיין לקמן סוף סימן ב' דאסור לישא שתי נשים בשני מקומות).

באר משה

מזה. ויש ליישבו דמתחילה מקשה מסברא אלא דעיקר סברא זו גראה דליתא מדהוכיח מרן הכ"מ מאבישג השוממית שלא לקחה לפילגש ודלא כהראב"ד ע"ש.

וראיתי להרב למודי ה' לימוד ח' שתרץ לקושית מרן ז"ל בשם הג"ה דהרמב"ם לשיטתיה דס"ל דקדושי כסף אינו מה"ת ולכן כתב ובעלה דהוי קדושין מה"ת לפי שכתב לוקה, אבל בקדושי כסף בלבד אינו לוקה אע"פ שאסור משום דגלמדים ב"ג מדות דאין עונשין מן הדין ע"ש. ודבריו תמוהים דכבר כתב שם רבינו בהלכה ג' דכיון שנקנית האשה ונעשית מקודשת הבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת ב"ד והיינו שנקנית ונעשית מקודשת ע"י אחד משלשה דברים אלו כסף ושטר וביאה כמ"ש לעיל מזה בהלכה ב' ואשה שנקנית באחד משלשה דברים אלו היא הנקראת מקודשת או מאורסת. וכן הבין בפשיטות הרב המגיד בפ"א מהלכות אישות הלכה ב' שכתב וז"ל, ובביאור כתב כאן שכיון שנקנית האשה באחד מג' דברים אלו נעשית מקודשת והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת ב"ד. ועי' להרב לימודי ה' שתמה עליו בזה מסברת עצמו דלפי דבריו לא יתחייב מיתת ב"ד וציין לעיין בדברי הרמב"ם בפ"א מהלכות אישות. וכנראה דחשב הרב דמטין כדבריו דחייב בקידושין בלבד. ולענ"ד להדיא כתב כן הרמב"ם וכמו שביארתי וכמ"ש הוא ז"ל.

וראיתי להרמב"ם ז"ל בספר המצות מצוה שס"ג שכתב וז"ל, וגבול זה שלא יוסיף על ח"י נשים בכתובה וקידושין עכ"ל. ולכאורה הוא סותר למ"ש בספר היד. אך לפי מה שכתבתי שיש פנים לומר דלענין חשבון הי"ח בכללים גם הפלגשים אך לענין איסור הוספה דוקא אם בעלה א"כ י"ל דהיינו הך דקאמר בכתובה וקידושין דמסתמא אין בכתובה אלא ע"י חופה. ויש להתיישב עוד בדבר זה בעה"ו.

אך יותר נראה כמ"ש הרב מגדל עז דלא גרסינן פילגשים דלפ"ז הו"ל דבריו שזה בשוה עם מ"ש בספר המצות. ועפ"ז א"ש כוונת מרן בכ"מ שכתב ואדרבא ס"ל לרבינו וכו' דהוצרך לזה לפי הגירסא דגריס הרב מגדל עז והיא שיטת הרמב"ם בסה"מ הגם דהוא ז"ל מיישב קושית הראב"ד ז"ל גם לגירסתו והוכיח כדעה זו מהגמ' ע"ש ודו"ק. ובעיקר קושית מרן הכ"מ ז"ל הנז"ל מה שגראה לי ליישב דדעת הרמב"ם ז"ל דתלי בהסרה, כבר קדמני בזה הלח"מ ז"ל קחנו משם ע"ש.

ומה שתרץ הרב לימודי ה' קושית מרן ז"ל דהרמב"ם בפילגש מיירי ע"ש, לענ"ד אין נראה דמלבד דהרמב"ם קאמר סתמא ואם הוסיף אחת ובעלה לוקה ומשמע דקאי אתרויהו עוד בה דכמו דכתובה וקידושין קונין באשה כמו כן בפילגש קונה יחוד וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד הלכה ד' דפילגשים בלא כתובה ובלא קידושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו וא"כ כיון דלהרמב"ם גם אפילגשים מחייב א"כ א"ץ ג"כ לבעול אותה כלל כמו שאין צריך גבי אשה

סעיף ח' וצריך שישא אשה בת בנים וכו'. ע' מה שכתב הרב בית יהודה באה"ע סימן י"ד שמותר לאשה המעוברת והיא מניקה לשתות שם להפיל את העובר כיון שיש סכנה לולד ע"ש טעמו ונימוקו. ולענ"ד אין להתיר גם בכה"ג ואם משום הולד היונק הרי איתיה בתקנתא להניקו משל אחרים ע"י שכירות או להשקותו חלב עז ופרה וכדומה ואין לדחות נפש בידים בשביל ספק ספיקא אולי לא יעלה בידו. אך אם יש הסכמת הרופאים שיש אחריות וסכנה ב"מ לאשה עצמה מאיזה סיבה מה אשר לא ידעתי עד כה, אולי יש להקל דהו"ל רודף. והגם ד"ל גם בכה"ג מן השמים ירחמו ע"ד שאמרו באותן שלש נשים ולא תיקנו להשקותם כנז"ל מ"מ כיון שיש תעודות הרופאים שהיא באמת בסכנה גם בכי אינהו שלשה נמי יש להתיר, אלא דמן הסתם בלתי תעודות הרופא בקי יש לומר מן השמים ירחמו. כן נראה לענ"ד כעת ועוד אשובה אראה בעה"ו.

סעיף ט' נושא אדם כמה נשים וכו'. כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מלכים הלכה ב' לא ירבה לו נשים וכו' ואם הוסיף אחת ובעלה לוקה וכו'. וכתב מרן ז"ל בכ"מ ע"ז ק"ל מנ"ל שצריך שיבעלנה דלמא כשקידשה בלבד הוי מרבה ואדרבא ס"ל לרבינו דפילגשים בלא כתובה ובלא קידושין כמבואר בפ' שאח"ז א"כ כיון דקידש אע"פ שלא בעל מקריא אשה ע"ש. ודבריו ז"ל קשים דמנ"ל דמשקדש בלא בעל מקריא אשה. (א"ה נכדו. כוונתו על קושיא ראשונה דלמא כשקידשה בלבד הוי מרבה). ונ"ל דכוונתו דשני סוגים יש או אשה או פלגש ומתחילה מקשה בסתם לדעת הרמב"ם דגם פילגש בכלל י"ח נשים מנ"ל דאינו חייב בקידושין דעכ"פ הא מיהא נקראת פילגש אם אינה אשה, ולבסוף מחזק יותר קושיתו דהיא באמת אשה גמורה היא דאלו פלגש היא בלא קידושין וכיון דאשה גמורה היא א"כ ראוי ללקותה משעה שקידש. ואע"ג דלהרמב"ם גם פילגש בכלל מ"מ ודאי דהסברא נותנת דאשה ממש עדיפא דכיון דמצינו דלהראב"ד אשה דוקא א"כ ודאי דאשה גם לדעת הרמב"ם ז"ל עדיפא מפילגש וכוונתו לחזק הקושיא. (א"ה נכדו. ולענ"ד לא זכיתי להבין דמאי מקשה מתחילה בסתם דכיון דגם פילגש בכלל י"ח א"כ הא מיהא לפחות היא פילגש והרי הפילגש בלא כתובה ובלא קידושין וא"כ אם הוא לא בעלה במה תהיה פילגש אם בקידושין הרי הפילגש בלא כתובה ובלא קידושין, וא"כ במה תהיה פילגש רק ע"י בעילה וכיון דלא בעלה לא תהיה פילגש ולכן כתב ובעלה. ואולי דג"כ אם קידש ולא בעל היא פילגש דצריך או זה או זה וצ"ע בזה).

ועוד י"ל דס"ל למרן ז"ל דאה"ג בענין מגין הי"ח נשים נכללים ג"כ הפלגשים אבל לענין המלקות כשמוסיף דוקא אם הוסיף אשה אבל לא פילגש ולכן מקשה שפיר דכשמוסיף נמי חייב כיון דהוא אשה. אלא דלשון שכתב ואדרבא, יותר נראה כפירוש הראשון דלפי פירוש השני אין הקושיא אלא

י"א) טוב לעשות תקנה בחרמות ונידויים על מי שישא אשה על אשתו.

באר משה

דמר הוא. וכוונתו לסיים וכבר הרב בס' אסיפת זקנים בכ"י שם כתב על דברי הריטב"א דלפירוש הרי"ף ותלמידיו רבינו יונה לא שמענין להאי דינא כלל ע"ש.

ד' ובמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו. פה אי גרבה לפי ידיעתי ולפי מה שאנו שומעים ורואים מהנהגות העיר והב"ד הי"ו שנהגים שלא לישא אשה אחרת על אשתו רק אם ב"מ לא זכה להבנות ממנה ועמדה עשר שנים ולא ילדה או הרשות בידו לישא אחרת, והוא דמצי למיקם בסיפוקייהו כמ"ש מרן ז"ל. וזכרנו דבכתבי הקדש למוהרס"ך ז"ל הרב המחבר ספר „ברכת ה' " כתב מנהג זה ואם יגזור ה' בחיים אעתיק דבריו למזכרת הלכה בלי נדר. [אמר המעתיק לעשות רצון צדיק מרן הגאון המחבר זלה"ה הנני מעתיק דברי מוהרס"ך הגו' זצוק"ל שנדפסו אחר כך בספרו זרע דוד ח"ב אה"ע סימן י"ז וח"ל: הנה הגם דמרן פסק כן בסימן א' ס"ט מ"מ אנו בדין נוהגים שאין מגיחין לאדם לישא אשה אחרת על אשתו כי אם בשביל איזה סיבה מוכרחת. ומקורב רצה אדם לישא אשה על אשתו בשביל שאין לו בנים אלא בנות ואשתו עדיין ראויה לילד והסכמנו אנהנו עם דייני הדיג'ת (הרובע הקטן) שלא להניחו ואז נתפייס עם אשתו והולידה לו בנים זכרים וכו' על כן אין מגיחים לישא אשה אחרת כי אם בהכרח גדול. והוא כעין דוגמא שכתב מרן שם. וגם באזנינו שמענו שכן הוא המנהג בטריפולי יע"א. ע"כ הצריך לנו. וע' לעיל אות ב' מה שכתבתי שם בס"ד. מא"ח].

והנה מרן ז"ל עצמו דעתו דטוב לעשות תקנה בחרמות ונידויים שלא ישא אשה על אשתו כמ"ש בסי"א. גם רגמ"ה ז"ל גזר על זה. ובאמת כמה מריבות וקטטות ועלבונות נמשכים מזה, ואף גם על צד ההכרח שלא זכה ב"מ להבנות ונשא אשה אחרת, ראינו ושמענו שלא היה שלום ביניהם כלל. אך בזה המוכרח לא יגונה מצד מצוה להבנות. ועכ"פ ראוי לו לכלכל דבריו במשפט להשכיח שלום ביניהם, ומאד יזהר בכבוד אשתו שמתוך שדמעתה מצויה עונש צערה קרוב ב"מ. וע' למרן ז"ל בסימן קי"ט ובסימן קנ"ד מ"ש בזה ומבואר שם בדברי האחרונים דאם כבר יש לו בן או בת הגם דעדיין לא קיים מצות פריה ורביה בשלמות א"ץ לישא אשה אחרת. גם ע' להפת"ת בסקכ"ז מ"ש שם בשם הרב בגדי כהונה ז"ל דא"ץ להפריד בין הדבקים גם דלא זכה להבנות וכן משמע פשט דברי מור"ם ז"ל שם שכתב דלא נהגו לכוף וכו'. ומ"מ יכול לגדל יתום בתוך ביתו וכו' וירבה בלימוד וכו' ע"ש. ואין מקום להאריך כעת בזה רק כתבתי כל זה למזכרת בעלמא.

סעיף י"א טוב לעשות תקנה בחרמות ונידויים על מי שישא אשה על אשתו. ופה אי גרבה יע"א כפי מה שראינו ושמענו מהב"ד הקודמים שמקפידים שלא להניח לשום אדם לישא אשה על אשתו והאשה אשר לו היא באה לב"ד ומעכבת עליו. והטעם הוא פשוט או שהיתה הסכמה ותקנה קדומה על זה, או שכן נתפשט המנהג עפ"ד מרן ז"ל אלו גם בלי הסכמה ותקנה. כי עד עתה לא באה לידינו הסכמה

דנקנית בקידושין. [אחר המחילה רבה הוא תימה דהרי התירו לדוד ליחד אלמא אין ביחוד איסור הוספה אלא נקנית מדרבנן בלבד וא"כ צ"ל ובעלה לגבי פילגש]. (א"ה נכדה. הגה זו מצאתי בתוך הכתב יד וכנראה שהיא מאבי מורי וצוק"ל בנו של מר זקני הרה"ג המחבר וצוק"ל. ולענ"ד אפ"ל דדוקא יחוד כדי לקנותה לעצמו תהיה בזה מותרת לו, אבל יחוד של דוד שלא מתכוין לקנותה לעצמו לפילגש רק כדי לשמשו לא). ב' נושא אדם כמה נשים והוא דאפשר למיקם בסיפוקייהו. ומ"מ אנו בדין אין מגיחין לאדם לישא אשה אחרת על אשתו אם לא בשביל איזה סיבה מוכרחת. ומקורב רצה אדם לישא אשה על אשתו בשביל שיש לו רק בנות ואין לו בנים ואשתו עדיין ראויה לילד, והסכמנו אנהנו ודייני הדיג'ת (הרובע הקטן) ולא הנחנוהו ליקח אשה על אשתו ואז נתפייס עם אשתו והולידה לו בנים זכרים. ובאזנינו שמענו כי היו מגיחים ודיינים שלפני פנינו דאם מוכרח לישא אשה אחרת צריך להתנהג עם שתיהן שוה בשוה זו כזו, בשבוע שישן עם אחת מנשיו יאכל עם השניה, ובשבוע שיאכל עם הראשונה ישן עם השניה. והיו שגיי בני אדם חשוכי בנים מגשותיהם הראשונים וגם אינם ראוים לילד ונשאו נשים אחרות ועזבו נשיהם הראשונות לענין עונה לגמרי, וכשדברנו עמםם שאסור עליהם שאינם מקיימים מצות עונה עם הראשונה, והם השיבו אם יתמצו בכך טוב ואם לאו הרי כתובתם ויטלו גט. וכששמעו הנשים כך לא רצו לעזוב אלוף נעוריהם וישבו אלמנות חיות. אשר על כן אין אנו מגיחים לישא אשה אחרת כי אם בהכרח גדול והוא כעין מ"ש מרן ז"ל (כנראה כוונתו עמ"ש מרן ז"ל לקמן בסעיף י"א טוב לעשות תקנה בחרמות ונידויים על מי שישא אשה על אשתו). וכן שמענו שכן הוא המנהג בטריפולי יע"א. [אמר המעתיק. ע' להרב זרע דוד ז"ל אה"ע סימן י"ז ושם כתוב כל הכתוב כאן כדמותו בצלמך, ואולי מזה"ר המחבר וצוק"ל העתיק אותו בשביל מה שכתב לקמן אות ד' וע' מה שכתבתי שם בס"ד. מא"ח].

ג' נושא אדם כמה נשים והוא דאפשר למיקם בסיפוקייהו. ואינו יכול להכריחם להיות בחצר אחת כמבואר מדברי מרן ז"ל לקמן סימן ע"י ס"ז דכל אחת לעצמה בחצר לבד ע"ש. ועמ"ש הרב יד אהרן ז"ל בהגה"ט אות ט' בשם הריטב"א הובאו דבריו להרב זכרון דברים דף ח' ע"ד שיכול להשהותן שתיהן בבית אחד ואין האחת יכולה לעכב ע"ש. ואנו אין לנו אלא דברי הרמב"ם ז"ל ומרן ז"ל שפסקו שאינו יכול לכוף אותם לדור בחצר אחת. והפלא מהרב יד אהרן ז"ל הרב זכרון דברים ז"ל שלא זכרו כלל דמרן ז"ל אין דעתו כן. וע' ג"כ להרב ערך השלחן ז"ל שגם הוא לא זכר רק דברי הרמב"ם ולא זכר דברי מרן ז"ל והגו'. ואולי כוונתו להודיענו דהרמב"ם סובר דלא כהריטב"א וממילא אין לומר דמרן לא ראה דברי הריטב"א ואילו ראה דבריו הוה הדר ביה ולכן כתב דהרמב"ם ז"ל שהוא אחד מעמודי ההוראה אינו סובר כן. ועוד נראה דלא נחית לדינא ופשיט"ל למר דאנו בתריה דמרן גרידן ונחית רק להביא דברי הרדב"ז וכחו. ומ"ש אבל הרמב"ם וכו' הוא מדברי הרדב"ז שכן נראה מדסיים ואתריה

סימן ב'

שיתדל כל אדם ליקח לו אשה הגונה

ו) לעולם ישתדל אדם לישא בת תלמיד חכם ולהשיא בתו לתלמיד חכם. לא מצא בת תלמיד חכם ישא בת גדולי הדור, לא מצא בת גדולי הדור ישא בת ראשי

באר משה

יורדת. ושיעור מצי למיקם בסיפוקיהו הוא באופן זה, שאם הוא בעל מלאכה שתהיה הכנסת המלאכה מרווחת שיוכל להוציא ממנה די סיפוקם מידי שנה בשנה, וכן אם יש לו קרקעות שיוציא משכירותו שיעור הראוי. או אם היה בעל משא ומתן שיהיה לו הכנסה ממשאו ומתנו שיעור המסיפק להוציא ממנו הוצאות די סיפוקם. ובעינין שיהיה דבר הוזה ורגיל ושכיח טובא אבל אם אחת משלש אלה אין לו לא מהני אפילו אם יש לו בביתו כסף וזהב ותכשיטין שאינם מכניסין רווחא דק"ל טבין חמשינ דעבדין ממאתן דלא עבדין. וזלתי אם הוא שיעור הניכר רוב הנראה לעינים דאמיד טובא דאז סומכין גם על מה שיש לו בבית.

עוד כתב הב"י ז"ל בנדון זה הדבר ברור דמשלשה טעמים חייב הבעל לגרש את אשתו הראשונה אם מצד תיקון העולם שראוי להב"ד לתקן, אם מצד המנהג שלא ישא אשה אחרת על אשתו אם לא שאינה ראויה לילד, וטעם זה אפילו במקום דיכול למיקם בסיפוקיהו, אם מצד דלא מצי למיקם בסיפוקיהו. וכל אחד מהטעמים אלו יספיק לבדו ואם אינו רוצה להוציא מוציאין אותה ממנו בעל כרחו או לפחות יעכבוהו בכח גזירתם שלא יכניס אשתו השניה לחופה בשום אופן עד שיגרש הראשונה ומגבין לה כתובתה מכל אשר ימצא לו ואם לא יספיק יהיה השארית חוב עליו ע"ש.

ואם אשתו ילדה לו בן או בת בלבד וחדל להיות לה אורח כגשים אם בכה"ג יכול לישא אשה אחרת כשהוא מצי למיקם בסיפוקיהו? הנה מור"ם ז"ל בסימן קנ"ד סעיף יו"ד כתב וי"א דכל זה כשלא הוליד כלל אבל אם הוליד זרע קיימא אע"פ שלא קיים מצות פריה ורביה אין כופין להוציא וכו'. וכתב הרב באר היטב ז"ל בס"ק כ"ה והיינו כשהיא ראויה לילד אבל כשהיא זקנה כופין להוציא, וציין להב"י בשם הריב"ש. וכ"כ הרב ערך השלחן ז"ל באות ז' ודקדק מהריב"ש ע"ש (וכ"כ הרב בית שמואל ז"ל). וסיים מור"ם שם דלא נהגו לכופו בזה ע"ש. וכן באמת גם פה מעולם לא שמענו ולא ראינו דכופין הב"ד ע"ז כלל ובודאי דמפני המנהג הנז' וטעם המנהג נ"ל דהוי משום שלום הבית דעל הרוב יוצא מזה כמה מחלוקות דקשים הגירושין וקשה הצרה ולכן הב"ד משכו ידיהם דגדול השלום.

ומכל מקום כשהבעל תובע לקיים מצות פריה ורביה אי מצי למיקם בסיפוקיהו נותנים לו רשות ואי לא מצי למיקם בסיפוקיהו אין להרשותו. ואם אמר יוציא ויתן מה שבידו לכתובת הראשונה והשאר יהיה עליו חוב, ותאשה תובעת כל סכי כתובתה בבת אחת, זכורני שבאחת מתשובות מהר"י ניתנו ז"ל הורה גב"ר דאין להרשותו לישא אשה אחרת עד שיפרע לראשונה כתובתה מושלם. וכן נראה לענ"ד עיקר להורות בזמן הזה דאין כח בית דין יפה לדון בדיני ממונות ורק בדיני אישות ונחלות נתנה הממשלה רשות להב"ד לדון.

ותקנה בזה ולא ראינו לרבני העיר בספריהם שכתבו זה. ואולי שאם היתה אשתו עקרה ולא ילדה וכדומה היו מתירים לו בקושי אי מצי למיקם בסיפוקי בי תרי. ודומה למנהג אלג'יר שזכר הרב בית יהודה ז"ל ושם מבואר דסגי ומסגי פישוט המנהג לבדו אף דלא יש תקנה מפורשת וסגיא תקנה מפורשת גם דלא יש מנהג ושם הוכיח דסגי פישוט המנהג לבדו דדמי למ"ש מור"ם ז"ל בהגה לטור ח"מ סוף סימן ל"ו ודברי הש"ך שם דלא בעינן שבא מעשה ונמנעו אלא דפישוט המנהג לבדו סגי ולא חשיב אין לא ראינו ראייה עש"ב. ולענ"ד ק"ל ע"ז דאיך לא זכר ש"ר דזו פלוגתא בין מרן ביו"ד סימן א' ובין מור"ם שם, ואיך לא זכר דמרן ס"ל דבכה"ג אמרינן אין לא ראינו ראייה ע"ש. ועכ"פ יש מקום לצדד דבכה"ג דנ"ד דק"ל דטוב לתקן וכו' כמ"ש מרן ז"ל גם מרן מודה. וכל זה אפילו לבני אלג'יר יע"א וכ"ש לדידן פה אי גרבה יע"א, דכבר כתבתי לעיל דבאים הנשים להב"ד ומונעים את בעליהן מלישא אשה אחרת ובכה"ג ודאי דהוי מנהג גם לדעת מרן ז"ל וכאמור. ועוד נראה דגם לבני אלג'יר וכדומה שלא ראו שבאו להב"ד ומנעום מ"מ כיון דכתב מרן בב"י בשם הג"י בפרק החולץ בשם הריטב"א דמקום שנהגו שלא לישא אשה אחרת אינו רשאי לישא אחרת דאומדנא דמוכח דאדעתא דהכי אתניסבא ליה דלא לינסוב אחרת. א"כ גם דלא ראינו שנמנעו ע"י הב"ד או ע"י תקנה כיון דלא ראינו ההיפך שנושאים י"ל דאדעתא דהכי אנסיבא ליה דאלת"ה לא היה צריך הרב ז"ל לטעם דאומדנא וכמ"ש הב"י ז"ל שם. וכן יש לדקדק מדברי מרן ז"ל בסימן ע"ו ס"ז שכתב בד"א במקום שנהגו לישא וכו' והגם כי לכאורה מסיפא י"ל איפכא נראה דדיוק דרישא עיקר. **עוד** כתב הרב בית יהודה ז"ל שם דהדבר פשוט דגם בדיעבד שכבר נשא אחרת יוציא ויתן כתובה ע"ש. ופשוט דהיינו יוציא האשה הראשונה ויתן לה כתובתה והיינו באם האשה הראשונה תובעת כן אבל אם היא רוצה לשבת תחתיו אין הב"ד נזקקין לה כיון שכבר נשא, אבל בבא לישא אחרת אין הב"ד מרשים לו בלתי רשיון מפורש מאשתו הראשונה, וכ"ש בימינו אלה שהסופרים אינם כותבים לו הכתובה ולא קובצין מידו רק במכתב רשיון מהב"ד. וע"י למרן ז"ל בסימן ע"ו שכתב דאם כבר נשא ואין אשתו הראשונה רוצה לתבוע הגירושין אלא לשבת תחתיו אינו יכול לכופה לדור בחצר אחת עם צרתה אלא כל אחת תשב בחצר לבדה ע"ש. ומבואר לפ"ז דרבא שאמר נושא וכו' אי מצי למיקם בסיפוקיהו היינו דוקא במקום שנהגו לישא אבל אם לא נהגו גם רבא מודה לרב דימי, דאי לא מצי למיקם בסיפוקיהו גם דנהגו לישא אשתו מעכבתו.

כתב הב"י ז"ל שם דביאור מצי למיקם בסיפוקיהו היינו סיפוק מזון וסיפוק הכסות ובכלל הכסות הוא כלי הבית והמדור שיושבת בו לפי כבודו ולפי כבודה דעולה עמו ואינה

כנסיות, לא מצא בת ראשי כנסיות ישא בת גבאי צדקה, לא מצא בת גבאי צדקה
ישא בת מלמדי תינוקות, ואל ישיא בתו לעם הארץ. הגה, ועל בנותיהן הוא אומר ארור
 שוכב עם בהמה. וכל זה בעם הארץ שאינו מדקדק במצות. ומצוה לאדם שישא בת אחותו וי"א אף בת אחיו.

סימן ה'

דין פצוע דכא וכרות שפכה

א' פצוע דכא וכרות שפכה אסורים לישא ישראלית ומותרים בגיורת ומשוחררת
ואפילו כהן שהוא פצוע דכא מותר לישא גיורת ומשוחררת לפי שאינו בקדושתו
ואפילו נתינה או אחת מהספקות מותרת לו הואיל ופצוע דכא אסור לבא בקהל
לא גזרו בו על הנתינים ולא על הספיקות. אבל אסור בממזרת ודאית שהרי אסורה
מן התורה. ויש מתירים אפילו בממזרת.

ז' נכרתו הביצים או אחת מהם או שנפצעה אחת מהם או שנידוכה אחת מהן
או שחסרה או שניקבה (נקב מפולש) הרי זה פסול. הגה, וכן עיקר ודלא כיש מתירים בעל

באר משה

אדם ומעתה כלל הדברים שכל שהוא עדיין ראוי להוליד כשר
 וכל שאינו ראוי להוליד ושנפקעה הולדתו בידי אדם או כלב
 או חיה רעה או קרן וכיוצא בדברים אלו הן בפצועה הן
 בדיכת הן בכריתה הן בגיד הן בביצים הן בחוטי ביצים והם
 שבילים שבהם ש"ז מתבשלים פסול, הא בידי שמים כגון
 שגולד בלי עטרה או בפציעת ביצים ודיכתם או בלא ביצים
 או מתוך חולי גופו נתבטלו או שגולדה שם מכה והמיסתם
 כשר ע"ש. ומזה מתבאר דאם הוא ראוי להוליד הגם דהוי
 בידי אדם כשר ואם בידי שמים גם דאינו מוליד כשר. וצ"ע
 לדעת אם סומכין בזה על הרופאים כשאומרים שמוליד. ועי'
 להתוס' בפרק הערל דף ע"ה דנראה מדבריהם ג"כ דמוכחים
 מהא דמוליד שאינו פצוע דכא. וכ"נ מדברי הריטב"א והג"י
 וכן נראה מדברי הרשב"א לפי מ"ש בשמו הת"י סימן ג"ב
 והו"א סימן קנ"ו שכתבו לסמוך על הרמב"ם בזה מפני שהוא
 הבקי שברופאים. אלמא דס"ל דאם הוא מוליד לא הוי פצוע
 דכא דאלת"ה מה ענין בקיאות ברפואה לכאן. ולפ"ז י"ל
 דאם כל הרופאים פה אחד דמוליד וגם דניכר שיש לו כאיש
 גבורתו וכיוצא יש פנים לומר דשרי לישא ישראלית. וצ"ע
 עוד בזה בכה"נ. [עי' שואל ושאל חלק ו' אה"ע מסימן ב']
 עד סימן ח'.

סעיף ז' א' שנידוכה וכר' הרי זה פסול. נראה דפירוש
 נידוכה היינו כמו ודכו במדוכה שנמעכה ונידוכה מבפנים
 אבל לא יש פצע וחבורה מבחוץ כלל, וגם לא נחסר שום דבר
 רק היא נידוכה ועומדת מעוכה. ופירוש נכרתה היינו שאחת
 מהם לא ישנה לגמרי. וחסרה היינו שנחסר ממנה. ופירוש
 ניקבה היינו נקב מפולש. אמנם אם נעשית אחת מהם קטנה
 כמחציתה של השנית ולא יש לא פצע ולא דיכה ולא נקב רק
 שהוקטנה ולא יש בה מקום חסר יש פנים לומר דהויא בכלל
 חסרה ויש פנים לומר דחסרה שאני שהקטינה וצ"ע בזה
 ובתשובה (ע' שואל ושאל הגו' סימנים הגו') כתבתי בזה ע"ש.
 ב' א' שחסרה. כתב הנמק"י אפילו חסרה כל שהוא ולא
 מעצמן קאמר אלא קאי אנימוקה כלומר שמחמת מכה
 או מיעור נימוקו והוקטנו מאליהן והב"ד מרן ז"ל בב"י ודברי
 הג"י הם בשם הרא"ש כ"ע"ש. וכן ראיתי בתוספי הרא"ש
 שכתב וז"ל ואפילו חסרו לא מעצמן קאמר אלא קאי אנימוקו

וא"כ אם תשאר עליו חוב אין הב"ד יכולים להתטפל להם
 שזה דבר עסק ממוני ועל הרוב אין כח בית דין יפה בו, אך
 אם יתברר דכח ב"ד יפה בו וכן במקומות שכתב ב"ד יפה גם
 בדיני ממונות, והאיש אין לו סכני כתובתה במושלם והיא
 מעכבתו לישא אשה אחרת עד שיציאנה בגט ויפרענה כתובתה
 במושלם, צ"ע עוד בזה לעת הפנאי. ושו"ר להכנה"ג ז"ל
 סימן קנ"ד בהגה"ט אות ג"ג שהאריך בזה עש"ב וכן הרב
 יד אהרן ז"ל בהגה"ט אות ל"ה ואין כאן מקום להאריך כעת.

סימן ב'

סעיף ו' בהגה וכל זה בעם הארץ שאינו מדקדק במצות.
 בעונותינו הרבים בזמנינו יש מאחינו אשר חונכו על
 ברכי זרים אנשים רעים ומחללים את השבת אפילו בפרהסיא
 ואין כח בית דין יפה למונעם מזה מצד הממשלה ע"י כח
 התורה וכיוצא בזה. ועכ"פ מצוה וחובה על כל איש גלבב
 להתרחק בכל עו ותעצומה לבל ישא את בנותיהם של אלו
 וגם שלא ישיא את בניו מבנות אלו וכן שלא להשיא את בתו
 להם. שאם הוזהירו הפוסקים על בת עם הארץ שאינו מדקדק
 במצות שהוא בכלל ארור שוכב עם בהמה כ"ש וק"ו בן בנו
 של ק"ו לבתם של העוברים על המצות היסודיות שכבר כתבו
 הפוסקים בכמה מקומות ביו"ד דהמחלל שבת בפרהסיא הרי
 הוא כנכרי ויינו יין נסך ושחיטתו נבלה. והגם דנראה דלענין
 החיתון אינם בכלל גוים אלא בכלל ישראל הם עכ"פ ראוי
 להתרחק מהם. (א"ה נכדו. גם מצד הבנים כשרואים זקנם
 או דודיהם אינם שומרים מצות ובפרט אם הם מחללים השבת,
 בלי ספק שילמדו מהם וקשה מאד להתגבר על זה להדריך בניו
 ובנותיו שלא ילמדו מהם, ולכן שומר גפשו ירחק מהם). וה'
 ברחמי יחיש גאולתנו מהגלות החל הזה טרם לא תאבד
 השארית הנמצאה בין העמים אכיר"א.

סימן ה'

סעיף א' פצוע דכא וכרות שפכה אסורים לישא ישראלית
 וכר'. ראיתי להרב המאירי ז"ל בחידושי ליבמות דף ע"ה
 שכתב וז"ל, והעיקר הענין בפסול זה אינו בשאינו ראוי
 להוליד לבד אלא בשאינו ראוי להוליד ושנפקעה הולדתו בידי

ביצה אחת אם היתה אותה שניטלה שלימה כשניטלה ונשארת של ימין אמנם ראיתי מקילין כסברא האחרונה אבל טוב לחוש באיסור דאורייתא לדברי המחמירים והם רוב מנין ורוב בנין.

באר משה

בכל שהוא וכאמור. (וכ"כ בטור וכ"כ רש"י הב"ד הב"ח ז"ל).
(ד) בהגה וכן עיקר ודלא כיש מתירים וכו'. כתב ר"ת ז"ל בספר הישר סימן י"ב וז"ל, בפרק הערל אמר רבי ישמעאל וכו' וז"ל דהכי הלכתא דאמר בפרקין דמתני' דכרמא הדר ביה דאמ"ר ישמעאל א"כ ס"ל לתלמודא דהלכתא כהאי מתני' דאם בכרם ביבנה. ועוד דמתניתין לא פליגא דקתני כל שנפצעו ביצה בתרומיהו פסלה אבל בחדא לא ואפילו אחד מהם הנ"מ לגבי פציעה או לגבי זיבה או לגבי נקיבה אבל לגבי נטילה לא פסלינן דהכי אשכחן לגבי כוליא דאמרין לקתה בכוליא טרפה ניטלה כשרה ע"ש. ונראה דנפלו בדבריו ז"ל הרבה ט"ס וכז"ל, ועוד דמתניתא דקתני כל שנפצעו ביציו לא פליגא ובתרויהו פסולה אבל בחדא לא והא דקתני ואפילו אחד מהם הנ"מ לגבי פציעה או לגבי דיכה דהיינו נידוכה וכלשון הרמב"ם דנקט נידוכו במקום גימקו וכמ"ש הגר"א בבאורו לש"ע ע"ש. או לגבי נקיבה אבל לגבי נטילה לא פסלינן דהכי אשכחן וכו' ור"ל דמאי דקתני בסוף ואפילו חסרה היינו דוקא אם חסרו שניהם אבל נחסר אחת לא מפסיל ומאי דקאמר ואפילו אחת אפציעה וכל דדמי לפציעה נקובה דיכה ומוכית זה מהא דכליות וצ"ע עוד. ולפ"ז א"ש דהשמיט ר"ת חסרון ומבואר מזה דחסרו לדעת ר"ת היינו שניטלו ולא שנחסר מהם איזה דבר, או שהוקטנו. וטעמו נראה דאי מיירי בהוקטנו איזה גבול יהיה בדבר ואם נאמר דאין גבול א"כ כל שהוכה באותו מקום יש לחוש לו שמא הוקטן ממנו כל דהו ואין לדבר סוף, וכן אם נחסר הו"ל שחסר איזה דבר מחוץ א"כ הרי זה בכלל נפצע ולכן מפרש לה דנטיילה היינו חסרה.

(ה) בהגה אבל טוב לחוש באיסור דאורייתא לדברי המחמירים והם רוב מנין ורוב בנין. ק"ל דאם הם רוב מנין ורוב בנין א"כ משמע דדעתו נוטה להם וא"כ למה כתב בלשון טוב לחוש כאלו רק חששא בעלמא ומהיות טוב. וגם מתחילה כתב וכן עיקר ודלא כיש מתירין משמע דמדינא נמי הכי הוי. ואולי דתרתני קאמר דמתחילה כתב דעתו וכן עיקר ודלא כיש מתירין וזהו דעתו לדינא, אך כיון שראה שיש מקילים לכן כתב דטוב לחוש למה שהכרעתי ונתן טעם לזה דאיסור דאורייתא והמחמירים רוב מנין ורוב בנין דמרווב ענותנותו לא החשיב דעת עצמו והכרעתו כל כך נגד המתירים. ועוד י"ל דלהיות כי הדבר הזה לאסור אותו לבא בקהל הוא דבר קשה מאד לכן הגם דהכרעתו כהאוסרים לא החשיב דעתו והכרעתו דשפיר יש פנים להפך לסמוך על המקילים מצד זה ולכן הכרעתו היא שיש לחוש לזה יותר על זה כיון דאיסור דאורייתא וגם שהמחמירים הם רוב בנין ורוב מנין. ולפ"ז משמע דאם היה דבר זה שקול יש פנים לומר דמודה דסומכין על המקילין. אבל אין זה מוכרח דז"ל דדוקא בראה לחכמי דורו שהקילו ואה"ג דבכה"ג שנראה לחכמי ורבני העיר להקל סמכין עליהו כשהפלוגתא שקולה כדי להכשירו לבא בקהל אבל לפירוש הראשון גם זה אינו מוכרח.

לומר ואפילו חסרו כל שהוא עכ"ל. והם דברים סתומים ולזה ביאר הנ"י ז"ל בכוונתו דר"ל שמחמת מכה או מיעור גימקו והוקטנו מאליהם. ופירוש לפירושו ז"ל דרש"י בד"ה גימקו כתב וז"ל, מחמת מכה גימקו והוקטנו מאליהו וכו' ע"ש. וע"ז קאמר דקאי אנימקו דכמו דגימקו על ידי מכה כן חסרו ע"י מכה. ומ"ש או מיעור הוא מדברי הנ"י דס"ל דמכה ומיעור היינו הך.

ומזה לכאורה נראה דאם גימקו בלתי מכה והוקטנו או שחסרו בלתי מכה אין לפסול, וצ"ע בפוסקים לברה אם כוונת רש"י והנ"י לשלול רק אם גולד כן ממעי אמו או שבא לשלול ג"כ גם אם גולד שלם ואח"כ חסרו מאליהם או גימקו מאליהם בלתי חולי, או בא לשלול גם אם היה זה ע"י חולי אם בשאר הגוף או בהם ממש. ולזה הדעת נוטה דאי איתא לא הי"ל לרש"י והנ"י לומר ע"י מכה אלא לומר ג"כ או חולי. ואם כנים אנחנו בזה יש להוכיח מזה דגם רש"י מן הסוברים דע"י חולי הו"ל בידי שמים וכמו שהוכיח היש"ש ע"י לקמן. ועכ"פ גם להרא"ש יוצא לנו מיהת דאם חסרו מאליהו בלתי מכה ובלתי חולי אין לפסול דאין לומר דבא לשלול אם היה זה ע"י עצמם ר"ל שגולדו כך דלשון מעצמם נראה דהיו שלמים ונחסרו דאל"כ הי"ל ולא שגולד כן. ושו"ר להב"ח ז"ל שפירש דמעצמן היינו ע"י חולי והוכיח דע"י חולי אינו פוסל ע"ש וצ"ע עוד בזה לדינא.

(ג) או שחסרה. לא נזכר שיעור החסרון ומשמע מן הסתם דכל שהוא שנחסר פסול וכ"כ רש"י ביבמות דף ע"ה ע"א אפילו חסרה כל שהוא ע"ש. וכ"כ הנמק"י שם אפילו חסרה כל שהוא וכ"מ מדכתב קודם זה ואפילו גימקו פירשו בו נקב שאין בו חסרון דהיינו סתם נקב והיינו דלבתר הכי קתני חסרו ע"ש. וכוונתו מבוארת דאם היה נקב שיש בו חסרון היינו חסרה דקתני בתר הכי ואם איתא שיש שיעור בחסרון א"כ אין שום ראיה שיש לדחות דגב היינו עם חסרון כל שהוא וחסרון היינו בשיעור מה. ואין להקשות דאי איתא דניקב גם בלתי פוסל א"כ הרי בחסרון ג"כ יש נקב וא"כ אמאי קתני לה לגמרי. ועוד דלא יתכן לשון אפילו חסרה דהו"ל חסרה יש בה תרתני, דכבר כתב מרן ז"ל בב"י בשם הריטב"א דסתם נקב היינו מפולש. (א"ה נכדו. לכאורה קשה ע"ז מדקתני במתני' בחולין רפ"ג ניקב תלב לבית חללו דאם סתם נקב הוא מפולש למה הוצרך לומר לבית חללו. גם קשה מהתוס' שם שכתבו בשאר נקובי לא איצטריך למיתני לבית חללו שהן דקין וכו' ע"ש. שהיה להם לומר משום דסתם נקב מפולש ומ"ש הב"י בשם הריטב"א הוא משם התוס' כמבואר בב"י. ונראה משום דבסיפא קתני ואלו כשרות וכו' ניקב הלב שלא לבית חללו ולכן קתני ברישא לבית חללו). וא"כ מ"ש הנ"י דהיינו סתם נקב היינו מפולש וא"כ שפיר י"ל דתרתני גינהו נקב מפולש ואין בו שיעור וניקבו שיעור דהיינו שיש בו שיעור וחסרון ודאי דחסרון אפילו כל שהוא ולכן קא ק"ל להנ"י דאם נקב היינו שיש בו חסרון היינו חסרה ומינה דחסרון

י"ד) כל פיסול שאמרו בענין זה כשלא היה בידי שמים כגון שכרתו אדם או הכהו קוץ וכיוצא בדברים אלו, אבל אם נולד כרות שפכה או פצוע דכא או שנולד בלא ביצים או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו אברים אלו או שנולד בהם שחין

באר משה

בשם הרב תומת ישרים ז"ל. וש"ר להרב שלחנו של אברהם ז"ל ומדבריו נראה דיש להחיר מס"ס ספק שמא הוי זה בידי שמים ואת"ל בידי אדם שמא הלכה כר"ת שהתיר וצ"י בזה דשמא אין זה ס"ס כיון דדעת ר"ת יחידאה היא ועוד דהגאון יעב"ץ באגרת בקורת ס"ל דגם הרמב"ם מודה ע"ש, ואם נאמר שהוא יחיד י"ל ג"כ דר"ת יחיד וצ"ע אם מודיעים לאבי הכלה.

ב') אבל לרש"י והרא"ש לא מקרי בידי שמים וכו', מזה היה נראה דדעתו כדעה אחרונה אבל אין זה מוכרח וכמ"ש הרב דבר המשפט, אך מדבריו בב"י נראה דעתו כדעת הרמב"ם וגם זה אינו מוכרח וכמו שכתבתי בזולת זה משם הרב יד מלאכי בשם הכנה"ג בכללי מרן בב"י ע"ש. וכתבתי בזולת זה דהעיקר דמרן בב"י ובש"ע מספק"ל ושכן דעת הש"ש"א והרב זרע אברהם אה"ע סימן י"א ע"ש. ועתה ראיתי להרב חתם סופר סימן י"ז שכתב ובש"ע סימן ה' פסק כדעה ראשונה כוותיה (דהרמב"ם כיע"ש) ש"מ שג"ל שיטתם עיקר וכן נראה לכל מעיין ע"ש. ולא הבנתי כעת מהיכן מוכיח זה דלכאורה איפכא נראה מהש"ע דלישנא בתרא עיקר וכ"ש כשכותב אבל, וכ"ש שסיים לדברי הרא"ש שכתב והכי משמע בירושלמי וצ"ע עוד בעה"ה. (א"ה נכדו. לענ"ד נראה דמשמע ליה כן מלשון מרן ז"ל בש"ע שמנה כמה פרטים וכתב עליהם בסתם הרי זה כשר לבא בקהל ונתן טעם שכל אלו בידי שמים להרמב"ם הרי מבואר דפסק בסתם להכשיר ורק בנתינת טעם ביאר משום דחשיב בידי שמים להרמב"ם דאי איתא דכוונתו להביא מחלוקת בפסק הלכה הי"ל לכתוב הרי זה להרמב"ם כשר לבא בקהל שכל אלו בידי שמים אבל לרש"י והרא"ש וכו', אבל כיון שכתב הרי זה כשר בסתם משמע דדעתו לפסוק כהרמב"ם).

שוב נראה לי בכוונת החת"ס ז"ל דמשמע ליה דדעת מרן כהרמב"ם ז"ל דמדכתב בתחילה אבל אם נולד כרות שפכה וכו' והוסיף עליהם או שחלה וכו' ועל כלם אמר הרי זה כשר לבא בקהל משמע דכמו דהראשונים דנולד שהם בלי פלוגתא דרדאי דעתו להלכה דכשר ה"צ מ"ש או שחלה וכו' דעתו דכשר לבא בקהל דאל"כ לא הי"ל לערבינהו דהי"ל לחלקינהו ולומר על הנד דנולד דכשר לבא בקהל ואח"כ יכתוב ואם חלה וכו' כשר לבא בקהל שכל אלו וכו' לדעת הרמב"ם, ומדערבינהו ש"מ דשויים הם בדינם דבכלהו דעתו לפסק הלכה דכשרים לבא בקהל ולכן כתב החת"ס דדעתו כדעה קמייטא.

ומידי"ן הרמ"ה נר"ו שמעתי די"ל דמרן ז"ל בא לומר דלדעת הרמב"ם ז"ל כשר בכל אלו האופנים ולדעת הרא"ש יש להוציא החולי ומובן מאליו דבנולד לכ"ע שרי לבא בקהל ואין כוונתו לסתום, ע"כ תוכן דבריו נר"ו. אבל קשה דא"כ הי"ל לכתוב אותם בשני עניינים ולסתום במה שהוא מוסכם לכ"ע ולומר דבחולי פליגי וכמ"ש"ל וכמו שכ"כ בס"ג שהביא תחילה מה שמוסכם לכ"ע שהוא כשר ואח"כ הביא מאי דפליגי

סעיף יר"ד כל פיסול שאמרו בענין זה וכו'. שכל אלו בידי שמים להרמב"ם אבל לרש"י והרא"ש וכו' וכתב הרא"ש דה"מ בירושלמי. ונראה לענ"ד דסתם דעת מרן ז"ל הוא כהרמב"ם דאל"כ לא היה כותב תחילה הרי זה כשר אלא היה צריך לכתוב כשר להרמב"ם אך מלשון זה מורה דדעתו להכשיר ונותן טעם למה שדעתו כן. וכן כתבו הרבה מהאחרונים דהעיקר כדעת הרמב"ם ז"ל וכ"כ הברכ"י ז"ל בסק"ה בשם מהרש"ל והאחרונים שכן דעת רש"י ג"כ. והגם כי בזה אין דעת מרן כן מ"מ בזה מיהא אין הדבר ברור ולא שייך בזה קבלת דעת מרן וא"כ לא נשאר רק הרמב"ם והרא"ש וכהרמב"ם נקיטנן שהיה רופא גדול. והגם כי הרמב"ם ז"ל אינו סומך על חכמתו ברפואה לענין הוראה רק לפי מה שמתבאר מחכמי הש"ס, מ"מ כבר נשתמשו בזה האחרונים ונ"ל כוונתם דע"י רוב חכמתו ברפואה יורד לעומקן של דברים בכוונת הגמרא. ומרן ז"ל בב"י אחרי שהזכיר דעת הרא"ש ורש"י ז"ל סיים אבל הרמב"ם בפט"ז מהלכות א"ב כתב דמחמת חולי הוי כבידי שמים ומשמע שכן דעתו כמ"ש לפי זכרוני הרב יד מלאכי ז"ל בכללי הפוסקים היכא דכותבים אבל הרב פלוני וכו'. (א"ה נכדו. מצאתי זה לו בכללי הטור אות ט' ע"ש. אבל לענ"ד ק"ל דהרי נגד זה כתב בש"ע אבל לרש"י וכו' וא"כ אין מזה ראיה). וע' להשד"ח בכללי הפוסקים סימן ט"ז אות ד"ן.

וראיתי להח"מ ז"ל שדקדק בדעת מרן ז"ל שסיים וכתב הרא"ש דהכי משמע בירושלמי דדעתו דהכי נקיטנן לחומרא ע"ש. ולכאורה דבריו קשים הם דאי ממ"ש מרן דהכי משמע בירושלמי א"כ גם דהוי קולא ואי משום דכיון דפלוגתא היא אזלינן לחומרא אמאי הוצרך לציין למה שסיים מרן דהכי משמע בירושלמי. וצ"י בזה. (א"ה נכדו. אולי כוונתו דמתחילה הוכיח מלשון מרן דס"ל כהרא"ש ואח"כ נתן טעם למרן במה שפסק כהרא"ש אע"ג דתמיד פוסק כהרמב"ם נגד הרא"ש משום דלחומרא ולכן חשש לדברי הירושלמי). ולפי דבריו ז"ל הגם דסיים דהב"ח כתב דסברת הרא"ש יחידאה מ"מ לדין דעת מרן עיקר.

וראיתי להכנה"ג בהגה"ט אות ב' שכתב בשם מהריב"ל ח"ג סימן צ"ב דבניטלה השמאלית ע"י חולי אין משיאין לו ישראלית כי אם גיורת ואם עבר ונשא ישראלית לא יוציא. וכן באות ו' כתב דאפשר דמהריב"ל לא כתב בסימן צ"ב על דברי ר"ת וכיון דרבו החולקים עליו יש מקום לומר שאם נשאת תצא ומשמע דכופין אותו בשוטים אלא רק בגדון ר"ת אבל בגדון הרב תומת ישרים יודה דאם נשאת לא תצא ע"ש. מבואר דלכתחילה פשיט"ל דאין משיאין ונסתפקתי בכבר התחילו שבעת ימי המשתה ונודע הדבר לעת ערב אחר חצות היום להרב שרוצים לברך שבעה ברכות, אם יש להבית דין להעלים עין מהם כדין דיעבד או זה דמי לכתחילה ומונעין אותו? ונראה לענ"ד דמדמדיעין לחתן שלא ישא לכתחילה ישראלית ואם לא שמע אין לכופו על זה ודומה למ"ש הכנה"ג

והמסה אותן או כרתן הרי זה כשר לבא בקהל שכל אלו בידי שמים להרמב"ם אבל לרש"י והרא"ש לא מקרי בידי שמים אלא על ידי רעמים וברד או ממעי אמו אבל ע"י חולי חשיב בידי אדם פסול. וכתב הרא"ש דהכי משמע בירושלמי.

סימן י"א

אשה הנחשדת על אשת איש

א' הנחשדת על אשת איש אם היה לה קינוי וסתירה ולא שתתה מי המרים הואיל ונאסרה על בעלה בשבילו הרי היא אסורה על זה שנתיחדה עמו לעולם כדרך שהיא אסורה על בעלה. ואם עבר ונשאה מוציאין אותה מתחתיו בגט אפילו היו לה כמה בנים ממנו וכו'. הגה, וי"א דאם היה בכאן קול ממש כדרך שנתבאר עם עדי כיעור מוציאין אותה אפילו מבעלה אם אין לו בנים ממנה וכו'.

סימן ט"ו

איסור ערוה דאורייתא ודרבנן

כ"ד מותר אדם באשת חמיו וחמיו מותר באשתו ויש מי שאוסר.

באר משה

אשתו שזינתה וטהורה היא בעיניו אין לנו יכולת למחות בידו ולא לפסול בניו שיוליד ויהיו בחזקתן עד בא הכהן לאורים ע"ש. ומינה ומינה לג"ד.

ב' בהגה וי"א דאם היה בכאן קול ממש וכו' מוציאין אותה אפילו מבעלה. כתב הרב נודע ביהודה ז"ל מהדר"ב סימן כ' דהיינו דוקא שני עדים כשרים אבל לא נשים, דנשים אין עדותן כלום דעדות נשים אפילו ראו שנטמאה ממש באופן הנזכר בפוסקים שנאסרת אין ממש בדבריהם לאסור אשה על בעלה. וכן אם הקול יצא מפסול לעדות כמו ערבי אין ממש באותו קול.

ג' אשת איש שאמרה שנטמאה והבעל מאמין לה באופן דנאסרת, אם איסור זה הבא מצד נאמנות הבעל לה אי הוי זה הא דמאמין לה כבי תרי כשני עדים כשרים דאורייתא הוא או מדרבנן הוי? עי' להרב משחא דרבנותא ז"ל בסימן קט"ו משם הת"י וכן הסכמתו דמדרבנן הוי. וכן הוכחתי בעוניי בתשובה דאין זה אלא מדרבנן ונפ"מ לספק פלוגתא ולספק מציאות עש"ב.

סימן ט"ז

סעיף כ"ד מותר אדם באשת חמיו וכו'. ונראה פשוט דדעת מרן ז"ל להתיר כסתם וכ"כ הרב ברכי יוסף ז"ל והרב יד אהרן ז"ל וכן מתבאר מדברי מרן ז"ל בב"י וכן לפי הכלל הידוע דמרן ז"ל פוסק כרוב עמודי ההוראה וא"כ ודאי דס"ל כהרי"ף והרמב"ם וכ"ש בהיות עמהם הרמב"ם ז"ל ושאר רבני ספרד. אלא דמרן ז"ל כתב שיש מי שאוסר לחוש לזה במקום שנהגו לחוש ולאסור ודלא כהצ"ח ז"ל סימן מ' שכתב להיפך דדעת מרן לאסור שכן כתב באחרונה לאסור וכתב סברא ראשונה לספרדים דנהגים להתיר ע"ש. ועוד י"ל דכוונת מרן ז"ל לומר דע"פ יש לחוש לסברת האוסרים ואין להתיר לכתחילה, אלא דלשון מרן שכתב מותר משמע גם לכתחילה ובפרט שהוא לשון הגמ'. אך מדברי האחרונים ז"ל מרבני ספרד שלא התירו ע"פ דברי מרן בפשיטות לבני

ביה לרש"י והרא"ש פסול ולהרמב"ם כשר. ולכן כתב התת"ס דפסק כדעה הראשונה דכן משמעות פשט לשון מרן ז"ל וכאמור. וכפי האמור נראה דמ"ש מרן שכל אלו וכו' הוא מדידה לתת טעם להכשיר ורק גט כלשון הרמב"ם ומסיים עלה להרמב"ם. וכן נראה שהבין הרב צוף דבש ז"ל שכתב וז"ל, ומרן נראה שדעתו כך שכתב בסתם כשר לבא בקהל ואח"כ נתן טעם ע"ש.

ולפ"ז א"ש כמה הערות על מרן ז"ל בש"ע: א' ממה שמוכח בדעתו בב"י דס"ל כהרמב"ם וכמ"ש הרב בני בנימין ז"ל בסימן ל"א. ב' ממה שכלל לנו מרן ז"ל בהקדמתו. ג' ממ"ש רבו מהר"י בירב ז"ל דכן דעת רוב הפוסקים. ד' ממ"ש הרב יד מלאכי דהרא"ש גם דהוי עמו רש"י ופליגי על הרמב"ם נקיטנן כהרמב"ם. ה' ממ"ש השו"ג דמרן ז"ל דהש"ע כמעט כלו ע"פ דעת הרמב"ם. ו' דנראה דכן דעת הרי"ף. ז' ממה דקי"ל בשעת הדחק הוי כדיעבד ודחק דגירות אין לך דחק כמוהו וא"כ הי"ל לסמוך על הרמב"ם ודעמיה. וכל אלו הוו הוכחות דכן דעת מרן ז"ל וכאמור וכן נראה לעג"ד בדעת הרב ישא איש סימן () דס"ל דדעת מרן ז"ל כהרמב"ם ע"ש.

סימן י"א

סעיף א' הנחשדת על אשת איש וכו'. אשת איש שיצא עליה קולות ונתקבלו עדיות וחקירות ודרישות וכפי פסק ההלכה אינה נאסרת וכפי המושכל של המורה אשה זו ודאי דנטמאה אם המורה יכול להורות בה היתר או ישמיט עצמו מזה? ראיתי להרב נודע ביהודה ז"ל מהדר"ב סימן כ' שכתב דאע"ג דלפי תוכן הענין האשה הזאת נטמאה והיא אשת כהן עכ"ז אין כאן עדות שיהיה יכולת ביד הב"ד לאסורה על בעלה ולכוף את בעלה לגרשה. וראוי להוכיח את בעלה שיגרשנה ויחוס על זרעו שיוליד ממנה אולי בבא המטהר לטהר את הכהנים בני לוי יבדילם לרעה ולא יזכה לבן מגיש מנחה. ואם יאטים אזנו משמוע ויאמר כי אינו מאמין על

סימן י"ז

היתר אשת איש שמת בעלה ואומרת גרשתי, ודיני הערוה ודין נשאת באיסור ובטעות

ט"ו) **הגה** אבל שאלו אותו תחלה איה חברנו וכו' מ"מ אם עברה ונשאת על פי חכם שהתירה לא תצא אם יש ראיות ואומדנות שמת.

כ"ז) **מצאוהו הרוג ומכירין אותו בטביעות עין ואין יודעין מתי נהרג י"א שתולים שנהרג תוך שלשה ימים ומעידין עליו ויש אוסרין וכו'.**

ל"ב) **ראוהו שנפל לים אפילו טבע בים הגדול אין מעידין עליו שמת שמא יצא ממקום אחר. ואם נפל למים מכונסים כגון בור או מערה שעומד ורואה כל סביביו ושהה כדי שתצא נפשו ולא עלה מעיד עליו שמת ומשיאין את אשתו. וכן אם קשרוהו ברגליו ושלשוהו אל הים ולא עלה בידם אלא רגלו מהארכובה ולמעלה משיאין את אשתו לאחר י"ב חדש שטריפה אינה חיה י"ב חדש וכו'.**

באר משה

מוכח דס"ל דספיקא דאורייתא המתגלגל להיות דרבנן דינו כאיסור דרבנן דעלמא וספיקו לקולא אפשר דס"ל דהכי נקיטנן ג"כ בעלמא וכמ"ש האחרונים או לפחות דס"ל דהכי נקיטנן בעיגונא דאתתא.

סעיף כ"ז ויש אוסרין. מדלא כתב מרן ויש אומרים דאין תולין כלישנא דרישא או ברישא יכתוב יש מתירים כלישנא דסיפא, כתבתי בתשובתי דגם מרן ז"ל מודה מיהא דגם האוסרים אינם אוסרים רק מדרבנן ולחומרא בעלמא וכן דקדקתי מלשון מרן ז"ל בב"י ע"ש.

והנה דעה זו היא דעת הרשב"א ז"ל בחידושי והנ"י בשם הריטב"א כתב דמסתברא לקולא כיון שאין נראה לנו שום שינוי פנים ושמא נתפח היא חששא דרבנן. והרב אהלי יעקב למהריק"ש ז"ל בסימן נ"ב כתב דאין ספיקו של הרשב"א מוציא מידי ודאו של הריטב"א ע"ש. ומה שפסק מרן ז"ל כהאוסרים וכדק"ל בכללי מרן ז"ל דיש ויש הלכה כיש בתרא, נראה משום דמסיים הריטב"א ויש חוששין להחמיר והו"ל כמו הכרעה ועכ"פ נראה דמדאורייתא שריא וכמו שכתבתי לעיל שכן מורה לשון חוששין להחמיר.

סעיף ל"ב שטריפה אינה חיה י"ב חדש. עי' למרן ז"ל בכ"מ פ"ג מהלכות גירושין שכתב על דברי הרב המגיד שלא התירוה אלא לאחר י"ב חדש שיש לגמגם על זה ממה דאמרינן בפרק אלו טרפות דף ג"ז דאדם טרפה חי יותר מי"ב חדש ע"ש. וקשה לענ"ד דאמאי לא הקשה כן על דברי הגמ' דקאמר במסכת יבמות דף קכ"א מן הארכובה ולמעלה תנשא דהרי אדם יכול לחיות. ואם נאמר שיש טרפות ויש טרפות, יש טרפות שחיים אפילו י"ב חדש ויותר, ויש שאינם חיים י"ב חדש, א"כ גם על דברי הה"מ ל"ק. ועוד קשה דבחולין דף מ"ג פריך הגמ' ישפוך לארץ מררתי ועדיין איוב קיים יפלה כליותי וגו' מעשה נסים שאני. ואמאי לא משני אדם שאני. ומזה יש להוכיח שיש ויש. (א"ה נכדו. לענ"ד אפ"ל דמ"ש דבאדם לפעמים חי יותר היינו ע"י טיפול ורפואות אבל זה שנפל לים ומסתמא גשאר זמן רב בלי רפואות לא חי. וכעני"ן איתא בחולין דף ג"ד ובתוס' בדף מ"ג בד"ה יפרח. אך נראה דז"א דשמא עלה מן הים ועשה רפואות וחיה).

וראיתי הגה מצד דברי הכ"מ שכתב וז"ל, דברי הגאון תמהים הם בעיני דהא בר"פ אלו טרפות דף מ"ב לא איירי כלל באדם, ובדף ג"ז גרסינן אמר ריו"ס בן המשולם וכו' מיד.

ספרד עי' להרב יד אהרן ולהרב בית דוד ז"ל סימן ק"ו ולהרב כהונת עולם סימן ס"ג ומהר"ם הכהן שם סימן ס"ד נראה דס"ל דגם מרן חייש לה ולכן כתב ויש מי שאוסר, או דאף אם נאמר דמרן לא כתב דעת היש מי שאוסר רק למקום שנהגו מ"מ כיון שיש סרך ערוה הגם שאינו אלא מדרבנן החמירו על דרך מאי דק"ל דבגיטין וקידושין חוששין לכל הדעות וכמ"ש השו"ט ז"ל בסימן ע"ה ועי' מה שכתבתי בשואל ונשאל (חלק ז' סימן ע"ב).

ואפילו להאוסרים מודים אם מתה בתו של חמיו דנתרחקו הרבה וכמ"ש הרב בית דוד ז"ל בסימן ק"ו והרב יד אהרן ז"ל והב"ד הרב ערך השלחן ז"ל וכ"כ הרב כהונת עולם בתשובת מהר"א סימן ס"ג וכן צדדו הרב נדע ביהודה ז"ל סימן ל"ח והחת"ס ז"ל. ועי' מה שכתבתי בשואל ונשאל. ועוד גם להאוסרים מודים דאם לא לקח חמיו אשתו רק אחרי מיתת בתו דלא היה לה ישיבה אחת בעולם. ועי' להרב כהונת עולם ז"ל בסימן ס"ג דחשיב זה כמעט לודאי. ועי' מה שכתבתי בתשובה בשואל ונשאל.

סימן י"ז

סעיף ט"ו בהגה מ"מ אם עברה ונשאת וכו'. דעת המב"ט ז"ל בח"א סימן קל"ה דכל שעבר עליו י"ב חדש ונשכת שמו ואבד זכרו פקע מינה איסורא דאורייתא ויש חולקים עליו. ומהר"ם גאלאנטי הוב"ד בגו"ר סוסי"י י"א כתב לסמוך ע"ז בעברו עליו שנים או שלש שנים דבזה נפקא מאיסורא דאורייתא אבל ספיקי דאיכא בהך סהדותא דייניגן לקולא ככל איסורי דרבנן. ומהו סמך גאון עוזנו מהר"י בסיס ז"ל בהסכמתו לספק עיגונא דאתתא בספר די השיב סימן ג' להקל בנדונו ע"ש. וכן ראיתי להרה"ג ישא ברכה בבני בנימין וקרב איש סימן י"ד ומסיים בה דאף שדחה דבריו הגו"ר דממזנה לא ילפינן ע"ש. וטעמא דמלתא נראה לענ"ד דס"ל דסברת מהר"ם גאלאנטי היא כעין הכרעה בין המב"ט וחולקים, או דהם ז"ל דעתם הסכימה כמהר"ם גאלאנטי דכיון שיש פלוגתא והם ז"ל עיינו והכריעו כדבריו, או דס"ל דדברי הגו"ר לדחות זה אינם אמורים רק בדרך דחיה ולא שחולקים עליו והו"ל דברי מהר"ם גאלאנטי בודאי קאמר והגו"ר בספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ועי' מה שכתבתי בתשובתי בזה ואין כאן מקום להאריך.

והנה מדברי מהר"י בסיס ז"ל והרב ישא ברכה ז"ל הנז"ל

סימן כ"ב

איסור יחוד ועם מי אסור להתייחד

א' אסור להתייחד עם ערוה מהעריות בין זקנה בין ילדה שדבר זה גורם לגלות ערוה חוץ מהאם עם בנה והאב עם בתו והבעל עם אשתו נדה. וחתן שפירסה אשתו נדה קודם שיבעול אסור להתייחד עמה אלא היא ישנה בין הנשים והוא ישן בין האנשים, ואם בא עליה ביאה ראשונה ואחר כך נטמאת מותר להתייחד עמה. ה' לא תתייחד אשה אחת אפילו עם אנשים הרבה עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם. וכן לא יתייחד איש אחד אפילו עם נשים הרבה.

סימן כ"ז

כיצד לשון הקדושין ושיאמר הוא ויתן הוא

א' בכסף כיצד נותן לה בפני שנים פרוטה או שוה פרוטה ואומר לה הרי את מקודשת לי בזה.

סימן ל"ז

כל דיני קדושי קטנה

א' האב מקדש את בתו שלא לדעתה כל זמן שהיא קטנה וכן כשהיא נערה רשותה בידו וקדושיה לאביה. ה' לא תתייחד אשה אחת אפילו עם אנשים הרבה עד שתהיה אשתו של אחד מהם של ימי נערות ובדקוה ומצאוה בוגרת מחזיקים אותה בחזקת בוגרת וקדושי האב אינם כלום.

באר משה

כי מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל היה מונע אותנו ללכת שם בימים אלו. וכן שמעתי על איזה יחידים מעירנו ומעיירות אחרות שהיו נמנעים ללכת באותם הימים ורק אחרי איזה ימים באים לבית כנסת אלג'ריבה ולומדים ועושים סעודות לבטלנים הלומדים שם).

סימן כ"ז

סעיף א' בכסף כיצד נותן לה בפני שנים וכו'. חתן שפירסה אשתו נדה מסיק הרב בית יהודה ז"ל בסימן ל"ג דכשר הדבר שיושיט הטבעת ע"י אחר ויאמר הוא הרי את מקודשת בטבעת זו ונחשב קידשה ע"י עצמו עש"ב. ואם המקדש סמוך על שלחן אביו יתן האב לבנו הטבעת במתנה גמורה כדי שיקדש בה כלתו כן ראיתי נוהגים. וכן אם האחים שותפין וכעת לא עמדתי על זה.

סימן ל"ז

סעיף א' האב מקדש את בתו וכו'. ולענ"ד נראה דיותר נכון לתקן באופן זה שיתן קדושי טבעת לקטנה על פי עדים כנהוג ועוד יתן לאבי הבת איזה מטבע כסף ויקדש בו בתו פלונית לפני שני עדים. ומ"מ מפני שלא עמדנו על זה נראה לי אני החותם מטה ויד"ן הרמ"ה נר"ו להחמיר לעשות זאת שאבי הבת יעמוד בשעת הקידושין לפני בתו וכן ירשה ויאמר לפני המקדש לקדש את בתו ויקדש כנהוג בטבעת ואח"כ יחזור לקדש ע"י האב במטבע כסף, והיה זה לזכרון.

הכר"ח ביום ו' כסליו התרפ"ב

ע"ה ב'לפון משה הכהן סילט"א

סימן כ"ב

סעיף א' אסור להתייחד וכו' חוץ מהאם עם בנה והאב עם בתו וכו'. ולענין אם יכולה להתייחד עם בנה או בן בתה ותולדותיהם כתב הב"ח ז"ל עמ"ש הטור אסור להתייחד וכו' חוץ מן האם עם בנה כתב וז"ל, ע"י בסו"י הקדום דכל יוצאי חלציו דינם שוה בת בתו ובת בתו נמי שרי כמו בתו, ובסימן כ"א סק"ה כתב כנו' ע"ש. וכמו שהאב מתייחד עם כל יוצאי חלציו ה"ה נמי לאם עם כל יוצאי חלציה שרי לה להתייחד דהרי הפוסקים ז"ל בהדא מחתא מחתיגה. אבל שתישן עמהם במטה אחת גראה לענ"ד דאין להתיר מפני המעשה שכתב הרב חוות יאיר סימן כ"א סק"י ע"ש. וכל זה אפילו בקטנים וכ"ש אם הגדילו דבהגדילו כתב מרן ז"ל בסימן כ"א ס"ז דכל אחד ישן בכסותו. (ע"י שואל ונשאל ח"א אה"ע סימן ט"ל).

סעיף ה' לא תתייחד אשה אחת אפילו עם אנשים הרבה וכו'. לענין מה שהנהיגו בקהל קדוש הדיג'ת (הרובע הקטן) מזה כחמש שנים בל"ג לעומר לעשות סעודות ומוכרים אוכלים ומשקים יין ושכר וזולתם ומביאים מבני העיר או מעיר אחרת מנגנים בכלי שיר ומשוררים בפה ומתקבצים שם מבני הקהל קדוש הנו' הי"ו ומבני שאר הקהלות אנשים נשים וטף לשמוע ולשמוח ולאכול ולשתות ואומרים לכבוד רשב"י ז"ל, האם יש בזה חשש איסור או לא? והצדדים שיש להרחיק זה: א' שע"י הקיבוץ זה מתערבים אנשים ונשים שם בחצרות ובשדות הסמוכים לאותו מקום שנקבצים בו, אם בבואם ממחניהם אם בשוכם, ונמשך מזה כמה תקלות ומכשולות של ערה החמורה בכמה אופנים. (ע"כ מצאתי. וכן זכרני

סימן מ"ז

עדים המכחישים זה את זה בקידושין

ג) עד אחד אומר נתקדשה ועד אחד אומר לא נתקדשה וכו'.

סימן נ'

מתי חוזרין הקדושין והסבלונות ודיני קנסות

א) המקדש את האשה בין שחזרה היא בה ובין שחזר הוא בין שמת הוא בין שמתה היא או שגירשה אין הקידושין חוזרין לעולם וכו'.

באר משה

וכ"ש לפמ"ש הרדב"ז ז"ל הזכירו הרב ערך השלחן ז"ל דכ"ש נשואה. ולכן ג"ל ברור דלא רק בתפסה הגרושה שאין מוציאים מידה אלא גם בתפס הבעל מוציאים מידו דאין לומר ק"ל נגד מרן. ועי' להרב חלקת מחוקק ולהב"ש ולהרב באר היטב ז"ל ואינהו בדידהו ואנן בדידן דאינהו בתריה דמור"ם גרידי ואנן בתריה דמרן גרידי.

ב) שידוכין בקנס ואומר הבעל עד אשר אמצא לאל ידי ויראה לי לישא, עמ"ש בזולת זה ועתה ראיתי בדומה להכנה"ג ח"מ הגה"ט אות ד' שכתב דמעת שתבע האחד את חברו ועברו שלשים יום יכול הלא ליקח אחרת וחבירו הוי מסרב וחייב בקנס, וציין לרבו בתשובה ח"א סימן קל"א וזה דלא כמ"ש בזולת זה דהוי כהניא דסימן נ"ו. אבל זכורני שראיתי בפת"ת אם ביו"ד סימן רכ"ח אם באה"ע סימן נ' או בזולת מקומות הגז' שכתב קרוב למה שכתבתי ואין כאן מקום להאריך כעת.

ג) שידוכין. המנהג פשוט פה דאם חוזר האיש או האשה משלמים זה לזה דמי בושת פנים ט"ו פרנג. ויש להסתפק אם חייב זה ומנהג זה דוקא באיש ואשה ששידכו זה את זה או דילמא גם במי שקיבל שידוכין בעד קרובתו ושלח אח"כ ג"כ כנהוג איזה סעודות לאיש ואח"כ אמרה האשה שלא נתרצתה, והקרוב אמר כי עשה כל זה מדעתו. וכן לענין ההוצאות. ולענ"ד נראה דבענין ההוצאות אין מקום וסברא לחקל דפוחת שליש ממה ששלח הבעל, אלא דיש להסתפק במה שקנה ולא שלח עדיין. שוב פשרתי ביניהם לתת מחצית ה"ט"ו פרנג ואם לא ירצה יתברר הדין אם ישלם את הכל, ונתרצה לשלם. ובזולת זה אברר לדינא הנראה לענ"ד.

ד) קנס שידוכין. נהוג פה מהראשונים איש ששידך אשה החוזר בו משלם לו ד' אונקיות כסף. והב"ד הקודמים לנו שמו הכסף למחיר ט"ו פרנג כנהוג יום יום. והנה לעת עתה עינינו הרואות דהחזיר בו מדבר כזה אין לו שום קפידיא מלשלם סך מזער כזה לפי העת והזמן. וא"כ נעשו ח"ו בנות ישראל ללעג ושחוק, וגם גורם לה בושה גדולה והפסד דמשיא שם רע דחושבים השומעים דודאי יש בה איות מום ולכן חזר בו המשדך. ועי' להרב רב פעלים ח"ב אה"ע סימן ג' שהאריך לקיים דיש לב"ד לקנוס בזה כפי ראות עיניהם ודינא הוי וכו' כדין המבייש את חברו וכו' עש"ב מכמה פוסקים ראשונים ואחרונים.

ובכן דעתי הקצרה שיש לתקן את הדבר אם כה יסכימו חכמי ורבני העיר הי"ו ויהיה השיעור בזה לא פחות מחמשה

סעיף ה' קדשה אביה בבקר וכו'. ואם קדשה אביה ונסתפקו אם היא קטנה או בוגרת ובגדת עתה וגמצאת בוגרת עי' להתוס' בקידושין דף ע"ט בד"ה קידשה דדעתם שתהיה בחזקת פנויה כמו שהיתה ע"ש. ועי' להרב חלקת מחוקק אות ה' ולהב"ש ז"ל אות ג' ע"ש.

ב) כתב הרשב"א ז"ל בסימן אלף רי"ו בנסתפקו בשנותיה י"ל דהוי ס"ס ספק הגיעה ספק לא הגיעה ואת"ל הגיעה ספק לא הביאה סימנים ספק הביאה סימנים, וס"ס אף באיסור תורה יש להקל. אך אפ"ה איני רואה בזה להקל שיש להתיישב בדבר ע"ש. ויש לעיין והרי הו"ל ספק מחסרון ידיעה ויכול להתברר לבדוק ולראות אם הביאה סימנים ואם בדקו וראו שלא הביאה סימנים בלא"ה תהיה מותרת, וצ"ע כעת. (א"ה) נכדו. נראה לענ"ד לתרץ דס"ל להרשב"א ז"ל דכיון דאי אפשר לברר השני ספיקות אפילו שאחד מהם אפשר לברר מתירינן בס"ס. וכן זכורני שיש פוסקים דס"ל הכי. ואפשר דהרשב"א ז"ל לא ברירא ליה זה ולכן לא החליט להתיר וסיים שיש להתיישב בדבר דשמא צריך, דשני ספיקות א"א לברר.

סימן מ"ז

סעיף ג' עד אחד אומר וכו'. ועי' להרב דבר המשפט דף מ"א ע"א בד"ה האמנם והלאה.

סימן נ'

סעיף א' המקדש את האשה וכו' אין הקידושין חוזרין לעולם וכו'. משמע מזה דאפילו נשואה וגתגרשה הם שלה כיון שהם מתנה גמורה. ומ"ש מור"ם ז"ל דדוקא מן האירוסין וכו' הגם דנראה מלשונו כמפרש אין זה אלא דעת עצמו וכמ"ש הרב בית יהודה ז"ל שכן דרך מור"ם ז"ל שלא לחוש לזה ע"ש. וכן ראיתי להרב ערך השלחן ז"ל שאחר שהביא סוברים כמור"ם ז"ל כתב אבל וכו' משמע דדעתו כהסוברים דלא שנא ע"ש. ואע"ג דדברי מרן ז"ל סתומים הרי הם כמפורשים לענ"ד מטעמא דכתיבנא ובפרט דלשון מרן הוא מדברי הרמב"ם בפ"ו מהלכות זכיה ומתנה ואלו היה מקום לחלק בכך לא היה שותק הרמב"ם מזה כלל, חזא דרובא דרובא באים לידי גישואין ועוד דכתבו בהלכות זכיה ומתנה משמע דכמו דשאר מתנות אין בהם חילוק ה"ג בזה. ועוד שכתב שאין להם חזרה. ועוד דהרמב"ם ז"ל חיבר חיבורו שא"ץ לחיבור אחר ואי איתא שיש חילוק הי"ל לבאר זה. ועוד דהי"ל לומר הטעם דשלא יאמרו קידושין תופסין באחותה

סימן ב"ן

ד' הפוסק מעות לחתנו בשעת הקידושין ונתנם לו קודם החופה ומתה הבת ויש לה בן יחזיר המעות לאב שכל הפוסק דעתו על מנת לכנוס.

סימן נ"ו

כמה זמן נותנים לארוסה

א' המאיר אשה ושהה כמה שנים ותבעה לנישואין והרי היא נערה נותנים לה י"ב חדש מיום התביעה לפרנס את עצמה ולתקן מה שהיא צריכה לה ואחר כך תנשא וכו' אם עברו עליה י"ב חדש בבגרותיה ואח"כ נתקדשה אין נותנין לה אלא שלשים מיום התביעה וכן המאיר את הבעולה נותנין לה שלשים יום מיום התביעה.

סימן נ"ט

המשיא בנו גדול בבית קנאו

א' המשיא בנו גדול בבית קנה הבית והוא שיהיו נישואין ראשונים לזה הבן ולא השיא האב בן זכר אחר קודם לו ולא שייר האב בזה הבית שייחד לו כלום, אבל אם שייר שם אפילו פך אחד לא קנה הבית. וי"א דבעינן גם כן שישיא לו בתולה ושיהא לאב בית אחר לדור בו.

באר משה

של האב מבורר אמרינן דמסתמא לא נתן לו דמי לשייר בה איזה דבר דבכה"ג לא קנה ויש לחפש עוד לעת הפנאי. א"ל ייחד לו בית וכלי בית ואין בזה התנאים שזכר מרן ז"ל גראה לענ"ד דלא מיבעיא שמסרם לו או הגיחם בביתו ונשתמש בהם שלבשם וכיוצא דקנה הכלים אלא אפילו ייחדם לו קנאם וכמ"ש הרשב"ש ז"ל בסימן תק"ף. והרב ערך השלחן ז"ל הוכיח ממהרשד"ם והרמ"ה היפך זה וכן הוכיח מדברי הגמ' בב"ב דלא משגי על מה דמקשה מהברייתא דמיירי בשלא יש אותם התנאים ע"ש. ולענ"ד נראה דאין זה הוכחה דגבי בית צ"ל דמיירי בדאיכא אותם התנאים דבלא זה ס"ל דלא צריכא למימר כיון דהלכתא זו בלא טעמא. ועוד י"ל כמ"ש מהרשד"ם ז"ל דמדקתני ייחד לו בית היינו כמו שידוע שיש כל אותם התנאים ולזה מקשה שפיר ומשגי דמיירי בשיהיו כליו שם ע"ש. ומינה נראה לענ"ד דכמו דגבי כלים קנה אפילו הניח משום שהם מטלטלים ה"ה בדליכא שאר תנאים. ולדינא נראה דהמחזיק יכול לומר קי"ל כהרשב"ש דהגם דמהרשד"ם והרמ"ה לא ס"ל הכי כיון דלגבי מהרשד"ם הרשב"ש קשיש מיניה ונקיטנן כוותיה א"כ לגבי הרמ"ה יכול לומר קי"ל דהר"ל חד לגבי חד וצ"ע בזה בספרי הכללים. ועוד ראיתי למהרצ"ך ז"ל שיישב הוכחת העה"ש ז"ל ע"ש ויש להתיישב עוד בדבר זה בעה"ו.

ג' בש"ע אבל אם שייר שם אפילו פך אחד לא קנה הבית. כתב הרמב"ם ז"ל ונגעו חכמים וכו' שהרי לא שייר לעצמו כלום וכו' ע"ש. ומדבריו אלו נראה להוכיח דזה עצמו גומר הוכחת ואומדן המתנה דאי אמרת דאמדו חכמים דעתו דלמתנה בתכוון כל שלא השאיר דבר של עצמו א"כ לא הוי זה גתנית טעם למה שאמרו. וא"כ לפ"ז נ"ל דעל הבן להביא ראיה שלא שייר כלום שהרי אין המתנה נגמרת אלא בזה. אך הסוברים דעל האב להביא ראיה ס"ל דכל שלא הוכיח במעשיו שהשאיר הויא מתנה.

ושבעים פרנג. שכן לפי החשבון (לפי המדד) מה שהיו מביאים לפנים ט"ו פרנג צריך להם בזמן הזה חמשה ושבעים פרנג לפי מצב השמן והתבואה מעלה מטה, ואת"ל שיש תוספת מה בזה לגבי התבואה ושאר פרטים עכ"פ הכסף בזמן הזה הוקל כבודו ולהפך כבוד הבריות והקפדתן רב למאד. ובכן לדעתי הנכון כי יהיה כנו' או מאה פרנג כפי מצב זמנינו, כן נראה לענ"ד.

סימן ב"ן

סעיף ד' שכל הפוסק דעתו וכו'. אם הבטיח האב לנדוניית בתו ונישאו ואח"כ לא גמר הבטחתו וכבר נכפלו כמנהג אי גרבה יע"א דמה שמכנסת המאה נחשבת לשלש מאות, ע' להרב משד"ר ח"ב אה"ע סימן ב"ן דמסיק דפטור הבעל מקרן ותוספת שאין תוספת אלא לקרן עש"ב. ועמ"ש מר זקני בספרו נכח השלחן בזה.

סימן נ"ו

סעיף א' המאיר אשה וכו'. מדברי מרן ז"ל יוצא דמי ששידך אשה סתם ותובע זמן לנישואין נותנים להם שלשים יום, והגם דבשידוכין לבד כל אחד יכול לחזור בו עכ"פ גפ"מ דהמסרב בזה משלם קנס הנהוג פה אי גרבה יע"א ארבעה אונקיות כסף מזווקק. מיהו יש לדחות דבקידוש אדעתא דהכי שעבד עצמו, אך המשדך בלבד אפשר שאין גבול לא לזה ולא לזה וכל זמן שלא נשא זה או זה יכול להשטמט. וצ"י בזה עוד.

סימן נ"ט

סעיף א' המשיא בנו גדול בבית קנה הבית וכו'. נראה לענ"ד כעת דאם הוא בית בחצר של שותפות שעדיין לא נתחלקה ואין כל אותו הבית שלו לא זכה בה דכיון שאין חלקו

סימן ס"א

חופה לענין מה קונה

א' בהגה ונהגו שהחתן והכלה מתענין ביום חופתו.

סימן ס"ד

זמן נישואי בתולה וברכתה ואלמנה ואם אינו רוצה לעשות סעודה

א' הנושא בתולה צריך לשמוח עמה שבעה ימים וכו'.

סימן ס"ח

כיצד טענת בתולים ומתי נאסרה ומפסדת כתובה

ג' ב' סימנים יש לבתולה הראשון דמים שותתים ממנה בסוף ביאה ראשונה, והשני דוחק שנמצא בה בביאה ראשונה בשעת תשמיש. טענת דמים ישנה בין קטנה בין בגדולה אבל טענת פתח פתוח אינה טענה בבגרות.

סימן ע'

דין חיוב מזונות אשתו ובניו ואם חייב להשכיר עצמו

ד' הנושא אשה ואחר כך נשתתית חייב לזונה ולרפאה.

באר משה

מספיק דיקראו בלי תרגום ע"ש הטעם. אך לכתחילה לא יוציאו ע"ש.

סימן ס"ח

סעיף ג' טענת דמים ישנה בין בקטנה בין בגדולה וכו'. מ"ש בין בגדולה פשוט דר"ל אפילו בוגרת שהרי סיים מרן ז"ל אבל טענת פתח פתוח אינה טענה בבגרות משמע דמ"ש קודם זה דטענת דמים בין בגדולה ר"ל אפילו בוגרת. ועוד דשלשה שמות הם, קטנה, גערה, בוגרת, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות אישות הלכה א' וגדולה היינו בוגרת דבלא זה נקראת גערה. (א"ה נכדו. ע"י בהטור ז"ל שכתב בין קטנה בין גערה בין גדולה וכו' ע"ש. מבואר דגדולה היינו בוגרת). אך ע"י לקמן בס"ה שכתב שיש סיבות המונעות דם בתולים ומכניסין אותה למרחץ ומרטיבין אותה ומאכילין ומשקין אותה וכו' ע"ש. ונראה דבזמן הזה קשה בדיקה זו וא"כ נראה דבזה"ז אין טענת דמים טענה ומן הסתם מעמידין אותה בחזקתה כיון שקשה לברר וכאמור. ונראה דזהו הטעם שלא שמענו ולא ראינו מי שבא בטענת דמים הגם דלפי הגשמע יש הרבה נשים שלא נמצא להם דם בתולים. ומה שלא שמענו ג"כ טענת פתח פתוח משום דרובא דרובא נשאות בוגרות וליכא בזה טענת פתח פתוח וכמ"ש מרן. ואותן המיעוט שנישאות קטנות או נערות אפשר דנמצא להם דוחק וליכא פתח פתוח ולכן לא נמצא מי שערער גם בזה.

סימן ע'

סעיף ד' הנושא אשה וכו'. עיין לקמן סימן קי"ט סעיף ו' שכתב להפך. להכנה"ג ז"ל בסימן קי"ט בהגה"ט אות מ"ט שכתב דמרן ז"ל בסימן ע' עדיין לא ראה שהרמב"ם ז"ל

ד' בהגה וי"א דבעינן ג"כ שישא לו בתולה וכו'. ק"ל טובא האם יש מי שחולק בזה והלא גמרא ערוכה היא דבעינן שישא לו בתולה. והגם דבש"ע לא כתב את זה הא דאי דט"ס היא ונשמט מלת „לבתולה" וכמ"ש הרב באר הגולה ז"ל ע"ש. וא"כ הי"ל למור"ם ז"ל להגיה זה באמצע דברי מרן ז"ל לבתולה לבאר זה ולא לכתוב בלשון וי"א כאלו יש מחלוקת בזה וצ"ע. (א"ה נכדו. אפריו"ן שכ"כ הרב חלקת מחוקק ז"ל דודאי נשמטה מדברי מרן ז"ל בש"ע ותמה על מור"ם ז"ל שכתב זה בלשון וי"א ע"ש).

סימן ס"א

סעיף א' בהגה ונהגו שהחתן וכו'. וכן מנהגנו שהחתנים מתענים ונ"ל דבחתן אלמון שנשא בתולה ג"כ מתענה דכלהו טעמי שנאמרו בדבר זה אין מקום לחלק. וע"י להרב שדי תמך מערכת ח'. (וכ"כ הכה"ח ז"ל בא"ח סימן תקע"ג אות ח' דאפילו באלמון ואלמנה מתענין וצ"י להא"ר והשע"ת ולהאחרונים ע"ש. אבל הכלה נוהגים שאינה מתענה וכמ"ש מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל בספרו הבהיר ברית כהונה אה"ע מערכת ח' אות ג' ע"ש).

סימן ס"ד

סעיף א' צריך לשמוח עמה שבעה ימים וכו'. המנהג פה אי גרבה יע"א שביום שבת שאחר החופה מוציאים בבית כנסת ס"ת נוסף ובו קוראים לחתן ואתה וכו' (וכמ"ש בספרו הבהיר ברית כהונה א"ח מערכת ח' אות א' ע"ש) וזכורני דדוקא בחתן שנושא בתולה אבל בבחור שנושא אלמנה לא. וכן ראיתי למהר"י הלוי ז"ל בתשובה סימן פ"ב. אך אם טעו והוציאו ס"ת שני בשביל החתן הנושא אלמנה

סימן ע"א

שחייב לזון בניו ובנותיו כשהם קטנים

(ד) הבא על הפנויה וילדה ממנו אם הוא מודה שהולד ממנו חייב לזונה.

סימן ע"ד

המדיר אשתו מכמה דברים

(ט) האומר לאשתו אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך אחיך ואחיותיך שומעין לו ותהיה היא הולכת להם כשיארע להם דבר ותלך לבית אביה פעם אחת בחדש ובכל רגל ולא יכנסו הם לה אלא אם אירע לה דבר כגון חולי או לידה.

באר משה

ומדלא הביאם צ"ל שלא ראה אותם וכמו שלא באו לידו רוב תשובות הרשב"ץ שהיו בכ"י וכמ"ש רבני אלג'יר בהקדמתם להתשב"ץ ע"ש. והגם די"ל לעומת זה דגם אם היה רואה היה מכריע כהריב"ש, מ"מ מסתברא דלא כן הוא תדא, דעפ"י התשובות מהרשב"ץ שראה והכריע כן נראה דגגרי אחריו וכמ"ש רבני אלג'יר שם בהקדמה הנז'. ועוד דמסתמא כיון דהרשב"ץ ראה דברי הריב"ש וחלק גקיטנן כוותיה שהוא הבא באחרונה, ותו דטעמו וגימוקו עמו ע"ש. ואף אם נאמר דספק הוי בדעת מרן, מ"מ הוי כאלו לא גילה והדרינן לכלליו ולהכריע מדידן כאמור. וכן יראה המדקדק בלשון הרב המחבר שכתב ודע וכו' וחלק על הריב"ש סימן מ"א וכו' ומרן בב"י וכו'. ומעתה לענ"ד יש לחייבו שבועת היסת וכדעת הרשב"ץ ז"ל.

וקרוב לזה כתבו חכמי ורבני תונס בתשובה שבסוף ספר אלו מציאות הנדפס בספר זרעו של יצחק תשובה האחרונה, דאלו הוה שמיע ליה למרן דברי תרמ"ה הוה דין הכי ע"ש. דון מינה ואוקי באתרין ודלא כמי שהבין בכוונת ה"ה ז"ל דמרן שלא הביא דברי הרשב"ץ ז"ל משום דאין דעתו כן דהמציאות כחיש הבנה זו וכמ"ש רבני אלג'יר שלא היו בידו של מרן ז"ל תשובות הרשב"ץ ז"ל וכנז"ל וזה ברור לענ"ד. שו"ר דאפשר דהמוחזק אומר קי"ל כהריב"ש ז"ל. אלא דיש פנים לומר דהב"ד אם גראה להם ההכרעה כהרשב"ץ תו אין לומר קי"ל כיון דכן דעת הב"ד הדנים הנדון הבא לפניהם. ועוד ג"ל דגם הריב"ש לא כתב כן אלא במפותה דאמרינן כי היכי דאפקרא וכו' אבל בתובעת מראובן שאנסה דלא חזינן ריעותא לא. ומה שסמך שם על מה שהאמינתו תורה אינו רק מצד זה די"ל דכי היכי וכו' ולולי זה י"ל דכיון דאומר כן להציל עצמו מהחייב אינו נאמן דנוגע הוא, וצ"י בזה עוד.

הכו"ח ביום ט"ו טבת התרפ"ג

ע"ה כ'לפון משה הכהן סילט"א

סימן ע"ד

סעיף ט'. ותלך לבית אביה פעם בחדש ובכל רגל. ומנהגו פה אי ג'רבה יע"א שהולכת ביום שני וביום חמישי שהם ימי השוק וכן הולכת בשבתות ובמועדים. וודאי דכל הנשוא אדעתא דמנהגא הוא נשוא ואינו יכול למנועה מללכת לבית

חולק בזה ומשו"ה לא זכר בב"י מדברי הרמב"ם ובסימן קי"ט פסק כהרמב"ם שכן דרכו לפסוק כמותו ולא זכר ממ"ש בסימן ע'. ועוד כתב דבסימן ע' פסק כהרשב"א ודעמיה למקומות שלא קבלו עליהם פסק הרמב"ם ובסימן קי"ט פסק כהרמב"ם לבני ארץ ישראל ולבני המערב שקיבלו עליהם הוראות הרמב"ם ז"ל. וע"ע להכנה"ג בסימן קי"ט הגה"ט אות מ"ט שכתב דמ"ש מרן בתשובה בדיני גישואין סימן מ"ז דכיון דהרמב"ם פוטרין אין בנו כח להוציא מידו היינו משום שנהגו במקומו כהרמב"ם ז"ל וסיים וז"ל, ויש מי שהיה סובר דאפילו בשאר מקומות יכול המוחזק לומר קי"ל כהרמב"ם וה"ה ז"ל. והרב פליטת בית יהודה ז"ל בסימן ז' כתב דבדין זה אין ה"ה מודה להרמב"ם ז"ל גם חכם אחר הובאו דבריו בתשובה מההר"ח שכו' דאין יכול לומר קי"ל כהרמב"ם שהוא יחיד בדבר וכ"כ הרב אחי וכו' וכ"כ מהר"ח שם וכו' עכ"ל.

ומיהו אנן בדידן בני המערב דאזלינן פסק מרן כבני ארץ ישראל דהולכים אחר פסק הרמב"ם ז"ל פשיטא שיש לתפוס לעיקר פסק מרן בסימן קי"ט. ומיהו כתב הכנה"ג שם אות מ"ד משם מרן שם ותשובת המבי"ט דחייב להתטפל ולטרוח בכל מה שהיא צריכה אע"פ שיהיה משלה ע"ש. ועוד כתב משם המבי"ט ז"ל אפילו לדעת הרמב"ם ז"ל אם לא היה לה משלה שגמר כל מה שהיה לה יזון אותה הבעל משלו ע"ש. (הועתק מכתב יד מוהר"ס זצ"ל הרב המחבר ברכת ה'). [וגדפס בספרו זרע דוד אה"ע סימן י"ז].

סימן ע"א

סעיף ד' הבא על הפנויה וכו'. כתב מורנו הרב מצות כהונה שו"ת סימן מ"ז ד"ה וראיתי בפנויה שנמצאת מעוברת ואמרה מפלוני, שאם אינו מודה לדבריה וכופר שלא בא עליה מעולם והיא טוענת שבנו הוא וחייב לזונה וליתן לה שכר יניקתה, כתב הרשב"ץ (ח"ב סימן י"ט) דתביעת ממון הוא וחייב שבועה. ואם מודה שבא עליה אלא שאמר שמא בא עליה גם איניש אחרינא חייב לזונה וחלק על הריב"ש סימן מ"א דפוטר מן השבועה ע"ש. ומרן בב"י אה"ע סימן ע"א לא הביא אלא תשובת הריב"ש ע"ש, עכ"ד של הרב מצות כהונה הנז' ז"ל. ונכתב בצדו, כוונת הרב המחבר ז"ל לענ"ד דראוי לדון כדעת הרשב"ץ ז"ל שחלק על הריב"ש ז"ל. והגם דמרן ז"ל נראה דעתו כהריב"ש ז"ל, אמרינן דאלו ראה דברי הרשב"ץ שחלק על זה ואין דעתו כהרשב"ץ ז"ל היה מביאם,

י' וכן היא שאמרה אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך אחיך ואחיותיך ואיני שוכנת עמהם בחצר אחד מפני שמריעים לי ומצירין לי שומעין לה. הגה, ודוקא שנראה בבית דין שיש ממש בדבריה שהם מריעין לה וגורמין קטטה בינה לבעלה אבל בלאו הכי אין שומעין לה דהא המדור אינו שלה רק של בעלה. ונוהגין להושיב עמהם איש או אשה נאמנים ותדור עמהן עד שיתברר על ידי מי נתגלגל הריב והקטטה.

י"א האיש שאמר איני דר במבוי זה מפני שבני אדם רעים או פריצים או עובד כוכבים בשכונתי ואני מתיירא מהם שומעין לו ואע"פ שלא הוחזקו בפריצות ואפילו היה המדור שלה מוציאין אותה ממנו.

באר משה

ד' בהגה ודוקא שנראה לב"ד שיש ממש בדבריה וכו'. הגם דמזן ז"ל בש"ע לא ביאר זה נראה דאזיל בתר לשון הרמב"ם ז"ל וכמו שביאר הה"מ בכוונת הרמב"ם כן יש לבאר בדברי הש"ע וכמו שביאר מור"ם ז"ל. וכן המנהג שלא לקבל דבריה בסתם רק עד שיראה לב"ד כן. וכן נראה שכן נהגו בעוב"י תונס דכן מוכח מן המשפטים שבאו מהם לידינו מן ועד ב"ד הצדק באיזה גדושים.

ה' בהגה ונוהגים להושיב עמהם איש או אשה נאמנים וכו'. כפי הנראה דפה אי גרבה היו הב"ד רגילים להשכין את האיש ואת האשה באיזה חצר אחרת עם השכנים שהם נאמנים וקרו לה „חצר הצדק“. ונראה דהכל אחד הוא והכל לפי ראות עיני הב"ד ולפי הענין והמצב. ובתונס כנראה דנוהגים כמ"ש מור"ם ז"ל.

והגם דאשה פסולה לעדות כבר נהגו לסמוך על אשה בקטטות ואפילו יחידה כמ"ש מור"ם גם כן בחו"מ סימן () ע"ש. א"נ אין סמיכות הב"ד רק על בירורם ואומד דעתם אלא דבחרים באשה נאמנת לברר האמת יותר. והגם דאין דנין ע"פ האומד משחסרו הכחות כמ"ש מרן ז"ל בחו"מ סימן ט"ו ס"ה והרמב"ם ז"ל בפרק כ"ד מהלכות סנהדרין ה"ב מ"מ עניינים כאלו א"א להעמיד. הדבר רק על פי האומד כפי ראות עיני הב"ד ואין דנין אפשר משאי אפשר.

ו' בהגה עד שיתברר וכו'. ונראה שיש לברר באותו זמן דקבעו לה הב"ד אבל אם עבר זמן מה מזה ולא מיחו תו אין לסמוך על זה. חדא דכיון דלא מיחו ש"מ שלא היה שום דבר ואין דברי אשה זו תו כלום. ועוד דהבירור שייך רק בעתו ובמועדו אבל אח"כ משתנה הרבה. ותו דכיון שאין מן הדין לשמוע עדות האשה רק מפני שכן נהגו הבר דלא להוסיף עלה ורק בזמן שהיא ממונית על זה ולא אח"כ.

ז' בהגה על ידי מי נתגלגל הריב והקטטה. נראה מדברי מור"ם ז"ל דהכל תלוי בזה לדעת מי המסבב ולא בגוף הפעולה. והטעם כמ"ש רז"ל (סנהדרין ז') האי תיגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רווח. וא"כ העיקר הוא במי שגורם הקטטות והמריבות.

סעיף י"א האיש שאמר איני דר במבוי זה וכו' שומעין לו. קשה דפשיטא דבתר ידיה אולינן כיון דהדירה של הבעל. ואולי דקמ"ל דגם אם נשאת לו שם במדור שלה אינה יכולה לעכב עליו. א"נ לדיוקא אתי דאם לא יש לו טענה זו ורוצה להשכיר והיא יש לה מדור שלה יכולה לעכב עליו דיותר טוב לה אלו לדור במדור שלה מלהשכיר דהשכירות אינה קבועה וקשה טלטולא דגברא ודאתתא. א"נ אתא לאשמועינן דגם דכבר דרו שם זמן מה ולא הוחזקו בפריצות

אביה כנו'. וג"כ נהגו שמוליק האב לבתו סעודה אחת ביום שני וסעודה אחת ביום חמישי ובשבתות ובמערדים אם לא באה לסעוד בבית אביה כנו'. ועי' בהסמ"ג לאוין פ"א דנקיט פעם ושנים בחדש. ואפשר דלאו דוקא הני ולא ידעתי במאי פליגי. ואולי שהיה בדברי הגאונים כמ"ש הסמ"ג והוא ז"ל מפרש לה אם דלאו דוקא או דוקא פעם ושנים. והרמב"ם ז"ל כיון דאין זה מדינא נקט הצד המבורר יותר. א"נ הכל לפי המנהג ובימי הרמב"ם נהוג פעם אחת ובימי הסמ"ג נהוג פעם ושנים. ועי' להרב דינא דחיי ז"ל שביאר על דברי הסמ"ג אפילו לא אירע להם דבר וכן הוא פשט דברי הרמב"ם ומרן ז"ל.

ב' אלא אם אירע לה דבר כגון חולי או לידה. מבואר מזה דגם בעת חולי או לידה, דינה להיות בבית בעלה ולא בבית אביה וה"נ מסתברא שלא יהיה הבעל גפרד ובדד לבדו. וכן יש להוכיח מסימן ע"ו ס"ב שכתב מרן דאפילו היתה גדה או חולה וכו' אלמא דגם בכה"ג הבעל יכול לעכב. וכן נראה שכן המנהג פה. ומה שיש יולדות או חולות מתרפאות בבית אביהם היינו באם אין הבעל מקפיד או דגית"ל בכך. ומ"מ נראה דאם לפי ראות עיני הב"ד רואים שיש צורך כל כך להיות הלידה או הרפואה לפי ערך המחלה וסכנתה ב"מ להיות רק בבית אביה ולפי הענין מפצירין בבעל ואם הוא לא רצה והיא לא רוצה רק בבית אביה מרשין לה כיון שיש חשש סכנה ב"מ והכל לפי ראות עיני הב"ד.

ואירע מעשה שהבעל אמר לאשתו אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך ונכנסה לה אמה שאירע לה חולי, ואח"כ אמר הבעל שעכשיו אינה חולה ואינה צריכה לאמה, ואמה אומרת שעדיין צריכה לה. ג"ל ששואלים לרופא ואם יאמר שעדיין צריכה לאמה להטפל בה אין שומעין לו, ואם יאמר הרופא שאינה צריכה לה לא תבוא אצלה.

סעיף י"ד וכן היא שאמרה אין רצוני וכו'. עי' להפתי"ת ז"ל בסק"א בשם הרב בית מאיר ומדברי הה"מ ומדברי מרן בב"י שהביא דבריו ע"ש נראה דגם להרמב"ם כן כפי שיראה להב"ד.

ב' מפני שמריעין לי ומצירין לי. עי' להרב משכנות הרועים ז"ל מערכת ד' אות ד' שהאריך בזה. ועי' להרב ערך השלחן ז"ל אות ב' מה שהוכיח מדברי הרשב"א ז"ל. ונראה דהכל לפי הענין והמצב וכפי ראות עיני הב"ד כן יקום דבר. **ג' שומעין** לה. ונראה דה"ה נמי דאם יארע לבעלה חולי יכנסו לו אביו ואמו כמ"ש"ל לגבי אשה ולא הוצרך לבאר זה גבי בעל משום דהמדור שלו ואתי במכ"ש מ"ש ברישא לגבי אשה.

י"ב) וכן היא שאמרה כן אע"פ שהוא אומר איני מקפיד עליהם שומעין לה. איש המכה אשתו או היא מקללתו עיין דינו לקמן סימן קנ"ד.

סימן ע"ז

דין מורד ומורדת או אומרת מאיס עלי

א' המורד על אשתו ואמר הריני זן ומפרנס אבל איני בא עליה מפני ששנאתיה מוסיפין לה על כתובתה וכו'.

ד' איש ואשתו שבאו לב"ד הוא אומר זו מורדת מתשמיש והיא אומרת לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמו וכו' ועושין פשרה כפי כח הדיין.

סימן פ"ב

נדרה שלא להניק ודין מניקה שנתגרשה

ז' שלמו חדשיו וגמלתו אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו ואחר שש שנים יש לאב לומר אם אינו אצלי לא אתן לו מזונות.

סימן צ'

דין מכירת האיש בנכסיו המשועבדים לאשתו

י"ד אין האיש רשאי למכור מטלטלין של נכסי צאן ברזל ולא למשכנם ואם מכרן או משכנן מה שעשה עשוי.

באר משה

סעיף ד' איש ואשתו שבאו לב"ד וכו'. אשה שמבקשת לדור בין השכנים באומרה כי בעלה מציר לה מאד ומבקשת שכנים כדי להעיד מי המתקוטט עם השני ועם מי האמת, ע"י להרב משכנות הרועים ז"ל במערכת ד' אות ק' וע"י להעזה"ש ז"ל בסימן ע"ד. ונראה לענ"ד דבכה"ג הדין עם האשה דגם היא אין בידו לצערה ואי אפשר לברר.

סימן פ"ב

סעיף ז' אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות. וכ"כ הרשב"ש ז"ל בסימן תס"ד דחייב במוזונות בנו ויהיה אצל אמו עד שיהיה בן ששה שנים ע"ש. וע"י להרב"ז ח"ב סימן קכ"ג וסימן רס"ג וסימן קכ"ט ולהעזה"ש ז"ל ולהרב דרכי נועם ז"ל בסימן כ"ו והל"ח דף קכ"ב ע"א. ואם אין הבן רוצה ללכת אצל אמו אם כופין אותו דהיינו שגניח לאמו להוליכו אצלה או לא, נראה מסתמיות דברי הפוסקים דרשותה עליו וכופין את אביו לזונו והוא עם אמו וכשיהיה בן שש אזי אם רוצה ללכת אצל אביו חייב לפרנסו ואם לאו אינו חייב לפרנסו כמ"ש מרן ז"ל.

אך כל זה באם שניהם בעיר אחת אבל אם המתגרשת רוצה ליסע לעיר אחרת, מבואר מדברי הרב באר היטב ז"ל משם מהרשד"ם ומדברי הפת"ת בשם הג"ב דהבן יהיה אצל אביו ע"ש.

ב' ואחר שש שנים יש לאב לומר אם אינו אצלי לא אתן לו מזונות. מדברי מרן ז"ל משמע דאם אין האם תובעת

יכול להכריחה לעקור דירתה משם ואינה יכולה לומר דקשה טלטולא.

סעיף י"ב וכן היא שאמרה כן אע"פ שהוא אומר איני מקפיד עליהם שומעין לה. קשה דלא היה צריך לרבנותא זו דבלא"ה יש רבותא שאע"פ שהדירה בדידיה תליא. ונראה דתרת"י אשמועינן חזא דגם בדדידיה הדירה תליא שומעין לה. ועוד אשמועינן דגם שהוא אומר אינו מקפיד שומעין לה (והא דלא הוכיר מרן רבותא הראשונה דאע"פ שהדירה בדידיה תליא, משום דזה דבר ידוע ומובן מאליו). ועוד י"ל משום דאשמועינן לעיל בסעיף י"ד דשומעין לה גם באומרת דאביו ואמו מריעין לה א"כ כ"ש בריעותא זו שהם זרים ושכנים רעים ויש מהם תקלות ושם רע וכיוצא ולזה אמר אע"פ וכו'.

סימן ע"ז

סעיף א' המורד על אשתו וכו'. מי שאינו אוכל עם אשתו לפחות מלילי שבת ללילי שבת הוי מורד. כן מתבאר מדברי הרשב"ש ח"ג סימן רנ"ה. וע"י להרב באר היטב ז"ל שכתב דנראה דדעת מרן דדוקא מדרך ארץ הוי מורד ולא זולת זה כדעת הרמב"ם ז"ל ושכן דעת הב"ח ז"ל ע"ש ואולי דהרשב"ש ס"ל כהטור דעל הכל הוי מורד. או דס"ל דזה בכלל דרך ארץ ואין כאן מקום להאריך כעת. (א"ה נכדו. לפמ"ש הב"ח והביאו הרב חלקת מחוקק שהרא"ש יחיד בדין זה שפסק כוותיה הטור, דוחק לומר דהרשב"ש ס"ל הכי וצ"ל דס"ל דזה בכלל דרך ארץ).

סימן צ"ג

דין מזונות האלמנה

י"ח אלמנה שאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה אין לה מזונות שמא מחלה כתובתה או מכרה או משכנה אותו ויש חולקין.
י"ט אלמנה ניזונת אע"פ שלא נשבעה ויש חולקין (והסברא ראשונה עיקר).

באר משה

דנקיטנן דדעת מרן ז"ל כסתם ולא כיש חולקים, ולפ"ז דברי העה"ש ז"ל סתראי נינהו וצ"ל דהעה"ש מתחילה היה סובר כדעת הכנה"ג שהביא הי"מ שם ודימה וחלקו עליו ליש חולקים כמו שהי"מ ג"כ דימה אותם יחד ממ"ש אח"ז אך הרב חוות יאיר ז"ל כתב וכו' ואח"כ כשראה חולקים הרב חוות יאיר ועוד חולקים אחרים (וע' בספרו הבהיר הלכה למשה השלם מערכת יו"ד שהביא דעת איזה פוסקים דלא קי"ל כיש חולקים אפילו נגד י"א קמא וע"ש במערכת ס' אות מ"ה). ולכן כתב דנקיטנן כסתם וכן נראה לענ"ד עיקר לדינא אם מצד דאין סברא לחלק בין י"א ליש חולקים ועוד דרבים סוברים דהלכה כסתם. ועוד דנראה לענ"ד דיש לחלק בין וחלקו עליו בין ויש חולקים ולא כתב הכנה"ג כן רק אם כותב מרן וחלקו עליו דנראה דדעה ראשונה יחידאה היא ורבים חולקים עליה גם נראה כאלו אינו מחשיב לדעה ראשונה נגד החולקים. ולפ"ז אין ראיה כלל ממ"ש הרב יד מלאכי ז"ל ע"ז דבכה"ג לא דיבר הכנה"ג גם לפ"ז לא נמצא מי שסובר דביש חולקים לא נקיטנן כסתם ובפרט אם הכנה"ג לא כתב כן רק כשמוכיר את דעת אותו פוסק בראשונה בשמו ולא בסתם. אך כשהביאה בסתם מודה להרב חוות יאיר ז"ל ויש לראות דברי הרב חוות יאיר ז"ל במקורן. וגם נראה לי דהעה"ש דבריו שבחור"מ אי איתנהו נכתבו בתחילה ודבריו שבאה"ע נכתבו בסוף ולכן קי"ל כמ"ש באה"ע שהם האחרונים.

וכן נ"ל להוכיח ממ"ש מרן ז"ל בסי"ט דאם לא נשבעה ניזונת ויש חולקין וכתב ע"ז מור"ם והסברא ראשונה עיקר. ודבריו ז"ל מורים ובאים דס"ל דכן דעת מרן ז"ל ג"כ מדלא כתב ולי נראה עיקר כסברא ראשונה. ודחוק לומר דסובר בדעת מרן ז"ל דאין הכרעה דא"כ הו"א דעה שלישית ואפשר פלוגתא לא מפשינן דמסתמא ס"ל או כמ"ש דהעיקר כסתם או דהעיקר כיש חולקים. ועוד נראה להוכיח דהעיקר כדעה ראשונה שהרי כלל פשוט דמרן ז"ל הולך אחרי עמודי ההוראה או רוב עמודי ההוראה והם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל ובנדון זה דאין בידה כתובה וכן בנדון שאחרי זה (ז) יש לעמוד ע"ד הרי"ף בעזרת האל וישועתו ומשם באר"ה. וזכורני דהעה"ש הביא דעת הרי"ף בתשובה אך מזה יש לדחות קצת והעיקר לעיין בעזרת האל וישועתו לעת הפנאי [ע' שואל ונשאל חלק חמישי סימן ס' וחלק ו' סימן צ'].
סעיף י"ט בהגה והסברא ראשונה עיקר. ונראה דאין היורשין יכולים לומר קי"ל כ"י"ח וכמ"ש בכללים מערכת ק' אות א' דאין לומר קי"ל נגד הסתם אע"ג דסיים מרן ע"ז וי"א וכו' ע"ש. ועוד דהמנהג פשוט לדון ולהורות שתזון האלמנה הגם שלא נשבעה שבועת אלמנה (וכ"כ בספרו הבהיר הלכה למשה במערכת ק' אות י"ג דאם יש מנהג בעיר אין לומר קי"ל נגד המנהג ומוציאין מיד המוחזק ע"ש). ועוד דמור"ם ז"ל הכריע כן. ולפי מה שהכריעו חכמי ורבני תונס הובאו דבריהם להרב

פרגסת הבן מאביו יכולה להניחו אצלה. וכן דייק הרב חלקת מחוקק ז"ל שם ע"ש מה שצדד. ויש להוכיח כן ג"כ מדברי הרשב"ש ז"ל בסי' ר"ב. (א"ה נכדו. ע"ש בחלקת מחוקק שתמה בזה שהרי האב מצווה עליו בכמה דברים ללמדו תורה וכיוצא. ויישב דהיינו דוקא כשהבן אינו רוצה להפרד מאמו ע"ש. וכ"כ הרב בית שמואל ז"ל משמו דאפילו אם האם רוצה לזון אותו בחנם יכול האב לעכב ואם הבן אינו רוצה להפרד מאמו יכול האב לומר שלא לזונו וכו' וע"ש בהט"ו ז"ל).

סימן ק'

סעיף י"ד אין האיש רשאי וכו'. כתב הריב"ש ז"ל בסימן כ"ב ובסימן ק' דנדוניית האשה הרי היא כאפותיקי וכמשכון. ועדיפא מזה אפילו לדעת הרמב"ם (ומרן ז"ל) דאם מכרן ממכרו ממכר ע"ש. וא"כ לפ"ז אפילו אם יאמר לה שימכרם ויתן לה זולתם לבטחון יכולה לעכב ואין שומעין לו ע"ש. וכן נראה מסתמיות דברי מרן ז"ל שכתב דאין האיש רשאי וכו' ולא הזכיר שיש איזה אופן שיהיה רשאי למכור.

סימן צ"ג

סעיף ח"י אלמנה שאין שטר כתובה וכו' אין לה מזונות. הנה לדינא נראה דנקיטנן כסתם מרן ז"ל שאין לה מזונות כדקי"ל בעלמא סתם וי"א הלכה כסתם. אך שמעתי מידי"ן הרמ"ה נר"ו דהעה"ש ז"ל בחור"מ סי' ר"ד אות ג' כתב דהיינו דוקא היכא דכותב סתם וי"א אך בכותב ויש חולקים לא קי"ל אלא כיש חולקים ע"ש. ובאמת מצד הסברא נראה דהדברים תמוהים דמאי שנא.

אבל ראיתי להרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות יו"ד שכתב משם הרב חוות יאיר ז"ל בסוסי"ט קי"ט שכתב בשם הרמ"ע דכשכותב ויש חולקין מיעוטא נינהו ולא ס"ל כוותיהו וכו' ע"ש. גם מדבריו שם בשם הרמ"ע רס"י צ"ו והש"ך ביו"ד רס"י קע"ב נראה דהעיקר כדעת הסתם אלא שיש לחוש לדעת החולקים (וכמ"ש בעלי הכללים גם על סתם וי"א דיש לחוש לדעת הי"א כיון שהזכירם מרן ז"ל) ע"ש. (א"ה נכדו. ע"ש בהי"מ שכתב מתחילה סברת הכנה"ג דכשכותב בש"ע דעת איזה פוסק ואח"כ כותב וחלקו עליו נראה שכוונתו לומר דמאחר שחלקו עליו אין הלכה כמותו וכו' ע"ש. וא"כ אפ"ל דזהו טעמו דהעה"ש בחור"מ שהביא בשמו הרמ"ה ז"ל דס"ל הכי ואע"ג דהכנה"ג כ"כ כשהביא בש"ע דעת איזה פוסק וכו' נראה דכוונתו גם אם הביאה בסתם וגם אם נאמר דכוונתו כשמביאה בלשון י"א אפשר דהעה"ש ס"ל דגם נגד הסתם אמרינן הכי דכוונתו דמאחר שחלקו עליו אין הלכה כמותו). וא"כ בנ"ד קי"ל כסתם.

גם ידי"ן מהרצ"ך נר"ו (וצוק"ל הרב המחבר ספר שערי ציון ועוד) הראני דהעה"ש גופיה באה"ע בסימן זה כתב

כ"א) הניח מטלטלין ולא תפסה אותם היורשים נוטלין אותם והם מעלין לה מזונות ואינה יכולה לעכב עליהם וכו' אבל אם הניח קרקע יכולה היא לעכב עליהם שלא ימכרו ואם מכרו אינה מוציאה מיד הלקוחות והיא ניזונת מדמי הקרקע שבידם, ויש מי שחולק ואומר שאינה ניזונת מאותם הדמים.

סימן צ"ט

שמין לאשה אלמנה בגדיה

א"י אלמנה שבאה לגבות כתובתה שמין כל בגדיה בין של חול בין של שבת ומנכין אותם מכתובתה (וחלוצה דינה כאלמנה), אבל גרושה שגירשה בעלה מדעתו בלא טענה אין שמין לה בגדי חול אבל של רגל ושל שבת שמין לה. ואין יכולין לסלקה מבגדיה במעות אלא היא נוטלת אותן בשווין.

סימן קי"א

דין כתובת בנין דכרין

א"י מתנאי הכתובה שיהיו בניו הזכרים יורשים כתובת אמן ונדוניתא שהכניסה בתורת נכסי צאן ברזל, וי"א שאף התוספת בכלל ואח"כ חולקים השאר עם אחיהם בשוה.

באר משה

בחו"מ סימן ק"ז ס"ד יורש שמכר כל נכסי אביו ואין בעל חוב יכול לטרוף מלקוחות כגון שמכרם לעכו"ם וכיוצא בזה יש מי שאומר שגובה מדמים שביד היתומים וי"א שאינו גובה ע"ש. ולפי הכלל דיש ויש הלכה כיש בתרא (ובפרט הכא דהסברא הראשונה כתבה יש מי שאומר בלשון יחיד והסברא שניה כתבה ויש אומרים בלשון רבים) וא"כ איך סתם באה"ע שניזונת מדמי הקרקע כדעת רבנו האי גאון ז"ל ודעת הרא"ש הביא ביש מי שחולק, ע"כ שמעתי. וכן הקשה הרב שלחנו של אברהם ז"ל ע"ש. (א"ה נכדו. לכאורה מסתברא דכלל דסתם וי"א דהלכה כסתם עדיף מכלל די"א וי"א הלכה כ"א בתרא. אך עי' להרב צדק ומשפט בחו"מ שם שפסק כ"א בתרא ע"ש ועי' להב"ש ז"ל באה"ע אות ט"ל).

סימן צ"ט

סעיף א' אלמנה שבאה לגבות כתובתה וכו'. נראה לי דמה ששמין בגדי אלמנה היינו לפי מה ששה עתה בשוק אבל לא כפי מה ששונים אם יבואו קונים הצריכים לאותם בגדים דא"כ אין לדבר סוף, ועוד דאין זה נקרא שומא אלא דמצד הרצון של הקונה בהם קונה אותם יותר משוים.

ולענין טבעת הקידושין אם גישומת עם בגדי האלמנה לכתובתה, מבואר בסימן נ' ס"א בדברי מור"ם ז"ל דגישומת ע"ש אבל מדברי העה"ש ז"ל נראה דאין הטבעת גישומת ע"ש. וכיון דמזן ז"ל סתם ולא חילק בזה נראה יותר דלא ס"ל חילוק זה. ועוד דכיון דהרמ"ה כתב כן והוא מהראשונים אמרינן דאלו ראו האחרונים דבריו הו' הדרי בהו כמו שכתבו בדומה לזה חכמי ורבני תוגס בקונטרס אלו מציאות שבסוף ספר זרעו של יצחק ז"ל ע"ש. וכ"כ הרב בית יהודה ז"ל במנהגים דף קי"ג ע"ש.

ויען משה ז"ל דף ל"א ע"ד דאין לומר קי"ל נגד דעת מור"ם ז"ל ובפרט להסוברים דכשכותב מור"ם וכן עיקר גקיטגן כוותיה אפילו נגד דעת מרן ז"ל. ועי' להרב דברי יעקב ז"ל מערכת ו' אות ו' מ"ש בהגהתי שם ומ"ש מהרמ"ז ז"ל שם בהגהותיו. ועוד דמדברי מרן הב"י מוכח להדיא דהעיקר כדעת הסתם שהביא מרן שכתב דלענין הלכה גקיטגן כהסוברים דא"ץ לישיבע והו"ל הרמב"ם יחידאה לגביהו ע"ש. וכן לא שמענו מעולם שהב"ד שלפנינו ושלפני לפנינו וכן רבני תוגס לא שמענו מעולם שהשביעו את האלמנה כשתובעת מזונותיה רק כשתובעת כתובתה. וכן ראיתי למהריק"ש ז"ל בערך לחם שכתב ע"ד מרן ז"ל ונהגו כסברא ראשונה ע"ש. אך ק"ל במ"ש הב"י דהו"ל הרמב"ם יחידאה דהרי הרמב"ם ז"ל כתב דרבנותיו היו מורים כסברתו והו"ל רבים ולא יחידאה. ואולי כיון שלא מצא מגדולי ההוראת שכתבו דדעתו כהרמב"ם ואין לפנינו רק הרמב"ם שדעתו כדעת רבותיו משו"ה קרי לה יחידאה. ואפשר עוד לומר דמה שהכריע בש"ע נגד הרמב"ם אע"ג דרבנותיו היו מורים כן משום דנתפשט המנהג כסברת הרא"ש ז"ל ודעמיה.

ב"י אלמנה שתבעה מזונות והיורש תובע להטיל עליה חר"ס שאין בידה מנכסי המוריש, אין שומעין לו מאחר שהחר"ס אינו פוטרה משבועה אם תתבע כתובתה. כ"כ הרי"ף ז"ל בתשובה סימן מ"ז וסימן נ"א והב"ד הרב ערך השלחן ז"ל ועי' בהרי"ף שם שקורא לחרם בשם שבועה סתם ע"ש. ג"י אלמנה שתבעה מזונות והיורש תובע שתתן לו מה שבידה מנכסי בעלה או תזון ממנו שטוען בריא שיש בידה ומכחישתו אינה נשבעת. כ"כ הרי"ף ז"ל בתשובה סימן מ"ז וסימן נ"א והביא דבריו העה"ש ז"ל ע"ש. סעיף כ"א והיא ניזונת מדמי הקרקע שבידם וכו'. שמעתי מיד"ן הרמ"ה נר"ו שהקשה על זה מדפסק מרן עצמו

סימן קט"ו

דיון היוצאת בלא כתובה והמפסדת כתובתה

ו' אין עדים שזינתה אלא שהיא אומרת שזינתה אין חוששין לדבר זה לאוסרה
דשמה עיניה נתנה באחר. ודוקא שאין רגלים לדבר אבל אם יש רגלים לדבר נאמנת.
ז' מי שראה אשתו שזינתה או שאמר לו אחד מקרוביו או מקרוביה שהוא מאמינם
וסומכת דעתו עליהם שזינתה אשתו בין שהיה האומר איש בין שהיתה אשה
וכו'. הגה, הרבה קרובים כולם אינם רק כעד אחד. וי"א דלא יוכל לומר שמאמין לעד אלא אם מאמין לו ג"כ
בשאר דברים אבל אם אינו מאמין לו בשאר דברים רק בדבר זה משום דבלאו הכי נחשדת לו קצת לא נאסרה
עליו משום זה.

באר משה

סימן קי"א

סעיף א' מתנאי הכתובה שיהיו בנים הזכרים וכו'. מדברי מרן ז"ל משמע דכתובת בנין דכרין נוהגת בזמן הזה, אבל מור"ם ז"ל כתב בסעיף ט"ז די"א דאינה נוהגת בזמן הזה וכו' ע"ש. ויש לברר איך הוא המנהג פה אי גר'בה יע"א. ושמעתי דבכל הכתובות כתוב ובנין דכרין וכו' וקונין מידו על זה אלמא דנוהגת דאל"כ הית להם להסופרים ולתב"ד לדלג עליה לגמרי.

והגם דזכורגי דמר זקני מוהרש"ך ז"ל כתב בשם מהרי"ט ז"ל דאצלם נוהגת כתובת בנין דכרין וכו' (כן כתב בספרו נוכח השלחן אה"ע סימן ס"ו), לדעתי לא בא לשלול דפה אינה נוהגת אלא שהוא היה מסופק אם נוהגת ושאל למהרי"ט ז"ל והשיבו דאצלם נוהגת וא"כ מסתמא גם פה אי גר'בה נוהגת אבע"א דמסתמא אנהנו נגררים אחריהם כמו שכן יש לצדד בזה ועי' מה שכתבתי במקום אחר על זה (עי' ברית כהונה אה"ע מערכת ד' אות ג'), ואבע"א דמן הדין היא נוהגת וא"כ בכה"ג אין להסתפק דודאי מן הסתם נגררים אחריהם כל שלא ראינו המנהג קבוע היפך מנהגם. (א"ה נכדו. ואע"ג דגם בלא זה הרי קי"ל דספק במנהג מוקמינן ליה אדינא וכמ"ש מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל בכמה מקומות, מ"מ כיון דאפשר לברר מבררינן ולכן שלח לשאול למהרי"ט זצ"ל).

ועוד דלו יהיה דאין ברור במנהג מ"מ הלא מוקמינן ליה אדינא ולדינא אנן בתריה דמרן גרירין וכמו שכן כתבו לי הרבנים המורים גר"ו מאז דכל דמספקא לן איך המנהג מסתמא הלכה ומורין כפשט דברי מרן ז"ל. ועי' מה שכתבתי בזולת זה. שוב בררתי דבכתובות של פה אין כותבין ובנין דכרין וכו' וא"כ אדרבא זה מורה דמה שכתב מר זקני זצוק"ל בשם מהרי"ט ז"ל דאצלם נוהגת כתובת בנין דכרין, הוא מדויק דאצלנו אינה נוהגת. (עי' בברית כהונה הנו"ש שם שהעלה כן שאינה נוהגת).

סימן קט"ו

סעיף ו' בהגה ודוקא שאין רגלים לדבר וכו'. ויש להסתפק כי איכא רגלים לדבר דנאמנת היינו להיות אסורה עליו וחייב להוציאה אבל הב"ד אין כופין אותו להוציאה וכההוא דכתב מרן ז"ל אח"ז במאמינה, או דילמא התם שאני דהב"ד אינם יודעים אם במה שמאמינה אמת או לא אבל באיכא רגלים לדבר דהב"ד עצמם רואים ויודעים הרגלים לדבר כופין אותו להוציאה. גם יש להסתפק אם קי"ל כדברי מור"ם בזה

או לא כיון דמרן ז"ל לא הוכיר זה. עוד יש לדעת אם דין זה שכתבו מור"ם הוא מוסכם אליבא דכ"ע או בפלוגתא קאי ויש חולקים על זה. עוד יש להסתפק אם זה דוקא באומרת טמאה אני ועומדת עד עתה בדבריה, או דילמא גם בחזרה בה מזה ונתנה אמתלא לדבריה למה שאמרה שנטמאת כיון שיש רגלים לדבר נאסרת. עוד יש להסתפק אם מדאורייתא נאסרת ברגלים לדבר או רק מדרבנן נאסרת (ע"כ מצאתי).

סעיף ז' בהגה וי"א דלא יוכל לומר שמאמין להעד וכו'. משמע דלדעת סתם מרן דהגם דהוי בכה"ג שכתב מור"ם נאסרת עליו שהרי כתב מור"ם ז"ל זה בשם י"א. ועוד דלשון מרן מורה ובא דהקפידה היא אם מאמין לו בדבר זה. ומשמע ג"כ לכאורה מדברי מרן ז"ל דבו הדבר תלוי גם שהאשה מכחישתו, ועי' להרב באר היטב והרב פתחי תשובה ז"ל דנראה מדבריהם להחמיר ע"ש. וכ"ש לדין דבתריה דמרן גרירין. ועי' להכנה"ג בהגה"ט אות כ"ו ואות כ"ח דנראה דהיינו בבא לצאת ידי שמים ע"ש. ולכאורה לשון מרן מורה דאסור וכופין ע"ז ולא רק לצאת ידי שמים ואולי דגם מרן רק לענין עצמו מיירי דאסור. וכן נראה ממ"ש מור"ם בסימן קע"ח די"א דבזה"ז שיש חרגמ"ה וכו' אינו נאמן לומר שמאמין להעד וכו' ואי איתא דב"ד כופין לא יתכן דמפני חרגמ"ה תתבטל הכפיה לאפרושי מאיסורא. גם מלשון מרן שם בסימן קע"ח שכתב ובא עד אחד ואמ"ל וכו' והיא שותקת וכו', לכאורה נראה דבא לאפוקי מכחישתו וכמ"ש הפת"ת ס"ק ט"ל בשם הרשב"א ע"ש.

אך נראה דע"כ לא אמרינן דאינו חייב להוציא רק בדליכא רגלים לדבר אך בדאיכא רגלים לדבר י"ל דכופין ג"כ לגרש. ודומה זה למ"ש מור"ם בס"ו דכי איכא רגלים לדבר נאמנת וה"ה לזה וצ"ע עוד בזה ועי' להפת"ת ז"ל בס"ק כ"ח. ורגלים לדבר מבואר בספר גנוזי שלום ז"ל שו"ת אה"ע סימן ז' דקלא דלא פסיק הוי רגלים לדבר ומבואר עוד שם דכופין להוציאה באומרת כשיש רגלים לדבר ע"ש.

ושוב ראיתי כעת להרב ערך השלחן סימן קט"ו ס"ק י"ח שעמד בזה וכנראה שהוא ז"ל שם ובגנוזי שלום נמשך אחרי הפוסקים שתמחו על הרמב"ם ובוה א"ש מה שהקשיתי ע"ד באומר שהודית מדברי הרמב"ם. אך לענ"ד אין לזוז מדברי הרמב"ם ז"ל אך מצד דהפת"ת הביא ג"כ הרבה פוסקים דס"ל כן ועוד דכן דעת הסמ"ג כמ"ש העה"ש שם, אם מצד דהוכחתי בזולת זה דכן דעת מרן בש"ע סימן קט"ו אם מצד דבפלוגתא יש להכריע דשווא"ת עדיף ואולי יהיה גט מעושה. ואעיקרא דדינא תמיהת הרא"ם מפ"פ שזכר העה"ש לענ"ד

סימן קי"ז

דין כתובה באשה שאין לה וסת או שאר מומין ודין קטלנית

ט' הביא הבעל ראיה שעד שלא תתארס היו בה או שהודית לו בכך והביא האב ראיה שראה ושתק ונתפייס או שחזקתו שידע בהן ונתפייס הרי זה חייב בכתובתה.

סימן קי"ט

מה דבה ימצא באשה שתתגרש

ג' לא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא א"כ מצא בה ערות דבר.
ה' אשה שנתגרשה משום פריצות אין ראוי לאדם כשר שישאנה.

באר משה

בדבר וע"ש בנדון השאלה שם שכתב שאם חמשה חדשים ואפילו פחות עמדה בריאה ממום זה הרי היא בחזקת אשה שאין בה מום וכשחזר לה חוליה יכולה היא לומר לבעלה מולך גרם ע"ש. משמע מזה דבפחות איזה זמן מחמשה חדשים נמי דינא הכי ולא נתבאר כמה. ומ"מ י"ל כעת דאם בארבעה חדשים וגם קצת יותר מזה תולין דמחמת חוליה הראשון דאלת"ה היל"ל ואפילו בארבעה חדשים, וצ"י בזה עוד בעת"ו. (א"ה נכדו. לעג"ד נראה דבזה"ז שיש בדיקות על כל דבר ודבר לכן אם בדקה האשה ע"י הרופאים ואמרו שהיא נתרפאת לגמרי מאותו מום שהיה לה ואח"כ נשאת, ואחר זמן ואפילו אחר זמן קצר חזר לה אותו מום תוכל לטעון ולומר גסתחפה שדהו. וצריך עוד חיפוש בזה בפוסקים).

סימן קי"ט

סעיף ג' לא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא א"כ מצא בה ערות דבר. ואיסור יש בדבר כמ"ש המפוז"ל וכמ"ש הרשב"ש סימן ת"א והרב יכין ובוועז ז"ל. וכן נתפשט המנהג פה אי גרבת שלא לגרש אשה ראשונה בעל כרחא אלא א"כ מצא בה ערות דבר. ואם הוא רוצה לגרשה והיא אשה ראשונה ואינה רוצה להתגרש מחייבין אותו במוזנות וכמ"ש הרשב"ש שם. וג"ל דה"ה דחייב במדור וכסות וכמו שכתבתי בזולת זה. אבל בעונה נראה דאין לכופו וג"כ אינו גקרא מורד להוסיף לה על כתובתה כל זמן שהוא אומר לגרשה בכתובה וכמ"ש בזולת זה וכן יש לדקדק מדברי הרמב"ם ז"ל שם.

ואם לא קיים מצות פו"ר ולא מצי למיקם בסיפוקי תרי, ג"ל דחייבת האשה להרשותו לישא אחרת או לגרשה אפילו שהיא אשה ראשונה דלא אתי איסור זה שהוא מדרבנן ודחי מ"ע דפו"ר דאורייתא וכמו שכתבתי בזולת זה בארוכה. סעיף ה' אשה שנתגרשה משום פריצות אין ראוי לאדם כשר שישאנה. רגיל אני לומר דכל שבא הבעל להוציא את אשתו משום זנות ונראה להב"ד שיש ממש ורגלים לדבריו גם באשתו הראשונה נמי אין לעכב עליו. וזכורני שיש בזה הוכחות מדברי מרן ז"ל. וכעת ראיתי מ"ש הרב בית מאיר ז"ל בסימן קט"ו סק"ז שכתב דמה שנאמר גאמן לאוסרה עליו היינו לענין זה שאין הב"ד מוגעים ממנו הגירושין אף בזיווג ראשון ואף בעל כרחא ע"ש. ולפ"ו יש

לא דמי דהתם היינו להפרישו ולא לגרשו ודינו כשאר הפרשת איסורים. ודומה לזה יש להשיב על מ"ש שם משם שאר פוסקים וע"י מה שכתבתי בזולת זה בזה ואין כאן מקום להאריך כעת. ושו"ר שכ"כ הפת"ת סימן קט"ו ס"ק ל"ז במוסגר בשם הח"ס ז"ל סימן כ"ח.

גם מ"ש בספר גנוי שלום דאם הודית בפני עדים וכו' עמ"ש הרב עה"ש סימן קט"ו ס"ק י"ז ובסימן מ"ז אות ב' וכנראה דהוא ז"ל כשכתב תשובותיו למעשה היה מסדר תחילה בספרו ערך השלחן כל מה שנראה לו באריכות ושולח רק התכלית, או שהוא ז"ל סידר תשובותיו אחרי ספרו אחרי שכבר למד והכריע בדבר בספרו וצ"י בזה.

ומ"ש מור"ם ז"ל דבאיכא רגלים לדבר והיא אמרה נטמאת נאמנת, י"ל דאין זה כפיה ולא יהיה סותר למה שהוכחתי מדברי מרן ז"ל וכ"ש אם היא לא אמרה כלום רק הבעל אמר שהודית לו דלא עדיף מראה אשתו שזינתה דלדעת הרמב"ם אין כופין.

וע"י למהריט"ץ ז"ל בסימן קצ"ב בנדונו שהיה הכיעור עם גוי ומסיק לאוסרה אך לא מלאו לבו לאוסרה בלא דבר ברור והילכך אם יסכימו בעלי הוראה לאוסרה אסורה ואם לאו בהיתרה עומדת וראוי להודיע לבעלה אולי ירצה להוציאה ותפסיד כתובתה ואין לה תנאי כתובה ע"ש. ודבריו ז"ל לגבי כתובה לכאורה צ"ע ואולי נדונו שאני. גם מבואר שם לענין הקיבוי אם ב"ד הרי קיבוי ע"ש. ואין כאן מקום להאריך כעת ובעה"ו אשובה אראה.

סימן קי"ז

סעיף ט' הביא הבעל ראיה וכו'. אם היה בה מום בבית אביה כגון ריח רע וזיעה שהן מומין הפוסלים באשה כדאיתא בפרק המדיר ונתרפאה ממנו, ואחר שנשאת חזר בה אותו המום אין להעלות על הדעת שתפסיד כתובתה דכיון שנתרפאת ממנו ועמדה זמן בחזקת בריאה מאותו מום א"כ כשנולד לה אותו המום עצמו מחדש ברשות בעלה הרי הוא כחולי שנתחדש בה עכשיו ברשות בעלה גסתחפה שדהו. כ"כ הרשב"ץ ז"ל בח"א סימן קכ"ב. ומוכח מזה דאם לא עמדה זמן מה בחזקת בריאה יותר הדעת נוטה שמחמת חוליה הראשון היה לה זה עתה שעדיין לא נתרפאת והחולי היה נסתר בה לפי שעה ואח"כ נתגלה. וצ"ע איזה גבול יהיה

ו' **הגה ואפילו אין לו לשלם לה הכתובה ונדונייתה אינה יכולה לעכב משום זה הגירושין אלא תתגרש ותתבע אותו מה שחייב לה.**

סימן קכ"ו

נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו

א' **ונהגו לכתבו בלשון ארמית ובכתב אשורי.**

ז' **הגה ויש נמנעין ליתן גט באייר אך במקום הדחק נותנין וכותבין בשני יודיין.**

סימן קכ"ז

שצריך להזכיר הזמן בגט ודין קדימה ואיחור

א' **צריך לכתוב זמן בגט ואם נתגרשה בגט שאין בו זמן לא תנשא ואם נשאת לא תצא אפילו אין לה בנים.**

באר משה

סימן קכ"ו

סעיף א' **ונהגו לכתבו בלשון ארמי ובכתב אשורי.** וכן מנהגנו פה אי גרבה לכתבו בלשון ארמי ובכתב אשורי כמו ס"ת וע' נוסח גט עירגו בזולת זה.

סעיף ז' **בהגה ויש נמנעין ליתן גט באייר וכו'.** וכן מצאתי כתוב אצלי ששמעתי ממורנו הרב מוהרס"ך ז"ל שגם הוא כששרת בגיטין עם הרב רבי נסים ביתאן ז"ל לא היו כותבין גט באייר רק בדחק ועיגון, ע"כ מצאתי כתוב אצלי מכתב ידי. וכן שמעתי מן רבי כ'מוס חזאד הי"ו כי המנהג פה אי גרבה יע"א שלא לכתוב גט באייר. וכן הראני בקונטרס מזכרת הגיטין שבידו שאחר שהזכיר הגט שניתן באייר כתב דאף דהמנהג שלא לכתוב, דחק ועיגון שאני וכו' ע"ש. גם מן רבי בצלאל ביתאן ז"ל שמעתי דאביו ז"ל היה גמגע מליתן גט באייר. ומה שיש מי שרוצה לחדש להקל לתת גט באייר גם בלתי דחק ועיגון פה אי גרבה ודאי דאין לו על מה להשען ואין שומעין לו שלא אמר כהלכה וכמנהג העיר וכאמור ודו"ק.

סימן קכ"ז

סעיף א' **צריך לכתוב זמן בגט וכו'.** מצאתי בכתב יד מר זקני הרה"ג מוהרש"ך זצ"ל בענין כתיבת ר"ח אייר בגט, כתב הרב תרומת הדשן ז"ל שהוא בשני יודיין כמו גיסן שהוא רפה משא"כ ביו"ד אחת יהיה דגוש ע"ש. ולי נראה לענ"ד דאם הוא ביו"ד אחת תהיה נראית הי"ד גח נמשך וניקוד האל"ף חריק ר"ל איר לכן יש לכותבו בשני יודיין הא' גח נמשך מחיריק הי"ד והשנית נקראת כמו שנהגו הסופרים לכתוב דיין בשני יודיין אע"ג דבקרא ביו"ד אחת, וכן המצויין, ורבים כאלה. ולפ"ז יהיה אייר במשקל גיסן ממש [וכן כמשקל סיון] ממש עכ"ד זצ"ל. והגם דכתיבת המצויין לא הוי הי"ד גח נמשך דהרי קודם לו וא"ו מ"מ מוכיח הכל שיש חשש לקרא באופן אחר ולכן מוסיפים אות לבאר הקריאה הנכונה. אך יש לדקדק על דברי מר זקני זצ"ל דכפי הרשום בזכרוננו כל שיש דוגמתו במקרא כתבינן כמו שכתוב במקרא ולא אולינן בחר שנוהגים ההמון וא"כ אם איש שמו דיין משפטה ביו"ד אחת כמו שכתוב במקרא וא"כ אדרבא

פנים לומר דגם בליכא רגלים לדבר כיוון דהענין הוא מצד איסור דרביע עליה. ויש לדחות וצ"ע עוד בזה.

סעיף ו' **הגה ואפילו אין לו לשלם לה הכתובה וכו'.** וכל זה מדינא אבל ר"ג החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה אם לא שעברה על דת וכמו שנתבאר לעיל סימן קט"ו ואפילו אם רוצה ליתן לה הכתובה אין לגרשה בזה"ו שלא מדעתה ע"ש. שמענו מזה דמלבד שהחרים ר"ג שלא לישא שתי נשים וכמ"ש מרן ז"ל סימן א' סעיף יו"ד, עוד החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה. אך יש להסתפק אם תקנה זו עבר זמנה וכמ"ש מרן ז"ל שם דלא החרים אלא עד סוף האלף החמישי, או לא נאמר זה רק בשלא ישא שתי נשים.

ב' **הבא לגרש ואין בידו כדי כתובה אם תהיה עליו הכתובה חוב ויגרש, ע' בס"ס יתר הבז פסקים בזה ומסקנא דמילתא דהכתובה מעכבת הגירושין ע"ש.** וכן נראה לענ"ד להוכיח מדברי מור"ם ז"ל סימן ע"ז שכתב דאם רוצה לגרש מיד וליתן לה הכתובה ע"ש ומשמע בלתי כתובה לא.

ג' **הנשבע לגרש אם חלה שבועתו היכא שאין הדיו נותן שיגרש, ואם האשה אינה רוצה להתגרש אם פטור ממוזנותיה ע"י כשהוא מוכן לשלם כתובתה? הנהגה (עכ"מ).**

ד' **בעל שנתבע למוזנות אשתו ואמר שיש לה חפצים בידה והוא תובע אותם ממנה, מעשה היה ואמרתי לו דיפרעה במוזנות שחייב לה ואח"כ יתבענה במה שהוא אומר תחת ידה והוא עפ"י מאי דקי"ל בעלמא אין נוקקים אלא לתובע תחילה.** וכן ראיתי להרב רב פעלים ח"ב מאה"ע סימן י"א ע"ש.

ה' **מי שרוצה לגרש את אשתו בע"כ מצד שנשמית רח"ל, עמ"ש בזולת זה וע' להרב רב פעלים ח"ב באה"ע סימן י"ג ע"ש.**

ו' **הבא לגרש אשתו בע"כ ע' להרב רב פעלים אה"ע ח"ב סימן ג' דיש סוברים דאיכא איסורא ולכן אין לומר קים לי ואפילו בס"ס גמגם הרב שם.**

ז' **הגורם בושה לבת חבירו שקדשה ואח"כ בא לגרשה וכו' ע' להגאון הגו' חלק אה"ע ח"ב סימן.**

סימן קכ"ט

דיני שם האיש והאשה וחתימת הגט ודין מומר המגרש

א' כותבין שם האיש והאשה בגט ואם יש לאחד מהם שני שמות כותבין שם שהם רגילים בו ויודעים בו ביותר וכותבין איש פלוני וכל שם שיש לו גירש אשה פלונית וכל שם שיש לה. ואם כתב חניכתו וחניכתה כשר.

סימן ק"ל

דיני עדי הגט וחתימתו ואם אינם יודעים לקרות או לחתום

א' צריך שיחתמו שני עדים כשרים וכו'.

באר משה

יכולים לעמוד בה שאם על כל ספק שיתחדש ידחה הגט יום או יומים הרי לא הב"ד ולא העדים ולא זולתם יכולים לעמוד בזה.

וכפי הנראה מהתקנה הגו' הוא דלא כל ת"ח ראוי להצטרף עם השלשה ב"ד הגו' אלא רק השלשה ב"ד שהם קבועים וממונים מהצבור, אך אם יהיה להם להב"ד איזה קורבה (או שהיה לאחד מהב"ד איזה סיבה שלא יוכל לבוא) או הב"ד יבחרו היותר ראוי להוראה להצטרף עמהם. אך לא יבחרו מי שאין לו ידיעה בהוראה להיות מצטרף עמהם והוא בלתי מבין מה שהם עושים, כי כל יסוד התקנה היא לאפשרי מהשגיאות ולא לאפשרי גברי בלתי תועלת לענין הוראה. וזה פשוט וברור לכל מעיין בתקנה והגלוה אליה מהב"ד והת"ח הי"ו והיא גדפסה בסוף ספר ברכת ה' למוהרס"ך וצוק"ל הראב"ד בעירנו אי גרבה יע"א. (ע' שואל ונשאל חלק ה' סימן כ"ב, וחלק ו' סימן צ"ט, ק, ק"א, וחלק ז' סימן פ"א).

ב' ואם יש לאחד מהם שני שמות כותבין שם שהם רגילים בו וכו'. כתב הטור ז"ל אם יש לאחד שני שמות כותבין שם הנעקר וכל שום אבל לא הטפל וכל שום בד"א לכתחילה אבל בדיעבד אפילו אחד מהם כשר וכו'. ומרן ז"ל שם בב"י ציין בד"א לכתחילה אבל בדיעבד אפילו לא נכתב אלא אחד מהם כשר שכן כתבו התוס' והרא"ש וכו' דההיא דרובא קרו לה וכו' דמשמע דאפילו בחד מקום צריך שני השמות היינו לכתחילה וכו' ע"ש. ולא נתבאר בדבריו ז"ל אם כוונתו להראות מקום לשני הדינים שכתב הטור הא' דלכתחילה צריך שניהם, והב' דבדיעבד כשר באחד מהם דמשמע דאף אם הוא טפל, או כוונתו רק אהא דלכתחילה צריך שניהם. והנה ממה שציין בתחילת דבריו לשני הדינים משמע דאתרתי קאי.

סימן ק"ל

סעיף א' צריך שיחתמו וכו'. עדי הגט שנמצאת טעות בחתימתם אות דבוקה לחברתה אם מותר להסיר הדיבוק. ומדברי מור"ם לקמן סעיף י"א שכתב ולכתחילה גזרינן וכו' דבעינן כתיבה תמה ומוקף גויל וכו' ע"ש. אין ללמוד דג"כ לכתחילה אין להסיר הדיבוק ד"ל דכוונתו שלא להגותו כך בלי להסיר הדיבוק ויהיה בלתי היקף גויל.

משם נראה להפך. ונראה דכל שיש דוגמתו בכתוב דאי אזלינן בתר הכתוב אך אם לא נמצא בכתוב אז אזלינן בתר האופן שאין בו טעות. (א"ה נכדו. וכן יש להוכיח משם משה ומשם דוד דלפי משפט הקריאה צריך לכתוב מושי דויד וכותבים רק משה דוד, והיינו משום דכן כתובים במקרא. ואע"ג דמצינו כתוב במקרא מושי ומחלי וכן מצינו בדברי הימים דויד עם יו"ד אפ"ה כותבים רק משה דוד דאזלינן בתר הרוב שכתוב במקראות משה דוד, וכ"ש כשכתוב במקרא רק באופן אחד דאזלינן בתר הכתוב במקרא). ומ"ש להוכיח מזה כוונתו רק דכ"כ גזרינן הסופרים מטעות גם שיש דוגמתו בכתוב וכ"ש אי ליכא דוגמתו שיש ליתור ודינא הוי בליכא דוגמתו לכתבו באופן דליכא טעות.

ומזה יש להסתפק ביו"ד שהיא לגקודת חיריק או צירי בשמות שהם ערביים כמו „תרכיה" שהכף היא חיריק אם יש צורך לכתוב שני יודי"ן או לא, הנה הרב חיים שאל בשם טורייא כתב דמשפטה בשני יודי"ן ושהוא שם ערבי ע"ש. ובספר גנוי שלום וכן בקונטרס אלו מציאות הנדפס בסוף ספר זרעו של יצחק כתוב תרכיה ביו"ד אחת. ויש לברר בזה מה הוא ההפרש שיש. [ע' שואל ונשאל חלק ז' אה"ע סימן פ"ג ובחלק שמיני סימן ט"ל באורך, מא"ח].

סימן קכ"ט

סעיף א' כותבין שם האיש והאשה בגט וכו'. פה אי גרבה יע"א יש תקנה קבועה מרבנן תקיפי כי יום או יומיים קודם יום כתיבת הגט יוזמנו שלשה ב"ד יחד ויחקרו וידרשו אחרי שמות האיש והאשה אבותיהם וכו'. ואחרי שיחקרו וידרשו וישאו ויתנו בדבר הלכה על כל פרט ויחליטו מה ראוי לכתוב יכתבו מה שנתברר להם לעשות ויכתבו ויחתמו בו ואחרי כן ממחרת או ממחרת מחזרתו יכתב הגט וינתן בשלשה בית דין.

ואם נתחדש ספק אח"כ כתבתי בזולת זה דיברוהו הג' בית דין גם בו ביום שכותבים בו הגט דכיון שהם עשו מתחילה מה שמוטל עליהם לעשות ורק אח"כ נתחדש ספק בזה אין זה בכלל התקנה ואפילו מספק מיהא מוקמינן ליה אדינא. וכן הסכימו שאר הב"ד הי"ו וכן עשינו מעשה כמה פעמים. וה"ב מסתברא דאי לא הכי כמעט הו"ל גזירה שאין רוב הצבור

סימן ק"מ

דין שליח להולכה וקבלה והובאה

א' האיש עושה שליח להוליך גט לאשתו וזה נקרא שליח הולכה ואינו גט עד שיגיע גט לידה לפיכך יכול לחזור בו עד שיגיע גט לידה.

באר משה

סימן ק"מ

סעיף א' האיש עושה שליח להוליך גט לאשתו וכו'. בעל שמוליך בידו גט שכתבו בעיר זו ומוליכו לעירו או לעיר אשתו לתתו לה שם, מבואר בהא"ח הכלבו והב"ד מרן הב"י בסימן קמ"א דהב"ד מסדרי הגט כותבים מעשה ב"ד ביד הבעל ע"ש. וראיתי להרב בארות המים ז"ל בדף קפ"ז ע"ב שהביא הגוסס וז"ל:

אנחנו הב"ד חתומי מטה מודיעים נאמנה איך פב"פ תושב עיר פלונית מוליך גט לאשתו פב"פ ועידיו פב"פ ופב"פ וסימני הגט הם ראש שיטה ג' וכו' וסופה וכו' וראש שיטה ו' וכו' וסופה וכו' וראש שיטה ט' וכו' וסופה וכו'. ואנחנו ב"ד חתומי מטה היינו מסדרי הגט הזה ונכתב ונחתם כהלכתו לדעתנו ובפני הבעל פב"פ הנז'. ואנחנו ב"ד חתומי מטה השבענו את הבעל הר"פ בשבועה שלא לבטל את הגט הנז'. ועתה בבואו הבעל הנז' למקום שאשתו הנזכרת עומדת שם ליתן לה הגט הנז' יעמדו שם ב"ד של שלשה מטובי העיר במוכתב תלתא כחדא ויבטל הבעל בפניהם כל המודעות. ומשום ספק שמא נשבע הבעל שלא לגרשה יתירו לו הב"ד השבועה שנשבע שלא לגרשה. וכן יתירו לו השבועה שנשבע לגרשה כדי שלא יהיה הגט מכח השבועה שהוא באונס. וכשיתירו לו שני השבועות הנז' וירצה הבעל ליתן את הגט ברצון גמור אז קודם הנתינה יקראו הב"ד הנז' את הגט ואח"כ יתן הבעל את הגט לאשתו הנז' בפני הב"ד הנז' ויאמר לה בפניהם בעת הנתינה הרי זה גיטך ורחי את מגורשת בו ממני מעכשיו ומותרת לכל אדם. וגט זה בפני נכתב ובפני נחתם וחוזר ואומר פעם אחרת הרי זה גיטך וכו' בלשון לעז שלכם, (והיינו אם היא אינה מבינה בלח"ק). ואז יוריד הבעל הגט מידו כדי שישאר הגט ביד האשה ואח"כ יקחו הב"ד הגט מיד האשה ויקראו אותו פעם אחרת ויקבל הבעל חרם שלא להוציא לעז על הגט ולא על החתימות. וסידור הגט הנז' היה ביום ג' בשבת שני ימים לאחר חשון שנת התפ"ג פה שאלוניקי וקיים.

וחתימי על זה

משה בכמהר"ר
שלמה אמריליו

יוסף דוד
אברהם גאטניו

ועוד ראיתי להרב הנז' אות ר"י ע"א
שכתב גוסס בזה וז"ל:

אנחנו בית דין חתומי מטה מודיעים נאמנה איך פב"פ מוליך גט לאשתו פב"פ שכתב ונחתם בכך וכך לירח פלוני שנת כו"כ לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן מתא פלונית ועידיו פב"פ ופב"פ וסימני הם אלו: ראש שיטה שלישית כך וסופה כך, וראש שיטה ששית כך וסופה כך, וראש שיטה תשיעית כך וסופה כך. ואנחנו ב"ד חתומי מטה היינו מסדרי הגט הנז' ונכתב ונחתם כהלכתו לדעתנו ובפני הבעל פב"פ הנז'. והשבענו אותו שלא יבטל הגט הנז'. ועתה בבואו הבעל הנז' למקום שאשתו הנז' עומדת שם ליתן לה הגט הנז' יתקבצו שם שלשה אנשים היותר נבונים שבעיר וישבו יחד להיותם בית דין ועוד שנים אחרים להיותם עדי מסירה ולא יהיו אותם שנים קרובים לא לשלשה הדיונים ולא לאיש ולא לאשה. גם הב"ד לא יהיו קרובים לעידי הגט הנז'. ותחילה יבטל הבעל בפניהם כל המודעות שמסר על ביטול הנז' יתקבצו שם שלשה אנשים היותר נבונים לגרשה ואח"כ יתירו לו אם נשבע לגרשה כדי שלא יהיה נתינת הגט מחמת השבועה שדומה לאונס. ואח"כ יקראו הב"ד את הגט אות באות תיבה בתיבה יפה יפה וידקדקו לראות שלא יהיה בגט שום קלקול והפסד מחמת הדרך וכיוצא. ואח"כ יקפלו הגט כנהוג ויתן הבעל קצת הגט תוך ידי האשה כדי שתוכל לאוחזו כלו בידה בשנותנו לה בעלה, והוא יאחז בידו מקצת האחר של הגט. ובהיות כן יאמר לה הבעל בפני הב"ד והעדים הנז' הרי זה גיטך ורחי את מגורשת בו ממני מעכשיו ומותרת לכל אדם, וגט זה בפני נכתב ובפני נחתם. ויחזור ויאמר לה כן בלשון לעז ואח"כ יתיר הבעל את הגט מידו שישאר כלו בידי האשה והיא תחזיק כל הגט בשתי ידיה, ואח"כ יחזרו הב"ד ויקחו את הגט מיד האשה ויקראו אותו פעם אחרת כמשפט הראשון ואח"כ יקרעו אותו קרע ב"ד וישאר הגט אצל הב"ד. ואח"כ יגזרו על הבעל חרם שלא להוציא לעז על הגט הנז' ולא על החתימות הנז'. וסידור הגט הנז' היה בכך וכך לירח פלוני שנת כו"כ וכו' ע"ש.

ונראה לענ"ד דלשון זה האחרון הוא מהדורא בתרא והוא יותר נכון ומתוקן בכמה פרטים. אך לענ"ד יש להוסיף בו עוד קודם גמר המעשה ב"ד אחר שנת כו"כ וכו' תיבות אלו, וכל החתימות שבגט ידועות לנו" וכמו שכתב מרן בב"י בסימן קמ"א בשם הא"ח וכו"כ הכלבו בסימן ע"ו. והגם דמרון

סימן קנ"ד

למי שכופין להוציא בגט בין איש בין אשה וסדר כתיבת הגט ונתינתו

כ"ב צריך להטיל חרם על כל העומדים בשעת נתינת הגט שלא להוציא לעז על הגט. ומזכירין שר"ת גזר בכנופיא עם תלמידיו על מי שמוציא לעז על הגט הניתן.

סדר הגט

דיני העדים והבעל והסופר והאשה וכל פרטיו

א' יש נזהרים מלסדר הגט בערב שבת.

באר משה

ודאי בין שנראה לו ספק מחוייב להגיד דודאי ר"ת לא תיקן בכיוצא בזה כלל. ומ"ש מהרמ"ר בסדר הגט סעיף רמ"ב לחלק בין ספק לודאי לענ"ד אינו נראה לחלק דאטו בספק אין צריך להגיד הלא באמת שמא הוא פסול, ועוד דספיקא דאורייתא הוא ולחומרא. ועוד דבגט מחמירין הרבה לחוש לכל הדיעות וכ"ש בספק והיא בחזקת איסור. על כן נראה לי דבמה שאין בו ספק פיסול דבדיעבד שרי ישתוק ולא יערער, אבל אם יהיו לפי דעתו חששות ושינויות דגם בדיעבד אסור וחושש שמא המסדרים אינם חכמים, צריך להגיד לחכמי הדור ולברר ואדרבא מצוה קעביד. וכן נראה מדברי רבני האחרונים בכמה תשובות ע"ע. וכן נראה דעת הרב נחלת שבעה ז"ל בסי' מ"ה אות ס"ב ודלא כמי שראיתי שכתב לחלק בין ספק לודאי ואין דבריו נכונים לענ"ד.

סדר הגט

סעיף א' יש נזהרים מלסדר הגט בערב שבת. דין זה מבואר בתרומת הדשן סימן רפ"ו שכתב דשמעינן דאחד מהגדולים היה נזהר מלסדר נתינת הגט בערב שבת. ומסתמא טעמו היה משום שע"י דטריד בצרכי שבת חיישינן שמא לא ידקדק בכל דבר ודבר כראוי (ועי' בלבוש דנקיט שמא יעשהו בחפז, ומהתה"ד נראה דגם מה שעושין במיתון כיון דדעתו טרודה בצרכי שבת יש לחוש לטעות). וכן נראה דעת התה"ד שם שלמד מזה ג"כ לחליצה. והגם דדחה טעם זה לגבי חליצה ונתן טעם אחר נראה מדבריו שם דלא דחאו לגמרי וסמך גם עליו. ועוד דאי איתא דלא ס"ל הכי לגבי הגט לא היה לו לדון מזה לחליצה כיע"ש.

וכ"ש לדידן פה אי גרבה יע"א דע"פ תקנה קדומה מצריכין בגט ב"ד של שלשה וכמ"ש בסוף ספר ברכת ה' ובספר צדקת משה [ונדפס בשואל ונשאל חלק ששי אה"ע סימן צ"ט דק], (וכן הוא המנהג פה בא"י דמצריכין ב"ד של שלשה). וממילא הו"ל כמו חליצה שכתב התה"ד שם דאין עושין חליצה דאיסורא איכא לדון בערב שבת אפילו דיני ממונות. ואפילו למאן דמקיל בדיני ממונות מ"מ בחליצה לא מהגי מה שקבלו עליהם לדון כיע"ש. וכן המנהג פה אי גרבה דאין מסדרין גט בערב שבת כפי מה שראינו ושמענו. והגם דלא ידענו הטעם ואפשר דלא אתרמי להו ואין לא ראינו ראיא וכמ"ש מרן ז"ל בב"י בריש יו"ד גבי שחיטת גשים ע"ש, מ"מ בגיטין קי"ל דיוצאין ידי חובת כל הפוסקים ולדעת מור"ם שם הויא ראיא (א"ה נכדו. והגם דכתב הרמב"ם ז"ל

ז"ל בב"י העיר על זה מ"מ לא דחה הנוסח מפני זה. ולענ"ד בעיקר קושית מרן ז"ל יש ליישב בכמה פנים וכמו שכתבתי בזולת זה. ואפילו אם נימא דאין יישוב כיון דמרן ז"ל לא דחאה מהנוסח ולא סיים להשמיטה אין להשמיטה. וראיתי בנוסח השלוח עם הבעל שנכתב הגט בעוב"י תונס שהכל עשוי מפי עידי הגט ועל זה אשרתא דדייני לקיים חתימתם גם לא נזכר שום הודעה ואזהרה להב"ד של מקום הנתינה. וכן אנחנו מלפנים פעם ושתים ושלש נמשכנו אחריהם. ועתה אנכי הרוואה שראוי לעשות כמ"ש הרב בארות המים ז"ל והרב דבר משה אה"ע סימן ס"ו מהא"ח והכלבו ז"ל ורק מפני שבעוב"י תונס אין מסדרים הגט בב"ד ולא ע"י ממונה על הגיטין רק לפי הנשמע סופר מסופרי גיטין מסדר להם בכתב באופן הגז. וכמה פעמים היה לבי נוקפי דאם יוליך הבעל הגט לאיזה מקום והב"ד דשם אינם בקיאים לעשות כנו" מי יודיעם. וחושב אני כעת דגם בעוב"י תונס אולי כותבים עוד מכתב אחר מהב"ד דשם או מהמסדר אל הב"ד של עיר האשה מקום הנתינה ורק מפני הכבוד דפה יש ב"ד שלשה קבועים והם מסדרים הגט לכן נראה להם שאין צריך.

ועכ"פ מהיום והלאה יש לנו להמשך אחרי הראשונים והאחרונים להיות הכל מפי הב"ד ולמען יהיה עוד תועלת מה מנוסח העדים וקיומם וכנו" יש לעשות כמר וכמר דבכה"ג נפקא מינה טובא. ועי' להרב בארות המים ז"ל שם דף ר"י קודם הנוסח הגז' שכתב בד"ה וכשהבעל וכו' והיינו משום דכשמוליך הבעל הגט אינו עושה שטר הרשאה שמפרש בו סימני הגט והעדים ואין עושים לו ביטול מודעות והתרת שבועות (השייכים לנתינה) לכן צריך לכתוב הסדור הנ"ל. ומבואר מזה דגם אם כה יעשו כחכמי תונס עכ"פ לא סגי דהב"ד של מקום הנתינה אולי ישגו באיזה דבר. וכן נראה דעת הא"ח ומרן בב"י ומור"ם והכלבו והלבוש והרב דבר משה והרב ויקרא אברהם ז"ל בגט ק"ב עש"ב. וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות אמן כיר"א.

ע"ה כ'לפון משה הכהן סילט"א

סימן קנ"ד

סעיף כ"ב צריך להטיל חרם וכו' ומזכירין שר"ת גזר וכו'. נראה לי שלא גזר ר"ת שלא לערער על הגט רק למי שכוונתו לערער ולהוציא לעז בעלמא, אך אם הוא באמת כוונתו אל האמת ובירורו בין שיש לפי מה שנראה לו פיסול

ב) יזמין סופר ושני עדים כשרים שאינם קרובים זה לזה ולא לבעל ולא לאשה.
הגה, וע"ל סימן קמ"א סעיף כ"ה לכתחלה לוקחין עדים שאין להם שום קורבה אפילו רביעי ברביעי או מצד חיתונים גם שלא יצא עליהם קול שחשודים על עריות או שאר דברים הפוסלים גם אין לוקחין עד שהוא בעל מום. גם מדקדקים שלא יהיו העדים והסופר קרובים אל הרב המסדר הגט. ובשעת הדחק אין לדקדק

באר משה

יומינם הרב המסדר אולי לא יסתדר עמהם ולכן בידו הרשות להזמין מה שנראה לו ועכ"פ התנה עליו שיהיו עדים גדולים ושאינם קרובים וכו'.

ב) ושני עדים כשרים שאינם קרובים זה לזה. פשט הלשון מורה שאינם שני עניינים רק שזה עצמו שכתב כשרים מבאר היינו שאינם קרובים וכו'. אך מדברי הלבוש ז"ל נראה דמבין דכשרים היינו שיהיו גדולים כמו שנראה מלשונו דהשמיט מלת כשרים וכתב שיהיו לו עדים שהם גדולים וכו'. אלא דלפ"ז דכוונתו דתרת"י מילי גינהו היה לו לבאר דכשרים היינו לאפוקי פסולים מחמת עבירה. ואולי דק"ל להלבוש דהי"ל להתחיל בפסולי קורבה שהם לכללות ישראל ואח"כ פסולי עבירה, ולכך מפרש דכשרים ר"ל ראויים שהם גדולים. א"נ הוקשה להלבוש לישנא דמרן שלא כתב ושאינם קרובים אם היה ר"ל כשרים שאינם פסולים מעבירה ולכן פירש כשרים ר"ל ראויים שאינם קרובים וכו' שאין זה תנאי שני. אלא דלפ"ז היל"ל ג"כ ושאינם מאחר דעכ"פ שני דינים ושני תנאים הם. ואפשר דהלבוש גם הוא מפרש דהכל אחד הוא כשרים שאינם קרובים אלא שעפ"ד מור"ם שכתב ועיין לעיל סימן קמ"א סעיף כ"ה כתב כן [הלבוש] בין שנאמר דמור"ם בא לבאר בין שנאמר דמור"ם בא לחדש.

ג) בהגה לכתחילה לוקחין עדים שאין להם קורבה אפילו רביעי ברביעי. מדכתב לכתחילה משמע דבדיעבד אין קפידא, ודוקא בקורבה שאינה פוסלת מדינא אבל בקורבה הפוסלת מדינא כמו שמבאר בחו"מ סימן ל"ג פשיטא דהגט פסול אפילו בדיעבד. הפת"ת בביאורו לסדר הגט סק"ו וע"ש מה שציין. ויש להסתפק אם לא נמצא עדים אחרים אם לוקחים לכתחילה עדים הכשרים לדינא או ידחו סידור הגט עד שימצאו עדים שאין להם קורבה דרביעי ברביעי הגם דאינה פוסלת. ובהיכא דאיכא עיגון נראה לענ"ד דחשיב כדיעבד ולכתחילה לוקחים מה שכשר מדינא וא"ץ לחוש לזה. אך בדליכא עיגון ולא נמצא זולתם ואפשר דלאחר איזה ימים ימצא אבל בשכירות יותר מאלו דעתי נוטה כעת דאין ליקח רק עדים שאין להם שום קורבה אפילו רביעי ברביעי וכמ"ש מור"ם ז"ל.

ד) בהגה או מצד חיתונים. ע"י בסדר הגט שבסוף הש"ע (שם כתוב עליו למחר"ר מיכל וכו') שכתב ואפילו תרי בעל כאשתו ואפילו אם נתרחקו וה"ה אבי החתן ואבי הכלה או אבי החתן עם אבי אבי הכלה או אבי אבי החתן עם אבי הכלה. אבל במפולגים יותר כגון אבי אבי החתן עם אבי הכלה או עם אבי אבי הכלה או עם אבי אבי הכלה או בשאר המחנות שאחיו של זה נשא אחותו של זה או כדומה לזה אין להחמיר. וכן אפילו קרובים מחמת עצמם כגון חמישי בחמישי או רביעי בחמישי או שלישי בחמישי או שני בחמישי, או ראשון בחמישי אין להחמיר ובאחי האח יש להחמיר ע"ש. וע"י למור"ם ז"ל לעיל סימן ק"ל שכתב

בהלכות שחיטה דמנהג דלא שכיח לא חשיב מנהג ובעירנו אי גרבה היה נכתב הגט אולי פעם בשנה, מ"מ אם אתרמי להו ונמנעו מטעם זה חשיב מנהג. ועוד דכיון דמרן עצמו פסק זה נראה דדעתו להזהר בזה. והגם דסדר הגט אינו ממרן אלא ממחר"י מרגליות אי איתא דמרן ז"ל לא ס"ל כן היה מעיר ע"ז או היה משמיט. ועוד דכיון דלדידן הוי דין מחמת התקנה הנו"ג מרן ז"ל מודה דאיסורא נמי איכא וכאמור. **ב) היכא דאיכא קצת שעת הדחק וחשש עיגון וכיוצא.** ע"י להרב שדי חמד ז"ל מערכת גט סימן א' אות ט' שכתב בשם כמה פוסקים להקל לסדר גט בערב שבת ע"ש. ולדידן שיש תקנה וכו' נ"ל נראה דמשום חששא קצת דעיגון ושעת הדחק וכיוצא אין להקל אך כשיש צורך גדול דעיגון ממש נראה שיש להקל שהרי פסק מרן ז"ל בחו"מ סימן ו' דאין דנין בערב שבת ובערב יו"ט ואם הזמינו לבעל דין לבא לב"ד א"ץ לבא. משמע דאם עברו והזמינו ובא דגין דהוי דייעבד וכיון שיש צורך גדול דעיגון ממש הו"ל כדיעבד. וע"ש למור"ם ז"ל שכתב דה"א דהאידינא משום ביטול מלמדים דנין אבל בדבר איסור אין להקל. וביאר הרב באר היטב ז"ל בסק"ד כגון גיטין וחליצה אין להקל. ומדקטי לישנא דאין להקל משמע דאין כל כך איסור בזה דאלת"ה הי"ל לומר אסור. וא"כ היכא שיש צורך גדול יש להקל דהוי כדיעבד וכאמור. ועוד דמדבריו משמע דבדיעבד מיהא שרי דאלת"ה דבדיעבד יש לפסול הי"ל לאשמיענו זה ומדלא כתב כן ש"מ דשרי וכשיש צורך גדול הו"ל כדיעבד. כן נראה לענ"ד.

ה) מלסדר הגט בערב שבת. לאו דוקא סידור אלא אפילו הגט כבר מסודר ואינו חסר רק נתינה אפילו מהשליח לאשה נמנעים. הרב פתחי תשובה סק"כ.

ו) אם יש צורך כל כך טוב לסדר ביום חמישי שהוא יום שלשים לחדש ולא לחוש להא דר"ח מלהקל לסדר בערב שבת. הפת"ת בביאורו לסדר גיטין בס"ק ג' שבסוף הש"ע. **סעיף ב' יזמין סופר ושני עדים כשרים וכו'.** מ"ש יזמין נראה דקאי על הרב המסדר שיוזמין סופר כשר ושני עדים כשרים שאין להם קורבה זה לזה ולא קורבה לבעל ולא קורבה לאשה. דאי קאי על הבעל שיוזמין אותם היה לו לומר שאינם קרובים זה לזה ולא לו ולא לאשתו דהוי לישנא לנוכח הבעל. ועוד דאי קאי על הבעל הי"ל לומר ג"כ שיוזמין רב מסדר או יזמין ב"ד (או שיכתוב שילכו להרב המסדר או להב"ד). וע"י בלבוש סק"ב שכתב בתחילה ישתדל הבעל שיהיו לו עדים וכו' ע"ש. כנראה שהוא מבין דקאי על הבעל. והגם דהלבוש מיירי על מה שחידש שיהיו עדים גדולים בחתימת זקן וכו' מ"מ אם הוא מבין על הרב גם זה היה לו לכותבו על הרב. ועוד דהרי מסיים ג"כ ושאינם קרובים וכו' והוא לשון מרן ועל כלם קאמר ישתדל הבעל. (א"ה נכדו. ונראה הטעם דהלבוש ס"ל כן משום דהבעל צריך להסתדר עם הסופר והעדים והרב המסדר וכמ"ש בהגה בס"ד ולכן אם

בסופר אם הוא הגון. י"א דהרב אומר לעדים שיהרהרו תשובה בלבם על עבירות שעשו אפילו מוחזקים לצדיקים גמורים שמא עברו עבירה שנפסלים בה. ולוקחים עדים המבנינים הגט. ואם לא יודעים לקרות מלמדין אותן ומפרשין להם ולסופר ולבעל מהו הגט ומהו לשמו ולשמה.

סימן קנ"ה

עד איזה זמן הקטנה ממאנת

ט' אותם שממאנת בפניהם צריך שיתברר להם שהיא קטנה.

באר משה

מכדי בטלה י"א שצריך שלא יהיו העדים קרובים להם ע"ש. ומשמע דאין קפידא בסופר כשיהיה קרוב אל הרב המסדר. וגם לשון מור"ם ז"ל עצמו שכתב רק מדקדקים נראה דאינו לדינא רק דקדוק וחומרא בעלמא כעין מה שכתבתי לעיל (אות ו') משם הרב יד מלאכי ז"ל בלשון יש מחמירים. אלא שקשה דא"כ איך יתכן לשון זה גבי עדים הלא בזה גם מדינא חיישינן וכמ"ש מרן בשם י"א. ואפשר דנקט מדקדקים דלפי מה שמחמירים הגם דהרב המסדר אינו לוקח רק שכן בטלה. אלא דמדבריו ז"ל שם בס"ד בהגה נראה דמנהגם שלא להקפיד בשכירות המסדר כיע"ש וא"כ מסתמא בהכי מיירי דלוקחים המסדרים יותר מדמי בטלה וא"כ למה כתב רק מדקדקים. ונראה דכלפי מה שלפי דעת מור"ם ז"ל גם בלוקח יותר אין חשש לא מצד דברי הרע"ב ולא מצד דברי הי"א הנז' וא"כ היה מותר מדינא, לכן כתב רק מדקדקים. אלא דלשון כמותו נראה דקאי רק על הרע"ב ולא על הי"א מדלא כתב כמותם. ואולי דגם הי"א אינו אלא חומרא ודקדוק, או משום דלגבי הסופר ליכא רק דקדוק נקט כן גם גבי העדים. וצ"ע עוד בזה לעת הפנאי בעה"ו.

ח' בהגה ובשעת הדחק אין לדקדק בסופר אם הוא הגון. משמע דבלא דחק מדקדקים שיהיה הגון ועי' באות ט' כאן שכתב מרן ז"ל הכל כשרים לכתוב גט חוץ מחש"ו ועבד ועכו"ם וישראל מתנכר או מחללי שבתות בפרהסיא ע"ש. משמע דחוץ מאלו כשרים לכתוב גט ומלשון הכל כשרים לכתוב משמע דהיינו לכתחילה. ונראה דמ"מ דרך חומרא ודקדוק יש להדר אחרי סופר הגון.

סימן קנ"ה

סעיף ט' אותם שממאנת וכו'. עי' מה שכתבתי במקום אחר בזה בארוכה, ועמ"ש הגאון רב פעלים בח"א אה"ע סימן י"ב ובח"ב סימן כ"ז במה שנוגע לעיקר המיאון ולעדיות ולמה שנתקבלו עדות המיאון קודם עידי שנים והנמשך. וע"ש עוד בח"ב סימן כ"ט.

סימן קס"ט

סעיף א' מצות חליצה בג' דיינים וכו'. אם מותר לחולץ לדור בחצר אחת עם חלוצתו, עי' להרשב"א ז"ל סימן תי"ט והב"ד מור"ם ז"ל בסימן קנ"ו. ועי' להרב משאת בנימין בנדונו באיזה אופן דיבר הרשב"א לאסור ובאיזה אופן מותר ע"ש. ועי' להרב נודע ביהודה תנינא ז"ל סימן קנ"ז ומבואר דכדברי בנו דמן הסתם אין חוששין שמא גס בה ע"ש. וזה

י"א דלכתחילה אין לחתום בגט אפילו קרוב ונתרחק או מחותנים בעלמא. (ובדפוסים שבידינו כתוב ומ"מ לכתחילה לא יעשו כ"א דלכתחילה וכו') והוא ט"ס וצ"ל ומ"מ לכתחילה לא יעשו כן. יש אומרים דלכתחילה וכו' וכן העתיק הפת"ת בביאורו לסדר הגט שבסוף הש"ע סק"ו י"א וכו' ובלא זה אין להבין דברי מור"ם אהי"א קאי וכן הוא בלבוש י"א וכו' ע"ש).

ה' בהגה גם שלא יצא עליהם קול שחשודים על עריות. וכן הוא במור"ם ז"ל לעיל סימן ק"ל ס"א ולא יהיה אחד מן העדים חשוד בעריות. ונראה דהיינו שיצא עליהם קול שהם חשודים בעריות, אבל אם לא יצא עליהם קול מסתמא כל ישראל כשרים הם. ובפרט לפי המנהג דקודם הגט אומר להם הרב המסדר לקרוא סדר הוידוי וביום שאין אומרים וידוי קוראים למנצח וגו' בבא אליו וגו' שיר המעלות ממעמקים וגו'. ומ"מ נראה לענ"ד דהרב המסדר ראוי לו לעורר על זה בתחילה לומר, כי מי שיש בידו עבירה הוא פסול לעדות ואין דבר עומד בפני התשובה ולכן כל אחד יהרהר בתשובה וחרטה מכל מה שחטא ואח"כ יאמרו הוידוי והמזמורים. דבזה מסתמא לא שבקי היתרא ואכלי איסורא ובודאי מהרהרים תשובה שלא יכשילו אחרים, ועי' הרהור תשובה נעשים כשרים כדאיתא במסכת קידושין המקדש אשה על מנת שאני צדיק גמור הו' קידושין, אע"ג שהוא רשע דשמא הרהר תשובה ע"ש. אלמא דע"י החרטה על העבר והרהור תשובה נחשב לצדיק גמור. ומ"מ נראה דודאי יש להדר אחר עדים שאין לנו בהם מחשבת פיסול עבירות כל כמה דאפשר וכן ראיתי נוהגים פה כנז"ל.

ו' בהגה גם אין לוקחין עד שהוא בעל מום. עי' לעיל סימן ק"ל ס"א שכתב מור"ם ז"ל זה בלשון חומרא וזה לשוננו, ויש מחמירים שלא יהיה בעל מום ע"ש. ונראה דגם הכא שכתב גם אין לוקחים אינו אלא דרך חומרא (וסמך על מה שביאר בס"י ק"ל) ולכן כתב לעיל בלשון ויש מחמירים וכמ"ש הרב יד מלאכי ז"ל בכללי הש"ע דכשכותב בלשון זה מורה דדעתו דשרי מדינא. ועי' להפת"ת בביאורו לסדר הגט סק"ט מה שהעיר על זה ומה שיישב ולכן נראה לענ"ד דלכתחילה יש להדר אחר זה ואם לא ימצא רק בעלי מום מותר לכתחילה כיון דמדינא אין חשש ואינו רק חומרא לגדר בעלמא. ועי' להרב תוספת בכורים ז"ל שבסוף ביאור הפת"ת הנ"ל ועי' להשד"ח ז"ל במערכת גט סימן כ"ו אות ב'.

ז' בהגה גם מדקדקים שלא יהיו העדים והסופר קרובים אל הרב המסדר הגט. ועי' לקמן בסעיף ד' שכתב מרן ז"ל אם הסופר או החכם המסדר הגט נוטלים שכר הרבה יותר

סימן קס"ט

כל דיני חליצה בפרטות

א' מצות חליצה בג' דיינים ישראלים ושלא יהיו קרובים זה לזה ולא ליבם וליבמה. י"א אין סומכין במנין השנים לא על פי קרובים ולא על פי נשים אלא על פי עדים כשרים להעיד וי"א שאם הוחזק בעיני השכנים שלא על פי האב שבא לכלל שנים או שיצא עליו קול שבא לכלל שנים נאמנים להחזיקן בגדולים או בדקום ומצאו להם ב' שערות. אבל לא מהני שראו אותו שעלה לס"ת או שהיה ש"ץ. ואפילו בלא חזקת השכנים אם יש להם ריבוי שערות או שהם ארוכות כמו שרגילות לאיש גדול ולאשה

באר משה

הוא הריבוי דסיפא וכן באיזה אופן נקראים ארוכות הרבה ועד כמה וצ"ע. גם לשון מרן ז"ל בסימן קמ"א סכ"ח שכתב ריבוי שערות שחורות וגדולות כדי לכופף ראשן לעיקרן קשה חדא דשחורות לא נזכרו בדברי הסה"ת, ועוד דהסה"ת כתב ארוכות הרבה או שהם כמו שכן רגילות לאיש גדול ולאשה גדולה ומהיכן מפי' מרן דין זה. ועוד דנראה כאלו יש סתירה מסימן קס"ט לסימן קמ"א וצ"ע.

וראיתי. להב"ח ז"ל בסימן קנ"ה ס"ז שכתב בשם הסה"ת סימן קל"ג דאין לחלוץ אלא א"כ יש ריבוי שערות או שני שערות ארוכות הרבה כמו שרגילות לאיש גדול ולאשה גדולה ושכ"כ בסמ"ג בשם הסה"ת ושכ"כ הטור בסימן קס"ט והאגודה בפ' מצות חליצה והוא מיסוד ה"ר פרץ בסמ"ק הלכות חליצה וכ"כ בש"ע ע"ש. ולפ"ז צ"ל דתיבת „ריבוי“ שערות ארוכות הרבה הוא ט"ס וצ"ל „שני“ שערות ארוכות הרבה. ולפ"ז ריבוי שערות לחוד ושני שערות להשיעור לשניהם כמו שיש לאיש גדול ואשה גדולה ואתרווייהו קאי. **ו' ואפילו בלא חזקת השכנים אם יש להם ריבוי שערות** וכו'. וקשה דלכאורה זה סותר מ"ש מרן ז"ל גופיה בסימן קמ"א סעיף כ"ח דבעינן ריבוי שערות וגדולות כדי לכופף ראשן לעיקרן משמע דתרתני בעינן ריבוי וגדולות. וכבר עמד על זה הרב משחא דרבנות ז"ל ע"ש. ולענ"ד נראה דדברי מרן ז"ל מבוררים הם דריבוי שערות דמהני הוא דוקא כשהם גדולים כדי לכופף ראשן ומ"מ א"ץ ארוכות כ"כ כמו שהם בגדולים. ומ"ש בסימן קס"ט ריבוי שערות הם בכי האי גוונא שביאר בסימן קמ"א ולכן לא הוצרך לבאר. והאורח דמהני בלי ריבוי הוא בגוונא אחרינא דארוכים הרבה כמו בגדולים (וכמו שסיים כמו שרגילות לאיש גדול ולאשה גדולה וכו'). ושיעורו כמו שביאר מרן ז"ל בפירוש חליצה ס' כ"ז שהוא כמו רוחב אצבע הנקרא אמה וזה עדיף הרבה מכדי לכופף ראשן לעיקרן. וכן נמי יש להוכיח כן ממ"ש הטור בההיא דסימן קמ"א בלשון זה כמו גבי חליצה דכ"ה בטור ובהב"ח וכן הובא זה בשמו באחרונים ואלו בסי' קס"ט הביא הטור מספר התרומה. ודוחק גדול לומר דדבריו סותרים הדדי. ועוד דבסימן קנ"ה ס"א כתב מרן ז"ל דבחליצה בעינן כדי לכופף. אלא דשם כתב דסגי בשני שערות משום דבעינן גומות אבל כי איכא ריבוי שערות א"ץ גומות וכמו שסיים מרן ז"ל בסימן קס"ט דע"ז סומכים שלא לבדוק אם יש גומות מאחר דאיכא ריבוי שערות או ארוכות ע"ש.

ולענין אם סגי בשני שערות מאותם הרבה שערות שיש מהם שיש בהם שיעור גדולות כדי לכופף גם דהשאר אין בהם

נראה דעת מרן ז"ל בב"י שהביא בסוס"י קי"ט ע"ש. וכן נראה דעתו בש"ע שלא פסק דין זה ע"ש ואין כאן מקום להאריך כעת.

סעיף י"א וי"א שאם הוחזק בעיני השכנים וכו' או בדקום ומצאו להם ב' שערות. נראה דלא פליגי הסתם עם הי"א שהרי בסימן קמ"א סעיף כ"ח פסק מרן ז"ל דאם אין השנים ידועות כי אם ע"פ האב צריך ריבוי שערות שחורות וגדולות כדי לכופף ראשן לעיקרן ע"ש. הרי שהוא ז"ל בסתם כתב כדעת הי"א הנו' וכ"כ הרב משחא דרבנות ז"ל דמרן בסתם לא פליג על י"א אלא שהם חידשו דין זה ולכן כתב דין זה בשם י"א ע"ש. וה"ב יל"ד כן מדברי מרן ז"ל עצמו בסתם שהוא לשון הרמב"ם ז"ל והוא מהגמ' דקידושין דף ס"ג כמ"ש הה"מ ע"ש. וא"כ כמו שיש לפרש בדברי הגמ' דמיירי בדינא דאב דלא מהני ה"ב יל"פ בדברי הרמב"ם ז"ל וסתם מרן ז"ל אבל לענין אם השנים אינם ידועות מזה לא דיבר הרמב"ם ז"ל ומרן ז"ל בסתם אלא הי"א וא"כ אפוש פלוגתא לא מפשינן. וכן נראה דעת הפוסקים הרב פרח מטה אהרן ז"ל שכתב דגם הרמב"ם מודה ליי"א הנו' ע"ש.

והנה יש לנו לדעת באיזה אופן כתבו לסמוך ע"ז במקום השנים שיש בזה סברות: א' דבעינן שחורות כמ"ש מרן ז"ל בסימן קמ"א סכ"ח. ב' שיהיו כלם גדולות או דתסגי לן ברובם או דתסגי במיעוט. ג' באיזה אופן נקרא ריבוי שערות ובאיזה אופן נקרא מיעוט. ד' באיזה אופן חשיב גדולות. ה' אם גדולות היינו ארוכות. ויש לברר כל זה.

והנה לשון מרן ז"ל מורה ובא דכל אחת מועלת לבדה להתחזקו בגדול מדכתב אם יש להם ריבוי שערות או שהם ארוכות כמו שרגילות לאיש גדול ולאשה גדולה חזקה שבאו לכלל שנים וחולצים וכו' וע"ז סומכים שלא לבדוק אם יש גומות בשערות מאחר שיש ריבוי שערות או ארוכות ע"ש. וכ"כ הטור בשם הסה"ת כלשון זה ע"ש. אלא דבלשון מרן בב"י כתוב גם זה בסה"ת וז"ל, הילכך אם יש להם ריבוי שערות ארוכות הרבה או ריבוי שערות כמו שרגילות לאיש גדול ולאשה גדולה אז מותרת לחלוץ דמסתמא הגיעו לכלל שנות גדלות ע"ש. ולשונו זה מורה שיש שני אופנים: א' ריבוי שערות ארוכות הרבה. ב' ריבוי שערות שיעור שרגילות לאיש גדול ולאשה גדולה. אך יש לדקדק ולהבין האם ריבוי שערות דרישא וסיפא אם כי הדדי נינהו כמו שרגילות לאיש ולאשה גדולות א"כ אמאי נקט ברישא ארוכות הרבה, ואי ריבוי שערות דסיפא ודרישא לאו כי הדדי נינהו ויש שני מיני ריבוי א"כ הי"ל לבאר זה מה הוא הריבוי דרישא ומה

גדולה חזקה שבאו לכלל שנים וחולצים ועל זה סומכים שלא לבדוק אם יש גומות בשערות מאחר שיש ריבוי שערות או שהם ארוכות ואם הם גדולים בקומה יש לסמוך שהם גדולים אפילו לא הביאו כי אם שתי שערות. ואם יש ליבמה בנים הרי הם כסימנים.

סדר חליצה

א' מצות חליצה בג' דיינים אפילו הם הדיוטות ובלבד שיהיו יודעים להקרות. ולכתחילה נוהגים שהחכם שבעיר עם שני חשובי העיר הם הדיינים גם לוקחים השנים שמוסיפין מחשובי הקהל ושלא יהיו סומים אפילו באחת מעיניהם. ויש מחמירים שלא יהיה בהם שום מום. וטוב שיהרהרו כל החמשה תשובה בלבם באולי חטאו ופסולין לדון.

ט' המקום שיקבעו לחלוץ שם צריך שיהיה בגובה עיר כלומר מקום מפורסם.

באר משה

שלא הביאה סימנים בלא"ה תהיה מותרת, וצ"ע כעת. (א"ה נכדו. נראה לענ"ד לתרץ דס"ל להרשב"א ז"ל דכיון שאי אפשר לברר השני ספיקות אפילו שאחד מהם אפשר לברר מתירין בס"ס. וכן זכורני שיש פוסקים דס"ל הכי. ואפשר דהרשב"א ז"ל לא ברירה ליה זה ולכן לא החליט להתיר וסיים שיש להתיישב בדבר דשמא צריך דשני ספיקות א"א לברר).

סדר חליצה

סעיף א' ובלבד שיהיו יודעים להקרות. נראה דכן עיקר לדינא כמ"ש הנמק"י דבעינן שידעו הלכות חליצה דכי קאמר בגמ' שיודעין להקרות כעין דיינים בכלל זה הלכות קריאה וחליצה שיודעים הדיינים. אמנם לשון מרן ז"ל בש"ע סימן קס"ט שהשמיט דברי הנמק"י נראה דס"ל דהדברים כפשוטן והגם דסיים בפירוש סדר חליצה דהרמב"ם סתם כדברי הגמרא ודרך מרן ז"ל ללכת בעקבות לשון הרמב"ם מ"מ בכי הא דראה מרן ז"ל דברי הנמק"י ובש"ע סתם נראה דדעתו לכאורה כמ"ש התוס' וכ"ג מדבריו בב"י. ועוד נ"ל דכיון דבדיעבד גם דאינם יודעים להקרות ממש מהני א"כ בלכתחילה אין להחמיר כל כך שידעו דיני החליצה. אך יש לדחות לזה דלפ"ד הנמק"י הכל אחד הוא וכל זה הוא בכלל שידעו להקרות.

ב' בהגה' ולכתחילה נוהגים שהחכם שבעיר וכו' גם לוקחין השנים שמוסיפין מחשובי הקהל וכו'. נראה מדבריו דלכתחילה מהדרין להיות הרב הגדול שבעיר הוא המסדר את החליצה. וכן מ"ש חשובי העיר ר"ל היותר חשובים שבעיר בחכמה פחות ממדרגת רב העיר וכן הנוספים יהיו מחשובי הקהל שאין לדקדק כל כך שיהיו הגדולים שבעיר אלא די בחשובים שבאותו הקהל. א"נ מ"ש חשובי העיר ר"ל שאין כמותם, וחשובי הקהל ר"ל דעכ"פ יש להם חשיבות מה אבל לא שהם הדיוטות. ובזה א"ש דלא ערבינהו ותנינהו. גם א"ש דבשנים הראשונים כתב חשובי העיר ובשנים השניים כתב חשובי הקהל. גם ניהא דלקושטא מסתברא שיש הבדל ביניהם בין שנים העיקריים לשנים הנוספים.

סעיף ט' המקום שיקבעו לחלוץ שם צריך שיהיה בגובה של עיר וכו'. וכ"כ בסה"ת ובהג"מ בשם ספרי ובהגה"מ פירש בגובה של עיר כלומר מקום מפורסם. ולכאורה נראה

שיעור כדי לכוף, נראה לענ"ד סתמא דמלתא דבעינן הרבה שערות שיש בהם כדי לכוף ושיעור הרבה הוא כמו שיש לגדולים כמו דמסיים מרן וקאי אכלהו. וכן הוא בספר התרומה והביאו מרן ז"ל בב"י אם יש להם ריבוי שערות ארוכות הרבה או ריבוי שערות כמו שרגילות לאיש גדול ולאשה גדולה או מותרת לחלוץ ע"ש. הרי דתיבת שרגילות תני לה אריבוי שערות. אלא דלכאורה לשון ספר התרומה קשה דמתחילה כתב אם יש להם ריבוי שערות ארוכות הרבה, הרי דריבוי שערות בעי ג"כ ארוכות הרבה, ואחר כך קאמר או ריבוי וכו' אלמא שאין צריך ארוכות. ונ"ל דכוונתו בתחילה דשניהם מקרו ריבוי שערות אם מצד ריבויים או מצד אורכם, ותנא והדר מפרש תנא תנא ריבוי שערות ואח"כ מפרש ארוכות הרבה או ריבוי כמו שרגיל וכו' וקאי אתרוייהו כמו שרגילות וכו'. ומרן ז"ל הפך הלשון והתחיל בריבוי ואח"כ בארוכות ואתרוייהו קאי מה שכתב כמו שהם רגילות וכו'. ובזה מתיישב שפיר לענ"ד מה שלא הוצרך לבאר בריבוי שערות עד כמה דהיינו כמו שרגילים וכן בענין האורך ג"כ כמו שרגילים. ומ"מ ביאר מרן ז"ל בפירוש סדר חליצה שיעור האורך אבל ענין הריבוי לא ביארו דכבר נתבאר בסימן קמ"א ובסימן קנ"ה שהוא כדי לכוף וכו'.

ג' אין סומכין במנין השנים וכו'. יש להסתפק אם בדין המיאון ה"נ דלא סמכין עליהם או דילמא שאני הכא שבאו להוציאו מחזקת קטן אבל בענין המיאון להיפך דבאו להחזיקו במאי דקאי מעיקרא שהיא קטנה ולכן יש לסמוך עליהם. ועי' להרב גודע ביהודה ז"ל מהדו"ק אה"ע סימן צ"ג, וע"ע בשו"ת דשייכי להלכות אישות שבסוף הלכות הגדפסים בהרמב"ם סימן י"ד, ועי' להרמב"ם בפ"א מהלכות גירושין. (א"ה נכדו. וכ"כ הט"ז ז"ל סק"ח דהטעם שאין סומכין משום שהיינו מוחזקים בו בחזקת קטן אין הקרובים נאמנים להוציאו מאותה חזקה ע"ש).

ד' כתב הרשב"א ז"ל בסימן אלף רי"ו בנסתפקו בשנותיה י"ל דהוי ס"ס ספק הגיעה ספק לא הגיעה ואת"ל הגיעה ספק לא הביאה סימנים ספק הביאה סימנים, וס"ס אף באיסור תורה יש להקל. אך אפ"ה איני רואה בזה להקל דיש להתיישב בדבר ע"ש. ויש לעיין דהרי הו"ל ספק מחסרון ידיעה ויכול להתברר לבדוק ולראות אם הביאה סימנים ואם בדקו וראו

סימן קע"ב

דין יבם סריס וחרש שוטה וקטן וטומטום וכן היבמה

ט"ז אשת קטן ואשת השוטה פטורות מן החליצה ומן היבום אבל אשת החרש והזקנה והעקרה הרי הם כשאר כל הנשים וחולצות או מתייבמות.

באר משה

האישות והזיקה וזו אין לה אישות כלל, מ"מ כיון דהשוטה לאו בר מצות וכן קטן למה לא יהיה כאלו אין זיקה. ויש לחלק על הדרך האמור ולבאר יותר את הדבר בסברות ומה שיש להסביר הוא דלגבי השוטה אם יתרפא עתה הו"ל זיקה גמורה שאין האישות הראשונה באה מצדו רק מצד אחיו הפקח וכן הקטן אם יגדל הו"ל זיקה גמורה כיון שהאישות באה מצד אחיו שקדשה כשהוא גדול וכנז"ל גם שלא יעשו שום מעשה. אך במה שתלוי באישות של שוטה וקטן האישות הבאה מצדם אינה כלום וכל זמן שלא היתה להם אישות אחרי שנתרפא השוטה ואחרי שגדל הקטן אין כאן שום אישות. זהו הנראה לענ"ד כעת לטעם נכון מוסבר ועם כי לא ראיתי כעת מי שדיבר בזה, הדברים נראים בטעמם ורצוני לראות אם עמדו בזה המפול"ל ואין כאן מקום להאריך כעת.

וכפי האמור נראה דה"ה לירושתו לנכסי אחיו דכשיתרפא או גם עתה כשהוא עדיין שוטה ע"י הב"ד יורש וכן הקטן לענין הב"ד שעושין לו אפוטרפוס דבלתי שום מעשה הוא יורשו דעכ"פ אחזה יש כאן ורק בנוגע למצות כיון שהוא שוטה וקטן לאו בר מצות כיון שאין בו דעת אבל יש לו נכסים כדין יתומים קטנים. כן נראה לענ"ד כעת ואם שגייתי אתי תלין משוגתי וה' הטוב יכפר בעד.

דפליגי בזה ולהסה"ת ולסתם מסדר החליצה גובת ממש. אך הרואה יראה דמסדר סדר החליצה סיים לבאר בהגה"מ. ואולי דאין כוונתו דפליגי אלא דזה פירש וזה סתם. ולפי דמיוני כי פה נוהגים לחלוץ בבית הכנסת הגדול, ועי' להבאה"ט ז"ל בסדר החליצה ס"ק י"ג שכתב כגון לחצר בית הכנסת או בבית החכם דיינא דמתא וכיוצא בזה. גם מה שסיים דאם נהגו לחלוץ בבית החלוצה אין חשש, משמע דאין כל כך קפידא בזה וכ"ג דעת מרן ז"ל בש"ע שלא פסק זה.

סימן קע"ב

סעיף ט"ז אשת הקטן ואשת השוטה פטורות וכו'. ובסעיף י"ב כתב חרש שוטה וקטן אינם בני חליצה אבל מייבמין וכו' ע"ש. משמע מזה דאם אינה מתייבמת לחרש ולשוטה וקטן תהיה זקוקה ליבם ואסורה לעולם. ויש להבין כיון דשוטה וקטן אינן בני מצות ניהו וכאלו לא נישאת להם לעולם למה תהיה זיקת היבמה עדיפא מאישות שלהם וכמו דאמרינן גבי אישות ממש שאין כאן אישות ה"נ י"ל גבי זיקה שאין כאן זיקה. והגם דזו עדיפא מצד שהיתה נשואה לפקח וחלה עליה

נשלמו חידושי אבן העזר בס"ד

חושן משפט

סימן א'

מינוי שופטים בארץ ובחוצה לארץ

א' בזמן הזה דנים הדיינים דיני הודאות והלוואות וכתובות אשה וירושות ומתנות ומזיק ממון חבירו שהם הדברים המצויים תמיד ויש בהם חסרון כיס.

באר משה

במסכת ב"ב דף ק"ל אמר רבא לר"פ ולר"י בריה דרבי יהושע כי אתי פסקא דדינא דידי לקמייכו וכו' ע"ש. ומשמע שם מדקאמר עד דאתיתו לקמאי ומדקאמר לא מגמר תגמרון מיניה דרבה היה גדול מהם. ויש לחפש עוד בזה בפוסקים וזכורני דדומה לזה כתב הרב מנחת חינוך ז"ל שאין לסמוך על מי שגדול ולא על רבים אלא צריך לגלות דעתו ע"ש. ומינה דכ"ש שלא יעשה מעשה מן הסתם על סמיכות שכן הורה גדול ממנו היכא שהוא אין דעתו כן.

סימן א'

סעיף א' בזמן הזה דנים הדיינים וכו'. דין שקיבל פסק דין מדיין אחר ונראה לו שיש להקשות עליו, לדינא נראה דבין שהוא שוה לו בין הוא פחות ממנו בין גדול ממנו, אין לו לדיין אלא מה שעניני ראות וקודם שיסמוך עליו צריך להודיע מה שקשה לו בזה לבטל הפסק, וכל עוד שלא ידע טעמו ונימוקו אין לו לעשות כדעת זולתו אלא כדעתו כדאיתא

סימן ז'

מי ראוי לדון והפסולים מחמת שנאה וקורבה

ה' יש אומרים דשתויי יין מותרים לדון דיני ממונות.
 ה' שני תלמידי חכמים השונאים זה את זה אסורים לישיב בדין יחד שמפני השנאה שביניהם דעת כל אחד מהם לסתור דברי חבירו.
 י"א בית דין של שלשה צריך שיהיה בכל אחד מהם שבעה דברים, חכמה, ענוה, יראה, שנאת ממון, אהבת האמת, אהבת הבריות להם, בעלי שם טוב.

סימן ט"ז

כמה זמן נותנים להביא ראיה ודין הטלת חרם

ה' המוציא שטר על חבירו והלה טוען שיש בו זיוף ושאל שיתנו לו הטפסת השטר כדי לדקדק בו נותנים לו אע"פ שכתוב בו בלא טפיסת טופס מזה השטר.

באר משה

סימן ז'

סעיף י"א בית דין של שלשה וכו'. והוא מהרמב"ם ז"ל בפרק ב' מהלכות סנהדרין. ויש להסמיק זה מהפסוק, שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב. „שמחה לאיש“ נוטריקון שגאת ממון, חבה, הודעה, לימוד, אמתות, יראה, שפלות. שנאת ממון כגז, חבה, היינו אהבת הבריות לדיין. הודעה, שנודע שמו לשם טוב ולתהלה. לימוד, דהיינו חכם ולמדן. אמתות, היינו אהבת האמת. יראה, היינו יראת ה'. שפלות, היינו ענוה. דכאשר יש לו שבעה מדות אלה תהיה לו שמחה לאיש ר"ל כמו איש ירושלים דהיינו גדול ודיין, שתהיה שמחה לדיין במענה פיו ר"ל כל מה שענוה ומדבר דבריו מתקבלים.

וסי' הפסוק ודבר בעתו מה טוב, בא לרמזו מה שכתב הרב פתחי תשובה ז"ל בס"ק כ"ד דאם לא מצאו כלם באיש אחד בעיר לא הוי זה לעיכובא ע"ש. וזה שאומר, ודבר בעתו מה טוב, שאם אפשר באדם שימצא בו אסיפת כל המדות אלו מה טוב למנות אדם שלם כזה אך אינו מעכב אם לא ימצאו כלם באדם אחד. ועוד יל"פ ר"ל הגם שאמרנו שמחה לאיש, לאיש השלם במדות הטובות הנז' במענה פיו כי דבריו יהיו מקובלים הרבה, מ"מ מה טוב אם ידבר דבר בעתו דאם מדבר דבר שלא בעתו אין דבריו מקובלים כל כך. ומ"מ לדינא נראה שיש מהם שהם מעכבים גם בדיעבד ולא עת האסיף לבאר ובמקום אחר אכתוב בזה בעה"ו.

סימן ט"ז

סעיף ה' המוציא שטר על חבירו והלה טוען וכו'. עי' להרב ישא איש ז"ל בחלק ח"מ סימן ח' וז"ל בקצרה, באופן דתלוי הדבר בעיני הדיינים שאם רואים שיש מקום לטענתו חייב המלוה ליתן טופס השטר ביד הלה וכ"ש ליורשו וכו' ואולם בנ"ד שהוא משכנתא והוי כשטר מתנה שיש פרטים הרבה לשאת ולתת אני מסכים ומעריב שחייב ליתן הטפסת השטר ע"ש. והנה יש להעיר על דבריו ז"ל דפשיט"ל הא דמתנה ומינה כתב להסכים משום דמשכנתא דמיא למתנה ודלא כמ"ש בספרו מעשה איש בסימן ק' דף פ"ו ע"ד בהא דבקש המורשה טופס שכתב דכיון דכבר ניתן ביד הב"ד הגדול שבירושלים הטפסתו לא צריך לתת לו, ע"כ. והוא נגד

סעיף ה' יש אומרים דשתויי יין וכו'. עי' להרב פתחי תשובה ז"ל שהביא שיש אסורים ושהרב משכנות יעקב ז"ל בסימן ו' מסיק דאין להקל כלל כי לדעת האוסרים הוא איסור דאורייתא ע"ש. ומזה נראה דמה שכתב אבי מורי זצוק"ל בספרו „ברית שלום“ ח"ג בח"מ סימן ב' סעיף ו' „שתוי אסור לדון“ הוא דרך מוסרי וחומרא לחוש להאוסרים. ועוד י"ל דבזה"ו דבעונות הרבים איסור דרי גם המתירים מודים לאסור בזמנינו. ועוד י"ל דמין ז"ל מתיר בשתוי ולא בשיכור, ואבי מורי זצ"ל בשיכור מיירי וקרי ליה שתוי. ועוד י"ל עפמ"ש הרב [בתיבות משפט סק"ו] משם הרב אר"ת ז"ל דדוקא להצטרף לשלשה ב"ד התיר מרן ז"ל בדיני ממונות אבל לדון יחידי אסור לדון ע"ש. והוא מכוון עם דברי אבי מורי זלה"ה וצ"י בזה עוד בעה"ו.

סעיף ח' שני ת"ח השונאים זה את זה וכו'. עי' להרב בית יעקב ז"ל בסימן ס"ז אות כ"ח הב"ד הרב זכרון משה ז"ל בסימן ז' שכתב דאזהב ושונא אסורים לישיב אצל הדיינים אע"פ שלא יגידו דעתם כלל וה"ה בשאר הפסולים ע"ש. והרב חוות יאיר כתב מהרב המשיב ומהריק"ש סימן ע"ט ופנים מאירות ס"י קנ"ט והב"ד הרב זכרון משה הנז' בס"י ז' אזהב ושונא גמור פסול גם כשזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. ונראה מזה לכאורה כי הרב פנים מאירות ז"ל אינו פוסל בזבל"א וזה בורר לו אחד רק אזהב גמור ושונא גמור. ולענ"ד נראה דמשמעות דברי הכ"מ דאפילו שאר אזהב ושאר שונא דהרי בשאר הדיינים משוה להו ע"ש ומרן ז"ל כתב להדיא דלאו דוקא וכו' אלא ה"ה וכו' ע"ש ומינה לזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ע"ש. ואולי דגם הם ס"ל הכי וקרו להו אויב ושונא גמור לשלול רק מי שהוא פחות מזה. וצ"ע במקורן של דברים בספר חוות יאיר.

ומדברי מור"ם ז"ל לעיל בסעיף ז' מבואר דל"א שרו בזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד שאינו אזהב ושונא גמור ע"ש. ולפ"ז נראה שהרב חוות יאיר סבר כסברת י"א ולכן כתב כן אמנם לדידן דבתריה דמרן גרירין גם שאינו אזהב ושונא גמור אינו ראוי בזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד.

סימן י"ז

להשוות הבעלי דינין בכל דבר

ה' אסור לדיין לשמוע דברי בעל דין האחד שלא בפני בעל דין חברו.

סימן ל"ד

עדים הפסולים מחמת עבירה

ל"ג מאימתי חזרת המועל בשבועה משיבא לבית דין שאין מכירין אותו ויאמר להם חשוד אני או יתחייב שבועה בב"ד שאין מכירין אותו בממון חשוב וישלם ולא ירצה לישבע. הגה, ודוקא מועלי שבועות אבל עבר על שאר עבירות מיד כשמקבל בב"ד שבעירו שלא לעשות עוד סגי ליה. ודוקא שלא העבירוהו בשביל העבירה מאיזה אומנות אבל העבירוהו דינו כטבח שיתבאר בסמוך.

סימן ס"א

כמה דינים מענין שטרות

ט"ו מדקדקין לשון השטר ודנין על פי אותו דקדוק ולא אמרינן האי גברא לא גמיר כולי האי והיה סבור שהדין היה בענין כך ומפני כך כתב אותו לשון.

באר משה

אפ"ל דלדינא לא דחה דבריהם ולכן למד מדבריהם כמ"ש מור"ם. וכעת לא ראיתי מי שחולק על מור"ם וסובר דמרון אינו סובר כן אלא דהסמ"ע באות פ"ג חולק על פירוש הב"י בדברי התוס' ועל מור"ם. וכן הלבוש השמיט זה וכן הב"ח ז"ל נתן טעם אחר וא"כ הגם דנימא שאין הוכחה מדברי מרון מ"מ אזלינן בתר מור"ם ז"ל היכא דמרון לא גילה דעתו כידוע. אך מדברי מרון ז"ל יש להוכיח דדעתו דלא כהתוס' דטעם הדבר משום דהועבר ולכן חיישינן לאערומי דאי איתא לא היה כותב מרון זה בבודק לעצמו וכמ"ש מרון בב"י דלטעם זה אין לחלק בין זה לזה ע"ש. (א"ה נכדו. לענ"ד גם בעיקר כלל זה שכתב ה"י"מ ז"ל דקו"ל כהתוס' נגד הרמב"ם ע"ש, היינו לדידהו רבני אשכנז הרא"ש ודעמיה שהביא שם משמם, אבל לדידן שאנחנו הולכים בעקבות מרון ז"ל שהולך בשיטת עמודי ההוראה או רובם ודאי דאזלינן כסברת הרמב"ם ז"ל נגד התוס' שהוא מעמודי ההוראה. וכן ראיתי להרב ישיב משה ז"ל ח"א סימן צ"ג בסוף התשובה שכתב וז"ל, ומ"ש בתוך דבריך קבלת רבני אשכנז לפסוק כהתוס' אפילו שחולקים על הרי"ף וכו' כן הוא דעת רבני אשכנז שהולכים אחר רבני צרפת ואשכנז, אבל אנחנו הולכים אחרי רבני ספרד וכ"ש הרי"ף והרמב"ם שהם עמודי ההוראה וכו' ע"ש. הרי מבואר בדבריו דלא רק דהלכה כהרי"ף והרמב"ם נגד בעלי התוס' אלא גם נגד רבני ספרד המפורסמים פסקינן כרבני ספרד המפורסמים וכ"ש נגד הרי"ף והרמב"ם שהם עמודי ההוראה).

סימן מ"ב

סעיף י"ד הרבה מהמפרשים כתבו שעכשיו וכו'. ונראה דכן דעת מרון מדלא הזכיר חולק.

סימן ס"א

סעיף ט"ו מדקדקין לשון השטר וכו'. הוא מהריב"ש ז"ל וכתב הרב אוזן אהרן ז"ל בשם הריב"ש דמדקדקין בו כמו שמדקדקין בלשון משנה ע"ש. ואינו בידי כעת.

מה שכתב פה. גם שם לא הזכיר ממ"ש הכנה"ג בחילוק זה. ואין סברא לומר דשאני ב"ד הגדול שבירושלים וכמ"ש שם, חדא דמהיכא תיתי לחלק בזה ואע"ג דסברא היא קשה לסמוך על הסברא. ותו דטעמא הוי שיראה לת"ח לעיין בו אופן ביטולו ולא כל הדעות שוות הם. ויש להתיישב עוד בדבר זה.

סימן י"ז

סעיף ה' אסור לדיין וכו'. נראה לי שאם היו הפרשי דעות בצבור ובטרם באו הצדדים עמדו הב"ד על מה ששמעו בטעם אלו ואלו וגילו דעתם דפסולים לדון, וכ"ש וק"ו אם אמרו זה ברבים וע"פ זה חתמו מיעוט או רוב מהקהל קדוש, וכ"ש אם הם עצמם חתמו דודאי כל כי האי פסילי לדון דכשיעמדו שני הצדדים ויאמרו לפני הב"ד טעמיהם וטענותיהם דאז הב"ד יהיו נוטים למה שאמרו בתחילה. וכן יש ללמוד מדברי מהרלאנ"ח דף רע"ח ע"ד ודף רע"ט ע"א וע"ב ומהרשד"ם חו"מ סימן ב' ע"ש. ועי' בבאר היטב ובהפת"ש ז"ל ע"ד מרון כאן.

סימן ל"ד

סעיף ל"ג בהגה ודוקא מועלי שבועות וכו'. מקור דין זה בב"י בשם רבינו ירוחם. ונראה לענ"ד שיש ללמוד זה מדאיתא במסכת ב"ק דף קי"ג דכי אמר צייטנא אין לנדתו. הרי דגם דעבר מתחילה דיו לבא לב"ד ולהתחרט. ואולי רבינו ירוחם ז"ל מהכא יליף לה.

שם אבל העבירוהו דינו כטבח וכו'. כן למד מרון ז"ל בב"י מדברי רבינו ירוחם ומשמע דדעת מרון כן. והגם דסיים דמדברי הרמב"ם משמע דלא ס"ל כטעם זה י"ל דלענין הטעם אין הכי נמי אבל לדינא מודה לרבינו ירוחם. ועי' להרב יד מלאכי ז"ל בכללי הרמב"ם אות כ"ח שכתב דכי פליגי הרמב"ם והתוס' נקיטנן כהתוס' ע"ש. ואולי טעמו דהווי רבים נגד הרמב"ם. ועי' למרון ז"ל בב"י שהצ"ע בדברי התוס' ומ"מ

י"ז יש מי שאומר שתנאי שאדם מתנה עם חבירו אין הולכים אחר הלשון הכתוב בו אלא אחר הכוונה.

סימן ע"ה

אם המלוה והלוה צריכין לברר הטענות

ו' המודה במקצת ונתנו מיד ואמר אין לך בידי אלא כך והילך פטור משבועת התורה אבל נשבע היסת.

י"ז כל טענת ספק אין משביעין עליה כלל. כיצד אמר לו כמדומה לי שיש לי אצלך מנה או מנה שהלויתי לך כמדומה לי שלא פרעתי פטור אף משבועת היסת וכו'.

כ"א האומר לחבירו אמר לי אבא שיש לו בידך מנה והלה אומר אין לו בידי אלא חמשים י"א שפטור אף משבועת היסת וי"א שחייב לישיבע שבועת התורה.

כ"ב אמר מצאתי כתוב בפנקסו של אבא שאתה חייב לו מנה וברור לי שהוא כתב ידו, יש מי שאומר שמשביעין אותו היסת.

כ"ג טענו בספק על פי העד כגון פלוני אמר לי שנטלת משלי מנה והוא כופר והביא העד משביעו שבועה דאורייתא כאילו היה טוענו טענת ברי. הגה, אבל אם אין העד

לפנינו להעיד לא מיקרי טענת ברי מה שאמר ששמע מפי אחרים ואין משביעין על טענה זו דהוי טענת ספק. וי"א דכל שאומר שהוגד לו מפי נאמן אפילו קרוב שלו משביעין אותו היסת וכן נ"ל להורות. ודוקא שאותו

שואמר מפיו אין נוגע בעדות.

באר משה

דסברא זו תלויה בסברת י"א בתרא שבסעיף שלפני זה ע"ש וכתבתי לעיל (בסעיף כ"א) דנקיטנן כ"א קמא ע"ש. והגם דהש"ך ז"ל כתב דאינו מוכרח אין ספיקו מוציא מידי ודאו דהסמ"ע ואת"ל דברירא ליה להש"ך הרי המוחזק יכול לומר קי"ל כהסמ"ע ובפרט להסוברים דנקיטנן כהסמ"ע בהבנת דברי מרן ז"ל ואין לומר קי"ל נגדו. (ע"י בספרו הלכה למשה מערכת ס' דסמכינו ע"ד הסמ"ע בהבנת דברי מרן ז"ל). ועוד שהרי כתב העה"ש ז"ל בס"ק ס' דזה גרע מאמר לי אבא ע"ש.

סעיף כ"ג טענו בספק וכו' כאילו היה טוענו טענת ברי. וק"ל דהרי גם אם היה טוענו טענת ברי אינו חייב שבועה

דאורייתא רק אם הוא מודה במקצת אבל הכא שכופר פטור. (א"ה נכדו. ע"י במסכת שבועות דף מ' ע"א שאמר ר"ב בר יצחק אמר שמואל ל"ש אלא בטענת מלוה והודאת לזה אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה חייב וכו'. ושם ביאר רש"י אפילו כפרו. ובב"י כתב זה בכלל דברי שמואל וכפר בו חייב ע"ש. ולפ"ז צ"ל דמ"ש מרן ז"ל כאלו היה טוענו טענת ברי בא לאפוקי מסברת הסוברים שאינו מחייבו שבועה רק אם הוא טוענו טענת ברי וג"כ עד אחד מעידו, אבל אם הוא טוען טענת ספק אפילו שעד אחד מעידו לא. ע"י כל זה בהר"ן שעל הרי"ף ז"ל ובב"י. ולכן כתב מרן ז"ל כאלו היה טוענו טענת ברי ר"ל כאלו הוא טענו טענת ברי וגם עד אחד מעידו ולכן מחייבו שבועה אפילו שכפרו).

בהגה וי"א דכל שאומר שהוגד לו מפי נאמן אפילו קרוב שלו משביעין אותו היסת. נראה דלדידן דבתריה דמרן גיריין דבאמר לי אבא אין כאן אלא חר"ס ה"ה הכא אין כאן אלא חר"ס. והגם דכתב מור"ם וכן ראוי להורות אין כאן אלא חר"ס וכמ"ש במקום אחר וכ"ש לפי מה שהוכיח הש"ך מכמה הוכחות דאינו נשבע רק כשיש ג"כ רגלים לדבר.

סעיף ט"ז יש מי שאומר וכו'. וכן דעת מרן ז"ל כמ"ש המשנה"ר והרב משפט צדק באורך (וע' להרב צדק ומשפט שכתב הטעם שאינו חולק).

סימן ע"ה

סעיף ו' המודה במקצת ונתנו וכו'. האומר שני כלים הפקדתי בידך והלה אמר אין לך בידי אלא כלי אחד והילך מבואר בדברי מרן ז"ל בסימן פ"ח סעיף כ"ד דלולא שאמר הרקיבו הו"ל הילך ופטור. וע"ש בבאר היטב סקל"ג בשם הש"ך וע"י ג"כ בסימן פ"ז סק"ה שכתב בשם הש"ך דבפקדון כשאומר הנה הוא בביתי הו"ל הילך דברשותא דמרא איתא שכן משמע מדברי הפוסקים וכן נראה עיקר ע"ש.

סעיף י"ז כל טענת ספק וכו'. וכללל הוא דכל שאינו יכול לישיבע התובע אם יהפוך עליו הו"ל ספק כמ"ש הרמב"ם ז"ל בתשובה בפאר הדור סימן קצ"א ע"ש. וכן דעתו בהלכות טוען ונטען בפרק א' הלכה ז' דאפילו לא היו רק התובע ונתבע ולא מצא איזה דבר הו"ל טענת ספק וכן באמר לי אבא אפילו צוה בפני עדים הו"ל שמה ע"ש.

סעיף כ"א יש אומרים שפטור אף משבועת היסת. והכי נקיטנן הגם דבעלמא קי"ל י"א וי"א הלכה כ"א בתרא.

ע"י להרב הליכות יעקב ז"ל שכתב במערכת ט' אות ג' שכן מסקנת ועד ב"ד בעוב"י תונס יע"א להלכה ולמעשה, וכנ"ל עיקר משום דהבא לישיבע יכול לומר קי"ל כ"א קמא דאין כאן אלא חר"ס. (א"ה נכדו. וכן כתב בספרו הבהיר הלכה למשה ח"א (דפוס אי ג'רבה) במערכת י"א דמתחילה הביא מהרב צדק ומשפט דדעתו דנקיטנן כ"א בתרא ואח"כ הביא מהרב הליכות יעקב ז"ל מערכת ט' אות ג' דהעיקר כ"א קמא וכמ"ש העה"ש ז"ל דכן דעתו בב"י ע"ש).

סעיף כ"ב יש מי שאומר שמשביעין אותו היסת. ולדינא נ"ל דפטור ואין כאן אלא חר"ס שהרי הסמ"ע ז"ל ס"ל

סימן פ"ז

דיני שבועת היסת ושבועת דאורייתא

א' התובע לחבירו ממון או חפץ שהיה יכול להחזיק בו בטענת לא היו דברים מעולם או החזרתו לך או לקוח הוא בידי אם הוא מודה במקצת חייב שבועה מן התורה וכו'.

ט' אלו דברים שבין שבועה דאורייתא לשל דבריהם, מי שנתחייב שבועה דאורייתא ולא רצה ליטבע בית דין יורדין לנכסיו ונותנים לתובע מה שתבע וכו'.

י"א' ועוד יש ביניהם שבועה דאורייתא אם הפכה על שכנגדו ואמר לו השבע וטול אין שומעין לו וכו' ומיהו יש מי שאומר דאי טעין לישתבע לי דחשיד לי בכך הדין עמו.

כ"ה' כל הטוען לחבירו טענה שאפילו אם הודה לא יתחייב ממון אע"פ שכפר אין מחייבין אותו היסת וכו' אין משביעין אותו לא היסת ולא חרם.

סימן ק"ח

מאיזה ענין נפרע מלוה מיורשיו ואיזה שבועה אדם מוריש לבניו

א' מלוה על פה אינה נגבית מהיורשים אלא באחד מג' דרכים ואלו הם, כשחייב מודה בהן וצוה בחוליו שיש לפלוני חוב עליו עדיין וכו'.

באר משה

ב' דחשיד לי בכך הדין עמו. ויש להסתפק אם ר"ל דחשיד לי בשיעור כך וכך או דחשיד לי שלקחתי משלו.

וגפ"מ לאם הוא חושדו ורוצה לשלם לו שיעור מה עד שיצא הספק מלבו והלה אומר אולי יש עוד וכשנגדו אומר לו אישטבע לי דחושדני וכו' אי אמרינן דישבע עד כמה הוא חושדו יכול לשלם לו וישבע שכנגדו ואי אמרינן דרק ישבע שיש לו חשד יותר דאז זה נשבע וזה נשבע.

עוד נסתפקתי באיזה שבועה ישבע לו דחשיד ליה בכך אם בשבועה זו עצמה שרוצה להשביעו אם היסת וחרם סתם. וראיתי להרב ב"ה שהביא בזה פלוגתא ונראה דנקיטנן דהוי בנקיטת חפץ שהרי חבירו הבא לישבע יכול לעכב מלישבע ולומר שהוא קים ליה כהסוברים דישבע בנקיטת חפץ. ועוד דהסברא ראשונה שהביא שיקבל חר"ס היא סברת יחיד ורבים פלגי עליה וס"ל דבנק"ח. ועוד דלשון מרן ז"ל מסייע לדעת הרבנים דלדברי הב"ה ז"ל צ"ל דלא דק דר"ק.

וראיתי (עד כאן מצאתי).

סעיף כ"ח אין משביעין אותו לא היסת ולא חרם. יש להסתפק האם דוקא בחרם מפורש או דיילמא הוא הדין לחרם סתם. ולכאורה יש להוכיח מדלעיל סעיף כ"ב, שיכול להחרים סתם על מי שהשביעו חנם. דחרם סתם א"ץ שאם יודה יתחייב בממון. וכן מלקמן סימן פ"ח ס"ב שכתב דיכול להחרים סתם על כל מי שיודע עדות ולא יבוא להעיד ע"ש. וכעת לא מצאתי זה מפורש וצ"ע.

סימן ק"ח

סעיף א' מלוה על פה אינה נגבית מהיורשים וכו'. ואפילו תפס משלהם משביעין אותו ואם לא בעי לאשתבועי דינו כמו שמתבאר בסימן פ"ב ופ"ז סיו"ד ושם בס"ג משמע דאפילו לא תפס מעות בעין אלא שאר מטלטלין דינא הכי. ויש לדעת מפני מה גבי אלמנה שתפסה מעות כתב מרן ז"ל באה"ע סימן

סימן פ"ז

סעיף א' אם הוא מודה במקצת חייב שבועה מן התורה. והיינו דוקא אם התביעה היתה ודאית אבל אם היתה התביעה בתורת ספק אין כאן רק חר"ס כמו שסתם מרן ז"ל בסימן ע"ה סעיף י"ט וכן מתבאר מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות טוען ונטען הלכה ז' ע"ש.

סעיף ט' ב"ד יורדין לנכסיו ונותנים לתובע מה שתבע. נראה דמזה סמך גדול למה שועד בית דין הי"ו דגין על מי שקוראין לו (מזמינים אותו) על ידי פתקאות כנהוג ואינו רוצה לבא שמוציאין משפט כתוב לשכנגדו בכל מה שתובעו, מלבד שדבר זה הוא מהנימוס ודינא דמלכותא דינא. ועוד אומר מהר"י זיתון גר"ו (הראב"ד בעיר הבירה תונס) שהוא דרך קנסא על שסירב לבא. כן וזכורני שכתב באחד ממכתביו מלפנים. ומדברי מרן ז"ל יש סמך לזה דכמו דמי שנתחייב שבועה הגם דאין הב"ד יודעים האמת עם מי מ"מ כיון שלא נשבע גותנים לכשנגדו מה שתובע ה"ג בנ"ד כיון שהדין גותן ומחייבו לבא להב"ד ולהשיב על תביעת שכנגדו והוא לא בא ה"ג הב"ד מוציאים משפט לחייבו במה שתבעו שכנגדו. והגם דאפשר לומר שיש לו איזה אונס ולכן לא בא, עכ"פ מפני זה תיקנו דכשיבא ויאמר כי הוא רוצה להתדיין עמו מתבטל אותו המשפט ויהיה עוד דין דברים פעם אחר לפני הב"ד, ואם לא בא אזי מודיעים לו ונותנים לו זמן כדי שלא ישאר חשש של אונס וכיוצא דר"ק.

סעיף י"א ומיהו יש מי שאומר וכו'. עי' להש"ך ז"ל ונראה דדעת מרן ז"ל דנקיט לישתבע נקיטנן דנשבע ממש והש"ע נתחבר אחר הב"ה כמ"ש הרב יד מלאכי סט"ו וא"כ הש"ע בתראה הוא. ועוד דהב"ה מסופק והכא מבורר. ועוד דכן נראה דעת מור"ם הסמ"ע ובהרמ"ה מקור דין זה כמ"ש הש"ך שם ע"ש.

סימן קמ"ט

הבן שהוא סומך על שלחן אביו ונחשב בכלל בני ביתו אם אכל בנכסי אביו שני חזקה וכן האב שאכל נכסי זה שהוא סומך עליו שני חזקה לא עלתה להם חזקה.

סימן קנ"ה

דין הרחקת נזיקין

יש מי שאומר שכל אלו ההרחקות מהכותל דוקא בכותל של לבנים ויש מי שאומר דאפילו בכותל של אבנים וזה דעת הרמב"ם והר"ר יונה ז"ל.
עשן שאמרו דוקא בעשן תדיר כגון כבשונות של נחתומין ושל יוצרים וכיוצא בהם וכו'. הגה, וי"א דבעשן שאינו תדיר אפילו לכתחילה לא יוכל למחות וכן נ"ל להורות.
מ"ד) הגה, שני שכנים הדרין ביחד וביתו של אחד נפרץ ועי"ז באים גנבים לבית השני ואמר השני גדור ביתך או מכרנה לאחרים כי אתה גורם לי הניזק קל, י"א דהדין עמו וצריך לתקן הניזק, ויש חולקין דלא הוי גירא דיליה וכו'.

באר משה

שי"ל דנקט לישנא דגמרא מ"מ במקום שיש לטעות דרך הרמב"ם ז"ל לפרש ולא לסתום (וכן העלה הרב צדק ומשפט ז"ל ע"ש).

סעיף ל"ז עשן שאמרו דוקא בעשן תדיר כגון וכו'. ויש להסתפק אם המזיק יורש והניזק יורש לכאורה נראה דעל הניזק להביא ראיה, די"ל דמורישו קנה מאת המוריש של הניזק ודומה למ"ש מרן ז"ל לקמן סעיף מ"ד דאם טען המזיק שקנה מידו של ניזק על המזיק להביא ראיה שקנו מידו, ואם לא הביא ישבע הניזק היסת שלא קנו מידו על כך ויסלק זה הניזק ע"ש. וא"כ בנ"ד דמורישו הוא שהניזק יכול לטעון גם בשמא מוריש הניזק קנו מידו וגם אינו כאן לישבע.

אמנם כד דייקנן נראה דלא כן הוא ותחילה יש להבין הטעם לדין זה. והנה (עכ"מ).

שם בהגה וי"א דבעשן שאינו תדיר אפילו לכתחילה לא יוכל למחות וכו"ל להורות. בספרי הקטן שואל ונשאל [ח"ב סימן ל"ז-ל"ח-ט"ל] כתבתי דאנן נקיטנן דלכתחילה מצי מעכב ע"ש כמה טעמים. וכן נראה דעת הרב משכנות הרועים ז"ל במערכת גר"ן ע"ש.

סעיף מ"ד בהגה שני שכנים וכו' ויש חולקין דלא הוי גירא דיליה וכו'. וק"ל טובא דהלא מרן בב"י אינו חולק בגוף הדין אלא דמתמה אלישנא דגירי דיליה דהיינו החצים שלו שאין כאן חצים יוצאים מצדו כלל ולא דמי למ"ש לעיל מזה בשם הרמב"ם שע"י גנדודו עושה הניזק דהוי גירי דיליה ע"ש. וזה מוכרח מאד לענ"ד בדברי מרן ז"ל בב"י חדא שאין דרך מרן ז"ל לדחות דברי הגאונים ולחלוק עליהם מסברת עצמו, ותו דאי חולק לדינא הי"ל להסתייע מדברי הרא"ש שחולק על הרמ"ה ולומר וכמ"ש הרא"ש. ועוד דבב"י בסימן שצ"ו נראה דדעתו דחייב על הבהמה בפרץ גדר לפניה כדעת הראב"ד והאחרונים ע"ש. והוא כדעת הרמ"ה והגאונים ולא כדעת הרא"ש. ותו דבש"ע סימן שצ"ו פסק לגמרי כהרמב"ם דאפילו על מה שהניזק הבהמה חייב. ולכן נראה לענ"ד עיקר דכוונת מרן הב"י רק על לשון גירי דיליה אבל לדינא חייב דחשיב כאלו מזיק בידיים וכמ"ש מרן בב"י סימן שצ"ו והוא מבואר מדין כי יכרה איש בור ואינו מכסהו, ומדין משלח

צ"ו דבמטלטלין מפקינן וכמו שכן מבואר בב"י ובח"מ ובב"ש ובלבוש ע"ש. ונראה לתרץ עפ"מ"ש הט"ו סימן צ"ו סקט"ו דחוב הוא דאורייתא אבל כתובה אינה אלא דרבנן ע"ש. ולכן בתפיסת מעות אינם בחזקת מאריהו קמא שאין שומא בב"ד ולכן פסק גם בדרבנן דהויא תפיסה אבל בחוב שהוא דאורייתא פסק בסתם דבכל דבר הויא תפיסה הגם דמטלטלין אין גופם ממון. ועפ"ז נחא משה"ק הרב משכנות הרועים ז"ל מערכת ב' אות א' דברי מרן בב"י הדדי דמ"ש כתובה דפסק בסימן רנ"ב דלא הויא תפיסה ואין היורשים יורשים כתובתה ומ"ש בעל חוב דהויא תפיסה ע"ש. ולפ"ז נראה לענ"ד דמרן ז"ל מודה ג"כ דאם יורשי האלמנה ירשו מעות מהאלמנה שתפסה הויא תפיסה. ויש להתיישב עוד בכל זה ולחפש באחרונים ז"ל.

סימן קמ"ט

סעיף ג' וכן האב שאכל נכסי זה וכו'. הקשה הרב משחא דרבנות ז"ל דהא בן הסמוך על שלחן אביו כל אשר לו לאביו מלאכתו והרוחתו ומציאתו ע"ש. ונ"ל על פי מה שראיתי בכתב ידי"ן הרב המחבר מאין יבוא שקיבל תשובה מהראש"ל רבי מאיר פאניזיל זצ"ל (נדפס בספרו הליכות יעקב מערכת ש' אות ב') דדעת מרן ז"ל האב הנותן מתנה לבנו אף כי סמוך הוא על שלחנו קנה המתנה עכ"ד. וא"כ משכחת לה בכה"ג.

סימן קנ"ה

סעיף ט' ויש מי שאומר דאפילו בכותל של אבנים. נראה ברור דדעת מרן ז"ל כיש בתרא כנודע ובפרט שסיים כאן וזהו דעת הרמב"ם וה"ר יונה ז"ל שבא להודיענו שכן דעת הרמב"ם וא"כ ראוי לעשות כן וכמנהגנו בקדש ללכת אחרי דעת עמודי ההוראה וכ"ש הרמב"ם ז"ל דרוב פסקי מרן ז"ל מיוסדים על פיו וכ"כ מרן ז"ל בבדק הבית בשם הרב המגיד ז"ל דדעת הרמב"ם ז"ל כדעת ה"ר יונה ז"ל וסיים בה דהכי נקיטנן והסמ"ע ז"ל כנראה דאשתמיט ליה דברי הה"מ ז"ל ע"ש. וטעמו ונימוקו עמו דאי איתא דחילוק זה דאבנים ולבנים שייך בכלהו למה לא כתבו הרמב"ם ז"ל רק הכא והגם

סימן קס"א

דברים שבני החצר כופין זה את זה

ד' אם אחד מבני החצר אינו רוצה ליתן בתיקון הצריך ואינו רוצה להשכיר ביתו שבחצר יתקנו הם וישכירו ביתו ויקחו השכירות עד שיפרעו מחלקו המגיע לו.

באר משה

איני רוצה ליקח השכירות וכן לא אשלם דבכה"ג שהדבר לטובתו הוא להיות הבית בשכירות יכול הוא לומר אי אפשר בתקנה זו. וזהו שכתב מרן ז"ל אינו רוצה ליתן בתיקון ואינו רוצה להשכיר ביתו.

ג' ואינו רוצה להשכיר ביתו שבחצר וכו'. אבל אם נהנה מביתו ע"י איזה תשמיש כופין אותו לשלם כאלו דר וכמו שמתבאר מדברי הרמ"ה שם.

ד' ואינו רוצה להשכיר ביתו וכו'. הגם שאינו דר ואינו משתמש הוי כדר ומשתמש ואינו פטור רק בפתוח ביתו ואומר לא מאגרייהו ולא מצערייכו כמתבאר מדברי הרמ"ה שם.

ה' וישכירו ביתו. פשט לשון מרן ז"ל ופשט דברי הרמ"ה נראה דר"ל כדרך שמשכירין ולא לקבל שכירות מוקדם לכמה שנים הגם דהוי בזול, אלא כדרך העיר. ועי' להרב פעמוני זהב נר"ו אות () מ"ש ולא היה בידו דברי הרמ"ה. ו' וישכירו ביתו. מדברי הרמ"ה מתבאר דאם מונעם מלהשכיר חייב לשלם מכיסו כמו שיע"ש.

ז' וישכירו ביתו. ואם לא מצאו מי שישכירו מבואר להדיא מדברי הרמ"ה שם דאין כופין אותו לשלם. ועי' להרב משפט האורים שכתב דאם אין משכיר ביתו כופין אותו. ונראה דלא היה בידו הרמ"ה הנז'.

ח' וישכירו ביתו. ואי לא עבידא לאגרא נראה דמתקנים הם ודרים ומשתמשים בה עד שישלם מה שראוי לו לשלם ואין מנכין לו כלום דהו"ל זה נהנה וזה לא חסר לו.

ט' וישכירו ביתו. נראה דמיירי בבתיים מחולקים ומיוחדים לכל אחד ואחד וכ"ש אם הבתים של השותפות ועדיין לא חילקו ומ"מ יראה כעת לפוס ריהטא דגם בלא חילקו דינו כחילקו ואינו כופהו לשלם רק משכירין אותו ומנכין. וצ"ע עוד בזה לעת הפנאי בעה"ו. ואם אינה נשכרת דרים בה ומשתמשים בה ואין מנכין לו וכנז' לעיל אות ח'.

י"ד וישכירו ביתו. ואם הבית שלו נפל נראה דכופין אותו למכור לזולתו או יתקנו הם ויקח השכירות לגמרי ואין מנכין לו כדין הבית והעליה ולא מבעיא דלא חילקו אלא אפילו בחילקו וביתו מיוחדת לו וכמבואר מדברי הרמ"ה דמדמה להו להדדי ע"ש. ואם אינו נשכר מתקן ודר ומשתמש בלא ניכוי עד שישלם וכאמור לעיל.

י"א יתקנו הם וישכירו ביתו. מדברי מרן והרמ"ה ז"ל מוכח דהדרים בחצר משלמים את הכל בשהו ואין אחד מהדרים יכול לומר לא אשלם עבור הוולת אלא משלם ונפרע מהשכירות כשאר דיירי החצר.

י"ב ע' שיפרעו מחלקו המגיע לו. הרב משכנות הרועים ז"ל במערכת ש' אות ע"ט דעתו דר"ל דמשכירין ולוקחין ואין מנכין ע"ש. ולשון מרן ז"ל הוא היפך זה. גם מדברי הלבוש שסמך עליו המש"ה אין הוכחה כלל דמ"ש עד שיפרע היא בדגש הפ"א ולא עד שיפרע בבנין הקל ואין הפרש בין

בערו ומדין שור תם ומועד דלא עשה כלום ועכ"ז הוי כעושה ביד וה"נ דכוותא. ומ"ש מור"ם ויש חולקין לא ידעתי מי המה ואולי אסברת הרא"ש קאי דחולק על הרמ"ה וכדמסיים בסוף לפוטרו באם עבר ועי"ז ניוזק, והמצייין שציין לב"י לא דק וכמ"ש בעלי הכללים שאין הציונים הנו' מהרמ"ה עצמו. ולדינא נראה דהעיקר כ"א קמא חדא דדעת מרן כ"א קמא וכנז' ועוד דגם מור"ם בסימן שצ"ו כתב דפטור ממה שהזיקה ומשמע דעל הבהמה חייב וכמבואר ממ"ש אח"כ וי"א דגם על הבהמה פטור ושם כתוב ב"א קמא וכן עיקר. ומינה דהעיקר כ"א קמא דס' זה וכן זכורני שיש מחלקין בין י"א וי"א לבין י"א ויש חולקין (עי' בהלכה למשה מערכת יו"ד אות י"א). ואפילו להסוברים דשום הכא שאני שיש גילוי דעתו בסימן שצ"ו, ועוד דאנן בתריה דמרן גרירין ואיהו ז"ל מחייב גם על מה שהזיקה וכ"ש על הבהמה עצמה וא"כ לא קי"ל כהרא"ש דפוטרו אלא כהרמ"ה דזה תלוי בזה כמבואר בטור וכמ"ש בהש"א ז"ל. וכל זה הוא אפילו אם הי"א דסימן שצ"ו לא פלגן אי"א בתרא שם ומודים דכיון דאנן בתריה דמרן גרירין הכי נקיטנן. והגם דכתב מור"ם ז"ל שם וכן עיקר ועי' להרב דברי יעקב ז"ל מ"ש בשם המש"ה, כבר כתבתי בזולת זה שאין זה מוסכם והדרינן לכללין דקי"ל כדעת מרן ובפרט דלענ"ד נראה דהעיקר דהי"א קמא פלגן אי"א בתרא דסימן שצ"ו וא"כ בין למור"ם בין למרן ז"ל חייב ומינה דהעיקר כ"א קמא. ואין לומר דלכתחילה אין לכופו ואי הוו גבני יתחייב וכדעת מרן והרמ"ה דדעמיה דדאי אין רשאי אדם להזיק לכתחילה לחבירו על מנת לשלם אח"כ וא"כ העיקר כ"א קמא דכופין לגדור ובאם עבר ונמשך היזק אחרי שהתרו בו חייב וכההיא דסימן שצ"ו. ועי' למרן ז"ל בסימן שנ"ט ס"ב שכתב דאסור לגזול אפילו על מנת לשלם דבר יפה ממנו. וכן בסימן שמ"ח כתב דאסור לגזול אפילו על מנת להחזיר או כדי לשלם תשלומי כפל וכן בנוקי ממון נראה דאסור דמאי שנא. וכן מוכח מדברי מרן ז"ל בסימן תי"ז שכתב לאסור בכמה דברים בסעיפים הראשונים ואח"כ בס"ז כתב דכלם שהזיקו חייבים לשלם נזק שלם אלמא דגם דחייבים לשלם לכתחילה אינו רשאי לעשות כן וה"ה הבא. וכן נראה מדברי מור"ם ז"ל כאן דתלי להו בהדי הדדי ואין כאן מקום להאריך כעת.

סימן קס"א

סעיף ד' אם אחד מבני החצר וכו'. עי' להרמ"ה בב"ב שכתב דמיירי שאינו דר בה דאם דר בה כופין אותו ממש לשלם.

ב' ואינו רוצה להשכיר ביתו שבחצר וכו'. עי' להרמ"ה ז"ל בחידושו למסכת ב"ב דף צ"ז ע"ב מקור דין זה דר"ל דכל עיקר החיוב לתקן את החצר משום דבית בלא חצר לא מיתגר וזה אומר לא מאגרייהו ולא מצערייכו. דר"ל

סימן קע"א

איזה דבר שהשותפין כופין זה את זה לחלוק

ג) כל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות מרובעות חוץ מארבע אמות של הפתחים אינה קרויה חצר.

ה) יש מי שאומר שאם באים לחלוק בית או (חצר) אע"פ שיש בו כדי חלוקה אם אין בו כדי שיגיע לכל אחד דרך בפני עצמו שלא יצטרך לעבור על חלק חבירו אין בו דין חלוקה. הגה ויש אומרים עוד דבעינן ג"כ שיוכל להשתמש בחלקו כל מה שהיה משתמש בכולו כגון אם היה מרחץ או בית הכסא צריך שיהא ג"כ בחלקו וכו'.

סימן ר"ה

דין מוכר מחמת אונס ומסר מודעה ובטלה

א) מי שאנסוהו עד שמכר ולקח דמי המקח אפילו תלוהו עד שמכרו ממכרו ממכר בין במטלטלים בין בקרקע שמפני אונסו גמר והקנה אע"פ שלא לקח הדמים בפני העדים.

באר משה

מהלכות שכנים הלכה א' שביאר דעת הרמב"ם כן ולא כמ"ש הרב המגיה שם ע"ש.

סעיף ה' שלא יצטרך לעבור על חלק חבירו אין בו דין חלוקה. נראה דאין זה סותר למ"ש הרשב"ץ בח"ב סימן קנ"ו דאם פתח השער יהיה לשניהם לא איכפת וישתמשו בשותפות ותהיה דין חלוקה בבתים ע"ש, די"ל דשאני הכא שצריך אחד מהם לעבור על חלק חבירו ממש אם באמצע חלקו בחצר או בבית, אבל בבית שער גם אם תהיה לאמצע לא איכפת.

ב) שם בהגה וי"א עוד דבעינן ג"כ שיוכל להשתמש וכו'. מלשוננו משמע דלדעתו בדעת מרן דהסתם סובר דאין אלו מעכבים החלוקה דיכול כל אחד לבנות ולתקן בחלקו כרצונו. ומהריק"ש בערך לחם כתב על דברי מרן שכתב יש מי שאומר וכו' וכן וכו' וכמ"ש מור"ם משמע דס"ל דגם הסתם מודה. וכן ראיתי להרב צדק ומשפט שכתב דמרן לא זכר זה משום דאחי במכ"ש ע"ש. ולאחר המחז"ר אין לשון מור"ם משמע כן מדכתב בלשון עוד ובלשון גם כן. גם מצד הסברא אינו נראה כן דבשלמא כשעובר עליו הרי אין חלוקה גמורה אבל בה"כ וכיוצא הרי בידו לעשות ולבנות. ועי' להרשב"ץ ז"ל בח"ב סימן קנ"ו שכתב דאין אלו מעכבין החלוקה וישארו לתשמישי כלם ע"ש. ולכאורה היה נראה דלא פליגי דהרשב"ץ מיירי בנשאים לתשמיש כלם ומור"ם מיירי בבאים בחלק אחד וא"א להיות לאמצע לפי החלוקה. אך מסתמיות דברי מור"ם נראה דגם באפשר להיות לכלם לא הוי בזה דין חלוקה אלא גזר או איגוד וחולק בזה על הרשב"ץ ז"ל.

ולד"נא נראה דהעיקר כדברי הרשב"ץ שישארו לאמצע ואם אי אפשר להיות לאמצע שפיר חולקים וכמו שכן נראה מסתמיות דברי מרן לפי הבנת מור"ם וכאמור. והגם דבב"י הביא דברי הנ"י נראה דבש"ע אין דעתו כן. וטעמא דמלתא נראה לענ"ד דס"ל למרן ז"ל דאין סתמיות דברי הרמב"ם ושאר פוסקים מורים כן דודאי כל חצר מסתמא לא יהיה בו רק אחד מהנ"ל ובדרך יוצא מהרגיל יהיה בה שנים או שלשה וא"כ מדסתמו דבריהם ש"מ דס"ל דגם באופן הרגיל מיירי וכל

לשון מרן להלבוש. וכן יש להוכיח מדברי הרמ"ה בבתרא דר"ל מנכין לו וכמו שהארכתי בתשובה. ועי' להרב ודובר שלום דגם הוא סובר שאין מנכין. ונראה שהבינו כן משום שלא היה בידם הרמ"ה ז"ל ואינו נראה וכאמור.

סימן קע"א

סעיף ג' כל חצר שאין בה ד"א על ד"א וכו'. וכן בית דינה בארבע אמות לזה ובארבע אמות לזה כדאיתא בסוכה דף ב' ע"ב דפריך הא אית בה ארבע אמות חולקין והתנן אין חולקין את החצר עד שיהיה בו ארבע אמות לזה וכו' ע"ש. אלמא דבית וחצר שוים הם בשיעורם. ושור"ר להגמ"י בפ"א מהלכות שכנים אות ה' שכתב בשם ריצב"א להוכיח כן מזה ע"ש. וכן נראה מדברי מרן ז"ל בב"י שהוכיח משם דבית ארבע על ארבע הוא בית. וכן נראה מדברי מרן ז"ל בש"ע בס"ה שכתב שאם באים לחלוק בית וכו' אע"פ שיש בו כדי חלוקה וכו'. וכן בס' י"ד שכתב שיש בכל אחד כדי חלוקה וכו' דמשמע דגם בבית שייך דין חלוקה ומדסתם בשיעורו נראה דדינו כחצר. וכן מוכח מדפסק מרן ביו"ד סימן רפ"ו דבית שאין בו ארבעה על ארבעה אינו חייב במוזוה ע"ש. והיינו מטעם זה דלא חשיב בית וכן מדפסק כאן בסימן קע"ב ס"ח דאם אין לבית ארבע אמות אין לו ארבע אמות בחצר והיינו מטעם הנז' (וכ"כ הסמ"ע שם דאין תורת בית תשמיש עליו וכו' ע"ש). והפלא מהאחרונים שלא ביארו זה בדברי מרן ז"ל כדרכם בקדש.

ב) שם שאין בה ארבע על ארבע אמות וכו'. נראה דאם אורכה יותר מרוחבה וכן בעלת חמש זוויות וכיוצא ויכול לרבע ארבע על ארבע שפיר חשיבי ארבע על ארבע מרובעות וכמו שפסק מרן ז"ל ביו"ד סימן [רפ"ו] ס"ג לענין מוזוה]. ודומה לזה ראיתי להכנה"ג ז"ל בהגה"ט אות ע"ו דיליף נדונו ממוזוה וכן מתבאר מדברי מהרלנ"ח שזכר שם ע"ש.

ג) שם חוץ מארבע אמות של הפתחים. מדסתם מרן ז"ל ולא כתב לרוחבו של פתח נראה דגם אם הפתח שני אמות נותנים לו ארבע אמות. וכ"כ מרן ז"ל בכ"מ בפ"ב

סימן רי"ב

דין מקנה דירת בית או חצירו או מקדיש דבר שלא בא לעולם

א' הגה האומר ידור פלוני בבית זה ולא קצב זמן הדירה אפילו רק שעה אחת במשמע. ושטר שכתוב בו שראובן נתן לדור בביתו וקנו ממנו על זה יש לפרש השטר שקנה ממנו בענין המועיל והקנה לו הגוף לדור בו וכו'.

סימן רכ"ז

דין אונאה ומקח טעות

כ"ט אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרערות וההקדשות אפילו מכר שוה אלף בדינר או שוה דינר באלף אין בהם אונאה.

באר משה

שאיין לחלק בכך. חדא דנראה דרבים הם הסוברים כן והם רבני ספרד המפורסמים. ועוד דאפילו שקולים או רובם אין סוברים כן מ"מ י"ל דאין לומר כלל זה רק במקום שאין גילוי בדעת מרן אבל במקום שיש גילוי בדעת מרן כאיזה סוברים לא נאמר כלל זה. וכיון דכלל זה מחדש הוא אין לך בו אלא חידושו והבו דלא להוסיף עליו. ועוד דמעיקרא אין כלל זה מוסכם וכמו שכתבתי בזולת זה. ובכן נראה לענ"ד דלא זכה מקבל המתנה או המכר וכיוצא בזה.

ובעיקר כוונת הרמב"ן ז"ל (דהיינו הרשב"א במיוחסות להרמב"ן) לא זכיתי להבין הטעם מה נשתנה אם הקנין בתחילה או בסוף דמדבריו בתשובה נראה דבין בתחלה בין בסוף אין לנו הכרח לומר דכוונתם על גוף הקרקע ומידי ספק מיתא לא פליט. והנראה לענ"ד בכוונתו הוא דמשום דלמד זה ממסכת גיטין דף פ"ג ושם מיירי רק כשאמר תחילה דין ודברים אין לי בנכסייך ובתר כן קנו מידו לכן לא ילפינן מינה רק אם הקנין היה אחרי אמירתו אבל אם היה הקנין בתחילה לא. וצ"ע עוד בזה לעת הפנאי.

סימן רכ"ז

סעיף כ"ט אלו דברים שאין להם אונאה וכו'. כתב הרב שלחנן של אברהם ז"ל. ראובן שקנה תכשיט זהב בזה מוסיף וזה מוסיף ואח"כ נודע שהסרסור עצמו היה מוסיף שאין לו על המוכר כלום. והביא ראיה מתשובת הרא"ש כלל ק"ך והביאו הטור וכו' ע"ש. ולענ"ד נראה שאינו מוכרח דאם הם מוכרחים מצד דבריו כמ"ש הפרישה שם והרדב"ן ז"ל אינו צריך להוכיח מזה. גם מה שהוכיח מדברי מהרשד"ם ז"ל בסימן תל"ג גבי נושא ונותן באמונה דאם שקר ענה בו יש לו אונאה ע"ש משמע דוקא אונאה אבל פחות משתות נתקיים המקח ע"ש, לענ"ד אינו מוכרח דהתם תבע כן התובע ולא תבע לבטל המקח כיע"ש.

סימן רל"ב

סעיף י"ב הגה, דהואיל והוי דבר דשכיח הוי ליה לאתנויי. ואנכי הצעיר לא ראיתי מי שמבטל מקח בשביל זה. ושאלתי את פי מה"ר רבי סאסי הכהן נר"ו (וצ"ל המחבר ברכת ה' וזרע דוד ועוד) ואמר דמנהג פשוט בכל יום שאין באים אפילו לדין בשביל זה. ואמרתי לו תינח לומר מנהגא

שיש ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה מלבד של הפתחים שפיר הוי בה דין חלוקה.

סימן ר"ה

סעיף א' מ' שאנסוהו עד שמכר וכו'. ע' להרשב"ש בסימן קס"ג שכתב דכל מתנה הנעשית באונס הגיכר היא בטלה אע"פ שלא עשה מודעה.

סימן רי"ב

סעיף א' בהגה ושטר שכתוב בו שראובן נתן לדור בביתו וכו'. דברי מור"ם ז"ל שאובין מדברי הרמב"ן ז"ל בתשובה סימן ס"ז וכמבואר בב"י סימן קצה מחודש כתב ובד"מ כאן. ולא זכיתי להבין ההפך שיש שאם מן הספק מוקמינן בחזקת מרא קמא גם אם קנו מידו בסוף, ואם מן הספק אמרינן דמסתמא העדים עשו כהוגן א"כ ה"ה נמי אם קנו מתחילה על הדירה, ודברי הרמב"ן מורים ובאים דבין בקנין בתחילה בין בסוף יש ספק וצ"ע. ונראה לענ"ד בדוחק דכל עיקר לימודו של הרמב"ן ז"ל היינו מההיא דגיטין דף פ"ג ע"א דאיתא שם איבעיא להו קנו מידו וכו' ולכן דעתו שאין ללמד משם רק כמדבר תחילה מה שאינו מועיל ואח"כ קנו מידו דאז יראה דהקנין הנז' הוא לחזק אותה אמירה להיות באופן המועיל דהיינו על גופו של קרקע אבל אם אמר להם קנו ממני שאני נותן וכו' וקנו ממנו שהוא נותן וכו' שאין לנו ללמד זה מההיא דגיטין דאיכא למימר למה זה הוצרך להתנות דאם לדברים הרי יש דברים די"ל דהאומר כן לא עשה שני דברים קנין ודברים רק קנין על הדברים ואז אינו מועיל. וצ"ע עוד בזה בעה"ו.

ב' בהגה ושטר שכתוב בו וכו'. והאחרונים ז"ל דעתם כדעת מרן ז"ל דאין לחלק בכך, ע' להרב בית יהודה עייאש בסימן ס"ב ולהרב ויקרא אברהם בסימן ט"ל ולהרב משחא דרבנותא ח"ב סימן רמ"ב ולהרב ערך השלחן ז"ל בסימן רמ"ח אות כ"ד. וכמו שאסף וקיבץ ידידינו הרח"ך נר"ו (וצ"ל הרב המחבר שמחת כהן שו"ת ועוד) בקונטרסו ע"ש. וא"כ ודאי דבעל הקרקע הוא המוחזק והוא היכול לומר קים לי. והגם שיש סוברים דדעת מור"ם לדידן במקום שלא גילה מרן ז"ל דעתו קי"ל כוותיה ואין לומר קי"ל גגדו, מ"מ בנ"ד נראה דבעל הקרקע יכול לומר קים לי כהסוברים דדעת מרן ז"ל

סימן רל"ב

המוכר דבר ונמצא בו מום

י"ב) טרפות דסירכא הוא הדין דמבטל מקח ויש חולקים. הגה' דהואיל והוי דבר דשכיח
הוי ליה לאתנויי ואפילו טרפה שאנו אוסרין מספק מבטל המקח ואין המוכר יכול לומר אייתי ראיה
דטרפה הוי.

סימן רפ"ה

שבוי שברח והיוצא לדעת מה יעשו בנכסים

**ז') הגה' וכל זה שאין מורידין קרוב לנכסי קטן היינו כשכבר אינן סמוכין על שלחן אחד וכבר חלקו אבל
אם לא חלקו האחין עדיין וסמוכין על שלחן אחד מעמידין קרוב לנכסי קטן. ויש אומרים עוד דהא דאין
מורידין קרוב לנכסי קטן היינו כשאוכל הפירות אבל באפוטרפוס בעלמא שאין לו הנאה מיניה מותרין אם
לא היו הנכסים מירושת הקטן מותר להוריד קרוב.**

באר משה

הקרוב שום הנאה שייכה חששה זו. ואפשר דס"ל דכשהוא
נהנה מהפירות אם בכל הפירות אם בחלק מה יסיתנו יצרו
לטעון כנו' שלא תבטל אותה הנאה שהורגל בה ממנו, אבל
אם אין לו הנאה וכל מה שמרויח הוא ליתום אם שכבר הוציא
אותו לצרכיו אם שהוא מונח לפקדון לשם היתום אין לחוש
לזה כיון שלא הורגל ליהנות מזה ולכן אפוטרפוס שנכנס
מתחילה שלא לשם הנאה מסתמא בחזקתו הוא עומד ולא
יסיתנו יצרו לטעון כנו' אבל ע"י ההנאה חוששין לו כנו'.
והנה מרן ז"ל בב"י סימן ר"ץ הביא תשובת הרשב"א בשם
הראב"ד לחלק בזה כמו שחילק מור"ם בחלוקה הראשונה
וכ"ז שאין מורידין וכו' ומסיים וי"א שלא אמרו שאין מורידין
קרוב לנכסי קטן אלא לנכסי קטן שבוי אבל בעלמא מורידין
והראשון ב"ל עיקר ע"ש. ומדלא הזכיר תנאי זה דדוקא
אפוטרפוס דלית ליה הנאה מיניה משמע דבכל גוונא אפוטרפוס
אין חוששין לו. וכן מוכח מדסיים והראשון ב"ל עיקר דמשמע
מזה דפליגי הראב"ד וי"א הללו. וזה ל"ש רק אם נאמר דבכל
אופן ס"ל להי"א דמורידין אפוטרפוס דמינה דהראב"ד לא ס"ל
כ"א דאי ס"ל כן לא היה צריך לחלק בין אם היו על שלחן
אחד ולא חילקו לחילוקים דהרי בכל ענין מורידין אפוטרפוס
ולכן כתב דהראשון ב"ל עיקר אבל אם הי"א מצריכים
תנאי זה דלית ליה הנאה מינה לכן שפיר מחלק הראב"ד כנו'
דבלא חילקו הממון והעיסה גם דלית ליה הנאה לאפוטרפוס
מורידין ולא שייך לשון הכרעה בזה לומר והראשון ב"ל עיקר
דהלכה מכלל דפליגי. ואולי דבלשון הפוסקים יתכן הכרעה
בין שני החילוקים לומר שזה ב"ל עיקר וזה אינו ב"ל עיקר
אע"ג שאינם סותרים זה את זה.

גם בתשובת הרשב"א שהביא מרן בב"י אח"ז דברי הבעה"ע
וסיום דברי הרשב"א ע"ז דלא מצאנו לו חבר ובכל
המחברים לא נזכר כלל חילוק זה אלא כדברי וי"א שבתשובת
הרשב"א הנו' אך בתשובת הרשב"א שהביא מרן בסימן רפ"ה
נזכר חילוק זה להדיא ומשם שאב מור"ם ז"ל דבריו פה. וצ"ע
שהרי בתשובה דסימן רפ"ה זכר זה בשם בעה"ע ובתשובה
דסימן ר"ץ זכר זה ג"כ בשם הבעה"ע ומוכח דהכל אחד ומינה
נמי דגם מ"ש וי"א וכו' היינו הבעה"ע דאלו פוסקים אחרים
א"כ איך כתב דלא מצאנו לו חבר הלא מצאנו לו גם חברים.

מבטל הלכה אבל מי יאמר שהוא מנהג קבוע ע"פ ותיקים,
ואת"ל דמנהג קבוע בשאר טרפיות חוץ מסירכא שנראה
מהפוסקים דלא שכיח, הרי בדבר דלא שכיח ליכא למימר
מנהגא. ואמר לי שיש לחפש בפוסקים.

סימן רפ"ה

**סעיף ז' בהגה' ויש אומרים עוד דהא דאין מורידין קרוב
וכו'. דברי מור"ם ז"ל אלו צריכים ביאור. א') מה הוא
ההפרש שיש בין אוכל פירות דלית ליה הנאה מיניה דמ"ש
(ע"י להסמ"ע ז"ל שכתב דאז יטעו ויסברו שהוא שלו. והגר"א
ז"ל כתב דאין חזקה אלא באכילת פירות). ב') מה היא דעת
מור"ם ז"ל בזה אם כ"א אלו או לא. ג') מה היא דעת מרן
ז"ל בזה אם כ"א אלו או לא. ד') מפני מה נכתב דין זה
בוי"א ולא בסתם כמו הדין שקודם זה ושאחר זה. ה') דפתח
באכילת הפירות דמשמע שאוכל כל הפירות של הקרקעות
ומסיים דלית ליה הנאה מיניה משמע שאין לו שום הנאה וקשה
דיוקא אדיוקא. ו') דפתח בהורדה ומסיים באפוטרפוס דעלמא
(דהרי בהורדה עצמה יכול לחלק כן). ז') דפתח בדינא דאין
מורידין ומסיים באיסורא והיתרא מותר. ח') מה הכוונה שכתב
וי"א עוד ולא כתב וי"א ולמה הוסיף מלת „עוד". ט') אם
האפוטרפוס הוא בשכר אבל אינו אוכל מהפירות עצמם שום
חלק אם מורידין אותו או לא. יו"ד) איך נקיטנן לדינא כ"א
אלו או לא.**

והנה הלבוש ז"ל שינה קצת מלשון מור"ם וכתב היינו
כשמורידין אותו כאריס שאוכל ג"כ מן הפירות אבל
באפוטרפוס בעלמא שאין לו הנאה מן הנכסים מותר שלא
יבואו לטענת ירושה שהחזיקו ע"ש. ומדבריו נראה דס"ל
דכשהוא אוכל מן הפירות חלק מה כאריס יש לחוש שיטעון
שבאו לו מחמת ירושה אבל כשאין לו הנאה מן הנכסים לא
חיישין לזה. והדברים עדיין אינם מבוארים מפני מה שזה
חוששין לו וזה אין חוששין לו דהרי הטעם שאין מורידין
לנכסי קטן כתב הלבוש שם ס"ו דשמא יחזיק בהם ויאמר
אח"כ זה חלקי המגיע לי בירושתי שהרי החזקתי בו כמה
שנים שהקטן אינו יודע שימחה בו אפילו במקום שהוא כדין
מחאה המבואר במקומו ע"ש. וא"כ אפילו שאין לו לאפוטרפוס

סימן רפ"ט

אחים גדולים וקטנים ורוצים לחלוק

א' מי שהניח יתומים מקצתן גדולים ומקצתן קטנים ורצו לחלוק בנכסי אביהם כדי שיטלו הגדולים חלקם מעמידים בית דין אפוטרופוס לקטנים ובורר להם החלק היפה.

באר משה

סימן רפ"ט

סעיף א' מעמידים ב"ד אפוטרפוס לקטנים ובורר להם החלק היפה. כתב הסמ"ע ז"ל בסק"א ונראה דכוונת הרמב"ם ז"ל והמחבר ז"ל הוא שיהיה להם חלק יפה דר"ל לאפוקי שידחו מהגדולים לחלק הפחות ע"ש. ודבריו ז"ל לענ"ד נראה שאינם כלל לא במשמעות דברי הרמב"ם ולא במשמעות דברי מרן ז"ל שגגרו אחריו, דלשון ובורר להם החלק היפה מתנגד לזה לגמרי דלפ"ד הי"ל לומר ובורר להם חלק יפה בלא ה"א הידיעה, אך היפה בה"א הידיעה מורה כי דמבין החלקים יבורר להם חלק היפה שבהם. ואע"ג דבגמ' כתוב רק חלק יפה וכן הוא בהרי"ף מ"מ אדרבא מדישנה הרמב"ם ז"ל וכתב החלק היפה בה"א הידיעה זה מורה ובא דלא כהסמ"ע ז"ל ומינה למרן ז"ל שגגרו אחריו. וכבר כתב הרב יד מלאכי ז"ל בכללי הרמב"ם שיש לדקדק בלשון הרמב"ם כמו שיש לדקדק בלשון משנה ע"ש. ועי' להסמ"ע ז"ל שהשמיט הה"א הידיעה בשניהם וכתב חלק יפה. ועוד קשה דמכתבו הרמב"ם ומרן ז"ל ובורר לשון יחיד מוכח דקאי על האפוטרפוס והיינו שיקח ליתומים החלק היפה שבחלקים. שאם כוונתם ז"ל כמ"ש הסמ"ע רק להשוות החלקים במה כחו יפה של האפוטרפוס בהשוואה יותר משאר היורשים וכי האפוטרפוס הוא מהנדס או חכם יותר מהשאר ? וא"כ היל"ל ובוררים דקאי על כלם על האפוטרפוס ושאר היורשים. והגם דבגמ' ובהרי"ף ז"ל כתוב ובוררים לשון רבים אדרבא מדישנה הרמב"ם ז"ל הלשון זה מורה ובא דבא לומר דרק האפוטרפוס הוא הבורר ור"ל שיקח החלק היפה ליתומים. ועוד קשה לדברי הסמ"ע דאם כדבריו היל"ל שאח"כ מגרילים ומדלא כתבו זה בגמ' מוכח דא"ץ הגרלה. ועוד קשה דלשון ברירה יתכן רק על דברים שהם מעורבים והוא בורר מהם ואם כדברי הסמ"ע ז"ל הי"ל להגמ' לומר ומשווים כל החלקים. וצ"ל דהסמ"ע ז"ל ס"ל דגם בהרמב"ם ומרן ז"ל יש לגרוס ובוררים להם חלק יפה בלא ה"א הידיעה ובלשון רבים וכלשון דאיתא בגמ'. וכן מתבאר ממה שסיים הסמ"ע ז"ל דדברי מור"ם יהיו אחר לשון מרן ובורר להם חלק היפה. דלכאורה אינו מובן. ומתחילה חשבתי כי דברי מור"ם היו מסודרים שלא במקום הגו' והוא סידרם כגו' ואח"כ המדפיסים הלכו בעקבותיו והדפיסו אותם שם. אלא דאכתי קשה אומרו ועל כל פנים דמה שייכות זה לזה ומה הקשר. ולפי האמור א"ש דכוונתו על תיבת „ובורר" ועל תיבת „היפה" שהתיבות הללו הם שגרמו למור"ם לכתוב ע"ז וי"א דצריכים לחלוק בגורל שהבין דכוונת מרן ז"ל בלי גורל ולא כמו שהבין הוא בכוונת הרמב"ם ומרן ז"ל.

ולדינא נראה עיקר כגירסתנו בהרמב"ם ומרן ז"ל ובורר להם חלק היפה בה"א הידיעה ובורר לשון יחיד ולא

ועוד קשה דבתשובה דסימן רפ"ה מסכים הרשב"א לדברי הבעה"ע ובתשובה דסימן ר"ץ הא' והב' נראה דאינו מסכים עם הבעה"ע. [עי' שואל ושאל ח"ב ח"מ סימן ד' וחלק שמיני ח"מ סימן ל"ד ול"ו באורך, מא"ח].

שם בהגה וי"א עוד הא דאין מורדין קרוב לנכסי קטן וכו'. מבואר מדברי הכנה"ג ז"ל בהגהב"י אות ט' דסובר דדעת מור"ם כ"א אלו וכן מתברר מדבריו בסימן כ"ה הגה"ט אות ט"ל ע"ש. ויש לדקדק מפני מה לא ס"ל להכנה"ג ז"ל ד"א אלו פליגי על מה שסתם מור"ם וכל זה וכו' וא"כ הלכה כסתם ולא כ"א אלו וכמו שכן יש ללמוד מדברי הרשב"א שהביא מרן בב"י סימן ר"ץ בד"ה כתב הריב"ש דמתחילה כתב הרשב"א סברת הראב"ד והיא סברת וכל זה שסתם מור"ם ז"ל ושם סיים וי"א וכו' והיא סברת וי"א שכתב מור"ם ואח"כ סיים הרשב"א והראשון עיקר ע"ש. מבואר דפליגי וי"א אסתם ואי משום דלא סיים מור"ם והראשון עיקר הלא כיון שסתם וכל זה וכו' אין לך הכרעה יותר מזה וכדק"ל בעלמא הלכה כסתם.

והיה נראה לי לומר דמשמע ליה להכנה"ג ז"ל דכל שאומר וי"א עוד הוא כמו דמוסיף על הסתם ואינו חולק דאל"כ הי"ל לומר רק וי"א וכ"ש כשהוא משנה מלשון הפוסק ששאב ממנו דבריו שכתב רק וי"א והוא כתב וי"א עוד. ולפי"ז נראה דהגם דימצא בעלמא שכותב וי"א עוד ולא בא לחלוק הכא שאני דשינה וכאמור. וכן מהא דסימן קע"א ס"ה שכתב וי"א עוד ושם הלכה כן כמ"ש הרב משפט צדק ז"ל ששם מוכח דהוא הלכה. ועוד י"ל דמדסיים אח"ז וכן אם לא וכו' בסתם ולא פליג ארישא וכן וכו' משמע ליה דגם וי"א לא פליג אסתם כיון דמור"ם משוה אותם יחד. אבל קשה על מור"ם גופיה דאיך נייד מדברי הרשב"א דס"ל דחולקים הדדי ואיתו נראה דס"ל דלא פליגי לפי האמור. ועוד י"ל במה שיש להבין בדברי הרשב"א שכתב וי"א וכו' דנראה דפליגי דבמאי פליגי, ונראה דכוונתו בזה דלפי דברי הסתם א"ץ למה שחילק הראב"ד בזה דהלא לגבי היתומים שפיר יכולים למנות וצ"ל דהראב"ד לא ס"ל כ"א הללו. אך כל זה לא שייך רק אם נאמר דבכל אופן הי"א הנז' ס"ל דביתום מעמידין קרוב אבל אם נאמר דדוקא אם אין לו הנאה יתכן דלא פליגי דצריכים לדברי הראב"ד היכא דהוי אפוטרופא של היתום ויש לו הנאה שאין להעמידו רק אם לא חלקו ועדיין הם תפיסה אחת.

ומעתה יצא לנו ראייה מכרעת למה שפירשתי דס"ל למור"ם דלא פליגי כלל תשובות הרשב"א הנז' בסימן רפ"ה לנוכחים בסימן ר"ץ וכמ"ש בזולת זה, דהרשב"א בסימן ר"ץ כתבו לו אחרים בשם העיטור בקצרה ודסימן רפ"ה היה בידו גוף ספר העיטור ע"ש, אבל הכנה"ג מדלא כתב ליישבם נראה שלא הבין בכוונת הרשב"א כדאמרו.

סימן ר"ץ

דין אפוטרופוס מי ימנו וכיצד יתנהג וכל משפטי

א) מי שמת והניח יורשים קטנים או שאשתו מעוברת או שהניח קטנים וגדולים צריך מורישם למנות להם אפוטרופוס שיתעסק בשביל הקטנים עד שיגדילו ואם לא מינהו בית דין חייבים להעמיד להם אפוטרופוס עד שיגדילו שבית דין הוא אביהם של יתומים.

באר משה

וכמבואר לעיל. ועוד דמור"ם ז"ל ודאי בקי יותר מהסמ"ע שחיבר שני חיבורים הד"מ וההגה בש"ע, ועוד שהיה בימי מרן ז"ל וקשיש טובא מהסמ"ע. ועוד דהסמ"ע עצמו נמשך אחרי דעת מור"ם כשאר האשכנזים ועי' מה שכתבתי בכללי הש"ע והמפוז"ל (בספרו הבהיר הלכה למשה כללי הלכה וכללי גמ'. וע"ע בספרו הבהיר שואל ונשאל ח"ב בחור"מ סימן י"ז מה שהאריך בזה).

והנה רש"י ז"ל כתב בד"ה ובוררין לכל אחד יפה לזה ויפה לזה עכ"ל. ונראה דדעת רש"י דר"ב אמר שמואל איירי בכולם יתומים קטנים ואין עמהם גדולים (ומ"ש ובוררין לכל אחד חלק יפה ר"ל דלפעמים חלק זה יפה לאיזה יתום אך ליתום השני לא יפה לפי טבעו ולפי דעתו או מאיזה סיבה שתהיה). וכ"ג דעת התוס'. ונראה דמפני זה כתבו דהיינו בגורל דכיון דהכל קטנים א"א לומר שיבחר האפוטרופוס החלק היפה לזה יותר מזולתו כיון שהוא אפוטרופוס לכלם, אבל דעת הרמב"ם ז"ל דמייירי בגדולים וקטנים ולכן שייך שפיר שהאפוטרופוס יברור החלק היפה וגורס ובורר לשון יחיד וכן לשון החלק היפה מסייע ליה. וצריך להתיישב בדברי הר"ן שעל הרי"ף שם בקידושין שהגם דדעתו כהרמב"ם מפרש חלק יפה כדעת ר"י ור"ת ולענ"ד אין נראה כן. ועי' בהתוספות שם בקידושין בד"ה ובוררין שכתבו דר"י היה דעתו דבורר ממש ור"ת חולק וחזר ר"י והודה לר"ת. ויש להתבונן בטעם פלוגתיהו ולמה מתחילה הבין כנ"ל ואח"כ חזר בו וס"ל כר"ת. ויש להתיישב בכל זה לעת הפנאי בעה"ו.

ב) ובורר לו חלק היפה. ונראה לענ"ד דרשאים שאר היורשים לעשות עליו לאיזה חלק מהם ואחרי שיעמוד המחיר בהסכמת שאר היורשים רשאי האפוטרופוס לברור החלק שנראה לו בלתי שיוסיף ואם אח"כ הוסיף אחד מהיורשים רשאי האפוטרופוס לברר אותו חלק וכן הלאה עד שגם האפוטרופוס יסכים לבלתי יקבל אותו. כנ"ל כעת ועוד אשובה אשנה פרק זה בעה"ו.

סימן ר"ץ

סעיף א' ב"ד חייבים להעמיד להם אפוטרופוס עד שיגדילו. בית דין שמינו שלשה אפוטרופוסים על עזבון ראובן וקבלו שלשתם סך כו"כ והם חילקום ביניהם אם נעשו ערבנים זה בזה או אין כל אחד מחייב רק בחלקו, עי' למור"ם ז"ל בתשובה סימן כ"ז במינה אבי יתומים שני אפוטרופוסים או שלש דנראה דפשיט"ל דכל אחד מתחייב רק בחלקו ע"ש. ונראה דה"ה לממוגים מהב"ד ואין כאן מקום להאריך כעת. **ב) בית דין שמינו שני אפוטרופוסים אחד מעירו של המנוח אבי היתומים ואחד מעיר אחרת ולהיות כי השני**

ובוררים והכוונה כפשט דבריהם וכאמור. (א"ה נכדו. ולכאורה קשה על הרמב"ם ז"ל דכיון דבגמ' כתוב ובוררין לשון רבים וכמו כן חלק יפה בלי ה"א הידיעה מג"ל להרמב"ם להבין כן דהוי בלי הגרלה ובורר האפוטרופוס דילמא בוררין בהגרלה וכלשון הגמ'. ונראה דהרמב"ם ז"ל פשיט"ל בהבנת הגמ' אפי' לפי הלשון הזה דבוררין וחלק יפה דר"ל בלא גורל הן מצד דאל"כ ל"ש כלל לשון ברירה אם הוא ע"י גורל הן מצד שלא נזכר בגמ' הגורל כלל. ולכן הרמב"ם שינה מלשון הגמ' דאע"ג דגם בלשון הגמ' משמע בלא גורל עכ"פ ידע הרמב"ם ז"ל דבלשון הגמ' יש מקום לטעות דר"ל ע"י גורל ולכן שינה וכתב בלשון זה שהוא ברור ויותר מובן דר"ל בלי גורל). וכן ראיתי בספר ארץ חיים שהעתיק כל מה שיש שינוי בין הש"ע שנדפס בזמן מרן בין הדפוס שלפנינו ולא העיר בזה ועוד שכן דעת מור"ם ז"ל [דמדכתב ע"ד מרן וי"א שצריכים לחלוק בגורל משמע שהבין ככוונת מרן ז"ל דס"ל דמחלקים בלא גורל]. והגם דבעלמא נקטינו כדעת הסמ"ע בהבנת דברי מרן, הכא שאני חדא דגירסתו אינה כגירסתנו. ועוד דאנחנו הולכים בעקבות מור"ם ז"ל במקום שלא גילה מרן ז"ל דעתו. וא"כ מינה גמי דסומכים על מור"ם בהבנת דברי מרן נגד הסמ"ע. ועוד דהמדקדק היטב בדברי הסמ"ע יראה שהוא עצמו כמסופק בהבנת דברי מרן ואין ספיקו מוציא מידי ודאו של מור"ם ז"ל. ועוד דכבר כתבתי בשם מהרס"ך ז"ל ונדפס בספר שערי משה בחלק ויען משה חר"מ אות ג' דהא גופא דנקיטנן כהסמ"ע בהבנת דברי מרן ז"ל בפלוגתא מתניא. ועוד דהלבוש ג"כ שכתב וי"א וכו' נראה דדעתו בדעת מרן ז"ל כדעת מור"ם והו"ל הסמ"ע יחיד נגד רבים. ועי' להנמק"י ביבמות פרק אלמנה לכו"ג שכתב בשם הרמ"ה להדיא דהאפוטרופא לוקח להיתומים החלק שירצה ע"ש. ולשון הנמק"י מורה דכן עיקר מדכתב אבל הנמק"י וכו'.

וראיתי להר"ן ז"ל בביאורו להרי"ף ז"ל שכתב דלפי גירסת האלפסי ז"ל שגורס ובוררים (לשון רבים) נראה דצריך שומת ב"ד וגם למקצת גוססאות שגורסים ובורר (ושם יש ט"ס לענ"ד שכתוב ובוררים) היינו וכו' ע"ש. ומזה מוכח שיש גוססאות ובורר והיא גוססות הרמב"ם ז"ל. והגם כי הוא ז"ל יישוב זה מ"מ מדכתב הרמב"ם ז"ל החלק היפה מוכח דא"ץ גורל אלא האפוטרופוס בורר החלק היפה בשביל היתומים אך לענין השומא כבר הוכיח הה"מ ז"ל מדברי הרמב"ם דבעינן שומא. ולענין הגורל הביא שם דברי הטור ונתבטלו דבריו ויש חולקים ונראה שהם הרמב"ם והרמ"ה ז"ל שזכר הנמק"י בפרק אלמנה לכה"ג וכנו"ל.

המורם מכל זה דדעת הרמב"ם ומרן ז"ל בש"ע דא"ץ גורל וכן דעת מור"ם ז"ל וכמש"ל והכי נקיטנן מכמה טעמים

סימן של"ט

לתת שכר אדם בהמה וכלים בזמנו ומתי זמנו

ז' האומר לשלוחו צא ושכור לי פועלים ושכרם ואמר להם שכרכם על בעל הבית אין שום אחד מהם עובר על בל תלין.

באר משה

שלחתי ולא בעל דברים ידי את הגם דהב"ד יכולים לברר זה הא מיהא צריך עיכוב בזה ולכן ירדה תורה לסוף דעתו של הפועל שהוא אינו סומך על הבעה"ב ולא על השליח עד עובר זמן מה והוא מוכן לעבוד אף שיתעכב שכרו וא"כ הו"ל כאלו התנה עמו שיהיה שכרו בהקפה לזמן. דומה לזה פסק מרן לקמן בסעיף ט' שכיר שמכיר בהבעה"ב שאין דרכו להיות בידו מעות אלא ביום השוק אינו עובר בבל תלין. והיינו טעמא דמסתמא אדעתא דהכי אתגר ליה וכמ"ש הלבוש ז"ל ע"ש. וכן דומה ללא תבעו דמדלא תבעו הו"ל כאלו רצונו בכך שאינו צריך לכסף דחשיב כאלו התנו ג"כ ודו"ק. (א"ה נכדו. ואני כעד ראייה כמה היה מר זקני הרה"ג המחבר זצוק"ל מדקדק בזה כשיהיו לו פועלים היה פורע להם לפני שילך להתפלל מנחה אפילו שעוד היום גדול, וכאשר הפועלים עצמם אומרים לו עוד היום גדול, עונה להם, תקחו שכרכם וכשיגיע זמן הגרעה לכם תלכו. ואפילו בפועלים ישמעאלים היה משלם להם שכרם מידי יום ביומו. יהי זכרו ברוך).

במדינת הים לא מסרו הב"ד את העובד רק לאחד שבעירים כי השעה צריכה לכך שלא לאחר משום שיש שותפות הזולת והיו מעוכבים מצד זה ואח"כ השותף כתב להב"ד שימסרו הכל לאותו אפוטרופוס שבעירים וכן עשו. נראה פשוט שאין על השני תביעת ערבנות כלל ועיקר ואתיא הא במכ"ש וק"ו כמה שכתבתי לעיל וכ"ש בזה שלצורך השעה לטובת היתומים כך הוא וכאמור, ודינו כאלו לא נתמנה כלל. וכ"ש שלפי דבריו אדעתא דהכי קיבל המינוי שאם יצטרכו לאיזה דבר מאנשי עירו הוא יטפל בזה ולא היה מעולם אפוטרופוס סתמי. וזה פשוט וברור מאד לענ"ד שאינו חייב לא ממון ולא שבועה.

סימן של"ט

סעיף ז' אין שום אחד מהם עובר על בל תלין. מזה זמן הייתי תמיה כיון שבעל הבית הרשה את שלוחו בזה והשליח לא עוות כלום מפני מה לא יתחייב הבעה"ב בבל תלין. וכעת ג"ל דלק"מ דכיון דהבעה"ב יש ביכלתו לומר לא

הארות וביאורים בדברי

הרב משכנות הרועים ז"ל

דלהרמב"ם ודעמיה ס"ל דגם מרן ז"ל מודה ואין כאן מקום להאריך.

ד' שם באות כ"ז כתב שמצא כתוב אצלו דהטעם שאמר שמואל בסנהדרין שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף, הטעם הוא דכשהם שלשה לא חציף הב"ד להבע"ד שיחשוב דכל אחד מהב"ד היה מזכה אותי אלא שרבו עליו חביריו אבל כשהם שנים ודאי שהסכימו שניהם לחייבו וחוצפא דדייני הוא. והקשה ע"ז דהא גם בשלשה ב"ד כשהסכימו שלשתם לחייבו חותמים ומדברי כלם יצא פלוני חייב וכו' ע"ש. ולדעת הסוברים שהביא באות כ"ב דצריך לחתום אף שאינו מסכים ע"ש אתי שפיר. (א"ה נכדו. מדברי הרה"ג המחבר זצוק"ל משמע שאם שלשתם מסכימים צריכים לכתוב ומדברי כלם יצא פלוני חייב וא"כ הו"ל ב"ד חצוף. אבל ק"ל דהרי כתיב מקרא מלא, לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא. וא"כ לא יקרא ב"ד חצוף. ואפ"ל דכל מה שאפשר לתקוני מתקנינו מפני השלום ואם אי אפשר לא תגורו מפני איש).

ה' במערכת מ' אות קמ"ז כתב שנסתפק הש"ך בסימן קע"ה במוכר לבנו מי מצי בן המצר לסלקו והביא מספר אסיפת זקנים במציעא דף ו' שכתב משם הרי"ף שאינו יכול לסלקו ע"ש. ועי' מה שכתב הרב המחבר ז"ל בזה באות קנ"ג. ו' שם אות קנ"ב כתב דק"ל דשותפים במשא ומתן אית להו דינא דבר מצרא כמ"ש בסימן קע"ה סעיף מ"ט

א' הרב משכנות הרועים ז"ל מערכת ג' אות י"ד שורה ט' בד"ה שוב מצאתי שורה ד' ג"ל דמכאן ואילך אין לו שייכות פה ושייכי רק לאות ט"ז שאין התלקים שוים וצריך תיקון לשון באופן השוה ואין כאן מקום להאריך. ובאות ט"ז שורה ט' שהניח להם אביהם עבדי צ"ל עבד, ובשורה יו"ד כתוב לרבא צ"ל לר"י.

ב' במערכת ג' אות ג' בד"ה זאת אשיב דבנ"ד שטוענת מאיס עלי מחמת מעשיו ומכלה ממונו כבר ידעת מ"ש הטור ופסקו מרן בסימן ע"ז שהבעל צריך להחזיר לה כל מה שהכניסה בגדוניה וכו' ע"ש. מבורר מדברי הרב המחבר ז"ל דס"ל דגם שאינו רוצה לגרש מוציאין ממנו גדוניה ועי' להרב המחבר ז"ל במערכת מ' אות רכ"ט ומה שהגהתי שם (גדסס לקמן אות ח').

ג' במערכת ד' בסוף אות נ' כתב מאחר עלות עשרה שליטים וכו' נמנו וגמרו להלכה ולמעשה להנתן דת שלא להגלות הבן מעל שלחן אביו ואמו ולא להפסידו פסידא דלא הדרא כבודו ומוראו וכו' ע"ש. עי' להרב ערך השלחן ז"ל סימן ע"ד שגרעה מדבריו שאין דעתו כן אלא דבתרא סגי כמו שהוכיח שם מדברי הרשב"א ע"ש. וכן נראה לענ"ד פשט דברי הרמב"ם ומרן ז"ל דלאו תרתי בעינן אלא בעינן ודאי בירור הב"ד לזה. ומ"מ נראה דאם יש מנהג ינהגו כן ויחזיקו במנהגם ואם אין מנהג המוחזק יכול לומר קים לי כיון

כ"ג ע"ש וצ"ע ליישב דברי הרב ז"ל. ומ"ש הרבנים הנו' אינו אלא לדידהו לפי דינא דמתיבתא דהוי מצד התקנה והם לאו בתריה דמרון גרירין וצ"ב עוד. ושוב ראיתי להרב המחבר ז"ל במערכת ג' אות נ"ט ומשם באר"ה דגם דאינו מגרש לוקחת נדונייתה ע"ש.

(ט) **שם** אות רנ"ו כתב להסתפק באלמנה שתפסה מכסי בעלה והיורשים טוענים שיתנו הנכסים בידם למוכרם ולישא וליתן בדמיהם ולהעלות לה מזונותיה, וכתב ששאל ע"ז למהר"ש אלפסי ז"ל וענה המלאך שאין שומעין להם. וכעת ראיתי להרב בית דוד ז"ל באה"ע סימן ג"ן שעמד בזה וכתב וכשמניחין תחת ידה כל מה שתפסה כל הנמצא בלי שום הטלת חרם אפילו בסתם רק שמחרימין עליה שלא תבזבז ושלא ליתן לאחרים, עיין להרב בית דוד ז"ל שם שגם הוא הביא תשובת מרון אשר הובאת לך ושלא ליתנם ביד שלישי להרויח בהם וכך העלה הרב ז"ל ע"ש עכ"ל. וגראה לענ"ד דמתיבתא וכעת עד תיבת בזה, נוסף רק אחר זמן מן הצד. ומה שכתב, וכתב וכשמניחין תחת ידה וכו' הוא קאי על מהר"ש אלפאסי ז"ל והוא סיומ דבריו שאמר לו שאין שומעין להם וכן כתב בפסקיו וכשמניחין תחת ידה וכו' עד ושלא ליתן לאחרים. ומה שכתב עי' להרב ב"ד וכו' גם זה היה כתוב מן הצד וכנ"ו עד הובאת לך. ומה שכתב שלא ליתנם וכו' הוא תשלום דברי מהר"ש אלפאסי ז"ל עד הסוף דמה שסיים וכך הלכה העלה הרב ז"ל כוונתו על מהר"ש אלפאסי ז"ל והדברים מוכרחים למעיין בדברי הב"ד סימן נ"ג ע"ש וכן למדקדק בלשון הרב המחבר ז"ל מתברר לו כן להסיר כמה גמגומים בלשון. גם ממה שכתב וכשמניחין וכו' ואין זה בדברי הב"ד ז"ל צ"ל כדכתיבנא.

(י"ד) **במערכת ב'** אות י"ב כתב הנושא שתי נשים אינו יכול לכופן לדור בחדר אחד וכו' וסיים והוצרכתי להאריך בזה לאפוקי ממ"ש הרב יד אהרן ז"ל בסימן א' בשם זכרון דברים שכתב בשם הריטב"א ז"ל דיכול לכופן ע"ש וכן הובא בשיטה מקובצת כתובות דף פ' ע"ב ע"ש. עוד כתב שם בשורה י"ד ולא הזכיר דברי הרמב"ם והטור שהם פסקו בשתי נשים כדכתיבנא עכ"ל. ול"ק דהרב הנו' הזכיר דברי אביו הרשב"ש ושם בהרשב"ש הזכיר דברי הרמב"ם ז"ל וא"כ הו"ל כאלו הזכירו הרשב"ש ז"ל ביכין ובעוץ אלא דהרב יכין ובעוץ בא להוכיח עיקרא דדינא מדברי אביו וקרוביו וכן כתב גם הרשב"ש ז"ל שם. ומה שכתב בתחילת הדבור כמו שנתבאר באה"ע סימן ע"ד ט"ס וצ"ל סי' ס'. ומה שכתב וחילוק זה דרוש תדרשנו וכו' היינו דינא דעם אביו ואמו ע"ש.

והביא מהסמ"ע שכתב דהיינו דוקא אם קדם למצרן וקנהו אבל אם המצרן קדם אין השותף יכול לסלקו. וכתב עוד שיש להסתפק לדעתו ז"ל שאם קדם ומכר לשותפו במשא ומתן ויש לו שותף באותה קרקע אם מסלקו כדין בן המצר שהשותף מסלקו וברור לענ"ד שכן הדין גוטה לדעת הסמ"ע (כצ"ל) כיון שאין כחו אלא כמצרן וכו' ע"ש. ותמיהני טובא שהחליט כן בדעת הסמ"ע היפך דברי מרון ז"ל בס' מ"ט וא"כ איך הסמ"ע עבר ע"ז בשתיקה ולא פליג. ובעיקרא דמלתא נראה לענ"ד דגם הסמ"ע יודה דאין השותף בקרקע מוציא לוה השותף בסחורה דכיון שיש שותפות מה לשותפות אין לחלק בין שותף לשותף ומ"מ אם קדם המצרן וקנהו אין לשותף בשאר סחורות יכולת להוציא כיון דמצד הקרקע מצרן מיהא עדיף ויליף זה מדלא השמיענו הפוסקים והש"ס רבותא זו דסלוקי גמי מסלק למצרן כמו שלמדנו גבי שותף בקרקע וזה ברור לענ"ד בפשיטות.

(ז) **שם** אות קנ"ד כתב להסתפק אם המצרן יכול לעשות מורשה נגד הלוקח להוציא מידו הקרקע שקנה והביא מחלוקת בזה ע"ש. ומדברי הרלב"ח ז"ל סימן ס"א נראה דפשיטא ליה מלתא דיכול להרשות מורשה וזה מורה דס"ל כהב"ח בין בעיקר הדין בין בכוונת הרמ"ה ז"ל שהזכיר הטור. הן אמת דלכאורה יש להוכיח דכוונת הרמ"ה כמ"ש הסמ"ע והש"ך ממה שכתב הטור דין ג'ג בשם גאון דאין המצרן יכול למכור זכותו וכו' ועי' בדין ל"ה ואי איתא דהבין הטור בכוונת הרמ"ה כמ"ש הב"ח היה לו להזכירם זה בפני זה ולעומת זה יש פנים להוכיח מזה להיפך דהרמ"ה ז"ל דינו בנוי ע"פ סברת הגאון הנו' ויש להתיישב בדבר ועי' להב"י ז"ל ויש ליישב ואין כאן מקום להאריך ולעת הפנאי אראה בעה"ו.

(ח) **שם** אות רכ"ט בדין מורדת ורוצה להתגרש הביא מהרב פרי צדיק ז"ל שהרמב"ם ומרון והרשב"ץ והרשב"ש ז"ל ס"ל דא"ץ שום אמתלא ע"ש. ועי' למהר"ם אלשיך ז"ל בסימן ח' דנראה דסובר דדעת מרון בב"י דבעינן גותנת אמתלא ע"ש וצ"י בזה לעת הפנאי. ומ"ש אח"כ בתוך דבריו אח"כ מצאתי להרשב"ש ז"ל שהביא משם הט"ז דפשיטא ליה דדוקא כשרוצה לגרש ע"ש, כנראה דט"ס וצ"ל הב"ש והוא בס"ק כ"ז ודברי הט"ז הם בס"ק ע"ז ע"ש.

ובעיקר דבריו נ"ל לולי דבריו ז"ל דמ"ש מרון ז"ל אם רצה הבעל לגרשה וכו' אינו אלא דאין כופין על הגט אבל לענין ממון אכתי קאי באתריה וא"כ גם אם אינו רוצה לגרש לוקחת לה נדונייתה וכן יש להוכיח מדברי הרב פרי צדיק סימן

תם וגשלם שבח לאל בורא עולם

ברכה והודאה

אודה את ה' ובתוך רבים אהללנו שהחייני וזכני והגיעני לזמן הזה, להעתיק ולסדר ולהעריך הספר הקדוש הזה בצורה הרבה טובה ויפה אחרי עמל ותלאה הגלויים לפני יודע תעלומות ברוך הוא. ויה"ר שזכותו של מרון הקדוש המחבר זצוק"ל יליץ טוב בשמים לפני כסא הרחמים עלי ועל אשתי בני ובנותי ונכדי וכל אשר לי, לזכות לחיים טובים ומתוקנים בריאות איתנה ונהורא מעליא וחיים מאושרים בכל מילי דמיטב בני סמיכי וחיי אריכי ומזוני רויחי אכי"ר.

ע"ה אשר חדאר ס"ט

אלה יעמדו על הברכה

אלה יעמדו על הברכה, קוני הברכה ביום כפור התשנ"ה

מר אורגני שלי לחיי אשתו ב"ב ונכדיו ורפוא"ש.
מר יוסף חיים חדאד לחיי אשתו ב"ב ונכדיו ורפוא"ש.
מר יוסף סופר לחיי אביו ואמו ויזכה לחופתו בקרוב.
מר ראול חורי לחיי אשתו ובנו וכל משפחתו.
מר שמעון חורי לחיי אשתו ב"ב ונכדיו ומשפחתו.
מר נחום חורי לחיי אשתו ובניו והצלחה במעש"י (איתן).
מר שמואל אברהם לחיי אשתו ב"ב ומשפחתו (שובה).
מר נחום אלגבסי וששון טל ואריה חורי לחיי נשותיהם ב"ב (תלמים).

מר שמואל עטון לחיי אשתו ב"ב ומשפחתו (קרית שמואל).
מר יהושע חדאד לחיי אשתו, גבי כהן ויפקדו בבזשק"א (בית הגדי).

מר וציף כ"לפון לחיי אשתו ב"ב (ב"ש).
מר רחמים כהן לחיי אשתו ב"ב ולמנו' אביו נ"ע ורפוא"ש.

קוני הברכות כפור התשנ"ו

הבחור יוסף סופר לחיי אביו ואמו ואחיו ויזכה לחופתו בקרוב.

מר עמוס הכהן לחיי אשתו ב"ב ונכדיו ולמנו' או"א ז"ל.
מר יצחק סרוסי לחיי אשתו ובניו ואביו ואמו.
מר שרון מימון לחיי אשתו ובניו ואביו ואמו.
האחים עמוס, ויקטור, יורם חורי לחיי נשותיהם וב"ב.
מר עמוס חנן לחיי אשתו בניו ובנותיו (תלמים).
מר יוסף כחלון לחיי אשתו ב"ב והצלחה במעש"י (שובה).
מר רפאל בן חיים כהן וישלח האל רפוא"ש לבתו מזל בת רבקה ברמ"ח איבריה ושס"ה גידיה אכ"ר (קרית שמואל).

מר נגר יצחק לחיי אשתו ב"ב ואו"א (בית הגדי).
מר שלום מזוז לחיי אשתו ב"ב ואו"א ורפוא"ש לבנו יהושע (בית הגדי).

מר סעייד חזן לחיי אשתו ב"ב ונכדיו ולמנוחת או"א (בית הגדי).

מר פינחס כהן לחיי אשתו ב"ב ונכדיו ולמנוחת או"א (בית הגדי).

מר שלום טובי לחיי כל המשפחה ולמנוחת הנפטרים (ב"ש).
מר יהודה פרוזן, יורם פרוזן, יובל כהן לחיי ב"ב ונשותיהם (איתן).

מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרם ויחיים ומכל צרה ונזק יצילם ויאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו וימלא כל משאלות לבם לטובה, וזכות מרן הגאון המחבר זיע"א יגן עליהם ויליץ טוב בעדם לחיים טובים ולשלום אכ"ר.

שמות קוני הברכות בעירנו אי ג'רבה יע"א
בראש השנה ויום כפור בבית כנסת הגדולה ובית כנסת
הכהנים ובית כנסת רבי אברהם חדאר, ובלייל האזכרה,

שנת תשנ"ב-ג'ד

זכות מורנו הרב ז"ל וליץ טוב בעדם אמן

מר עלוש נעמן, יוסף נעמן, והבחור כדיר צבאן, יששכר חורי, ציון ביתאן, יוסף וזאן, ראול סגרון, מערבי בוכריץ, גבריאל כהן (מעיר פאריז). אברהם וזאן, פראג'י חדוק, שמעון וזאן, שימו אליה, יואל סגרון, דידי חדאד, גבריאל חורי, קארוץ מהאצ'אר, והבחור כ"דיר צבאן, הם וכל אשר להם מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרם ויחיים ומכל צרה ונזק יצילם ויאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים, וזכות רבנו הקדוש המחבר זיע"א יליץ טוב בעדם ולא יראו השחת לעד לעולם אכ"ר.

קהל קדוש זרזים

מר משה השלי הוא ואשתו ובניו ובתו ואמו ואחיו ואחיותיו, כ"ציר בן מערבי השלי אשתו ומשפחתו, וגדון פרץ הם וכל אשר להם מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרם ויחיים ומכל צרה ונזק יצילם וזכות רבנו הקדוש המחבר זיע"א יליץ טוב בעדם ולא יראו השחת לעד לעולם אכ"ר.

ליל האזכרה שנת תשנ"ב-ג'ד

מר יונה פרץ, כ"ליפה חדאד, ישראל מאמן, ריני בן וציף חדאד, בוגיד מאמן הם וכל אשר להם מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרם ויחיים ומכל צרה ונזק יצילם ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו וימלא משאלות לבם לטובה ולברכה וזכות רבנו הקדוש המחבר זיע"א יליץ טוב בעדם ולא יראו השחת לעד לעולם אכ"ר.

איש ואשה שזכו

יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם
סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא
ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם

אל מלא רחמים היושב במרומים הוא יתמלא ברחמים על גרנח"י גפטרי עמו בית ישראל ובכללם הוא יתמלא על גרנח"י של המנוח שאול בר שמחה ואשתו אסתר בת רחל רות ה' תנחם בגן עדן לצרור בצרור החיים נשמתם וישים כבוד מנוחתם וילוו אליהם השלום ועל משכבם יהיה שלום כדכתיב יבוא שלום ינחו על משכבותם אכ"ר.

וגדול כח הבן המתנדב מעלת הרב הגאון המפורסם ראב"ד באר שבע הרב מישאל דאהן שליט"א לחייו ולבריאיותו ולאריכות ימיו בטוב ושנותיו בנעימים ולחיי בניו ובנותיו ונכדיו וכל אשר לו. מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרם ויחיים וזכות מרן הגאון המחבר זיע"א יגן בעדם ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו וימלא כל משאלות לבם לטובה ולברכה אכ"ר.

נדיבי נתיבות העי"א

ראשון בקודש מעלת הרה"ג עצו"ר כמה"ר רבי אברהם ביתאן שליט"א יחיה ויאריך ימים ושנים בריאים ותקינים ולחיי כל משפחתו ולמנוחת הנפטרים ז"ל.

מעלת הרה"ג כמה"ר רבי יחזקאל מאזוז שליט"א לחיי אשתו בור"ב ונכדיו וימלל"א ולמנוחת או"א תנצב"ה. מר דוד ביתאן לחיי אשתו ובנו נסים ובתו אביגיל ובעלה ונכדיו ולמנוחת אביו ב"ע ר' טבת.

מר אברהם כהן לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת אביו וזקניו ורפוא"ש.

מר שמעון שטרית לרפואת אמו שמחה ולמנוחת אשתו חסיכה בת אילנה ב"ע יום א' רה"ש תשנ"ה.

רבי מדר אברהם למנוחת הנפטרים ובכללם אביו רחמים בר נוימה י"ט תשרי ואמו סתיתרה בת מזלה ב"ע י"ד אלול.

מר אשר חורי לחיי בור"ב ונכדיו ולמנוחת הנפטרים. הבחור אליאב חדאד יזכה לחופתו ולשמחתו בקרוב ורפואה שלמה לאביו הי"ו בקרוב.

מר חיים מדר לחיי אשתו בור"ב ואביו ולמנוחת אמו גטה בת כמונה ב"ע.

ר' בנימין ברכה לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ורפוא"ש ולמנוחת הנפטרים ב"ע.

הרב יעקב אפירגן שליט"א לחיי אשתו ובניו ולמנוחת אביו הרה"ג רבי שלום בר נוימה ואמו אסתר בת פריחה תנצב"ה.

מר אהרן בוכרים לחיי אשתו בור"ב ברכה והצלחה בכל מעשי ידיו.

ידידנו התה"ש והכולל כמה"ר הרב עמרם הכהן שליט"א לחיי אשתו ובניו וואל, עוזי וישי ובנותיו קרן ושני העי"א ולמנוחת אמו תמ"ך [אשדוד].

מר יהודה כהן ואשתו יעקוה יתן להם השי"ת בריאות הגוף לעבודתו יתברך ורפוא"ש ולמנוחת הנפטרים ב"ע.

ספריית שערי רחמים להצלחת הלומדים ולמנוחת מייסדה ז"ל.

כה"ר אבשלום חורי לחיי אשתו בור"ב ואמו ורפוא"ש ולמנוחת אביו זצ"ל.

הרב יהודה חדאד לחיי אשתו ובנותיו ויפקדהו בבזשק"א. מר אליהו ביתאן לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת או"א ואחותו ואשתו הראשונה ב"ע.

מר עמוס כהן לחיי אשתו בור"ב ונכדיו וחתיניו ולמנוחת אביו מוה"ר הרה"ג רבי מאיר ורג'אני שגל"ע כ"ח כסלו ואמו שרה נלב"ע כ"ג אלול תנצב"ה.

הגב' מזאלה פנס לחיי בור"ב ונכדיה ולרפואת בנה עוזי בקרוב ולמנוחת בעלה מאיר חי ישועה ז"ל.

מר שמעון כהן לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת או"א ב"ע (טבריה).

מר דני וגדון לחיי אמו ואשתו בור"ב ולמנוחת אביו צוידה ב"ע אס"ו חג שבועות.

רבי יעקב קרעי לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ורפוא"ש ולמנוחת או"א ז"ל.

מר בנימין סופר לחיי אשתו בור"ב ונכדיו והצלחה במעש"י ולמנוחת או"א ואחיותיו.

מר בנימין ברבי לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת אביו כ'מוס ואמו צלטאנה ואחיו עוישה ואחותו פרתונה תנצב"ה.

מר בנימין סגרון לחיי בור"ב ונכדיו ולמנוחת אביו שבירצה ואמו שמחה ב"ע ג' אדר ואשתו בחריה ב"ע כ"ו שבט תנצב"ה.

מר ישראל עשויש וכלתו גלית השי"ת יפקדם בבנים זכרים של קיימא אמן.

מר רחמים חדאד לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת אביו ב"ע.

ידידנו היקר השו"ב והמהול הרב יעקב סיאני למנוחת מר אביו הרב יעקב חלי"ש י"ב מנ"א תשל"ג.

מר רפאל מדר לחיי אשתו ובנו אליאב ובנותיו ולמנוחת אביו ז"ל.

מר מעתוק טובי לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת בנו הבחור אשר ואביו ואמו.

הרב שמעון הכהן לחיי אשתו בור"ב ופרנסה טובה.

מר יצחק ביתאן לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ורפוא"ש ולשמחת בניו ציון וישראל בקרוב אכ"ר.

מר רחמים כהן לחיי אשתו בור"ב ורפוא"ש לאמו ולמנוחת אביו יצחק ב"ע.

מר זגורי אילי לחיי אשתו ובניו ובנותיו אביו ואמו.

מר זגורי מאיר לחיי אשתו ובניו ובנותיו אביו ואמו.

מר יגאל אלון לחיי אשתו וב"ב ולמנוחת הנפטרים ב"ע.

מר עמוס בן פראזי סופר לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת או"א ודודיו ב"ע.

הרב יצחק סעדון לחיי אשתו ובניו ולמנוחת אביו וזיפה בר נותה ב"ע.

לעילוי נרנח"י של המנוח וזיפה בר רביקה סופר ב"ע ט"ו תשרי תשל"ב ואשתו חפציה בת גרצונה ב"ע ח"י שבט תשנ"ה תנצב"ה.

מר מבורך מזוז ואשתו מזל רפוא"ש ובנו יוסף ואשתו רחל ובנם משה, ובנו דובי ואשתו ענת ובתם, ובתו יפה ובעלה אשר כהן ובניהם, ובתו אסתר שתוכה לחופתה בקרוב. ולמנוחת בנו ישראל ב"ע י"ט טבת ואשתו הראשונה דזיריה ב"ע כ' אלול ואשתו השניה תויתיה ב"ע יו"ד ניסן ואביו עלילש ב"ע י"ח אייר ואמו מיסה ב"ע כ' אדר"א וזקנו ג'אלי ב"ע כ"ז שבט וזקנתו תרכיה ב"ע בחודש שבט ואחותו אסתר ב"ע ה' אלול והרב משה פנס ובנו יוסי ב"ע י"א תשרי ואחיו בבני ז"ל וכלל בפטרי ישראל.

נדיבי ירושת"ו העי"א

ביהכנ"ס איש מצליח שכונת גילה

ראשון בקדש העו"מ ידידנו התה"ש והכולל כמה"ר רבי מניני מאמו שליט"א לחיי אחיו ואחיותיו וימלל"א ויזכה לחופתו בקרוב ולמנוחת הוריו ואשת אביו ואחותו תנצב"ה.

קופת בית הכנסת איש מצליח תכב"ץ לחיי כל המתפללים וימלל"א.

ולמנוחת אביו משה ואחיו שלמה בני בוגיה ז"ל.
 ר' דוד בן יצחק לחיי אשתו ב"ב ונכדיו וימלל"א ולמנו
 קרוביו ז"ל.
 רבי בנימין בן שמחה הר כוכב לחיי אשתו ב"ב ולמנו
 קרוביו ז"ל.
 היקר חנינא טרבלסי לחיי אשתו ב"ב ונכדיו ולמנוחת
 בתו סרח ובעלה יעקב ובנם מרדכי ז"ל.
 היקר נתנאל הלוי לחיי אשתו ב"ב ונכדיו ורפוא"ש בקרוב
 ולמנוחת הוריו וקרוביו ז"ל.
 היקר דוד חדאד לחיי הוריו אשתו ב"ב ורפוא"ש בקרוב
 אמן.
 היקרה מרת חיייה בת שלום ושלביה מאמו מב"ת ה' ישלח
 לה רפוא"ש בקרוב בזכות רבינו המחבר זיע"א.
 הרב יחיאל יעיש מכלוף ועקנין לחיי אשתו ב"ב
 ויזכה לחופתם וליראת שמים ולהצלחתם אמן.
 הרב גדעון ברוצקי לחיי אשתו ב"ב וימלל"א ולמנוחת
 קרוביו ז"ל.
 היקר אברהם וזנה לחיי הוריו ואשתו וב"ב ויצילם מכל
 רע אמן.
 הרה"ג רבי בנציון כהן להצלחת כל המשפחה ולמנוחת
 הנפטרים ז"ל.
 הרה"ג הרב יצחק מורסיה שליט"א להצלחת המשפחה
 ולע"נ אמו מרת יהודית בת אסתר ז"ל.
 הרה"ג בנש"ק כמה"ר רבי מקיץ נסים חיים מהדאר
 שליט"א להצלחת משפחתו ולחיי אמו ואחותו ולמנוחת
 מר אביו מוה"ר הגאון העניו האמתי הרב מסיעד
 בר כמונה זיע"א חלי"ש ה' אלול תשי"ט ואחותו
 שושנה תנצב"ה.
 ובניו היקרים הרב מסיעד והרב אליהו מהדאר הי"ו
 לחיי נשותיהם וכל אשר להם.
 הרב ישראל הכהן הי"ו לחיי אשתו ב"ב ונכדיו ולמנוחת
 אמו הצדקנית בתש"ק מרת מ'חה בת ג'זילה ואחותו
 נ"ע, ולחיי מר אביו ידידנו היקר החת"ש והכולל כמה"ר
 רבי רפאל נר"ו ויזכה לשיבה טובה וחיי נחת אמן.
 הבחור אביחי כהן הי"ו לחיי אביו ואמו אחיו ואחיותיו
 ויזכהו הקב"ה לעלות במעלות התורה והיראה ולחופתו
 בשעה טובה ומוצלחת ויזכה לבנים ובני בנים זרע של
 קיימא בזכות מר זקינו רבנו הגאון המחבר זצוק"ל.
 מר יוסף כהן לחיי אשתו ב"ב ונכדיו ורפוא"ש ולמנוחת
 אביו חואתי נ"ע כ"ט סיון ואמו מזאלה ר"ח ניסן
 וחמיו מקיץ כ"ד אדר וחמותו עזיזה ח' אב.

ברכת הכהנים

מי שבירך אבותינו הקדושים והטהורים יצחק ויעקב
 משה ואהרן דוד ושלמה הוא יברך וישמור וינצור
 ויעזור וירומם וינשא ויצליח ידידנו היקר הרב ישראל
 הכהן הוא ואשתו ב"ב ונכדיו וכל אשר לו, זכות מרן
 המחבר ז"ל יעמוד להם ויקיים בהם מקרא שכתוב,
 ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם, ומק"ש זרעם
 נכון לפניהם וצאצאיהם לעיניהם, בתייהם שלום מפחד
 ולא שבט אלוה עליהם. ישא ה' פניו אליך וישים לך
 שלום, אכ"ר.

היקר מוריס עטיה לחיי אשתו ובנו ואביו ואמו אחיו
 ואחיותיו וימלל"א ולמנוחת קרוביו ז"ל.
 הרב מרדכי יחיאל בן פינחס חיים לחיי אשתו ב"ב
 וימלל"א ולמנוחת קרוביו ז"ל.
 ר' חיים חדאד ורעייתו ויפקדם בבזשק"א וימלל"א ולכבוד
 נשמת רבינו המחבר ז"ל ולמנוחת הרה"ג ר' כ'דיר
 צבאן וזקניו יצחק חדאד ומעתוק בשירי וזקנותיו
 שרינה חדאד ומסעודה בשירי ז"ל.
 היקר ישראל דוד שוילי ורעייתו נאנה ויפקדם בבזשק"א
 ולמנוחת אביו אברהם בן שרה ואמו שרה בת מרים
 ובנימין בן דבורה ז"ל.
 היקר מנצור ישרזדה למנוחת אביו שוכלרה ורבקה
 בת מרדכי ולחיי אמו אשתו ב"ב הצלחה ורפוא"ש
 בקרוב.
 הרב מרדכי דהן לחיי אשתו ובנותיו ויפקדהו בבזשק"א
 ולמנוחת אביו ואחיותיו ז"ל.
 היקר יחזקאל הלוי לחיי אמו אשתו ב"ב ולמנוחת אביו
 יחיא בן אסתר ז"ל.
 הרב דוד זרובבלי לחיי הוריו אחיו ואחיותיו ויזכה לחופתו
 בקרוב אמן.
 ר' גבריאל ליאור לחיי אשתו ב"ב והוריו ולמנוחת קרוביו
 ושמואל בן יפית ז"ל.
 היקר יעקב כהן לחיי אביו אשתו וילדיו ולמנוחת אמו
 אסתר ואחיו אהרן ואליהו ז"ל.
 היקר גזאל עסוס לחיי הוריו ויזכה לחופתו בקרוב אמן.
 ר' בנימין יונה לחיי אשתו ב"ב ונכדיו ולמנוחת הוריו ז"ל.
 היקר יצחק דיין לחיי הוריו אשתו ב"ב וימלל"א.
 היקר אליהו עטון לחיי הוריו אשתו ב"ב וימלל"א.
 ר' יוסף דיעי לחיי אביו אשתו ב"ב ונכדיו ולמנוחת אמו
 אסתר בת תראכי וכמונה בת זוהרה ז"ל.
 האשה הכשרה מרת לאה עזרייה מב"ת לחיי בניה ובתה
 למנוחת בעלה העלוב אהרן עזרייה שנלב"ע כ"ה
 אלול התשנ"ה יה"ר שתנצב"ה אמן.
 היקר מרדכי וזאן לחיי אמו ואשתו ויפקדהו בבזשק"א
 ולמנוחת אביו ז"ל.
 הבחור ר' יואל מהדאר לחיי הוריו אחיו ואחיותיו ויזכה
 לחופתו בקרוב אמן.
 היקר מיכאל יעיש לחיי הוריו ויזכה לחופתו בקרוב אמן.
 ר' שלום חדאד לחיי אשתו ב"ב ונכדיו וימלל"א ולמנו
 אביו יצחק נלב"ע י"ד אב תש"ל ואמו שרינה
 נלב"ע ד' סיון תשמ"ח.
 ר' אליהו הכהן לחיי אמו אשתו ב"ב וימלל"א ולמנוחת
 אביו שלום וזקנתו מסעודה ז"ל.
 היקר רחמים בן רחמים לחיי הוריו אשתו ב"ב וימלא
 משאלות לבו לטובה אמן.
 ר' דניאל הכהן לחיי אמו אחיו ואחיותיו ויזכה לחופתו
 בקרוב ולמנוחת אביו שלום וזקנתו מסעודה ז"ל.
 היקר ציון סעדון לחיי אשתו ובנותיו וחמותו ורפוא"ש
 בקרוב ולמנוחת הוריו ז"ל.
 היקר גד הכהן לחיי אמו אשתו וב"ב וימלל"א ולמנוחת
 אביו ציון בר מסעודה נ"ע ב' ניסן תשל"ז.
 היקר אברהם סוטו לחיי אמו אשתו ב"ב ואחותו ומשפחתה

נדיבי טבריה העי"א

העו"מ ידידנו הרה"ג מזה"ר הרב ישעיה חזק"א שליט"א ואשתו דג"ר רפוא"ש ובתם סרח ובעלה הרב דוד מהדאר שיפקדו בבזשק"א ובתם אביגיל תזכה לזוג טוב בזכות רבינו הקדוש המחבר ז"ל.

הרב דוד חזק"א ואשתו מיכל ובנו יעקב-ישראל ובנותיו מרים, יעל, הדסה להצלחה ולרפוא"ש בזכות רבינו הקדוש המחבר ז"ל.

הרב יצחק חזק"א ואשתו מלכה שתלד לחיים טובים ובניהם צבי מאיר יעקב יוסף אראל והבנות יעל ושרית להצלחה בלימודים.

הרב משה חזק"א ואשתו רבקה לרפוא"ש ובנו ישראל מאיר ובנותיו שרה מרים מירב ואושרית הי"ו. ספריית בית הכנסת אהל משה תככ"ץ.

ר' מאיר קרעי ואשתו וב"ב ונכדיו ולמנוחת אביו ואמו ב"ע.

הרה"ג דוד ברדא ואשתו אורלי לחיי חוריו ישראל ואסתר ובנותיו אסתר רות ואורטל ולמנוחת אחותו לילי גוליאט לבית מריון ב"ע.

הרב רפאל כהן לרפואת בתו שושנה בת יהודית ולהצלחת המשפחה.

מר שלמה כהן רפוא"ש ולמנוחת אשתו סאסיה (ערביה) בת ברוכה ואביו מקיץ בר זולה ואמו חצ'ריה בת שבענה ומכ'לוף וזקן בני ריחנה ואשתו זוהריה ז"ל.

מר משה עלוש לחיי ב"ב ואביו ואמו ולמנוחת הנפטרים.

מר חיים אוחנה לחיי ב"ב ואחיו ואמו.

מר אברהם חטב לחיי ב"ב נכדיו ואשתו.

מר יוסף אזולוס לחיי ב"ב ורפואה שלמה.

מר משה יוסף כהן לחיי ב"ב ואשתו ולמנוחת אמו מרים בת חנה גלב"ע י"ז תשרי תשנ"ו.

בית הכנסת השופטים לחיי כל הקהל.

מר משה נזרי לחיי ב"ב ואשתו ולמנוחת אביו דוד ז"ל.

מר דוד ביטון לחיי ב"ב ואשתו ואמו ולמנוחת אביו ימין בר תמו ז"ל.

נדיבי בית הגדי העי"א

ראשון בקדש ידידנו הרה"ג המזה"ר הרב פינחס הכהן שליט"א למנוחת אביו רפאל בחייר ולחיי אמו תיתה ואשתו וב"ב הי"ו.

העו"מ מר כהן אורגני לחיי אשתו וב"ב ולמנוחת א"א והנפטרים.

מר חזן סעייד לחיי אשתו וב"ב ולמנוחת א"א והנפטרים.

מר חי טרבלסי למנוחת א"א והנפטרים ולחיי אשתו וב"ב.

מר בוכריס רחמים לחיי אשתו ולמנוחת א"א והנפטרים.

מר כהן כדורה למנוחת א"א והנפטרים ולחיי אשתו ב"ב ונכדיו.

מר ישראל סרור למנוחת א"א והנפטרים ולחיי אשתו וב"ב.

מר כהן חויתא למנוחת א"א והנפטרים ולחיי אשתו ב"ב ונכדיו.

מר כהן פינחס למנוחת א"א והנפטרים ולחיי אשתו ב"ב ונכדיו.

מר שושן חזק"א למנוחת א"א ואחיו ואשתו כמונה ולחיי המשפחה.

מר יהושע חזק"א לחיי א"א ואשתו ויפקדהו בבזשק"א.

מר חזקיה דמרי למנוחת מר אביו הרה"ק הרב אברהמינו זיע"א ולחיי אמו ואשתו וישלח להם הקב"ה רפוא"ש ולחיי המשפחה.

מר דוד בן חזקיה דמרי לחיי א"א ורפוא"ש ולחיי אשתו וב"ב והמשפחה.

מר מזוז גמליאל לחיי א"א ואשתו ויפקדהו האל בבנים זכרים של קיימא אמן.

מר יגאל בן חזקיה דמרי לחיי א"א ואשתו וב"ב והמשפחה.

מר אליהו בן ג'אלי מוג'רבי כהן לחיי א"א ורפוא"ש ולחיי אשתו ובנו יוחאי הי"ו.

מר מאיר בן ירחם כהן לחיי א"א ואשתו וב"ב ברכה והצלחה.

מר נסים בן חזקיה דמרי לחיי א"א ורפוא"ש ולחיי אשתו וב"ב.

מר מיכאל בן ג'אלי מוג'רבי כהן לחיי א"א ורפוא"ש ולחיי אשתו וב"ב.

בית הכנסת המושב לחיי הקהל ברוחניות ובגשמיות אמן.

המוהל ר' ידיד ציון שמשי לרפואה והצלחה ולמנוחת אביו חיים יצחק בן ציון ג"ע.

מר עמוס בן שושן חזק"א למנוחת אמו כמונה ולחיי אביו ואשתו וב"ב.

מר יוסי כהן לחיי א"א ואשתו ובניו ולמנוחת חמיו רפאל בחייר ז"ל.

מר יוסף כהן לחיי אשתו אמו ובניו ולמנוחת אביו בחייר רפאל ז"ל.

מר אורי כהן לחיי אשתו אמו ובניו ולמנוחת אביו בחייר רפאל ז"ל.

מר יונה כהן לחיי אשתו אמו ובנותיו ורפוא"ש לבנות ויפקדהו בבזשק"א ולמנוחת אביו בחייר רפאל ז"ל.

מר גדי כהן לחיי אשתו אמו ובניו ולמנוחת אביו רפאל בחייר ז"ל.

מר ציון כהן לחיי אשתו אמו ובנותיו ויפקדהו בבזשק"א ולמנוחת אביו רפאל בחייר ז"ל.

מר ברוך כהן לחיי אשתו אמו ובניו ולמנוחת אביו רפאל בחייר ז"ל.

נדיבי רמלה העי"א

הרה"ג עו"מ הרב יוסף הכהן שליט"א ואשתו צביה למילוי כל משאלות לבם לטובה.

הרה"ג רבי בנימין כהן ונאוה למילוי כל משאלות לבם לטובה.

רבי כהן שלום למילוי כל משאלות לבם לטובה.

לאה ומרדכי לוינגר למילוי כל משאלות לבם לטובה.

מר מרדכי קורקוס להצלחת המשפחה.

נדיבי קרית שמואל, חיפה העי"א

בית הכנסת שערי ישועה להצלחת כל המתפללים.

היקרה **רחל כהן** (דור ד' לההמ"ח) יצליחה ה' ביר"ש ובכל מעש"י ובכל אשר תפנה תשכיל ותצליח ותוכה לחופתה וימלל"א.

הבחור **רפאל כהן** (דור ד' לההמ"ח) יצליחו ה' ביר"ש ובכל מעש"י ויזכה לחופתו בקרוב ובכל אשר יפנה ישכיל וימלל"א.

נדיבי חיפה העי"א

מרן הראש"ל רב ראשי לישראל הגה"ג הרב אליהו בקשי **דורון שליט"א** יזכה לחיתן בור"ב ולמנוחת הוריו ז"ל.

מרן הגה"ג הרב הראשי לישראל הרב **ישראל מאיר לאו שליט"א** לחיי משפחתו ולמנוחת הוריו שנספו בשואה הי"ד תנצב"ה.

הרב הגאון מרא דאתרא הרב הראשי לחיפה הרב **שאר ישוב כהן שליט"א** לחיי בתו וחתנו ונכדיו ויזכה לשיבה טובה ולחתונת נכדיו.

הרה"ג **ברוך ב"ץ אדלשטיין שליט"א** לחיי בור"ב ונכדיו.

הרה"ג **רבי אברהם חורי שליט"א** לחיי בור"ב ואשתו וכסא ותורתו ירום וגבה מאד.

הרב **שמחה בונים גרוס שליט"א** לחיי בור"ב ואשתו ולהצלחתו ורפוא"ש ולמנוחת אביו ג"ע כ"ט שבט תש"ל.

העו"מ ידידנו היקר רצ"ו הרב **ברוך חורי שליט"א** יזכה לשיבה טובה בבריאות ורעננות.

התלמיד הנעים **יצחק חורי** יזכה לחופתו בקרוב אמן.

התלמיד הנעים **ינון חורי** יזכה לחופתו בקרוב אמן.

רבי **נסים פרץ** למנוחת אביו **משה** ואמו **סעדו** וחמותו **זוה** בת פריחה. והרב **שמעון פורטל** ובתו **מטליה** הי"ד.

היקר **מרדכי כהן** ואשתו **אסתר** לחיי בניהם **יעקב**, **דוד** ו**רחל** העי"א ולמנוחת אחותו **אסתר** בת **סעדה** ג"ע ורפוא"ש לכל המשפחה.

מר **מיכאל ואילנה חורי** לחייהם ולרפוא"ש ויוכם השי"ת לבנים זכרים של קיימא אמן.

השו"ב **יצחק מדמון** לחיי אשתו ובנו ולמנוחת אחי אשתו **יוסף בן לוי חזי** שנהרג בטעות בצה"ל ז"ל.

היקר **יצחק אזולאי** לחיי בניו בתו ואשתו ולמנוחת אביו **אבנר** בר מסעודה ז"ל.

מר **אברהם דהן** למנוחת אביו ר' **מכילוף** בר לונה שגלב"ע א' אדר ב' תשנ"ה.

מר **גנני אברהם** למנוחת אביו ר' **שלמה גנני הלוי** בר שמחה גלב"ע כ"א ניסן תשנ"ה.

מר **דוד לוי** (קרית ים) לעילוי נשמת אשתו **ליזה** שגלב"ע ח' אייר תשנ"ה.

מר **דוד זרחיה** לעי"נ הוריו **לאה** ובכור **זרחיה** ומסעודה **הדסה** ו**יצחק** עמר ג"ע.

מר **גבאי משה** להצלחת אשתו **רונית** ובנו **דניאל** יזכה השי"ת לתורה ולמע"ט ולמנוחת **סולטנה** בת עישה פרץ ג"ע.

משפחת **אבנר בן אברהם** לעי"נ אמם **אסתר** בת **מרים** שגלב"ע י"ז תשרי ב' דחזה"מ סוכות תשנ"ו.

משפחת **דיין** לעי"נ **עדנה** כהן בת **רחל** תנצב"ה.

נדיבי כנען צפת העי"א

מר **ראול בוכבזה** לחיי משפחתו ולמנוחת אביו **עזיזי** ובנו **עוזי** שנפל במילוי תפקידו.

מר **אמנון סופר** לחיי אשתו בור"ב ולמנוחת אור"א.

מר **עמוס חדד** למנוחת אביו **מיכאל** בר מעיתקה ורפואה שלמה לאמו.

מר **אהרן זריבי** למנוחת סבו **יוסף** וסבתו **תרכיה** ג"ע.

מר **יוסף בן בנימין כהן** רפוא"ש לבנותיו **מרים** ו**מרגלית** הי"ה.

מר **קארוס עטון** למנוחת אביו **שלום** ואמו **מזאלה** ג"ע.

מר **שלומי פרץ** לחיי משפחתו ויצליח במעש"י.

מר **רפאל בן חיים כהן** לחיי משפחתו ואביו ולמנוחת אמו **מסעודה** בת זינה ג"ע.

מר **בן שושן שמעון** לחיי משפחתו ויצליח במעש"י.

נדיבי לוד העי"א

מר **חיים בובליל** לחיי אשתו בור"ב לבריאותם והצלחתם וימלל"א ולמנוחת אביו **כ"מוס** ואמו **שרה** ואחיו **נסים** ג"ע.

מר **דוד חג'י** לחיי אשתו ובור"ב וב"ב לבריאותם ולרפוא"ש לאמו **ג'ולי** ולעי"נ אביו **משה** בן זריגה ג"ע.

הבחור **אביתר כהן** (דור ד' לההמ"ח) יזכה ה' לחופתו בקרוב ויצליח בכל מעש"י וישלח לו רפוא"ש ויצליח ביר"ש ובתו"מ ובכל אשר יפנה ישכיל וימלל"א.

מר **אמנון כהן** (דור ד' לההמ"ח) לחיי אשתו **אסתר** ובניו **פינחס** ו**בת-שבע** איתן **מוריה** ו**חנוך** יזכו לגדלם לתורה ולמצות לחופה ולמע"ט וימלל"א.

הבחור **אשר כהן** (דור ד' לההמ"ח) הי"ו ויחזירנהו לשלום משרותו הצבאי ויצליח ביר"ש ובכל אשר יפנה ישכיל ויזכהו לחופתו וימלל"א.

מר **דניאל כהן** (דור ד' לההמ"ח) לחיי אשתו **רונית** ובניו **אחיה** **אפרת** **שולמית** **יהונתן** ו**בנייהו** יזכו לרוב נחת מהם ויזכו לגדלם לתורה ויר"ש ולמע"ט וימלל"א.

מר **יואב כהן** (דור ד' לההמ"ח) לחיי אשתו **סילבי** ובניו **יאיר** **אודיה** **ישי** **אביחי** יזכו לגדלם לתורה ולמצות ולמע"ט והרבה נחת מהם וימלל"א.

הרב **יעקב כהן** (דור ד' לההמ"ח) לחיי אשתו **טל-לי** ובניו **עשהאל** **שרה** **אחינועם** **אבישי** ו**יפעת** להצלחתם ויזכו לגדלם לתורה ולמצות וליר"ש וימלל"א.

מר **משה כהן** (דור ד' לההמ"ח) לחיי אשתו **נעמי** יזכו לצאצאים בריאים ויר"ש ויצליחו בכל מעש"י ובכל אשר יפנו ישכילו וימלל"א.

הבחור **עוזיאל כהן** (דור ד' לההמ"ח) יצליחו ה' ביר"ש ובכל משלח ידיו ויזכהו לחופתו בקרוב באושר ובנחת וימלל"א.

מר **פינחס כהן** לחיי אשתו **בת שבע** ולרפואתה ולחיי בור"ב כלותיו נכדיו ונכדותיו ויזכו לגישואי שאר צאצאיהם בשעט"מ ולנכדים נוספים של קיימא, ולעי"נ אמו **רחל** בת **מסעודה** (בתו של ההמ"ח) וחתנו **רפאל** בר סתרונה תנצב"ה.

מר **ראובן כהן** לחיי בור"ב וב"ב יזכהו ה' לגישואי שאר צאצאיו ולמנוחת אשתו **חנה-לאה** ואביו **מוסה** ואמו **ג'זיילה** ואחיו **כ"מוס** ואחותו **שלביה** תנצב"ה.

היקר ר' יוסף עמרוסי לע"ב הוריו שמואל ורבקה ואשתו שרה ולחיי אשתו ילדיו ונכדיו הי"ו.
היקר ר' רחמים עמרוסי לחיי אר"א אשתו בור"ב ולע"ב אמו שרה בת רביקה ז"ל.

נדיבי באר שבע העי"א

בית כנסת „שנות חיים" ע"ש הרה"ק הרב חיים חורי זצ"ל. מתפללי בית כנסת שנות חיים וב"ב הי"ו חיים ארוכים טובים ומתוקנים וימלל"א.

רבני ותלמידי ותשב"ר משיבת רבנו חיים חורי זע"א וב"ב הי"ו להצלחתם ברוחני ובגשמי וימלל"א.
מקופת פדיון נפש צרור ברכות לתורמים ולכל חיילי צה"ל ולב"ב הי"ו וימלל"א.

מקופת פדיון נפש לעילוי נר"ן כל נפטרי ישראל וכל חללי צה"ל הי"ד ותנצב"ה.

מר דוד חדד אשתו בנו ובנותיו וב"ב הי"ו וימל"ל ויגדיל את בנו לתורה לתפילין לחופה ולמע"ט ובנותיו לחופתן בקרוב ולעילוי נר"ן אמו ורידה בת עזיזה וחמיו פינחס בן כ'מיסה תנצב"ה.

מר גבריאל מדר אשתו בור"ב ונכדיו וכל ב"ב הי"ו וימלל"ט ולעילוי נר"ן אביו ואמו ואחיותיו תנצב"ה.

מר בשני חדד אשתו ובנו אבי ובנותיו גלית ומזל וב"ב וימל"ל לרפוא"ש ויזכה את ילדיו לחופתם בחיי ההורים והקרובים ולעילוי נר"ן הנפטרים ג"ע.

העו"מ בגש"ק כה"ר יוסף חורי אשתו בנו ובנותיו ונכדיו וכל ב"ב וימל"ל, לעילוי נשמת נפטרי המשפחה בכלל נפטרי ישראל תנצב"ה.

מר יצחק דמרי אשתו בנו בתו ונכדיו וכל ב"ב וימל"ל לרפוא"ש ולהצלחה בכל דרכיו ולעילוי נשמת נפטרי המשפחה תנצב"ה.

מר גוזלן טרוסי אשתו בור"ב הי"ו ואמו וכל ב"ב וימל"ל ולהצלחה ולעילוי נר"ן מ"א כ'מוס-ממס בר סעידה ויפקוד את מירב בת זחט עם בעלה אילן בבזשק"א ורפוא"ש.

נדיבי בית הכנסת שערי תשובה מגן דוד ב"ש העי"א

העו"מ כה"ר השו"ב והמהל רבי יורם חלפון לחיי אר"א ואשתו ויזכה לבנים זכרים בקרוב אכ"ר ולמנוחת לאלו בר יעקבה וזרמאני בת תראכי ופרתונה בת תיתה וציון הכהן בר חנינה זצ"ל.

ה"ר יגאל יעקב לחיי אשתו בנו וכל משפחתו וימלל"א.
ה"ר רפאל חכמון לחיי אמו והבחור עוזי שיוכה לחופתו בקרוב, ומנשה חדאד ולמנוחת מנשה-שובאיה בר תיתה ופלילה ומסעודה ושלביה וחתאגה ושולם ופרתונה פרץ, ודני בר מסעדה חדאד תנצב"ה.

ה"ר אברהם מימון לחיי אשתו בור"ב ומשפחתו ברכה והצלחה אכ"ר.

ה"ר מאיר נעמן לחיי ב"ב ולמנוחת אר"א גוצה בר מסעודה ותויתתה בת כותאנה תנצב"ה.

ה"ר יצחק חכמון לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ומשפחתו וימלל"א ולמנוחת הנפטרים ג"ע.

ה"ר יגאל צבאן לחיי אמו ואשתו ובתו ולמנוחת אביו

רבי יהודה מזוז לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת בתו שנפלה במעלות הי"ד ואביו ואמו ג"ע.

בית כנסת תורת משה אמת למנוחת הגבאים ר' מאיר כהן בר מישונה ויעקב (כיכי) חדד בר מנאנה ולהצלחת המתפללים.

מר אבי מור יוסף לחיי אשתו אסתר ובנו זיו ובנותיו עליזה ועומר בריאות שלום ופרנסה טובה והצלחה.

מר רפאל אסרף לחיי אשתו וב"ב ולמנוחת אביו דוד ואמו סימי ורחל אסרף ג"ע.

מר שלום עמרוסי לחיי אשתו ובניו ולמנוחת אביו גוצה בר מריומה ואמו אסתר רינה בת מזל טוב ז"ל.

מר שושן מזוז למנוחת אביו ר' יוסף ולחיי אמו ואשתו בור"ב ורפוא"ש.

העו"מ מר כהן יצחק לחיי אמו ואשתו ולמנוחת אביו ר' מאיר בר מישונה ואחיו אליהו בר שרינה ג"ע.

מר אהרן כהן להצלחת מתפללי בית כנסת קבלה.

מר הרצל חדד לחיי אשתו בור"ב ולמנוחת אביו יעקב (כיכי) בר מנאנה והצלחה בחיים הגשמיים והרוחניים.

נדיבי צפת העי"א

מתפללי בית הכנסת הטוניסאים לזכר חללי צה"ל צפת ב' הי"ד יהיה זכרם ברוך שנפלו במערכות ישראל ממלחמת סיני ועד מלחמת של"ג בלבנון.

החזן כהן אליהו לחיי אשתו בניו ונכדיו וכלתו ולמנוחת גבריאל כהן הרס"ר שנפל בפיקוד בחצי ימיו יהיה זכרו ברוך.

מר כהן פינחס לחיי אשתו בנו בנותיו ונכדיו ולמנוחת אמו יאסמינה ג"ע.

מר נגר יוסף לחיי אשתו בור"ב ונכדיו וישלח להם האל רפוא"ש ולמנוחת אביו שמעון בר ערביה ושהלה בת רחל ג"ע.

מר מור יוסף יעקב למנוחת צביה בת תרכיה שנפלה במעלות ע"י מרצחים הי"ד שגלב"ע כ"ג אייר תשל"ד ולהצלחת המשפחה.

מר כהן דני למנוחת רינה בת ראשיל כהן שנפלה במעלות כ"ג אייר תשל"ד ולהצלחת המשפחה ולחיי נכדיו ונכדותיו הי"ו.

מר משה מאמו למנוחת אביו מעתוק בר מסעודה ולהצלחת המשפחה.

מר מאיר יהודה למנוחת יוסף בר שמחה, מזלה בת לאה, כרמלה בת מזלה והבחור יהושע בר אסתר, וחותה בת קרנפלה י"ד סיון תנצב"ה.

מר תמיר ציון למנוחת סומאני כהן, שושן ג'באלי, שמחה בת קמירה, רינה בת ראשיל כהן ז"ל.

מר חדד כדורה רפוא"ש לאמו פלילה וחמותו רחל ברמ"ח איברים ושס"ה גידים ולמנוחת אביו דוד בר ג'זאלה וגסים בוכרים ואסתר בוכרים ז"ל.

מר דני סבג למנוחת אמו דג'ירייה בת דיאמנטה ואחיו יונה בר דג'ירייה שנפל במעלות הי"ד ולהצלחת המשפחה.

מר כהן יצחק פרנסה טובה והצלחה בכל מעש"י ורפוא"ש לאשתו ואמו ובנו ובתו באריכות ימים.

מר **ציון אשורי** ורעייתו רחל לחיי בנם **דודו** יזכה לחופתו בקרוב ולמנוחת בתם היקרה **אשרית ז"ל**.

ר' **רפאל זילי** ומשפחתו רפוא"ש אורך ימים ושנות חיים. מר **מרדכי ביתן** ורעייתו **זינת** לחיי בני ביתם ולמנוחת ההורים נ"ע.

מר **אליהו סופר** ורעייתו **דינה** לחיי בור"ב רפוא"ש ולמנוחת אביו **בכור** ואמו **מברוכה ז"ל**.

מר **אליה אהרן** לחיי בור"ב ונכדיו ולמנוחת אשתו **דולי ז"ל**.

מר **אליהו כהן** ורעייתו **דבורה** רפוא"ש והשי"ת יפקדם בבזשק"א ולמנוחת הנפטרים.

מר **משה כהן** ורעייתו **דינה-חגית** לחיי בנם היקר **אלדד** יזכה לתורה לתפילין ולחופה אמן ולמנוחת אביו **נח** בר שושנה ז"ל.

נדיבי בית כנסת שבת אהבת אחים ב"ש העי"א

העו"מ ידידנו היקר ומזכה את הרבים החה"ש והכולל כמח"ר **רבי שושן כ'לפון** גר"ו לחיי אשתו בור"ב ונכדיו וישלח לו רפוא"ש ויזכה לחופת בניו ולמנוחת מר אביו **מעטוק** ודודיו **וצייף** וזיפה בני רויחלה ואמו **לאה** בת הרה"ג **רבי אבא שאול** ויאסמינה תנצב"ה.

מר **שלום טובי** לחיי אשתו אמו בור"ב ונכדיו ולמנוחת אביו **מגאצי** בר עזיזה ואחיותיו **מסעודה** ולויאה לבית טובי וישלח לו רפוא"ש אמן.

מר **צבי כהן** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת אביו **מעטוק** בר רחל ואמו **זוהריה** בת כונה תנצב"ה.

מר **שמעון בן מרדכי חדאד** לחיי אשתו בניו ונכדיו ויזכה לחופת בנו **מרדכי** בקרוב ולמנוחת הרבנים הגדולים **רבי עוזיאל אלחאיך** ורבי **יעקב אביחצירא** זיע"א.

מר **מרדכי בשירי** לחיי אביו אשתו ובתו ולמנוחת אמו **שכירצה** בת סתרונה תנצב"ה.

מר **וצייף כ'לפון** לחיי או"א אשתו בור"ב ולמנוחת סבו **מעטוק** בר רויחלה וסבתו **לאה** בת יאסמינה וישלח לו רפוא"ש אמן.

מר **רחמים פרץ** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת אביו **עזיזי** בר מסיעדה ואמו **מזיאנה** בת כ'יזכה וכ'ד"ר בר כותה תנצב"ה.

מר **בוגיד כהן** לחיי אשתו בור"ב ואמו ולמנוחת אביו **מנחם** בר תרכיה ובנימין בר רחל מאוזן ושיכונה בת רחל לבית עשור תנצב"ה.

מר **חותאני דיעי** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת אביו **שמעון** בר גרצונה ואמו **תיתה** בת מסיעדה תנצב"ה.

מר **מנאני חורי** לחיי אמו אשתו ובור"ב ולמנוחת אביו **פינחס** בר זוהריה ואחיו הרה"ג **רבי חיים** בר סתרונה תנצב"ה.

מר **ישי עשור** לחיי או"א אשתו ובתו ולמנוחת הנפטרים תנצב"ה.

מר **כ'דיר טובי** לחיי או"א אשתו ובתו ויפקדו בבזשק"א ולמנוחת הנפטרים נ"ע.

מר **נחום נעמן** לחיי אמו ואשתו ולמנוחת אביו **רפאל** בר טיטה ויפקדו בבזשק"א.

ציון רפאל בר תיתה וסבו הצדיק והעניו הישיש **רבי ג'אלי** בר אמימה וצוק"ל.

ה"ר **חיים בשירי** לחיי אשתו ובור"ב ולמנוחת או"א **מעטוק** בר זאלו ומסעודה בת כויכה ורחל חדאד ושאשונה מדר ופרתונה **ביתאן תנצב"ה**.

הגב' **נסריה טרבלסי** מב"ת למנוחת בעלה **בסיס** בר כ'מיסה ולחיי בור"ב נכדיה ונכדותיה.

ה"ר **דוד טרבלסי** לחיי אמו אשתו בור"ב ולמנוחת אביו **בסיס** בר כ'מיסה וזיפה וכ'מיסה תנצב"ה.

ה"ר **עמוס כהן** לחיי אשתו וילדיו ברכה והצלחה אכ"ר.

ה"ר **כ'מייס סרוסי** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו וימלל"א ולשמחת הבנים ולמנוחת בנו **מנאני נאנו** מוטי בר זולי ונסריה בת ג'ולאנה נ"ע.

ה"ר **שמעון חדד פנס** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת או"א **שמאני** בר ורידה ועזיזה בת זמה והנפטרים תנצב"ה.

ה"ר **גוסה נעמן** לחיי אמו וארוסתו ויזכה להקים בית גאמן בישראל ולמנוחת אביו **רפאל** בר תיתה תנצב"ה. השו"ב ר' **סרוסי יהודה** לחיי או"א אשתו ובנו **עמיאל** ורפוא"ש לזוהרה ויזכה לבזשק"א ולמנוחת כ'מייס-מאמס בר סעידה נ"ע.

ה"ר **חיים רביב** לחיי אמו **אסתר** ואשתו נורית ובניו **יצחק** שגיאל וצביה ובנותיו שמרית ויהלום ולמנו' אביו **סומאני** בר תראכי נ"ע.

ה"ר **מרדכי חלפון** לחיי או"א ואשתו **תמר** ובתו חן ובניו **גיא**, **ברק** ורפוא"ש לרפאל חיים בקרוב וימלא משאלות לבו לטובה אמן.

ה"ר **נסים** (יהודה) **חדד** לחיי או"א ואשתו **מזל** ובנותיו **סינה**, **שרית**, ועדי ויזכה לבזשק"א ורפוא"ש לאשתו אמן.

ה"ר **פרץ בוכריס** לחיי אשתו בור"ב נכדיו ונכדותיו וימלא משאלות לבו לטובה אמן ולמנוחת **מכאני בוכריס** ובנימין מזון ומסעדה לבית בוכריס תנצב"ה.

ה"ר **מיכאל** (סאסי) **כהן** שו"ב לחיי או"א ואשתו וימלל"א ויפקד בבזשק"א ולמנוחת **מניני** בר חדריה וסאסי בר שרה תנצב"ה.

ה"ר **חיים חדד** לחיי או"א ואשתו ובור"ב אחיו ואחיותיו ורפוא"ש לאביו **דני** ולאחותו **שושנה כהן** ומשפחתה וימלל"א.

ה"ר **אלפרד כהן** לחיי אמו אשתו בור"ב וימלל"א ולמנוחת אביו הצדיק הכשר ר' **ציון תנצב"ה**.

ה"ר ר' **מרדכי גז** סופר סת"ם יר"ש מרבים לחיי או"א אשתו בתו חמיו וחמותו אמן.

נדיבי בית כנסת בית אליהו יוסף חי העי"א

העו"מ ידידנו היקר כה"ר **יוסף ג'א'ר** ורעייתו שולמית לחיי ב"ב ונכדיו ולמנוחת הוריו **כ'מוס וזיזה ז"ל**.

הרבנית **שמחה דמרי** לחיי בור"ב ונכדיה ולמנוחת בעלה הרב **רפאל חיים דמרי זצ"ל**.

מר **חיים זולפיאן** ורעייתו **נעימה** לחיי בניהם **יוסף**, **כפיר**, ובנותיהם **מאיה**, **גלית**, ותתנם **ציון** ונכדם **אסף** ולמנוחת ההורים **יוסף וסלימה ז"ל**.

מר **זוארי אילן** לחיי אר"א אשתו ובו"ב וחמותו ולמנוחת חותנו **רחמים כהן** וישלח לו רפוא"ש.

מר **משה כהן** לחיי אמו ואשתו ולמנוחת אביו **רחמים תנצב"ה**.

מר **רחמים סגרון** לחיי אמו אשתו ובו"ב וימללס"א ולמנו אביו **כ"מוס** בר צלטאנה תנצב"ה.

מר **אריה פנס** לחיי אמו אשתו ובנותיו ויפקדו בבושק"א ולמנוחת אביו **אהרן בר שלביה תנצב"ה**.

מר **חנן טובי** לחיי אמו אשתו ובו"ב ורפוא"ש ולמנוחת אביו **מגאצי** בר עזיזה תנצב"ה.

מר **ברוך פריץ** לחיי אר"א ויגיעו לחופתו בקרוב ולמנוחת הנפטרים תנצב"ה.

מר **יואל שמעוני** לחיי אשתו ובנו וישלח לו רפוא"ש ולמנוחת אביו ובנו שנקטף עוד שבוע לבר מצוה תנצב"ה.

מר **אבנר פריץ** לחיי אר"א אשתו ובו"ב ולמנוחת הזקן הכשר **כ"דיר** בר כותה ו**עזיזי** בר מסיעדה תנצב"ה.

מר **שמעון סעדון** לחיי אמו אשתו בניו ובתו ולמנוחת אביו **סחוגה** בר גזיילה תנצב"ה.

הבחור **רפי סעדון** לחיי אמו ויזכהו לחופתו בקרוב ולמנוחת אביו **סחוגה** בר גזיילה תנצב"ה.

מר **נסים טובי** לחיי אר"א ואשתו ויפקדו בבושק"א ולמנוחת הזקן הכשר **מגאצי** בר עזיזה תנצב"ה.

מר **בנימין פריץ** לחיי בנותיו ולמנוחת אביו **אבריהם** בר יעקוה ואחיו **מגאצי ואהרן** ופראג"י בני מנינה ואמו **מנינה** בת שמיחה ואשתו **כ"מסאנה** בת ורדיה תנצב"ה וישלח לו רפוא"ש אמן.

מר **אברהם צבאן** לחיי אמו אשתו ובניו ולמנוחת אביו **כ"רייף** בר פלילה תנצב"ה.

מר **מאמוס סופר** לחיי אמו אשתו ובניו ולמנוחת אביו **עזיזי** בר עלושה תנצב"ה.

מר **רחמים עזריה** לחיי אשתו ויפקדו בבושק"א ולמנוחת אביו **מניני** בר חנינה ואמו **מיסה** בת ורדיה תנצב"ה.

מר **אברהם פריץ** לחיי אשתו ובו"ב ולמנוחת אביו **פראזי** ודודיו **מגאצי ואהרן** בני מנינה תנצב"ה.

מר **דוד סעדון** לחיי אר"א אשתו ובו"ב ולמנוחת אחיו **דניאל** בר דיאמנטה שנפל במלחמת יום כפור הי"ד ותנצב"ה.

מר **אבנר צבאן** לחיי אמו אשתו ובנותיו ויפקדו בבנים זכרים של קיימא ולמנוחת אביו **כ"רייף** בר פלילה תנצב"ה.

מר **שמואל זבולון** לחיי אשתו ובו"ב וישלח לו רפוא"ש ולמנוחת אביו **מניני** בר גרצונה תנצב"ה.

בית כנסת **שבת אהבת אחים** לחיי המתפללים הם ובו"ב וישלח להם רפוא"ש ולמנוחת כל גפטריהם תנצב"ה.

נדיבי בית כנסת בית אליהו ב"ש העי"א

העו"מ אחינו היקר כה"ר ר' **בנימין חזאד** הי"ו לחיי אשתו ובו"ב ונכדיו ורפוא"ש ברמ"ח איברים ושס"ה גידים אכ"ר.

הרב **פראג"י עלוש** הי"ו וישלח לו רפוא"ש ברמ"ח איברים ושס"ה גידיו ולמנוחת הנפטרים.

מר **אליהו חורי** למנוחת אר"א אחיו ואחותו וישלח לו רפוא"ש ברמ"ח איברים ושס"ה גידיו אכ"ר.

מר **בני כהן** לחיי אשתו ובנותיו ואר"א ויפקדו בבנים זכרים של קיימא אמן.

מר **יעקב ומלכה כהן** ובניהם **אשר סיגל** ארז רועי **בת-אל אלעזר** וימללס"א ולמנוחת חוריו.

מר **אלי אליה** לחיי אשתו ובו"ב ואמו ולמנוחת אביו **עזיזי** בר כריכה ב"ע.

מר **מניני שמילה** לחיי אשתו ובו"ב ונכדיו ולמנוחת אביו ואמו.

מר **יעקב חזד** לחיי אשתו ובו"ב ואמו ולמנוחת אביו **וצייף** גלב"ע כ"ט אב ב"ע.

מר **עופר שושן** לחיי אשתו ובו"ב ואמו ולמנוחת אביו **חיים** בר סאסיה ב"ע ט' טבת תשמ"ב ותוליתו בר מסעודה ב"ע.

מר **פריץ סגל** לחיי אשתו ובו"ב ונכדיו ולמנוחת אביו **כ"מוס** ואמו **חנה** ואחותו **מיחה** ב"ע.

מר **אבנר עלוש** למנוחת אביו **הרב משה** בר עטירצה גלב"ע ר"ח אדר"א ואמו **מרים** בת מחבובה ב"ע י"ג אב.

מר **רפאל סעדון** לחיי אשתו ובו"ב ונכדיו ולמנוחת אביו ואמו ובנו **דניאל** והשית"ת ישלח להם רפוא"ש.

מר **רחמים חזד** לחיי אשתו ולמנוחת אביו **ורג'אני** ב"ע כ"ז כסלו תשנ"ד ויפקדו האל בבושק"א.

לעילוי גר"ן **שמואל** בר **מיחה** וזולי בת מסעודה ואולגה בת זולי הכהנים ויצחק בן שרה בוגדיד ב"ע.

לחיי **יוסף דמרי** ואשתו מזל ובנותיו טובה וחתן ואחיו **יורם**.

נדבת **ציון ברוכאל** הי"ו לרפואת גיסי **מיכאל דהן** ואודה לה' על הטובות שייטיב עמי.

מר **גבריאל כהן** לשמירה להצלחה ולבריאות ולפרנסה טובה אכ"ר.

מר **נסים ואבנר חזד** רפוא"ש ולחיי אשתו ובניו **בנימין ואדיר** ויזכו לתורה ולמצות ולמע"ט.

מר **כ"מוס כהן** למנוחת **פורטונה גילי** בת גמרה לבית טייר ב"ע י"ד תשרי תשנ"ו וישלח לו רפוא"ש.

נדיבי בית כנסת בית אליהו

רמת אליהו ראשון לציון העי"א

ראשון בקדש העושה ומעשה ומזכה הרבים הרה"ג **מאזוז מרסל** לחיי אשתו **מרים** ובניו **גילי ישראל** אורן, ובתו **איריס** לברכה בריאות איתנה והצלחה בלימודים.

מר **אבאנו מדר** למנוחת אביו **כ"מיס** בר פלילה ואחיו **חיות-חיים** בר שבירצה ז"ל.

מר **שמעון טרבלסי** רפוא"ש לאמו רוחה ולמנוחת אביו **אפרים** בר אמימה ז"ל.

מר **מרדכי אליהו** רפוא"ש לאמו **חנה** בת שמואל ולהצלחת ילדיו **עירן** **רויטל** והמשפחה.

מר **יעקב חכם** רפוא"ש לאמו **חביבה** ואשתו **סופיה** ולהצלחת המשפחה.

מר **יוסף בוכריץ** רפוא"ש והצלחת בניו ובנותיו בלימודים.

מוגרכי וצ"ל לעילוי נר"ן נפטרי ישראל שאין מי שיזכר ולאקמא שכינתא מעפרא ופקידת העקרות ורפואת כל החולים.

מר **חיים אוזן** לרפואת והצלחת אשתו בור"ב וחתנו שיזכו לחזור בתשובה שלימה ולע"ג אביו **משה וזרחיה** בן לאה ואמו **שרה** בת צפורה ז"ל.

מר **משה מורביה** לרפואתו ורפואת והצלחת אשתו **גילה** ת"מ ובור"ב שיזכו לאורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים ולע"ג אביו **סלים** בן חביבה ז"ל.

מר **אילן כהן** לחיי אשתו ובנו אור החיים שיזכו להתחזק בתורה וירא"ש פרגסה טובה והצלחה מרובה ולע"ג אביו **חיים** בן מרים ולרפואת אמו **לולה** ת"מ.

מר **אילן ששון** להצלחתו בכל מעש"י ויזכה לבנות בקרוב בית כשר וגאמן בישראל לגאון ולתפארת פרגסה טובה ויר"ש ולע"ג אביו **שלמה** בן בוליסה ז"ל.

מר **אילן ששון** להצלחת אחיו מר **מוטי ששון** (ראש עיריית חולון) שיזכה לזיווג הגון ולהצליח במשרתו לחזק ולבצר חומת הדת בעיר ויארץ ימים ושנים בטוב.

מר **אילן גבע** להצלחת כל בני משפחתו באורך ימים ושנות חיים בריאות טובה ושובע שמחות עושר וכבוד וכל טוב.

מר **אליהו ישראל** להצלחת כל בני משפחתו באורך ימים ושנות חיים בריאות ושובע שמחות עושר וכבוד וכל טוב.

מר **רענן דהרי** להצלחתו והצלחת אשתו וילדיו שיזכו לעושר ואושר שובע שמחות וכל טוב ולע"ג אביו **משה** ז"ל.

מר **אילן ששון** יזכה לזיווג הגון הוא ואחיו **מוטי** יברכך ה' וישמרך יאר ה' פניו אליך ויחנך ישא ה' פניו אליך וישים לך שלום.

מר **צביקה דרעי** להצלחתו הוא ואשתו ובניו בתורה ויר"ש עושר וכבוד וכל טוב ולע"ג אביו ר' **מיכאל** בן רחל ואמו **שמחה** בת אסתר ב"ע.

מר **שאול גוגתי** לע"ג **רפאל** בן בתיה ויזכה הוא ואשתו ומשפחתו להתחזק בתורה ויר"ש ברפוא"ש והצלחה מרובה אמן.

מר **אליהו גבאי** להצלחתו והצלחת בניו היקרים בתורה וירא"ש ויזכו לאורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים בבריאות עושר וכבוד אמן.

מר **שרון מגורי כהן** יה"ר שיזכה לזיווג הגון ולהקים בית כשר וגאמן בישראל לתפארת בפרגסה טובה והתחזקות בתורה וירא"ש אמן.

מר **ראובן עיני** להצלחתו והצלחת אשתו בתורה ויר"ש ובכל אשר יפנו ישכילו אהבה ואחיה שלום ורעות שובע שמחות אמן.

מר **ראובן עיני** לע"ג **עובדיה** בן עזרא ופרחה ז"ל תנצב"ה.

מר **עמוס ברדה** להצלחתו והצלחת אשתו **אסתר** ובור"ב בתורה ויר"ש עושר וכבוד וכל טוב ולע"ג **שמואל** גיסן בן שרה ושמעון בן מסעודה ז"ל.

מר **עובד לוי** להצלחת אשתו **סיגלית** ובתו **מוריה** יתחזקו בתורה ויר"ש ויזכו בקרוב להפקד בבן זכר זרע קדש של קיימא אמן.

מר **מניני בוכריץ** רפוא"ש לו ולאשתו ולהצלחת כל המשפחה.

מר **כ"ליפה אוזן** רפוא"ש לאשתו וברכה והצלחה לכל המשפחה.

הילד היקר **משה אוזן** יצ"ו לכבוד מרן המחבר זי"ע"א ולמנוחת סבו **משה** בר שקלילה ב"ע.

מר **יוסף פרזון** לעילוי נשמת אביו **אליהו** בר כ"יריה תנצב"ה.

מר **בנימין עמנו** להצלחת המשפחה ואריכות ימים ויזכו בנו **דורון** ובתו לחופתם בקרוב.

מר **דוד ברנס** לעילוי נשמת אביו **יוסף** בר ליוזה ולבריאות משפחתו ואמו **איניס** ת"מ.

מר **משה גזיאל** לברכה והצלחת ילדיו בלימודם.

מר **חיים עמר** רפוא"ש לו ולאמו **רחל** ולמנוחת אביו **מרדכי** בר אסתר ב"ע.

מר **חנינא אלל** לרפואת הוריו ברכה ופרגסה טובה ולהצלחת ילדיו ומשפחתו.

מר **אזולאי מאיר** הצלחה בעבודה ובלימודים רפוא"ש ופרגסה טובה.

מתפללי בית הכנסת **בית אליהו** לעולי טוניסיה רמת אליהו ראשל"צ.

מר **שמואל שמעוני** ברכה והצלחה ורפוא"ש לכל המשפחה.

מר **יוסף חדד** לבריאות טובה והצלחת כל המשפחה.

מר **שמעון תמיר** לברכה ולרפוא"ש והצלחת כל המשפחה.

מר **בריע אביקס** להצלחת המשפחה.

מר **מכילוף גמרסני** להצלחת משפחתו ולעילוי נשמת הבחור **נסים** בר מרים **סבג** ז"ל.

מר **אפרים מדר** להצלחה במשפט הצבאי והצלחה מכל צרה ונזק ולאריכות ימים.

נדיבי חולון העי"א

ע"י הרה"ג **רבי מוגרכי יוסף** נר"ן, מגיד

שיעור בבית הכנסת **שערי רצון** ועוד

העו"מ ידידנו הרה"ג ומזכה את הרבים **הרב יוסף מוגרכי** שליט"א להצלחתו בזיכוי את הרבים ובכל מעשיו ולחיי אשתו **מירב** ת"מ ורפואת בתו **מרים** ויה"ר שבכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו וימצאו חן וחסד בעיני ה' ואדם אמן.

מרת **מרים מוגרכי** ת"מ לרפואתה והצלחתה ולע"ג בעלה **רבי חיים אברהם** זצ"ל ואביה **שמואל מנשה** בר מרים ואחיה **מרקו** בן אסתר ותזכה לראות שובע שמחות אמן.

רבי ציון כהן ואשתו **שושנה** ת"מ (מעיה"ק טבריה) יזכו לרפוא"ש והצלחה בכל מעש"י ולראות שובע שמחות מכל יוצאי חלציהם עושר וכבוד וכל טוב.

מר **יעקב ואתי כהן** (מעלה אפרים) להצלחתם ברוחניות וגשמיות יזכו לאהבה ואחיה שלום ורעות ונחת מילדיהם, אבי מרים שלומי שלומית ואדיר שיגדלו בתורה ויר"ש.

מר **צדוק ענתבי** יזכה לחזור בתשובה שלימה אורך ימים ושנות חיים ולחיי הוריו **דוד** ו**מזל** וכל משפחתו ויזכו לברכה והצלחה וכל טוב.

גמ"ח **חסד לאברהם** ע"ש מזכה הרבים **רבי חיים אברהם**

הבחור **ששון קישרי** יזכה לזיווג הגון והצלחה מרובה בתורה ויר"ש ולע"ג **נעמי** בת סביחה נ"ע.

מר **אברהם אלקיים** להצלחת ורפואת אשתו **צפורה** ובניו ובתו שיזכו יחד להתחזק בתורה ויר"ש פרנסה טובה וכל טוב.

מר **אליהו פנחסי** להצלחתו והצלחת בני משפחתו ולרפואת הוריו **יששכר וצפורה** יזכה לפרנסה טובה וכל טוב סלה.

מר **הרצל סימן טוב** להצלחתו והצלחת אשתו **שולה** ויזכו לאורך ימים ושנים ויפקדו בקרוב בורע קודש של קיימא בנים ובנות עושר וכבוד אמן.

מר **דני מני** להצלחתו והצלחת אשתו ומשפחתו בתורה וביר"ש פרנסה טובה וכל טוב ולע"ג אביו **סעדיה** בן רבי יחיא ואמו **לאה** בת חנה ואחיו **אריה** בן סעדיה נ"ע.

מר **ציון אחיאל** להצלחתו והצלחת אשתו ומשפחתו בתורה ויר"ש פרנסה טובה ולע"ג **משה** בן רוזה וג'מילה בת מנצור נ"ע.

מר **משה שבירו** יזכה להתעלות בתורה ויר"ש ולבנות בית נאמן בישראל ולרפואת מיכל חיה בת חנה ורונן בן אבלין הי"ו.

מר **אמנון גד** לרפואתו והצלחתו עם אשתו **קרוליין** ת"מ ויזכו להתחזקות בתורה וביר"ש עושר וכבוד הם וכל אשר להם.

מר **חיים גד** לרפואתו והצלחתו עם אשתו **גדרה** ת"מ שיזכו להתחזקות בתורה וביר"ש טהורה עושר וכבוד הם וכל אשר להם.

מר **בנימין גול** לרפואת אמו **חנה** ולהצלחתו בתורה ויר"ש יזכה לזיווג הגון והצלחה בכל מידי דמיטב.

מר **יצחק לוי** בן שפרה להצלחתו והצלחת אשתו וילדיו ויזכו לאורך ימים ושנות חיים ולע"ג **אליהו** בן אסתר ז"ל.

נדיבי תל אביב העי"א

מתפללי בית כנסת „היכל אהרן" תל כביר העו"מ ידידנו הרה"ג ומוכה את הרבים **הרב אופיר אלבז** שליט"א לרפואת אשתו **סגלית** בת אסתר ולהצלחת בניו לתורה והוראה ויר"ש ובנותיו לצניעות ויר"ש ולרפואתם ולע"ג חמיו **יעקב ארג'ון** בן יחזקאל ומיכל ואמו **שושנה** בת זלפה ומאיר ז"ל.

ילד שעשועים **רזיאל כלפה אלבז** בן סגלית לרפואת הוריו ולהצלחת אחיו ואחיותיו ויזכה לגדול לתורה והוראה ויר"ש ויעשה נח"ר לבוראו אמן.

ילד שעשועים **מאיר יעקב מצליח** בן סגלית **אלבז** לרפואתו ולרפואת הוריו וסבתו **אסתר** בת מיכל יודי ויזכה לגדול לתורה והוראה ויר"ש ויעשה נחת רוח לבוראו.

ר' **מכלוף אוחיון** לרפואתו ולע"ג אשתו **חנה** בת מסעודה ואביו רבי **יוסף** בן אסתר ואמו **זהבה** בת זוהרה תנצב"ה.

מר **שמש דניאל ישראל** לרפואתו ולרפואת אשתו ב"ב ולע"ג אביו **יוסף** בן דוד וסולטן ואמו **אסתר** בת

מר **יצחק פרנקו** לרפואתו והצלחתו הוא אשתו וילדיו ויזכו לגדול בתורה ויר"ש ולרפואת ר' **זאב מזרחי** בן לינדה.

מר **שמואל בן ציון** לרפואתו והצלחתו בתורה ויר"ש ויזכה לזיווג הגון ופרנסה טובה שובע שמחות וכל טוב.

מר **מאיר ורות עיני** יזכו להתחזק בתורה ויר"ש אהבה ואחיה פרנסה טובה עושר וכבוד וכל טוב.

מר **פינחס זריף** להצלחתו והצלחת בני משפחתו בתורה וביר"ש פרנסה טובה נחת ולא בצער עושר וכבוד וכל טוב.

הבחור היקר **עודד עמבלו הכהן** לרפואת והצלחת אביו ואמו אחיו ואחותו ויזכה לגדול בתורה ויר"ש לגאון ולתפארת וכל אשר יעשה יצליח אמן.

הבחור **אמיר פנחסי** להצלחתו בתורה ויר"ש טהורה ולרפואת הוריו היקרים מר **יששכר** בן אליהו ו**צפורה** בת רחל הי"ו.

מר **אילן ארץ קדושה** להצלחתו בתורה ויר"ש טהורה ויזכה לזיווג הגון ולע"ג אביו היקר **אשר בן יהודה** ז"ל.

הבחור **אורי באב"ד** להצלחתו בתורה ויר"ש טהורה ויזכה לכלה נאה וחסודה ויר"ש ולע"ג **כדורי** בן אסתר וג'ורג'יה בת עמאס נ"ע.

מר **אברהם אצלן** לרפואת והצלחת או"א ומשפחתו ויזכה להתעלות בתורה ויר"ש ולבנות בית כשר ונאמן בישראל עם כלה נאה והגונה ויר"ש אמן.

הבחור **ליאור אליהו** להצלחתו והצלחת אביו ומשפחתו ויזכה בקרוב לבנות בית כשר ונאמן בישראל ויתחזק בתורה וביר"ש ולע"ג אמו **לאה** בת בכורה נ"ע.

מר **אורי אליהו** להצלחתו ורפוא"ש לאביו ואמו ויזכה להתחזק בתורה וביר"ש פרנסה טובה עושר וכבוד וכל טוב.

מר **אלון קידמי** להצלחתו והצלחת אחיו **עמית** שיזכו לגדול בתורה וביר"ש פרנסה טובה ורפוא"ש.

הבחור **יגאל גד** לרפואת והצלחת הוריו **אליהו ומרים** ויזכה להתחזק בתורה ויר"ש וזיווג הגון בקרוב ולרפואת תמר בת מרים יצ"ו.

מר **שרון שער** להצלחתו והצלחת אשתו **אסנת** בתורה ויר"ש ויזכו להפקד בורע של קיימא בבנים ובנות עושר וכבוד וכל טוב.

מר **שלמה גריגו** (קרית שרת) יזכה להצלחה ביחד עם כל בני משפחתו אושר ועושר נחת ושלוה וכל טוב.

מר **רפאל ואיריס פדידה** יזכו לאורך ימים ושנות חיים ויפקדו בקרוב בורע של קיימא בנים ובנות וכל טוב סלה.

הבחור **אוריאל נשר** יזכה לזיווג הגון והתעלות בתורה ויר"ש ולע"ג **ארז** בן יפה ולחיי בני משפחתו.

הבחור **נריה נשר** יזכה להתעלות בתורה וביר"ש אושר ועושר נחת ושלוה ולע"ג **ארז** בן יפה ז"ל.

מר **רמי כהן** (קרית שרת) לרפואת הוריו **אברהם וצפורה** יזכו להתחזק בתורה ויר"ש טהורה אהבה ואחיה שלום ורעות.

ר' **רפאל טייב** לרפואת משפחתו ולהצלחתם ברוחני ובגשמי ולע"נ אביו ויקטור בן טיטה ז"ל.

מר **יצחק וגאולה ממראן** להצלחת הבנים הבנות והנכדים עומר ממראן ותובל אלקלעי ושולמית בת גאולה ושמעון ולילי יזכו לחופתם בקרוב וליצה בת עליזה יזכו לעוד בגים זכרים של קיימא.

מר **רפאל צפדיה** לרפואת אמו ברכה בת מזל ויוכה לחופתו בקרוב בזיווג הגון ולע"נ אביו המדוכא ביסורים דוד בן רפאל ולטיפה תנצב"ה.

מר **פרץ מכלוף** לרפואתו ולרפואת אשתו סול ובניו דוד אמנון פרץ ובנותיו שרית מרים רחל ולע"נ אביו מרדכי ואמו רחל בת גיורא ורבקה בת אסתר ומסעודה בת רחל ומאיר אביכזר ז"ל.

מר **סולמון ומרים זהבי** לבריאותם של הילדים אייל עירן נטלי קרין וזהר בני מרים ולהצלחתם בתורה ובמע"ט ולע"נ ציון בן מלכאל סולמון וחנה בת אבא מולאי ז"ל.

מר **אברהם לוגסי** לרפואתו ולהצלחת בוי"ב ונכדיו ובנו יצחק יוכה בבזשק"א ולפרנסה טובה אמן.

מר **צדיק קשרי** לרפואת הוריו וסבו סלח ולהצלחתו ברוחני וגשמי ויוכה לחופתו בקרוב ויזכו אחיו לחזור בתשובה ולע"נ נעומי חיה בת סביחה ז"ל.

מתפללי בית הכנסת היכל אהרן להצלחת המתפללים ולע"נ הנפטרים.

מר **אהרן מגיד'ש** לרפואתו השלמה ולרפואת אשתו ולע"נ נתן עטיה בן רחל ושמאמה בת סידה מיכאל דורון ותמר ויקטוריה בת קורסיה תנצב"ה.

מר **שמשון צדקיאן** להצלחת אשתו פרידה בת מרגלית ובוי"ב לתורה ויר"ש ולרפואת אמו רבקה ולע"נ אביו עזי עזריה בן מיכאל ואחיו החייל הרצל הי"ד תנצב"ה.

ר' אליהו מסלטון טראב אברהם ובתיה בני אסתר יזכו לחופתם ולרפואתם ור' נסים ואורה והילדים יזכו לתורה ויר"ש ואליהו בן אברהם יוכה בעצה טובה מלפניו יתברך ולע"נ אשתו אסתר בת ויקטוריה ג"ע.

אסתר בגדי לביא צארנס ויונתן צארנס בן גלוריה לרפואתם ולרפואת הילדים והצלחה בכל מעש"י ופרנסה טובה בנחת אמן.

אירית בגדי נופרבר ויוסי נופרבר בן אילנה שיזכו להצלחה מרובה בכל מעש"י ופרנסה טובה ויקיים בהם הפסוק, ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום אכ"ר.

הבחורה רבקה בגדי לביא בת חנה וברוך תזכה לחופתה בקרוב בזיווג הגון ולרפואת ההורים ברוך בן רבקה וחנה בת אסתר אמן.

מר **מרדכי בגדי לביא** ואשתו מרים בת שרה לרפואת והצלחת הילדים ויפתחו להם שערי שמים לטובה וברכה ופרנסה טובה אמן.

מר **דניאל סיטון** להצלחת בניו לתורה ויר"ש ולרפואת אשתו ברוריה בת שרה ולע"נ חמיו חיים כוזגלו בן תסיבה ואביו אברהם בן מרים ואמו רחל בת שפרה תנצב"ה.

תאום ובבא ג'אן וסגרא בת יוסף שמואל בן יוסף ומנחם ציון בן יוסף תנצב"ה.

מר **מאיר רובין** להצלחת בוי"ב לתורה ויר"ש ולרפואת אשתו פוריה בת רחל ואמו לידיה בת גיורא ולע"נ אביו שלום בן מזלה ג"ע.

מר **שלמה סיטון** לרפואת אשתו מזל טוב בת נעומי ולהצלחת בוי"ב לתורה ויר"ש ולע"נ אביו אברהם בן מרים ואמו רחל בת שיפרה וחמיו משה בן מזל טוב תנצב"ה.

ר' **אברהם בן מזל טוב** ושלמה סיטון לרפואת הוריו ואחיו ויעלה מעלה מעלה בתורה ויר"ש ויוכה לחופתו בקרוב אמן.

קופת אוצר הספרים שע"י בית המדרש „דרכי מישרים“ ת"א להצלחת כל הלומדים.

הרה"ג **רבי שמעון יוחאי אשר** שליט"א לרפואתו והצלחתו בתורה ויר"ש ולהצלחת בוי"ב ברו"ח ובגש"ם תורה ויר"ש ולרפואת אשתו אורה בת שושנה ואמו לאה בת יוכבד ולע"נ אביו המדוכא ביסורים ר' ברוך בן יוסף ז"ל.

הרב **נתנאל מעודה** לרפואת והצלחת הוריו אשתו וילדיו לתורה ויר"ש ולע"נ יחיא בן סלם ומורי חסן בן עוזר ומשה בן חסן תנצב"ה.

הרב **בנימין שחר** שליט"א לרפואת אביו גוריאל בן בנימין ואמו מזל בת מלכה ואשתו אסנת בת רבקה ולהצלחת ילדיו לתורה ויר"ש ויוכה בבזשק"א ולע"נ אחיו משה בן מזל תנצב"ה.

הרב **חגי מרחום** שליט"א לרפואת הוריו אשתו ילדיו ולהצלחתם בתורה ויר"ש.

הרב **שמעון אזואלוס** שליט"א להצלחת משפחתו ויוכו בוי"ב לחזור בתשובה שלימה ולע"נ הנפטרים.

הרב **מרדכי בר חורדרי** שליט"א לרפואת אמו ויקטוריה בת חיים משה ואשתו גלית בת עליזה וילדיו להצלחתם לתורה ויר"ש ולע"נ אביו גולה בן יוסף ז"ל.

ר' **דוד חגורה** שליט"א לרפואת אשתו ענת בת מזל ובנו צדיק ובתו צופנת והוריו, ולע"נ סבו הרב צדיק בן סלים ומשה בן עוזר ז"ל.

ר' **דוד שיסו** שליט"א לרפואת אביו שלמה בן מרים ולהצלחת משפחתו ברוחניות ובגשמיות ולע"נ חמיו שמואל בן אליהו ז"ל.

ר' **אהרן אלרוב** שליט"א לרפואת הוריו ואשתו נקדם בת שושנה ולהצלחת בוי"ב לתורה ויר"ש ויהיו ממזכי הרבים ופרנסה טובה אמן.

ר' **איתן טסח** שליט"א בן שושנה לרפואתו ורפואת אשתו תלמה בת רחל ובתו אסתר-חיה ולהצלחת בוי"ב לתורה ויר"ש ברוחני ובגשמי אמן.

הרב **שושן אברהם** שליט"א ומשפחתו שיזכו לתש"ש לעשות נח"ר לפניו יתברך מתוך בריאות הגוף ופרנסה טובה אמן.

מר **יעקב חזן** לרפואת אשתו שמחה בת סוליקה ולהצלחת משפחתו ולע"נ אביו שלמה בר חנה ובנו נתן בן שמחה תנצב"ה.

מר **ששון מאוזן** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת אר"א.
 ר' **מיכה עשוש** לחיי אשתו בתו אמו ואחיו ויפקדהו
 בבזשק"א ולמנוחת אביו **נסים** בר פלילה ג"ע.
 הבחור **רחמים בן ארצי** לחיי אר"א אחיו ואחיותיו ויוכה
 לחופתו בקרוב.

מר **סעייד כהן** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת אר"א.
 מר **עמוס חזן** לחיי בור"ב ונכדיו ולשמחת הבנות והבן
 נחום.

מר **שושן טרבלסי** לחיי אשתו בניו ונכדיו ואמו ולשמחת
 הבנים ולמנוחת אביו **חואתי** ואשת אביו **ערביה**.
 מר **משה דבאני** לחיי אשתו ישי ואשתו ויפקדם בבנים
 זכרים של קיימא.

מר **נסים כהן-מאמו** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ואביו ואחיו
 ולמנוחת אמו **עזיזה**.

מר **אברהם מאמו** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ואביו ולמנוחת
 אמו **פרתונה** ואשת אביו **סתרונה** ג"ע.

מר **רפאל כהן** לחיי אשתו בור"ב ואמו ולמנוחת אביו ג"ע.
 בית כנסת המושב ע"י **מצליח מאוזן** להצלחת המתפללים
 בגשמי ורוחני ולרפוא"ש.

בית כנסת המושב ע"י הנ"ל לחיי בני המושב הצלחה בכל
 אשר יפנו ולמנוחת הנפטרים.

ר' **יעקב זאנה** לחיי אשתו בור"ב ואמו ולמנוחת אביו
 סעדני בר חפציה.

ישיבת **אור החיים** ע"י הנ"ל בראשות הרה"ג ר' ראובן
 אלבו שליט"א להחזרת העם לתשובה.

מר **אמנון חדד** לחיי אמו ואחיו ויוכה לחופתו בקרוב.

מר **גדי חדד** לחיי אשתו ובני משפחתו ויפקדהו בבזשק"א.

מר **אבנר חדד** לחיי בני המשפחה ולשמחתו בקרוב.

מר **מכילוף מאמו** לחיי בור"ב ונכדיו ולמנוחת אר"א ונשיו.

מר **יוסף דדון** לחיי אר"א אחיו ואחיותיו ורפוא"ש לאביו
 ויוכה לחופתו בקרוב.

מר **חנן אלוש** לחיי אשתו ובתו **הדר** ואחיו ויפקדהו
 בבזשק"א ולמנוחת אר"א.

נדיבי חצור העי"א

העו"מ ידידנו היקר רודף צדקה וחסד ומרבה להיטב כה"ר
טוביאנה חי לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת אביו
פרזי ואמו **ביה** ואחיו **כ'מוס** ז"ל.

היקר **עקיבא עטיא** לחיי אשתו **עדה** הצלחה בחיים
 ולמנוחת אביו ז"ל.

היקרה **ביסמוט זסמין** לחיי בור"ב ונכדיה ולחופתה בקרוב
 של **דליה** ולמנוחת אביה **אברהם** ואמה **אמליה** ז"ל.
 היקר הבחור **דהן ציון** הצלחה בלימודים ולחופתו בקרוב
 לחיי משפחתו ורפוא"ש לאמו ולמנוחת סבו וסבתו ז"ל.

היקר **פלח נתן** לחיי אשתו בור"ב רפוא"ש לאביו **עמוס**
 ולמנוחת אמו **מרים** בת בלומה נוימן ז"ל.

היקר **צווה אורי** לחיי אשתו בור"ב ולמנוחת אביו **יצחק**
 ואמו **חנה** ז"ל.

היקר **מדר רחמים** לחיי אשתו בור"ב והצלחה בחיים
 ולמנוחת אביו **מיכאל** ז"ל.

היקר **גיגי אלי** לחיי אשתו בנו ובתו הצלחה בחיים ולחיי
 משפחתו.

מר **ציון יוסף חיים** לרפואת אשתו **לאה** ותהי לה לידה
 קלה ולהצלחת בנותיו שיזכו לזיווגים הגונים ובנו **שלמה**
 יזכה לתורה ויר"ש ולרפואת אמו **מסעודה** ולע"ג אביו
סלמן בן מרים ז"ל.

מר **מרדכי קרימוב** לרפואתו ולהצלחת משפחתו ולע"ג
 אביו **שמואל חי** ואשת אביו **שרה** ואחותו **דבורה**
 בת שמואל חי ואחיו **אליהו צבי** שנהרג במלחמת
 העולם השנייה ע"י הגרמנים ימ"ש.

מר **שלום סיאנוב** יזכה לחופתו בקרוב עם זיווג הגון
 ולרפואת אמו **זיוה** ולע"ג אביו **נסים** בן אסתר תנצב"ה.

מר **חיים פריין** לחיי משפחתו ולהצלחתם עם יר"ש ולע"ג
 אביו **שלמה** בן זימבול ואמו **ויקטוריה** בת אסתר
 ושלמה בן אורו ז"ל.

מר **ישראלי מרדכי** לרפואתו ולרפואת אשתו **תמרה**
 וילדיו **אהוד** **רפאל** **זוהר** ואיריס בני תמרה ולרפואת
 נכדו **רחמים** בן אהוד ונכדותיו **רבקה** **רחל** בנות
 איריס.

מנוחה נכונה

אל מלא רחמים היושב במרומים הוא יתמלא ברחמים על
 גרנח"י נפטרי עמו בית ישראל ובכללם הוא יתמלא
 ברחמים על גרנח"י של המנוח **שוקריללה בן יעקב**
שגלב"ע כ"ב אב תשל"ג, ואשתו מרת **ציונה בת ניסן**
שגלב"ע כ"ט באדר א' תשמ"א, ובנם הבחור **ששון**
בן שוקריללה הכהן שגלב"ע ט' טבת תשנ"א (מעיר
 יבנה). רוח ה' תנחם בגן עדן לצרור בצרור החיים
 נשמתם והיתה כבוד מנוחתם ויליה אליהם השלום ועל
 משכבם יהיה שלום כדכתיב, יבוא שלום יגותו על
 משכבותם אכ"ר.

נדבת בנם היקר **רחמים הכהן** ואשתו **צביה** השי"ת
 יפקדם בבנים זכרים של קיימא בעגלא ובזמן קריב
 אכ"ר (יבנה).

נדיבי כפר חסידים העי"א

ידידנו בנש"ק כה"ר ר' **בנציון הכהן** יצ"ו לעי"ג אביו
 הקדוש מקים עולה של תורה ומאיר עיני חכמים הרה"ג
 כמה"ר **הרב דידו הכהן** בר יעקתה זיע"א ואשתו
 הרבנית **רחל** בת כ'מיסה וכלתם **זוהריה** בת שוישה
 ג"ע ולחיי בניו ונכדיו וניניו העי"א.

הרב **זיני אליהו** רב הטכניון לחיי אר"א אחיו ואחיותיו
 וכל אשר לו וימלל"ט"א.

מר **ענקרי שלום** לע"ג אביו ר' חי בר רגינה ואמו **שמחה**
 בת גאליה ואחותו **גאליה** בת שמחה ולחיי כל
 המשפחה חיים טובים ומתוקנים.

ר' **מיכאל בונאן** לע"ג אביו ר' **אהרן** בן זאיזה ואמו
שמחה בת חנה ולחיי אחיו ואחיותיו ואשתו ובור"ב.
 ר' **דן כהן** לע"ג אביו **רפאל** בן זיירה ואמו מרת **סמונה**
כמיסה בת מטילדה ולחיי אשת אחיו ואחיותיו ובור"ב.
נדיבי מושב תלמים העי"א

העו"מ ידידנו רב המושב ומוזה"ר השו"ב **הרב יוסף ידי**
שליט"א לחיי בור"ב ובנותיו ויוכה לבזשק"א לעבודתו
 יתברך.

היקר **חזאזי פליקס** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו השי"ת ישלח לו רפוא"ש ולמנוחת אביו **אברהם** ואמו **אמליה** ז"ל. היקר הבחור **מלול מכלוף** ה' יזכהו לחופתו בקרוב ולחיי משפחתו ולמנוחת אביו **רחמים** ז"ל.

היקר **דיעי שמואלה** ה' ישלח לו ולאביו רפוא"ש ולחיי אשתו **גילה** ובנו **אסף** ולמנוחת אמו **אסתר** בת תראכי וילכבד בת מרימה ז"ל הי"ד.

היקר **זורנו אברהם** לחיי אשתו בניו ובנותיו ומשפחתו הצלחה בחיים ולמנוחת אביו **חיים** ז"ל.

היקר **כהן יונה** לחיי אשתו בור"ב וה' ישלח לו רפוא"ש ולמנוחת אביו **זאכינו** ואמו **פלילה** ז"ל.

היקר **סרוסי ישראל** לחיי אשתו בור"ב הצלחה בחיים ולמנוחת אביו **זבולון** וחמותו **זהבה** ז"ל.

היקר **חזאזי עמוס** לחיי אשתו בניו ובתו וה' ישלח לו רפואה שלימה ולחיי משפחתו.

היקר הרב **אילן קדוש** ראש ישיבת „עטרת קדושים" לחיי אשתו הצלחה בחיים ולחיי כל משפחתו.

היקר **סיטבון יצחק** לחיי אשתו בור"ב ואמו **מרי** ולמנוחת אביו **שמעון** וחמותו ז"ל.

היקר **בוכבזה חיים** לחיי אשתו בור"ב הצלחה בעסקיו ולחיי משפחתו.

היקר **כהן אליהו** לחיי אשתו בור"ב הצלחה בחיים רפוא"ש לאמו ולמנוחת אביו **עריבי** ז"ל.

היקר **אפללו ברוך** לחיי אשתו בור"ב ורפוא"ש לאחותו ולמנוחת אביו **שלמה** ואמו **יקוט** וחמיו וחמותו **מכלוף** ושמחה ז"ל.

היקר **בנימין מאיר** לחיי אשתו **רותי** בור"ב ולעילוי נשמת סוסו **טהר** ובנימין בר כמונה ז"ל.

היקר **דהן חיים** לחיי אשתו בור"ב לעילוי נשמת יקירנו **דהן דוד** בר איוה הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו ז"ל.

היקר **באבא מנשה** לחיי אשתו בור"ב הצלחה בחיים ולמנוחת אביו **משה** ואמו **אורה** בת כוכבה ז"ל.

היקר **באבא אפרים** לחיי אשתו בור"ב רפואה שלימה ולמנוחת אביו **משה** ואמו **אורה** בת כוכבה ז"ל.

נדיבי מושב שרשרת העי"א

העו"מ ידידנו **כה"ר רבי יצחק חורב** גר"ו ולמנוחת אר"א דודיו ודודותיו זקניו וזקנותיו ואשת אביו **גמארה** וחמיו אליהו אחן ואשתו זמרדה וגיסו שמעון ז"ל.

בית כנסת **היכל שמחה** לע"נ נפטרי המושב ובכללם חברי המועדון.

בית כנסת העתיק במושב לעילוי נפטרי המושב ובכללם **הרב עזיזי הכהן יהונתן** בר זוהריה ור' חיים בר רחל עטיה ור' יוסף בר מזל בוכרים ז"ל.

ביהכנ"ס **מנורת המאור** בירושת"ו עיה"ק גוה-יעקב למנוחת נפטרי המושב ז"ל.

מר **דידי אברהם** לחיי משפחתו ולמנוחת אר"א ובן אחיו אליהו תנצב"ה.

מר **דידי משה** לחיי משפחתו ולמנוחת אר"א ואחיו **נסים** ז"ל.

היקר **סמדרה נתן** לחיי אשתו ובנותיו ונכדיו רפואה שלמה לאשתו ולמנוחת אמו אחיו בתו ובעלה ובנם נכדו ז"ל. היקר **טהר מרדכי** לחיי אשתו בניו ובתו ונכדיו הצלחה בחיים ולמנוחת אביו **פינחס** ואמו **גוזלנה** ז"ל.

היקר **זריאן שאול** לחיי אשתו בור"ב ולמנוחת אר"א חמיו וחמותו ז"ל והצלחת המשפחה.

היקר הרב **אברהם ור לוי** לחיי אשתו בור"ב ולמנוחת **אסתר** בת פרחיה וחמיו ר' שלום בר נוימה ב"ע.

היקר **זריאן משה** לחיי אשתו ומשפחתו והצלחה בלימודים.

היקר **צוה דוד** לחיי אשתו בור"ב והצלחה בחיים ולמנוחת אביו **יצחק** ואמו **חנה** ז"ל.

היקר **כהן שמעון** לחיי אשתו והשי"ת יפקדהו כבן זכר ולחיי משפחתו ולמנוחת אביו **יונה** ז"ל.

היקר **חנן מדר** לחיי אשתו בור"ב והצלחה ורפוא"ש להוריו.

היקר הבחור **אוזן רונן** הצלחה בלימודיו והשי"ת יזכהו לחופתו בקרוב ולחיי משפחתו.

היקר **דגבלי יוסף** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ולמנוחת אביו **אליהו** ואמו **נינה** ז"ל.

היקר **דגבלי שמואל** לחיי אשתו בור"ב והצלחה בחיים ולחיי משפחתו ולמנוחת סבו **אליהו** וסבתו **נינה** ז"ל.

היקר **טפירו יצחק** לחיי אשתו בניו ובנותיו והצלחה בחיים ולמנוחת אביו ואמו ז"ל.

היקר **טוביאנה זאב** לחיי אשתו בניו ובתו פרנסה טובה ולמנוחת חמיו **אליאב** ז"ל.

היקר **שכנזי שמעון** לחיי אשתו בור"ב והצלחה בחיים ורפוא"ש להוריו ולחיי כל משפחתו.

היקר הרב **אוחנונה אברהם** שליט"א רב פיקוד הצפון לחיי אשתו בור"ב ומשפחתו ורפוא"ש לאמו ולמנוחת אביו **משה** ז"ל.

היקר הבחור **כהן שלומי** הצלחה בלימודיו והשי"ת יזכהו לחופתו בקרוב ולחיי משפחתו.

היקר הבחור **בקבני יוסי** הצלחה בחיים והשי"ת יזכהו לחופתו בקרוב ולחיי משפחתו ורפוא"ש לאביו.

היקר **סלה שמואל** לחיי אשתו **לימור** ובנו התינוק הרר בכורנו **יצחק-שראל** שיזכה לבריאות ולחיים טובים.

היקר **חממי שמעון** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו והצלחה בעסקים ולמנוחת חותנו **שמעון** בר סולטן ז"ל.

היקר **יוספי רחמים** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו לחיי משפחתו ולמנוחת אביו ואמו ז"ל.

היקר **קובי יורם** לחיי אשתו **מרגלית** ובניו **מור** ו**חן** ולחיי אביו ואמו ורפוא"ש להוריו.

היקר **טוביאנה משה** לחיי אשתו **ניצה** ובתו **הדר** הצלחה בחיים ופרנסה טובה ולחיי כל משפחתו.

היקר **בוכבזה גדי** לחיי אשתו בניו ובנותיו ומשפחתו והצלחה בלימודים.

היקר **טויטו יוסף** לחיי אשתו בור"ב ונכדיו ורפוא"ש ולמנוחת אביו **רבי ישראל** ואמו **מסעודה** ז"ל.

היקרה **טויטו זיזל** לחיי בעלה בור"ב ונכדיה הצלחה בחיים ורפוא"ש לבתה **מלכה** בכל איבריה וגידיה ולמנוחת אביה **כמוס** ואמה **סולטנה** ואחיה **נסים חזאז** ז"ל.

היקר **יוספי שמעון** לחיי אשתו בניו ובנותיו והצלחה בחיים ולחיי משפחתו.

העו"מ ידידנו החה"ש והכולל הרב שמעון גואטה שליט"א לחיי או"א אשתו וב"ב ולהצלחתם בגו"ר.
מתפללי בית הכנסת תורת רחמים וחיים להצלחתם בגו"ר.

מתפללי בית הכנסת מושב עוזה להצלחתם בגו"ר.
מר יוסי שמילה למנוחת אביו חיים בר מרים ואמו בחריה בת תראכי ואחותו אסתר בת בחריה וגיסו מבורך ולחיי אשתו וב"ב ולהצלחתם בגו"ר ורפוא"ש.
ה"ר עמרם בוכריס למנוחת אביו הרב שלום חי ואמו זינה ואחיו מבורך ולחיי אשתו וב"ב ולהצלחתם בגו"ר.

מר יוסי טרבלסי לחיי או"א ואשתו ובניו אביח, ציון ונתנאל ואיילת חן ולהצלחתם בגו"ר.
מר ישי שמילה למנוחת אביו חיים בר מרים ואמו בחריה בת תראכי ואחותו אסתר בת בחריה וגיסו מבורך ולחיי אשתו וב"ב ולהצלחתם בגו"ר ורפוא"ש.
מר משה כהן לחיי או"א ואשתו וב"ב ולהצלחתם בגו"ר.
מר ברוך בוחניך לחיי או"א ואחיו יזכהו האל לחופתו בקרוב ולהצלחתם בגו"ר.

מר בנימין מגידש לע"ב או"א ואשתו ואחיותיו מחזובה ופריחה ולחיי ב"ב ונכדיו ולהצלחתם בגו"ר.

נדיבי נהריה העי"א

הרב אשר היררי לחיי כל משפחתו ולמנוחת הנפטרים.
מר מימון יוסי לחיי כל משפחתו ולמנוחת הנפטרים.
מר בוכריס מצליח לחיי כל משפחתו ולמנוחת הנפטרים.
מר פראגי עלוש לחיי כל משפחתו ולמנוחת הנפטרים.

נדיבי נתניה העי"א

ראשון בקודש מעלת הרה"ג עצו"ר כמוה"ר הרב מכלוף יאנה שליט"א לחיי בנו ובנותיו ונכדיו ולמנוחת בנו ואו"א ואשתו נ"ע, ויזכה לאריכות ימים ושנים בריאים ותקינים ושננים אכ"ר.

ביהכ"ג הגדול ע"ש לאווין לחיי המתפללים ולהצלחתם.
ביהכנ"ס ישיבת אדדי לחיי המתפללים ולהצלחתם.
ביהכ"ג רבי יהודה לביא בהנהלת אברתם עזרא ור' גבריאל בעדש הי"ו.

ביהכנ"ס שער המזרח בהנהלת ר' שלמה אלג'אלי הי"ו להצלחת המתפללים.

מר מרדכי סבג להצלחת המשפחה ולמנוחת הנפטרים נ"ע.

נדיבי תל אביב העי"א

העו"מ ידידנו חמדת הלבב, הרה"ג מעו"מ המזכה את הרבים למאות ולאלפים עצו"ר כמוה"ר הרב שמעון אלחירארי שליט"א לחיי אשתו וב"ב ונכדיו ותתניו ולמנוחת או"א ואחותו ז"ל והשי"ת ישלח לו רפוא"ש ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו ויקיים בר מקרא שכתוב, זרה בחושך אור לישרים חנוך ורחום וצדיק אכ"ר.

הבחור היקר רפאל זרגר לרפואת ההורים ויזכה לזיווג נעים ונאה על ברכי התורה והיראה ויזכה לבנים צדיקים וקדושים ובריאים אמן.

מר רפאל דמגיאן ואשתו ובניו ורפוא"ש ופרנסה טובה ולמנוחת אביו רוחאליה בן קסיה נ"ע.

מר מרדכי ידיי לחיי משפחתו ולמנוחת או"א וזקניו ובתו רחל קבלן בת מעטוקה ואחיותיו ובנם כ"דיר תנצב"ה.
מר חורב ברוך לחיי משפחתו ולאקמא שכינתא מעפרא ולמנוחת הנפטרים ז"ל.

מר מזוז יוסף לחיי משפחתו ולמנוחת או"א חמיו וחמותו תנצב"ה.

מר סבג חיים לחיי משפחתו ולמנוחת או"א ואחותו חמיו וחמותו תנצב"ה.

מר סבן עמוס לחיי משפחתו ולמנוחת או"א ואחיו אהרן ומרדכי חמיו וחמותו ז"ל.

מר עטיה יהושע לחיי משפחתו ולמנוחת או"א ובנו צבי שנפל במלחמת יום כפור הי"ד דודיו ודודותיו ז"ל.

מר עידן חי לחיי משפחתו ולמנוחת או"א ואחיו שבירצה ואפרים חמיו וחמותו ז"ל.

מר עשוש אורגני לחיי משפחתו ולמנוחת או"א ואחותו חמיו וחמותו ז"ל.

מר עטיה חיים (כרייף) לחיי אשתו ולמנוחת או"א חמיו וחמותו תנצב"ה.

מר קטר יפת לחיי משפחתו ולמנוחת או"א חמיו וחמותו וגיסו ששון תנצב"ה.

מר עידן צבי לחיי משפחתו ולמנוחת או"א ואחיו אפרים ושבירצה תנצב"ה.

מר כלפה שמעון לחיי משפחתו ולמנוחת או"א חמיו וחמותו תנצב"ה.

ברכות שמים

מי שבירך אבותינו הקדושים והטהורים הוא יברך וישמור וינצור ויעזור וירומם וינשא ויצליח ידידנו היקר הרב נסים ישי בן איבט-פרתונה, ואשתו אילנה בת ביה והילדים אורית, בתיה, ציון ומאיר ישראל וחגית-אביבית ודוד-משה וחמיו וחמותו מאיר וביה כהן והוריו ציון בר רחל ואיבט בת זולי ואחיו עמוס ואליהו, והרב יצחק אביסרור בן מזל ואשתו יפה והילדים אושרית, אריאל, ישראל והוריו ר' יעיש ומזל מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרם ויחיים ומכל צרה וגזק יצילם וזכות מרן הקדוש המחבר וצ"ל תליץ טוב בעדם ויקיים בהם מקרא שכתוב, יהי שלום בחילך שלוה בארמונתך. ישא ה' פניו אליך וישים לך שלום אכ"ר.

ברכה והצלחה

מי שבירך אבותינו הקדושים והטהורים הוא יברך וישמור וינצור ויעזור וירומם וינשא ויצליח הבחור היקר יוסי ישי הוא ואביו ואחיו ומשפחתו, מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרם ויחיים ומכל צרה וגזק יצילם, וזכות מרן המחבר ז"ל יעמוד להם ויזכה לחופתו בקרוב אכ"ר.

נדיבי קרית גת העי"א

העו"מ ידידנו החה"ש והכולל הרב בצלאל הכהן שליט"א למנוחת או"א ואחיו משה בר מבירכה ז"ל ולחיי אשתו ב"ב ולהצלחתם בגו"ר.

מר **אבנר הכהן** ואשתו ויפקדם בבזשק"א והצלחה ברוחני ובגשמי בכל מכל כל ולמנוחת אביו **משה** בן מגאצי ז"ל.

מר **פינחס הכהן** ואשתו ויפקדם בבזשק"א והצלחה ברוחני ובגשמי בכל מכל כל ולמנוחת אביו **משה** בן מגאצי ז"ל.

החכם **נהוראי שמעוני** ואשתו ללידה קלה בשעה טובה ומוצלחת ותקום היא והתינוק שלה לחייטו"ל אמן.

החכם **חנוך גמליאל** ואשתו ובתו יראת שמים שלמה והצלחה ברוחני ובגשמי אמן.

הבחור **דורון חגסב** יזכהו לחופתו בקרוב זיווג נאה ויאה והצלחה ברוחניות ובגשמיות ורפוא"ש.

הבחור **אורן חגסב** יזכהו לחופתו בקרוב זיווג נאה ויאה והצלחה ברוחניות ובגשמיות ורפוא"ש.

הבחור **יריב חגסב** יזכהו לחופתו בקרוב זיווג נאה ויאה והצלחה ברוחניות ובגשמיות ורפוא"ש.

החכם **שמואל טובי** הקב"ה יזכהו לחופתו בקרוב זיווג נאה ויאה בנים צדיקים וחסידיים אמן.

מר **כורש חברים** ואשתו ובן"ב פרנסה טובה ורפוא"ש ולע"ב אביו **יוסף** בר יצחק נ"ע.

הגב' **מרים חברים** ובעלה ובן"ב ולע"ב אביה **יעקב** בן מורבירי שלב"ע י"ו אלול תשנ"ה תנצב"ה.

מר **אליהו בן יצחק כהן** ואשתו ובתו ויפקדם בבזשק"א זרע אנשים ובריא מזליהו.

מר **סיני שמעון** ואשתו ובניו פרנסה וכלכלה טובה שלום ושלום וירא"ש שלמה.

מר **סיני ברוך** ואשתו ובנו וההורים לחיים טובים ומתוקנים והצלחה ברוחני ובגשמי.

הבחור **היקר סיני הרצל** יזכהו השי"ת לחופתו בקרוב והצלחה ברוחני ובגשמי בכל מכל כל אמן.

הרב **ישראל חיררי** אשתו ובנו **שמעון** שיחזור מצה"ל לחייטו"ל ובנותיו ויזכם הקב"ה לראות בחופת יוצאי חלצאיהם בקרוב זיווג נאה ויאה אמן.

הרב **דוב חיררי** ואשתו בנו ובנותיו חיים טובים ומתוקנים והצלחה ברוחני ובגשמי בכל מכל כל אמן.

הבחור **היקר הרב שלמה** בן מזיאנה **חיררי** יזכהו הקב"ה לחופתו בקרוב מאד מאד זיווג נאה ויראה והצלחה ברוחני ובגשמי אמן.

הבחור **היקר אברהם מדר** יזכהו הקב"ה לחופתו בקרוב מאד זיווג נאה ויאה ולמנוחת אחיו **יעקב** בר שלביה ז"ל.

לעילוי נרנח"י האשה הכשרה **צלטאנה אליה** תנצב"ה עם אמותנו הצדקניות והכשרות אמן.

הבחור **היקר רונן** בן פרידה **והבה** יזכהו לחופתו בקרוב מאד זיווג נאה ויאה ולמנוחת אביו **שמעון** בן אמר ז"ל.

האחים **שלא** יתפרדו התלמידים **רונן** ו**שמעון הכהנים** בני **אורלי** הצלחה בלימודים תורה ויר"ש ולמנוחת אביהם **נסים** בן פאנידה ז"ל.

האחים **שלא** יתפרדו התלמידים **שמעון** ו**רונן הכהנים** בני **אורלי** הצלחה בלימודים תורה ויר"ש ולמנוחת אביהם **נסים** בן פאנידה ז"ל.

הבחור **שמעון** בן החכם **זאב חיררי** הצלחה בלימודים

הילדה **עופרה בת תמר אזולאי** רפוא"ש במאור עיניה בזכות מרן המתבר ז"ל ולחיי ההורים והסבים הי"ו.

מר **יחזקאל אליאס** ואשתו ובן"ב נכדו אורך ימים ושנות חיים והצלחה ברוח ובגשם וימללט"א לששון ושמחה שפע קדושה וטהרה אכ"ר.

הבחור **יונתן אליאס** נ"י להצלחה ברוחניות ובגשמיות ורפוא"ש לסבו **שמואל** בן חוה ו**רחמן** בת בתיה רפוא"ש ברוחניות ובגשמיות שפע קדושה וטהרה והצלחה בלימודים אכ"ר.

הבחור **אלון אליאנס** נ"י הצלחה ברוחניות ובגשמיות וימללט"א ולרפוא"ש והצלחה בלימודים שפע טהרה וקדושה ולהצלחת **אליהו** בן בתיה נ"י.

מר **נהון יעקב** ואשתו ובניו פרנסה וכלכלה טובה ורפוא"ש וכל טוב סלה אמן.

הבחור **מאיר** בן שרה **נהון** לזיווג נאה כלה גאה ותסודה על ברכי התורה והיראה אמן.

החכם **אסף ארביב** הוא ואשתו ובניו והצלחה ברוחני ובגשמי בכל מכל כל אמן.

החכם **יהושע הכהן** הוא ואשתו ובנו הצלחה ברוחני ובגשמי בכל מכל כל אמן.

החכם **יוסף הכהן** ואשתו ובנו הצלחה ברוחני ובגשמי בכל מכל כל אמן.

החכם **שלמה בן יוסף הכהן** ויפקדהו בבזשק"א והצלחה ברוחני ובגשמי בכל מכל כל אמן.

מר **בכור רפאל** ואשתו ובנו ובנותיו ורפוא"ש ופרנסה טובה ולמנוחת אמו **חנה** בת מרים נ"ע.

מר **חנניא יפת** ואשתו ובניהם שיזכו לראות כל יוצאי חלצאיהם ת"ח וצדיקים.

מר **חזקיה עוקשי** ואשתו חיים טובים ומתוקנים ברוחני ובגשמי ופרנסה טובה אמן.

מר **מהלל שלמה** ואשתו ובניו פרנסה וכלכלה טובה ורפוא"ש ויזכו לראות בחתונת בנם **ראובן** בקרוב אמן.

מר **משה דמרי** ואשתו ובנותיו חיים טובים ומתוקנים ויפקדו בבזשק"א ולמנוחת אמו **חיותה** בת בחריה ג"ע. מר **דני שמעוני** ואשתו **רויטל** בת דיגה ויפקדם בבזשק"א צדיקים וחסידיים אכ"ר.

מר **יוסף בן מסיעד כהן** ואשתו ובניו הצלחה בגשמי וברוחני בכל מכל כל אמן.

מר **אליהו בן מסיעד הכהן** ואשתו ובניו הצלחה בגשמי וברוחני בכל מכל כל אמן.

מר **יצחק בן מסיעד הכהן** אשתו ובניו הצלחה בגשמי וברוחני בכל מכל כל אמן.

מר **יעקב בן מסיעד הכהן** אשתו ובניו הצלחה בגשמי וברוחני בכל מכל כל אמן.

מר **רחמים בן מסיעד הכהן** אשתו ובניו הצלחה בגשמי וברוחני בכל מכל כל אמן.

מר **אברהם הכהן** ואשתו ויפקדם בבזשק"א פרנסה וכלכלה טובה והצלחה ברוחני ובגשמי.

הבחור **נחאיסי יצחק** שיזכה לחופתו בקרוב בזיווג נאה ויאה ולמנוחת אביו **אליהו** בר רינה ז"ל.

ויזכה לחופתו בקרוב זיווג נאה ויאה על ברכי התורה והיראה אמן.
התלמיד מאיר מזרחי יזכה לתורה וליראה ולזיווג נאה ויאה לעבודתו וליראתו אמן.
האחים שלא יתפרדו אליהו והושע בני רבקה והחכם מנחם אהרן השי"ת ישלח רפוא"ש וכמ"ש אל נא רפא נא לה אכ"ר.

הבחור ריחני (רחניאן) יצחק וכל משפחתו זיווג נאה ויאה בקרוב והצלחה בגשמי וברוחני אמן.
החכם אסף אהעצני אשתו ובתו הצלחה בגשמי וברוחני ויפקדה בבזשק"א.
החכם צדוק אהעצני וכל משפחתו לחיים טובים ומתוקנים והצלחה ברוחני ובגשמי בכל מכל כל אמן.
החכם שמעון בן אמימה (פנינה) וכל משפחתו והצלחה ברוחני ובגשמי בכל מכל כל אמן.

הבחור היקר מאיר בן אסתר חביב להצלחה בגשמי וברוחני ויזכהו לחופתו בקרוב מאד זיווג נאה ויאה אכ"ר.
מר דוד ואשתו שושנה בית יעקב וכו"ב הצלחה ברוחני ובגשמי בכל מכל כל אכ"ר.

הבחור היקר שבתי מזרחי יזכהו השי"ת לחופתו בקרוב מאד זיווג נאה ויאה ולרפואת רבי אושר פרוינד.
האחים שלא יתפרדו שמעון וידידיה ואחותם יפה בני פרץ ורבקה חיררי חיים טובים ומתוקנים ברוחני ובגשמי אמן.

כולל שער שמעון אור תורה ביהכנ"ס אלגריבה לחי כל הקהל חיים טובים ומתוקנים ברוחני ובגשמי אמן.
מר נסים אביזוף ואשתו ובניו חיים טובים ומתוקנים ולרפואת אחותו ברכה בת שושנה ת"מ.

מר יגאל בן דבורה ואשתו דליה בת חאלימה ובניהם פרנסה וכלכלה טובה ורפוא"ש אמן.

החכם אבנר ידעי ואשתו הדסה ובניהם הצלחה ברוחני ובגשמי בכל מכל כל אמן.

מר רונן אמדדי ואשתו רות ובתם שרה הצלחה ברוחני ובגשמי ויפקדם בבזשק"א.

הרב ברוך חיררי ואשתו אסתר חיים טובים ומתוקנים ברוחני ובגשמי בכל מכל כל אמן.

הרב יוסף חיררי ואשתו ובנו שמעון ובתו מזיאנה חיים טובים ומתוקנים ברוחני ובגשמי בכל מכל כל אמן.
האחים שלא יתפרדו יוסף מרדכי ושלמה יצחקיאן יזכו לחופתם בקרוב ולמנוחת אביהם יעקב בר מורברי ג"ע י"ז אלול תשנ"ה תנצב"ה.

נדיבי גינת שומרון העי"א

העו"מ החכם עמרני יהושע ואשתו דבורה והילדים בשורות טובות בנים צדיקים וחסידים בני חיי ומזוני אמן.

מר דוד כהן ומרים קרן וימללש"א בנים זכרים וצדיקים וכל טוב אמן.

מר דבוש יוסף ולאה והילדים בשורות טובות וימללש"א בנים זכרים צדיקים ולרפואת שלמה בן יוסף הי"ו.

מר דניאל ישר ואסתר הצלחות בנים חכמים וכל טוב ולהצלחת אחיו ופרנסה טובה.

מר אבשלום ראובן ואסתר בשורות טובות בנים צדיקים ופרנסה טובה אמן.

מר דויד אריה יוכבד בנים צדיקים ופרנסה טובה ורפואה שלימה אמן.

מר עמרני אברהם ואורית בנים צדיקים וחסידים הצלחה בגשמיות ורוחניות אמן.

מר עמרני שלמה ובתיה הצלחה ברוחניות וגשמיות בח"ר מילדיו פרנסה טובה ועצות טובות אמן.

מר בכלי יצחק ואשתו יראו בח"ר מילדיהם הצלחה ברוחניות וגשמיות עצות טובות אמן.

ביהכנ"ס שבטי ישראל גינות שומרון להצלחת כל הקהל יצילים השי"ת מכל צרה וצוקה אמן.

נדיבי ביהכנ"ס המרכזי עץ חיים לעדת הספרדים נוה אליעזר, ת"א העי"א

מר שלום חזאז ומשפחתו רפואה שלמה ואריכות ימים ולעילוי גר"ן נסים סבג בר מרים.

הגב' אסתר אלמליח ומשפחתה רפוא"ש ולעילוי גר"ן בעלה שלום בר תמו ג"ע.

מר יעקב אלפיה ואשתו לרפואתו וכל משפחתו ולעילוי נשמת אחיו אברהם ג"ע.

מר אהרן רבי ומשפחתו הצלחה ובריאות.

מר עופר יחזקאל ומשפחתו הצלחה ובריאות.

מר שמואל רפאל ומשפחתו הצלחה ובריאות ורפוא"ש לבתו רחל ובעלה.

מר מסלאוי שלמה ומשפחתו לע"ג נחום בר גורג'יה ואמו שביקה בת גורג'יה.

מר מסלאוי שלמה לחיים טובים ומתוקנים ולמנוחת אחותו אהובה מסלאוי בת שביקה.

מר מאיר סרוסי לרפואתו ולרפואת כל משפחתו ולעילוי גר"ן חואתי מימון בר זמרדה.

לרפואת והצלחת משפחת סלימי מגשה ויעקב וזהבה, שרון, שי, שירילי, ושרת.

מר יוסף כהן ומשפחתו בריאות ואריכות ימים אמן.

מר נסים מסלאוי ומשפחתו רפואה שלימה והצלחה.

הרב זאב חיררי ומשפחתו הצלחה ברוחני ובגשמי אמן.

מר יוסף חביץ ומשפחתו הצלחה בכל אשר יפנה.

מר נחמיאס יוסף רפוא"ש הוא ואשתו חנה ואריכות ימים. משפחת טייב חיים שושנה אורנית רחל יערה רפי גורן ותומר הצלחה בגשמיות ורוחניות ורפוא"ש וחזרה בתשובה.

מר יהודה עטר להצלחת משפחתו וחזרה בתשובה לכל המשפחה יה"ר שיתקבלו כל משאלות לבם לטובה ויבא גואל צדק בב"א.

הילדה הנעימה בת חן רוחמה בת רבקה אסרוסי הרבה בריאות ואריכות ימים.

מר יואב אסרוסי אשתו ובניו חיים טובים ומתוקנים ולמנוח אביו חתני ואחיו עמוס בר נוימה ז"ל.

נדיבי בית שאן העי"א

העו"מ ידידנו כה"ר משה דיין למנוחת אמו סבו וסבתו ולחיי אשתו ברו"ב אכ"ר.

מר **יוסף חדאד** וב"ב לחיי כל בני המשפחה ולמנוחת בנו העלוב **מאיר** ב"ע הי"ד.

מתפללי בית הכנסת **מרפא חיים** להצלחתם בכל מילי דמיטב אכ"ר.

מר **שלום ברום** וב"ב להצלחת כל בני המשפחה וזרע של קיימא לבתו **זכלין** מב"ת.

מר **חיים-עתוגי כהן** להצלחת כל בני המשפחה ולמנוחת מ"א **פרץ** ואמו **דיאמנטה** תנצב"ה.

מר **אברהם בוכריס** וב"ב להצלחה מרובה ולחיי כל בני המשפחה ולמנוחת הנפטרים ב"ע.

מר **יוסף יאנה** להצלחת כל ב"ב בכל טוב ולמנוחת הנפטרים ורפוא"ש אכ"ר.

נדיבי אשקלון העי"א

בית הכנסת תורת משה ברנע אשקלון

העו"מ מר **זקן כהן** ואשתו **ביה** ה' ישלח להם רפוא"ש ולחיי בור"ב ונכדיהם ולמנוחת אביו **כמימס-עמוס** בר שונה גלב"ע ט' ניסן תשנ"ה ואמו **מסעדה** בת רויחלה גלב"ע ד' תמוז תשכ"ט ובנו **משה** בר ביה הי"ד שנפל במלחמת יהכ"פ ביום כ"ה תשרי תשל"ד תנצב"ה.

מר **יעקב מרסיאנו** ואשתו **דליה** לחיי בניהם ורפוא"ש לאמו **אסתר** ולמנוחת אביו **אברהם** גלב"ע י"ח סיון תש"מ תנצב"ה.

מר **אליהו סלוק** ואשתו לחיי בור"ב ולמנוחת אביו **שלמה** בר זוהרה גלב"ע כ"ח אייר תשנ"ה תנצב"ה.

מר **אהרן חטב** ואשתו לחיי בור"ב ולמנוחת אביו **יוסף** (בשנו) תנצב"ה.

מר **יהושע שאובי** ואשתו לחיי בנם ובנותיהם ולמנוחת אביו ר' **רפאל** בן אהרן תנצב"ה.

מר **אהרן נעמן** ואשתו לחיי בור"ב ולמנוחת אביו ואמו תנצב"ה.

מר **חטב רפאל** ואשתו לחיי בור"ב ולמנוחת אביו **יוסף** (בשנו) תנצב"ה.

מר **מאיר סבג** ואשתו **סמינו** לחיי בור"ב ולמנוחת אביו ר' **אהרן** בר מרים ואמו **רחל** בת סעדה וחמיו **אשר** פורטל תנצב"ה.

מר **עמוס חדד** ואשתו לחיי בור"ב ונכדיהם ולמנוחת הנפטרים ב"ע.

מר **יגאל מונאי** ואשתו לחיי בור"ב ה' יתן הצלחה בכל מעשי ידיו אמן.

מר **אהרן ששון** ואשתו לחיי בנם ובנותיהם ולעילוי נשמת נגי' **אליהו** בן אהרן ששון גלב"ע א' אדר תשמ"ו תנצב"ה.

מר **חדד מיכאל** ואשתו לחיי בור"ב רפוא"ש לאביו ואמו ולמנוחת הנפטרים ב"ע.

מר **אריה מימון** ואשתו לחיי בור"ב ונכדיו ולמנוחת אביו **יצחק** בר בידי ואמו **בירטה** בת מסעודה ואחותו קולט תנצב"ה.

מר **דוד אוחנה** ואשתו לחיי בור"ב ולעילוי נשמת אחיו **יוסף** גלב"ע י"ד ניסן תשנ"ה ונשמת **חנניא ואדמונד** אמולג תנצב"ה.

מר **מרדכי בוכריס** למנוחת אביו סבו וסבתו ולחיי אשתו בנו ובתו אכ"ר.

מר **יאיר פינס** למנוחת אביו ואמו ולחיי אשתו ובניו אכ"ר.

מר **אברהם חדד** לחיי אשתו ובניו ואביו ואמו אכ"ר.

מר **מערבי חדד** למנוחת אביו ואמו ולחיי אשתו ובניו ובנותיו.

מר **מאיר סגרון** לחיי אביו ואמו ואשתו ובניו ובנותיו.

מר **רוברט גורנו** למנוחת אביו **חיים** ואמו **אסתר** ולחיי אשתו ובניו.

מר **אלי סעדה** למנוחת אביו ולחיי אשתו ובניו אכ"ר.

נדיבי מושב איתן העי"א

העו"מ ידידנו הרה"ג **כמה"ר רבי אליהו מהדאר** שליט"א לחיי אשתו וב"ב והצלחה בכל מעש"י ולמנוחת או"א וחותנו **לארל בר וכיה חדאד** ז"ל.

הרה"ג **רבי יצחק מדר** לחיי אשתו וב"ב והצלחה בכל מעש"י ורפוא"ש.

הרה"ג **רבי יוסף מדר** לחיי אשתו וב"ב והצלחה בכל מעש"י.

הרב **שמעון מדר** לחיי אשתו וב"ב והצלחה בכל מעש"י.

מר **טרבלסי חויתו** המכונה **יחיאל** לחיי אשתו וב"ב והצלחה בכל מעש"י ולמנוחת אמו.

מר **כהן שאול** לחיי אשתו וב"ב והצלחה בכל מעש"י ורפוא"ש ולמנוחת או"א.

מר **נעים מכ"ל** לחיי אשתו וב"ב והצלחה בכל מעש"י ולמנוחת או"א.

מר **נעים דני** לחיי אשתו וב"ב והצלחה בכל מעש"י.

מר **פרזון אליהו** לחיי אשתו וב"ב והצלחה בכל מעש"י ולמנוחת אביו.

מר **כהן עמוס** לחיי אשתו וב"ב ונכדיו והצלחה בכל מעש"י ורפוא"ש ולמנוחת או"א.

מר **חדד מאיר** לחיי אשתו וב"ב ונכדיו ולמנוחת או"א ובנו **רבי בנימין** זצ"ל.

מר **מאיר חורי** לחיי אשתו וב"ב והצלחה בכל מעש"י ולמנוחת או"א.

מר **עזרא טרבלסי** לחיי אשתו וב"ב והצלחה בכל מעש"י.

נדיבי מושב ברכיה העי"א

ראשון בקדש הרה"ג **כמה"ר הרב סאסי הכהן** שליט"א לחיי המשפחה ולמנוחת הנפטרים.

העו"מ מר **ששון כהן יהונתן** לחיי בניו ונכדיו לתורה ולמצות ומע"ט וזרע של קיימא לבנו **מצליח** הי"ו אכ"ר.

מר **חתאתו חדד** ואשתו **ורדה** וב"ב למנוחת אביהם ר' **יצחק** ואשתו **ביה**, **כדיר** ואשתו **דזיריה**, ואחיותיהם **כ'מסאנה שלי**, **לויזה שמילה**, וחותנם **חיים שלי**, ובתם **דינה הרץ** תנצב"ה.

הבחור **משה הכהן** לחופתו בקרוב ולמנוחת מ"א **ראובן** תנצב"ה.

מר **שושן כהן** בן לארל לחיי המשפחה ורפוא"ש לבנו **חיים** הי"ו.

מר **שאל בן פראג' כהן** ה' ישלח רפוא"ש לאביו ואמו ויזכהו לחופתו בקרוב.

מר **משה חזד** לחיי אשתו אמו ובר"ב ולע"נ אביו **יוסף** (וציף) בר שאריגה שגלב"ע ח' טבת תשנ"ה ולמסעודה בת זינה ולמסעודה בת ורידה לבית **הכהן ז"ל**.

מר **יוסף חניה** לחיי אשתו בר"ב ולהצלחת המשפחה ולמנוחת אביו **מכ"לוף** בר שתטרינה ומישונה בת תראכי, כ"מוס בר עלושה ועלושה בת מרים לבית חדאד ז"ל.

מר **עמוס בן עטיה** ואשתו ורדה וילדיו ונכדיו ה' ישלח להם רפוא"ש ולמנוחת אביו **יונה** בר מרים נ"ע.

מר **טיטו יעקב** לחיי אשתו בר"ב ולע"נ אחיו היקר **יהודה** בר רחל שנהרג בתאונת דרכים י"א כסלו תשנ"ה תנצב"ה.

מר **רומנו משה** לע"נ אביו **יצחק** בר שמחה ה' ישלח לו רפוא"ש אל נא רפא נא לך, ולחיי משפחתו.

מר **יוסף חורי** לע"נ אביו **משה-חיים** בר רבקה והשי"ת ישלח ברכה בכל מעש"י ויפקדם בבנים זכרים של קיימא.

מתפללי בית כנסת ע"ש הרה"ג **רבי סאסי הכהן** וזע"א לע"נ ילדי מעלות וחללי צה"ל ונפגעי פעולות

איבה הי"ד ולע"נ רמ"ש ישראל יצחק רבין נ"ע.

מר **אלי אלוש** לחיי משפחתו ולע"נ **משה** בר עזיזה ז"ל.

מר **צביקה ויצמן** לע"נ סבו **כלאפו** בר מסעודה קריסי והשי"ת יזכהו לחופתו בקרוב.

מר **אורגני חנן** לע"נ **יוסף** בר חצביה ועריבי מזוז ראילה בת מזלה תנצב"ה.

מר **רפי בוזנח** לחיי משפחתו ולע"נ אביו **יוסף** בר טיטה ולרפואת אמו נוסה נ"ע.

מר **מרדכי חדאד** לחיי אשתו רבקה וילדיו ה' ישלח ברכה בכל מעש"י ולע"נ **אבא כהן** ז"ל.

מר **נחום חדאד** לחיי אשתו **צפורה** וילדיו השי"ת ישלח רפוא"ש לבנו ויצליח אותם בכל מעש"י.

נדיבי **ק"ק ביהכ"נ חברון** שכון דרום באר-שבע הי"ו העו"מ ידידו הרה"ג **רבי חנון ארביב** לחיי אמו ואשתו

ובר"ב ונכדו הי"ו וישלח האל דברו וירפאם ולמנוחת מו"א **שומאני** בר תראכי והנפטרים תנצבה"א.

ה"ר **ציון זווילי** לחיי ב"ב הי"ו וישלח האל דברו וירפאם אמן ולמנוחת **ישועה** בר קוקה וגמארה בת גואלה טייב

ורחמים בר מרים ולאה בת גמארה זווילי תנצבה"א.

ה"ר **יעקב הכהן** לחיי ב"ב הי"ו ולמנוחת חויטה בר יעקותה נ"ע ר"ח אדר ב' התשמ"ד ור' **עטיה** בר זותארה

נ"ע כ"ב תמוז התשכ"ב ויעקותה בת עזיזה נ"ע ז' אדר התשי"ג תנצבה"א.

ה"ר **מבורך הכהן** לחיי אשתו וב"ב הי"ו וישלח האל דברו וירפאם אמן ולמנוחת או"א **סאסי ולאה** ואחיו **זבולון**

ומרת **סלבייה** הכהן תנצבה"א.

ה"ר **שלמה חורי** לחיי ב"ב הי"ו ולמנוחת או"א ר' **פראג'י** בר כ'מיסה נ"ע כ"ה ניסן התש"מ וסתרינה בת ורידה

נ"ע כ"ד מנחם אב התשד"מ תנצבה"א.

ה"ר **יוסף עמרזי** הי"ו לחיי אשתו ת"מ ויה"ר שהאל ימלא משאלות לבם לטובה ויפקדם בבזשק"א. ולמנוחת אביו ואמו תנצבה"א.

מר **משה חורי** ואשתו השי"ת יפקדם בבזשק"א ולחיי בנותיהם אמן.

מר **עמי אזולאי** ואשתו מזל לחיי בר"ב ולמנוחת אביו **חיים** בר פריחה גלב"ע ד' אייר תשנ"ג תנצב"ה.

מר **מיכאל מדר** לחיי אשתו בר"ב **רונית יפית אביטל** **דניאל ונאור** ולמנוחת אביו **ציון** גלב"ע ט"ז תשרי

תשנ"ה ואמו **מזיאנה** בת חגינה תנצב"ה ולחיי אחו"א.

מר **מכ"לוף** ואסתר **אפרגן** לחיי בר"ב ואמו **חסיבה** ולמנוחת אביו **נסים** גלב"ע ג' אב תשמ"ג תנצב"ה.

מר **רפאל בוחניך** ואשתו לחיי בר"ב ולמנוחת אביו **שמואל** בר מרים גלב"ע י"ח חשוון תשנ"ב ואחותו **שרי** בת קמי תנצב"ה.

מר **יוסף חג'ג'** ואשתו לחיי בניהם ובתם ולמנוחת אביו **עמוס** ואמו **שבירצה** ותמיו וחמותו תנצב"ה.

מר **ישראל אלי** ואשתו **ירדנה** לחיי בר"ב אמו ואחיותיו וכל משפחתו ולמנוחת אביו **שאל מורד** גלב"ע ט"ו

אייר תשנ"א תנצב"ה.

מר **ציון סופר** לחיי אשתו ובניו ולמנוחת או"א נ"ע.

נדיבי קהל יבנה העי"א

העו"מ ידידי היקר והנעלה סגן ראש העיר כה"ר **רפאל הכהן** לחיי אשתו ולהצלחת בנו **אוריאל** ולמנוחת

המנוח הזקן הישיש וזיפה בר כ'מיסה **סופר** תנצב"ה.

מר **אליהו מזוז** לחיי משפחתו ולמנוחת או"א.

מר **אליהו גויטע** לחיי משפחתו ולמנוחת אמו **דינה** בת עזיזה נ"ע.

מר **רפאל עזרא** לחיי משפחתו ולמנוחת או"א.

מר **כהן יהודה** לחיי משפחתו ולמנוחת **ציון** בר סודני וכמונה ואסתר בנות **סודאני** נ"ע.

מר **דניאל בן עבו** לחיי משפחתו ולהצלחת כולל משכן **חביב** יכב"ץ.

מר **ראובן טויטו** לחיי משפחתו ולמנוחת או"א.

מר **רוני נעמן** לחיי משפחתו ולהצלחת בנו **מור** ולמנוחת אביו **סאסי-מוריס** בר שלביה נ"ע.

מר **בוגיד קבלה** לחיי משפחתו ולמנוחת אביו **יונה** בר רבקה נ"ע.

מר **חזאז שלמה** רפוא"ש ולמנוחת אביו **ציון** בר אסתר נ"ע.

נדיבי קהל צפת העי"א

העו"מ ידידי היקר והנעלה כה"ר **פינחס חדאד** לחיי אשתו ובתו ולמנוחת אביו וציף בר שלביה ובנימין בר

שלביה ולמסעוד-אשר בר שרה ז"ל.

מר **כדורה אליה** לחיי אשתו וילדיו ונכדיו ולע"נ **יגאל** בר שרה ז"ל.

מר **שמעון ולבנה מזוז** לחיי ילדיהם **אור, רזיאל, יוסף** הי"ו ה' ישלח להם בריאות והצלחה בכל מעש"י.

מר **פלה אוון** לחיי אשתו בניו ונכדיו ה' ישלח להם הצלחה בכל מעש"י.

מר **עזיזי בן עטיה** לחיי אשתו בר"ב ונכדיו ה' ישלח להם רפוא"ש ולע"נ אביו **יונה** בר מרים וג'ריה בת רחל ז"ל.

מר **גדעון שיש** ורעייתו **שושנה** לחיי ילדיהם ולמנוחת קלמו בר זתבה שיש ז"ל.